

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavsrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i marginen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

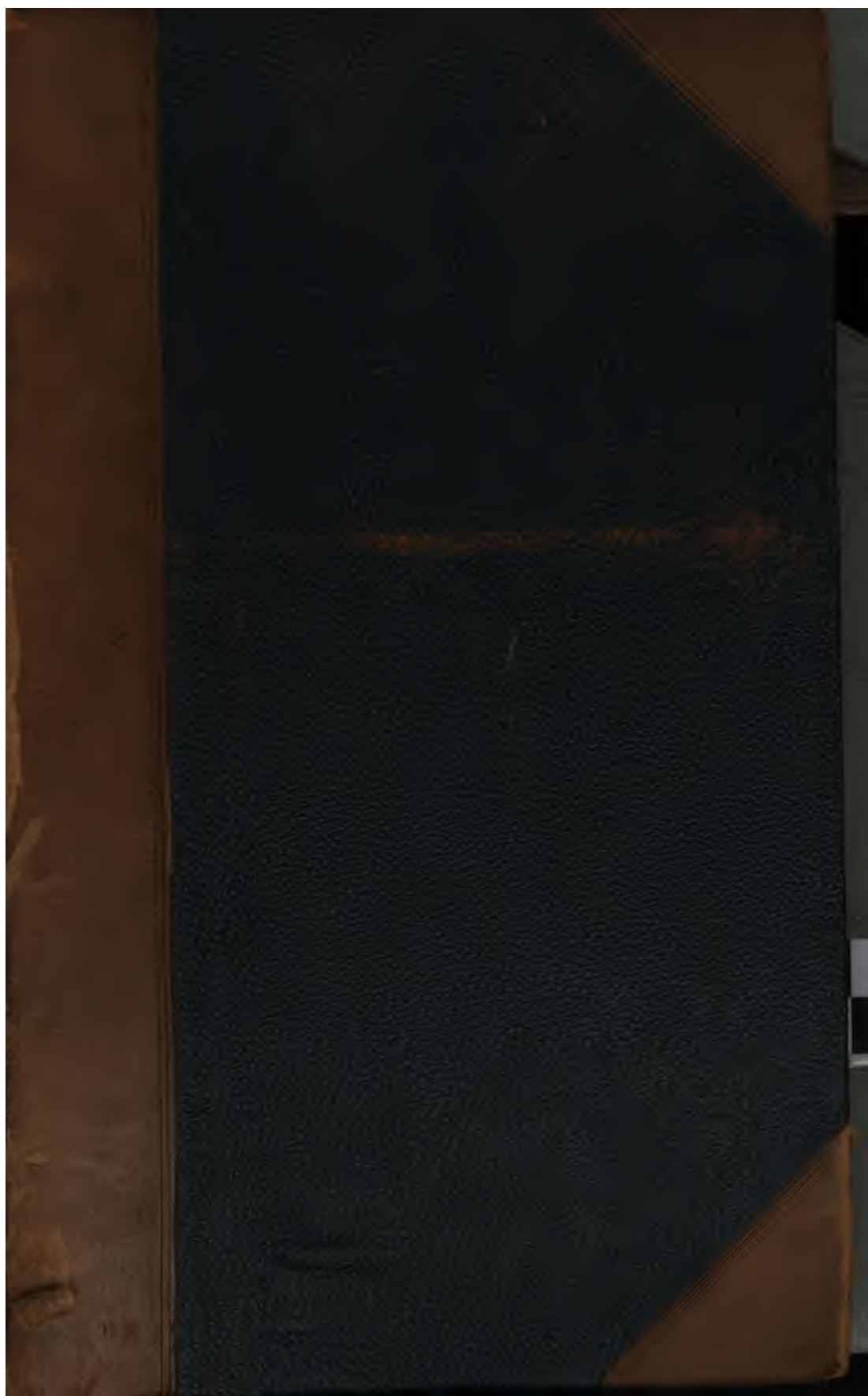
Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

- **Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål**
Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.
- **Ikke bruk automatiske søk**
Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.
- **Behold henvisning**
Google-"vanmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.
- **Hold deg innenfor loven**
Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavsrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

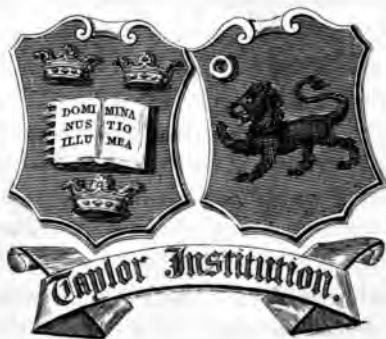
Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på <http://books.google.com/>

✓

107. f. 2.

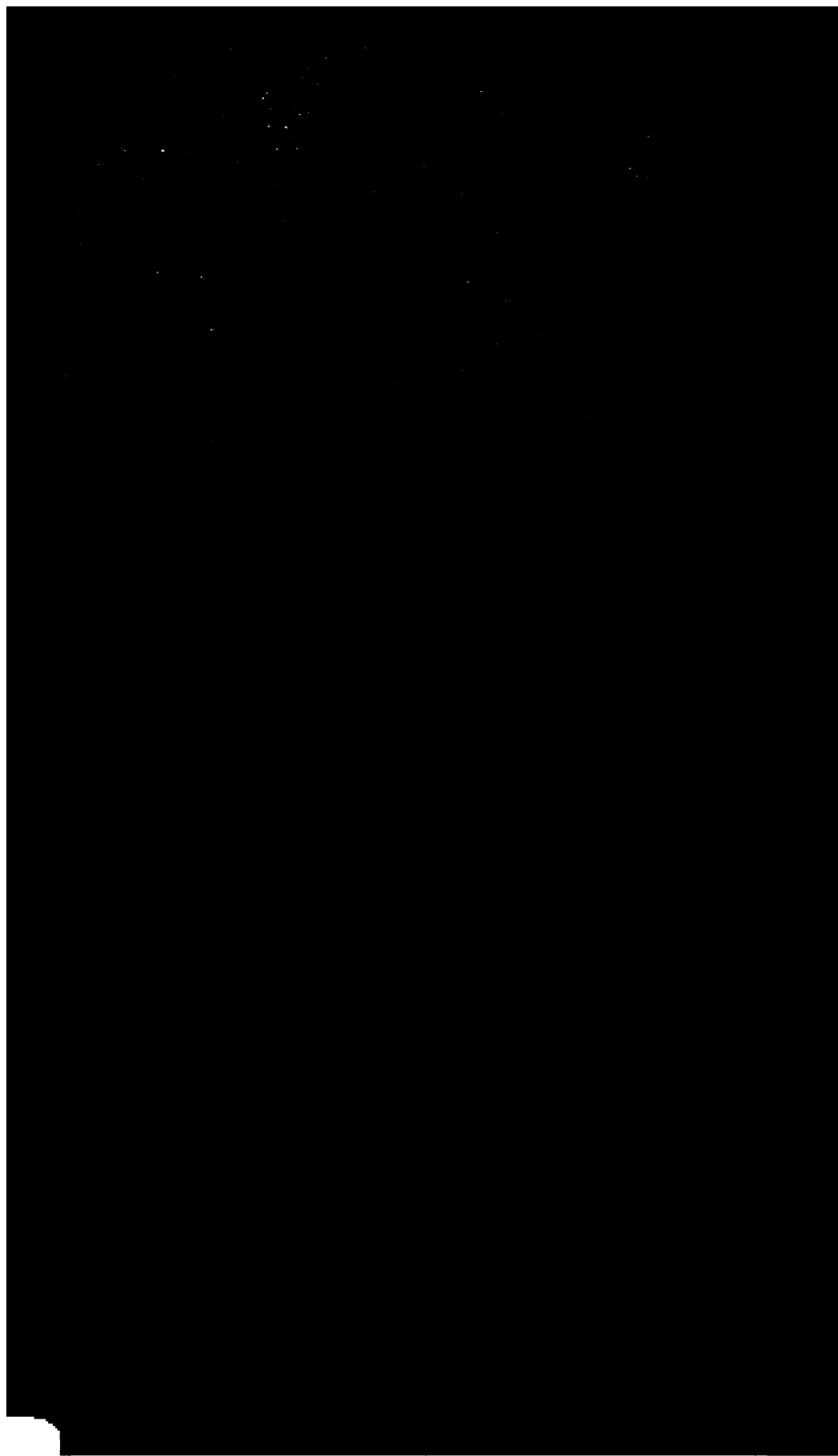

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen.

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen

af

H. Renfer,

Professor ved Universitetet i Christiania.

Andet Bind.

Christiania.

Chr. Tønsbergs Forlag.

1858.

Andet Bind's Indhold.

Tredie Tidrum.

Hierarchiets senere store Kamp mod Kongedømmet. Den hierarkiske Kirkeordens bedste Tid i Norge. 1263—1350.

49. Magnus Haalonsen Norges Konge. Haakon ellerste og Jon Naude tolfte Erkebiskop. Kong Magnus's Lovforbedring fører Spændingen mellem Kongedømmet og Kirken. S. 1—12. **50.** Forfølgene paa Island. Biskop Arne Thorlakson af Staaholt. S. 12—17. **51.** Provinzialconcillium og Høvtingemøde i Bergen 1273. En Overenskomst mellem Kirken og Staten sluttes, men ikke udføres. S. 17—23. **52.** Stemningen i Norge og paa Island i Anledning af Overenskomsten til Bergen. Ny Overenskomst til Lunsberg 1277. Kongens Indrømmelser. S. 24—30. **53.** Erkebiskop Jons Virksomhed i Kong Magnus's sidste Regjeringsaar. Kong-Magnus Haalonsens Død. S. 30—34. **54.** Eril Magnusson bliver Konge. Provinzialconcillium i Bergen 1280. Strid mellem Kongens Raadgivere og Erkebiskop Jon. Dennes Landflygtighed og Død. S. 34—45. **55.** Albaros's Erkeskol faar lange Ledig. Hver forgæves Forsøg paa at faa den besat. Jorund trettende Erkebiskop. S. 46—53. **56.** Kirkens Kamp paa Island under Biskop Arnes Ledning. S. 53—58. **57.** Erkebiskop Jorunds første Embedsvirksomhed. Hans Hevnforsøg mod Erkebiskop Jons Forfølgere lykkes ikke ret. Striden mellem Kirke og Kongedømme hændes. Provinzialconcillium i Albaros 1290. S. 59—68. **58.** Livstigheder inden den norske Kirkes eget Omraade. Strid mellem Chorbredrene og Præbtebrodrene i Bergen, og mellem Chorbredrene og Minoriterne i Oslo. Strid mellem Erkebiskop Jorund og hans Kapitel. Foreningen til Laurva. Den kaalholste Biskop Arnes seneste Virksomhed og Død. S. 68—88. **59.** Strid mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Kapitel. Striden i Albaros mellem Erkebiskop Jorund og Kapitlet opløses paany. Kong Eril Magnussons Død. S. 88—91. **60.** Haakon Magnusson bliver Norges Konge. Kirkestriden i Stavanger og Albaros endes. S. 91—103. **61.** Samtelandsingernes Kirkeforhold. Biskopskifter. Provinzialconcillium i Oslo 1306. S. 103—108. **62.** Norges ydre og indre Statsforhold, da Haakon blev Konge. Hans Arvesølge og Formynderskyrrelseslov. Han troløser sin Datter Ingebjørg med Hertug Eril af Sverige. Dennes Indblanding i Norges Statsager og Forbindelse med Rigets geistlige og verdslige Størmand. S. 108—116. **63.** Kong Haakon møder og kuer det opstræbende Størmandsvalde. Hans Foranstaltninger i den Henseende, vedrørende baade den verdslige og den geistlige Styrelse. En kongelig Kapelgeistlighed dannes. S. 116—124. **64.** Brud mellem Kong Haakon og Hertug Eril. Spænding mellem Kongen og Erkebiskop Jorund. Dennes seneste Leveaar og Død. S. 124—132. **65.** Eilif Arneson valgt til fjortende Erkebiskop. Biskop Arne Sigurdson af Bergen, hans Virksomhed og Strid med Lybsterne i Bergen. S. 132—145. **66.** Biskop Arne Sigurdsons Livst med Erkeskolen angaaende Besættelsen af Hævernes Biskopskol samt hans Angreb paa Kapelmagisterens Embedsmundighed. S. 145—153. **67.** Erkebiskoppens Jarlsverbtighed ophæves. Concillium i Vienne. Erkebiskop Eilif indvies. Strid mellem ham og Biskop Arne af Bergen om Indbivelsen af Pallehjælpen. S. 153—166. **68.** Pavelig Pengetrav paa den norske Geistlighed. Provinzialconcillium i denne Anledning i Albaros. Kongens Omforg for Finæerne. Biskopskifter i Norge. Nye Pengetrav fra den pavelige Kurie. S. 166—174. **69.** Kong Haalons Hadige Opmærksomhed paa Geistligheden og de kirkelige Forhold. S. 174—180. **70.** Norges Statsforhold i den senere Halvdel af Haalons Kongedømme. Kongens Død. S. 180—193. **71.** Magnus Eriksson bliver Norges og tillige Sveriges Konge. Det norske Styrelsesraad. Hertuginde Ingebjørg Indflydelse. S. 193—195. **72.** Livst mellem Biskop Audfinn i Bergen og den kon-

gellige Kapelmagister. Provinzialconcillium i Bergen 1320. Biskop Bjelshalm af Drønerne tiltaft. Traktaten mellem Biskop Aubfinn og Kapelmagisteren afgjøres. S. 196—213. **73.** Biskopskifter i den norske Kirke. Hr. Erling Bldkunsen bliver Kongens Drotsete og Rigesforhander. Spændt Forhold mellem ham og Geistligheden, især Biskop Aubfinn i Bergen. S. 213—222. **74.** Provinzialconcillium i Bergen 1327. Bestemmelser fattede paa samme, hvilke sigte til Kirkens og Statens indbyrdes Forhold. En Ranseler, stilles Drotseten ved Siden. Fortsat Spænding mellem Drotseten og Biskop Aubfinn. S. 222—234. **75.** Nidaros's Kathedralkirkes Brand. Biskop Aubfinns Virksomhed og Død. Flere Biskopskifter. Erling Bldkunsen afskaar som Drotsete, og den unge Kong Magnus Erlofson optræder som selvstyrende. Erkebiskop Gillsø Død. S. 235—243. **76.** Paal Baardson femtende Erkebiskop. Et paveligt Sendebud i Norge. Erkebiskop Paals Virksomhed. Provinzialconcillium i Nidaros 1334. Trakte mellem Biskop Erik af Stavanger og Abbeden af Ufstein. S. 243—250. **77.** Provinzialconcillium i Lunsberg 1336. Raadsmøde og Forhandlinger i Oslo om Kirkens Forhold. Den bergenske Biskop Haalons Indflydelse. S. 251—256. **78.** Provinzialconcillium tilfagt i 1336, men igjen afsagt. Miønoie med Rigestyrelsen i Norge. Raarfagerne hertil. Mangler ved Statsforningen mellem Norge og Sverige. S. 257—270. **79.** Miønoiet i Norge med Rigestyrelsen kommer til Udbrud, men dæmpes dog igjen tilfyneladende. Erkebiskop Paal og end mere Biskop Haalon af Bergen øve Indflydelse paa Statsrets Gang i Norge. Provinzialconcillium i Nidaros 1341. Biskopskifter. S. 270—284. **80.** Norges og Sveriges Adskillige forberedes og fastsættes, ibet Kong Magnus's yngre Son Haalon tages til vorde Konge i Norge, og hans ældre Son Erik vælges til Faderens Eftermand i Sverige. S. 284—294. **81.** Den foretagne Forandring Indflydelse paa Norges Statsstyrelses Gang. Uenighed mellem Erkebiskop Paal og Erkebiskoppen af Upsal. Ny Pavellende paabydes. Erkebiskop Paals Død. Et mækteligt Forbud af ham. S. 294—302. **82.** Arne Einarsen Næde sytende Erkebiskop. Uordenen paa Island. Subalternes Biskopskol stilles fra den norske Kirkeprovins. Kong Magnus kriger mod Russerne. Erkebiskop Arnes Forbud. Den store Mandebød raser i Norge 1349 og 1350. Erkebiskop Arnes Død. S. 302—313. **83.** Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det tredje Lidrum. S. 313—338.

Fjerde Lidrum.

Den hierarchiske Kirkeordens Forsald efter den store Mandebød og under Kalmarforeningen. Dens Omstyrkelse ved Reformationen 1350—1550.

84. Den norske Kirkes flette Tilstand ved Mandebødens Dyr 1350. Olaf sytende Erkebiskop. De øvrige ledige Biskopskole besættes. Provinzialconcillium i Nidaros 1351, i Bergen 1352. S. 339—350. **85.** Pavens Indblanding i de norske Biskoppers Valg ved Anvendelse af sin Provisiensret. Pavellenden opræves, og Kongen faar et Laan af den til Krigen mod Russerne. Uorden i Kirke- og Landstyrelsen paa Island. S. 350—359. **86.** Styrelsesforandring i Norge i 1350. Arne Gyfeinsson bliver Drotsete. Rigets indre Historie 1350—1355, S. 359—366. **87.** Haalon Magnusson overtager Rigestyrelsen som Norges Konge. Statsrettelser i Norden mellem 1355 og 1374. Kong Magnus's Stilling i Sverige. Han maa tage sin Son Erik til Medkonge. Dennes Død. Oprør mod Magnus. Haalon af Norge bliver for en kort Tid ogsaa Sveriges Konge, men fortrænges af Albrekt af Mecklenborg. Magnus's Jangenskab, Leeflydelse og Død 1374. S. 367—379. **88.** Det næstfølgende tyveaarige Lidrums uheldbringende Indflydelse paa Norges Stat og Kirke. Egløvenheder i Kirken mellem 1375 og 1390. Uordenen paa Island. Biskopskifter. En pavelig Kuntus, Guido, i Norge. Erkebiskop Olaf's Død i 1372. Ilyrd attende Erkebiskop. Kong Haalons seneste Regeringsaar. Hans Son, Olaf, bliver Danmarks Konge. Haalon Magnussons Død 1380. S. 379—396. **89.** Olaf Haalonsson Norges Konge. Hans Moder, Margreta Balbemarabatter af Danmark. Ogmund Jinnsson Drotsete. Biskopskifter. Erkebiskop Ilyrd dør 1391. Rikolaus nittende Erkebiskop. Vinalde Henrikson tyvende Erkebiskop. S. 396—410. **90.** Dronning Margreta vælges til Norges Riges Forhanderke, og derpaa Erik af Pommern til Norges Konge i 1389. De norske Biskoppers Virksomhed herred. S. 410—422. **91.** Dronning Margreta vinder ogsaa Indflydelse i Sverige, især efterat have fanget Kong Albrekt. Rigestyrelsen i Norge. De norske og islandke Biskoppers Virksomhed i de sidste ti Aar af det tiende Aarhundrede. Ilyodorik af Nems Vidnebyrd om Norges Geistlighed ved den Tid. St. Birgitta i Sverige og Birgittinernes Klosterorden. S. 423—439. **92.** Foreningen mellem Norge, Sverige og Danmark til Kalmar 1397. S. 439—444. **93.** Kong Erik bliver myndig. Erkebiskop Vinalde dør 1402. Kædel een og tyvende Erkebiskop. Stort Møde af Biskop-

ver i Bergen 1406. **Biskopstifter.** Dronning Margrethe Afke Levener og Død 1412. S. 444—455. **94.** Kong Erik Gudsfræder. Landbiskopstiftens danske Likhånd i Norge. Pavebømmels Ediktstiftelse. Almindelige Conciller i Pisa og i Rom. Biskopper i den norske Kirke. S. 455—465. **95.** Erkebiskop Abel dør 1428. Kolaf Dødt to og tyvende Erkebiskop. Hans første Embedesvitskomhed. Christoffer den anden Dødt. Kong Erlis Billkaarlighed ved Biskopsholes Besættelse. Hans Balg falder paa uverdlige Personer. S. 465—477. **96.** Birgittinerordenens Udbredelse over de tre nordste Nigter. Kunnlige Brevstiftelsekloster i Bergen ombændt til Birgittinerkloster. Anklage mod Birgittinerne. Kongen og Biskopperne tage sig af deres Sag. S. 475—486. **97.** Erkebiskop Kolaf træder at gjensynlige Provinzialconcillierne. Concilium i Bergen 1485, i Oslo 1486. S. 486—495. **98.** Mission med Kong Erlis Styrelse i alle hans tre Nigter. Mager fra Norge i Karens 1420—1424. Opstand i Sverrige 1432—1434. Uroligheder i Norge 1436—1437. S. 495—513. **99.** Kong Erlis Afstættelse og Kristoffer af Bayerskes Balg til Konge, først i Danmark, saa i Sverrige, og endelig i Norge 1442. Tilbagebill paa den norske Sæd og Kirkes Forhold under Erlis. S. 513—527. **100.** Kristoffer af Bayerskes Norges Konge fra 1442—1448. S. 528—532. **101.** Dødbelt Kongevalg i Norge. Kamp mellem Karl Knutsen og Kristian af Oldenburg. Den sidste sejrr. S. 532—546. **102.** Erkebiskop Kolafs Død 1450. Tre dødbelt Balg til Ribares Erkeæbe. Olaf Thronbosens endelig tre og tyvende Erkebiskop 1459. S. 546—561. **103.** Kong Kristian fastsætter Overenskomsten til Lunsberg. Biskopstiftelse i den norske Kirke. Erkebiskop Olaf Thronbosens dør 1474. Gaute Ivarsen fire og tyvende Erkebiskop. Kristian 1's seneste Regjeringaar og Død 1481. S. 561—570. **104.** Uroligheder i Norge efter Kristian 1's Død. Erkebiskop Gaute Rigsvikarius. Hr. Jon Smor Rigsforsandler. Hans, Kristian 1's Son, vælges til Norges Konge i Halmsted 1483 og Irons samme Aar i Ribares. S. 570—581. **105.** Norge under Kong Hans's Styrelse indtil 1503. Stemningen i Norge. Partier der. Anut Alfesens og Henrik Krummebilde. Anut Alfesens Dødt. S. 581—598. **106.** Kong Hans's seneste Regjeringetid. Hans Son, Hertug Kristian, Norges Styrrer paa Kongens Begne. Hertug Høsubfals Opstand. Biskop Karl af Hamar. Erkebiskop Gaute dør 1510. Erlil Wallendorf fem og tyvende Erkebiskop. Kong Hans dør 1513. S. 598—615. **107.** Kristian II bliver Danmarks og Norges Konge. Hans første Styrelseaar. Erkebiskop Erlil Wallendorf. Biskop Høsteb af Stavanger og Abbed Henrik af Ulfstein. Biskop Anders Mus i Oslo og Mægister Hans Mule. Erkebiskop Erlis Biskopshed i Kongens og Kirken Ljenesse. S. 615—631. **108.** Erkebiskop Erlis Balg og Flugt fra Norge. Han dør i Rom 1522. Forsølgelse mod Biskop Anders Mus. Denne resignerer til Fordel for Hans Mule. Biskop Andor af Bergen. Jølands Biskopper. Kristian 1's Forhold til Kirkeformationen i Lybland. Hans Flugt fra sine Nigter i 1523. S. 631—651. **109.** Fredrik I vælges til Danmarks Konge 1523. Mellemrige i Norge, under vdiiter de ledige Biskopstømmers besættelse. Olaf Engelbrektsen syv og tyvende Erkebiskop. Henrik Krummebilde og Vincentius Lunge. Kristian II opsiges, og Fredrik I vælges i 1524. Fredriks norske Aaandfatsning. S. 651—674. **110.** De første Aar af Fredrik 1's norske Styrelse. Erkebiskop Olaf og Hr. Vincentius Lunge. Angreb paa Kirken og dens Gøds. Luthers Lære forlyndes i Bergen. Fejde mellem Erkebiskoppen og Hr. Vincentius. Hr. Ege Bilde aflæser i 1529 Hr. Vincentius som Høvedsmænd paa Bergenhus. S. 674—695. **111.** Hertug Kristian, Fredrik 1's ældste Son, kommer i 1529 til Oslo. Hensigten med hans Reise opnaars ikke. Strid mellem Erkebiskoppen og Vincentius Lunge. Forlig i 1530. Kirker nedbrudte og Kloster skulariserede. S. 695—709. **112.** Kong Kristian 11's Optraeden i Norge 1531—1532. Erkebiskop Olaf og flere Biskopper antage sig hans Sag. Kristians Foretagende mislykkes, og Norges Forhold bringes i sin gamle Skik. Kong Fredrik I dør 1533. S. 709—737. **113.** Mellemrige efter Kong Fredrik 1's Død. Kongevalget afsættelse i 1533. Gredens Fejde begynder i Danmark. Kristian III vælges af den sybste Ael til Danmarks Konge i 1534. Erkebiskop Olaf som Formand for Norges Raad døveler med sin Erklæring. S. 737—748. **114.** Norge fremdeles uden Konge. Eglivenheder i 1535. Hr. Nils Lykkes Brøde. Uvænskabet mellem Erkebiskop Olaf og Hr. Vincentius Lunge opløses paa. Et paatænt Rigsmøde i Thronbhem gaar overstyr. S. 748—759. **115.** Hr. Nils Lykkes Fængsling. Erkebiskoppen sender Kristoffer Thronbosen til Oslo. Underhandlinger der. Det sendensjeldste Raad nærmer sig endu meer end end for til Kong Kristian III. Pafsigtede Fredrik optraeder som Kristian 11's Svigersøn med Forbringere. Høvdender sig til Erkebiskop Olaf om Høst i Norge. S. 759—773. **116.** Kristian III begynder med store Kraft at drive paa sit Balg i Norge. Sender Klaus Bilde herhen som sin Underhandler. Vincentius Lunge vil have Kongens Grinde afsjort i Oslo; men Klaus Bilde vil have en Sammenkomst i Thronbhem med Erkebiskop Olaf. Flere af de sendensjeldste Raadsmedlemmer følge ham bib. S. 773—786. **117.** Herremødet i Thronbhem. Nils Lykkes og Vincentius Lunges Dødt, og de kongelige Embedsmænds Fængsling. Erkebiskoppens Rigsforetagender mod Akerhus og Bergen mislykkes. Han løslader sine Fanger og søger Udsoning med Kristian III. S. 785—797. **118.** Overenskomst mellem Erkebiskop Olaf og de frigtvare kongelige Embedsmænd. Erkebiskoppen gjør Kong Kristian III Tilbud. Klaus Bilde underhandler i Danmark til Erkebiskoppens Fordel. Ege Bilde og Erkebiskoppens indbyrdes Forhold i Norge; den

første helde Kraft til Kong Kristians 8te. S. 797-810. **119.** ...Kjøbenhavn's Dørgelise i August 1598. Kristian III beslutter at bruge Nagten mod Norge. Rigsbag i Kjøbenhavn i October 1598. Norges Indordning under Danmark som Provins besluttet, og Biskopskøbet i det danske Rige ophævet. Erkebiskop Olaf af Bistromhed i Norge. Hans Flugt til Nederlendene i April 1597. Strøvsholm opgives i Mai. Trud Ulfstades Tog til Thronbjelm. Norge underkaster sig. S. 811-826. **120.** Norges Underkæstelsesforhold til Danmark og dets Kirke-reformation samtlig ordnede af Kristian III. Evangeliske Superintendenters Beskikkelse i Norge. De Personers senere Skæbne, som spillede Hovedrollen i Norge ved den kirkelige og politiske Forandring i 1597. S. 826-843. **121.** Katholikernes 8de Tid paa Island. Biskopperne Dámund Paalsen af Skalholt og Jon Kressen af Høle, dets iurige Dyretalere. Reformationens fuldkomne Seier ved Jon Kressens Død i 1660. S. 844-876. **122.** Overfigt over den norske Kirkeforfatning i det fjerde Tidrum. S. 876-884.

Andet Bind's Indhold.

Tredie Tidrum.

Hierarchiets senere store Kamp mod Kongedømmet. Den hierarkiske Kirkeordens bedste Tid i Norge. 1263—1350.

49. Magnus Haakonson Norges Konge. Haakon ellerke og Jon Hauke sidste Erkebiskop. Kong Magnus's Lovforbedring fornyer Spændingen mellem Kongedømmet og Kirken. S. 1—12. **50.** Forholdene paa Island. Biskop Arne Thorlakson af Ekaalholt. S. 12—17. **51.** Provinssynodallium og forbringende i Bergen 1278. En Overenskomst mellem Kirken og Staten sluttet, men ikke ratificeret. S. 17—23. **52.** Stemningen i Norge og paa Island i Anledning af Overenskomsten til Bergen. Ny Overenskomst til Lunshø 1277. Kongens Indrømmelser. S. 24—30. **53.** Erkebiskop Jons Virksomhed i Kong Magnus's sidste Regeringsaar. Kong Magnus Haakonsons Død. S. 30—34. **54.** Erik Magnusson bliver Konge. Provinssynodallium i Bergen 1280. Strid mellem Kongens Raadgivere og Erkebiskop Jon. Dennes Landflygtighed og Død. S. 34—45. **55.** Albaros's Erkeskol faar lange ledig. Blev forlovet Forsøg paa at faa den besat. Forundtrettende Erkebiskop. S. 46—53. **56.** Kirken's Kamp paa Mand under Biskop Arnes Ledning. S. 53—58. **57.** Erkebiskop Jorunds første Embedsvirksomhed. Hans Hensynsfuldhed mod Erkebiskop Jons Forfølgere lyktes ikke ret. Striden mellem Kirke og Kongedømme hender. Provinssynodallium i Albaros 1290. S. 59—68. **58.** Uvilligheder inden den norske Kirkes eget Omraade. Strid mellem Chorbrødrene og Præbendbrødrene i Bergen, og mellem Chorbrødrene og Minoriterne i Oslo. Strid mellem Erkebiskop Jorund og hans Kapitel. Foreningen til Laetra. Den Raadhøllste Biskop Arnes seneste Virksomhed og Død. S. 68—83. **59.** Strid mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Kapitel. Striden i Albaros mellem Erkebiskop Jorund og Kapitlet opklarer paany. Kong Erik Magnussons Død. S. 83—91. **60.** Haakon Magnusson bliver Norges Konge. Kirkestriden i Stavanger og Albaros ender. S. 91—103. **61.** Samtalandingernes Kirkeforhold. Biskopskifter. Provinssynodallium i Oslo 1306. S. 103—108. **62.** Norges ydre og indre Statsforhold, da Haakon blev Konge. Hans Arvefølge- og Formunderstyrelseslovs. Han troslover sin Datter Ingeborg med Hertug Erik af Sverige. Dennes Indblanding i Norges Statsfager og Forbindelse med Rigets geistlige og verdslige Stiermand. S. 108—116. **63.** Kong Haakon møder og fuer det opstræbende Stiermandsvalde. Hans Foranstaltninger i den Henseende, vedrørende baade den verdslige og den geistlige Styrelse. En kongelig Kapelgeistlighed dannes. S. 116—124. **64.** Brud mellem Kong Haakon og Hertug Erik. Spænding mellem Kongen og Erkebiskop Jorund. Dennes seneste Leveaar og Død. S. 124—132. **65.** Erik Arneson valgt til Hørlende Erkebiskop. Biskop Arne Sigurdson af Bergen, hans Virksomhed og Strid med Lybberne i Bergen. S. 132—145. **66.** Biskop Arne Sigurdsons Uvillighed med Erkeskolen angaaende Hørlendens Biskopskol samt hans Angreb paa Kapelmagistrens Embedsmyndighed. S. 145—153. **67.** Erkebiskoppens Jarlsverdigbed opheves. Concillium i Bienne. Erkebiskop Erik indvies. Strid mellem ham og Biskop Arne af Bergen om Indbivelsen af Pallieholsten. S. 153—165. **68.** Pædelig Pengekrav paa den norske Geistlighed. Provinssynodallium i denne Anledning i Albaros. Kongens Omfarg for Finerne. Biskopskifter i Norge. Nye Pengekrav fra den pævelige Kurie. S. 165—174. **69.** Kong Haakon's Raadige Opmærksomhed paa Geistligheden og de kirkelige Forhold. S. 174—180. **70.** Norges Statsforhold i den senere Halvdel af Haakon's Kongedømme. Kongens Død. S. 180—193. **71.** Magnus Erikson bliver Norges og tillige Sverriges Konge. Det norske Styrelsesraad. Hertuginde Ingeborgs Indflydelse. S. 192—195. **72.** Uvillighed mellem Biskop Audfinn i Bergen og den kon-

gellige Kapelmagister. Provinzialconcillium i Bergen 1320. Biskop Bjelholm af Orknoerne tiltalt. Trættene mellem Biskop Audfinn og Kapelmagisteren afsløres. S. 196—213. **73.** Biskopskifter i den norske Kirke. Hr. Erling Birkunson bliver Kongens Drotsete og Rigesforhænder. Spændt Forhold mellem ham og Østfljsheden, især Biskop Audfinn i Bergen. S. 213—222. **74.** Provinzialconcillium i Bergen 1327. Bestemmelser fattede paa samme, hvilke sigte til Kirkens og Statens indbyrdes Forhold. En Kandsler stilles Drotseten ved Siden. Fortsat Spænding mellem Drotseten og Biskop Audfinn. S. 222—234. **75.** Nidaros's Kathedralkirkes Brand. Biskop Audfinns Virksomhed og Død. Fjere Biskopskifter. Erling Birkunson afgaar som Drotsete, og den unge Kong Magnus Erlkson optræder som selvstyrende. Erkebiskop Ellisæ Død. S. 235—243. **76.** Paal Baardesen femtende Erkebiskop. Et paveligt Sendebud i Norge. Erkebiskop Paals Virksomhed. Provinzialconcillium i Nidaros 1334. Trætte mellem Biskop Erik af Stavanger og Abbeden af Ulfeln. S. 243—250. **77.** Provinzialconcillium i Lunøberg 1336. Raadmøde og Forhandlinger i Oslo om Kirkens Forhold. Den bergenske Biskop Haakons Indflydelse. S. 251—256. **78.** Provinzialconcillium tilfagt i 1338, men igjen afsagt. Milanoet med Rigskyrefæsen i Norge. Uarsagerne hertil. Mangler ved Statsforeningen mellem Norge og Sverige. S. 257—270. **79.** Milanoet i Norge med Rigskyrefæsen kommer til Udbrud, men kæmpes dog igjen tilfyneladende. Erkebiskop Paal og end mere Biskop Haakon af Bergen øve Indflydelse paa Statsverlets Gang i Norge. Provinzialconcillium i Nidaros 1341. Biskopskifter. S. 270—284. **80.** Norges og Sverrigs Udbyldelse forberedes og fastsættes, idet Kong Magnus's yngre Søn Haakon tages til vendende Konge i Norge, og hans ældre Søn Erik vælges til Faderens Eftermand i Sverige. S. 284—294. **81.** Den foretagne Forandrings Indflydelse paa Norges Statskyrefæses Gang. Uenighed mellem Erkebiskop Paal og Erkebiskoppen af Uppsala. Ny Pavetiende paakjendes. Erkebiskop Paals Død. Et mærkeligt Hverbebud af ham. S. 294—302. **82.** Arne Einarsen Nede femtende Erkebiskop. Fordener paa Island. Sververnes Biskopsstol stilles fra den norske Kirkeprovinc. Kong Magnus kriger mod Ruserne. Erkebiskop Arnes Hverbebud. Den store Mandebød raser i Norge 1349 og 1350. Erkebiskop Arnes Død. S. 302—313. **83.** Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det tredje Læderum. S. 313—338.

Fjerde Læderum.

Den hierarchiske Kirkeordens Forfald efter den store Mandebød og under Kalmarforeningen. Dens Omstyrkelse ved Reformationen 1350—1550.

84. Den norske Kirkes flette Læstænd ved Mandebødens Døder 1350. Olaf fyrtende Erkebiskop. De øvrige ledige Biskopsstole besettes. Provinzialconcillium i Nidaros 1351, i Bergen 1352. S. 339—350. **85.** Pavens Indblanding i de norske Biskoppers Valg ved Anvendelse af sin Provisionsret. Pavetienden optrædes, og Kongen faar et Laan af den til Krigen mod Ruserne. Uordener i Kirke- og Landskyrefæsen paa Island. S. 350—359. **86.** Styrelsesforandring i Norge i 1350. Orm Gysselsøen bliver Drotsete. Rigets indre Historie 1350—1355. S. 359—366. **87.** Haakon Magnusson overtager Rigskyrefæsen som Norges Konge. Statskrørelser i Norden mellem 1355 og 1374. Kong Magnus's Stilling i Sverige. Han maa tage sin Søn Erik til Melbønge. Tennes Død. Oprør mod Magnus. Haakon af Norge bliver for en kort Tid ogsaa Sverriges Konge, men fortrænges af Albrekt af Mecklenborg. Magnus's Fangenskab, Løskjøbelse og Død 1374. S. 367—379. **88.** Det næstforløbne tyveaarige Læderums uheldbringende Indflydelse paa Norges Stat og Kirke. Begivenheder i Kirken mellem 1375 og 1380. Uordener paa Island. Biskopskifter. En pavelig Nuntius, Guido, i Norge. Erkebiskop Olaf Død i 1372. Iprond atende Erkebiskop. Kong Haakons femte Regjeringsaar. Hans Søn, Olaf, bliver Danmark's Konge. Haakon Magnusens Død 1380. S. 379—396. **89.** Olaf Haakonsøen Norges Konge. Hans Moder, Margreta Halvdemarsdatter af Danmark. Gjumund Finnson Drotsete. Biskopskifter. Erkebiskop Iprond dør 1381. Nikolaus nitende Erkebiskop. Binalde Fenrlifson tyvende Erkebiskop. S. 396—410. **90.** Dronning Margreta vælges til Norges Riges Forhænderke, og derpaa Erik af Pommeren til Norges Konge i 1389. De norske Biskoppers Virksomhed herved. S. 410—422. **91.** Dronning Margreta vinder ogsaa Indflydelse i Sverige, især efterat have fanget Kong Albrekt. Rigskyrefæsen i Norge. De norske og islandske Biskoppers Virksomhed i de sidste ti Aar af det fiortende Aarhundrede. Iheodorik af Niems Witnesbyrd om Norges Østfljshed ved den Tid. Et Virklitte i Sverige og Virklittineres Klosterorden. S. 423—439. **92.** Foreningen mellem Norge, Sverige og Danmark til Kalmar 1397. S. 439—444. **93.** Kong Erik bliver mynlig. Erkebiskop Binalde dør 1402. Ustet sen og tyvende Erkebiskop. Stort Møde af Biskop-

per i Bergen 1405. **Biskopskifter.** Dronning Margretas sidste Leveaar og Død 1412. **S. 444—465.**
94. Kong Erik Uenskyer. Landskyrselsens daarlige Tilstand i Norge. Paredømmets Splittelse. U-
 mænbelige Concilier i Pifa og i Apskita. Biskopper i den norske Kirke. **S. 155—165.** **95.** Erkebiskop
 Høiel dør 1428. Niald Bolt to og tyvende Erkebiskop. Hans første Embedetvirkksomhed. Christilrens
 anden Brand. Kong Eriks Billaarligbed ved Biskopsstoles Besættelse. Hans Balg falder paa uverdigte
 Personer. **S. 165—177.** **96.** Birgittinerordenens Udbredelse over de tre nordiske Riger. Munklige Be-
 nediktinerkloster i Bergen omdannet til Birgittinerkloster. Anklage mod Birgittinerne. Kongen og Biskop-
 perne tage sig af deres Sag. **S. 178—185.** **97.** Erkebiskop Niald kræder at genoplive Provinzialcon-
 cillierne. Concillium i Bergen 1435, i Oslo 1436. **S. 185—195.** **98.** Mission med Kong Eriks Sty-
 relse i alle hans tre Riger. Klager fra Norge i Karene 1420—1424. Lyfstand i Sverige 1432—1436.
 Uroligheder i Norge 1436—1437. **S. 195—213.** **99.** Kong Eriks Afsættelse og Arskoffer af Bayers
 Balg til Konge, først i Danmark, saa i Sverige, og endelig i Norge 1442. Tilbageblif paa den norske
 Staa og Kirkes Forhold under Erik. **S. 213—227.** **100.** Arskoffer af Bayers Norges Konge fra
 1442—1448. **S. 228—232.** **101.** Dobbelt Kongevalg i Norge. Kamp mellem Karl Knutsen og Kris-
 tian af Oldenburg. Den sidste seirer. **S. 232—246.** **102.** Erkebiskop Nialds Tød 1450. Tre dobbelt
 Balg til Nidaros's Erlesæde. Olaf Thronsfon endelig tre og tyvende Erkebiskop 1459. **S. 246—261.**
103. Kong Kristian Raafæster Overenskomsten til Lunøberg. Biskopskifte i den norske Kirke. Erke-
 biskop Olaf Thronsfon dør 1474. Gaute Thronsfon fire og tyvende Erkebiskop. Kristian 1's seneste Re-
 gierungsaar og Død 1481. **S. 261—270.** **104.** Uroligheder i Norge efter Kristian 1's Død. Erkebiskop
 Gaute Nigvoldskarius. Hr. Jon Smar Nigvsforstander. Hans, Kristian 1's Søn, vælges til Norges Konge
 i Halmstad 1483 og krones samme Aar i Nidaros. **S. 270—281.** **105.** Norge under Kong Hans's
 Styrelse indtil 1503. Stemningen i Norge. Partier der. Knut Alfsson og Henrik Krummedike. Knut
 Alfssons Død. **S. 281—293.** **106.** Kong Hans's seneste Regjeringstid. Hans Søn, Hertug Kristian,
 Norges Styrrer paa Kongens Vegne. Hertug Hofudfats Opsiant. Biskop Karl af Samar. Erkebiskop
 Gaute dør 1510. Erik Wallendorf fem og tyvende Erkebiskop. Kong Hans dør 1513. **S. 293—315.**
107. Kristian II bliver Danmarks og Norges Konge. Hans første Styrelsesaar. Erkebiskop Erik Wal-
 lendorf. Biskop Hofhold af Stavanger og Abbed Henrik af Ulfsein. Biskop Anders Mus i Oslo og Ma-
 gister Hans Mule. Erkebiskop Eriks Virksomhed i Kongens og Kirken's Tjeneste. **S. 315—331.** **108.** Erke-
 biskop Eriks Fald og Flugt fra Norge. Han dør i Rom 1522. Jorfolgelse med Biskop Anders Mus.
 Løse reskriptioner til Fordeel for Hans Mule. Biskop Andor af Bergen. Islands Biskopper. Kristian II's
 Indvold til Kirke-reformationen i Lyfstand. Hans Flugt fra sine Riger i 1523. **S. 331—351.** **109.**
 Frederik I vælges til Danmarks Konge 1523. Mellemrige i Norge, under hvilket de fæltige Biskopsdømmer
 afsattes. Olaf Engelbrektsen sex og tyvende Erkebiskop. Henrik Krummedike og Vincentius Lunge. Kris-
 tian II opsiges, og Frederik I vælges i 1524. Frederiks norske Haandfæstning. **S. 351—374.** **110.** De
 første Aar af Frederik 1's norske Styrelse. Erkebiskop Olaf og Hr. Vincentius Lunge. Angreb paa Kirken
 og dens Gods. Luthers Røre forkyndes i Bergen. Fejde mellem Erkebiskoppen og Hr. Vincentius. Hr.
 Ege Bilde afsæter i 1529 Hr. Vincentius som Hovedsmand paa Bergenhus. **S. 374—395.** **111.** Hertug
 Kristian, Frederik 1's ældste Søn, kommer i 1529 til Oslo. Hensigten med hans Rejse opnaaes ikke. Strid
 mellem Erkebiskoppen og Vincentius Lunge. Forlig i 1530. Kirker nedbrudte og Kloster sekulariserede.
S. 395—409. **112.** Kong Kristian II's Optraeden i Norge 1531—1532. Erkebiskop Olaf og flere Bi-
 skopper antage sig hans Sag. Kristians Foretagende mislykkes, og Norges Forhold bringes i sin gamle
 Stil. Kong Frederik I dør 1533. **S. 409—437.** **113.** Mellemrige efter Kong Frederik 1's Død. Konge-
 valget udsættes i 1533. Gredens Fejde begynder i Danmark. Kristian III vælges af den jydskke Adel til
 Danmarks Konge i 1534. Erkebiskop Olaf som Formand for Norges Raad dvaler med sin Erklæring.
S. 437—448. **114.** Norge fremdeles uden Konge. Begivenheder i 1535. Hr. Nils Lykkes Brøde.
 Avenstabet mellem Erkebiskop Olaf og Hr. Vincentius Lunge opløses paany. Et paatankt Rigsmøde i
 Thronhjem gaar overstyrt. **S. 448—459.** **115.** Hr. Nils Lykkes Fængsling. Erkebiskoppen sender Ar-
 skoffer Thronsfon til Oslo. Underhandlinger der. Det sendensjælfste Raad nærmer sig endnu mere end
 før til Kong Kristian III. Falskreds Frederik optræder som Kristian II's Svigerføn med Forbringere. Hen-
 vender sig til Erkebiskop Olaf om Hjælp i Norge. **S. 459—473.** **116.** Kristian III begynder med større
 Kraft at brude paa sit Balg i Norge. Sender Klaus Bilde derhen som sin Underhandler. Vincentius
 Lunge vil have Kongens Erinde afgjort i Oslo; men Klaus Bilde vil have en Sammenkomst i Thron-
 hjem med Erkebiskop Olaf. Flere af de sendensjælfste Raadsmedlemmer følge ham hid. **S. 473—485.**
117. Herremødet i Thronhjem. Nils Lykkes og Vincentius Lunges Død, og de kongelige Sendemænds
 Fængsling. Erkebiskoppens Rigsforslagender mod Akerhus og Bergen mislykkes. Han Isolader sine
 Fanger og søger Udføning med Kristian III. **S. 485—497.** **118.** Overenskomst mellem Erkebiskop Olaf og
 de frigitne kongelige Sendemænd. Erkebiskoppen gjør Kong Kristian III Tilbud. Klaus Bilde underhandler
 i Danmark til Erkebiskoppens Fordeel. Ege Bilde og Erkebiskoppens indbyrdes Forhold i Norge; den

Første helde her til Kong Kristians Side. S. 797—810. **119.** Kjøbenhavns Overgivelse i August 1536. Kristian III beslutter at bruge Magten mod Norge. Rigsdag i Kjøbenhavn i October 1536. Norges Indordning under Danmark som Provins besluttet, og Biskopsbømmet i det danske Rige ophævet. Erkebiskop Dase sidste Virksomhed i Norge. Hans Flugt til Nederlendene i April 1537. Stenvisholm opgives i Mai. Trub Ulfetands Tog til Thronbjem. Norge underkaster sig. S. 811—826. **120.** Norges Underkastelsesforhold til Danmark og dets Kirke-reformation samtids ordnede af Kristian III. Evangeliske Superintendents Beskikkelse i Norge. De Personers senere Tilbede, som spillede Hovedrollen i Norge ved den kirkelige og politiske Forandring i 1537. S. 826—843. **121.** Katholicismens sidste Tid paa Island. Biskopperne Dgmund Paalsen af Slaaholt og Jon Aresen af Hole, dets iorige Opretholdere. Reformationens fuldkomne Seier ved Jon Aresens Død i 1550. S. 844—876. **122.** Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det fjerde Læseaar. S. 876—884.

Credie Tidrum.

Hierarchiets senere store Kamp mod Kongedømmet. Den hierar-
chiske Kirkeordens bedste Tid i Norge.

49.

Magnus Haakonsson Norges Konge. Haakon elleve og Jon Raude tolfte Erke-
biskop. Kong Magnud's Loosforbedring fornyer Spendingen mellem Kongedømmet
og Kirken.

Med Haakon Haakonssøns Død i Slutningen af 1263 gif Nor-
ges Kongedømme uden al Rystelse over til hans eneste gjenlevende
Søn M a g n u s. Denne havde siden 1257 baaret Kongenavn, siden
1261 været kronet Konge og siden sin Faders Tog til Vesten om Som-
meren 1263 Norges Riges Styrrer. Hertil kom, at der Ingen fandtes,
der med ringeste Skin af Ret kunde gjøre ham Kongedømmet stridigt.
Siden Sigurd Jorsalfarers og hans Brøders Regjeringsstiltrædelse
havde ingen norff Konge saa rolig og uimodfagt taget Kongedømmet
i Besiddelse. Dette skede ogsaa, som det lader, uden nogen fornyet
høitidelig Antagelse; og Kong Magnus regneede sin Regjeringsstiltræ-
delse fra sin Faders Dødsdag.

Ikke saa let og hurtig gif det med Erkestolens Besættelse efter
Einars Død, der som allerede sagt indtraf noget før Kong Haakons,
om Høsten 1263. I Valget af hans Eftermand gif Chorsbrødrene i
Nidaros udenfor sin egen Kreds og fastede, uovist af hvilken Grund,
sine Dine paa Birger, Abbed af Cistercienser-Klosteret paa Tautra,
der ogsaa modtog Valget. Dette skede enten i Slutningen af 1263
eller i Begyndelsen af 1264. At Kongen herved har været adspurgt,
omtales ikke. To Hindringer vare imidlertid i Veien for Birgers
ordentlige Valg: han var Prestesøn og Klostermand. Han
kunde derfor af Chorsbrødrene ikkun postuleres til Erkestolen; det til-
kom Paven at dispensere ham for de canoniske Mangler og derpaa
fuldbyrde Valget ¹⁾. Allerede som Postulatus eller Erkebiskopsemne
synes Birger at have stræbt at indynde sig hos Chorsbrødrene, deels

¹⁾ Fornm. s. X. 155.

ved at bekræfte Ercebiskop Sørles Gave til deres Kommune, hvilken, som før sagt, Ercebiskop Einar havde underkjennt og frataget dem ¹⁾), — deels ved at bilægge ved Forlig en af de gjængse Tvistigheder mellem dem og Prædikebrødrene i Nidaros ²⁾). Man fristes til at antage, at foreløbige Løfter, især med Hensyn til det første Punkt, ikke have været uden Indskydelse paa Chorsbrødrenes gunstige Stemning for Birgers Udvælgelse. Om Kong Magnus har betragtet den med samme gunstige Øine, er meget at betvivle. Den afdøde Ercebiskop Einar havde, som før er sagt, stedsse vist sig som Magnus's hengivne Ven, endogsaa i den Grad, at det havde vaart Kong Haakons Utilfredshed, og Magnus havde gjengjældt denne Hengivenhed med en lignende. Var nu, hvad der er høist rimeligt, Birgers Valg et Verk af et med Einar utilfreds Parti blandt Chorsbrødrene, saa laader sig deraf let forklare, at Kong Magnus ikke just optog det med ubetinget Bifald. Da Birger — heber det — om Sommeren 1264, paa sin Reise til den pavelige Kurie, fandt Kongen i Bergen, var Forholdet mellem dem kolbt. Birger fortsatte imidlertid sin Reise til Rom ³⁾).

Hans Valg fandt dog ikke den af Chorsbrødrene ønskede pavelige Stadfæstelse. Pave Urban IV døde den 2den October 1264. Hans Eftermand Clemens IV blev først udvalgt i Begyndelsen af det følgende Aar og kronet den 22de Febr. 1265. Dette Pavestifte maa for det første have forsinket Afgjørelsen af Birgers Sag. Men derhos maa der have været Grunde tilstede, hvorfor Paven betænkte sig paa at stadfæste hans Postulation, hvad enten disse Betænkeligheder ere vakte ved Forestillinger fra Kong Magnus, eller ved oplyste Omstændigheder ved hans Udvælgelse, der havde kastet Skygge paa Chorsbrødrenes Fremgangsmaade ved denne Leilighed. Vist er det, at Birger ei meer nævnes — maaskee er han død under sit Ophold i Kurien —, og at Pave Clemens skred til den, i det mindste for Norges Bedkommende, hidtil usedvanlige Fremgangsmaade, at overdrage Valget af en ny Ercebiskop til fire norske Klostermænd, nemlig Cistercienser-Abbeden af Lysse, Cluniacenser-Abbeden af Holm, Prædikebrødrenes Prior i Nidaros og Minoriterbrødrenes Custos i Norge. Dette var en Suspension af Chorsbrødrenes Valgret, der tyder paa en begangen Feil fra deres Side, der havde paadraget dem Pavens Misnoie. De fire befuldmægtigede Vælgere valgte nu i 1265 Biskop Haakon af Oslo til Ercebiskop ⁴⁾). Han var paa den ene Side Kongens særdeles Ven, og havde paa den anden Side vist sig meget gavmild mod Oslo Biskopsstols Chorsbrødre ⁵⁾), en Omstændighed, som muligen har indgivet

¹⁾ N. Dipl. III. 10.   ²⁾ N. Dipl. I. 49.   ³⁾ Fornm. s. X. 155.   ⁴⁾ Isl. Ann. 134.   ⁵⁾ N. Dipl. III. 9.

Nidaros's Chorsbrødre Forhaabninger om, at han ogsaa vilde vise sig gavmild mod dem, og saaledes har kunnet nogenlunde forsones dem med hans Valg uden deres Medvirkning.

Det varede dog endnu over eet Aar før Haakon modtog sit Pallium og dermed sin egentlige Metropolitanverdighed. Skønt Pallium ifølge Fundations-Bullen for Nidaros's Erkesæde skulde søges personlig i den romerske Kurie af den valgte Erkebiskop, saa gjordes dog Undtagelse fra denne Regel, især for det Tilfælde, at den Valgte allerede forud havde biskoppelig Bielse, og saaledes ikke behøvede at modtage denne af Paven; da kunde Pallium oversendes den Udvalgte, ligesom allerede havde været Tilfælde med den første Erkebiskop i Nidaros, Jon Birgersøn, der forud havde været Biskop af Stavanger. Haakon søgte det heller ikke i egen Person; men det overbragtes ham ved Chorsbroderen Jon, der rimeligvis i denne Anledning har været affendt paa Biskoppens og Kapitelets Vegne til Kurien. Jon kom med Pallium til Norge den 5te Januar 1267, og den paafølgende 14de April, som var Skærtorsdag, blev Haakon iført det i Nidaros. Dette skede med stor Høitidelighed. Kong Magnus og Dronning Ingebjørg vare tilstede; Biskopperne Peter af Bergen og Thorgils af Stavanger, hvilke dertil af Paven vare bemyndigede, lagde Pallium over Haakon, og tvende andre Biskopper, Olaf af Orsland og Gaute af Færøerne, stode hos. Derpaa viede Erkebiskoppen Andreas, der var valgt til hans Eftermand paa Oslos ledige Stol, og Torund Thorsteinsøn, til Biskop af Hole, hvilken Stol han var bleven valgt til at beklæde, da Brand Jonsøn efter et kort Biskopsdømme var død i 1264 ¹⁾).

Haakons Metropolitanstyrelse blev af kort Varighed, og det eneste Brev, man kender, udstedt af ham som Erkebiskop, er et Gavebrev af 16de August 1267, hvorved han skænker St. Andrea Kirke paa Haug til sine Chorsbrødres fælles Bord, paa Grund — som det i Brevet heber — af deres Præbenders Ringhed. Elleve Chorsbrødre af Nidaros nævnes som nærværende ved og samtykkende Gaven, og blandt dem den ovennævnte Jon ²⁾). Gaven skulde vel være en Løn fra Haakons Side for Chorsbrødrenes Velvillie. Han overlevede denne Handling kun tvende Dage, da han nemlig døde den paafølgende 18de Aug. 1267 ³⁾). Han efterlod, rimeligvis af et Egteskab indgaaet før han blev Biskop, en Søn, Thorer Haakonsøn eller Biskopsøn, der allerede i Kong Magnus's Regjeringsstid optrædet som en af Norges meest anseede verdslige Høvdinger.

Til Haakons Eftermand valgtes den 28de October samme Aar Chorsbroderen Jon, som havde bragt Haakon hans Pallium fra

¹⁾ Isl. Ann. 134, 136. ²⁾ N. Dipl. I. 50. ³⁾ Script. r. Dan. II. 514.

Rom ¹⁾). Han kaldes med Tilnavnet: Raudr eller Raudi, d. e. den Røde. Han drog strax til Kurien, blev der indviet af Pave Clemens IV i 1268, kom tilbage til Nidaros lidt før Jul samme Aar og holdt sin første Messe i Christkirken paa Juledag ²⁾).

I denne Jon eller Johannes fik den norske Kirke en dygtig og for Hierarchiets Fremme høist ivrig Forstander, hvis Navn, som Forsegter af Kirkens Høihed ligeover for Kongedømmet, vel fortjener at stilles ved Siden af Erkebiskopperne Eysteins og Eriks. Man kjender ikke hans Æt, og veed heller ikke meere om hans tidligere Liv end hvad allerede er anført; men hans Metropolitanvirksomhed vidner i høi Grad ligesaavel om Aandskraft og Kløgt, som om grundige Kundskaber i den canoniske Ret. Man kan neppe betvivle, at han har følt hos sig selv et levende indre Kald til at optræde som Talsmand for hvad han ansaa for Kirkens Rettigheder, og at han i god Tro og med redelig Villie har kastet sig ind i en Kamp, som han aabnede under de bedste Forhaabninger, men som endtes med hans personlige Udmøggelse, om end ikke ganske uden Fordeel for Hierarchiet.

Lønderet til denne anden store Kamp mellem Kirken og Kongedømmet i Norge var, som allerede gjentagende paaviist, fra gammel Tid tilstede, — en Krv saa at sige lige fra Erkebiskop Eysteins og Kong Sverrers Dage. Den ubestemte Stilling, hvori begge Magter stod til hinanden, skulde endnu engang forsøges bragt til endelig Afgjørelse, og Opfordringen hertil gav uden tvivl nærmest Kong Magnus's Lovgivningsvirksomhed.

Magnus besad vistnok ikke paa meget nær sin Faders Mod og Villiekraft, men Haakons Redelighed, lyse Aand og oprigtige Stræben for sit Folks Vel havde han i fuldeste Maal arvet, ligesom han og lignede ham i Dannelse og Sands for Videnskab og Kunst. Mildhed og Forsonlighed udmærkede hans hele Færd som Konge og Menneffe; han var gennemtrængt af Agtelse for Christendommen og den christelige Kirke; og han følte sikkerligen dybt det store Ansvar for Gud og Menneffene, som hans kongelige Kald paalagde ham. Hans Hu stod til Freden, den vilde han sikke sit Rige baade fra Uden og i dets Indre, og paa dens Goder vilde han bygge sine Undersatters Lykke.

Striden med Skotland, som han havde arvet fra sin Fader, søgte han strax efter sin Regjeringsstiltrædelse bilagt. Dette lykkedes ogsaa, skjønt først efter mange Forhandlinger, ved Freden til Perth den 2den Juli 1266 ³⁾). Norge afstod til Skotland Overhøiheden over Subersøerne mod en Pengesum og en aarlig Afgift; — en Afstaaelse, som forresten blev dadlet af mange Samtidige, og ligeledes

¹⁾ Jøf. Ann. 136 Not. a.

²⁾ Jøf. Ann. 136—138.

³⁾ Torf. hist. Norv.

er bleven af flere senere Historikere lagt Magnus til Last, som uverdigg for Norge, og som den der gav Stødet til den norske Somagts Forsald. Man maa imidlertid, for her at dømme retfærdig, erindre, at Norges Overhøiheid over hine Der i sig selv var mindre naturlig baade paa Grund af deres Beliggenhed og paa Grund af deres Beboeres Folkeslegtsskab, — og at den norske Somagts paafølgende Forsald egentlig havde sin Grund i mange samstøbende langt dybere liggende Omstændigheder, med hvilke hine Ders Besiddelse lidet eller intet havde at gjøre. Søfart og Krigsvæsen tog ved denne Tid en ny Retning i Europa, en Retning paa hvilken ikke Norge, med sine mere indskrænkede Hjelpekilder, strax var istand til at slaa ind, og hvilken senere uheldige Begivenheder saagodt som spærrede for det i lange Tider. Det ligger imidlertid udenfor vort Maal her nærmere at udvikle dette. Her maa vi kun bemærke, at den nidarosfiske Kirkes Ret med Hensyn til Suberserne i Freden udtryffeligg blev forbeholdt, og at den nidarosfiske Erkebiskops Metropolitanhøiheid over den subersfiske eller manfke Kirke og dens Biskopsstol blev staaende ved fuld Magt endnu i lang Tid, efterat den norske Konges Overhøiheid over Derne var opgiven. Efter at Krigen med Skotland var endt, indlob ikke Kong Magnus sig i nye krigerfke Foretagender, uagtet hans Forhold baade til Danmark og Sverige meer end eengang dertil kunde synes at give Opfordring. At optræde som Mægler i Sveriges indre Uroligheder, og at søge de med Danmark værende Tvistepunkter afgjorte paa Underhandlingens Vej, — det var en Fremgangsmaade, som stemmede med Magnus's Sindelag; og gav dette end Anledning til, at han ved enkelt Leilighed maatte gjøre betydeligg Udrustninger, saa skee de disse dog kun for at han derved kunde give sit Ord en større Vægt, og sin Optræden en større Verdighed.

Idet han paa denne Maade opretholdt Norges Fred med dets Nabolande, var hans Opmærksomhed uafsladeligg henvendt paa at haandhæve og styrke Freden i sit Riges Indre. Dette var Hovedmaalet for hans omfattende Lovgivningsvirksomhed, hvilken har hos Efterverdenen skjænket ham det hædrende Tilnavn Lagabøter d. e. Lovbøderen, Lovforbedreren.

De voldsomme indre Uroligheder, som i det tolfte og trettende Aarhundrede havde raset i Norge og rystet alle dets ældre Samfundsforhold, havde aabnet baade Kongens og Folkets Øine for Nødvendigheden af en Lovforbedring, der kunde hele Samfundsordenens Brøst og tilstoppe for Fremtiden Kilden til lignende uheldsvangre indre Bevægelser. Det er omtalt, at Haakon Haakonsøn allerede havde lagt Haand paa Verftet, og at han rimeliggviis havde vidtstøftiggere Planer i Sigte, end som han i sin Regjeringsstid fik bragt til Udfø-

relse ¹⁾. Magnus, der ganske vist var nøie indviet i sin Faders Hensigter, traadte med Iver i hans Fodspor. Der er, efter de Berker af Faders og Søns Lovgivningsvirksomhed, hvilke ere os levne, at Grund til at tro, at Haakon har havt en langsommere og meer tilsempende Fremgangsmaade for Die. Magnus derimod bestemte sig til en mere gennemgribende Forandring, der saagodt som med eet Slag skulde indføre den paatænkte nye Orden i Stats- og Retsvæsenet. Der skulde bringes Eenhed og Samstemmighed i Landets Love, og det hele Lovgivningsværk bygges paa de Grundsætninger, som allerede i den almindelige Mening havde vundet Hævd, om de end ikke i selve Lovene vare gennemførte. Og disse Grundsætninger vare med Hensyn til Kongedømmets Stilling i den norste Stat væsentligen de af Kong Sverrer i sin Tid udtalte.

Men heri laa just Anstødsstenen med Hensyn til Kirken og Geistligheden. Vel fandt Magnus sig ikke beføiet til at udtale i saa tydelige Ord, som Sverrer og hans ligesindede Samtidige havde gjort, Kongedømmets Bestikkelse af Gud for at have Overopsynet ogsaa med Kirken; dog stillede man det paa en Maade ved Siden af den biskoppelige Magt i denne Henseende, om end i mindre bestemte Udtryk. Allerede Haakon Haakonsøn havde, rimeligviis efter Overlæg med Geistligheden, sammensat en Indledning til den Deel af den forbedrede Lov, som skulde omhandle Kongedømmets Ret under Eet med Kirkens, i hvilken Indledning han udtaler denne lempeligere Anskuelse. Efterat Christendommens Hovedlærdom er fremstillet i de efter Kirkens daværende Lære udviklede Trosartikler, heber det: „Efterdi Guds Mistunhed seer, at det er det utallige Folks og den forffjelligarte Mængdes Lary, har han bestikket tvende sine Tjenere til at være sine synlige Dmbudsmænd med Hensyn til denne hellige Tro og hans hellige Lov, gode Mænd til deres Rettigheders Bevarelse, men onde Mænd til Revselse og Renselse. Disse tvende ere: den ene Kongen, den anden Biskoppen. Kongen har af Gud verdslig Magt til verdslige Ting, men Biskoppen aandelig Magt til aandelige Ting; og har den ene af dem at styrke den andens Magt til hvad der er ret og lovligt, og de have at erkjende hos sig, at de have Magten og Herredømmet af Gud, og ikke af sig selv. Og fordi de ere Guds Dmbudsmænd, og for det andet fordi Alle see, at man ingenlunde kan undvære dem, og for det tredje fordi Gud selv verdiges at kalbe sig med deres Navne, — da er den sandelig i stor Fare med Hensyn til Gud, som ikke styrker dem, der bære saa stor Omhu for Landsfolket, og saa stort Ansvar for Gud, med fuldkommen Kjærlighed og Frefrygt i den Magt, hvortil Gud har bestikket dem, aller-

¹⁾ Se ovenf. I. 396.

helt i de Stykker, som Loven bestemmer med skarpe Grændser, — saaledes at hverken Hovdingerne, hvis de iagttage det, kunne plage eller betyngte Folket, eller taabelige Mænd negte Hovdingerne lovlig, under-
 saatlig Skyldighed af Trods eller fortsynet Uforstand“. Denne Ind-
 ledning blev ordret optagen i Magnus's forbedrede Lovbog ¹⁾, I selve
 denne maadeholdne Erklæring kunde ikke Geistligheden finde noget An-
 stød. Kongedømmets guddommelige Oprindelse var ogsaa Kirkens
 Lære, ligesom at Kirken i det Verdslige skulde støtte sig til Konge-
 dømmet, benytte den verdslige Arm. Men Erklæringen havde dog
 istun nogen sand Vægt ligeover for Folket, som ved den indstærpedes
 en streng Lydighedspligt baade mod Kongedømme og Kirke; — med
 Hensyn til Kongedømmets og Kirkens indbyrdes Forhold var den der-
 imod ubestemt og ikke stort bedre end et tomt Mundsvær. Den kunde
 nemlig fortolkes, og fortolkes ganske vist ogsaa, fra begge Sider med
 skiltende Forbehold, — af Kongedømmet med Sverrers Anskuelse i
 Baggrunden, nemlig: Kongedømmets Overhøihed over Kirken; og af
 Geistligheden, eller i det mindste af dens hierarkifundede Ledere, med
 et Sideblik til Erkebiskop Eysteins anmasfende Grundsatninger: Kir-
 tens Overhøihed over Kongedømmet. Begge Magters tilsyneladende
 Sideordning var kun et Blendværk, saalænge det ikke var afgjort,
 hvor Grændsen var mellem det Aandelige og det Verdslige, og
 derved hver enkelt Magts Omraade i Virkeligheden anviist. Herom
 havde Striden før dreiet sig, og her var Stridsen endnu aabent.
 Det kunde først afgjøres ved Lovens og især Christenrettens nærmere
 enkelte Bestemmelser.

Kong Magnus's religiøse, fredelige og eftergivende Sindelag
 indstød ham vistnok i mange Henseender en gunstig Stemning mod
 Kirken. Denne Stemning viste han allerede i Begyndelsen af sin
 Rigsstyrelse ved at stadfæste og indstærpe sin Faders for Geistligheden
 meget gunstige Forordning om Tjenden ²⁾, og ved at udstede
 en Forordning, ganske i Kirkens daværende Aand, imod Ager, det
 vil sige, mod at tage Rente af dødt Gods, hvilket fremstilledes som
 en dødelig Synd ³⁾. Han gjorde dette efter Overlæg og i Samstem-
 mighed med Biskopperne. Men alligevel synes han at have været
 sterkt gjenemtrængt af sin Oldefader Sverrers og sin Faders Anskuelse
 med Hensyn til Kongedømmets Høihed og Magtfylde ogsaa i
 Kirkens Anliggender, forsaavidt disse berørte den verdslige Stat. Han
 ansaa det derfor sikkerligen som en afgjort Sag, at den nye almin-
 delige Lov, paa hvilken han arbejdede, skulde omfatte efter gammel

¹⁾ Morg. g. l. Love I. 262; II. 23, 193, 307.

²⁾ N. g. l. II. 453—455.

³⁾ N. g. l. II. 484 f.

Blis ogsaa Christenretten, og at Kongedømmet med Hensyn til dens Ordning skulde have den afgjørende Stemme.

Magnus's Fremgangsmaade i Lovforbedringen var ganske i den gamle norske Statsforfatnings Aand. I fuldkommen Erkjendelse af Folkets lovgivende Myndighed, og dets Ret til paa sine Lagthing at handle som øverste lovgivende Magt, og med Erkjendelse af de fire Lagthings selvstændige Lovgivningsmyndighed drog han først omkring paa alle Norges Lagthing, gjorde Folket bekendt med de Forbedringer, han troede Landets Love tiltrængte, hørte dets Ansøyer i saa Henseende og modtog endelig dets Fuldmagt til at gjøre de Forandringer i Landets Lovbøger, som han fandt tjenlige. Dette skeede i 1267 paa Gulathing, i 1268 paa Dplændingernes og Vikberjernes Thing, d. e. Eidsivathing og Borgarthing, og i 1269 paa Frostathing ¹⁾. Ved denne Leilighed er der al Sandsynlighed for, at ogsaa den udvidede Kongearvesfølge, som Magnus havde bestemt til Optagelse i sin Lovbog, foreløbig er bleven antagen.

Ved denne vigtige Forberedelse, hvorved en udstrakt og overordentlig Lovgivningsmyndighed nedlagdes i Kongens Haand, omtales for de tre førstnævnte Lagthings Vedkommende ingen Undtagelse og intet Forbehold at være gjort med Hensyn til Christenretten eller den nye Lovbogs Christendomsbolk. Magnus har derfor uden tvivl paa Grund af hiin de tre Lagthings uindskrænkede Fuldmagt, allerede før Bemyndigelsen for Frostathings Vedkommende var indhentet, lagt Haand paa Barket og ubarbejdet en Landslov, indrettet til at være almindelig for det hele Land, dog med Vedligeholdelse af de fire gamle Lagthing. I denne Lov synes han at have indført den Christendomsbolk som endnu er bevaret under Navn af Magnus's Christenret ²⁾. Den er væsentlig formet efter de ældre Christenretter, men har ogsaa Tillæg af flere vigtige nyere Bestemmelser f. Ex. om Geistlighedens Celibat inden dens høiere Ordensgrader, om den meer udvidede Tiendeydelse, om Mager, om Indskrænkning af det Slegtskab, der forhindrede Giftermaal, inden det 5te Led (istedetfor det 7de) og flere lignende. I Spidsen stillede den ovenomtalte Udvikling af Christendommens Troslærdomme ³⁾ og af Kongedømmets og den biskoppelige Magts Forhold indbyrdes og til Folket ⁴⁾, samt endelig den nye forud af Landsfolket vedtagne Kongearvesfølge. Denne fastsatte Kongearvesfølgen, i det Tilfælde at Mand af Mand ikke fandtes til at arve, ogsaa for Mand af Kvinde inden visse Led, og udstrakte saaledes Arveretten til Kongedømmet videre og ordnede den næsligtigere,

¹⁾ Jørl. Ann. 136, 138, jfrt. m. Indl. og Slutn. af Landsloven, N. g. L. II. 7, 178. ²⁾ N. g. L. II. 291—338. ³⁾ S. o. f. I. 441. ⁴⁾ S. o. f. II. 6.

end ved Haakon Haakonsøns Arvefølgelov var steet. Den opstillede derhos Regler for Kongens Valg i Tilfælde af at ingen i Loven nævnet Arving fandtes. Hertug og Jarl, hvis de gaves, alle Biskopper og Abbeder, alle Lendermænd og Hirdstyrere med hele Hirde skulde da være selvstændige til Nidaros „til den hellige Kong Olaf, til Overlægning med Erkebiskoppen“; og skulde af hvert Biskopsdømme Biskoppen og de derværende Kongens Syssemænd desuden nævne til Rødet tolv de viseste Bønder. Alle disse skulde have givet sig paa Reisen inden en Maaned fra den Tid, de have spurgt den sidste Konges Frasald, dog saaledes at Biskoppen og Syssemændene forud tilfagde saamange af Lendermændene og Syssemændene at blive hjemme i hvert Lagdømme, som fordredes til Ordens Opretholdelse. Naar de vare komne til Nidaros, skulde de stride til Valget, efterat de læge Bølgere havde aftalt Ed paa, at ville tage den til Konge, som dem synes for Gud bedst dertil stiftet. I Mangel af Eenstemmighed skulde de raade „som blive flere sammen og ere de fornuftigere, og hvem Erkebiskoppen og de øvrige Biskopper følge“. Hvo som anderledes lod sig tage til Konge havde Guds og Freds forbrudt og var i Ban.

Magnus's Christendomsbolk maa vistnok, især i sin egentlige kirkelige Deel, agtes for at være temmelig mangelfuld — rimeligviis en Folge af Kongens Ængstlighed for at støde an, paa den ene Side mod Kongedømmets gamle Ret, og paa den anden Side mod Geistlighedens Fordringer —, men den var dog, sammenligningsviis med de ældre Christenretter, Geistligheden gunstig. Navnligen hjemlede den, som sees, Erkebiskoppen og Biskopperne ved indtrædende Kongevalg en vægtig, og man kan sige, afgjørende Stemme. Artiklen om Kongevalget har aabenbare sit nærmeste Forbillede i hiin under Magnus Erlingsøns istandbragte Lov¹⁾, og holder sig til den saameget som Omstændighederne og Kongedømmets Uafhængighed paa nogen Maade tillod.

Alligevel viste det sig snart, at Magnus's Christendomsbolk ingenlunde fyldestgjorde det hierarchiske Partis Ønsker og Forhaabninger. Erkebiskop Jon var imidlertid ved Udgangen af 1268 kommen til sin Stol fra Rom. Han maa ganske vist allerede før sin Udfærd have gjort sig vel bekendt med den paatænkte nye Lovbogs Indhold og navnlig med den af Kongen udfastede Christendomsbolk; og det kan næppe omtviivles, at han under sit Ophold i den pavelige Kurie har pleiet Underhandlinger angaaende denne Sag og modtaget For skrifter for hvorledes han skulde fare frem. Ved sin Hjemkomst maa man antage, at han strax har gjort Indsigelse mod Kongens og enhver verdslig Øvrigheds Ret til at indblande sig i Kirkens Lovgivning,

¹⁾ S. o. f. I. 239.

hvilken det forbeholdtes Kirken selv at ordne paa den canoniske Rets Grundlag. Følgen heraf var ubestrikt den Indskrænkning, som i det følgende Aar findes paa Frostathing at være gjort i den Kongen tidligere af de tre øvrige Lagthing meddeelte Fuldmagt til at udbedre og omforme Landsloven. I 1269, heder det nemlig, var Kong Magnus og Erkebiskop Jon begge tilstede paa Frostathing, og der modtog Kongen alle Frostathingsmændenes Samtykke til at ordne Frostathingsbogen i alle de Dele, som vedkom det Verdslige og Kongedømmet, saaledes som ham tyktes bedst være ¹⁾). Herved henvistes Kongen i den ham meddeelte overordentlige Lovgivningsmyndighed til den verdslige Ret alene, og med det samme maatte hans Udkast til den nye Lovbogs Christendomsbolk ansees for henlagt. Men uagtet denne saaledes i sin Helhed ikke for Tiden vandt Lovgyldighed, saa synes dog paa dette samme Frostathing de enkelte nye Bestemmelser om Kongearvesfølge og Kongevalg at have opnaaet ikke alene Frostathingsmændenes men ogsaa Erkebiskoppens Stadsættelse ²⁾).

Erkebiskop Jons Plan var, som det snart viste sig, selv at udarbejde en ny Christenret for Norge ³⁾, i hvilken den canoniske Rets Grundsætninger skulde gennemføres. Men at faa en saadan indrettet saaledes at den under Et med den almindelige Landslov, og som en Afdeling af denne, kunde vinde Kongedømmets og Folkets Samtykke, var en vanskelig Sag. Anskuelse om Kirkens Forhold til Staten vare endnu altfor delte til at de i en Hast kunde forliges, og Længselen efter den nye Lovbog synes dog at have været almindelig. Under disse Omstændigheder fandt Erkebiskoppen sig i, at den nye Lovbog udgik, dog uden fuldstændig Christendomsbolk, idet nemlig under denne Titel ifkun optoges Trosbekjendelsen, den førnævnte almindelige Erklæring om Kongedømmets og Biskopsdømmets Forhold indbyrdes og til Folket, samt den nye Kongearvesfølgelov og hvad dermed stod i Forbindelse. I denne Form fik da den nye af Magnus sammensatte Lovbog Folkets afgjørende Samtykke paa de fire Lagthing, og derved fuldkommen Lovskraft som almindelig for hele Norge. Dette skeede som det synes i Løbet af Aarene 1272—1276 ⁴⁾). Til Fuldstændiggjørelse af den verdslige Lov, der nærmest var indrettet for Landboerne, udarbejdedes og vedtoges siden en tilsvarende Bylov for Rigets fire vigtigste Kjøbstæder: Nidaros, Bergen, Oslo og Tunsberg.

I denne hele Fremgangsmaade var allerede en ikke uvigtig Indrømmelse gjort Kirkens eller rettere Hierarchiets Forkjæmper. Der var bestemt skjelnet mellem den geistlige og den verdslige Lovgivning,

¹⁾ Jørl. Ann. 138.

²⁾ N. g. L. II. 24 Note 36.

³⁾ Bp. Arnes S. c. 10.

⁴⁾ N. g. L. II. 7 Not. 1, ifrt. m. 178 N. 18.

som forhen havde været saa nøie sammenknyttede i den norske Statsforfatning, og det var — i det mindste stiltiende — erkjendt, at den lidelige Lovgivning, endog i hvad der angik Kirkens ydre Forhold, dens Forhold til Staten, ikke kunde og burde udgaa ganske fra den samme Rilde og paa den samme Maade som den verdslige Lov. Hvorledes og af hvem Kirkeretten skulde ordnes, var imidlertid ikke dermed afgjort, og herom viste sig snart, at stor Meningsulighed raadede mellem den verdslige og den geistlige Magt. Landets verdslige Hovdinge gjorde paa den ene Side fælles Sag med Kongen, og saa endog saa Erkebiskoppens hierarxiske Færd i et ugunstigere Lys og med mere hadefulde Dine, end den gudsfrygtige og fredelstende Magnus selv gjorde. Paa den anden Side stod Erkebiskop Jon heller ikke ene i den Kamp, som truede med at udbryde. Geistligheden i den norske Kirke, især den høiere, var nu besjælet af en ganske anden Standsaand end for hundrede Aar siden. Den sluttede sig med Enighed om sin dygtige Hovding, og flere af dens Formænd lignede ham ikke alene i Anskuelse, men ogsaa i Ridfærhed, Kraft og Indsigter.

De med Erkebiskop Jon samtidsige Biskopper i den norske Kirke maa her nævnes: — I Bergen levede Biskop Peter ¹⁾ til 1270. Til hans Eftermand valgtes og indviedes samme Aar Presten Askatin, der nærmest forud var Kong Magnus's Kansler, og som endnu tidligere havde været Kong Haakon Haakonsøns Kapellan og i 1250 samme Konges Sendemand til Keiseren, ligesom han i Aarene 1264 — 1266 havde været Kong Magnus's Underhandler i Skotland og som saadan deeltaget i Afslutningen af Freden til Perth ²⁾. Askatin døde i 1277 og havde til Eftermand Prædikebroderen Narve, der blev indviet 1278 ³⁾. — I Stavanger levede Biskop Thorgils ⁴⁾ til 1276. Hans Eftermand var Arne, der blev indviet 1277 ⁵⁾. — I Hamar var Gillebert ⁶⁾ Biskop indtil henved 1278, i hvilket Aar Thorsinn blev viet til hans Eftermand ⁷⁾. — I Oslo var, som nys er omtalt, Andreas Biskop siden 1267 ⁸⁾. — Paa Drknsøerne døde Biskop Henrik ⁹⁾ i 1269. Hans Eftermand Peter blev indviet 1270 ¹⁰⁾. — Paa Færøerne døde Biskop Gaute 1268 og havde til Eftermand Erlend, Chorsbroder af Bergen, der blev indviet 1269 ¹¹⁾, og som i henved 40 Aar styrede Biskopsstolen. — Bi-

¹⁾ S. o. f. I. 435.   ²⁾ Fornm. s. X. 48, 155; Torf. h. N. IV. 343—345; Jøsl. Ann. 140. Hvorvidt han, som flere antage er samme Person som den Askatin, der i 1223 nævnes som Abbed af Hoveds, forekomme mig tvivlsomt. S. o. f. I. 346. jfr. Langes Klh. 626.   ³⁾ Jøsl. Ann. 154, 156.

⁴⁾ S. o. f. I. 435.   ⁵⁾ Jøsl. Ann. 146, 154.   ⁶⁾ S. o. f. I. 427, 435.

⁷⁾ Jøsl. Ann. 156.   ⁸⁾ S. o. f. II. 3.   ⁹⁾ S. o. f. I. 435.   ¹⁰⁾ Jøsl.

Ann. 138, 140.   ¹¹⁾ Jøsl. Ann. 138; Bp. Arnes S. c. 5.

af Bielse, vilde indgaa Egteskab, uagtet den pavelige Colibatlov, der under Erkebiskop Sigurds Metropolitanstyrelse (1231—1252) var bleven gjort gjældende i den norske Kirke, forbød Subdiaconer og alle, som vare høiere end de i kirkelig Bielse, at gifte sig. Bestemmelsen var vel ikke endnu paa lovlig Maade indtagen i de bestaaende Christenretter, men den havde den canoniske Rets udtryffelige Bud og allerede fast hele det romersk-katholske Europas Vedtægt for sig, og var desuden bleven indskærpet af begge de nærmest foregaaende Hølebiskopper, Henrik og Brand. Ddte vovede at tilfidesætte den, deels vel paa Grund af at Bestemmelsen endnu ikke paa Island havde vundet fuldkommen Lovskraft, deels fordi hans paatænkte Giftermaal understøttedes af Gissur Jarl. Arne gjorde imidlertid Indsigelse mod hans Forehavende; men dette agtedes ikke. Brylluppet holdtes og Jarlen var selv nærværende. Da Arne hørte dette, lyste han Forbud over Ddte og alle dem, som havde været tilstede i Brylluppet; og Jarlen fandt til sin Forundring, da han kom hjem til sit Sæde paa Stad paa Keymisnæs, at Kirken der var lukket. Det kom til et Møde mellem ham og Arne, ved hvilken Keilighed Jarlen beraabte sig paa gammel Landskif og paa sit eget Exempel, da han, uagtet Diaconus af Bielse, havde været gift, for at bevise, at Ddtes Giftermaal var lovligt; Arne derimod beraabte sig paa Pavens Bud, hvilket Alle vare skyldige at lyde. Enden blev, at Jarlen maatte give efter, og Ddte igjen stille sig ved sin Hustru. Gissur yttrede dengang til Arne, at han troede denne vilde blive paastaelig mod dem, med hvilke han havde Sag, siden han ikke havde vejet for Jarlen; og deri tog han ikke Feil ¹⁾.

Da Biskop Jorund Thorsteinsøn i 1267 kom til Hole Stol med Bestikkelse ogsaa at have Indseende med Skaalhøls Biskopsdomme paa Grund af Biskop Sigurds Alderdomsvagthed, saa sendte han, som allerede sagt, Arne til Skaalhølt for at understøtte Sigurd i hans Embebsførelse. I denne sin nye Stilling vandt Arne baade Biskop Sigurds og Landsfolkets Bifald, saaledes at, da Sigurd i 1268 døde, besluttede Skaalhøls Biskopsdomme med Biskop Jorunds Raad at foreslaa ham til den Afdødes Eftermand. Brev blev da i denne Anledning udsærdiget til Erkebiskop Jon, der erkjendtes for at være den som raadede for Valget, med Bøn om, at han vilde vælge Arne, og denne drog til Norge med Anbefalingsbrevet.

Ved Arnes Komme til Norge i 1268 var Erkebiskop Jon endnu ikke hjemvendt fra Rom. Men da han efter sin Tilbagekomst traf Arne og blev beffendt med Islændingernes Dnsse, viste han sig for Diebtikket ikke villig til at opfylde dette. Grunden anføres ingen-

¹⁾ Dp. Arnes S. c. 1—4.

heds. Man kan gjætte paa en dobbelt: — deels at han ved at gaa Islændingernes Dnsse forbi, ret kraftigen har villet indprente dem, at Ketten at vælge en Biskop til Skaalholt hvilede aldeles uindstrænket hos ham og hans Kapitel; — deels at han paa Grund af det Beskaffsforhold, han maatte vide fandt Sted mellem Kong Magnus og Arne, har frygtet for at den sidste som Biskop skulde blive søieligere mod Kongen i de islandske Forhold, end Kirkens formeente Laro krævede. Bist er det, at Erkebiskop Jon den 4de Marts 1269 valgte til Skaalhølt's Biskop en vis Thorleif, en Prest, og uidentviol den samme, som nævnes i Brev af 1267 blandt Nidaros Kirkes Chorsbrødre ¹⁾. En uerffødt Prælat skulde altsaa atter, efter Jons Mening, paatrænges Islands vigtigste Biskopsstol. Men denne Thorleif døde allerede inden Marts Maaned's Udgang, uden at være bleven indviet. Inden Erbiskoppen stred til et nyt Valg, er han uidentviol bleven bedre bekjendt med Arnes faste Karakter og Nidkjærhed for Kirkens Sag, og tog nu ikke i Betænkning at opfylde Islændingernes Dnsse og kaare ham. Arne blev valgt den paafølgende 21de Juni og indviet den 30te i samme Maaned. Da han skiltes fra Erkebiskoppen for at drage til sin Stol, forærede Jon ham et Exemplar af Decretalerne, en betydningsfuld Gave under nærværende Omstændigheder, og Erkebiskoppen saavel som Kongen medgav ham de mest smigrende Anbefalingsbreve. Arne kom tilbage til Island inden Ugangen af August og drog strax i Følge med Biskop Torund til Skaalholt, hvor begge Biskopper holdt Stevne med Presterne og Bønderne. Ved denne Leilighed blev det Budskab oplæst, som Arne medbragte fra Erkebiskoppen, hvilket indeholdt følgende fem Punkter: 1) At Alle skulde knæle med oprakte Hænder, naar Christi Legeme og Blod blev hævet i Messen, og ligesaa naar det blev haaret til Syge. — 2) Ingen maatte gifte sig før efter tre Ganges Lysning i Kirken. — 3) Mænd, som holde Friller forbydes at tage Alterens Sakramente i Paasteugen, med mindre de egte sine Friller eller stilles aldeles fra dem. — 4) Alle Kirker med Gods og Tiender skulde gives i Biskoppernes Vold. — 5) Ingen skulde ublaane dødt Gods paa Rente ²⁾.

Disse fem Artikler maa antages allerede at være forkyndte og paabudne i Norge, uden at man ved, hvorledes de der i det Hele ere blevne optagne. Med Hensyn til Island heber det, at de tre første Artikler bleve vel optagne af Almuen, men de to sidste med Uvillie. Biskop Arne sendte siden Erkebiskoppens Budskab over hele sit Biskopdsomme, og det blev overalt optaget næsten paa samme Maade som paa Mødet i Skaalholt. Bestemmelsen om Kirkegodsets Overdragelse til Biskopperne greb, som allerede tidligere paa flere Steder

¹⁾ N. Dipl. I. 50.

²⁾ Sp. Arnes C. c. 5.

bemærket, saa overordentlig ind i de bestaaende islaandske Forhold, da fast alle Landets Kirker vare Lægfolks Ejendom, at det let kan fattes, at den ikke kunde drives uimodfagt igjennem. Alligevel bleve virkelig mange af de mindre Kirker med deres Guds for Diebliffet givne i Biskoppens Bold. Men med de større var det en anden Sag. De vare i de rigeste og mægtigste verdslige Høvdingers Hænder, og disse holdt fast paa hvad de efter gammel Landsret ansaa for sin lovlige Ejendom.

Dette var især Tilfælde med Ddø og Hitarðal, tvende af de betydeligste Kirker paa Island, hvis mægtige Ejere ingenlunde vilde give dem i Biskoppens Bold. Arne lod sig dem alligevel tilbømme paa Althinget 1270 og truede Ejerne med Ban, hvis de ei opgave dem. Nu begyndte flere af Kirkeejerne aabenlydt at gjøre Indsigelser mod Biskoppens Fremfærd, og mange, som fra først af havde vist sig eftergivende mod hans Fordringer, erklærede nu, at de holdt hans Fremgangsmaade for ulovlig og skjød sin Sag under Kongens Dom. Denne negtede heller ikke Arne at adlyde, forudsat at Erkebiskoppen billigede den. Stormen mod Biskoppen blev imidlertid heftigere og heftigere, især da Rafr Ddðs søn traadte paa hans Modstanderes Side og forsikrede Almuen, at Kongen ikke vilde give sit Samtykke til, at Bønderne saaledes bleve berøvede sin Ejendom. Biskoppen strev nu baade til Kongen og Erkebiskoppen og fremstillede for dem sin vanskelige Stilling. Den sidste opfordrede ham til at holde frem, som han havde begyndt. Kongen gav ham ogsaa venstabeligt Svar og lovede ham sin Beskyttelse, hvis Biskoppen til Gjengjæld vilde tjene Kongen ved af al Kraft at befordre Indførelsen paa Island af den nye Lovbog, som for Den var udarbejdet efter norsk Mønster, men som Almuen gjorde Vanskeligheder ved at antage i dens fulde Udstrækning. Da i denne nye Lovbog, som allerede bemærket med Hensyn til den norske, Christendomsbolken var udeladt, saa havde Arne ingen Betænelighed ved at understøtte Kongens Sag i det forlangte Stykke; og ved sin store Indflydelse paa Almuen drev han virkelig igjennem, at største Deel af den oversendte Lovbog paa Althinget 1272 blev antagen. Fra nu af holdt Arne fast og ufravigelig ved den Grundsætning, især at befordre Kongedømmets Sag paa Island i alle Dele, som ikke berørte Kirkens Ret; men hvor det gjaldt denne, var han uroffeligg i dens Forsvar, selv om han derved nok saa meget kom til at støde an mod Kongedømmets Fordringer. Ved sin modige og aabne Færd lykkedes det ogsaa Arne efterhaanden at vinde selv sine Modstanderes Agtelse; og heri var han heldigere end sin Medbiskop Jorund af Hole, der ved sin forsigtige Kryben mellem de stridende Partier forspildte begges Tiltro og paadrog sig fortjent Dabel for sin Underfundighed.

Da det havde lykkes Biskop Arne efter Magnus's Ønske at bringe den nye Lovbogs Antagelse paa god Glid, og Kongen havde indbudet ham at være tilstede ved de vigtige Overlægninger om Kirkens Anliggender, som forestode, saa drog Arne om Sommeren 1272 til Norge. Derhen drog ogsaa ved samme Tid Rask Didsøn og de i Kirkesagen indvirkende fornemste islandske verdslige Høvdinge. Kongens og Erkebiskoppens Dom skulde nu afgjøre den for Island saa vigtige Sag om Kirkerne og Kirkegodsets Bestyrelse ¹⁾.

51.

Provincialconcilium og Høvedingemøde i Bergen 1273. En Overeenskomst mellem Kirken og Staten sluttet, men ikke stadfæstet.

Sagen om Kirkerne synes dengang for selve Norges Vedkommende ifkun at have havt en underordnet Vigtighed. Den var der i det Væsentlige allerede tidligere afgjort til Kirkens Fordeel. Paa den ene Side havde nemlig Kongerne opgivet sin Patronatsret til Landets Kirker i Almindelighed, og paa den anden Side havde Sognealmuerne, der for det meste selv ejede sine Sognekirker, frivilligen lagt sin Ejendomsret til dem i Biskoppernes Hænder ²⁾. Men der var ellers andre Sager i Mængde, der stode uopgjorte mellem Kirke og Stat, Sager som det nu laa i Erkebiskop Jons Plan at fremdrive til en Afgjørelse. Han indsaa nemlig, at den nye Christenret, som han havde i Tanke at faa indført i den norske Kirke, maatte grundlægges paa en forudgaaende Overeenskomst med den verdslige Statsmagt, hvori Kirkens Omraade nærmere bestemtes, og en saadan Overeenskomst, saa fordeelagtig som muligt for Kirken, var det ham for det første om at gjøre at istandbringe og give behørig Fasthed. Næmeligviis har herom allerede været handlet paa et talrige besøgt Møde mellem Kongen og Erkebiskoppen, der omtales at være holdet i Bergen 1271 ³⁾, men uden at Sagen der synes at være kommen til nogen Afgjørelse. Snart efter indtraadte imidlertid Forhold i den pavelige Kurie, som maatte styrke Erkebiskoppen i hans Forehavende og hæve hans Haab om dettes lykkelige Udfald.

Efter Pave Clemens IV's Død den 29de November 1268 stod Pavestolen i flere Aar ledig paa Grund af Kardinalernes Uenighed i Valget af hans Eftermand. Endelig valgtes i 1271 Gregorius X, og saasnart denne i Begyndelsen af 1272 havde tiltraadt Kirkens Bestyrelse, udsædte han Kaldelse til et almindeligt Concilium, hvortil ikke alene Kirkens høie Prælater, men ogsaa Konger og Fyrster indbødes at møde enten i Person eller ved befuldmægtigede Sendemænd.

¹⁾ Bp. Arnes E. c. 6—10. ²⁾ E. o. f. I. 443, 459. ³⁾ Isl. Ann. 140.

Liden for Sammenkomsten fassattes til 1ste Mai 1274, og Stedet ved en senere Skrivelse til Lyon. Kaldelsesbrevene, som udgik til Erkebiskopperne, og følgelig ogsaa til Erkebiskop Jon, indeholdt Dpforsørgelse til at anmelde de Punkter, hvori der inden enhveres Omraade kunde tiltrænges Forandring og Forbedring.

Denne Kaldelse og medfølgende Dpforsørgelse var naturligviis Erkebiskop Jon en velkommen Anledning til at røre op for Alvor i Kirkestyrelsens Anliggender: til at fremdrage alle de Privilegier, den norske Kirke fra gammel Tid havde erholdt, for at see dem gforte gjældende, — og til at undersøge, hvilke Friheder den manglede, der dog ifølge den canoniske Ret tilkom den. Herved kom han — som han selv erklærede — til Bispshed om, at Kirken var bleven i mange Maader forurettet baade i sin almindelige Ret og Frihed, og i de den tilstaaede Særrettigheder. I første Henseende fremhævede han, at Kirken ikke var i Besiddelse af den samme tilkommende Dommermyndighed, idet næsten alle til Kirken hørende Sager paadømtes af Lægsfolk i Egenkab af Kongedømmets Ombudsmand. Herved sigtede han upaatvivlelig til den dømmende Myndighed, som ved den nye Landslov udtrykkelig var tillagt Lægmændene, hvilke beklæddes af Kongen, — og vel ogsaa til den udvidede Myndighed i Kettergangens Bestyrelse, der var lagt i de kongelige Sysselmænds Hænder, hvorved i det Hele den gamle Kettergangsorden betydeligen forandrede, og Folkets dømmende Myndighed til Ting i Virkeligheden ikke væsentlig indskrænkede. Det er, som forhen omtalt, heel sandsynligt, at i den gamle Kettergangsorden, under Dommermyndighedens Udøvelse ved Folket, Geistligheden har havt bedre Anledning til at indvirke paa Afgjørelsen af de Kirken vedkommende Sager, end nu da Kongens Ombudsmand deels optraadte som Dommere, deels som Rettens erklærede Bestyrere. I alt Fald synes den verdslige Dommermyndighed ved geistlige Sagers Behandling ved den nye Orden at have ligget meer for Dagen og vaakt større Opmærksomhed. — I Henseende til Kirkens almindelige Friheder paapegede han det ringe Antal Folk, for hvilke Erkebiskoppen havde Ledingsfrihed. — Hvad endelig Kirkens Privilegier angik, da udhævede han, som let kan tænkes, Kong Magnus Erlingsøns Indrømmelser: Rigets og Kronens Dffring til St. Olaf, og Kirkens Ret med Hensyn til den norske Konges Udvalgelse, om hvilken han endog ved en dristig Fortolkning af Magnus Erlingsøns Bestemmelse yttrede, at den henpegede paa, at Norges Konger burde udvælges, og at i Udvalgelsen Erkebiskoppen og Rigets Biskopper skulde have den fornemste Stemme.

Man gjentjender de to første Ankpostler allerede fra Striden mellem Kong Sverrer og Erkebiskop Erif. Hvad den tredie angaar, da

var den utvivlsomt fremsat mere til Stræmsel, og for i andre Stykker maatte, ved Eftergivelse af den, at udvirke bedre Vilkaar, — end fordi Erkebiskoppen har ventet, at kunne gjøre et saadant Privilegium gjældende. Derom vidner en vis Usikkerhed i selve Erkebiskoppens Udtryk ved denne Artikels Fremstilling ¹⁾).

Om ovennævnte Pøster erklærede Erkebiskoppen, at det var hans Agt paa forestaaende almindelige Concilium at indhente Paven's nærmere Bestemmelse. Dog for at ikke deraf en farlig Tvist skulde reise sig mellem Kongedømmet og Kirken, udviklede han dem først for Kong Magnus, med Bøn om, at denne vilde indgaa paa en foreløbig Ordning af Sagen. Kongen erklærede vel, at han havde tilstrækkelige Grunde at anføre imod hine Paastande af Erkebiskoppen, og navnligens mod Kongevalget og Kronens Dffring. Det kunde — erklærede han — om dette Privilegium neppe bevises, at Nidaros's Kirke nogensinde havde været i virkelig upaataalt Besiddelse deraf. Det kunde derfor synes en ny Fordring, at dette nu forlangtes af ham, især da der handlede om intet mindre end en Underkastelse af Kongedømmet, hvilket han ved Arveret efter sin Fader og sine Forfædre havde modtaget frit, saaledes som han ogsaa havde i Sindet ved Guds Raade at overgive det frit til sine Arvinger og Efterfølgere. Desuagtet fandtes Kongen villig til at indgaa paa Underhandlinger med Erkebiskoppen om en nyere Bestemmelse og Udvidelse af den norske Kirkes Rettigheder; og i denne Anledning fastsattes et Provinzialconcilium forenet med et Hørdingemøde eller Parlament i Bergen, til Sommeren 1273.

Forsamlingen holdtes paa det bestemte Sted i Løbet af Juni og Juli Maaneder, tildeels altsaa samtidigt med Gulathing (17de Juni). Den var talrig besøgt baade af verdslige og geistlige Hørdinger, og blev forherliget derved, at Magnus under dens Samvære den 2den Juli lod sin ældste femaarige Søn Erik give Kongenavn, og sin yngre toaarige Søn Haakon Hertugsnavn, idet han paa denne Maade vilde sikke dem Arvesølgen for alle indtræffende Tilfælde ²⁾).

Af de kirkelige Anliggender kom først Sagen mellem Biskop Arne af Staalholt og de islandske Kirkeejere under Erkebiskoppens Dom. Kongen havde først søgt at faa denne Sag indbragt for Paven, men herfor havde Arne undslaaet sig. Kongen befalede da tvende af Norges mest anseede Løndermænd, Thorer Haakonsøn, der var vel kendt i Kirkeloven, og Audun Hagleiksføn, der ansaas for den viseste Mand i den verdslige Landslov, at være tilstede ved Rettergangen for at paasee, at Lagfolket ei blev forurettet. Sagen drejede sig nærmest om to af Islands betydeligste Kirker, Odde Kirke og Bats-

¹⁾ N. g. L. II. 457.

²⁾ Fornm. s. X. 162, 163; N. g. L. II. 430 f.

ffjordens Kirke, der begge fordreides som Arvegods og Ejenendom af tvende af Islands rigeste og mægtigste Høvdinge. Men uagtet det viste sig, at Kongen helvede til bispes Side, saa søgte dog Biskop Arne Kirkens Sag med saadan Kraft og Kyndighed, at Erkebiskoppens Dom der affagdes den 24de Juli, faldt ganske til Fordeel for Biskoppen. De verbøslige Kirkeejere akløde Dommen og opgave for Diebliffet (Kraav¹⁾).

Kort efter kom ogsaa Foreningen mellem Kongedømmet og Kirken istand — som det heder — efter mange Forhandlinger fra begge Sider. Dens Indhold var følgende:

1) Erkebiskoppen afstod i Nidaros's Kirkes Navn for bestandig al Ret med Hensyn til Kongedømmets Underkastelse og Kronens Dyrking samt ligesaa til Kongens Udvælgelse, saalænge som nogen efter Loven arveberettiget var tilstede; hvorimod der, i Tilfælde at ingen saadan fandtes, forbeholdtes Erkebiskoppen og Biskopperne, blandt de øvrige Vælgere, den første og bedste Stemme.

2) Kongen afstod for sig og Efterfølgere al Ret til at afgjøre Sager Kirken vedkommende, og forbød sine Ombudsmand og Rådmænd at dømme i saadanne eller paa nogen Maade indblande sig i dem, hvorimod alle bispe Sager skulde frit afgjøres ved geistlige Dommere. Dette gjaldt om alle Sager, der angik Geistlige, hvad enten det var Trætter mellem dem indbyrdes, eller de sagsøgte af Lagsfolk, Sager der angik Egtefæb, Fødselsret, Patronatsret, Tiender, Løfter, Testamenter, især til geistlige Stiftelser, Beskyttelse af Pilegrime, Kirkers Ejenendom, Bannsverk²⁾, Meened, Mager, Simoni, Rjætter, alffens Utugt, og alle andre Sager, der ifølge den almindelige (canoniske) Ret henhørte under Kirkens Dom.

3) Erkebiskoppen og Biskopperne skulde have Ret til at bestikke Prester til de af Kongerne grundede og doterede Kapeller ligesom til alle andre Kirker og Kapeller, hver i sit Biskopsdømme, uden at indhente Kongens eller andre Rågmænds Samtykke, eller følge deres Forslag (Præsentation).

4) I Biskoppers og Abbeders Udvælgelse skulde Kongedømmet ikke indblande sig, men Valget skee frit af dem, hvem det efter Kirkens Lov tilkom.

5) Kongen skulde ikke forandre Landets vedtagne og skrevne Love og deri fastsatte Pengebøder til Kirkens eller Geistlighedens Skade.

6) Erkebiskopperne skulde som hidtil have Ret til at kłøbe Falke.

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 11.

²⁾ I den latinske Original: sacrilegium, hvillket Ord i den gamle norske Oversættelse gjengives ved: bannswerk.

7) I Erlæggelse af Liende skulde Kongerne for sine Ejenndommes Bedkommende ganske følge de canoniske Bestemmelser.

8—9) Erkebiskoppens ældre Ret med Hensyn til Kornudførsel til Jøland og Told af eet derfra kommende Kjøbskib hvert Aar stadfæstedes.

10) Alle Pilegrime skulde nyde Sikkerhed, og Forurettelser mod dem straffes ifølge geistlige Dommeres Afgjørelse.

11) Erkebiskoppen skulde have hundrede Mænd frie for kongelige Dpbud og Kaldelser og navnlig fra Ledingskat, og denne Frihed skulde for dem af disse Hundrede, som bare Skutilsvends Navn, udstrækkes til tvende Personer af deres Husfolk, og for de øvrige til een foruden dem selv. De fire norske Lydbiskopper skulde hver især have samme Frihed for fireti Mænd. Hver Sogneprest skulde med to Personer af sit Hus være fri for Ledingskat og have een Person undtagen fra kongeligt Udbud til Krigstjeneste.

12) Erkebiskoppens Mænd skulde, hvis de forurettede hinanden indbyrdes paa hans Skibe eller i hans Følge, være underkastede hans Dom og høde til ham, forsaavidt som Drab eller Lemlæstelse ikke fandt Sted; thi i saa Fald skulde de dømmes af Kongen eller hans Dommere. Forsaavidt de forbrøde sig andetteds end før nævnt, havde den Stabelidte frit Valg mellem Kongens eller Erkebiskoppens Dom, og Bøden skulde da deles lige mellem Kongen og Erkebiskoppen.

13) Fra alle kongelige Forbud med Hensyn til Kjøb, Salg, Flytning o. s. v. skulde Biskopper og Klerker samt Lægfolk i deres Tjeneste være undtagne, hvis ikke Erkebiskoppen og Biskopperne gave sit Samtykke til det Modsatte.

14) Erkebiskoppen skulde have Myntret overensstemmende med tidligere (Kong Haakon Haakonssøns) Indrømmelse.

Denne for Geistligheden saa gunstige Dverenskønst blev den 1ste August 1273 skriftlig opsat og beseglet af Kongen, Erkebiskoppen, Biskopperne Thorgils af Stavanger, Andreas af Oslo og Askatin af Bergen, af syv Lendermænd og af Kongens Kansler Thorer; fem Chorsbrødre af Nidaros nævnes ogsaa som nærværende, naturligvis i Egenkab af Nidaros's Kapitels Fuldmægtige ¹⁾.

Dverenskønstens var imidlertid efter begge Parter's Anskuelse blot endnu at betragte som foreløbig, som et Udkast, der skulde have pavelig Stadfæstelse, og hvis denne udeblev, ingen bindende Kraft havde for nogen af Parterne ²⁾. Magnus sendte den ledsaget af en anbefalende Skrivelse, givet i Bergen den næstfølgende 15de August, til Paven's Stadfæstelse ³⁾. Erkebiskop Jon gav sig en Stund efter (i Begyndel-

¹⁾ N. g. L. II. 457—461.

²⁾ St. 456, 461.

³⁾ N. g. L. II. 461.

sen af 1274? ¹⁾ paa Veien til det almindelige Concilium i Følge med Biskopperne Andreas af Oslo og Askatin af Bergen, hvilken sidste, der synes at have nydt Kong Magnus's særdeles Fortrolighed, maaskee har havt dennes Fuldmagt til Kirkemødet. Biskop Arne af Staalholt derimod, der først var udsæet til ogsaa at møde paa Conciliet, var allerede tidligere af Erkebiskoppen fritagen for at indfinde sig personligen paa Grund af hans Uundværlighed hjemme paa Island; hvorimod han overgav sin Fuldmagt til en Chorsbroder af Nidaros ved Navn Sighvat. Han drog derpaa kort efter Mødet i Bergen tilbage til Island, hvor nu for det Første Alt syntes at gaa efter hans Dnske ²⁾).

Det almindelige Concilium i Lyon, ved hvilket Erkebiskop Jon og de tvende ovennævnte norske Biskopper vare tilstede, aabnedes den 7de Mai 1274 og sluttedes den paafølgende 17de Juli. Fem hundrede Biskopper, sytti Abbeder og tusinde andre Prælater skulle have været tilstede. Mange vigtige Bestemmelser bleve der fattede med Hensyn til Biskoppernes og Paven's Valg. Der blev ogsaa vedtaget, at Geistligheden i de næste 6 Aar skulde erlægge Tiende af alle sine Indtagter til det hellige Lands Undsætning ³⁾. Strax efter Conciliets Slutning kom Dverreenskomsten mellem Kong Magnus og Erkebiskop Jon til Pave Gregorius's Afgjørelse, og ved Brev af 26de Juli 1274 gav Paven den sin Stadsfæstelse, dog med det Forbehold, at denne først skulde træde i Kraft, naar Kongen fuldkommen havde antaget og ratificeret visse Punkter, hvilke det pavelige Stadsfæstelsesbrev udhævede, som noget der burde tilføies Dverreenskomsten. Dette bestod i Følgende: — 1) Hvis Kongen eller hans Efterfølgere skulde aabnbare handle mod Foreningen, og Erkebiskoppen med sine Lydbiskoppers Raad forlange herfor en passende Fyldestgjørelse, og samme fra Kongedømmets Side negtes, da skulde Erkebiskoppen og den nidarosiske Kirke derved (eo ipso) gjennerholde den Ret med Hensyn til Kongens Valg og dennes samt Norges Riges Underkastelse, som den havde før denne Forenings Afsluttelse. Men hvis paa den anden Side Erkebiskoppen og Lydbiskopperne handlede mod Foreningen og afflog Kongedømmet Fyldestgjørelse, naar de dertil opfordredes, da skulde de have aldeles fortabt den Frihed, som var dem tilstaaet, Erkebiskoppen for 100 og hver af Biskopperne for 40 Mand. Alt dog saaledes at Foreningen i sine øvrige Artikler blev staaende ved Magt. — 2) Hvis nogen Tvivl kunde opstaa angaaende en eller anden Artikel i Foreningen, da skulde til dens Forklaring tvende Personer ubnævnes, den

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 13: um vārit eptir þenna vetr (1273—74). ²⁾ Isl. Ann. 142; Bp. Arnes S. c. 10. ³⁾ Isl. Ann. 144; Bp. Arnes S. c. 14.

ene af Kongen, den anden af Erkebiskoppen, hvilke igjen, hvis de ei kunde blive enige, skulde have Myndighed til at tilkalde en tredie, hvorpaa den Forklaring skulde gjælde, som alle tre eller tvende af dem afgave. — Endelig 3) Dersom det af en eller anden gyldig Grund skulde blive nødvendigt at bestikke Formyndere eller Kuratorer for Norges Konge, og dette skulde skee ved Valg, da skulde Erkebiskoppen og hans Efterfølgere i dette Valg have den første Stemme (*unicam et primam vocem?*) ¹⁾. I dette Forbehold i den pavelige Stadsfæstelse kan man ikke vel andet end see en Virkning af Erkebiskop Jons Indskydelse.

Efter udrettet Erinde lagde de norske Udsendinge Hjemveien over Paris. Den franske Konge, Philip den tredie, der gjerne vilde vise Kong Magnus en Opmærksomhed, greb denne Leilighed og oversendte ham med Erkebiskoppen et Stykke af Christi Tornefrone, en efter den Tids Tro meget kostelig Relikvie. Erkebiskop Jon kom i October Maaned 1274 tilbage til Norge; den medbragte Relikvie blev modtaget i Bergen, og den 9de November, Dagen for dens høitidelige Hensættelse i det kongelige Kapel, Apostel-Kirken, blev siden høitidelig holdt som en kirkelig Festsdag ²⁾.

For at den bergenske Overeenskomst kunde træde i fuld Kraft, skulde nu Kongen vedtage og stadfæste de af Paven tilsendte Artikler. Den første og den tredie af disse kunde imidlertid, som let begribeligt, ikke smage Kongen og Lendermændene i hans Raad. Den første maatte jo synes at holde Nidaros's Kirke en Afgang aaben til atter ved given Leilighed at faa sit Krav paa Kongedømmets Underkastelse draget frem for Dagens Lys; og dette Krav vilde Kong Magnus, i Gjengjæld for Indrømmelserne fra sin Side, eengang for alle have erklæret paa den bestemteste Maade for dødt og magtesløst. Den tredie Artikel omstyrkede aabenbart Norges Lendermænds gamle, ved Sedvane hevede Ret, som Kongedømmets selvskrevne Raadgivere, ogsaa at føre Rigshjælpen i Kongens Navn, naar denne var mindreaarig eller ude af Stand til selv at føre den. Der blev heller intet af den forlangte Vedtagelse fra Kongens Side; og da denne med Rette kunde paastaa, at Overeenskomsten, i den Form, hvori den var affluttet, ikke havde vundet Pavens Stadsfæstelse, saa var den derved, ifølge Slutningsbestemmelsen i samme, igjen hævet, og begge Parter satte tilbage i den Stilling, hvori de befandt sig før dens Afsluttelse. Saaledes synes Sagen virkelig fra Kongens Side at have været opfattet, og Erkebiskoppen kunde ikke herimod gjøre nogen grundet Indsigelse, skjønt denne Bending vistnok ikke var stemmende med hans Ønske og Haab. Begge Magter stode da atter i det gamle spendte Forhold.

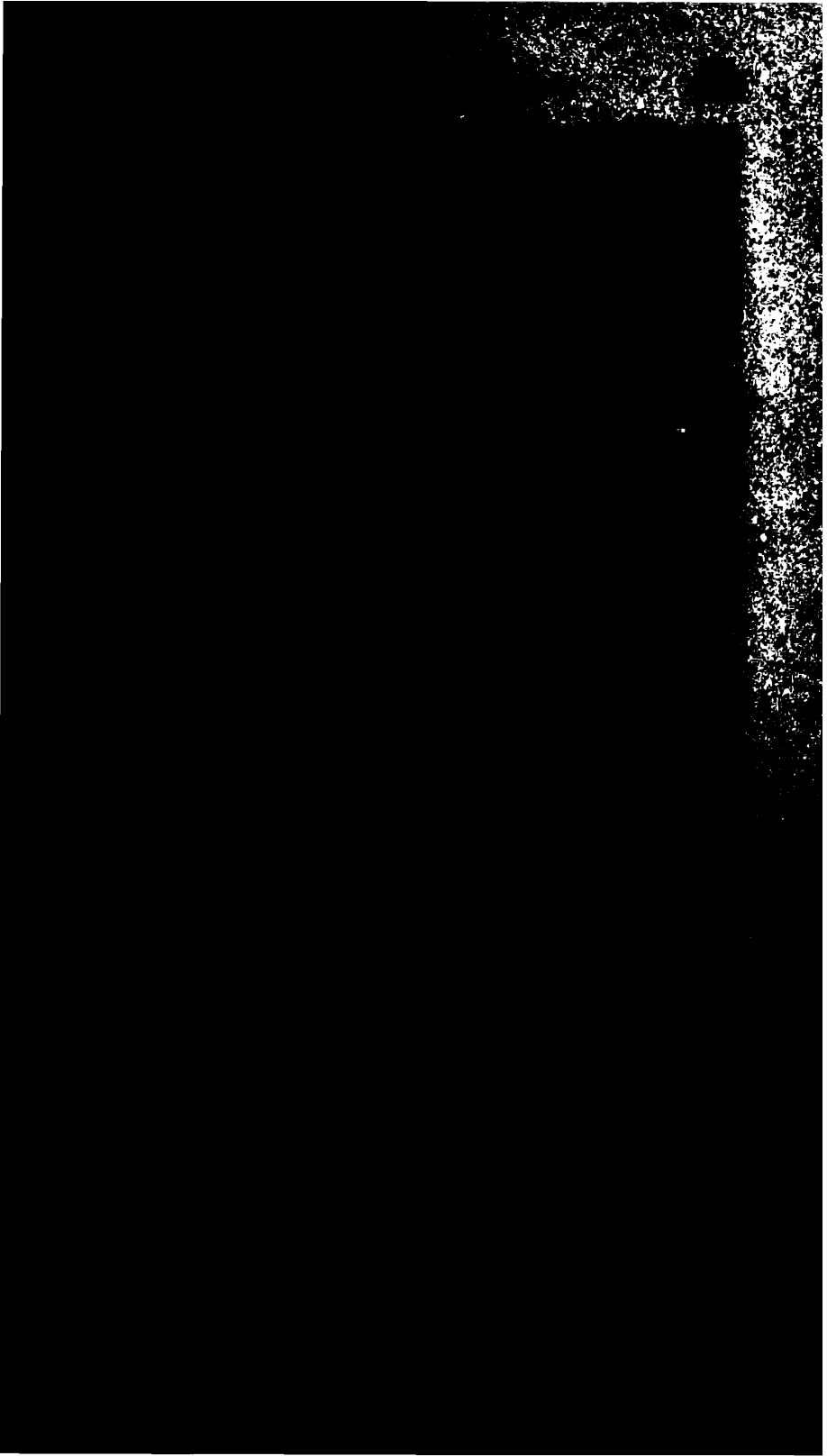
¹⁾ R. g. L. II. 455—457.
hist. Norv. IV. 359.

²⁾ Jøel. Ann. 144; Bp. Arnes S. c. 14; Torf.

52.

Stemningen i Norge og paa Island i Anledning af Overeenskomsten til Bergen.
 Ny Overeenskomst til Lundsberg af 1277. Kongens Indrømmelser.

Efter Conciliet og Høvdingemødet i Bergen i 1273 og efter Afslutningen der af den foreløbige Overeenskomst, synes saavel Erkebiskoppen som alle hans Tilhængere at have været sikkre paa Kirkens Seier. Biskop Arne af Skaalholt havde derfor, efter sin Hjemkomst til Island, udarbejdet en Christendomsbolk bygget paa de Grundsætninger, hvorom han med Erkebiskoppen var bleven enig, og som denne agtede at benytte ved Udarbejdelsen af den almindelige norske Christenret; og ved sin store Indflydelse paa Islands Almue drev Arne virkelig igjennem, at denne Christendomsbolk om Sommeren 1275 blev lovtagen paa Althinget, dog med det Forbehold, at den kun skulde ansees for midlertidig, indtil Kongens og Erkebiskoppens Stadsfæstelse blev givet. Samme Sommer blev det almindelige Conciliums Beslutning med Hensyn til Korstogsprædiken og Geistlighedens Tiende til Jerusalems Undsætning bragt til Island, og Biskop Arne tog sig af begge Dele med sin sedvanlige Iver. Ved Korstogsprædiken blev betydelige Gaver indsamlede, og Indtrævelsen af Geistlighedens Tiende blev ordnet for Islands Vedkommende. Mange, vel især blandt Landets Høvdinge, vare imidlertid misfornøiede med Biskop Arnes Fremfærd og misundte ham desuden hans store Indflydelse paa Landets Almue, ikke alene i geistlige men ogsaa i verdslige Anliggender. Da derfor om Høsten 1275 Christendomsbolkens betingede Antagelse indberettedes til Kongen og Erkebiskoppen, lod de Misfornøiede Kongen tillige underhaanden tilstille flere Klagepunkter mod Islands Biskopper. Disse forbød — hedte det — sine Husfolk at udrede de almindelige Skatte, paalagde Bønderne nye Afgifter og Byrder f. Ex. Madgaver, ja det var end ikke frit for, at man lagde Biskopperne til Last, at de fordrede Bidrag til det hellige Lands Undsætning, ikke alene Tiender af Kirkens Indkomster, men ogsaa Almisser af Lægfolkets. Disse Klager vare vist nok for en stor Deel bevirkede derved, at de islandske verdslige Høvdinge vare komne under Veir med, at Foreningen til Bergen var bleven forstyrret, og som Følge deraf den gamle Misstemning mellem Kongedømmet og Kirken igjen indtraadt. Kong Magnus fandt det ogsaa nødvendigt, sit personlige Benkskab for Biskop Arne uagtet, at laane Dre til de forebragte Klager. Han tog imidlertid Sagen med sit sedvanlige Maadehold og lod om Sommeren 1276 en Skrivelse udgaa til Islændingerne, hvori han paa en lempelig Maade søgte at styre til Rette i Tvisten. Han bad Almuen nøie betænke sig, før den indvilgede nogen Lov, som ikke Kongen selv forordnede, enten i det Geistlige eller Verdslige, saalænge ingen Over-

bemærket, saa overordentlig ind i de bestaaende islandste Forhold, da fast alle Landets Kirker vare Lægfolks Ejendom, at det let kan fattes, at den ikke kunde drives uimodsagt igjennem. Alligevel bleve virkelig mange af de mindre Kirker med deres Guds for Diebliffet givne i Biskoppens Bold. Men med de større var det en anden Sag. De vare i de rigeste og mægtigste verdslige Høvdingers Hænder, og disse holdt fast paa hvad de efter gammel Landsret ansaa for sin lovlige Ejendom.

Dette var især Tilfælde med Odde og Hitardal, tvende af de betydeligste Kirker paa Island, hvis mægtige Ejere ingenlunde vilde give dem i Biskoppens Bold. Arne lod sig dem alligevel tilkomme paa Althinget 1270 og truede Ejerne med Ban, hvis de ei opgave dem. Nu begyndte flere af Kirkejerne aabenlydt at gjøre Indsigelser mod Biskoppens Fremfærd, og mange, som fra først af havde vist sig eftergivende mod hans Fordringer, erklærede nu, at de holdt hans Fremgangsmaade for ulovlig og skjød sin Sag under Kongens Dom. Denne negtede heller ikke Arne at adlyde, forudsat at Erkebiskoppen billigede den. Stormen mod Biskoppen blev imidlertid heftigere og heftigere, især da Ragnvalds søn traadte paa hans Modstanderes Side og forsikkrede Almuen, at Kongen ikke vilde give sit Samtykke til, at Bønderne saaledes bleve berøvede sin Ejendom. Biskoppen skrev nu baade til Kongen og Erkebiskoppen og fremskillede for dem sin vanskelige Stilling. Den sidste opfordrede ham til at holde frem, som han havde begyndt. Kongen gav ham ogsaa venstabeligt Svar og lovede ham sin Beskyttelse, hvis Biskoppen til Gjengjæld vilde tjene Kongen ved af al Kraft at befordre Indførelsen paa Island af den nye Lovbog, som for Den var ubearbejdet efter norsk Mønster, men som Almuen gjorde Vanskeligheder ved at antage i dens fulde Udstrækning. Da i denne nye Lovbog, som allerede bemærket med Hensyn til den norske, Christendomsbolken var ubeladt, saa havde Arne ingen Betænkelighed ved at understøtte Kongens Sag i det forlangte Stykke; og ved sin store Indflydelse paa Almuen drev han virkelig igjennem, at største Delen af den oversendte Lovbog paa Althinget 1272 blev antagen. Fra nu af holdt Arne fast og ufravigelig ved den Grundsætning, især at befordre Kongedømmets Sag paa Island i alle Dele, som ikke berørte Kirkens Ret; men hvor det gjaldt denne, var han urokkelig i dens Forsvar, selv om han derved noksaa meget kom til at støde an mod Kongedømmets Fordringer. Ved sin modige og aabne Færd lykkedes det ogsaa Arne efterhaanden at vinde selv sine Modstanderes Agtelse; og heri var han heldigere end sin Medbiskop Torund af Hole, der ved sin forsigtige Kryben mellem de stridende Partier forspilte begge Tilro og paadrog sig fortjent Dadel for sin Underfundighed.

Da det havde Iyffets Biskop Arne efter Magnus's Pnske at bringe den nye Lovbogs Antagelse paa god Glid, og Kongen havde indbudet ham at være tilstede ved de vigtige Overlægninger om Kirkens Anliggender, som forestode, saa drog Arne om Sommeren 1272 til Norge. Derhen drog ogsaa ved samme Tid Ravn Oddsføn og de i Kirkesagen indviklede fornemste islandske verdslige Høvdinger. Kongens og Erkebiskoppens Dom skulde nu afgjøre den for Island saa vigtige Sag om Kirkerne's og Kirkegodssets Bestyrelse ¹⁾.

51.

Provincialconcilium og Høvdingemøde i Bergen 1273. En Overenskomst mellem Kirken og Staten sluttet, men ikke stadfæstet.

Sagen om Kirkerne synes dengang for selve Norges Vedkommende ifkun at have havt en underordnet Vigtighed. Den var der i det Væsentlige allerede tidligere afgjort til Kirkens Fordeel. Paa den ene Side havde nemlig Kongerne opgivet sin Patronatsret til Landets Kirker i Almindelighed, og paa den anden Side havde Sogne-Altmuerne, der for det meste selv ejede sine Sognekirker, frivilligen lagt sin Ejendomsret til dem i Biskoppernes Hænder ²⁾. Men der var ellers andre Sager i Mængde, der stode uopgjorte mellem Kirke og Stat, Sager som det nu laa i Erkebiskop Jons Plan at fremdrive til en Afgjørelse. Han indsaa nemlig, at den nye Christenret, som han havde i Tanke at faa indført i den norske Kirke, maatte grundlægges paa en forudgaaende Overenskomst med den verdslige Statsmagt, hvori Kirkens Omraade nærmere bestemtes, og en saadan Overenskomst, saa fordeelagtig som muligt for Kirken, var det ham for det første om at gjøre at istandbringe og give behørig Fasthed. Rimeligviis har herom allerede været handlet paa et talrige besøgt Møde mellem Kongen og Erkebiskoppen, der omtales at være holdet i Bergen 1271 ³⁾, men uden at Sagen der synes at være kommen til nogen Afgjørelse. Snart efter indtraadte imidlertid Forhold i den pavelige Kurie, som maatte styrke Erkebiskoppen i hans Forehavende og hæve hans Haab om dettes Iyffelige Udfald.

Efter Pave Clemens IV's Død den 29de November 1268 stod Pavevæstolen i flere Aar ledig paa Grund af Kardinalernes Uenighed i Valget af hans Eftermand. Endelig valgtes i 1271 Gregorius X, og saasnart denne i Begyndelsen af 1272 havde tiltraadt Kirkens Bestyrelse, udfærdigede han Kaldelse til et almindeligt Concilium, hvortil ikke alene Kirkens høie Prælater, men ogsaa Konger og Fyrster indbødes at møde enten i Person eller ved befuldmægtigede Sendemænd.

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 6—10. ²⁾ S. o. f. I. 443, 459. ³⁾ Isl. Ann. 140.

Liden for Sammenkomsten fastsattes til 1ste Mai 1274, og Stebet ved en senere Skrivelse til Lyon. Kaldelsesbrevene, som udgik til Erkebiskopperne, og følgelig ogsaa til Erkebiskop Jon, indeholdt Dpforbring til at anmeldte de Punkter, hvori der inden enhveres Omraade kunde tiltrænges Forandring og Forbedring.

Denne Kaldelse og medfølgende Dpforbring var naturligtviis Erkebiskop Jon en velkommen Anledning til at røre op for Alvor i Kirkestyrelsens Anliggender: til at fremdrage alle de Privilegier, den norske Kirke fra gammel Tid havde erholdt, for at see dem gjorte gjældende, — og til at undersøge, hvilke Friheder den manglede, der dog ifølge den canoniske Ret tilkom den. Herved kom han — som han selv erklærede — til Bished om, at Kirken var bleven i mange Maader forurettet baade i sin almindelige Ret og Frihed, og i de den tilstaaede Særrettigheder. I første Henseende fremhævede han, at Kirken ikke var i Besiddelse af den samme tilkommende Dommermyndighed, idet næsten alle til Kirken hørende Sager paadømtes af Lægfolk i Egenkab af Kongedømmets Ombudsmænd. Herved sigtede han upaatvilelig til den dømmende Myndighed, som ved den nye Landslov udtrykkelig var tillagt Lægmandene, hvilke beklæddes af Kongen, — og vel ogsaa til den udvidede Myndighed i Kettergangens Bestyrelse, der var lagt i de kongelige Sysselmænds Hænder, hvorved i det Hele den gamle Kettergangsorden betydeligen forandrede, og Folkets dømmende Myndighed til Thinge i Birkeligheden ikke væsentlig indskrænkedes. Det er, som forhen omtalt, heel sandsynligt, at i den gamle Kettergangsorden, under Dommermyndighedens Udøvelse ved Folket, Geistligheden har havt bedre Anledning til at indvirke paa Afgjørelsen af de Kirken vedkommende Sager, end nu da Kongens Ombudsmænd deels optraadte som Dommere, deels som Rettens erklærede Bestyrere. I alt Fald synes den verdslige Dommermyndighed ved geistlige Sagers Behandling ved den nye Orden at have ligget meer for Dagen og vaft større Dymærksomhed. — I Henseende til Kirkens almindelige Friheder paapegede han det ringe Antal Folk, for hvilke Erkebiskoppen havde Lebefrihed. — Hvad endelig Kirkens Privilegier angik, da udhævede han, som let kan tænkes, Kong Magnus Erlingsøns Indrømmelser: Rigets og Kronens Dffring til St. Olaf, og Kirkens Ret med Hensyn til den norske Konges Udvalgelse, om hvilken han endog ved en dristig Fortolkning af Magnus Erlingsøns Bestemmelse yttrede, at den henpegede paa, at Norges Konger burde udvælges, og at i Udvalgelsen Erkebiskoppen og Rigets Biskopper skulde have den fornemste Stemme.

Man gjentfender de to første Ankeposter allerede fra Striden mellem Kong Sverrer og Erkebiskop Erif. Hvad den tredie angaar, da

var den utvivlsomt fremsat mere til Skræmsel, og for i andre Stykker maaffee, ved Estergivelse af den, at udvirke bedre Vilkaar, — end fordi Erkebiskoppen har ventet, at kunne gjøre et saadant Privilegium gjældende. Derom vidner en vis Usikkerhed i selve Erkebiskoppens Udtryk ved denne Artikels Fremstilling ¹⁾).

Om ovennævnte Pøster erklærede Erkebiskoppen, at det var hans Agt paa forestaaende almindelige Concilium at indhente Paven's nærmere Bestemmelse. Dog for at ikke deraf en farlig Tvist skulde reise sig mellem Kongedømmet og Kirken, udviklede han dem først for Kong Magnus, med Bøn om, at denne vilde indgaa paa en foreløbig Ordning af Sagen. Kongen erklærede vel, at han havde tilstrækkelige Grunde at anføre imod hine Paastande af Erkebiskoppen, og navnlig mod Kongevalget og Kronens Dffring. Det kunde — erklærede han — om dette Privilegium neppe bevises, at Nidaros's Kirke nogensinde havde været i virkelig upaatakt Besiddelse deraf. Det kunde derfor synes en ny Fordring, at dette nu forlangtes af ham, især da der handlede om intet mindre end en Underkastelse af Kongedømmet, hvilket han ved Arveret efter sin Fader og sine Forfædre havde modtaget frit, saaledes som han ogsaa havde i Sinde ved Guds Naade at overgive det frit til sine Arvinger og Efterfølgere. Desuagtet fandtes Kongen villig til at indgaa paa Underhandlinger med Erkebiskoppen om en nyere Bestemmelse og Udvidelse af den norske Kirkes Rettigheder; og i denne Anledning fastattes et Provinzialconcilium forenet med et Høvedingemøde eller Parlament i Bergen, til Sommeren 1273.

Forsamlingen holdtes paa det bestemte Sted i Løbet af Juni og Juli Maaneder, tildeels altsaa samtidigt med Gulathing (17de Juni). Den var talrig besøgt baade af verdslige og geistlige Høvedinger, og blev forherliget derved, at Magnus under dens Samvære den 2den Juli lod sin ældste femaarige Søn Erik give Kongenavn, og sin yngre toaarige Søn Haakon Hertugsnavn, idet han paa denne Naade vilde sikke dem Arvesølgen for alle indtræffende Tilfælde ²⁾).

Af de kirkelige Anliggender kom først Sagen mellem Biskop Arne af Skaalholt og de islandske Kirkeejere under Erkebiskoppens Dom. Kongen havde først søgt at faa denne Sag indbragt for Paven, men herfor havde Arne undslaaet sig. Kongen befalede da tvende af Norges mest anseede Lendermænd, Thorer Haakonson, der var vel kyndig i Kirkeloven, og Audun Hagleikson, der ansaas for den vise Mand i den verdslige Landslov, at være tilstede ved Rettergangen for at paasee, at Rægsfallet ei blev forurettet. Sagen drejede sig nærmest om to af Islands betydeligste Kirker, Ddøe Kirke og Bats-

¹⁾ N. g. L. II. 457.   ²⁾ Fornm. s. X. 162, 163; N. g. L. II. 430 f.

ffjordens Kirke, der begge fordredes som Arvegodts og Ejendom af tvende af Islands rigeste og mægtigste Hovdinge. Men uagtet det viste sig, at Kongen holdede til disses Side, saa søgte dog Biskop Arne Kirkens Sag med saadan Kraft og Kyndighed, at Erkebiskoppens Dom, der affagdes den 24de Juli, faldt ganske til Fordeel for Biskoppen. De verdslige Kirkeejere afløde Dommen og opgave for Diebliffet sit Krav ¹⁾.

Kort efter kom ogsaa Foreningen mellem Kongedømmet og Kirken istand — som det heder — efter mange Forhandlinger fra begge Sider. Dens Indhold var følgende:

1) Erkebiskoppen afstod i Nidaros's Kirkes Navn for bestandig al Ret med Hensyn til Kongedømmets Underkastelse og Kronens Dsfring samt ligesaa til Kongens Udvælgelse, saalænge som nogen efter Loven arveberettiget var tilstede; hvorimod der, i Tilfælde at ingen saadan fandtes, forbeholdtes Erkebiskoppen og Biskopperne, blandt de øvrige Vælgere, den første og bedste Stemme.

2) Kongen afstod for sig og Efterfølgere al Ret til at afgjøre Sager Kirken vedkommende, og forbød sine Ombudsmand og Lægsmænd at dømme i saadanne eller paa nogen Maade indblande sig i dem, hvorimod alle disse Sager skulde frit afgjøres ved geistlige Dømmere. Dette gjaldt om alle Sager, der angik Geistlige, hvad enten det var Trætter mellem dem indbyrdes, eller de sagsøgte af Lægfolk, Sager der angik Egteskab, Fødselsret, Patronatsret, Tiender, Løfter, Testamenter, især til geistlige Stiftelser, Beskyttelse af Pilegrime, Kirkers Ejendom, Bannsverk ²⁾, Meened, Ager, Simoni, Kjættereri, alskens Utugt, og alle andre Sager, der ifølge den almindelige (canoniske) Ret henhørte under Kirkens Dom.

3) Erkebiskoppen og Biskopperne skulde have Ret til at bestikke Prester til de af Kongerne grundede og doterede Kapeller ligesom til alle andre Kirker og Kapeller, hver i sit Biskopsdømme, uden at indhente Kongens eller andre Lægmands Samtykke, eller følge deres Forslag (Præsentation).

4) I Biskoppers og Abbeders Udvælgelse skulde Kongedømmet ikke indblande sig, men Valget stee frit af dem, hvem det efter Kirkens Lov tilkom.

5) Kongen skulde ikke forandre Landets vedtagne og skrevne Love og deri fastsatte Pengebøder til Kirkens eller Geistlighedens Skade.

6) Erkebiskopperne skulde som hidtil have Ret til at købe Falke.

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 11.

²⁾ I den latinske Original: sacrilegium, hvilket Ord i den gamle norske Oversættelse giengives ved: bannsverk.

7) I Erklæggelse af Tiende skulde Kongerne for sine Ejendommers Bedkommende ganske følge de canoniske Bestemmelser.

8—9) Erkebiskoppens ældre Ret med Hensyn til Kornudførsel til Island og Told af eet derfra kommende Kjøbskib hvert Aar stadfæstedes.

10) Alle Pilegrime skulde nyde Sikkerhed, og Forurettelser mod dem straffes ifølge geistlige Dommers Afgjørelse.

11) Erkebiskoppen skulde have hundrede Mænd frie for kongelige Udbud og Kaldelser og navnlig fra Ledingskat, og denne Frihed skulde for dem af disse Hundrede, som bare Skutillsvends Navn, udstraffes til tvende Personer af deres Husfolk, og for de øvrige til een foruden dem selv. De fire norske Lydbiskopper skulde hver især have samme Frihed for fireti Mænd. Hver Sogneprest skulde med to Personer af sit Hus være fri for Ledingskat og have een Person undtagen fra kongeligt Udbud til Krigstjeneste.

12) Erkebiskoppens Mænd skulde, hvis de forurettede hinanden indbyrdes paa hans Skibe eller i hans Følge, være underkastede hans Dom og høde til ham, forsaavidt som Drab eller Lemlæstelse ikke fandt Sted; thi i saa Fald skulde de dømmes af Kongen eller hans Dommere. Forsaavidt de forbrøde sig andesteds end før nævnt, havde den Stabelidte frit Valg mellem Kongens eller Erkebiskoppens Dom, og Bøden skulde da deles lige mellem Kongen og Erkebiskoppen.

13) Fra alle kongelige Forbud med Hensyn til Kjøb, Salg, Flytning o. s. v. skulde Biskopper og Klerker samt Lægfolk i deres Tjeneste være undtagne, hvis ikke Erkebiskoppen og Biskopperne gave sit Samtykke til det Modsatte.

14) Erkebiskoppen skulde have Myntret overensstemmende med tidligere (Kong Haakon Haakonssøns) Indrømmelse.

Denne for Geistligheden saa gunstige Overeenskomst blev den 1ste August 1273 skriftlig opsat og besejlet af Kongen, Erkebiskoppen, Biskopperne Thorgils af Stavanger, Andreas af Oslo og Askastin af Bergen, af syv Lendmænd og af Kongens Kansler Thorer; fem Chorsbrødre af Nidaros nævnes ogsaa som nærværende, naturligvis i Egenkab af Nidaros's Kapitels Fuldmægtige ¹⁾.

Overeenskomsten var imidlertid efter begge Parter's Anskuelse blot endnu at betragte som foreløbig, som et Udkast, der skulde have pavelig Stadfæstelse, og hvis denne udeblev, ingen bindende Kraft havde for nogen af Parterne ²⁾. Magnus sendte den ledsaget af en anbefalende Skrivelse, givet i Bergen den næstfølgende 15de August, til Paven's Stadfæstelse ³⁾. Erkebiskop Jon gav sig en Stund efter (i Begyndel-

¹⁾ N. g. L. II. 457—461.

²⁾ Sft. 456, 461.

³⁾ N. g. L. II. 461.

sen af 1274? ¹⁾ paa Veien til det almindelige Concilium i Følge med Biskopperne Andreas af Oslo og Askatin af Bergen, hvilken sidste, der synes at have nydt Kong Magnus's særdeles Fortrolighed, maassce har havt dennes Fuldmagt til Kirkemødet. Biskop Arne af Skaalholt derimod, der først var udsceet til ogsaa at møde paa Conciliet, var allerede tidligere af Erkebiskoppen fritagen for at indfinde sig personligen paa Grund af hans Uundværlighed hjemme paa Island; hvorimod han overgav sin Fuldmagt til en Chorsbroder af Nidaros ved Navn Sigvat. Han drog derpaa fort efter Mødet i Bergen tilbage til Island, hvor nu for det Første Alt syntes at gaa efter hans Dnske ²⁾.

Det almindelige Concilium i Lyon, ved hvilket Erkebiskop Jon og de tvende ovennævnte norske Biskopper vare tilstede, aabnedes den 7de Mai 1274 og sluttedes den paafølgende 17de Juli. Fem hundrede Biskopper, sytti Abbeder og tusinde andre Prælater skulde have været tilstede. Mange vigtige Bestemmelser bleve der fattede med Hensyn til Biskoppernes og Paven's Valg. Der blev ogsaa vedtaget, at Geistligheden i de næste 6 Aar skulde erlægge Tiende af alle sine Indtægter til det hellige Lands Undsætning ³⁾. Strax efter Conciliets Slutning kom Overeenskomsten mellem Kong Magnus og Erkebiskop Jon til Pave Gregorius's Afgjørelse, og ved Brev af 26de Juli 1274 gav Paven den sin Stadfæstelse, dog med det Forbehold, at denne først skulde træde i Kraft, naar Kongen fuldkommen havde antaget og ratificeret visse Punkter, hvilke det pavelige Stadfæstelsesbrev udhævede, som noget der burde tilføies Overeenskomsten. Dette bestod i Følgende: — 1) Hvis Kongen eller hans Efterfølgere skulde aabenbare handle mod Foreningen, og Erkebiskoppen med sine Lydbiskoppers Raad forlange herfor en passende Fyldestgjørelse, og samme fra Kongedømmets Side negtes, da skulde Erkebiskoppen og den nidarosiske Kirke derved (eo ipso) gjenerholde den Ret med Hensyn til Kongens Valg og dennes samt Norges Riges Underkastelse, som den havde for denne Forenings Afsluttelse. Men hvis paa den anden Side Erkebiskoppen og Lydbiskopperne handlede mod Foreningen og afflog Kongedømmet Fyldestgjørelse, naar de dertil opfordredes, da skulde de have aldeles fortabt den Frihed, som var dem tilstaaet, Erkebiskoppen for 100 og hver af Biskopperne for 40 Mand. Alt dog saaledes at Foreningen i sine øvrige Artikler blev staaende ved Magt. — 2) Hvis nogen Tvivl kunde opstaa angaaende en eller anden Artikel i Foreningen, da skulde til dens Forklaring tvende Personer udnævnes, den

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 13: um vārit eptir þenna vetr (1273—74). ²⁾ Isl. Ann. 142; Bp. Arnes S. c. 10. ³⁾ Isl. Ann. 144; Bp. Arnes S. c. 14.

ene af Kongen, den anden af Erkebiskoppen, hvilke igjen, hvis de ei kunde blive enige, skulde have Myndighed til at tilkalde en tredie, hvorpaa den Forklaring skulde gjælde, som alle tre eller tvende af dem afgave. — Endelig 3) Derksom det af en eller anden gyldig Grund skulde blive nødvendigt at bestikke Formyndere eller Kuratorer for Norges Konge, og dette skulde stee ved Valg, da skulde Erkebiskoppen og hans Eftersølgere i dette Valg have den første Stemme (*unicam et primam vocem?*) ¹⁾. I dette Forbehold i den pavelige Stadfæstelse kan man ikke vel andet end see en Virkning af Erkebiskop Jons Indskydelse.

Efter udrettet Erinde lagde de norske Udsendinge Hjemveien over Paris. Den franske Konge, Philip den tredie, der gjerne vilde vise Kong Magnus en Dymærksomhed, greb denne Leilighed og oversendte ham med Erkebiskoppen et Stykke af Christi Tornetrone, en efter den Tids Tro meget kostelig Relikvie. Erkebiskop Jon kom i October Maaned 1274 tilbage til Norge; den medbragte Relikvie blev modtagen i Bergen, og den 9de November, Dagen for dens høitidelige Hensættelse i det kongelige Kapel, Apostel-Kirken, blev siden høitidelig holdt som en kirkelig Festsdag ²⁾.

For at den bergenske Overenskomst kunde træde i fuld Kraft, skulde nu Kongen vedtage og stadfæste de af Paven tilføiede Artikler. Den første og den tredie af disse kunde imidlertid, som let begribeligt, ikke smage Kongen og Lendermændene i hans Naad. Den første maatte jo synes at holde Nidaros's Kirke en Afgang aaben til atter ved given Leilighed at faa sit Krav paa Kongedømmets Underkastelse draget frem for Dagens Lys; og dette Krav vilde Kong Magnus, i Gjengjæld for Indrømmelserne fra sin Side, eengang for alle have erklæret paa den bestemteste Maade for dødt og magtesløst. Den tredie Artikel omstyrede aabenbart Norges Lendermænds gamle, ved Sedvane hevdede Ret, som Kongedømmets selvstrevne Naadgivere, ogsaa at føre Rigsstyrelsen i Kongens Navn, naar denne var mindreaarig eller ude af Stand til selv at føre den. Der blev heller intet af den forlangte Vedtagelse fra Kongens Side; og da denne med Rette kunde paastaa, at Overenskomsten, i den Form, hvori den var affluttet, ikke havde vundet Pavens Stadfæstelse, saa var den derved, ifølge Slutningsbestemmelsen i samme, igjen hævet, og begge Parter satte tilbage i den Stilling, hvori de befandt sig før dens Afsluttelse. Saaledes synes Sagen virkelig fra Kongens Side at have været opfattet, og Erkebiskoppen kunde ikke herimod gjøre nogen grundet Indsigelse, skjønt denne Vending vistnok ikke var stemmende med hans Dnsse og Haab. Begge Magter stode da atter i det gamle spændte Forhold.

¹⁾ N. g. L. II. 455—457.

²⁾ Jøsl. Ann. 144; Bp. Arnes S. c. 14; Torf.

hist. Norv. IV. 359.

52.

Stemningen i Norge og paa Island i Anledning af Overeenskomsten til Bergen.
 Ny Overeenskomst til Lundberg af 1277. Kongens Indrømmelser.

Efter Conciliet og Hovdingemødet i Bergen i 1273 og efter Afslutningen der af den foreløbige Overeenskomst, synes saavel Erkebiskoppen som alle hans Tilhængere at have været sikkre paa Kirkens Seier. Biskop Arne af Skaalholt havde derfor, efter sin Hjemkomst til Island, udarbejdet en Christendomsbolk bygget paa de Grundsætninger, hvorom han med Erkebiskoppen var bleven enig, og som denne agtede at benytte ved Udarbejdelsen af den almindelige norske Christenret; og ved sin store Indflydelse paa Islands Almue drev Arne virkelig igjennem, at denne Christendomsbolk om Sommeren 1275 blev lovtagen paa Althinget, dog med det Forbehold, at den kun skulde anses for midlertidig, indtil Kongens og Erkebiskoppens Stadfæstelse blev givet. Samme Sommer blev det almindelige Conciliums Beslutning med Hensyn til Korstogsprædiken og Geistlighedens Tiende til Jerusalems Undsætning bragt til Island, og Biskop Arne tog sig af begge Dele med sin sedvanlige Iver. Ved Korstogsprædiken bleve betydelige Gaver indsamlede, og Indtrævelsen af Geistlighedens Tiende blev ordnet for Islands Vedkommende. Mange, vel især blandt Landets Hovdinger, vare imidlertid misfornøiede med Biskop Arnes Fremfærd og misundte ham desuden hans store Indflydelse paa Landets Almue, ikke alene i geistlige men ogsaa i verdslige Anliggender. Da derfor om Høsten 1275 Christendomsbolkens betingede Antagelse indberettedes til Kongen og Erkebiskoppen, lod de Misfornøiede Kongen tillige underhaanden tilstille flere Klagepunkter mod Islands Biskopper. Disse forbød — hedte det — sine Husfolk at udrede de almindelige Skatte, paalagde Bønderne nye Afgifter og Byrder f. Ex. Madgaver, ja det var end ikke frit for, at man lagde Biskopperne til Last, at de fordrede Bidrag til det hellige Lands Undsætning, ikke alene Tiender af Kirkens Indkomster, men ogsaa Almisser af Lægfolkets. Disse Klager vare vist nok for en stor Deel bevirkede derved, at de islandske verdslige Hovdinger vare komne under Veir med, at Foreningen til Bergen var bleven forstyrret, og som Følge deraf den gamle Mistemning mellem Kongedømmet og Kirken igjen indtraadt. Kong Magnus fandt det ogsaa nødvendigt, sit personlige Venkab for Biskop Arne uagtet, at laane Dre til de forebragte Klager. Han tog imidlertid Sagen med sit sedvanlige Maadehold og lod om Sommeren 1276 en Skrivelse udgaa til Islandingerne, hvori han paa en lempelig Maade søgte at styre til Rette i Tvisten. Han bad Almuen nøie betænke sig, før den indvilgede nogen Lov, som ikke Kongen selv forordnede, enten i det Geistlige eller Verdslige, saalænge ingen Over-

eenkomst var istandbragt mellem Stat og Kirke om hvad der skulde gjælde. Han ansaa det nemlig for sit og Erkebiskoppens Kald og ei nogen Andens, at forordne Christenret og andre Love i Landet. Han yttrede imidlertid derhos, at det som skeet var vistnok var gjort i en god Mening. Med Hensyn til de Byrder, som Biskopperne sagdes at paalægge imod Ret og gammel Sedvane, forbød han Lægsfolket at underkaste sig nogetsomhelst saadant, om end nok saa ringe, og bad dem heller indskyde sig under Kongen end indvilge det. Men med Hensyn til de frivillige Gaver til Korstoget, der blev prædiket efter Paven's Bud, erklærede han, at han var saa langt fra at ville forbyde saadant, at han meget meer vilde opmuntre dertil; kun at man ei bidrog, fordi man ansaa det for en Skyldighed, eller paa Grund af Tvang. Vigesaar syntes han vel om, at Enhver frivilligen gjorde Almisse for sin Sjæls Bedste, eftersom den guddommelige Raade indskjød ham. Nye Bestemmelser burde man imidlertid blot underkaste sig, forsaavidt de udgik fra Kongen. Vel udlagde Biskoppernes Tilhængere disse Kongens Ytringer, som om de havde sin Grund deels deri, at han, saalænge Forsalstienden stod paa, ikke vilde lade Folket paatrænge nye Udredelser, hvilke siden kunde blive anseede som Skyldighed, deels deri at han vilde afvendte en almindelig Overeenkomst mellem Kirken og Kongedømmet. Men Biskoppernes Modstandere saa Sagen anderledes og troede, at Fordelen nu begyndte at helde til deres Side. De lagde heller ikke Dølgemaal paa denne sin Synsmaade, men gav den aabenbar Luft ved Sidehug til Biskop Arne for hans Nidfærthed. Men Arne lod sig ikke herved forurolige, saameget mindre, som han til samme Tid modtog Breve fra Erkebiskoppen, hvori denne opfordrede Biskopperne til efter bedste Evne at opretholde Kirkens Ret; og desuden Kongen i andre Breve, der angik Islands Bestyrelse, omtalte Arne med den største Agtelse. En af Biskoppens ivrigste Modstandere, den ene af Islands Bestyrere, Thorvard Thorarinson, kunde heller ikke i sine Skrivelser til Kongen give ham andet end det bedste Bidnesbyrd i Alt hvad Kongedømmets Anliggender angik, skjønt han tillige yttrede, at hans Indskydelse hos Landsfolket var saa stor, at Kongens Mænd vanskelig kunde hamle op med ham ¹⁾.

Hvad her er sagt om Sagerens Gang paa Island giver et temmelig klart Indblik i Forholdene i selve Norge efter Erkebiskop Jons Hjemkomst fra Conciliet i Lyon. Man seer tydeligen, at Foreningen til Bergen fra Kongens Side har været betragtet som hævet, og det skifter derhos igjennem, at Norges verdslige Stormænd derover i Grunden have glædet sig; — thi de islandste Høvdingers Stemning

¹⁾ Sp. Arnes S. c. 14—19.

var i denne Henseende en blot Gjenlyd af de norske. Man seer imidlertid ogsaa, at Kong Magnus har havt en ny Forening i Sigte, og at han kun betragtede den nærværende Spending mellem sig og Erkebiskoppen som forbigaaende. Man har saaledes ganske vist i Løbet af Aarene 1275 og 1276 atter gjensidigen nærmet sig hinanden, om end Tilnærmelsen gik noget langsomt. Kongen har stundet efter en Afgjørelse og har intet havt imod en ny Forening bygget paa samme Grundlag som den bergenske; og Erkebiskoppen har rimeligviis indseet, at den fredelige, godmodige og gudsfrygtige Magnus's Rigsstyrelse var den rette Tid til at faa en Forening bragt istand, hvormod en saadan, hvis han faldt fra, vilde henknydes i det Uvisse. Erkebiskoppen har derfor troet at burde give Slip paa de pavelige Fordringer, til hvilke han dog selv utvivlsomt havde givet Anledning, og som havde været Anstødsstenen, paa hvilken den ældre Forenings Stadfæstelse var strandet. Han kunde dette saameget bedre, efterat Pave Gregor X, der havde udtalt hine Fordringer, var død den 10de Januar 1276. Med en saadan Stemning fra begge Sider kunde en ny Forening ikke møde særdeles store Vanskeligheder, og den kom ogsaa virkelig i Stand.

Dette skeede om Sommeren 1277 i Tunsberg, som det lader paa et blandet verdsligt og geistligt Hovdingemøde, ved hvilket foruden Kongen og Erkebiskoppen tvende af Norges Biskopper, Andreas af Oslo og Arne af Stavanger (Bergens og Hamars Biskopsstole stode dengang ledige), Befuldmægtigede fra Nidaros's og de øvrige norske Kathedralkirkers Kapitler, samt flere af Rigets Løndermænd vare tilstede. Her blev da en Forening affluttet mellem Kongedømmet og Kirken, hvilken har faaet Navn efter Stedet hvor den affluttedes: den tunsbergske Forening, men i den ældre Tid almindelig blot benævntes: compositio, eller paa Norsk: sæltargerd (Forliget). I alt Væsentligt er denne stemmende med den tidligere, i Bergen affluttede, for største Delen endog ordlydende; dog vil man ved noie Sammenligning mellem begge Dokumenter finde enkelte Afvigelser, som fortjene at mærkes.

I den historiske Indledning til nærværende Forening, hvor Hovedtvistepunkterne i Almindelighed opstilles, er ikke Tale om nogen Henvendelse fra Erkebiskoppens Side til Paven eller til noget Concilium, ei heller nævnes med et eneste Ord den tidligere Forening til Bergen. Der tales blot om Erkebiskoppens Anker og Kongens Indvendinger imod samme; hvorpaa der siges, at Erkebiskoppen, — der paa den ene Side ikke uden Samvittighedsstrupel kunde lade sine Fordringer falde, og paa den anden Side ved at fremholde dem kunde vække en farlig Strid mellem Kongedømmet og Kirken —, har henvendt

fig til Kong Magnus's prøvede Raade, med Begjæring om, at der maatte fattes Bestemmelser i denne Anledning, som kunde tjene Gud til Ære, Kirken til Gavn og deres egne og det dem betroede Folks Sjæle til Held. Efter mange Forhandlinger bestemte da — heder det videre — Kongen sig til at slutte den Forening med Erkebiskoppen, som følger.

Den første Artikel er saagodt som ordlydende med den tilsvarende i den bergenske Forening, kun med det Tillæg, at Erkebiskoppen og Biskopperne ved at afgive den første og vægtigste Stemme (*voce primas et potissimas*) ved indtrædende Kongevalg, — „skulde erklære paa Samvittighed, at de rebeligen skulde arbejde til dens Valg, hvem de ansaa for den mest skikkede for Riget og Rigets Indbyggere“.

Den anden Artikel, indeholdende Kongens Afkald paa Dommermyndighed i geistlige Sager, er ordlydende, kun at her til Slutning gjøres det ikke uvigtige Tillæg: — „forbeholdet bestandig Kongens Ret i disse Sager, overalt hvor der efter Bedtægt og Rigets Love er at betale Pengebød“ d. e. med Forbehold for Kongedømmet til den Pengebød eller Andeel i samme, hvilken i saadanne Sager efter Loven tilkom Kongen.

Den tredje Artikel er ligelydende.

Den fjerde Artikel om Biskoppers og Abbeders fri Udvælgelse har faaet det Tillæg: — at Vælgerne, før Valgets Stadfæstelse (*confirmationem*), skulde meddele Kongen Valget, enten selv, eller ved et passende Sendebud; eller den Valgte skulde selv, idet han reiste for at modtage sin Stadfæstelse, efter Skik og Brug fremstille sig personligen for Kongen.

Herefter indstjædes en Artikel, som ifølge Kongens egen Erklæring i hans Brev til Paven, hvori den tidligere Forening anbefalede, var bleven forglemmt i denne, nemlig: — Biskopper, Abbeder og Geistlige skulde ikke være forpligtede til at drage paa Krigstog med Kongen, eller dertil bidrage noget af deres, med mindre saa stor Nødvendighed var forhaanden, at saadant tilstodes af vedkommende Biskop og de visere Geistlige. I det første Udkaft heder det: Biskopper, Abbeder eller Geistlige, „naar de ikke have regalia“ d. e. kongelige Forleninger.

Femte til og med niende Artikel ere ordret optagne.

I tiende Artikel om Pilegrimes Sikkerhed, er blot en Undtagelse gjort „forsaavidt de maatte mistænkes for at være Spedere“.

Den ellefte Artikel er uforandret optagen, kun med det Tillæg, at den Frihed, som er Erkebiskoppens Skutilsvende indrømmet, er „i Righed med den, Kongens Mænd (Skutilsvende) pleiede have og havde paa den Tid, Foreningen blev affluttet“.

Den tolfte er blot lidt tydeligere og bestemtere fremsat.

Den trettende og fjortende ere i det Væsentlige uforandrede.

Derpaa kom en Tillægsartikel, hvis Kilde man finder i Pave Gregorius X's Stadfæstelsesbrev af 1274, dets anden Artikel, nemlig: — Hvis nogen Tvivl skulde opstaa om nogen Artikel i denne Forening, da skulde til dens Fortolkning tvende skikkede Mænd udvælges, den ene af Kongen, den anden af Erkebiskoppen, hvilke, i Tilfælde at de ei kunde enes, skulde have Magt at tilkalde en tredje, og da skulde det gjælde som af dem alle, eller tvende af dem erklæredes for Ret.

Til Slutning heder det, at Foreningen fra begge Sider blev be-
svoren, og Eidsformularen indføres, saaledes som den blev aflagt, paa den ene Side, paa Kong Magnus's og Efterfølgeres Begne, af Rigets Hovdinge, hans verbdlige Raadgivere, og paa den anden, paa Erkebiskop Jons og Efterfølgeres Begne, af Prælaterne og Kapitternes Fuldmægtige. Kongens og Erkebiskoppens, samt de i Brevet nævnte Biskoppers, Lendermands (Baroners) og Kapitters Segl bleve vedhængte Forenings-Dokumentet, hvilket blev udstædt i Minoriternes Kirke ved Tunsbergs Slot den 9de August 1277 ¹⁾.

Lægger man vel Mærke til de udhævede Forandringer i nærværende Forening, fra det som fandtes i den tidligere, saa maa man vistnok indrømme, at disse Forandringer, hvor ubetydelige de end ere, dog maa ansees for i det Hele at være til Kongedømmets Fordeel. Det fortjener ogsaa at mærkes, at af de tre i Pave Gregorius's Skrivelse forlangte Tillægsartikler til den tidligere Forening, i nærværende ifkun den uskyldige og hensigtsmæssige om Dpmænds Udnævnelse er bleven indført, medens de tvende andre for Kirken langt betydningfuldere og vigtigere ere ladne upaaagtede. Endelig maa der ogsaa lægges Vægt paa, at denne Forening ikke som den foregaaende gjordes afhængig af Pavens Stadfæstelse, men i Følge sit Indhold maatte ansees som i sig selv affluttet og ubetinget gyldig. Men uagtet den saaledes med Hensyn til Kongedømmet kunde betragtes som noget gunstigere end den foregaaende, saa indeholdt den dog saa mange og store Indrømmelser til Kirken, at Hierarkerne maatte ansee sig vel hjulpede med den, og i Hovedsagen ved den at have naaet sit Maal. At Rigets verbdlige Stormænd derimod i det Hele vare util-

fredse med den, maa man af senere Begivenheder slutte; og at mange af dem for Diebliffet samtykkede og beseglede den, var uden Tvivl meer en Følge af deres Hengivenhed for og Føielighed mod Kong Magnus, end af deres Overbevisning om Foreningens Billighed og Gavnlighed. Man finder, at Kong Magnus i dette samme Aar 1277, og maaffee paa dette samme Hovdingemøde i Lunsberg, har givet Lendermændene det nye Verdighedsnavn: Baroner (bárunar), og Hirdstyrerne (d. e. Hirdembedsmændene og Skutilsvendene) Verdighedsnavnet: Riddere (ridðarar), og begge Klasser derhos Navn af Herrer¹⁾. Det er ikke urimeligt, at dette tildeels har været gjort for noget at mildne de verdslige Stormænds Stemning med Hensyn til de Begunstigelses, som i Foreningen vare Geistligheden og især Biskopperne indrømmede.

Meer Misstemning end selve Foreningen synes en i Forbindelse med samme mellem Kongen og Erkebiskoppen sluttet Dverenskønst om Tienden at have vaakt. Tiendeydelsen bestemtes herved nøiere end tilforn og udstræktes saagodtsom til alle mulige Næringsgrene. Tiende skulde erlægges af al Slags Leie: navnlig af den Leie som opbares af Gaarde, Bryggerier, Møller, Stove, Bagerier, Badstuer, Saltfjelder, Net og Not, Skibe, Kreature; derhos af Uld af Udgangsaar og af al Frugt, foruden hvad før havde været Brug, nemlig af al Slags Sæd, hvorunder ogsaa indbefattes: Rug og Hvede, Vin, Hamp, Røper og Erter, — samt endelig af Skreid, Sæler, Hvaler, Haisfletter og af allslags Fisk²⁾. At denne nye, udstrakte Tiendeydelse strax har vaakt Uvillie, synes vise sig deraf, at i selve Bestemmelsen en Undtagelse maatte gjøres for Dplandingernes, Raumarifingernes og Solsepningernes Bedkommende, og deraf at Kongen, ved en særegen Skrivelse til Dplandingerne og Biskøpingerne af 22de September 1277 fra Bergen, maatte paa en Maade bønfaalde om, at man vilde underkaste sig den tunsbergste Tiendebestemmelse „for at en større Enighed mellem Løgsfolk og Geistlige kunde opnaaes, end hidtil havde fundet Sted“³⁾.

Biskopperne søgte Kongen imidlertid at vinde fuldkommen ved endnu at strække sine Indrømmelser til dem videre, end allerede ved Foreningen var skeet. Ved et Brev fra Bergen af 13de September 1277 estergav han blandt andet Erkebiskoppen den halve Bod, som i visse Tilfælde tilkom ham for Fredbrud beganget af Erkebiskoppens Mænd, og de øvrige Biskopper indrømmede han i lignende Sager halv Bod med sig, hvilket de efter Foreningen ikke havde Ret til. Ligeledes fastsatte han for Uvillighed i at møde paa Erkebiskoppens og Biskoppernes Stevninger samme Bod, som i Lovbogen var fastsat for Ulydig-

¹⁾ Jøf. Ann. 154; Bp. Arnes S. c. 20.   ²⁾ N. g. L. II. 474 f.   ³⁾ N. g. L. II. 483.

hed mod Stevninger i Kjøbstæderne. Han bestemte endelig nærmere Erkebiskoppens Myntret, og indrømmede ham Ledingsfrihed for de Arbeidsfolk, han stadigen havde i sin Gaard og til Christkirkens Bygning ¹⁾. Magnus synes overhovedet nu at have villet gjøre alt, hvad der stod i hans Magt, for at befæste den sluttede Forening og bortrydde al Grund til Klage fra Geistlighedens Side. Han vilde, idet han paa den ene Side opretholdt Kongedømmet i dets fuldkomne Frihed, paa den anden knytte Kirkens Forstandere til det ved Fordelens og Taknemmelighedens Baand, saaledes at al Spending mellem begge Magter for Fremtiden kunde være hævet. Magnus's Mening var god, men hans Bestræbelser viste sig dog til Slutning at være frugtesløse.

53.

Erkebiskop Jons Virksomhed i Kong Magnus's sidste Regjeringsaar. Kong Magnus Haakonssøns Død.

To Biskopsstole vare ved denne Tid ledige i Norge: Bergens ved Biskop Askatins Død 1277, og Hamars ved Biskop Gilleberts Død. Disse bleve begge, som forhen omtalt, besatte i 1278: Bergens med Narve, Munk af Prædikebrødrene's Orden, og Hamars med Thorfinn. I Anledning af den sidste Valg kom igjen den gamle Tvist mellem Dølos og Hamars Biskopsstole paa Bane, idet den førstnævnte paastod sig berettiget til at have Indseende med Biskopsvalget i Hamar. Erkebiskop Jon bemte heri paa Tunsbergs Slot til Fordeel for Hamars Stol og paalagde Dølos Biskop og Kapittel evig Tausshed ²⁾.

Ved Foreningen til Tunsberg syntes Veien banet for Erkebiskoppen til at bringe en norsk Christenret i Stand, stemmende med hans og Geistlighedens Fordringer. Al væsentlig Modstand fra den verdslige Magts Side var for Diebliffet forstummet baade i Norge og paa Island. De kongelige Sendemænd til førstnævnte ³⁾ havde Kongens Bud: at vise Eftergivenesshed mod Biskop Arne og gjøre denne Indrømmelser med Hensyn til Sogsmaal af geistlige Sager; og Biskoppen viste igjen sin Erkjendtlighed ved at arbejde med Iver for Gjennemdrivelsen af Kongens verdslige Forordninger og Lovforslag ⁴⁾. Erkebiskoppen lod i Tide en Stevning udgaa til alle sin Provinse's Biskopper, at møde til Bergen i 1280 til et Provinzialconcilium ⁵⁾, og paa dette var det aabenbare hans Hensigt at fuld-

¹⁾ M. g. L. H. 481—483. ²⁾ Euhm D. S. X. 779 (est. Barth. Mscr. IV. E. 748—749); Br. af 21de Octbr. 1305, N. Dipl. I. 94; jfr. o. f. I. 222. ³⁾ Wp. Arnes S. c. 20—22. ⁴⁾ Wp. Arnes S. c. 20.

stændiggjøre sit Verk ved at faa sin nye Christenret, der var bygget paa Tunsberg-Foreningens Grundlag, anerkjendt af den verdslige Magt og derpaa lovtagen. Kong Magnus var fra sin Side opmærksom paa Erkebiskoppens Forehavende og stævne, som det lader, et Høvedingemøde at afholdes i Bergen samtidigen med Provinzialconciliet, hvilket ogsaa var stemmende med gammel norsk Brug. Han erklærede tillige, at han paa dette Møde vilde ved St. Hans Dags Tid lade sin ældste Søn, Eric, krone ¹⁾).

Man har vistnok fra alle Sider med spændt Forventning seet denne Forsamling imøde, og gjort sine Forberedelser med Hensyn til hvad der antoges at ville komme paa Bane. Erkebiskoppen synes — som rimeligt kunde være — fremfor Alle at have været virksom, og man har fra Begyndelsen af Aaret 1280 et betydningsfuldt Dokument, der vidner herom. Han lod nemlig den 14de Marts, — efter forudgaaende Undersøgelser anstillede paa et Møde i Erkebiskoppens Auditorium (Maalsfue?) i Nidaros af Kathedralkirkens Kapitel, Abbederne af Lauria og Holm, Prioren af Elgeseter, tvende befuldmægtigede Brødre fra hvert af de nævnte Kloostere, tvende Brødre af Prædikerbødrenes Orden, samt 29 navngivne Sogneprester og Bisfarier, for første Delen af Nidaros By, — udstede et Vidnesbyrd af samme Mænd, hvorved de erklærede: — „At Kirkernees Ejendomme i Throndhjem havde fra umindelige Tider og lige til dette Aar været frie for al Skat, Told og hvilkesomhelst Ydelsler og al Byrde; at disse Ejendomme vare gangne over til Kirken under det Vilkaar, at Leiglændingerne, med Hensyn til Jorden, hverken vare Kongen eller nogen anden i nogen Henseende pligtige, men blot havde at udrede den aarlige Landskyld til dem, af hvem de leiede Jorden.“ Og i Indledning til dette Vidnesbyrd heber det, at et saadant, udstedt af nogle faa, maaske kunde synes overflødig, da det var alle vitterligt: „at Kirkernees og alle Geistliges Ejendomme og Gaarde, ligesom og Lægfolkets, i Throndhjem til denne Stund havde været frie for Skatte og hvilkesomhelst Ydelsler“ ²⁾).

For at forstaa dette og overhovedet fatte Vidnesbyrdets Betydning maa man mindes, at hvor Leeding udrededes — og dette var Tilfælde i Throndhjem og den allerstørste Deel af Erkebiskoppens Bispebømme — der var denne efter gammel Lov og Ret, hvad enten den fremtraadte i Skikkelse af personlig Krigstjeneste eller Skat, den eneste ordentlige og lovlige Ydelse til Kongedømmet. Men Leedingen havde lige fra sin Oprindelse af været en personlig Ydelse, hvilken, endog som Skat, udrededes efter Mandtallet uden Hen-

¹⁾ Brev til Kong Edvard af England, givet i Bergen, den 6te Mai 1280. Rhymer V. I. P. II. 579.

²⁾ N. Dipl. II. 16, jfrt. n. 20.

syn til Jordbesiddelse eller Formue. Geistlighedens ældre Ledingsfrihed, ligesom og den nyere, ved den tunsbergste Forening udvidede, var bygget paa nævnte Grundsatning² og lød derfor paa Personer, ikke paa Jordbrug eller Formue. Nu aabenbarede sig derimod i den nye Lovbog ganske tydeligen en Stræben for at overføre Ledingen fra Personerne paa Jordbrug og Formue; ja man kan vel sige, at en saadan Maalestok allerede i den nye Lovbog var opstillet som Lovens Forbring¹⁾, om endogsa den nye Grundsatning efter al Rimelighed langt fra var almindelig gjennembleven. Det forholdt sig hermed som med saamange andre af den nye Lovbogs Bestemmelser, at de udtrykke den lovgivende Magts Ønske, hvilket dog ikke tænkes voldsomt og pludseligen, men lempeligen og efterhaanden gjennemført. Nu kunde en Forandring, som den her tilsigtede, aabenbare blive Kirken og Geistligheden til Gavn eller Skade, alt efter som den fortolkedes og tillempedes paa de ældre Forholde. Overførtes den Kirken og Klerkerne indrømmede Ledingsfrihed i fuld Udstrækning fra Personerne — Kirken som en abstrakt Personlighed med iberegnet — paa deres Jordegods og Formue, saa var det klart, at en stor Fordeel for Kirken deraf udsprang. Thi da blev ikke alene al Kirkens faste og rørlige Ejendom ledingsfri, d. e. skattefri til Staten, kunde altsaa leies bort til høiere Landshyd og Leie, end den, hvoraf Brugeren skulde svare Leding til Kongedømmet i Forhold til Brugets Størrelse, — men det samme blev ogsaa Tilfælde med al Ejendom, som tilhørte Kirkens Personer og Tjenestefolk, forsaavidt Ledingsfrihed ved den tunsbergste Forening var samme tilstaaet. Men paa den anden Side kunde Sagen ogsaa stilles saaledes, at Foreningens Indrømmelse toges strengt efter Ordene, at den ved samme givne Ledingsfrihed var blot og bar personlig, og da kom den, ved den forandrede Hjælpsmaade, ene og alene de i Foreningen nævnte Personer til gode, hvilket da blot kunde blive i Egenstaa af Frihed for personlig Krigstjeneste, medens Ledingen, som Skat, kunde kræves ikke alene af dem der brugte Kirkens og de Geistliges Jordegods og Ejendom efter Brugets Størrelse, hvorved naturligtvis Leien nedsattes, men ogsaa af de Geistlige selv, forsaavidt de vare Brugere af egen privat Ejendom. Ved den sidste Fortolkningsmaade kunde letteligen Kirken og Geistligheden komme til at tabe, især i Jordleie; og i ethvert Fald vilde den vigtige Forbring: Kirkens Frihed for Statens Byrder, da ikke være opnaaet. Før havde dog Kirkens Jord, rigtignok kun i Righed med al anden Odelsjord, været fri for Skatteydelse til Kongedøm-

¹⁾ Nyer Landst. III. c. 6, i N. g. 2. II. 38.

met; nu derimod kunde Sagen let tage den Vending, at Kirkens Jord med Landets øvrige Jordejendom kom til at blive lagt i Skat til Staten.

Under saadanne Forhold var det ganske naturligt, at Erkebiskoppen berebte sig paa at møde mulige Krav fra den verdslige Statsmagts Side med en Indsigelse, støttet paa det her omtalte Bidnesbyrd med Hensyn til tidligere Lov og Sedvane. Han havde, saavidt skjønes, tvende Udsigter for Die: — enten at opretholde for Kirkens Bedkommende den gamle Ydelsesmaade af Lebingen, hvorved denne udrededes efter Mandtallet af de Tjenestefolk og Leiglændinger, som vare udenfor den ved Tunsbergs-Foreningen indrommede Frihed; herved var intet tabt, men derimod Kirkens og Kirkejordens Skattefrihed i Formen hevdet; — eller ogsaa at faa ubvirket for Kirkens (maaskee ogsaa for Geistlighedens private) Jordegods og Ejendom en fuldkommen Frigjørelse fra Lebingenydelsen, ikke alene for Jorden og Ejendommen selv, men ogsaa for dens Brugere (Leiglændinger eller andre Leiere). I dette sidste Tilfælde vilde en stor Forøgelse i Indtægter kunne vinde, og Kirkens Skattefrihed med Hensyn til Staten være gennemført i videste Udstrækning.

Hvorledes nu den verdslige Landsstyrelse har tænkt sig den nye Lebingnydelsesmaade gennemført for Kirkens Bedkommende, vides ikke med Sikkerhed; men at man har villet gjøre det paa den Viis, som Erkebiskoppen synes helst at have ønsket, er ingenlunde sandsynligt. At Erkebiskoppen optog det her omhandlede Bidnesbyrd, var allsaa en Hentydning paa den Fortolkning, han med Hensyn til Lebingnydelsen vilde have gjort gjældende for Kirkens Bedkommende, og hvilken han utvivlsomt agtede at bringe paa Bane og, om muligt, faa godkendt paa det forestaaende Høvedingemøde.

Den samvittighedsfulde og fredelstende Kong Magnus nærmede sig imidlertid sterkt sit Livs Ende. Han synes at have været af en svagelig Helbred. Om Vinteren 1271—1272 havde han været saa syg, at man havde ventet hans Død, og den sidste Salvelse allerede var ham meddeelt. Den Gang kom han sig igjen. Men den megen Betyrning, som Tvisten mellem Staten og Kirken voldte ham, har rimeligviis tæret paa hans Livskraft, ligesom den nedstemte hans Sind og ubentvivl ængstede hans Samvittighed. Man har en mærkelig Fortælling, der vidner om den Uro og mørke Forudfølelse med Hensyn til Fremtiden, der omstyrede ham i de sidste Aar af hans Liv. Engang — heber det — nogle Aar før sin Død, da Magnus sad med saa Mænd i sit Herberge, yttrede han, at Livet var fuldt af Svang og Sorger og Møie, og at Døden var en Lykke. De Tilstedeværende, der kun agtede paa den ydre Ro og Fred og Lykke, der fulgte ham, kunde ikke forstaa dette og spurgte, hvorfor han talede

saalebes. Han svarede: „Det kan maaskee tykkes Eder, som om jeg har liben Moie og Vanskelighed at overvinde i min Rigsstyrelse; men mig synes den mangfoldig og stor. Det er i det Hele vanskeligt at styre paa den rette Maade et stort Rige; men den største Vanskelighed finder jeg dog er den, at styre til Rette i Tvisten mellem Geistligheden og Lægfolkene, uden at gjøre mig skyldig i store Misgreb“. De andre yttrede, at dette ikke forekom dem saa vanskeligt. „Jo — sagde Kongen — den Vanskelighed tykkes mig saa stor, at lykkeligere ere de døde end de levende“. „Naar dette Hoved — lagde han til, idet han strøg sig over Panden — har hvilet tre Aar i Jorden, da monne I see, hvad jeg har havt at kæmpe med“ ¹⁾. Man kan godt forestille sig, hvorledes en Konge med en om Samvittighed og ikke ubildet af Tidens Fordomme, men ogsaa med et levende Blik for Kongedømmets Verdigbed og Undersaaternes Lary, hvorledes han, i en Stilling som Norges daværende, med en tidlig Død for Die og med umyndige Sønner til Efterfølgere, maatte være ængstelig stemt, og see Fremtiden med Uro imøde. Magnus oplevede ikke Hovdingemødet i Bergen. Han døde nemlig i denne Stad den 9de Mai 1280, 42 Aar gammel, efter 16 Aars Rigsstyrelse ²⁾. De paafølgende Begivenheder viste, at Magnus's mørke Aelser ikke vare grebne af Luften, men vare grunde i et klart Juddblik i Norges daværende Forhold.

54.

Erik Magnussøn bliver Konge. Provinzialconcilium i Bergen 1280. Strid mellem Kongens Raadgivere og Erkebiskop Jon. Dennes Landflygtighed og Død.

Erik Magnussøn, der allerede siden 1273 har Kongenavn, var ved sin Faders Død kun tolv Aar gammel, og hans Broder Haakon Magnussøn, der fra samme Tid har Hertugsnavn, ti Aar. Rimeligt er det, at Kong Magnus allerede havde forordnet, hvorledes Rigsstyrelsen skulde deles mellem disse Brødre; men paa hvilken Grundsaetning Delingen var bygget, vides ikke. Man skulde næsten tro, at Forholdet mellem Kong Haakon Haakonsøn og Skule Jarl har været taget til Følge: at Hertugens Deel har været bestemt til en Trediepart af Riget og omfattet Dplandene, den nordlige Deel af Viken og rimeligviis noget mere. Deres Regjering viser sig ellers i det Bessentlige som en Fællesstyrelse, der ikke synes at have været splittet ved nogen indbyrdes Tvist mellem Brødrene. Kong Erik var vel i den Alder, som man efter gammel norff Bedtægt synes at have anseet for en Konges Myndighedsalder; men det indsees let, at hans Selvstyrelse endnu blot kunde være i Navnet, og at den virkelige Styrelses-

¹⁾ Op. Arnes S. c. 32. ²⁾ Isl. Ann. 156.

myndighed for det Første maatte hvile hos hans Raadgivere. De Lendermænd, som vare tilstede i Bergen ved Kong Magnus's Død, findes ogsaa strax, ifølge deres selvskrevne Ret, og vel ogsaa den unge Konges Tilnævnelse, i Egenkab af hans Raad at have overtaget Rigsstyrelsen. Ved Siden af dem ovede dog ogsaa Kong Magnus's Enke, den danske Ingebjørg, som Kongens Moder og kronet Dronning, en stor Indflydelse.

Tiden for det store Høvdingemøde og Concilium nærmede sig imidlertid. Man samledes fra alle Kanter til Bergen, baade Verdslige og Geistlige, og den 16de Juni, som var Trinitatis Søndag, ankom Erkebiskop Jon. Hans Optraaden ligeoverfor den nye Rigsstyrelse synes ikke at have været mindre myndig, end den viste sig ligeover for hans egne geistlige Embedsbrødre. I sidste Henseende er det betegnende, at han i Begyndelsen endog kastede sin Unaade paa Kirkens trofasteste Tjener, Biskop Arne af Skaalholt. Arne havde efter sin Komme til Norge om Høsten 1279 opholdt sig i Bergen hos Kong Magnus og var af denne efter Sedvane bleven hæderligen og venkæbeligen behandlet. Dette Forhold, og vel ogsaa enkelte Træk i Arnes forudgaaende Fremgangsmaade paa Island, vakte Erkebiskoppens Mistanke om, at Arne stillede Kongens Sag over Kirkens; og Mistanken var næret ved hemmelige Indflydelser af Biskoppens Fjender. Denne Unaade var imidlertid kun forbigaaende. Erkebiskoppen kom snart ved personligt Samvær til bedre Overbeviisning og skænkede Arne igjen sin Gnaft og Tillid. Af Biskopper vare foruden ham nærværende: Andreas af Oslo, Torund af Hole, Erlend af Færøerne, Arne af Stavanger, Narve af Bergen, Thorfinn af Hamar og Marfus af Suderøerne. Erkebiskoppen optraadte altsaa her i Spidsen for ikke mindre end otte Lydbiskopper foruden de mange øvrige Geistlige, som vare tilstede ¹⁾; og alle disse dannede, saavidt man kan skønne, en tætfluttet og sterk Hær om sin Formand. Faa eller intet Provinsialconcilium i Norge synes at have været sterkere besøgt; og det var ikke at undres, at Erkebiskop Jon, omgivet af en saadan geistlig Magt, torde nære dristige Forhaabninger om at skræmme og kue en nydannet Rigsstyrelse med en tolvaarig Dreng og en Kvinde i Spidsen.

Kong Eriks Kroning var, som sagt, fastsat til St. Hans Dag, den 24de Juni ²⁾. Høitideligheden blev imidlertid forhalet i nogle Dage paa Grund af Uenigheder, som strax reiste sig mellem Erkebiskoppen og Kongens Raad med Hensyn til Kroningsbeden. Men hverken synes Raadet endnu at have ordnet sin Modstand, eller ret at være blevet sig sin egen Kraft bevidst. Erkebiskoppen gif derfor i denne første Tvist af med en let og som det lod fuldstændig Seier. Kroningsbeden

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 25.

²⁾ Rym. V. I. P. II. 580.

blev ikke alene vedtagen, men i Forbindelse hermed det foreløbige Løfte givet af Kongens Raadgivere, at enkelte Lovbestemmelser, der syntes ugunstige for Kirken og dens Tjenere, skulde bortfalde. Uden tvivl har Kroningen forekommet Raadet under Sagernes nærværende Stilling saa vigtig for Folkets Skyld, at de ei have yovet at udsætte Kongen for de farlige Følger af et Forbud fra Erkebiskoppens Side mod dens Udførelse. Kroningen gif derpaa for sig ved Erkebiskoppen understøttet af de tilstedeværende Biskopper i Bergens Kathedralkirke, den 2den Juli 1280. Eder, som den unge Konge paa Evangeliet aflagde, lød saaledes: „Det lover jeg Gud og hans Helgene, at jeg skal opretholde Fred og Ret for den hellige Kirke og det Folk, over hvilket jeg uverdlig er sat. Biskopper og Geistlige skal jeg yde tilbørlig Hæder efter min Skyldighed og efter den Forstand, Gud giver mig, og jeg skal ubrødelig overholde hvad der af Kongerne er Kirken givet eller gjengivet, overeensstemmende med den Forening, som er sluttet mellem Kirken og Riget. Brange Love og onde Sedvaner, navnlig dem som ere imod den hellige Kirkes Frihed, skal jeg afskaffe, og forordne bedre, eftersom jeg bedst bliver raadet af mine troeste Mænd“ ¹⁾ Det findes ellers, mærkeligt nok, ikke omtalt, at nogen af Kongens Raad eller Rigets Lendermænd har svoret denne Ed med ham, hvilket dog i andre Tilfælde ved Edsaffæggelse fra Kongens Side var sedvanligt. Muligen kan dette blot være en For-glemmelse i Beretningen fra deres Side, som opfatte Vidnesbyrdet om Kroningen og Kroningseden; men let tænkeligt er det ogsaa, at Kongens Raadgivere have undslaaet sig for et saadant Ansvar, som en Meded vilde paabyrde dem, og at af den Grund Kongen virkelig har svoret ene og sælgelig som fuldmyndig Konge ²⁾. At Eder forresten er indrettet ganske til Kirkens Fordeel, og at den indbefatter en Forpligtelse til at overholde den tunsbergste Forening samt efter den at tillempe Landsloven, — falder let i Sinene.

Men syntes nu end Erkebiskoppen under Kroningen at staa som Seierherre med den verdslige Statsmagt for sine Fødder, saa var dette dog i Virkeligheden et Blendverk. Aldrig før var Kroningen forbi, før det viste sig, at Kongens Raad i sin Eftergivenhed kun havde raadspurgt Diebliffets Fordringer, at det havde holdt gode Miner med hvad det ikke uden Fare kunde forhindre, og at det ingenlunde

¹⁾ N. Dipl. I. 62. ²⁾ Naaste kunde dog Udtrykket i Pape Honorius's Formantagskrivelse (Finns Joh. I. 406) fortolkes som en Henpegning paa, at Kongens Raad svor Kroningseden med ham, skjønt det formeentlig ligesaa vel kan sigte til, at flere Lendermænd, som nu vare i Grix's Raad, havde i sin Tid, som Kong Magnus's Raadgivere været med at besørge den tunsbergste Forening.

var til Sinds i det Enkelte at indrømme, hvad det i almindelige ubeslemte Udtryk havde lovet, og ladet Kongen love. Erkebiskoppen stod ventet ved Grændsen for sine seierrige Fremskridt, og mødte pludselig en afgjort Modstand i alle sine hierarchiske Planer.

Hvad der ganske vist har bidraget meget til at aabne Kongens Raadgiveres Munde for disse Planers Farlighed, og til at gjøre dem Modvendigheden af en hastig og kraftig Modstand indlysende, — var uden tvivl Kundskaben om de Bestemmelser, som Erkebiskoppen paa det forsamlede Provincialconcilium tilligemed de tilstedeværende før nævnte Biskopper ¹⁾ havde vedtaget, og hvortil han aldeles ikke synes at have betyret sig om at indhente den verbøslige Styrelses Samtykke. De angit Kirkens Van og opstillede de Tilfælde, i hvilke dette indtraadte, baade efter ældre Bestemmelser Norge særligen vedkommende, og i Almindelighed ifølge den canoniske Ret. Bestemmelserne ere mærkelige:

1. Kardinal Vilhelms Forordning fornyes, at hver som forgriber sig paa Andens faste Ejendom og drager den under sig med Vold, skal være i Van; hvortil føies, at hvis Kirken eller Geistlige heri forvrettes, da hører Sagen under Kirkens Dom.

2. Alle, der med ond Villie nebbryde den hellige Kirkes Rettigheder i Nidaros Provins, ere bansatte.

3. Sagsøgninger og Domme maa ei foregaa paa Søndage eller Helligdage under Straf af tre Maaneders Forbud (Interdikt).

4. Kirkerne maa ikke benyttes som Opbevaringssteder for Verbøsliges Gode uden i Modstiftelse som Ufred eller Jidsvaade; Overhørig og Modvillige i denne Heenseende falde i Forbud.

5. Den som ikke holder offentligt Bryllup inden 1 Aar og 3 Maaneder efter Egtteskabs Indgaaelse, skal være i Forbud indtil han har givet Dpreisning.

6. Hvilken Lægmand, der befatter sig med Afgjørelsen af Retsager henhørende under Kirkens Dom ifølge den mellem Kongedømmet og Kirken afsluttede Forening, eller drager slige Sager eller Geistlige for verbøslig Dom, falder i Van.

7. Hvo, som handler imod den Bestemmelse i Foreningen, at Geistligheden og dens Tjenere ere undtagne fra kongelige Forbud, falder i Van, indtil Dpreisning gives.

8. Ligesaa den, som berøver Kirkens eller Geistlighedens Arbejdsfolk og Tjenestefolk deres Frihed ved at paalægge dem en eller anden almindelig Skyldighed, eller hindre deres Færd.

9. Biskopperne skulle, til Forebyggelse af at Noget uvidende skal falde i Bansstraf, aarligen ved alle Biskopsstole og i de største He-

¹⁾ Markus af Sunderserne nævnes dog ikke blandt Udseerne.

stemmelse, der strede mod den Frihed fra Statens Byrder, som han vilde bevise, at Kirken, dens Embedsmænd og Tjenere fra umindelige Tider havde nydt. Derom henvendte han sig til Kongen, Dronningen og Raadet, idet han beraabte sig paa det før Kroningen givne Løfte og bad dem betænke, at de der paalagde Geistligheden eller dens Ejsdomme utilbørlige Byrder, vare faldne i Bans Straf. Raadet var imidlertid saa langt fra at føie Erkebiskoppen i denne Forbring, at de meget mere forsvarede Lovens Bestemmelser. Erkebiskoppen antog da en tilsyneladende meer maadeholden Tone og foreslog Eet af To: enten skulde de omhandlede Bestemmelser ved et aadent Brev under Kongens og Erkebiskoppens Segl, eller ved et eget Kapitel i Lovbogen erklæres for ikke gjældende, indtil Kongen naade en modnere Alder, og da, med vise Mænds Raad, ifølge sin Kroningsed, kunde føie gavnligere Foranstaltninger; — eller begge Parter skulde ved sikkre Bud sende de omhandlede Love til Paven og lade hans Dom gjøre Udslaget. Raadet vilde heller ikke antage noget af disse Forslag, men affordrede derimod Erkebiskoppen en Gjenpart af de paa Provinzialconciliet vedtagne og ovenfor omtalte kirkelige Bestemmelser eller Statuter. Denne Forbring blev opfyldt ¹⁾. Men Statuterne fandt, som let begribes, ingenlunde Raadets Bifald; de vakte tværtimod dets bitterste Klager mod Kirkens Forstandere, som de der krævede Kongedømmets Rettigheder, og betyngede Folket med utaalelige Byrder ²⁾.

Denne afgjorte Modstand fra Rigsstyrelsens Side synes at være kommen Erkebiskoppen noget uventet, efterat han havde faaet gennemdrevet Kroningseden, og modtaget Raadets foreløbige Løfter om Føielighed; og netop hans Forbløffelse over Raadets kraftige og bestemte Optræden har rimeligviis stræffet ham fra strax at vove et afgjørende Strid mod den udviste Trods. Han lod imidlertid til sin Sikkerhed et Vidnesbyrd om Kroningseden opsætte den 25de Juli og besegle af alle de tilstedeværende Biskopper ³⁾. Derpaa hævdede han Conciliet og for den 29de Juli fra Bergen tilbage til sit Sæde ⁴⁾. At hans allerede fuldt udarbejdede nye Christenret under de forhaandenværende Omstændigheder ikke fik kongeligt Santykke og Stadfæstelse eller vandt Lovs Kraft, var noget som fulgte af sig selv.

De norske Lendermænd og Høvdinge, som i Egenkab af Kongens Raad paa Kongedømmets Begne stillede sig i Spidsen for Modstanden mod Erkebiskoppen, vare især følgende: Bjarne Erlingssøn af Bjarks og Giska, uidentivl den mægtigste, rigeste og høibyrdigste af alle Norges daværende Høvdinge, Gaut af Tolga,

¹⁾ Vidnesbyrdet om denne Forhandling af 17de Marts 1281. N. Dipl. III. 21.

²⁾ Finn Joh. I. 406, 407. ³⁾ N. Dipl. I. 62. ⁴⁾ Bp. Arnes S. c. 25.

Andres Plytt, Kongens Kansler Bjarne Lodinsson, Erik Dugaidsøn af den suderske Kongeæt, Halkel Dgmundsson, Thorer Haakonsson eller Biskopsøn, Jon Brynjulfsøn, Erling Alfsøn og Audun Hugleiksson, hvilke tvende sidste stode i Frændskabsforhold til Kongen. Raadets Sindelag aabenbarede sig yderligere, da det lod Kongen udstede Forbud mod Geistlighedens Indfød af Guld samt mod de Penges Udførsel af Landet til Rom, hvilke vare samlede til det hellige Lands Understøttelse ifølge Conciliets Beslutning i Lyon ¹⁾ af 1274. Dette Forbud var saameget dristigere, som det paa en Maade kunde siges at være rettet mod Paven selv. Det fremkaldte ogsaa flere pavelige Formaningskrivelser, som dog for det første, under den tiltagende Dpshidselse, ikke bleve agtede. Derhos begyndte Kongens Raadgivere, ligesom og Sysselmændene omkring i Landet, meer og meer i selve Gjærningen at lægge for Dagen, hvoribet de brøde sig om Geistlighedens Fordringer paa Skattefrihed og Uafhængighed af de verdslige Domstole.

Da dette skeede i selve Throndhjem, lige under Erkebiskoppens egne Dine, kunde han ikke længer forblive en rolig Tilskuur. Man var her isærd med at indføre den nye Opkrævningsmaade af Ledingskatten efter Jordebrug og Formue, og trods Erkebiskoppens for omtalte Indsigelse og optagne Vidnesbyrd, gjorde man ingen Undtagelse for Kirkens og Geistlighedens Vedkommende. Efter sin Hjemkomst til Nidaros indkaldte da Erkebiskoppen den 5te October 1280 for sig i sit Confflorium Lendermændene Hr. Halkel Dgmundsson og Hr. Jon Brynjulfsøn, samt Sysselmændene Erlend, og paamindede dem — som det heder: paa en venstabelig og mild Maade — om ikke at frænte Kirkens Frihed eller betynde dens og Geistlighedens Ejendomme, da de herved vilde paadrage sig det af Paven bestemte Van. Han erklærede derhos, at han paa ingen Maade og ingeninde vilde give sit Minde til, at Kirkens Ejendomme i Throndhjems Biskopsdomme undertaftedes hidtil uvante Afgifter og Skatter, imod Pave Gregorius's Bestemmelse paa Conciliet i Lyon, saameget mindre som den indgangne og besvorne Forening mellem Kirken og Kongedømmet udtryffeligt fastsatte: „at Kongerne ei maatte forandre Landets skrevne Love og de vedtagne Pengebøder, hverken for Klerker eller Lægfolk, mod gammel Sedvane, til Kirkens eller Klerkernes Skade“. Han tillagde, at han strax den her omgjældende Bestemmelse i Lovbogen blev ham bekjendt, havde gjort Indsigelse hos Kong Magnus, og at denne da havde svaret ham: „Hvis saa bedre behager Eder, da lad det være som forhen“. Ved denne Erkebiskoppens Paamindelse vare tilstede foruden hans Chorsbrødre ogsaa Abbederne af Tautra og Holm samt

¹⁾ Cuhm D. S. X. 832, 858.

Prioren af Elgefæter, hvilke medforsglede det herover optagne Vidnesbyrd ¹⁾.

Dette Stridt af Erkebiskoppen maa imidlertid have viist sig frugtesløst; thi kort efter finder man, at han virkelig lyste Hr. Halkel i Van ²⁾, og Hr. Jon Brynjulfsøn seer man i det Følgende optræde blandt Erkebiskoppens virksomste Modstandere. Man synes dog endnu fra begge Sider at have nærret nogen Betænkelse ved at lade Sagen komme til det Yderste, og saaledes led det endnu en god Stund ind i det følgende Aar, før Tvisten tog en afgjørende Vending.

Noget har det vel ogsaa bidraget til denne Henstand, at Kongens Raad i Begyndelsen af 1281 var sysselsat med at skaffe sin unge Herre et Giftermaal. Det var Margreta af Skotland, Kong Alexander III's Datter, man udsaa til hans Brud. Ingen af de norske Biskopper vare herved Underhandlere. Hr. Bjarne Erlingssøn stod i Spidsen for Sendefærden, og som hans geistlige Ledsagere nævnes kun Biskop Peter af Orknoerne og Minoriter-Munken Mauricius. Kansleren Magister Bjarne (Bernhardus), som ogsaa fulgte med, havde maaskee ligeledes geistlig Bielse, men var i alle Fald ikke Erkebiskoppen og hans Parti god. Man maa heraf slutte, at Kongens Raadgivere ved denne Egttefsabsunderhandling ikke har taget noget særdeles Hensyn til Erkebiskoppens og de i Norge værende Biskoppers Mening. Egttefsabet kom i Stand. Bruden ankom til Norge den 14de August 1281, og kort efter holdtes Brylluppet i Bergen mellem den fjortenaarige Erik og den tyveaarige Margreta ³⁾.

Kongens Bryllup samlede, som man let kan forestille sig, mange af Norges fornemste baade geistlige og verdslige Høvdinger i Bergen, og Erkebiskoppen selv var blandt dem. Det var imidlertid saalangt fra, at denne Sammenkomst mellem begge de stridende Partiers Hovedmænd tilveiebragte en Udsoning, at den meget meer fremkaldte et voldsomt og afgjørende Brud. Ved selve Bryllupsgjæstebudet viste der sig uuisfjendelige Forbud herpaa. Da nemlig Erkebiskoppen blandt Bryllupsgjæsterne saa den hantsatte Halkel Dgmundsøn, erklærede han, at han ikke vilde deeltage i Gjæstebudet, med mindre Halkel fjærne sig; og denne maatte virkelig finde sig i at spise paa et andet Sted ⁴⁾.

Men feirede end Erkebiskoppen i denne mindre vigtige Sag, saa kunde han dog ikke stoppe Munden paa Kongens Raadgivere i vigtigere Forhandlinger, hvortil Sammenkomsten gav Anledning. Raadets Udbrud mod Geistlighedens Anmasselser bleve stedse heftigere og lydeligere, til Trods for alle Erkebiskoppens Advarsler og Trudsel; og til Slutning appellerede det paa Kongens Vegne til Paven. De verds-

¹⁾ N. Dipl. III. 20.

²⁾ Bp. Arnes S. c. 75.

³⁾ Suhm D. S. X.

827—831.

⁴⁾ Bp. Arnes S. c. 75.

lige Høvdingers Forbittrelse havde imidlertid naaet en saadan Høide, at den ei tillod dem at afvente den romerske Kuries Dom. Samme Dag som Erkebiskop Jon forlod Bergen for at fare hjem til Nidaros, udvirkede Hr. Bjarne Erlingsøn hos Kongen en Tilbagekaldelse af det Brev, hvorved Myntret var givet Nidaros's Kirke ¹⁾). Da Efterretningen herom naaede Erkebiskoppen, bansatte denne Hr. Bjarne tiligemed en anden af Raadet Hr. Andres Plytt. Men Bannet blev ikke agtet. De tvende bansatte Herrer forbleve i samme Anseelse som før, og da Hr. Andres strax efter døde i Bannet, blev han alligevel høitidelig begravet i Kongens eget Kapel, Apostel-Kirken i Bergen. Man negtede at ringe ved Begravelsen med Kirkeflokkerne i Staden; men Kansleren Hr. Bjarne lod Christkirkens Taarn opbryde for at faa Ringningen i Gang, og nu blev der ringet ikke alene i Kathedral-kirken men over den hele By, tvertimod Geistlighedens Forbud.

Kongens Raadgivere satte nu alle Hensyn til Side. Stadens Præster bleve stævneede for Kongen, og tvende Raar bleve dem forelagte: enten at forlade Landet, eller og forrette al Gudstjeneste efter gammel Sedvane, i hvad saa Biskopperne sagde. De valgte det sidste. Hr. Audun Hugleifsson, som paa den Tid skal have havt allermeest at sige i Kongens Raad ²⁾), holdt Thing paa Marie-Kirkegaard og erklærede den savangerste Biskop Arnes Mænd utlagte, fordi de ei vilde udrede Kongens Leiding; de flygtede af Landet, og Hr. Gaut af Tolga lagde deres Gøds under sig. Ligebedan for man frem i Throndhjem mod Erkebiskoppens Mænd uden at bryde sig om hans Udbyrster eller Banskættelser ³⁾). Bjarne Erlingsøn holdt et Møde paa Brudarberg i Baagen paa Haalogaland og forbød her alle nye Tiender, som vare indførte efter Erkebiskop Sigurds Tid, og erklærede tillige, at den Christenret skulde gjælde, der gjaldt i samme Erkebiskops og Kong Haakons Dage. Han bød, at Kongens Lagmænd skulde sige Dom vedkommende Christenretten ligesaavel som vedkommende den verbøslige Landslov, affskaffede Provsteembedet og gjorde mange flere Bestemmelser til Inskrænkning af Geistlighedens Rettigheder ⁴⁾). Alt dette viste noksom, at Kongens Raadgivere ansaa den hele tunsbergste Forening som død og magtesløs, at de ikke vilde vide noget af Erkebiskoppens Udkast til en almindelig norsk Christenret, og endelig, at de, i hvorledes end deres Appæl paa Kongens Begne til Paven kunde løbe af, vilde paa Forhaand ved egen Kraft befrie Kongedømmet fra de Baand, som Erkebiskop Jon, efter deres Mening idetmindste, havde paalagt det.

¹⁾ N. Dipl. III. 29—31 (Vidnesbyrd af 9de Marts 1291). ²⁾ Bp. Arnes S. c. 31. ³⁾ Bp. Arnes S. c. 32 og 36; N. Dipl. III. 30. ⁴⁾ N. Dipl. III. 30.

Ifølge Appelen til Paven indfandt sig imidlertid fuldmægtige Sendemænd baade fra Kongens og fra Erkebiskoppens Side i Rom. Pave Martinus IV, som beklædte Pavestolen siden 22de Februar 1281, henviste Sagens Undersøgelse til et Udvalg af tre Kardinaler, og for disse fremførtes da begge Parters gjensidige Besværinger. Men den første Forbring fra Kongens Side var den, at Paven skulde sende en Legat til Norge for at tilbagefalde alle de Byrder, som Biskopperne havde paalagt Folket, hvilket vel med andre Ord vilde sige: ophæve den tunsbergste Forening med alle dertil støttede erkebiskoppelige Forordninger. Skede ikke dette, erklæredes, at Kongen tog sin Appel tilbage. Denne vist nok meget djærve Forbring blev afflaaet fra Pavens Side; og nu standsede, som det lader, hele Underhandlingen, idet de kongelige Sendemænd traf sig tilbage. Men da dette blev kundbart i Norge, steg det kongelige Partis Forbittrelse til det Høieste. Kongens Sendemænd kaldtes hjem fra Rom, og de strengeste Forholdsregler toges mod de gjenstridige Geistlige.

Til denne Tid hører uden tvivl et strengt Brev, der endnu er os levnet, udsærdiget i Kongens og Hertugens Navn til deres Syslemænd og haandgangue Mænd, navnlig Hr. Erling Alfson og Hr. Thorer Biskopsøn, hvilke begge synes at have havt Landsstyrelsen i Bifen, eller i det mindste i Landets østlige Deel. Efter at Fyrsterne her først have taffet de Tilfrevne for al udvist Trostaa mod Kongedømmet, baade mod deres Farfader og Fader og mod dem selv, yttre de, at de have hørt et Rygte, som de dog neppe ville tro, at nogle Geistlige, og vel ogsaa Lægmand i Biskoppernes og andre Geistliges Tjeneste, have villet unddraget sig den undersaatlige Skyldighed mod Kongedømmet, som fra gammel og ny Tid har bestaaet, med Hensyn til Bøder, som mellem dem falde, hvilke de sige, at de ei have at svare Kongedømmets Ombudsmænd, — saa og med Hensyn til de almindelige Udbud til Landets Nødtorft, hvilke de aldeles negte at underkaste sig. Hvis saadant virkelig er Tilfældet, da lader det „som om man snart ikke skal savne Reskonger igjen i Norge,“ og derfor finder Kongen og hans Raad, at hvis de ville opretholde „Kongens navn og Kronens Hæder,“ da maa de tillade dem alene Ophold i Riget, som iagttage sin undersaatlige Lydighed og rette sig efter Kongens Bud. „Men de som unddrage sig derfor, fare didhen, hvor de ingen behøve at lyde uden sig selv,“ i hvad Mænd de saa ere. Man skal vide, at Kongen, saalænge han det formaar, vil have og opretholde sig Frihed i alle Henseender, baade i Forhold til Lærde og Læge, som hans Fader og Farfader have besiddet, om han end nu i mange Dele er meer forurettet, end de fleste Konger før ham have været ¹⁾.

¹⁾ N. g. L. III. 32. f.

Opraabet blev ikke uden Virkninger. Biskoppernes Ombuds- mænd, hvad enten de vare Provster, Klerker eller Lægmand, bleve fængslede eller drevne af Landet, naar de ei vilde rette sig efter Kongens og hans Raadgiveres Bud. Det var forgæves, at Erkebiskop Jon optraadte med al sin Embedsmyndighed for at gjøre Modstand. Det kongelige Parti havde nu en afgjort Overmagt og tvang i 1282 Erkebiskop Jon selv og hans tvende ivrigste Tilhængere blandt Biskopperne, Andreas af Oslo og Thorfinn af Hamar, til at flygte af Landet ¹⁾. Som en af de virksomste ved Erkebiskoppens Fordrivelse nævnes den allerede før omtalte Lendermand Jon Brynjulfsson, der ogsaa fik Bestyrelsen af Erkestolens Gods og tillige underlagde sig alle Chorbrødrenes Ejendomme. Han tog sin Bolig i Biskops- gaarden i Nidaros, og, hvad der hos mange af Geistlighedens Venner vakte en ikke ringe Forargelse, — han sov med sin Kone i Erkebi- skoppens egen Seng ²⁾.

Erkebiskop Jon tog sin Tilflugt til Sverige, hvor dengang Ma- g- nus Birgersøn (Ladelaas) regjerede. Han har rimeligviis fundet Underhold i sin Nød hos den svenske Geistlighed, men man finder intet Spor til, at enten denne eller Kong Magnus, som ellers var en Ven af Geistligheden, har gjort noget Skridt til Fordeel for hans Sag hos den norske Rigsstyrelse. Kampen havde faaet et Udfald, som Erkebiskoppen rimeligviis ikke ventede, og i sin Ydmygelse synes han at have tænkt paa et Forlig med sine Modstandere. Der siges i det mindste, at han igjen agtede sig tilbage til Norge ³⁾ mod Slutningen af Aaret. Men før han fik dette iverksat, døde han i Skara i Vester-Gautland den 21de December 1282 ⁴⁾. Hans Venner hæb- rede ham med Tilnavnet: den Standhaftige (hinn stadfasti) ⁵⁾. Hans Modstandere derimod synes at have udstrakt sin Forfølgelse mod ham endog til hans affjælede Legeme, idet de ei vilde tillade, at hans Lig fik hvile ved hans Kathedralkirke; og Jon blev derfor først begravet i Skara ⁶⁾. Men snart indtraadte dog en mildere Stemning hos dem. Jons Lig blev i 1283 ført til Nidaros og der jordet ⁷⁾. Han havde i tretten Aar beklædt Norges Erkesæde. De tvende Biskopper, som havde deelt hans Landflygtighed, Andreas og Thorfinn, drog til Rom for søge Paven's Bestyttelse ⁸⁾.

¹⁾ Finn Joh. I. 408—410; Bp. Arnes S. c. 36; Jøsl. Ann. 158. ²⁾ Bp. Arnes S. c. 47. ³⁾ Finn Joh. I. 410. ⁴⁾ Jøsl. Ann. 158; Bp. Arnes S. c. 36. ⁵⁾ Jøsl. Ann. 158. ⁶⁾ Bp. Arnes S. c. 47. ⁷⁾ Jøsl. Ann. 158. ⁸⁾ Finn Joh. I. 410.

55.

Nidaros's Erkefjol faaar lange ledig. Flere forgjæves Forsøg paa at faa den besat. Først trettende Erkebisfop.

Det kongelige Parti synes at have vundet sin Seier lettere end det fra Begyndelsen selv havde troet; og meget har dertil uidentivul bidraget den Uvillie, som den nye Liendeberegning havde vaakt mod Geistlig- heden hos Lægfolket i Almindelighed. Den blottede paa den ene Side Standens Havesyge og rammede paa den anden alle Nærings- drivende udenfor Geistlighedens egen Kreds. Den kunde saaledes be- fremmest paaberabes for at drage Almuen bort fra Erkebisfoppens Sag, ja ophidse den mod ham; inedens Menigmand mindre forstod at vurdere Jarligheden af hans øvrige Anmasselser og Fordringer paa Kirkens Begne. Men det var ikke alene den nye forhadte Liens- deberegning, som Kongens Raadgivere havde sat ud af Kraft; den hele tunsbergste Forening var rokket i sit Grundlag og i Virkeligheden omstyrtet. Herpaa agtede rimeligviis Almuen mindre; thi Foreningen var endnu kun en Sag mellem Kirkens Formænd paa den ene Side og Kongedømmet med dets raadgivende Hovdinge paa den anden, medens Folket i dets Heelhed paa en Maade stod udenfor samme, saalænge som den ei var ingaaet i Landsloven, og de i denne dertil nødvendige Tillem্পninger efter Foreningens Grundfætninger vare istand- bragte og paa lovlig Viis vedtagne af Folket til Thinge. At dette, hvilket Erkebisfop Jon ved sine Fordringer paa Hovdingemødet i 1280 aabenbart tilsigtede, ikke var drevet igjennem, var en stor Fordeel for det kongelige Parti, som nu kunde fornegte Foreningen uden derved at støde an mod Landsloven eller Folkets lovgivende Myndighed. Man tør vist nok ogsaa antage, at de kongelige Raadgivere ikke have ladet denne Synsmaade uberørt, i hvilke andre Grunde, reelle eller formelle, de forøvrigt have vidst at anføre til Forsvar for sit Brud paa en fra begge Sider samtykket og befvoren Overeenskomst. Men ihvorledes nu end dette har forholdt sig, — Kongedømmets Seier over det hier- archiske Parti var for Diebliffet afgjort; det gjaldt nu at benytte den vundne Overmagt rigtigen.

Maalet for det kongelige Partis Reising var aabenbare Om- styrtningen af alle de nye Bestemmelser, som til Hierarchiets Fordeel vare fattede i Kong Magnus's Styrelsestid, og derhos Erkebisfop Jons fuldkomne Ibmygelse, hvilken man vel har anseet uundgaaelig nødven- dig for hiint Tiemedes Opnaaelse. Begge Formaal vare opnaaede; men vistnok ikke uden store Kystelser og uden megen Forvirring i de kirkelige Forhold. At bringe Orden igjen tilbage i Kirkens Anlig- gender, maatte nu være Styrelsens første og fornemste Kalb, hvilket den heller ikke lod upaaagtet, om det end hermed gif noget langsomt.

Dpbrusningen i Folkets Sind kunde nemlig ikke med Et lægge sig, og de Angreb, som mange Lægmand, under Skin af at forfegte Kongedømmets Sag, imod Ret og Billighed, viftnot og af egenyttige Hensyn, havde tilladt sig mod Kirkens Ejendomme og Personer, fortattes udentviwl endnu en Stund, efter at Seieren havde erklæret sig for Kongepartiet.

Nidaros's Erkefjol maatte ganske naturligt i denne Henseende være mest ubfat, deels paa Grund af Styrelsens Had mod Erkebiskoppen, og deels paa Grund af dens Forsvarsløshed efter hans Flugt og paa følgende Død. For at raade Bod herpaa blev et Beskyttelsesbrev af Kongen og Hertugen udstedt i Bergen 1283, hvorved begge Fyrster tog Nidaros's Kirke, dens Chorsbrødre og al dens Ejendom, fast og løs, under sit Vern, idet de forbød enhver uvedkommende at forgribe sig paa Kirkens Gods, for hvilket Chorsbrødrene havde at raade, saa længe indtil Gud gav en ny Erkebiskop. Derhos paabød de Alle, „at de skulde være staansomme og velvillige mod de Geistlige og lade disse rigtig erholde sine Tiender og øvrige Rettigheder, efter som gammel Christenret vidner“ ¹⁾. Dette var allerede under de nærværende Dmsændigheder en vigtig og betydningsfuld Meningsytring fra Styrelsens Side. Den tilkjendegav herved, at den erkjendte og overtog sin Skyldighed, at verne om Kirken i verdslig Henseende, og at føre Landsfolket tilbage til Jagttagelse af Kirkens Ret; — men ogsaa ved Siden heraf, at denne Ret ikke skulde være den, som ved Lunsbergs-Foreningen og de i Kong Magnus's Regjeringstid fattede Bestemmelser var opstillet, men den, som den ældre før Magnus's Tid gjældende Christenret medgav. Styrelsen forkyndte altsaa tydeligen, at den vendte tilbage til den Kirkeorden, som bestod i Kong Haakon Haakonsøns Dage, og vilde have den baade fra Geistlighedens og fra Lægfolkets Side overholdt. Geistligheden var i sin overvundne Stilling ude af Stand til herimod at gjøre nogen Indsigelse, og dens Modstandere af Lægfolkets fandt sig udentviwl ved hiin Erklæring tilfredsstillende. Rimeligt er det ogsaa, at mange af disse sidste, da deres første Dphidselse havde givet Rum for roligere Estertanke, selv have følt sig ængstede i sin Samvittighed over den Haardhed, de havde udviist mod Landskirkens Hoved, og den Forvirring, de havde affledkommet i Kirkens Stilling, og at denne Stemning har opfordret dem til kraftigen at arbejde imod videre Udskielser fra Lægfolkets Side.

Hertil har det ganske vist og bidraget Sit, at forskellige Ulykker paa denne Tid rammede baade Landet og Kongen, hvilke troligen mange flere end blot Erkebiskoppens Venner og Tilhængere have anseet og fremstillet som en guddommelig Straf for den Uskaansomhed,

¹⁾ R. Dipl. II. 20.

der var ubviist mod Kirkens Formænd. Sygdomme baade blandt Menneffer og Kvæg udbrod saavel i Norge som paa Island; hermed forenede sig Uaar og Hungersnød; og disse Plager varede, som det lader, i flere Aar. Den unge Dronning Margreta døde den 9de Juni (el. 9de April) 1283, og flere af Norges mest anseede Høvdinger aflede ligeledes ved disse Tider. Kong Erik selv havde nær sat Livet til, da hans Hest løb ud med ham og kastede ham af; hans Fødder bleve hængende i Stigbøilerne og Hovedet slæbtes over Steen og Grus. Hans Følge fandt ham næsten død. Han kom sig vel igjen ved omhyggelig Pleie, men følte dog stedse noget Meen af de Stød han havde faaet. Ikke længe efter hendte det sig, at en Herbergesvend (Kammeresvend) usforvarende løb ind paa Kongen med saadan Heflighed, at denne brød sit ene Been. Og saa denne Skade lægedes, men Uagtsomhed ved Forbindingen voldte, at det brudte Been for bestandig blev fløvt og kortere end det andet. Den der havde voldet Ulykken flygtede strax i sin Rædsel ind i en Kirke, men Kongen tilgav ham hans Forseelse. Saadanne Uheld vare i hine Tider betydningsfulde i den store Mængdes Dine, og de kunne vist nok ogsaa have vaakt hos den unge Konge selv alvorlig Eftertanke med Hensyn til de Bestemmelser i Kirkens Sager, som hans Raadgivere hidtil i hans Navn og paa hans kongelige Ansvar havde fattet.

At den norske Geistlighed, især Biskopperne og Prælaterne, følte sig utilfreds med den Bending, Striden mellem Stat og Kirke havde taget, er let fatteligt; men Kongedømmets Overmagt var for Diebliffet saa stor, at Geistligheden maatte i Landet selv ty til dets Raade, istedet for at puffe paa sin egen Ret. Dens Forhaabninger maatte, under de forhaandenværende Omstændigheder, ganske naturligt vende sig mod Rom og den pavelige Kurie, som det eneste Sted hvorfra den kunde vente sig kraftig Hjælp. Paa den romerske Stol sad imidlertid ingen Gregorius VII eller Innocentius III. Med Gregorius X syntes for en Stund den gamle romerske biskoppelige Aand at være indslumret, og overhovedet vare Legn allerede forhaanden, som klart antydede, at Pavedømmet havde naaet sit Høidepunkt, og at dets Dalen foresod. Efter Gregorius X's Død den 10de Januar 1276 fandt hastige Paveerklinger Sted, idet fire Paver, Innocentius V, Adrianus VI, Johannes XXI og Nikolaus III, i noget mere end eet Aar fulgte hinanden. Den sidste af disse, Nikolaus III, valgt den 25de November 1277, efter at Pavestolen havde staaet ledig i meer end sex Maaneder, regjerede rigtignok lidt længer end sine nærmeste Forgængere, nemlig til 22de August 1280; men han var under sit Pavedømme mere ivrig for at fremhjælpe sine Slegtninge end for at *paasee Kirkens Lær*. Efter ham valgtes den 22de Februar 1281

frankmanden Martinus IV, som imidlertid synes at have havt all-
formeget at skaffe med de daværende sicilianiske Uroligheder, der truede
med at omstyrte hans Landsmænds, de Franckes Herredømme i Nebre-
Italien, til at kunne alvorlig tage sig af den norske Kirkes Anliggender.

For Martinus var det, at de to landsflygtige norske Biskopper
Andreas af Oslo og Thorfinn af Hamar fremskillede sig for at søge
Beskyttelse mod Kongedømmets Overgreb i Norge. Men hvad enten
i Paven har frygtet for at sætte sine egne Indtægter fra Norge paa
Spil ved en streng Fremgangsmaade mod den norske Konge, eller det
har lykkets dennes Udsendinge at fremskille Erkebiskop Jons Sag for
Paven i et mindre gunstigt Lys, — nok er det, at de norske Biskopper
modvirkede af ham, isærlig for hvad man skulde have ventet, en tordnende
Bambulle, ifftun en saare lemsældig Formaningskrivelse til den norske
Konge¹⁾, — og det endog først efter et Par Aars Ophold i Rom.
Udsættelsen af denne Formaningskrivelse blev atter forsinket, da Pave
Martinus døde pludseligen den 29de Marts 1285, før den var færdig
fra det pavelige Kanselli, og en ny Paves Valg maatte opbides, før
den kunde afgaa. Da Honorius IV var valgt den næst paafølgende
den April, blev endelig Skrivelsen af ham vedtagen og affændtes
med Biskop Andreas. Biskop Thorfinn, som rimeligvis forlængst
mislivlede om nogen virksom Hjælp fra den pavelige Kurie, havde
allerede det foregaaende Aar givet sig paa Hjemveien, uden tvivl for
at ty til sin Konges Raade; men han kom ikke længer end til Flan-
dern, hvor han døde i Cistercienser-Klosteret Doest den 8de Januar
1286, efterat han sammesteds den 22de August i foregaaende Aar
havde gjort sit Testamente²⁾. Biskop Andreas kom lykkelig til Norge
med Pavens Formaningskrivelse. Han synes uden Vanskelighed at
være bleven tagen til Forlig af Kongen, hvorpaa han igjen overtog
sin Biskopsstol og holdt sig siden rolig³⁾.

Hvad Pave Honorius IV angaar, da synes det at have været
ham, ligesom hans Formand Martinus, meer magtpaaliggende at faa
sine tilbageholdte Indtægter af Norge, end at styre til Rette i Stri-
den der mellem Kirke og Stat. De kongelige Raadgiveres Forbud i
Aaret 1280 mod Dpfjøb af Sølv og dets Udførsel fra Norge havde
faadset Forsendelsen af den indsamlede Liende til det hellige Lands
Udsætning, og Pave Martinus havde forgæves i flere Skrivelser be-
lægtet sig herover og forlangt Forbudets Ophævelse⁴⁾. Ved den be-
fuldmægtigede Indsamlers, Erkebiskop Jons, Død var denne for Pa-
vens Skatkammer ikke uvigtige Sag kommen i en endnu misligere

¹⁾ Skrivelsen findes paa Norsk hos Finn Joh. I. 404—410.

²⁾ Suhm D.

§. X. 1026—1028.

³⁾ Isl. Ann. 160; Op. Arnes C. c. 54; Suhm D.

§. X. 908—910.

⁴⁾ N. Dipl. I. 63—66.

Stilling. Nu gjentog Honorius IV sin Formands Begjæring om hiint Forbuds Ophævelse og udnævnte tillige under 1ste November 1285 sin Kapellan Hugutio til Overindsamler af Pavetienden i de tre nordste Riger og meddeelte ham Fuldmagt til at banskætte alle dem, især Geistlige, som lagde ham Hindringer i Veien i hans Hverv¹⁾. Hugutios Sendelse var aabenbare fortrinnsviis rettet paa Norge, og han kom did i 1286. For Kong Erik og dennes Raadgivere synes den hele Sag angaaende Pavetienden at have været af underordnet Betydning, da det ikke længer gjaldt om at benytte den som et Evangeliemiddel mod Geistligheden og den romerske Stol. Nu da den norske Geistlighed var ydmyget, og Paven viste en forsonlig Stemning, var der ikke meer nogen Grund til at forholde ham en Indtægt, som væsentlig og nærmest gik af den norske Kirkes egen Kasse. Hugutio og den norske Styrelse kom derfor, som det lader, let og hastig til Enighed. De allerede indsamlede Penge forsendtes til Florents, og Inddrivelsen af det Tilbagestaaende paasthyndedes. Den hele Sum, som i denne Tiende udgik fra Norge, skal have udgjort 2314 Mark reent Sølvs. Hugutio opholdt sig i længere Tid i Norge, og maa uden tvivl have staaet sig godt med Kongen, da man finder, at denne senere benyttede ham i sine Underhandlinger med fremmede Magter²⁾.

Under den nu raadende Stemning, da den norske Geistlighed var fornyet over sit Nederlag, Kongedømmet maadeholdende i Benyttelsen af sin Seier, og Paven endelig ligegyldig for den norske Kirkes høiere Fordele, naar han blot fik sine Pengekrav opfyldte, — kunde en Ordning af Kirkens forstyrrede Anliggender, og denne Gang til Gunst for Kongedømmet, ikke længer synes saa vanskelig. Men dertil udfordredes nødvendig, at det norske Erkesæde atter blev besat, for at nemlig de Bestemmelser Kirken vedkommende, hvorom den verdslige og geistlige Magt enedes, kunde erholde et fuldkommen lovligt Præg. Heri viste sig imidlertid en Knude, som ikke var saa let at løse. En Erkebiskop, der kunde finde Gunst for begge Partiers Vine, og hvem man fra begge Sider tiltroede Klogskab og Kraft nok til at stifte sig i de nærværende vanskelige Omstændigheder, og til at bringe Kirkens Tary i Samklang med Kongedømmets og Lægsfolkets Fordringer, — en saadan Erkebiskop var ikke strax at opdrive. Mange høiere Prælater fandtes der vel heller ikke i Norge, som med de nærmest forudgaaende Begivenheder for Die kunde føle Lyst og Kalb til at træde i den norske Kirkes Spidse.

Først valgte Nidaros's Kapitel i 1284, efterat Erkestolen havde staaet ledig i henved to Aar, eenstemmigen Biskop Narve af Bergen.

¹⁾ M. Dipl. I. 67—71.

²⁾ Suhm D. S. X. 842—845, 903, 904, 916, 949; XI. 100, 129.

Men han kunde, som allerede bunden til en anden Biskopsstol, ikkun postuleres; og Postulationen oversendtes med Chorsbrødrene Sigvæt (Lande) og Audun (Røde) til Pave Martinus IV's Godkjendelse. Der maa imidlertid have været meddeelt Martinus Omstændigheder, der have vaft Betænknelighed hos ham med Hensyn til Narve. Thi først lod han — hvad dog vel var almindelig Form — Postulationsbrevet undersøge af tre Kardinaler; men uagtet disse fandt Postulationen canonisk, saa udsatte dog Paven dens Stadfæstelse, som det heber „forði han ønsker at forsørge den nidarosiske Kirke, der trænger til en flok Styrer, med en stiftet Person, og han med Hensyn til den Postuleredes Personlighed i denne Henseende ikke har tilbørligt Kendskab“, — og overdrog Undersøgelsen heraf ved Skrivelse af 18de Januar 1285 til Abbeden af Tautra, Prædikebrødrenes Prior i Nidaros og Minoriternes Guardian i Bergen, med Paalæg, at hvis de fandt Narve stiftet og verdig til Erkebiskopsdømmet, de da skulde løse ham fra det Baand, som bandt ham til Bergens Kirke og bestikke ham, ifølge apostolisk Bemyndigelse, til Erkebiskop, samt modtage af ham paa Pavens og den romerske Kirkes Vegne den sedvanlige Trostabsed; — men hvis ikke, da skulde de kassere hans Postulation og lade den nidarosiske Kirke ved dens Kapitel blive forserget med en stiftet Person enten gjenuem Election eller canonisk Postulation. Denne af Paven foranstaltede Undersøgelse skal have varet længe og endte med at Narves Postulation „af visse lovlige Grunde (hvilke siges ikke) retmæssigen blev kasseret,“ og Nidaros's Kapitel befalet til at stride til et nyt Valg ¹⁾.

Narve synes at have været Kongens personlige Ven ²⁾; men som forhenværende Prædikebroder var han rimeligviis ikke Chorsbrødrene i Nidaros nogen synderlig velkommen Formand. Har nu Kongen, eller det kongelige Parti, ved den Indflydelse, som samme dengang var i Stand til at øve over det nidarosiske Kapitel, gjennebrevet Narves Valg, tilsyneladende eenstemmigt, men i Grunden mod Kapitelets Dasse, saa have de Chorsbrødre, som overbragte Paven Kapitelets Postulationsbrev, havt god Anledning til underhaanden at stemme Kurien mod den Valgte, og foranledige den omtalte Undersøgelse. Dette har man idetmindste Grund til at gjætte. Derhos antydes, at Narve i Almindelighed ikke har været anseet for, og maaskee ei selv følte sig at være Manden til at beklæde den vanskelige og farlige Post, som det her gjaldt om at besætte ³⁾. Erkestolen blev saaledes fremdeles staa-

¹⁾ By. Arnes S. c. 47, 58, jfrt. m. Honorius IV's Br. (indeholdende Martin IV's) af 12te April 1285, og af 15de Febr. 1287, Afskrifter i norske R. Arch. ²⁾ R. Dipl. III. 72 jfrt. Saml. t. d. n. Hist. V. 543. ³⁾ By. Arnes S. c. 47.

ende ledig. Dog synes nu alle geistlige Forretninger igjen at være komne i sin ordentlige Gang, og Biskop Andreas af Oslo, som den ældste i Embedet af Norges Biskopper, forrettede under Erkesædets Ledighed de Ordinationer, som af Erkebiskoppen ellers skulde udføres. Han indviede saaledes i 1286 Jørund til Biskop af Hamar efter Thorfinn og Dølgfinn til Biskop af Drknoerne, hvis Biskop Peter var død i 1284 ¹⁾. Dette viser, at Andreas maa være tagen fuldkommen til Raade igjen af Kongen. Han døde iffe længe efter den 2den Mai 1287. Kort i Forveien, den 26de Marts samme Aar, døde Kongens Moder, Dronning Ingebjørg ²⁾, der under sin Søn havde taget saa virksom Deel i Rigsstyrelsen i det Hele og navnlig i Modstanden mod Erkebiskop Jon og hans Tilhængere. Det synes, som om hun af denne Grund en Tid har været belagt med Interdikt i Lighed med flere af Kongens fornemste Raadgivere ³⁾.

Et nyt Forsøg var imidlertid gjort paa at faa Erkestolen i Nidaros besat. Da Biskop Narves Valg, som nys fortalt, af de pavelige Befuldmægtigede var forkastet, og disse ifølge sin Fuldmagt havde paalagt Nidaros's Kapitel at stride til et nyt Valg, saa kaaredes i 1286 eenstemmigen en vis Eindride (Arnes'søn?) ⁴⁾. Denne var selv nidarossk Chorsbroder; men var efter Stridens Udbrud mellem Kongens Raad og Erkebiskop Jon, som en ivrig Tilhænger af den sidste, flygtet fra Norge og havde siden opholdt sig i Bologna i Italien. Mod dette Valg satte sig, som man let kan tænke, Kongens Raadgivere alle som een, og de lode forstaa, at Eindride vilde komme til at fare samme Vej som Erkebiskop Jon. Alligevel sendte Chorsbrødrene fire af sin Midte, den førnævnte Sigvæt (Vande) Vigfus'søn ⁵⁾ og Audun (Røde) Thorberg'søn ⁶⁾ samt Jon (Eg?) og Thorer, for at frembære Valgdekretet og erholve dets Stadfæstelse af det apostoliske Sæde. Der meddelees derhos disse Udsendinge Myndighed til, saafremt Eindride iffe modtog Valget, eller dette af anden Grund blev forkastet, da at vælge eller postulere til Erkebiskop enten en af sin egen Midte eller en anden, som dem syntes mest skiftet. De henvendte sig naturligviis først til Eindride. Men denne kendte Stemningen hos de Raadende i Norge og afflog klogeligen Valget. Da drog de Sendemændene til Rom, foreholdt Pave Honorius den farlige Stilling, hvori den norske Kirke befandt sig, bade ham forsørge den med en vel skiftet Hyrde, og udpegede for ham som en saadan Jørund, der Aaret forud var bleven viet til Biskop af Hamar. Deres (og især — som man i Norge troede — Sigvæt's)

¹⁾ Jøsl. Ann. 160.   ²⁾ Jøsl. Ann. 162; Bp. Arnes S. c. 61.   ³⁾ Bp. Arnes S. c. 36.   ⁴⁾ R. Dipl. III. 43.   ⁵⁾ Sfs.   ⁶⁾ Sfs. Finn Joh.

Foreskillinger havde til Følge, at Honorius af sin Magtfuldkommenhed (per provisionem) den 15de Februar 1287 udvalgte Jørund til Erkebiskop af Nidaros, idet han af apostolisk Myndighed løste ham fra det Baand, hvormed han var bunden til Hamars Kirke. Samme Dag udstedte ogsaa Paven de sedvanlige Anbefalings skrivelser for den Udvalgte til Norges Konge, Nidaros's Kapitel, Stadens og Biskopsdommets Geistlighed og til den nidarosske Kirkes Lydbiskopper ¹⁾).

I Norge ventede man intet andet, end at Einbride skulde blive Erkebiskop; men da Sighvat kom tilbage med Efterretningen om Jørunds Valg, synes dette ingen Indsigelse at have mødt fra Kongens og hans Raadgiveres Side. Jørund antog Beshyrelsen af Erkestolen som Udvalgt (electus), og det overdroges den samme Sighvat at søge hans Pallium i Rom. Pave Honorius IV var imidlertid død den 3die April 1287, og ved Sighvats Komme til Kurien var endnu ikke nogen ny Pave udvalgt. Denne Omstændighed udtraf atter Sagen. Pavestolen stod ledig i meer end 10 Maanedes. Da valgtes endelig den 15de Februar 1288 Nikolaus IV, og han overdrog Jørunds Pallium til Sighvat for af ham at bringes til Norge. Den 10de October 1288 blev Jørund i Nidaros høitideligen iflædt dette sit Metropolitanembedes Verdigheidsstegn ved Biskopperne Arne af Stavanger og Eyvind af Oslo, Andreas's Eftermand, hvilke dertil af Paven vare befuldmægtigede, og Erkebiskoppen viede derpaa i den samme Messe Thord til Biskop af Grønland, ved hvilken Handling Biskopperne Arne af Skaalholt og Thorstein af Hamar vare ham behjælpelige ²⁾. Saaledes blev da. endelig Nidaros's Erkestol igjen besat, efterat den i meer end sex Aar havde staaet ledig.

56.

Kirkens Kamp paa Island under Biskop Arnes Ledning.

Den Strid mellem Stat og Kirke, som siden Kong Magnus's Død i otte Aar havde raset i Norge, strakte sig ogsaa til Island, hvor Emne til den, som forhen er viist, ikke manglede, og hvor Biskop Arne af Skaalholt med Nidkjærhed og Klogskab vedblev at kjæmpe for Kirkens Sag uden at tabe Modet selv under de misligste Omstændig-

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 58, jfrt. m. Honorius IV's fem Breve af 15de Febr. 1287, Afskrifter i norske Rigsarch. ²⁾ Bp. Arnes S. c. 58, 61, 67, 69, jfrt. m. Nikolaus IV's udat. Skr. Afstr. i norske Rigsarch.; Isl. Ann. 164. Jørund maa tidligere som Biskop og Archielectus have indviet de tvende Biskopper, Eyvind af Oslo og Thorstein af Hamar, den sidste hans egen Eftermand paa Hamars Stol.

heder. Af alle Erkebiskop Jons Lydbiskopper synes overhovedet ingen faa inderligen som Arne at have tilegnet sig sin Metropolitans Aand, eller faa klart at have opfattet det hele Stridssemnes Grundlag, eller faa stabigen og sikkert at have forfulgt den engang udpegede og be-
traadte Dei.

Arne havde, som forhen fortalt, tilligemed Biskop Jorund af Hole været tilstede paa Provincialconciliet i Bergen 1280 og deeltaget i de der forefaldende Forhandlinger. Han vendte strax efter dets Slutning tilbage til Island, vistnok med en Forudfølelse af den Storm, som vilde reise sig mod Erkebiskoppen, men neppe af den Boldsomhed, til hvilken denne Storm vilde stige, eller den for Kirkens Sag uheldige Bending, den vilde medføre. Kort efter hans Hjemkomst indtraf ogsaa til Island den norske Rigsstyrelses Udsendinge, Ridderen Hr. Lodin Lepp og den islandfke Lagmand Jon Einarsson, med et dobbelt Erinde. De skulde nemlig først og fremst modtage Islændernes Trostabsed til Kong Erik og Hertug Haakon, og dernæst faa lovetaget heel og holden og i fuldt udarbejdet Stand den nye islandfke Lovbog, af hvilken hidtil, saavidt skjønnes, kun enkelte Afdelinger efterhaanden paa Althinget vare vedtagne. Det sidste Erinde maatte udsættes til næste Aars Althing, da Sendemændene først kom ud, efterat Althinget for 1280 var sluttet; derimod gjennemreiste de Den om Høsten og den følgende Vaar og modtogte Folkets Trostabsed. Heri mødte de ingen Vanskelighed, saameget mindre som Biskop Arne, sine gamle Grundsætninger tro, tog sig af den Sag med Varme. Indførelsen af den nye Lovbog gif derimod ikke let. Folket, som i Løbet af Vinteren havde Anledning til at gjøre sig bekendt med den, fandt den ikke i alle Maader stemmende med sin Larv, og Geistligheden, ledet af Biskop Arne, havde især meget at udsætte paa den, navnlig paa den Ret, den medgav Lagmændene, at dømme ogsaa i geistlige Sager. Den almindelige Mening var, at man ei skulde antage Lovbogen ganske uforandret, og man optegnede de Punkter man ei vilde samtykke.

Paa Althinget om Sommeren 1281 deelte Lovbogens Modstandere sig i tre Partier: Geistligheden med Biskop Arne som Ordfører, — Bønderne, der i Grunden ogsaa levedes af Biskoppen igjennem dennes Søstersøn, Lopt Helgesøn, — og endelig de haandgangne Mænd, der dog meer end de tvende andre Partier synes at have heldet til Kongens Side. Alle fremsatte de i Lagretten sine Indvendinger mod Lovbogen. Den stolte og heftige Lodin vilde først tilbagetrænge Modstanden med store og truende Ord. Men dette lykkedes ikke, især da Biskop Arne beraabte sig paa Erkebiskoppens Brev, udsærdiget paa Conciliet i Bergen, hvori det udtrykkelig forbødes at antage visse af Lovbogens Bestemmelser, — og Almuen gav Biskoppens Paastand ly-

deligt Bifald. Robin greb da til et andet Middel. Han tog af Arnes Indvendinger Anledning til at bringe Tienden paa Bane og at skildre dennes Ubillighed, saaledes som den ydedes paa Island. Herved lyfledes det ham at drage største Parten af Lægfolket bort fra Biskoppen og i det Hele at splitte Modstandskraften. Udfaldet blev som han kunde ønske. Lovbogen blev antagen paa enkelte Kapitler nær, som de haandgangne Mænd vilde lade henstaa til Kongens og Erkebiskoppens nærmere Betænkning, og hele Almuen gav sit Samtykke ved Haandtag foruden ni Mænd med Biskoppens Søstersøn i Spidsen, hvilke vedbleve sin Negtelse. Saaledes blev da, trods Biskop Arnes Indsigelser, den nye Lovbog vedtagen, hvilken kaldtes Jonsbog (Jónsbók) efter Lagmanden Jon Einarsøn, som overbragte den fra Norge.

Dette var i sig selv et tungt Slag for Biskop Arne, og endnu tungere blev det ved den Heflighed og Bitterhed, hvormed Hr. Robin forfulgte Lopt Helgesøn og de øvrige Bønder, som havde modsat sig Lovbogen til det Sidste, idet han kaldte dem Hsiforrædere og stævne dem til Norge. Biskoppen kunde med Nød skaffe dem uforfrænkede bort fra Thinget i sit eget Følge, og maatte finde sig i, at de for at blive tagne til Fred af Robin, maatte give sin Sag under Kongens Dom, og Lopt love at drage til Norge. Enkelte af de islandste Stormænd saa med Glæde Uenigheden mellem Biskoppen og Robin; men flere vare dog de, og blandt dem Hr. Rasin Oddson, som ønskede at styre til Rette mellem dem. Dette lyffedes ogsaa nogenlunde, idet endelig hver gav noget efter fra sin Side, og de skiltes som Venner.

Ved Robins Fremfærd var imidlertid de norske Magthaveres Stemning mod Geistligheden bleven bekendt paa Island, og Biskop Arnes Fiender blandt de islandste Hovdinge, som nu troede sig at have en Rygstod i Kong Erik og hans Raad, betænkte sig ikke længer paa at give sit Had mod Biskoppen frit Løb. I Spidsen for dennes Modstandere traadte nu Hr. Asgrim Thorsteinsøn, Kongens Syssemand over en Deel af Islands søndre Fjerding. Han forbrede Stat og Thingfarekøb af Biskoppens Husfolk i Skaalholt og tvang dem til at betale trods deres Herres Forbud. Asgrim tvang ogsaa Lopt Helgesøn, der gjerne vilde unddrage sig fra Reisen til Norge, til at fare dithen, og beredte ham ved sine Skrivelser til Kongens Raad den uenstabeligste Modtagelse, uagtet Biskop Arne havde anbefalet ham til Kongen selv. Dette Medhold, som Hr. Asgrim fik i Norge, gjorde ham naturligtvis end mere overmodig i sin Dypførelse mod Biskoppen. Bedre blev det ikke, da Hr. Rasin Oddson i 1283 kom tilbage til Island, efterat han det foregaaende Aar havde opholdt sig i Norge og der taget virksom Deel i Forfølgelsen mod Erkebiskop Jon. Med ham fulgte Hr. Erlend Olafson, kaldet hin Sterke, norst af Fodsel,

men paa møbrene Side af islandskt *Uet*, der ogsaa havde været blandt *Erkebiskoppens* Forsølgere, men nu var af Kongen udnævnt til *Lægmand* paa *Jöland*. Disse tvende *Herrer*, *Rasn* og *Erlend*, medbragte *Kongebreve* til *Gunst* for *Lægfolk*et imod *Biskopperne*. Alt det *Kirkegods*, som *uretfærdigen* var *frataget* *Lægmand*, skulde *gjengives* disse; og den *Christenret* skulde *gjælde*, som var i *Kong Haakons* og *Erkebiskop Sigurds* *Dage*. *Kirken* skulde altsaa paa *Jöland*, ligesaavel som i *Norge*, sættes tilbage i den *Stilling*, hvori den befandt sig før *Kong Magnus Haakonsøns* *Regjeringsstiltræbelse*. Den *flu Biskop Jörund* af *Hole* bødte sig strax for *Magten*; men *Arne* besluttede efter *nogen* *Vaklen* at *forsvare* *Kirkens* *Rettigheber* til det *Yderste*, i hvor *truende* end *Forholdene* for *Diebliffet* viste sig ¹⁾.

Nu *udspandt* sig en *Række* af *Tvistigheder* mellem *Biskop Arne* paa den ene Side og *Kongsmændene* med *Rasn* *Oddsføn* i *Spidsen* paa den anden. Flere *Gange* kom det vel til *Forlig* mellem begge *Parter*, men *Forliget* brødes igjen, da det altid viste sig, at *Biskop Arne* *udtydede* *Betingelserne* for meget til *Kirkens* *Fordeel* og kom tilbage til sine gamle *Fordringer* paa *Skattefrihed* og den *ubelukkende* *Bestyrelse* af *Kirkegodset*. Hvad der *undertiden* bragte ham til at *give* en *Smule* efter for sine *Modstandere*, var *aabenbare* kun *Dunsten* om at *faa* *Tvistemnets* *Afgjørelse* *udtruffet*, indtil den *noriske* *Kirke* igjen havde *faaet* en *Erkebiskop*, i *hvem* han kunde finde en *Støtte*. Og herpaa lagde *Arne* i *Grunden* heller ikke *Dølgemaal*; thi han *fornegete* aldrig sit *bjærve*, *aabne* *Sindelag*, der *vandt* ham selv hans *Modstanderes* *Agtelse*, medens disse langt fra ikke *nærede* en *lignende* for den *underfundige* *Biskop Jörund* af *Hole*, *uagtet* al *dennes* *tilsyneladende* *Eftergivenhed* og *Føielighed*. *Rasn* *pleiede* *sammenligne* *Arne* med en *Bjørn*, *Jörund* *derimod* med en *flu* *Kæv*. I 1285 og 1286 blev endelig *Tvisten* *faa* *voldsom*, at *Kongsmændene* *gjentagende* *aabenlydt* *truede* med at *lade* *Arne* *vederfares* *samme* *Behandling*, som var *bleven* *Erkebiskop Jon* til *Deel* i *Norge*: at man vilde *overdrage* *Bestyrelsen* af *Biskopsstolens* *Gods* til *Lægmand*, *forbyde* hans *Visitationstog* og *dømme* dem *utlæge*, som han *satte* over *Kirkegodset* imod *Kongens* *Brev*. Hvad der for det første *udhalede* *Døpssyldelsen* af denne *Trudsel*, var *deels* *Rasn* *Oddsføns* *Betænkelighed* ved at *lade* *Sagen* *stride* *faa* *yderlig*, og *deels* *Biskop Arnes* *bestemte* *Erklæring*, at han for sin *Part* vilde *holde* sig *rolig* indtil *Kongens* og den *vordende* *Erkebiskops* *Dom* kunde *afgjøre* *Tvisten*.

Imidlertid var, som allerede fortalt, en noget mildere *Stemning* mod *Geistligheden* *indtraadt* hos *Rigsstyrelsen* i *Norge*, og man gjorde sig her *alvorlig* *Umage* for at *faa* den *ledige* *Erkestol* igjen *befat*.

¹⁾ *Sp. Arnes* *S.* c. 26—27, 30, 32—36.

Dette blev ikke Biskop Arne ubekendt og vakte atter hans Forhaabninger. Hertil søiede sig andre for Biskoppen gunstige Omstændigheder. Norge var blevet indviklet i en meget besværlig Krig med de vendiste Stæder, eller som de senere kaldtes Hansstæderne; derhos stod Riget paa en spændt eller fiendtlig Fod med Danmark; det true- des tilmed for en Stund med et Angreb ogsaa fra Sverige. Jarlen Alf Erlingsson, der paa denne Tid gjaldt mest i Kongens Raad, vilde, at Islænderne skulde bære sin Deel af Krigens Byrder og fik af Kongen udvirket et Dpbud til Ven: „at 40 Mænd af hver Hjerding samt alle haandgangne Mænd skulde indfinde sig i Norge“, naturligviis for at deeltage i Landets Forsvar. Dette Dpbud bragte den islandfste Prest, Gudmund Hallsson, i Begyndelsen af Sommeren 1286 til Island og havde Anbefalingsbreve med fra Kongen baade til Rask Dobbson og til Biskop Arne. Hos den første mødte han Uvillie; Biskoppen derimod tog sig strax med den største Zver af Sagen og fik virkelig Bønderne i de Dele af Ven, hvor hans Indflydelse var størst, til at undertafte sig Dpbudet, skjønt dette i Almindelighed blev ilde modtaget som en ganske ny Fordring, der syntes at stride mod Betingelserne for Islands Forening med Norge, og desuden mistænkes for at være unødvendigt og blot Paastud for at aftringe Folk Penge. Det faldt ogsaa virkelig hen; men den Nidkærlighed, Biskop Arne havde viist for Kongens Bud, blev høieligen rost af Gudmund Hallsson ved dennes Tilbagekomst til Norge, og vandt ham Kongens Velvillie. Hertil kom, at Biskoppen nu ogsaa i Hirden havde en varm Talsmand i sin Søstersøn Lopt Helgeson, der efter megen Modstand og mange Banffeligheder endelig havde faaet Adgang til Kongen og vundet dennes Raade og Gunst. Alt dette hævede Biskoppens Mod, og da han derhos, ifølge de Efterretninger han fik fra Norge, havde Grund til at tro, at Erkestolen var bleven besat med en Mand, der ivrigen vilde tage sig af Kirkens Sag, nemlig Chorsbroderen Eindride, saa begyndte han atter at slaa sig løs, at fremsætte sine Forbringinger paa Kirkegodsset og excommunicere de Vægsmænd, som havde taget det i Besiddelse.

Men nu satte ogsaa Vægfolkene sig i Bevægelse med Rask Dobbson og Erlend Olafson i Spidsen, og den første lod paa Althinget om Sommeren 1287, med samtlige Thingmænds Samtykke, alle de Mænd komme utlæge, der af Biskoppen lode sig overdrage Kirkegods, som efter gammel Ret tilhørte Vægfolk. Han erklærede ogsaa offentlig, at de, som Biskoppen havde bansat, fordi de — som denne udtrykte sig — havde ranet Kirken, vare sagløse; og for at hæve Almuens Fordom mod disse, omgaffes han dem selv uden al Sky. Biskoppen besvarede denne Adfærd ved at fortsætte sine Banlysninger

og ved at erklære baade Rasn og Erlend for selv at være faldne i Bannsstraf, skjønt han endnu udsatte den egentlige Banlysning for ikke alt for meget at ophidsse dem.

Rasn lavede sig nu til paa næste Mars Althing 1288 at stride end videre i Opfyldelsen af sine Trubler mod Biskoppen, da han fik vide, at Kongens Sendebud vare komne til Island. Rasn blev glad herved, da han nemlig sikkert ventede at finde hos de Ankomne det samme Sindelag, som længe havde raadet hos Kongens nærmeste Omgivelser, og saaledes saa i dem en Støtte for sig i det Skridt, han var beredt at gjøre mod Biskoppen. Heri tog han dog Feil. Sendemændene vare Stallaren Hr. Olaf Ragnheidsøn, en meget rig Nordmand, og Islændingen Hr. Sigvæt Halsdansson. De fulgte Rasn til Althinget. Men da Rasn foreholdt dem Sagernes Stilling paa Den og Nødvendigheden af at lægge Baand paa Geistligheden, fandt han til sin Forundring langt fra ikke det Medhold, han havde ventet; og da han lod sig forlyde med sit Forsæt, at forholde Biskoppen hans Tiender, erklærede Hr. Olaf sig ligesvem herimod og fik det afvendt. Da Biskop Arne kom paa Thinget, blev han venligt modtaget af Stallaren, der overrakte ham et naadigt Brev fra Kongen, hvori denne anbefalede ham sine Sendemænd. Senere da Sagen om Kirkegodset kom paa Bane, og Biskoppen og Rasn hver forfegtede sine Paastande med Stridighed, optraadte Hr. Olaf som Medler og formaaede, overeensstemmende med Kongens Forrifter, begge Parter til at fæste deres Trætte til Kongens og Erkebiskoppens Dom. Indtil den faldt, skulde Kirkerne og Kirkegodset styres af de nuværende Besiddere, og Biskoppen skulde løse de i denne Sag bansatte. Biskoppen og Rasn bestemte sig begge til om Høsten at drage til Norge.

Før de gave sig paa Reisen ankom Breve til Arne fra den valgte Erkebiskop Jorund, i hvilke denne stadfæstede sin Formands, Jons, Dom angaaende Kirkegodset, og opfordrede alle Rægmænd under Bans Straf at opgive det til Biskopperne; ligesaa bød han at den Christenret, som Arne havde givet, skulde gjælde paa Island. Mange forestillede nu Arne, at han burde opgive Reisen til Norge, og derimod forblive paa Island for at paasee Erkebiskoppens Bud fatte i Kraft. Men paa Hr. Olafs indtrængende Forestillinger blev dog Biskoppen ved sin Bestemmelse at underkaste sin Sag Kongens og Erkebiskoppens Dom og fulgte Olaf om Høsten til Norge, hvor han ankom saa tidlig, at han kunde overvære Erkebiskop Jorunds Iklædelse med Pallium, som før omtalt ¹⁾.

¹⁾ Wp. Arnes S. c. 37—69.

57.

Erkebiskop Jørunds første Embedsvirkomhed. Hans Ovenførsøg mod Erkebiskop Jons Forfølgere lykkedes ikke ret. Striden mellem Kirke og Kongedømme hender. Provincialconcilium i Nidaros 1290.

Allerede som Udvalgt havde Erkebiskop Jørund ved sine nysnævnte Befalinger til Biskop Arne viist hvad han førte i sit Skjold: at han ikke agtede at lade Hierarchiets Sag falde, men at han var bestemt paa igjen at optage Striden mod den verdslige Statsmagt. Jørund var, ifølge en saagodt som samtidig Sagas Udsagn, „en stor Høvding, god Klerk, fast i sit Venstreb, meget gavmild mod sine Mænd og anseelig i sit Ydre“¹⁾. Han synes ellers at have været en stolt Mand, der søgte sig i sin nye Verdighed og gjerne vilde lægge sin Magt til Stue; men hans Mandskraft og Evner svarede, som senere Begivenheder antyde, visseligen ikke til hans Uergjerrighed og Herkeslyst. Ved sit Sammentræf med Biskop Arne yttrede han i Forstningen Misnoie med, at denne ikke strax havde bansat Rasn Oddsføn og de øvrige Kirkeranere — som han kaldte dem — paa Island. Men Arne vidste at overtale ham om Nødvendigheden af den Eftergivenhed, der var udviist; og siden lader det til at Jørund fuldstommen har forstaaet at stutte i Arne den kloge og ivrige Forsegter af Kirkens Sag. Begges Tragten faldt desuden for Diebliffet sammen i et særligt Punkt. Erkebiskoppen vilde gjerne sin Formands værste Forfølgere til Lids, om ikke for andet saa for Erkestolens og sin egen Væres Skyld, der fordrede, at de i det mindste erkjendte det Brødefulde i sin Fremfærd og underkastede sig Bod. Men blandt disse Forfølgere var netop Rasn Oddsføn, som ogsaa Biskop Arne vilde have dragen til Ansvar for hans Fremfærd i Kirkens Anliggender paa Island. Mod ham, som nu var i Norge, forenede begge Biskopperne sig; paa ham vilde de lade det første Slag af Kirkens Straf falde og til en Begyndelse prøve sine Vaaben, for Erkebiskoppen skred videre i sine Dpreisningskrav.

Rasn havde begivet sig til Bergen, hvor han blev vel modtagen af Kongen, og opholdt sig om Vinteren 1288—1289. Her traf den dobbelte Stevning ham: Erkebiskoppens, som løb paa, at han skulde indfinde sig i Nidaros, at svare og bøde for sin Deeltagelse i Forfølgelsen mod Erkebiskop Jon; — og Biskop Arnes: at han sammesteds skulde stande til Rette for sin Fremfærd mod Kirken og dens Tjenere paa Island. Da Rasn ikke ablød disse Stevninger, tilstrev begge hans Modstandere tidlig om Vaaren 1289 Biskop Narve af Bergen, at han skulde banlyse Rasn; og dette skeede, uden at Kongen lagde Hindringer i Veien eller for det Første tog ham i Forsvar. Kort efter gif Erkebiskoppen endnu et Skridt videre, idet han selv i Nidaros,

¹⁾ Biskop Laurentius's Saga. (Mfr.) c. 8.

finder i det mindste Bjarne Erlingsøn efter denne Tid som før i Kongens Raad og Fortroende og deeltagende i Statens vigtigste Anliggender.

En verdigere og gavnligere Virksomhed udviste Erkebiskop Jørund ved at holde et Provinzialconcilium i Nidaros samme Aar som hans Overenskomst med Kongedømmet blev offentliggjort, nemlig i 1290. Paa dette Concilium vare tilstede foruden Erkebiskoppen selv Biskopperne Erlend af Færøerne, Arne af Skaalholt, Arne af Stavanger, Eyvind af Oslo og Thorstein af Hamar; og her bleve flere vigtige, reenkirkelige Bestémnelser fattede, hvilke den 29de August bleve vedtagne, skriftlig opsatte og paabudne til Efterlevelse. De ere følgende:

1) Alle Prester, som have curam animarum (d. e. ere virkelige Sjælesørgere eller Sogneprester) skulle prædike for sit Sognesfolk hver Søndag om Troen og dens Artikler, om Daaben og om Confirmationen, samt lære baade Unge og Gamle Credo, Paternoster og Ave Maria, jævnlig prøve dem heri, især i deres Skriftegang, og straffe dem, som ei ville lære det.

2) Prester, Provster og andre Kirkes Forstandere skulle flittigen undervise Læge og Lærde om at tro paa og hædre Christi Kæmpe og Blod. Naar det opløstes i Messen, eller bæres til Syge, skal man falde paa Knæ med blottet Hoved og oprakte Hænder. Presterne, som bære det til Syge, skulle være iførte Messesert og bære det under en reen Dug, og have foran sig Kors, Klokke og brændende Kjerter, med mindre Veiens Længde forhindrer saadant, i hvilket Fald de skulle bære det i en reen Pung om Halsen.

3) Presterne skulle af sine Overmænd undervises om sine Pligter, om Kirkesang, Daab, Salvelse og Ligsang, og heri ofte prøves.

4) Presten skal kun læse een Messe om Dagen, undtagen i de Tilfælde, som i Loven ere bestemte, nemlig paa Juledag, Paasfedag, Pintsfedag, Søndag, og paa de største Fester (in festo dupplici), eller naar Lig kommer til Kirke, eller naar Biskoppen har givet ham Bestyrelsen af to Kirker; da maa han nemlig med Biskoppens Orlov synge to Messer paa een Dag. Ingen skal forresten synge Messe, uden at en Klerk er tilstede, der tjener med brændende Kjerter og andre Ting som tilhøre.

5) Chrisma og Eucharistia (det viede Brød) skulle Presterne gjemme under Laas og paasee, at Kalk, Sacarium (det Gjemme i Alteret, hvor Eucharistia opbevares), Vandfad, Døbefad, Messesklæder og Corporale (Klædet, hvormed Nadveren dækkes) ere rene.

6) Ingen Prest skal meddele anden Prests Sognemænd Sakramenterne, uden fuld Nødvendighed er forhaanden.

7) For at Sakramenternes Meddelelse kan skee med fuld Reen-

hed, forbydes enhver Prest at forlange Penge, eller indlede nogen Kontrakt, eller forevende nogen usand Forhindring, førend han forretter Salvelse, Ligfang, Brudevielse eller andet presteligt Embede. Men hvis nogen efter modtaget Sakrament ikke vil fyldestgjøre Presten efter Stedets Bedtegt, da skal han tvinges hertil af Biskoppen eller dennes Ombudsmand (officialis).

8) Da Herredskirkerne vide omkring lide Tab paa sit Gods og sine Tiender, saaledes at de ikke alene maa undvære Bøger og Inventarium, men ogsaa forfalde, saa forbydes den, der er sat til at selge Kirketienden, at gjøre dette uden Kirkens Hovedprests og tvende andre skjellige Mænd af Kirkefognet, deres Vidende, og skal Selgeren ikke selv tage sig nogen Fordeel.

9) Hovedpresten ved Begravelseskirke skal saavidt muligt have sig en Vikarius, for at, naar den ene er borte i nødvendige Grinder, den anden da kan forrette for ham; saadanne Kirker have nemlig som oftest et vidløftigt Sogn.

10) Ethvert Collegium af Klerker, og især af Chorsbrødre ved Biskopsstolen, skulle bestandig have Læsning af hellige Skrifter ved deres Bord, for at deres Dren mindre skulle lytte til Sladder og Forsængelighed.

11) Hver Prest er skyldig i sit Sogn at lyse aabenbare i Kirken paa tre Helligdage til Egteskab, for at de, som have nogen lovlig Indsigelse at fremsøre, kunne komme med denne, og Presten overveie om det forholder sig rigtigt, i hvilket Fald Egteskabet skal udsættes, indtil Sagen er afgjort for Kirkens Dommere. De som slutte lønligt Fæstemaal skulle straffes efter Fortjeneste, og Børn avlede i saadan Forbindelse være udelukkede fra alle geistlige Grader. Men de Prester, som ei forbyde Forbindelsen, eller ikke lyse den paa rette Maade, eller ei afholde sig fra at overvære saadanne Bryllupper, skulle miste sit Embede i tre Aar og kunne derhos yderligere straffes efter Omstændighederne ¹⁾.

Disse for Religionsunderviisningen, Kirkeordenen og Kirketugten vigtige Bestemmelser, maa vist nok for en stor Deel anses som Indskjærpelse af allerede tidligere i den norske Kirke bestaaende Regler; men i nærværende Erkebiskop Jorunds Statuter ere de, saavidt vides, først sammenfattede til et Heelt og fremsatte som kirkeligt Vaabud for hele den nidarosfiske Provins under et Provincialconciliums Autoritet. Man maa erkende, at Kirkens Foresatte her ikke i noget Punkt stride udenfor sit kirkelige Omraade, men vise sig fuldkommen at have opfattet og iagttaget Grændserne for et Provincialconciliums lovgivende Myndighed. Dette Concilium spores ei heller at have været sat i

¹⁾ R. g. L. III. 241—243.

Forbindelse med noget verdsligt Høvdingemøde, men synes at bære et reent geistligt Præg, — noget man ikke kan sige om det af Erkebiskop Jon i 1280 afholdte. Vel kan det samme muligen have været Tilfælde med enkelte ældre, men de paa dem fattede Bestemmelser ere os ikke levnede, og have maaskee ikke heller været skriftlig affattede i Statutform. Fra 1280 af derimod har man bevaret en, som det laader, fuldstændig Række af kirkelige Statuter for Nidaros's Kirke-Province, affattede og udstedte paa dennes Provinzialconcilier i Tidslobet af de næstpaafølgende 70 Aar, — Statuter, som kaste et fortrinligt Lys over den norske Kirkes daværende indre Forfatning. De vise hvilken vigtig Indflydelse hiin kirkelige Indretning under det nævnte Librum har øvet til Kirkeordenens Opretholdelse og Udvikling, og hvorledes Kirkens lovgivende Myndighed i dem fandt sit rette Organ med Hensyn til alle reentkirkelige Anliggender. Provinzialconciliet i 1290 danner paa en Maade et Forbillede for de senere norske Provinzialconciliers Virksomhed.

58.

Ersttheder inden den norske Kirkes eget Omraade. Strid mellem Chorsbrødrene og Prædikebrødrene i Bergen og mellem Chorsbrødrene og Minoriterne i Oslo.

Strid mellem Erkebiskop Torund og hans Kapitel. Forening til Tautra. Den kaalholste Biskop Arnes seneste Virksomhed og Død.

Den Strid, som den norske Kirke havde udholdt mod Kongedømmet, og som nu lykkeligen var neddæmpet, afløstes ved Stridigheder i Kirken selv, hvilke ganske vist ei lidet have bidraget til den Eftergivenhed, der fra Biskoppernes Side i den næstfølgende Tid vist mod den verdslige Statsmagt. Disse Stridigheder angik, som stedse i hiin Tid var Tilfælde i Norge, ifkun Kirken i dens ydre Former, ikke Christendommens Lære. Deres Gjenstand var deels Forholdet mellem den verdslige Geistlighed og visse Munkeordener, deels Forholdet mellem Biskopperne og deres nærmeststaaende Underordnede. I begge Slags var det Kathedralkirkernes Chorsbrødre der spillede Hovedrollen.

Det er allerede tidligere paaviist, hvorledes de tvende Tiggerordener, Prædikebrødrene og Minoriterne, fast ligesaa deres Indførelse i Norge, der som andensteds bleve betragtede med avindsyge Dine af den verdslige Geistlighed. Biskopperne kunde i Almindelighed ikke vel lide dem, fordi de vare frigjorte fra alt biskoppeligt Overtilsyn og løde umiddelbart under Paven. Prestestanden kunde endnu mindre lide dem paa Grund af den dem tillagte Prædikeret, ved hvilken de jævnlig gjorde Afbræk i Sognepresternes Indflydelse paa sit Sognefolk, og derved tillige i deres og deres Kirkes Indtægter. Sogne-

presterne ansaa overhovedet Alt, hvad der gaves og offeredes hine Ordensbrødre paa Grund af deres Prædikevirksomhed, for at være sig selv, saa at sige, fraraadet. Men Chorsbrødrene vare de dog især blevne forhadte, da de i Norge havde sine Conventer eller Klostre i de samme Stæder, hvor Biskopperne og Kapitelne havde sit Sæde, og hvor netop Chorsbrødrene for en stor Deel havde sine Præbende-Kald.

Det var Prædikebrødrene, som i Norge tidligst og oftest kom i fiendtlig Berøring med den verdslige Geistlighed. Vaade i Bergen¹⁾ og Nidaros havde de allerede oftere, som forhen fortalt, været udsatte for Chorsbrødrenes Forfølgelse¹⁾. Men ved denne Tid, omkring 1290, fandt dette i høiere Grad end før Sted i Bergen. Chorsbrødrene der havde nemlig faaet istandbragt et Forbud mod Prædikebrødrene: at Ingen inden Bergens Biskopsdømme, som nød kirkelige Indtægter, maatte give dem Husly eller Mad eller Almisse. Den bergenske Biskop Narve, der selv havde været Prædikebroder, fandt, som rimeligt kunde være, dette ubilligt og uchristeligt, og paa en Synode eller et Prestemøde søgte han at faa Forbudet tilbagealdt. Men da reiste de tilstedeværende Chorsbrødre sig med de heftigste Beshyldninger mod Ordenen og forhindrede ikke alene den af Biskoppen forsøgte Tilbagekaldelse, men fik endog, mod hans Villie, en Bestemmelse drevnen igjennem, hvorved enhver Prest, som viste Prædikebrødrene noget Venstabs, skulde være berøvet sit Embede. Alle de nærværende Prester forpligtedes derhos under Trudsel om Ban og Afsettelse, at holde denne Synodalbeslutning fuldkommen hemmelig. At Biskoppen her intet kunde udrette, viser noksom, i hvilken Afhængighed han allerede var bragt af sit Kapitel. Den fiendtlige Synodalbeslutning blev imidlertid Prædikebrødrene bekjendt, og disse tovede nu ikke med at henvende sig til Kongen om Beskyttelse. I sin mærkelige Bønsskrivelse fare de med Hestighed løs paa sine Modstandere og erklære til Slutning, at de skrive dristigen, fordi de vide, at deres Brev ikke vil komme over i deres Fienders Hænder²⁾. De have altsaa sikkert stølet paa Kongens Bevillie og Hjælp, hvilken efter al Sandsynlighed ikke heller har ladet denne dengang saa meget yndede Orden i Stikken. Hans Forholdsbregler kjende vi imidlertid ikke. Kapitlet har ganske vist maattet give noget efter; men Tvisten fortsattes dog endnu i mange Aar og kom først en Stund hen i det følgende Aarhundrede til et Slags Afgjørelse³⁾.

En ikke mindre Hadsskhed udvistes ved samme Tid af Kapitlet i Oslo mod Minoriterne. Hertug Haakon, til hvis Dmraade Staden Oslo hørte, havde, ifølge Kongens Villie og Folkets Dnske did-

¹⁾ C. o. f. I. 411, 453, II. 2.

²⁾ Brevet af Juli Maaned men uden Aar,

R. Dipl. II. 26. f.

³⁾ Langes Alhist. 518 ff.

hen indkaldt en Deel Minoriter-Brødre og havde skienket dem en Tomt for derpaa at opføre en Kirke og andre nødvendige Bygninger. Da nu Brødrene begyndte at bygge et Bedehus (oratorium) paa den dem givne Grund, forbød Dslos Kapitels Erkeprest (archipresbyter), Simon, dem 'dette, som han sagde, ifølge Bemyndigelse af Biskop Egvind. Brødrene paaberaabte sig sine Privilegier, der fritog dem for al bisfoppelig Overhøihed og stillede dem umiddelbart under det apostoliske Sæde; de forlangte paa Grund heraf det udstedte Forbuds Gjenskjælfelse. Erkepresten vilde imidlertid ikke høre paa disse Foreskillinginger. Brødrene appellerede til Paven; men Erkepresten foragtede denne Appel og forkyndte endog saa Ban over Brødrenes Arbeidsfolk ved huint Bygningsværk. Ja han gif saa vidt, at han lod Herjulf, Kapitelets Skolemester (scholasticus) og en Deel andre secularæ Klerker, ledsagede af bevæbnet Folk, nedrive til Grunden alt hvad der var opbygget af Bedehuset. Brødrene henvendte sig nu til Biskoppen selv; men denne, saa langt fra at tage dem i Beskyttelse, truede dem meget meer med at ville offentlig lyse Ban i sit Biskopsdommes Kirker over Brødrene selv samt deres Belgjorere og Belyndere. Brødrene paa sin Side paastode, at Erkepresten og Skolemesteren ved den udøvede Vold vare faldne i Ban, og henvendte sig ifølge sit Privilegium umiddelbart til det apostoliske Sæde. Den daværende Pave, Nikolaus IV, hørte selv til Minoriternes Orden og maatte paa Grund heraf finde sig saa meget mere opfordret til at tage sig af de Forurettede. Han udstedte den 11te November 1291 en Skrivelse til Erik, Abbed af St. Michaels Benediktinerkloster i Bergen, samt til Provsten og en Chorsbroder ved Apostelkirken sammesteds, hvori han bød disse at indstevne Biskop Egvind personlig eller ved Fuldmægtig, Erkepresten og Skolemesteren personlig, samt Dslos Kapitel ved Fuldmægtig, at møde for Paven inden fire Maaneder fra Indstevningen for „at gjøre og modtage, hvad Kettens Orden tilfagde“¹⁾. De nærmere Omstændigheder ved Kettergangen kjendes ikke; men vist er det, at Biskop og Kapitel maa have givet efter, thi i 1298 finder man Minoriter-Conventet i Dslo i fuld Stand²⁾.

Det er mærkeligt ved disse omtrent samtidige Tvifligheder mellem de tvende Tiggerordener og Kapitlerne, at Minoriterne henvendte sig lige til Paven om Bern, medens Prædikebrødrene foretrak at ty til den verbøslige Statsmagt. Det synes antyde, at de sidste, under den foregaaende Strid mellem Kirke og Kongedømme, have gjort sig dette paa en eller anden Maade forbundet og derfor staaet høit i dets Gunst. Det kan vel ogsaa hende, at Prædikebrødrene, paa Grund af den Spending, som allerede dengang fast overalt i Europa var indtraadt

¹⁾ N. Dipl. III. 31—33.

²⁾ Langes Klhist. 677.

mellem dem og Minoriterne, mindre have stølet paa Pave Nikolaus's Hjælp, end dennes egne Ordensbrødre, Minoriterne. Pavernes Partisthed for enkelte Klosterordener var nemlig ved mange Leiligheder kjendelig.

De her omtalte Stridigheder vare dog af mindre Indflydelse paa den norske Kirke, end de, som til samme Tid udspandt sig mellem et Par af Norges Biskopper selv og deres Kapitler.

Kapitlerne ved alle Norges Kathedralkirker vare i Løbet af dette Aarhundrede bleve rige ved Gaver, tildeels af Biskopperne selv. Bevise paa dette sidste ere allerede givne med Hensyn til Nidaros's Kapitel. For flere andres Vedkommende kan det samme godtgjøres af endnu tilværende Gavebreve ¹⁾. Med den vorende Rigdom udviklede sig ganske naturligen hos disse Collegier en vis Selvstændighedsfølelse, og denne tiltog meer og meer alt efter som deres Ret til at vælge vedkommende Biskopper lidt efter lidt erkjendtes af Kongedømmet. Men deres Stilling som Valgcollegier ved Biskopsstolenes Besættelse aabnede igjen en Udvei for dem til at gjøre sig Biskopperne forbundne, ja vel endog saa til foreløbigen at afsætte den, paa hvem de vilde lade sit Valg falde, Betingelser til deres egen Fordeel, f. Ex. en Deeltagelse i Udøvelsen af den biskoppelige Embedsmyndighed, der gif ud over deres egentlige medgivne Ret som Biskoppens Raad, Deelagtighed i visse af Biskopsstolens Indtægter, og andet lignende. Hertil kom, at Kapitlet under vedkommende Biskopsstols Ledighed var sammes Bestyrer og havde alt dens Gods under sine Hænder; ogsaa deri var en Anledning til at paasee eget Larv. Endelig maa betænkes den Lethed, hvormed visse Grundsætninger i saadanne stedsevarende Collegier kunne forplantes og paaholdes, noget som giver dem en ikke ringe Fordeel ligeover for stiftende Embedsmænd, som Biskopperne vare. Alt dette samvirkede til at hæve Kapitlerne i Almindelighed til en høj Betydning og en stor Magt i Norges Kirke, som i andre Landes. Vi have allerede seet Exempel paa, hvorledes Bergens Kapitel vovede at trodse sin Biskop og vidste at sætte Synodalbeslutninger igjennem, der ganske stred mod hans Anskuelse og Dnske; vi skulle ogsaa see Bevise paa andre Kapitlers dristige Dpførsel.

Erkestolens Kapitel var, som let kan tænkes, fortrinlig udstyret baade med Indtægtskilder og Rettigheder, og var derhos et talrigt Collegium. Allerede under Kampen mellem Kong Haakon Haakonson og Hertug Skule have vi seet det optræde med en vis Selvstændighed, og det ikke altid i fuldkommen Samklang med sin Erkebiskop (Sigurd). Det er viist, hvorledes Erkebiskop Einar stræbte at beklippe

¹⁾ For Delos: Bisk. Haakons Brev af 1264, N. Dipl. III. 9; — for Stavangers: Bisk. Thorgills Brev af 1266, N. Dipl. II. 11, By. Arnes Br. af 14de Septbr. 1283, N. Dipl. II. 21.

hen indkaldt en Deel Minoriter-Brodre og havde skienket dem en Tomt for derpaa at opføre en Kirke og andre nødvendige Bygninger. Da nu Brodrene begyndte at bygge et Bedehus (oratorium) paa den dem givne Grund, forbød Dslos Kapitels Erkeprest (archipresbyter), Simon, dem dette, som han sagde, ifølge Bemyndigelse af Biskop Eyvind. Brodrene paaberaabte sig sine Privilegier, der fritog dem for al bisfoppelig Overhoiheid og stillede dem umiddelbart under det apostoliske Sæde; de forlangte paa Grund heraf det udstedte Forbuds Gjenkaldelse. Erkepresten vilde imidlertid ikke høre paa disse Forestillinger. Brodrene appellerede til Paven; men Erkepresten foragtede denne Appel og forkyndte endogsaa Ban over Brodrenes Arbeidsfolk ved hiint Bygningsværk. Ja han gif saa vidt, at han lod Herjulf, Kapitelets Skolemester (scholasticus) og en Deel andre seculære Klerker, ledsage de af bevæbnet Folk, nedrive til Grunden alt hvad der var opbygget af Bedehuset. Brodrene henvendte sig nu til Biskoppen selv; men denne, saa langt fra at tage dem i Beskyttelse, truede dem meget meer med at ville offentlig lyse Ban i sit Biskopsdommes Kirker over Brodrene selv samt deres Belgjører og Belyndere. Brodrene paa sin Side paaafode, at Erkepresten og Skolemesteren ved den udøvede Vold vare faldne i Ban, og henvendte sig ifølge sit Privilegium umiddelbart til det apostoliske Sæde. Den daværende Pave, Nikolaus IV, hørte selv til Minoriternes Orden og maatte paa Grund heraf finde sig saa meget mere opfordret til at tage sig af de Forurettede. Han udstedte den 11te November 1291 en Skrivelse til Erik, Abbed af St. Michaels Benediktinerkloster i Bergen, samt til Provsten og en Chorbrosder ved Apostelkirken sammesteds, hvori han bød disse at indstevne Biskop Eyvind personlig eller ved Fuldmægtig, Erkepresten og Skolemesteren personlig, samt Dslos Kapitel ved Fuldmægtig, at møde for Paven inden fire Maaneder fra Indstevningen for „at gjøre og modtage, hvad Rettens Orden tilfagde“¹⁾. De nærmere Omstændigheder ved Rettergangen kendes ikke; men vist er det, at Biskop og Kapitel maa have givet efter, thi i 1298 finder man Minoriter-Conventet i Dslo i fuld Stand²⁾.

Det er mærkeligt ved disse omtrent samtidige Tvistsigheder mellem de tvende Tiggerordener og Kapitlerne, at Minoriterne henvendte sig lige til Paven om Bern, medens Prædikebrodrene foretrak at ty til den verdslige Statsmagt. Det synes antyde, at de sidste, under den foregaaende Strid mellem Kirke og Kongedømme, have gjort sig dette paa en eller anden Maade forbundet og derfor staaet høit i dets Gunst. Det kan vel ogsaa hende, at Prædikebrodrene, paa Grund af den Spænding, som allerede dengang fast overalt i Europa var indtraadt

¹⁾ N. Dipl. III. 31—33.

²⁾ Langes Rihist. 677.

mellem dem og Minoriterne, mindre have stølet paa Pave Nikolaus's Hjælp, end dennes egne Ordensbrødre, Minoriterne. Paverne's Partisthed for enkelte Klosterordener var nemlig ved mange Leiligheder kjendelig.

De her omtalte Stridigheder vare dog af mindre Indflydelse paa den norske Kirke, end de, som til samme Tid udspandt sig mellem et Par af Norges Biskopper selv og deres Kapitler.

Kapitlerne ved alle Norges Kathedralkirker vare i Løbet af dette Aarhundrede blevne rige ved Gaver, tildeels af Biskopperne selv. Bevise paa dette sidste ere allerede givne med Hensyn til Nidaros's Kapitel. For flere andres Vedkommende kan det samme godtgjøres af endnu tilsvarende Gavebreve ¹⁾. Med den vorende Rigdom udviklede sig ganske naturligen hos disse Collegier en vis Selvstændighedsfølelse, og denne tiltog meer og meer alt efter som deres Ret til at vælge vedkommende Biskopper lidt efter lidt erkjendtes af Kongedømmet. Men deres Stilling som Valgcollegier ved Biskopsstolenes Besættelse aabnede igjen en Uvei for dem til at gjøre sig Biskopperne forbundne, ja vel endogfaa til foreløbigen at afæfte den, paa hvem de vilde lade sit Valg falde, Betingelser til deres egen Fordeel, f. Ex. en Deeltagelse i Uøvelsen af den biskoppelige Embedsmyndighed, der gif ud over deres egentlige medgivne Ret som Biskoppens Raad, Deelagtighed i visse af Biskopsstolens Indtægter, og andet lignende. Hertil kom, at Kapitlet under vedkommende Biskopsstols Ledighed var sammes Bestyrer og havde alt dens Gods under sine Hænder; ogsaa deri var en Anledning til at paasee eget Larv. Endelig maa betænkes den Lethed, hvormed visse Grundfættninger i saadanne stedsevarende Collegier kunne forplantes og paaholdes, noget som giver dem en ikke ringe Fordeel ligeover for kistende Embedsmænd, som Biskopperne vare. Alt dette samvirke til at hæve Kapitlerne i Almindelighed til en høi Betydning og en stor Magt i Norges Kirke, som i andre Landes. Vi have allerede seet Exempel paa, hvorledes Bergens Kapitel vovede at trodse sin Biskop og vidste at sætte Synodalbeslutninger igjennem, der ganske stred mod hans Anskuelse og Ønske; vi skulle ogsaa see Bevise paa andre Kapitlers dristige Dpførsel.

Erkestolens Kapitel var, som let kan tænkes, fortrinlig udstyret baade med Indtægtskilder og Rettigheder, og var derhos et talrigt Collegium. Allerede under Kampen mellem Kong Haakon Haakonsøn og Hertug Skule have vi seet det optræde med en vis Selvstændighed, og det ikke altid i fuldkommen Samklang med sin Erkebiskop (Sigurd). Det er viist, hvorledes Erkebiskop Einar stræbte at beklippe

¹⁾ For Delos: Bisk. Haakons Brev af 1264, N. Dipl. III. 9; — for Stavangers: Bisk. Thorgils's Brev af 1266, N. Dipl. II. 11, Bp. Arnes Br. af 14de Septbr. 1283, N. Dipl. II. 21.

dets Indtægter, men hvorledes det siden benyttede Erkebiskopsvalget til at gjenvinde alt det Tabte. Den ellers saa myndige Erkebiskop Jon synes at have handlet i fuldkommen Cendrægtighed med sit Kapitel, hvis Præbender han endog forsøge ¹⁾. I de sex Aar Erkestolen stod ledig efter Erkebiskop Jons Død havde Kapitelet dens Bestyrelse i sine Hænder og forsømte da neppe Leiligheden til at bestyrke sine egne Rettigheder, ligesom det og ret fik Smag paa Magtens Udøvelse. Nu blev endelig Jorund Erkebiskop. Hans Udvalgelse kunde vistnok ikke siges at være foregaaet uden Kapitelets, i det mindste visse af dets Medlemmers, Indflydelse; men i Formen var den dog fremgaaet ved pavelig Provision, altsaa umiddelbart fra Paven egen Magtfuldkommenhed. Kapitelet kan vel neppe heller have havt Anledning til at paabinde ham nogen foreløbig Valgbetingelse. Man maa uventvilt tænke sig Stillingen noget nær saaledes: Jorund har paa sin Side betragtet sig som aldeles ubunden ved nogensomhelst Erkjendtlighed mod Kapitelet, som Thændehaver af sin biskoppelige og erkebiskoppelige Myndighed ved Guds og Paven Naade alene, uden nogen Mellemkomst af Kapitelet, han har derfor troet sig at staa til dette i en overordnet Formands ubetingede Forhold, og selvfølgelig at kunne fordre af det fuldkommen Lydighed; — Kapitelet derimod har holdet fast ikke alene paa sin i selve Institutionen medgivne almindelige Ret, men ogsaa paa alle de Særrettigheder, som det troede sig hjemlede ved længere Tids Sedvane og ved forubgaaende Erkebiskoppers lydige eller stiltiende Indrømmelser. Desuden have ganske vist de af Kapitelets Medlemmer, som for Paven havde bragt Jorund i Forflag, troet sig at eje et selvstændigt Krav paa hans Erkjendtlighed, om end ikke mod Kapitelet som et Heelt, i hvis Fuldmagt de dog kun havde handlet ved at foreslaa ham, saa dog i det mindste mod dem personligen; hvorfor man ogsaa netop gjensfinder flere af dem som hans bittreste Modstandere. I dette gjensidige Forhold laa naturligviis en frugtbar Spire til Uenighed: — en Opfordring til Erkebiskoppen at gjøre sig uafhængig og aflydt; til Kapitelets Chorsbrødre, at vise ham Modstand for at gjøre sin egen formeente Ret gjældende. Følgen blev en langvarig, forargerlig og for Hierarchiet selv farlig Strid.

Allerede i 1291 skal denne Strid have taget sin Begyndelse ²⁾. Den dreiede sig deels om Nidaros's Kapitels Ret til visse Præbender og Indtægter, deels om dets Forhold til Erkebiskoppen i Udøvelsen af dennes Embedsmyndighed. Hvad Kapitelets Chorsbrødre i begge Henseender paastode som hevdet Ret udvise flere, deels i 1293, deels maaskee noget senere, til deres Fordeel optagne Vidnesbyrd. Disse forskellige Chorsbrødrenes Ret til en Deel Præbendefirker, som maa være

¹⁾ N. Dipl. III. 14.

²⁾ Jøf. Ann. 166; Sp. Laurentius's S. (Mfr.) c. 5.

blevne dem formeente af Jørund, samt til visse Indtægter af Kathedralkirken og Fordele af Erkebiskoppens Gaard, hvilke ligeledes maa have været dem forholdte. Desuden gives Forklaring over mange Rettigheder, de havde nydt lige til Jørunds Tid, og navnlig under Erkebiskop Jon. De havde bestyret og opbaaret Indtægterne af alle dem tilkommende Præbender ogsaa under disses Ledighed, og Erkebiskoppen havde aldrig besat samme uden efter Overlæg med og Samtykke af Chorsbrødrene. Med deres Raad og Samtykke havde Erkebiskoppen stadfæstet vedkommende Kapitlers Valg af Biskopper, Abbeder og Abbedisser, eller bestiftet saadanne der, hvor ingen Kapitler fandtes, som f. Ex. Priorerne af Kastel-Klosteret i Konghella og Elgesæter Kloster ved Nidaros, — ligesaa bestiftet Embedsmænd ved Kathedralkirken, og det ikke alene de vigtigere, som Raadsmand i Erkebiskoppens Gaard, Skolemester, Statmester, Pönitentiarius (den som hører Skriftemaal og paalægger Pönitens) og Sakristan (Seglbevarer og Sekretær samt Tilsynsmand med det hellige Inventarium), men ogsaa de lavere Bestillingsmænd lige ned til Klokkere, — endelig foretaget Ordination og bestemt Skrift. Ingen Mand læg eller lærd var lyft i Ban uden Chorsbrødrenes Raad og Billie. Erkebiskoppen havde aldrig visiteret Kirker eller Klosters uden at have havt to eller flere af Chorsbrødrene med sig. Naar Erkebiskoppen ei var ved sit Sæde, havde Chorsbrødrene øvet al biskoppelig Dommermyndighed samt besat ledige Kirker, tilsat Vikarier, holdt Prestemøder, givet Dispensationer og saadant mere. Endogsaa i Erkebiskoppens Nærværelse havde de ofte ladet paagrube, fængsle og straffe urolige Klerker. Endelig havde de med Erkebiskoppen ført Tilsyn med Kirkens Inventarium¹⁾. Man seer hvilken Magt Nidaros's Kapitel havde vidst at tilegne sig, og kan let begribe, hvor hunden en stolt og myndig Erkebiskop maatte finde sig ved at have et saadant Collegium ved sin Side, der ikke alene paastod at være hans Raad, hvilket skulde høres af ham ved Udøvelsen af hans Embedsmyndighed, men ligefrem fordrede at dele denne med ham i flere vigtige Stykker.

At Jørund, ledet af sit heftige, herskesyge Sindelag, har i mange Maader forgaaet sig imod Chorsbrødrene ved at krænke deres hervede Rettigheder, er utvivlsomt, ligesom og at han har behandlet dem paa en uforsigtig, udfordrende Maade uden billigt Hensyn til den vigtige Plads, Kapitelet canonisk retligen indtog i Kirken; men ligesaa vist er det ogsaa, at Chorsbrødrene i sin Modstand gav ham Lige for Lige uden synderlig at agte hans erkebiskoppelige Høihed og sit eget underordnede Forhold. Erkebiskoppen, som naturligtviis helst vilde kue dem

¹⁾ Tre Vidnesbyrd, det ene af 20de Febr. 1293, og de andre to ubatede, N. Dipl. III. 34, 36—41.

ad Lovens Bei, søgte dertil en lovfyndig Hjælper og Raadgiver, og fandt denne i en udenlandsk Geistlig, i en vis Jon Flæming (Johannes af Flandern), der længe havde studeret i Paris og Orleans en god Klerk og en saa dygtig Lovfyndig, at hans Magt i den Henseende ei skal have været at finde i Norge. Han var rigtignok ikke det norste Sprog mægtig, og dette var ham i Begyndelsen ei til liden Hinder i at virke for Erkebiskoppens Sag hos Rægsfolket; men ogsaa denne Mangel blev afhjulpen, da den dygtige og velstuderede Islænding, Presten Laurentius Kalfsøn, der i 1294 var kommen til Norge, det følgende Aar traadte i Erkebiskoppens Tjeneste. Laurentius var en ung, kraftig og driftig Mand, dengang 28 Aar gammel; han sluttede et nøie Venstabs med Jon Flæming og nød af ham Underviisning i den almindelige Kirkeret, hvorimod han til Gjengæld tjente Jon som Tolk, og benyttedes af Erkebiskoppen i de vigtigste Grinder. Jon og Laurentius vare Jorund en stor Støtte i hans Forhandlinger med Chorsbrødrene ¹⁾. Men paa den anden Side vare heller ikke disse blottede for Hjælpe midler. Deres største Styrke synes at have ligget deels deri, at de virkelig, i det mindste i Formen, havde Ketten paa sin Side, og deels i deres indflydelsesrige Forbindelser i Rom og i den pavelige Kurie. Man maa nemlig vel mærke, at to af de Chorsbrødre, der udtrykkeligen nævnes som Hovedmændene for og Lederne af Kapitelets Modstand lige fra Begyndelsen af, Sighvat Lande og Audun Thorbergsøn Raude ²⁾ havde begge været Kapitelets Fuldmægtige i Rom baade i Anledning af Narves Valg i 1284, og i 1286—1287 dengang da Jorund blev af Pave Nikolaus IV valgt til Erkebiskop. Sighvat for sin Deel havde desuden været der tidligere, ligesom ogsaa senere, da han i 1288 søgte Jorunds Pallium. Han især maa saaledes antages at have knyttet Forbindelser i Kurien, og det var, som forhen fortalt, egentlig hans Indflydelse hos Paven man i Norge tilskrev Jorunds Valg ³⁾. Den tredie navngivne Formand for Reisingen var Gilif Kortin eller Korte, Arnesson ⁴⁾, der siden blev Jorunds Eftermand paa Erkestolen, og følgelig maa have nydt stor Anseelse blandt sine Brødre. Endelig finder man ogsaa Jon Gudmundsøn Elg mellem Forkjæmperne for Kapitelets Sag; men han er ganske vist den samme Chorsbroder Jon, som tilligemed Sighvat og Audun havde Kapitelets Fuldmagt ved Kurien, da Jorund valgtes. Chorsbrødrene havde saaledes Anførere, som ikke alene vare nøie kjendte med den pavelige Kurie og vidste, hvorledes denne bedst skulde paavirket, men ogsaa efter al Sandsynlighed havde høitstaaende Venner der, paa hvis Hjælp de kunde lide. Det var der-

¹⁾ Bp. Laur. S. c. 7—11.

²⁾ Bp. Laur. S. c. 12.

³⁾ Bp. Arnes S.

c. 58.

⁴⁾ Br. af 18de Aug. 1303, N. Dipl. II. 60.

for intet Under, at de førte et djærvt Sprog mod Erkebiskoppen, naar denne vilde behandle dem som sine i Et og Alt undergionne Klerker, og at de besvarede hans Forbring paa Bøder for deres Ulydighed og hans Trubler om Fængsel og Ban med Appæl til det pavelige Sæde.

I 1294 maa det rimeligviis allerede været kommet temmelig vidt med Striden, og Erkebiskoppen have frebet til, eller i det mindste truet med at bruge verbøslig Magt imod Chorsbrødrene. Dette maa man formode deraf, at Kongen under 29de Juni dette Aar udstedte et Brev fra Bergen til Hr. Erlend Amundesøn og Lægmandene Nikolaus og Gilif, at de skulde hjælpe Chorsbrødrene i Nidaros til Lov og Ret, hvis de kunde behøve det, saaledes at Lægmand ei skulde tilføie dem nogen Bold enten paa deres egen Person, eller paa deres Svende eller deres Gods ¹⁾. Erkebiskoppen nævnes vel ikke her, men man har efter Omstændighederne Grund til at tænke paa et eller andet Spil fra hans Side til Chorsbrødrenes Skade, hvori visse Lægmand skulde række Haanden til Udførelse af hans fiendtlige Hensigter. I alt Fald forudsætter Brevet, at Chorsbrødrene maa have følt sig truede fra en eller anden Kant, og ikke stolet paa Erkebiskoppens Beskyttelse, siden Kongen har fundet sig opfordret til at tage sig af dem.

I 1295 viser Striden sig tydelig at være i fuld Opblusning. Erkebiskoppen havde under et Ophold paa Haalogaland kaldet Chorsbrødrene eller disses Ombudsmand til sig der for at afgjøre visse Sager. Denne Kalbelse havde Chorsbrødrene ikke adlydt, da de fandt det ubilligt, at de eller deres Ombudsmand mod Sedvane skulde fare en saa lang Vej, og det oveniøbet uden Sikkerhed om at træffe Erkebiskoppen, der ikke havde fastsat hverken bestemt Tid eller Sted. For denne og maaskee ogsaa for anden før udvist Ulydighed havde Erkebiskoppen ved sit Brev tilkjendegivet dem, at de vare forfaldne i en Bød af ikke mindre end 1000 Mark Sølv, og havde, som det synes, tillige erklæret dem for midlertidig bansatte, indtil Bøden ubrededes, en Bansættelse som dog Chorsbrødrene af egen Myndighed underkjendte. Hertil kom, at Erkebiskoppen ei vilde erkjende den for Kapitels Ombudsmand, som Chorsbrødrene dertil havde udseet af sin Midte, og det uagtet de gave ham Balget mellem tvende: Jon (Eig?), som de fortrinnsviis ønskede og vel allerede havde beskiftet, og en ved Navn Askel; — hvorimod Erkebiskoppen havde taget paa Raad med sig en vis Helge, som senere var død, hvilken han erklærede for Kapitels Ombudsmand, men som Chorsbrødrene ikke vilde erkjende i denne Egenskab.

Da Erkebiskoppen var kommen tilbage til Nidaros, søgte Chorsbrødrene at opnaa et Forlig med ham og formaaede Lægmanden Gilif,

¹⁾ N. Dipl. II. 31.

Nikolaus af Hufabø og Vilhjalm af Torg til at optræde ſom Meglere. Diſſe gif da den 4de Juni for Erkebiffoppen, fremsatte Chorsbrødrenes Undſkyldning for at de ei have adlydt hans Kaldelſe til Haalogaland, og derhos deres Ønſke om, at Erkebiffoppen nu vilde uddele de Præbender og Beneficier, der vare ledige, da han herved kunde tage enten ſamtliche Chorsbrødre paa Raad, eller deres Dmbudsmand, Jon eller Aſkel, hvilken han ſelv vilde. Til det ſidſte ſvarede Erkebiffoppen, at de nu kom for ſeent; han havde allerede anordnet meget efter Overlæg med den afdøde Helge, Kapitelets forhenværende Dmbudsmand, og ſiden havde Chorsbrødrene ikke indfundet ſig perſonligen eller ved Dmbudsmand paa hans Kaldelſe inden 15 Dage. De Udfendte bemærkede, at Stevnedagen, der var Chorsbrødrene forkyndt, havde været ſenere, og at Chorsbrødrene nu tilbøede at afgjøre hvad der endnu var uafgjort. Men hertil ſvarede Erkebiffoppen: „nei! ikke ere de Chorsbrødre; i Van ere de, og ei ville vi have med dem at gjøre.“ De Udfendte bragte det imidlertid ved ſine Bønner dertil, at Erkebiffoppen indgif paa en Sammentomſt med Brødrene næſte Dag.

Til denne Sammentomſt indfandt ſig da, i Følge med de tre Mellemmænd, fem Chorsbrødre: Erlend Styrkarſon ¹⁾, Magiſter Oblaud Begardsſon ²⁾, Audun (Raude), Jon (Elg) og Aſkel Kolbeinsſon ³⁾, paa Kapitelets Vegne. Der blev da talet adfilligt mellem dem med Rolighed, og blandt andet tilbøede Chorsbrødrene ſig, hvad de allerede længe før havde tilbudt, at antage Aſkel til Dmbudsmand, dog med den Erklæring fra Jons Side, at han i ingen Deel erkjendte ſig uegnet til Dmbudet, og fra de øvrige Brødres Side, at de indrømmede Aſkels Valg „for Fredens Skyld.“ Hertil ſvarede Erkebiffoppen ſom tidligere, at dette nu kom for ſeent; han havde allerede forordnet alt i Dvereenskomſt med Helge. Aſkel vilde han kun antage paa det Vilkaar, at Alt ſkulde forblive ved Magt, ſom forhen var beſtemt. Chorsbrødrene erklærede da reentud, at de ei erkjendte Helge for at have været en Chorsbroder af deres Midte, eller for at have havt deres Kapitals Dmbud. De erklærede derimod alt det for ugyldigt, ſom Erkebiffoppen i Dvereenskomſt med ham havde beſtemt foregaaende Vinter og Vaar, ligesom og alt andet, ſom Erkebiffoppen havde forordnet uden Chorsbrødrenes Samtykke, forſaa vidt ſom de havde Ret til heri at raade med. Denne uforbeholdne Erklæring synes at have ſlaaet Erkebiffoppen, og han erklærede ſig omſider tilfreds med, at Aſkel var Kapitelets Dmbudsmand. Jon har han altsaa ikke funnet taale.

Men nu fremkom Chorsbrødrene med Anke over det Brev, de

¹⁾ N. Dipl. III. 43.   ²⁾ Eft.   ³⁾ Eft.

havde modtaget fra Erkebiskoppen, hvori han paalagde dem en Bød af 1000 Mark. De havde, sagde de, strax appelleret i denne Anledning for hans Ombudsmand; de forelæste nu paa Stedet Appellen, og overleverede den til Erkebiskoppen. Denne lod dem da vide, at han fremdeles ansaa dem for bansatte, da de ikke, imod hans Samvittighed, havde kunnet dømme dem frie for Ban, som han havde bansat. Hertil svarede Chorsbrødrene, at da de havde appelleret til Paven, var Bansættelsen ugyldig; hvis Erkebiskoppen vilde nyde Dom for sit Vedkommende, maatte han og finde sig i, at samme Ret kom dem til Gode. Erkebiskoppen erklærede da, at han ei vilde lade sig dømme af sine Undermænd. Chorsbrødrene vare faldne i Straf, fordi de ei vare komne paa hans Kaldelse. Han troede sig berettiget til at kalde sine Klerker for sig, og hvis de ei kom, eller udredede hvad han paalagde dem, da til at lade dem strax sætte fast. De tilstedeværende Lægmand søgte at jævne paa Sagen og bringe Parterne til et mindeligt Forlig, — men, som det lader, forgjæves¹⁾. Den hele Forhandling bærer Vidne om begge Parters ophidsede Sindsstemning samt om den Hadsskhed og det Overmod, hvoraf Erkebiskop Jørund i denne Sag lod sig lede.

Ikke mindre viste sig dette hans Sindelag i en anden Sag, hvori han nærmest havde med en Enkelt af Kapitelet at gjøre, nemlig den oftere nævnte Jon Elg. Erkebiskoppen havde affat Presten til Olveshaug (Alfahoug i Skogn), Jon med Tilnavnet Dvidius, som det lader, fordi han var en Tilhænger af Chorsbrødrene²⁾, og havde bestiftet i hans Sted en vis Paal med Tilnavnet Bjert. Over dette var blevet anset for Kurien, og Bonifacius VIII, der var bleven Pave den 24de December 1294³⁾, overdrog Chorsbroderen Jon Elg, som det apostoliske Sædes for Tilfældet bestiftede Dommer (judex delegatus), at dømme i Sagen, — en Omstændighed, som viser, hvor anset denne Chorsbroder maa have været i den pavelige Kurie, og hvilke mægtige Forbindelser han der fra ældre Tider maa have havt. Jon dømte Paal Bjert til at vige Olveshaugs Kirke, og da han ikke vilde lade Dommen, lyste han ham, ifølge pavelig Bemyndigelse, i Ban for hans Halstarrighed.

Denne Bansættelse, der naturligviis var høist krænkende for Erkebiskoppen, meddeelte Jon i en Skrivelse af 21de Februar 1296 ni

¹⁾ De tre Underhandlernes Brev om denne Sag, N. Dipl. III. 41. ²⁾ Jon af Olveshaug er blandt Udseerne af et Vidnesbyrd til Chorsbrødrenes Fordeel, N. Dipl. III. 38. ³⁾ Pave Nikolaus IV døde den 4de April 1292. Efter ham stod Pavestolen ledig i 2 Aar paa Grund af Kardinalernes Uenighed. Først den 5te Juli 1294, valgtes Celestin V, hvilken dog igjen nedlagde Paveembedet den 23de Decbr. samme Aar; og nu valgtes Paven efter den bejendte Bonifacius VIII.

Nicolaus af Husabø og Bisphalm af Torg til at optræde som Mæg-
lere. Disse gif da den 4de Juni for Erkebiskoppen, fremsatte Chors-
brødrenes Undskyldning for at de ei have adlydt hans Kaldelse til
Haalogaland, og derhos deres Ønske om, at Erkebiskoppen nu vilde
ubdele de Præbender og Beneficier, der vare ledige, da han herved
kunde tage enten samtlige Chorsbrødre paa Raad, eller deres Om-
budsmænd, Jon eller Askel, hvilken han selv vilde. Til det sidste
svarede Erkebiskoppen, at de nu kom for seent; han havde allerede
anordnet meget efter Overlæg med den afdøde Helge, Kapitelets for-
henværende Umbudsmand, og siden havde Chorsbrødrene ikke indfun-
det sig personligen eller ved Umbudsmand paa hans Kaldelse inden
15 Dage. De Udsendte bemærkede, at Stevnedagen, der var Chors-
brødrene forkyndt, havde været senere, og at Chorsbrødrene nu til-
bøde at afgjøre hvad der endnu var uafgjort. Men hertil svarede
Erkebiskoppen: „nei! ikke ere de Chorsbrødre; i Van ere de, og ei
ville vi have med dem at gjøre.“ De Udsendte bragte det imidlertid
ved sine Bønner dertil, at Erkebiskoppen indgif paa en Sammenkomst
med Brødrene næste Dag.

Til denne Sammenkomst indfandt sig da, i Følge med de tre
Mellemmænd, fem Chorsbrødre: Erlend Styrkarsøn ¹⁾, Magister
Dhlaud Begardsøn ²⁾, Audun (Raude), Jon (Elg) og Askel Kolbeins-
søn ³⁾, paa Kapitelets Begne. Der blev da talet adskilligt mellem
dem med Rolighed, og blandt andet tilbøde Chorsbrødrene sig, hvad
de allerede længe før havde tilbudt, at antage Askel til Umbuds-
mand, dog med den Erklæring fra Jons Side, at han i ingen Deel
erkjendte sig uegnet til Umbudet, og fra de øvrige Brødres Side, at
de indrømmede Askels Valg „for Fredens Skyld.“ Hertil svarede
Erkebiskoppen som tidligere, at dette nu kom for seent; han havde
allerede forordnet alt i Dvereenkomst med Helge. Askel vilde han
kun antage paa det Vilkaar, at Alt skulde forblive ved Magt, som
forhen var bestemt. Chorsbrødrene erklærede da reentud, at de ei
erkjendte Helge for at have været en Chorsbroder af deres Midte,
eller for at have havt deres Kapitelets Umbud. De erklærede derimod
alt det for ugyldigt, som Erkebiskoppen i Dvereenkomst med ham
havde bestemt foregaaende Vinter og Vaar, ligesom og alt andet, som
Erkebiskoppen havde forordnet uden Chorsbrødrenes Samtykke, forsa-
vidt som de havde Ret til heri at raade med. Denne usorbeholdne
Erklæring synes at have slaaet Erkebiskoppen, og han erklærede sig
omfider tilfreds med, at Askel var Kapitelets Umbudsmand. Jon har
han altsaa ikke kunnet taale.

Men nu fremkom Chorsbrødrene med Anse over det Brev, de

¹⁾ N. Dipl. III. 43.   ²⁾ Cf.   ³⁾ Cf.

havde modtaget fra Erkebiskoppen, hvori han paalagde dem en Bød af 1000 Mark. De havde, sagde de, strax appelleret i denne Anledning for hans Ombudsmand; de forelæste nu paa Stedet Appellen, og overleverede den til Erkebiskoppen. Denne lod dem da vide, at han fremdeles ansaa dem for bantsatte, da de ikke, imod hans Samvittighed, havde kunnet dømme dem frie for Bøn, som han havde bantsat. Hertil svarede Chorsbrødrene, at da de havde appelleret til Paven, var Bantsættelsen ugyltig; hvis Erkebiskoppen vilde nyde Dom for sit Vedkommende, maatte han og finde sig i, at samme Ret kom dem til Gode. Erkebiskoppen erklærede da, at han ei vilde lade sig dømme af sine Undermænd. Chorsbrødrene vare faldne i Straf, fordi de ei vare komne paa hans Kaldelse. Han troede sig berettiget til at kalde sine Klerker for sig, og hvis de ei kom, eller udredebe hvad han paalagde dem, da til at lade dem strax sætte fast. De tilstedeværende Lægmand søgte at jævne paa Sagen og bringe Parterne til et mindeligt Forlig, — men, som det lader, forgjæves¹⁾. Den hele Forhandling bærer Vidne om begge Parter's ophidsede Sindsstemning samt om den Hadshed og det Overmod, hvoraf Erkebiskop Jørund i denne Sag lod sig lede.

Ifte mindre viste sig dette hans Sindelag i en anden Sag, hvori han nærmest havde med en Enkelt af Kapitlet at gjøre, nemlig den oftere nævnte Jon Elg. Erkebiskoppen havde affat Presten til Olveshaug (Alshoug i Stogn), Jon med Tilnavnet Ovidius, som det lader, fordi han var en Tilhænger af Chorsbrødrene²⁾, og havde beskiftet i hans Sted en vis Paal med Tilnavnet Bjert. Over dette var blevet anset for Kurien, og Bonifacius VIII, der var bleven Pave den 24de December 1294³⁾, overdrog Chorsbroderen Jon Elg, som det apostoliske Sædes for Tilfældet beskiftede Dommer (judex delegatus), at dømme i Sagen, — en Omstændighed, som viser, hvor anset denne Chorsbroder maa have været i den pavelige Kurie, og hvilke mægtige Forbindelser han der fra ældre Tider maa have havt. Jon dømte Paal Bjert til at vige Olveshaugs Kirke, og da han ikke vilde lyde Dommen, lyste han ham, ifølge pavelig Bemyndigelse, i Bøn for hans Halskarrighed.

Denne Bantsættelse, der naturligviis var høist krænkende for Erkebiskoppen, meddeelte Jon i en Skrivelse af 21de Februar 1296 ni

¹⁾ De tre Underhandlernes Brev om denne Sag, N. Dipl. III. 41. ²⁾ Jon af Olveshaug er blandt Udføderne af et Vidnesbyrd til Chorsbrødrenes Fordeel, N. Dipl. III. 38. ³⁾ Pave Nikolaus IV døde den 4de April 1292.

Efter ham stod Pavestolen ledig i 2 Aar paa Grund af Kardinalernes Uenighed. Først den 5te Juli 1294, valgtes Celestin V, hvilkens Bog igjen nedlagde Paveembedet den 23de Decbr. samme Aar; og nu valgtes Dagen efter den bekjendte Bonifacius VIII.

Sogneprester i Nidaros By, med det Paalæg, at de, under Banns Straf over dem selv i Tilfælde af Ulydighed, skulde forkynde Paal bansat i sine Kirker hver Søndag under Messen med Klokkeringen og slukkede Lys, indtil han adløb Jons og Kirkens Befalinger. Sognepresterne kom herved i den største Forlegenhed, da de maatte frygte alt af Erkebiskoppens Forbittrelse, hvis de opfyldte Paalægget. De henvendte sig derfor til Erkebiskoppen og forlangte hans Raad. Denne udfærdigede da under 24de Februar en Skrivelse til dem, hvori han erklærede, at han ved at undersøge de pavelige Breve, til hvilke Jon Elg støttede sig, havde overbevist sig om, at de vare ubiirte ved Fordreielse af Sandheden og falske Angivelser. Der var nemlig sagt, at Paal Bjert imod al Ret havde fortrængt Jon Dvidius fra hans Kirke, da dog Paal var canonist indsat af Erkebiskoppen, og den anden affat med Rette paa Grund af sine Forseelser. Da nu desuden Paal havde stillet sig og alle sine Ejendomme under det apostoliske Sædes Beskyttelse, saa erklærede Erkebiskoppen hele Jon Elgs Fremgangsmaade for ganske ubesøiet og forbød Sognepresterne at foretage sig noget imod Paal.

Sognepresterne vidste nu ingen anden Udvei end i en Skrivelse af 1ste Marts at meddele Jon Elg Erkebiskoppens Forbud. Som enfoldige Mænd -- sige de -- og ukyndige i Retten ere de ganske tvivlsraadige om hvad de i denne indviklede Sag skulle gjøre; men da de see, at Straf og Fare fra en af Siderne vanskeligen kan undgaas, saa have de troet helst at burde tilsidefætte Jons Befaling, da de hos ham lettere vente at erholde Tilgivelse. Da det altsaa er deres ordentlige Dommers Forbud og Trubsel med Ugunst, som har bevæget dem til at være Jons Befaling overhørig, bede de ham ydmygeligen ansee deres Handling med Mildhed og holde dem deres Ukyndighed til Gode ¹⁾. Man kan let sætte sig ind i de her omhandlede Sognepresters ubehagelige Stilling, da de saaledes vare satte mellem tvende Jbde. Tonen i deres Brev vidner om deres Frygt for Erkebiskoppens Hestighed og lader skimte igjennem en vis Tiltro til Jon Elg, af hvem de idetmindste ventede en mildere Bedømmelse af deres Overhørighed mod hans Befaling.

Omtrent samtidig med disse Forhandlinger finder man, at Kapitlet har indgivet Klage til Paven over en Prest ved Navn Nikolaus Golia, der forurettede Chorsbrødrene med Hensyn til deres Præbendekirke Mæren (i Sparboen). Ogsaa heri maa Erkebiskoppen have havt Haand med, da Kirken hørte til Nidaros's Biskopsdomme. Klagen fremkaldte en Skrivelse fra Pave Bonifacius af 16de December 1296,

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 170.

hvori denne forordner Abbeden af Holm til Dommer i Sagen uden Appel ¹⁾. Abbed Arne af Holm optraadte senere som en erklæret Tilhænger af Kapitelet og var det utvivlsomt allerede nu. Man ser saaledes ogsaa i hans Udnævnelse til Dommer i nærværende Sag et Beviis paa, hvorledes den romerske Kurie begunstigede Kapitelet, og i Grunden var Erkebiskoppen imod.

Kapitelets almindelige Appel til det apostoliske Sæde i den før omtalte større Sag havde imidlertid nydt Fremgang. Ikke mindre end 14 Chorsbrødre nævnes som Appellanter, og blandt disse findes paa Eilif Kortin nær alle de Personer, der før ere betegnede som Hovedlederne af Modstanden mod Jorund: Sigvæt Vigfusson (Lande), Mgr. Oblaud Begardsøn, Audun Thorbergsøn (Raude), Jon Elg og Askel Kolbeinsøn. Ved Skrivelse af 1ste Februar 1297 forordnede Pave Bonifacius Baard Serksøn, Chorsbroder af Bergen, til Dommer i Sagen, med Jaarud at kalde Parterne for sig, høre dem og derpaa domme uden Appel og see Dommen udført med pavelig Myndighed ²⁾. Denne Baard Serksøn var en Mand af stor Anseelse, Chorsbroder ved Kongens Kapel Apostelkirken i Bergen og for Tiden Kongens Kansler ³⁾. For denne kom til at stride ind, synes dog Kongen at have fundet det nødvendigt at tage sig af Sagen, og allerede i 1296 lader det til, at han ved sin Indflydelse har faaet et foreløbigt Forlig bragt i Stand mellem de stridende Parter. For yderligere at see dette stadfæstet begav han sig om Sommeren 1297 til Throndhjem, og her blev nu paa Tautra den 23de Juni en Overenskomst mellem Erkebiskop Jorund og hans Chorsbrødre vedtagen fra begge Sider og skriftlig opfat.

Denne Forenings Bestemmelser ere følgende: — 1) Chorsbrødrene skulle vise Erkebiskoppen al skyldig Ærbødighed og Lydighed, men han være dem en mild Fader og behandle dem hæderligen i alle Dele. — 2) Chorsbrødrene skulle være paa Raad med Erkebiskoppen og give sit Samtykke ved Valg af Biskopper til Island, Grønland, Færøerne og Sudersøerne, samt ved Stadsfæstelsen af Rigets øvrige Biskopper, samt af Abbeder, Abbedisser og Priorer i Erkebiskopsdommet. — 3) Med deres Raad og Samtykke skulle bortgives alle Kirker i Staden, alle Præbender, alle Beneficier ved Christkirken, alle Veistekirker (til Erkestolens Gods eller Indtægter hørende Kirker?) i Herederne og de Beneficier, hvortil ikke er Sogn; alle andre Kirker paa Landet maa derimod Erkebiskoppen besætte uden deres Samtykke. — 4) Al Dommermyndighed skal Erkebiskoppen udøve med Chorsbrødrenes Raad,

¹⁾ N. Dipl. II. 33.   ²⁾ N. Dipl. III. 43.   ³⁾ Som saadan har han beseglet flere kongelige Breve mellem 1294 og 1298. N. g. L. III. 26; N. Dipl. II. 31, 37, I. 81 o. f. Et.

ikke skal han interdicere eller bansætte Lærd eller Læg, eller foretage andre saadanne vigtige Ting uden deres Raad eller Samtykke. — 5) Med deres Raad og Samtykke skal Erkebiskoppen bestikke Stolemester, Sakristan, Statmester, Vikarier og Diakonier. — 6) Kirkens Gods og Liggendefæ skal gjemmes med Chorsbrødrenes Vidende, og en eller tvende af dem dertil have Nøglerne. — 7) Alle Testamenter, der gives til Nidaros Kirke uden nærmere Bestemmelse, skulle deles lige mellem Erkebiskoppen og Kapitelet; hvad før er givet, holdes efter gammel Sedvane. — 8) Tilladelse til at begraves paa Kirkegaarden (til Christkirken) skal først begjæres af Erkebiskoppen, hvis han er tilstede, siden af Chorsbrødrene; de sidstes Tilladelse er tilstrækkelig, hvis Erkebiskoppen er fraværende; i Kirken selv skal ingen begraves uden begges Samtykke. — 9) Hver Chorsbroder skal af Kirkens Offer og Gods have een Mark reent Sølvs og et Pund Bors om Aaret. — 10) For det Tab, Chorsbrødrene have lidt ved ikke at erholde den sidstnævnte Indtægt, siden Erkebiskop Torund kom til Embedet, samt for det Tilgodehavende, de forøvrigt kunne have at fordræ af Erkebiskoppen, skænker denne til deres Kommun Kirken paa Stein med alle de Indtægter, som Erkebiskoppen deraf opbærer, med Ret til at bestikke Prest til samme Kirke, dog med Erkebiskoppens Samtykke. — 11) Han skænker dem ogsaa sin Halvdeel af St. Olavs Kirke (i Nidaros), saa at de for Fremtiden skulle have denne heel, og ligeledes Haugs Kirke. — 12) Statmesteren skal gjøre Regnskab for Erkebiskoppen og Chorsbrødrene hvert Aar. — 13) Inventarium skal stedse optages ved en Erkebiskops Død. — 14) De Kirker og andre Beneficier, hvilke Erkebiskoppen paa egen Haand, eller Chorsbrødrene paa egen Haand have bortgivet, skulle forblive efter den engang gjorte Bestemmelse for næste Aar; men de Beneficier, som fra nu af blive ledige, skulle besættes efter de ovenfor givne Forrifter. — 15) Denne Forordning skal staa ubrødeligen i Erkebiskop Torunds Dage, ubeskaarne for begge Parter vedkommende Sedvaner og Rettigheder, som een af dem eller begge kunne ville underkaste Prøve af sin Dommer (Paven?). — Foreningen blev sluttet i Dvervær af Kong Erik, Hr. Bjarne Erlingsøn, Hr. Jon Rognvaldsøn og Hr. Baard (Serfsøn) Kansler, hvilke alle saite sine Segl med Erkebiskoppens og Kapitelets Segl under Brevet, der blev udfærdiget tredobbelt, eet for Kongen, eet for Erkebiskoppen og eet for Chorsbrødrene ¹⁾).

Jævnfører man dette Forlig med hvad før er udhævet angaaende Kapitelets Fordringer og Stridspunkterne under den forudgaaende Trætte ²⁾, saa indsees letteligen, at Fordelen i det Hele bliver paa Kapitelets Side. Man faar af dette Afskrift et tydeligt Begreb om, hvad der

¹⁾ N. Dipl. III. 44—46.   ²⁾ S. o. f. II. 72, 73.

har været dømt som Kapitelets uomtvistelige Rettigheder. Disse ere i Sandhed meget store og lægge et ikke ringe Vaand paa Erkebiskoppens Myndighed baade som Metropolitan og Biskop. Den sidste Artikel er noget uklar og synes at udtale et Forbehold, som let kunde give Anledning til ny Tvist, i det mindste i kommende Erkebiskoppers Dage. Imidlertid maa vel denne Forening, der blev afsluttet i Dvervær ikke alene af Kongen men ogsaa af Paven's delegerede Dommer, nemlig Kansleren Baard Serksøn, i alle sine udtryffeligt optagne Artikler være anseet som endelig; og man har vel tænkt sig, at dermed den hele forargelige Strid skulde være sluttet, — noget hvori man dog, som det følgende vil vise, hvieligen bedrog sig.

Foreningen til Lutra sluttedes under Frostathingets Afholdelse. Paa dette var ogsaa Kongen og Erkebiskoppen tilstede, og der gjorde Eric med Jorunds Raad og Samtykke flere Anordninger, hvis Indhold dog ikke nærmere opgives ¹⁾. Udentviøl var det ved denne samme Feilighed, at Kongen gjorde Erkebiskop Jorund til sin Jarl og lod ham som saadan sverge sig Troskab ²⁾, — et Skridt, som er uden Sidestykke baade før og siden i den norske Historie. Hvilke Beggründene hertil have været, siges ingensteds. Kun saameget meddele senere Oplysninger, at Kongen gjorde det „paa nogle af sine Raadgiveres Tilskyndelse,“ — at det skede „uden Paven's Vidende og særlige Tilladelse“, — at Erkebiskoppens Ed betragtedes som „homagium“ d. e. han blev derved Kongens haandgangne Mand, eller om man saa vil: Vasal, — og at der „fra begge Sider, fra den ene under Kongens Segl og fra den anden under Erkebiskoppens og det nidaroske Kapiteles, blev udstedt aabent Brev angaaende visse Rettigheder, som meddeltes Erkebiskoppen i Egenkab af Jarl til Gjengæld for hans Ed“ ³⁾. Rimeligviis har Erkebiskop Jorund i sin mislige Stilling følt, at han trængte til Kongedømmets kraftige Beskyttelse, og Kongen eller rettere hans indflydelsesrige Raadgivere have med Glæde grebet Leiligheden til at bringe den norske Kirkes Overhoved i et verdsligt Underdanighedsforhold til Kongedømmet, — et Forhold ganske modsat det, hvorom Erkebiskop Eysteinn i sin Tid, og vel ogsaa Erkebiskop Jon engang havde drømt. Fra hvem end dette Raad har havt sin Oprindelse ⁴⁾, tør man visseligen betegne det som ubesindigt og farligt. Tænkte man sig det som en Udvei til at affjære al videre

¹⁾ Jøf. Ann. 172. ²⁾ Eft. ³⁾ Brev af 13de Jan. 1310, hvorved denne Foranstaltning efter Jorunds Død gjentages, N. Dipl. I. 113. ⁴⁾ Som af Foreningen til Lutra viser sig vare Herrerne Bjarne Erlingsøn og Jon Rognvaldsøn samt Kansleren Baard Serksøn derved tilstede; de samme Herrer have muligen ogsaa med Hensyn til Erkebiskoppens Jarledømme været hans Raadgivere.

Strid og Forvikling mellem Kirke og Stat, og til at gjøre den første for bestandig afhængig af den sidste, saa vilde man vist med Tiden have kommet til at føle, at man havde forregnet sig. Thi en saadan Sammenblanding af geistligt og verdsligt Embedsforhold, for hvilket Norge hidtil havde gaaet fri, vilde upaatvivlelig der, som i saa mange andre Lande, have ledet til endnu større Forviklinger og til en endnu større Spending mellem begge Magter, end nogensinde før havde fundet Sted. At Erkebiskop Jorund gif ind paa en saadan Foranstaltning, ja maastee selv hidrog sit til at fremkalde den, er kun et yderligere Beviis paa den Forsængelighed og Uflogskab, der ved meer end een Veilighed fremlyser som Træk i hans Karakter. Lykken var, at dette ufirkelige Forhold blev uden kjendelige Virkninger, ja, som det laaber, næsten ubemærket i Jorunds Dage, og formelig ophævet ved hans Død.

I det samme Aar 1297 blev endelig den langvarige Strid paa Island om Kirkegodssets Bestyrelse og Patronatsretten til Kirkerne afgjort. I 1291 var Biskop Arne af Staalholt, som før fortalt, vendt tilbage til Island. Han havde vundet Kongens Yndest i Norge; men hans Modstandere i Hjemmet synes fremdeles at have havt altformegen Indflydelse hos de egentlig raadende Stormænd i Norge, til at Kongens personlige Gunst kunde komme ham synderlig til Gode. De kongelige Syselmænd, Thord Hallson og Kristoforus Bilhjalms-son, der i Aaret 1293 kom til Island, traadte i Grunden i Rasn Oddsføns Fodspor, og havde Kongebreve for sig, paa hvilke de be- raabte sig. Hr. Thorvard Thorarinsøn i Spidsen for Lægfolkets slog sig paa deres Side. Biskop Arne satte imod dem sin gamle Fasthed og slog om sig med Banskættelser, hvor intet andet kunde hjælpe. Han synes i 1295 at have faaet udvirket et Kongebrev til sin Fordeel, og da Thorvard samme Aar var dragen til Norge for at tale Lægfolkets Sag, saa benyttede Arne hans Fraværelse til at gjennemdrive i 1296, at tolv Bønder af Staalholts Biskopsdømme, i den hele derværende Almues Navn, tilsvore ham alle Kirker og Kirkeejendomme i Biskopsdømmet. Thorvard Thorarinsøn døde samme Aar i Norge, men dog først efterat det havde lykkets ham igjen at faa Kongen omstemt; og da Gudmund Staldstifill kort efter kom til Island for at træde i den Afdødes Sted, var det saa langt fra at han medbragte Kongens Stabsfæstelse paa det af Arne foretagne Skridt, at han meget mere stævne de tolv Bønder til Norge at staa til Rette for Kongen. Arne besluttede at følge dem og drog i 1297 til Norge. Da han her traf sammen med Kongen og Erkebiskoppen, blev endelig den islandske Kirkesag bragt til Afgjørelse. Det blev nemlig med alle Parters Samtykke bestemt: — at alle de Kirker, hvis Gods for

Halvdelen eller mere ejedes fra gammel Tid af Vægfolf, skulde overgives til bispes Bestyrelse, frie for alt Paaskrav af Biskoppen; men for alle de øvrige Kirker skulle han ene raade. Denne Overeenskomst blev afsluttet og ved et kongeligt Brev, forkyndt paa Dgvaldsnes den 2den Mai eller den 13de September 1297¹⁾. Udfaldet var neppe ganske stemmende med den ivrige Hierarchs Ønske; men han har vist nok indseet, at bedre Raar for nærværende ikke var at opnaa, helst da han vel fandt, at han i Erkebiskoppen ei havde nogen ret kraftig Støtte, deels fordi denne ei var inde i de islandske Forholde, og deels fordi han nu havde ganske andre, for ham personligen meer magtpaaliggende Sager i Hovedet.

Biskop Arne vendte ei meer tilbage til sin Fædrenes. Han blev Vinteren over i Norge og døde her i Bergen den 17de April 1298 i sit 6de Aar efterat have beklædt sin Biskopsstol i 29 Aar²⁾. Han var utvivlsomt baade med Hensyn til Værdom, Aandskraft og Standhaftighed en af sin Tids meget udmærkede Geistlige. I den hele Strid mellem Kongedømmet og Kirken have vi seet ham spille en fremragende Rolle, som de hierarchiske Grundsætningers Forfægter. Han vakte sig mange og mægtige Modstandere, men selv disse kunde ikke negte hans aadne Færd og velmænte Iver deres Agtelse. Arne Thorlaksøns Eftermand paa Skaalhøls Stol blev, efterat denne i flere Aar havde staaet ledig, hans Søstersøn, Arne Helgesøn, der først indviedes i 1303.

59.

Strid mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Kapitel. Striden i Nidaros mellem Erkebiskop Jørund og Kapitlet opblusker paa ny. Kong Erik Magnussøns Død.

Under det at den føromtaltte Strid mellem Erkebiskop Jørund og det nidarosiske Kapitel var i fuld Gang, udbrød en ikke mindre alvorlig Tvist mellem den stavangeriske Biskop Arne og hans Kapitel. Tvisteemnet var ganske af samme Bestaaffenhed i denne som i hin, og den førtes ogsaa paa en lignende hensynsløs og for Biskoppen lidet hæderlig Maade.

Biskop Thorgils af Stavanger (1255—1276) havde i 1266 med Kong Magnus's Samtykke skænket sit Kapitel Biskopsstolens Tiende af Finn³⁾, og derved tilkjenbegivet samme Kapitel sin Indest. Da Arne i 1277 var viet til hans Eftermand, synes han i Begyndelsen at have staaet sig godt med Chorsbrødrene, til hvis Kommune han

¹⁾ Brevet findes hos Finn Joh. I. 401, jfrt. II. 39; men der er Urebe med Hensyn til Tiden. ²⁾ Bp. Arnes S. c. 80, jfrt. m. Søl. Ann. 172 og Jon Espolins Arb. p. I. c. 10—13. ³⁾ N. Dipl. II. 13.

endog den 14de September 1283 skænkede Gaarden Faxstad i Sands Prestegjæld ¹⁾). Men siden forandrede Forholdet sig, uden at man kjender den første Anledning. Allerede i 1292 skulde man næsten tro, at en eller anden Spenning var indtraadt, der har foranlediget et endnu bevaret Brev af Hertug Haakon af 12te Mai nævnte Aar, hvorved han tager Stavangers Chorsbrødre, „sine kjære Venner og Klerker“, samt deres Svende, Ejendomme og Indtægter, navnlig Tiender, under sin Beskyttelse, og derhos fritager den samtlige Kommunes Tjenere fra al Told og Paalæg fra Syselmændenes Side, ligesom og fra Nævninger og Ledingsfærd, undtagen paa hans eget Krav ²⁾). En Deel af Stavangers Biskopsdomme, eller maastee det hele, maa nemlig antages at have hørt til Hertugens Andeel af Riget, og i Kraft heraf har han kunnet træffe en Forsøining som den her omhandlede og andre lignende, som senere i Anledning af nærværende Tvist skulle berøres.

Men dette Beskyttelsesbrev uagtet angreb Biskop Arne Chorsbrødrenes Ret til Tienden af Finnø, og fradsømte dem den 10de December 1294 samme, ifkun paa den Grund, at den af hans Formand var bortskænket fra Biskopsstolen til dennes store Stade, og at Gaven var gjort efter Verdsliges (Kong Magnus's?) Raad, hvilket stred mod de canoniske Bestemmelser. Chorsbrødrene kunde med Rette kalde denne Dom uretfærdig. De appellerede under 11te Januar 1295 til det apostoliske Sæde, og Biskoppen kunde ikke negte at antage deres Appel, som derpaa ved en vis Nikolaus Hvide overbragtes til deres Fuldmægtige ved Kurien, deres Medchorsbroder Gaute ³⁾).

Pave Bonifacius VIII udnævnte Hertugens Kansler Aake, Chorsbroder ved Apostelkirken i Bergen, til Dommer i Sagen, og denne tilbød Chorsbrødrene den omtvistede Tiende, idet han tillige udtalte Bansstraf for den, som mod Dommen forurettede Kapitelet, — hvis det var Biskoppen: Forbud mod Indgang i Kirken (Interdictum quoad ingressum ecclesie), hvis det var nogen ringere: fuldt Forbud (excommunicatio). Men uden at bryde sig herom, lod Biskoppen strax efter Dommens Afvigelse sine Mænd opkræve Tienden af Finnø, og erklærede derhos aabenlydt, at han ei vilde agte Dommen ⁴⁾).

Baade Hertugen og hans Kansler kom nu Chorsbrødrene til Hjælp. Hertugen stadfæstede ved sit aabne Brev, givet i selve Stavanger den 24de November 1296, Aakes Dom og erklærede dem for utslægte, der hjalp til at forholde Chorsbrødrene Tienden ⁵⁾). Aake selv forkyndte ved et aabent Brev af 25de November, ogsaa givet i Sta-

¹⁾ N. Dipl. II. 21.   ²⁾ N. Dipl. I. 73.   ³⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 157.

⁴⁾ Aakes Brev af 25de November 1296, Dipl. Arn. Magn. II. 182.   ⁵⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 181.

vanger, at Biskoppen var falden i det ved Dommen udtalte Interdikt, samt paamindte ham om ikke at forurette Chorsbrødrene imod Dommen, i modsat Fald suspenderer han ham fra hans biskoppelige Embede, og hvis Biskoppen endda otte Dage efter Suspensionen vedbliver i sin Forhærdelse, lyser han, ifølge apostolisk Bemyndigelse, Excommunicationsstraf over ham, idet han tillige erklærer enhver Dom lydende paa Interdikt, Suspension eller Excommunication, hvilken Biskoppen maatte have sældet over nogen af Kapitelet eller nogen Lægmand, for hævet og magtesløs ¹⁾).

Men heller ikke dette synes til Gavn at have hjulpet. Biskop Arne maa allerede forud — ved hvilke Lovkneb kendes ikke nu — have vidst paa ny ved en Appel at bringe Sagen ind for Kurien; i det mindste finder man, at han selv har paastaet dette, om end hans Modpart betvivlede det ²⁾). Desuden havde han imidlertid tilføjet Kapitelet nye Forurettelser paa dets Indtægter og Ejendomme, hvilket havde fremkaldt fra dets Side en ny Appel til Paven, som under 20de Januar 1296 havde bemyndiget Biskopperne Eyvind af Oslo og Thorstein af Hamar samt Broder Halle, Abbed af Hovedsens Kloster, til at indkalde begge Parter til Oslo og der dømme mellem dem og uden videre Appel bringe Dommen i Udøvelse ³⁾). Disse Omstændigheder gav uidentviol Biskop Arne Paastud til, under et Skin af formel Ret, at sidde Aafes Dom overhørig; og imidlertid fremturede han i sine Angreb mod Kapitelet med forsøget Voldsomhed. Han berøvede det endnu flere Tiender, bemægtigede sig Afgrøden paa visse det tilhørende Marker og tilegnede sig Varer, som Kapitelet paa lovlig Maade havde indkjøbt, — og alt dette trods Hertug Haakons gjentagne Bestræbelser for at verne om Chorsbrødrenes Ret ⁴⁾).

I disse Volds handlinger blev Biskoppen understøttet ikke alene af sine egne læge og geistlige Tjenere, blandt hvilke nævnes Skolemesteren Magister Steinar, men ogsaa af en Deel af sit Biskopsdommes Præster ⁵⁾). Foruden Kapitelet i det Hele forfulgte han ogsaa et enkelt af dets Medlemmer, Chorsbroderen Ingemund, med stor Hadskhed, søgte ham under det Paastud, at han blandede sig i verbale Sager, og havde begaaet Udfælselser, der kom Stavangers Kirke til Skam og Stæde, og dømte ham fra Embede og Beneficium. Ogsaa Ingemund appellerede til Paven ⁶⁾), som under 11te November 1296 gjentog sin Fuldmagt til de ovennævnte beskiftede Dommere (judices delegati) og tillige henviste Ingemunds Sag til deres Afgjørelse ⁷⁾).

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 182.   ²⁾ Brev af 13de Juni 1298, Dipl. Arn. Magn. II. 218, 220.   ³⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 169.   ⁴⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 188, 201, 203, 211, 214, 233.   ⁵⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 229, 234—239.   ⁶⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 178.   ⁷⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 178, 179, 184.

endog den 14de September 1283 skænkede Gaarden Faxstad i Sands Prestegjæld ¹⁾). Men siden forandrede Forholdet sig, uden at man kender den første Anledning. Allerede i 1292 skulde man næsten tro, at en eller anden Spending var indtraadt, der har foranlediget et endnu bevaret Brev af Hertug Haakon af 12te Mai nævnte Aar, hvorved han tager Stavangers Chorsbrødre, „sine kjære Venner og Klerker“, samt deres Svende, Ejendomme og Indtægter, navnlig Tiender, under sin Beskyttelse, og derhos fritager den samtlige Kommunes Tjenere fra al Told og Paalæg fra Syselmændenes Side, ligesom og fra Nævninger og Ledingsfærd, undtagen paa hans eget Krav ²⁾). En Deel af Stavangers Biskopsdømme, eller maaskee det hele, maa nemlig antages at have hørt til Hertugens Andeel af Riget, og i Kraft heraf har han kunnet træffe en Forføjning som den her omhandlede og andre lignende, som senere i Anledning af nærværende Tvist skulle berøres.

Men dette Beskyttelsesbrev uagtet angreb Biskop Arne Chorsbrødrenes Ret til Tienden af Finns, og fradsømte dem den 10de December 1294 samme, ifkun paa den Grund, at den af hans Formand var bortskænket fra Biskopsstolen til dennes store Stade, og at Gaven var gjort efter Verdsliges (Kong Magnus's?) Raad, hvilket stred mod de canoniske Bestemmelser. Chorsbrødrene kunde med Rette kalde denne Dom uretfærdig. De appellerede under 11te Januar 1295 til det apostoliske Sæde, og Biskoppen kunde ikke negte at antage deres Appel, som derpaa ved en vis Nikolaus Hvide overbragtes til deres Fuldmægtige ved Kurien, deres Medchorsbroder Gaute ³⁾).

Pave Bonifacius VIII udnævnte Hertugens Kansler Aake, Chorsbroder ved Apostel-Kirken i Bergen, til Dommer i Sagen, og denne tilsdømte Chorsbrødrene den omtvistede Tiende, idet han tillige udtalte Bannsstraf for den, som mod Dommen forurettede Kapitlet, — hvis det var Biskoppen: Forbud mod Indgang i Kirken (Interdictum quoad ingressum ecclesiae), hvis det var nogen ringere: fuldt Forbud (excommunicatio). Men uden at bryde sig herom, lod Biskoppen strax efter Dommens Udfigelse sine Mænd opkræve Tienden af Finns, og erklærede derhos aabenlydt, at han ei vilde agte Dommen ⁴⁾).

Baade Hertugen og hans Kansler kom nu Chorsbrødrene til Hjælp. Hertugen stadfæstede ved sit aabne Brev, givet i selve Stavanger den 24de November 1296, Aakes Dom og erklærede dem for utslægt, der hjalp til at forholde Chorsbrødrene Tienden ⁵⁾). Aake selv forkyndte ved et aabent Brev af 25de November, ogsaa givet i Sta-

¹⁾ N. Dipl. II. 21.   ²⁾ N. Dipl. I. 73.   ³⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 157.

⁴⁾ Aakes Brev af 25de November 1296, Dipl. Arn. Magn. II. 182.   ⁵⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 181.

vanger, at Biskoppen var falden i det ved Dommen udtalte Interdikt, samt paaimndte ham om ikke at forurette Chorsbrødrene imod Dommen, i modsat Fald suspenderer han ham fra hans biskoppelige Embede, og hvis Biskoppen endda otte Dage efter Suspensionen vedbliver i sin Forhærdelse, lyser han, ifølge apostolisk Bemyndigelse, Excommunicationsstraf over ham, idet han tillige erklærer enhver Dom lydende paa Interdikt, Suspension eller Excommunication, hvilken Biskoppen maatte have sældet over nogen af Kapitelet eller nogen Læge- mand, for hævet og magtesløs ¹⁾).

Men heller ikke dette synes til Gavn at have hjulpet. Biskop Arne maa allerede forud — ved hvilke Lovkneb kjendes ikke nu — have vidst paa ny ved en Appel at bringe Sagen ind for Kurien; i det mindste finder man, at han selv har paaftaaet dette, om end hans Modpart betvivlede det ²⁾). Desuden havde han imidlertid tilføjet Kapitelet nye Forurettelser paa dets Indtægter og Ejendomme, hvilket havde fremkaldt fra dets Side en ny Appel til Paven, som under 20de Januar 1296 havde bemyndiget Biskopperne Eyvind af Oslo og Thorstein af Hamar samt Broder Halle, Abbed af Hovedsens Kloster, til at indkalde begge Parter til Oslo og der dømme mellem dem og uden videre Appel bringe Dommen i Udøvelse ³⁾). Disse Omstændigheder gav uidentvivel Biskop Arne Paaskud til, under et Skin af formel Ret, at sidde Afes Dom overhørig; og imidlertid fremturede han i sine Angreb mod Kapitelet med forsøgt Voldsomhed. Han berøvede det endnu flere Tiender, bemægtigede sig Afgroden paa visse det tilhørende Marker og tilegnede sig Varer, som Kapitelet paa lovlig Maade havde indkjøbt, — og alt dette trods Hertug Haakons gjentagne Bestræbelser for at verne om Chorsbrødrenes Ret ⁴⁾).

I disse Volds handlinger blev Biskoppen understøttet ikke alene af sine egne læge og geistlige Tjenere, blandt hvilke nævnes Skolemesteren Magister Steinar, men ogsaa af en Deel af sit Biskopsdommes Præster ⁵⁾). Foruden Kapitelet i det Hele forfulgte han ogsaa et enkelt af dets Medlemmer, Chorsbroderen Ingemund, med stor Hadskhed, søgte ham under det Paaskud, at han blandede sig i verdslige Sager, og havde begaaet Udsejlsler, der kom Stavangers Kirke til Skam og Stæde, og dømte ham fra Embede og Beneficium. Ogsaa Ingemund appellerede til Paven ⁶⁾), som under 11te November 1296 gjentog sin Fuldmagt til de ovennævnte beskikkede Dommere (judices delegati) og tillige henviste Ingemunds Sag til deres Afgjørelse ⁷⁾).

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 182.   ²⁾ Brev af 13de Juni 1298, Dipl. Arn. Magn. II. 218, 220.   ³⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 169.   ⁴⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 188, 201, 203, 211, 214, 233.   ⁵⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 229, 234—239.   ⁶⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 178.   ⁷⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 178, 179, 184.

I 1297 satte de bestfittede Dommere sig for Alvor i Bevægelse. Den 27de Mai udgif deres Stevning, som blev Biskoppen forkyndt ved de dertil forordnede Mænd: Abbeden af Ulfstein, og tvende Sogneprester af hans Biskopsdømme. Han skulde møde selv eller ved Fuldmagt i Oslo næste Søndag efter Mariæ nativitas (9de Septem-ber) næstkommende ¹⁾. Kapitelet afslød Stevningen og indfandt sig ved rette Befuldmægtigede, ligesaa gjorde Chorsbroder Ingemund personligen; Biskoppen derimod mødte hverken selv eller ved Fuldmægtig. En ny Stevning udgif, uden tvivl lydende paa en vis Dag efter Midten af April Maaned 1298; ogsaa denne gang mødte Kapitelets Befuldmægtigede og Ingemund, men ingen paa Biskoppens Vegne, uagtet man udsatte Retten i flere Dage. Dommerne dømte nu Biskoppen til at erstatte Modstanderne deres Omkostninger, men lode ham dog — saa hed det — „i Betragtning af hans Verdighed og Person“ tredie Gang peremptorisk stevne. Denne Stevning var udførdt den 11de April 1298, og blev Biskoppen forkyndt den 7de Mai ved tre dertil udnævnte Sogneprester af hans Biskopsdømme. Den paalagde ham at møde for sine Dommere første Søndag efter Trinitatis, d. e. den 2den Juni, næstkommende i det biskoppelige Consistorium i Oslo, og det tilkjendegaves ham, at hvad enten han kom eller ikke, vilde Sagen paa den bestemte Tid blive foretagen og afgjort ²⁾.

Men under det Ophold, som den tredie Stevning foranledigede, medens Retten midlertidig havde udsat sine Forhandlinger, og en af Dommerne ligesom og Kapitelets Fuldmægtige havde fjærnet sig fra Oslo, indtraf i Slutningen af April Maaned to Fuldmægtige paa Biskop Arnes Vegne, dog kun for at føre Klage over den hele Rets-tergang og for at indlevere Biskoppens Indsigelser samt en Appel til det apostoliske Sæde, støttet paa allehaande Udflugter og Retsforvridninger, blandt hvilke ogsaa den, at det urigtigen var i Paven's Fuldmagtsbrev opgivet, at Biskop Arne havde i Rom ved sin Befuldmægtigede givet sit Samtykke til de bestfittede Dommers Udnævnelse, da een og samme Person havde uden Biskoppens Vidende underfundigen ageret Befuldmægtiget for begge Parter, — en Tilstelning, som han sagde, af Kapitelets List og Ondskab. Appellen blev oplæst og afgiven i Kathedralkirkens Chor den 7de Mai, hvorpaa de Befuldmægtigede igjen afreiste uden at opbie den nær forestaaende tredie Stevnedag.

Da denne kom, udeblev som sedvanlig Biskoppen, medens hans Modparter rigtig indfandt sig. Ifølge deres Forlangende og paa de af dem anførte Grunde blev først den af Biskoppen indgivne Appel afvist som ugyldig, og derpaa stred Dommerne til Sagens Afgjørelse. Deres Dom af 13de Juni faldt ganske i Gunst af Kapitelet og Inge-

¹⁾ Dipl. A. M. II. 191.

²⁾ Dipl. A. M. II. 208, 208, jfrt. m. 215—221.

mund. Den løb paa, at Biskoppen for sin Gjenstridighed skulde bøde Kapitelet dets Omkostninger med en bestemt Sum (15 Mark gangbar Mynt) og igjen sætte det i Besiddelse af Alt, hvad han havde berøvet det, forsaavidt Sagen derom dreiede sig; ogsaa Ingemund frifandtes for Biskoppens Betsylbninger og Van og skulde have tilbage hvad der var ham berøvet. En Forklaring over den hele Rettergang blev Paven tilstillet, og det blev tre Sogneprester, Thortel af Kinsarvit af Bergens Biskopsdomme, samt Vaard af Dgvaldsnes og Erik af Gond af Stavangers Biskopsdomme, paalagt at drage til Stavanger, der sammenskalde Klerker og Bøggfolk, forelæse og forklare Dommen, og erklære alle dem bansatte, som i Anledning af denne Sag tilføiede eller lode tilføie Kapitelet eller Ingemund nogen Vold. Disse Prester skulde og paaminde Biskop Arne om at holde sig Dommen efterrettelig under Straf af Suspension fra det biskoppelige Embede ¹⁾.

En endelig Dom var nu faldet i denne forargelige Sag. Men at faa sat Dommen i Udøvelse, mødte igjen ikke faa Bønseligheder, helst da Dommerne i ægte canonisk Aand synes saalænge som muligt her til at have villet benytte Kirkens egne Midler alene uden at paakalde den verdslige Magts Indstriden, — en Fremgangsmaade som naturligviis ganske faldt i den myndige og hierarchisfindebe Pave Bonifacius's Smag. Dommerne havde beskiftet de tre ovennævnte Sogneprester til Executorer paa sine Begne, og disse stredede virkelig ind med Kirkens Vaaben for at fremtvinge Dommens Iverksættelse i alle dens Punkter og reyse de Modvillige. Flere Excommunicationer bleve udtalte over Prester, der havde været Biskoppens Haandlangere i hans Voldsomheder, eller af ham vare indsatte i Chorsbrødrenes Præbendekald og nu ikke vilde vige. Men disse mødte med Appeller og vedbleve imidlertid at forrette sit prestelige Embede, som man troede, med Biskoppens Tilladelse, ja vel endog ifølge hans Befaling ²⁾. Chorsbrøderen Ketil, som var blandt Kapitelets Fuldmægtige i Oslo, blev rimeligviis paa Biskoppens hemmelige Anstiftelse, frænklet ved allehaande Betsylbninger og forfulgt af en Prest i Biskopsdommet, Arne med Tilnavnet Cuculla, saaledes at han maatte klage for Paven, der under 2de November 1298 paalagde Abbed Erik af St. Michaels Kloster i Bergen at dømme imellem dem ³⁾. Da nu desuden Biskoppen selv ifølge Executoreernes Indberetning ikke alene sad Dommen overhørig, men endog øvede nye Forurettelser mod Kapitelet og Ingemund, saa

¹⁾ Fire Breve, alle af 13de Juni, Dipl. A. M. II. 214—223, og desuden med Hensyn til Ingemund Brev af 12te September s. A., hvori Dommen for hans Vedkommende af 13de Juni indeholdes, Sfs. 226—229. ²⁾ Breve af 12te og 13de September 1298, Dipl. A. M. II. 226—229. ³⁾ Dipl. A. M. II. 232.

nødtes Dommerne (af hvilke Abbed Baard af Hovedøens Kloster var traadt i sin imidlertid afdøde Formand Halles Sted) til at gaa strengere frem.

Den 11te April 1299 tilstyre de Sognepresterne Thorkel af Kinsarvik, Arnbjørn af Thiore og Jon af Hjalmland, de tvende sidste af Stavangers Biskopsdømme, at da de forrige Executorers Excommunication over de modvillige Prester af Biskop Arnes Tilhang, ei havde frugtet, saa skulde de Tilstrevne fare til Stavanger, og uden Hensyn til Vedkommendes Appel, hvilken dømtes ugylbig, forkynde og lade dem forkynde høitideligen bansatte paa alle Søn- og Helligdage, indtil de havde gjort sig fortjente til Afsløsning af Dommerne. Og ikke nok hermed: de Tilstrevne skulde, hvis de fandt de fornøiede Klager over Biskop Arne at være sande, ogsaa offentlig forkynde ham at være falden i Interdikt og Suspension ¹⁾. Man seer, at i dette Brev tvende nye Prester af Stavangers Biskopsdømme ere tilforordnede med Thorkel af Kinsarvik som Executorer. Aarsagen er aabenbare den, at de tidligere, Baard af Dgvaldsnes og Erik af Gond, ikke have formaet at gjøre sin Stilling som Executorer fyldest paa Grund af Biskoppens Trudsel og Forsølgelser. Han var nemlig deres Overordnede og var som saadan endnu i Stand til at skade dem, hvorimod han ei kunde naa Thorkel af Kinsarvik, der hørte til et andet Biskopsdømme. At dette har været Tilfældet bliver klart deraf, at Biskop Arne virkelig berøvede Erik af Gond hans Kirke og overdrog den til en anden, Ivar, der netop var en af dem, som ifølge Dommernes Bemyndigelse vare excommunicerede. Et større Beviis paa overmodig Trods fra Biskoppens Side kunde vel neppe gives. Eriks Klage til Dommerne fremkaldte et Brev fra disse af 18de Juni 1299 til Thorkel af Kinsarvik og Arnbjørn af Thiore, hvori det paalagdes dem igjen at indsætte Erik og paa ny forkynde Ivar excommuniceret ²⁾. Erik døde før Sagens Afgjørelse, og Biskoppen lod hans Gods tage i Forvar, men indrømmede hans Lig Begravelse ved Kirken ³⁾. I et andet aabent Brev af 19de Juni s. A. indskærpede Dommerne derhos sin forudgaaende Dom mod Biskoppen, idet de tillige, i Tilfælde af dennes Overhørighed, opfordrede den verdslige Magt til at hjælpe og forsvare Kapitelet ⁴⁾; og ved et Brev af samme Dag til Presterne Arnbjørn af Thiore og Jon af Hjalmland paalagde de disse gjentagende, i Forening med Thorkel af Kinsarvik, under Straf af Excommunication i Tilfælde af frivillig Forsømmelse, at udføre deres Domme, naar paatrævedes af Kapitelet ⁵⁾.

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 234—239.   ²⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 243.   ³⁾ N. Dipl. III. 48.   ⁴⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 244—246.   ⁵⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 247, 248.

Saavidt var det kommet med denne Sag i Kong Erik Magnusens Regjeringstid. Det synes nu, som om Biskop Arne endelig var bragt i den Stilling, at hans Modstand mod en lovlig Dom maatte opgives, eller i alt Fald forvandles enten til en magtesløs Indsigelse, eller til en aabenbar Opstand mod al baade geistlig og verdslig Magt. Og dog maa han alligevel have fundet paa nye Udfugter; thi Sagen blev ikke tilendebragt forend under den paaafgørende Regjering.

Men forend den stavangeriske Kirkestrid var bragt til dette Punkt, var den nidarosiske igjen opblusset med fornyet Hestighed. At Erkebiskop Jørund ikke fandt sig tilfredsstillet ved Forliget til Lauer, kan man let forstaa, ligesom og at Jarledømmet, som nu var forenet med hans Erkebiskopsdømme, ikke bidrog til at neddæmpe hans naturlige Overmod. Det lader til at have været fort med hans Jagtagelse af det sluttede Forlig. Han gik atter ind paa Kapitelets Ret, og en fornyet Appel til det apostoliske Sæde blev Følgen. Kongen synes nu at have opgivet Erkebiskoppens Sag og overladt ham at styre sin egen Kurs. At han derimod fremdeles har omfattet det nidarosiske Kapitel med sin Velvillie, maa sluttes af hans Brev fra Bergen af 13de November 1298. Ved dette nemlig kundgjør han, at han har tilstaaet Chorsbrødrene af Nidaros, „sine egne Klerker“ Dommerret over sex Kommunens daglige Svende og Vøder af dem i alle Sager med Undtagelse af Drab, Lemlæstelse og Ubodemaal, — dog ufortrængt Erkebiskoppens Frihed og Len. Han meddeler dem deshos fuld Bemyndigelse til at søge og bilægge alle de Sager Kongedømmet vedkommende, som kunde forefalde i Kommun- og Præbendes Gaardene, i Hospitalsgaarden og paa Kirkegaarden nord for Christkirken, saaledes at de skulde have alle Vøder i løst Gods, men Kongen faste Ejendomme. Denne Frihed skulde de have, saalænge som det behagde Kongen ¹⁾. Man ser heraf, at Chorsbrødrene utvivlsomt have nydt Kongens Gunst, om han end vilde, at Erkebiskoppens nylig tilstaaede Rettigheder som Kongens Jarl ikke derved skulde formindskes.

Appellen til det apostoliske Sæde bevirkede imidlertid, at Bonifacius VIII udnævnte Biskop Narve af Bergen og Peter Mata Chorsbroder sammesteds til Inkvistorer og belegerede Dommere i Sagen. Disse drog i 1299 til Nidaros, og her fremstillede sig for dem Kapitelets Fuldmægtige med Begjæring, at de skulde afhøre Vidner angaaende Kapitelets Anklagepunkter mod Erkebiskoppen. Klagen angik noget nær det samme, hvorom Striden før havde dreiet sig, og desuden det, at Erkebiskoppen havde berøvet Kapitelet dets Segl, Privilegier, Bøger, Prydelser, og alt det Gods, som tilhørte baade

¹⁾ N. Dipl. I. 80.

Kommunen og de enkelte Chorsbrødre. Dommerne fandt ved at forhøre de fremstillede Vidner, at Klagen i Et og Alt medførte Sandhed, og det Tab, Kapitelet havde lidt ved Erkebiskoppen, vurderedes til 276 Mark gangbar Mynt. Erkebiskoppen udeblev gjenstridigen fra Retten. Alligevel frede Dommerne, efter at have hørt flere kyndige Mænds Raad og selv nøie overveiet Sagen, til dennes Afgjørelse, som om Erkebiskoppen selv havde mødt. Dommen blev affagt den 10de Juni 1299: — Erkebiskoppen skulde betale Kapitelet den ovennævnte Sum, — erstatte det, hvad der var det forholdt af Offer og Gaver, — iffun med Kapitelets Samtykke indsætte og affætte Raadsmanden i sin Gaard, Sakristan, Statmester, Penitentiarius og Skolemester, — lade Kapitelet nyde den Dommermyndighed og de Rettigheder, det var vant til at nyde baade i hans Fraværelse og Nærværelse, — tage det med paa Raad ved Beneficiers og Prestefalbs Bortgivelse, ved Provinsens Biskoppers Stadfæstelse eller Udvalgelse, og Abbeders og Abbedisfers Indsættelse og Affættelse, — tilbagegive Kapitelet Mærens Kirke, — og endelig lade Chorsbrødrene nyde Bespisning i Erkebiskopsgaarden i Julen, Paasten og paa de øvrige fedvanlige Dage. — Dommerne paamindede derhos „med skyldig Verbødighed“ Erkebiskoppen peremptorisk om, at have Dommen opfyldt i alle dens Artikler inden 8de September; i modsat Fald erklærede de ham for at være falden i Interdikt, og hvis han endda fortsat i sin Haardnakenhed indtil den 29de September, saa erklærede de ham for excommuniceret fra den Stund, i det de i saa Fald opfordrede alle Prester i Nidaros's Biskopsdomme, i Kraft af deres Lydighedspligt mod det apostoliske Sæde, og under Straf af Suspension fra deres Embede, til, naar det nidarosiske Kapitel maatte forlange det, at forkynde Erkebiskoppen excommuniceret, og gjøre dette offentligen paa alle Sønd- og Helligdage med Lys og Klokkeringning. Denne Dom blev affagt og forkyndt i selve Nidaros's Kathedralkirke i Dørvær af Arne Abbed af Holm, tvende Chorsbrødre af Bergen og en utallig Mængde Klerker og Lægmand ¹⁾).

Sammenligner man denne Dom med hvad tidligere er fortalt,

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 240—243. Fortællingen i Biskop Laurentius's Saga c. 12 synes medføre, at Erkebiskop Jørund i 1297 skulde have været revent for Kurien, at han gav sig paa Velen, men blev fng i Paris og maatte ved Sendebud lade sin Sag føre i Rom, at han fik „sin Hæder tilbage“ og kom hjem igjen efter et Mars Fraværelse 1298. Men hermed kan det neppe efter de forhaandenværende autentiske Breve forholde sig rigtigt. Saga-skriveren maa have løbet vild i Tidregningen og henført fellagtigen til 1297 og 98 hvad der skeede i 1301 og senere skal fortælles. Da var nemlig Erkebiskop Jørund ganske sikkert i Paris; men om hans Ophold der ved den Tid veed Sagaen igjen intet.

ſaa vil man ſee, at den tilkjendte Kapitelet flere Rettigheder paa Erkebiſkoppens Bekoſtning og i det Hele var det endnu gunſtigere end Forliget til Tautra. Den godkjendte i Grunden alle Kapitelets Forbringere fremsatte i 1293. Havde Erkebiſkoppen ved hiint Forlig følt ſig krænket og brøſtholden, maatte han end mere føle det ved nærværende Dom. Og det var da heller ikke hans Agt, at lade det med den bero. Et nyt Uveir traf op, men dets Udbrud forhalede noget ved den Forandring, ſom juſt nu indtraadte i den norſke Rigsſtyrelſe.

Lidt over en Maaned efter den ſidſtomtalte Doms Affigelſe, altsaa en god Stund førend Terminen for dens Iverksættelſe var udløben, døde Kong Erik Magnúsfen i Bergen den 13de Juli 1299 i ſit 31te Aar efter at have i 19 Aar været Norges Konge. Om hans Karakter er ovenfor ſagt hvad der formeentlig kan ſiges, lige ſom ogſaa om hvorledes hans Forhold til Kirken bør bedømmes. Tilnavnet Preſtehaber, ſom i ſilbrigere Tider er blevet ham tillagt, bør efter min Mening udflettes af Historien ſom ufortjent, hvad enten man maatte ville regne ham det til Ros eller Dabel. Han var aabenbare for ſin Perſon hverken Kirken eller Geiſtlighedens Fiende, end ikke i dens hierarchiſke Dytræden, naar kun Kongedømmets Ret ikke derved allfor meget kuedes. Han viſte ſig tvertimod ſom en forſonende Megler mellem Geiſtlighed og Følgfolk fra den Stund af, hans Alder tillod ham at have en ſelvſtændig Mening, og forſaavidt ſom hans indflydelsrige Dmgivelſer levede ham fri Raadighed. Man finder heller intet Spor til, at han — i det mindſte af egen Drift — ſtræbte at benytte den indre Splid ved tvende af Landets Biſkopsſtole til at beſkjære deres Selvſtændighed og udvide Kongedømmets Indflydelse over dem. Han gjorde ſit for at de ſtridende Parter i Mindelighed ſkulde forliges, men da dette var forſjæves, lod han dem frit indbringe deres Sag for deres rette kirkelige Overdommer. Alt dette vidner om Velvillie mod Geiſtigheden, ikke om Had.

60.

Haakon Magnúsfen bliver Norges Konge. Kirkeſtriden i Stavanger og Aidaros ender.

Kong Erik Magnúsfen eſterlod ſig af ſine tvende Egteſkaber — med Margareta af Skotland, og med Iſabella Grevinde af Carrif, Datter af Robert Bruce af Carrif, og Søſter til den ſom Skotlands Konge ſaa berømte Robert Bruce — ingen Søn, men kun af det ſidſte en Datter, Ingebjørg. Ifølge Kong Magnúsfens Rigsarvefølge Lov var altsaa hans Broder, Hertug Haakon, Arving til Norges Kongedømme. Han havde allerede under ſin Broders Regjerting taget en

virksom Deel i Statsstyrelsen, og det uden tvivl ikke alene som næsten selvstændig Styre i den Deel af Riget, der var henlagt til hans Hertugdømme, men ogsaa som Kongens stadige Raadgiver, og man kan næsten sige Medstyre, i alle Kongedømmets almindelige Anliggender. Da det af Alt maa sluttes, at Haakon i Kraft og Karakterfasthed har staaet langt over sin Broder, er det høist sandsynligt, at han, fra den Tid han kom til sine myndige Aar, stedse har øvet stor Indflydelse paa Kong Erik, med hvem han uafbrudt synes at have levet i den bedste Forstaaelse.

Haakons Arveret var efter Loven uomtvistelig og lader heller ikke til at have mødt nogen Modstand. Han blev tagen til Konge i Midten af August Maaned 1299, fra hvilken Tid han findes at have regnet sit Kongedømmes Aar. Efter al Sandsynlighed er dette skeet paa St. Laurentii Dag den 10de August, paa Dretning i Nidaros; og troligen er han samme Dag bleven kronet i Christkirken af Erkebiskop Jorund ¹⁾. Er denne Formodning om Stedet for Haakons Ansetelse til Konge og Tiden for hans Kroning rigtig, saa er det rimeligt, at han har hastet med den sidste Ceremoni, for at ikke senere Indtrædelsen af Interdiktet over Erkebiskoppen ifølge Dommen af 10de Juni næst forud skulde lægge Hindringer i Veien. Nu var det vel ogsaa Erkebiskoppen, i den mislige Stilling, hvori han befandt sig, om at gjøre at vinde den nye Konges Gunst, og derfor har han neppe fra sin Side gjort nogen Vanskelighed med Hensyn til Kroningsed eller andet lignende.

I hvordan nu end dette er, saa findes udtrykkelig fortalt, at Kong Haakon under sit Ophold i Nidaros i Anledning af Kroningen fik istand et Slags Forlig mellem Erkebiskoppen og hans Kapitel ²⁾, hvilket vel ogsaa, om end blot for Diebliffet og for et Syns Skyld, maatte til, for at Kroningen med fuld Høitidelighed kunde udføres. Forliget, heder det, stod dog ikke længer ved Magt end til Kongen havde forladt Byen, da den gamle Trætte igjen udbrod ³⁾. Spørgsmaal er alligevel, om dette er skeet saa ganske strax. Erkebiskoppen

¹⁾ Rigtig nok angives i yngre Annaler den 1ste November (Allehelgens Dag) 1299 for hans Kroningsdag, hvorimod de ældre Afdelinger ikke nævne Dagen. Det har imidlertid store Vanskeligheder at forene hans Ophold i Nidaros paa den Tid — og i Nidaros samstemme alle Afdelinger om at Kroningen er foregaaen — med Dateringsstedet for flere af hans i dette samme Aar udfærdigede Breve. Se Isl. Ann. 174, Bp. Laur. S. c. 12, ifet. m. Kongens Breve af 1299 og 1300, der lade os see ham i Bergen 23—28 August, i Hvitingsøerne udenfor Stavangerfjord den 3die September, i Oslo den 24de November og paa Dplandene i Gubbrandsdalen i Februar 1300. Er muligen en gammel Kæsefell i en Annal af en Forfortning (allaheilagra messo f. á Laurentius messo) Marsagen? ²⁾ Bp. Laur. S. c. 13 ³⁾ Bp. Laur. S. Sfs.

findes nemlig at have forladt Nidaros paa samme Tid som Kongen, eller i al Fald ikke meget længe efter; thi i Midten af November Maaned var han i Oslo. Det er rimeligt, at han har fulgt Kongen paa dennes Reise syd efter til Bergen, hvor Haakon findes at have været i Slutningen af August Maaned (23de—28de August), at der Biskop Narve har staaet sig i Kongens Følge, da denne drog længer syd efter, at ogsaa Biskop Arne af Stavanger senere er kommen til, og at nu alle disse Biskopper ere dragne med Kongen til Oslo, hvor han findes at være ankommen før 24de November ¹⁾. I ethvert Fald er det vist, at Erkebiskoppen og de to nævnte Biskopper i den første Halvdeel af November vare samlede i Oslo med Biskopperne af Oslo og Hamar. Alle Norges Biskopper vare saaledes samtidigen der tilstede, efter al Sandsynlighed nærmest i Anledning af Haakons Antagelse til Konge i den sydsøstlige Deel af Riget.

Under denne Sammenkomst blev Sagen mellem den stavangerste Biskop og hans Kapitel atter bragt paa Bane. De delegerede Dommeres Brev af 19de Juni næst forud var blevet Biskoppen forkyndt af de tilnævnte Executorer i hans Gaard i Stavanger den 3die September i flere Klerkers og Lægmands (blandt de sidste Lægmandens, Sigurd af Randes) Nærværelse ²⁾; og samme Dag stævnedes Kongen fra Hvitingsøerne ti af Biskoppens Tilhængere til at møde for sig een Maaned efter Stevningens Forkyndelse og staa til Rette, fordi de havde siddet de pavelige Dommeres og Kongens tidligere Breve overhørigt ³⁾. Det maatte nu blive Biskop Arne tydeligt, at ikke alene Dommerne, men ogsaa Kongen var bestemt paa at gribe Sagen an med Alvor, og dette har bevæget ham til at indfinde sig i Oslo. Her optraadte, som det lader, Erkebiskoppen og Biskop Narve af Bergen, muligen paa Kongens Opfordring, der har villet have en Ende paa den langvarige Strid, hvori ogsaa den verbøslige Magt var bleven paafaldet, som Meglere mellem Parterne, og udvirkede, at disse formligen underkastede sin Sag de delegerede Dommeres Afgjørelse med høitidelig Forpligtelse til at holde sig denne efterrettelig under Straf af en Bod paa 20 Pund Sterling for Dvertræderne. Dette Compromis, som det benævnes, blev indgaaet den 13de November 1299 og forkyndt ved et aabent Brev udstedt af Erkebiskoppen og Biskop Narve ⁴⁾. Herved var altsaa Biskop Arne den tidligere Udsigt affaaeren, at han ikke erkjendte Dommerens Berettigelse, da han ikke havde givet sit Samtykke til deres Udnævnelse. Ifølge dette Compromis affagde nu Biskop Eyvind af Oslo og Abbed Baard (Biskop Thorstein af Hamar var forhindret fra at møde) den næstfølgende 1ste December en ny

¹⁾ N. Dipl. II. 49.²⁾ Dipl. A. M. II. 248, N. Dipl. II. 48.³⁾ N.

Dipl. II. 48.

⁴⁾ Suhm D. S. XI. 932—934, jfrt m. 358.

Dom, hvorved alle forhen faldne Domme og Banskættelser hævedes, og Biskop Arne tilpligtedes at lade Chorsbrødrene nyde deres Beneficier, og deres Halvdeel af Testamenter, givne Kathedralkirken i Stavanger uden nærmere Bestemmelse, samt andre opregnede ringere Indtægter. Dog bleve nogle Posters Afgjørelse udsat til næstkommende 15de Mai¹⁾. Dommen blev imidlertid, som det lader, ikke fuldstændig fældet før den 14de Juni 1300, da der tildømtes tvende Lægmænd, den ene Kongens Hirdmand, den anden Lægmandens Ombudsmand, en Bod af en Deel Prester i Stavangers Biskopsdomme, fordi disse uretfærdigen havde excommuniceret de nævnte Lægmænd paa Grund af at de tidligere havde, ifølge Dommernes og Kongens Bud, borttaget fra Biskopsgaarden en Deel Korn, som var Chorsbrødrene frarøvet²⁾.

Med Opfyldelsen af den nye Dom gif det imidlertid ikke bedre end med Opfyldelsen af de tidligere. Endnu ved Udgangen af 1301 var Striden saa langt fra at være til Ende, at Dommerne, Biskop Eyvind og Abbed Baard, ved et Brev af 18de December fra Oslo maatte paalægge tvende Chorsbrødre af Bergen, Peter Mata og Nikolaus Pila, at drage til Stavanger og der ved Banskættelse bringe Dommen af 14de Juni 1300 til Fuldbyrkelse, da hverken Biskop eller Kapitel vilde rette sig efter den, men tværtimod vare ragede i end større Strid med hinanden end forhen³⁾. Dette er det sidste Dokument, som er os levnet i denne haardnakkede Tvist. Hvad de nævnte bergenske Chorsbrødre have udrettet, vides ikke. Alt blev vel neppe bilagt før ved Biskop Arnes Død. I 1302 den 16de September var han tilstede paa et Hovdingemøde i Oslo⁴⁾, og det følgende Aar 1303 døde han⁵⁾. Da hans Eftermand var af Kapitlets egen Midte og en af hans fornemste Modstandere, maa, om ikke før, saa ved dette Valg Freden ved Stavangers Biskopsstol antages at være gjenoprettet. Kong Haakon viser sig under den hele Strid at have vedligeholdt et velvilligt Sindelag mod Kapitlet, hvilket han ved sit Brev af 1ste Juni 1300 tog under sit kongelige Vern og tilsikrede de samme Friheder, han tidligere som Hertug ved sit Brev af 12te Mai 1292 havde skjænket det⁶⁾.

Striden i Nidaros's Kirke var imidlertid bleven voldsommere end nogensinde før. Den Stilstand, der var indtraadt i Anledning af Kongens Kroning, var, som allerede sagt, blot fremkaldt ved den siebliffelige Nøypendighed, og ganske vist ligesaaalidet fra den ene som fra den anden Side alvorlig meent. Man finder ikke Spor til, at

¹⁾ Euhm D. S. XI. 358.   ²⁾ Euhm D. S. XI. 379, jfrt. m. 397.   ³⁾ S. D. S. XI. 397.   ⁴⁾ R. g. L. III. 46.   ⁵⁾ 3el. Ann. 182.   ⁶⁾ R. Dipl. I. 82.

Erkebiskop Jørund har gjort noget Stridt for at opfylde Dommen af 10de Juni 1299. Snarere skulde man tro, at han er faren øster i Landet til Oslo, for at have et Vaastud til at sidde den overhørig. Imidlertid udløb de fastsatte Terminer for dens Opfyldelse (8de og 2de September s. A.), og han var nu ifølge Dommen at ansee som excommuniceret. Han kan maaskee ved Retskneb, ved sin Indflydelse paa sit Biskopsdommes Presteskab og de Midler, som hans Metropolitansmyndighed gav ham i Hænde, have forhalet Excommunicationens høitidelige Fortyndelse; men derved var Dommens Virkning ifkun udsat, ikke tilintetgjort.

Uagtet han nu selv var i denne meer end tvivlsomme Tilstand med Hensyn til Kirken og sin Embedsmyndighed, dristede han sig dog til at erklære Kapitelet i Interdikt, hvis det ikke inden en vis Termin opgav de Præbender og Privilegier, som han, trods den faldne Dom, fratjendte det. Han forkyndte ogsaa den oftere nævnte Chorsbroder Jon Gudmundsøn Elg, Kapitelets daværende Statmester, for affat fra Embede og Beneficium, hvis han ikke inden en bestemt Tid afgav til Erkebiskoppen de til Kathedralkirkens Bygning skænkede Gaver, hvilke det dog tilkom Kapitelet ligesaavel som Erkebiskoppen at forvare og bestyre ¹⁾. At under saadanne Omstændigheder Chorsbrødrene viste sig ulydige og opfættige mod Erkebiskoppen efter dennes Tilbagekomst til Nidaros (maaskee i Slutningen af Aaret 1299), var ikke at undres over. De have naturligtvis dertil fundet god Grund i hans Overhørighed af den sidst fædede Dom, og de have ganske sikkert ikke undladt at fremstille ham som en Excommuniceret, hvem de, saalænge han var i denne Stand, ei styldte Lydighed. Mængden baade af Lærde og Læge i Nidaros maa heri have givet Chorsbrødrene Ret; thi baade den hele Skole, og Abbeden af Holm, og alt Byfolket erklærede sig aabenbare paa Kapitelets Side, og af Geistligheden fandtes der fast ingen, som vilde eller turde frembære noget Budskab, der var Chorsbrødrene imod ²⁾. Erkebiskoppen havde sin eneste Støtte i sine bevæbnede Svende og i Jon Flæming samt Presten Laurentius Kalfsøn, hvilken sidste han i 1296 havde givet Dlafskirken i Nidaros ³⁾, ganske vist uden Chorsbrødrenes Samtykke og aldeles mod deres Villie.

Erkebiskoppen, heder det, for først frem mod Chorsbrødrene med Naamindelser, men da dette ikke hjalp, lod han Jon Flæming opsætte et Brev over de Opsættiges Formænd, Sigghvat Lande, Audun Raude og Eilif Kortin. Dette paalagde Erkebiskoppen Laurentius at

¹⁾ Dom af 11te April 1302, N. Dipl. III. 55.   ²⁾ Bp. Laur. S. c. 12. Man har saa meget mindre Grund til at tvivle om denne almindelige Stemmning i Nidaros mod Erkebiskoppen, som den bevidnes af en Saga, der ellers aabenbare er partisk for Erkebiskoppen.   ³⁾ Bp. Laur. S. c. 9.

opløse i Christkirken den følgende Dag, som var en stor Høitid (hvilken siges ikke), under Gudstjenesten. Laurentius forudsaa, at han her ved vilde gjøre sig Chorsbrødrene, der allerede vare uventlig stemte mod ham, til uforsonlige Fiender; men han troede ikke at burde være sin Herre og Belgjører ulydig og paatog sig det farlige Hverv. Dagen efter, under Høimesse, da alle Chorsbrødrene vare samlede i Choret, traadte Laurentius op over Choret og læste der med høi og klar Røst Banskættelsesbrevet, og bad, at Messen skulde ophøre, hvis ikke de tre Banskættede fjærne sig. Sigthvad Lande sagde blot: „Du behøver ikke at skrige saa høit Islænding! vi høre nok hvad Du siger“. Derpaa forløbe de Banskættede Kirken og gif hjem. Prestens Dristighed synes at have overrasket dem. Men fra denne Stund af kunde Laurentius — siges der — aldrig vise sig offentlig uden at være udsat for Chorsbrødrenes Efterstræbelser, endog saa i sine Embedsforretninger ¹⁾).

Engang blev han paa Gaden overfalden af Skolekletterne, der vilde fange ham. Han flygtede for dem op til Christkirken og fik grebet fat i Kirkedørens Ring. Men hans Forsølgere lagde ligesuldt Haand paa ham, revde Rørtelen af ham og vare i Færd med at drage ham bort fra hans Fædested, da Erkebiskoppens Svende paa hans Nødraab kom ham til Hjælp og friede ham af Faren.

En anden Gang skulde en anseet Husfrue af Staden begravet ved Nlafs Kirke, til hvilken hun søggede. Laurentius sang Sjælemesseerne med sine Klerker under megen Høitidelighed, omgiven af en Mængde Blus og Kjerter. Da kom Skolekletterne til i overlegen Mængde, borttoge Blus og Kjerter og afbrød hele Begravelsestjenesten. Laurentius og hans Medhjælpere maatte vige for Magten, og først den følgende Dag fik han under Dækning af Erkebiskoppens Svende forrettet Sjælemesseerne og Liget jordet ²⁾).

Disse Træk af Voldsomhed tale vist nok ikke til Fordeel for Chorsbrødrenes Tilhang; men man maa vel mærke sig, at de ere fremstillede af en af Erkebiskoppens Venner, der helst drøler ved hans Modstanderes Misgreb uden tillige at omtale de Udfordringer fra Erkebiskoppens Side, som ganske vist vare gangne forud og havde fremkaldt dem. Een Ting er klar: at Erkebiskoppen havde den almindelige Mening, i det mindste i Nidaros, imod sig; og det havde han utvivlsomt forskyldt ved sin Ubesindighed, sit Overmod og sin Herstesyge, hvilket Alt i Striden med hans Kapitel meer ledede ham end oprigtig Retsfølelse og Embedsiver.

Erkebiskoppens Sag stod i Grunden ikke godt. Dommen af 10de Juli 1299 hvilede paa ham. Saalænge han ikke havde opfyldt dens Bestemmelser, kunde Chorsbrødrene med Rette ansee ham for banskættet

¹⁾ Bp. Laur. S. c. 13.

²⁾ Bp. Laur. S. c. 14.

og suspeberet fra sin Embedsmyndighed, og sølgelig den Banskættelse, han under saadanne Omstændigheder havde udtalt over dem, for ugyl- dig. Han sølte vistnok ogsaa selv det mislige i sin Stilling og Nød- vendigheden af at udvirke Paven's kraftige Mellemkomst for at rebe sig ud af den. Han gav sig tidlig i 1301 paa Reisen til Rom, men kom ikke længer end til Paris. Her blev han syg, og lod, som det heber, ved Fuldmægtig sin Sag foredrage for Paven, medens han selv i Paris afventede Udfaldet. Dette skal have været til hans Fordeel — i det mindste maa han selv have foregivet noget saadant¹⁾; og ud paa Sommeren tiltraadte han Hjemreisen.

Chorsbrødrene havde imidlertid heller ikke siddet uirksomme. Det gjaldt her om at møde Erkebiskoppens Tilstelninger ved Kurien i Lide, og i dette Niemed havde de affendt Jon Gudmundsøn Elg for at føre deres Sag. Da Jon kom til Brügge i Flandern, var Erke- biskop Jorund netop der paa sin Hjemreise. Erkebiskoppen har ganske naturlig frygtet Følgerne af Jons Nærværelse i Rom, og for at hin- dre den, tog han sin Tilflugt til det voldsomme og retskrænkende Middel, at lade Jon den 30te Juli 1301 gribe paa Gaden i Brügge og med Magt slæbe i Fængsel. Jon blev dog, da ingen bestemt Bes- tydning var fremsat mod ham, den følgende Dag sat i Frihed, es- terat han havde stillet Borgens for at ville møde for Retten. Men da han den 1ste August, i Følge med Provsten til St. Marie Kirke i Brügge, gif til Erkebiskoppens Herberge for at spørge om Grunden til sin Fængsling, holdt Erkebiskoppen Huset lukket og negtede at give noget Svar paa hans Forespørgsel. Derimod henvendte Erkebiskoppen sig den 3die August med en Skrivelse til Officialen for Biskopsdøm- met Tournai, under hvilket Brügge henhørte, og bad, at han vilde befale Dekanen af Brügge at sætte Jon Elg fast eller idetmindste sitte sig hans Person. Som Grund angav kun Erkebiskoppen, at Jon i Biskopsdømmet Tournai havde begaaet visse Forbrydelser, hvorom Officialen senere skulde blive underrettet. Han ønskede nu Jon fastholdt, indtil Officialen med det Første selv kom til Brügge, for at da Erkebiskoppen for hans Domstol kunde faa Ret over den An- klage.

Officialen, som uden tvivl fandt Erkebiskoppens Færd noget mis- tænkelig, sendte strax (4de August) hans Brev til Dekanen af Brügge og paalagde denne at gjøre sig nøie bekendt med dets Indhold, og saafremt han havde Sikkerhed for, at Jon storligen havde forbrudt sig der i Biskopsdømmet, da opfyldte Erkebiskoppens Forlangende. I Kraft af dette Paalæg gif Dekanen til Erkebiskoppen og tilfaldte og- saa Jon Elg. Erkebiskoppen maatte nu rykke frem med sin Bestyd-

¹⁾ Bp. Laurentius's S. c. 12, jfrt m. Isl. Ann. 180.

ning, og denne lod paa, at Jon der i Biskopsbømmet havde bestaaet ham; Erkebiskoppen fordrede sig det Stjaalne gjengivet, og indtil dette skeede, den Anklagede fastholdt. Jon negtede reent ud Beskyldningen, hvilken dog Erkebiskoppen tilbød sig at bevise. Defanen fastsatte da en Dag, paa hvilken Erkebiskoppen skulde fremføre sine Beviser, for at Sagen derpaa kunde have sit videre Gjænge. Dagen var den 11te August; men den hengif uden at Erkebiskoppen lod høre fra sig. Derimod rygtedes det, at han imidlertid havde efterstræbt Jon Elg for at fange ham og føre ham med sig til Norge paa det Skib, han havde fragtet til Hjemreisen. Efterstræbelsen mislykkedes, og Erkebiskoppen seilede aften fra Brügge uden at oppebie Afgjørelsen af den Sag, han med saa megen Ophævelse havde reist. At det Hele var et nedrigt Paaskud af Erkebiskoppen for at saa Jon Elg i sin Magt og saaledes hindre hans Reise til Rom, er tydeligt nok. Efter hvad der var foregaaet, kunde naturligviis Defanen af Brügge intet Videre gjøre ved Sagen, helst da Jons Ustyld nu maatte være ham indlysende. Han opsatte den 19de August, efter Erkebiskoppens Afreise, en Rundgjørelse, hvori Sagens Gang fremstillede¹⁾, og dette Dokument, kan man vel begribe, blev et vigtigt Indlæg i Kurien mod Erkebiskoppen, da Jon Elg endelig naaede Rom.

Erkebiskop Jorund kom imidlertid lykkelig hjem til Norge, forinden hans Sammenstød med Jon Elg hid havde kunnet rygtes i sit sande Sammenhæng. Han undlod naturligviis ikke at fremstille Udfaldet af sin Reise i det for sig selv fordeelagtigste Lys, hvad enten han nu virkelig havde udvirket nogen gunstig Kjendelse af Kurien eller ikke. Men Chorsbrødrene lode sig — som det synes — ikke blende ved hans Fremstilling; de vilde opbie Udfaldet af sin egen Budsending i Rom, førend de underkastede sig. Under Erkebiskoppens Fraværelse havde Abbed Arne af Holm, ifølge pavelig Bestikkelse, den 1ste Juli 1301, tilbømt dem Indtægterne af den meget omtvistede Mærens Kirke²⁾. Den samme Prælat havde ogsaa, ligeledes ifølge pavelig Bemyndigelse, bansat en vis Ingjald, Chorsbroder af Hamar, og en Prest Audun med Tilnavnet Joka, ganske vist Erkebiskoppens Tilhængere, fordi de havde lagt voldsom Haand paa det nidarosfiske Kapitels Medlemmer, — en Bansættelse, der senere voldte Abbeden Ubehageligheder, da de tvende Bansatte, og flere med dem, tilføiede ham Overlast i selve Christkirken, da han der den 29de October 1301 forrettede sin Andagt³⁾. Den sidste Volds handling foregif rimeligviis efter Erkebiskoppens Hjemkomst og neppe uden hans Vidende og Vilje. I ethvert Fald formilbede saadan Fremfærd ikke Chorsbrødrenes

¹⁾ Dokumentet findes udg. N. Dipl. III. 51—53. ²⁾ N. Dipl. II. 55. ³⁾ N. Dipl. III. 53.

forbittrede Stemning, og hne gunstige Domme maatte naturligviis bestrykte dem i deres Modstand mod Erkebiskoppen. Da de saaledes fremturede i sin Ulydighed, besluttede endelig Jorund at tage sin Tilflugt til Kongedømmet for ved Hjælp af dets verdslige Magt at tvinge dem. Og han har rimeligviis hastet hermed saameget som muligt, for at faa ubvirket et afgjørende Slag i Sagen fra denne Side, førend ugunstige Dplysninger om hans Færd mod Jon Elg, og derhos Efterretninger om dennes muligen heldige Bestræbelser i Rom kunde indløbe til Norge.

Kong Haakon havde hidtil, saavidt skjøntes, været en rolig og upartist Tilskuer af Striden. Havde han maaskee i Anledning af sin Kroning vist Erkebiskoppen en eller anden Velvillie, saa havde han ogsaa tydeligt givet Kapitelet Prøver paa sin Indest, idet han ved tvende Breve, af 28de August 1299 fra Bergen og af 10de Februar 1300 fra Lo (i Dypdal?), havde taget Chorsbrødrene med Alt hvad deres var under sit kongelige Vern ¹⁾. Nu lykkedes det imidlertid Erkebiskoppen, uvist ved hvilke Midler og hvilke Forestillinger, at drage Kongen for Diebliffet over paa sin Side. Erkebiskop Jorund — heber det — stod sig paa den Tid meget godt hos Kongen og tilskrev ham derfor om den Uro Chorsbrødrene voldte ham, idet han tillige bad Kongen at komme selv til Nidaros for at tugte dem med sin kongelige Magt. Haakon opfyldte Erkebiskoppens Bøn og for — rimeligviis om Vaaren 1302 fra Bergen, hvor han havde havt sit Vinterfæde ²⁾ — til Throndhjem med et stort Følge af Lærde og Læge, blandt de første ogsaa — som det lader — en eller flere Biskopper.

Da Kongen var kommen til Nidaros, blev et Thing stevnet der i Kongsgaardens Sommerhal, og Erkebiskoppen og Chorsbrødrene tilfagte at møde for Kongen. Forsamlingen, heber det, var talrig, og mange Fremmede, som opholdt sig i Byen, vare tilstede. Kongen sad i sit Høisæde og hos ham Erkebiskop Jorund; ud fra Kongen sad Rigets verdslige Høvdinge og Riddere, ud fra Erkebiskoppen sad de tilstedeværende Lydbiskopper, Chorsbrødre og Prester; Almuen sad yderligere i Hallen paa Gulvet. Foran Høisædet var reist en Talestol. Paa den fremtraadte Kongens Kansler, Magister Aake, en lærd og veltalende Klerk, der længe havde studeret i Udlandet. Han skulde føre Ordet paa Kongens Vegne. Efter lydeligen at have opfordret Forsamlingen til Tausked, talte Aake først paa Latin, og udviklede vidløftigen, hvorledes Høvdingerne paa en rigtig Maade havde at benytte sin aandelige saavel som sin verdslige Magt. Derpaa gif han over til at udvikle i det norske Sprog med megen Vel-

¹⁾ N. Dipl. II. 47, 51.   ²⁾ Zsl. Ann. 178, 180. — Breve fra Bergen af 5te October og 13de December 1301.

talenhed Undermænds Skyldighed mod deres Overordnede, hvorledes de skulde lyde disse, endog om der kunde være et eller andet at udsætte paa deres Fremfærd. Han vendte sin Tale med Skarphed mod Chorsbrødrene, viste hvor usømmelig deres Dpførsel mod Erkebiskoppen havde været, og erklærede, at de havde fortjent Røvselse af den verdslige Arm, ved Kongens Sverd.

Chorsbrødrene bleve forfnytte ved denne haarde Tiltale; men endnu værre bleve de til Nøde, da Kongen selv reiste sig og talde først paa Latin og siden paa Norsk i samme Mening som Kansleren. Kongen forelagde dem tvende Aar: enten at de, som banlyste af Erkebiskoppen, skulde være udlæge af Norge med alle sine Tilhængere, eller og at de strax paa Stedet skulde falde Erkebiskoppen til Fode og lægge sin hele Sag i hans Vold med Kongens og de bedste Mænds Raad. De skulde uophødelig forlade Mødet, hvis de ei opfyldte dette Kongens Bud. Chorsbrødrene saa nu intet andet Raad for sig end at gjøre som Kongen bød. De stode op, faldt Erkebiskoppen til Fode og lagde sin Sag i hans Vold.

Den følgende Dag blev Forliget mellem dem og Erkebiskoppen forkyndt, og gjensidigt Løfte aflagt om Fred og Tilgivelse ¹⁾.

Dette ved Kongens kraftige Mellemkomst istandbragte Forlig har man dog, de forudgangne Trudsel uagtet, al Anledning til at antage for støttet paa, og væsentlig stemmende med Forliget af 1297, og selvfølgelig for ret gunstigt for Chorsbrødrene. Det gav imidlertid for Diebliffet Erkebiskop Jorund Skinnet af at være Seierherre; og dette har det vel ogsaa været Kongens fornemste Ønske at udvirke for Erkestolens egen Verdigheds Skyld. At gjøre noget virkelig Staaer i Chorsbrødrenes hjemlede Rettigheder til Erkebiskoppens Fordeel, derpaa har han neppe nogeninde tænkt. Jorund synes at have ledsaget Kongen fra Mødet i Nidaros tilbage til Bergen, hvor han i Aaret 1302 indvieede den nye Apostelkirke, Kongens Kapel, til hvilken Kong Magnus Haakonson havde i 1274 lagt Grundvolden i sin Urtegaard (grasgaard). Den ældre Apostelkirke i Kongsgaarden blev da nedreven ²⁾.

Medens Erkebiskop Jorund i Nidaros ved Kongedømmets Hjælp feirede et Slags Triumf over sine Chorsbrødre, vandt disse en lang og væsentligere Seier over ham i den pavelige Kurie. Jon Elg havde efter sin Ankomst til Rom arbejdet med Kraft og Held for sine Brødres og sin egen Sag. Han fik gjort en gjentagen Appel mod Erkebiskoppen gjældende og udvirkede, at Pave Bonifacius overdrog Sagens Undersøgelse og endelige Afgjørelse til sin Kapellan, Magister Baltram af Mailand, Archipresbyter og auditor causarum apostolici

¹⁾ *Op. Laur. S. c. 14, 15.*   ²⁾ *Jørl. Ann. 144, 180.*

palatii. Denne stevnede paa lovlig Maade gjentagende Parterne til at møde for sig personligen eller ved Fuldmagt. Erkebiskoppen hverken mødte selv eller lod møde for sig paa de første Stevninger, hvorimod til enhver Termin Kapitelet og Jon Elg lode møde ved sin Prokurator, Frederik af St. Severino. Endelig mødte, som det synes paa fjerde Stevning, Thorstein, Chorsbroder af Hamar, med Erkebiskoppens Fuldmagt, og siden som hans Prokurator, Andreas af Pipernum. Da Sagen nu fra begge Sider var foredragen og af Dommeren undersøgt, og Erkebiskoppens Prokurator „per contumaciam“ udeblev fra det endelige Møde, saa fældte Baltram omsider den 11te April 1302 den Dom: at Erkebiskoppens Anklage og Domme (deri iberegne hans Bannsættelser) mod Kapitelet, ligesom og hans Suspensionsdom mod Jon Elg, — Alt var ugyldigt og magtesløst, og Erkebiskoppen skyldig at udrede Sagens Omkostninger efter senere Vurdering ¹⁾).

Denne Dom blev samme Aars Sommer bragt til Norge og strax paa Kapitelets Foranstaltning ved bekræftede Afkrifter udbredt over hele Landet. En Afkrift blev udstedt i Bergen den 14de August af Kathedralkirkens Kapitel og Official samt Minoriternes Convent og Guardian ²⁾. En anden blev udstedt i Oslo den 28de August af Biskopperne Narve af Bergen, Egvind af Oslo og Thorstein af Hamar ³⁾. Erkebiskop Jorund, som selv var tilstede i samme Aars September Maaned i Oslo paa et der afholdt Hovdingemøde af Geistlige og Verdslige ⁴⁾, maatte saaledes her for Kongen, Rigets Lydbiskopper og Stormænd staa som overvunden af sit Kapitel, — vistnok en ikke ringe Idmyggelse for den stolte Metropolitan.

Endnu synes dog Jorund en Tid at have stampet imod Dommen, dog vistnok kun i magtesløs Fortvivlelse. Det følgende Aar 1303 maatte nemlig en med pavelig Fuldmagt udrustet Executor til Norge for at indsætte det nidarøfiske Kapitel og Jon Elg i deres Ret. Denne Executor var Everard, Dekan af Upsal. Ifølge hans Paalæg og Bemyndigelse kundgjorde Biskop Narve af Bergen, hans Official og Kapitel ved Brev af 6te September 1303 den til Fordeel for det nidarøfiske Kapitel og Jon Elg fældede Doms Bestemmelser, samt at intet Interdikt, ingen Excommunication og ingen Suspension hvilede paa dem, men at de tvertimod vare af ubesmittet Rygte og lydige Sønner af den hellige Moder, Kirken. Denne Kundgjørelse blev oplæst samme Dag under Gudstjenesten i Bergens Kathedralkirke for den samlede Mængde og siden i alle Stadens og Biskopsdommets Kirker ⁵⁾. Den 7de September blev en Kundgjørelse af lignende Indhold, med Trusel om Ban for dem, som handlede derimod, udstedt i Nidaros

¹⁾ Dommen i N. Dipl. III. 55—59

²⁾ N. Dipl. III. 59.

³⁾ N. Dipl.

III. 60. ⁴⁾ N. g. L. III. 46. ⁵⁾ N. Dipl. III. 62, 63.

af Abbederne Kristian af Tautra og Arne af Holm¹⁾. I dette sidste Brev paaberaabes Biskopperne af Dølos og Hamars Bemyndigelse ved Siden af Dekanen af Upsals. Man maa saaledes antage, at den pavelige Doms Fuldbyrkelse er bleven filllet under i det mindste tre af de norste Lydbiskoppers Tilfyn, og at Dommen derhos har faaet den størst mulige Offenlighed over hele Norge baade blandt Lærde og Læge. Mod saadanne kraftige Foranstaltninger har vel Erkebiskoppen omsider maattet give tabt, saa meget meer som han nu ikke længer synes at have fundet nogen Støtte i Kongedømmet. Man sporer heller ikke nogen fortsat Gjenstridighed fra hans Side. Tvertimod synes Forund i sin hele følgende Embedstid at have maattet boie sin stive Nakke under sit Kapitels vistnok ikke lette Nag.

Udfaldet af de nu omtalte Kampe ved tvende af Norges Biskopsstole maa nødvendigviis have bidraget uendelig meget til at hæve de norste Domkapitlers Anseelse og befæste deres Selvstændighed. Deres Ret til at staa sine Biskopper ved Siden ikke alene som Raadgivere, men ogsaa som virkelige Deeltagere i Udøvelsen af flere den biskoppelige Myndigheds vigtigste Forretninger, ja for Erkestolens Vedkommende endog i Erkebiskoppens Metropolitanvirksomhed, — var nu afgjort ved gjentagne Domme, udgangne fra og stadfæstede af selve det apostoliske Sæde, og denne Ret kunde vanskeligen igjen roffes ved nogen enkelt Biskops vilkaarlige Herkelyst, saalænge som Kapitlernes Valgfrihed blev staaende ubeskaaren. I Domkapitlerne vare ogsaa paa denne Tid, ligesom i den næst foregaaende og næst paafølgende, oienfynligen den norste Kirkes bedste aandelige Kræfter sammentrængte. Deres Medlemmer vise sig dannede ved Studier baade i Hjemmet og ved de udenlandske Høiskoler, og derhos i en stadig Forbindelse ligesaavel med disse som med den romerste Kurie. De maa derfor ansees for at have været sit Kald som Biskoppernes Raadgivere og Medhjælpere, baade i Kirkens Styrelse og Presternes Underviisning, fuldkommen vorne efter Tidens Fordringer.

Hvad ellers Paven's Optraeden i hine Tvistigheder angaar, da følger sig neppe visse Spor af den Avindsyge, hvormed allerede gjennem lang Tid den romerste Kurie havde betragtet ikke alene Metropolitanmyndigheden, men ogsaa den biskoppelige Myndighed i den under Rom lydende Kirke. I Metropolitanerne frygtede Paverne Medbeilere i den almindelige Kirkestyrelse og saa dem derfor gjerne ydmygede. Biskopperne vilde de gjerne, saavidt muligt, gjøre til sine umiddelbare Tjenere og saa afhængige af Kurien som muligt. Af den første Stræben kan man uden tvivl for en stor Deel forklare sig den Omstændighed, at i den stavangerste Kirkestid, som dog efter Kirkens

¹⁾ N. Dipl. III. 64.

Løve og de af Kardinal Wilhelm i sin Tid opstillede Grundsætninger burde have været nærmest paadømt af Erkebiskoppen, saavidt skjønnes, aldeles unddroges dennes Dommermyndighed og afgjordes ved ham underordnede Prælater, der umiddelbart af Paven vare bestillede til Dommere; — og ligeledes den Omstændighed, at i den nidaroske Kirkestid Paven satte en af Erkebiskoppens egne Lydbiskopper samt en Chorsbroder til hans Dommere, noget som neppe kunde ansees ret stemmende med en Metropolitans høie Stilling i Kirken. Af den sidste Stræben, nemlig efter at holde Biskopperne i stadig Afhængighed af Rom, seer man en Yttring i den aabenbare Gunst, som i begge Stridigheder fra Kirkens Side vistest Chorsbrødrene. Grundsætningen: divide et impera var forlængst en Hovedregel i den sine, for ikke at sige underfundige, pavelige Statskunst; den afprøvede sig ogsaa i denne Statskunsts Virksomhed paa det fjærne Norges Kirkeforhold.

§1.

Jamtlandingernes Kirkeforhold. Biskopskifter. Provinzialconcilium i Oslo 1206.

I Løbet af Kong Haakons tidligere Regeringsaar blev visse Bestemmelser fattede med Hensyn til Kirkevæsenet i Jamtland. Dette Landskab hørte, som tidligere bemærket, til Norges Rige og stod under Norges Konge, men laa i kirkelig Henseende til Upsals Biskopsdomme og erkjendte Erkebiskoppen der for sit geistlige Overhoved ¹⁾. Et saadant Forhold kunde neppe undlade oftere at fremkalde en og anden Forvikling, skjønt nærmere Underretning derom mangler. Samterne løde i alt Verdsligt under den norske Frostathingslov, skjønt de havde sit eget Lagthing; men om de ogsaa løde under denne Lovs Christensret, eller de i kirkelig Henseende rettede sig efter den svenst-uplandste Lovs Kirkeboik, er ikke paa det Klare. Maa skee have de havt sine egne Bødtægter, ordnede mellem dem og Biskoppen af Upsal fra gammel Tid, og dette har ganske vist især været Tilfælde med Hensyn til de kirkelige Udbredelser. Paa den Tid, hvorom her er Tale, havde Erkebiskoppen af Upsal en Provst i Jamtland, der besørgede de kirkelige Anliggender paa hans Vegne. Imidlertid, hvorledes det nu end med Christenretten forholdt sig, tilkom det naturligtvis Norges Konge at paase sine Undersaatters Løve her som i enhver anden Deel af hans Rige, og dertil hørte da ogsaa at afverge alt ubilligt Tryk fra Geistlighedens Side i dens Krav paa Lægfolk, samt at iagttage, at den opfyldte sin Skyldighed. Haakon var i dette Stykke en noiesende Landsstyrer, og han har rimeligtvis fundet, at i de nævnte Punkter Forholdene i Jamtland ikke vare tilstrækkelig bestemt ordnede. Han

¹⁾ S. o. f. I. 89.

sendte derfor i 1303, da Erkebiskop Nikolaus Allesøn af Upsal i Begyndelsen af Aaret besøgte Jamteland, den norske Prest Erlend Styrtarsøn paa sine Begne til Mødes med ham; og en Overeenskomst blev nu mellem dem affluttet, hvorved Tiendeudbøvelsen, Betalingen for de vigtigste prestelige Forretninger, Jbelsene til Biskoppen paa hans Bisfatsreiser, Sognepresternes Skyldighed i forskellige Retninger, Provstens Dommerpligter og mere lignende fastsattes. Denne Overeenskomst blev senere, 1305 den 31te Mai, stadfæstet af Kong Haakon ved et Brev udstedt i Tunsberg, dog kun midlertidigen, indtil Kongen kunde faa Tid til nøiagtigere at granske Jamternes Forestillinger og fatte Bestemmelser, der fyldestgjorde dem. Overeenskomsten blev dog, som det lader, saadan som den var, staaende ved Magt ikke alene i Kong Haakons Regjeringstid, men ogsaa længe efter hans Død ¹⁾).

Strax ovenpaa de nys ovenfor omtalte Kirkestridigheders Udværing fulgte et næsten almindeligt Biskopsstifte i den norske Kirke. — Den staalholtste Biskopsstol paa Island, der havde staaet ledig lige siden Arne Thorlaksøns Død i 1298, blev endelig i 1303 igjen besat med den Afdødes Søstersøn, Presten Arne Helgesøn, en Islænding af Anseelse og Dygtighed ²⁾, samt derhos en fredeligshdet Mand, der ikke optog det gamle Stridssemne, for hvilket hans Forgænger og Frænde længe saa haardnakket havde kæmpet. At Staalholts Biskopsstol saaledes i hele fem Aar stod ledig, var uidentvivel for en stor Deel Følge af Striden i Nidaros mellem Erkebiskoppen og hans Kapitel, hvilke ved forenet Valg skulde besætte den.

Samme Aar 1303 døde den ovenfor ofte omtalte Biskop Arne af Stavanger ³⁾. I hans Sted valgtes af Kapitlet Ketil, ganske vist den samme Chorsbroder, som under Sagen mellem Biskop Arne og Kapitlet havde været dettes Fuldmægtig, og derved paadraget sig Ubehageligheder af Biskoppens Tilhængere. Ketil blev den 1ste Mai 1304 ved tvende stavangerste Chorsbrødre fremstillet for Erkebiskop Jorund i Bergen som Electus ⁴⁾ og uidentvivel strax efter indviet.

Ligeledes døde i 1303 Biskop Markus af Suderøerne og Biskop Eyvind af Dslo, den sidste i Slutningen af Aaret ⁵⁾. I Markus's Sted kom en Allan af Galloway; i Eyvinds Sted valgtes Helge, forud Chorsbroder i Dslo, der blev indviet samtidig med Ketil af Stavanger om Sommeren 1304 ⁶⁾.

I 1304 døde Thorstein, Biskop af Hamar, til hvis Eftermand valgtes en vis Ingjalb, Chorsbroder ved samme Kirke ⁷⁾, og uden-

¹⁾ Sv. Dipl. II. 694—696.   ²⁾ Bp. Arnes S. c. 80; Bp. Laur. S. c. 16; Jsl. Ann. 184.   ³⁾ Jsl. Ann. 182.   ⁴⁾ N. Dipl. II. 63.   ⁵⁾ Jsl. Ann. 184; Eml. t. d. norske Hst. II. 180.   ⁶⁾ Jsl. Ann. 186, Eml. t. d. norske Hst. II. 181.   ⁷⁾ N. Dipl. I. 94.

tvivl den samme, som i 1301 var i Nidaros blandt Erkebiskoppens Tilhængere og paa Grund af Volds handlinger mod Kapitlet blev bannsat af Abbeden af Holm ¹⁾, men som senere maa være tagen til Raade af Kirken.

Endelig døde i 1304 den 16de October Biskop Narve af Bergen. I hans Sted valgtes den 14de December samme Aar den bergenske Chorsbroder Arne Sigurdsøn, der modtog sin Stadsfæstelse den 14de September 1305, og indviedes tillige med den ovennævnte Inggjald af Hamar af Erkebiskop Torund den 5te December næst efter i Jonskirken i Bergen. Biskopperne Erlend af Færøerne og Ketil af Stavanger ydede sin Bistand ved Indvielsen, og Kong Haakon, hans Dronning Eufemia af Rygen, samt Dronning Isabella, Kong Eriks Enke, vare nærværende ved Høitideligheden ²⁾.

I Anledning af Inggjalds Valg til Hamar oprippedes den gamle Tvist mellem Hamars og Oslos Biskopsstole, idet nemlig Biskop og Kapitel i Oslo paastode, at det ifølge gammel Ret tilkom dem at tage Deel med det hamarste Kapitel i Valget af Biskop til Hamar. Da nu tvende Fuldmægtige fra sidstnævnte Kapitel, Chorsbrødrene Botolf og Halvard, den 20de September 1305 havde fremstillet sig i Bergen for Erkebiskoppen og ubbedet sig hans Stadsfæstelse paa Inggjalds eenstemmige Valg, saa fremtraadte nogle Dage senere, den 24de September, Archipresbyter Simon og Thorfil Gunnarssøn, Chorsbrøder af Oslo, med en Skrivelse, som udtalte den osloste Biskops og hans Kapitels Paastand. Denne blev dog den følgende 21de October af Erkebiskoppen paa det bestemteste forkastet. Biskopsvalget til Hamar — erklærede han — tilkom ifølge den almindelige Ret det hamarste Kapitel; og den osloste Biskop og hans Kapitel vare saa langt fra at kunne bevise Gyldigheden af sin Paastand, at det meget meer var vitteligt, at da den samme i 1278 var fremsat for Erkebiskop Jon, saa havde denne frifundet Hamars Kapitel for ethvert saadant Krav fra den osloste Biskopsstols Side, og paalagt denne i den omhandlede Sag evig Tausshed. Og denne Dom havde i hele 27 Aar været upaaanket. Derfor afviste Erkebiskoppen nu den osloste Biskopsstols Paastand som intetfigende. Imidlertid opfattede han en Indberetning om den hele Sag til Paven, hvori han erklærede sig beredt til at overlade dens Undersøgelse og Afgjørelse til andre lovlige Dominere, saafremt Oslos Biskop og Kapitel skulde ville itide og med gyldige Grunde gjøre Indsigelse mod hans Berettigelse ³⁾. Noget saadant findes ikke at være gjort fra den osloste Biskopsstols Side, og Erke-

¹⁾ S. o. f. II. 98.   ²⁾ Bartholinste Mfr. Tom. IV (E). 383, 751.   ³⁾ R. Dipl. I. 94, jfr. c. f. II. 30.

bisshoppen indviiede — som allerede fortalt — Ingjald den paafølgende 5te December.

I det næste Aar 1306 tilfagde Erkebiskop Jørund et Provincial concilium at samles om Sommeren i Oslo. Den fastsatte Tid synes at have været omkring St. Johannes Baptista (24de Juni). Man finder i Anledning af dette Concilium den første Antydning om, at til disse Kirkemøder flere Prælater end blot Bisshopperne, og navnlig: at Domkapitlerne have været kaldede, samt om at det ikke alene va Domkapitlerne — hvilket var naturligt — men ogsaa de tilkaldt Bisshopper og andre Prælater tilladt at lade møde for sig ved fuld mægtige. Man har nemlig Breve af den bergenske Bisshop Arne, udstedte fra Grønningiafund strax syd for Bergen den 11te Juni 1306 til Erkebiskoppen og Conciliet i Oslo, hvori han fortæller, at han selv „med sit Kapitels og de øvrige med Rette tilkaldte Prælaters Fuldmægtige (procuratores)“ i betimelig Tid havde forladt Bergen, men va bleven liggende paa ovennævnte Sted for Modvind i otte Dage, hvor for han beider sig undskyldt, om han skulde blive forhindret fra selv at komme, for hvilket Tilfælde „han giver sin Fuldmagt til Hr. Pete Haakonson, Chorsbroder af Bergen, og Hr. Botolf, Chorsbroder af Hamar, at møde og handle for sig paa Conciliet“¹⁾. Hvad enten nu dette imidlertid er blevet udsat for Bisshop Arnes Skyld, eller denne Reise siden er gaaet hurtigere, saa kom dog Bisshoppen personligen tilsted og nævnes som deeltagende i Conciliets Forhandlinger og Beslutninger. Conciliets Bestemmelser (statuta) ere udfærdigede i Oslo den 6te Juli 1306 af Erkebiskop Jørund og Bisshopperne Erlend af Færøerne, Ketil af Stavanger, Helge af Oslo, Arne af Bergen og Ingjald af Hamar.

Den første Artikel fornyer og stadfæster de ældre Statuter, navnlig Erkebiskop Jons, ligesom og Jørunds tidligere; og for at holde dem i Hævd paahydes, at de eengang om Aaret skulle offentlig forkyndes i enhver Kathedral- og Hovedkirke, samt at vedkommende Prælater skulle straffe deres Overtrædere saaledes som i selve Statutterne er foreskrevet.

De nærmest følgende Artikler omhandle Klosterne og Klostersugt: — I Betragtning af den Skade, som Klosterne i Nidaros's Provins lide baade i aandelig og verdslig Henseende ved de deri levende Brødres Ukyndighed og Mangel paa lærd Dannelse, hydes, at vedkommende Bisshop skal af ethvert Kloster udvælge skikkede Personer, hvilke paa dets Bekostning skulle sendes til Udlandet for at studere. — Da det er bragt i Erfaring, at Nonner, imod gode Seeder og de hellige Fædres Dekreter, optage Mænd som Brødre, og omvendt; Munk

¹⁾ Barthl. Nr. E. 308, 309.

Kvinder som Søstre i sine Klostre, saa forbydes dette strengeligen for Fremtiden, under hvilket som helst Paaskud det end skeer ¹⁾. — Da stor Skade affledkommes derved, at en altfor stor Mængde Personer optages i Munkes- og Nonne-Klostere, „hvilket i sig selv ingen Være medfører, men derimod under Paaskud af Fattigdom, foranlediger Simoni og andre Uordener“, — saa bydes, at Klostrenes Ejendomme, faste og rørlige, skulle nøie beregnes af vedkommende Biskop, og i Forhold dertil et vist Antal Medlemmer bestemmes, hvilket Antal ikke maa udvides, med mindre Klostrenes Evner forøges, og dog ikke uden vedkommende Biskops særlige Tilladelse.

Den sidste Artikel byder endelig, at da det paaligger Biskopperne, „som Sjælens Væger at sørge for sine Undergivnes aandelige Helbred“, saa skal i enhver Kathedralkirke ansættes en kyndig, stiftet og paalidelig Prest, hvilken paa bestemte Sted til passende Tid kan være til Tjeneste i Kirken for dem, der ønske at straffe for ham.

Ligesom ifkun de tilstedeværende Biskopper nævnes i Begyndelsen som disse Concilienstatuters Udstedere, saaledes siges i Slutningen ifkun de samme at have vedhængt Dokumentet, der indeholder dem, sine Segl ²⁾. Dette findes at have været i Norge paa denne Tid den sædvanlige Form for Concilie-Statuters Udstedelse, hvilken Form lader slutte, at om end, foruden Biskopperne, andre Prælater eller geistlige Corporationer vare tilstede paa Provinzialconcilierne, eller der ved Fuldmægtige repræsenterede, saa betragtedes dog endnu Biskopperne alene som Ihændehavere af den egentlige besluttende Myndighed.

Man kan ikke andet end høieligen rose Anden ogsaa i dette Provinzialconciliums Bestemmelser, hvilke, forsaavidt de ere nye, ikke i noget Punkt gaa ud over det reentirkelige Omraades Grændser. Ifkun den første Artikel synes at have maattet vække nogen Betænkelse hos den verbøslige Statsmagt. Den stadfæster nemlig udtrykkelig den Erkebiskops Jons Statuter, hvorved ikke kan menes andre end de bestjendte af 1280, hvori de forskjellige Bantilsælde opstilles paa en for den verbøslige Statsmyndighed nærgaaende Maade, hvilke derfor

¹⁾ Herved maa sigtes til de saakaldte præventumenn og præventukonur, om trent svarende til fratres conversi og sorores conversæ, nemlig Lægfolk, som for Betaling lagde sig ind i Klostre, beels for der at nyde Ro og Pleie, og beels tillige for at nyde godt af Klosterlivets formeentlige Fortjenstfuldhed uden egentligen at underkaste sig noget Klosterløfte eller indtræde som Ordensmedlemmer. Den her anførte Bestemmelses Hensigt er da at affætte den hidtil herskende Sedvane, at Kvinder kunde indtages til Pleie i Munkelostere og Mænd i Nonnelostere som Læg søstre eller Lægbrødre paa ovennævnte Maade, — en Skik, som naturligvis let kunde bringe Livet i Klostre i ondt Ord. Læg søstre — vilde man have — skulde blot optages i Nonnelostrene og Lægbrødre i Munkelostrene. ²⁾ N. g. L. III. 243—245.

ogsaa — som paa sit Sted fortalt — bleve saa ilde optagne af den daværende Rigsstyrelse ¹⁾, og hvilke ikke nævnes som stadfæstede af Provincialconciliet i Nidaros i 1290 ²⁾. Man kan her med Rette spørge, hvorledes Kong Haakon nu optog deres Fornøjelse og Stadfæstelse paa nærværende Concilium, og om han ikke heri har seet et Skridt fra Biskoppernes Side, sigtende til atter at bringe Norges Kongedømme under det hierarchiske Aag, som Erkebiskop Jon i sin Tid havde arbejdet paa at sammensmebe, men som dengang Rigsstyrelsen ved en overordentlig Kraftanstrengelse havde brudt. Herom give de forhaandenværende Kilder ingen bestemt Oplysning. Imidlertid vise fort efter indtrufne Begivenheder, som nu ret snart skulle fortælles, at Kongen med mistænksomt Øie betragtede visse Foretagender af Erkebiskoppen og Geistligheden, at han tog Forholdsregler, der ikke vare den biskoppelige Myndighed ret gunstige, og at der i det Hele i de næstfølgende Aar indtraadte en Spænding mellem Kongen og Erkebiskoppen, der dog heldigviis ikke blev af nogen lang Varighed. Men for at see disse Forhold i det rette Lys, maa vi kaste et Blik paa Haakons verdslige Styrelse og følge den indtil det Tidspunkt, vi nu have naaet.

69.

Norges ydre og indre Statsforhold, da Haakon blev Konge. Hans Arvesølge og Formynderstyrelseslov. Han troløver sin Datter Ingebjørg med Hertug Erik af Sverige. Dennes Jubblanding i Norges Statsfager og Forbindelse med Rigets geistlige og verdslige Stormænd.

Paa den Tid Haakon modtog Norges Kongedømme, paa Grændsen mellem Aarhundrederne, mærkedes en Gjæring i hele Norden, der spaaede store Omveltninger i Statsforholdene.

I Danmark var Erik Eriks søn (Menved) Konge, en ung, virksom, men ærgjerrig og glimrelysten Fyrste. Han havde i sit Riges Indre et Parti at bekæmpe af Landets mægtigste geistlige og verdslige Stormænd, der i Egenkab af Kongens Vælgere og Kongedømmets Raad allerede dannede en selvstændig Magt i Staten, — der trodsede Kongedømmet og undertrykte Almuen, — og af hvilket flere indflydelsesrige Medlemmer endog laa i aabenbar Fejde med Kongen, hvis Faders Død de havde voldet, og med hvis Fiende, Norges Konge, de havde ligefrem forbundet sig. Og alligevel stod hele den unge Konges Hu til at grunde en dansk Venlighed over sine sydlige Naboer, de smaa nordtydske Fyrster, uanset disses gamle Venforhold til det tydske Rige og Lydstyldighed under den tydske Konge og ro-

¹⁾ S. o. f. II. 37—40.   ²⁾ S. o. f. II. 66.

merke Keiser, — en forsængelig Stræben, der ganske naturlig maatte vække hans Riges sande Kraft og bringe det i Forvillinger med Lybfland, hvis Færlighed for Danmarks Nationalitet og Selvstændighed kun altfor snart viste sig.

Sverige havde tre unge, saagodt som fideorbne Styrere: Kong Birger Magnussøn og hans Brødre, Hertugerne Erik og Valdemar. Den svage Konge lebedes ganske af sine Raadgivere blandt Sveriges Stormænd og af sin Dronning, den danske Konges Søster. Hans tvende ærgjerrige Brødre stræbte i Forening efter at gøre hans kongelige Myndighed til en Skygge, eller vel endog fortrænge ham ganske fra den. Og under denne sig meer og meer udvækkende Spænding inden Kongecættens arbejdede de svenske Stormænd til samme Maal som de danske: Kongedømmets fuldkomne Ydmygelse under et Stormandsvælde, der paa een Gang i Kongens og Folkets Navn, men i Virkeligheden med Undertrykkelsen af begges lovlige Ret, kunde styre Riget og med det samme befordre sine Medlemmers personlige, egennyttige Hensigter. Nogle af dem troede at opnaa sit Maal ved at holde fast ved den svage Konges Sag, — Andre ved at understøtte de ærgjerrige Hertuger i deres oprørske Stræben. Et kongeligt og et hertugeligt Parti blandt Landets Store begyndte allerede at fremtræde, og en voldsom indre Splittelse truede Sveriges Fred.

Imidlertid havde de frodigt opblomstrende nordtydske frie Handelsstæder sit lurende, vindesygge Blik skarpt heftet paa hele Norden. De vogtede ufravendt paa de nordiske Rigers indre Splittelse og gjensidige Avindsyge, og paa deres Styresmands Lidensfæbelighed, Egennytte og Kortsynthed, for først umærkbart at trænge sig ind i de nordiske Handelsforhold, siden grundlægge et Kjøbmandsherredømme, og endelig, naar de havde befæstet sit Handelsaag paa de nordiske Landes Nakke, vel ogsaa, om Lykken var dem god, forandre dette til et Statsaag.

Og hvorledes var nu Norges ejendommelige Stilling under disse det øvrige Nordens Forholde? — Kong Haakon havde arvet efter sin Broder en Krig med Danmark. Denne fortsatte han nogenlunde heldigt, i det mindste uden Tab. Den afløstes snart ved Vaabenstilstande og Underhandlinger og Forlig, hvori Sverige stedse indblandedes, — Dereenskomster, som brodes ligesaa snart som de vare sluttede, og hvis hele Historie kun efterlader det Indtryk, at man fra alle Sider hyldebe en underfundig, men derhos vækkende og kortsynet Statskunst. — Haakon havde videre arvet et spændt, næsten fiendtligt, Forhold til de nordtydske Handelsstæder. Dem betragtede han under sin hele Regjeringsstid med mistænksomme Øine, og ved floge Underhandlinger, i hvilke han stedse førte et bestemt og kraftigt Sprog, søgte han at hindre

deres videre Dvergreb i Norge, ja vel endogsaa at indskrænke det de allerede havde vundet, — noget som vel tildeels Iyffedes ham, dog ikke stort længer end for hans egen Levetid. — Fra Norden begyndte Norge meer og meer at foruroliges af Russerne, og de med dem forbundne eller dem underliggende Kareler. Det Iyffedes vel Haakon at tilbagevise deres gjentagne Angreb, dog først efterat ikke alene Norges Statland Finnmarken, men ogsaa det nordlige Haalogaland havde lidt betydelig ved deres Herjninger. — Endelig vare ogsaa Forviklinger med England tilstede, der deels reiste sig fra Norges Indblanding under Kong Erik i de skotske Uroligheder, deels fra uvenskabelige Sammenstød mellem begge Rigers Undersaatter i Handelsanliggender.

Norges Stilling til Udlandet var saaledes, om end ikke i nogen høi Grad truet, saa dog ingenlunde fredelig. Men hvad der var værre, — Rigets indre Tilstand synes ikke at have været ganske beroligende. Det maa ansees utvivlsomt, at der ved Haakons Regjeringsstiltrædelse fandtes et Parti af norske Stormænd, hvilke med de ovenbestrevne danske og svenske, ja vel og de daværende eller nylig forudgaaende engelske og skotske Forhold for Die, stræbte at grundlægge ogsaa i Norge en selvstændig aristokratisk Statsmagt. Denne skjæbnede sig fra den gamle, nu forfaldne patriarchalske Lendermandsmagt deri, at den, meer uafhængig baade af Folket og Kongedømmet, skulde væsentligen hvile paa et Forbund mellem hine Stormænd selv, deels til gjensidig Opretholdelse mod Indgreb baade fra oven og fra neden i den Styrelsesmyndighed, de som sluttet Samfund i Staten kunde tilvende sig paa Kongedømmets Beforsning, — deels ogsaa uidentvøl til yderligere Indskrænkning af den Rest af gammel Folkestred, som endnu var Nordmændene levnet. Man kjender vistnok, paa Grund af de historiske Kilders Utilstrækkelighed, ikke de nærmere Omstændigheder ved hiint Partis Dannelse og Hensigter; men saameget sees, at Lendermændene have af Kongen været mistænkte for at udgjøre dets Kjerne, og at de Stormænd fortrinsviis have været anseede for dets Ledere, som i Kongens og hans afdøde Broders Mindreaarighed havde ført Rigsstyrelsen i deres Navn, og som under hele Kong Eriks Regjering havde vidst at vedligeholde den engang vundne Indflydelse. Spor til oprørske Bevægelser eller voldsomme Hensigter kunne ikke bestemt paa-vises; — og dog synes Hr. Audun Hugeliksøns Henrettelse ligesom Hr. Bjarne Lodinsøns og enkelte andre Stormænds Fængsling eller Flugt af Landet i de første Aar af Haakons Regjering at tyde paa Stridt fra deres Side, hvilke af Kongen ere tullede og straffede som høiforræderiske. Maaskee gif det omtalte Partis Stræben for Dieblisset nærmest ud paa at holde den Magt fast, som tidligere heldige Forhold havde lagt i dets Hænder; — men selv dette maa have forekommet

Kongen formeget, og han har været skarpsynet nok til derunder at skimte meer høitflyvende Planer, hvilke kun ventede en gunstig Leilighed for at fremtræde i Handling. Vist er det, at Haakon frygtede og habede hiint Parti med al dets ærgjerrige Virksomhed, og at han opbød sin hele Lands og Billies Kraft for at tilbagetrænge dets Hensigter, — hvilket og i Hovedsagen kan siges at have lykkets ham.

Hvad der under disse Forhold især maatte ængste Kong Haakon var den Omstændighed, at han stod som det eneste tilbageværende Stub af Harald Haarfagers mandlige Stamme. Hans Broder havde kun efterladt en Datter. Han selv havde kun tvende Døttre: den ene, Ingebjørg, egtesødt af hans Dronning Eufemia, Hertug Bislafs Datter af Rygen, den anden, Agnes, uegtesødt. Skjønt Haakon selv endnu var ung af Alder — han var ved sin Regjeringsstiltrædelse 29 Aar gammel — synes han tidlig at have opgivet Haabet om at faa nogen mandlig Arving. Ingen af hine Kvinder kunde ifølge Kong Magnus Haakonsøns Rigsarvesfølge arve Kongedømmet. Thi den uelukkede udtryffeligen enhver Kvinde fra Arven, skjønt den inden visse Led stedebe Mand af Kvinde til den; men alle de nævnte Kvinder vare endnu Børn af Alder, og der var lange Udsigter til at nogen af dem kunde blive gift og i sit Giftermaal maaskee føde en arveberettiget Søn. Især var dette Tilfælde med hans egtesødte Datter, der først var født i 1301. Imidlertid kunde Haakon dø, og da vilde efter Loven — da ingen lovbestemt Arving var forhaanden — et Kongevalg indtræde med alle dets Misligheder.

De norske Konger havde stedse frygtet et saadant. Magnus Erlingsøns Valg i sin Tid, og dets fordærvelige Følger, synes stedse at have forespået Kong Sverrers Etinænd som et advarende Exempel, og Kong Haakon Haakonsøns ligesom Magnus Lagabøters Bestræbelser havde ved deres Arvesfølge love netop gaaet ud paa at fjerne saameget som muligt et saadant Tilfælde. Nu stod det alligevel, efter iffe stort meer end een Mennestealderes Forløb efter Haakon Haakonsøns Død, truende forhaanden; og Kong Haakon Magnusson havde for sit Folks Skyld ei mindre Grund til at frygte det end nogen af hans Forfædre. Han havde nemlig for Dinene den Fordærvelse for Folk og Rige, hvortil Kongedømmets Valgbarhed baade i Danmark og Sverige havde ledet. Hvis det kom til et Kongevalg i Norge, maatte han forubsee iffe alene at Kongedømmet for Diebliffet kunde gaa ud af hans Linie, ja vel af hans Æt, men ogsaa at det ham forhåbte aristokratistfindende Parti af Rigets Stormænd vilde nytte Leiligheden til at gjøre Kongedømmets Valgbarhed stadig, og derved tillige begrunde sin egen Selvstændighed som en Kongedømmet sibeordnet Statsmagt, — som et Rigsraad. Og det var meer end sandsyn-

ligt, at den høie Geistlighed hertil vilde laane Haanden i den sikkre Fortrøstning, at den selv vilde komme til at indtage en udmærket Plads, ja maaffee blive den levende Kraft i et aristokratisk Valgrige. Den Indflydelse, der ved Kong Magnus's Lov hjemledes Erkebiskop og Lydbiskopper paa Kongevalget, saafremt et saadant indtraadte, maatte allerede være Geistligheden en Borgen for, at en heldig Anledning derved vilde taadne sig for den til at varetage egne Standsfordele.

Under disse Omstændigheder greb Haakon den Udvei atter at forandre Rigsarvesølgen, og i Forbindelse hermed at udstede en Forordning om Rigsformynderskabet i Tilfælde af Mindreaarighed, — begge Forordninger bestemt beregnede paa de forhaandenværende Forhold. Dette kom i Stand den 16de September 1302 paa et Høvdingemøde i Oslo, ved hvilket vare tilstede, foruden mange Lendmænd og andre verdslige Høvdinger, ogsaa alle Norges daværende Biskopper: Erkebiskop Jorund og Biskopperne Arne af Stavanger, Narve af Bergen, Gyvind af Oslo og Thorstein af Hamar.

Hovedforandringen i Rigsarvesølgen gik ud paa, først at give Mand af Kvinde nærmere Arveret end før var Tilfælde, ved nemlig at stille egtesødt Søn af egtesødt Datter nærmest efter egtesødt Sønnesøn og forud for egtesødt Broder, — dernæst, hvad der var det vigtigste, at stæde Kvinde selv, inden visse Slegtsskabsgrader, til Arv af Kongedømmet, nemlig: Datter, Sønnebatter og Datterdatter, alle egtesødte, i 7de og 8de Arv, næst efter Farbroders Søn, og videre: Søster, Fæster og Broderdatter, alle egtesødte, i tolvte Arv, — og endelig at indføre i Arvetallet ogsaa Frilledatters egtesødte Søn, nemlig i 9de Arv, næst efter Frillesøns egtesødte Søn og Frillesøn selv. Herved var Afgang til Kongearvesølgen sikket Kong Haakons egtesødte Datter, baade for hendes egen Person og for hendes kvindelige saavel som mandlige Afkom, — hans Broderdatter for egen Person, — og hans uegte Datter for hendes egtesødte mandlige Afkom. Udfigterne til et Kongevalg vare saaledes betydelig fjærnede, saameget mere som den Slutningsbestemmelse i Magnus's Kongearvesølgelov optoges, at naar ingen af de udtrykkelig nævnte Arvinger fandtes, skulde man følge den private Arvelov, dog ogsaa her med den Udvidelse, at Kvinde, som hiin Lov altid udelukkede fra Kongearven, kunde, inden de i den private Arvelov nævnte Grader, træde til, naar ingen Mand fandtes, forudsat at Arvingen, hvad enten det var Mand eller Kvinde, kunde regnes paa en eller anden Maade som stammende fra den norske Kongæt.

Rigsformynderloven bestemte Rigets Arvinges Myndighedsalder

til det fyldte tyvende Aar, isædet for at for det tolvte Aar synes at have været Kongens ved gammel Vedtægt hævdede Myndighedsalder, eller i alt Fald, hvis man vilde henholde sig til den private Lov, da det femtende. Men idet Mindreaarighedstiden saaledes forlængedes, saa ophævedes paa den anden Side den gamle selvskrevne Formynderstyreelse ved Rigets Lendermænd. Der bestemtes nemlig en Formynderstyreelse ved et saakaldet Rigets Raad, nemlig tolv Mænd, blandt hvilke altid Kansleren og Merkesmanden skulde være, men som forøvrigt uden tvivl tænktes tilnævnte af den sidste Konge, ligesom de ved senere muligen indtrædende Afgang selv udfyldte sit Tal. Af disse tolv skulde igjen fire, hvori blandt Kansleren og Merkesmanden, stadig være om den Umyndiges Person, og nærmest føre Rigsstyrelsen, dog saaledes at tvende Biskopper udenfor de tolv, skulde staa dem ved Siden i Tilsynet med Kronens Stat. De øvrige otte skulde være fordeelte omkring i Landet, men i foresaldende vigtigere Rigsanliggender, og i ethvert Fald eengang aarligen, samles med de fire og de tvende tilforordnede Biskopper til fælles Overlægning. Disse Indstrømninger vare fastsatte i dette Formynderraads Styrelsesmyndighed, idet nemlig enkelte Regjeringsfagers Afgjørelse forbeholdtes at henstaa til Regenten selv blev myndig. Endelig vare Bestemmelser opstillede for det særlige Tilfælde, at Rigets Arving var en Kvinde og endnu ugift, nemlig angaaende hendes Giftermaal, hendes Mandss Forhold til Formynderraadet og saadant mere ¹⁾.

Begge de nævnte Forordninger vidne om en for den Tid sjælden Omtanke og Statsklogskab hos Haakon; — og det at han fik dem vedtagne af sit Riges verbøslige og geistlige Høvdinge, aabenbare imod disses egne, engere Standsfordele, tyder paa hans Evner og Kraft som Styrrer. Men et Misgreb var det dog, hvis Haakon — hvilket mange Omstændigheder synes vise — forsømte, eller ansaa det for overflødig, eller endogsaa kanslee ikke fandt det passende, at forelægge Folket de ovenanførte Bestemmelser til Samtykke og Vedtagelse paa Lagthingene. Derved unddrog han dem nemlig den Støtte og Beskyttelse, de vilde have erholdt ved formeligen at indtages i Landsloven i den ældre Kongearvesfølgeovs Sted, — noget som ikke findes at være skeet. Angaaende hans Bevæggrunde og Hensyn i denne Fremførelse kan vist nok Eet og Andet giettes; men ligesom hiin Forsømmelse neppe kom til at have de særdeles indgribende Følger, den muligens kunde have havt, saaledes ligger formeenlig en nærmere Undersøgelse heraf ganske udenfor Kirkens Historie. De omtalte Foranstaltninger ere kun her berørte til Dplysning af Haakons Stilling som

¹⁾ Naade Arve- og Formyndere-Loven findes i R. g. L. III. 44—55.

Ronge i det Hele, — en Stilling, hvoraf naturligviis hans særlige Forhold til Kirken i mange Henseender blev paavirket.

Uagtet nu Haakon ved den omtalte Rigsarvefølge og Rigsfor-myderstabs-Lov kunde synes at have sikret sin Datter og hendes Afkom Kongedømmet, og Norge for, i det mindste i den nærmeste Fremtid, at blive et Valgrige, — saa maatte det alligevel være ham magtpaaliggende ogsaa itide at udsee sin Datter et passende Giftermaal. Dette blev nu det næste Maal for hans politiske Virksomhed.

Blandt Nordens daværende Fyrster stod ubestrikt Hertug Erik Magnussøn af Sverige høiest med Hensyn til glimrende Egenstaber. Med Skjønhed, det mest indtagende Væsen og ridderlig Færd forenede han tidlig en Statsmands skarpe Blik. Men Ridderligheden, maa man vel mærke sig, var i Ridderstabs Forfaldstid (og den var allerede indtraadt) en huul Glans, og det fjortende Aarhundredes Statskunst var renkesuld og samvittighedsløs. I begge Henseender var Hertug Erik en egte Søn af sin Tid. For at tilfredsstille sin Eyst til at glimre ved ridderlig Pragt blandt Sveriges Store tog han ikke i Betænkning at udsue Landets Almue ved de tungeste Byrder, og for at gennemdrive sine ærgjerrige Planer brød han gjerne baade Tro og Love, og dækkede siden sit Brud med pralende og listige Ord. En saadan Karakter var ikke let at gennemskue for den Tids Nordmænd, hos hvem Ridderstabet i sin egte anglonormanniske og tydske Betydning aldrig ret var indtrængt, og som meer kendte det af overdrevne Ridderromaner, end fra det virkelige Liv. Dens glimrende Jhre blendede baade Norges Konge og Folk; og det var derfor intet Under, at Haakon, efterat have lært Hertug Erik personligen at kjende, fortrindsviis onskede ham til vordende Svigersøn. Hertug Erik paa sin Side greb med Begjærlighed en Forbindelse, der lovede ham et Nygstd for sine ærgjerrige Planer med Hensyn til Sverige, aabnede ham Udsigter til en indflydelsesrig Indblanding i Norges Anliggender og overhovedet forespejlede ham Dypfyldelsen af hans mest levende Ønske, at komme til at spille en glimrende Hovedrolle i hele Nordens Statsbevægelser. Paa et Møde ved Solberg i Gautelvens Munding omkring Michaelsmesse den (29de September) 1302 fæstede den tyveaarige Hertug Erik den ikke stort meer end aarsgamle norske Kongedatter Ingebjørg til sin Brud. Sin uegte men ældre Datter Agnes trolovede Haakon samme Aar til en af Norges indfødte Stormænd, Hacthor Sønssøn, som ogsaa egede hende nogle Aar senere.

Hertug Erik havde ikke bebrøget sig i sine Forhaabninger. Fra den Stund af at Kong Haakon havde kaaret ham til sin Svigersøn optraadte han i hele Nordens Anliggender med forøget Kraft og Virksomhed, og meget snart blev han, hvad han onskede: det Driv-

hjul hvorom de nordiske Rigers politiske Bevægelser væsentlig drejede sig. Hvad Norge angaar, da vidste han strax ved sin Kærværelse der at indsmigre sig ikke alene hos Kongen og end mere hos den smukke og barmhertige Dronning Eufemia, men ogsaa hos Folket, baade Stormænd og Almue; og i flere Aar lykkedes det ham paa den ene Side at finde en Støtte i Norge under den Opstand, som han i Forening med sin yngre Broder Baldemar reiste mod Kong Birger, — og paa den anden Side at holde Uenigheden mellem Norge og Danmark aaben for saaledes at hindre den danske Kong Erik fra at komme sin Svoger Kong Birger med fuld Kraft til Undsætning. Hans Bevægelse mellem Nordens Fyrster var et uophørligt djernt Spil med List og Renker, hvilket neppe stod tilbage for noget andet lignende paa samme Tid i Europa.

Hertug Eriks mange Statskneb og især den Trosløshed, hvormed han overrumplede og fangede sin Broder, Kong Birger, den 29de September 1306, synes dog endelig at have vaakt hos Kong Haakon nogen Mistillid til ham og at have fjælnet Kongens Iver for hans Sag. Men Hertugen, som nu meer end nogensinde trængte til Norges Understøttelse for at kunne afvende eller svække den med Birger forbundne Danske Kongs Angreb, var ikke raadvild. Han henvendte sig fra Badstena ved Brev af 25de November 1306 til Norges geistlige og verdslige Stormænd, „Jorund Erkebiskop af Nidaros, Biskopperne Erlend af Færøerne, Ketil af Stavanger, Helge af Dølo, Arne af Bergen og Ingjald af Hamar, Abbeder og Baroner, hans kjæreste Faders Kong Haakons Raadgivere, til Riddere, Bødnere og øvrige Lærde og Læge i Norge“, med den Opfordring, at de skulde raade og bevæge deres Herre, Kong Haakon, til at beskytte Hertugens Venner — nemlig de for Deeltagelse i Kong Erik Glippings Mord fredløse danske Herter —, om end derved gjordes Brud paa den nylig mellem Norge og Danmark sluttede Vaabensstilstand ¹⁾. Siden da Hertugen under en personlig Sammenkomst med Kongen i Dølo havde overvundet dennes Betænkeligheder, henvendte han sig atter ved Brev af 14de Februar 1307 til de samme Rigets Stormænd med Opfordring til dem, at de vilde tro Alt hvad Kongen, paa hans Vegne, forebragte, og kraftigen understøtte Kongen i hvad han bestemte til Forsvar for Norges og de svenske Hertugers Ret ²⁾. Hertug Erik opnaaede ved denne Fremgangsmaade virkelig for Diebliffet hvad han ønskede. Kong Haakon drog til Thronhjem, og efterat have raadslaet, som det lader, med Erkebiskoppen og maaskee flere der forsamlede Stormænd, udstedte han den 2den Mai 1307 en Erklæring, hvorved han, som det heber, „ifølge Hertug Eriks, sine Biskoppers og øvrige Raad-

¹⁾ Thortel. Anal. 97.   ²⁾ N. Dipl. II. 73.

giveres Naad“, tog de danske Fredløse under sin Bestyttelse, og derved med det samme erklærede Stilstanden med Danmark hævet ¹⁾).

Disse mærkelige Forhandlinger hentyde uden al Tvivl paa en tidligere aabnet umiddelbar Forbindelse mellem Hertug Erik og Norges Store, — en Forbindelse, som neppe har været uden egennyttige Hensyn fra begge Sider, og i saa Fald rettet mod Kong Haakon selv og mod Kongedømmet i Norge. Hertug Eriks Karakter og hans Afsærd ved saa mange andre Leiligheder giver god Grund til at slutte, at han for at skaffe sig et Tilhæng i Norge uafhængigt af Kongen, har hemmeligen pustet til det aristokratistfindende Partis Planer og derhos tillige smigret den høie Geistligheds hierarchiske Forhaabninger. Lykkes det ham at svække Kongedømmet ved at faa stillet det en selvstændig aristokratist geistlig-verdslig Statsmagt ved Siden, saa havde han i Norge stabt sig et Feldt for sine Henker lig det, han allerede havde at virke paa i Sverige og Danmark; og han kunde da, selv under Kong Haakons Modstræben, ved hin Magts Hjælp drive mangt og meget igennem til sine egne ærgjerrige Planers Fremme. Af de her fremstillede Forhold kan man maaskee ogsaa forklare sig, at Provinzialconciliet i Oslo i 1306, stolende paa den i Norge allerede saa indflydelsesrige Hertug Eriks hemmelige Bistand, har vovet, hvad Provinzialconciliet i 1290 ikke vovede, — at fornye og stadfæste Erkebiskop Jons Bestemmelser af 1280, et Skridt, som umulig kunde være Kongedømmet hjært, eller stemme med Kongens personlige Ansættelser.

63.

Kong Haakon møder og fuer det opstræbende Stormandsvalde. Hans Forankalninger i denne Henseende, vedrørende baade den verdslige og den geistlige Styrelse. En kongelig Kapel-Geistlighed dannes.

Skjønt Kong Haakon under de nys fortalte Forhandlinger endnu viser sig at gaa i den listige svenske Hertugs Ledebaand, saa kan man dog neppe omtvivle, at just disse Forhandlinger have aabnet hans Dine for den farlige Stilling, hvori det norske Kongedømme var indledet ved Forbindelsen mellem Hertugen og Landets Store. Han maatte indsee, at disse sidste gjorde sterke Skridt mod Selvstændighed, og at Hertugens Indflydelse i Norge var paa god Wei til at være hans egen over Hovedet. Haakon biede nu heller ikke længe med at tage kraftige Forholdsregler for at møde Faren i Tide. Endnu i hele Aaret 1307 vedligeholdtes vel i det Udvortes et nogenlunde venstabeligt Forhold mellem Kongen og Hertugen; men den første viste

¹⁾ Thorkel. Aaal. 91—94.

fig ikke længer villig til ubetinget at opfylde alle den sidste Fordringer, og denne igjen lod fra sin Side et Overmod til Syne, som ikke kunde andet end krænke Kongen. Fortroligheden mellem dem var siensynligen rokket, om end ikke Kongen strax vovede eller formaaede at sprengte de Garn, hvori det havde lykkets Hertugen at indvillige ham. Men i det følgende Aar 1308 kom det endelig til et aabenbart Brud mellem dem, og omtrent samtidigt hermed udstedte Haakon en høist mærkelig Forordning, rettet mod de norske Stormænds Selvstændighedsstræben og skiftet til at knække denne i dens Fremspiren.

Denne Forordning er udstedt i Oslo den 17de Juni 1308 og omfatter de væsentligste Dele af den indre Styrelse. I Indledningens erklærer Kongen, at den er fremkaldt „ved adskillige Mænds Fremfærd mod Kongens Tjener, ikke alene i hans og hans Broders Barndom, men ogsaa senere, da nemlig Kongen, siden han modtog under sin Styrelse hele Norges Rige, sin Fædrearv, ved sine mangfoldige Regjeringsforretninger er bleven hindret fra at tage sig saaledes af disse Anliggender, som hans Skyldighed og Dnske var.“ Ved Forordningens første Artikel indbrages alle Sysler under Kongen, saaledes at denne altsaa forbeholder sig fra ny af at besætte dem efter eget Lykke. Ved den anden Artikel beklæder han flere Hirdembedsmænd: Merkesmand, Biscopsler, Fehirde og Drotsete. Ved den tredje og mærkeligste forordning erklærer han, at Jarlsnavn og Lendermandsnavn for Fremtiden ikke meddeles nogen, dog saaledes at for Jarlsnavnets Beskommende Undtagelse gjøres med Kongesønner og Jarlen af Orknemere. De for Tiden værende Lendermænd beholde for Livstid deres Hæder og Ret. For sande Høiforædere erklæres de, som tilraade en mindreaarig Konge at taale flere verdslige Høvdinger i Norges Rige, end de, som ere komne af den rette Kongegæt. De øvrige Artikler omhandle udsærligen Hirdens og Riddernes Skyldighed og Ret samt Embedsvæsenet i det Hele, hvilket sidste ordnes paa en saadan Maade, at paa den ene Side Folkets Bedste derved sikres, og paa den anden Side Embedsmændenes Ansvarlighed for Kongedømmet stærkes, og deres Afhængighed af samme forøges. Forordningen slutter med en Opfordring i Guds Navn til alle haandgangne Mænd: „ikke at tale ilde om Kongen eller samtykke dem, som gjøre det,“ men strengt opfylde sine Pligter, sin Skyldighed mod Kong Magnus's Aftom, og sin Trofæd mod Kongens Datter Ingebjørg, — samt med en Opfordring til det hele Folk, „Hird og Almue“ at overholde den Forordning, som er givet om Rigsstyrelsen „saaledes som de ville forsvare for Gud paa Dommens Dag“¹⁾.

¹⁾ N. g. 2. III. 74—81.

Satte Kongen ved denne Forordning det fremstræbende verbøslige Stormandsvælde en stærk Skranke, saa satte han ogsaa Hierarchiet en lignende ved en Forordning udstedt noget senere, i den anden Halvdeel af 1308, eller den første Halvdeel af 1309¹⁾. Den er i Form af en Befaling til Sysselmænd og Lagmænd, og dens Bestemmelser ere følgende:

Ingen Bøder maa paalægges udenfor den gamle Christenrets Bestemmelser. — Testamenter, om ogsaa gjorte til Fordeel for Kirker og Kloostere, skulde ei holdes videre end Lovbogen vidner. — Landverns Segl og Udrustning skal forvares i Kirken efter gammel Sedvane. — Lagmænd skulde arve Klerker og Prestes efter gammel Skik. — Alle Mænd skulde gjøre Lebing efter Jordebrug og Formue overeensstemmende med Loven. — De Fattiges Fjerdedeel tages af alle Tiender. — Alle Klerkesvende skulde staa i samme Lydsfylldighed til Kongedømmet som andre Tjegner med Hensyn til Bøder, Sagsøgning, Skat, Skuld, Told og alle Paalæg, undtagen de Mænd, som ere Bisshopperne indrømmede. — Disse ere: for Erkebiskoppen hundrede Mænd, hvilke skulde være frie for Lebingsubredelse, Skutilsvende for tre Personer, Huskarle for to; de skulde og være frie for Nærvinger, Lebingfærd med Kongen og Skibdragning. — Ligeledes for hver Bisshop indenlands fireti Mænd. — Hvis Erkebiskoppens Mænd slaaes sig imellem i hans Nærvær, i hans Gaard eller paa hans Skib med tvende andre Skibe, da dele Kongen og Erkebiskoppen Bøden, undtagen i Tilfælde af Manddrab eller Lemlæstelse, da Kongen tager den alene. — Men hvis de slaaes udenfor Erkebiskoppens Nærvær, sig imellem eller med Andre, har Erkebiskoppen ingen Bød derfor. — Ingen Bøder ere indrømmede de øvrige Bisshopper, hverken paa deres Mænd eller Andre udenfor den gamle Christenrets Lydende. — Fornævnte Erkebiskops og Bisshopsmand nyde kun ovennævnte Ret, forsaavidt som de alle ere opgivne ved Navn i et Brev ved hver Bisshopsstol. — Det forbydes at indvilge Provsterne eller bispes Udbudsmænd nogenformhelst almindelige Afgifter. — Det er forbudt at betale for Begravelse, Barnebaab, Salvelse, Vor Herres Legeme eller deslige aandelige Ting, med mindre man gjør det af egen gode Villie; thi Presterne ere pligtige at yde Folk saadant frit. — I det Tilfælde, at Folks Forfædre have ladet bygge Kapeller, eller Bønderne selv have studt til for at faa Gudstjeneste, og Bisshoppen ei vil sætte Prest til efter gammel Sedvane, da er det billigt, at Bønderne heller ikke betale for den Gudsstjeneste, de ikke erholde udført. — Hvis Provsterne eller deres Om-

¹⁾ Nemlig i Kongens 10de Regjeringsaar, d. e. mellem 10de August 1308 og samme Dag 1309; Udstedelsesdagen er ingensteds angiven. Forordningen findes trykt i N. g. L. III. 81—85.

budsmænd overtræder hvad nu er nævnt og betynger Kongens Tegner med Ban eller anden Haardhed for at faa dem til at underkaste sig nye Paalæg, da skal Lagmand eller Syssemand, hvem som Bonden opfordrer, være skyldig til at hjælpe ham til gammel Lov; men har paa den anden Side Provsten ret Sag mod Bønderne, da skal Lagmand eller Syssemand ogsaa pligte disse sidste til at gjøre Kirken Ret. — Tyffes det Lagmand eller Syssemand, at Provsterne forurette Kongens Tegner, og ville Provsterne paa ingen Maade lyde hines Advarsler, men trænge Bønderne med Ban og andre Tyngsler til at underkaste sig deres Paalæg, da fortjener ei den at nyde Ret, som ei vil forunde Andre den, og skal Lagmanden eller Syssemanden i saa Tilfælde erklære Provsterne eller deres Ombudsmænd dette, og derpaa forbyde baade Kvinder og Karle at arbejde for dem, eller tjene dem, eller leie af dem Gaarde, Huse eller Skibe.

Dette var i Grunden et Tilsvær fra Kongens Side i rene og klare Ord paa det oslofte Provinzialconciliums Fornyelse af Erkebiskop Jons Statuter med Hensyn til Bans Anvendelse, da Kongen jo her tydeligen opstiller den Grundsætning, at Bannet ei maa anvendes til at fremtvinge noget, der strider mod gjældende Landslov, og at følgelig Geistlighedens Ret til at anvende Banssættelsen er betinget af Landsloven. Forordningen kan ogsaa paa en Maade siges at indeholde en Erklæring af Kongen om hvad han af Tunsbergforeningen agtede for behagende, eller rettere hvilke Bestemmelser han vilde lade træde i hiin Forenings Sted, hvilken altsaa ved nærværende Forordning end yderligere, end før var skeet, fra Kongedømmets Side betegnedes som oplyst, magtesløs og intetfigende.

Det var ikke nok, at Haakon, som ved sidstomtalte Forordning skede, henviste Geistligheden til den samme Tydighed mod Landets Love, som Kongens Undersaatter i Almindelighed skyldte disse; — han arbejdede ogsaa ved denne Tid paa at gjøre Kongedømmet, saavidt muligt, uafhængigt af Biskoppernes og den af dem ansatte høiere Geistligheds Bistand i verbørlige Regjeringsanliggender.

Den europæiske Statskunst og de europæiske Staters indbyrdes Forhold var nemlig allerede saaledes bestaffet, at der til deres Ledning udfordredes en videnskabelig Dannelse, navnlig en Kjendskab ikke alene til den canoniske Ret, men ogsaa for en Deel til den civile romerske, som det endnu var sjældent at træffe udenfor den høiere Geistligheds Kreds. Denne spillede derfor i de fleste politiske Underhandlinger Staterne imellem Hovedrollen, om ikke altid just som Formænd i Mødet, saa i det mindste i Virkeligheden, i Egenkab nemlig af Skrivere, Tolkere og saadant mere. En lignende Dannelse krævedes ogsaa i Bestyrelsen af de indre Statsanliggender, i det mindste forsaavidt

skriftlige Udfærdigelser angik, selv om disse, som i Norge var almindeligt, skeede i Landets Sprog. Kongens Kansler, der besørge disse Udfærdigelser og havde Kongens Segl i Forvaring, maatte saaledes være en Mand af geistlig Dannelse, om han end ikke derfor nødvendigvis behøvede at være Geistlig af Bielse. Biskopperne og bispes Chorbrødre, eller og de høiere Ordensgeistlige, Abbeder, Priorer og deres Lige, vare altsaa de, til hvem Kongedømmet i de nævnte Regjeringsanliggender var nærmest henviist. Men alle disse geistlige Herrer havde sin særlige Standsinteresse, der ikke altid stemmede med Kongedømmets Anskuelser.

De norske Konger havde allerede længe indseet dette. Skjønt de ofte havde været nødt til at benytte Biskopperne og andre høie Prælater i Underhandlinger med Udlandet, saa havde de dog altid undgaaet at benytte dem ved skriftlige Udfærdigelser i Landets indre Anliggender, eller som Bevarere af det kongelige Segl. Hertil havde de altid valgt en af sine Hirdprester, Geistlige, hvilke i Egenskab af sin Stilling i Kongens Hird stode i et engere Afhængighedsforhold til Kongedømmet, og paa en Maade vare undtagne den biskoppelige Myndighed, om end ikke aldeles i Formen, saa dog noget nær i Virkeligheden. Den af disse, hvem Seglet var betroet, kaldtes Kongens Kapellan (kapallin). Efterat det anseeligere, høit vigtige Kanslerembede var oprettet, hvilket synes at være skeet ved Kong Magnus Haakonson, saa var dette, til hvilket Udfærdigelsen af alle kongelige Breve og Bevaringen af det kongelige Segl nu blev henlagt ¹⁾ aldrig blevet overdraget nogen Biskop, men var blevet besat deels med en eller anden af Kongen beroende Geistlig f. Ex. en Provst eller Chorbroder ved et kongeligt Kapel, deels, som det lader, undertiden med en vel studeret Lægmand ²⁾.

Forholdsreglen var klog og havde saa at sige vundet Hevd som en Grundsætning i den norske Statsstyrelse. At overholde, bestyrke og udvide den, var Kong Haakon magtpaaliggende, helst nu da han mistænkte Biskoppernes aristokratisk-hierarkiske Hensigter; og for dette Niemed foretog han sig at udvirke oprettet en egen anseelig og talrig Klasse af Geistlige, hvilken saameget som muligt skulde undrages den biskoppelige Diocesanmyndighed, og derimod knyttet til Kongedømmet, — et Slags kongelig Hirdgeistlighed, om man saa maa kalde

¹⁾ Hirdskraa c. 21, N. g. 2. II. 409.

²⁾ I Sverige og Danmark findes jævnlig, ja maaskee oftest, Biskopper at have været Kongernes Kanslere. I den norske Hirdskraa siges ikke engang udtrykkelig, at Kansleren skal være en Geistlig; og det synes han virkelig ikke altid at have været. Saaledes var vel neppe Kansleren Hr. Bjarne Kobinson (Bernhardus Ludovic) i Kong Erik Magnussens Mindreaarigtid nogen egentlig Geistlig.

den, hos hvilken Kongen kunde finde al den geistlige Hjælp, han i sine Regjeringsaanliggender tiltrængte, uafhængig af Biskopperne og deres Kapitler.

Emnet til en saadan Indretning fandtes helbigvis allerede i Norge, deels i de omtalte Hirdprester, hvilke dog i Regelen kun vare tvende ¹⁾, deels og især i de saakaldte kongelige Kapeller. Disse vare visse anseelige Kirker i forskjellige Dele af Norge, hvilke efterhaanden vare byggede og rigeligen udstyrede af Kongerne, og med hvilke der, da Biskopperne med Kongernes Indrømmelse havde erhvervet sig Patronatsretten til Landets øvrige Kirker, var gjort en Undtagelse til Gavn for Kongen, saaledes at Ketten at kalde eller præsentere Prester og ringere Geistlige til dem blev ham overladt, kun at den canoniske Indsættelse forbeholdtes vedkommende Biskop, ligesom og den øvrige Diocesamyndighed over dem. Disse kongelige Kapeller vare for nærværende fforten i Tallet, og de fire fornemste: Apostelkirke i Bergen, Marielkirke i Oslo, Michaelkirke i Lunsberg og Dlafskirke paa Dgvaldsnes, — vare Kollegiatkirker, d. e. ved hver af dem underholdtes et Kollegium af Kanniker (canonici) eller Chorsbrødre, i hvis Spidsse fød en Provst (præpositus) som Kirkenes Bestyrer ²⁾. Kunde Kongen fremme disse Kapeller med deres Geistlige til et eget Heelt under en fælles Formand, som Kongen kaldte, og som i alt Væsentligt var den værdige Myndighed undbragen, saa kunde han siges at have opnaaet sit Formaal.

Dg dette lykkedes ham virkelig ved Havens Hjælp. Den overvordige og haardnakkede Bonifacius VIII var død den 11te October 1303. Hans Eftermand Benedictus XI, valgt den paafølgende 22de October, døde allerede den 6te Juli 1304, og nu valgtes, efterat

¹⁾ Hirdstaa c. 21, R. g. 2. II. 409 f. ²⁾ Ved Apostelkirken i Bergen var Provst og Chorsbrødre indsatte under Kong Magnus Haakonssøns Regjering 1273 (Søl. Ann. 142, Fornm. s. X. 159). Marielkirken i Oslo havde Provst og Chorsbrødre før Haakons Regjeringsstiltredelse, og blev af ham rigeligen begavet og privilegeret (Haakons Brev af 22de Juni 1300, R. Dipl. I. 83—86). Michaelkirken paa Lunsberghus havde i 1317 Provst, fire Chorsbrødre og to Dlafoner (R. Dipl. III. 107). Dlafskirken paa Dgvaldsnes var en meget stor Bygning, som dens Levninger endnu udvise; Kong Haakon erhvervede sig Patronatsretten til den i 1305 af Biskop Kettil af Stavanger (R. Dipl. I. 94). De ti øvrige kongelige Kapeller vare: St. Peters Kirke paa Gaarby, St. Laurentius Kirke paa Lister, St. Laurentius Kirke i Gifundsbund, alle tre i Stavangers Biskopsdømme, Hellig Korsets Kirke med Hospital paa Fane, St. Katharina og Allehelgens Kirker med Hospitaler i Bergen, St. Ludovicus Kapel paa Thyfløssø, St. Nicolaus Kapel paa Herbla, alle fem i Bergens Biskopsdømme, St. Marie Kapel paa Trums „nar Hedningerne“ i Albaros Biskopsdømme og St. Stephanus Kapel med Hospital i Lunsberg i Oslo Biskopsdømme.

skriftlige Udfærdigelser angik, selv om disse, som i Norge var almindeligt, stede i Landets Sprog. Kongens Kansler, der besørge disse Udfærdigelser og havde Kongens Segl i Forvaring, maatte saaledes være en Mand af geistlig Dannelse, om han end ikke derfor nødvendigvis behøvede at være Geistlig af Bielse. Biskopperne og disse Chorsbrødre, eller og de høiere Ordensgeistlige, Abbeder, Priorer og deres Lige, vare altsaa de, til hvem Kongedømmet i de nævnte Regjeringsanliggender var nærmest henviist. Men alle disse geistlige Herrer havde sin særlige Standsinteresse, der ikke altid stemmede med Kongedømmets Anskuelser.

De norske Konger havde allerede længe indseet dette. Skjønt de ofte havde været nødt til at benytte Biskopperne og andre høie Prælater i Underhandlinger med Udlandet, saa havde de dog altid undgaaet at benytte dem ved skriftlige Udfærdigelser i Landets indre Anliggender, eller som Bevarere af det kongelige Segl. Hertil havde de altid valgt en af sine Hirdprester, Geistlige, hvilke i Egenkab af sin Stilling i Kongens Hird stode i et engere Afhængighedsforhold til Kongedømmet, og paa en Maade vare undtagne den biskoppelig Myndighed, om end ikke aldeles i Formen, saa dog noget nær i Virkeligheden. Den af disse, hvem Seglet var betroet, kaldtes Kongen Kapellan (kapallin). Efterat det anseeligere, høit vigtige Kanslerembede var oprettet, hvilket synes at være stiftet ved Kong Magnus Haakonson, saa var dette, til hvilket Udfærdigelsen af alle kongelige Breve og Bevaringen af det kongelige Segl nu blev henlagt ¹⁾ aldrig blevet overdraget nogen Biskop, men var blevet besat deels med en eller anden af Kongen hørende Geistlig f. Ex. en Provst eller Chorsbroder ved et kongeligt Kapel, deels, som det lader, undertiden med en vel studeret Lægmand ²⁾.

Forholdsreglen var klog og havde saa at sige vundet Hævd som en Grundsætning i den norske Statsstyrelse. At overholde, bestyrke og udvide den, var Kong Haakon magtpaaliggende, helst nu da han mistænkte Biskoppernes aristokratisk-hierarkiske Hensigter; og for dette Diemed foretog han sig at udvirke oprettet en egen anseelig og talrig Klasse af Geistlige, hvilken saameget som muligt skulde undrages den biskoppelige Diocesanmyndighed, og derimod knyttet til Kongedømmet, — et Slags kongelig Hirdgeistlighed, om man saa maa kalde

¹⁾ Hirdskraa c. 21, N. g. 2. II. 409.   ²⁾ I Sverige og Danmark findes jævnlig, ja maaskee oftest, Biskopper at have været Kongernes Kanslere. I den norske Hirdskraa siges ikke engang udtrykkelig, at Kansleren skal være en Geistlig; og det synes han virkelig ikke altid at have været. Saaledes var vel neppe Kansleren Hr. Bjarne Kobinson (Bernhardus Lubovics) i Kong Erik Magnussons Mindreaarigtid nogen egentlig Geistlig.

den, hos hvilken Kongen kunde finde al den geistlige Hjælp, han i sine Regjeringsaanliggender tiltrængte, uafhængig af Biskopperne og deres Kapitler.

Emnet til en saadan Indretning fandtes heldigvis allerede i Norge, deels i de omtalte Hirdprester, hvilke dog i Regelen kun vare toende ¹⁾, deels og især i de saakaldte kongelige Kapeller. Disse vare visse anseelige Kirker i forskellige Dele af Norge, hvilke efterhaanden vare byggede og rigeligen udstyrede af Kongerne, og med hvilke der, da Biskopperne med Kongernes Indvømmelse havde erhvervet sig Patronatsretten til Landets øvrige Kirker, var gjort en Undtagelse til Gavn for Kongen, saaledes at Ketten at falde eller præsentere Prester og ringere Geistlige til dem blev ham overladt, kun at den canoniske Indsættelse forbeholdtes vedkommende Biskop, ligesom og den øvrige Diocesamyndighed over dem. Disse kongelige Kapeller vare for nærværende fjorten i Tallet, og de fire fornemste: Apostelkirke i Bergen, Marielirke i Oslo, Michaelskirke i Lunsberg og Olafkirke paa Dvaldsnes, — vare Kollegiatkirker, d. e. ved hver af dem underholdtes et Kollegium af Kanniker (canonici) eller Chorsbrødre, i hvis Spidse stod en Provst (præpositus) som Kirkens Bestyrer ²⁾. Kunde Kongen forme disse Kapeller med deres Geistlige til et eget Heelt under en fælles Formand, som Kongen kaldte, og som i alt Væsentligt var den værdifulde Myndighed undbragen, saa kunde han siges at have opnaaet sit Formaal.

Dog dette lykkedes ham virkelig ved Havens Hjælp. Den overmodige og haardnakke Bonifacius VIII var død den 11te October 1303. Hans Eftermand Benedictus XI, valgt den paafølgende 22de October, døde allerede den 6te Juli 1304, og nu valgtes, efterat

¹⁾ Hirdstaa c. 21, R. g. L. II. 409 f. ²⁾ Ved Apostelkirken i Bergen var Provst og Chorsbrødre indsatte under Kong Magnus Haakonssøns Regjering 1273 (Isl. Ann. 142, Fornm. s. X. 159). Marielirken i Oslo havde Provst og Chorsbrødre før Haakons Regjeringsstiltrædelse, og blev af ham rigeligen begavet og privilegeret (Haakons Brev af 22de Juni 1300, R. Dipl. I. 83—86). Michaelskirken paa Lunsberg havde i 1317 Provst, fire Chorsbrødre og to Diakonier (R. Dipl. III. 107). Olafkirken paa Dvaldsnes var en meget stor Bygning, som dens Levninger endnu udvise; Kong Haakon erhvervede sig Patronatsret til den i 1305 af Biskop Ketil af Stavanger (R. Dipl. I. 94). De ti øvrige kongelige Kapeller vare: St. Peters Kirke paa Saureb, St. Laurentius Kirke paa Lister, St. Laurentius Kirke i Gikundafund, alle tre i Stavangers Biskopsømme, Hellig Korsets Kirke med Hospital paa Fane, St. Katharina og Allehelgens Kirker med Hospitaler i Bergen, St. Ludovicus Kapel paa Thyssøy, St. Nicolaus Kapel paa Herbla, alle fem i Bergens Biskopsømme, St. Marie Kapel paa Trums „nær Hedningerne“ i Nidaros Biskopsømme og St. Stephanus Kapel med Hospital i Lunsberg i Oslo Biskopsømme.

Pavestolen i næsten et Aar havde staaet ledig paa Grund af Kardinalernes Uenighed, endelig den 5te Juni 1305 Clemens V, forher Bertrand de Got, Erkebiskop af Bordeaux. Hans Valg bevirkede ved den franske Konges, Philip IV's, Rænker, og en af de hemmelige Betingelser for Valget var som bekendt, at Paven skulde tage sit Sæde i Frankrige. Clemens opfyldte den, og med ham begynder Pavestolens Forslyttelse fra Rom til Avignon, — en Begivenhed, der høi Grad medvirkede til Pavedømmets hastige Forfald.

Clemens V var en uverdig Biskop, der ved mange Midler lod sig paavirke, — noget som hans hele Forhold til Philip af Frankrige noksom viser. Kong Haakon vidste at stemme ham gunstig for sig og sin ovennævnte Plan, og den 5te Februar 1308 udstedte Paven fra Poitiers et Brev, hvori han, som det heder „paa Grund af Kongens Fortjenester, der gjøre ham verdig til det apostoliske Sædes Belvillie, gunstigen indvilger hans Ønsker, især naar disse siensynligen fremgaa af hans brændende Gudsfrygt“. Han bestemmer „paa Kongens Begjæring af sin apostoliske Myndighed“, at Provsten ved Apostelkirken Bergen for Fremtiden skal forestaa (præsidi) alle de fjorten i Breve opregnede, kongelige Kapeller, og benævnes: „magister capellarum regis“. Det skulde derhos være ham tilladt at benytte i sit Kapel, Apostelkirken, Biskopsstav (baculo pastorali), Biskopshue (mitra) og Ring i Kongens og dennes Efterfølgeres Nærværelse, at uddele biskoppelig Velsignelse sammesteds, naar ingen Biskop var tilstede, og visiterer samtlige kongelige Kapeller og endelig at straffe de ved dem ansatte Geistlige i mindre betydelige Tilfælde — vedkommende Biskoppers Ret dog i alt andet forbeholdet ¹⁾.

Ved et andet Brev af samme Dag og Sted indrømte Paven, at enhver Biskop i Kongens Rige, skulde være bemyndiget til at promovere til alle geistlige Grader (ordines) de kongelige Klerker, hvilket Kapelmagisteren personligen eller ved sit Brev præsenterede ham, naar de vare duelige, om de ogsaa vare af et andet Biskopsdømme ²⁾. Ved et tredie Brev meddeelte han samtlige fjorten Kapeller udstrakt Indulgens, idet nemlig Enhver, som med sand Anger og Bekjendelse aarligen besøgte et af dem paa dets største Festsdag, skulde have eftergivet eet Aars paalagt Pönitens, og Enhver, som forrettede sin Andagt ved et af dem de otte umiddelbart efter hiin Fest følgende Dage, skulde have Eftergivelse for hundrede Dages Pönitens ³⁾. Endelig ved et fjerde Brev meddeelte han „paa Kongens Bøn“ Biskopperne af Oslo og Bergen Fuldmagt til at dispensere 60 Klerker, hvilke Kongen tilnævnte, og deriblandt endogsaa 10 Prestesønner, fra uegte Fødsel, saaledes at de kunde befordres til geistlige Grader og erholde kir-

¹⁾ N. Dipl. I. 100.   ²⁾ N. Dipl. I. 102.   ³⁾ N. Dipl. I. 101.

keligt Beneficium endogsaa med Sognestyrelse (cura animarum), kun at de ei vare avlede af Klostermænd, eller i Hor eller i Forbindelse inden forbudne Led (in incestu)¹⁾. Det sidste vedkommer ikke umiddelbart Kapellerne, men viser, hvorledes Pave Clemens begunstige Haakon endogsaa i Ting, som ubelukkende hørte under Kirkens Omraade, og hvori den verbøslige Magt ellers ikke havde at indblande sig. Med Paven paa sin Side torde nok Kongen vove en Dyst med sine Biskopper. Den første Kapelmagister var Finn Haldorsøn, der allerede i flere Aar forud havde været Apostelkirkens Provst eller Propositus.

Saaledes krydsede da Kong Haakon, ved floge Foranstaltninger ad Lovgivningens og Underhandlingens Vej, sit Riges baade verbøslige og geistlige Stormænd i deres aristokratiske og hierarchiske Planer, og det lyffedes ham virkelig ikke alene at opretholde Kongedømmets Uafhængighed, men endogsaa at sammentrænge i det den hele Landsstyrelse fastere end nogenstunde før i Norge havde været Tilfælde. Lændermændenes eller Baronernes Verdighed og Navn forsvandt meget snart af den norske Samfundsorden, og dermed det fremstræbende Stormandsvældes egentlige Grundlag og Hovedstøtte. Ridderverdigheden, som nu kom til at indtage den første Plads næst Kongedømmet i den verbøslige Stat, ikke alene meddeeltet ubelukkende af Kongen, men knyttedes ogsaa, som en Hirdverdighed, paa det nøieste til hans Person. Landsstyrelsen i de engere Kredse lagdes væsentlig i en Embedsstands Hænder, som udgik fra Kongedømmet, og efter Haakons Plan, paa det skarpeste skulde tilsees af dette. Geistligheden, der ikke langer i Eet og Alt kunde underlægges Kongedømmet, blev i det mindste paa det verbøslige Felt henvisst til undersaatlig Lydighed mod Landsloven i alle de Dele, hvorpaa ikke Fritagelse var dem udtrykkelig hjemlet af Kongen, idet derhos den almindelige Geistligheds Besnyttelse i Statens Anliggender gjordes overflødig ved den til Kongedømmets særlige Tjeneste staaende Kapelgeistlighed. Almuen endelig tilfodes det at bevæge sig nogenlunde i de gamle, om Folkefrihed og Folkemagt mindende Former, dog under én sterk Indflydelse af Kongedømmet gennem dets Embedsmænd, — en Indflydelse, der under den vedligeholdte splittede Thingorden synes ikke at have levet fort meer end en Skygge af den gamle, betydningsfulde Statsmagt tilbage. I Kortshed og i vor Tids Talebrug: den Styrelsesform, som Haakon, for at møde det fremstræbende Aristokrati, vilde begrunde i Norge, og som det ogsaa i det Væsentlige lyffedes ham, i det mindste for sin Levetid, at istandbringe, var et i Kongedømmet centraliseret

¹⁾ Enghj. D. S. XI. 903.

Bureaufrati, tilsat, dog kun svagt, med demokratisk og tildeels ogsaa aristokratisk Bestanddele.

64.

Brud mellem Kong Haakon og Hertug Erik. Spending mellem Kongen og Erkebiskop Torund. Dennes seneste Leveaar og Død.

De nu omhandlede Skridt af Kong Haakon maatte nødvendigviis mishage mange af Norges Stormænd, baade verdslige og geistlige. Heraf den Spending, som man just paa denne Tid sporer imellem dem og Kongedømmet, og som giver sig tilkjende i Hertug Eriks aabenbare Brud med Kongen, i enkelte verdslige Stormænds Optræden paa hans Side mod deres eget Fædreland¹⁾, og endelig i Erkebiskop Torunds Lunkenhed i at hjælpe Kongen til Rigets Forsvar.

Det fuldkomne Brud mellem Haakon og Hertug Erik fremkaldtes i 1308 ved den Sidstes overmodige Afslag paa Kongens Forbring, at han skulde tilbagegive Norge Vardbergs og Konghellas Fæstninger, hvilke Kongen tidligere havde overladt ham som Støttepunkt for hans frigerste Foretagender mod den svenske og den danske Konge, — en Tilbagegivelse, som Hertugen ikke vilde inlade sig paa, før Egteløbet mellem ham og Haakons Datter Ingebjørg var fuldbyrdet. Følgen var, at den aftalte Egteløbsforbindelse hævedes, og at Haakon nærmede sig den danske Konge med Fredsforslag. En foreløbig Overenskomst blev veibragtes ogsaa mellem Norge og Danmark ved Fuldmægtige fra begge Riger i Kjøbenhavn den 29de August 1308, og ved den lovede Kong Haakon sin Datter Ingebjørg til Junker Magnus, den svenske Konge Birgers Søn, den danske Konges Søstersøn. Den endelige Fred mellem Rigerne skulde afsluttes ved et Møde mellem Kongernes selv, der aftaltes at skulle finde Sted den følgende Sommer²⁾.

Nu optraadte Hertug Erik som den norske Konges aabenbare Fiende. Enkelte misfornøiede norske Stormænd havde, som sagt, allerede forladt sit Fædreland og vare traadte i hans Tjeneste; flere Overløbere har han rimeligviis ventet sig, naar han først med en Hærmagt havde viist sig inden Norges Grændser. Han gjorde midt Vinteren mellem 1308 og 1309 et ødelæggende Indfald i Biken, trængte frem lige til Oslo, og beleirede, sjønt forgæves, det stærkt befæstede Akershus. Man synes i Norge ikke at have været forberedt paa et hastigt Angreb; alligevel samlede Bønderne sig fra flere Kanter til Fæstningens Undsætning, og Erik fandt det raadeligt i Begyndelsen af 1309 at trække sig tilbage igjen til Sverige. — En alvorlig Krig

¹⁾ Hr. Bjarne Robinson og Hr. Thorv Unge nævnes udtrykkelig som saadanne Overløbere. ²⁾ Thorkel. Anal. 98—103.

truede imidlertid Norge fra denne Side, nye Angreb kunde ventes, og Haakon flyndte sig at opbyde sit Riges Krigsmagt ogsaa fra Landets vestlige og nordlige Dele for at kunne have en sterk Flaade og Hær samlede ved Rigsgrændsen i sydsst, hvilken var nærmest udsat for Fiendens Indfald.

I denne Anledning henvendte Kongen sig ogsaa med sit Dpbud til Norges Erkebiskop og Biskopper, af hvilke han vel med Grund kunde vente, at de ei under de nærværende farlige Omstændigheder vilde unddrage sig for at komme Fædrelandet til Hjælp efter yderste Evne. Men Erkebiskop Jorund havde den 11te September 1308 fra Nidaros ladet udgaa en Kaldelse til alle Norges Biskopper at indfinde sig hos ham i Nidaros til et Provinzialconcilium, der skulde aabnes den 9de Marts 1309¹⁾, men senere udsattes, som det lader, til en Dag i April eller Førstningen af Mai. Denne Kaldelse var vel tidligere end det kongelige Udbud, dog synes Kongen at have næret Mistanke om rænsfulde Hensigter; og heri maatte han bestyrkes, da Erkebiskoppen, anmodet af Kongen og dennes Raad om at tilbagekalde Conciliet, var saa langt fra at rette sig efter denne Dpfordring, at han meget meer blev endnu sterkere paa det. Da nemlig Biskop Arne af Bergen havde begjæret Udsættelse af det berammede Concilium, eller bedet sig undskyldt for at møde dertil personligen, saa gjentog Erkebiskoppen i Strikelse af 6te Februar 1309, paa en Tid, da han utvivlsomt havde modtaget Kongens Udbud, sin Kaldelse til Biskoppen, hvis Nærværelse, han siger, han paa ingen Maade vil savne, og hvem han opfordrer til at sørge for, at Kongens Raad ei hindrer dette og andre Sakens Anliggender²⁾. Biskop Arne lod sig stemme til at lyde Erkebiskoppen, og det samme var Tilfælde med Biskop Ketil af Stavanger.

Da Kongen nu den 20de Marts 1309 kom til Bergen for personligen at drive paa sine Røstninger, fandt han der begge Biskopperne, Arne og Ketil, rede at drage til Conciliet i Nidaros. Kongen optog, som naturligt var, denne Afsærd meget ilde, og endnu samme Dag forkyndte han, efter Overlæg med sit Raad og i mange tro Mænds Nærværelse, Forbud mod Biskoppernes Reise. Han paalagde dem i Kraft af sin kongelige Myndighed, „under Fortabelse af deres Gods, Friheder og Rettigheder“ ikke at lyde Erkebiskoppens Kaldelse, men derimod følge Kongen dithen, hvor Rigets Vel udtrævede deres Nærværelse. Skulde Erkebiskoppen i denne Anledning foretage sig noget imod dem, saa skulde Kongen forsvare deres Sag for Paven eller hvilkensomhelst gyldig Dommer³⁾.

¹⁾ N. Dipl. III. 79. ²⁾ Erkebiskoppens tvende Breve N. Dipl. III. 81—83 og Bp. Arnes af 4de Marts 1309 Sfs. 82, af 16de Marts 1309 Sfs. 85 og af 23de Marts 1309 Barth. Mstr. E. 500—511. ³⁾ Om disse Forhændlinger i det Hele see Kong Haalvns Brev af 20de Marts 1309, N. Dipl. I. 106.

Dagen efter indgav virkelig ogsaa Kongen forffjellige Appeller til det apostoliske Sæde angaaende flere Ulemper (hvilke vides ikke), der paaførtes ham samt hans Klerker og Lægmand af Erkebiskop Jorund og nogle andre hans Riges Biskopper; — og herom underrettede han ved Brev af 26de Marts Magisteren for sine Kapeller med Provster, Kapellaner og øvrige Klerker ved samme, idet han tillige erklærede at skulle med det Første sende Fuldmægtige til Nidaros for at tilkjendegive Erkebiskoppen dette. De Domme, som muligen imidlertid kunde affiges i omhandlede Sager af en eller anden Prælat mod hans Klerker eller mod Lægmand under hans Beskyttelse, skulde ikke agtes ¹⁾. Der blev nu intet af de to ovennævnte Biskoppers Rejse til Nidaros; og da Biskopperne af Hamar og Oslo ligeledes maa antages at være ubeblevne ifølge Kongens Forbud, saa maatte af den Grund det tilfagte Provinzialconcilium have faldet bort, om end ikke Erkebiskop Jorunds strax efter i April Maaned indtrædende Død havde forhindret dets Afholdelse. Alle de fire Biskopper, Ketil af Stavanger, Helge af Oslo, Arne af Bergen og Ingvald af Hamar, findes derimod, ligesom og Kapelmagisteren Finn Haldorsson, at have fulgt Kongen om Sommeren paa hans Tog til Rigsgrændsen, og at have været tilstede ved Mødet mellem den norske og danske Konge i Kjøbenhavn, hvor Freden mellem Norge og Danmark sluttedes den 17de Juli 1309 ²⁾ paa de i forrige Aar aftalte Betingelser ³⁾.

Erkebiskop Jorunds sidste Leveaar synes hverken at have hængaet ganske rolige, eller at have været for ham selv behagelige. I Striden med sit Kapitel havde han, som allerede fortalt, været den Tabende, og han synes siden lige til sin Død at have været meer afhængig af sine Chorsbrødre end en saa stolt Prælat uden Græmmelse kunde taale. Chorsbrødrene sees at have været begunstigede af Kongen, og det rimeligviis i saa meget høiere Grad, som Erkebiskoppen begyndte at blive ham mistænkt for hemmeligt Samhold med Hertug Erik og Rigets opfættige Stormænd. Man finder, at Kongen under sit Dphold i Nidaros i 1307 afskændte Chorsbrødrenes Kommune 100 Mark til bestandigt Aartidehold (aarlige Sjølemesser paa Dødsdagen) for sig og sin Dronning Eufemia ⁴⁾, og at han den 10de April 1308 ved et Vernebrev fra Dgvaldsnes i de allersterkeste Udtryk tog Chorsbrødrene og Alt deres, haade Kommunen og hver enkelt af dem tilhørende, under sin kongelige Beskyttelse ⁵⁾. Erkebiskoppen vilde nu gjerne vinde dem, rimeligviis for at nyde lidt Føielighed af dem paa

¹⁾ N. Dipl. I. 107.   ²⁾ Thorkel. Anal. 103—110.   ³⁾ S. o. f. II. 142.

⁴⁾ Chorsbrødrenes Brev af 24de September 1307, N. Dipl. II. 75, ifft. m. Kong Haakons Brev af 12de April 1308, Sfs. 77.   ⁵⁾ N. Dipl. III. 77.

sine gamle Dage, og vel muligens især for ikke at frydes af dem i de Planer, han, som før omtalt, hemmeligen nærede mod Kongedømmet. Derfor var det uidentivl, at han ved Brev af 15de Mai 1308 skændte deres Kommune (ad mensam eorum communem) den forhen saameget omtvistede St. Michaels Kirke paa Stein¹⁾. Alligevel havde Chorsbrødrene endnu hans tidligere Adfærd mod dem i friskt Minde og undlode ikke at lade ham føle det, naar Leilighed gaves. Herom vidner deres strenge og vistnok ikke i Alt billige Dpførsel mod hans Ven, den oftere nævnte Prest Laurentius Kalfsøn.

Laurentius var fremdeles i stor Yndest hos Erkebiskop Jorund og blev af denne endogsaa bestiftet til Penitentiarius og til at glemme St. Olafs Offer, en Gunst som misundtes ham af Mange. Det hørte til Erkebiskoppens Metropolitananskyldighed stundom at vifitere, personligen eller ved Fuldmægtige, i sine Lydbiskoppers Omraade. En saadan Visitation var bestemt for Jølands Vedkommende, og Erkebiskoppen besluttede efter Chorsbrødrenes Raad at sende Laurentius hid som Bisitator, et Hverv hvortil han maatte synes særdeles skiftet baade formedelst sin Dygtighed og formedelst sit Kjendskab, som født og opdragen paa Island, til de derværende Forhold. Laurentius paatog sig det ogsaa, men udbad sig til sideoordnet Medhjælper en vis Broder Bjørn af Prædikebrødrenes Orden, der skulde prædike for Landsfolket. Erkebiskoppen fraraadede ham dette, baade fordi — som han sagde — en deelt Magt indefluttede i sig Spiren til sin egen Aelæggelse, og fordi han ikke havde nogen god Tro til Prædikebrødrenes Paalidelighed i det Hele. Chorsbrødrene derimod bifaldt hans Forlangende og skyndede ivrigen til dets Dpfyldelse — som man troede — af gammel Uvillie mod Laurentius. Enden blev, at Erkebiskoppen gav efter, og Laurentius og Broder Bjørn udnævntes til Bisitatorer med lige Myndighed. Erkebiskoppen viste dog Laurentius den særlige Gunst, at han overgav denne tre ubestrevne Pergamenter, alle med det erkebiskoppelige Segl under, hvilke det tilstodes ham at udfylde, naar Leiligheden krævede det, efter eget Lykke. Han maatte imidlertid iforveien sverge, ikke at ville indføre i disse Breve noget, som kunde være Erkebiskoppen eller hans Kirke til Skade. Dette foregik hemmeligen, ifkun i Dvervær af tvende Erkebiskoppens Fortrolige.

Begge Bisitatorerne fore nu i Følge til Island i 1307, medførende Erkebiskoppens Anbefalingsbreve til begge Landets Biskopper, Jorund af Hole og Arne Helgesøn af Skaalholt. De landede ved Eyraar (Drebakke) paa Sønderlandet kort før Thorlaksmesse om Sommeren (20de Juli) og drog strax til Skaalholt, hvor

¹⁾ N. Dipl. III. 79.

de blev vel modtagen af Biskop Arne. Allerede her reiste sig en liden Uenighed mellem Bisfitorerne, da Laurentius vilde, at Bjørn skulde prædike paa Thorlaksmessen om denne hellige Mands Fortjenester, men Bjørn negtede dette og gjorde Spot af Helgenen. Men denne Uenighed, heder det, blev snart bllagt, da nemlig Broder Bjørn samme Aften blev heftig syg, ansaa Sygdommen for en Straf, og nu fandt sig i at prædike paa Messesbagen. Siden gik det godt med Visitationen i Staalholts Biskopsdømme; nogle Præster bleve affatte paa Grund af Ukyndighed, men den søielige Biskop Arne gjorde derved ingen Bansteligheder.

Mindre godt gik det, da Bisfitorerne om Høsten kom til Hole Biskopsdømme. Biskop Jorund havde nu i hele 40 Aar forestaaet Hølestol, og havde i denne lange Embedstid vidst at erhverve sig en overordentlig Indflydelse paa Nordlandet baade hos Geistlighed, Hovdinge og Bønder. Men om end hans slue Aand havde bevaret sin gamle Smidighed, saa vare hans Lemmer ved Alderen stivnede. Han havde i den senere Tid undladt at visitere saa flittigen, som udfordredes, og han saa gennem Fingre med Uordener, som fandt Steb ikke alene rundt om i Biskopsdømmet, men ogsaa ved selve Biskopsædet, lige under hans Dine. Han var derfor ikke synderlig vel stemt for Visitationen i det Hele, og dertil kom, at han oversaa Laurentius, hvem han i Forbumsdage havde fremhjulpet, og hvem han nu ikke kunde lide at see paa en Raade som sin Overmand. Jorund modtog begge Bisfitorerne tilsyneladende vel, men viste dog strax Broder Bjørn større Opmærksomhed og beholdt ham hos sig om Vinteren paa Hole, medens derimod Laurentius maatte skaffe sig Vinterophold et andet Steb.

Strax i Begyndelsen af 1308 opkom der Uenighed mellem Biskoppen og Laurentius; og da Broder Bjørn altid holdt sig paa Biskoppens Side, kom der ogsaa alvorlig Misforstaaelse mellem Bisfitorerne selv. Laurentius blev udsat for uverdlig Behandling af Abbeden af Thveraa, der vovede at sønderrive et af hiin forfattet Domsbrev lige for hans Dine; og Biskoppen med Broder Bjørn tog Abbeden til Forlig uden engang at tilkalde Laurentius. Endelig erklærede Broder Bjørn ganske egenraadigen, at han ikke vilde visiterer de nordøstlige Udfanter af Biskopsdømmet, og begav sig tidlig om Sommeren paa Hjemreisen til Norge.

Laurentius's Venner raadede nu denne, at han ogsaa skulde vende hjem, og det paa samme Skib som Bjørn, for at Bjørn ikke skulde faa Anledning til i hans Fraværelse at bagtale ham. Men Laurentius vilde fuldende sin Visitation i den nordlige Fjerding og blev tilbage. Folket lagde imidlertid nu alle mulige Hindringer i Vejen for

ham, og Biskoppen selv erklærede, at han ikke længer agtede ham for Bistator, da hans Medbroder havde forladt ham. Laurentius maatte da opgive den videre Bistation og berede sig til Hjemreisen. Biskoppen gjorde Forsøg paa at forlige sig med ham i Forveien, men da Laurentius intet vilde give efter, skiltes de i Uvenskab. Laurentius gik den 20de August ombord fra Gaaseyre i Eyaafjorden, og kom efter en lang og haard Rejse til Thronbysen ved Slutningen af September Maaned 1308.

Broder Bjørn havde imidlertid vundet Forspranget for ham og var kommen til Nidaros allerede den 8de September med Biskop Jorums Brev og Budskab til Erkebiskoppen og Chorsbrødrene. Hverken Bjørns Ord, eller Biskoppens Skrivelse led til Laurentius's Fordeel. Desuden havde Biskoppen noget senere om Sommeren sendt en Prest ved Navn Gudmund Haldorsen til Erkebiskoppen og Chorsbrødrene med mange Penge og Breve, der ligeledes indeholdt Beskyldninger mod Laurentius. Ogsaa dette Budskab var kommet Laurentius i Fortjebet. Bjørn lagde i sine Klagemaal fortrinlig Vægt paa det, at Laurentius paa Island havde oplæst flere Erkebiskopsbreve, som han ikke vidste, hvorledes han var kommen til. Det var naturligviis de forhen omtalte blanke Breve, som Erkebiskoppen hemmeligen havde givet ham, hvilke Laurentius havde udfyldt og besvaret; men Chorsbrødrene, uden hvis Vidende dette var skeet, havde god Grund til at anke derpaa og at fremstille den brugte Fremgangsmaade som et Falskneri. Stemningen hos Chorsbrødrene var følgende hoist fiendtlig mod Laurentius, og Ulykken var derhos, at Erkebiskoppen, som skulde være hans Støtte, paa denne Tid var bragt i en fuldkommen Afmagtsstilstand. Han havde nemlig tidligere havt Vert i Foden; men denne slog nu op i Bugen, og Chorsbrødrene havde — heber det — taget Anledning af hans Sygdom til at berøve ham al Magt baade i verdslige og aandelige Ting. De overlode ham til hans Tjeneste tvende Svende og en Kof, og fjærne de forresten fra ham alle hans Venner og fordoms Tilhængere. I denne sorgelige Stilling kunde Erkebiskoppen kun lidet udrette for sin hengivne Tjener.

Ikke før kom Laurentius paa Bryggen i Nidaros, før Chorsbrødrenes Svende med bevæbnet Følge greb ham og kastede ham i det værste Fængsel, som i Byen fandtes. De bemægtigede sig derpaa hans Gods og Brevskaber, som vare ombord, og bragte det alt under Chorsbrødrenes Forvaring. Dagen efter holdt Chorsbrødrene paa egen Haand Kapitel og havde i denne Forsamling mange hemmelige Overlægninger. I Spidsen for dem stod ved denne Tid Erlif Arnesen Kortin, som nu var Official, og Audun Thorbergsen Raude, der stod i stor Anseelse hos alle Hovdingerne;

de blev vel modtagen af Biskop Arne. Allerede her reiste sig en liden Uenighed mellem Bisfitorerne, da Laurentius vilde, at Bjørn skulde prædike paa Thorlaksmeffen om denne hellige Mand's Fortjenester, men Bjørn negtede dette og gjorde Spot af Helgenen. Men denne Uenighed, heber det, blev snart bilagt, da nemlig Broder Bjørn samme Aften blev heftig syg, ansaa Sygdommen for en Straf, og nu fandt sig i at prædike paa Messedagen. Siden gik det godt med Bisfitationen i Staalholts Biskopsdømme; nogle Prester bleve affatte paa Grund af Ukyndighed, men den søielige Biskop Arne gjorde derved ingen Vansteligheber.

Mindre godt gik det, da Bisfitorerne om Høsten kom til Hole Biskopsdømme. Biskop Jorund havde nu i hele 40 Aar forestaaet Holestol, og havde i denne lange Embedstid vidst at erhverve sig en overordentlig Indflydelse paa Nordlandet baade hos Geistlighed, Høvdinger og Bønder. Men om end hans slue Aand havde bevaret sin gamle Smidighed, saa vare hans Lemmer ved Alderen stivnede. Han havde i den senere Tid unbladt at visiterer saa stittigen, som udfordredes, og han saa gennem Fingre med Uordener, som fandt Sted ikke alene rundt om i Biskopsdømmet, men ogsaa ved selve Biskopsædet, lige under hans Dine. Han var derfor ikke synderlig vel stemt for Bisfitationen i det Hele, og dertil kom, at han oversaa Laurentius, hvem han i Fordumsdage havde fremhjulpet, og hvem han nu ikke kunde lide at see paa en Maade som sin Overmand. Jorund modtog begge Bisfitorerne tilsyneladende vel, men viste dog strax Broder Bjørn større Opmærksomhed og beholdt ham hos sig om Vinteren paa Hole, medens derimod Laurentius maatte staffe sig Vinterophold et andet Sted.

Strax i Begyndelsen af 1308 opkom der Uenighed mellem Bisfoppen og Laurentius; og da Broder Bjørn altid holdt sig paa Bisfoppens Side, kom der ogsaa alvorlig Misforstaaelse mellem Bisfitorerne selv. Laurentius blev udsat for uverdlig Behandling af Abbeden af Thveraa, der voveede at sønderrive et af hiin forfattet Domsbrev lige for hans Dine; og Bisfoppen med Broder Bjørn tog Abbeden til Forlig uden engang at tilkalde Laurentius. Endelig erklærede Broder Bjørn ganske egenraadigen, at han ikke vilde visiterer de nordøstlige Udkanter af Biskopsdømmet, og begav sig tidlig om Sommeren paa Hjemreisen til Norge.

Laurentius's Venner raadede nu denne, at han ogsaa skulde vende hjem, og det paa samme Skib som Bjørn, for at Bjørn ikke skulde faa Anledning til i hans Fraværelse at bagtale ham. Men Laurentius vilde fuldende sin Bisfitation i den nordlige Fjerding og blev tilbage. Folket lagde imidlertid nu alle mulige Hindringer i Vejen for

ham, og Biskoppen selv erklærede, at han ikke længer agtede ham for Bisfitator, da hans Medbroder havde forladt ham. Laurentius maatte da opgive den videre Bisfitation og berede sig til Hjemreisen. Biskoppen gjorde Forsøg paa at forlige sig med ham i Forveien, men da Laurentius intet vilde give efter, skiltes de i Uvenskab. Laurentius gik den 20de August ombord fra Gaaseyre i Epassorden, og kom efter en lang og haard Rejse til Thronbhem ved Slutningen af September Maaned 1308.

Broder Bjørn havde imidlertid vundet Forspranget for ham og var kommen til Nidaros allerede den 8de September med Biskop Jorunds Brev og Budskab til Erkebiskoppen og Chorsbrødrene. Hverken Bjørns Ord, eller Biskoppens Skrivelse led til Laurentius's Fordeel. Desuden havde Biskoppen noget senere om Sommeren sendt en Prest ved Navn Gudmund Halvorsøn til Erkebiskoppen og Chorsbrødrene med mange Penge og Breve, der ligeledes indeholdt Beskyldninger mod Laurentius. Ogsaa dette Budskab var kommet Laurentius i Forkjøbet. Bjørn lagde i sine Klagemaal fortrinlig Bægt paa det, at Laurentius paa Island havde oplæst flere Erkebiskopsbreve, som han ikke vidste, hvorledes han var kommen til. Det var naturligviis de forhen omtalte blanke Breve, som Erkebiskoppen hemmeligen havde givet ham, hvilks Laurentius havde udfyldt og benyttet; men Chorsbrødrene, uden hvis Vidende dette var skeet, havde god Grund til at anke derpaa og at fremstille den brugte Fremgangsmaade som et Falstneri. Stemningen hos Chorsbrødrene var selvfølgelig høist fiendtlig mod Laurentius, og Ulykken var derhos, at Erkebiskoppen, som skulde være hans Støtte, paa denne Tid var bragt i en fuldkommen Afmagtsstilstand. Han havde nemlig tidligere havt Værf i Foden; men denne slog nu op i Bugen, og Chorsbrødrene havde — heber det — taget Anledning af hans Sygdom til at berøve ham al Magt baade i verdslige og aandelige Ting. De overlode ham til hans Tjeneste tvende Svende og en Kof, og fjærned forresten fra ham alle hans Denner og fordums Tilhængere. I denne sorgelige Stilling kunde Erkebiskoppen kun lidet udrette for sin hengivne Tjener.

Ikke før kom Laurentius paa Bryggen i Nidaros, før Chorsbrødrenes Svende med bevæbnet Følge grebe ham og fastede ham i det værste Fængsel, som i Byen fandtes. De bemægtigede sig derpaa hans Gods og Brevstaber, som vare ombord, og bragte det alt under Chorsbrødrenes Forvaring. Dagen efter holdt Chorsbrødrene paa egen Haand Kapitel og havde i denne Forsamling mange hemmelige Overlægninger. I Spidsen for dem stod ved denne Tid Eilif Arnesøn Kortin, som nu var Official, og Audun Thorbergssøn Raude, der stod i stor Anseelse hos alle Hovdingerne;

hans tredie Hovedfiende, Sigvæt Lande, var dengang død. Den eneste Geistlige af Betydning, der siges at have taget sig lidt af hans Sag, var Presten Salomon Thoraldes søn, der nys var hjemvendt fra sine Studier i Udlandet, og siden blev Biskop af Oslo; men han kunde dengang ingen væsentlig Hjælp yde den arme Fange, da alle Chorsbrødrene vare imod ham. Meer Medfølelse vakte den haarde Behandling, der vederfores Laurentius, hos Erkebiskoppens Svende, hvilke kjendte ham og holdt af ham fra ældre Tid. De samlede sig og yttrede aabenbare, at det var usforvarligt saaledes at gribe, fængsle og mishandle en Mand, hvis Forbrydelse ikke var bevist, og som ikke var domfældet. Men hertil svarede Chorsbrødrene, at det virkelig var bevist, at han havde havt falske Breve med sig til Island og havde tilfneget sig Erkebiskoppens Segl for dem. Mange spurgte da, hvorfor Laurentius ikke maatte stilles for Erkebiskoppen selv. Man svarede, at Erkebiskoppen, efter at have hørt Broder Bjørns Fremstilling og læst Biskop Jorunds Breve, var bleven Laurentius saa vred, at han ikke vilde see ham. Dette sidste var dog — heber det — aabenbar Usandhed; thi Chorsbrødrene havde selv modtaget baade Bjørns Udsagn og Biskoppens Breve, medens Erkebiskoppen under sin Sygdom ikke havde det ringeste at raade.

Det synes dog ikke at have været ret længe, før Chorsbrødrene foretog sig Behandlingen af Laurentius's Sag i et Kapitel eller Møde, som de holdt paa egen Haand uden at Erkebiskoppen var tilstede. De lode Laurentius tilfalde, og modtog ham siddende i al sin Herlighed paa kostbare Hynder, medens han, svag som han var efter den haarde Behandling, han havde lidt, blev sat lænket paa Gulvet. Da han med svag Stemme hilste dem, var det saa langt fra at de gjengjældte hans Hilsen, at meget mere en af dem spottende sagde: „Hviere streg du Laurentius, da du læste Banskrevet over os.“ Der blev nu fremsat to Beskyldninger mod ham fra Chorsbrødrenes Side: først at han havde skrevet falske Breve i Erkebiskoppens Navn, — dernæst at han havde begaaet Underflaet med St. Olafs Offer, medens han havde at oppebære dette, en Beskyldning — heber det — som aldrig havde været gjort før han drog til Island. Endelig bleve de Breve oplæste, som Biskop Jorund af Hole havde skrevet for at klage over ham. Chorsbrødrene opfordrede ham derpaa til at vedgaa de fremsatte Beskyldninger; men dette afflog han paa det bestemteste. Et stivende Døtrin fulgte. Endelig forelagde Kapitlet Laurentius tvende Bilkkaar: enten at modtage sliig Strift i Norge, som Officialen maatte bestemme, — eller at fare tilbage til Island i Biskop Jorunds Bostad, og indtil sin Afreise være i Fængsel. Laurentius valgte — som det lader mod Forventning — det sidste. Alt hvad Guds, han havde

ført med sig, tilegnedes Nidaros's Kirke; han selv blev sat i et noget mildere Fængsel, dog i Lænker.

I hans Fængslingstid hændte det sig engang, at han uden Chorsbrødrenes Vidende, ved sine Vogteres Godhed fik Lov til at komme med Lænker paa ud af Fængslet og hen til det Bærelse, i hvilket den syge Erkebiskop laa. Han var allerede kommen i Døren, da han blev bemærket af nogle Chorsbrødre, der strax lode ham med Vold slæbe bort. Erkebiskoppen blev opmærksom paa Larmen og fik vide, at det var Laurentius, der havde villet tale med ham, men var bleven draget bort. Da udbrod han i Klager over deres begges Stilling: — han selv var saa langt fra at raade noget i vigtigere Anliggender, at han ikke engang raadede for hvad han skulde æde og drikke dagligen; og paa alle dem, som havde været hans hengivneste Tilhængere, kastede Chorsbrødrene sit bittreste Had. Laurentius blev fra denne Stund strengere bevogtet end før, og led meget om Vinteren, indtil han om Baaren 1309 blev sendt i Lænker over til Island ¹⁾.

Hele denne Skildring stiller de nidarøfste Chorsbrødre i et ugunstigt Lys og maler med mørke Farver Erkebiskop Jorunds Afmagt og sørgelige Stilling i hans sidste Levedage. Man maa imidlertid erindre, at hvor oplysende og underholdende end Skildringen kan være, saa er den dog given, ligesom Laurentius's Saga i det Hele, af en Mand, der var Erkebiskoppens Tilhænger og Ven, og derfor ikke stemt mod Chorsbrødrene. Man kan neppe ganske frifinde den for Partisthed og Overdrivelser. Laurentius havde ganske handlet i god Tro og efter sin bedste Overbeviisning. Men haade var Sagen med de blanke Breve under Erkebiskoppens Segl noget, hvorover Chorsbrødrene med Grund kunde føre Anke, naar de ei dertil havde givet sit udtrykkelige Samtykke; og hvad Laurentius's Bestyrelse af Offeret til St. Olaf angaar, da er det let tænkeligt, ja høist rimeligt, at han, ganske uden personlig Egennytte, kan have vist større Føielighed mod Erkebiskoppen end tilbørligt, og derved have krænket Chorsbrødrenes Ret til Medvidende om og Deelagtighed i Offerets Anvendelse. Om Retmæssigheden af Hols-Biskoppens Klager, kan ikke dommes, da man ei kjender deres Indhold. Hvad endelig angaar den Umyndigheds-tilstand, i hvilken Erkebiskoppen holdtes, da kan denne vanstueligen have været fuldt saa streng, som Laurentius's Saga skildrer den; thi det er forhen viist, at Erkebiskoppen netop den sidste Høst og Vinter, han levede, bestræbte sig ivrigt for at faa et Provinzialconcilium samlet om sig, og i denne Henseende endog saa trodsede Kongens Drister og vel grundede Forestillinger. Og der findes dog intet Vink om, at det var Chorsbrødrene, som her handlede i Erkebiskoppens Navn, da

¹⁾ Bp. Laurentius's S. c. 17—26, Espol. Aarb. I. c. 18—20.

de tværtimod synes at have staaet paa den bedste Fod med Kongen. Erkebiskoppen har derfor neppe i det Hele været saa aldeles svag og afhængig, som Sagaen siger, om end maastee Chorsbrødrene i Laurentius's Sag have havt et sterkt Vaand paa ham, og vel ogsaa have benyttet sig af hans legemlige Svaghed til at forhindre hans Mellemkomst til deres Fiendes Laurentius's Bedste. Dette kunde faldt tungt nok for den stolte og egenraadige gamle Mand, og hans sidste Dage vare derfor ganske vist ikke de blideste.

Erkebiskop Jorund døde, inden Laurentius var bleven affendt til Island, den 11te April 1309, efterat han i noget meer end 20 Aar havde forestaaet den norske Kirke. At hans Metropolitanstyrelse ikke var uden Fortjeneste, og at han navnlig paa de tvende af ham holdte Provincialconcilier udvirkede flere for Kirken gavnlige Bestemmelser, er paapeget. Han syntes tilmed hverken at have manglet Kundskaber eller Embedsdygtighed eller Virksomhed. Men de gode Egenskaber hos ham vare blandede med mange Svagheder og Feil. Stoltthed, Egenraadighed, Voldsomhed, Mangel paa sand Retfærdighedsfølelse og streng Rebelighed, Underordnen af Kirkens Gavn under personlige snart ærgjerrige snart hevnjerrige Hensyn, — dette er alle Pletter paa Erkebiskop Jorunds Karakter, hvilke klart fremlyse af hans hele Embedsfærd.

65.

Eilif Arnesøn valgt til fiortende Erkebiskop. Biskop Arne Sigurdson af Bergen hans Virksomhed og Strid med Lydbærerne i Bergen.

Kongen havde i Bergen før den 8de Mai, og inden han endaa havde tiltraadt sit Tog til Gautelven, Underretning om Erkebiskoppens Død, i hvilken Anledning han tog en Deel Erkestolen tilhørende og Jonskirken under Abbed Peters Tilsyn hensatte Penge, nemlig en Rikste indeholdende Doffer til St. Olaf, under sin Forvaring, idet han lod Pengelisten, efterat dens Indhold var optalt, henseslytte til Apostelkirkens Sakristi¹⁾. Kort efter, paa Reisen sydover, tog han ved Brex fra Dgvaldsnes paa sedvanlig Maade, i Erkestolens Ledighed, Nidaros's Kirke og dens Chorsbrødre under sit kongelige Vern²⁾.

Med det dernæst foretagne Valg paa en ny Erkebiskop, kaarede Chorsbrødrene af sin egen Midte den østere før nævnte, Eilif Arnesøn med Tilnavnet Kortin eller Korti, der uden tvivl dengang var det mest anseede Medlem af Kapitlet, og i den seneste Tid Erkestolens Official. Laurentius's Saga giver ham det Vidnesbyrd, at „han var en stor Høvding og af gode Seeder“³⁾. Han an-

¹⁾ Kongens Brev af 8de Mai 1309, N. Dipl. II. 82.

²⁾ N. Dipl. III. 86.

³⁾ „var hann mikill höfvingi ok gósbúgr maðr“. Vp. Laur. S. c. 26.

kom som Electus til Bergen den 1ste September, uidentvøl for ber- fra at tiltræde sin Reise til Kurien. Reisen blev imidlertid udsat til næste Aar paa Grund af den sildige Aarstid ¹⁾).

Blandt Norges daværende Biskopper udmærkede sig Arne Sig- urdsen af Bergen ved stor Embedsiver men ogsaa ved en vis haardnakket Paastaenhed paa sin Stols Bedste, som han undertiden drev vel vidt, og som indlebede ham i mere end een Strid baade med Over- ordnede og Underordnede. Strax ved sit Embedes Tiltrædelse søgte han at bringe Orden i en af Biskopsstolens Indtægter, nemlig det saakaldte Cathedraticum, hvilket ved denne Leilighed først omtales i Norge, skønt Afgiften maa antages der allerede tidligere at have været i Brug. Cathedraticum var en vis aarlig Kjendelse af hver Kirke i Biskopsbømmet, Klosterne alene undtagne, „til Moderkirken, ved hvilken Biskopsstolen er“. Af Biskop Arnes Brev af 16de Marts 1306 til Presterne paa Sunnhordaland seer man, at den ifølge flere Diocesan-Synoders Anordning skulde udredes med $\frac{1}{2}$ Løb Smør af hver Prest (Sogneprest?), Vikarierne (Chorsbrødrenes Vi- karier?) undtagne, og med $\frac{1}{2}$ Løb af hver Kirke, liden eller stor. Han indskærper Afgiftens ordentlige Indbetaling til hans Ombudsmand, der ogsaa har at høre alt Efterstaaende siden sidste Synode i Ber- gen²⁾).

Arne tog sig ogsaa med Iver af Kirketugten, og henvendte i saa Henseende især sin Opmærksomhed paa Colibatets Overholdelse blandt Presterne. Man kan skønne, at paa denne Tid Colibetet for saa vidt har været gjennembrevet i Norge, at Presterne ikke meer vovede at indgaa noget ordentligt Egteskab; men desto almindeligere har det ganske vist været, at de holdt Friller, undertiden aabenbare, men of- test under Navn af Husholberster (lat. focariæ, i Danm. benævnte: Prestedeier). Denne Forargelse stræbte Arne at bortrydde ved Advarsler og Straffe. Paa en Synode i Bergen i 1307 varslede han tvende Prester om at forlade deres offentlige Friller inden een Maaned efter deres Hjemkomst³⁾. Siden finder man, at han har truet flere Sogneprester med Affættelse fordi de holdt aabenbare Friller eller an- dre mistænkelige Kvinder i sit Hus; dog seer man ogsaa, at han har taget dem til Raade igjen, naar de rettede sig efter hans Befal- ling og skilte sig ved hine Kvinder⁴⁾. Ogsaa over Egteskabets Hellig- hed holdt han med Strenghed og taalte ikke, at Egteskabet af Letfærdig- hed eller uden lovgylbig Grund skiltes ad⁵⁾.

Biskop Arne førte omhyggeligt Tilsyn med de Kloostere, der laa i

¹⁾ Euhm D. S. XI. 631, (est. Bartholinste Mfr.).

²⁾ N. Dipl. III. 71.

³⁾ Euhm D. S. XI. 565.

⁴⁾ N. Dipl. III. 88, 89.

⁵⁾ N. Dipl.

III. 87.

hans Biskopsbømme og ikke vare erimerede, d. e. med Paven's Tilbedelse undtagne hans biskoppelige Overoplyst. Dette Tilfyn var rettet ikke mindre paa Klostrenes Formuesforfatning og indre Orden, end paa Jagttagelsen af Biskopsstolens Rettigheder over dem. De ovenomtalte Conciliebestemmelser af 1306 vise, at ikke Alt i de norske Klostre var som det burde være, og at Klostertugt i visse Dele var slap. Biskoppernes Indblanding i deres Bestyrelse var derfor ingenlunde overflødig.

Augustiner-Klosteret ved Jonskirken i Bergen var paa denne Tid ubarmet, især, som det laader, derved at det havde optaget for mange Proventfolk. For at hjælpe herpaa tillod Biskop Arne i 1306, at Klosteret udsendte nogle af sine Brødre for at indsamle Gaver ogsaa i andre Biskopsbømmer. Man har hans Anbefalingsbrev af 3die Marts 1306 til Biskop Ketil af Stavanger for en saadan Indsamler ¹⁾. Med de Under, som skøde af det nævnte Klosters Fattigdom, fulgte ogsaa indre Uordener. Nogle af dets Noviser havde ikke alene lagt voldsom Haand paa hinanden indbyrdes, men ogsaa paa andre af Klosterets Folk samt paa enkelte Seculargeistlige, og havde herved, som og ved Udydighed mod Abbeden Peter samt sine øvrige Foresatte paa draget sig Bans Straf. Desuden havde flere ved Kjøb og Bestikkelser sneget sig ind i Klosteret og erholdt prestelig Bielse. Herom henvendte Abbed Peter sig til Paven, og dennes Penitentiarus, Cardinal Berengar, meddeelte ved Brev af 4de Februar 1308 Abbeden de Forholdsregler, han havde at følge ved at bestemme Straf over de Skyldige, ligesom han og befalede ham, saafremt nogen af Brødrene eller Conventerne befandtes at eje noget personligen, da at fratage dem dette og anvende det til Klosterets almindelige Bedste ²⁾. At Biskop Arne har medvirket baade til at disse Bestemmelser ere givne, og til at de siden bleve satte i Kraft, er høist sandsynligt.

Endnu klarere viser sig hans Virksomhed i visse Anliggender vedkommende Klosteret i Haløna paa Sunnhordaland. Ogsaa dette Kloster hørte til Augustinernes Orden, og dets Munkene vare regulære Kanoniker. Abbeden Jon og Munkene havde udstødt af Klosteret en Brøder, Erik den Færsiske, paa Grund af dennes Udydighed, og forlangte Biskoppens Stadfæstelse paa Udstødelsen. Biskoppen overlagde Sager med sine Chorsbrødre, og man var enig om, at den Udstødte vel havde høieligen forseet sig, men at Straffen dog var for haard, især da Abbeden ikke, førend han skred til at uddrive ham, havde sat ham nogen Penitens og afventet hans Opfyldelse af denne. Biskoppen lod Abbeden og Brødrene dette vide i en Skrivelse af 17de Februar 1307, hvori han tillige yttrede, at den udviste Fremfærd vidnede om Brødres

¹⁾ N. Dipl. I. 96.

²⁾ Ranges Klh. 510, 511; Suhm D. S. XI 601.

nes eget Overmod, da den hverken var støttet paa Guds eller Menneskens Love. Han bød Abbeden for Fremtiden afholde sig fra saadan Fremfærd, og ikke foretage sligt, om end større Forbrydelser vare begangne, uden forud at have indhentet Biskoppens Raad ¹⁾). Erif den Færoiske blev atter optagen i Klosteret, som af det Efterfølgende vil sees.

Allerede denne Sag viser, hvilken stor Myndighed Biskoppen forbrede og virkelig øvede over Klosteret. End meer lagdes dette kort efter for Dagen i Anledning af en ny Abbeds Valg. Fornævnte Jon døde nemlig den 12te Februar 1308, og tvende af Klosterets Kanniker, Erif (ikke den Færoiske) og Arne henvendte sig nu til Biskoppen som Klosterets Diocesan for at erholde hans Veilebning med Hensyn til Valget af en ny Formand. Biskoppen svarede dem imidlertid undvigende, at da Klosterets lovbestemte Frist til at vælge eller postulere en Abbed endnu ikke var udløben, hverken kunde eller vilde han blande sig i Valget, saalænge ikke dette formeligen var ham overdraget. Hermed drog de tvende Brødre bort. Den 1ste Juni næst efter overbragte tvende Brødre Biskoppen et Brev, der forkyndte, at Conventets Valg var eenstemmigen faldet paa den sidstnævnte Broder Erif. Biskoppen, der synes at have ventet, at Valget, efter det forud givne Brev, skulde have været formeligen overladt ham, var nu ikke tilfreds med hvad der var skeet, og hang sig ved den Omstændighed, at de tvende Guldmægtige intet ordentligt Valgbrev havde at fremvise. Han underkastede derfor Valget tvende sine Chorsbrødres Undersøgelse, og ifølge deres Indstilling erklærede han den 12te Juli med sit Kapitels Samtykke det skede Valg for ugyldigt, og Valget nu hjemfaldet til ham, eftersom den lovbestemte Frist for samme var udløben ²⁾). Biskoppen valgte imidlertid „per provisionem“ den samme Broder Erif. Det Hele opløste sig saaledes i en blot og bar Formalitetstvist, som dog tjener til at betegne Biskop Arnes strenge Paaholdenhed paa Biskopsstolens Ret, endog hvor det galdt Formerne alene ³⁾).

Klosteret i Halsna gav snart Biskop Arne meer at tage Vare. Den gjenindsatte Broder Erif den Færoiske gjorde nye Øptøier, og Klage førtes desuden baade over Abbed Erifs og over Brødrenes slette Forhold. Biskoppen maatte i 1310 sende Inkwisitorer til Klosteret, og flere slemme Ankeposter opstilledes baade mod Abbeden og Brødrene, hvilke Ankeposter vise, at det stod meget slet til med Klostartug-

¹⁾ Barth. Mfr. E. 314; Langes Rth. 563. ²⁾ N. Dipl. I. 105. Havde nemlig ikke et Klosters Medlemmer inden en vis i Regelen bestemt Tid kunnet enes om en Formands (Abbeds eller Priors) Valg, saa tilkom det vedkommende Biskop per provisionem at bestikke dem en saadan. ³⁾ Langes Rth. 563, 564.

ten der ¹⁾). Om Brødrenes urolige Aand og uflosterlige Færd vidner ogsaa den voldsomme Abfærd, som nogle af dem i 1310 tillod sig mod et Par af den stavangerste Biskops Leilændinger, hvilke de næsten sloge til Døde. Biskop Ketil kunde ikke faa Ret af Abbeden, for Kongen selv i 1313 maatte blande sig i Sagen ²⁾). Biskop Arne synes paa Grund af alle disse Misligheder at have havt en Reformation af Klosteret for Die; i det mindste lod han Ord falde om en saadan. Dog er det sandsynligt, at der ved et Besøg, som Biskoppen selv gjorde i Klosteret i 1311 og maaffee ogsaa ved et senere i April 1313 er blevet i Mindelighed raadet Bod paa de værste Uordener, ligesom og at Abbeden og Brødrene ved at love Bedring for Fremtiden have formildet Biskoppens vrede Stemning mod dem ³⁾).

Med de tydske Handelsmænd og Haandværkere i Bergen havde Biskop Arne en alvorlig og langvarig Strid angaaende Tiendens Ydelse. Under den fra Midten af det 13de Aarhundrede stedse tiltagende Handelsforbindelse mellem Norge og de nordtydske Handelsstæder, havde flere Tydskere taget Bolig i Norge, især i Bergen. De kunde henregnes til to Klasser. Den ene var de saakaldte Sutere (sularar, sutores, eg. Stomagere), Haandværksmænd, der havde sine Boliger i Baagsbunden. Den anden var de saakaldte Vintersiddere (vetrsetar), Handelsmænd, der forbleve Vinteren over i Byen og der ejede Hus eller havde leiet saadant for det hele Aar. De første synes at have staaet under Kongens særlige Beskyttelse, rimeligviis imod at betale ham derfor en vis Kjendelse. Med Hensyn til de sidste gjorde Loven ingensomhelst Undtagelse, at de jo skulde yde de samme Udrebfler til Kongedømmet som Byens indfødte Husbønder ⁴⁾). At nu alle disse Udlændinger i Bergen ogsaa betalte sin Tiende i Lighed med de øvrige Bymænd, var i sig selv rimeligt, ligesom og at man deri fulgte den almindelig gjældende Vedtægt, at der hvor en Mand havde sit faste Bosted Julenat, der skulde han i Regelen yde sine offentlige Udrebfler for det følgende Aar ⁵⁾).

Slig Tiendeydelse af de i Norge for længere Tid bosatte Udlændinger havde dog neppe tidligere været strengt overholdt. De tydske Handelsstæders Undersaatter vare overalt hvor de nedfattede sig i fremmede Lande tilbøielige til at unddrage sig saavidt muligt de almindelige borgerlige Skyldigheder, hvorimod de søgte at danne et eget Sam-

¹⁾ Tvende udaterede Breve af 1310, og By. Arnes Br. af 9de November s. A. Barth. Mfr. E. 405—407. ²⁾ By. Ketils Br. af 26de Februar 1311, Kongens Br. af 14de October 1313. ³⁾ By. Arnes Br. af 25de April 1313. Barth. Mfr. E. 409—10. Jfr. i det Hele Langes Klh. 564—569.

Man har et Brev af Arne af 1ste April 1313 udsendt fra Halsua, Barth. Mfr. E. 539. ⁴⁾ Nyerø By-L. III. c. 6, N. g. L. II. 203. ⁵⁾ Sfs. c. 7.

fund, der beslyttedes af den Stad, hvorfra de vare udgangne, og som vedblev, selv i det fremmede Land, at vise Moderstaden Lydighed fremfor Landets Styrrelse. En saadan Tilboielighed viste sig ogsaa sterkere og sterkere hos Lydterne i Bergen, altsom de tydske Stæders Handel paa denne By udvidedes, og hine Stæders Magt og Selvstændighed med raste Skridt gik fremad. Udentviol have Forsøg i denne Retning allerede i Kong Erik Magnussøns Tid fremkaldt den Bestemmelse i hans Retterbod for Bergen af 9de Marts 1295, at det under Straf som for Høiforæderi forbydes baade Indenlandske og Udenlandske „at danne Foreninger (take sér nokor samheldni), eller oprette Samfund (gere nokor samhlaup var. samlag), eller forfatte Love og Bestemmelser for sig“ ¹⁾. Hinn Tilboielighed viste sig ogsaa — som det laader — tidlig, netop i Uvillie til at erlægge Tiende efter de i Norge gjældende Regler. Maaſkee har man i Begyndelsen viist sig mindre noiesende med dem heri, da deres Antal endnu ikke var ret betydeligt, og deres Ophold i Byen temmelig ustabigt. Men nu, da deres Tal bestandig var i Tiltagende ligesom ogsaa udentviol deres Formue, blev Tiendekravet strengere og vakte fra deres Side aabenbar Modstand.

Dette kunde ikke den ivrige Biskop Arne lade hengaa upaatakt. I Aaret 1307 blev det ham af Tiendesamlerne tilkjendegivet, at alle Suterne i Baagsbunden havde undladt at betale sin Tiende for det forløbne Aar før Paaste (26de Marts), hvortil de — som det heder — efter Ret og gammel Sebvane vare pligtige. Biskoppen kaldte dem for sig, paamindebe dem om deres Skyldighed og erklærede, at han vilde fremfare mod dem paa Rettens Bei, hvis de ikke inden en vis Termin betalte. Suterne synes at have henstødt sin Sag under Kongen, og at have paaberaabt sig det Ansvar, hvortil denne kunde drage dem, hvis de ydede Tienden uden hans Tilladelse. Biskoppen tilbød dem nemlig, at hvis de frygtede nogen Paatale fra Kongens Side, da skulde Tienden indtil dennes Ankomst til Byen blive nedsat hos Biskoppen under Laas og Lukke, saaledes at de selv havde Nøglen. Herpaa vilde de imidlertid ikke indlade sig, men vedblive i sin Modvillighed.

Nu blandede nogle af Kongens Raad sig i Sagen og bade Biskoppen om at udsætte Betalingsterminen, indtil han havde faaet tale med Kongen. Herpaa indgik Biskoppen. Men da han havde været sammen med Kongen (udentviol i Nidaros i Slutningen af April og Begyndelsen af Mai 1307) ²⁾, og denne ikke havde talt et Ord til ham om Suterne og disses Anliggende, saa kaldte han dem efter sin Hjemkomst atter for sig, foreholdt dem paa ny gjentagne Gange at opfylde deres Skyldighed, og lod, da det intet frugtede, lyse i Stadens

¹⁾ N. g. L. III. 24.   ²⁾ S. o. f. II. 115.

Kirker, at de paa Grund af Udeblivelse med Tiendens Betaling vare forfaldne i den Straf, som Landets Love fastsatte. Derpaa kaldte han dem endnu en Gang den 10de September samme Aar for sig i sit Consistorium, hvor hans Chorsbrødre og flere gode Mænd vare forsamlede, og opfordrede dem her baade selv og ved Andre til Lydighed, idet han lovede dem Estergivelse af Straf og Bod, hvis de afstode fra deres Modvillighed. Men da de fremdeles trodsede, saa forbød han dem høitideligen alle tilsammen Indgang i Kirken, og lod denne sin Dom skriftlig opsætte ¹⁾.

Man savner bestemt Underretning om de nærmeste Følger af dette Skridt fra Biskoppens Side. At i det mindste nogle af Suterne have givet efter, er rimeligt; men Modvillien hos dem var ikke ganske undertrykt. Dette viste sig tydeligen deri, at de kort efter gjorde fælles Sag med Vintersidderne i disses Ulydighed med Hensyn til Tiendebetjelsen.

I Aaret 1309 maatte nemlig Biskop Arne atter optræde mod de forsamlede Tiendeydere i Bergen. Denne Gang seer man, at de styldige vare „somme Husbønder og andre Kjøbmænd“, men især „de udenlandske Vintersiddere og Suterne i Waagsbunden“. „Det synes ham underligt — siger han i sit Brev af 4de Mai 1309 — hvi Vintersidderne og Suterne meer unddrage sig for sin Styldighed mod Kirken end de øvrige indfødte Bymænd, da dog Christenretten paabyder alle Mænd i Landet Tiendeydelse af alt ret Erhverv paa det Sted, hvor Enhver befinder sig Julenat“. „Det er ogsaa — lægger han til — gammelt Løfte og Tilfagn af Bergensmændene, siden de lede den store Skade ved Byens Brand ²⁾, at de lægge ordentlig sin Tiende efter den gamle Christenret; og det er udfrygte, at de Mænd, som ei ville holde dette Løfte, lidet betænke hvad Staden kan overgaa, hvortil og Sandsynlighed har viist sig“. Biskoppen opfordrede alle Geistlige i Bergen, og navnlig Sognepresterne, hver i sit Kirkefogd at kræve Tiende af de fornævnte Vintersiddere, blandt hvilke han udhævede tre ved Navn: Jon og Gødrik Bredegaard og Engelbrikt Gamle Koning, at de skulde have betalt inden en vis kort Frist. I Tilfælde af Overhørighed erklærede han dem udstødte af den hellige Kirke og forbød dem Indgang i nogen som helst Kirke, indtil de underkastede sig Bod og bedrede sig. Denne Udstørelse af Kirken skulde lyses hver Helligdag, saalænge de fremtræde i sin Ulydighed ³⁾. Opfordringen blev udstedt under Kongens

¹⁾ Barth. Mfr. E. 388—391, jfr. Suhm D. S. XI. 565. ²⁾ Herved nævnes ubetvølst den store Brand, som overgik Bergen i 1248 om Sommeren, 1 Dage efter Jonsmesse. Haaf. Haakonss. S. c. 260; Jøl. Ann. 118. ³⁾ A Dipl. II. 81.

Ophold i Bergen¹⁾, og maa saaledes formodes at være skeet med dennes Vidende og Samtykke, skjønt han ikke yndede Geistlighedens Brug af Bannet for at tiltvinge sig sin Ret, og desuden fort i Forveien ved sit Brev af 26de Marts havde nævnt Suterne blandt de Lægfolk, som stode under Kongens Beskyttelse, og som af Geistligheden ikke maatte straffes, medens hans Appel til det apostoliske Sæde angaaende forskillige Gjenstande stod uafgjort²⁾. Sagen var maaskee, at denne Appel siden af Kongen var opgiven, som Følge af Erkebiskop Forunds mellemkommende Død.

Bisshoppens Opfordring frugtede som det lader paa de indfødte Bymænd, maaskee ogsaa paa Suterne, som i den næste Tid efter ikke udtrykkelig nævnes i denne Strid, — men ikke paa dem, den fortrinnsvis gjaldt, nemlig de tydske Vintersiddere. Disse fremturede i sin Nødvillighed, og de tre Hovedmænd, som Bisshoppen tilforn navnlig havde udhævet, bleve virkelig forbudne Indgang i Kirken. Men de foragtede Forbudet, og modtoges i Prædikebrødrenes og Minoriternes Kirker, under det Paaskud, at disse tvende Ordener vare undtagne den bisshoppelige Myndighed. Allerede den næstfølgende 31te Mai udstedte nu Arne en ny Skrivelse i denne Sag til alle Geistlige i Bergen, Ordensgeistlige saavel som Verdsliggeistlige, i hvilken han advarede disse i strenge Udtryk mod at stede dem, som vare af Bisshoppen erklærede i Forbud, Afgang til sine Kirker, og tillige udsatte sit Forbud til alle de overhørigs Vintersiddere.

De udenlandste Vintersidderes Trods — yttres Bisshoppen i sin Skrivelse — nøder ham til at gribe haardere til efter Kirkelovene, end hans Ønske ellers var. Han har ofte med megen Skaansel forbret, at de skulde opgive, hvad Bern de havde for sig, idet de ei vilde yde Tiende som Landets Indfødte, da dog udenlandste Vintersiddere i Bisshop Peters (1257—1270) og Bisshop Askatins (1270—1277) Dage betalte Tiende som Indfødte, ja endog i Bisshop Narves Tid (1278—1304), skjønt somme da unddroge sig fra sin Skyldighed. Dette kunde gamle Folk bevidne. De havde imidlertid hidtil kun svaret Bisshoppen med korte og store Ord, ja saaledes at det ei bør gjentages for gode Christne. Bisshoppen havde forbudt tre af dem, Formændene for den uviste Opsætighed, de ovennævnte Engelbrift, Gøvik og Jon, paa Grund af deres Ulydighed, Indgang i den hellige Kirke. Men desuagtet hørte han, at disse Mænd gif i Kirke som Andre, idet de sagde, at de ikke vare udelukkede af de Kirker, over hvilke Bisshoppen ingen Raadighed havde, nemlig Prædikebrødrenes, Minoriternes og visse andre. De ledede herved enfoldige Christne i stor Bilsfarelse, da de bragte dem til at tro, at den hellige Kirke er i sit Indre søndret, og

¹⁾ Kongen var der endnu den 8de Mai, s. o. f. II. 132. ²⁾ S. o. f. II. 126.

at den, som er udeluftet af een Kirke, ikke derfor er udeluftet af alle, — medens det dog er de Christnes Tro og staar i Credo: at een er den hellige Kirke, et Forbund af gode Christne over hele Verden, saa vidt som Christendommen strækker sig, — hvoraf følger, at hver, som af Kirken er udeluftet, ikke maa lovligen gaa i nogen Kirke, hvor han end er stædt. Nu da de førnævnte Vintersiddere, skjønt udeluftede fra Indgang i den hellige Kirke, fremture i sin Dndskab og Ulydighed, paaminder han dem om ikke at gaa i nogensomhelst Kirke, førend de have forbedret sig. Handler nogen af dem herimod, da sætter Biskoppen ham i Forbud og Ban, forbydende ham fra samme Stund al gubelig Betjening af Kirken og al Dmgang med Christne i Mad eller Drikke, i Tale eller Handel. De Geistlige forbyder Biskoppen paa det Strengeste at lade nogen af dem Udgang til sine Kirker; indfinde de sig alligevel der, skal Kirkens Formand lyste Ban over dem med Udslukning af brændende Kjerter og under Klokkeringning. Ingen Geistlig maa meddele dem „det hellige Embede“ inden Kirken, thi man skal vide for vist, at hver Geistlig som vidende meddeler bansat Mand dette, er selv udeluftet fra Indgang i den hellige Kirke, i hvad Slags Geistlig han end er, Klostermand eller Verdsliggeistlig, ja Prædikere og Barfodbrødre (Minoriter) saavel som Andre. Dette er overeensstemmende med Pavens egen Forordning. Biskoppen yttre videre, at han nu med fuld Taalmodighed har ventet paa at andre udenlandske Vintersiddere (han nævner ved Navn tretten) skulle komme og bøde Kirken. Men da dette ikke er skeet, forbyder han ogsaa dem Indgang i Kirken, indtil de bedre sig og gjøre Bod ¹⁾. — Den her paaanførte Fremfærd af Prædikerebrødrene og Minoriterne maa ganske vist agtes at have været høist uforsvarlig, dog var den slet ikke ualmindelig. Den maatte naturligtvis give Biskopperne og Sognepræsterne den gyldigste Grund til Anke mod hine Ordener.

Men heller ikke det Skridt, Biskop Arne nu havde gjort, levede til det forønskede Maal. Da Vintersidderne rimeligvis oftest kun var et Slags Handelsfuldmægtige eller Faktorer for større Handelsbyer i de tybste Stæder, og som saadanne let kunde omslyttes, saa maa man formode, at dette deres temmelig løse personlige Forhold til Bergens By har givet dem Leilighed til at komme bort derfra i Sommertiden med de tybste Handelskibe, og saaledes unddrage sig de videre slemme Følger af den dem personligen paalagte kirkelige Straf, med hvilke de vanskelige kunde forfølges i deres fjærne Hjemstavn. Denne Dnsstændighed har uden tvivl gjort dem djærvere i deres Trods, især saa længe de, hvad vist ikke manglede, dertil havde sine Foresattes Bisfald. Man seer, at Sommeren 1309 er hengangen, uden at Biskoppen fik

¹⁾ N. Dipl. II. 83—85, jfr. 88, 89.

Ret paa sin Fordring, og at Vintersidderne stadigen have besvaret hans Krav med den Paastand, at det aldrig havde været Sedvane i Bergen, at de derværende Tydskere betalte Tiende. Denne Paastand maatte Biskoppen søge at tilbagevise, og hertil valgte han den Tid, da Erkebiskop Eilif, som Archielectus, opholdt sig i Bergen om Høsten 1309.

Den 18de September blev nemlig et Vidnesbyrd optaget i Sagen. En Deel tydske Vintersiddere, hvoriblandt dog ingen af de tre tidligere bantsatte Formænd nævnes, indkaldtes til Møde i den udvalgte Erkebiskops Herberge, og der, i dennes, samt flere kongelige Raadgivers Dørvær, krævede Biskop Arne atter Tiende af dem. Han forklarede derhos, hvad han før havde gjort i denne Sag, og lod derpaa oplæse tvende Breve af Kong Haakon, hvori denne bød, at alle udenlandske saavel som indenlandske Mænd, i hvad Stilling de end monne være, skulde yde ret Tiende og al anden Skyldighed til Kirken og dens Ombudsmand efter Guds Ret og Landslov og gammel Sedvane. Da svarede paa de andre Vintersidderes Begne Bernik Jungmeister, at det hidtil aldrig havde været Sedvane i Bergen, at Tydskerne betalte Tiende; han og hans Brødre havde været der meer end 30 Vintre og havde aldrig tiendet. Biskoppen lod strax oplæse et Brev, der adviste, at i Aaret 1296 den daværende Lagmand i Bergen, Hr. Peter Gubleiksføn, og tre Mænd med ham havde gaaet i Borgen for en Deel navngivne Tydskere, hvilke vare blevne satte i Ban, fordi de ei vilde gjøre sin Tiende, at de skulde betale inden en vis Frist. Nu vedgit Bernik, at han rigtignok for ni Aar siden havde betalt Tiende, men da tvang Kongens Ombudsmand i Bergen, Hr. Vasse Guttormsføn, ham dertil med kongelig Magt. Baade Bernik og alle de øvrige tilstedeværende Tydskere erklærede atter reent ud, at de aldrig skulde yde nogen Tiende, førend Kongen tvang dem dertil; thi det havde aldrig — sagde de — været Sedvane.

Biskoppen derimod vedblev sin Paastand, at det var gammel Sedvane. Dette — sagde han — var under Ed vidnet for Biskop Narve, og han var derfor ikke pligtig til atter at optage Vidnesbyrd herom. Alligevel for Sikkerheds Skyld fremførte han to gamle Prester som Vidner, og spurgte Tydskerne, om de havde noget mod dem at indvende? Tydskerne svarede nei; men stode med det samme op og gik alle bort, uagtet Biskoppen forbød dem at gaa, førend Vidnerne vare afhorte. En Prest, med tvende andre Geistlige som Vidner, gik strax paa Biskoppens Bud efter dem og stævne dem tilbage; men de løbte ikke Stævningen. Biskoppen lod da Vidnesbyrdene ligesuldt fremføre. Det ene af Vidnerne erklærede, at han for femti Aar siden, medens Peter var Biskop, samlede Tienden i Bergen, og da betalte de Tyd-

flere, som vare Vintersiddere, ligesaa vel som de Indfødte. Han og gav tre ved Navn, dog lagde han til, at dengang var der faa Vintersiddere i Bergen. Det andet Bidne udsagde, at han havde været tilstede og hørt paa, at en Husbonde i Bergen havde klaget for Kon Haakon Haakonson over, at Presten ved Peters Kirke vilde udstød af den hellige Kirke en Tydsker, der boede hos ham, fordi Tydskeren negtede at gjøre ret Tiende. Hertil svarede Kongen: „Efterdi du leier til ham Hus paa tolv Maaneder som til vore Landsmænd og tager af ham den samme Skyldighed som af dine indenlandske Husleiere, da ville vi, at han skal staa i samme Forpligtelse til Gud og den hellige Kirke med Hensyn til Tiende og anden Udredsel, som vort Lands Mænd.“ Bidnet udsagde fremdeles, at en Tydsker laa syg, men Presten ved Korskirken vilde ikke meddele ham den sidste Salvelse, fordi han negtede at gjøre ret Tiende; da lod den Syge med Bidner betale Presten en halv veiet Mark i Tiend og modtog siden Sakramentet. Bidnet opregne endelig ved Navn tre Tydskere, som dengang betalte Tiende, og det var for femt Aar siden eller længer. Begge Bidner erklærede, at de for otte Aar siden havde aflagt dette samme Bidnesbyrd for Biskop Narve i mange gode Mænds, indenlandskes og udenlandskes, Dvervær ¹⁾).

Dette optagne Bidnesbyrd godtgjorde i det mindste, at Tiender til forskjellige Læder havde været udredet af tydske Vintersiddere, og at dens Opkrævelse af dem havde meer end een Gang været billiget af Kongerne. Det lod vel tillige den Sandhed skinte gjennem, at Tydskeren oftest havde været uwillig til at udrede Tienden, at de havde det ved kirkelig deels ved kongelig Magt maattet tvinges dertil, og endelig at de i lange Mellemrum have undladt det. Dette kunde imidlertid i og for sig ikke hjælpe dem, saalænge det ikke bevistes, at deres Modstand eller Undladelse havde Medhold i Lov eller Privilegium, hvilket ei var skeet. Saaledes opfattede Kongen Sagen, da den kom for ham. Thi Aaret efter 1310 udgav han tvende Breve af 10de og 30te November til Vintersidderne, hvori han siger, at det ved Bidnet er bevist, at de i gamle Dage have betalt Tiende; og derfor befalede han dem at udrede den efter gammel Vis, idet han tillige byder sit Lagmand og Syselmænd i Bergen at staa den hellige Kirke og dens Ombudsmand bi til at erholde Ret ²⁾).

Støttende sig til disse Kongebreve opfordrede Biskop Arne den 12te Januar 1311, i flere anseede Mænds Paahør, Kongens Fehird (Statmester) i Bergen, Presten Botolf Haakonson (Chorsbroder og Drømmerne), at hjælpe Kirken til at erholde sin Tiende af Vintersidderne ³⁾. Hvad Fehirden i Anledning af Biskoppens Opfordring hø-

¹⁾ N. Dipl. I. 109—112. ²⁾ N. Dipl. II. 90, 91. ³⁾ N. Dipl. III. 94.

foretaget sig, vides ikke; men saa meget seer man, at Vintersidderne strax efter gif saa vidt i sin Forbittrelse mod Biskoppen, at de mellem sig kom overeens om ingen Handel at have med Biskopsgaardens eller med andre Geistlige hverken i Kjøb eller Salg. Suterne i Baagsbunden gjorde heri fælles Sag med dem, og nogle nys tilkomne tydske Kjøbmænd vovede paa Grund af dette Forbund heller ikke at handle med de Geistlige. Hvad der blev dem til dette Stridt var — som det heder — at Biskoppen havde ladet lyse Van over den før omtalte Engelbrukt Løning og hans tvende Kammerater (Gødit og Jon i Brevesgaarden,) hvilke altsaa fremdeles maa have været Formændene for Sammenrottelsen. Biskoppen lod da den 6te Marts 1311 forkynde for dem, at han for denne Gang, paa Kongens Bøn, ikke vilde foretage noget imod dem i Anledning af Tiendepelsen, førend Kongen selv kom did. Men alle Vintersiddere, som vare i Byen, skulde inden otte Dage indfinde sig hos Biskoppen og bøde ham, hvad de havde forbrudt mod ham og Geistligheden ved den fattede Bestemmelse, og have tilbagekaldt denne inden samme Tid. Gjorde de ei dette, da vare de faldne i Van, og det „ikke i den bergenske Biskops eller hans Hørsbrødres Van, men i den romerske Paves Van, hans, som er den almindelige hellige Kirkes Forstander og alle Christnes sande Dommer“. Og dette Van vilde blive lyst over dem meget snart, efterat den givne Frist var udløben.

Vintersidderne maa for det første have siddet Paamindelsen overhørig; thi den 20de Marts 1311 blev den gjentagen ¹⁾. Senere maa de dog sandsynligviis have hævet Handelsforbudet, om ikke før saa da Kongen kom til Bergen. Ved Midten af Mai Maaned 1311 finder man ham der tilstede ²⁾, og da et Forbud, som det Vintersidderne havde istandbragt, maatte anses for indgribende i Kongedømmets Act, har han ganske vist, med det Gode eller med Tvang, bragt dem til at opgive det. Ved Kongens Indflydelse maa det vel ogsaa være bevirket, at begge Parter fandt sig i at lade selve Tiendesagen komme til Afgjørelse for verdslig Dom. Man seer nemlig, at Vintersidderne have stude sig under Landsloven, og at Biskoppen, skjønt saadant ganske vist ikke stemmede med hans Begreber om Kirkens Dommermyndighed og geistlige Sager, har modtaget Borgen af Husbonderne i Byen for at Vintersidderne skulde møde paa Stevne for Lagmanden i Bergen, Eindrive, til dennes lovlige Drift eller Kjendelse.

Paa Mødet indfandt sig Biskoppens Ombudsmand fra den ene Side, og tvende af de udenlandske Vintersiddere, Jon Lybek og Ertman i Knausen, fra den anden, desuden Kongens Ombudsmand i Byen og mange andre gode Mænd. Biskoppens Ombudsmand fremførte Sogs-

¹⁾ R. Dipl. III. 96.   ²⁾ R. g. L. III. 90.

maalet og bad Lagmanden dømme som han vilde svare for Gud. Vintersidderne fremsatte sin gamle Paastrand, at dem ikke tilkom at gjøre nogen Tiende, efterdi hverken de eller nogen anden Udlænding før gjorde Tiende i Bergen. Hertil blev dem svaret, at Loven selv lyder saa, at ingen udenlandste Handelsmænd skulde sidde Vintersæde i Bergen mellem Korsmesserne (d. e. fra 14de September til 30de Mai), og medens den Skik blev overholdt, da krævedes naturligviis ingen Tiende af dem; thi da var der ingen Udlændinger om Vinteren uden Suterne, og disse havde altid været vant til at udrede sin Tiende, netop af den Grund, at de sad i Byen Vinteren over. Tybsterne bemærkede herved, at Kongen dog havde i sin Magt at tillade dem at sidde i Byen om Vinteren, om end Lovbogen lød anderledes. Biskoppens Ombudsmand indlød sig ikke videre herpaa, men forbrede afgjort, om Lovbogen nogensteds siger, at Udlændinger skulde være meer fri for Tiende end Indlændinger. Dette maatte besvares beneggende. Lagmanden spurgte nu Tybsterne, om de havde noget Hæsbrev eller Kongebrev at fremlægge, hvorved de befriedes fra Tiendeydelse i Norge. Hertil havde de intet at svare. Da oplæste Lagmanden for dem baade den nye og den gamle Christenret og gjorde dem opmærksomme paa, at Biskoppen er lige skyldig at gjøre dem christelig Tjeneste, der leie Hus for tolv Maaneder, som andre bosiddende Mænd i Byen, hvoraf naturligviis fulgte, at hine ligesaavel som disse ogsaa vare skyldige at yde Kirken dens Ret. Lagmanden affagde derfor den lovlige Dom: — at de nærværende og vordende Vintersiddere i Bergen vare skyldige at yde Tiende ligesaavel som indenlandste Mænd, der boede i Bergen Aar og Dag om. For den Bob, som krævedes paa dem hidtil dags, sagde han dem fri. Men hvis de herefter fandtes uvillige til at erlægge sin Tiende, da skulde de baade betale den og Tiendefald (Bob for Tiendeforsømmelse), efter som Loven bestemte, med mindre Biskoppen vilde bære over med dem. Denne Lagmandsdom blev affagt i 1311, i Kong Haakons tolvte Regjeringsaar, altsaa før 10de August ¹⁾.

Udentviis have nu de tybste Vintersiddere givet efter. Havde de som ikke er urimeligt, stolet paa noget Medhold fra den verdslige Magts Side i sin Opsætsighed mod Biskoppen, saa fandt de sig selv bedragne i dette Haab; og Tybsternes Handelsvælde var endnu ikke saa fast grundet i Norge — og mindst i Kong Haakons Tid —, at de turde byde Landets baade geistlige og verdslige Tyrighed Trods. Ved yderligere Halstarrighed kunde de let udsætte sig for, at Kongebragte Loven i streng Anvendelse, og reent ud negtede dem at sidde

¹⁾ Lagmandens Gindrives Rundsjørelse af nævnte Tid, uden Dag. Nr. Nr. 331 fol. i den Arn. Mag. Saml.

Vinteren over i Bergen, hvilket vilde være deres Handel til stor Skade. De valgte vel derfor den efter Omstændighederne klogeste Udvei, at indbrømme Biskoppen og Kirken deres Ret, helst da Lagmandsdommen dog forsaavidt var lemsældig mod dem, som den frifandt dem for alle Bøder for tidligere Tiendeforsømmelse. Hele denne Strid er forresten meget oplysende med Hensyn til de tydske Haandverkeres og Handlendes Forhold til Norge, og deres Opsyrsel i de Stæder, hvor det havde lykket dem at indtrænge sig som Borgere.

66.

Bisop Arne Sigurdssøns Tvist med Erkestolen angaaende Besættelsen af Færøernes Biskopsstol, samt hans Angreb paa Kapelmagisterens Embedsmyndighed.

Med Erkestolen i Nidaros havde Bisop Arne en Tvist angaaende Besættelsen af Færøernes Biskopsstol. Denne blev ledig i 1308, da Bisop Erlend, som havde beklædt den i henved 38 Aar, døde under et Ophold i Bergen den 13de Juni ¹⁾. Ved Færøernes Kathedralkirke var intet eget Kapitel, og Valget eller Provisionen af Biskoppen, tilkom, „ifølge det apostoliske Sædes Privilegier og billiget Sedvane“, Nidaros's Erkebiskop og Kapitel ²⁾. Disse havde ved de tre seneste Besættelser valgt en Chorsbroder af den bergenske Kathedralkirkes Kapitel. Herved troede Bisop Arne, at Bergens Kirke havde erhvervet en Hævd, hvilken Nidaros's Erkebiskop og Kapitel var forpligtet til at agte ved Valget af Erlends Eftermand. Idet han den 17de Juni meldte Dødsfaldet til Nidaros, bad han derfor om, at man vilde iagttage at vælge „efter Sedvane“ den nye Bisop af Bergens Kirkes Skjød ³⁾. Men desuagtet valgte Erkebiskop Torund den 18de August 1308 med sit Kapitals Raad og Samtykke Lodin (Ludovicus), Sogneprest til St. Peters Kirke paa Borgund, af Nidaros's Biskopsdomme, i den Ufødtes Sted ⁴⁾.

Det er aabenbart, at Erkebiskoppen og hans Kapitel ved dette Valg troede sig at være i sin gode og uomtvistelige Ret; derfor gav de ei heller Bergens Bisop nogen Underretning om hvad der var skeet, førend Erkebiskoppen i sin Skrivelse af 6te Februar 1309, ved hvilken han gjentagende opfordrer Biskoppen til at indfinde sig til det paatænkte Provincialconcilium i Nidaros, i Forbigaaende tilkjendegav, at han blandt andre Kirkens Forretninger ogsaa vilde ved samme Leilighed indvie den udvalgte Bisop til Færøerne ⁵⁾. Men Bisop Arne saa heri en Forurettelse mod Bergens Kirke. Han var iffe seent med

¹⁾ N. Dipl. II. 78. ²⁾ Kapitelets Brev af 10de Mai 1309, Barth. Mfr. E. 526—28. ³⁾ Suhm D. G. XI. 596 (est. Barth. Mfr. E. 325 og 336).

⁴⁾ Dvæn. Br. af 10de Mai 1309. ⁵⁾ N. Dipl. III. 82, ifr. v. f. II. 125.

at indgive under næstfølgende 4de Marts i Forening med sit Kapitel en Appel til det apostoliske Sæde mod Lodins Valg. Han udhæved heri den nævnte Omstændighed med de tre foregaaende særøiste Biskopper Den første af disse, Peter, — sagde han — var før sin Bestikkelse til Færøernes Kirke den bergenske Biskops Kapellan og senere her Bergens Biskop (1257—1270); men i Mellemtiden bestyrede han Færøernes Biskopsstol i 10 Aar eller længer (1247—1257?). Næst efter han toges Gaute, Chorsbroder af Bergen, til Færøernes Biskop og havde dette Sæde i 6 Aar eller længer. Hans Efterfølger var igjen den forrige Aar afdøde Erlend, ligeledes forud Chorsbroder af Bergen, hvilken i meer end 37 Aar havde bestyret den særøiste Biskopsstol ¹⁾. Til at overbringe Erkebiskoppen og siden retligen forfølge denne Appel udnævntes samme Dag af Biskop og Kapitel Chorsbroderen Peter Haakonsøn den ældre, hvis Bemyndigelse hertil gjentoges i Kundgjørelse af 23de Marts, under hvilken Dag samme Peter ogsaa beklæddes til, som Biskoppens og Kapitlets Fuldmægtige, at møde paa det forestaaende Provincialconcilium, hvis et saadant skulde blive afholdt inden Himmelfartsdag næstkommende (den 8de Mai). Han skulde efter Skik og Brug udbede sig Erkebiskoppens Følgeskrivelse (apostolos) med Appelen, som han derpaa, saavidt skjønnes, skulde bringe til den pavelige Kurie ²⁾.

Biskop Arne havde tidligere, i en Skrivelse til Erkebiskoppen af 16de Marts i Anledning af Conciliet, meddeelt denne Appelen underhaanden og i Afsskrift, og med det samme yttret, at han inden en Maaned efter Appelens Udstedelse agtede at lade sine Fuldmægtige tiltræde Reisen til Kurien ³⁾. Denne kom imidlertid ikke til at gaa saa hastig for sig. Thi endnu den 10de April var Peter Haakonsøn i Bergen. Paa nævnte Dag og Sted udstedte nemlig Biskop Arne og hans Kapitel, blandt hvis nærværende Medlemmer Peter nævnes, en Kundgjørelse, hvori Appellen omtales som oplæst, og tillige Undskyldning anføres for det at Biskoppen ikke saa sig i Stand til at sende flere Fuldmægtige til det apostoliske Sæde i Anledning af Appelens Forfølgelse. Der var — heber det her — ved Bergens Kirke kun et bestemt Antal Chorsbrødre, nemlig 12 og ikke flere; og af disse vare for Tiden to i Paris for at studere, een i England, to i Kong Haakons bestandige Tjeneste, een i Erkebiskoppens Forretninger, saaledes at kun sex vare virkelig „residerende“ d. e. tjenstgjørende ved selve Kathedralkirken, af hvilke oven i Riøbet een ved Løfte havde forpligtet sig ⁴⁾

¹⁾ Tvende Kundgjørelser af 4de Marts 1309, Barth. Mfr. E. 501—503, 504 jfr. Suhm D. S. XI. 627; og o. f. I. 435, hvilket sidste Sted ved nærværende kan fuldstændiggjøres. ²⁾ Brev af 23de Marts 1309, Barth. Mfr. E. 509—511; jfr. Suhm D. S. XI. 627. ³⁾ R. Dipl. III. 85.

at besøge St. Thomas i England, og da han allerede stod færdig til at tiltræde Reisen, ikke heller kunde ansees for residerende. Dette ringe Antal hjemmeværende Personer til at tjene Kathedralkirken, og desuden de fiendtlige Indfald, hvormed Norges Rige netop forstyrredes, var Aarsagen til, at Biskoppen ikke kunde affende flere Procuratorer i den Hast, som Anliggendet fordrede ¹⁾.

Under denne Udhaling indtraf Erkebiskop Jorunds Død den 11te April 1309 ²⁾, og allerede den 17de i samme Maaned udstedte Nidaros's Kapitel, i Kraft af sin Myndighed medens Erkestolen stod ledig, Brev til Biskop Ketil af Stavanger (som den ældste af Norges daværende Lydbiskopper), hvori han underrettedes om Lodins lovlige Valg samt opfordredes til at indvie ham, efterat have tilkaldt tvende andre den nidarosske Kirkes Lydbiskopper, og modtage paa samme Kirkes og dens Kapitels Vegne hans Trosskabs- og Lydighedsed (sidelitalis et obedientiae juramentum) ³⁾. Først en Stund efter indtraf den bergenske Kirkes Appel og blev formeligen forkyndt i Nidaros, skønt den, som ovenfor viist, allerede en Maanedstid forud der var underhaanden bekendt. Den laaber ikke til at have gjort synderligt Indtryk paa Chorsbrødrene. De opfyldte uden Vanskelighed Biskop Arnes Forlangende om en Følgestrivelse (apostoli), hvilken de udstedte den 10de Mai, affattet i Form af en Gjendrivelse (literæ refulatoriae). Efterat have omtalt Lodins Valg ved Nidaros's Erkebiskop og Kapitel samt den bergenske Kirkes Appel herimod af 4de Marts, erklærede de, at da Kirkenes og især Kathedralkirkenes Provision og Valg ifølge den canoniske Ret burde være fuldkommen fri, saa, om end den nidarosske Kirke har besat Færøernes Biskopsstol engang af sit eget Skjød, en anden Gang af en anden Kirkes, — havde den dog derved hverken indrømmet eller havt i Sinde at indrømme den bergenske eller nogen anden Kirke nogensomhelst Ret med Hensyn til Provisionen ⁴⁾.

Smidlertid havde, som sagt, det nidarosske Kapitel, allerede før Appellens Modtagelse, givet Befaling til den udvalgte Lodins Indvielse, og Lodin synes nu, uagtet Appellen var ham bekendt, at have brydet paa at hiin Befaling skulde bringes til Udførelse. Da Biskop Arne hørte dette, tilskrev han den 31te Mai 1309 sine tre norste Medbiskopper, meddeelte dem sin Appel, og bad dem paa det instændigste at udsætte Indvielsen, indtil han selv havde faaet dem i Tale. Dandsede de anderledes, yttrede han, vilde det være farligt for dem

¹⁾ Brev af 10de April 1309, Barth. Mstr. E. 512—14; jfr. Euhm D. S. XI. 628. ²⁾ S. o. f. II. 132. ³⁾ Brev af 17de April 1309, Barth. Mstr. E. 519. ⁴⁾ Brev af 10de Mai 1309, Barth. Mstr. E. 526—28.

at indgive under næstfølgende 4de Marts i Forening med sit Kapitel en Appel til det apostoliske Sæde mod Rodins Valg. Han udhæved heri den nævnte Omstændighed med de tre foregaaende færøiske Biskopper. Den første af disse, Peter, — sagde han — var før sin Bestiftelse til Færøernes Kirke den bergenske Biskops Kapellan og senere her Bergens Biskop (1257—1270); men i Mellemtiden bestyrede han Færøernes Biskopsstol i 10 Aar eller længer (1247—1257?). Næst efter han toges Gatte, Chorsbroder af Bergen, til Færøernes Biskop og havde dette Sæde i 6 Aar eller længer. Hans Efterfølger var igjen den forrige Aar afdøde Erlend, ligeledes forud Chorsbroder af Bergen, hvilken i meer end 37 Aar havde bestyret den færøiske Biskopsstol¹⁾. Til at overbringe Erkebiskoppen og siden retligen forfølge denne Appel udnævntes samme Dag af Biskop og Kapitel Chorsbroderen Peter Haakonson den ældre, hvis Bemyndigelse hertil gjentoges i Rundgjørelse af 23de Marts, under hvilken Dag samme Peter ogsaa bestiftedes til, som Biskoppens og Kapitlets Fuldmægtige, at møde paa det forestaaende Provinzialconcilium, hvis et saadant skulde blive afholdt inden Himmelfartsdag næstkommende (den 8de Mai). Han skulde efter Skik og Brug udbejde sig Erkebiskoppens Følgeskrivelse (apostolos) med Appelen, som han derpaa, saavidt skjønnes, skulde bringe til den pavelige Kurie²⁾.

Biskop Arne havde tidligere, i en Skrivelse til Erkebiskoppen af 16de Marts i Anledning af Conciliet, meddeelt denne Appelen underhaanden og i Afsskrift, og med det samme yttret, at han inden en Maaned efter Appelens Udstedelse agtede at lade sine Fuldmægtige tiltræde Reisen til Kurien³⁾. Denne kom imidlertid ikke til at gaa saa hastig for sig. Thi endnu den 10de April var Peter Haakonson i Bergen. Paa nævnte Dag og Sted udstedte nemlig Biskop Arne og hans Kapitel, blandt hvis nærværende Medlemmer Peter nævnes, en Rundgjørelse, hvori Appellen omtales som oplæst, og tillige Undskyldning anføres for det at Biskoppen ikke saa sig i Stand til at sende flere Fuldmægtige til det apostoliske Sæde i Anledning af Appellens Forfølgelse. Der var — heber det her — ved Bergens Kirke kun et bestemt Antal Chorsbrødre, nemlig 12 og ikke flere; og af disse vare for Tiden to i Paris for at studere, een i England, to i Kong Haakon beständige Tjeneste, een i Erkebiskoppens Forretninger, saaledes at kun sex vare virkelig „residerende“ d. e. tjenstgjørende ved selve Kathedralkirken, af hvilke oven i Kjøbet een ved Løfte havde forpligtet sig⁴⁾

¹⁾ Tvende Rundgjørelser af 4de Marts 1309, Barth. Mfr. E. 501—503, 504 jfr. Suhm D. S. XI. 627; og o. f. I. 435, hvilket sidste Sted ved nærværende kan fuldstændiggjøres. ²⁾ Brev af 23de Marts 1309, Barth. Mfr. E. 509—511; jfr. Suhm D. S. XI. 627. ³⁾ R. Dipl. III. 85.

at besøge St. Thomas i England, og da han allerede stod færdig til at tiltræde Reisen, ikke heller kunde ansees for residerende. Dette ringe Antal hjemmeverende Personer til at tjene Kathedralkirken, og desuden de fiendtlige Indfald, hvormed Norges Rige netop forstyrredes, var Aarsagen til, at Biskoppen ikke kunde affende flere Procuratorer i den Hast, som Anliggendet fordrede ¹⁾.

Under denne Udhaling indtraf Erkebiskop Jorunds Død den 11te April 1309 ²⁾, og allerede den 17de i samme Maaned udsædte Nidaros's Kapitel, i Kraft af sin Myndighed medens Erkestolen stod ledig, Brev til Biskop Ketil af Stavanger (som den ældste af Norges daværende Lydbiskopper), hvori han underrettedes om Lodins lovlige Valg samt opfordredes til at indvie ham, efterat have tilfaldt tvende andre den nidarosiske Kirkes Lydbiskopper, og modtage paa samme Kirkes og dens Kapitels Vegne hans Troslabs- og Lydighedsed (sidelitatis et obedientiae juramentum) ³⁾. Først en Stund efter indtraf den bergenske Kirkes Appel og blev formeligen forkyndt i Nidaros, skjønt den, som ovenfor viist, allerede en Maanedstid forud der var underhaanden bekendt. Den lader ikke til at have gjort synderligt Indtryk paa Chorsbrødrene. De opfyldte uden Vanskelighed Biskop Arnes Forlangende om en Følgekrivelse (apostoli), hvilken de udsædte den 10de Mai, affattet i Form af en Gjendrivelse (literæ refulatoriae). Efterat have omtalt Lodins Valg ved Nidaros's Erkebiskop og Kapitel samt den bergenske Kirkes Appel herimod af 4de Marts, erklærede de, at da Kirkenes og især Kathedralkirkenes Provision og Valg ifølge den canoniske Ret burde være fuldkommen fri, saa, om end den nidarosiske Kirke har besat Færøernes Biskopsstol engang af sit eget Skjød, en anden Gang af en anden Kirkes, — havde den dog derved hverken indrømmet eller havt i Sinde at indrømme den bergenske eller nogen anden Kirke nogensomhelst Ret med Hensyn til Provisionen ⁴⁾.

Imidlertid havde, som sagt, det nidarosiske Kapitel, allerede for Appellens Modtagelse, givet Befaling til den udvalgte Lodins Indvielse, og Lodin synes nu, uagtet Appellen var ham bekendt, at have brevet paa at hiin Befaling skulde bringes til Udførelse. Da Biskop Arne hørte dette, tilskrev han den 31te Mai 1309 sine tre norske Medbiskopper, meddeelte dem sin Appel, og bad dem paa det instændigste at udsætte Indvielsen, indtil han selv havde faaet dem i Tale. Handlede de anderledes, yttrede han, vilde det være farligt for dem

¹⁾ Brev af 10de April 1309, Barth. Mstr. E. 512—14; jfr. Euhm D. S. XI. 628. ²⁾ S. o. f. II. 132. ³⁾ Brev af 17de April 1309, Barth. Mstr. E. 519. ⁴⁾ Brev af 10de Mai 1309, Barth. Mstr. E. 526—28.

selv, som det var fornærmeligt mod ham ¹⁾). Han skrev ogsaa de paafølgende 4de Juni til Kapitelet i Nidaros, og idet han bevidnet Chorsbrødrene sin Sorg over Erkebiskop Torunds Død, opfordret han dem tillige, hvis de med Hensyn til den færøiske Kirkes Anligger der maatte have noget ham ubekjendt at indvende, at de da derom maatte underrette ham, før Sagen gik til Kurien. Thi saafremt ha maatte finde, at nogen canonisk Indvending af dem med Bevise kunde anføres mod hans Forehavende, da vilde han derfra afstaa og indvilge hvad dem syntes rigtigt ²⁾). Kapitelet havde i Grunden allerede afgivet Svaret paa denne Opfordring i det Appellen tilføiede Folge- og Gjendrivelsesbrev, og rimeligviis har det ikke indladt sig paa nogen udførligere Beviisførelse for Biskoppen.

Lodins Indvielse blev dog for det første udsat. Man finder, at han, tilligemed Norges fire Lydbiskopper, har fulgt Haakon paa den 1ste Tog til Danmark i Juli Maaned 1309, og at han paa Tilbageveier fra Mødet i Kjøbenhavn har været samlet med dem ved Etersøerne i Gautelvens Munding. Her forlangte han den 26de Juli af Biskopperne af Stavanger og Hamar at blive indviet ifølge det nidarosiske Kapitels Mandat. Men da foreviste Biskop Arne ham sin Appel Original og kundgjorde den selv i de øvrige Biskoppers Paahor. Lodin maatte nu for det første opgive sin Paastand om at blive indviet, og den appellerede Sag gik til Kurien, hvor den omtales som henstaaende den 17de September 1310 ³⁾). Man ventede, at Lodin personligen skulde begive sig til Kurien for der selv at forsvare sin Sag, og Biskop Arne har, som det lader, formeligen opfordret ham dertil. Han undskyldte sig imidlertid med en gammel Fodskade, hvilken dog Modparten paastod allerede for længst var læget. Rimeligviis har Lodin fundet det unyttigt at paatage sig den besværlige og kostbare Reise, saameget mere, som den udvalgte Erkebiskop Gillef allerede havde overdraget ham den færøiske Kirkes Gods, saa at han indtil Sagen afgjordes havde tilstrækkeligt Underhold for sig og sit Folk ⁴⁾.

I Kurien henstod Sagen længe, og den var endnu uafgjort, da det almindelige Concilium, som siden nærmere skal omtales, i 1311 traadte sammen i Vienne. Men strax efter Slutningen af dette Concilium, ved hvilket baade Erkebiskop Gillef og Biskop Arne saar Fuldmægtige fra Nidaros's og Bergenss Capitler vare tilstede, ble

¹⁾ Brev af 31te Mai 1309, Barth. Mfr. E. 515—16. ²⁾ Brev af 4de Jun 1309, Barth. Mfr. E. 517—18. ³⁾ Om alt dette ophlyser Brev af 26 December 1310 eller 26de Januar 1311, Barth. Mfr. E. 551—555, og 30te Januar 1311, Sfs. 555—56. ⁴⁾ Vidnesbyrd af 1ste Februar 1311 Barth. Mfr. E. 556—58. Om det Hele jfr. Suhm D. S. XI. 676.

Sagen igjen bragt paa Bane, og det paa den Maade, at Erkebiskop Eilif paa egne og den fraværende Lodins Begne, samt Nidaros's Kapitel ved sin Fuldmægtige, paa den ene Side, og Biskop Arne selv samt Bergens Kapitel ved sin Fuldmægtig paa den anden, valgte til Boldgiftsmand Erkebiskop Nikolaus (Ketilsøn) af Upsal, som ogsaa havde været ved Conciliet, og som tidligere under et Ophold i Bergen 1309, rimeligviis paa Tilbagereisen fra Kurien, hvor han havde søgt sit Pallium, var bleven noget bekendt med den omhandlede Sag ¹⁾. Dette skede i Vienne den 10de Mai 1312. Det bestemtes, at Boldgiftsdommen skulde være affagt inden 30 Dage, efterat Erkebiskoppen af Upsal og begge Parterne vare komne til Brügge i Flandern, naturligviis paa sin Hjemreise; og Parterne skulde holde sig Dommen efterrettelig under en drøi Straf af 400 Florener i Guld ²⁾. Dette er den sidste Oplysning der gives om Sagens Gang. Erkebiskop Nikolaus's Dom er, saavidt vides, ikke bevaret; men man maa antage, at den er falden til Gunst for det engang skeede Valg, og at derpaa Lodin endeligen er bleven indviet. Thi baade findes Lodin opført i Rækken af færøiske Biskopper ³⁾, og han nævnes som Jærens Biskop i Annalerne der hvor disse omtale hans Død i 1316 ⁴⁾. Biskop Arnes Paastand synes ogsaa virkelig, efter alt hvad der af det nye anførte om denne Sag kan dømmes, at havet være ganske blottet for gyldige Grunde; og hans Fremfærd ved denne Leilighed giver saaledes uden tvivl et Beviis blandt flere paa denne Prælats Stridbarhed og haardnakkede Fastholdenhed paa sin Kirkes Rettigheder, de være sig virkelige eller indbildte.

Det lader sig let begribe, at for en Biskop af Arnes Karakter maatte Kapelmagisteren og den hele Indretning med de kongelige Kapeller være en Torn i Diet. Alle Norges Biskopper sølte vistnok nogen Uvillie mod Indretningen; thi om end ikke de kongelige Kapeller, med samt deres Forstandere og øverste Formand, ved de tidligere omtalte pavelige Bestemmelser vare aldeles undtagne den biskoppelige Myndighed, saa var det dog altid en ikke uvigtig Indstrækning i denne, at Kongen kunde bestikke Kapelmagister, og han igjen, eller og Kongen selv, de enkelte Kapellers Provster eller Prester. Rigtignok skeede Bestikkelsen under den mildere Form af en Præsentation eller et Forslag, men det laa dog i Sagens Natur, at vedkommende Biskop var forpligtet til at antage og indvie eller indsætte den Foreslagene, hvis ikke afgjørende canoniske Grunde kunde anføres mod hans Person. Ogsaa Kapelmagisterens Visitations- og Straffe-

¹⁾ Erkebiskop Nikolaus's Brev af 4de Marts 1309, Bergen, i Barth. Mfr. 503—504, jfr. Suhm D. 5. XI. 627. ²⁾ Sv. Dipl. III. 62—64. ³⁾ Langes Abstrakt V. 44. ⁴⁾ Isl. Ann. 210.

ret med Hensyn til Kapellerne, skjønt den som ovenfor viist var tilstaaet med et viist Forbehold til Gunst for den biskoppelige Myndighed, maatte ikke bestomindre betragtes som et Indgreb i dennes Omraade. Retten endelig for Kapelmagisteren ved visse Leiligheder at optræde i biskoppelig Skrud og forrette Gudstjenesten paa biskoppelig Viis kunde hine Tider ikke gjælde for noget uvæsentligt, men maatte fortolkes som et Tegn paa, at denne Prælat i ydre Verdighed paa en Maade fideordnedes Biskopperne; saaledes vilde Kongen i det mindste ganske viist have det forstaaet.

Men maatte alt dette gjøre et ubehageligt Indtryk paa de norske Biskopper i Almindelighed, saa var dog utvivlsomt Bergens Biskop den, som det allermeest vedrørte. I hans Biskopsdomme var nemlig sammenligningsviis de fleste kongelige Kapeller beliggende, og hvad der var saarest, han havde Apostelkirken og Kapelmagisteren lige under sine Dine i samme By, hvor han havde sit Sæde og sin Kathedralkirke. Her laa altsaa Anledning til fiendtlige Rivninger nærmest.

Til at fremkalde saadanne bidrog ogsaa den Ubestemthed, som endnu i mange Stykker raadede med Hensyn til Kapelmagisterens kirkelige Stilling. Hans af Paven udtalte Forstanderskab for alle de kongelige Kapeller kunde forklæres i en videre og i en engere Udstrækning. Kongen og Kapelmagisteren selv foretrak det første, Biskopperne naturligviis det sidste.

Strax efter Indstiftelsens Grundlæggelse kom det derfor til Tvist om dens Fortolkning. Man seer, at Kongen og Kapelmagisteren, viist nok med Uret, forklærede Pavens Udtryk: „foresta a (præsit)“ saaledes, at Kapelpræsterne vare ganske unddragne vedkommende Biskoppers Dommermyndighed, — at det tilfom Kongen at foreslaa eller præsentere dem for Kapelmagisteren, og at det tilfom denne at ind- og affatte dem, uden at adspørge Biskoppen, — og endelig at Kapelmagisterens Visitationeret over Kapellerne udelukkede Biskoppens. Sagen var aabenbar den, at Kongen ansaa Indstiftelsen, som den fra Paven var udgangen, ifkun for et Grundlag, hvorpaa der efterhaanden til Kongedømmets Fordeel skulde bygges videre. Biskopperne følte dette og fandt det bedst i Tide at rykke frem med sine Indsigelser og meddele Paven sine Ankeposter. Hvo af dem der har gjort det første Skridt vides ikke sikkert, men ganske rimeligt er det, at det netop har været Biskop Arne.

Maaskee have allerede i 1308 Forespørgsler været gjorte i Karien angaaende Udstrækningen af den Kapelmagisterens indrømmet Myndighed, og i Forbindelse hermed Klager førte og Oplysning meddeelte. Pave Clemens V synes ogsaa nu at have seet, at den Indstiftelse, til hvilken han havde givet sit Minde, lettelig kunde op-

fattes paa en Maade, der var anstødelig for den biskoppelige Myndighed, og udvides saaledes, at den muligen kunde komme til at svække denne i utilbørlig Grad ligeoverfor Kongedømmet. I 1309 udstedte han derfor en Skrivelse, som nærmere fortolkede hans Indstiftelsesbrev af 5te Februar forrige Aar, og navnligens fremsatte hans Mening med Udtrykket: „forestaae (præsint)“. Dette Ord, yttrede han, maatte ikke tages i en saa vid Mening, at Kapelpresterne skulde være undbragne den biskoppelige Jurisdiction derved at Kongen præsenterede dem, eller Kapelmagisteren have Ret til at indsætte og affætte dem, Biskopperne uadspurgte. Kongen — siger han — havde Ret at præsenterer, men Biskopperne til at ind- og affætte. Nogle Kapeller vare desuden ei stiftede af Kongen eller hans Forfædre, og med Hensyn til dem havde Kongen og hans Kapelmagister aldeles ingen Ret ¹⁾). Fordi Kapelmagisteren kunde visitere, derved betoges ei Biskopperne deres Visitationeret. Med Hensyn endelig til de mindre Forseelser, i hvilke der var tilstaaet Kapelmagisteren dømmende Myndighed over Kapelpresterne, da var dermed kun meent deres Forseelser vedrørende den canoniske Gudstjeneste (horæ canonicæ) og deres Dvertrædelse af de for dem særligt givne Bestemmelser ²⁾).

At denne pavelige Fortolkning ikke stod i nogen egentlig Strid med hans Indstiftelsesbreve, er klart; men alligevel har den ganske vist ikke været efter Kongens og Kapelmagisterens Sind. Om Kongen strax har gjort nogen Indvending imod den, vides ikke; saameget er dog vist, at alle Tvistepunkter ei dermed vare afgjorte. Allerede det følgende Aar 1310 opstod Trætte mellem Biskop Arne og Kapelmagisteren, Finn Halvorsen. Den første beskylde nemlig Kapelpresten ved Allehelgens Kirke og Hospital i Bergen for at tilegne sig andre Sognekirkers Lig, Doffer og Tiende tvertimod Biskoppens Forbud. Han kaldte den 31te Martis Presten for sig og truede ham med Ban, hvis han ikke aflod hermed. Næste Dag bragte Presten Biskoppen et Brev fra Kapelmagisteren, hvori denne paastod, at Presten var i sin gode Ret, naar han meddeelte de geistlige Sakramenter til dem, som boede paa Grunde i det omhandlede kongelige Kapels Sogn, og henstjød Sagens Afgjørelse til Kongen, naar denne kom til Bergen. Tvisten har altsaa angaaet Grændsen for Allehelgens Kirkens Sogn. Da Biskoppen imidlertid ikke vilde laane Dre til Kapelmagisterens Forskilling, saa appellerede Finn til Paven og udbad sig Biskoppens Føl-

¹⁾ Man skulde heraf næsten formode, at der har været gjort Forsøg paa at udstrække Kapelmagisterens Myndighed over alle Landets Kapeller, ikke blot de 14 kongelige; eller have maastet Biskopperne oplyst, at ikke alle de 14 vare virkelig fundere af Konger? ²⁾ Suhn D. S. XI. 626 giver Indholdet af Pavebrevet, hvis Datering ei ansæres, efter Barth. Mstr. E. 523.

gebrev (apostolos), hvilket Arne den 14de April meddeelte, idet ha dog erklærede Appellen for ugrundet ¹⁾. Sagen var i sig selv ubetydelig, men viser hvor spændt Forholdet var mellem de to Prælater

Biskopperne, og ganske vist især Arne, greb enhver Anledning til at bringe Kapelmagisteren og Kapelpræsterne i Forlegenhed. En saadan Anledning fandt de deri, at Kapelmagisteren, som ikke havde biskoppelig Biefse, ikke selv kunde forrette, til Tjeneste for de ham undergivne Kapeller, visse kirkelige Handlinger, hvilke kun en virkelig biskop kunde udføre, f. Ex. at indvie den hellige Dlie og Christma som Præsterne skulde benytte ved Sakramenterne, rense Kirker og Kirkegaard, naar disse vare blevne besmittede, og saadant lignende. Hermed gjorde Biskopperne Banskelligheder, naar det gjaldt Kapellerne naturligtviis paa Grund af det uafhængige Forhold disse paastode at indtage i andre Henseender. Men paa denne Maade stod det i Biskoppernes Magt at lægge Kapelpræsterne væsentlige Hindringer i Veien for en fuldstændig Udførelse af de gudstjenstlige Handlinger ved deres Kirker. Forestillinger imod en saadan Fremgangsmaade bleve naturligtviis gjorte til Paven, og denne nødtes herved til atter at indskride med sin Magtfuldkommenhed, denne Gang dog til Fordeel for Kapellerne og Kapelgeistligheden.

Ved Brev af 12te Marts 1311 fra Avignon bød han de norske Biskopper, at de skulde meddele „hans kjære Son“ de kongelige Kapellers Magister, hans Efterfølgere og deres Vikarier Christma og hellig Dlie for de Kapeller, som fandtes i deres Biskopsdomme, rens disse Kapeller, deres Kirker og Kirkegaard, samt velsigne deres Altare og Billeder, saa ofte som saadant tiltrængtes eller fordrøedes af Magisteren eller hans Vikarier. Og for det Tilfælde, at Uhygighed skulde blive udviist mod dette hans Bud, overdrog han Abbederne af Lyse og Hoveds fuld Myndighed til at tvinge de trodsige ved Kirkens Straffe til at efterleve det ²⁾. Ved et andet Brev af 13de Marts forkyndte Paven, at han, paa Kong Haakons Begjæring, havde udråbt sin tidligere Bestemmelse angaaende Kapelmagisterens Brug af biskoppeligt Skrud og Net til at uddele biskoppelig Velsignelse i Apostel Kirken i Kongens Nærværelse, derhen, at han skulde være berettiget til begge Dele paa hver af de større (dobbelte) Festsdage og ved Kapellernes Visitation, samt overalt hvor han forrettede Gudstjeneste i Kongens Nærværelse ³⁾.

Man mærker tydeligen, at Pave Clemens af de norske Biskopper er bleven gjort opmærksom paa de skadelige Følger for den biskoppelige Myndighed, som Kapel-Indretningen i Norge kunde drage efter

¹⁾ Suhm D. 5. XI. 654, est. Barth. Mstr. E. 530.

²⁾ N. Dipl. I. 115.

116. ³⁾ N. Dipl. I. 116, 117.

fig, og at han derfor nu klogeligen ved nærmere Fortolkninger gjorde af den Indskrænkning i Kapelmagisterens virkelige Selvstændighed, som hans første Justitselfebrev paa nogen Maade kunde tillade, medens han dog paa den anden Side ikke alene med Strengthed tilholdt Bisshopperne at opfylde deres Skyldighed mod Kapellerne, men ogsaa, for at smigre Kongen, forøgede Glandsen ved Kapelmagisterens ydre Optræden. Kong Haakon var visseelig altsor klog til ikke at skjonne Forskellen mellem den sande Indflydelse og den tomme udvortes Glimmer; men han maatte her lade det forblive ved Paven's Bestemmelser og troste sig med, at Grundlaget dog var der, og at heldigere Omstændigheder vel med Tiden kunde tillade Bygningens Fuldbendelse. Det gik imidlertid her som med næsten alle Haakons med sandt Statsmandsblik udfastede Planer til den norste Samfundsordens Fornyelse: han bode for tidlig til selv at see dem grundigen gjennemførte; og den Tilstand, som ved hans Død indtraadte i Norge, var saa langt fra at begunstige en Fremstriden i den af ham udpegede Retning, at den tværtimod virkede hemmende paa al videre Fremgang til det Bedre; og om den end ikke formaade at lede Samfundsordenen tilbage i den Udviklingsgang, som Haakon saa kraftigen havde afbrudt, gav den alligevel Statsforfatningen et Ustøhedens og Forvirringens Præg, som altsor snart førte Rigets Selvstændighed Undergangen imøde.

67.

Erkebiskoppens Jarlsverdigheid ophæved. Concilium i Vienne. Erkebiskop Eilif indsees. Strid mellem ham og Biskop Arne af Bergen om Inddrivelsen af Palliehjælpen.

Under alle de seneft fortalte Begivenheder, i hvilke Biskop Arne af Bergen optræder som Hovedpersonen, var den udvalgte Erkebiskop Eilif Arneseøn endnu i Norge og havde ikke tiltraadt sin Reise til Konstantinopel. Han var, som forhen ¹⁾ fortalt, den 1ste September 1309 ankommen til Bergen, og forblev der lige indtil henimod Aarets Slutning. Her' indfandt sig hos ham kort efter hans Komme to Fuldmægtige fra det ørnøisse Kapitel, Stefan og Anakol, hvilke meddeelte, at Kapitlet efter Biskop Dolgfinns Død (1286—1309?) havde valgt sin Archidiaconus, Viljalm, til hans Eftermand, paa hvilket Valg de udbade sig Erkebiskoppens Stadfæstelse. Eilif underrettede ved Brev af 12te September Biskop Arne herom, idet han opfordrede ham til, i Geistlighedens og Folkets Nærværelse, i Kirken at indseevne Alle, som maatte have noget imod den Valgte, Valgerne eller Valgmaaden at indvende ²⁾. Dette maa antages at have været en almin-

¹⁾ S. o. f. II. 133. ²⁾ Suhm D. S. XI. 630 (efter Barth Metr. E. 520).

de øvrige norske Kathedralkirkers Kapitler ¹⁾, samt muligens ogsaa fra de Biskopper, som ikke personligen mødte, vare der tilstede. Enten de gamle Annaler sige, at Eilif tiltraadte Reisen til Kurien allerede 1310 ²⁾; men da man finder, at Biskop Arne endnu ved Udgangen af Marts Maaned 1311 befandt sig i Bergen ³⁾, og det vel er rimeligt at alle de tre norske Biskopper gjorde Reisen i Følge, saa kan man med Grund antage, at Eilif først om Vaaren eller Sommeren 1311 har forladt Norge. I dette Aar blev han indviet af Pave Clemens ⁴⁾, rimeligvis i Avignon eller Vienne, fort før eller under Conciliet, at saa hele to Aar efter sin Udvælgelse.

Conciliet i Vienne aabnedes den 16de October 1311, holdtes tre Sæssioner og sluttedes den 6te Mai 1312. Meer end 300 Biskopper vare tilstede foruden ringere Prælater og mange fyrstelige Personer. I anden Sæssion den 3die April 1312, blev Tempelordenens Ophævelse forkyndt, og i den tredie og sidste Sæssion en ny Liende af alle geistlige Indtægter vedtagen til Understøttelse af et Korstog mod Christendommens Fiender i Osten. Om Sommeren 1312, rimeligvis mod dens Slutning, kom Erkebiskoppen og de tvende Biskopper igjen tilbage til Norge, efterat have lagt Hjemveien over Brügge ⁵⁾. Biskop Arne finder man hjemkommen til sin Stol før 12te September ⁶⁾, og Erkebiskop Eilif var i Oslo den 8de October ⁷⁾.

Reisen til og det langvarige Ophold ved Conciliet faldt, som let kan tænkes, de deeltagende norske Biskopper kostbart. Da Biskop Arne var kommen hjem til Bergen, klagede han strax over den megen Gjæld, hvormed han og hans Kirke (Kathedralkirken) i hiin Anledning var bleven betyngtet, og hvilken var saameget byrdefuldere, som Kirken selv til sin Istandsettelse fordrede store Udgifter. Han gjorde derfor den 12te September 1312 med sit Kapitels Samtykke den Bestemmelse, at det første Aars Indtægter af de Præbender og andre Beneficer (Præstefald ?) i Staden eller hans Biskopsdømme, som i de næste fem Aar bleve ledige, skulde indeholdes til Afbetaling af ovennævnte Gjæld og til Kirkens Istandsettelse ⁸⁾.

I Forbindelse, som det lader, hermed gjorde han samme Dag en Bestemmelse med Hensyn til Besættelsen af de ledige Præbender ved hans Kirke. De ældre Medlemmer af hans Kapitel havde nemlig paastaet, at der ved denne Besættelse tilkom dem den saakaldte *Portion*, hvorved forstaaes, at naar en Præbende blev ledig, havde hver af Chorsbrødrene efter Embedsaldet selvstreven Ret til at erholde denne Præbende, om han ønskede den, istsedetfor den han tidligere havde

¹⁾ Sv. Dipl. III. 62—64; jfr. o. f. 149.   ²⁾ Isl. Ann. 200.   ³⁾ S. o. II. 143.   ⁴⁾ Isl. Ann. 200.   ⁵⁾ S. o. f. II. 149.   ⁶⁾ N. Dipl. I. 157
⁷⁾ N. Dipl. II. 97.   ⁸⁾ N. Dipl. I. 121.

Denne Paastands Rigtighed vilde Arne imidlertid ikke indrømme, fordi det, som han sagde, var usikkert, om en saadan Sedvane havde raadet ved Kirken i ældre Tid, og fordi den i ethvert Fald oftere var bleven tilføjet i den nyere. Han erklærede derfor, i Nærværelse af alle sine for Tiden residerende (ved Kirken tilstedeværende) Chorsbrødre og med deres Pluralitets Samtykke, bemeldte Option for bestandig ophævet og ugyldig, idet han bestemte, at Bortgivelsen af de nu ledige og for Fremtiden ledigblivende Præbender i Kirken, frit og fuldt skulde udøves af Biskoppen med Kapitelets Samtykke, uden at Hensyn skulde tages til de ældre Chorsbrødres Ønsker, men Besættelsen stee alene efter personlig Fortjeneste og afhænge af Giverens (d. e. Biskoppens) Naade ¹⁾. Man seer at Biskop Arne har vidst at holde igjen med sit Kapitel og noie har paaseet sin Ret ogsaa ligeoverfor dette. — Hvorvidt forøvrigt Biskop Helge af Oslo har truffet lignende Forfœining i sit Biskopsdømme for at faa sine Reiseomkostninger erstattede, vides ikke.

De største Omkostninger i hiin Anledning faldt dog naturligvis paa Erkebiskoppen, helst da denne, ved Siden af hvad Dpholdet ved Conciliet kostede, ogsaa havde sin Indvielse og sit Pallium at bestride. Til det sidste havde han ifølge gammel sedvansmæssig ²⁾ og af Paven fastsat Ret, som før er omtalt ²⁾, at hævde den saakaldte Palliehjælp (subventio pallii) af sine Lydbiskopper, i det mindste af dem i selve Norge. Denne Hjælp har, som det lader, ifølge ældre Sedvane været ydet med en vis Pengesum af hver Biskopsstol i Norge, saaledes at det altsaa var vedkommende Biskop overladt at skaffe Pengene tilveie inden sit Biskopsdømme paa den Naade, ham bedst syntes, eller hvis ogsaa Naaden var nærmere bestemt, Dpkrævningen i alt Fald var ham betroet ³⁾. Erkebiskop Gillif gik derimod en anden Vej, hvad enten han nu deri har havt ældre Exempel at følge, eller han selv dermed har gjort Begyndelsen. Han fordræde nemlig — som han sagde, ifølge pavelige Privilegier — i Palliehjælp af de norske Biskopsdømmer Halvdelen af eet Aars Kirketiende, det er af den Fjerdepart af Tienden, som tilkom enhver Sognekirke til dens Dpreeholdelse, og paastod derhos selv at opkræve den ved sine egne Fuldmægtige.

Naaden at skaffe Bidraget tilveie er efter al Sandsynlighed bleven aftalt mellem Erkebiskoppen og hans norske Lydbiskopper om Høsten 1312 strax efter Hjemkomsten fra Conciliet, paa et Møde i den sydpøstlige Deel af Landet (i Oslo eller Lunsberg?), ved hvilket ogsaa Kongen har været tilstede ⁴⁾. Om Dpkrævningen, ved hvem den nær-

¹⁾ N. Dipl. I. 122.

²⁾ Jfr. o. f. I. 422, 449.

³⁾ Jfr. Pave Alexander IV's Brev af 19de Marts 1255, N. Dipl. I. 39; f. o. f. I. 422.

⁴⁾ Jfr. Pp. Arnes Br. til Kongen af 1ste April 1313, Barth. Mfr. E. 539.

mest skulde stee, er rimeligviis slet ikke, eller kun løseligen handlet ved denne Leilighed. I alt Fald findes intet Forbehold fra nogen af Biskoppernes Side dengang at være gjort ligesaaalidet angaaende Dyrkrævningen som angaaende Tilveiebringelsen. Men senere, da Biskop Arne af Bergen var kommen hjem til sin Stol, og Dyrkrævningen skulde tage sin Begyndelse, sit sidstnævnte Prælat pludselig Betænkkelig heder ved Sagen i det Hele.

Tingen synes at have været den, at Erkebiskoppen til sin befuld mægtigede Indsamler i Bergens Biskopsdomme ikke udvalgte Biskop Arne selv eller nogen af hans Kapitel — hvilket Biskoppen uden tvivl havde ventet —, men derimod Provsten ved Apostelkirken, Kapelmagisteren Finn Haldorsøn, med hvem vi have seet at Arne stod paa en meget spændt, ja vel endog uvenskabelig Fod, og hvis hele Embedsstilling var Biskoppen et Anstød. Dette var meer end den sidstnævnte Prælat kunde taale, og nu styrkede han sig ind i en Strid med Erkebiskoppen og hans Fuldmægtige, hvilken han paa sin sædvanlige Viis førte med skarpe Indsigelser og Appeller.

Striden synes at have taget sin Begyndelse seent paa Aaret 1312 (i October eller November), da Erkebiskoppen paa sin Hjemreise til Nidaros fra det sydsøstlige Norge maa have opholdt sig en Stund i Bergen og maaskee netop da har meddeelt Kapelmagisteren sin Fuldmagt. Biskop Arne kom nemlig nu frem med Begjæring om at faa see de Pavebud, som Erkebiskoppen maatte have for sig i sin Fremgangsmaade, hvilken Biskoppen ellers fandt stridende med gammel Sedvane og krænkende for hans Biskopsstols Rettigheder. Erkebiskoppen agtede imidlertid ikke paa dette Biskoppens Forlangende, hverken da det fremsattes for ham i Bergen, eller senere da det gjættoges for ham efter hans Hjemkomst til Nidaros; og under dette begyndte Finn Haldorsøn Dyrkrævningen. Men nu lod Biskop Arne ikke længe vente paa sin kraftigere Indstriden. Den 29de December 1312¹⁾ udstedte han nemlig i Bergen en Appel mod Erkebiskoppen til Paven, og samme Dag lod han en Rundskrivelse udgaa over hele sit Biskopsdomme, hvori han underrettede Folket om den foretagne Appel og under Vandstrudsel forbød Tiendens Betaling til Finn paa Erkebiskoppens Vegne.

I sin Appel-Skrivelse paaanfør Biskop Arne især, at Erkebiskoppen havde overdraget Tiendens Dyrkrævning til Finn. Han selv havde — siger han — medens Erkebiskoppen opholdt sig i Bergen oftere tilbudt

¹⁾ Brevene ere rigtignok i de Barth. Afskrifter daterede Thomasmesse Dag Julen (d. e. 29de December) 1313; men hele Sammenhængen viser, at Hjemreisen er fra Bergen den 13de December 1312, og at Biskoppen maa have regnet Aarets Begyndelse fra Julen, den 25de December.

fig, at ville tjene ham og Nidaros's Kirke i Henseende til subventio pallii med alt det samme som de øvrige Lydbiskopper indvilgede efter gammel Sedvane. Men desuagtet havde Erkebiskoppen overdraget Dphørselsen til Finn, da dog aldrig forhen nogen Erkebiskop havde overdraget den til nogen anden end vedkommende Biskop selv ¹⁾).

I sin Mundskriftelse til Folket i sit Biskopsdømme siger han, at han har spurgt for Sandt, at Provsten til Apostelkirken i Bergen, Hr. Finn Haldvorsen, har, ifølge Brev og Budskab fra Erkebiskoppen, afhændet og solgt til Forskjellige Halvdelen af de Tiender, som tilhøre Kirkerne til deres Vedligeholdelse. Da Erkebiskoppen — vedbliver han — sidst var i Bergen, tilbød han denne paa egne og Kirkerne's Begne al den Tjeneste, som syntes de øvrige Nigets Biskopper passende, — saa og, hvis Erkebiskoppen kunde bevise nogen videre Sedvane, hvilken hans Formænd havde fulgt, da med de andre Biskoppers Raad, at ville rette sig efter denne; men saafremt Erkebiskoppen havde for sig noget Bud af Paven i denne Sag, saaledes at Paven havde paalagt ham eller hans Formænd at indsamle den halve Kirketiende paa den Raade, han nu gjorde, bad han ham og lod ham bede, baade under hans seneste Ophold i Bergen og efter hans Komme til Thronhjelm, at han vilde vise Biskoppen eller hans Ombudsmand de Pavebreve, hvorpaa han paaistaar at dette grunder sig. Da nu Erkebiskoppen lod dette hengaa uden at fremvise de forlangte Breve, — da han for det andet ei vilde høre Arnes Bøn og Tilbud, — og da han for det tredje ved sine Breve tilegnede sig Kirkegods i Arnes Biskopsdømme, hvortil han ei for Biskoppen havde godtgjort sin Ret; — saa erklærede Arne, at han, paa Grund af den Betyngelse og Uretvished, som synes ham af Erkebiskoppen at være tilfoiet Kirkerne i hans Biskopsdømme, har appelleret denne Sag fra Erkebiskoppen til Paven. Derfor er det Biskoppens Raad og Villie og fuldkomne Bud til alle dem, der have modtaget eller kjøbt Tiende af Hr. Finn, at de skulle betale alt det modtagne til de Personer, som Biskoppen eller hans Ombudsmand have bestiftet til Dphørselsen, og for Fremtiden ikke udbrække sine Hænder efter Kirketienden. Dog skal — siger han til Slutning — Halvdelen af Kirketiendens Verd ligge urørt hos Kirkerne's Ombudsmand, Erkebiskoppen til Haande, hvis denne senere vil eller kan bevise sin fulde Ret til den. Han paaminder endelig alle Angældende at handle efter dette Brev, hvis de ei ville udsætte sig for hans Van ²⁾).

Dette Skridt af Biskoppen fremkaldte strax en Modappel til Paven fra Hr. Finns Side af 2den Januar 1313, i hvilken der ankedes over, at Arne havde truet dem med Van, som kjøbte eller solgte Tienderne.

¹⁾ Euhm D. S. XI. 716 (efter Barth. Mfr.). ²⁾ R. D(vl. III. 100; Euhm D. S. XI. 917 (eft. Barth. Mfr. E. 571—573).

Dg nu udspandt Striden sig i en langvarig Skriftveksling mellem de angjældende Parter.

Den 3die Januar gav Biskop Arne Thorstein, Sogneprest til St. Peters Kirke i Bergen, sin Fuldmagt til at overgive Erkebiskoppen Appellen af 29de December, og den 22de Januar tilstrev Biskoppen Paven, idet han fremsendte til denne Kapelmagisterens Appel. Den 31te Januar overrakte Presten Thorstein Erkebiskoppen Biskop Arnes Appel i Bidners Dørvær. Ved samme Tid modtog Eilif ogsaa Kapelmagisterens Klager over de Hindringer, Arne lagde ham i Veien Tiendens Indsamling. Erkebiskoppen tilstrev derfor den 12te Februar Biskop Arne og gjorde ham bekendt med Hr. Finns Klage. Erkebiskoppen — heber det i Brevet — havde saavel ifølge sit personlige Kjendskab til Arne, som ifølge dennes aflagte Ed (nemlig til Metropolitanen), sikkert troet i ham at finde den ivrigste Forsvarer af Midaros's Kirkes Rettigheder. Nu bød han Biskoppen under Suspensionen Straf at ophæve alle de Hindringer, han havde lagt i Veien for de erkebiskoppelige Tienders Opbørsel, da det tilkom Midaros's Kirke, saavel efter gammel Sedvane, som efter pavelige Privilegier, at lade dem indkræve ved sine egne Fuldmægtige. Et Brev af lignende Indhold blev samme Dag af Erkebiskoppen udfærdiget til Finn Haldorsøn for af ham at meddeles Biskoppen, og heri opfordres denne til inden fem Dage efter Brevets Meddelelse at afstaa fra alle Hindringer imod Tiendeindsamlingen ved Finn, og gjentagde de Breve, han i den Anledning maatte have ladet udgaa, under Straf af Suspension fra Indgang i Kirken. Den 2den Marts tilstrev Erkebiskoppen Paven med Klage over Arne: han gjendrev Grunden for dennes Appel og paastod at det tilkom ham selv i eet Aar at lade de omhandlede Tiender opkræve.

Erkebiskoppens Brev til Finn Haldorsøn blev Arne forelæst den 15de Marts, men fremkaldte fra dennes Side ifkun en fornyet Appel til Paven af 19de samme Maaned. I denne Appel gjentog Biskoppen, at han forlængst havde bedet Erkebiskoppen vise sig de paaberaabte Privilegier, uden at dette var skeet. Hvad Suspensionen angik, da ansaa han den for ugyldig, eftersom den var udstedt ikke alene efter at han havde indgivet sin første Appel, men endogsaa efterat denne var i rette Tid bleven Erkebiskoppen foreviist. Hertil kom, at ingen Erkebiskop af Midaros i Løbet af 40 Aar havde hævet den omhandlede Tiende, og aldrig betjent sig til at hævde Penge i Bergens Biskopsdomme af nogen anden end den bergenske Biskop selv. Dette var Grunden til at han paa ny appellerede.

Samme Dag, som Biskop Arne udstedte Appellen, udnævnte han sin Chorsbroder Magister Paal til sin lovlige Fuldmægtig og særlig

Sendemand for at overræffe Erkebiskoppen den og forlange hans Folgekrivelse. Han tilskrev ogsaa Erkebiskoppen et Brev, hvori han vel erkjendte, at han ved sin Ed er forpligtet til at forsvare Nidaros's Kirkes Ret og Friheder, men — siger han — naar Bergens Kirkes Rettigheder og Friheder staa paa Spil, maa det heller ikke regnes ham til Uhygighed, at han efter Evne forsvarer disse; og han tror ikke, at han forgriber sig paa Metropolitankirkens Friheder, men at han tvertimod verner om dem, derved at han har befalet, at den omhandlede Halsdeel af Kirketienden, som skulde være Palliehjælp, bliver at forvare hos den bergenske Biskopsstols Ombudsmand, indtil en Samling af Prælaterne finder Sted. Han har heller ikke paa anden Maade hindret Hr. Finn i Indsamlingen, end ved at indlægge en Appel af den Grund, at de af det apostoliske Sæde givne Privilegier, paa hans og hans Mænds Fordring, ei bleve dem foreviste. Han beder Gud tilgive dem, der ophidse Erkebiskoppen mod ham „til en Latter for Folket, til Geistlighedens Stam og Guds Kirkes Forargelse“, da han dog stedse med Trofast har sluttet sig, og skal fremdeles slutte sig til Nidaros's Kirke. Han bønfaller endelig Erkebiskoppen indstændigen om, at han vil indrømme hans Ansøgning i dette Anliggende, og desangaaende fæste Lid til Dverbringeren af nærværende Brev (Magister Paal), i hvad han paa Biskoppens Begne fremsætter ¹⁾.

Man maa af dette Brevs Form, der heel igjennem er meer undskyldende end angribende, formode, at Biskop Arne nu i Grunden helst har ønsket et mindeligt Forlig med Erkebiskoppen, og at han for dette Viemed har givet sit Sendebud, Magister Paal, hemmelige og mundtlige Forskrifter; men for Verdens Dine og for sin egen Væres Skyld har den stivsinde Prælat ikke troet, at kunne lade den engang indappellerede Sag falde, uden at der gjordes et imødekommende Skridt fra Erkebiskoppens Side.

Muligen kan i denne Henseende Kongens Indblanding i Sagen have øvet nogen Virkning paa Arne. Man finder nemlig, at Kong Haakon har opfattet Striden paa en for Biskoppen ugunstig Maade, hvortil vel den Omstændighed har bidraget sit, at den af Kongen bestyttede Kapelmagister, Finn Haldorsøn, var som Part i Sagen bleven angreben af Arne paa en Viis, som vidnede om denne sidste personlige Uvillie mod ham og hans Stilling. Det kan ogsaa vel tænkes, at Kongen under sit Ophold i Nidaros i Slutningen af Vinteren (man seer af Breve, at han var der før 13de Marts og over den 2den Mai) har ladet sig undervise om Sagens Sammenhæng af Erkebiskoppen selv, og har fundet Arnes Fremgangsmaade upassende og uretmæssig. Bist er det, at Kongen skrev til Bergen med streng

¹⁾ Barth. Mfr. E. 538—39.

Befaling, at Halvdelen af Kirketienden skulde under Straf af Brevbrud (d. e. under Straf som for modvillig Overtrædelse af Konger Forordninger) udbetales til Finn Haldorsøn som Erkebiskoppens Ombudsmand. Han bad tillige, at dette hans Brev skulde offentlig forkyndes. Biskoppen vovede ikke at modsætte sig Kongens Bud, og Brevet blev virkelig oplæst paa et almindeligt Thing i Bergen den 16de Marts.

Man seer dog, at dette ikke har afholdt Biskoppen fra tre Dage efter, som forhen fortalt, at fornye sin Appel. Men samtidig hermed skrev han den 10de Marts et undskyldende Brev til Kongen. Her yttrede heri, at han indsaa hvilken Fare og hvilket Pengetab de udsatte sig for, der handlede mod Kongens Bud, og at han derfor ikke kunde formene nogen at rette sig efter dette. Alligevel fandt han sig usovligen behandlet, da man ei havde villet forevise ham eller hans Ombudsmand de paaberaabte Privilegier, saa ofte han end havde forlangt det. Steer dette — siger han — saa er han rede som skyldig til at gjøre alt efter gode Mænds Villie, ligesom han og er rede til at give Nidaros's Kirke al gammel sedvansmæssig Ret, og byder den i det Stykke al den Tjeneste, som de øvrige Rikets Biskopper ville underkaste sig. Han beder til Slutning sin „gode Herre“ lægge et godt Raad til, at ikke af denne Sag skal reise sig videre Forvikling og Sjælefare ¹⁾.

Men allerede før Kongen havde modtaget dette Brev, havde han tilskrevet Biskoppen et nyt, hvori han med et Slags Bebreidelse yttrede at det forekom ham underligt, at Biskoppen ikke den foregaaende Høst havde talt med ham om den Sag, hvorover han nu gjorde saa stor Ophævelse. Denne Kongens anden Skrivelse blev sendt med den samme Prest Thorstein, som den 31te Januar havde overbragt Erkebiskoppens Arnes første Appel; Skrivelsen har altsaa været udfærdiget i Nidaros. Den kom Arne til Hænde den 30te Marts, og blev besvaret af Biskoppen fra Halsna den 1ste April. I sin Svarskrivelse undertrykker han sin Tausshed forrige Høst dermed, at han dengang ikke troede det nødvendigt at tale videre om den Sag, eftersom man sagde at Privilegier vare forhaanden, hvilke paa Forlangende kunde fremvises. Nu — vedblev han — kunde ikke hans Modparter sigte at saadant jo var blevet senere forlangt baade i Bergen om Høsten og i Thronhjem i Winterens Løb, hvilket er vidnesfast. Maaffe har Kongen seet hine Privilegier, men Biskoppens Bøn er ikke blevet fyldestgjort, endssjønt det ikke var meer end skyldigt, at man oplyste hvad Ret man havde til det man fordrede, helst da den omhandlede Sjælp søges paa en ny Maade, medens man kun har gamle og

¹⁾ Barth. Mfr. E. 538—39.

lang Tid tilsidefatte Privilegier for sig. Biskoppen under sin Erkebiskop og Nidaros's Kirke al Hæder, Lydighed, Tjeneste og sebvansmæssig Ret, men til ingen nye Paalæg vil han, hvis han raader, pligte Bergens Kirke i sine Dage ¹⁾. — Man mærker, at Tonen i dette sidste Svar er noget skarpere og mere trodsig end i det tidligere. Rimeligviis har den pirrelige Biskop stødt sig over Kongens Vebredelse og har svaret i en ophidsset Sindsstemning.

Har det virkelig, som ovenfor formodet, været Biskop Arnes Hensigt, ved Magister Paals Mellemkomst, at faa istandbragt et mindeligt Forlig med Erkebiskoppen, hvilket kunde gjøre den senere Appels videre Fremme overflødig, — saa er dette ganske vist dengang aldeles mislykkets. Da Magister Paal kom til Nidaros, var Kongen der tilstede. Hvilke Underhandlinger Paal har havt med Erkebiskoppen, og hvad Deel Kongen har taget i disse, er ubekjendt; men at Erkebiskoppen ikke har gjort Biskop Arne noget inødefommende Skridt, maa slutes deraf, at Magister Paal den 22de April virkelig overgav Erkebiskoppen den fornyede Appel og udbad sig hans Følgekrivelse til Paven. Dette skeede i Erkebiskoppens Kammer i Dørvær af flere Vidner, blandt hvilke var Kongens Læge, Nemundus Calmeta, og hans Notarius (Sekretær), Halvard ²⁾. Erkebiskoppen besvarede Aanmodningen derved, at han den 10de Mai udfærdigede en ny Følgekrivelse til Paven over Biskop Arne, af samme Indhold som hans tidligere af 2den Marts, og denne Skrivelse, vilde han, skulde gjælde som Følgekrivelse med Biskoppens fornyede Appel. Magister Paal maa imidlertid ikke have fundet sig tilfredsstillet hermed; thi den 12te Mai, siden den 14de, og endelig den 22de Mai gientog han for Erkebiskoppen sin indstændige Begjæring om Følgekrivelse, hver Gang i flere Vidners Dørvær, og senest i Dørvær af tvende Kongens Kapellaner, hvilket gjør det rimeligt, at Kong Haakon endnu da opholdt sig i Nidaros. Paals gjentagne Begjæring synes dog ikke at have udvirket nogen Forandring i Erkebiskoppens engang tagne Bestemmelse.

Paa dette Sagens Standpunkt slippe pludselig alle Dplysninger om dens videre Gang. Om den virkelig er kommen for Kurien, og hvad Udfald den i dette Tilfælde der har faaet, eller om Striden maa skee ved Kongens virksomme Mellemkomst er bleven stillet i Bero, — dette er aldeles ubekjendt. Det sidste er maaskee det rimeligste, helst da Sagen jo i Virkeligheden allerede ved Kongens Bud var afgjort til Erkebiskoppens Fordeel, idet den omtvistede Tiende var ham ikke alene tilkjendt men og paa Kongens Bud virkelig udbetalt til hans Ombudsmand Finn Haldorsøn. I Midten af August Maaned synes

¹⁾ Barth. Mfr. E. 539—40. ²⁾ N. Dipl. III. 98.

Befaling, at Halvdelen af Kirketienden skulde under Straf af Brevbrud (d. e. under Straf som for modvillig Overtrædelse af Kongens Forordninger) udbetales til Finn Haldorsøn som Erkebiskoppens Dombudsmand. Han bad tillige, at dette hans Brev skulde offentlig forkyndes. Biskoppen vovede ikke at modsætte sig Kongens Bud, og Brevet blev virkelig oplæst paa et almindeligt Thing i Bergen de 16de Marts.

Man seer dog, at dette ikke har afholdt Biskoppen fra tre Dag efter, som forhen fortalt, at fornye sin Appel. Men samtidig hermed skrev han den 10de Marts et undskyldende Brev til Kongen. Han yttrede heri, at han indsaa hvilken Fare og hvilket Pengetab de utvilsomt satte sig for, der handlede mod Kongens Bud, og at han derfor ikke kunde formene nogen at rette sig efter dette. Alligevel fandt han sig ulovlig behandlet, da man ei havde villet forevise ham eller han Dombudsmænd de paaberaabte Privilegier, saa ofte han end havde forlangt det. Steer dette — siger han — saa er han rede som skyldig til at gjøre alt efter gode Mænds Villie, ligesom han og er rede til at yte Nidaros's Kirke al gammel sedvansmæssig Ret, og byder den i det Stykke al den Tjeneste, som de øvrige Rigets Biskopper ville underkaste sig. Han beder til Slutning sin „gode Herre“ lægge et godt Raad til, at ikke af denne Sag skal reise sig videre Forvikling og Sjælefare¹⁾.

Men allerede før Kongen havde modtaget dette Brev, havde han tilskrevet Biskoppen et nyt, hvori han med et Slags Bebreidelse yttrede at det forekom ham underligt, at Biskoppen ikke den foregaaende Høst havde talt med ham om den Sag, hvorover han nu gjorde saa stor Ophævelse. Denne Kongens anden Skrivelse blev sendt med den samme Prest Thorstein, som den 31te Januar havde overbragt Erkebiskoppen Arnes første Appel; Skrivelsen har altsaa været udfærdiget i Nidaros. Den kom Arne til Hænde den 30te Marts, og blev besvaret af Biskoppen fra Halsna den 1ste April. I sin Svarskrivelse undskylder han sin Tausshed forrige Høst dermed, at han dengang ikke troede det nødvendigt at tale videre om den Sag, eftersom man sagde, at Privilegier vare Forhaanden, hvilke paa Forlangende kunde fremvises. Nu — vedblev han — kunde ikke hans Modparter siges, at saadant jo var blevet senere forlangt baade i Bergen om Høsten og i Thronbhjem i Vinterens Løb, hvilket er vidneskift. Maafter har Kongen seet hine Privilegier, men Biskoppens Bøn er ikke bleven fyldestgjort, endskjønt det ikke var meer end skyldigt, at man oplyste, hvad Ret man havde til det man fordrede, helst da den omhandlede Hjælp søges paa en ny Maade, medens man kun har gamle og

¹⁾ Warth. Mstr. E. 538—39.

lang Tid tilsidefatte Privilegier for sig. Biskoppen under sin Erkebiskop og Nidaros's Kirke al Hæder, Lydighed, Tjeneste og sebvansmæssig Ret, men til ingen nye Paalæg vil han, hvis han raader, pligte Bergens Kirke i sine Dage ¹⁾. — Man mærker, at Tonen i dette sidste Svar er noget skarper og mere trodsig end i det tidligere. Rimeligviis har den pirrelige Biskop stødt sig over Kongens Vebredelse og har svaret i en ophidsset Sindsstemning.

Har det virkelig, som ovenfor formodet, været Biskop Arnes Hensigt, ved Magister Paals Mellemkomst, at faa istandbragt et mindeligt Forlig med Erkebiskoppen, hvilket kunde gjøre den senere Appels videre Fremme overflødig, — saa er dette ganske vist dengang aldeles mislykkets. Da Magister Paal kom til Nidaros, var Kongen der tilstede. Hvilke Underhandlinger Paal har havt med Erkebiskoppen, og hvad Deel Kongen har taget i disse, er ubekjendt; men at Erkebiskoppen ikke har gjort Biskop Arne noget imødekommende Stridt, maa sluttes deraf, at Magister Paal den 22de April virkelig overgav Erkebiskoppen den fornyede Appel og udbad sig hans Følgekrivelse til Paven. Dette skeede i Erkebiskoppens Kammer i Dvervær af flere Bidner, blandt hvilke var Kongens Læge, Remundus Calmeta, og hans Notarius (Sekretær), Halvard ²⁾. Erkebiskoppen besvarede Aanmodningen derved, at han den 10de Mai udfærdigede en ny Klagekrivelse til Paven over Biskop Arne, af samme Indhold som hans tidligere af 2den Marts, og denne Skrivelse, vilde han, skulde gjælde som Følgekrivelse med Biskoppens fornyede Appel. Magister Paal maa imidlertid ikke have fundet sig tilfredsstillet hermed; thi den 12te Mai, siden den 14de, og endelig den 22de Mai gjentog han for Erkebiskoppen sin indstændige Begjæring om Følgekrivelse, hver Gang i flere Bidners Dvervær, og senest i Dvervær af tvende Kongens Kapellaner, hvilket gjør det rimeligt, at Kong Haakon endnu da opholdt sig i Nidaros. Paals gjentagne Begjæring synes dog ikke at have udvirket nogen Forandring i Erkebiskoppens engang tagne Bestemmelse.

Paa dette Sagens Standpunkt slippe pludselig alle Dplysninger om dens videre Gang. Om den virkelig er kommen for Kurien, og hvad Udfald den i dette Tilfælde der har faaet, eller om Striden maa skee ved Kongens virksomme Mellemkomst er bleven stillet i Bero, — dette er aldeles ubekjendt. Det sidste er maaskee det rimeligste, helst da Sagen jo i Virkeligheden allerede ved Kongens Bud var afgjort til Erkebiskoppens Fordeel, idet den omtvistede Tiende var ham ikke alene tilkjendt men og paa Kongens Bud virkelig udbetalt til hans Ombudsmand Finn Haldorsøn. I Midten af August Maaned synes

¹⁾ Barth. Mfr. E. 539—40. ²⁾ N. Dipl. III. 98.

baade Kongen og Erkebiskoppen at have været tilstede i Bergen ¹⁾ muligen kan da en Mægling have fundet Sted, der lebede til minde ligt Forlig. Der findes intet Spor til at nogen af Norges andre Bysbiskopper har gjort Indvending enten mod Tienden selv, eller mod Maaden hvorpaa den af Erkebiskoppen opkrævedes. Heller ikke synes de Grunde, Biskop Arne anførte for sin Modstand, at have noget sand Begt. De røbe snarere usømmeligt Embedsrag og haardnakke Stivind end varm Retfærdighedsfølelse og nidhær Omsorg for Biskopsstolens Bedste ²⁾.

Hvad der isvrigt ved denne Strid, som ved saamange andre sø-omtalte Tvistigheder mellem Kirkens Personer indbyrdes, især maatilbrage sig Opmærksomhed, er deels den Jvrighed, man kan sige for hastelse, hvormed de Stridende appellerede til den pavelige Kurie, og deels den ubesindige Ødslen med Bannet, rigtignok som oftest i det mildeste Grad, nemlig Forbud mod Indgang i Kirken (*suspensio a introitu in ecclesiam*), — og begge Dele, skjønt Striden aldrig angik Kirkens Være, men blot ydre kirkelige Forhold, som Embedsindtægter Embedsrettigheder og Embedsmyndighed.

Appellerne til den pavelige Kurie vare vistnok smigrende for dem og stoffede derhos uden tvivl flere af dens Embedsmænd en god Indtægt; — men for den norske Kirke vare de baade befofelige og som oftest unyttige, idet de kun yderst sjældent synes at have frembragt nogen endelig Afgjørelse af de indappellerede Sager. De egnede sig derimod ypperlig til at fremkalde alle Slags Lovtrækkerier, til at forvirre og derved udbrage Sagerne fast i det uendelige, til at svække Lydighedsforholdet mellem Kirkens forskjellige Embedsgrader, især de høiere, og Kirkens Personers Samhold i det Hele, og endelig til at nære Paastaaelighed, Trættelyst og Rænkespind hos Geistligheden ³⁾. Det er aabenbart, at mange af de her omhandlede Trætter, ja man kan næsten sige alle, langt hurtigere og lettere havde kunnet lade sig afgjøre ved en kraftig Metropolitansmagts Indskriden, eller ved Kongedømmets oprigtige og faste Meglen, end ved Indstevninger for Kurien, der enten i sin Hjernhed, paa Grund af usiagtigt Kjendskab til de for Norge ejendommelige Forhold, vel ogsaa af Partisthed for enkelte Personligheder, som havde vidst at gjøre sig gjældende, dømte vrangt,

¹⁾ Af 7de August 1313 haves et Brev udstedt af Erkebiskop Gille i Bergen (Suhm D. S. XI. 720), og af 12te August s. A. (Kongs. 15de Riges Aar) og s. Et. et Brev udstedt af Kong Haakon (N. g. L. III. 106—108). ²⁾ Om denne hele Strid jfr. Suhm D. S. XI. 716—720, hvor lidtoget leveres af alle den vedkomende Dokumenter efter Barth. Mstr. E. 536—580. ³⁾ Allerede Bernhart af Clairvaux beklager i Midten af det 12te Aarhundrede det Misbrug, so dreves med Appellerne til Rom (*de consideratione* l. III. ed. Mabillon Ven^e 1750 II. 431—442, jfr. Gibbon T. XII. Cap. 69 Not. 7).

— eller saa sig nødsaget til alligevel at overdrage sin Dommermyndighed til Fuldmægtige i Landet selv, hvilke havde kunnet udfindes uden den lange Omvei om Kurien. Men Sagen var, at Pavedømmet var avindsygt ikke alene paa den verdslige Statsmagt, men ogsaa paa Metropolitanmagten og paa de nationale Kirkers Selvstændighed. Deraf de mange af Paverne selv fremkaldte Brud paa den engang opstillede Orden for den kirkelige Dommermyndighed og senere ogsaa paa Kirkens Valgfrihed. Et Gode var dog forbundet med det omtalte Appelvæsen, skjønt det blev dyrt betalt, — og det var den uafbrudte levende Forbindelse med Rom, eller med de sydlige Lande, hvor Paven havde sit Sæde; thi derved naaede ganske vist mangen Ufsets Straale, om end ikke ublandet med Fordærvelse, med Hast til det fjærne Norden, hvilken ellers langt senere, maaskee først efter Aarhundreder, havde kunnet finde Veien did.

Hvad angaar den ødsle Anvendelse af Bannet inden Kredsen af selve Kirkens Personer, da falder det let i Minde, hvor farlig denne Misbrug var for Kirkens egen Anseelse, og hvor undergravende for den hele hierarchiske Bygning's Fasthed. Bannets Anvendelse paa Geistlige i Sager, som hverken angik Lære eller Seder, men ene og alene reent verdslige Ting, maatte jo ganske naturligt svække dets Betydning i Almeenhedens Munde, give det Udseende af et blot og bart retsligt Evangemiddel, af en Gjenvei til at opnaa Niemed, hvis Lovlighed, ja Christelighed ofte var høist tvivlsom. Og naar nu dertilmed Bannet, netop paa Grund af dets ubesindige Anvendelse, meget ofte blev underkjendt for en høiere Domstol, eller ganske frugtesløst paa Grund af Udstedernes Magtesløshed til at sætte det igjennem, — saa maatte jo dette end yderligere svække dets Virksomhed ikke alene inden, men ogsaa udenfor Geistlighedens Kreds. Man kan da ikke undres over, at den verdslige Landsstyrelse tidt og ofte haardnakket modsatte sig dets Anvendelse i Sager mellem Geistlige og Lægfolk og overhovedet betragtede det som et Slags Voldsmiddel i Geistlighedens Haand, hvilket man noie maatte paasee, ikke blev anvendt paa Almuen blot for at afdvinge denne stedse vorende Bidrag til Kirkens jordiske Rigdom og Vælde.

68.

Pavelige Pengekrav paa den norske Geistlighed. Provincialconcilium i denne Anledning i Nidaros. Kongens Omsorg for Finnerne. Biskopskifter i Norge. nye Pengekrav fra den pavelige Kurie.

Saagodtsom i Hølene paa de fra Conciliet i Bienne hjemvendende norske Prælater kom ogsaa Pave Clemens V's Pengekrav til

den norske Kirke. Allerede før Conciliet i Vienne samledes, havde Clemens bragt et nyt Korstog paa Bane og seet sig om efter Pengebidrag dertil. Korstogsiveren havde siden den franske Konge Ludvig IX's Død i 1270 mærkeligen tabt sig i Europa. Men da Ptolemais eller Acre, den sidste Besiddelse af Betydning, som den latinske Christenhed endnu ejede i Palæstina, faldt den 16de Januar 1291 efter en fortvivlet Kamp i den ægyptiske (babyloniske) Sultans Hænder, vakktes der igjen nogen Bevægelse i Vesten. Denne var dog kun siebliffelig. Den svandt hen, da den ikke længer understøttedes af Pave Nikolaus IV's Iver; og efter hans Død i 1292 var der i flere Aar ingen alvorlig Bestræbelse for det hellige Lands Udsætning. Under Clemens V's Pavebømme blev imidlertid Johanniter-Ridderne, Kongen af Cyperns og Kongen af Armeniens Krav paa Understøttelse saa høitlydende, at Paven ikke kunde lade det upaaagtet.

I Forbindelse med sin første Kaldelse til Conciliet i Vienne lod Clemens en Rundskrivelse af 11te August 1308 udgaa fra Poitiers over hele Europa, hvori Geistligheden opfordres til at understøtte hans Bestræbelser ved Prædiken, Indsamling af Gaver og Bidrag af dens egne Indtægter. Saaledes skulde alle Prester bidrage med eet Aars Indkomst. Det Indsamlede skulde anvendes til et Korstog paa fem Aar, i hvis Spids Johanniter-Ridderne vilde stille sig ¹⁾. Derfor overdroges Vidragenes Indsamling til denne Ordens Fuldmægtige. Saadanne indfandt sig ogsaa i 1311 og 1312 i Danmark og i Sverige ²⁾, og disses Fuldmagter strakte sig ligeledes til Norge ³⁾. Da imidlertid en almindelig Tiende som før omtalt ⁴⁾ var bleven bevilget paa Conciliet i Vienne den 6te Mai 1312, tog Paven Indsamlingen meer umiddelbart under sig ⁵⁾. Allerede samme Aar skulle i denne Anledning pavelige Sendebud være komne til Norge ⁶⁾, og den 1ste December udgik fra Avignon Pave Clemens's Skrivelse til Erkebiskoppen af Narbonne og alle hans Lydbiskopper, hvori de paamindeles om, at der paa Conciliet var vedtaget, som Hjælp for det hellige Land, en Tiende i sex Aar af alle geistlige Indkomster, og at dennes Udelse skulde tage sin Begyndelse i Norge med 1ste April næstfølgende Aar. En lignende Skrivelse udgik ogsaa til alle Klosterordener, de ridderlige undtagne ⁷⁾. Paven havde vel i disse Skrivelser givet nærmere Forrifter for Opkrævningsmaaden, men disse vare for Norges Vedkommende ikke i alle Dele udførbare. Derfor sammenkaldte Erkebiskop Cilius for noiere at

¹⁾ Jfr. den pavelige Cirkular-Bulle i Sv. Dipl. II. 534—542 og flere bibe-
hørende Breve Esfs. 542—544; jfr. Suhm D. S. XI. 570, 605. ²⁾ Suhm
D. S. XI. 671; Sv. Dipl. III. 52, 69—72. ³⁾ Suhm D. S. XI. 720

⁴⁾ S. o. f. II. 156. ⁵⁾ Suhm D. S. XI. 720. ⁶⁾ Jøf. Ann. 20²

⁷⁾ Suhm D. S. XI. 693, 720, efter Barth. Mfr. E. 368—69, 640—49.

overlægge Sagen et Provinzialconcilium i Nidaros, hvilket blev afholdt den 24de November 1313, og hvis Bestemmelser bleve udfærdigede den 1ste December næstfølgende.

Paa Conciliet vare tilstede, foruden Erkebiskoppen selv, Biskopperne Helge af Oslo, Inghald af Hamar og Audun af Trondheim. Arne af Bergen nævnes ikke; rimeligviis har enten Uvillie mod Erkebiskoppen i Anledning af den nys førte Strid angaaende alliumshjælpen afholdt ham, eller og maaskee snarere Sygdom hindret ham fra personligt Møde. Da de forsamlede Biskopper mellem sig havde overveiet — heder det —, hvorledes den apostoliske Befaling (mandatum) ved dem kunde udføres paa den virksomste Maade, da da det var umuligt, hvad Formen angik, at iagttage den i Althed for visse Dele af den nidarøiske Provins, bestemte de sig til at indføre en Fremgangsmaade, hvorved de troede at komme Befalingen saa nær som muligt. De fattede Bestemmelser vare i Hovedsagen følgende:

Enhver Biskop skulde i sit Biskopsdømme udvælge to paalidelige Indsamlere, for at sammendrage Tienden af Biskoppens, Chorsbrødre og Kapitelets Indtægter. — I Kirkesognene og paa Landet skulde ligeledes bestilles Indsamlere, hvilke paa eget Ansvar skulde opbringe Tienden og bringe den til Staden (nemlig hvor Biskoppen havde sin Sæde), og der skulde bestilles Fuldmægtige (procuratores), som i Biskoppens og Kapitelets Navn skulde modtage den i hele Biskopsdømmet indsamlede Tiende under noisagtigt Regnskab og nedlægge den i et offentligt Forvar. — Saavel Biskopper, Abbeder og andre Klostermænd, som Chorsbrødre, Sogneprester og andre Bestyrere af Kirker og Klostre skulde af alle de Indkomster, der erlægges i Gjenstande, som ei skulde bevares, udrede Tienden i rene Penge efter bestaaende Verdi og i retmelig Burdering; hvis Indtægterne solgtes for en vis Pris, skulde Tienden deraf retteligen erlægges. — Vikarier skulde i Regelen ikke erlægges Tiende af sine Vikariatet, da selve Præbendens Indehaver der skulde være den Ydende. — Af Begravelser og andre uvisselige Indtægter skulde Enhver betale efter fornøftigt Skøn, og hvis Indsamlingen ei dermed vilde noies, efter den Overordnedes Dom. — Af Testamenter i Penge eller Løssore skulde Tiende simpelt hen udredes af selve Kapitalen; men af testamenteret urørligt Gods eller Kvæg, skulde Tienden erlægges af de deraf faldende Indtægter (af Renten). — Af Jorder, som Geistlige dyrke for egen Regning, skal Tiende udredes af deres Jordskyld (census?). — I ethvert Biskopsdømme skulde Tienden for Udredelsen fastsættes af Biskoppen selv, dog saaledes at Tienden for hvert Aar kunde være fuldkommen betalt inden 1ste October b).

¹⁾ N. Dipl. I. 123—125 (est. Orig. Br. paa Pergament i den Aene Magn. Dipl.-Saml. fasc. 31, No. 5); jfr. Suhm D. S. XI. 720.

gebrev (apostolos), hvilket Arne den 14de April meddeelte, idet han dog erklærede Appellen for ugrundet ¹⁾). Sagen var i sig selv utydelig, men viser hvor spændt Forholdet var mellem de to Prælater

Bisshopperne, og ganske vist især Arne, greb enhver Anledning at bringe Kapelmagisteren og Kapelpræsterne i Forlegenhed. En saadan Anledning fandt de deri, at Kapelmagisteren, som ikke havde i skoppelig Bielse, ikke selv kunde forrette, til Tjeneste for de ham undt givne Kapeller, visse kirkelige Handlinger, hvilke kun en virkelig Bisshop kunde udføre, f. Ex. at indvie den hellige Olie og Christm som Præsterne skulde benytte ved Sacramenterne, rense Kirker og Kirkegaard, naar disse vare blevne besmittede, og saadant lignende. Han med gjorde Bisshopperne Banskelligheder, naar det gjaldt Kapellern naturligtviis paa Grund af det uafhængige Forhold disse paastode indtage i andre Henseender. Men paa denne Maade stod det i Bisshoppernes Magt at lægge Kapelpræsterne væsentlige Hindringer i Veien for en fuldstændig Udførelse af de gudstjenstlige Handlinger ved der Kirker. Forestillinger imod en saadan Fremgangsmaade bleve naturligtviis gjort til Paven, og denne nødtes herved til atter at indtræde med sin Magtfuldkommenhed, denne Gang dog til Fordeel for Kapellerne og Kapelgeistligheden.

Ved Brev af 12te Marts 1311 fra Avignon bød han de norske Bisshopper, at de skulde meddele „hans kjære Son“ de kongelige Kapellers Magister, hans Efterfølgere og deres Vikarier Christma og hellig Olie for de Kapeller, som fandtes i deres Bisshopsdomme, ren disse Kapeller, deres Kirker og Kirkegaard, samt velsigne deres Altare og Billeder, saa ofte som saadant tiltrængtes eller fordrøedes af Magisteren eller hans Vikarier. Og for det Tilfælde, at Ulydighed skulde blive udviist mod dette hans Bud, overdrog han Abbederne Lyse og Hoveds fuld Myndighed til at tvinge de trodsige ved Kirkestraffe til at efterleve det ²⁾). Ved et andet Brev af 13de Mars forkyndte Paven, at han, paa Kong Haakons Begjæring, havde uvidet sin tidligere Bestemmelse angaaende Kapelmagisterens Brug bisshoppligt Skrud og Ret til at uddele bisshoppligt Velsignelse i Kirken i Kongens Nærværelse, derhen, at han skulde være berettiget til begge Dele paa hver af de større (dobbelte) Festsdage og ved Kapellernes Visitation, samt overalt hvor han forrettede Gudstjeneste Kongens Nærværelse ³⁾).

Man mærker tydeligen, at Pave Clemens af de norske Bisshopper bleven gjort opmærksom paa de skadelige Følger for den bisshoppligtige Myndighed, som Kapel = Indretningen i Norge kunde drage eft-

¹⁾ Suhm D. G. XI. 654, est. Barth. Mstr. E. 530.

²⁾ N. Dipl. I. 11

116. ³⁾ N. Dipl. I. 116, 117.

sig, og at han derfor nu klogeligen ved nærmere Fortolkninger gjorde af den Indskrænkning i Kapelmagisterens virkelige Selvstændighed, som hans første Injustitelsesbrev paa nogen Maade kunde tillade, medens han dog paa den anden Side ikke alene med Strengbed tilholdt Biskopperne at opfylde deres Skyldighed mod Kapellerne, men ogsaa, for at smigre Kongen, forsøgede Glandsen ved Kapelmagisterens ydre Dytræden. Kong Haakon var visseelig altfor klog til ikke at skønne Forskellen mellem den sande Indskydelse og den tomme udvortes Glimmer; men han maatte her lade det forblive ved Havens Bestemmelser og trøste sig med, at Grundlaget dog var der, og at heldigere Omstændigheder vel med Tiden kunde tillade Bygningens Fuldvendelse. Det gik imidlertid her som med næsten alle Haakons med sandt Statsmandsblik udfastede Planer til den norske Samfundsbordens Foryngelse: han døde for tidlig til selv at see dem grundigen gennemførte; og den Tilstand, som ved hans Død indtraadte i Norge, var saa langt fra at begunstige en Fremstriden i den af ham udpegede Retning, at den tværtimod virkede hemmende paa al videre Fremgang til det Bedre; og om den end ikke formaaede at lede Samfundsbordenen tilbage i den Udviklingsgang, som Haakon saa kraftigen havde afbrudt, gav den alligevel Statsforfatningen et Ustøhedens og Forvirringens Præg, som alt for snart førte Rigets Selvstændighed Undergangen imøde.

67.

Erkebiskoppens Jarlsværdighed ophæves. Concilium i Bienne. Erkebiskop Eilif indvies. Strid mellem ham og Biskop Arne af Bergen om Inddrivelsen af Palliehjælpen.

Under alle de senest fortalte Begivenheder, i hvilke Biskop Arne af Bergen optræder som Hovedpersonen, var den udvalgte Erkebiskop Eilif Arnesøn endnu i Norge og havde ikke tiltraadt sin Rejse til Kurien. Han var, som forhen ¹⁾ fortalt, den 1ste September 1309 ankommen til Bergen, og forblev der lige indtil henimod Aarets Slutning. Her indfandt sig hos ham kort efter hans Komme to Fuldmægtige fra det ørnøiste Kapitel, Stefan og Anakol, hvilke meddeelte, at Kapitlet efter Biskop Dolgfinns Død (1286—1309?) havde valgt sin Archidiaconus, Viljalm, til hans Eftermand, paa hvilket Valg de udbade sig Erkebiskoppens Stadfæstelse. Eilif underrettede ved Brev af 12te September Biskop Arne herom, idet han opfordrede ham til, i Geistlighedens og Folkets Nærværelse, i Kirken at indstævne Alle, som maatte have noget imod den Valgte, Bælgerne eller Valgmaaden at indvende ²⁾. Dette maa antages at have været en almin-

¹⁾ S. o. f. II. 133. ²⁾ Suhm D. S. XI. 630 (efter Barth Mfr. E. 520).

delig Form, der iagttoges før Metropolitanen udtalte sin Stadfæstelse af Biskopsvalg. Viljalm selv er rimeligviis først senere, efterat Stadfæstelsen er foregaaet, ankommen til Norge. Hans Indvielse sættes nemlig i Annalerne til det følgende Aar 1310 ¹⁾, og maa da vel antages at være udført ved den ældste af Norges Lydbiskopper, Ketil af Stavanger, efterfom den udvalgte Erkebiskop selv endnu ikke havde modtaget biskoppelig Indvielse.

Endnu den 26de November sees Gilif at have været i Bergen. Paa denne Dag udstedte nemlig Biskopperne Thord af Garde paa Grønland, som just i dette Aar var kommen til Norge ²⁾, Ketil af Stavanger og Arne af Bergen, ifra sidstnævnte Stad, et Vidnesbyrd om, at den udvalgte Erkebiskop i behørig Tid efter sit Valg havde forladt Nidaros for at drage til Kurien, at han den 1ste September var kommen til Bergen, var der bleven opholdt længe af Modvind, og maatte nu opsætte sin Reise til Baaren, da ingen torde betro sig til det store Hav om Vinteren ³⁾.

Ifke meget længe efter synes Gilif at være dragen øster i Landet, uden tvivl for at finde Kongen, som denne Vinter havde sit Sæde i Bifen. Det er rimeligt, at den udvalgte Erkebiskop selv har været tilstede i Oslo den 13de Juni 1310, da Kong Haakon ophævede det Lensforhold til Kongedømmet, i hvilket den afdøde Erkebiskop Torund var indtraadt, idet han af Kong Eric i 1297 modtog Jarlsverdighed ⁴⁾. I det Brev, som Kongen i denne Anledning udstedte i sit Kapel, Marie Kirke, i Oslo, heder det, at han anseer hiin Handling af Erkebiskop Torund og det nidarosske Kapitel for ugyldig, og at han tilintetgjør og gjenkalder som magtesløs den hele Dverenskomst. Han gjorde dette — heder det — „ifølge Retfærdigheds Krav, til Guds og den hellige Moders, Kirkens, Ære, og især for Jomfru Marias Skyld og den hellige Olafs, sin Frændes, Norges Riges Patrons og særdeles Beskytters“, — idet han af kongelig Myndighed „ved nærværende offentlige og pragmatiske Sanktion“ bestemmer, „at den nidarosske Erkebiskop ikke er skyldig at gjøre meer for Kongedømmet og Kronen, end hans Forgængere have været tilvante efter de canoniske Love og Norges Riges Love og de fra umindelige Tider vedtagne Sedvaner“.

Kongens Udtryk falde som om han ved denne Bestemmelse befriede Nidaros's Erkestol fra en upassende Byrde og Indskrænkning. Fra den Side kan vistnok ogsaa Sagen sees; men neppe har dog de Anskuelse været den ene ledende i Kongens Fremgangsmaade. De feiler ikke, at han jo har indseet, at det hele Forhold var ligesaa skadeligt for Kongedømmet og Landets Vel i det Hele, som stridende mo-

¹⁾ Jøf. Ann. 200.   ²⁾ Jøf. Ann. 196.   ³⁾ Suhm D. S. XI. 631 (est. Barth. Mfr. E. 317).   ⁴⁾ Jfr. o. f. II. 81.   ⁵⁾ Thorkel. Anal. 110.

Kirkens Kalb og Verdigheb, og at han ikke mindre af den første end af den anden Grund har søgt det ophævet saasnart passende Leilighed dertil gaves. Et Gode for Norge var det utvivlsomt, at denne Rilde til mangfoldige Forviklinger snarest muligt tilstoppedes. Ligesom det udtryffeligt i det omhandlede Brev siges, at hiin Overeenkomst i sin Tid var sluttet „uden Paven's Vidende og særlige Tilladelse“, saaledes findes heller intet Spor til, at Paven ved dens Ophævelse er bleven afspurgt, eller i mindste Maade har blandet sig i den Sag.

Kort efter finder man Gilif i Lunsberg, hvor han den 20de Januar 1310 modtog Paven's Kaldelse til et forestaaende almindeligt Concilium ¹⁾). Pave Clemens V havde ved den franske Konges, Philip den Smuffes, Indskyddelser ladet sig bevæge til at laane sin Haand til den rige og mægtige Tempelordens Undertrykkelse. Denne Volds-handling begyndte i 1307 med alle Tempelherrers Fængsling i Frankrige. Den blev billiget af Paven i 1308; og idet nu denne ved en Rundskrivelse af 12te August samme Aar underrettede alle den romerfke Kirkes Prælater i hele Europa og ligeledes alle Konger og Fyrster om de store Forbrydelser, for hvilke Ordenen bekyldtes, og paa Grund af hvilke dens Medlemmer skulde fængsles og dens Ejendomme lægges under Beslag, indbød han tillige til et almindeligt Concilium i Vienne, der skulde afholdes i October Maaned 1310 deels for denne Sags Skyld, deels for andre Christenheden magtpaaliggende Sager, blandt andre Christendommens Forsvar mod de Vantroende ²⁾). Det var uden tvivl dette Brev, som Gilif modtog i Lunsberg den 20de Januar 1310. Beskyldningerne og den haarde Fremfærd mod Tempelherrerne vedrorte ikke særligen Norge eller dets Skatlande, da Ordenen der hverken vides at have havt Medlemmer eller Ejendomme. Men paa Conciliet maatte ligesuldt den norske Kirke repræsenteres. Conciliet blev imidlertid udsat til October det følgende Aar, og en ny Kaldelse udgif i denne Anledning den 4de April 1310, hvilken findes at være bleven Biskop Arne af Bergen forkyndt den 15de Juni samme Aar ³⁾).

Det er sandsynligt, at Kaldelsen til Conciliet i Forbindelse med dets Udsættelse har bevæget Gilif til ogsaa at udsætte sin Reise til Kurien, da nu hans Indvielse og hans Møde paa Conciliet hensigtsmæssigt kunde skee under Eet, og en dobbelt Reise derved spares. Foruden den udvalgte Erkebiskop vare Biskopperne Helge af Oslo og Arne af Bergen udsæede til at overvære Conciliet ⁴⁾), ligesom ogsaa Besuldmægtigede (procuratores) fra Nidaros, Bergens og rimeligviis

¹⁾ Isf. Ann. 198.   ²⁾ Suhm D. S. XI. 597, (efter Barth. Mfr. E. 584), ifr. Sv. Dipl. H. 544—552, hvor Paven's Breve i denne Anledning til Sveriges Geistlighed og til Sveriges Konge findes.   ³⁾ Suhm D. S. XI. 654.   ⁴⁾ Suhm D. S. XI. 597.

de øvrige norske Kathedralkirkers Kapitler ¹⁾, samt muligen ogsaa fra de Biskopper, som ikke personligen mødte, vare der tilstede. Entelte a de gamle Annaler sige, at Eilif tiltraadte Reisen til Kurien allerebe 1310 ²⁾; men da man finder, at Biskop Arne endnu ved Udgaugen a Marts Maaned 1311 befandt sig i Bergen ³⁾, og det vel er rimeligt at alle de tre norske Biskopper gjorde Reisen i Følge, saa kan man med Grund antage, at Eilif først om Vaaren eller Sommeren 1311 har forladt Norge. I dette Aar blev han indviet af Pave Clemens ⁴⁾, rimeligviis i Avignon eller Bienne, fort før eller under Conciliet, alt saa hele to Aar efter sin Udvælgelse.

Conciliet i Bienne aabnedes den 16de October 1311, holdtes i tre Sæssioner og sluttedes den 6te Mai 1312. Meer end 300 Biskopper vare tilstede foruden ringere Prælater og mange fyrstelige Personer. I anden Sæssion den 3die April 1312, blev Tempelordenens Ophævelse forkyndt, og i den tredie og sidste Sæssion en ny Liende a alle geistlige Indtægter vedtagen til Understøttelse af et Korstog mod Christendommens Fiender i Osten. Om Sommeren 1312, rimeligviis mod dens Slutning, kom Erkebiskoppen og de tvende Biskopper igjen tilbage til Norge, efterat have lagt Hjemveien over Brügge ⁵⁾. Biskop Arne finder man hjemkommen til sin Stol før 12te September ⁶⁾, og Erkebiskop Eilif var i Oslo den 8de October ⁷⁾.

Reisen til og det langvarige Ophold ved Conciliet faldt, som let kan tænkes, de deeltagende norske Biskopper kostbart. Da Biskop Arne var kommen hjem til Bergen, klagede han strax over den megen Gjæld, hvormed han og hans Kirke (Kathedralkirken) i hiin Anledning var bleven betyngt, og hvilken var saameget byrdefuldere, som Kirken selv til sin Istandsættelse fordrede store Udgifter. Han gjorde derfor den 12te September 1312 med sit Kapitels Samtykke den Bestemmelse, at det første Aars Indtægter af de Præbender og andre Beneficia (Præstefald ⁸⁾) i Staden eller hans Biskopsdømme, som i de næste fem Aar bleve ledige, skulde indeholdes til Afbetaling af ovennævnte Gjæld og til Kirkens Istandsættelse ⁹⁾.

I Forbindelse, som det lader, hermed gjorde han samme Dag et Bestemmelse med Hensyn til Besættelsen af de ledige Præbender ved hans Kirke. De ældre Medlemmer af hans Kapitel havde nemlig paastaet, at der ved denne Besættelse tilkom dem den saakaldte *Diction*, hvorved forståes, at naar en Præbende blev ledig, havde *hvo* af Chorsbrødrene efter Embedsælver selvstreven Ret til at erhøve denne Præbende, om han onskede den, istedetfor den han tidligere havde

¹⁾ Sv. Dipl. III. 62—64; jfr. o. f. 149.   ²⁾ Isl. Ann. 200.   ³⁾ S. o. II. 143.   ⁴⁾ Isl. Ann. 200.   ⁵⁾ S. o. f. II. 149.   ⁶⁾ N. Dipl. I. 127
⁷⁾ N. Dipl. II. 97.   ⁸⁾ N. Dipl. I. 121.

Denne Paastands Rigtighed vilde Arne imidlertid ikke indrømme, fordi det, som han sagde, var usikkert, om en saadan Sedvane havde raadet ved Kirken i ældre Tid, og fordi den i ethvert Fald oftere var bleven tilføjet i den nyere. Han erklærede derfor, i Nærværelse af alle sine for Tiden residerende (ved Kirken tilstedeværende) Chorsbrødre og med deres Pluralitets Samtykke, bemeldte Option for bestandig ophævet og ugyldig, idet han bestemte, at Bortgivelsen af de nu ledige og for Fremtiden ledigblivende Præbender i Kirken, frit og fuldt skulde udøves af Biskoppen med Kapitlets Samtykke, uden at Hensyn skulde tages til de ældre Chorsbrødres Ønsker, men Besættelsen stee alene efter personlig Fortjeneste og afhænge af Giverens (d. e. Biskoppens) Naade ¹⁾. Man seer at Biskop Arne har vidst at holde igjen med sit Kapitel og nøie har paaseet sin Ret ogsaa ligeoverfor dette. — Hvorvidt forøvrigt Biskop Helge af Oslo har truffet lignende Forseining i sit Biskopsdømme for at faa sine Reiseomkostninger erstattede, vides ikke.

De største Omkostninger i hiin Anledning faldt dog naturligvis paa Erkebiskoppen, helst da denne, ved Siden af hvad Opholdet ved Conciliet kostede, ogsaa havde sin Indvielse og sit Pallium at bestride. Til det sidste havde han ifølge gammel sedvansmæssig og af Paven fastsættet Ret, som før er omtalt ²⁾, at hævde den saakaldte Palliehjælp (subventio pallii) af sine Lydbiskopper, i det mindste af dem i selve Norge. Denne Hjælp har, som det lader, ifølge ældre Sedvane været ydet med en vis Pengesum af hver Biskopsstol i Norge, saaledes at det altsaa var vedkommende Biskop overladt at skaffe Pengene tilveie inden sit Biskopsdømme paa den Maade, ham bedst syntes, eller hvis ogsaa Maaden var nærmere bestemt, Opkrævningen i alt Fald var ham betroet ³⁾. Erkebiskop Gillif gif derimod en anden Veie, hvad enten han nu deri har havt ældre Exempel at følge, eller han selv dermed har gjort Begyndelsen. Han forbrede nemlig — som han sagde, ifølge pavelige Privilegier — i Palliehjælp af de norske Biskopsdømmer Halvdelen af eet Aars Kirketiende, det er af den fjerdepart af Tienden, som tilkom enhver Sognekirke til dens Opretholdelse, og paastod derhos selv at opkræve den ved sine egne Fuldmægtige.

Maaden at skaffe Bidraget tilveie er efter al Sandsynlighed bleven aftalt mellem Erkebiskoppen og hans norske Lydbiskopper om Høsten 1312 strax efter Hjemkomsten fra Conciliet, paa et Møde i den sydsøstlige Deel af Landet (i Oslo eller Tunøberg?), ved hvilket ogsaa Kongen har været tilstede ⁴⁾. Om Opkrævningen, ved hvem den nær-

¹⁾ N. Dipl. I. 122.

²⁾ Jfr. o. f. I. 422, 449.

³⁾ Jfr. Pave Alexander IV's Brev af 19de Marts 1255, N. Dipl. I. 39; s. o. f. I. 422.

⁴⁾ Jfr. Bp. Arnes Br. til Kongen af 1ste April 1313, Barth. Mtt. E. 539.

mest skulde stee, er rimeligviis slet ikke, eller kun løseligen handl ved denne Leilighed. I alt Fald findes intet Forbehold fra nogen af Biskoppernes Side dengang at være gjort ligesaaalidet angaaende Dyrkrævningen som angaaende Tilveiebringelsen. Men senere, da Biskop Arne af Bergen var kommen hjem til sin Stol, og Dyrkrævningen skulde tage sin Begyndelse, sit sidstnævnte Prælat pludselig Betænkelig heder ved Sagen i det Hele.

Tingen synes at have været den, at Erkebiskoppen til sin befuldmægtigede Indsamler i Bergens Biskopsdomme ikke udvalgte Biskop Arne selv eller nogen af hans Kapitel — hvilket Biskoppen uden tvivl havde ventet —, men derimod Provsten ved Apostelkirken, Kapelmagisteren Finn Haldorsøn, med hvem vi have seet at Arne stod paa en meget spændt, ja vel endog uvenstabelig Fod, og hvis hele Embedsstilling var Biskoppen et Anstød. Dette var meer end den store Erkebiskoppen og hans Fuldmægtige, hvilken han paa sin sædvanlig Viis førte med skarpe Indsigelser og Appeller.

Striden synes at have taget sin Begyndelse seent paa Aaret 1311 (i October eller November), da Erkebiskoppen paa sin Hjemreise til Nidaros fra det sydsøstlige Norge maa have opholdt sig en Stund i Bergen og maaskee netop da har meddeelt Kapelmagisteren sin Fuldmagt. Biskop Arne kom nemlig nu frem med Begjæring om at faa see de Hævedbud, som Erkebiskoppen maatte have for sig i sin Fremgangsmaade, hvilken Biskoppen ellers fandt stridende mod gammel Sedvane og frænkende for hans Biskopsstols Rettigheder. Erkebiskoppen agtede imidlertid ikke paa dette Biskoppens Forlangende, hverken da det fremsattes for ham i Bergen, eller senere da det gik i toges for ham efter hans Hjemkomst til Nidaros; og under dette begyndte Finn Haldorsøn Dyrkrævningen. Men nu lod Biskop Arne ikke længe vente paa sin kraftigere Indstriden. Den 29de December 1312¹⁾ udstedte han nemlig i Bergen en Appel mod Erkebiskoppen til Paven, og samme Dag lod han en Rundskrivelse udgaa over hele sit Biskopsdomme, hvori han underrettede Folket om den foretagne Appel og under Banstrudsel forbød Tiendens Betaling til Finn paa Erkebiskoppens Begne.

I sin Appel-Skrivelse paaanfer Biskop Arne især, at Erkebiskoppen havde overdraget Tiendens Dyrkrævning til Finn. Han selv havde — siger han — medens Erkebiskoppen opholdt sig i Bergen oftere tilhørt

¹⁾ Brevene ere rigtignok i de Barth. Afskrifter daterede Thomasmesse Dagen Julen (d. e. 29de December) 1313; men hele Sammenhængen viser, at det menes 1312, og at Biskoppen maa have regnet Aarets Begyndelse fra Juledag, den 25de December.

fig, at ville tjene ham og Nidaros's Kirke i Henseende til subventio pallii med alt det samme som de øvrige Lydbiskopper indvilgede efter gammel Sedvane. Men desuagtet havde Erkebiskoppen overdraget Dphørselsen til Finn, da dog aldrig forhen nogen Erkebiskop havde overdraget den til nogen anden end vedkommende Biskop selv ¹⁾).

I sin Mundskrivelse til Folket i sit Biskopsdømme siger han, at han har spurgt for Sandt, at Provsten til Apostelkirken i Bergen, Hr. Finn Haldorsøn, har, ifølge Brev og Budskab fra Erkebiskoppen, afhændet og solgt til Forskjellige Halvdelen af de Tiender, som tilhøre Kirkerne til deres Vedligeholdelse. Da Erkebiskoppen — vedbliver han — sidst var i Bergen, tilbød han denne paa egne og Kirkerne's Begne al den Tjeneste, som syntes de øvrige Rigets Biskopper passende, — saa og, hvis Erkebiskoppen kunde bevise nogen videre Sedvane, hvilken hans Formænd havde fulgt, da med de andre Biskoppers Raad, at ville rette sig efter denne; men saafremt Erkebiskoppen havde for sig noget Bud af Paven i denne Sag, saaledes at Paven havde paalagt ham eller hans Formænd at indsamle den halve Kirketiende paa den Raade, han nu gjorde, bad han ham og lod ham bede, baade under hans seneste Ophold i Bergen og efter hans Komme til Throndhjem, at han vilde vise Biskoppen eller hans Ombudsmand de Pavebreve, hvorpaa han paastaar at dette grunder sig. Da nu Erkebiskoppen lod dette hengaa uden at fremvise de forlangte Breve, — da han for det andet ei vilde høre Arnes Bøn og Tilbud, — og da han for det tredje ved sine Breve tilegnede sig Kirkegods i Arnes Biskopsdømme, hvortil han ei for Biskoppen havde godtgjort sin Ret; — saa erklærede Arne, at han, paa Grund af den Betyngelse og Uretvished, som synes ham af Erkebiskoppen at være tilfoiet Kirkerne i hans Biskopsdømme, har appelleret denne Sag fra Erkebiskoppen til Paven. Derfor er det Biskoppens Raad og Billie og fuldkomne Bud til alle dem, der have modtaget eller kjøbt Tiende af Hr. Finn, at de skulle betale alt det modtagne til de Personer, som Biskoppen eller hans Ombudsmand have bestiftet til Dphørselen, og for Fremtiden ikke udbræfte sine Hænder efter Kirketienden. Dog skal — siger han til Slutning — Halvdelen af Kirketiendens Verd ligge urørt hos Kirkerne's Ombudsmand, Erkebiskoppen til Haande, hvis denne senere vil eller kan bevise sin fulde Ret til den. Han paaminder endelig alle Angjældende at handle efter dette Brev, hvis de ei ville udsætte sig for hans Van ²⁾.

Dette Skridt af Biskoppen fremkaldte strax en Modappel til Paven fra Hr. Finns Side af 2den Januar 1313, i hvilken der anbedes over, at Arne havde truet dem med Van, som kjøbte eller solgte Tienderne.

¹⁾ Euhm D. S. XI. 716 (efter Barth. Mfr.). ²⁾ R. Dipl. III. 100; Euhm D. S. XI. 917 (eft. Barth. Mfr. E. 571—573).

Dg nu udspandt Striden sig i en langvarig Skriftvexling mellem d angjældende Parter.

Den 3die Januar gav Biskop Arne Thorstein, Sogneprest til St Peters Kirke i Bergen, sin Fuldmagt til at overgive Erkebiskoppen Appellen af 29de December, og den 22de Januar tilskrev Biskoppen Paven, idet han fremsendte til denne Kapelmagisterens Appel. Den 31te Januar overrakte Presten Thorstein Erkebiskoppen Biskop Arne Appel i Bidners Overvær. Ved samme Tid modtog Eilif ogsaa Kapelmagisterens Klager over de Hindringer, Arne lagde ham i Veien Tiendens Indsamling. Erkebiskoppen tilskrev derfor den 12te Februar Biskop Arne og gjorde ham bekendt med Hr. Finns Klage. Erkebiskoppen — heder det i Brevet — havde saavel ifølge sit personlig Kjendskab til Arne, som ifølge dennes afslagne Ed (nemlig til Metro politanen), sikkert troet i ham at finde den ivrigste Forsvarer af Nidaros's Kirkes Rettigheder. Nu bød han Biskoppen under Suspension Straf at ophæve alle de Hindringer, han havde lagt i Veien for d erkebiskoppelige Tienders Opbørsel, da det tilkom Nidaros's Kirke, saa vel efter gammel Sedvane, som efter pavelige Privilegier, at lade den indkræve ved sine egne Fuldmægtige. Et Brev af lignende Indhold blev samme Dag af Erkebiskoppen udfærdiget til Finn Halvorsøn for af ham at meddeles Biskoppen, og heri opfordres denne til inden fem Dage efter Brevets Meddelelse at afstaa fra alle Hindringer imod Tiendeindsamlingen ved Finn, og gjentakke de Breve, han i den Anledning maatte have ladet udgaa, under Straf af Suspension fra Indgang i Kirken. Den 2den Marts tilskrev Erkebiskoppen Paven med Klage over Arne: han gjendrev Grunden for dennes Appel og paastod at det tilkom ham selv i eet Aar at lade de omhandlede Tiender opkræve.

Erkebiskoppens Brev til Finn Halvorsøn blev Arne forelæst den 15de Marts, men fremkaldte fra dennes Side ifkun en fornyet Appel til Paven af 19de samme Maaned. I denne Appel gjentog Biskoppen, at han forlængst havde bedet Erkebiskoppen vise sig de paabe raabte Privilegier, uden at dette var skeet. Hvad Suspensionen angik, da ansaa han den for ugyldig, eftersom den var udstedt ikke alene efter at han havde indgivet sin første Appel, men endogsaa efterat denne var i rette Tid bleven Erkebiskoppen foreviist. Hertil kom, at ingen Erkebiskop af Nidaros i Løbet af 40 Aar havde hævet den omhandlede Tiende, og aldrig betjent sig til at hæve Penge i Bergens Biskops domme af nogen anden end den bergenske Biskop selv. Dette var Grunden til at han paa ny appellerede.

Samme Dag, som Biskop Arne udstedte Appellen, udnævnte h^o sin Chorsbroder Magister Paal til sin lovlige Fuldmægtig og særskilt

Sendemand for at overrække Erkebiskoppen den og forlange hans Følgeskrivelse. Han tilskrev ogsaa Erkebiskoppen et Brev, hvori han vel erkjendte, at han ved sin Ed er forpligtet til at forsvare Nidaros's Kirkes Ret og Friheder, men — siger han — naar Bergens Kirkes Rettigheder og Friheder staa paa Spil, maa det heller ikke regnes ham til Ulydighed, at han efter Evne forsvarer disse; og han tror ikke, at han forgriber sig paa Metropolitankirkens Friheder, men at han tværtimod verner om dem, derved at han har befalet, at den omhandlede Halvdeel af Kirketienden, som skulde være Palliehjælp, bliver at forvare hos den bergenske Biskopsstols Ombudsmand, indtil en Samling af Prælaterne finder Sted. Han har heller ikke paa anden Maade hindret Hr. Finn i Indsamlingen, end ved at indlægge en Appel af den Grund, at de af det apostoliske Sæde givne Privilegier, paa hans og hans Mænds Fordring, ei bleve dem foreviste. Han beder Gud tilgive dem, der ophidse Erkebiskoppen mod ham „til en Latter for Folket, til Geistlighedens Skam og Guds Kirkes Forargelse“, da han dog selv med Trost har sluttet sig, og skal fremdeles slutte sig til Nidaros's Kirke. Han befsalder endelig Erkebiskoppen indstændigen om, at han vil indrømme hans Ansøgning i dette Anliggende, og desangaaende fæste Lid til Overbringeren af nærværende Brev (Magister Paal), i hvad han paa Biskoppens Vegne fremsætter ¹⁾.

Man maa af dette Brevs Form, der heel igjennem er meer undskyldende end angribende, formode, at Biskop Arne nu i Grunden helst har ønsket et mindeligt Forlig med Erkebiskoppen, og at han for dette Siemed har givet sit Sendebud, Magister Paal, hemmelige og mundtlige Forskrifter; men for Verdens Dine og for sin egen Vres Skyld har den stovsindede Prælat ikke troet, at kunne lade den engang indappellerede Sag falde, uden at der gjordes et imødekommende Skridt fra Erkebiskoppens Side.

Muligen kan i denne Henseende Kongens Indblanding i Sagen have øvet nogen Virkning paa Arne. Man finder nemlig, at Kong Haakon har opfattet Striden paa en for Biskoppen ugunstig Maade, hvortil vel den Omstændighed har bidraget sit, at den af Kongen bestyttede Kapelmagister, Finn Halvorsøn, var som Part i Sagen bleven angreben af Arne paa en Viis, som viduede om denne sidste personlige Uvillie mod ham og hans Stilling. Det kan ogsaa vel hende, at Kongen under sit Ophold i Nidaros i Slutningen af Vinteren (man seer af Breve, at han var der før 13de Martz og over den 2den Mai) har ladet sig undervise om Sagens Sammenhæng af Erkebiskoppen selv, og har fundet Arnes Fremgangsmaade upassende og uretmæssig. Viis er det, at Kongen skrev til Bergen med streng

¹⁾ Barth. Mfr. E. 538—39.

Befaling, at Halvdelen af Kirketienden skulde under Straf af Brevbrud (d. e. under Straf som for modvillig Overtrædelse af Kongens Forordninger) udbetales til Finn Haldorsøn som Erkebiskoppens Ombudsmand. Han bød tillige, at dette hans Brev skulde offentlig forkyndes. Biskoppen vovede ikke at modsætte sig Kongens Bud, o Brevet blev virkelig oplæst paa et almindeligt Thing i Bergen de 16de Marts.

Man seer dog, at dette ikke har afholdt Biskoppen fra tre Dag efter, som forhen fortalt, at fornye sin Appel. Men samtidig hermed skrev han den 10de Marts et undskyldende Brev til Kongen. Han yttrede heri, at han indsaa hvilken Fare og hvilket Pengetab de utvilsomt satte sig for, der handlede mod Kongens Bud, og at han derfor ikke kunde formene nogen at rette sig efter dette. Alligevel fandt han sig ulovligen behandlet, da man ei havde villet forevise ham eller han Ombudsmand de paaberaabte Privilegier, saa ofte han end havde forlangt det. Steer dette — siger han — saa er han rede som skyldig til at gjøre alt efter gode Mænds Villie, ligesom han og er rede til at yde Nidaros's Kirke al gammel sedvansmæssig Ret, og byder den i det Stykke al den Tjeneste, som de øvrige Rikets Biskopper ville underkaste sig. Han beder til Slutning sin „gode Herre“ lægge et godt Raad til, at ikke af denne Sag skal reise sig videre Forvikling o Sjølefare ¹⁾.

Men allerede før Kongen havde modtaget dette Brev, havde han tilskrevet Biskoppen et nyt, hvori han med et Slags Bebreidelse yttrede at det forekom ham underligt, at Biskoppen ikke den foregaaende Høst havde talt med ham om den Sag, hvorover han nu gjorde saa stor Ophøvelser. Denne Kongens anden Skrivelse blev sendt med den samme Prest Thorstein, som den 31te Januar havde overbragt Erkebiskoppens Arnes første Appel; Skrivelsen har altsaa været udfærdiget i Nidaros. Den kom Arne til Hænde den 30te Marts, og blev besvaret af Biskoppen fra Halsna den 1ste April. I sin Svarskrivelse undskylder han sin Tausshed forrige Høst dermed, at han dengang ikke troede det nødvendigt at tale videre om den Sag, eftersom man sagde, at Privilegier vare forhaanden, hvilke paa Forlangende kunde fremvises. Nu — vedblev han — kunde ikke hans Modparter sige, at saadant jo var blevet senere forlangt baade i Bergen om Høsten og i Throndhjem i Vinterens Løb, hvilket er vidnesfast. Maaften har Kongen seet hine Privilegier, men Biskoppens Bøn er ikke blevet fyldestgjort, endskjønt det ikke var meer end skyldigt, at man oplyste hvad Ret man havde til det man fordrede, helst da den omhandlede Hjælp søges paa en ny Maade, medens man kun har gamle og

¹⁾ Barth. Mstr. E. 538—39.

lang Tid tilsidefatte Privilegier for sig. Biskoppen under sin Erkebiskop og Nidaros's Kirke al Hæder, Lydigbed, Tjeneste og sedvansmæssig Ret, men til ingen nye Paalæg vil han, hvis han raader, pligte Bergens Kirke i sine Dage ¹⁾. — Man mærker, at Tonen i dette sidste Svar er noget skarpere og mere trodsig end i det tidligere. Rimeligviis har den pirrelige Biskop stødt sig over Kongens Vebredelse og har svaret i en ophidsset Sindsstemning.

Har det virkelig, som ovenfor formodet, været Biskop Arnes Hensigt, ved Magister Paals Mellemkomst, at faa istandbragt et mindeligt Forlig med Erkebiskoppen, hvilket kunde gøre den senere Appels videre Fremme oversflødig, — saa er dette ganske vist dengang aldeles mislykkets. Da Magister Paal kom til Nidaros, var Kongen der tilstede. Hvilke Underhandlinger Paal har havt med Erkebiskoppen, og hvad Deel Kongen har taget i disse, er ubekjendt; men at Erkebiskoppen ikke har gjort Biskop Arne noget imødekommende Skridt, maa sluttes deraf, at Magister Paal den 22de April virkelig overgav Erkebiskoppen den fornyede Appel og udbad sig hans Følgekrivelse til Paven. Dette skeede i Erkebiskoppens Kammer i Dørvær af flere Bidner, blandt hvilke var Kongens Læge, Remundus Calmeta, og hans Notarius (Sekretær), Halvard ²⁾. Erkebiskoppen besvarede आमodningen derved, at han den 10de Mai udfærdigede en ny Klagekrivelse til Paven over Biskop Arne, af samme Indhold som hans tidligere af 2den Marts, og denne Skrivelse, vilde han, skulde gjælde som Følgekrivelse med Biskoppens fornyede Appel. Magister Paal maa imidlertid ikke have fundet sig tilfredsstillet hermed; thi den 12te Mai, siden den 14de, og endelig den 22de Mai gjentog han for Erkebiskoppen sin indstændige Begjæring om Følgekrivelse, hver Gang i flere Bidners Dørvær, og senest i Dørvær af tvende Kongens Kapellaner, hvilket gjør det rimeligt, at Kong Haakon endnu da opholdt sig i Nidaros. Paals gjentagne Begjæring synes dog ikke at have udvirket nogen Forandring i Erkebiskoppens engang tagne Bestemmelse.

Paa dette Sagens Standpunkt slippe pludselig alle Dplysninger om dens videre Gang. Om den virkelig er kommen for Kurien, og hvad Udfald den i dette Tilfælde der har faaet, eller om Striden maaskee ved Kongens virksomme Mellemkomst er bleven stillet i Bero, — dette er aldeles ubekjendt. Det sidste er maaskee det rimeligste, helst da Sagen jo i Virkeligheden allerede ved Kongens Bud var afgjort til Erkebiskoppens Fordeel, idet den omtvistede Tiende var ham ikke alene tilkjendt men og paa Kongens Bud virkelig udbetalt til hans Udbudsmand Finn Halvorsen. I Midten af August Maaned synes

¹⁾ Barth. Mfr. E. 539—40. ²⁾ N. Dipl. III. 98.

baade Kongen og Erkebiskoppen at have været tilstede i Bergen ¹⁾ muligens kan da en Mægling have fundet Sted, der levede til mindelig Forlig. Der findes intet Spor til at nogen af Norges andre Bysbiskopper har gjort Indvending enten mod Tienden selv, eller mod Maaden hvorpaa den af Erkebiskoppen optrævedes. Heller ikke synde de Grunde, Biskop Arne anførte for sin Modstand, at have nogen sand Begt. De røbe snarere usømmeligt Embedsrag og haardnakke Stivind end varm Retfærdighedsfølelse og nidkær Omsorg for Biskopsstolens Bedste ²⁾.

Hvad der igrønt ved denne Strid, som ved saamange andre sø omtalte Tvistigheder mellem Kirkens Personer indbyrdes, især med tilbrage sig Opmærksomhed, er deels den Jvrighed, man kan sige for hastelse, hvormed de Stridende appellerede til den pavelige Kurie, og deels den ubesindige Udslen med Bannet, rigtignok som oftest i det mildeste Grad, nemlig Forbud mod Indgang i Kirken (*suspensio a introitu in ecclesiam*), — og begge Dele, skjønt Striden aldrig angik Kirkens Være, men blot ydre kirkelige Forhold, som Embedsindtægter Embedsrettigheder og Embedsmyndighed.

Appellerne til den pavelige Kurie vare vistnok smigrende for dem og stoffede derhos uidentvøl flere af dens Embedsmænd en god Indtægt; — men for den norske Kirke vare de baade befordelige og som oftest unyttige, idet de kun yderst sjældent synes at have frembragt nogen endelig Afgjørelse af de indappellerede Sager. De egnede sig derimod ypperlig til at fremkalde alle Slags Lovtrækkerier, til at forvirre og derved udbrage Sagerne fast i det uendelige, til at svækk Lydighedsforholdet mellem Kirkens forskellige Embedsgrader, især de høiere, og Kirkens Personers Samhold i det Hele, og endelig til en nære Paastaaelighed, Trættelyst og Rånkespind hos Geistligheden ³⁾ Det er aabenbart, at mange af de her omhandlede Trætter, ja man kan næsten sige alle, langt hurtigere og lettere havde kunnet lade sig afgjøre ved en kraftig Metropolitansmagts Indstriden, eller ved Kongedømmets oprigtige og faste Meglen, end ved Indstævninger for Kurien, der enten i sin Hjernhed, paa Grund af usoiagtigt Afendskab til de for Norge ejendommelige Forhold, vel ogsaa af Partisthed for enkelte Personligheder, som havde vidst at gjøre sig gjældende, dømte vrangt,

¹⁾ Af 7de August 1313 haves et Brev udstedt af Erkebiskop Gille i Bergen (Suhm D. S. XI. 720), og af 12te August s. A. (Kongs. 15de Riges Aar) og s. Et. et Brev udstedt af Kong Haakon (N. g. L. III. 106—108). ²⁾ Om denne hele Strid jfr. Suhm D. S. XI. 716—720, hvor lidet leveres af alle den vedkomende Dokumenter efter Barth. Mfr. E. 536—580. ³⁾ Allerede Bernhart af Clairvaux beklager i Midten af det 12te Aarhundrede det Misbrug, som dreves med Appellerne til Rom (*de consideratione* l. III. ed. Mabillon Venet 1750 II. 431—442, jfr. Gibbon T. XII. Cap. 69 Not. 7).

— eller saa sig nødsaget til alligevel at overdrage sin Dommermyndighed til Fuldmægtige i Landet selv, hvilke havde kunnet udfindes uden den lange Omvei om Kurien. Men Sagen var, at Pavedømmet var avindsygt ikke alene paa den verdslige Statsmagt, men ogsaa paa Metropolitanmagten og paa de nationale Kirkers Selvstændighed. Deraf de mange af Paverne selv fremkaldte Brud paa den engang opstillede Orden for den kirkelige Dommermyndighed og senere ogsaa paa Kirkens Valgfrihed. Et Gode var dog forbundet med det omtalte Appelvæsen, skønt det blev dyrt betalt, — og det var den uafbrudte levende Forbindelse med Rom, eller med de sydlige Lande, hvor Paven havde sit Sæde; thi derved naaede ganske vist mangen Lysets Straale, om end ikke ublandet med Fordærvelse, med Hast til det fjærne Norden, hvilken ellers langt senere, maaskee først efter Aarhundreder, havde kunnet finde Veien did.

Hvad angaar den ødsle Anvendelse af Bannet inden Kredsen af selve Kirkens Personer, da falder det let i Minde, hvor farlig denne Misbrug var for Kirkens egen Anseelse, og hvor undergravende for den hele hierarchiske Bygningens Fasthed. Bannets Anvendelse paa Geistlige i Sager, som hverken angik Lære eller Seber, men ene og alene reent verdslige Ting, maatte jo ganske naturligt svække dets Betydning i Almeenhedens Munde, give det Udseende af et blot og bart retsligt Evangemiddel, af en Gjenvei til at opnaa Niemed, hvis Lovlighed, ja Christelighed ofte var høist tvivlsom. Og naar nu dertil med Bannet, netop paa Grund af dets ubesindige Anvendelse, meget ofte blev underkjendt for en høiere Domstol, eller ganske frugtesløst paa Grund af Udstedernes Magtesløshed til at sætte det igjennem, — saa maatte jo dette end yderligere svække dets Virksomhed ikke alene inden, men ogsaa udenfor Geistlighedens Kreds. Man kan da ikke undres over, at den verdslige Landsstyrelse tidt og ofte haardtnaakt modsatte sig dets Anvendelse i Sager mellem Geistlige og Lægfolk og overhovedet betragtede det som et Slags Bolsmiddel i Geistlighedens Haand, hvilket man noie maatte paasee, ikke blev anvendt paa Almuen blot for at afstvinge denne stedse vorende Bidrag til Kirkens jordiske Rigdom og Vælde.

68.

Pavelige Pengekrav paa den norske Geistlighed. Provincialconcilium i denne Anledning i Nidaros. Kongens Omsorg for Finnerne. Biskopskifter i Norge. Nye Pengekrav fra den pavelige Kurie.

Saagodtsom i Hælene paa de fra Conciliet i Bienne hjemværende norske Prælater kom ogsaa Pave Clemens V's Pengekrav til

den norske Kirke. Allerede før Conciliet i Vienne samledes, havde Clemens bragt et nyt Korstog paa Bane og seet sig om efter Pengebidrag dertil. Korstogsiveren havde siden den franske Konge Ludvig IX's Død i 1270 mærkeligen tabt sig i Europa. Men da Ptolemais eller Acre, den sidste Besiddelse af Betydning, som den latinske Christenhed endnu ejede i Palæstina, faldt den 16de Januar 1291 efter en fortvilet Kamp i den ægyptiske (babyloniske) Sultans Hænder, vakttes der igjen nogen Bevægelse i Vesten. Denne var dog kun øieblikkelig. Den svandt hen, da den ikke længer understøttedes af Pave Nikolaus IV's Iver; og efter hans Død i 1292 var der i flere Aar ingen alvorlig Bestræbelser for det hellige Lands Udsættning. Under Clemens V's Pavedømme blev imidlertid Johanniter-Ridderne, Kongen af Cyperns og Kongen af Armeniens Krav paa Understøttelse saa høitlydende, at Paven ikke kunde lade det upaaagtet.

I Forbindelse med sin første Kaldelse til Conciliet i Vienne lod Clemens en Rundskrivelse af 11te August 1308 udgaa fra Poitiers over hele Europa, hvori Geistligheden opfordres til at understøtte hans Bestræbelser ved Prædiken, Indsamling af Gaver og Bidrag af dens egne Indtægter. Saaledes skulde alle Prester bidrage med eet Aars Indkomst. Det Indsamlede skulde anvendes til et Korstog paa fem Aar, i hvis Spidse Johanniter-Ridderne vilde stille sig ¹⁾. Derfor overdroges Bidragenes Indsamling til denne Ordens Fuldmægtige. Saadanne indfandt sig ogsaa i 1311 og 1312 i Danmark og i Sverige ²⁾, og disses Fuldmagter strakte sig ligeledes til Norge ³⁾. Da imidlertid en afmindelig Tiende som før omtalt ⁴⁾ var bleven bevilget paa Conciliet i Vienne den 6te Mai 1312, tog Paven Indsamlingen meer umiddelbart under sig ⁵⁾. Allerede samme Aar skulle i denne Anledning pavelige Sendebud være komne til Norge ⁶⁾, og den 1ste December udgik fra Avignon Pave Clemens's Skrivelse til Erkebiskoppen af Narbonne og alle hans Lydbiskopper, hvori de paamindeledes om, at der paa Conciliet var vedtaget, som Hjælp for det hellige Land, en Tiende i sex Aar af alle geistlige Indkomster, og at dennes Udelse skulde tage sin Begyndelse i Norge med 1ste April næstfølgende Aar. En lignende Skrivelse udgik ogsaa til alle Klosterordener, de ridderlige undtagne ⁷⁾. Paven havde vel i disse Skrivelser givet nærmere Forrifter for Opkrævningsmaaden, men disse vare for Norges Vedkommende ikke i alle Dele udførbare. Derfor sammentaldte Erkebiskop Gille for noiere at

¹⁾ Jfr. den pavelige Circular-Bulle i Sv. Dipl. II. 534—542 og flere derved hørende Breve Esks. 542—544; jfr. Suhm D. S. XI. 570, 605. ²⁾ Suhm D. S. XI. 671; Sv. Dipl. III. 52, 69—72. ³⁾ Suhm D. S. XI. 720.

⁴⁾ S. o. f. II. 156. ⁵⁾ Suhm D. S. XI. 720. ⁶⁾ Jøel. Ann. 202.

⁷⁾ Suhm D. S. XI. 693, 720, efter Barth. Mær. E. 368—69, 640—49.

overlægge Sagen et Provinzialconcilium i Nidaros, hvilket blev afholdt den 24de November 1313, og hvis Bestemmelser bleve udfærdigede den 1ste December næstfølgende.

Paa Conciliet vare tilstede, foruden Erkebiskoppen selv, Biskopperne Helge af Oslo, Ingjald af Hamar og Audun af Høle. Arne af Bergen nævnes ikke; rimeligviis har enten Uvillie mod Erkebiskoppen i Anledning af den nys førte Strid angaaende Palliumshjælpen afholdt ham, eller og maaffee snarere Sygdom hindret ham fra personligt Møde. Da de forsamlede Biskopper mellem sig noie havde overveiet — heber det —, hvorledes den apostoliske Befaling (mandatum) ved dem kunde udføres paa den virksomteste Maade, saa da det var umuligt, hvad Formen angik, at iagttage den i Alt, især for visse Dele af den nidarossiske Provins, bestemte de sig til at følge en Fremgangsmaade, hvorved de troede at komme Befalingen saa nær som muligt. De fattede Bestemmelser vare i Hovedsagen følgende:

Enhver Biskop skulde i sit Biskopsdømme udvælge to paalidelige Indsamlere, for at sammendrage Tienden af Biskoppens, Chorsbrødrenes og Kapitelets Indtægter. — I Kirkesognene og paa Landet skulde ligeledes bestiftes Indsamlere, hvilke paa eget Ansvar skulde opbære Tienden og bringe den til Staden (nemlig hvor Biskoppen havde sit Sæde), og der skulde bestiftes Fuldmægtige (procuratores), som i Biskoppens og Kapitelets Navn skulde modtage den i hele Biskopsdømmet indsamlede Tiende under noiaagtigt Regnskab og nedlægge den i sikret Forvar. — Saavel Biskopper, Abbeder og andre Klostermænd, som Chorsbrødre, Sogneprester og andre Bestyrere af Kirker og Kapeller skulde af alle de Indkomster, der erlægges i Gjenstande, som ei kunde bevares, udrede Tienden i rede Penge efter bestaaende Verdi og rimelig Burdering; hvis Indtægterne solgtes for en vis Pris, skulde Tienden deraf retteligen erlægges. — Vikarier skulde i Regelen ikke erlægge Tiende af sine Vikariatet, da selve Præbendens Indehaver her skulde være den Ydende. — Af Begravelser og andre uvisse Indtægter skulde Enhver betale efter fornuftigt Skøn, og hvis Indsamlerne ei dermed vilde nøies, efter den Overordnedes Dom. — Af Testamenter i Penge eller Løsøre skulde Tiende simpelt hen udredes (af selve Kapitalen); men af testamenteret urørligt Gods eller Kvæg, skulde Tienden erlægges af de deraf faldende Indtægter (af Renten). — Af Jorder, som Geistlige dyrke for egen Regning, skal Tiende udredes af deres Jordstyk (census?). — I ethvert Biskopsdømme skulde Tienderne for Udredelsen fastsættes af Biskoppen selv, dog saaledes at Tienden for hvert Aar kunde være fuldkommen betalt inden 1ste October b).

¹⁾ N. Dipl. I. 123—125 (eft. Orig. Br. paa Pergament i den Æne Magn. Dipl. Saml. fasc. 31, No. 5); jfr. Suhm D. G. XI. 720.

Efter disse Regler blev altsaa i den nidarøffte Provins den vedtagne Pavetiende at ophøre. Det paastudte Diemed, det hellige Lands Undsætning, kom den forøvrigt lidet eller intet til Gode; den slugtes i det pavelige Skatkammers bundløse Svælg, for at bortfløses til et uverdigt Pavehofs ødsle Forlystelser.

Den Skatteydelse til Pavedommet, som i Righed med den her omtalte, foregik i Form af geistlig Tiende, saldt vist nok ikke, som Tilfældet var med Peterspengen, Almeenheden umiddelbart til Byrde; men middelbart gjorde den det dog, og det ganske sikkert i en ikke ringe Grad. Thi netop saadanne Udbredelser benyttedes nu af Geistligheden som Paastud til ikke alene at udpresse af Almuen Gaver — frivillige i Navnet, men dog som oftest i Virkeligheden af tvungne med en moralsk Tvang, — men ogsaa til at udstrække Kirkens Net med Hensyn til Indtægter af Vægfolkene saavidt, som dette paa nogen Maade, lod sig gjøre. Kongedømmet maatte derfor uafsladelig holde et skarpt Die med Geistlighedens Fremfærd i denne Henseende, at den ikke skulde øve et altfor utilbørligt Tryk paa Almuen. En saadan Omsorg fremlyser, som af flere Kong Haakons allerede omtalte Forordninger, saaledes ogsaa af en, som han udgav fra Bergen den 12te August 1313 til Bedste for sit Riges nordligste Dele, for Haalogaland og for de dertil nærmest grændsende Finner. I denne Forordning bestemmer han nemlig blandt mere, som nærmest vedkommer den verdslige Styrelse, følgende Kirken anrørende:

De Prester, som høre lønligt Skriftemaal, skulle ei have Provstedomme, overeensstemmende med hvad allerede var paabudet i Kong Eriks Retterbod ¹⁾. — Alle skulle udrede sine Tiender vel og redeligen, men Kongen vil paa ingen Maade, at nogen ny Tiende skal paalægges, eller at den skal kræves strengere end fra gammel Tid har været. — Paa Grund af Finnernes Trang og store Fattigdom, baade med Hensyn til Fortjeneste og Livets Nødvendigheder, har han gjort den Formildelse, at de i tyve Aar fra det de have antaget Christendommen, ikke skulde, hvad enten de salde i Sag til Kongedømmet eller til Christenretten eller Erkebiskoppen, betale meer end en Trediedeel af den Bod, som Lovbogen bestemmer. Men naar disse tyve Aar ere forleedne, skulle de svare fuld Bod, som andre „Bomænd“ (Hümen d. e. norske Beboere af Landet), dog med Staansel og Misgunst, hvor saadant sommer. — Han advarer baade Kongedømmets og Erkebiskoppens Mænd (Ombudsmand), at de ei maa sagsøge Finnerne uretfærdigen, eller naar de komme til dem i Fjordene, skræmme dem til at betale efter Mændenes Billie. Men hvorsomhelst saadant bliver besværligt, der skulle Syselmænd eller Lagmænd, eller hvo der er stedt

¹⁾ S. o. f. II. 39.

i Nærheden see til, at der gjøres ikke alene Kongen men ogsaa Fin-
nerne Ret, eftersom Vedkommende ville svare for Gud og Kongen,
samt saaledes at det kan tjene til Advarsel for dem, der fordrifte sig
til Sligt ¹⁾).

Forordningen er mærkelig, deels fordi den giver et let forstaaeligt
Vink om Geistlighedens Fremfærd i hine fjærne, under Erkebiskoppens
umiddelbare Omraade hørende Egne, — deels fordi den saavidt bekendt er
den første, som giver et Indblik i Christendommens Tilstand blandt de
Norges Kongedømme underkastede Finner. Man seer nemlig, at Om-
vendelsesverket vist nok endnu vare i fuld Gang blandt dem, men at
kirkelige Udpresninger ogsaa have gaaet Haand i Haand med Om-
vendelsen; og man maa slutte, at Frygten for hine mangen Gang har
været hinderlig for dennes Fremgang. Kong Haakons Bestemmelser
til deres Lærv ere ligesaa vise, som de ere menneskefjærlige, og rig-
tig overholdte maatte de sikkert lede til Christendommens Fremme blandt
Finnerne, ligesaavel som til Befæstelsen af bispes Forbindelse med Nor-
ges Rige: Og det sidste var nu saameget meer paatrængende nød-
vendigt, som allerede i Lovet af det næstforgangne halve Aarhundrede,
og især under Haakons egen Rigsstyrelse, flere haandgribelige Tegn
havde viist, at Russerne og de med dem forbundne tschudiske Folke-
færd higede efter Herredømmet over Finnerne, ja vel ogsaa efter at
udbrede sin Magt over det til Finmarken nærmest grændsende Haalo-
galand ²⁾).

I Aarene fra 1313 til 1317 fandt mange Biskopskifter Sted i
den norske Kirke, og Omstændighederne ved disse ere ogsaa næsten det
eneste af Bigtighed, som for de nævnte Aar, foruden hvad allerede
er fortalt, lader sig se af de gamle Kilder til Oplysning for Kir-
kens Historie. — Først døde nu den østere omtalte Biskop Torund
Thorsteinsøn af Hole den 1ste Februar 1313 i en meget høi
Alder, efterat han i hele 46 Aar havde forestaaet Hole-Stol ³⁾. Han
skildres som en slu og verdensflog Mand, der i den for Islands Kirke
saa stormfulde Tid ved Slutningen af det 13de Aarhundrede vidste at
sno sig mellem de stridende Parter, saaledes at han uden egentlig at
tage nogen isinesalbende virksom Deel i Kampen, dog som oftest fik
drevet sine Ønsker igjennem. Han havde Lykken med sig og var en
Hovding i sit Væsen, pragtfuld, gavmild og vensæl; derhos roses han
for den Omhu han skænkede Undervisningen ved sin Biskopsstol, idet
han drog til sig dygtige Lærere ⁴⁾. Han fik før sin Død Leilighed
til at vise en Forsonligheds- og Retfærdigheds handling mod sin for-
dums Uven, Presten Laurentius Kalfsøn. Om denne er senest for-

¹⁾ N. g. E. III. 106—108.

²⁾ S. o. f. II. 110.

³⁾ Bp. Laur. S. c. 29.

⁴⁾ Espol. Arb. p. I. c. 24.

talt, at han om Vaaren 1309, paa de nidarøssiske Chorsbrødres Bud, blev i Lenfer sendt over til Island i Biskop Jorunds Bold ¹⁾). Saa snart Kjøbskibet, der førte ham, var kommet til Havn, brøde Kjøbmændene Lenferne af Laurentius og behandlede ham godt paa Overfarten. Da han kom til Hole og for Biskop Jorund, faldt han denne til Fode; men Biskoppen reiste ham strax, satte ham ved sin Side og samtalede med ham paa det blideste, og det uagtet Biskoppen allerede havde modtaget Chorsbrødrenes mod Laurentius ugunstige Skrivelse og tillige deri var bleven underrettet om hans varme Beskytters, Erkebiskop Jorunds, Død. Han lod Laurentius for det første at udhvile sig nogle Dage paa Hole og derpaa frit opholde sig, hvor han vilde, paa Island. Presteligt Embede — sagde Biskoppen — turde han ei give ham for Chorsbrødrene; men Laurentius kunde ligesfuldt gjøre stor Nytte med sin Undervisning. Laurentius opholdt sig ogsaa i forskjellige Kloostere, hvor han underviste Brødrene; og hermed vedblev han, uagtet Chorsbrødrene skrev over til Island og tilkjendegave sit Misnoie med at Laurentius behandlede saa vel, da han dog burde være Skrift (Pönitens) underkastet. Dette Bink lod nemlig Biskop Jorund upaaagtet. I Jorunds seneste Alderdomsſvagthed bestikkedes Presten Rodran Manesſon ham af Erkebiskop Eilif til Medhjælper eller som det kaldtes: Coadjutor ²⁾). Da Biskop Jorunds Død om Sommeren 1313 blev indberettet til Erkestolen, saa udvalgte Erkebiskop og Kapitel til hans Eftermand af Kapitelets egen Midte den oftere før nævnte Audun Thorbergſon Raude, som paa den Tid var den mest anseede af Chorsbrødrene. Han var — heder det — meget yndet af Kongen, og havde i lang Tid været dennes Fehirde (Statmester) i Thronbhjem; han var en meget mægtig Mand og havde længe været Prest til Thrandarnes Kirke paa Haalogaland ³⁾). En Datter af ham ved Navn Dlof omtales ⁴⁾), hvilket viser, at han enten har været gift, før han indtraadte i den geistlige Stand, eller ogsaa, hvad maaskee er rimeligere, at han ikke har holdt sig Celibatsloven saa strengt efterrettelig. Audun blev indviet i Nidaros den næst paafølgende 25de November, altsaa under det før omtalte Provinſialconciliums Samvær, i hvis Forhandlinger han derpaa som Biskop deeltog ⁵⁾). Først i 1315 kom han over til Island til sit Sæde ⁶⁾).

Omtrent et Aar efter Jorund døde Biskop Arne Sigurdſon af Bergen i 1314. Han har ofte været omtalt i det Foregaaende, og Træk ere der meddeelte, som kunne tjene til at bedømme hans Karakter og Embedsvirksomhed. Efter hans Samtids Anskuelser og

¹⁾ S. o. f. II. 131.   ²⁾ Espolin p. I. c. 21—24.   ³⁾ Bp. Laur. S. c. 30.   ⁴⁾ Efls.   ⁵⁾ S. o. f. II. 167.   ⁶⁾ Espolin p. I. c. 26; Finn Joh. II. 156; Isl. Ann. 204.

Maalestok har han ganske sikkert været betragtet som en udmærket nidhær og dygtig Biskop, trods hans umiskjendelige Stridbarhed og Stivind. Han drev sin Kathedralkirkes, Christkirkens, Bygning med megen Iver. Dette viser sig af et mærkeligt, udateret latinist Brev, rimeligviis skrevet mellem 1307 og 1309, til hans Broder Audfinn Sigurdssøn, senere Chorsbroder af Bergen, som dengang opholdt sig i Udlandet (rimeligviis i Paris, og nærmest for sine Studiers Skyld), og som havde i Sinde ogsaa at besøge den pavelige Kurie. Biskoppen beder nemlig Audfinn, hvis han kommer til Kurien, da der at overlægges med Nikolaus Gysonis (Biskoppens Commissionær sammesteds?), om det skulde være muligt at udvirke hos Paven, at af den Tiende-Hjerdepart, som tilkom Kirkerne i hans Biskopsdømme, Halvparten, eller en anden bestemt Deel, eller en vis Sum, f. Ex. 40 Mark Sterling, maatte aarligen til en vis, nærmere bestemmende Tid tilstaaes hans Kirke til dens Istandsættelse (pro reparatione fabricæ). Audfinn skulde ogsaa staae ham en brav ung Mand, der forstod Tækningskunsten og at berede Steenheller til Tækning af Bygninger, samt om muligt ogsaa forstod Malning og Forfærdigelsen af Glasvinduer (fenestras vitreas); dog skulde han, før han antog Manden, lade Biskoppen vide, hvor kostbar han gjorde sig (quam carum aut difficilem se faciat). Brevet indeholder forøvrigt ogsaa andre Erinder, der ikke ere uden Interesse til Oplysning af Tidens Forholde. Audfinn skulde, hvis Kurien for Diebliffet var gunstigt stemt for Uegtesødtes Dispensation, udvirke Biskoppen af Paven Fuldmagt til at dispensere en 20 eller 30 dygtige Personer for deres uegte Fødsel, endogsaa om de maatte være Prestesønner (nemlig saaledes at de kunde erholde prestelig Bielse og Embede). Kunde han lettere erholde denne Dispensation af en eller anden Kardinal, vilde Biskoppen dermed være tilfreds. Audfinn skulde desforuden raadføre sig med Kurien om, hvorvidt de Erimerede (exempti) f. Ex. Prædikebrødrene, naar de i nogen Deel overstredte sine Privilegier, kunde holdes i Ave af Stedets Ordinarius (regelmæssige geistlige Dommer, d. e. Biskop) med kirkelig Straf (per censuram ecclesiasticam), og hvis de ikke agtede denne, da kunde paagribes og holdes i Fængsel af Ordinarius. Biskoppen vil ikke raade Audfinn at drage til Kurien paa Grund af Veiens Længde og Reizens Kostbarhed, medmindre Kurien holder sig meer i Nærheden end tilforn (i en fransk By, isædetfor i Rom?). Dog hvis Kurien er naadig (si curia est graciosas), skal han ikke betænke sig paa at drage did, og Biskoppen sender ham en Membran (en beseglet ubestreven Blanke?) for at han kan opsætte sig en Fuldmagt for hans Erinder i Kurien (ad faciendum tibi procuratorium ad negocia in curia). Nikolaus Gysonis skal han betale i Salarium efter nærmere Dvereenkomst.

Til sine Udgifters Bestridelse skal Audfinn have de 10 Pund Sterling, som Biskoppen har sendt ham, og derfor intet kjøbe til Kirken. Hvis Audfinn selv var forhindret fra at reise (occupatus), skulde Ivar (?) fare, og ham skulde Audfinn da overdrage Membranen ¹⁾. — Man sporer i disse Arnes Forfrister et ikke ringe Kjendskab til Kurien, og til Maaden, hvorpaa man der skulde drive sine Anliggender. Man faar ogsaa et yderligere Vidnesbyrd om den livlige Forbindelse, der ved disse Tider fandt Sted mellem den norske Kirke og det apostoliske Sæde, samt om Arnes kloge Benyttelse af denne Forbindelse til sin Biskopsstols Gavn.

Arne havde, da han døde, været Biskop i noget over otte Aar; Biskoppernes Embedstid regnedes nemlig fra deres Indvielse, og Arne maa være død i Begyndelsen af 1314. Thi endnu i Løbet af dette samme Aar blev hans Eftermand baade valgt og indviet. Denne Eftermand var den Afdødes nys omtalte Broder, Audfinn Sigurds søn (Audfinnus Sigvardi), Chorsbroder af Bergens Kathedralkirkes Kapitel, der som saadan i Egenkab af Kapitulets Fuldmægtig i 1311—12 havde mødt ved Conciliet i Vienne ²⁾.

Samme Aar 1314 døde Biskop Ingaldb af Hamar ³⁾. Han synes at have været en i Kirken mindre fremtrædende Personlighed. Hans Eftermand var Botolf, rimeligviis den Samme, der i 1306 nævnes som Chorsbroder i Hamar, og som identviis har været en Prælat af ikke ringe Anseelse allerede den Gang, efterdi man finder, at Biskop Arne af Bergen udnævnte ham, ved Siden af et Medlem af sit eget Kapitel, til sin Fuldmægtig ved Provincialconciliet i Oslo ⁴⁾. Tiden for Botolfs Valg og Indvielse kjendes forresten ikke.

Ligeledes døde i 1314 Thord, Biskop af Garde i Grønland. Han var i 1309 kommen til Norge, uvist i hvilken Anledning, og havde, som det synes, siden opholdt sig der, hvor han ogsaa døde. Til hans Eftermand valgtes en vis Arne, der endnu samme Aar skal være dragen til sit Sæde ⁵⁾.

I 1316 drufnede Biskop Lodin af Færøerne ⁶⁾, som i latinske Dokumenter benævnes: Ludovicus, — den samme, hvis Valg saa Aar forud havde voldet saamegen Strid mellem Biskopsstolen i Bergen og

¹⁾ Barth. Mfr. E. 315—16 (hvor Brevet findes mellem tvende andre, af hvilke det første er af 1307, det andet af 1309) jfr. Suhm D. S. XI. 631. ²⁾ Jøl. Ann. 204, 206; jfr. o. f. II 155, samt Sv. Dipl. III. 62—64. ³⁾ Jøl. Ann. 206; jfr. Suhm D. S. XI. 743. ⁴⁾ S. o. f. II. 106. Det kan nemlig ikke have været den Botolf Haakonson, der i 1311 og 1313 i Breve omtales som Chorsbroder af Drkns og Kongens Fehilde eller Skatmester i Bergen (se N. Dipl. III. 94 og Suhm D. S. XI. 716); thi denne nævnes endnu i samme Stilling i Brev af 1322 (N. Dipl. I. 143). ⁵⁾ Jøl. Ann. 196—198, 206; Suhm D. S. XI. 763. ⁶⁾ Jøl. Ann. 210.

Ertesædet i Nidaros. Som hans Eftermand nævnes i den færøiske Biskopskræfte en vis Signar, om hvem intet videre oplyses. Han skal dog først have været indviet i 1320 ¹⁾, saaledes at, hvis ingen Biskop har været mellem ham og Lobin, den færøiske Stol maa have staaet ledig i flere Aar, hvilket da muligen er foranlediget ved en eller anden ny Urede med Hensyn til Valget.

Endelig døde i 1317 Biskop Ketil af Stavanger ²⁾. Han havde i sin Embedstid paa sit Kapitels Vegne havt meget ude-
 staaende med Abbederne Jon og Erik samt Brødrene i Halsna an-
 gaende et omtvistet Lareffte ved Farstad i Suladal, — en langvarig
 Strid, hvori Klosteret paafaldte Kongedømmets og den verdslige døm-
 mende Myndigheds Indblanding, medens Biskoppen herimod gjorde Ind-
 sigelse, da Sagen var Klerker imellem og saaledes, efter hans Vaastand,
 ikke kunde afgjøres ved Lægmands Dom eller for verdslig Domstol. Sa-
 gen, som tog sin Begyndelse strax efter Biskop Ketils Tiltrædelse i 1304,
 blev ikke afgjort i hans Levetid, men synes først at være endt ved en Læg-
 mandsbom i 1322, hvorved begge de stridende Parter tilbømtes Deel
 i Giffet ³⁾. Dette er et yderligere Exempel paa, hvorledes Retsfager
 i den Tid kunde udtrækkes fast i det uendelige, og hvorledes geistlige
 Siistelser og Personer i sine indbyrdes Trætter deels indskjode sig un-
 der og deels nødtes at ty til verdslig Domstol for at faa sit Mellem-
 værende afgjort, i hvor meget end Biskopperne satte sig imod en saa-
 dan, som de kaldte det, ucanonisk Afgjorelsesmaade. Til Ketils Efter-
 mand paa Stavangers Biskopsstol valgtes en vis Haakon, om hvis
 tidligere Stilling intet vides, og hvis Indvielsestid er ubekendt, und-
 tagen for saavidt at den findes at ligge før 16de Juli 1318 ⁴⁾.

Den føromtalte Tiende til det hellige Lands Udsætning var alle-
 rede en streng Skat paa Kirken; men skjønt den lidet eller intet kom
 det allerede forlængst tabte hellige Land til Gode, saa var den dog
 ikke tilstrækkelig for det ødsle Pavehofs Behov. De avignonske Paver
 vare udmærket opfindsomme og virksomme baade i at efterspore nye
 Indtægtskilder og i at holde de ældre i god Gang. Den norske Kirke
 blev i denne Henseende heller ikke sparet.

Pave Clemens V døde i Frantrige den 25de April 1314. De i
 Carpentras forsamlede Kardinaler kunde ikke enes om et nyt Valg, da
 det romerske og det franske Parti blandt dem stod alt for skarpt mod
 hinanden, og Følgen blev, at Pavestolen stod ledig i meer end to Aar.
 Endelig gif de franske Kardinaler af med Seieren. Franskmanden Jo-

¹⁾ Jøf. Ann. 216. ²⁾ Jøf. Ann. 210. ³⁾ Bp. Ketils Br. af 21de Septbr. 1310, Orig. i d. N. M. S. jfr. Langes Klh. 562, 563, 566—570. ⁴⁾ Br. af denne Dag, hvori Haakon nævnes som Stavangers Biskop, Suhm D. 5. XI. 837.

stof, der gjaldt medens den hele Lebing var reen personlig, eller med andre Ord, udredtes efter Mandtallet.

En lignende Omsigt fra Kongens Side i en anden Retning, nemlig med Hensyn til Dommermyndighedens Udøvelse, fremlyser af en senere Forordning, udgiven i Bergen den 28de Juli 1316 Kongen har erfaret — heder det i denne — at hans Ragnænd og vilde „sige Lov“ (lög segja d. e. udsige Lovens Bestemmelse, eller afsige Kjendelse efter Loven) i de Sager, som angaa Kirken, og om hvilke Christenretten gjælder, af den Grund, at der ingen Christendomsbolk er i den Lovbog, som hans Fader, Kong Magnus, lod sammensætte, og heller ikke Kongen, Erkebiskoppen og Biskopperne siden have faaet Tid til at ordne Christenretten saaledes som dem synes. Kongen vil dog ingenlunde, at den hellige Kirke eller dens Formænd skulle miste sine Rettigheder. Derfor byder han sine Ragnænd, at de og alle Geistlige (lærdir menn) skulde følge den Christendomsret, som har gjaldt hos dem fra gammel Tid, „dog hverken den som hans Fader, Kong Magnus, lod sammensætte, eller den som Erkebiskop Jon lod sammensætte, men den som tilforn var“; den vil han skal gjælde, og at Ragnændene efter den skulle dømme og affige Kjendelser, — dog saaledes, at al der nævnet Bod (sekt) falder til en Trediedeel (ligesom Tilfældet var i den nyere verdslige Lov). Hvis noget i denne ældre Christenret maatte findes mangelfuldt, eller at burde udgaa, da skulde Ragnændene, med Vidende og Samtykke af Biskopperne, de Geistlige samt Kongens haandgangne Mænd (Embedsmænd), hvilke vide hvad Landet er nyttigt, skrive til Kongen herom og derhos meddele ham sit Raad og sin Mening.

Man kan let tænke sig, at der, med Hensyn til Christenretten, har paa denne Tid raadet en stor Forvirring. Kong Magnus's og Erkebiskop Jons særskilte Forsøg paa at skabe en ny tidsvarende Christenret, hvilken kunde egne sig til at optages i den nye, forbedrede Lovbog, eller i det mindste nogenlunde staa i Samklang med denne, vare, som ovenfor viist, mislykkede. Begge Udkast vare blevne underkjendte, og Folket var blevet henviist til de ældre bestaaende Christenretter, hvilke dog baade vare forffjellige for Landets fire Ragnænder, og dertilmed i mange Maader forældede og usammenstemte med den nye Lovbog. Under en saadan Tingenes Tilstand var det ikke underligt, at Ragnændene, hos hvem efter den nye Retsorden den dommende Myndighed i Birkeligheden væsentligt hvilede, ofte vare i Forlegenhed med sine Domme, hvor det gjaldt Kirken og dens Personer, og at de derfor gjerne, hvor det var muligt, unddroge sig for at affige Dom i saadanne Sager. Men dette maatte paa den anden Side

ikke være Geistligheden saa ganske uvelkommet, da den netop under en saadan Retsuvisshed kunde haabe at faa gjort sin egen uafhængige Dommermyndighed saa meget meer gjældende, sa muligen faa givet en en saadan Udstrækning, som den tunsbergske Forening havde tilgætt, — hvilket var dens høieste Ønske. Kong Haakon har indseet et i mange Maader farlige i denne Tilstand; og han har ved den vennævnte Forordning søgt at raade Bod paa den. Man seer, at han, med sin sædvanlige Klogskab, har indrettet Forordningens Ord afledes, som om den nærmest gjaldt Kirkens og Geistlighedens eget Arv, — hvilket da ogsaa fra en vis Side betragtet kunde være ganske indt. Men med det samme affaar han dog ved selve den opstillende Bestemmelse Geistligheden al Udgang til eenfaldigen at benytte den raade Retsuvisshed til sin egen Dommermyndigheds Udvidelse og Selvændiggjørelse.

Udentviis har Haakon kun næret ringe Haab om at faa, i eenrægtig Samvirken med Biskopperne, en ny Christenret, med hvilken Kongedømmet og Staten kunde være tjent, paa een Gang istandsagt. Han vilde da, i Mangel heraf, give den gamle fuld Kraft for det Første, men tillige aabne Udgang til Omændringer og Forbedringer i samme, hvilke efterhaanden kunde frengaa ved Overlæg og Samvirkning af baade den geistlige og verdslige Embedsmyndighed, og under Kongedømmets stadige Tilsyn og omhyggelige Mæglen. Man sporer her Haakons sædvanlige Statsklogt; og høist sandsynligt er det, at mange — om ikke endog de fleste — Ændringer og Tillæg, der findes i de ældre Christenretter, saadanne som de nu ere tilfede, forbundne med den nyere Landslov, netop skrive sig fra Haakons Bestræbelser for, i denne Lovgivnings-Retning, at udjævne det Ældre med det Nyere, og efterhaanden fremkalde en kirkelig Retsorden for Norge, hvilken paa den ene Side kunde være frigtort for alt, hvad der bar Forældelsens Præg, og paa den anden Side ikke gav Hierarchiet og den geistlige Begjærighed alt for fri Tøile, — en kirkelig Retsorden, som i det Hele var bygget paa en fast historisk Grundvold. Dog i dette Stykke, som i saa mange andre, skinte vi kun Haakons gode og høje Hensigter, uden at kunne med Sikkerhed bedømme hans Foranstaltningers sande Verd af deres Følger. Thi disses rolige Udvikling blev desværre affaaren ved senere Omstændigheders Magt, som det ikke stod til Haakon at forudsee, langt mindre at afverge.

Det er ovenfor omtalt, hvorledes Kong Haakon stræbte til Kongedømmets Tjeneste at skabe en egen Afdeling af den norske Geistlighed, nemlig en kongelig Kapelgeistlighed, under en særskilt Formand, en Kapelmagister, der skulde være Biskopperne saagodt som sideordnet. Det er ogsaa viist, at dette kun tildeels lykkedes

ham, og ganske sikkert i en langt mere indskrænket Maalestof, end han havde ønsket. I den nærmeste Forbindelse med denne Stræben sto Haafons Foranstaltninger med Hensyn til Kanslerembedet, hvori hensigtsmæssige Indretning maatte ligge ham saa meget meer paa Hjertet, jo klarere han indsoo dets Vigtighed for Kronen, og jo mindre fuldstændigt han fandt sin Hensigt med Kapelmagisterens Embedet opnaaet.

Som Hertug havde Haakon haat sin egen Kansler, nemlig den oftere omtalte lærde Magister Aake, der da var Chorsbroder til Apostelkirken i Bergen. Denne vedblev at være hans Kansler ogsaa efterat han var bleven Konge, og bestiftedes tillige — maaskee ved Haafons Kroning — til Præpositus eller Provst ved Marie Kirke i Oslo, en Kollegiatkirke og det blandt de kongelige Kapeller, som Kongen mest synes at have yndet, og hvilket han ved et Brev af 22de Juni 1300 rigeligen begavede med Gods og Rettigheder. Til disse sidste horte ogsaa den, at Provsten skulde have Lendermands Ret, de der ansatte Prester, Ridderes Ret, Vikariernes og Diaconerne, Hirdmænds Ret, og de lavere Klerker Ret som Kjerter (svende¹⁾). Hermed gjorde Haakon sin Kansler til et høitstaende Medlem af Kirken, idet han dog tillige holdt ham som kongelig Kapel-Propst, bunden til Kongedømmets Sag. For at ikke Aakes dobbelte Stilling, paa den ene Side som Provst og en stor Kirkes Bestyrer, og paa den anden som Kongens Kansler og Seglbevarer, skulde volde nogen Ueilighed, bestiftede Haakon ham senere, ved den foromtalt mærkelige Forordning af 17de Juni 1308²⁾, til Medhjælp en Vicekansler, nemlig Ivar Olafsson, Chorsbroder ved Apostelkirken i Bergen, en Mand, til hvem Kongen findes at have sat stort Fortroende, og hvem han benyttede i de vigtigste Statsanliggender. Vicekansleren skulde egentlig have Kongens mindre Segl (secretum) i Forvaring, men Ivar synes dog saagodt som lige fra sin Ansættelse at have udført alle en virkelig Kanslers Hovedforretninger.

I 1314, som det lader, døde Magister Aake, og nu fulgte Ivar Olafsson ham i begge hans Embeder, baade som Kansler og Provst ved Marie Kirke, hvilken sidste Stilling imidlertid, ved den pavelige Forordning om de kongelige Kapeller af 5te Februar 1308³⁾, var gjort end mere afhængig af Kongedømmet end forhen. Nu udsædte Haakon, rimeligviis netop i Anledning af Ivars Forfremmelse, den 31te August 1314 i Oslo et Brev, hvorved han bestemte: — At hvo den, som Kongen bestiftede til Marie-Kirkens Forstander, tillige skulde være Kongens Kansler „med al den Hæder, som til Kanslerembedet har ligget fra gamle og nye Tider“. Men da han oftest bør sidde

¹⁾ *N. Dipl. I. 84—86.* ²⁾ *S. o. f. II. 117.* ³⁾ *S. o. f. II. 122.*

ved sin Kirke, med mindre Kongen kalder ham, da skal den af Kongens Hirdprester, være Vicekansler, som Kongen med Kanslerens Raad finder dertil bedst stiftet. Dette tilsikrede Haakon Marie Kirke for evindelige Tider, idet han kundgjorde, „at hver den, som herimod iandler, falder i det haardeste Pave-Ban (pavabann), overensstemmende med det Privilegium Kongen har for sine Gaver til hellige Tiedes“, ligesom og hver den, som bryder eller lader bryde denne Forordning, erklæres for fuldkommen Ubodemand, og dertilmed „viisfægen vil møde Himmeriges Dronnings Brede“¹⁾. Kongen indleder i Brev med den Ytring, at den efterfølgende Bestemmelse er gjort i Hæder for hans Kapel, den hellige Marias Kirke i Oslo, „til evig Smindelse, sig og sin kjæreste (da afdøde) Hustru, Fru Eufemia, Dronning, samt alle sine Forsædre og Efterkommere til Sjælebod“. Han giver altsaa ogsaa her sin Bestemmelse den Bending, at den er i Kirkens, navnlig en enkelt Kirkes, Hæder og Forherligelse. Man er ikke betvivle, at et saadant gudfrygtigt Ønske kan have været en ledvirkende Drivkraft til Haakons Foranstaltning; men at det havde været den eneste, eller endog blot den fornemste, kan ikke en opmærksomme Jagttager af Haakons Karakter og Styrelsesgrundtænkninger tillade sig at tro.

Bigtigheden af Kanslerembedet for den hele Rigsstyrelse, og især under en Formynderregjering, som den der ved Forordningen af 16de September 1302 var forestreven, stod Haakon klart for Die. Han indsaa, at en høitstaende Kirkens Mand dertil udfordredes; men denne, som maatte blive Sjælen i en rimeligviis snart indrædende Formynderstyrelse, vilde han gjøre saa uafhængig som muligt uade af det egentlige Hierarchi, der repræsenteredes af den biskoppelige Magt, og af Aristokratiet, der repræsenteredes af de endnu tilværende Lendermænd, men derimod knytte til Kongedømmet ved de stærke Baand, han formaadede at istandbringe. Og dette troede han at kunne opnaa ved uadskilleligt at forene hiint Embede, — som ellers let kunde falde i en af Standsfordomme opfyldt Biskops, eller i en ærfærrig for Stormandsvælvet indtagen verdslig Høvdinges Hænder, — ved en bestemt, udmærket og indbringende kirkelig Stilling, for hvis Besættelse dog Kongen ene raadede.

At forsvrigt Haakons Ytringer om sin Hengivenhed for Kirken og om sit Ønske at befordre dennes Hæder og Velvære, og navnlig hans sterke Forsikringer om sin Grefrygt og Velvillie for sine Kapeller, — at dette ikke var hykkerske Ord og tomt Mundsvær, forunder han alene skjulte politiske Hensigter, derom vidner noksom den Kundhaandethed, hvormed han begavede Kirker og kirkelige Stiftelser

¹⁾ R. Dipl. I. 127.

fer i Almindelighed og især sine Kapeller. Om hans Gavnildhe¹⁾ mod Nidaros's Kirke er allerede talt ¹⁾; og af de kongelige Kapelle var det ikke Marie-Kirken i Oslo alene, som rigeligen blev fra han Haand gjentagende udstyret ²⁾. Til den hellige Michaels Kirke paa Tunsberg³⁾ skænkede han ved Gavebrev af Oslo, den 3die Decem⁴⁾ ber 1317, paa eengang i Jordegods ikke mindre end 110 Markbol (omtrent ligesaamange Skippund Tunge efter senere Beregningsmaade ⁵⁾); og af det Brudstykke, der er leynet af Haakons Testamente, sees, at han rigeligen havde betænkt flere, og rimeligviis alle, sine Kapellkirker efter sin Død ⁴⁾. Mod Gavnligheden for Kirke og Stat af saadanne overflødige Gaver kan vistnok de mest grundede Indvendinger opkastes; men Haakons oprigtige Mening med dem, nemlig at han derved havde redegjort Kirken og beforsvaret sin og sinnes Sjælsalighed, kan ikke drages i Tvivl. Det var Tidens Aand, som her ogsaa hos ham gjorde sig gjældende.

70.

Norges Statsforhold i den senere Halvdeel af Haakons Kongedømme. Kongens Død.

De vigtigste Begivenheder i den norske Kirke under Kong Haakon Magnussøns Rigsstyrelse ere nu fortalte, saavidt som de af de gamle Kilder lade sig uddrage. Det staar nu tilbage at give en kort Udsigt over Statsbegivenhederne i den sidste Halvdeel af Haakons Kongedømme.

Ved Freden til Nisboenhavn den 17de Juli 1309 ⁶⁾ var det vendt op og ned paa de hidtil bestaaende politiske Forhold i Norden. Kongerne i Norge, Danmark og Sverige havde sluttet sig sammen og gjort fælles Sag mod de svenske Hertuger; Trolovelsen mellem Hertug Erik og Ingebjørg Haakonsdatter af Norge var hævet, og Kongedatteren derimod bortlovet til Junker Magnus, den svenske Konge Birgers Søn og den danske Konge Eriks Søstersøn; de svenske Hertuger vare saaledes prisgivne paa engang ikke alene for det kongelige Parti i selve sit Fædreland, men ogsaa for Norges og Danmarks fra tvende Kanter sig nærmende Stridskræfter. Men aldrig viste sig Hertug Eriks overlegne Aand, hans Mod og Klogskab, i et herligere Lys end netop i denne farefulde Stilling. Og Hertugerne gif ogsaa uskadt, ja man kan vel sige som Seierherrer, ud af den.

Med en frygtelig Hær faldt den danske Konge om Høsten 1309

¹⁾ S. o. f. II. 126. ²⁾ Saaledes ogsaa ved Brev af Tunsberg 28de Juli 1318 N. Dipl. II. 114, 115. ³⁾ N. Dipl. III. 107. ⁴⁾ Thorkel. Analecta 165—169

⁵⁾ S. o. f. II. 126.

ind i det sydlige Sverige og trængte gjennem de gotiske Landstaber frem lige til Nykøping i Södermanland. Men Angrebet løb frugteløst af. Hertugerne undgik Overmagten ved kloge Bevægelser og et forsigtigt Tilbagetog, der omsider havde til Følge, at den danske Hær dybt inde i et fiendtligt Land, blev udsat for den største Mangel midt under en ganske usebvanlig kold Vinter. Hæren blev næsten ganske opreven uden Kamp, af Elendighed og Mytteri, og Kong Erik maatte prise sig lykkelig ved igjen at kunne undslippe med dens svage Levninger til Skaane, hvor han ankom i Arets sidste Dage. Kong Haakon paa sin Side angreb Konghella Slot, som endnu var i Hertugernes Hænder, og vandt det ved Overgivelse. Men han tabte det igjen inden Arets Udgang. Ved Begyndelsen af 1310 stode saaledes Hertugerne Erik og Baldemar som fuldkomne Mestere over Sveriges Rige.

Hertug Eriks overmodige Dpførsel havde tidligere gjort det paa en Maade til en Væresag for Kong Haakon at bryde med ham, i hvormeget end Kongen vistnok i Hjertet maatte erkjende hans overlegne Dygtighed. Haakon har rimeligviis ikke selv gjort det uden med en vis indre Modstræben; og hans Dronning Eufemia skal have følt den største Sorg over et Brud, der berøvede hende en Svigersøn, i hvem hun var saa indtagen. Den skarpsynede, slu Hertug Erik gennemstuede ganske vist disse hemmelige Følelser hos det norske Kongepar og vidste at benytte sig af dem med sin sebvantlige Behændighed. Strax efter at han havde gjenerobret Konghella indlebede han i al Stilhed Underhandlinger med den norske Konge, havde en Sammenkomst med denne og synes endog foreløbigen at være kommen overeens med ham om en Fornyeelse af det gamle Venstabs- og Svogerstabs Forhold. Kong Haakon var sifferligen ingen Ven af Krig i det Hele; og han havde en afgjort Afsty for den Maade, paa hvilken den nu for Tiden baade i Sverige og Danmark førtes, nemlig ved Hjælp af leiede Krigsfolk, næsten udelukkende Udlændinger, især Tydskerne. Hertugerne havde et stort Antal af dem i sin Tjeneste; og hvad der meget afstræffede Kongen fra paany at nærme sig Hertug Erik, var aabenbare Frygten for, at de fremmede Leiesvende ved ham skulde faa Indpas i Norge og tjene hans ærgjerrige Hensigter. For Kongen derfor ved denne Leilighed vilde indlade sig med Hertugen, gjorde han det til Betingelse, at denne skulde stille sig af med de mange Udlændinger, af hvilke han var omgivet, og som Kongen ansaa for at være en stadig Fæd i Veien. Heri indvilgede Erik, og det rimeligviis saameget lettere, som han neppe af det sterkt medtagne og udfugede Sverige stort længer kunde haabe at opdrive Midler til deres Underhold og Leevning. Først efterat Erik havde lovet at affledige sine Leietropper blev

hans Tilbud om en hemmelig Underhandling modtaget; og Hertuge holdt denne Gang sit Løfte, idet han virkelig ved Paasketid 1310 og løste sin Hær. Ved Underhandlingerne blev forresten, som det lade ikke alene Fornøjelsen af Hertug Eriks Trolovelse med Ingebjørg Kong Haafons Datter aftalt, men ogsaa Planen udkastet og Betingelserne fastsatte for et Egtteskab mellem Eriks Broder, Hertug Valdemar, og Haafons Broderdatter, der ogsaa hed Ingebjørg, Kong Erik Magnus søns efterladte Datter ¹⁾.

Da Hertug Erik aftaffede sine Leietropper, havde han allerede temmelig siffre Udfigter til ogsaa at opnaa et Forlig med den danske Konge. Denne følte sig ubentviol sterkt svækket ved det sidste uheldige svenske Tog, og var desuden vel meer og meer kommen til den Overbevisning, at hans Svoger, den svenske Konge Birger, ved sin Udygtighed selv forspildte sin Sag og ikke fortjente de store Opoffrelser, som den danske Konge allerede længe havde gjort for ham. Kong Erik er hertilmed ganske vist selv bleven smittet af den almindelige Beundring for den glimrende svenske Hertug, og kan af mange Grunde have ønsket at drage ham til sig, naar dette kunde skee uden at Kong Birger og hans Son derved ganske opgaves. Dette fordrede nu ikke Hertug Erik. Han har neppe fundet Tiden moden for at han selv kunde gribe efter Sveriges Krone; men sin Magt i sit Fædreland havde han saaledes grundfæstet, at han for det første en Stund kunde taale et elendig Styggekonge ved sin Side. Større Vanfeligheder affledt den i Kjøbenhavnfreden bestemte Trolovelse mellem den norske Ingebjørg og Junker Magnus Birgersøn. Hertug Erik vilde nu ogsaa gjerne selv have Kongedatteren, og Kong Haafon havde intet imod en Fornøjelse af den gamle Trolovelse; men Hertugen maatte da — for drede han — selv bevirke Ingebjørgs Trolovelse med Junker Magnus paa en ærefuld Maade hævet. Dette var derimod ikke efter den danske Konges Ønske. Deels fandt han sig nemlig forpligtet til at paase sin Søstersøns Junker Magnus's Løfte, deels havde han vel allerede opgjort hos sig en anden Egtteskabsplan for Hertug Erik, hvorved denne ved nær Svogerstab kunde knyttes til ham selv.

Under disse Omstændigheder synes Hertug Erik, som oftere, at have spillet et høist tvetydigt for ikke at sige troløst Spil, om hvilken muligen Kong Haafon ikke har været ganske uvidende. Hertugen gik tilsyneladende efter for den danske Konges Ønske med Hensyn til Egtteskabsagen, og Fredsunderhandlinger aabnedes nu om Sommeren 1310. De dreves først i Kjøbenhavn, hvor Kong Haafon personlig var tilstede, og de fuldendtes i Helsingborg. Her sluttedes den 17de Juli en almindelig Fred mellem Nordens Riger og Fyrster, hvorved

¹⁾ *Suhm D. S. XI. 672, jfr. Sfs. 647.*

Kong Birger gjenindsattes i Sverige; og den 20de Juli næstefter opgjordes ligeledes i Helsingborg, under den danske Konges Mægling, en bestemt Deling af Riget mellem Kongen og Hertugerne. En af Artiklerne i Freden var, at Hertug Erik frasagde sig alle Fordringer paa Kongedatteren Ingebjørgs Haand og paa Norges Rige; hvorimod han lovede at egte den danske Konges Søsterdatter, Jomfru Sofia af Werle (i Mecklenborg). Til Gjengjæld forlænte Kong Erik de svenske Hertuger paa Livstid med Nørre-Halland, der var et dansk Len og for Liden i Hertugernes Hænder, men dog egentlig den norske Konges Ejendom, da Haakon havde kjøbt det i 1305 af dets daværende Besidders, Greve Jakob. Kong Haakon havde imidlertid i Kjøbenhavn givet sit Samtykke til Forleningen ¹⁾, og Hertugerne lovede nu i Freden til Gjengjæld at opgive ham Konghella Slot ²⁾.

Kong Haakon synes kun med en vis Modstræben at have samtykket i denne Fred, hvorved han maatte afstaa sin egen Ret til det danske Len Nørre-Halland til Fordeel for de svenske Hertuger, uden at derfor Hertug Erik blev hans Svigerføn. Men troligen har denne i al Hemmelighed beroliget ham med det Løfte, at Forbindelsen med Sofia af Werle ligesuldt ikke skulde komme til Fuldbjyrdelse, men derimod Trolovelsen med Ingebjørg igjen blive fornyet, — og det uagtet Hertugerne i Freden udtrykkelig havde forpligtet sig til at bidrage efter yderste Evne til, at Egteskabet mellem Ingebjørg og Junker Magnus Birgersføn kunde komme i Stand. Imidlertid sporer man, trods hine ganske vist mellemkommende hemmelige Forsikringer, en vis Mistænsksomhed hos Haakon imod Hertugerne, som ogsaa kunde have sin gode Grund i deres tvetydige Fremfærd i det Hele, og som maatte bestyrkes ved deres Udsættelser med den lovede Opgivelse af Konghella Slot. Det er saabenbart, at den listige Hertug Erik vilde beholde dette vigtige Sted for ethvert Tilfælde, deels som et Baand paa Kong Haakon, hvis denne engang skulde vaille med Hensyn til Opfyldelsen af deres hemmelige Overenskomst, deels som Udgangspunkt for et Angreb paa det sydlige Norge, isald Omstændighedernes Gang skulde tvinge ham til at egte Sofia, og saaledes bringe ham i et afgjort fiendtligt Forhold til Norges Konge. Haakon kunde umuligt, med det Kjendskab han allerede havde til Hertug Eriks Vrgjerrighed og hemmelige Rænker, lufte Dinene for den farlige Stilling, hvori han ved sin Eftergivenhed for Hertugens underfundige Tilskyndelser havde indledet sig selv.

Hertug Eriks Plan var dog nu virkelig den, ifkun for Diebliffet at blende den danske Konge ved Løftet om Egteskab med hans Søsterdatter, medens den langt fordeelagtigere Forbindelse med Norges Ar-

¹⁾ Suhm D. 5. XI. 694.

²⁾ Sv. Dipl. II. 624—626, 627, jfr. Suhm

D. 5. XI. 648—651.

ving fremdeles stod ham fast for Die. Der var mellem ham og Sofia et Slegtstabsforhold, der ikke tillod deres Egtteskab uden efter forudgaaende pavelig Dispensation; men denne havde han i Freben paataget sig at udvirke. Et lignende Forhold fandt Sted mellem Junfer Magnus Birgersøn og Ingebjørg af Norge, hvilket ogsaa en pavelig Dispensation maatte have, og denne tilkom det Magnus at udvirke. Endelig er det høist sandsynligt, at man desuden fra flere Sider har anset Ophævelsen af den ældre Forlovelse mellem Hertug Erik og Ingebjørg for ligeledes at kræve en pavelig Tilladelse. Hertug Erik synes at have givet sig Mine af at ville ved sin personlige Underhandling jævne alle disse Ansøg, og under dette Paastud at have foretaget en Reise til Kurien i Slutningen af 1311. Rimeligviis har han truffet Pave Clemens i Vienne under det almindelige Concilium; men neppe har han for Alvor arbejdet paa at erholde de ovennævnte Dispensationer. Snarere har han arbejdet i lige modsat Retning, nemlig for at Dispensationerne maatte negtes, og saaledes hans seneste Egtteskabsforpligtelse vorde hævet. Men i hvorledes end hermed er tilgaaet, saa maas Forhandlingerne og deres Udfald have været en dyb Hemmelighed for den danske Konge, der endnu i Begyndelsen af 1312 lader til at have fæstet fuldkommen Tro til den hjemvendende Hertug Erik¹⁾. Somfru Sofia var ogsaa allerede sendt til Sverige eller i det mindste til Nørre Halland, et sikkert Tegn paa, at den danske Konge ingen Tvivl nærede om Egtteskabets hastige Fuldbyrrelse²⁾. Men om Høsten samme Aar lod Hertug Erik pludselig Masketen falde. Han og hans Broder Baldemar drog til Norge og holdt her i Oslo, den 2de September, med megen Pragt sit Bryllup med de tvende norske Kongedøttre, af hvilke Ingebjørg Haakonsdatter dengang var elleve Aar gammel, og Ingebjørg Eriksdatter sytten. Først i det følgende Aars September affendtes dog de tvende Brude til Sverige til sine Egteherrer.

Hvorvidt Kong Haakon i dette hele Rænkespind har været Hertug Eriks Medvider, ja vel hemmeligen spillet under Dække med ham, er af de forhaandenværende Kilder umuligt at udfinde med Sikkerhed. At han skulde være ganske uvidende om det Spil, der dreves af Hertugen, er efter hele Sagens Gang neppe tænkeligt; og utvivlsomt synes det at være, at Udfaldet af det Hele ganske stemmede med Kongens og endnu meer med Dronning Eufemias i mange Aar nærede Ønske, skjønt den sidste ikke oplevede det saameget attraaede Egtteskabs Fuldbyrrelse, idet hun døde den 1ste Mai 1312. Usikkert er det derimod, om Haakon selv har laant en virksom Hjælp, med Raad og

¹⁾ Suhm D. S. XI. 680 (Hertug Eriks Forpligtelsesbrev til den danske Konge, dateret Esborg paa Sjælland den 18de April 1312).

²⁾ Suhm D. S.

XI. 697, 698 (Frebeforedrag til Helsingborg af 19de Junt 1313).

Daad til Hertugens snedige Fremfærd. Skulde dette have været Tilfældet, da ligger den Gjetning ikke fjærn, at en eller anden af de paa Conciliet i Bienne tilstedeværende norske Geistlige kan have paa Haakons Begne hemmeligen samvirket med Hertugen i hans Underhandlinger med Kurien. Dog dette bliver altid en løs Formodning. Ganske vist maa dog Kongen i længere Tid have været forberedt paa den endelige Udgang, Sagen tog, siden han med saa stor Skyndsomhed, som lader til at have fundet Sted, kan have afgjort sin Datters Bryllup. Ved dette har forresten efter al Sandsynlighed Erkebiskop Eilif været tilstede, eftersom han findes at have opholdt sig Oslo i Begyndelsen af October Maaned 1312 ¹⁾).

Man kunde nu vente, at en ny Krig skulde have udbrudt i Norden; thi baade Kong Erik af Danmark og Kong Birger i Sverige — ikke at tale om Nikolaus af Werle, den forlattede Sofias Fader — maatte ansee sig som høieligen fornærmede og grovt bedragne ved de svenske Hertugers, og tildeels ogsaa den norske Konges Fremfærd. Men Omstændighederne vare Hertug Erik gunstige. Hans Broder Kong Birger og dennes Søn vare for Diebliffet altfor asmagtige til at vove en Kamp mod ham paa egen Haand. Den danske Konge var, efter et befosteligt Tog mod Kostof, fra hvilket han vendte tilbage til Danmark i October Maaned 1312, kommen under Veir med en jærlig Sammensværgelse i Jylland, hvilken det først lykkedes ham det følgende Aars Høst at underkue ²⁾). Han var følgelig for Diebliffet ude af Stand til at begynde en Krig mod Hertugen og dennes Medforbundne. Hvad endelig Nikolaus af Werle angik, da var han en Ubetydelighed, der overladt til sig selv og sine egne Kræfter, Intet formaede mod Hertug Erik. Alt dette havde Hertugen utvivlsomt for Die, da han gjorde sit afgjørende Skridt; og Følgerne viste, at han ingenlunde havde forregnet sig i sit Valg af Tiden. Istedetfor at gribe til Sverdet, sloge hans Modstandere ind paa Underhandlingernes Vej, og den 19de Juni 1313 kom en ny og endelig Fred istand til Helsingborg mellem den danske og den svenske Konge samt Nikolaus af Werle, paa den ene Side, og Kong Haakon og de svenske Hertuger paa den anden. Herren af Werle affandtes med en Pengesum og en Erkeserklæring ³⁾ for den hans Datter tilføjede Fornærmelse, og Hertugerne bleve stadfæstede af den danske Konge i Forleningen af Nørre-Holland.

Det falder let i Minne, hvorledes Hertug Erik ved alle disse

¹⁾ S. o. f. II. 156. ²⁾ Suhm D. S. XI. 679—684, 704—708. ³⁾ Næmlig at han ikke for nogen Udybs Skyld havde forladt Jomfru Sofia, eller gjort det hendes Forlovere til Spot, men istun for den Sag, at han ikke efter Guds Lov maatte tage hende. Suhm D. S. XI. 697—699.

Forhandlinger breiede baade Venner og Fiender efter sit Lykke, — hvorledes han udviste en glimrende Landsfærdighed, men ogsaa en samvittighedsløs Underfundighed, hvilket tilsammen stempler ham som en af Tidens verdigste Repræsentanter for den sig udvillende nyere Statsføgt. Man kan ikke betvivle, at han nu, efter at have med sin skarpe Blik til Bunds gennemtrængt alle Nordens Statsforhold, nærrede de mest høitstræbende Planer. Den korte Tid af Fred mellem Nordens Riger og Fyrster, hvilken indtraadte efter det sidstnævnte Forlig til Helsingborg, benyttede han til at befæste sin Indflydelse paa alle Sider. Over sin yngre Broder, Hertug Valdemar, synes han at have øvet en uindskrænket Magt; hans Villie var Valdemars, — de vare som een Sjæl; og det lykkedes dem nu meer end nogenfinde for at fordunkle deres Broder Kong Birger. Hos den danske Konge søgte Hertug Erik at indsmigre sig paa alle Maader, og det med Held. De var ham især — som det lader — om at gjøre at have en Støtte i Baghaand hos den danske Konge for det Tilfælde, at Kong Haakon i Norge skulde dø, førend han selv fik en Arving med dennes Datter. Thi Haakons Bestemmelse om Formynderstyrelsen i Norge maatte være ham bekjendt, og han indsaa, at hvis den strengt blev hevdet, vilde der blive ham, som Ingebjørgs Egtefælle alene, kun levnet liden Regeringsmyndighed i Norge. Hensyn hertil maa antages at have ledet ham til en Overenskomst med den danske Konge til Rolding af 19de Juli 1314, ved hvilken denne sidste lovede at hjælpe ham til Norges Rige efter Kong Haakons Død, imod at han siden til Gjengjæld skulde tjene den danske Konge imod hvem som helst med hele det norske Rige og dets Indbyggere ¹⁾). Denne Overenskomst maa naturligviis være sluttet Kong Haakon ganske uafvidende og være holdet i dyb Hemmelighed for ham. Men saagodt som umiddelbart efter dens Afsluttelse, drog Hertug Erik til Norge, hvor man finder ham i Oslo den 11te August ²⁾, og hvor han med sin Hustru opholdt sig Vinteren over 1314 — 1315 ³⁾, ganske vist for at betage Kong Haakon al Mistanke, og fæste sig i hans Undest. Siden skal han i 1316 have fornyet hin Overenskomst med Kong Erik af Danmark ⁴⁾. Det er saaledes klart, at Hertug Erik bedrog Kong Haakon paa hans Bag, medens han smigrede ham i hans aabne Øine, og at han i al Hemmelighed forberedte sig paa at omstyrte Haakons Rigsformynderkabslov, saasnart Kongen var død, for derpaa selv — ved fremmed Hjælp om udfordre

¹⁾ Sv. Dipl. III. 174, jfr. Suhm D. S. XI. 731—733. ²⁾ Sv. Dipl. III. 175. ³⁾ Jørl. Ann. 208. Han nævnes først igjen som nærværende i Sverige i Brev af 26de Juni 1315, Sv. Dipl. III. 217. ⁴⁾ Suhm D. S. XI. 777, 778.

des — at tilrive sig Styrelsen i Norge i sin Hustrues eller sit eget Navn.

At Kong Haakon under Alt dette, om han end ikke tilfulde kjendte Hertug Eriks hemmelige Rænker, dog med det Kjendskab han havde til hans Stubed og Værgerrighed, maatte ængstes for Norges Fremtid, — er let begribeligt. Det vakte derfor en overordentlig Glæde ved det norske Hof, da Kongens Datter, den femtenaarige Hertuginde Ingebjørg, i 1316 fødte en Søn, der fik Navnet Magnus ¹⁾. Nu var der da en mandlig Arving til Norges Rige, og Arvesøgen var for Diebliffet sikret. Ogsaa Hertug Erik sølte ganske vist ved denne Begivenhed sin Stilling i Norge meer befæstet. Thi at han som Fader til en mindreaarig norsk Konge nok skulde formaa at bringe Rigets Styrelse i sine Hænder, derom har han neppe næret den ringeste Tvivl. Den danske Konges Venstreb og Understøttelse blev ham nu mindre magtpaaliggende, ja forekom ham maaskee, efter de indgangne Forpligtelser, at være en Byrde, som han maatte søge at afstaa. De svenske Hertuger synes virkelig at have i 1317 indladt sig i hemmelig Forbindelse med Kong Eriks oprørske Undersaatter, i hvis Spids den egen Broder, den nedrige og ubuelige Hertug Christoffer, samt Erkebiskop Esker af Lund stode; og Forbundet var høist rimelig stillet ikke mod den danske Konge alene, men og mod Kong Birger, der berøvet den Støtte, han hidtil havde havt i Danmark, vilde være let at styrte ²⁾. Alt tyder paa at Hertug Erik ved denne Tid nærede vidtudseende Planer, for hvilke en ny almindelig Røre i Norden skulde bane Veien. Hvorvidt Kong Haakon har været villig at laane ham Haanden hertil, eller tværtimod har stillet sig fiendtlig ligeover for hans Anslag, lader sig ikke afgjøre ved de gamle Annalers høist forvirrede Fremstilling ³⁾.

Men hvad nu end Maalet har været for Hertug Eriks ærgjerrige Stræben, saa var det ikke Forsynets Villie, at han skulde naa det. Alle hans Planer bleve pludselig affaarne ved det uventede, stræffelige Slag, som rammede ham og hans Broder i den sidste Maaned af Aaret 1317. Begge Hertugerne bleve nemlig af Kong Birger og hans Dronning under Venstreb og Forsonligheds Maske lumskeligen lokkede til det faste Nykjøpings Slot, der hørte til Kongens Besiddelser. De modtoges ved sin Ankomst den 10de December med tilsyneladende Gjæstfrihed; men den paafølgende Nat bleve de grebne af Kongens Mænd og under haard Behandling kastede i et Fangetaarn. Her henlaa de en Stund, idetmindste over een Maaned, indtil de i det følgende Aar 1318 afledede ⁴⁾, ganske sikkert ved en voldsom Død. Et over hele

¹⁾ Jørl. Ann. 208. ²⁾ Suhm D. S. XI. 815, 818. ³⁾ Jørl. Ann. 210 (Flatsk Ann. Beretning under 1317). ⁴⁾ Deres Testamente, som endnu er levnet, er udstedt i Fængslet den 18de Januar 1318 (Sv. Dipl. III. 345), da vare

Norden almindelig udbredt og troet Folkerygte sagde, at de bleve sul-
tede ihjel paa sin Broders Kong Birgers Bud.

Ved denne Ridingsdaad tænkte Kong Birger at sikkre sig alene
Sveriges Rige; men han bedrog sig høieligen. Saagodt som hele
Sverige reiste sig imod ham, og sluttede sig til de dræbte Hertugers
Parti, hvis Anførere vare dygtige Mænd og Hertugindeerne samt deres
Børn oprigtigt hengivne. Den danske Konge Erik lovede vel af yderste
Egne at understøtte sin Svoger i hans Nød, og sendte ham ogsaa
virkelig Hjelptropper; men disse bleve slagne af de Hertugelige, og
Birger flygtede i sin Forvirring til Gotland. Hertugindeernes Til-
hængere indgif aabenlyst Forbund med de danske Oprørere, Hertug
Christoffer og Erkebiskop Esger, slog den danske Hær i Skaane den
26de October 1318 og oversvømmede derpaa hele dette danske Land-
skab. Allerede tidligere havde de faste Slotte, som endnu holdt Bir-
gers Parti, maattet overgive sig, og Kongens Søn Magnus var fald-
den i de Hertugeliges Hænder.

I hvordan end Kong Haakons Stemning mod de svenske Hertu-
ger kan have været i den seneste Tid af deres Liv, saa kunde han na-
turligviis efter deres Fængsling og stræffelige Død ikke andet end un-
derstøtte deres Parti med al sin Magt. Det gjaldt jo nu for ham om
at opretholde sin egen Datters og Dattersøns Ret i Sverige. Et Tog
af ham til Gautelven med en Flode omtales ved denne Tid i de gamle
Annaler ¹⁾, men paa en saa utydelig Maade, at man ikke ret kan see
hvem det har gjældet. At han derimod har havt alle sit Riges Bø-
skopper, og rimeligviis ogsaa dets fornemste verdslige Høvdinge,
samlede om sig i Juli Maaned 1318, i Tunsberg, er sikkert. Man
finder nemlig, at Kongen den 22de, 26de og 28de Juli har udsæd-
get Breve fra Tunsberg, og i det første af disse nævnes Erkebiskop
Eilif og Biskopperne, Helge af Oslo, Audfinn af Bergen og Botolf
af Hamar som de der have medforseglet Brevet ²⁾. Af et Brev ud-
stedt et Par Dage tidligere, som strax skal omtales, seer man, at ogsaa
Biskop Haakon af Stavanger har været sammesteds tilstede. Man
maa da antage, at Overlægninger om Norges Optræden i de svenske

de bestemt endnu i Live. I et Brev af 20de April s. A. omtales de af sin
Tilhængere som fængslede, men endnu levende (Sv. Dipl. III. 361), da man
altsaa i alt Fald ikke sikker om deres Død. Men af paafølgende 26de
Mai skal der være et Brev, hvori Hertugindeerne kalde sig deres Efterleverke
(Suhm D. S. XI. 821; jeg har dog ikke fundet det i Sv. Dipl.); og et
dette rigtigt, maa deres Død dengang have været almindelig be kendt. Fra
1ste August og senere, har man en heel Deel Breve, hvori Hertugindeerne
nævnes: „relictæ dominorum Erici et Valdemari quondam ducum Sveo-
rum“ (Sv. Dipl. III. 370—373, o. f. Et.) ¹⁾Jørl. Ann. 210. ²⁾Thorfel
Anal. 112, 113; N. Dipl. II. 114, 115.

Uroligheder have været Rødens Gjenstand. Formodningen bestyrkes derved, at netop ved denne Leilighed Opfordring skede fra svensk Side til Erkebiskop Ellif, om at tage Upsals Kirke under sit Vern mod mulig Overlast.

Den tidligere indre Strid i Sverige mellem Kongen og hans Brødre, havde, som let kan tænkes, frembragt megen Uro og Usikkerhed i Landet, og selv i den senere Fredens Tid var denne Usikkerhed ei ganske forvunden. Hertil kom, at alle de tre Fyrster trængte til Penge og derfor behyrbede sine Undersaatter med haarde Paalæg. Kirken gik heller ikke fri for det almindelige Tryk, og der blev ikke altid saa rolig begnet om dens Ret af de forskjellige Styrere, skjønt de tre Brødre vistnok i det Ydre alle gavede sig Mine af Guds frygt og Ærbødighed for Guds Kirke. Kirken selv, især dens Prælater, vare desuden selv for en stor Deel Partimænd, der enten holdt med Kongen eller med Hertugerne, og som paa sine Partimodstanderes Befordring søgte at tilvende sig hvad Fordeel de kunde. Hensyn til denne den svenske Kirkes mislige Stilling maa have bevæget den udvalgte Erkebiskop af Upsal, Olaf Bjørnsøn, til at paakalde Paven's Beskyttelse for sig og sit Kapitel; og Johannes XXII udsendte i denne Anledning den 3die Februar 1317 fra Avignon en Skrivelse, hvori han paalagde Erkebiskoppen af Nidaros, samt de svenske Biskopper af Skara og Westeraas at verne om den upsalske Kirkes Lov og Frihed ¹⁾, — et Paalæg som forresten, for Erkebiskop Ellifs Bedkommende, vidner om den Ansæelse og Tillid, han nød baade i Kurien og hos den svenske Geistlighed. Den 16de Juli 1318 finder man, at Mag. Nikolaus Sigfastsøn, Canonicus af Upsal og Paven's Sendebud i Sverige (*summi pontificis . . . ad partes regni Sveciæ nuncius deputatus*), har i Præmonstratensernes Kloster i Lunsberg personligen foreviist Erkebiskop Ellif, i Overvær af Biskopperne Helge af Dölo, Audfinn af Bergen og Haakon af Stavanger, samt Eysteinn Klosterets Abbed, Finn Halsdorsøn kongelig Kapelmagister, Joar Olafsøn Kongens Kansler og flere troværdige Mænd, hiint pavelige Brev i Original, over hvilken Handling et Notarial-Dokument, indeholdende Afskrift af Brevet, blev optaget ²⁾. Dette kan ikke forklares anderledes, end at den svenske og særligen Upsals Kirke herved har forlangt den norske Metropolitan's Bistand og Beskyttelse, og det paa Grund af den Forvirring, som efter de svenske Hertugers Død og den almindelige Opstand mod Kong Birger var indtraadt i hele den svenske Rigsstyrelse. Det bliver saaledes saagodt som utvivlsomt, at baade Kirke og Stat i Sverige have henvendt sig til Norge om Bistand; og om ikke kraftigere og meer umid-

¹⁾ Sv. Dipl. III. 308—310.

²⁾ Sv. Dipl. III. 369 (est. Barth. Mfr. E.

671), jfr. *Suhn D. G. XI. 837.*

delbar Hjælp fra norst Side i Sommerens Løb er bleven ydet det hertugelige Parti, saa maa det dog altid antages, at Sikkerheden fra hiin Kant har bidraget ikke uvæsentligt til de Hertugeliges Held og Fremgang om Høsten i Skaane.

Deres Seier der var tilintetgjørende for den ulykkelige Kong Birgers Sag. Da de Hertugelige nemlig rasst benyttede den vundne Fordeel og strax ryttede løs paa Helsingborg, tabte den danske Konge Modet og hastede med at slutte en Vaabenslilstand for Helsingborg, hvilken allerede den 11te November næst efter afløstes ved en Fred til Roskilde. Den sluttedes mellem Kong Erik af Danmark og Kong Birger af Sverige paa den ene Side, og Kong Haakon og de svenske Hertugers Mænd og Tilhængere paa den anden, og skulde for det første vare i 3 Aar, men siden forlænges. Birger og hans Børn maatte i denne Tid ikke opholde sig inden Sverige undtagen paa Gotland, saafremt Indbyggerne der tillode ham det, og hans Søn Magnus skulde forblive i Fængsel, dog sikker paa Liv og Lemmer. Dette sidste Tilfald blev imidlertid kun slet overholdt. Da nemlig Magnus, endog som Fange, vakte Frygt hos det i Sverige raadende Parti, lod dette ham i 1320 den 21de October offentlig henrette i Stockholm. Kong Birger, der fra Gotland var tyet til Danmark og der levede som Landflygtig, overlevede ham kun kort. Han døde paa Holbæk Slot i Sjælland den 31te Mai 1321.

Da Kong Birger i 1318 i Birkeligheden var affat, og de Hertugelige havde fuldkommen Overhaand i Sverige, laa den Mulighed ganske nær, at Hertug Eriks unge Søn, den norske Haakons Dattersøn og Arving, kunde blive valgt til Sveriges Konge i den forhadte og foragtede Birgers Sted, med Forbigaaelse af dennes Søn, der nu desuden var en Fange i det hertugelige Partis Hænder. Noget bestemt Skridt i saadan Retning blev dog neppe gjort fra de svenske Magthaveres Side i Haakons levende Live; og troligt er det, at denne Konge, om han anede en sliig Begivenhed, ikke har seet den i Møde uden Ængstelse. Hertugernes skrækelige Død har ganske vist gjort et smerteligt Indtryk paa ham, og ikke mindre den betænkkelige Stilling, i hvilken hans Datter og Broderdatter befandt sig midt inde i en Borgerkrigs vilde Tummel. Skjønt nu vel deres Parti, hastigere end ventet kunde, fik Overmagten, saa stod dog meget tilbage at ordne i Sverige og mange Vanfæligheder der at udjævne. Under en sliig Sagernes Stilling kunde vel neppe Haakon med Rolighed tænke sig Norges mulige Forening med Sverige under et Barn som begge Rigers Konge.

Usandsynligt er det ikke, at i disse for hans Æt og for Norge betænkkelige Omstændigheder Sorg, Uro og Betsymringer kunne have fremflynndet Kong Haakons Død. Rimeligviis har han følt den sterkt

nærme sig, da han den 20de April 1319 paa Tunsbergbus havde samlet om sig Kansleren Ivar Olafsson, Høftborer Jonsson sin Svi-
son, hvem han i 1302 havde trolovet ¹⁾ og før 1312 ²⁾ giftet med sin
uegte Datter Agnes, sin Merkesmand Paal Eriksøn og fem andre
norffe Herrer, alle ganske vist høitfortroede Mænd. Disse tilsvore
Kongen med de dyreste Eder paa Korset og andre Helligdomme, at
ville holde hans Bestemmelser om Kongearven og Rigsstyrelsen, styrke
Rigets Arving med forenet Kraft og ikke indbrage Ublændinger i Norge
til Befalinger, Syller, Raad eller Embeder, hverken i Rigets Arvings
Umyndighed, eller efter at han var bleven myndig. Herpaa udstedte
de sit Forpligtelsesbrev ³⁾. Disse otte Mænd vare naturligtvis af
Haakon udseede til at danne Grundlaget for det Rigets Raad, som
efter hans Bestemmelse skulde overtage Rigsstyrelsen i den vordende
Konges Umyndighed ⁴⁾; og man seer, hvorledes han, saagodt som alle-
rede staaende paa Gravens Rand, har været omhyggelig for sit Lands
Selvstændighed. Den næstfølgende 8de Mai 1319 døde han, ifte
meer end 49 Aar gammel. Haakon endte Harald Haarfagers Mands-
samme, en værdig Ætling baade af Norges mange forudgaaende
dygtige Konger, og af Kong Sværrer, Stamfader til den Ætgren,
han nærmest tilhørte.

Det er tidligere paa flere Steder bemærket, at den Higen efter
Randsfæber og Sands for Videnskabelighed, som sees at have besjælet
Kong Sværrer, gif i Arv til den Ætlinie, som udsprang fra ham, lige-
til dens sidste Mand. Om Haakon Magnussøn gjælder dette uden-
tvivl ligesaameget som om nogen anden af Sværrers Ætlinger. Om
hans videnskabelige Skoledannelse vidner allerede den Dvælse han besad
i Latinen, saa at han endog kunde holde Tale i dette Sprog ⁵⁾, men
endmere dog den Bearbejdelse paa Norff af en stor Deel af det gamle
Testamentes Bøger efter den latinske Vulgata, som han foranstaltede,
og som han besørge de udstyret med Jævnførelser og Tillæg af flere
den Tids berømteste historisk-theologiske Skrifter. Brevet blev, som
Fortalen viser, udført under hans eget Tilsyn og Tilfagn; og dets
nærmeste Bestemmelse var — hvilket næsten er det mærkeligste — at
gjøre til Forelæsning for Kongen og hans Omgivelse over Vorde paa
Søndagene. Brevet bærer Navnet: *Stjorn d. e. Styrelse* (neml. Guds
Styrelse) og udmærker sig ved et i det Hele taget fortrinligt Sprog ⁶⁾.
Af Fortalen til dette Brev sees ogsaa, at Haakon allerede tidligere
havde foranstaltet en Oversættelse eller Bearbejdelse af en latinsk Bog
om Helgenernes Levnet, under Titel: *Hellige Mænds Blomster*,

¹⁾ Jøf. Ann. 182.   ²⁾ N. Dipl. I. 118.   ³⁾ N. Dipl. I. 138.   ⁴⁾ Jfr.
o. f. II. 113.   ⁵⁾ S. o. f. II. 100.   ⁶⁾ En Udgave ved Lector Unger er
under Arbejde, af hvilken tre Hefter allerede ere udfomne.

hvilken ligeledes var bestemt til Forelæsning i Hirten over Vorde paa de forskjellige Helgeners Høitider og Messedage. Og medens Kongen selv saaledes tog sig af de historisk-theologiske Kundskabers Udbredelse i Norge, især ved sin Hird, var hans Dronning Eufemia ligesaa virksom for Udbredelsen af sin Tids anglonormanniske eller franske Romantiske Literatur, ved at besørge norske Oversættelser af flere af dens Frembringelser. Ja hun gav endog, uden tvivl ved sin Indflydelse paa og jævnlig Omgang med den aandrige svenske Hertug Erik, Stødet til mange af de samme Verkers Oversættelse paa Svensk, som det lader mest i en rimet Form, der nærmede sig Originalernes. Alt dette kan ikke andet end give et efter Tidens Forhold saare fordeelagtigt Begreb om den religiøse Følelse og det aandelige Liv i det Hele, der raadede ved den norske Kongehird i Haakon Magnussons Dage.

71.

Magnus Eriksson bliver Norges og tillige Sveriges Konge. Det norske Styrelsesraad. Hertuginde Ingebjørgs Indflydelse.

Kong Haakon Magnusson havde, som ovenfor sagt, før sin Død, udnævnt de Mænd, der skulde føre Rigets Styrelsen i Norge under hans Efterfølgers Mindreaarighed. De otte af disse, Kansleren og syv verbørlige Personer, kendes som nærværende hos Kongen i Tunsberg kort før hans Død. De fire øvrige derimod kendes ikke, ligesaa lidt som det vides med Sikkerhed, hvilke de tvende Biskopper have været, der ifølge Forordningen af 16de September 1302 skulde bistaa Styrelsesraadet i Indsendet med Rigets Stat. Nærmest maa man dog gjette paa Erkebiskop Gille og Biskop Haakon af Stavanger, eftersom disse tvende kort efter Kongens Død findes at være tilstede i Oslo og der deeltage i de mellem de norske og svenske Herrer aabnede Underhandlinger.

En Aftale angaaende Norges og Sveriges indbyrdes Stilling maatte nemlig, paa Grund af de stedfindende Forhold, snarest muligt træffes mellem begge Rigers styrende Høvdinger. Norges Rige havde vistnok i den afdøde Konges Dattersøn, den treaarige Magnus Eriksson, sin lovbestemte Arving; men baade var denne for Dels bliffet udenfor Rigets Grændser, og desuden havde Kong Haakon i sin Forordning om Rigets Styrelsen ingen Bestemmelse gjort for det Tilfælde, at hiin Norges Arving ogsaa kunde blive et andet Riges Konge. Haakon var i sin Rigetsstyrelseslov gaaet ud fra den Forudsætning, at hans umyndige Efterfølger ifkun skulde bære Norges Krone; og de seneste Omveltninger i Sverige, forsaavidt Haakon oplevede dem, havde endnu ikke gaaet kunnet røkke hiin Forudsætning. Thi om end Kong

Birgers Afsettelse maatte agtes for ugjenkaldelig udtalt, for en allerede indtraadt Kjendsgjerning, saa havde dog hans Søn, Junfer Magnus, skjont for Diebliffet det hertugelige Partis Fange, ingenlunde ved sin Faders Brøde fortabt sin egen Ret, som tidligere valgt til sin Faders Eftermand. Men Stemningen hos det seirende Parti i Sverige var nu saa ophidset, at det ligesaa lidet vilde vide af Magnus Birgerssøn, som af Birger selv til Sveriges Konge; hvorimod det med een Mund fordrede Hertug Eriks Søn, som det havde i sin Midte, hævet paa Sveriges Trone. Denne Svenskerenes Beslutning, som Haakon ikke med Sikkerhed havde kunnet forudsee, kom saaledes strax efter hans Død til Modenhed, og fattes uopholdelig i Bærf med den største Bestemthed og Kraft, idet Folkets almindelige Stemme faarede Norges Arving til Sveriges Konge.

Dette Tilfælde laa, som sagt, udenfor Haakons Formynderstabslov, hvilken de af ham udnævnte Rigsstyrere havde edeligen forpligtet sig til at overholde, og fra hvilken deres hele styrende Myndighed udgik. Under saadanne Omstændigheder synes det norske Styrelsesraad ikke at have trostet sig til at handle paa egen Haand med den fulde kongelige Myndighed, som Haakon havde lagt i dets Hænder, saa meget mindre da det ikke havde den unge Konge, i hvis Navn det skulde styre, i sin Midte. Maaſkee har det heller ikke fundet Stemningen i Norge, helst blandt Rigets øvrige Stormænd, saa gunstig for sig som det kunde ønske til ene at optræde afgjørende i en saa vigtig Sag. Vist er det, at Norges og Sveriges indbyrdes Stilling i den forestaaende Forening under een og samme Konge bestemtes fra norsk Side ikke ved det norske Styrelsesraad, men ved en større Forsamling af Norges fornemste Stormænd, der kaldede eller ukaldede havde indfundet sig til et Raadsmøde ikke længe efter Kong Haakons Død.

Medens ogsaa i Sverige de geistlige og verdslige Høvdinger samlede sig i Upsal til en Herredag eller Rigsdag for at vælge sin Konge, afgik i Juni Maaned et svenskt Gesantskab til Norge med Biskop Karl af Linkjøping i sin Spidse. Dette traf sammen i Oslo med ovennævnte Rigsforsamling. Tredive norske Herrer, nemlig Kansleren Ivar Olafssøn og 29 deels Lendermænd deels Riddere, nævnes som tilstedeværende, samt desforuden Erkebiskop Gilis, der rimeligviis i Egenſkab af et Slags Rigsvifar har indtaget Forsædet, og Biskop Haakon af Stavanger, maaſkee som den anden Rigsstyrelsesraadet tilforordnede Biskop. Andre norske Biskopper nævnes ikke udtrykkelig som nærværende. Underhandlingerne mellem de svenske fuldmægtige Sendemænd og de norske Herrer dreves den 26de, 27de og 28de Juni i Oslos Biskopsgaard og ledede til en Dverenskønst, der beedigedes

og befegledes fra begge Sider. Ved denne forpligtede Sveriges Mænd sig til snarest muligt at vælge den unge Magnus Eriksøn til Konge over hele Svea- og Gota-Rige. Derpaa skulde de føre ham til Norge, hvor han da ogsaa skulde tages til Konge efter Norges Lov. Han skulde stiftetvis opholde sig i begge Riger, og ikke ledsages af det ene Mænd længer end til det andet Grændser. Rigerne skulde forresten være fuldstændig adskilte, og Norges Indtægter alene anvendes efter Hertuginde Ingebjørgs og det norske styrende Rigsraads Skjøn ¹⁾).

Da dette var afgjort hastede de svenske Sendemænd tilbage til Sverige, og her blev nu paa den i Upsal forsamlede Rigsdag Magnus Eriksøn valgt til Svea- og Gota-Konge den 8de Juli. Kort efter gav man sig paa Veien med ham til Norge, hvor han ankom i den senere Halvdeel af August, og blev, som det lader, modtaget i Baahus (Baughus) af Norges geistlige og verdslige Høvdinger.

Alle Norges Biskopper synes der at have været tilstede. Den 23de August havde nemlig Norges Prælater ²⁾ paa Baahus Slot en Sammenkomst med de svenske Biskopper Karl af Linköping og Benedikt af Skara for at overlægge om Pavetienden, baade den af Clement V og den af Johannes XXII udstrevne ³⁾. Der fattedes ved denne Leilighed en Deel vigtige Beslutninger, sigtende til at gjøre hiin Skat til den pavelige Kurie mindre byrdefuld for begge Rigers Geistlighed: En Fjerdepart skulde fradrages alle Prælaters og Klerkers Midler, før Tienden fastsattes og betaltes. Af Offer skulde ingen Tiende ydes. Indbragte en ledig Kirke meer end 6 Mark Sterling, da skulde Tienden først fradrages til det hellige Lands Undsætning, derpaa 6 Mark Sterling afholdes til dem der forrettede Tjenesten ved Kirken, og saa skulde Resten gaa til det pavelige Skatkammer. Iffod en sit Beneficium for at faa et bedre i Stedet, saa skulde det første ei anses for ledigt, medens Paven tog Indtægterne af det andet ⁴⁾.

Strax efter at dette geistlige Møde var afholdt, førte de norske Herrer Magnus over til Tunsberg, hvor rimeligvis allerede forud Haugathing var stevnet, og paa dette Thing blev Magnus Eriksøn høitideligen taget til Norges Konge den 26de August ⁵⁾. Derpaa førte

¹⁾ M. g. L. III. 146—149.

²⁾ Prælatis de solida terra regni Norwegie

convenientibus. ³⁾ S. o. f. II. 166 f., 173 f. ⁴⁾ Sv. Dipl. III. 417, Suppl.

D. S. XI. 857 (est. Barth. Mstr. E. 558). ⁵⁾ Magnus's Regjeringsaar i

Norge regnes fra en Dag efter 23de og før 27de August. Man kan her

gjette paa enten den 24de (Bartholomæus Dag, en Apostels Dag og alle

faa en større Fest) eller paa den 26de (Søndagen næst efter). Da de

Biskopperne, der rimeligvis ikke have siddt sig fra den unge Konge ved en

saadan Leilighed, endnu den 23de vare i Baahus, saa synes Tiden at være

vel knap for at de og Kongen allerede Dagen efter kunde være paa Hauga

thing ved Tunsberg. Søndagen den 26de bliver altsaa den Dag, som her

blev han Vinteren over i Norge tilligemed sin Moder Hertuginde Ingebjørg.

Ingebjørgs Stilling som Kongens Moder, og den Indbømmelse er var gjort paa Rigsmødet i Oslo, at hun i Forbindelse med Styresraadet skulde tilsee Anvendelsen af Norges Indtægter, aabne og have en Indflydelse paa Rigsstyrelsen, som ingen egentlig Hjemmel havde i den afdøde Konges Formynderlov. Ung som hun var, og erklæret som det lader temmelig letfindig, misbrugte hun snart denne adgang til Indblanding i Regjeringens Anliggender. Hun tilfjedatte Styrelsesraadet og lod sig paavirke af ubensforstaaende Indlinger, af hvilke den mest fremtrædende endogsaa var en Udlænding. Det var en unge danske Ridder Knut Porse, en urolig og ærgjerrig Eventyrer, der havde været en ivrig Tilhænger af Hertug Erik og efter hendes Død en af Hovedmændene for det hertugelige Parti.

Knut Porse havde sine egenlyttige Hensigter, der især vare rettede paa Danmark. Her døde Kong Erik den 19de November 1319, og dennes Broder Kristoffer blev den 25de Januar 1320 valgt til hans Eftermand, tilbeeds, som det synes, ved Knut Porses indflydelse. Kristoffers Uduelighed og Danmarks indre Sønderdelte aabnede nu en vid Mark for Knuts Herkønsyge; og i at tilvejebringe denne, hjalp Ingebjørg ham baade ved egenmægtigen at bryde Norges Kongesegl mod Kanslerens og Styrelsesraadets Villie og Billie, og ved at bortbøfle til hans Fordeel Kongedømmets Skat og Indtægter.

Snart vakte Hertugindens Egenmægtighed og Styrelsesraadets Sværgt Dyrsket i Norge, og et Parti synes at have dannet sig mod hende og hendes fremmede Tilhang, maaskee allerede i Slutningen af 1319. En anseet ung Nordmands, Ulf Saresøns, Fangenskab, som var i Norge troede paa svensk Anstiftelse, gav Anledning til Klager fra Norge til det svenske Rigsraad. Men dette oplyste, at Ulf var bleven fangen ved Udlændinger fra Vardberg i Nørre-Halland, hvor Knut Porses Tilhængere, med Ingebjørgs Vidende, havde sit Hovedkvarter, og det svenske Raad opfordrede endog det norske til at have strengere Indseende med Hertugindens Fremfærd. Imidlertid havde hun ganske endnu mange Tilhængere blandt Norges Stormænd, og Rigsstyrelsen i Norge gik et Par Aar sin skjæve Gang under hendes usforstandlige Ledning.

først Sandsynlighed for sig. At Magnus blev tagen til Norges Konge paa Sangathus siges udtrykkeligen i Brev af 20 Februar 1323 (Saml. til Norges Hist. V. 534—541).

79.

Totost mellem Biskop Audfinn i Bergen og den kongelige Kapelmagister. Provinzialconcilium i Bergen 1320. Biskop Vilhjaln af Orknoerne tiltalt. Trættens mellem Biskop Audfinn og Kapelmagisteren afgjores.

Under denne Sagernes Stilling var det ganske naturligt, at den norske Geistlighed, befriet fra den Tvang, der under Haakons kraftige Styrelse havde hvilet paa den, igjen reiste Hovedet i Veiret, sølte sin Betydning som en Magt i Staten, og søgte at gjøre sin Indflydelse gjælbende.

Erkebiskop Eilif var en klog og maadeholdende Mand, beskæftiget, som det laader, af et oprigtigt Fædrenelandsfjnd, der forbød ham at misbruge sin opsoiede Stilling, til nu at fremkomme med hierarshiske Fordringer, der ikkun vilde have fremkaldet nye Splittelser og gjort Rigets Tilstand misligere end den allerede var. Hans Dyrskeden var fredelig og meglende, dog, saavidt man kan skjønne, ingen lunde blottet for den nødvendige Kraft. Den Omstændighed, at han i Mellemtiden mellem Kong Haakons Død og Magnus's Antagelse til Konge var paa en Maade bleven anerkjendt som Rigsoverforstand, maatte give ham en fastere Holdning og stille ham over de opdukkende Partier.

Hos en anden af Norges Prælater raadede derimod en mere urolig og hierarshisk Aand. Biskop Audfinn af Bergen var uden tvivl den første af sine daværende norske Standsbrødre i canonisk Lærdom og i Embedsiver. Han lignede heri sin Broder og Formand, Biskop Arne, ligesom og i Kraft og Dygtighed; men han var bestyrdigere end denne, og, som det synes, mindre haardnakkethed i uvæsentlige Ting. For ham, som tidligere for Arne, var den kongelige Kapelmagister og den hele Kapelindretning en skarp Torn i Diet, og han ansaa nu uden tvivl Omstændighederne gunstige for at komme den til Livs. Han tilbagefaldte i 1319 Gaven af Fane Kirke, som Biskop Narve i sin Tid havde skænket Apostelkirkens Chorsbrødre¹⁾ og kom derved i en heftig Strid med disse, især tvende af dem, Jo han Eriksson og Grimar Ormsøen, hvilke appellerede til Erkebiskoppen og Paven²⁾. Hertil sluttede sig uden tvivl ogsaa den forargelige Tvist han i Begyndelsen af 1320 havde med Botolf Haakonsøen, Chorsbrøder af Nidaros, hvilken havde i Apostelkirken øvet haandgribelig Heber mod en Prest, som der paa Biskoppens Vegne sulde oplæse nogle Breve, indeholdende Forbud mod visse overtroiske Balsarter i Bergen. Botolf appellerede til Erkebiskoppen, men blev alligevel so

¹⁾ N. Dipl. III. 113. ²⁾ Breve af 13de October — 21de November 1314 Suhn D. S. XI. 858 (efter Barth. Mfr. E. 15—22.

i Ban af Audfinn ¹⁾). Endelig tog Audfinn sig af Sognepresterne i Bergens By, der førte Klage over Presterne til Apostelkirken og visse Klostermænd, fordi disse trængte sig ind i deres Embedskreds ved at meddele deres Sognemænd Kirkens Tjeneste, og derved tilføje sig det Offer og den Skyldighed, som tilkom Sognepresterne. Audfinn forbød ved Kundgjørelse af 27de Marts 1320 saadant strengeligen under Banns Straf og fastsatte med det samme Grændsen for visse af Byens Kirkefogne ²⁾).

Alt dette voldte ikke ringe Optøier i Bergen, om hvilke Erkebiskoppen baade af Audfinn selv og af Andre blev underrettet ³⁾). Erkebiskoppen synes ingenlunde i Et og Alt at have billiget Audfinns Fremfærd; men hans Brev til denne af 18de April vidner om hans Raadehold og sunde Sands. Han synes ilde — siger han — om den Støi og Uro, som finder Sted i Bergen; men det er hans Raad, at de, som ville bedre sig og med Idmyghed bede om Raade, ogsaa blive tagne til Raade, paa det at den hellige Kirkes Uvenners Flok maa blive saa meget mindre, som Biskoppen viser Folket større faderlig Kjærlighed, hvortil Erkebiskoppen veed, at Gud har givet Audfinn baade Vid og Villie. Forresten lover Erkebiskoppen at styrke Kirkens Ret og revse dens Fiender efter Evne og Skyldighed. Han agter at komme til Bergen til Pindse (18de Mai) og venter der at træffe Kongen ⁴⁾).

Paa den anden Side bleve Klager over Biskop Audfinns Fremfærd indbragte for Kongen og dennes Moder, som om han havde gjort Indgreb i Kongedømmets Ret med Hensyn til de kongelige Kapeller. Ophavsmanden til disse Klager er ikke vanskeligt at giette; det var selve Kapelmagisteren, Finn Halvorsen ⁵⁾). De fremkaldte irrettesættende Kongebreve til Biskoppen, hvilke denne imidlertid besvarede med Negtelse af de gjorte Beskyldninger, Anker over Bagvaskelse og Forsikfringer om sin Urefrygt og Hengivenhed for Kongen ⁶⁾).

I al denne Trætte indtraadte en Stands ved et Provinzialconsiliums Samling i Bergen. Et saadant synes allerede længe at have været paatænkt af Erkebiskoppen. I 1318 havde han udstedt Kaldelse

¹⁾ Aftenne i bene Sag af 20de Marts 1320 i Barth. Mfr. E. 36—51, jfr. Suhm D. S. XII. 29—31. ²⁾ Suhm D. S. XII. 30, 337. ³⁾ Suhm D. S. XII. 31, 338. ⁴⁾ Barth. Mfr. E. 61. ⁵⁾ Biskop Signar af Færøerne hans Brev til Audfinn, rimeligviis af April Maaned 1320 (Barth. Mfr. E. 61): Signar har erfaret, at nogle af Biskoppens Avindsmænd, hvoriblandt især Finn, skrive meget til Forskjellige mod Biskoppen. Men Erkebiskoppen er Audfinns og Sandhedens Ven; og omendkjønt man taler om, at mange Sager skulle opriippes mod Audfinn i de øvrige Prælaters Nærver, saa behøver han dog ikke at frygte. ⁶⁾ Breve af Marts? 1320 til Kongen og Hertuginde, Saml. t. d. N. S. S. og S. I. 525.

til de islandste Biskopper ¹⁾), ifølge hvilken den skaalholtske Biskop Arne Helgesøn i 1319 drog til Norge, medens derimod Audun af Hole, der ogsaa havde tiltraadt Reisen, blev dreven tilbage til Island ²⁾). Kongestiftet i Norge har rimeligviis volbet Udsættelse af Conciliet, og i Mellemtiden døde Biskop Arne Helgesøn i Norge den 21de Januar 1320. Han havde i sin Embedstid havt den Sorg, at Staalholts Kathedralkirke, en stor og pragtfuld Tømmerbygning, afbrændte i 1309 ved Lynild; men han havde viist stor Virksomhed for at faa en ny Kirke reist, og havde dertil modtaget stor Hjælp ved Gaver baade fra Island og Norge ³⁾). Han havde viist sig som en fredelig men dog udfær Kirkens Forstander. — Omtrent ved samme Tid, i 1319 eller Begyndelsen af 1320 døde ogsaa Biskop Botolf af Hamar, til hvis Embedsførelse lidet eller intet kjendes. I hans Sted valgtes en vis Magister Halvard. Han omtales som Electus nærværende i Bergen den 19de Juni 1320 ⁴⁾), men som Biskop den næst paafølgende 7de Juli ⁵⁾). Mellem disse Dage falder altsaa hans Indvielse, hvilken maa være foregaaet i Bergen lige under Provincialconciliet. — Broder Signar skal ogsaa i dette samme Aar være indviet til Biskop paa Færøerne ⁶⁾); men dette maa være steet tidligere paa Aaret, eftersom han allerede kalder sig Biskop i et Brev af April Maaned, og uidentvialt i Nidaros ⁷⁾).

Provincialconciliet var af Erkebiskop Eilif berammet at samles til St. Hans, 24de Juni, 1320 i Bergen ⁸⁾); og allerede før den Tid havde Hertuginde Ingebjørg med den unge Konge og en heel Deel verdslige Stormænd indfundet sig sammesteds. Conciliet har saaledes rimeligviis staaet i Forbindelse med et almindeligt Hovdingemøde eller Rigsmøde. Som tilstedeværende Biskopper nævnes foruden Erkebiskop Eilif: Helge af Oslo, Bilhjaln af Orkno, Audfinn af Bergen, Haakon af Stavanger, Halvard af Hamar og Signar af Færøerne, altsaa alle Biskopper af selve Norge og tvende af Statlandene. Paa dette Biskopsmøde fattedes en heel Deel vigtige kirkelige Bestemmelser, hvilke af samtlige Biskopper vedtoges og udfærdigedes den 9de Juli. De mærkeligste ere i Korthed følgende:

1) Klostrene vedkommende:

Ingen Klosterformand maa, under Straf af Udsættelse, indtage Nogen i Klosterregelen ved Kjøb eller Dvereenkomst.

Hver Biskop skal i sit Biskopsdomme paasee, at der i Klostrene ikke indtages flere Personer end som Klosterets Gods tilsteder; Antallet

¹⁾ Jøl. Ann. 214. ²⁾ Jøl. Ann. 212. ³⁾ Jøl. Ann. 194, 198. ⁴⁾ Brev af denne Dag Nr. ⁵⁾ Suhm D. G. XII. 33. ⁶⁾ Jøl. Ann. 216. ⁷⁾ See hans Brev til Audfinn omtalt o. f. II. 197. ⁸⁾ Erkebiskoppens Kaldelesbrev til Biskop Audfinn af 7de Januar s. A. Suhm D. G. XII. 28.

af Klosterets Beboere skal ei forøges uden bets Rigdom vorer, og selv da ikke uden Biskoppens Samtykke.

Ingen Klostermand, der efter aflagt Klosterløfte ejer noget for sig selv, maa tages til kirkelig Begravelse, med mindre han forud har bødet for sit Brud.

2) Bannsstraffen vedkommende:

Alle foregaaende Biskoppers Forordninger om Troens Bestyrkelse, om Erfrygt for de hellige Ting og om gode Seber stadfæstes; men alle ulovlige Bannsstraffe (bannspinur), Suspensioner og Interdikter, som ere bestemte af tidligere Biskopper, tilbageskalbes.

Hvis de Mænd, der ere udstødte af Kirken, forlige sig med den for sin Død, skal deres Lig føres til Kirken, med Undtagelse af dem, som efter gammel Landskik ei maa begraves ved Kirke, som Lyve og Røvere eller lignende domfældte Forbrydere, hvilket stæde til Affstrælfelse (et hoc ad terrorem).

Forlanger bansat Mand i Livsfare Prest, og tilbyder sig under Ed at bøde til Gud og Kirken efter sin Biskops Dom, da skal Presten lade ham love dette for Vidner; løse ham derpaa, hvis Døden er overhængende, og yde ham Tjeneste som en anden Christen. Bliver han maaløs, før Presten kommer, men lovlige Vidner beedige, at han var rede til det før nævnte, da løse Presten ham. Kommer han sig efter Afløsningen, da søge han snarest muligt til sin Biskop og være hans Dom underkastet. Bryder han hvad Andre have svoret paa hans Begne, straffes han som om han havde svoret selv. Den som er falden i Paveban af selve Bertet, skal, før han løses, sverge at fare til Paven eller Erkebiskoppen, med mindre Biskoppen anderledes vil ordne Sagen. Men hvis bansat Mand bør uløst, da maa ingen løse ham uden den, som havde Magt dertil, medens han var i Live, og selv det kun paa Vilkaar, at Alt, hvad han har forbrudt, forud er bødet, og det derhos er beviist, at han selv vilde have forliget sig, hvis han havde kunnet. Ikke maa den kaldes løst, som ei er løst af den, som dertil har Magt.

3) Vedkommende de geistlige Personer, deres Stilling til Kirke og Stat, samt deres Skyldighed med Hensyn til kirkelige Forretninger:

Hver Klerk, som med Raad eller Daad hjælper Nogen imod den hellige Kirke til Nedbrydelse af dens Frihed, skal være af selve Bertet suspenderet fra Embede og Indtægt (ab officio et beneficio). I samme Straf falde de Klerker, som med Vidende og Billie underkaste sig nye Baand eller Paalæg (tolla), eller give sig under Lægmands Bold, og derved tilintetgjøre Klerkernes Privilegier. Hver den, som overbevises om aabenbar Sammenrottelse mod det biskoppelige Sædes

Lov og Frihed eller mod den biskoppelige Verdigbed, skal ikke kunne faares til nogen Plads ved den Biskopsstol eller blive Canonicus der, hans Straf efter Loven foreøvrigt uformindsket.

Alle Klerker skulle holde sig fra Strid og Trætte og al Usebelighed, holde sig til Dyd og Guds Tjeneste, som deres Stand tilkommer.

Enhver Prest eller Klerk af de høiere Grader (infra sacros), af hvad Stilling han end er, skal afholde sig fra Frilleliv. Hvis han har Frille aabenbare i sit Hus eller paa sin Befosting een Maaned efter at have hørt nærværende Forordning, da bøde han Biskoppen: hvis han er Hovedprest, 4 Mark, hvis han er Kapelprest eller Diakonus, 2 Mark. Holder han siden Frille to Uger, bøde han det dobbelte. Ketter han sig ikke herpaa inden 10 Dage, har han forbrudt Kirke eller Beneficium. Paasee ikke Hovedpresterne dette overholdt af sine Underprester, da være de selv samme Straf underkastede.

Naar en Biskop dør, skal hver Prest (i hans Biskopsbømme) i de næste tolv Maaneder synge syv Sjælemesser for hans Salighed; for hver Prestes Sjæl skal synges tre.

Efter som Børn ofte dø udohte, naar man ei kan faa Prest, paa Grund af deres Ulyndighed som ere tilstede, da skal Sognepresten ofte og noie underrette sit Sognefolk om Abfærden med Daaben i saadant Tilfælde. — Det skal ogsaa ofte lyfes for Folket, at Egteskab er forbudt mellem Frænder nærmere end i 5te Led, og mellem aandelig Beslegtede.

Allags Frilleliv og Hor er forbudet af den hellige Kirke. Hver som har fæstet sig en Kvinde efter Guds Lov, skal holde Bryllup med hende inden tolv Maaneder efter Fæstemaaket, dog saaledes at det bliver lyst i Kirken tre Søndage før Brylluppet, paa det at den, der ved lovlige Forhindringer, derom kan vidne. De Børn, der avlet efter en saadan Lysning, ere at betragte som egtesødte, om end Hindringer for Egteskabet siden aabenbares, hvorimod, hvis Lysningen er forudgangen, Børnene ere uegtesødte.

Presterne skulle holde sine Døbefunter rene, tætte og vel luffede. De skulle tage (af Biskoppen) ny Chrisma (viet Salve), hver tolv Maaned og gjemme den, ligesom og Nadveren (eucharistiam) omhyggelig i Kirken, saa at intet ureent kommer dertil, i modsat Fald skal Presten suspenderes fra Messesang i tre Maaneder.

Presten skal være tilstede hver Tid, han lovligen bliver kaldet for: at døbe Barn eller til syg Mand; og dør ved hans Skyld Barne udoht, eller den Syge uskristet, da være han af selve Bertet suspenderet fra Embede og Indtægt, og have forbrudt til Biskoppen alt de Guds, han af Kirken har erhvervet. Dog skal Presten hentes ordent-

ligen, hvad enten det er til Lands eller Søs, med Hest baade frem og tilbage, eller med Baad, saaledes at han ei selv behøver at ro.

Presten skal lyse for sit Sognefolk, at hver Mand eller Kvinde, som dertil har Skjens Alder, skal i det mindste een Gang om Aaret gaa til Skrifte for sin Sogneprest, og kun med dennes Tilladelse for nogen Anden. Hvis Udensognsmand, med mindre det er en Pilegrim eller Langveisfarende, kommer uden Orlov til en Prest, da skal denne strax sige ham, at han hverken har Magt til at løse eller binde ham, og vise ham tilbage til hans Sogneprest.

Ingen Prest skal høre den Mands Skriftemaal, som han ved er i Ban, førend han heraf er løst ved den, der har at løse ham efter Loven. Herom skal Presten allerførst spørge i Skriftemaalet, og dernæst om den Skrifteende kan sin Religionslærdom: Credo, Vaternoster, Ave Maria og Abfærden ved Barnebaab; kan han ei dette, skal Presten paalægge ham at lære det saasnart som muligt.

Ingen Prest skal i Skriftemaalet opfordre nogen til at sverge, at han aldrig oftere skal begaa den skrifteede Synd; thi hvis den Skrifteende siden bryder sin Ed, forsynder han sig dobbelt.

Presten skal undervise sine Skriftebørn om hvorledes de retteligen skulle gaa til Skrifte: at de skulle aabnebære sin egen Synd, uden derfor at navngive nogen anden, samt at de uden Fordølgelse skulle skrifte alle sine Synder med Anger. Han skal videre opmuntre den Skrifteende til at afholde sig for Fremtiden fra de skrifteede Synder; vise ham paa den ene Side den Løn, han derfor kan vente af Gud, og paa den anden Side den store Straf, han vil paadrage sig, om han bryder i disse Synder. Og hvis han med Anger lover Forbedring, skal Presten sætte ham Pönitens (skrift), lægge Haand paa hans Hoved og udføre Absolutionen: „Et ego absolvo te auctoritate domini nostri Jesu Christi et beatorum apostolorum Petri et Pauli et officii mihi commissi ab iis peccatis, quæ confessus es, et ab omnibus aliis, quæ oblitus es; in nomine patris et filii et spiritus sancti. amen.“
 d. e. „Jeg løser dig af vor Herres Jesu Christi og de salige Apostles Peters og Paals og det mig betroede Embedes Myndighed fra de Synder, som du har bekjendt, og fra alle andre, som du har forglemt, i Navn Faders og Søns og Helligaands. Amen.“ Men hvis Noget siger, at han ikke vil aflade en eller anden Synd, da skal Presten høre hans Skriftemaal og give ham følgende Raad: „Om du end ejede hele Verden og vilde give den i Almisse, og om du end fastede dit hele Liv, da erhvervede du dig dog ikke derved Himmerige, saalænge som du ligger i en Hovedsynd, eller har Villie til fremdeles at begaa den. Dog raader jeg dig til at faste, give Almisse og udføre andre gode Gjerninger, samt stedse bede; thi desto før mon Gud op-

lyse dit Hjerte og vække dig til Anger og Bød". Men Presten skal ikke meddele ham nogen Absolution, med mindre han følger hans Raad, og kommer som først tilbage til ham. Ikke heller skal Presten give Nogen Absolution for enkelt skriftet Synd, med mindre han skrifter alle og vil bøde dem.

Enhver Prest skal iagttage, at han ikke sætter Nogen en saadan Skrift, som denne erklærer, at han umulig kan holde; thi hans Synd bliver større, hvis han ei holder den.

Presterne skulle ogsaa noie lægge Mærke til, at der er visse Synder, f. Ex. Tyveri, Ran og Besiddelse af u hjemlet Gods, hvilke ei kunne bødes, med mindre Ejeren eller hans Arvinger faa Sit tilbage om end lønligen. Lader dette sig ikke gøre, da gives Almisser efter Prestens Raad. Har Synderen ei Gods til Erstatning, da sætte Presten ham Skrift og give ham Absolution med Paalæg at give fuld Erstatning, saasnart han formaar.

Alle Prester, som have Kirker efter Guds Lov og have taget Sjælesforsørgelse (curam animarum) af Biskoppen, have fuld Magt, hver i sit Sogn, til at sætte Skrift og løse sine Sognemænd fra alle lønlige Synder, som de skrifte for ham. Men i følgende Tilfælde skal henvises til Biskoppen, og ei Afløsning gives af nogen anden: — først hvis Nogen er falden i det Ban, som Loven giver Biskoppen alene Ret til at løse af, nemlig, om Nogen har lagt hadefuldt Haand paa Klerk eller Klostermand; — og for det andet, om nogen Geistlig, Prest, Diaconus eller Subdiaconus, har udført nogen Tjeneste i Kirken under en større Excommunication (in majori excommunicatione), eller om Nogen har overskredet eller forglemt sine Vielser, eller orlovsløst taget Vielse af nogen Anden end sin egen Biskop, Undtagelse kan dog finde Sted, om den er Døden nær, som skrifter; thi da maa enhver Prest løse ham af alle skriftede Synder, dog paa den Betingelse at han skrifter dem for Biskoppen, hvis han kommer sig igjen.

Hvis en Prest „bryder Skrift“ (rykr skript: bryder den Vovens, som er ham paalagt? eller: bryder Skriftemaalets Hemmelighed) da være han berøvet sine Vielser, have forbrudt sit Gods til Biskoppen, og hensættes i det strengeste Kloster for der bestandig at bødmed sin Anger. — Syg Mand skal man ikke sætte nogen Skrift men høre hans Skriftemaal og sige: „Du skal have fuld Tro og Haal og Paafaldelse til den almægtige Gud, at han verdiges at tilgive dig alle dine Synder, og du skal kalde Dig til Forbøn Jomfru Maria og alle Guds Helgene, og give for din Sjæl til Kirker og Fattige, hvad Gud indblæser dig; men ingen anden Skrift sætter jeg dig, med mindre du kommer dig. Indfind dig da hos mig saasnart som muligt.“

Presten skal foreholde ham at angre, lægge Haanden paa hans Hoved og give ham Absolution.

Ingen Prest maa nogen Dag sige Messe, førend han i Forveien har holdt ordentlig Ottesang og Prima.

Ingen Prest, der ved sig stedt i nogen Hovedsynd, fordrifte sig til at sige Messe, førend han redeligen har skriftet denne Synd for den Prest, han først naar; med mindre Nødvendighed er forhaanden, da skal han angre Synden med det Forsæt at ville skrifte og bøde den, saasnart han naar en Prest.

Presten skal paa det omhyggeligste tilsee, at ingen Urenhed kommer til den indviiede Vin eller det indviiede Brød i Alterens Sacramente, og at intet deraf spildes: Kommer en Draabe af „Christi Blod“ ved Uagtsomhed paa Corporalet eller Alterbugen, skal Presten to det af over selve Kalken, paa Alteret, i tre Vand og selv drikke Bassevand. Kommer den paa noget Træ, skal han omhyggeligen afflikke Draaben, siden flaae Træet, brænde Spaanerne og kaste Asken i Alteret, saaledes at den ei bliver traadt under Fødder. Finder han en heel eller bruden Oblat og er i Uvisshed om den er indviet, skal han nyde den efterat have nydt Vinen (post receptionem Sangvinis). Presten skal, naar han farer i Herredet til nogen Syg have med sig det viiede Brød (viaticum) reenligen gjemt. Han skal selv bære det paa Brystet til og fra Kirke og ikke give det nogen anden i Hænde, som ei er Prest eller Diaconus af Bielse.

Presten skal ikke betjene nogen anden Prests Sognemand uden Fornødenhed under Bod af tre Mark til Biskoppen.

Han skal holde Messklæder og Alterklæder og alt hvad som hører til Gudstjenesten reent, og Vaskningen skal forrettes med den største Omhu, tildeels i selve Kirken. Hvad der af indviiede Klæder eller Redstaber er udslidt, skal brændes i Kirken og Asken lægges under Altergulvet.

Enhver skal begraves ved sin Sognkirke, med mindre han frivilligen har valgt sig Gravsted ved en anden Kirke; da skal han begraves ved denne, men hans Sogneprest skal have Fjerdeparten af alt Offer, som følger Liget. Steer derimod saadant paa Grund af Voffen eller Dvertalelse, da være Kirken, hvor han begraves „i Vædens Forbud“, saaledes at der hverken Lig maa begraves eller Messe synges, indtil Sognekirken har sin fulde Ret. Hver Prest, som har Løftet en andens Sognemand til at vælge sig Begravelse ved hans Kirke, er skyldig at føre Liget tilbage til den Dødes Sognkirke tillige med alt Offer, som følger Liget. Pilegrime, Rejsende og Udlændinger maa med Rette begraves i det Kirkesogn, hvor de dø, med mindre de gjøre en anden Anordning for sig.

Vig skal ikke nedfattes paa Skjærtorsdag efter Messen, paa Langfredag, paa Paaskefasten efter Messen og paa Paaskebad.

Hvis en Mand bliver dræbt, som er i store Synder, eller i Ban, eller i Forbud af den hellige Kirke, maa hans Vig ei nedfattes i Kirkegaard. Gjøres dette med Bold, da skal ingen Tjeneste forrettes ved denne Kirke, før man har henvendt sig til Biskoppen. Imidlertid skal Presten yde sit Sognefolk al Tjeneste (udenfor Kirken), og hvis han behøver at indvie Sakramentet til Syge, da tillades ham at sige Messe i den samme Kirke lønligen med een Mand eller tvende.

Den hellige Kirkegaard skal negtes Alle, som ere i Ban, eller udelukkede af den hellige Kirke (excommunicerede), med mindre de paa Døds sengen ere løste af Presten, eller med Anger forlangte Afløsning uden at kunne erholde den, og døde i denne Anger; da skal Presten løse den Afdøde og derpaa begrave ham.

Aabenbare Agerkarle, Rjettere eller Selvmordere skulle ei jordes paa Kirkegaard, med mindre Biskoppen selv tillader det.

Den sidste Salvelse (olcan) skal ikke negtes nogen Egtehustru i Barselseng; men en Frille skal den negtes, med mindre den, som holder hende, lover at fæste hende, eller og hun lover at stilles fra ham, hvis hun kommer sig.

Gjør en Kone Barsel tre Uger før Paaske, være det hende tilladt at gaa i Kirke paa Paaskebad og der tage Tjeneste (Alterens Sakramente).

Friller, Horkvinder og de Kvinder som avle Børn med Frænder i forbudne Led, skulle ei ledes i Kirke efter sin Barselseng; hvo der leder dem bøde til Biskoppen en halv Mark.

Engen Prest maa stifte, give eller selge bort noget af den Indtægt eller de Messesklæder, som ligger til Prestekaldet, eller af andet Gods, som fra gammel Tid ligger til Prestebordet, uden med sin Biskops Raad; ellers er Kjøbet ugyldigt, det dobbelte tilbagebetales, og 3 Mark bødes til Biskoppen. Samme Straf er den underkastet, der ved Efterladenhed og Banrøgt lader Jord eller andet Gods gaa fra sin Kirke, medens han bestyrer den. De „Kirke-Kjor“, som tilhøre Prestebordet, eller gives dertil i hans Embedstid, skal han tage Nyttens af eller bortleie, medens han forestaar Kirken; men han eller hans Arving skal overlære dem alle til Eftermanden, eller bøde full Erstatning til denne og desuden i Sogsmaalssald 3 Mark til Biskoppen.

Den Prest, som modtager en Kirke efter Gudslov, bortbyggse de Ejendomme, som ligge til Presteinntægten paa saa mange Aar, som skjonsomme Mænd finde tjenligt for Jorden. Har han fuldt Bol (full abøli, fuld Prestegaard) og leier sig en anden Jord til, saaledes at

han derved lægger Bolet øde, da bøde han som sex skønnesomme Mænd vurdere. Delægger han Jorden ved at betinge sig større Landsskyld af den, end den kan bære, erstatte han efter sex Mænds Burbering og bøde 6 Orer til Biskoppen. Forøvrigt skal Presten med Hensyn til Prestefjordens Benyttelse og Bebyggelse samt Bortflytningen fra den være samme Bestemmelser underkastet, som Landsloven opstiller for Leilendingen (naturligvis saaledes, at Eftermanden træder i den tilflyttende Leilending's Sted, og Biskoppen paa Kirkens Vegne betragtes som Landsdrotten).

Af enhver Jordens Grøde skal Tiende gjøres i det Sogn, hvor den voxer, hvor saa Eieren opholder sig.

Alle Geistlige (lærdir menn) skulle opføre sig sømmeligen og vogte sig for al Slags nye, isinesaldende Moder i Klædebragt, baade hvad Snit og Farve angaar. De skulle i Overklæder have eenfarvet Toi, dog ikke gult, grønt eller rødt; sit Skjæg og sin Krone (Jøse) skulle de lade rage saa ofte som behøves, og have Haaret rundt afstaaet om Hovedet saa kort, at Drelappen sees, eller og bøde een Mark. Alt usømmeligt Erhverv er dem forbudet, nemlig at indkjøbe noget for igjen at selge det dyrere.

De skulle ei tage Dmbud af Lægfolk til nogen Sagførsel, eller møde paa Stevne for Lægmands Dom, undtagen de søge sin eller sin Kistes Ret, eller og dens Ret, som Loven tillader dem at søge, nemlig frænders, Enfers eller faderløse Børns. Det er alle Klerker under Bansstraf forbudet at sidde i nogen Dom, skrive Breve eller Domme, eller være i noget Raad eller Samtykke i Sager, hvor det gjælder Mænds Liv eller Lemmer; heller ikke skulle Geistlige bære Bidne eller aflægge Ed for Lægmand, eller underkaste sig eller sine Sager diases Dom uden sin Biskops Orlov. Det er dem forbudet at deeltage i Bryllupper, som ei i Forveien ere lovligen lyste, under Straf af tre Mars Suspension og yderligere Revselse, hvis Biskoppen saa synes.

Det er Presterne forbudet under Suspensions Straf at synge Egteskabs-Messe (pusanar messu) for Enfer, naar de giftes; det maa kun stee for Jomfruer.

Presten maa ikke, under Bans Straf, forud gjøre nogen Handel eller noget Vilkaar eller kræve Betaling for Egtevielse (pusan), Begravelse, den sidste Olies Meddelelse (olean), eller for nogen prestelig Tjeneste; thi enhver er skyldig at yde dette uden Tingen (kauplaust). Men efterat det er forrettet, tillades at kræve gammel Skyldighed (orna skyldu) og at modtage med Tak hvad Enhver godvilligen vil give. Den Prest, som uden lovlig Grund forholder Nogen Tjeneste

(Alterens Sacramente) paa Paasfedag, bøde til Biskoppen 3 Mark og være suspenderet fra Messesfang i tre Maaneder.

Alle Hovedprester og Kapelprester, som have Sogn, skulle prædike Troen (telia trú) for sit Sognefolk hver Søndag.

Hovedpresterne skulle under Straf af Suspension fra Embedet selv synge Messe, navnlig paa alle Høitidsdage, og høre sine Sognemænds Striktemaal ligesaavel som Vikarierne.

Presten, som synger Messe, skal selv blande Vand med Vin i Kalken, men ikke Klerken; der skal være meer Vand end Vin.

Ingen Prest skal tillade at sætte i Kirken Kister, Husgeraad eller Skibsredskab. Saadant maa indflyttes til Redning for Fiendehaand eller Ildsvaade, men skal igjen bortføres saa snart som muligt under een Marks Bød.

Gjør Noget Almisse til en anden Kirke end sin Sognkirke, men hans Sogneprest anvender den anderledes end Giveren bestemte, da bøde Sognepresten til hiin Kirke og dens Prest det dobbelte, men til Biskoppen to Mark.

Ingen Prest maa synge Messe uden i Messesklæder, med Messesbog foran sig, og med Kors og brændende Kjerter paa Alteret; en Klerk skal svare ham. I andet Fald bøde Presten til Biskoppen een Mark for hver Ting som mangler; med mindre der er nødvendigt Forfald, som f. Ex. at hans Klerk er død. Ganste er det forbudt, at nogen Kvinde maa tjene Presten for Alteret i Messen.

Det er ei vægmand tilladt at staa i Choret (Sanghuset) hos Klerkerne, medens disse forrette Gudstjenesten (flytia tídir), undtagen dem alene, der læse og synge med.

Prester skulle ei uden i Nødsfald bære Kampvaaben (sólkvapn) under Bød af en halv Mark.

Alle Apostelmessedage skulle holdes dobbelt (dupplex festum).

Naar en Prest dør, ere alle de nærmest værende Prester skyldige at indfinde sig og lade læse Psalmer for hans Sjæl, eller bøde Biskoppen en halv Mark.

Ingen Prest skal paa Paasfedag indvie mere Tjeneste, end haanden uddeler; det tiloversblivende skal være nydt inden en halv Maaned, eller bøde tolv Drer.

Presterne skulle paa Paasfedag eller de andre Dage, da de skulle meddele Guds Tegeme, undervise sit Sognefolk om, at man skal gaa med Rolighed og Belangstændighed til denne hellige Tjeneste; hver skal falde paa Knæ foran Alteret og ikke staa op, før han har nydt Guds Tegeme og skyllet sin Mund vel med Vin eller Vand. Klerken skal have tilrede et reent Kar med Vand og give enhver, som tager Tjeneste.

Ligger en Prest syg, da sende han Bud efter en anden Prest, og

den ſom er ham nærmef, er ſkyldig at hjælpe ham og hans Sogne-
mænd.

Hvis en Preſt bagtaler Nogen for Kongen eller Biſkoppen, bøde
ſigt ſom hiin ſkulde, hvis Beſkyldningen var ſand. Men hvis en
Geiſtlig bagtaler en Biſkop for Kongen, da ſkal han fæſte for ſig
Setter-Ede (ſer Mænds Ed) af Geiſtlige og ſelv være den ſyvende;
men bliver han overbeviift derom, da være alt hans Gods, baade i Land
og Løsøre, ligesom og hans Embede og Indtægter i Biſkoppens Voſd.

Med Ede ſkulle Geiſtlige verge ſig i ſaadanne Sager, ſom Kirke-
lovene nævne, men ikke med andre Rensſer.

Alle Preſter, ſom have Kirker, ſkulle ſidde ved dem og være inden
Sognet, og forlade det ikke uden fuld Nødvendighed. Det er dem
aldeles forbudet at fare i Pilgrimsfærd eller nogenſteds udenfor Bi-
ſkopsdommet uden ſin Biſkops Drlov.

Udenlandſke Mænd og ſaa alle andre ſkulle erlægge ſin Tiende
af al Næring og Erhverv der, hvor de have ſit Vinterfæde og hvor
de ere Julenat; medmindre de da ere i Gjeſtebud et andet Sted, i
hvilket Tilfælde Tienden gaar efter Vinterfædet.

4) Bedkommende Preſtemøderne (Diocesan-Syno-
derne):

Hver Geiſtlig, ſom bliver nævnt til Preſtemøde, indfinde ſig for-
ſædſløft, eller bøde Biſkoppen tre Mark; ſaa bøde og den, ſom møder
ufaldet, med mindre han har Sag at ſøge eller verge.

Hovedpreſterne ſkulle nævne Geiſtlige til at fare og til at ſidde
hjemme, ſaaledes at heri verles; og ſkal hver Hovedpreſt, der undla-
der at nævne Preſter til Preſtemødet hvert Aar, naar Preſte-
møde ſkal være, bøde ſom før ſagt, og ligesaa hvis han ei ind-
finder ſig ſelv, ſaaſremt ikke gylbigt Forſald voldes hans Udebli-
veſe, og da nævne han en af de Kapelpreſter (kapellu-preſtar) ſom
nærmef ere, til at møde for ſig for den Gang.

Hver Preſt ſkal, førend han farer hjemme fra, ſkrifte og berette
(husla) enhver Syg og døbe Børn i ſit Sogn; men de Geiſtlige, ſom
ere hjemme, ſkulle uden Godtgjørelſe rogte alle Kirkeſognene under de-
res Sognepreſters Fraværelſe. Enhver bortreisende ſkal, næſte Søndag
før ſin Afreiſe hjemme fra, lyſe i Kirkedøren, hvo der ſkal betjene
Sognet, medens han er borte.

Hver Preſt ſkal have med ſig til Synoden Stola, Haandbog og
Dverkhole (yfirſloppr); bøde een Dre for hvert, ſom han ikke har.
Den Preſt, der har ſunget (været i Embede) fem Aar, ſkal eje Mes-
ſekæder og Tidebøger (tidabækr D. e. de til Gudſtjeneften hørende
Bøger), og fremviſe dem paa Preſtemødet.

Hvis en Preſt paa ſin Reiſe til Preſtemødet kommer i en andens

Sogn, medens denne er fraværende i samme Erinde, da maa hiin ustraffet forrette den Tjeneste, som forlanges af ham; han maa ei herfor kræve Lon, men vel modtage, hvad frivilligen gives ham, dog saaledes at den fraværende Sogneprest's Indtægter ei derved formindskes.

Der skal ringes til Prestemødet efter at Evangelium er læst i Kathedralkirken og indtil Sanctus synges. De Geistlige skulle indfinde sig fastende og være samlede i Choret, naar Biskoppen indtager sit Sæde, eller bøde een Dre. Hver Prest skal paa Mødet sidde i Dverkjole (i yfirsloppi) under Straf af een Dres Bod, og Høgendespresterne sidde hver hos sin Hovedprest.

Naar Mødet er sat, og Biskoppen, eller den som holder Mødet, har forrettet Tjenesten, undersøges om alle Prester ere tilstede. Den, som er i Byen og ikke forfaldsløst indfinder sig til Forhandlingerne, bøde tre Mark; men den som forfaldsløst gaar fra Mødet uden Tilladelse bøde to Drer.

Indtræder nogen Uvedkommende i Kirken orlovsløst, bøde han een Dre.

De Prester og Diaconer, som ikke have Kirker og ikke have Sag at forsvare eller søge, skulle ei være paa Mødet uden Tilladelse, og heller ikke de Prester, som ville fare af Biskopsdommet, under en Bod af tre Drer.

Paa Mødet skal undersøges, om Presterne i det forløbne Aar have ret tilfagt Messedage eller Festdage; ogsaa skal lyses naar Fasten og Advent indtræder i det kommende Aar.

Alle skulle opføre sig ordentligen paa Mødet, lytte opmærksomt til Biskoppens Tale, og andre Geistliges, som have noget at foredrage; Ingen begynde noget Ræremaal uden Biskoppens Tilladelse; hvis Nogen gjør dette eller paa anden Maade voldet Forstyrrelse, bøde han hver Gang een Dre.

Ingen skal gjøre Anden falsk Beskyldning paa Prestemøde; det som det gjør, bøde som hiin skulde, om Beskyldningen var sand; med mindre han sander med enkelt Eed, at han troede sig at søge et ret Sag.

Paa Mødet skal oplæses Navnene paa alle de Geistlige, som det forløbne Aar ere døde; hver Hovedprest skal gjøre det for sit Eyske. En Dag under Mødet skal Biskoppen selv synge Sjælemesse, og den skulle alle paa Mødet tilstedeværende Geistlige offre hver en engel Penning eller en halv Ortug Sølv, hvilket Offer skal stiftes mellem de Fattige.

Hvo som aabenbarer Sager, forhandlede paa Mødet, hvilke Biskoppen vil have hemmeligholdt, han bøde tre Mark til Biskoppen o

vare suspenderet ved selve Gjæringingen fra Indtægt og Embede i sex Maanedes. Biskoppen stiftede Bøden mellem de Fattige.

Den Prest, som bryder hvad Biskoppen vedtager paa Prestemødet, og de Geistlige der enes om, bøde tre Mark.

Hver Fylkesprest skal ordentligen bringe med sig til Prestemødet Romerskatten af hele sit Fylke, eller bøde en halv Mark; hvis nogen Kapelprest modvilligen undlader at udrede den til Fylkespresten forinden, da bøde han det samme.

Alle ere og skyldige at betale „Preste-Sølv“ (presta silfr) paa Prestemødet: hver Chorsbroder og Fylkesprest een Dre, hver Hjerdingeprest en halv Dre, og hver Kapelprest een Ortug.

Hovedpresterne ere skyldige, inden een Uge efter sin Hjemkomst fra Prestemødet, at underrette de Kapelprester, som hjemme sidde i Heredet, om hvad der paa Mødet er blevet forhandlet og vedtaget. Hvad heraf rører Vægfolket, det skal baade de som vare paa Mødet, og de som sad hjemme, lyse og forklare for sit Sognefolk i Kirkeboeren inden en halv Maaned efterat det bliver hver bekiendt, og siden saa ofte som det synes nødvendigt ¹⁾).

Disse provinciale Concilliebestemmelser for den norske Kirke ere de vidtløftigste af det Slags, hvilke ere os levnede. De ere hovedsagdeligen uddragne af de pavelige Decretaler, og ere ganske vist for den allerførste Deel at betragte ikke som Nyheder i den norske Kirke, men som en Samling af kirkelige Sedvaner, der forlængst og efterhaanden allerede vare indførte og havde vundet Hevd, hvilken Samling, idet den nu stadfæstedes og udgaves af et Provinzialconcilium, fik fuldkommen Lovskraft i hele den norske Kirkeprovincs.

Bestemmelserne om Klostrerne ville sees at stemme i det Væsentligste med hvad allerede tidligere var forordnet paa Provinzialconciliet i Oslo 1306 ²⁾. Bestemmelserne om Bannet ere, som det lader, Indtæring af ældre Brug. Med en vis Forsigtighed ere de selvstændige Bannstilsælde antydede, maastee for ikke ligefrem at støde an mod den

¹⁾ Disse Concilliebestemmelser ere os bevarede i tre forskjellige Dokumenter, af hvilke det ene mest opholder sig ved Bestemmelserne angaaende Klosterlivet, det andet ved de Geistliges Stilling med Hensyn til deres Stand og ved den Adfærd, de have at iagttage med Hensyn til Bannet; det tredje, som er det vidtløftigste, ved Presternes Forhold til deres Menigheder og til Gudstjenesten og de dermed forbundne Handlinger, samt ved Prestemøderne eller Diocesanynoderne, om hvilke sidstnævnte desuden udførligen handles, især med Hensyn til Nidaros's Biskopsdomme, i et eget Tillæg. Bestemmelserne, der rimeligvis, som alle Statuter givne paa Provinzialconcilier, egentlig have været affattede paa Latin, ere levnede i en uidentvisl samtibig Oversættelse, og findes trykte i N. g. L. III. 246—270 og 307. I nærværende Udgave ere de for en bedre Oversigts Skyld ordnede nogenlunde efter Indholdet. ²⁾ S. o. f. N. 106.

paa visse Aar, ja Maaneder, Fremmede, Dmsløbere, og Fragsaldne mod en vis Afgift til Biskoppen; — at han havde tilsidefat den biskoppelige Ansændighed ved at overlade sig til stoiende Jagtforlystelser, for at tie med andre Usømmeligheder; — at han havde været ligegyldig i sit Embede og ikke søgt at rette paa sine Underhavende, der vare Afgudsdyrkere, Trodskarle, Rjettere og i andre Maader Ugubelige, han havde endog blandt sit Tyende holdt aabenbare Bausatte. — Paa Grund af alle disse Beskyldninger affatte Erkebiskoppen ham ved Brev af 17de Juli fra Biskopsogodssets Bestyrelse, idet han formanede ham til Forbedring.

En anden Anklage mod Biskop Vilhjalm var, at han havde fængslet en Canonicus af Orkneerne, Ingilbert Pynning, hvilken Erkebiskoppen havde sendt til ham for at forhøre om Peterspengen, ja havde frataget Ingilbert hans Præbende og alle hans Ejendomme, og havde den endnu i sin Besiddelse, trods Erkebiskoppens Advarsel. Vilhjalm havde desuden i 15 Aar hemmeligen tilegnet sig selv en Deel af Romerskatten indtil et Beløb af 53 Mark Sterling. Erkebiskoppen foretog ham i denne Anledning ved Brev af 20de Juli, en Frist af 3 Maaneder, inden hvilken han under Baus Straf skulde udrede hine 53 Mark og gjenindsætte Ingilbert i hans Præbende.

Endelig beskyldtes Vilhjalm for at have tilbageholdt paa Orkneerne en nys afdød Frues Lig, uagtet hun havde erklæret at ville begravnes i Nidaros's Kirke (Kathedralkirke?). Ved saaledes at bryde den Afdødes sidste Villie var han falden i Zinterdift efter Kirkeoven, hvorfra Paven alene kunde løse ham. Erkebiskoppen paalagde ham imidlertid ved Brev af 28 Juli paa egen Bekostning, og under Straf af Suspension fra Indgang i Kirken, at føre Liget til Throndhem, og forbeholdt sig desuden at paalægge ham anden Straf for hans Ulydighed.

Disse tre Erkebiskoppens Breve bleve, rimeligviis efterat denne selv havde forladt Bergen, den 5te August oplæste af den fornævnte Grimar for Biskop Vilhjalm i den bergenske Biskops Consistorium. ¹⁾

Biskop Vilhjalm maa uden tvivl have været en Prælat af det Slags, hvorpaa det sydlige og vestlige Europa ved denne Tid afgav saa mange Exempter, — meer verdslig og fri i sin Levemaade, end Kirkeoven tillod, og den norske Kirke endnu havde vant sig til at taale. Han har vel taget sig enkelte engelske og skotske Biskopper til Mønster, og hans Afsejld har maastee vaakt mindre Anstod paa Orkneerne, hvor den megen Berøring med Skotterne allerede tidlig synes at have givet Folkets Geber Præget af en vis Wildhed og Toiletsløshed. Men Erkebiskop Eilif har ikke villet see gjennem Fingre med sligt; og man maa for-

¹⁾ *Enchm D. S. XII. 33—35, efter Barth. Mfr. E. 137—145.*

verdslige Styrelse, der i Kong Haakon Magnússøns Land havde Bannet, navnlig anvendt som et Middel til at søge Kirkens Rettigheder uden Lovens Mellemkomst, samt til at afstvinge Læggfolket Jelsfer, hvortil det ikke ifølge Loven var udtryffeligt forpligtet. Hvad endelig de talrige Bestemmelser om Presterne og Prestemøderne angaar, da vidne disse alle om en virksom Stræben efter at overholde streng Orden baade i Kirkestyrelsen og Gudstjenesten og Sogneforholdet, hvilken Stræben sikkert maa have baaret sine gode Frugter. Det bergenske Provinzialconcilium af 1320 maa overhovedet agtes for et af de mærkeligste for det Indblik, dets Bestemmelser give i den norske Kirkes daværende indre Forholde, hvilke med Hensyn til Tidens Bæren vise sig i et gunstigt Lys.

Mod Biskop Vilhjalms af Orkneyerne ¹⁾, der var en af de i Conciliet deltagende Prælater, fremsattes under hans Ophold i Bergen flere Klagepunkter fra Erkebiskoppens Side.

Da Biskop Vilhjalms, heder det, i hele Provinzen havde et ondt Rygte, saa havde Erkebiskoppen tidligere ladet hans Biskopsdømme afskaffe ved Rormas, Archidiaconus af Sudebøerne og Grimar Ormsøns Præbendarius af Nidaros. Disse havde under sin Visitation eller strax efter dennes Fuldbærelse afgivet en Indberetning til Erkebiskoppen, der var til Biskop Vilhjalms Fordeel. Han havde, sagde de, modtaget dem med Forekommenhed og understøttet deres Visitation. De havde paa denne erfaret, at Mønglerne ved Kirkerne meer havde sin Grund i hans Formænds Efterladenhed, end i hans egen; han havde ikke i kort Tid kunnet bøde paa disse Møngler, men havde lovet at det skulde skee og anvist Midler dertil af sine Indkomster. Hvad de ondt Rygte om hans Dpforsel angik, som Erkebiskoppen især havde paalagt dem at undersøge, da kunde de forsikre, at de vare usande; og især var dette Tilfælde med de Beskyldninger, der vare ham gjorte for Ukyndighed ²⁾.

Men ganske anderledes maa Visitatorerne senere have forklaret sig for Erkebiskoppen, hvad enten dette nu er skeet ifølge nye dem tilkommende Oplysninger, eller fordi de i sin første Indberetning have ladet sig utilbørligen paavirke af Biskoppen og dennes Benner, til hvilke Magnus Jarl af Orkney og hans Brud Catharina synes at have hørt. De sees nemlig nu at have udsagt, at de ved usigtlig Mansagnit havde fundet, at Biskoppen, til Skade baade for Kathedralkirkens og de biskoppelige Bygningers Bedligholdelse og for Presterne's Underhold havde formindsket Stolens Gods ved Afhændelse og Forlening; — at han ei canonisk havde bortgivet noget geistligt Embede, men antag-

¹⁾ Indviet 1310, f. o. f. II. 153 f.   ²⁾ Suhm D. S. XII. 37 (efter Barth *Msfr. E.* 134—136.

paa visse Aar, ja Maaned, Fremmede, Omløbere, og Frafaldne mod en vis Afgift til Biskoppen; — at han havde tilsidefat den biskoppelige Anstændighed ved at overlade sig til stoiende Jagtforlystelser, for at tie med andre Usømmeligheder; — at han havde været ligegyldig i sit Embede og ikke søgt at rette paa sine Underhavende, der vare Afgudsdyrkere, Troldkarle, Kjettere og i andre Maader Ugudelige, han havde endog blandt sit Lyende holdt aabenbare Banskatte. — Paa Grund af alle disse Beskyldninger affatte Erkebiskoppen ham ved Brev af 17de Juli fra Biskops-godsets Bestyrelse, idet han formanede ham til Forbedring.

En anden Anklage mod Biskop Bilhjaln var, at han havde fængslet en Canonicus af Drfnørne, Ingilbert Lyning, hvilken Erkebiskoppen havde sendt til ham for at forhøre om Peterspengen, ja havde frataget Ingilbert hans Præbende og alle hans Ejendomme, og havde dem endnu i sin Besiddelse, trods Erkebiskoppens Advarsel. Bilhjaln havde desuden i 15 Aar hemmeligen tilegnet sig selv en Deel af Romerkatten indtil et Beløb af 53 Mark Sterling. Erkebiskoppen foretog ham i denne Anledning ved Brev af 20de Juli, en Frist af 3 Maaned, inden hvilken han under Bansk Straf skulde udrede hine 53 Mark og gjenindsætte Ingilbert i hans Præbende.

Endelig beskyldtes Bilhjaln for at have tilbageholdt paa Drfnørne en nys afdød Frues Lig, uagtet hun havde erklæret at ville begravnes i Nidaros's Kirke (Kathedralkirke?). Ved saaledes at bryde den Afdødes sidste Villie var han falden i Zinterdikt efter Kirkeloven, hvorfra Paven alene kunde løse ham. Erkebiskoppen paalagde ham imidlertid ved Brev af 28 Juli paa egen Bekostning, og under Straf af Suspension fra Indgang i Kirken, at føre Liget til Thronbyem, og forbeholdt sig desuden at paalægge ham anden Straf for hans Ulydighed.

Disse tre Erkebiskoppens Breve bleve, rimeligviis efterat denne selv havde forladt Bergen, den 5te August oplæste af den førnævnte Grimar for Biskop Bilhjaln i den bergenske Biskops Consistorium.¹⁾

Biskop Bilhjaln maa uden tvivl have været en Prælat af det Slags, hvorpaa det sydlige og vestlige Europa ved denne Tid afgav saa mange Exempler, — meer verdslig og fri i sin Levemaade, end Kirkeloven tillod, og den norske Kirke endnu havde vant sig til at taale. Han har vel taget sig enkelte engelske og skotske Biskopper til Monster, og hans Adfærd har maaskee vaakt mindre Anstød paa Drfnørne, hvor den megen Berøring med Skotterne allerede tidlig synes at have givet Folkets Geber Præget af en vis Bildhed og Toilesløshed. Men Erkebiskop Ellis har ikke villet see gennem Fingre med sligt; og man maa for-

¹⁾ Enghm D. S. XII. 33—35, efter Barth. Mfr. E. 137—145.

møde, at Biskop Vilhjalm har lovet Bebring og i det mindste for den første rettet paa sin Dpførsel og afhjulpet de væsentligste Ankeposter. Imidlertid seer man, at Erkebiskoppen fremdeles har holdt et vægent Nie med ham. Thi i 1321 finder man, at Erkebiskoppen atter har havt Visitatorer over paa Orknoerne, nemlig de fornævnte Ormar og Ingilbert. Disse indgave dengang hver for sig en Indberetning, der havde saadanne Besynderligheder ved sig, at Erkebiskoppen ved Brev af 25de Marts 1322 opfordrede Biskop Audfinn af Berge til, paa sine Vegne, at kræve af dem en canonisk og rigtig Underretning, navnlig om Processen med den orknoiske Biskop, ja endog paa lægge dem Ban for deres Forsømmelighed ¹⁾.

En anden Sag, som ganske vist under de norske Biskoppers Samvær i Bergen har været bragt paa Bane, var Tvisten mellem Biskop Audfinn og Kapelmagisteren.

Audfinn havde allerede gjort alle Forberedelser til at forfølge denne Sag for den pavelige Kurie. Han havde beskiftet sin Chorbroder, Paal Baardsøn, der studerede i Paris, til sin Fuldmægtig og havde oversendt ham rigelige Pengebidrag for dette Niemed ²⁾. Alligevel har sandsynligviis den frebeligsinde Erkebiskop ved sin personlige Nærværelse omstemt ham. Sagen undergaves nemlig nu for begge Sider Erkebiskoppen, Biskop Halvard af Hamar og Salomons Thoraldesøn, Chorbroder af Nidaros, som Boldgiftsdommere til en delig Afgjørelse. Dette er rimeligviis skeet i Bergen; men Boldgiftsdommen blev affagt i Tunsberg den 16de August samme Aar (1320) Efterat nemlig Mødet i Bergen var sluttet, drog Kongen og hans Moder, efter den 19de Juli ³⁾, øster i Landet, og ledsegedes derved af Erkebiskoppen og flere af de paa Provincialconciliet samlede Prælater. Under alle disses Ophold i Tunsberg blev rimeligviis den nævnte Boldgiftsdom fældet.

Dommen løb paa følgende: 1) Alle, som „endog i tvivlsomme Ting“ havde stødt an mod Biskop Audfinns Verdighed, skulde bedrømt om Tilgivelse, hvilket denne uden Banfælsighed „naadigen“ burde skænke dem. Alle Bansættelseserklæringer (sentenciæ), der fra de ene eller anden Side vare affagte, skulde være tilbagekaldte, alle Bøtteligheder og Forurettelser glemte, og Biskoppen skulde uden Banfælsighed løse eller lade løse alle dem, som i denne Anledning trængte til Afløsning. — 2) Begrændsningen af Kirkesognene i Staden Berg og Retroelsen af Sjæle-Dmsorgen burde fremdeles som forhen umiddel-

¹⁾ Suhm D. S. XII. 64.   ²⁾ Suhm D. S. XII. 147 (efter Barth. Mfr. 107).   ³⁾ Paa denne Dag var nemlig Kongen endnu i Bergen, da Stadsfæstelse paa denne Bys Rettigheder blev udfærdiget og beseglet i hans Dødsaar, N. g. L. III. 149—151.

delbart høre under Biskoppen, dog med den Tillem্পning for den forbigangne Tid, at af alle de Tiender, som uden Biskoppens Anordning ere ydede, skulde Halvdeelen erstattes, men den anden Halvdeel naadig estergives „for Fredens Skyld.“ — 3) Fane Kirke skulde nu som tidligere tilhøre Apostelkirken, med al Ejendom, hvilken inden een Maaned efter Dommens Udsending skulde gjenerstattes. — 4) Hvis Kongen, Dronningen og deres Børn maatte ønske at modtage i Apostelkirken Herrens Legeime, da skulde det og være tilladt deres Følge af Riddere og Svende der at communicere, for saavidt ingen af dem var i Kirkens Forbud. I Kongens og Dronningens Fraværelse skulde det samme være tilladt Gehirden, „der sidder i Kongens Gaard,“ hans Rone og Børn. Alle samme kongelige Kapels Klerker skulde det være tilladt at begraves der i Kirken eller paa dens Kirkegaard, og ligesaa alle Andre, som der frit vælge sin Begravelse, dog med Forbehold af den Ret, som i sligt Tilfælde tilkom Sognepresten. I Apostelkirken maatte Kongens Børn døbes, og de som Kongen, Dronningen eller deres Børn selv holdt over Daaben, og skulde til en saadan Forretning Christma og Olie leveres fra Kathedralkirken. I Apostelkirken maatte endelig ogsaa de Egtesfolk vies, hvis Bryllup Kongen eller Dronningen holdt i sin Gaard eller paa sin Beføstning. — 5) Provst, Chorsbrødre og Prester af omhandlede Kapel skulde forøvrigt aldeles ikke befatte sig med Udbelingen af Sakramenter eller med Administration af hvad Sognepræsterne tilkommer, med mindre Biskoppen af sin Raade dertil gav særlig Fuldmagt. — 6) Hvis nogen Tvist kunde vækkes med Hensyn til nogen Artikel i Dommen, da forbeholdtes Boldgiftsmændene Afgjørelsen og den nærmere Fortolkning ¹⁾.

Denne Dom, der i det Hele bærer Upartiskhedens Præg, synes at være bleven aflydt af begge de stridende Parter, skjønt den neppe fuldkommen behagede nogen af dem. Om Parterne selv vare tilfredse i Tunsberg, siges ikke. Den paafølgende 18de September var Biskop Audfinn i Bergen, hvor han afgjorde et tvivlsomt Abbedisvalg i Nonneklosteret (Nunnuset) ²⁾.

73.

Biskopskifter i den norske Kirke. Hr. Erling Bidlundson bliver Kongens Drotsete og Rigsforsker. Spødt Forhold mellem ham og Geistligheden, især Biskop Audfinn i Bergen.

I den norske Kirke var der nu i de nærmest følgende Aar roligt. Imidlertid foregik flere Biskopskifter.

¹⁾ Mfr. i Arn. Magn. Dipl. Smf. sfr. Suhm D. G. XII. 35—37. ²⁾ N. Dipl. III. 115. (Der var 36 vælgende Nonner).

Indvendinger, idet han mindede om ældre Forhold og Laurentius's Dpforsel imod dem begge under Striden mellem Erkebiskop Torund og Chorsbrødrene. Men Audun vilde ikke høre noget herom; han talte for Laurentius med saadan Varme, at det fremkaldte Taarer hos alle Omkringstaaende. Han døde derpaa den 27de Januar 1322 og blev begravet i Marie Kirke i Nidaros.

Erkebiskop Eilif fulgte hans Anbefaling, og paa et kort efter holdt det Kapitelsmøde blev Laurentius Kalfs søn kaaret til Biskop af Hole. Tidenden om Balget kom samme Aar til Island; men Laurentius drog først det følgende Aar til Norge, hvor han led Skibbrud ved Haalogaland og blev Vinteren over hos Erkebiskoppen i Nidaros under den venstabeligste Behandling. Da han kom for Erkebiskoppen, heder det, saaldt han denne til Fode og bad om Tilgivelse for hvad han havde forseet sig mod ham. Men Erkebiskoppen gif ham imøde, reiste ham, ubbad sig selv hans Tilgivelse og bød ham velkommen som sin Gjest. Laurentius blev indviet St. Hans Dag, den 24de Juni, 1324 i Dvervær af Biskopperne Audfinn af Bergen og Vilhjalm af Drfnørne; Stedet nævnes ikke, maaskee har det været i Bergen. Samme Aar seilede han over til Island, tog sin Stol i Besiddelse og holdt den første Biskopsmesse paa Allehelgenesdag, den 1ste November¹⁾.

I noget over tre Aar stod den Rigsstyrelse ved Magt i Norge, som efter Kong Haakon Magnussøns Død havde dannet sig. Maaskee har den i Formen nogenlunde svaret til denne Konges Bestemmelse; men i Gjærningen lededes den, som allerede bemærket, af Hertuginde Ingebjørg og hendes Indlinger, — og det paa en meget mislig Maade. Uvillien over hendes Fremfærd tiltog imidlertid baade i Sverige og Norge, og da Sveriges misnoiede Stormænd i Juli Maaned 1322 havde i Skara indgaaet en Forbindelse til Indskrænkning af hendes Anmasselser, begyndte ogsaa Utilfredsigheden at give sig Luft i Norge.

Ønsket om en Forandring i Rigsstyrelsen synes at være blevet almindeligt i Norge og deeltet, saavidt man kan skjønne, ogsaa af Styrelsesraadet, der følte sig tilsidefat og afmægtigt. Man henvendte sig i denne Spending til Erkebiskop Eilif. Han kom ogsaa paa Dpforsdring om Vinteren 1322—23 til Oslo, hvor efter hans Raadelse, Rigets fornemste verdslige Store og Kongens haandgangne Mænd, samt Biskopperne Halvard af Hamar, Salomon af Oslo og Jon af Skaalholt samledes til et Møde den 20de Februar 1323. Efterat her bittert Klager vare førte mod den hidtilværende Rigsstyrelse i Norge, over-

¹⁾ Isl. Ann. 218, 220, 226; Dv. Laur. S. c. 34, 35; Finn. Joh. II. 163, 164, 178; Gøspol. Aarb. p. I. c. 26, 32, 34, 37.

Ved denne Tid døde endelig ogsaa Biskop Audun Thorbergs-
 søn Raude til Hole. Uagtet han i sin Embedstid havde afskillige
 Stridigheder med enkelte af Nordlandets Præster, og i Begyndelsen
 ikke var saa ganske vel anseet, fordi han var en Udlænding og ikke
 ret vant ved Landets Skik, saa erhvervede han sig dog efterhaanden
 et godt Lov af Folket baade for Embedsvirksomhed og for Gudsfrygt,
 geistlig Lærdom og Betsalenhed. Han holdt Skolen ved sin Kirke
 i god Stand og forsørgede den med velskiftede Lærere. Allermest blev
 han dog priset for sit Hovdingesind, sin Pragt og Gjestfrihed. Han
 byggede meget paa sin Kathedralkirke og paa sin Biskopsgaard,
 og ved sin Gjestfrihed gjorde han sig mangen Modstander til Ven.
 Det fortælles om ham, at naar han, som ofte kunde skee, havde Stev-
 nemøde hjemme paa Hole med sine Venner, og der saa under deres
 Forhandlinger meldtes, at Maaltidet var rebe, pleiede han at sige
 til sine Modstandere: „Lader os nu gaa til Bords! vi skulle ikke give
 Maden Skyld for, at I ere utilfredse med mig.“ Naar han da med
 Munterhed havde bevertet dem rigeligen, havde han tillige som oftest
 omfremt deres Sind, saa at de forligede sig med ham og lagde sin
 Sag i hans Vold. Hans Adfærd mod sin fordoms Modstander
 Laurentius Kalfsøn viser ogsaa hans Sindelag fra en fordeelagtig
 Side. Laurentius holdt dengang til i Thingøre Benedictiner-Kloster,
 hvor han i 1316 endogsaa lod sig vie til Munk, samtidig med sin unge
 Søn Arne, som han havde avlet i Norge, og som kort forud var
 kommen over til ham. I Førstningen gav Biskop Audun kun liden Agt
 paa ham, men siden drog han ham meer og meer til sig, forligede sig
 fuldkommen med ham og satte sin Dattersøn Eystein Raude i Skole hos
 ham i Thingøre. Audun kom ikke til Provinsialconciliet i 1320; men
 senere samme Aar, eller ogsaa i det følgende drog han til Norge og
 opholdt sig i Nidaros hos Erkebiskop Gilif den sidste Vinter af sit
 Liv. I Julen 1321 holdt han et herligt Gjestebud, som varede i
 mange Dage, og i hvilket Erkebiskoppen selv var tilstede. Men
 under dette Gjestebud blev Audun syg, og hans Sygdom tog til under
 Legebehandlingen. Længe streb han imod og var hver Dag hos
 sine Gjester og deeltog i deres Glæde. Men for Gjestebudet var
 sluttet, blev han saa svag, at han maatte gaa til Sengs, hvilket han
 gjorde efterat have taget en vakker Afsted med sine Gjester, og paa-
 lagt dem at forblive der Gjestebudet til Ende, hvorledes det end gif
 med ham. Hans Sygdom tiltog nu, og da han nærmede sig Døden,
 kom Erkebiskop Gilif til ham for at raadføre sig om hvo der helst skulde
 faares til hans Eftermand. Audun anbefalede da fremfor alle Andre
 Broder Laurentius Kalfsøn baade paa Grund af hans Guds-
 frygt og hans Lærdom og Dygtighed. Erkebiskoppen gjorde nogle

aldeles uindskrænket i sit Rigsformandskab. Man finder, at han jævnlig har havt Samtræde og Overlægninger med de Rigets Storsmænd, som efter ældre Anskuelse betragtedes som Kongedømmets naturlige og selvstrevne Raadgivere, og blandt disse indtog Erkebiskoppen og Biskopperne fremdeles, som allerede i meer end eet Aarhundrede havde været Tilfælde, den første Plads.

Norge stod, som allerede før er berørt, ved denne Tid i et fiendtligt Forhold til det russiske Rige i Novgorod og de dette underlagte tschudiske Folketærd. Landets nordlige Dele havde i Kong Haakons Tid været udsatte for Russers, Finners og Karelers Herjetog, og efter hans Død blev det hermed endnu værre ¹⁾. Da Angriberne deels vare, som det lader, virkelige Hedninger, deels hørte til den græsk-russiske Kirke, hvilke den romersk-katholske ansaa som hætterst, og hvis Tilhængere den ikke regnede for bedre end Hedninger, — saa var det ganske i sin Orden, at den norske Styrelse henvendte sig til Paven for at erholde dennes Bestemmelse for, at Nordmændenes Kamp mod hine Fiender skulde anses for en hellig Krig til Christendommens Forsvar. Pave Johannes XXII udstedte ogsaa fra Avignon den 10de Februar 1323 et Brev til alle Troende i Norge, i hvilket han meddeelte alle dem, som døde i Kampen til Norges Forsvar mod de hedenske Finner og Bjærmer, den samme Syndsforladelse, som Enhver fik, der drog det hellige Land til Undsætning ²⁾.

En saadan Opmuntring fra Kirkens Side kunde ogsaa høielig tiltrænges. I dette samme Aar 1323 stede nemlig et ødelæggende Indfald af Russerne paa selve Haalogaland, hvor de brændte Bjærks, Drotsetens egen Gaard ³⁾. Opfordringen til Erling, at tage sig kraftigen af Rigets Forsvar paa disse Kanter, blev saaledes, endog af private Hensyn, saa meget meer paatrængende. Men der maatte foruden de pavelige Løfter ogsaa overordentlige Pengebidrag til for at gjøre Forsvaret virksomt, og Rigets Skat var ved Hertuginde Ingebjørgs ufornuftige Udslen udtømt. Under disse Omstændigheder lyste Drotseten sit Blik paa den norske Kirke, som den der i en Sag, hvilken saa nær angik Christendommens Opretholdelse i Norge, var skyldig at hjælpe Staten efter Gyne med Pengemidler. Han indledede Underhandlinger herom med Norges Biskopper, og, da han fandt i det mindste enkelte af disse uvillige til at komme hans Ønsker imøde, ogsaa med selve den pavelige Kurie. Udentviøl har han handlet herom allerede paa et Raadsmøde i Bergen i September eller October Maaned 1324, ved hvilket Erkebiskoppen og Biskopperne Salomon af Oslo og Audun af Bergen vare tilstede ⁴⁾; senere paa et Raadsmøde i Nidaros

¹⁾ Suhm D. S. XII. 148. ²⁾ Suhm D. S. XII. 82 (efter Bjoevius og Rahnbald).

³⁾ Jøf. Ann. 218. ⁴⁾ Suhm D. S. XII. 94; Sml. V. 543—547.

i Marts 1325 ¹⁾, samt endelig paa et lignende i Bergen, maaſkee ogsaa i Biken. Men paa alle har han modt Indſigelse fra Weiſtligheids Side. Biskop Audſinn af Bergen, der efter Erlings Indſættelse til Rigets Formand synes at have sluttet ſig nærmere til Hertuginde Jugebjørgs Parti, var hans ſkarpeſte Modſtander. Erkebiskop Eilif derimod synes, ledet af fædrenelandsſindede Henſyn, at have været meer villig til at imødekomme Drotſetens Forlangende, da denne gjenſtagende ſkriftlig henvendte ſig til ham i denne Sag, i hvilken Drotſeten forreſten ganſte viſt underſtøttedes af Raadets verbſelige Medlemmer ²⁾.

Der fandt paa denne Tid en liden Spending Steb mellem Erkebiskoppen og Biskop Audſinn. Anledningen var Tiendeforhold. En Kvar (et ſtort Handelsſkib) kom fra Grønland til Bergen med Ladning af grønlandſke Varer. Audſinn fordrede Tiende af Kjøbmændene; men nogle af diſſe, ſom det lader de fornemſte, havde hjemme i Throndhjem, og paastode, at de der havde at betale Tienden. Audſinn ſod paa ſin formeentlige Ret, opbar Tienden, men viſte dog Erkebiskoppen den Dpmærksomhed at lade den henligge i Erkebiskoppens Gaard i Bergen til videre Dpgjør og tilſkrev ham herom den 24de Juli 1325 ³⁾. Erkebiskoppen paastod i ſit Svar af 5te Auguſt ſamme Aar, at Tiendeydſen ſkulde rette ſig efter Sogneforhold og Vinterſæden, at Thrønderne, ſom fore paa Grønland, iſølge gammel Skik, havde tiendet til Erkebiskoppen og hans Preſter, og at deres Gods ogsaa, ſaavidt han vidſte, havde ſin Oprindelse og Tilvert fra Throndhjem. Han udtrykte ſig forreſten med meget Maadehold og talfede endog Biskoppen for den Dpmærksomhed han havde viſt ved at henlægge Tienden i Erkebiskoppens Gaard til nærmere Dpgjør ⁴⁾. Man hører ikke videre til denne Sag, og rimeligviſ er den bleven bilagt i Mindelighed. Den forhindrede heller ikke, at Erkebiskoppen i Slutningen af 1325, ſom det lader fortrinsviſ, henvendte ſig til Biskop Audſinn om hans Raad og Hjælp med Henſyn til Drotſetens Forlangende.

Audſinns Svar fra Begyndelsen af 1326 faſter meget Lys paa baade over hans egne Tanker om Sagen og over de daværende norſke Forhold i det Hele. Han og hans Chorsbrødre — ſiger han — tro, at der, paa Grund af det Aaar, ſom nogen Tid har hvilket over hans Bifkopsdønmme, og ſom rammer Weiſtligheden ei mindre end Lægfolk, ingen Hjælp fra dets Weiſtlighed kan ventes til noget Krigsudbud; ſaa meget mindre, ſom den Tiende, Paven ſelv har paalagt, ikke uden

¹⁾ R. Dipl. III. 134. ²⁾ Se Bp. Audſinns Brev til Erkebiskoppen fra Begyndelsen af 1326 (Sml. 550—553), hvilket ſtrar nærmere ſkal omtales. ³⁾ Sml. V. 547. ⁴⁾ Sml. V. 548—550.

for Nød erholdtes formedelst Fattigdommen. Erkebiskoppen ved desuden bedre end han, hvor strengt Paven forbyder Kirkens Beskatning og Betyngelse ved den verdslige Dyrighed. Det tyffes Folk underligt, hvor der bliver af Kronens Guds i Norge, hvilket dog skulde spares for saadanne Landets høist vigtige Anliggender. Det synes ham farligt nu at indrømme slige Forlangender, der eengang indrømmede, letteligen blive gjentagne, — Forlangender, som selve Norges Konger aldrig fik drevet igjennem, hvormeget de end stræbte derefter. Kunde endogsaar Biskoppen og hans Brødre samtykke dette, hvilket de ikke kunde, saa troede han, at den øvrige Geistlighed i Biskopsdommet aldrig godvilligen indrømmede det. Erkebiskoppen — lægger han til — har vistnok ogsaa erfaret af Magister Paals (Paal Vaarbsøns) Brev, at der i Kurien ivrigt ansøges (fra den norske Styrelses Side) hos Paven om, at Geistligheden over hele Norge maa blive staaende. Det kan da omfædder blive tungt nok for fattige Klerker, naar de først af Biskopperne i selve Norge, og siden af Paven skulde lægges underlig Tvang. Han beder til Slutning Erkebiskoppen indstændigen, at han ei vil lade sig det mishage, at Audfinn, af anførte Grunde, ikke har skaffet denne Sag nogen Fremgang hos sin Geistlighed ¹⁾. — Her yttres sig fra Biskop Audfinns Side en bestemt Modstand mod Drosfsten og hans Styrelsesmaade; og da Biskoppen heri ganske vist ikke stod ene, men i det mindste i sin Stand fandt meer end een Tilhænger, saa maa man deraf slutte sig til en allerede fremtrædende Spænding mellem den verdslige og geistlige Magt i Staten.

Imidlertid vare den norske Regjerings Sendebud (ambaxiatores) ved Kurien, Bertrandus de Suciolis og Raymund de Lamena (der sidstnævnte havde i sin Tid været Kong Haakon Magnussons Læge) heldige i sine Underhandlinger. Pave Johannes XXII udstedte fra Avignon den 13de August 1326 et Brev til sine Nuntier, Prædikerbroderen Johannes de Senone og Bernardus de Ortolis, hvilke han var i Færd med at sende til Norden for i Norge og Sverige at opkræve og berigtige den ser Mars Pavetiende, der var indrømmet paa Conciliet til Vienne, — at de paa Grund af de ved Kong Magnus's Sendemænd fremførte Klager over den Nød Kongens Riger, og især Norge, led ved Indfald og Herjninger af de hedenske Kareler og Russer, skulde overlade Kongen Halvdelen af den i hans Riger indkomne Pavetiend til Landets Forsvar ²⁾. Dette var en Hjælp, der maatte agtes for

¹⁾ Sml. V. 550—553. ²⁾ Sv. Dipl. III. 728, 729, jfr. Suhm D. 6. S. 148 (begge Steder efter Raynaldus). Mon ikke den her nævnte Erkebiskop af Narbonne, der med tvende af sine Biskopper skulde føre de nærmere Ordninger om Delingen, er kommen ind ved en Feiltagelse eller Feilskrivelse af Raynaldus istedet for Erkebiskoppen af Narbonne?

ganste betydelig; kun Skade, at den kom for seent. Thi allerede en god Stund før Havens Brev udsædtes, og endnu meget længer, før dets Indhold kunde blive bekendt i Norge, var Fred mellem dette Rige og Novgorod sluttet i sidstnævnte Stad den 3die Juni 1326 ved Kong Magnus's Sendebud, en vis Haakon¹⁾. Der blev saaledes rimeligviis for det Første ikke videre Tale om nogen særskilt Pengebevilling af den norske Geistlighed til Landets Forsvar.

Dermed var dog ikke den paa ny optændte Tvist mellem Rigsstyrelsen og Kirken neddæmpet. Tværtimod begyndte just nu den gjensidige Uvillie mellem Drotseten og Biskop Audfinn at træde klarere for Dagen, og det lykkedes den sidste meer og meer at drage de øvrige norske Biskopper med ind i Striden. Saaledes pustede han aabenbare til den Uenighed, som ved denne Tid opstod mellem Biskop Salomon i Oslo og de kongelige Klerker, der beskyttedes af Raadet, i det mindste af visse Medlemmer af dette og blandt dem Drotseten.

En af Salomons Chorsbrødre, en Magister Arne, havde om Sommeren indgaaet i Cistercienserklosteret paa Hoveds, og havde strax efter opgivet i Biskoppens Hænder sin Præbende i Kapitelet. Men efter en meget kort Tids Forløb gif han atter ud af Klosteret og traadte i Drotsetens Tjeneste. Herover klagede Klosterets Abbed for Biskop Salomon, der fandt sig opfordret til først at advare Arne, og derpaa fælde en Excommunicationsdom over ham. Arne appellerede til det apostoliske Sæde og forlangte af Biskoppen Følgeskrivelse (apostolos). Men da Biskoppen meddeelte ham denne i Form af en Gjenskrivelseskrivelse, vilde han ikke modtage den. Arne blev imidlertid betragtet som Kongens Klerk, havde sit Tilhold i Kongsgaarden, og erklærede aabenlyst, at han gav Biskoppens Bud eller Ban en god Dag, og at han uden Hensyn dertil vilde omgaaes hver brav Mand. Biskoppens Fremfærd blev derimod udstregen som fornærmelig mod Kongen, skønt i Virkeligheden ingen Uærbødighed mod Kongen af Biskoppen var udviist. Om denne Sag tilskrev Biskop Audfinn og søgte hans Raad, idet han tillige erklærede, at hvis Audfinn fandt, at han havde baaret sig urigtigt ad, da vilde han gjerne gjøre sin Feil god igjen²⁾.

I sin Svarskrivelse gav Audfinn ham fuldkommen Ret i hvad han havde gjort, og bestyrkede ham ved forskellige Anførsler af Decretallerne. Hvad det angaar — yttrede han videre — at Arne nu kalder sig Kongens Klerk og kryber i skjul under den verdslige Magt for at erholde Hjælp i sin Ulydighed mod Kirkens Lov, og ikke vil rette sig efter Biskop Salomons Bud og Ban, da er han derved selvbanjat. Biskopperne i Norge skulde have lidet at gjøre, hvis Kongens

¹⁾ Eml. V. 553—555. ²⁾ Brev af 28de September, Barth. Mtt. K. 195.

Klerker skulde drive alt det igjennem, som de ønskede, og der inge skulde være, som over dem kunde domme. Gud mon heller ikke ville at Paven skulde give dem saa sterke Privilegier. Kapelmagisteren o. hans, det vil sige Kongens, Klerker, ere ikke undtagne den biskoppelig Myndighed uden alene i de Punkter, som udtryffeligen ere nævnte Pave Clemens V's Privilegium. Herunder hører ikke det forhaanden værende Tilfælde; og Biskoppen har derfor her med Rette anvendt si straffende Myndighed. Biskop Salomon kan ogsaa — siger han ti Slutning — hvis ham og hans Chorbørdre tykkes raadeligt, forlang af Erkebiskoppen og de øvrige Biskopper, at de hver i sine Kirke offentlig erklære Arne excommuniceret, indtil han vender tilbage til si Skyldighed ¹⁾).

Man kender ikke videre til denne Sags Gang eller Udfald; men der er Anledning til at tro, at den er bleven mindeligen bilagt, hell da Biskop Salomon ingensunde i sin Skrivelse lægger den Paastaaelighed for Dagen, som fremlyser af Audsinns Svar; Salomon træffes desuden i det følgende Aar som den eneste norske Biskop ved Hr. Erling Birkunssøns Side ved Fredsslutningen mellem Norge og Danmark til Konghella den 14de Juni 1327 ²⁾. Men hvad Biskop Audsinn angaar, da seer man tydeligen af hans Optræden som Raadgiver hiin Sag, hvor dybt han bevarede Naget til Kapelgeistligheden, og hvor gjerne han vilde Drotseten til Livs.

74.

Provincialconcilium i Bergen i 1327. Bestemmelser fattede paa samme, hvilkke sigt til Kirkens og Statens indbyrdes Forhold. En Kansler stilles Drotseten ved Siden. Fortsat Spending mellem Drotseten og Biskop Audsinn.

At Biskop Audsinn's og Tilhængeres Modstræben mod Drotseten og hans Styrelse ikke blev uden vigtige Følger, viiste sig snart. I 1327 om Høsten sammentraadte i Bergen et Provincialconcilium under Erkebiskop Gilius Forsæde, paa hvilket Biskopperne Bilhjaln af Drknøerne, Audsinn af Bergen, Halvard af Hamar og Erik af Stavanger nævnes som tilstedeværende. Samtidig fandt sig der Drotseten, som det lader i Følge med den unge Konge, og „andre Kongens bedste Mænd“, til et større Raadsmøde.

De af Conciliet fattede Bestemmelser bleve vedtagne og befeglede den 1ste September:

1) Først og fremst fornyes udtryffeligen Erkebiskop Jons Forordning (udfærdiget paa Conciliet i 1280), hvorved han advarer mod Banskjerninger, der ere bestemte i Kirkens Love, og paabyder, at de

¹⁾ Barth. Mfr. E. 197—199. ²⁾ Eml. V. 555—557.

Bandsfælde eengang om Aaret skulle oplæses ved Biskopsstolene og i de større Kirker paa Landet; i det han tillige paaminder Biskopperne om at opføre sig saaledes, at de ikke med Rette skulle bestyldes for ufornuftig Tausshed, idet de ikke ville eller tør sige Menneskene deres Synder og Forbrydelser ¹⁾.

2) Presterne skulle undervise Folket i Credo, Vaternoster, Marie Vers (Ave Maria) og Vrefrygt for Gudstjenesten, navnlig Messen, og for Helgenerne, forklare dem de syv Hovedsynder og Storheden af Helvedes Pine, som man ved dem paadrager sig, „paa det at Folket kan fly Djævelens Snarer og List og tjene Kristus med Hjertets og Kjemets Keenhed“.

3) Paa det at de verdslige Magthavere, der ikke bruge sin Magt, ei skulde tilbæfte sin Ondskab med Uvidenheds Kappe, forordnes, at en Deel Bestemmelser af Pave Bonifacius VIII's Decretalers 6te Bog skulle oversættes paa Norsk, skrives paa en Tavle og ophænges ved Biskopsstolene og i de større Kirker paa Landet, for at hver, som vil, kan læse og affriye dem. Disse Bestemmelser gaa ud paa følgende: — Ingen Geistlig af hvilket som helst Bielse eller Stand maa indrømme nogen Lægmand Afgift under hvilket som helst Navn; men Keisere og Konger, eller andre Hovdinge, Hertuger, Jarler, Baroner, Drotseter, eller verdslige Magthavere, hvilke paalægge Klerker eller Kirke Afgifter, eller bemægtige sig deres Guds eller byde Andre gjøre det, eller hjælpe dem dertil, de falde i Ban formedelst selve Gjerningen, og af dette Ban kan Ingen løse dem uden med det pavelige Sædes særegne Fuldmagt og Tilladelse ²⁾. Ingen maa forhindre eller forbyde, at de Sager, som efter Lov og gammel Sedvane ligge under Kirkens Dom, virkelig underkastes denne; hvo som gjør det er falden i Ban af selve Verket. Ligesaa de verdslige Styrere, der forbyde sine Undermænd at drive Handel med eller arbejde for Kirkens Personer.

4) Alle Biskopper i Nidaros's Provins skulde paa passende Steder have sine Officialer for at ransage og bilægge de Sager, der høre under Kirkens Omraade.

5) For at indskrænke den blinde Begjærighed, som mange Geistlige vise, og den upassende Kjærlighed, de bære til sine Frænder, især til sine „i utilladeligt og fordømt Frilleliv avlede Børn“, i det de,

¹⁾ S. o. f. II. 37 f.; jfr. N. g. L. III. 232. ²⁾ Denne Artikel findes i Decretalerne VI. lib. III. tit. XXIII. c. 3 (Bonifacius VIII Anno 1296). Der er intet Verbighedsnavn, som egentlig svarer til det norske drótseti, skjønt denne Verbigthed vistnok maa tænkes indbefattet under de af Paven opregnede: „imperatores, reges seu principes, duces, comites vel barones, potestates, capitanei, vel officiales vel rectores, quocunqve nomine cenceantur.“

naar de, hævende fra Fattigdom, ere blevne fede og mægtige af Kirken Guds, dog ikke betænke denne efter sin Død, men give al sin af Kirken erhvervede Ejendom til sine Frænder, — saa stadfæstes en Fjordebordning af Erkebiskop Jon, hvorved bestemmes, at Prestere og Klerker der have Kirker og Beneficier, skulle tillægge disse en Tiendebedel i det Guds, de af Kirken have erhvervet. Den Prest, som ikke iagttager dette, skal ei tage Kirkens Tjeneste og ei begraves ved Kirke, og han ei bøder for sin Død, og skal han adspørges herom i sit Skriftemaal.

6) Christi Korsmærke, „som Alle bør hævde efter Evne“, maa ikke anbringes paa Steder, hvor det fodtrædes eller forurenes, under den tungeste Straf.

7) Dobbelt Fæstemaal eller dobbelt Egestab medfører Ban og selv Gjerningen.

8) Ingen Mand eller Kvinde maa fare i andet Biskopsdom for at slutte Egestab, med mindre de have til Beviselighed sin Biskops Brev. Ellers maa ingen Prest, under Straf af Embeds og Indtægt Fortabelse, sammenvie dem eller være tilstede ved deres Bryllup. Undtagelse maa dog finde Sted med Mænd, der ere saa fornemme, for nuftige og mærkelige, at ingen Frygt kan opstaa for at Nogen ska gjøre Indsigelse mod deres Egestab.

9) Den Ufrik har længe fundet Sted i Norge, at der, af de Chorsbrødres Indtægter, der med sine Formænds Tilladelse ere fra værende (i Udlandet) for at studere (ibrott at studium), udredes Godegjørelse til enhver Bisarius og andre Skyldigheder til Kirken, medens dog de hjemmeværende, om de ikke gjøre Tjeneste i Kirken, alligevel opbære sin Andeel af Kommunens Indtægter. Da nu Følgen herer, at saa eller ingen Chorsbrødre findes ved Biskopsstolene, der ei i Stand til at fare udenlands for at studere, — saa forordnes, at hine Chorsbrødre skulle nyde den fulde Indtægt af sine Præbender men Betalingen for Bisarius og anden Skyldighed til Kirken skal tages „af det Kommune, som ligger til Samtliges Bord“.

10) Ingen Kirkens Formand eller Styre maa overdrage Kirken Ombud eller Guds til nogen Lægmand, hvis han kan faa en Klerk som er brugelig dertil.

11) Hver den Klerk, som aabenbarligen indgaar i Sammenrottel mod Kirkens Ret og Frihed eller den biskoppelige Verdighed, skal bli af den Grund ikke kunne befordres til nogen Hæder i den biskoppeli Kirke, hvortil han hører ¹⁾.

Man skjælnet i disse Conciliebestemmelser mellem de Artikler, d

¹⁾ N. g. L. III. 270—277.

angaa Kirken, og de, der have en statsretlig Betydning og ere stilede mod den styrende verdslige Statsmagt. Blandt de første findes flere, hvis Hensigtsmæssighed ikke lader sig benegte, saaledes navnlig den der angaar Chorsbrødre, der studere i Udlandet. De sidste antyde en Tilbagetærmelse fra Geistlighedens Side til Erkebiskop Jons Grundsatninger, hvilken maatte synes den verdslige Styrelse hoist betænkelig og farlig.

At man ved den første Artikel, Fornylelsen af Erkebiskop Jons Bændbestemmelser, og ved den tredje Artikel, Indskjærpelsen af Pave Bonifacius's Bud angaaende Kirkens Immunitet: dens fritagelse for Beskatning ved verdslig Statsmagt, og dens Unddragelse fra verdslig Dommermyndighed, — har havt for Die Drotsetens nys forud omtalte Bestrøbelser, at skaffe Staten Pengebidrag af Kirken, og i det hele hans Fremfærd ligeoverfor denne i Udøvelsen af sin styrende Myndighed, det er saameget mindre tvivlsomt, da man endogsaa har faaet hans Verdighedsnavn ind i den norske Oversættelse af Pave Bonifacius's Forordning ¹⁾. Man tager neppe heller synderlig Feil, naar man heri seer en Virkning af den overveieende Indskydelse, som Biskop Audfinn ved sin Kraft og canoniske Værdom øvede paa sine Standsbrødre.

Men Erling Bidsunson var paa den anden Side ikke den Mand, som uden Modstand lod det Kongedømme i Stikken, hvis Ret han var sat til at forsvare; og han har ganske vist havt de verdslige Størmand i Raadet paa sin Side. At en skarp Tvist mellem begge Partier har fundet Sted i Anledning af de senest udhævede Conciliebestemmelser, har man fuld Grund til at antage, ligesom og at Trubler mod Biskopperne ere blevne udtalte fra den verdslige Statsstyrelses Side. Forholdene lignede paafaldende dem, der fandt Sted i Kong Erik Magnussons tidligste Regjeringsaar, og Striden kunde vel ogsaa nu have taget en ligesaa voldsom Vending som dengang, hvis den hierarkifftindede, stridige Audfinn havde været den norske Kirkes øverste Forstander, istedet for den maadeholdende forsonlige Eilif, og hvis ikke den tidligere Strids forbærvelige Følger endnu havde været mange af de ældre baade geistlige og verdslige Høvdinger i friskt Minde. At begge Partier for dette Sinde endelig maa være komne hinanden i Møde, og et Slags Overenskomst bragt i Stand, kan med Sikkerhed sluttes af den Forordning, som næstfølgende 14de September, altsaa fjorten Dage efter Conciliebestemmelsernes Udfærdigelse, blev udstedt i Kongens Navn.

Kongen forkynder i denne, at han med Raad og Samtykke af „den verdslige Herre og aandelige Fader, sin kjæreste Ven“, Erkebiskop

¹⁾ S. o. f. II. 223.

Eilif og de Herrer Biskopper Audfinn, Halvard og Erik, samt „andre hans bedste Mænd, som da vare tilstede hos ham“, har gjort følgende Bestemmelse: — at den Christenret, som Kong Haakon den Gamle og Erkebiskop Sigurd gave og samtykkede med de bedste Mænds Raad og Samtykke, som da vare i Riget, den skal nu holdes alle Mænd imellem, saaledes som den dengang gif. Derfor byder Kongen sine Ragsmænd at affige Kjendelse (leggia orskurd) efter dens Udsagn i alle de Sager, som Ragsmænd dengang havde at dømme og kjende i¹⁾.

Forordningen lader med temmelig Sikkerhed formode, at Biskopperne atter have fremstuffed Erkebiskop Jons Christenret som den Kirkelov, der burde gjælde i den nidarøsske Provins, og dermed naturligtvis fordret dens Bestemmelser baade med Hensyn til Geistlighedens Skattefrihed, selvstændige dømmende Myndighed, Tienderet o. s. v. tage til Følge. Men den verdslige Styrelse har svaret dem paa samme Maade, som Tilfælde havde været i Kongerne Erik Magnusøns og Haakon Magnusøns Dage, nemlig med at frastjende hiin Christenret al lovlig Gyldighed og henvise til den ældre Christenret, som den eneste gjældende. Og Biskopperne maa omsider have fundet sig i ikke alene at opgive sin Fordring, men have endogsaa givet sit formelige Samtykke til den ældre Christenrets Opretholdelse som den norske Kirkes fremdeles gjældende Lov.

Men paa den anden Side bærer ogsaa selve den omtalte Forordning Spor af, at Biskopperne ikke have gjort den nævnte Indrømmelse uden at erholde af den verdslige Styrelse en modsvarende, der gif ud paa en Afændring i den bestaaende Styrelsesform, hvilken Afændring er bleven udtolket Geistligheden til Fordeel. Forordningen slutter nemlig saaledes: „Dg til sandt Vidnesbyrd om, at vort (Kongens) Raad har samtykket dette, satte med vort (Kongens) Segl Hr. Erling Vidkunson, vor Drotsete, sit Segl for dette Brev . . . . . Hr. Paal Baardson, vor Kansler, beseglede (satte Kongeseglet for), Ivar Audunson skrev“.

Her optræder efter flere Aars Forløb igjen en Kongens Kansler, der er det kongelige Segls Bevarer og den som dermed besegler de i Kongens Navn udsædte Breve. Ligesom Hertuginde Ingebjørg, i de Aar hun paa en Maade anmasjede sig Rigsstyrelsens Ledning, havde skudt Kansleren, Ivar Dlafson, tilside og efter eget Godtykke benyttet det kongelige Segl, — saaledes havde ogsaa Drotseten Erling Vidkunson i sit hidtilværende Rigsforskerstabs, efter alle kongelige Brevskaber at dømme, som fra den Tid ere levende, ikke benyttet nogen Kansler, men selv bevaret det kongelige

¹⁾ N. g. L. III. 153.

Segl, og dermed beseglet de Breve, som udfærdigedes i Kongens Navn. Derfor maa man visseligen ikke tro, at han forte Rigsstyrelsen ganske uindskrænket, uden Raadets Raad. Man seer tydelig — som allerede forhen paapeget ¹⁾ — at han jævnlig har traadt sammen med Rigets verdslige og geistlige Store og raadført sig med dem, som Kongedømmets selvskrevne Raadgivere, om vigtige Regjeringsanliggender. Ja det synes endydermere, som han endogsaa har havt stadig ved sin Side til daglig Raadførelse et engere Raad, nogenlunde svarende til det af Kong Haakon indsatte Styrelsesraad, i hvilket han dog selv har havt den afgjørende Stemme. Men i dette Raad har ingen Kansler, neppe engang nogen høiere Geistlig været, i det Ivar Nafsen fremdeles er bleven fjærnet fra Kanslerforretningerne, og efter hans rimeligviis i Mellemtiden indtrufne Død, baade Kanslerembedet og Vicekanslerembedet ja vel muligt endog Provstiet ved Mariestirken er ladet ubesat, og underordnede kongelige Klerker ere blevne benyttede til at opsætte Styrelsens skriftlige Udfærdigelser. Formen for disse seer at have været den, at de udstedtes i Kongens Navn, om end ikke Kongen selv var tilstede, og at Drotseten selv satte Kongeseglet for samt sit eget ved Siden, som et Vidnesbyrd om, at Udfærdigelsen havde hans og Raadets Samtykke.

Paa denne Maade udelukkede — som det lader — Drotseten den høiere Geistlighed ganske fra Indseende med og Deeltagthed i Rigsstyrelsens daglige Gang, om han end ikke kunde udelukke Biskopperne fra Forhandlingerne i Kongedømmets større Raad, naar dette samlede; — og i denne sin Fremfærd er han ganske vist bleven understøttet af en stor Deel af Rigets verdslige Stormænd, der helst ønskede Geistligheden saa meget som muligt udenfor Statsstyrelsen. Slig Styrelsesform var imidlertid ikke efter Biskoppernes, og allermindst efter Biskop Audfinns Sind. Man seer jo netop, at han i Forhandlingerne om Geistlighedens Beskatning til Landets Forsvar mod Russerne anførte, at Folk ingen Bested vidste om Anvendelsen af Rigets Pengemidler ²⁾. At faa indskudt igjen et fast geistligt Medlem i det engere Styrelsesraad, der stadigon kunde staa Drotseten, i det mindste controlerende, ved Siden, maatte være deres høieste Ønske, — og det nærmeste Middel frembød sig i Kanslerembedets fornyede Besættelse med en høi Geistlig, og Kanslerens Dvertagelse af Kongeseglets Bevaring. Drotseten kunde nemlig da ikke uden hans Vidende og Samtykke faa afsedt noget som helst Brev i Kongens Navn. Dette Ønske maa det være lykkelts Biskopperne, rimeligviis under Audfinns Ledning, at drive igjennem paa det store Rigsmøde i Bergen; — og først da dette var opfyldt, have de gaaet ind paa den ovennævnte Bestemmelse angaaende

¹⁾ S. o. f. II. 218.   ²⁾ S. o. f. II. 220.

Christenretten. Indskjærpelsen af Erkebiskop Jons og Pave Bonifacius's Forordninger til Kirkens Beskyttelse mod verdslige Magthaver Bold har saaledes fra Provincialconciliets Side været et Stræmmiddel mod Drotseten og det verdslige Raad, der ikke blev frugteløst. Formen for de i Kongens Navn udsedte Breve blev fra nu den, at Kansleren i Slutningen nævntes, som den, der beseglede de med Kongens Segl, altsaa var ansvarlig for dettes Anvendelse, mens Drotseten forud nævntes som den, der satte sit Segl ved Sid af Kongens, til Vidnesbyrd om, at Kongens Raad samtykkede Udførelsen. Hvad Geistligheden saaledes ved Forordningen af 14de September 1327 paa den ene Side tabte i hierarkisk Selvstændighed vandt den paa den anden Side ved en forøget Indflydelse paa Statsstyrelsen i Kongens Mindreaarighed.

Den Mand, som nu optraadte i det vigtige Kanslerembede, var ganske vist særligen udseet dertil af de paa Conciliet samlede Biskopper. Paal Baardson havde i længere Tid været Chorsbroder i Bergens Kathedralkirke. Udentvivel er han den Magister Paal, der 1313 nævnes som Biskop Arnes Fuldmægtige i dennes Tvist med Erkebiskoppen¹⁾. Allerede tidligere maa han have studeret i Udland og der erhvervet sig Magistergraden. Senere havde han i flere Aar studeret baade den civile og canoniske Ret i Paris og Orleans. Han stod paa en fortrolig og venstabelig Fod med Biskop Audsinn, der 1320, under hans Ophold i Paris, havde udseet ham til sin Fuldmægtige ved Kurien i Anledning af Sagen med Kapelgeistligheden hvilken Sag dog, som forhen fortalt, blev bilagt hjemme²⁾. Biskoppen havde baade i den Anledning, og siden da Paal erholdt Doktorgraden i Orleans, rigeligen understøttet ham med Pengemidler³⁾. Han var kommen hjem til Norge i Begyndelsen af 1326, var ogsaa bleven Chorsbroder ved Nidaros's Kathedralkirke og benævntes *utriusque juris doctor et professor*⁴⁾. Paals Lærdom og især Retkundighed maa, efter alt dette at domme, have været almindelig kendt, og en yderligere Anbefaling for ham i Biskoppernes Dine maa det ganske vist have været, at han ei hørte til de kongelige Kapellere, men derimod var og længe havde været biskoppelig Chorsbroder. Om Paal Baardson, idet han blev Kansler, tillige, ifølge Kong Haakon Magnussens Bestemmelse, er bleven Provst til Marie-Kirken i Oslo, er uvist. Han nævnes aldrig, saavidt vides, i sin Egenkab.

Den Forandring, som Biskopperne havde — man kan vel sige

¹⁾ S. o. f. II. 160.   ²⁾ S. o. f. II. 212.   ³⁾ Euhm D. S. XII. 147 (Barth. Mstr. E. 107).   ⁴⁾ Euhm D. S. Est.; Brev i Barth. Mstr. 160 *ifr.*, Eml. V. 353.

fremtvunget i Styrelsesformen, forøgede for Diebliffet Spendingen mellem dem og Drotseten, der ikke savnede et mægtigt Tilhang blandt Røgfolket, især blandt de verdslige Stormænd. Man sporede allerede dette om Høsten og Vinteren næst efter Provinzialconciliet i adskillige Optrin i Bergen, hvor Drotseten og muligen ogsaa den unge Konge forblev Vinteren over 1327—1328 ¹⁾. De verdslige Store bare, som let kan tænkes, især Nag til Biskop Audfinn, hvilken de viftuof, og det med Grund, ansaa for Sjælen i det hierarchiske Modstandsparti; og de synes at have villet prøve hans Standhaftighed ved at vække Uvillie og Opsætsighed mod ham hos Folket i Bergen.

Man valgte til Udgangspunkt Tiendespørgsmaalet, der endnu i mange Henseender maatte ansees som uafgjort, saalænge der fandt en Ballek Steb mellem ældre og nyere Grundsætninger for Tiendes Hvælse, især med Hensyn til Tiende af Gaardleie. En vis Svein Sigurdsøn ²⁾ Klerk, Undersehirde eller Understatmester i Bergens Kongsgaard, altsaa en af Kongebømmets Embedsmænd, vegrede sig haardtvaftet for at erlægge Tiende af sine Gaarde i Byen, hvilken Tiende, i Folge Biskoppens Paastand, nu ubredebes af de bedste Mænd ordentlig og godvilligen. Hvergang Biskoppen tiltalte ham i denne Sag, svarede han kun trodsende, at han aldrig havde betalt og aldrig heller vilde betale Tiende af sine Gaarde; og da han mærkede, at Biskoppen om Høsten 1327 agtede at gribe til alvorligere Midler mod ham, satte han hele Byen op mod Biskoppen og Kirken, og fik Drotseten samt Lagmanden i Kongens Gaard, Hr. Guttorm Kolbjørnsøn ³⁾, til at deeltage i Stemplingen. Biskoppens Modstandere holdt i denne Anledning mange Møder hos Prædikebrødrene, hvilke altsaa nu som oftere forhen maa have optraadt fiendtlighedsinde mod den verdslige Geistlighed; og man tilkaldte til et saadant Møde alle Herremænd (herramenn), som dengang vare i Staden og alle Husbønder. Guttorm Kolbjørnsøn førte Ordet paa Mødet og yttrede blandt andet, at Biskopperne og deres Chorsbrødre ei vilde standse, før der blev

¹⁾ At Drotseten og Kansleren begge vare i Bergen den 14de September 1327, seer man af det ovenfor Anførte; at de ogsaa vare der den 12te Marts 1328, sees af et Bestyttelsesbrev for Michaels Kloster i Bergen af denne Dag, udstedt i Bergen af Kongen og hans Raad med følgende Slutningsformular: „Til sandt Vidnesbyrd, at vort (Kongens) Raad har saa samtykket, satte med vort (Kongens) Segl Hr. Erling Vidkunson, vor Drotsete, sit Segl for dette Brev — — Hr. Paal Baardsøn, vor Kansler beseglede, Ivar Audunsøn ffrev“ (Munkelivsbogen). At begge have været i Bergen Vinteren over, synes allerede heraf klart, og bestrykes fuldkommen ved den nu følgende Beretning, der egentlig skriver sig fra Biskop Audfinn. Den unge Konges Nærværelse hos Drotseten og Kansleren ved denne Tid er usikrere, men dog ganske sandsynlig. ²⁾ Suhm D. S. XII. 172, 198. ³⁾ Om denne see Sml. I. 160—164.

spillet dem et saadant Puds, som Lybekkerne for ikke længe siden havde gjort sin Biskop og sine Kanniker, idet de forviste dem fra Staden og nedbrøde deres Huse¹⁾.

Det kom nu saa vidt, at alle de tilstedeværende med Haandta indgif den Overenskomst, at Ingen i Bergen heben af skulde erlægge Gaardetiende (gardatiund), men kun en godvillig Hjælp, der ei skulde bære Navn af Tiende. Herom udsærdigede man endogsaa et Brev til Erkebiskoppen, hvorunder de fleste Husbønder satte sit Segl. Men nu krævede man Kongens og Drotsetens Stadsfæstelsesbrev herpaa Drotseten, der vel fra først af havde pustet til Ilden, men, som de lader, ikke selv deeltaget i de omtalte Møder, i det mindste neppe det sidste, kom ved dette Forlangende i en vanstelig Stilling. Hø havde uidentivl paa den ene Side Betænelighed ved ligefrem at bifalde et Skridt, der kunde synes Mange oprørsk og ulovligt; og hø kunde paa den anden Side ikke længer raade for Kongens Segl uden Samtykke og Medvirken af Kansleren, som ganske vist, baade af Høens syn til Sagen selv og til sit personlige Forhold til Biskop Audfinn kraftigen har modsat sig det Hele. Det forlangte Stadsfæstelsesbrev blev ikke givet, hverken under Kongens eller Drotsetens Segl.

Dette var en Streg i Regningen for de Opsætste, som de neppe havde forudsæet, da de fattede sin Beslutning. De havde aabenbar foretaget det driftige Skridt, de gjorde, i fuld Forventning om høier Stadsfæstelse, hvilken vel Hr. Guttorm paa Forhaand havde lovet dem men da den udeblev, ræddedes de for sin egen Driftighed, og hver en felt af det omtalte Brevs Udstedere rev igjen sit Segl fra Brevet og tilintetgjorde derved den hele Overenskomst.

Imidlertid fremfor Biskop Audfinn, uden at lade sig skræmme af Stemplingen, imod Svein Klerk med de almindelige Naamindelser og satte ham omsider i Ban for hans Trodsighed (den 29de Januar 1328) Svein tabte Modet. Han henvendte sig til Biskoppen og tilbød denn først en godvillig Hjælp, der dog ikke maatte kaldes Gaardetiende men da dette Tilbud ikke modtoges, gav han fuldkommen efter, forlægede sig med Audfinn og blev løst af denne (den 8de Februar²⁾).

¹⁾ Hermed sigtedes til Urolighederne, som havde fundet Sted i Lybet i Aa 1299 mod den myndige og anmasende Biskop Burchard, der efter flere Blyge Dptrin virkelig forjoges fra Byen med sit Kapitel. (Sml. V. 356 Not-
²⁾ Men ikke den Svein Klerk, Kongens Underseher, er sam-
 Person som den Svein i Grisen (Sveinn bondi i Grisenom), hvilken Biskop Audfinn i et Brev af 10de Januar 1328 (Barth. Mfr. E. 241) pålægger Presten Sigurd at advare om at betale Tiende af sine Gaarde i Byen hvilken han i Brev af 29de Januar (Sfs. 242) paalægger samme Prest baulyse, og hvilken han endelig ved Brev af 8de Februar s. A. (Sfs. 24e afsejer af det Ban, hvori han er sat af Biskoppen?

Men skønt saaledes Guttorm Kolbjørnsøns Anslag blev forstyrret, og Svein Klerk undertastede sig Biskoppen, saa var dog ei dermed Stormen neddæmpet. Drotseten havde ikke voyet eller formaaet at give den af Guttorm istandbragte Beslutning kongelig Stadsfæstelse, men han var, som tydelig skjønnes, nødig vegen tilbage, og hans Stemning mod Biskopperne var i Grunden usforandret. Han havde engang, da han indfandt sig for at understøtte Svein Klerks Sag, ligefrem yttret i Chorsbrodrenes Paahor, at Biskopperne vel ikke vilde afsade med sine Anmættelser, for man igjen gjorde dem sig Veg, som blev gjort med Erkebiskop Jon; og der tør vel have ligget nogen Mening i denne Trubfel. I alt Fald gjorde det almindelige Kjendskab til Drotsetens Stemning Biskop Audfinns Modstandere driftigere. Paa en Hirdstevne i Kongens Gaard stadfæstede de sig imellem, at hverken Tiende eller anden Kirkens Rettighed herefter skulde søges med Van, — en Beslutning som i Grunden stemmede med en ældre, for omtalt kongelig Forordning af Haakon Magnusson ¹⁾, — og de reiste en formelig Jorsfølgelse mod Svein Klerk for den Estergivnehed, han havde viist mod Biskoppen. Guttorm Kolbjørnsøn, Lagmanden i Kongens Gaard, paastod at Svein skulde dømmes Udbemand, fordi han havde forligt sig med Biskoppen; men saa vdt vilde dog ikke Hr. Baard Petersøn, Gulathing-Lagmand ²⁾, og de andre tilstedeværende Lagmand gaa. De dømte derimod Svein i 13 Marks og 8 Drutgers Bod, den almindelige Bod for Drevbrud, d. e. for Dvertrædelse af Kongens Forordninger, og Svein, der her ved blev stræmmet, erklærede nu paany, for at behage Hr. Guttorm, at han ingen Gaardtiende vilde yde.

Biskop Audfinn holdt alligevel sit Mod oppe og lod oversætte paa Korf saamange af de paa sidstafholdte Provinzialconcilium vedtagne Bestemmelser, som særligen angik Twistens Gjensind, — naturligtviis for derved, til Lægfolkets Advarsel, at gjøre dem almindelig bekjendte. Han understøttedes ogsaa troligen af Kansleren, som imidlertid herfor havde meget at sige af Drotseten. Mellem disse tvende høie Rigs-embedsmænd raadede i det Hele en saare bitter Stemning, navnlig fordi Kansleren negtede at sætte Kongens Segl for flere Breve, som Drotseten vilde have udstedt; og Lægmandene i Raadet lagde ikke Dolgsmaal paa sit Duffe, at faa Seglet igjen fra Kansleren tilbage i sine egne Hænder. De søgte at volde ham Bryderi paa alle Maader. Saaledes, da han krævede af Fehirben Penge for at reise øst i Landet, bleve disse ham negtede, i det man paastod, at han selv skulde Foste sin Reise. Man satte al sin Hu til at bringe ham i Forlegenhed ved saadanne Anslag, for igjen at faa Fingre paa Seglet og faa

¹⁾ S. o. f. II. 119.

²⁾ Om ham see Sml. II. 201 Not. 3.

Kansleren stødte ud af Raadet. Da kunde de opnaa sit Dnske, atter at raade ene for Kongedømmets Guds og Rigsstyrelsen ¹⁾).

Den her givne Skildring af Forholdet mellem Kongens daglige Raad og Biskop Audfinn, samt inden Raadet selv mellem Drotseten og den nys bestfittede Kansler, skriver sig fra en Part i Sagen, nemlig Biskop Audfinn selv, der saaledes fremstillede den for Erkebiskop Eilif. Man kan mistænke Skildringen for at være noget eensidig, men de fremsatte Kjendsgjerninger har man ikke den ringeste Anledning til at betvivle. Audfinn opfordrede i sin Indberetning Erkebiskoppen til at hjælpe ham med sit Raad og mage det saa, at alle Biskopper i den nidarøsske Kirkeprovinc kunde gaa frem paa een og samme Maade. Audfinns Hensigt var, som man klarligen seer, at skabe en fast ordnet geistlig Modstandskraft til Hierarchiets Fordeel mod den verbøslige Rigsstyrelse.

Biskop Audfinns fiendtlige Forhold til Drotseten og Raadets verbøslige Medlemmer viser sig end yderligere i den Stilling han ved denne Tid indtog til Hertuginde Ingebjørg og Hertug Knut Porse. Venstabet mellem disse tvende var som allerede antydet blevet meer og meer fortroligt. Den 14de Juni 1327 var en Fred kommen i Stand til Konghella mellem Norges Rige og Kong Baldemar Eriksøn af Danmark, rimeligviis ved den da i Danmark saa indflydelsesrige Hertug Knuts Medvirkning ²⁾); og Dagen efter, den 15de Juni, blev sammesteds et Forlig sluttet mellem Hertugen selv og „Norges Riges Mænd“, hvori Drotseten dog ikke udtrykkelig nævnes blandt Forligsbrevets Udstedere ³⁾. Derpaa fulgte efter ganske saa Dages Forløb Knuts og Ingebjørgs Egtteskab den 22de Juni, ganske vist uden Drotsetens Samtykke og mod hans Dnske. Ingebjørg havde naturligviis ikke ubetydeligt Guds i Norge, hvilket hun og hendes Mand ei vilde give Slip paa. Men Drotseten og hans Parti synes, i sin Uvillie over hendes Egtteskab, ikke at have agtet hendes Krav; ja de have vel endogsaa inddraget en Deel af hendes norske Guds under Kongedømmet. Herover opstod Tvist mellem Hertug Knut og den norske Rigsstyrelse, og under denne Tvist finder man, at Biskop Audfinn tog sig af Hertugindens Sag ⁴⁾, ligesom det var til ham og Bergens Bymænd Hertugen henvendte sig i Breve af 6te April og 14de October 1328 om Bistand for at saa gjennemdrevet sin Hustrues formeente Ret mod Drotseten ⁵⁾. Dette viser i alt Fald, hvilke Tanker Hertugen og Hertuginde have havt om Audfinns Sindelag mod Drotseten og Raadet. Man kjender

¹⁾ Brev fra Biskop Audfinn til Erkebiskoppen af første Halvdeel af 1328. Sml. V. 352—359. ²⁾ S. o. f. II. 222. ³⁾ Sml. V. 557. ⁴⁾ Audfinns Brev til Hertuginde (af Halland og Samsø) af 18de April 1328. Barth. Mstr. E. 122. ⁵⁾ Thorkel. Anal. 79; Sml. V. 558.

forresten intet til Audfinns Virksomhed i denne Sag; men hvad enten den nu har været stor eller ringe, saa maa den ikke have ledet til noget Tilfredsstillende for Hertug Knut. Denne findes nemlig at have sejdet paa Norge i Slutningen af 1328 eller Begyndelsen af 1329, dog, saavidt skønnes, uden derved at opnaa nogen Fordeel ¹⁾).

I en eller anden Forbindelse med Striden mellem Biskop Audfinn og Drotseten stod uidentivul nogle Trætter, som Biskoppen i 1328 havde med Bønderne i Sogn og Firdafylke, der viste sig ulydige og opsætsige mod ham. Til Sogningerne klagede han i Brev af 25de Juli over, at adskillige af dem havde ført et ondt Levnet, og vilde dog ei underkaste sig Skrift af den, som havde Biskoppens Fuldmagt til at løse, nemlig Hovedpresten paa Stedja. Der var ogsaa Nogle, der opbidede Bønderne og forbød dem at søge Provstestyvne eller Møde af Kirkens Mænd. Slig Ulydighed — siger han — maa ikke taales, og derfor kundgør han, at Presten Thorer paa Stedja har hans Fuldmagt til at afgjøre alle Sager, som der kunde forefalde, og til at anvende Bansstraf, hvis sligt maatte behøves ²⁾. — I et Brev til Folket i Firdafylke af 21de September, klagede han over den Ulydighed, somme udviste i ikke at ville erlægge ret Tiende af sit Erhverv, navnlig af Nodder, som af anden Grode, skjønt Gud gav dem hiin Frugt uden nogetsomhelst Arbejde og Bekostning fra deres Side. Han byder sine Provster at søge de Ulydige efter Christenretten og Kirkens Lov ³⁾. — Det er klart, at Opsætsigheden mod Biskop Audfinn i Bergens By har smittet paa Landbefolkningen sammesteds i hans Biskopsdomme, og det er rimeligt, at hans Hovedmodstandere ei derved have været uvirkomme. Men Biskoppen synes at have været heldig nok til at kvæle denne Landfolkets Opsætsighedsaand saagodt som i Fødselen.

Der var saaledes paa denne Tid Stof nok forhaanden til Splid mellem Stat og Kirke i Norge, og urolige Hoveder fandtes, som man ser, paa begge Sider, hvilke pusede til den ulnende Jld. Det er ogsaa vanskeligt at sige, hvorvidt det kunde have gaaet, ifald en heftig og stivsinnet Mand, som Biskop Audfinn, havde staaet i den norske Kirkes Spidse istedet for den fredelige og maanedholdne Erkebiskop Eilif, — og hvis ikke Drotseten og Kansleren, uagtet det spændte Forhold dem imellem, alligevel, som det lader, havde underordnet sin gjenfærdige Uvillie Hensyn til Fædrelandets Gavn. Den i 1327 indførte Styrelsesorden, hvorved Kansleren stillede ved Drotsetens Side i Rigsstyrelsen, forblev, uagtet de paapegede truende Tegn, staaende ved Magt i flere Aar, og Landet har ganske vist dermed fundet sig vel tjent.

¹⁾ Jøsl. Ann. 226. ²⁾ Barth. Mstr. E. 235. ³⁾ Barth. Mstr. E. 236.

Udentyvigt har ogsaa den af Paven udviste Fjælselighed, i det har som før sagt, indbrømmede Kongen Halvdelen af Pavetienden i Norge til Landets Forsvar mod Russerne ¹⁾, bidraget sit til at stemme Drosseten og Raadet mildere mod Geistligheden. Uagtet nemlig Frede til Novgorod for Diebliffet havde gjort denne Pengehjælp mindre nødvendig, finder man ikke, at de pavelige Nuntier og Ovrindsamler Johannes de Senone og Bernhardus de Ortulis, der allerede i Begyndelsen af 1327 befandt sig i Norge ²⁾, have gjort nogensomhelst Vanskelighed ved at oplade den ³⁾. Under sit Ophold i Norge i den nævnte og følgende Aar paastjyndede de Pavetiendens Indsamlingen men afgav tillige, efter hvert som den indkom, den for Kongedømmet bestemte Andeel, hvilken Erkebiskoppen og Biskopperne modtog for Kongens Vegne ⁴⁾. Ogsaa efterat Nuntierne selv havde i 1328 besøgt Norge ⁵⁾, vedbleve deres Fuldmægtige at udvise den samme Omærfksomhed mod Kongedømmet, og baade Erkebiskoppen og Biskop Auhfinn, hvilken sidste var særligen bemyndiget af Erkebiskoppen Landets Store (Kongens Raad) til at opbære Kongens Deel, paafølgende i denne Henseende med den største Nidkjærhed Kongedømmets Lærere Pavetienden synes for de fem norske Biskopsdømmers Vedkommen alene at have udgjort henved 5000 Mark Sterling, hvortil for Det søndernes og Grønlands Biskopsdømmer kom 256 Mark Sterling. Kongedømmets Halvdeel kan altsaa i det Hele — de islandste Biskopsdømmers Tiende medtagen — regnes for at have udgjort omtrent 3000 Mark Sterling, en for den Tid ganske anseelig Sum ⁷⁾.

I hele denne Forhandling aabenbarer sig — som man sees — den ringeste Misnoie fra Biskoppernes Side med den Gavmildhed, Paven havde vist mod Kongedømmet; og man maa heraf slutte, at daværende norske Biskopper langt fra have været saa ganske forblinde af sin hierarchiske Aand og af sin Frefrygt for det pavelige Sætt eller saa ganske blottede for Fædrenelandsfind og Hengivenhed for Kongedømmet, at de jo gjerne saa, at noget kom Kongen og Landsstyret til Gode af hvad Paven udpressede af deres Kirker, heller end dette skulde kastes i det bundløse umættelige Svælg, som det apostoliske Skatkammer forlængst viste sig at være.

¹⁾ S. o. f. II. 220. ²⁾ Deres Brev dateret Hamar 18de Martz 1327. Dipl. II. 137. ³⁾ Bernhards Kvittering til Erkebiskoppen dateret Bergen 11te August f. A. Suhm D. S. XII. 160. ⁴⁾ Suhm D. S. XII. 171—175. ⁵⁾ Suhm D. S. XII. 173. ⁶⁾ Erkebiskoppens Breve af 26de December 1328 (el. 1329) Suhm D. S. XII. 198, 200. ⁷⁾ Suhm D. XII. 173—175. Beregningen der skæner jeg imidlertid ikke. Jeg har regnet omtrent 3 Mark norsk Mynt i Begt at udgjøre 1 Mark Sterli Pavetienden i Sverige, hvoraf ogsaa Kongen opbaar Halvdelen, var, mælligt nok, mildere end den i Norge.

75.

Nidaros's Kathedralkirkes Brand. Biskop Audfinns Virksomhed og Død. Flere Bl. Koptskrifter. Erling Vidkunson afsaar som Drotsete, og den unge Kong Magnus Eriksson optræder som selskystrende. Erkebiskop Gillis Død.

Paa denne Tid hendte i Nidaros en stor Ulykke. Den pragtfulde Kathedralkirke, Christkirken, afbrændte den 4de April 1328, som var den Paaske dag. Ikke alene alt Træværket i den brændte, men ogsaa meget af Murværket, Steenpillarer og Steenbuer baade foroven og forneden, tog Skade, ligesom Klokker og mange andre Klenodier ødelægdes. Erkebiskop Gillis udstedte den 12te August fra Nidaros Rundskrivelse til alle sine Lydbiskopper, hvori han forkyndte dem denne Ulykke. Christkirken — siger han derti — kunde kaldes en Krone og Prydelse ikke alene for Norge men og for flere Lande, paa Grund af den hellige Olafs Anseelse, „der hædrede den ved sin Nærværelse, og med sine herlige Tærtegn og sit Forbønsord (arnadarord)“. Han klæder Ødelæggelsen paa Murene som saa stor, at man kunde vente sig end større Skade, hvis de ei snartligen bleve istandsatte. Men herz til havde han ei selv Tvivl. Derfor henvendte han sig til alle „Guds, den hellige Olafs og sine Venner“ med Bøn om Hjælp til Kirkens Genopbyggelse, idet han mindede om den Ære og Sjælehjælp, hvori de derved kunde vorde deelagtige, og særligen om de Indulgenser, som Haven havde forundt alle dem, der bidroge til dens Opførelse¹⁾. Dette Erkebiskoppens Dpraab havde til Følge, at der overalt i Provinsen blev bedet for Nidaros's Kirke, og at store Gaver til den bleve samlede²⁾.

Biskop Audfinn af Bergen havde, samtidigen med sin ovenomtalte Tvist med Drotseten og Raadet, mange andre vigtige Sager at tage Bære paa, og hans Afværd med Hensyn til disse vidner, ligesom alt hvad før om denne Prælat er berettet, om hans Virksomhed og Nidkærlighed for sin Biskopsstols Lær og Ære.

I 1325 kom for Audfinns Domstol i Bergen en Heresag. Den for Anvendelse af Trolddom beskylde var en Enke, Ragnhild med Dgenavnet Tregagaas. Hun havde allerede i sin Mand's levende Live havt uilladelig Omgang med en vis Baard, skjønt hun var beslegtet med ham i forbudne Led. Af Kærlighed til ham og for at forstyre hans egteskabelige Forbindelse med en Bergliot havde hun nu inbladt sig paa at øve overtroiske Trolddomsgjerninger og fremsige visse „kjetteriske“ Besværgelser, hvilke hun havde lært i sin Ungdom. Da Rygtet herom blev meer og meer udbredt, stevnede Biskoppen hende for sig den 28de Januar, men kunde da ingen Tilstaaelse faa af hende. Hun blev imid-

¹⁾ Eml. V. 561—563; Bp. Laur. S. c. 57; Jøl. Ann. 224. ²⁾ Bp. Laur. S. c. 57. At dette ikke alene skeede paa Island, følger af sig selv.

Iertid fængslet, og tilstod endelig ved et nyt Forhør den 8de Februar strømmet ved Sysselmanens Trubler, alle de mod hende gjorte Beskyldninger. Da hun imidlertid siden yttrede overordentlig stor Anger og det desuden erfarede, at hun under Udvøelsen af sin Forbrydelse ikke havde været ved sin fulde Forstand, saa dømte Biskoppen hende efterat hun havde affvoret sin Bildfarelse, til en meget streng live varig Pönitense i Faster, samt til en syvaarig Pilegrimsfærd til hellig Steder udenfor Norge¹⁾.

Under Audfinns Biskopsstyrelse — Aaret vides ikke — kom Forlig og en Overenskomst i Stand mellem Bergens Prestestab og Prædikebrødrene sammesteds, der sigtede til at gjøre en Ende paa mange forargelige Tvistigheder, som næsten uafbrudt i en lang Række af Aar havde været yppede fra begge Sider. Overenskomsten sluttedes ved en Voldgift, i det Sagens Afgjørelse overgaves visse og blandt begge de stridende Parter udvalgte Mænd; — paa Prestestabets Side: Biskop Audfinn og tvende af hans Chorsbrødre, paa Prædikebrødrenes Side: Prioren Olaf og tvende Ordensbrødre, alle Conventet i Bergen. Blandt Overenskomstens Artikler maa udhæves: — at Prædikebrødrene skulde beholde et omtvistet Legat af Biskop Narve; — at Chorsbrødrene og Prædikebrødrene ikke skulde forstyrre hinandens Begravelser og Sjælemesser, men holde disse i en vis bestemt Orden; — at Prædikebrødrene skulde strengeligen agte de Baskættelser, som ved Bergens Biskop eller hans Official forkyndtes, og ikke styrke eller hjælpe den bergenske Kirkes Fiender eller arbejdes dens Skade, saalænge ingen Uret øvedes mod dem af Biskoppen eller hans Kapitel; — at Prædikebrødrene i sine Skriftemaal og sine Tal skulde formaa Folket til retteligen at yde Tiende; — endelig at alle so henværende Tvistigheder hermed skulde være for evig glemte og nedysse, og at Prædikebrødrene skulde udvirke nærværende Overenskomst stadfæstet af sin Provinzialprior i Aarets Løb²⁾.

I 1328, i Begyndelsen af Aaret, havde Audfinn en Trætte med Abbed Arnald og Klosteret i Halsna angaaende Forsømmelse i Udretningen af Kathedraticum (den aarlige Afgift til Biskopsstolen) sat om visse Tiendeforholde. Efter nogen Brevverling i Marts og April endtes denne Trætte dermed, at Abbeden, som først havde vist sig noget stridig, lagde hele Sagen i Audfinns Vold, hvis Kjendelse af 24 April faldt meget lempelig for Modparten³⁾.

Siden efter afgav han den 8de Juni samme Aar Kjendelse i Trætte mellem Nonneklosteret i Bergen og Abbed Arne af Lysø om

¹⁾ Sml. V. 479—484. ²⁾ Barth. Mfr. E. 165—171; Langes Rth. 520—5

³⁾ Breve herom af 1ste og 21de Marts, 11—13, 24de April 1328 i Barth. Mfr. E. 228—231, jfr. Langes Rth. 571.

Kærefste i Os ¹⁾). Kjendelsen var til Nonneklosterets Fordeel. Abbeden var dog hermed utilfreds, appellerede den 12te Januar 1329 til Erkebiskoppen og forlangte Følgeskrivelse (apostolos) af Audfinn. Denne skrevne ham for sig, men Abbeden erklærede, at han ikke havde at møde eller svare for Biskoppen ifølge sit Klosters Immunitet, og fortsat med sin Appel. Audfinn gjendrev den 1ste Martis Appellen som ugyltig foruden af andre Grunde saa især af den formelle, at den forsidig var indgivet, nemlig hele 7 Maaneder efter Biskoppens Kjendelse, istedet for at det skulde være skeet inden 10 Dage. Med saadan Følgeskrivelse kom Sagen for Erkebiskoppen, som den 26de Juni 1329 stadfæstede Biskop Audfinns tidligere Dom ²⁾).

Den sidste Trætte Audfinn vides at have havt var med selve Erkebiskoppen, og angif Besættelsen af Dals Kirke i Bergens Biskopsdomme ³⁾. Erkebiskop Eilif havde erfaret, at denne Kirke havde staaet saa længe ledig (over et halvt Aar?), at Bortgivelsen af den, ifølge det lateranste Conciliums Statuter, var lovligen gaaen over til Erkebiskoppen. Han gav den derfor den 6te October 1329, i Dvervær af sine Chorsbrødre, til en af disse, Baard Einarsøn, og meldte dette ved et Brev fra Nidaros af 10de samme Maaned til Biskop Audfinn med Begjæring, at Biskoppen vilde oplade Kirken til Baard, naar denne med det første indfandt sig ⁴⁾. Hermed var dog Audfinn ingenlunde tilfreds, helst da han allerede havde bortgivet Kirken til en af sine egne Klerker, og desuden efter hans Paastand Erkebiskoppen havde feilet i sin Fremfærd paa Grund af mangelfuld Underretning. Da han den 2den November havde modtaget Erkebiskoppens Brev, svarede han denne tilbage i en høflig Skrivelse, at han gjerne, af Hensyn til Erkebiskoppen, skulde have samtykket Kirkens Bortgivelse til Baard, hvis han ikke allerede længe i Forveien, nemlig den 27de September næst forleden, under sin Visitation paa Stedja i Sogn, havde bortgivet Dals Kirke til sin egen Klerk Arnfinn, som for Tiden stude- rede i Canterbury. Biskoppen kunde og vilde saaledes ikke berøve Arnfinn den Ret, han ved sin Beskikkelse havde erholdt. Hvad det angif — vedblev han — at Bortgivelsen af Kalbet, paa Grund af det halve Aars Forløb, skulde være tilfalden Erkebiskoppen, da medførte dette ikke Sandhed, om end saadant var berettet Erkebiskoppen af Folk, som ikke vidste ret Bested. Thi Formanden, Biskoppens Chorsbrøder, Hr. Haakon Thoresøn, havde først indgivet sin Resignation den 13de August. Han beder Gud forlade dem, som ville sætte Splid

¹⁾ Breve herom af 8de Juni, Barth. Mfr. E. 255, 256.

²⁾ Langes Rth.

551—556. ³⁾ Der var i Bergens Biskopsdomme flere Kirker af dette Navn; her er rimeligvis meent den i Sogn, nemlig nuværende Lyster Kirke. Munchs Norg. Væstr. i Middelalderen 105.

⁴⁾ Barth. Mfr. E. 269.

mellem Erkebiskoppen og ham, og besværges Erkebiskoppen ikke at sætte sig i Bevægelse for denne Sags Skyld, da hans Tiltale, hvis Ret skal fremfare, liden eller ingen Grundvold har. „Men hvis saa kan falde, siger han til Slutning, som I talede med os i Sommer i Lunsberg, at nogen af Eders Venner skulde ville tækses et eller andet Beneficium hos os, for hvilket vi kunne raade, da ville vi gjerne heri opfylde Eders Billie, saavidt vi kunne efter Loven“¹⁾. Dog udstedte Audfinn ved Siden af dette saa forsonligt lydende Brev, i sit Confessorium i Bergen den 7de November en formelig Appel til det apostoliske Sæde, under hvis Beskyttelse han — som han siger — stiller sig, for at ikke Erkebiskoppen ved Excommunicationsdom eller anden Straf skal søge at indtrænge Hr. Baard i det omhandlede Beneficium; — og til denne Appel forlangte han Erkebiskoppens Følgestrivelse (apostolos)²⁾. Erkebiskoppen svarede ham herpaa fra Nidaros den 6te December, idet han opfasteede Tvivl, om Dals Kirkes Ledighed skulde netop regnes fra Hr. Haakons Resignation³⁾. Forresten er dette Brev affattet i en ligesaa forsonlig Tone som Biskoppens, saa at det lader som denne Sag, om hvis Gang intet videre findes, er bleven bilagt i Mindelighed⁴⁾.

Det følgende Aar 1330 døde Biskop Audfinn af Bergen. Der findes Breve af ham fra dette Aar af 15de Marts⁵⁾ og 2de April⁶⁾; han har altsaa overlevet den sidstnævnte Dag. Om hans Karakter, Virksomhed og høie Anseelse blandt de samtidige norske Biskopper er allerede tilstrækkelig talt i det Foregaaende.

Til hans Eftermand valgtes og, som det lader, indviedes i dette samme Aar Magister Haakon⁷⁾, maaskee den samme Chorsbroder af Bergen, Haakon Thoresøn, der nævnes i Anledning af Striden mellem Audfinn og Erkebiskoppen angaaende Besættelsen af Dals Prestefald. Haakons Magistertitel viser, at han har studeret i Ulandet, og den Samling af Breve, der er levnet fra ham⁸⁾, og som for en meget stor Deel ere af privat Natur og i det norske Sprog, vidner om at han har været en meget skolelært Mand, der dog ved Siden af det latinske Sprog ogsaa benyttede Modersmaalet i sin Skriftverling, og det med en Smag og Reenhed, som minder om dets bedste Tid.

I 1330 døde ogsaa den i det Foregaaende ofte omtalte Provst til Apostelkirken i Bergen og kongelig Kapelmagister Hr. Finn Halvorsøn⁹⁾, Biskopperne Arnes og Audfinns virksomme Modstander.

¹⁾ Barth. Mfr. E. 269—270.   ²⁾ Barth. Mfr. E. 271—72.   ³⁾ Barth. Mfr. E. 272.   ⁴⁾ Jfr. Suhm D. S. XII. 199.   ⁵⁾ N. Dipl. I. 171.
⁶⁾ Suhm D. S. XII. 218.   ⁷⁾ Jørl. Ann. 232.   ⁸⁾ Iblandt Barth. Mfr.   ⁹⁾ Jørl. Ann. 232.

Efter Boldsgiftsdommen af 16de August 1320 ¹⁾ synes han at have holdt sig rolig og ikke oftere oprippet Tvisten med Bergens Bisshopsstol. Han har uden tvivl følt, at de store Forhaabninger, der engang knyttede sig til Kapelmagisterens Embede, med Kong Haakon Magnusson vare udsuffede, og at Stemningen hos den norske Rigsstyrelse ikke længere var for deres Gjenvækning. Hans Eftermand som Provst ved Apostelkirken var Guttorm Paalsfson. Titelen af kongelig Kapelmagister findes efter denne Tid sjælden anvendt, sandsynligviis et Tegn paa, at man nu ansaa den geistlige Embedsmyndighed, som den egentlig skulde betegne, for mindre betydningsfuld, end den fra først af var paaregnet at skulle blive.

Det følgende Aar 1331 døde Bisshop Laurentius Ralsfson af Hole paa Island den 16de April, 63 Aar gammel ²⁾. Som Beviis paa hans ualmindelige Skolelærdom (klerkdóm) anfører hans Saga, at han gjorde latinske Vers ligesaa let og hurtigt som den Flinkeste ellers talede det latinske Sprog ³⁾. Om hans canonistiske Lærdom er tidligere berettet. Dertilmed havde han altid viist sig som en meget gudfrygtig, retsaffen og i sin geistlige Stilling, baade da denne var underordnet og i sit Bisshopsdomme, nidkær Mand. Under sit Ophold i Norge havde han stiftet Bekendtskab med en vis Thurid Knudsdatter af Borgund og avlede med hende, skønt allerede dengang sølængst Prest af Bielse, Sønnen Arne, som han vedkjendte sig, og som den saamtidig med Faderen gik ind i Thingøre Benedictinerkloster paa Island ⁴⁾. Den samme Thurid havde senere en Søn, Baard, med Presten Salomon, ganske vist den samme nidarosiske Chorsbroder, som i 1322 blev Bisshop af Oslo ⁵⁾. Dette, i Forbindelse med hvad før er fortalt om Bisshop Audun Raude ⁶⁾, viser hvorledes Colibatsloven overholdtes, og hvortil den ledede. Naar selv en Mand af Laurentius's almindelig priste strenge Seber kunde vitterligen forsynde sig mod den, og saa høitstaaende Prælater som de tvende andre ovennævnte kunde gjøre sig skyldige i samme Overtrædelse, uden at dette findes at have lagt den mindste Hindring i Veien for deres videre Forfremmelse, eller endog skadet deres Rygte, saa indseer man let, hvor daarligt det i Almindelighed maa have været bevendt med Colibats Sag, og hvor lemsældig den offentlige Mening baade i og udenfor Kirken maa have været i sin Dom om deslige Overtrædelser. Broder Arne, Laurentius's Søn, siges forresten at have slegtet sin Fader der paa med Hensyn til Hoved og Lærdom; men trods sit Klosterløste

¹⁾ S. o. f. II. 212. ²⁾ De fleste Annaler sætte hans Død til 1330, men de ældste, de saakaldte kongelige Annaler, til 1331, og disses Angivelse synes at burde gives Fortrinet. Isl. Ann. 228. ³⁾ Bp. Laur. S. c. 3. ⁴⁾ S. o. f. II. 215. ⁵⁾ Bp. Laur. S. c. 16. ⁶⁾ S. o. f. II. 170.

og Faderens Paamindeiser forfaldt han til Drukkenstab og andre Udfælsler, der voldte hans Fader megen Sorg ¹⁾. Paa sit Yderste lod Biskop Laurentius skrive et Brev til Erkebiskop Gillif, hvori han foreskillede denne, hvormeget bedre det vilde være for Hole Kirke at have en islandsk Biskop end en norsk, fordi den første kjendte bedre til Landets Skik; og han anbefalede som sin Eftermand Presten Egil Eysolfsøn ²⁾. Denne rejste ogsaa samme Sommer til Norge, var Vinteren over der og blev virkelig valgt af Erkebiskoppen og hans Kapitel, ifølge Laurentius's Anbefaling. Han blev indviet paa Trinitatis Søndag, den 14de Juni 1332. Erkebiskoppen kunde ei selv paa Grund af Sygdom forrette Indvielsen, men denne blev udført af Biskop Haakon af Bergen, altsaa efter al Rimelighed i denne Stad. Samme Sommer for Egil til Island, hvor han ankom i August og holdt sin første Biskopsmesse den 8de September ³⁾.

Imidlertid var en vigtig Forandring foregaaet i den norske Rigsstyrelse. Endnu paa et Raadsmøde i Oslo den 9de August 1331, ved hvilket Erkebiskop Gillif og Biskop Salomon af Oslo udtryffeligen nævnes som tilstedeværende, finder man Hr. Erling Bidkunsøn optrædende som Kongens Drotsete ved Siden af bemeldte Biskopper „og det øvrige Rigets Raad, som her nu var samlet“, ved Udstedelsen af en Forordning om Udlændingers Handel og Piggetid i Kjøbstæderne; og i Forordningens Slutning anvendes den siden 1327 almindelig vedtagne Formel: „Til sandt Vidnesbyrd om at vort (Kongens) Raad har saa samtykket med os, satte med vort Segl Hr. Erling Bidkunsøn, vor Drotsete i Norge, sit Segl for dette Brev . . . . Hr. Paal Baardsøn, vor Kansler, beseglede (satte Kongens Segl for Brevet), Paal Klerk skrev“ ⁴⁾. Dengang var Drotseten altsaa endnu i fuld Udøvelse af sin Embedsmyndighed som Rigsstyrelsens Formand. Men i et Kongebrev af 24de April 1332, hvori Kongens Raad dog nævnes, omtales ei Drotseten, idet Paal Baardsøn, Kongens Kansler, alene nævnes ved Slutningen som den beseglende, og Paal Klerk som den

¹⁾ Gypol. Arb. p. I. c. 49. ²⁾ Bp. Laur. S. c. 59; Gypol. Arb. p. I. c. 50.

³⁾ Jørl. Ann. 234; Gypol. Arb. p. I. c. 52. De Annaler, som sette Laurentius's Død i 1330, satte Egils Indvielse i 1331, og dette antager baade Finn Johnson i sin Kirkehistorie (II. 182) og Gypolin i sine Aarbøger. I Tilfælde at Egils Indvielse virkelig er foregaaet i 1331, falder Trinitatis Søndag paa den 26de Mai. Er Egils Indvielse, som af mig antaget, foregaaet i 1332, da har den Sygdom, der hindrede Erkebiskop Gillif i at indvie ham, rimeligvis været den samme, af hvilken Erkebiskoppen ved Slutningen af 1332 døde. Er derimod Indvielsen foregaaet i 1331, maa Erkebiskoppen igjen have kommet sig af sin Sygdom, da man finder ham, som strax skal omtales, den 9de August dette Aar samlet med Drotseten og Rigets Raad i Oslo. ⁴⁾ N. g. L. III. 157—159.

skrivende ¹⁾), og efter denne Tid omtales Hr. Erling ingensteds meer som Drotsete, skønt hans Navn ellers i Brevstaber ofte forekommer. I Slutningen af 1331 eller Begyndelsen af 1332 maa han selvfølgelig være aftraadt fra sin Stilling som Formynderstyrelsens Formand, og da ingen Anden findes at være kommen i hans Sted som saadan, men derimod alle kongelige Breve i de nærmeste Par Aar efter ere udfærdigede under Kongens Segl alene, maa man antage, at Erlings Aftrædelse er bevirket derved, at Kongen selv har overtaget Rigsstyrelsen som myndig.

Kong Magnus var født i 1316 ²⁾), selvfølgelig fyldte han i Løbet af 1331 sit 15de Aar. Med denne Alder, det fyldte 15de Aar, indtraadte, ifølge den før Magnus Lagaboters Tid gjældende Lovgivning, i det private Liv Myndigheden ³⁾), og den samme Regel har vist nok ogsaa gjældt for Kongen, om ikke hans Myndighedsalder, i det mindste i den ældste Tid, endogsaa er indtraadt med det fyldte 12te Aar. Heri var nu vistnok ved Magnus Lagaboters Lovgivning gjort en Forandring, idet nemlig det fyldte 20de Aar opstilledes som Myndighedsalderen i det private Liv ⁴⁾), hvortil ogsaa Kong Haakon Magnusson havde holdt sig i Forordningen af 16de September 1302 ved at bestemme Kongens Myndighedsalder ⁵⁾). Men denne Forordning var, som vi have seet, allerede i saa mange andre Henseender tilfidsesat, at man vel ei heller har anseet sig synderlig bunden ved dens Bestemmelse om Kongens Myndighedsalder, naar de mest raadende i Rigsstyrelsen fandt sig bedre tjent med at fravige den. Uagtet nu Drotseten, efter alle Mærker at dømme, havde ført Rigsstyrelsen baade med Kraft og Klogskab, saa havde han, som forhen viist, mægtige Modstandere ikke alene inden Rigets store Raad i Biskopperne, i det mindste enkelte af dem, men ogsaa inden det mindre, saakaldte daglige Raad, i Kansleren. Desuden maa formodes, at Landsfolkene i Almindelighed har stundet efter at see sin Konge som selvstyrende saasnart som muligt; dette var et fremtrædende og betegnende Træk i Folkets Aanden allerede fra ældgamle Tider. Alle disse Omstændigheder have ganske vist i høiere eller ringere Grad gjort sig gjældende til at virke den indtrædende Forandring i Rigsstyrelsen; og Drotseten maa have fundet sig opfordret til at vige for dem, hvad enten han nu har gjort dette selvsaldet, eller ifølge Forordninger, som han ikke har seet sig istand til at afvise. Spørger man, hvo der ved Forandringen vandt den største Indflydelse paa Rigsstyrelsen, da synes Svaret at maatte

¹⁾ Orig. Dipl. i det norske Rigsarchiv, indeholdende Kongens Stadsfæstelse paa en ældre Lagmandsbom. ²⁾ S. o. f. II. 187. ³⁾ H. G. L. c. 190 (N. g. L. I. 69); H. F. L. IV. c. 34 (N. g. L. I. 168) o. fl. St. ⁴⁾ N. L. L. V. c. 22 (N. g. L. II. 90). ⁵⁾ N. g. L. III. 50; jfr. o. f. II. 112, 113.

blive: Kansleren. Han beholdt nemlig, som man seer af Kongebrevene for de næst følgende Aar, Kongeseglet i sit Berge, og maatte saalænge dette vedbleve, uenigtelig kaldes den mest raadende i den unge Konges daglige Raad, hvad enten Kongen selv var tilstede i Landet eller Raadet under hans Fraværelse i Sverige førte Rigsstyrelsen hans Navn.

Hvilken Virksomhed Erkebiskop Gilif har øvet ved denne Forandring, vides ikke med Sikkerhed; men da han som et Slags Rigsadvokatarius havde i sin Tid kaaret Hr. Erling Bidkunsøn til Rigsformandskabet, maa man antage, at han ogsaa først og fremst maatte adspørges ved dette Rigsformandskabs Ophævelse, og at han dertil har givet sit udtryffelige Samtykke. Det er derfor ogsaa rimeligt, at Forandringen er besluttet og iverksat under hans Nærværelse i Oslo og paa Raadsmødet der i August Maaned 1331, ikke længe efter at den ovenomtalte Forordning af 9de August var udstedt.

Det er forøvrigt høist sandsynligt, at Kong Magnus, omtrent samtidig med sin Optræden i Norge som myndig Konge, ogsaa i samme Egenkab selv har overtaget Rigsstyrelsen i Sverige, hvor siden 1322, en Drotsete ligesom i Norge stod i Styrelsens Spids paa Kongens Begne. Dette maa slutes deels deraf, at den siden 1322 værende svenske Drotsete, Knut Johansøn, just ved denne Tid findes at have ophørt at bære Drotsetenavn, uden at nogen ny forekommer i hans Sted, — deels deraf, at Kongen ved de i 1332 forefaldne Forhandlinger angaaende Erhvervelsen af Skaane, hvilke drevet af ham udelukkende i Egenkab af Sveriges Konge, findes at handle selvstyrende uden at noget Raad nævnes ¹⁾). Maafee staar ogsaa i Forbindelse med hans ved denne Tid indtrædende Myndighedssalder et Brev af Pave Johannes XXII, udstedt i Avignon den 20de August 1331, hvilket indrømmer Kongen den Begunstigelse, at maatte af sin selvvalgte Skriftefader meddeles den fuldfomne Syndsforladelse i Dødsstilsælde, hvilken Paven undertiden ved særligt Privilegium pleiede meddele høitstaende Personer ²⁾).

Erkebiskop Gilif overlevede ikke meer end et Aars Tid der omtalte Forandring i Rigsstyrelsen. Han døde den 2den November 1332 ³⁾ efter at have i 21 Aar, fra sin Indvielse at regne, og 2 Aar, fra sit Valg, forestaaet Nidaros's Kirkeprovins. Den norrske Kirke synes under hans virksomme, kloge og milde Styrelse at have trivets vel baade i det Aandelige og i det Verdslige; der herskede fo det meste Fred i dens Indre, ligesom ogsaa dens Forhold til Staten det Hele forblev fredeligt, uagtet det, som vi have seet, eengang i de mindste, var temmelig spændt. Under Gilifs Styrelsestid synes den norrske

¹⁾ Lagerbr. III. 262, 263.   ²⁾ N. Dipl. II. 156.   ³⁾ Jørl. Ann. 236.

Kirke at have staaet paa Toppunktet af indre Orden, og ydre Glands og Velvære, hvad den katholske Tid angaar.

76.

Paal Baardsøn femtende Erkebiskop. Et paveligt Sendebud i Norge. Erkebiskop Paals Birkfomhed. Provinzialconcilium i Nidaros 1334. Trætte mellem Biskop Erik af Stavanger og Abbeden af Ulfstein.

I December Maaned var Gills Død bekendt i Oslo, hvor Kong Magnus ved Aarets Udgang synes at have opholdt sig. Herfra udsendes nemlig den 27de December 1332 et Brev i Kongens Navn, beseglet ved Kansleren, i hvilket alle de Friheder, som Kirkens „Lieskemænd“ havde nydt af Kongedømmet i Erkebiskop Gills Tid, stadfæstes for eet Aar ¹⁾. Derpaa synes Kongen lige i Begyndelsen af 1333 at være dragen til Nidaros i Følge med Kansleren. Man finder ogsaa, at nogle af Kongens Raad have været der tilstede, om ikke en større Raadsforsamling har været afholdt.

Man finder nemlig, at der i Nidaros den 29de Januar 1333 er blevet udstedt et Brev i Kongens Navn, beseglet ved Kansleren Paal Baardsøn, til Fordeel for Nidaros's Kapitel under Erkestolens Ledighed. Det siges heri, at Kapitel og Chorsbrødre havde beklaget sig for Kongens Raad over at forskjellige Personer efter Erkebiskop Gills Død vare blevne sidende i den nidarøiske Kirkes Ombud, havde søgt dens Sager og opbaaret dens Indtægter, uden at være dertil særligen befuldmægtigede af Kapitelet. Da nu Kirkens Lov vidner, at saasnart Erkebiskoppen dør, tilfalder al Kirkens Ret Kapitelet og Chorsbrødrene, saa forbyder Kongen Alle fra denne Stund at udføre Kirkens Ombud eller opbære dens Indtægt, førend de udtrykkelig af Kapitelet dertil ere befuldmægtigede. De som i Mellemtiden kunne have opbaaret noget, skulle have betalt det til Kapitelet inden een Maaned efter at have hørt nærværende Brev forkynde under Straf af Bod for Brevbrud (Overtrædelse af Kongens Forordninger) og desuden fuld Erstatning ²⁾.

Uagtet Kongens personlige Nærværelse ikke i Brevet udtrykkelig nævnes, saa er det dog ganske sandsynligt, at den unge Konge, som maaskee slet ikke i sin Umyndighedstid havde været i Throndhjem, nu som myndig har villet vise sig for Thronderne. Maaskee har man ogsaa havt for Die ved Kongens personlige Nærværelse i Nidaros at virke underhaanden til at det forestaaende Erkebiskopsvalg maatte falde i den Retning, som Kongens nærmeste Raadgivere ønskede.

Til Gills Eftermand valgtes Kansleren Paal Baardsøn, der uden tvivl ogsaa stod høiest blandt Norges daværende Prælater i

¹⁾ N. Dipl. III. 154.

²⁾ Orig. i d. A. M. Dipl. S. fasc. 2 No. 12.

Lærdom og Anseelse. Valget er maaskee foregaaet under hans Ophold i Nidaros, og hvis Kongen virkelig paa samme Tid har været tilstede, har Paal rimeligviis umiddelbar efter Valget overgivet de kongelige Segl i Magnus's egne Hænder. Det nys omtalte Brev af 29de Januar 1333 er nemlig det sidste, for hvilket han siges at have sat Kongeseglet. Endnu samme Aar for han til Kurien, modtog sit Pallium og blev indviet den 15de December¹⁾. I det næste Aar 1334 kom han hjem igjen til Norge og indtog sit Sæde.

- Imidlertid var atter et paveligt Sendebud (apostolicæ sedis nuntius) ankommet til Norge, nemlig Petrus Gervasii, canonicus Vivariensis (Bevay ved Genfer Søen i nuværende Kanton Waadt i Helvetien). Hans Erinde var det samme, som alle pavelige Nuntiers i den senere Tid havde været: at indtræve og bringe Nede i de pavelige Indtægter af Norge og Sverige. Pave Johannes den XXII's Fuldmagts- og Instructionsbreve for ham, ser i Tallet, bleve udsærdigede fra Avignon den 29de Januar 1332²⁾.

Man lærer af dem, hvilke de pavelige Indtægter vare, som de var ham paalagt at besørge indsamlede: — 1) Det endnu tilbagestaaende af den paa Conciliet i Vienne paabudne sexaarige Pavetiend til det hellige Lands Understøttelse. — 2) Det tilbagestaaende af den visse Skat (certus census) eller Peterspengen (denarius beati Petri, af Norge og Sverige til det apostoliske Sæde; herom skulde han foreløbigen underhaanden indhente de fornødne Underretninger. — 3) De tilbagestaaende Beløb af de for tre Aar det apostoliske Skatkammer forbeholdne første Aars Indtægter af ledige Beneficier. — 4) Rigelødes Beløbet af de samme, som senere vare Paven forbeholdne for ti Aar. — 5) Det tilbagestaaende Beløb af hvad frivilligen var skænket Paven til Kirkens og den katholske Tros Forsvar i Italien mod Oprørere og Kjettere. — 6) Det tilbagestaaende af forskellige andre de pavelige Skatkammer tilkommende Bidrag, hvorom Nuntien foreløbig i al Stilhed skulde indhente Dplysninger. Alt dette var det Peter overdraget at indtræve, idet han derhos fik Fuldmagt til, at fremfar mod de Trodsende med kirkelige Straffe (per censuram ecclesiasticam), al Appel tilsidefat.

Peter gif først til Sverige, hvor han fra Skara, den 13de Februar 1333, tilfrev de norste Biskopper, Kapitler, Kloostere, Kirkeforstandere o. s. v. underrettende dem om sit Erinde og om den ham af Paven overdragne Myndighed³⁾. Da han ikke længe efter kom til Norge

¹⁾ Isl. Ann. 238. — Indvielsesbagen maa sluttes efter den Dvgivelse (Scr. r. D. III. 616), at han var Erkebiskop 12 Aar 1 Maaned og 15 Dage, og død 1346 1ste Februar. ²⁾ N. Dipl. II. 158—164, 168—170; jfr. Sukm D. §. XII. 233. ³⁾ N. Dipl. II. 168—170.

maa han have optraadt med Strengthed og store Fordringer, hvorved han er kommen i ubehageligt Sammenstød med flere af Landets Biskopper. Man finder nemlig omtalt, at Biskop Salomon af Oslo blev sat i Interdikt af ham ¹⁾, og dette staar uidentivt i Forbindelse med et retsligt Søgemaal, som Nuntius sees at have anlagt mod Oslos Katedralkirkes Kapitel i Begyndelsen af 1333 i Anledning af Regnskabet for den seraarige Pavetiende. Dette Søgemaal blev imidlertid igjen hævet af Peter under hans Ophold i Oslo den 6te Juli samme Aar ²⁾, og ved den Leilighed er da sandsynligviis ogsaa Interdiktet over Biskoppen blevet tilbagetaget. Ligeledes findes omtalt, at han i 1333 excommunicerede Biskop Erik af Stavanger, eller i det mindste truede denne med Excommunication. Men Biskoppen søgte strax forlig med ham og opnaaede uidentivt dette ³⁾. For de islandste Biskopsdømmers Bedkommende overdrog han Biskop Haakon af Bergen sin Fuldmagt til Regnskabsopgjøret, og i denne Anledning bleve begge Biskopperne stævne til Norge, hvor ogsaa Jon Halvorsen af Staalholt indfandt sig i 1334, og Egil af Hole i 1335 ⁴⁾.

Det er saaledes aabenbart, at Petrus Gervasi ved sit Errende og den Myndighed, hvormed han udførte det, ikke har vaakt saa ganske lidet Rørelse i den norske Kirke og mellem dens Biskopper, der vist nok for største Delen ikke have været synderlig gunstigen stemte for de pavelige Udpresninger og Efterregninger. Maa skee har Erkestolens Leilighed under den udvalgte Erkebiskops just dengang indtræffende Ophold i Kurien givet Petrus en bedre Anledning til ret at bære sin Myndighed til Skue. Hvor længe han har opholdt sig i Norge vides ikke; maa skee har han allerede igjen forladt Landet i 1334.

I denne pavelige Nuntius's Sendelse og i de ham meddeelte Fuldmagter aabenbarer sig tydeligere end ved nogen tidligere den Hensigelsesbegjærlighed, som raadede i den pavelige Kurie under Johannes XXII's Regjering. Man seer, hvorledes det var Petrus Gervasi paalagt, at efterspore i Norge og Sverige alle Indtægtskilder for det apostoliske Skatkammer, paa hvilke det fra ældre eller nyere Tider kunde have noget Krav; og han skulde, om han fandt dem i nogen Henseende standsede, bringe dem ved sin virksomme Indskriden i fornyet Gang og til at flyde rigeligen. De tvende første avignonste Pavers Regjeringstid var, saavidt man kan skjønne, en haard Udpresningstid

¹⁾ Jørl. Ann. 240, 242. Her er vistnok Salomons Interdikt ved Peter henført til 1335; men dette er rimeligviis en Feiltagelse, da Peter neppe opholdt sig saa længe i Norge eller Sverige, og desuden Interdiktet over Salomon rimeligviis stod i Forbindelse med hans Proces med Oslos Kapitel. ²⁾ Orig. i d. N. R. S. fasc. 62 No. 13. ³⁾ Langes Rth. 591, 593, jfr. Suhm D. G. XII. 256, 257 ⁴⁾ Jørl. Ann. 240, 242.

for den norske Kirke, og det er vel tænkeligt, at det ikke har været Billighedsbetydning alene, der bevægede Pave Johannes til i 1326 at bede den sereaarige Pavetiende af den norske og svenske Kirke med Kongedømmet, — men ogsaa Forsigtighed. Han havde nemlig vistnok Grund til at frygte, at den norske og svenske Styrelse, hvis han ikke vandt den for sig ved en saadan Indrømmelse, ved en Deling af Byttet, kunde, ligesom den norske i Kong Erik Magnussons Tid, lægge kraftige Hindringer i Veien for den nævnte Tiendes Opbørsel, og i denne Henseende vel tilmed vinde den saa tungt skatlagte Geistlighed for sine Anskuelse. Pave Johannes XXII døde ellers den 8de December 1334 i en Alder af over 90 Aar; og til hans Eftermand valgtes allerede den 20de i samme Maaned Benedictus XII. Dette var en rebelig, velindet Mand, der, skjønt fransk af Fødsel og valgt ved det franske Partis Indflydelse, dog havde Villie til at gennemdrive Forbedringer. Men han formaaede intet synderligt at udrette mod sine mægtige Omgivelseres Ønske. Han skal imidlertid ved Sendebud til Norge i 1336 have tilbagekaldt et nyt Skattepaalæg paa Kirker og Kirkegods, hvilket hans Formand havde faaet i Stand under Paaskud at understøtte et Korstog, som den franske Konge vilde gjøre. Da der ikke blev mere af dette Korstog, end af tidligere forkyndte, har uden tvivl Pave Benedictus skammet sig ved yderligere at skatlægge Kirken ¹⁾.

Den nye Erkebiskop, Paal Baardsøn, synes strax at have udvirket megen Virksomhed i sin Metropolitanstyrelse. Allerede i September 1334 holdt han i Nidaros sit første Provinzialconcilium, paa hvilket vare tilstede Biskopperne Halvard af Hamar, Salomon af Oslo og Erik af Stavanger. Om et større Raadsmøde dermed har været forbundet, vides ikke med Sikkerhed, kun seer man, at Ivar Egmundssøn, som ved denne Leilighed kaldes Kongens Drotsete i Norge, og saaledes maa antages at have for Tiden repræsenteret Kongens Person, rimeligviis under dennes Ophold i Sverige, har samtidig med Conciliet været tilstede i Nidaros ²⁾, — en Omstændighed, der synes hentyde paa, at idetmindste flere af Kongens Raad have været samlede.

Conciliets Bestemmelser, der fornemmelig angaa Kirketugten, blev vedtagne og udfærdigede den 22de September:

1) Det paalægges Klerkerne at leve ærbart og afholdende; i den

¹⁾ Jøsl. Ann. 244. ²⁾ Dom af 20de September 1334 i en Testamentsstræ mellem Erkebiskoppen paa den ene Side og Bigleik af Lyng paa den anden, hvilken Tvist, ifølge begge Parters Volgift, afgjordes ved Biskopperne Hamar, Oslo og Stavanger samt Ivar Egmundssøn „Kongens Drotsete i Norge“, Baard Peterssøn, Biskop i Nidaros, og Olaf Hermanssøn, Erkebiskop sammesteds, som valgtes Dommere. N. Dipl. III. 161.

Hensende stadfæstes tidligere Erkebiskoppers Bestemmelser, og navnlig Erkebiskop Gtilifs paa Conciliet i Bergen udstedte, medens alle ældre Bestemmelser, der stride mod „canones“, sættes aldeles udaf Kraft.

2) Intet Kloster maa, mod Betaling eller paa nogetsomhelst Billaar, optages som „Præbendarier“ Mænd eller Kvinder uden vedkommende Biskops Samtykke. Skeer dette alligevel, da skal den, som optager dem, ved selve Gjerningen have forbrudt den hele Bestyrelse og sin Prælatverdighed, og baade de som give og samtykke skulle straffes efter Biskoppens Forgødtbefindende. Abbeder og Abbedisfer skulle i sin Indvielse, og Konner idet de velsignes (in suis benedictionibus) afslæge corporlig Ed paa, at de ei ville samtykke saadant.

3) Alle Klerker af hvilken som helst Stand og Stilling, som misbruge det pavelige Sædes Privilegier, eller anmasse sig Sager, der af Biskopper eller Synoder ere forbeholdne Andre, eller af egen Myndighed eftergiver Pilegrimsløfter eller formilde Pønitenser, ere ved selve Gjerningen underkastede Excommunication.

4) Hvilken som helst Klerk, der hemmeligen eller aabenbare forstærker sig Bestyttelse af Kongen eller af den verdslige Magt for at undgaa Straf af sin geistlige Dommer, paadrager sig ved selve Gjerningen Excommunication.

5) Kardinal Vilhelms Statuter skulle noie iagttages og aarligen afholdes paa Synoderne (Prestemøderne).

6) Under Straf af evig Forbandelse forbydes, at Noget forkynder ugrundede Indulgenfer (indiscretas indulgentias).

7) Nonneklosterne skulle være under streng Bevogtning og fast Ruffelse, især om Natten, saaledes at det ei tillades hverken Geistlige eller Løge at komme derind efter Vesper (post earum vesperas), med mindre paatrængende Nødvendighed fordrer det.

8) Biskopperne, hver i sit Biskopsdømme, og Erkebiskoppen i den hele Provins kan fritage fra eller formilde Bestemmelser med Hensyn til Overholdelse af Faster og Helligdage.

9) Erkebiskop Gtilifs Bestemmelse, at ingen Prest eller beneficeret Person maa stedes til Pønitens, med mindre han efterlader Kirken i Tændedelen af det Gods, han ved Kirken har erhvervet, fortolkes derhen, at den blot skal forstaaes om Pønitens, hvorved han for den Dag erholder Absolution; for andre Synder kan han ligesuldt absolveres.

10) Ingen Prest eller Klerk, inden de hellige Ordensgrader (d. e. de høiere), hvilken befindes indtil sit Livs Slutning at have levet i aabenbart Frilleliv, maa begraves inden Kirken's Vegge eller i dens Gange, i hvor stor Pønitens han end har underkafstet sig; den som

vibende tilsteder en saadan Begravelse, er derved suspenderet fra Embede og Indtægt.

11) Overeensstemmende med de canoniske Forrifter skal der paa lægges samme Klerkers Friller Pönitens som for Hor og Helligdomsbrud (sacrilegium), hvis deres Samliv er lønligt; men hvis det er aabenbart, og de ikke aflade sin Synd, skulle de excommuniceres, og hvis de endnu fremture, skal deres Excommunication offentlig forkyndes i Kirken.

12) Biskopperne og deres Officialer skulle have edsvorne Klerker til Skrivere.

13) Provsteembede eller dermed forbundne geistlige eller verdslige Sager skulle ikke overdrages til nogen Lægmand.

14) Provsternes Ombudsmand eller Indkrævere skulle ikke opbære nogen Pengebod uden Sogneprestens Vidende, saaledes at dennes skriftlige Bevidnelse om det opbaarne paa Biskoppens Forlangende kan fremlægges.

15) Det forbydes Biskopper, Abbeder, Abbedisser og Kirkers Bestyrere at overdrage eller indrømme Nogen sine Kirkers Ejendomme; er dette nogensteds skeet, erklæres det for ugyldigt¹⁾.

Disse Conciliebestemmelser vise, at Celibatsloven maa have øvet en fordærvelig Indflydelse paa Geistlighedens Seder²⁾, en Indflydelse, som man nu ved strenge Lovbestemmelser søgte at betvinge, men som ligesuldt viser sig at være bleven større og større. Ligeledes give de anførte Bestemmelser Formodning om, at Tugten i Nonneklostrene har begyndt at komme i Forsald, siden deres Luffelse indskræmpes. Ingen Bestemmelse kan siges at være ligefrem rettet mod den verdslige Statsmagt; det skulde være den 4de Artikel, som kanske kunde synes paa en vis Maade at berøre den. Det her omhandlede Provinzialconcilium synes saaledes i Grunden at have blot kirkelig Betydning.

Med denne Tid førtes en forargelig Trætte mellem Biskop Erik af Stavanger og Abbed Erik, Forstander for Augustinerklostere i Utstein i Stavangers Biskopsdomme, — en Trætte som lade os kaste et Blik ind i Klosterlivet i Norge paa denne Tid. Den 8de September 1333 indfandt Biskop Erik sig ved Utsteins Kloster i Abbedens Fravær, og da han fandt Klosteret omhyggelig luffet, hvist Abbeden havde foranstaltet for ei at modtage Biskoppens Besøg, lod han Portene aabne med Magt og holdt Gudstjeneste i Klosterets Kirke. Grunden til Besøget maa antages at have været onde Rygter om Abbeden, hvis Sandhed Biskoppen ved en Visitation nærmere har ville

¹⁾ N. g. L. III. 277—281, hvor Bestemmelserne findes baade i Latin Originalen og i norsk Oversættelse. ²⁾ Celibatstvangen underkastede vare de fire saa kaldte ordines sacri eller majores, nemlig til og med Subdiaconer; nyere Borgth. Chr. c. 17 (N. g. L. II. 300).

raafage, hvorfor Abbeden nødigt saa hans Ankomst did. Abbeden undlod ikke at fremstille Biskoppens Fremgangsmaade som en ulovlig Bolshandling, hvorover han indgav Klage i Nidaros. Biskoppen forlangte Afstrif af Klagen, hvilken negtedes ham, og da Abbeden heller ikke paa Biskoppens Stevning hverken mødte selv eller ved Fuldmægtig, dømte Biskoppen ham den 21de October 1333 „in contumaciam“, til at have sin Ret forbrudt, om han end havde havt nogen, og paalagde ham bestandig Tausshed i denne Sag.

Men hermed lod ikke Abbeden sig nøie. Han appellerede til Erkebiskoppen, fremdeles uden at meddele Biskoppen nogen Afstrif af Appellen, og fremsatte en Deel Klagepunkter mod denne. Da han imidlertid ikke førte Bewiis for sine Paastande, fandt Erkebiskoppen sig besejret til at dømme Appellen ugyldig og tom. Dette synes at være sket under Biskop Eriks Ophold i Nidaros i 1334 i Anledning af Provinzialconciliet der og en Stund før dets Afholdelse; og, som Folge udentviol af Erkebiskoppens Dom, erklærede derpaa Biskoppen fra Nidaros Abbeden for excommuniceret. Nu ikke alene fornyede Abbeden sin Klage til Erkebiskoppen, men appellerede ogsaa den 29de October 1334 til Paven idet han indgav sine Besværinger over Biskoppen. Disse gik ud paa: — at Biskoppen, som før omtalt, havde brudt ind i Klosteret; — at han samme Dag havde holdt Gudstjeneste med Munk, som Abbeden havde excommuniceret, og det uagtet Biskoppen selv var excommuniceret af den pavelige Nuntius; — at han forhødt Abbeden Klosterets Ejendomme m. m. — Til Forsvar for at han ei havde mødt for Biskoppen paa dennes Stevning, anførte han, at Biskoppen havde truet ham med Arrest, og at han derfor ei havde turdet indfinde sig. Han protesterede mod Biskoppen som sin Domsmer, idet han anraabte om, at hans Sag maatte blive paadømt af upartiste Mænd; og han paastod endelig Erstatning for Overlast og Tab.

Denne Abbedens Appel blev den 13de November næst efter foreviist Biskoppen ledsaget af Begjæring om Folgestrivelse (apostolos). Biskop Erik meddelte ogsaa den 12te December det Forlangte, men som man let kan tænke, i Form af en Gjendrivelse, hvilken tillige indeholdt svære Klagemaal mod Abbeden. Biskoppen svarede paa de af denne fremsatte Ankeposter blandt andet: — at han, før han holdt Gudstjeneste med de af Abbeden bansatte Munk, havde absolveret dem, da han havde fundet deres Straf for haard; — at han selv ikke havde været excommuniceret af den pavelige Nuntius, da han paa dennes Trudsel havde forligt sig med ham; — forresten benegtede han Sandheden af de øvrige Klagepunkter, som Abbeden havde fremsat mod ham. De Besværligheder han derpaa fremsatte mod Abbeden gik ud

paa: — at Abbeden, efter egen Tilstaaelse i Nidaros for Erkebiskoppe og Biskopperne, havde i flere Aar ført et usømmeligt Levnet i natl. Svir med en fornem ung Pige; — at han havde overdraget den samme Kvinde Brugen af betydelige Klosterjorder; — at han var be rygtet for en ung Piges Mord; — at han havde behandlet sine Munk med umenneskelig Strengbed; — at han selv i Kapitelet havde aaben baret for alle Brødrene hvad tvende af disse havde betroet ham i Skriftemaalet, og at han med Nis havde tvunget den Skriftefader, som Biskoppen havde beskiftet Munkene, til at aabenbare de Synder, som Munkene havde skriftet for ham, hvorpaa han offentlig og grø somt straffede flere af dem; — at han havde bortsløset meget af Klosterets Gods og forødet samme udenfor Klosteret i natlige Drifflæg og anden Overdaadighed, medens Brødrene „der sad hjemme og tjent Gud“ knap havde anstændigt Livsophold. Om Alt dette, paastod Biskoppen, var Abbeden ved edelige Vidnesbyrd overbevist. Biskoppen paastod videre, at Abbedens senere Appel til Erkebiskoppen var ugyl dig, fordi han havde negtet Biskoppen Afskrift af den; og derhos gjorde han opmærksom paa, at Abbeden var excommuniceret i Nidaros, og skjønt dette var ham bekjendt to Maanedere førend han apellerede til det apostoliske Sæde, var dog ikke denne Biskoppens Bændom nævnt i hans Appel.

Hvad Udfald denne Sag til Slutning har faaet, vides ei med Sikkerhed. Hvis Biskop Eriks Beskyldninger mod Abbeden have med førte den rene Sandhed, maa den sidste have været en høist uverdig Prælat, hvem Kirken ikke burde eller kunde taale som et Klosters Forstander. Abbed Eriks findes ikke desto mindre i flere Aar efter — endnu i 1341 — at have været i Besiddelse af sin Abbedverdigbed og fremdeles hav Tvistigheder med Biskop Erik, der endog saa kun med Pengetab tør ifra dem ifølge en pavelig eller paa Paven's Foranstaltning sæde Dom. Dette lader formode, at Abbeden, skjønt vistnok i Grunden sk Stand uverdig, dog er bleven forfulgt med haardere Beskyldninger end som Biskoppen, trods sin Paastand, kunde tilstrækkeligen godtgjøre. Den hele Strid, som rimeligen fra Først af har havt sin Oprindelse fra Usikkerhed med Hensyn til Grændsen for den biskoppelige Myndighed over Klostrene, vidner for øvrigt baade om store Udskielser inden det daværende norske Klosterliv, — hvad enten nu disse Udskielser have været meer eller mindre almindelige, — og om en Trod og Hadskhed hos visse af den norske Kirkes Prælater i deres indbyrdes Tvistigheder, hvilken gjør deres Sindelæg og deres Agtelse for firkelig Sømmelighed liden Værd¹).

¹) Om denne Sag see Langes Klh. 591—596, jfr. Suhm D. S. XII. 256—258.

77.

Provincialconcillium i Tunsberg 1336. Raadsmøde og Forhandlinger i Oslo om Kirkens Forhold. Den bergenske Biskop Haakons Indflydelse.

I 1336 i Juli Maaned holdt Erkebiskop Paal sit andet Provincialconcillium i Tunsberg. Biskopperne Halvard af Hamar, Salomon af Oslo og Erik af Stavanger nævnes som tilstedeværende, hvorimod paa Biskop Haakon af Bergens og hans Kapitelets Begne tvende fuldmægtige Chorsbrødre mødte. Conciliets Bestemmelser bleve udfærdigede den 19de Juli og beseglede ikke alene af de tilstedeværende Biskopper, men ogsaa „til Bidnesbyrd“ af de bergenske Fuldmægtige „med Biskoppens og Kapitelets Segl“. De fleste af disse Bestemmelser gaa ifkun ud paa at stadfæste tidligere af Erkebiskopperne Jon, Torund og Eilif samt af Paal selv paa hans første Provincialconcillium, idet dog tillige bestemte Bøder tilføies visse af dem for deres Overtrædelse eller Forsømmelse.

Som nye maa udhæves: — 1) Forbud mod Sogneprestens Omstændigheden udenfor deres Kirkefogne, saaledes at Sognefolkets for længere Tid maatte undvære den dem tilkommende Tjeneste. Ingen Sogneprest maa fjerne sig fra sin Sognkirke saa lang Tid, at det kan bemærkes, uden sin Biskops Orlov, med mindre han stifter i sit Sted en anden antagelig Prest, der imidlertid kan forrette for ham. Men den Prest, som overbevises om at være en halv Maaned i Træk borte fra sit Kirkefogne uden antagelig Grund, skal bøde en halv Mark Norst, og har Biskoppen Ret til at straffe ham yderligere efter Omstændighederne.

2) Gjentagelse af ældre Forbud mod, at nogen Prest maa indlede „Handel eller Betingelser“ forinden han meddeler de hellige Sakramenter. Hver den Prest, der om slikt bliver overbeviist, skal først miste den Betaling, hvormed han efter Stedets lovlige Sedvane hævdes efter Sakramenternes Uddeling, og dernæst ikke alene tilbagebetale hvad han uretmæssigen ifølge den forbudne Afford modtog, men ogsaa bøde til Biskoppen ligesaa meget af sit eget Gods.

3) De tidligere Bestemmelser om studerende Chorsbrøders Ret til at opbære Indtagten af sine Præbender ubestaaen stadfæstes. Derimod gjentaldes den Artikel i Erkebiskop Torunds Statut af 1306, hvorved paabydes, at af ethvert Kloster skulle nogle Personer, hvilke Biskoppen vælger, udsendes for at studere ¹⁾, — ligesom og en Bestemmelse af Erkebiskop Eilif, at de, som falde i Van af selve Gjerningen, siden skulle aabenbare forkyndes bansatte med Rjerters Udslutning og Klosters Ringning.

4) De Chorsbrødre ved Biskopsstolene, som ere Sogneprester,

¹⁾ S. o. f. II. 106.

skulle selv synge Mæsse og prædike for sit Sognefolk, i det mindste een Gang om Aaret forfaldsløst, nemlig paa Aarsdagen for Sognekirken Indvielse (kyrkiudagr), eller paa Kirkepatronens Festsdag (d. e. den Helgens Dag, til hvem Kirken er indviet), eller paa en af de største Høitider.

Alle tidligere Provinzialstatuter, nemlig: Wilhelm af Sabinas, Erkebiskop Jons af 1280, Jorunds af 1290 og 1306, Eilifs af 1320 og 1327, Paals af 1334, skulle, tilligemed de paa nærværende Concilium udfærdigede, indføres i Statutbøger (skipanar bœkr) og op læses offentlig i det mindste een Gang aarligen af selve Biskoppen, eller af dem som i hans Sted ere, i enhver Kjøbstads Hovedkirke, men af Provsterne eller deres Vikarier i andre større Kirker, og forklares for Læge og Lærde i alle de Artikler, som dem kunne vedkomme ¹⁾.

Man lærer af disse Conciliebestemmelser, blandt mere, hvilke Provinzialstatuter af samtlige norske Biskopper have været godkendte som Regel for den hele Provinses Kirkestyrelse.

Der findes i de paa dette Provinzialconcilium fattede Bestemmelser, ligesaa tidt som i Paals tidligere af 1334, nogen Artikel, der kan siges ligefrem at være rettet mod den verdslige Statsstyrelse, — hvad man ikke vil søge det i den gjentagne Stadfæstelse af Erkebiskop Jons Bestemmelser af 1280. Heri kunde man imidlertid — det maa indrømmes — see en bestandig fornyet Protest fra de norske Biskoppers Side mod ethvert Skridt af den verdslige Styrelse, der kunde agtes stridende mod de i hine Bestemmelser umiddelbart eller middelbart udtalte Grundsætninger, — stridende mod hvad i dem umiddelbart eller middelbart opstilledes som Kirkenes Friheder og Rettigheder. Det er ogsaa rimeligt, at Biskopperne med fuld Bevidsthed altid stræbte at holde sig denne Dør aaben, for muligen ved given Leilighed gennem den at gjøre et eller andet Udfald til Hierarchiets Bedste. Men dette Baghold havde uidentivt ogsaa Statsstyrelsen endnu aabne Dine nok til at see, og Kraft nok til nogenlunde at møde, naar Angreb derfra truede. Beviis herfor gav en mærkelig Forhandling, som fandt Sted i 1337.

Ovveenskomsten af 14de September 1327 mellem Kongedømme og Biskopperne angaaende Christenretten var ingenlunde saa bestemt affattet, at den for en kommende Tid ganske kunde udestænge Tvivl og Tvistemaal vedrørende Udstrækningen af Kirkenes dømmende Omraade. Man maa derhos mærke sig, at siden hiin Ovveenskomst sluttedes, var Kong Magnus's Myndighedsstyrelse indtraadt, der uidentivt har givet Biskopperne Haab om at kunne af den unge og svage Konge udvirke Fordele, som det ikke havde lykkets dem at gennemdrive, da de havde

¹⁾ N. g. L. III. 281—284.

med Formynderstyrelsen at gjøre. Det maa nu antages, at Erkebiskop Paal, stolende paa sin ophoiede Stilling i den norske Kirke og Stat, muligen ogsaa paa et forudsat velvilligt Sindelag hos Kongen, hvis Kansler han havde været i hans første Myndighedsaar, — har gjort visse Skridt til at udvide sit dømmende Omraade i Nidaros By, der stod i en saa nær Forbindelse med Erkestolen, og desuden laa i en affdes Deel af Riget, hvor Kongen og hans Raad i senere Tid kun sjældnen var tilstede. Men Erkebiskoppens Overgreb, hvori de nu end have bestaaet, vakte strax Kongens Raadgiveres Opmærksomhed, og bleve Gjenstand for Raadslagninger paa et større Høvdningemøde, der holdtes i August Maaned 1337 i Oslo, eller paa det tæt ved liggende Slot Akersborg, det nuværende Akershus.

Her var — som det heber — tilstede hos Kongen Rigets Raad, og af Biskopperne nævnes udtrykkelig som nærværende, foruden Erkebiskoppen, Halvard af Hamar og Haakon af Bergen. Ved denne Leilighed blev paa en Sammenkomst paa Akersborg den 30te August handlet om den Uenighed, der var opkommen mellem Kongen og Erkebiskoppen med Hensyn til Paadømmelsen af Sager, for hvilke Bøder vare bestemte i Christenretten, nemlig angaaende hvem af de nævnte Parter denne Paadømmelse tilkom i Nidaros. Og blev der da, med Raad og Mægling af de tvende ovennævnte Biskopper og med Samtykke af det hele tilstedeværende Rigets Raad, sluttet følgende Overenskomst og Anordning:

Alle de Bøder, som i Christenretten forekomme, skulle dømmes og kjendes i Kongsgaarden i Nidaros, saaledes at derved baade Erkebiskoppens Official og Lagmanden ere tilstede og affige Dom verelvis, enten efter Dagssifte, eller paa den Maade, at de, den ene efter den anden, afgive lige mange Kjendelser i Raad. Men hvis saa vigtige Sager kunne forekomme, at Officialen og Lagmanden finde, at de ikke paa egen Haand kunne afgjøre dem, da skulle Officialen, Fehirden¹⁾ og Lagmanden gaa til Erkebiskoppens Gaard, og skal da Erkebiskoppen sælde Dommen i deres Overvær, paa begge (Kongedømmets og Kirkens) Begne. Denne Anordning skal staa ubrødeligen ved Magt fra begge Sider, indtil Kongen kan komme til Nidaros, og han og Erkebiskoppen med deres bedste Mænds Raad saa fattet en varig Bestemmelse i denne Sag; og skal ved denne Overenskomst intet Staar

¹⁾ Hermed menes Fehirden i Nidaros's Fehirdse. Norge var paa denne Tid deelt i fem Fehirder eller Overophørselsdistrikter, nemlig: Nidaros's, Bergens, Oslos, Tunsbergs og Elvehøjs (Elfarsysla ok Ranriki), hvert under en Fehird eller Statmester (Munch Norg. Bøfr. 9). Fehirden var en høitbetroet Embedsmand, og ved denne Leilighed er det tydeligt, at han paa en Maade har fullet repræsentere Kongen, og at han har været betragtet som høirestaaende end Lagmanden.

gjøres i den Ret, som hver af Parterne forud havde med Hensyn den omhandlede Domsaffigelse. — Kongens og Erkebiskoppens (bleve satte for Bestemmelsen ¹⁾).

Skjønt denne Overeenskomst er affattet i de mest forbeholdne tryk fra Erkebiskoppens Side og dertilmed erklærer sig for at blot midlertidig, — og skjønt den i Grunden synes at være Erkebiskoppens Dommermyndighed gunstig, idet den overlader ham Domsaffigelsen i de vanskeligste og vigtigste Sager, saa maa den dog utvivl have forekommet Erkebiskoppen at medføre en Indskrænkning i den Myndighed, han forud udøvede, eller efter den kants Ret burde udøve, og har derfor vaakt Betænkkeligheder hos dem med Hensyn til hans Ansvar i denne Anledning for Kirken. I finder nemlig, at de tvende Biskopper, Halvard og Haakon, sin Afreise fra Oslo, der have den 4de September næst efter sendt et Brev, hvori de offentlig vedkjendes at have raadet Erkebiskop Paal til at indgaa omtalte Overeenskomst med Kongen „for Frkjærligheds og Roligheds Skyld og for at vise deres Herre, K Magnus, Hæder og Fjærlighed“ ²⁾. Erkebiskoppen synes altsaa have fordret en formelig Erklæring af de tvende Biskopper, at de bær hans Ansvar for den udviste Eftergivenhed mod Kongedømmet, ja endog ved sit Raad havde fremkaldt den.

Det er ogsaa høist rimeligt, at i det mindste Biskop Haakon Bergen ved denne Leilighed optraadte som en Medler mellem Kongedømmet og Erkebiskoppen, og ved sin Indflydelse hos begge væsentlig har virket til Overeenskomsten. Haakons egne Breve vise nemlig, han paa denne Tid ikke alene har staaet vel anstreden hos Erkebiskop Paal, men ogsaa at han har nydt Kong Magnus's og hans fra Dronnings særdeles Indst ³⁾. I 1335 havde den nittenaarige K Magnus egtet Blanca, eller som hun i Norge almindelig kaldes Blanca, en Datter af Greve Johan af Namur og fjærnt beslægtet med den da regjerende franske Konge, Philip VI af Valois, — smuk og aadrig Fyrstinde, der snart fik stor Indflydelse paa sin teherre, dog, som det lader, ikke altid til det Gode. Hun kom med Kongen i Norge under det omtalte Hovdingemøde i 1337, og Erkebiskop Haakon synes ved denne Leilighed at være kommen i stor Gode hos hende og hendes franske Damer, rimeligviis paa Grund af smidige Dpførsel og sine slebne Seder. Thi Alt vidner om, at han foruden at være en lærd og dygtig Biskop, tillige har funnet optaget som en fin Hofmand, der udentvivl ogsaa af sine Studier i Udlandet har høstet den Fordeel at være det franske Sprog fuldkommen mægtig

¹⁾ N. g. E. III. 161.   ²⁾ N. Dipl. II. 184.   ³⁾ Bp. Haakons Breve, i t. N. S. og S. V. 95—165.

Haakon stod tilmed i fortroligt Venstabsforhold og stadig Brevverling med næsten alle Norges daværende mægtigste og mest indflydelsesrige geistlige og verdslige Hovdinge, blandt andre med den fordums Drotsete Erling Bidkunsøn, med hans Søn den unge Bjarne Erlingsøn, der lader til at have været en af Kongens og Dronningens særdeles Yndlinger, — med Brødrene Jon og Sigurd, Kongens Fættere, Søner af Hæsthor Jonsøn († i 1320) og af Kong Haakon Magnussøns uegte Datter Agnes, — med Brødrene Ivar og Finn Ogmundssønner, der lige siden Magnus's Antagelse til Norges Konge havde været blandt de første Mænd i Konges Raad, og af hvilke Ivar endog, skjønt vistnok kun for en ganske kort Tid, havde været Kongens Drotsete i Norge¹⁾. Haakon synes med Smidighed, og dog med Redelighed, at have bevæget sig mellem Hovedmændene for de forskellige Partier, der utvivlsomt havde dannet sig i Kongens eller Rigets større Raad; og han har derfor været fortrinlig ekket til at virke som Mægler, naar Partispendingen truede med at tage en alvorlig Retning.

Et Beviis paa Biskop Haakons Indflydelse ved denne Tid er hans Optræden i en slem Sag, der stod Biskop Halvard af Hamar og Ridderen Hr. Ulf Saresøn imellem. Denne Ulf var et uroligt Hoved. Han havde allerede tidligere deeltaget i voldsomme og, som det lader, oprørste Handlinger. Nu havde han groveligen forset sig mod Biskoppen af Hamar og dennes Kirke — hvori vides dog ikke — og var derfor bleven sat i Ban. Siden gav han efter, søgte Forlig med Biskoppen og blev af denne løst i Oslo, foran St. Halvards Kirkes Dør — rimeligviis under det sidst omtalte Hovdingemøde —, efterat han paa Forhaand havde svoret at ville lyde Biskoppens Dom. Til denne Tid havde Biskop Haakon været Bidne. Den Dom, Biskop Halvard derpaa fældede, var meget streng. Den paa lagde blandt andet Ulf at udrede til Kirken i Hamar 12 Markebol Jord og at gjøre en Pilegrimsfærd til den pavelige Kurie, begge Dele i Løbet af det følgende Aar. Ulf fandt Dommen ubillig og alt for tung, ja vel umulig at opfylde. Han tilskrev herom Biskop Haakon, som sagt, havde været Bidne til hans Forligsød, og forlangte Biskoppens Erklæring angaaende dennes Lydende, idet han — som det lader — lagde fortrinlig Bøgt paa det Udtryk i Eden, at han skulde holde den hellige Kirkes og Biskoppens Dom „i Alt hvad der var ham muligt“. Han oversendte tillige Biskop Haakon en Fortegnelse over alt det, som Biskop Halvard havde paalagt ham i Skrift eller Pøntens for desangaaende at høre hans Mening.

Man har tvende Breve af Biskop Haakon, som han i denne An-

¹⁾ S. o. f. II. 246.

ledning udfærdigede fra Bergen den 20de December 1337, det ene t Ulf, det andet til Biskop Halvard, — begge vidnende om Haakon milde Sindelag og hans Lyst til at stifte Fred.

I Brevet til Ulf beklager han dennes ubehagelige Stilling, hvilken ha ønsker af Hjertet at lindre; hvilket han og efter Evne skal stræbe, dog saaledes at det er den hellige Kirke til Ære og Ulf's Sjæl til Gavn. Han indrømmer, at Ulf's Ed virkelig indeholdt de Udtryk „i Alt hvad der var ham muligt“; men han maa alligevel ansee den paalagte Skrift for lovlig i det Hele, navnlig fordi deri ikke forbydes Ulf at fremkomme med lovligt Søgemaal, men kun at foretage uretfærdige Angreb paa den hellige Kirkes Gods, Ret eller Friheder. Han beder Ulf indstændigen ei at finde det formeget, som er ham paalagt i Bønner, Gudsstævneste, Faster, Offer og Almisseydelse; thi Uleiligheden dermed er forkvarende og forbigaaende, men Belønningen og Fortjenesten evig velgørende. Han finder, at det virkelig maa falde Hr. Ulf tungt at skaffe Jorder og Kostbarheder til Veie til samme Tid som han i Skyldhaft skal berede sig til en Pilegrimsgang, og derhos gjøre alle den Ret, som have lovlige Ræremaal paa ham. Men Kurien har aldrig været og vil aldrig vorde mistundløs mod dem, som Mistund vil søge. Han opfordrer Ulf til at søge Raad hos Kongen, Erkebiskoppen og sine øvrige Venner. Haakon skal gjerne gjøre Forbøn for Ulf hos Biskop Halvard i denne Sag; han haaber ogsaa, at Biskoppen vil vise sig desto søieligere, jo villigere Ulf viser sig til at lyde hans Bud i Alt hvad der er ham muligt: „det er vist — tilføier han — at Gud ei paabyder noget Umuligt, og end mindre skulle Menneskene gjøre det.“

I Brevet til Biskop Halvard yttre Haakon: at meget af hvad Halvard havde paalagt Ulf i Skrift er faderligt og ret, men hvad angaar Pilegrimsfærd og den store Udredelse af Jordegods til Hamar Kirke samt det øvrige, som dermed staar i Forbindelse, da tror han det vil falde Ulf tungt at opfylde begge Dele paa eet Aar. Han erindrer Halvard om, at Ulf svor, at lyde Kirkens og Biskoppens Dom „saavidt det var ham muligt“, og beder derfor Biskoppen indstændigen a lempe og udtyde de nævnte Artikler, ligesom og andre, hvilke Biskoppen selv maatte finde at kunne formilbes, saaledes som det efter hans eget Skjøn er bedst for begge Parter, havende ham for Æie, om hver der er skrevet „hans Mistundhed overgaar alle hans Gjæringer“. Saaledes haaber han, at Biskoppen vil handle ¹⁾. — Biskop Haakon's Medling i denne Sag har vistnok ikke været frugtesløs; thi allerede den 7de April i det følgende Aar 1338 kan han i et Brev til Bjørne Erlingsøn fortælle, at Biskop Halvard og Hr. Ulf med deres Venner paa begge Sider nu vare fuldkommen forligte ²⁾.

¹⁾ Sml. V. 106—109.

²⁾ Sml. V. 117.

76.

Provincialconcilium tilfagt i 1338, men igjen affagt. *Missioner med Nigelskytelsen i Norge. Hørfagerne hertil. Mangler ved Statsforeningen mellem Norge og Sverige.*

I 1338 udstedte Erkebiskop Paal Kalbelse til et nyt Provincialconcilium, der skulde holdes i Nidaros den 20de August. Biskop Haakon af Bergen undskyldte sig paa Grund af Sygdom for at møde personligen, hvorimod han skulde sende Fuldmægtige. Han udnævnte ogsaa den 28de Juli tvende Chorsbrødre for at møde i sit og Kapitelets Nærværelse. Erkebiskoppen affagde imidlertid igjen Conciliet, uvisst af hvilken Grund ¹⁾.

I dette samme Aar overdrog Pave Benedictus XII Erkebiskop Paal et Hverv vedkommende den svenske Kirke. Her var Uenighed staaet mellem Erkebiskop Peter Filippusson af Upsal og Minoriterne. Peter havde tidligere været Prior af Prædikebrødrenes Orden, synes som Prædikebrøder ikke at have havt noget godt Ord til Minoriterne, hvilke han ved flere Leiligheder fornærmede i sit Biskops-nærværelse, ja endogsaa berøvede et Kloster i Upsal. Herover klagede Brødre af Stokholm, Gentjøping og Upsal til Kurien, idet de fremstillede mange Beskyldninger mod Erkebiskoppen og paastode, at denne havde forfulgt dem. Paven tilskrev nu fra Avignon den 1ste September Erkebiskop Paal og gav ham Fuldmagt til at indkalde de stridende Parter for sig og afgjøre Tvisten ²⁾. At han betroede Paal et Hverv vidner uden tvivl om den Agtelse han bar for denne Prelat.

Ud paa Høsten 1338 kom Biskop Jon Halvorsen af Skaalsk til Norge ifølge Erkebiskoppens Kalbelse. Han var syg ved Ankomsten til Bergen, fristnede siden noget til, men blev atter syg og døde den 2den Februar 1339. Han blev begravet hos Prædikebrødrene i Bergen, til hvis Orden han, som før sagt, hørte ³⁾. Anna-merne give ham, idet de anføre hans Død, det Vidnesbyrd, at han

¹⁾ Bp. Haakons Breve, Sml. V. 117, 119, 120, 123, 125, 126. Man seer af det sidstnævnte Brev, at Erkebiskoppen har i sit Brev ladet Haakon vide: „at han paa Grund af forskjellige Tilfælde, som man snarere kunde kalde Uheld“ ikke kunde holde det bestemte Concilium; og Biskoppen „beder Gud bøde og bedre alt hvad Erkebiskoppen tyktes mangelagtigt.“ Sigtes hermed til de i dette Aars senere Halvdeel udbrydende Uroligheder, hvorom senere? og have disse foranlediget Conciliets Aflyselse? Udgaa i et Brev til Biskop Salomon af Oslo (af 1338, Arets senere Halvdeel), hvori Talen ligeledes er om Conciliets Aflyselse, ønsker Haakon, „at Gud maatte bøde og bedre hvad Salomon endnu tyktes mangelagtigt“. Sml. V. 128. ²⁾ Sv. Dipl. IV. 622—624; jfr. Suhm D. G. XII. 303. ³⁾ S. o. f. II. 214.

ledning udfærdigede fra Bergen den 20de December 1337, det ene i Ulf, det andet til Biskop Halvard, — begge vidnende om Haakon milde Sindelag og hans Lyst til at stifte Fred.

I Brevet til Ulf beklager han dennes ubehagelige Stilling, hvilken han ønsker af Hjerter at lindre; hvilket han og efter Evne skal stræbe, dog saaledes at det er den hellige Kirke til Ære og Ulf's Sjæl til Gavn. Han indrømmer, at Ulf's Ed virkelig indeholdt de Udtryk „i Alt hvad der var ham muligt“; men han maa alligevel ansee den paalagte Skrift for lovlig i det Hele, navnlig fordi deri ikke forbydes Ulf at fremkomme med lovligt Søgemaal, men kun at foretage uretfærdige Angreb paa den hellige Kirkes Guds, Ret eller Friheder. Han beder Ulf indstændigen ei at finde det formeget, som er ham paalagt i Bønner, Gudsdyrkelse, Fæst, Offer og Almisseydelse; thi Uleiligheden dermed er kortvarende og forbigaaende, men Belønningen og Fortjenesten evig og gjørende. Han finder, at det virkelig maa falde Hr. Ulf tungt at skaffe Jorder og Kostbarheder til Veie til samme Tid som han i Hast skal berede sig til en Pilegrimsgang, og derhos gjøre alle den Ret, som have lovlige Ræremaal paa ham. Men Kurien har aldrig været og vil aldrig blive misfundslos mod dem, som Mistand vil søge. Han opfordrer Ulf til at søge Raad hos Kongen, Biskoppen og sine øvrige Venner. Haakon skal gjerne gjøre Forbøn for Ulf hos Biskop Halvard i denne Sag; han haaber ogsaa, at Biskoppen vil vise sig desto søieligere, jo villigere Ulf viser sig til at lyde hans Ord i Alt hvad der er ham muligt: „det er vist — tilføier han — at Gud ei paabyder noget Umuligt, og end mindre skulle Menneffene gjøre det.“

I Brevet til Biskop Halvard yttre Haakon: at meget af hvad Halvard havde paalagt Ulf i Skrift er faderligt og ret, men hvad angaar Pilegrimsfærd og den store Udredelse af Jordegods til Hama Kirke samt det øvrige, som dermed staar i Forbindelse, da tror han det vil falde Ulf tungt at opfylde begge Dele paa eet Aar. Han erindre Halvard om, at Ulf svor, at lyde Kirkens og Biskoppens Dom „saavidt det var ham muligt“, og beder derfor Biskoppen indstændigen om lempe og udtyde de nævnte Artikler, ligesom og andre, hvilke Biskoppen selv maatte finde at kunne formildes, saaledes som det efter hans eget Skjøn er bedst for begge Parter, havende ham for Æie, om hvem der er skrevet „hans Misfundsbed overgaar alle hans Gjæringer“. Saaledes haaber han, at Biskoppen vil handle ¹⁾. — Biskop Haakon's Medling i denne Sag har vistnok ikke været frugtesløs; thi allerede den 7de April i det følgende Aar 1338 kan han i et Brev til Bjarne Erlingsøn fortælle, at Biskop Halvard og Hr. Ulf med deres Venner paa begge Sider nu vare fuldkommen forligte ²⁾.

¹⁾ Sml. V. 106—109.

²⁾ Sml. V. 117.

78.

Provincialconcilium tilfagt i 1338, men igjen affagt. *Missioner med Rigskyrelsen i Norge. Marsagerne hertil. Mangler ved Statsforeningen mellem Norge og Sverige.*

I 1338 udstedte Erkebiskop Paal Kalbelse til et nyt Provincialconcilium, der skulde holdes i Nidaros den 20de August. Biskop Haakon af Bergen undskyldte sig paa Grund af Sygdom for at møde personligen, hvormod han skulde sende Fuldmægtige. Han udnævnte ogsaa den 20de Juli tvende Chorsbrødre for at møde i sit og Kapitelets Nærværelse. Erkebiskoppen affagde imidlertid igjen Conciliet, uvisst af hvilken Grund ¹⁾.

I dette samme Aar overdrog Pave Benedictus XII Erkebiskop Paal et Hverv vedkommende den svenske Kirke. Her var Uenighed opstaaet mellem Erkebiskop Peter Filippusson af Upsal og Minoritene. Peter havde tidligere været Prior af Prædikebrødrenes Orden, og synes som Prædikebroder ikke at have havt noget godt Nie til Minoritene, hvilke han ved flere Leiligheder fornærmede i sit Biskopsområde, ja endogsaa berøvede et Kloster i Upsal. Herover klagede Brødre af Stokholm, Genkjøping og Upsal til Kurien, idet de fremkom mange Beskyldninger mod Erkebiskoppen og paastode, at denne havde forfulgt dem. Paven tilskrev nu fra Avignon den 1ste September Erkebiskop Paal og gav ham Fuldmagt til at indkalde de stridende Parter for sig og afgjøre Tvisten ²⁾. At han betroede Paal dette Hverv vidner udentvivel om den Agtelse han bar for denne Prælat.

Udpaa Høsten 1338 kom Biskop Jon Halvorsen af Skaalø til Norge ifølge Erkebiskoppens Kalbelse. Han var syg ved Ankomsten til Bergen, frisknede siden noget til, men blev atter syg og døde den 2den Februar 1339. Han blev begravet hos Prædikebrødre i Bergen, til hvis Orden han, som før sagt, hørte ³⁾. Anna og sine sønner givne ham, idet de anføre hans Død, det Vidnesbyrd, at han

¹⁾ Bp. Haakons Breve, Sml. V. 117, 119, 120, 123, 125, 126. Man ser af det sidstnævnte Brev, at Erkebiskoppen har i sit Brev ladet Haakon vide: „at han paa Grund af forskjellige Tilfælde, som man snarere kunde kalde Uheld“ ikke kunde holde det bestemte Concilium; og Biskoppen „beder Gud både og bedre alt hvad Erkebiskoppen tyktes mangelagtigt.“ Sigtes hermed til de i dette Aars senere Halvdeel udbrydende Uroligheder, hvorom senere? og have disse foranlediget Conciliets Aflyselse? Dgsaa i et Brev til Biskop Salomon af Oslo (af 1338, Aarets senere Halvdeel), hvori Talen ligeledes er om Conciliets Aflyselse, siger Haakon, „at Gud maatte både og bedre hvad Salomon endnu tyktes mangelagtigt“. Sml. V. 128. ²⁾ Sv. Dipl. IV. 622—624; jfr. Suhm D. S. XII. 303. ³⁾ S. o. f. II. 214.

var en mærkelig Prædikanant, en stor Lærd og hæderlig i sit Levnet ¹⁾ I hans Sted blev samme Aar valgt Jon Eintrides søn, Abbed af Benedictiner-Klosteret i Selia, der modtog sin Indvielse den 23de Ju og kom til Island til sin Stol den 23de August ²⁾.

Annalerne fortælle, at i 1339 Biskopperne Salomon af Dø og Halvard af Hamar bleve fangne og ranede af nogle norst Høvdinge, blandt hvilke Ulf Saresøn nævnes som den ene ³⁾. Er dette rigtigt og ikke at hense til et tidligere Aar og at sætte i Forbindelse med den foromtalte Tvist, der fandt Sted mellem Biskop Halvard og Hr. Ulf i 1337 ⁴⁾, — saa seer man, at Forliget mellem de to sidstnævnte ikke har været saa ganske alvorlig meent fra Ulf's Side, og at denne ved given Leilighed har kaldet gammel Fiendskab igjen til Live. Da flere Personer her udtrykkelig nævnes, end i Tvisten af 1337 — skjønt ogsaa der er Tale om begge Parters Venner eller Tilhang —, er det ikke ganske usandsynligt, at en ny Volds handling eller verbørlige Hovdinge vedrørende Kirken kan have fundet Sted; men om denne gives i saa Fald ingen nærmere Oplysning. Volds gjerninger maa, hvis den virkelig tilhører dette Aar, ganske vist have paa en eller anden Maade staaet i Forbindelse med den Gjæring i Norges Indre, som ved denne Tid spores, og som havde sin Grund i et, som de lader, almindelig udbredt Misnøie med Maaden paa hvilken Rigsstyrelsen fra Kongedømmets Side førtes.

Kong Magnus Eriks søn havde tilsyneladende en Magt at raade over, som ingen af hans Forgængere hverken i Norge eller Sverige gennem flere Aarhundreder havde eiet. Som seet oven var han bleven tvende Rigers Konge, og lige ved den Tid, da han som myndig — skjønt kun femten Aar gammel — selv tiltraadte Styrelsen i begge sine Riger, havde heldige Omstændigheder, for hvilke i Grunden hverken han eller hans Styresmænd raadede, ogsaa bragt det danske Landskab Skaane under hans Herredømme (1332). Han skrev sig og var: Norges, Sveriges og Skaanes Konge (Noregs, Svias ok Skåne konungr). Men Magnus besad ikke de Egenstaber, der krævedes for rigtigheden at benytte og for at opretholde den Magt hvilken Forsynet, man kan næsten sige ved den blinde Lykke, havde lagt i hans Hænder.

Ældre svenske Historiefriivere have stildret Magnus's Karakter og Seber fra den allermørkeste Side. Fra den Stund af — sige de — da han

¹⁾ Jøf. Ann. 246, 248; Sml. V. 134; Finn Joh. II. 65. ²⁾ Jøf. Ann. 246 250. ³⁾ Jøf. Ann. 250. Gjærningsmændene nævnes: Groar, Sigurd o Ulf. Det første Navn er maaskee feilskrevet for Ivar og betegner da mulgen Hr. Ivar Egmunds søn; ved det andet forstaaes ganske vist Sigurd Hithors søn og ved det tredje Hr. Ulf Sares søn. ⁴⁾ S. o. f. II. 255.

begyndte at raade sig selv, hengav han sig ganske til Fortyftelser og Ufødelighed, til Svir og Dverdaad, ja til unaturlige Laster. Han lagde sine ældre, flogere Raadgivere for Had, foragtede deres Adværter og fjærne dem fra sig, medens han derimod omgav sig med og lod sig lede af unge Menneſter, ligesaa fordærvede som han selv. Af hans ufødelige Forhold til dem har man villet udlede Egenavnet Smet, hvilket i Sverige tillægdes ham, og maaskee betyder: den Lestende, Smidstende. For at tilfredsstille sin Ødselhed og Fragtlyst betyngede og udsugede han Landet. Han var desuden som Styrrer letſindig, upaalidelig og taabelig. Hans Styrelse saavel som hans Levnet paadrog ham almindelig Uvillie og Foragt. — Saaledes udtale svenske Oldskrifter sig om Magnus.

Man har imidlertid al Grund til at tro, at disse Skildringer i mange Stykker, helst med Hensyn til hans Seder, ere farvede af Partiskhad, og tildeels have sin Oprindelse i ondskabsfulde Nygter, udsprede af herksesyge Stormænd, der søgte at nedværdige Kongen, og med ham Kongedømmet i den almindelige Mening, for selv desto lettere at kunne raade for Rigsstyrelsen. Der findes Antydninger til, at den svenske Kønne har bedømt hans Karakter mildere, da den senere hen i Tiden, efterat have prøvet Kong Albrekts og hans Tydsfers Dvermod og Haardhed, suftede sig „den ærlige og gode Herre, Kong Magnus“ igjen til Styrrer. Hvad Nordmændene angaar, da spores hærken i de gamle Annaler eller i de os levnedes samtidige Breve nogen Anklage fra deres Side mod Magnus's Seder, ei heller at de have tilføgt ham noget som helst vanærende Egenavn. Man seer tværtimod, at der i Norge og paa Island fandtes Mænd, der betegnede ham med Tilnavnet: den Gode¹⁾, og at der endog gaves Samtidige, som efter hans Død ansaa ham for hellig²⁾, — en Omstændighed, der synes vidne om, at en staansommere Opfatning af hans Karakter som Menneſte, ja en ikke ringe Hengivenhed for hans Person i disse Lande har været raadende.

Maaskee kommer man i sin Dom om Magnus Sandheden nærmest, naar man antager, at han, ved Siden af mange og store Brøst haade paa Aand og Seder, har eiet et godmodigt og mildt Sindelag samt et blidt og indtagende Væsen. Ved de sidstnævnte Egenstaber, som mest traadte for Dagen i Magnus's offentlige Liv, hestede man i Norge fortrinnsviis sin Opmærksomhed, idet man lod dem dække over hans private Livs, mere anede end vitterlige, Udfeielser. I Sverige derimod blottede man netop disse, og gav dem for Almeenheden det mest hadefulde Anstrøg; og det gjorde de ærgjerrige Store af egennyttige Statsraed, for derved at modarbejde og udslette ethvert gunstigt Indtryk,

1) Flatsbogen; Fornald s. II. 15.

2) Jøl. Ann. 326.

som Kongen i sin offentlige Fremtræden kunde gjøre paa Folket ved sin Personlighed.

Men hvorledes det nu end i Virkeligheden kan have forholdt sig med Magnus's Seber, — vist er det, at han manglede den Aandens og Williens Kraft, den Smidighed, Standhaftighed og Virksomhed, der kunde gjøre ham til en dygtig Styrrer. Dette synes Nordmændene at have erkjendt ligesaavel som Svenskerne; og jo mere Styrke Erkjendelsen heraf efterhaanden vandt, desto lydeligere maatte ogsaa Misnoiet med den bestaaende Tingenes Orden yttre sig.

Alligevel tør man nok paasta, at ikke Magnus's Karakterfeil eller Uforstand have været den eneste, eller endog den væsentligste Aarsag til Misnoiet med hans Styrelse. Dette havde uden tvivl sin dybere Grund i indviklede og vanskelige Forhold, hvilke Magnus ei fra først af havde fremkaldt, og hvilke rimeligviis en langt dygtigere Konge ikke havde magtet fuldkommen at betvinge, — nemlig i Norges og Sveriges gjensidige Stilling og i hvert enkelt Riges indre Forfatning.

Den fælles Konge var det eneste statsretlige Foreningsbaand mellem begge Riger, og dette Baand havde Tilfældighed snarere end Plan eller Statsklogt knyttet. Det var saa langt fra, at man fra nogen af Siderne tænkte sig Foreningen som et Gode, at man tværtimod fandt den at være et Onde, der for Diebliffet var nødvendig, men som man dog burde søge snarest muligt at blive af med. Aarsagen til denne Anfælselse var atter ingenlunde nogen hadsk eller avindsyg Stemning mellem de tvende Folk, Nordmænd og Svensker, indbyrdes, — dertil findes ved denne Tid, og man kan sige under den hele Forening, ikke det minste Spor. Men Grunden laa i hvert enkelt Riges indre statsretlige Forhold og den ringe Udvikling disse endnu havde opnaaet.

I Sverige var Kongedømmet en ved Lov og Bedtægt erkjendt, uundværlig Statsmagt, den første i Rang og Hæder; og det besattes ved Valg: ved Folkets Valg, som det hed. Man havde dog derhos allerede vant sig til at fideordne denne første Statsmagt en anden: en selvsluttet Forening af Rigeets geistlige og verdslige Stormænd, et Raad, hvad enten man nu benævnte det Rigeets eller Kongens, og dette havde tiltaget sig den Ret at handle for Folket, endog ved Kongens Valg. Ifølge sin Stilling, paa den ene Side som en af det selv valgt Konges selvskrevne Raad, og paa den anden som Almuens Formynder, var det den sande Sjæl i Sveriges Rigsstyrelse. Det maatte føle sig kaldet til ikke alene at vejlede og understøtte Kongen som Raadgiver, men ogsaa til at træde midlertidig ind i Kongedømmets Virksomhed,

naar tilfældige Omstændigheder maatte kræve dette, ja til at optræde mod Kongedømmet i eget og Folkets Navn, naar det selv maatte finde, at Kongen misbrugte sin Myndighed. Sverige kunde altsaa ikke siges ganske at mangle en styrende Statsmagt, om det end ikke havde en Konge i sin Midte.

I Norge derimod var Forholdet — som allerede oftere forhen paapeget — ingenlunde det samme. Kongedømmet var her, ikke alene i følge Lov og Bedtægt, men ogsaa i den almindelige Mening, baade i høvdingernes og Almuens, af endnu høiere Betydning end i Sverige. I Norge tænkte man sig vistnok ogsaa altid Kongen som styrende med gode eller de bedste Mænds Raad; og ved disse gode Mænd, der dannede Kongens Raad i videre Betydning, tænkte man sig fortrinnsviis samtlige Rigets geistlige og verdslige Stormænd eller høiere Embedsmænd. Men dette Raad opfattedes aldeles ikke af den almindelige Mening, som en Folket repræsenterende, eller paa en Raade Folket umyndiggjørende, Statsmagt, der i sliq Egenkab var Kongedømmet sideordnet. Det gjorde ikke engang selv Krav paa at opfattes saaledes. Det havde heller ikke den ringeste Indflydelse med Hensyn til hvø der skulde være Konge, saalænge nogen lovlig Kongedømmets Arving fandtes; thi Norges Kongedømme var, som vi vide, strengt arveligt efter visse i Loven foreskrevne Regler. Raadet kunde horefter ifølge Lov eller Bedtægt handle uden i Forening med Kongedømmet, som raadende og styrkende samme, og det endda kun — saavidt skjønes — ifølge Kongens særlige Raadelse. Det kunde, naar en lovlig og myndig Konge gaves, ikke med Retskraft træde i Kongedømmets Sted eller overtage dets Virksomhed, uden i alt Fald ifølge Kongens særlige Bemyndigelse. Det var, da det for største Delen bestod af Kongens haandgangne Mænd, indbefattet i hans Kongeed, og saaledes pligtigt til at understøtte ham med Raad og Daad ja vel og med Advarsler til hiin Eds Overholdelse — til Overholdelse af den deri besvorne Landets og Folkets lovhjemlede Ret; men det havde ingen ved Lov eller Bedtægt hjemlet Adgang til selvkalbet at optræde ligeoverfor Kongedømmet i Egenkab af Folkets Repræsentant, eller endog i Folkets Navn bruge Tvangsmidler mod Kongen, om og Denne forsømte sin kongelige Styrbighed. I sin Tid, for et Par Aarhundreder tilbage, da Lendermandsverdigheden endnu var i sin fulde Kraft, og Kongens første selvskrevne Raadgivere vare Lendermændene, der væsentlig støttede sig til Folket, skjønt de tillige vare Kongens haandgangne Mænd og Medhjælpere i Landsstyrelsen, — da kunde man sige, at Lendermændene i Kongens Raad udtalte Folkets Ønsker og Billie, ligesom Bønderne selv udtalte den paa Thingene. Da vare Lendermændene virkelig Folkets stadige Repræsentanter ved Kon-

gens Side. Men denne Tingenes Stilling var først ved Lendermændenes næsten fuldkomne Overgang i Kongedømmets Tjeneste, og senere ved Lendermandsverbigheds endelige Ophævelse i 1308 ganske forrykket. Raadet i Norge var nu, hvad dets verbdlige Medlemmer angik, — især som Følge af Kong Haakon Magnussons Foranstaltninger — ifølge Retten ifkun at at ansee som en Deel af Kongedømmet, som en Medhjælp for dette i Rigsstyrelsen, som en Magt, der, udsprungen fra Kongedømmet, i dette alene havde sin Holdning, ifte i nogen Overdragelse eller udtrykkelig Erkjendelse fra Folkets Side, ligesaa lidt som i nogen hervedt arvelig Selsktsvenhed; den første fandt nemlig aldrig Sted, og den sidste forsvandt med den i Grunden arvelige Lendermandsverbighed. Alle de verbdlige Medlemmer af Raadet: Ribbere, Hirdstyrere, Svende, Syselmænd, Lagmænd, eller hvorledes de nu kunde nævnes, — vare blot selsktsvorne til sine Raadsplads gennem en Verbighed eller en Embedsfilling, som Kongedømmet, eller i de fleste Tilfælde endog Kongen i egen Person, alene kunde meddele dem. Ifkun Biskopperne kunde, som uomtvistelige Repræsentanter for en baade af Kongedømme og Folk erkendt mægtig Stand i Staten, siges at være fuldkommen selsktsvorne, af Kongens Valg uafhængige Raadsmedlemmer. Og deres Stilling i Kongens Raad var ifte alene paa Grund af dens fulde Selsktsvenhed af høi Betydning. Kong Magnus Lagabsters Lov havde desuden, som tidligere omtalt, ved indtrædende Kongevalg hjemlet dem en afgjørende Stemme blandt Vælgerne, — noget som let kunde udtydes og virkelig ogsaa synes at have været udtydet som en Indrømmelse af deres bestandige Forrang i Kongedømmets større Raad. Endelig havde lige fra Kong Magnus Erlingssons og Erkebiskop Eysteins Forhandlinger, ja vel endog fra ældre Tider, den Forestilling efterhaanden meer og meer rodfæstet sig hos Norges Almeenhed: at den hellige Olaf var det norske Kongedømmes, ligesom den norske Lovgivnings og den norske Kirkes Ophav og Kilde, — samt at han, endog efter sin Død, fra sin Helligdom i Nidaros styrede Norge som dets usynlige Overfonge. Den raadende jordfiste Konge, Hellig Olafs Frænde, var hans nærmeste arvelige Repræsentant og Vitarus. Men fandtes ei denne, stod Kongedømmet af en eller anden Grund ledigt, saa var Nidaros's lovlig valgte Erkebiskop midlertidig Hellig Olafs Repræsentant ligesaa vel i Staten som i Kirken, og i sliq Egenkab selsktsvorne til øverste Rigsvitarus, ligesom altid til den Første i Kongedømmets Raad. Denne Anskuelse havde tydelig aabenbaret sig og gjort sig gjældende, ja den var saa at sige bleven til en Kjendsgjerning, først ved Underhandlingerne med Sveriges Raad i Anledning af Magnus Erikssons Valg til Sveriges

Konge, ved hvilke Underhandlinger Erkebiskoppen var første Mand fra norsk Side, — og senere end meer ved Bestikelsen af en Formand for den norske Rigsstyrelse i Kongens Mindreaarighed, hvilken Bestikelse eenstemmig overdroges Erkebiskoppen, og det upaatvivlelig som en Selvfølge af dennes Stilling ¹⁾). Skulde der altsaa for Norges Vedkommende paa denne Tid være Tale om en anerkjendt Statsmagt, der selvstøvet kunde midlertidig træde i Kongedømmets Sted, maatte det være Abaros's Erkebiskop. Saaledes vil man ogsaa finde, at Sagen virkelig stillede sig senere hen i Tiden, da Norges Kongedømme gjentagne Gange maatte ansees for fuldkommen ledigt. Men herom kunde en naturligviis ikke blive Spørgsmaal, da en lovlig og myndig norsk Konge gaves, i hvis Hænder Kongedømmets hele Magtfulde ubestaaende hvilede. Man kan følgelig sige, at efter Norges da bestaaende Statsforhold Kongedømmet her ifølge Ret og Vedtægt ikke alene var en uundværlig Statsmagt, men meget meer den eneste i Lov og Folkemening erkjendte kilde for al verdslig styrende Myndighed.

Sveriges og Norges indre Statsforhold vare altsaa for Tiden, i Korthed sammenstillede, følgende: — I begge Riger forvredes et Kongedømme og en Konge, styrende med Raads Raad, i Samfundsbordenens Spids. Men i Sverige besattes Kongedømmet af Valg, og Kongevalget var væsentlig i Raadets Hænder. I Norge derimod var Kongedømmet arveligt. I Sverige var Raadet voret baade Kongedømme og Folk over Hovedet, saaledes at der blot udfordredes et Skyggekongedømme, for at Statslivet kunde gaa sin Gang, medens Raadet egentlig, og det ifølge godkjendt Selvtægt, havde Landsstyrelsen i sine Hænder. I Norge derimod var Kongedømmet Landsstyrelsens eneste Ijandehaver, for hvilket baade Raad og Folk var traadt i Skyggen. I Sverige repræsenteredes Rigets Selvstændighed nærmest ved Raadet; i Norge ved Kongedømmet. Man seer strax, i hvilket af Rigerne Kongedømmet lettest kunde udfyldes ved en anden Statsmagt, og i hvilket af dem derimod et kraftigt, selvstændigt, altid inden Landets egne Grændser værende Kongedømme mest udtrævedes.

Men skjønt i Sverige Kongedømmet, efter de indre Statsforholdes Natur, lettere end i Norge kunde, i det mindste for kortere Mellemrum, undværes, uden at derfor Statsverfets Gang stod fare for at komme i Ulag, saa var man dog dengang, der ligesaavel som her, vant til at have en Konge inden Rigets egne Enemærker. Den svenske Almue satte endnu Pris paa, at vide en Konge altid i Statssamfundets Spids, hvem den kunde henvende sig til umiddelbart inden sit eget

¹⁾ S. o. f. II. 193, 216 f.

Land, naar vel undertiden Herrevældet forekom den noget trykkende; og Raadet, om det end fuldkommen var sig sin egen Magt bevidst, og gjerne i Et og Alt udøvede Kongedømmets Myndighed paa en saa selvstændig Maade som muligt, maatte for Almuens Skyld opretholde Skinnet af en kongelig Styrelse. En Konge fordreides altsaa i begge Riger, og det helst en, der saa stadigen som det lod sig gjøre var inden hvert enkelt's egne Grændser. Vi have seet, at dette Krav allerede gjorde sig gjældende i Overenskomsten mellem Rigerne i Anledning af Magnus Erikssøns Valg til Sveriges Konge. Thi dens væsentligste Bestemmelse gif ud paa at fordele Kongens personlige Nærværelse ligeligen paa begge Riger. Dette gif nu endda nogens lunde an under Kongens Mindreaarighed, da hans personlige Styrelse alligevel af Alle og Enhver maatte skjønes at være et blot og bart Skin, og da hvert af Rigerne havde sin Formynderstyrelse, der, aldeles uafhængig den ene af den anden, ifølge lovlig Bemyndigelse, handlede i Kongedømmets Navn. Men allerede den før omtalte Vaastyndelse af Kongens Myndighed, skjønt dog Formynderstyrelsen i begge Riger synes at have opfyldt sin Skyldighed, hentyder paa et Savn, som begge Steder følte af Folket, især uidentvilt af Almuen; — og dette var Savnet af en selvstyrende Konge. Man fik det afhjulpet. Men nu kom ogsaa Foreningens Brøst ret tydelig for Dagen. Nu opstod aabenbart en Veddestrid mellem begge Riger, om hvilket af dem nærmest kunde tilegne sig Kongens Person, som nu meer end før hvert af dem tiltrængte i sin Midte.

Man finder, at der i Norge, meget kort efter Magnus's Dødsden som selvstyrende Konge, nemlig allerede i 1333 har reist sig Uroligheder. Anstifterne vare den afgangne Drotsete Erling Vidkunssøn, Kongens Systrunger (Fættene paa Mødrene), de unge Hasthørsønner Jon og Sigurd, samt den før omtalte Ulf Saresøn. Disse forholdt Kongen det faste Tunøberghus. Uroligheden blev dog dengang snart dæmpet, idet Erling og Hasthørsønnerne gave sig i Kongens Bøld mod fuldkommen Tilgivelse, men den trodsige Ulf midlertidig forlod Landet, enten frivilligen eller til Følge en Fredløshedsdom ¹⁾. Maastee har denne oprørske Bevægelse fundet Sted i Anledning af Kongens langvarige Døds hold i Skaane og Sverige under Sommeren og Høsten i det nævnte Aar ²⁾, og er bleven stillet under Kongens Nærværelse i Oslo i Mai Maaned 1334, da Biskop Salomon og Kongens Raad ogsaa der var

¹⁾ Jørl. Ann. 238. ²⁾ Suhm D. S. XII. 235—238. Han var i Helsingborg den 10de Juli, i Lund 12te Juli, i Örebro 22de August, i Stockholm 20de September, i Sigtuna 29de September, i Skällvik 12te November og 6te December. Sv. Dipl. IV. 325, 326, 331, 333, 335, 342.

tilstede ¹⁾). Det er heller ikke usandsynligt, at ved sidstnævnte Veilig-
hed ligeledes Hr. Ivar Ogmundsons Bestikkelse til Kongens Drot-
sete i Norge har fundet Sted, nemlig for at Rigsstyrelsen under Kon-
gens Fraværelse i Sverige ikke ganske skulde savne en Formand ²⁾);
men Bestikkelsen har neppe været for længere Tid, end indtil Kongen
atter indfandt sig i Norge, hvilket skede den følgende Sommer 1335 ³⁾).
Dengang seer man, at han, før han forlod Sverige, udnævnte til sin
Drotsete der Hr. Nikolaus Abjornson og bemyndigede ham til i For-
sning med Raadet at afgjøre alle Kongedømmet vedkommende Sager
efter bedste Skjøn ⁴⁾).

I 1336 om Sommeren var Magnus igjen i Sverige, hvor han
sammen med sin Dronning Blanka blev kronet i Stokholm den 12te Au-
gust ⁵⁾). Efter norske Beretninger skede dette „uden Erkebiskoppens og
de øvrige Høvdingers Raad i Norge“ ⁶⁾, og Nogle lægge til, at Er-
kebiskoppen og de norske Høvdinger gjorde sig Umage for at afholde
ham fra at drage til Sverige og der modtage Riget og Kronen ⁷⁾).
Man skulde af disse Udtalelser næsten slutte, at man dengang har
trædt at beholde Magnus for længere Tid hos sig i Norge, ja vel
endog overtale ham til ganske at opgive Sveriges Rige. Dist er det
i alle Fald, at Nordmændene have været misnøiede med, at Kongen
lod sig krone i Sverige; og uden tvivl levedes de heri af en vis Frygt
for, at han ved Kroningen knyttede sig fastere til Sveriges Rige end
hjemme var med Norges Lærv. Erkebiskoppen og Raadet maa
have gjort Kongen Forestillinger i denne Anledning, men som ikke have
frugtet. Mærkeligt er det ogsaa, at det intet Sted, saavidt hidtil be-
skrevet, findes omtalt eller i mindste Naade antydet, at Magnus er
bleven kronet i Norge. Maaskee har man anseet hans Kroning her,
efterat han allerede var kronet i Sverige, for stridende mod det norske
Riges Verdighed og derfor ganske ladet den fare. I alt Fald vidner
den hele Forhandling om Misstemning i Norge, dog ingenlunde mod
Kongens Person, men mod hans dobbelte Kongedømme.

¹⁾ Man har et Brev af Magnus af 1ste Mai 1334, givet i Oslo, (Dr. perg. i det norske Rigsarkiv), hvilket synes forudsætte hans og hans Raads Nærværelse sammesteds; af Raadet nævnes dog blot Biskop Salomon udtrykkelig ligesom en Hr. Gaakon Ogmundson har forshynet Brevet med Kongens Segl, altsaa fungeret som Kansler. ²⁾ Jfr. o. f. II. 246. ³⁾ Han har den 27de Aug. og 25de Septbr. 1335 udstedt Breve i Lundsberg, hvilke siges at være beseglede i hans Nærvær. ⁴⁾ Udnævnelses- og Fuldmagtsbrevet, der er udstedt „med hans Hæres Raadgiveres eenstemmige Raad og Samtykke“, er givet i Stokholm den 18de Mai 1335. Sv. Dipl. IV. 440. ⁵⁾ Brev af denne Dag til Fordeel for Lübeckernes Handel i Sverige, hvori Kongens og Dronningens Kroning udtrykkelig nævnes, Sv. Dipl. IV. 514; Lappenberg II. 347. ⁶⁾ Isl. Ann. 242. ⁷⁾ Peder Clausens Norske Rets. Skrænte 836.

Om Sommeren 1337 var Kongen med Dronningen atter i Norge, og hele Raadet var, som forhen fortalt, samlet om ham i Oslo og paa Afersborg i August Maaned. Alt synes her at være løbet af i Enighed og Venstaa, uagtet de Forhandlinger, som førtes Kongen og Erkebiskoppen imellem angaaende Dommermyndigheden i geistlige Sager ¹⁾. Endnu den 27de September var Kongen i Oslo ²⁾, og den 10de Marts 1338 var han i Tunsberg ³⁾. Man maa saaledes tro, at han har opholdt sig hele Vinteren over i Norge. Lidt senere i Aaret 1338, nemlig den 12te April, drog han til Baahus ⁴⁾, og der var han endnu den 2den Juni ⁵⁾, skjønt i Norge, dog ved Grændsen af begge sine Riger. I September var han i Upsal og mød Aarets Slutning i Skaane ⁶⁾. Den paafølgende Vinter 1338—1339 maa han have opholdt sig i Sverige, hvor han den 13de Februar 1339 var i Skara i Vester-Götland ⁷⁾.

Man seer, at Magnus, i de første syv Aar efter sin Optraeden som myndig og selvstyrende Konge i Norge, virkelig har opholdt sig meget ofte i dette Rige; — om fuldkommen ligesaa megen Tid som i Sverige, kunne vi ikke afgjøre, men Forskiellen kan i ethvert Fald ikke have været betydelig, da der saagodt som er Wisshed for, at han har opholdt sig i Norge en Stund hvert Aar, eller i det mindste at ikke stort meer Tid end eet Aar kan have ligget imellem hver Gang han besøgte dette Rige. I saa Henseende kunde der selvfølgelig ikke være nogen synderlig Grund til Anke fra norsk Side over hans Fortfærlighed for Sverige. Men ligefuldt maa Nordmændene have fundet Kongens Besøg i deres Land sjældnere og kortvarigere end deres Lærere ved. Og saa usfuldstændig ordnet som Rigsstyrelsen dengang var, kunde de have fuldkommen Ret.

En Fællestyrelse for begge Riger ved Kongen med et Raad af begges Mænd stred ligefrem mod Foreningens Natur og hvert enkelt Folks Selvstændighedsfølelse. At Kongen under sit Ophold i det ene Rige havde visse Raadgivere af det andet hos sig og med deres særskilte Raad styrede dette skjønt fraværende, det var ogsaa ikke alene stridende mod Foreningens Aand i det Hele men tillige udtryffeligen hindret ved den Artikel i Overenskomsten, der bestemte, at det ene Riges Mænd ikke maatte følge Kongen længer end til det andet Riges Grændse. Om ingen af disse Styrelsesmaader kunde der altsaa

¹⁾ S. o. f. II. 253. ²⁾ Brev af denne Dag i N. Dipl. II. 187. ³⁾ Br. af b. D. Dr. perg. i N. N. Sml. fasc. 52 No. 3. ⁴⁾ Bp. Haafons Br. af 15de Mai, Sml. V. 117. ⁵⁾ Br. af b. D. Dr. perg. N. N. S. fasc. 2 No. 13. ⁶⁾ Brev af ham fra Upsal af 22de September, og fra Helsingborg af 15de November 1338. Sv. Dipl. IV. 627, 637; jfr. Suhm D. S. XII. 296; Rappenh. II. 357. ⁷⁾ Sml. V. 564; Sv. Dipl. IV. 649.

live Tale, saameget mindre, som de forudsatte en høiere politisk Udvikling end den, der endnu var bleven noget af de tvende Folk til Deel.

Der gaves imidlertid endnu andre Udveie at vælge mellem for Norges Bedkommende. — En var, at Kongen, hver Gang han forlod Landet, overdrog sit Raad, eller et Udvalg af dette, eller en enkelt Mand som Rigsforstander med Raad ved Siden, en midlertidig Udvalgte af Kongedømmets fulde Myndighed i Kongens Navn og under hans norske Segl. Dette vilde da omtrent være den samme Styrelse, som fandt Sted i Kongens Mindreaarighed. Men en saadan Rigsstyrelse, naar en myndig Konge gaves, var, som forhen udviklet, ikke fremmende med den i Norge raadende Anskuelse af Kongedømmets Besen og Verdighed. Styrelsen ved et Raad, hvorledes nu end dette var sammensat, uden nogen bestemt, med overveieende Myndighed udstyret Formand, havde allerede engang viist sig magtesløs, og vilde det heller ikke nu finde sin tilbørlige Støtte i Folkets Agtelse og Lybighed. En med fuld kongelig Myndighed udstyret Rigsforstander, hvad han nu end denne bar, kunde maake noget bedre fyldestgjøre Folkets Ønske. Men var en saadan Mand, hvilket nødvendig udfordres, bygget og Folket kjær, og var han saa dertilmed ikke ganske fri for Urygsfærdighed, kunde han, saaledes som i Norge al styrende Myndighed engang var sammentrængt i Kongedømmet, let blive Kongen selv fædlig. Han kunde, med Folketsgunsten i Ryggen, sætte Raadet ganske tilside, udstrække sin Indflydelse ogsaa til den Tid Kongen selv var i Riget, tilvende sig et afgjort Herredømme over ham og saa lade den sande Styrrer under Skyggen af en villieløs Konges Navn. Noget slikt synes Magnus og hans nærmeststaaende Indlinger at have søgt; derfor synes han at have studt den fordums Drotsete, Erling Skjalsbøn, der maatte synes nærmest selvstreven til en midlertidig Rigsforstanders Post, til Side, og den ene Gang, da han i 1334, vistnok kun for en ganske kort Tid, beklædede en Drotsete i Norge, havde han dertil valgt en Anden. Kongen kunde have stillet en geistlig Kansler, som ansvarlig Seglbevarer og Medlem af Raadet, ved Rigsforstanderens Side, ligesom Tilfældet havde været i de sidste Aar af Formynderstyrelsen. Dette vilde have været et Baand paa Rigsforstanderens mulige Vilkaarlighed og Herkælyst. Men baade kan det være, at Kongens verbørlige Raadgivere, nu som tidligere, nødig have set en saadan Magt i en Geistligs Hænder, — og desuden antyder det end een Omstændighed, at Magnus selv i det Hele ikke har ønsket nogen høiere staaende Seglbevarer, netop for at have Kongeseglet i saa meget friere Raadighed.

Efter Paaal Baardsøns Fratrædelse fra Kanslerembedet i Anledning af hans Valg til Erkebiskop i 1333 findes nemlig i et Lidsrum

for et Diebtik af sin Døs. Der holdtes gjerne et større Raadsmøde, en eller anden Regjeringsdag blev afgjort, nogle Overlægninger fandt maastee Sted om Rigsstyrelsens bedre Ordning, hvilke dog ikke lebede til nogen gennemgribende Forandring, — og derpaa, naar Kongen igjen forlod Riget, sank Alt tilbage i den gamle Søvn eller Forvirring.

Saaledes tør man vist, uden at gaa Sandheden for nær, forestille sig den indre Tilstand i Norge under den første Tid af Magnus's Selvstyrelse. Et stort Gode under denne Tingenes Forfatning var det, at dog den norske Kirke var vel ordnet, at dens Erkebiskop og Biskopper vare dygtige og redelige Mænd, og derhos at deres Stilling i Staten og Raadet var saadan, at de ved sin Indflydelse baade paa Høvdinger og Almue, ja paa Kongen selv kunde forhindre meget Ondt, om de end ikke for det første, udenfor sit egentlige Raade, Kirken, kunde drive nogen væsentlige Forbedringer igjennem. Erkebiskoppen, som Hellig Olafs kirkelige Repræsentant og den første Mand i Riget næst Kongen, frembød altid en Magt, som man saa op til med Frefrygt, og som var i Stand til at danne et Slags Samholdskraft i Statslivet, naar Kongedømmet aldeles glippede. Et stort Gode var det ogsaa under disse Omstændigheder, at den dommende Myndighed i Norge var selvstændig ordnet og ikke tiltrængte Kongedømmets stadige Indblanding for at gaa sin lovlige og ordentlige Gang; ligesom og at Loven for det private Livs Vedkommende, overhovedet synes at være holden i Agt og i Ære af de norske Stormænd, der endnu ikke havde vant sig til at stille sig over den, til at ansee den givne for at rette Bønder og Almuesmænd imellem, men ikke for sig, — noget der paa det nærmeste var blevet raadende Anseelse i Sverige og Danmark.

79.

Misnoiet i Norge med Rigsstyrelsen kommer til Udbrud, men dæmpes dog igjen tilsyneladende. Erkebiskop Paal og end mere Biskop Paakon af Bergen søge Indflydelse paa Statsverkets Gang i Norge. Provincialconcilium i Ahdaros i 1241. Biskopskifter.

Var nu den indre Tilstand i Norge saadan som den næst ovenfor er skildret, var Rigsstyrelsen saa slap og magtesløs, — maatte vissnok de dybere Tænkende blandt Folket med Grund frygte en mørk Fremtid, hvis der ikke snartigen blev raadet Bod paa den herskende Uorden. Men det var, som allerede udviklet, ikke saa let at finde en hensigtsvarende Raade, der paa eengang kunde foldestgjøre baade Konge, Raad og Menigmand.

Vi have seet, at flere Udveie bleve forsøgte, men at Forsøget,

der lebedes af en famlende Haand, stedse kun bleve halv gjennemførte, og derfor nødvendig maatte strande. Heri aabenbarede sig meer og meer Magnus's Mangel paa Styrkraft og Bestemthed. Det er klart, at han med en vis Ihærdighed holdt paa den udstrakte Kongedømmets Myndighed, som i Norge baade Lov og Folkemening tilkjendte ham; men han forstod ikke at benytte den til at indføre nogen stadig Styrelsesorden. At han ikke — hvad man i Norge i 1336 mest synes at have ønsket — opgav Sveriges Krone og Rige for ganske at offer sig til Norge, det kan af flere Grunde undskyldes. Han vilde nemlig paa den Maade ikke alene have sluppet sig af Hænder en Magt, som det maatte smigre hans Forsænelighed at eje, men han vilde ogsaa ligefrem have sveget sin Forpligtelse mod hiint Rige, som dog ved Valg havde betroet sit Kongedømme til ham, medens han endnu var et Barn, som endog havde i sin Tid mod Tro og Love opoffret Kongesønnen Magnus Birgersøn for at sikke Magnus Eriksøn Kronen¹⁾. Men stod han fast paa at beholde begge Riger, saa maatte han ogsaa sørge for, at Norges billige Krav paa en ordentlig Styrelse bleve opfyldte. Dette ventede man, som det lader, forgjæves under Kongens Ophold i Norge i 1337—1338; han forlod igjen Riget uden at have fæstet nogen Foranstaltninger for Rigsstyrelsen under sin Fraværelse.

Men havde man hidtil baaret over med Magnus's Valten og Raadvildhed med Hensyn til Rigsstyrelsens Ordning, saa gav sig nu endelig det ulmende Misnoie Luft, og det netop paa en Tid, da det var uroligt baade i Sverige og Skaane²⁾. Der var et Parti blandt de norste verdslige Høvdinger, der synes at have i Stilhed næret den samme Aand, som lod sig tilsyne i Urolighederne i 1333; og dette Parti satte sig nu i Bevægelse baade med Ord og Handling. Som dets Hovedmænd optraadte atter begge Hæftorsønnerne, Jon og Sigurd, den sidstnævnte yngre Broder uidentivt virksomt, og ved Siden af dem Brødrene Ivar og Finu Dgmundsønner. Erling Bidsunson synes derimod denne Gang at have holdt sig tilbage; men hans Søn, den unge Bjarne Erlingsøn, der ellers var Kongen meget hengiven, stillede sig paa de Misfornøiedes Side, dog rimeligviis mest for ved sin personlige Indflydelse hos Kongen at virke til Fred. Man seer ogsaa at Biskop Haakon af Bergen, hvis oprigtige Belyllie for Kongen fremlyser af alle hans Breve, ikke misbilligede Bjarnes Virksomhed, men anbefalede ham Klogskab og at have sin hæderlige Slegts Værc for Nie³⁾. I Slutningen af

¹⁾ S. o. f. II. 190. ²⁾ I Brev af 15de Mai 1338 fra Biskop Haakon til Hr Erling Bidsunson siger Biskoppen, at han fra Biskoppen af Hamar har faaet sikker Underretning om, „at det staar meget ilde til i Sverige og end værre i Skaane.“ Eml. V. 117. ³⁾ Eml. V. 133.

August 1338 holdt de misfornøiede Høvdinge et Møde i Tunsberg, og derpaa for Bjarne Erlingsøn i Følge med en Gunnar Hvidt paa deres Alles Begne til Kongen, uidentvivel for at gjøre denne alvorlige Forsiklinger. Men dermed udrettedes Intet. Kongen synes endog at have optaget deres Andragende meget ilde; thi han lod Gunnar sætte i Fængsel, hvorfra dog Bjarne snart befriede ham ¹⁾.

Denne Kongens Afsærd maa have forøget den oprørste Bevægelse. De misfornøiede Høvdinge manglede ikke Hjælpe midler, og Sigurd Hafthorsøn havde det vigtige Slot Alersborg i sine Hænder. I Begyndelsen af 1339 maatte Kongen finde sig i at underhandle med dem, snarere som Ligemænd end som Undersaatter. Et Møde fandt den 13de Februar Sted i Skara i Vestergeotland, mellem Kongen, som just da havde en Deel af sit svenske Raad samlet hos sig, og Sigurd Hafthorsøn. Her blev en Stilstand sluttet, ganske som mellem tvende Partier, der laa i aabenbar Feide. Kongen lovede den næstkommende 15de August at indfinde sig paa Baahus Slot, ligesom samtidig Ivar Dgmundsøn og Sigurd Hafthorsøn skulde komme til Konghella By; og da skulde de underhandle om at gjøre en Ende paa Fiendskaberne dem imellem. Fra begge Sider skulde man ogsaa i Mellemtiden sørge for, at „alle Kongens Raadgivere og andre de Fornemste af Norges Rige, baade Lærde og Læge“ samledes til denne Underhandling. Det tilstedeværende svenske Raad var Forlover for Kongen ved denne Stilstands Afsluttelse, ligesom og for et Leide, Kongen samme Dag tilstod Ivar Dgmundsøn og Sigurd Hafthorsøn, hver med 30 Følger, at indfinde sig hos Kongen, hvor og naar de selv vilde, for at underhandle med ham, hvilket Leide skulde gælde fra Udstedelsesdagen indtil næstkommende 29de September ²⁾.

I Marts Maaned 1339 drog Bjarne Erlingsøn til Kongen, som rimeligviis endda har opholdt sig i Sverige ³⁾. Bjarnes Hensigt hermed har maaskee været den, at hindre mulige Misgreb af den letfinde Magnus under de nuværende spendte og farlige Forhold. Længer ud paa Aaret finder man Magnus i Staaene, hvor han var i Helsingborg den 1ste Mai ⁴⁾. Sammestedsfra udstedte han den 9de Mai et Brev vedkommende Norge, nemlig et Vernebrev for sin Moders, Hertuginde Ingebjørgs, Gods i Bergens Fehirdsle. Dette er skrevet af en Nordmand, rimeligviis en af Kongens Klerker, og beseglet i Kongens Nærværelse. Altsaa maa Magnus dengang have havt sit norske Segl med sig udenfor Riget ⁵⁾.

¹⁾ Smf. V. 129 jfrt. m. 133; Udtrykkene i Biskop Haakons Brev ere dog noget dunkle. ²⁾ Smf. V. 564—567. ³⁾ Bp. Haakons Br. af 11te April 1339, Smf. V. 137. ⁴⁾ Sv. Dipl. IV. 657; Rappén. II. 357. ⁵⁾ R. Dipl. II. 196; Sv. Dipl. IV. 659.

Imidlertid udgik, ifølge hvad aftalt var i Skara, Kaldelse baade fra Kongen og Ivar Dgmundsøn til Norges fornemste geistlige og verdslige Høvdinger, at de skulde indfinde sig til Underhandlingerne i Baahus den 15de August. Biskop Haakon af Bergen modtog Kongens og Hr. Ivars Kaldelsesbrev allerede den 12te Marts. Kongen yttrede i sit, at Mødet var berammet „til Almuens Gavn og Nytte,“ og han bad Biskoppen indstændigen at komme „saafremt han vilde gjøre noget for Kongens og Rigets Skyld“. Dgsaa Ivar „bad og raadebe“ ham i sit Brev til at møde¹⁾ Dertil opfordredes han ligeledes paa det mest indtrængende af Bjarne Erlingsøn, der var Biskoppen meget hengiven, ligesom denne igjen nærede for Gudhed for Bjarne²⁾. Det lader saaledes som om man fra alle Sider har hestet sine Dine paa Biskop Haakon, og ventet sig meget af hans meglende Optraeden, da han besad Kongens særdeles Tillid og paa den anden Side stod i Venstabsforbindelse med de mest madende af Modstandspartiets Høvdinger. Bjarne Erlingsøn især, der selv var optraadt som en Fredsmægler, maatte ønske den indflydelsesrige Biskops personlige Medvirken. Den kloge Biskop synes imidlertid ikke at have lovet sig særdeles store Følger af det Hele, og nøvigen at have villet indblande sig i Sagen, skjønt han til Bjarne erklærede, „at han gjerne vilde indfinde sig, om han kunde stifte noget Gavn, Bjarne til Behag og Norges Rige til Ære“³⁾.

Kongen kom til Baahus til den bestemte Tid. I det mindste finder man, at han har været der tilstede den 23de August, da han derfra udstedte et Bernebrev for Chorsbrødrene i Nidaros, der er beseglet i hans Nærværelse⁴⁾. Man maa ogsaa antage, at det opstaaede Partis Høvdinger og flere Stormænd have indfundet sig, da det heder, at „Thingstevne“ holdtes paa Baahus fra 8de til 29de September (fra senere Mariemesse til Michaelsmesse)⁵⁾. Er den her opgivne Tid rigtig, da maa det store Raadsmøde være blevet udsat længer end først var bestemt; og Anledningen hertil har da igjen rimeligviis været, at hverken Erkebiskoppen eller Biskop Haakon naaede frem til den fastsatte Tid, men endnu den 28de August laa veirfaste i Nærheden af Lindesnæs⁶⁾. Hvorledes forresten Underhandlingerne paa Baahus løb af, vides aldeles ikke. At de have ført til noget fuldkommen tilfredsstillende Endemaal, derom maa man tvivle. Vi-

¹⁾ Bp. Haakons Brev af 29de Marts 1339, Sml. V. 136. ²⁾ Bp. Haakons Brev til Bjarne af 11te April 1339, Sml. V. 137. ³⁾ Sml. V. 137.

⁴⁾ Orig. perg. i A. N. Sml. fasc. 2 No. 2 C. ⁵⁾ Jørl. Ann. 250. ⁶⁾ Bp. Haakons Brev af 28de August til Erling Vidkunson, Sml. V. 140. Biskoppen var da i Ulvøhafund (ved Ulvø noget øst for Christianssand) og Erkebiskoppen i Selsørne (Sels, strax vestenfor Lindesnæs), begge finkede ved Modvind.

Biskop Haakon synes, efterat være bleven paa Reisen noiere underrettet om Sagernes Gang, at have anseet sin Nærværelse overflødig og at have vendt om paa Veien. Den 21de September var han nemlig kommen hjem igjen til Bergen uden at have truffet sammen med Erling Bidsfunsøn, der lader til at have overværet Mødet og i alt Fald var øster i Landet ¹⁾. Om Erkebiskop Paal kom der tilstede, er ikke sikkert, men dog ikke ganske usandsynligt ²⁾. Mødet maa forresten være hævet lidt før den 29de September, og Kongen umiddelbart efter dets Slutning være reist til Skaane. Den 30te September og 1ste October holdt han nemlig Rætterthing i Helsingborg i Anledning af Uroligheder, som den skaanske Herremand Jon Dffesøn havde vaakt ³⁾. Men den 18de November, rimeligviis under Kongens Fraværelse, holdtes en Overlægning (samtal) i Lunsberg, ved hvilken Hr. Erling og hans Søn Bjarne vare tilstede, men hvis Gjenstand vi ikke kjende og af Biskop Haakons Yttringer til den sidnævnte mærkes, at den, efter hvad Biskoppen havde erfaret, var bekymret over sin Sags Stilling ⁴⁾. Gjæringen i Norge var saaledes sikkerligen ikke ganske dæmpet ved Underhandlingerne paa Baahus, om end disse kunne have ledet til en overfladisk Udsoning mellem Kongen og hans Modstandere. Med Ivar Dgmundsøn maa i det mindste en saadan være kommen i Stand; thi ikke længe efter ved Biskop Haakon at fortælle, at Kongen har tilskrevet Hr. Ivar ligesom og Erkebiskoppen „meget hjærligen“ ⁵⁾.

Hvad der uden tvivl for Diebliffet har mildnet noget de misnoiede norske Hovdingers Stemning mod Kongen, var en Bemyndigelse, som Kongen ved denne Tid meddeelte Erkebiskop Paal til at stille sig i den norske Styrelses Spids for med „Rigets øvrige Raad og andre forstandige Mænd“ at anordne og ioversætte flere vigtige Regjeringsforanstaltninger, blandt andet sørge for Ordningen af Rigets Rym. Erkebiskoppen skulde heri handle „som han saa rettest og nyttigst at være for Landets Mænd og Riket“; og Kongen erklærede, „at ville holde og fast iagttage alt hvad Erkebiskoppen i de opgivne Sager retteligen foretog til Rigets Gavn og Nytte“ ⁷⁾. Det er ganske rimelig, at Forhandlingerne paa Baahus have middelbart eller umiddelbart fremkaldt dette Skridt af Kongen, og hvis Erkebiskoppen har været personligen tilstede ved hine Forhandlinger, kan muligen Fuldmægteren allerede da have været ham mundtligen meddeelt. Rimeligere er det

¹⁾ Bp. Haakons Brev til Erling Bidsfunsøn af 15de December 1339, Sml. V. 142. ²⁾ Bp. Haakons Brev til Arne Chorsbroder af Ribaros, Sml. V. 143. ³⁾ Sml. V. 568—572; Sv. Dipl. IV. 682—684; Suhm D. S. XII. 308. ⁴⁾ Sml. V. 143. ⁵⁾ Bp. Haakons Brev til Bjarne Erlingsøn af 19de Januar 1340, Sml. V. 144. ⁶⁾ Bp. Haakons Brev til Erling Bidsfunsøn af 11te Februar 1340, Sml. V. 145—147. ⁷⁾ Sml. V. Sfs.

g, at den først er ham meddeelt senere og skriftlig, og at det netop er været i Anledning af denne Sag, at Kongen skrev saa høfligen Erkebiskoppen og Ivar Dgmundsøn, hvilken sidste han da uden tvivl har opfordret til at yde Erkebiskoppen virksom Medhjælp. Dette skridt af Kongen kunde ganske vist have banet Overgangen til en nye Tingenes Orden. Thi Erkebiskoppen af Nidaros var, som ovenfor er nævnt, baade ifølge Landets Lov og Almeenhedens Anskuelse, den Rigeste Hovding, som var nærmest selvstreven til at staa i Styrelsen af Epidsen, naar Kongen personligen var hindret derfra. Skade er det ogsaa denne Forholdsregel kun blev halv gennemført, som snart vil se sig.

Erkebiskoppen satte sig strax i Virksomhed for at opfylde det ham overkomne Hverv og raadførte sig i den Anledning med Biskop Haakon Bergen, Ivar Dgmundsøn og Kongens Fehirde i Bergen, Gunnar. De var allerede før 11te Februar 1340, og maa have steet skriftlig, Erkebiskoppen ved den Tid ikke var i Bergen. De Afspurgte udvalgte sig Betænkningstid, saa meget meer som de hørte, at flere ansaa det for vanskeligt at afgjøre saadanne vigtige Sager, førend „et større Møde af gode Mænd“, altsaa en større Raadsforsamling, var afholdt. Kongen underrettede Biskop Haakon Hr. Erling, hvem man aabenbarede de havde med paa Raad i denne Sag ¹⁾.

Da Erkebiskoppens nærmere Bestemmelse med Hensyn til det foretagne Raadsmøde maatte afventes, og en Udsættelse derved voldtes, afreiste Fehirde Gunnar Tiden og drog til Kongen, som i April Maaned maaskee har for en kort Tid opholdt sig i Oslo ²⁾, for at berette sig om hans Mening. Kongen paastyndte en endelig Afgørelse af Myntsagens Ordning ved Hr. Erling, Gunnar og de andre Mænd, som man kunde faa samlet. Med denne Bestæelse og Kongens Brev til Biskop Haakon kom Gunnar tilbage til Bergen. Samtidig paa samme Tid indfandt ogsaa Erkebiskoppen sig der, og paa Gunnars Bøn, sammenkaldte han strax de „gode Mænd“, han kunde

¹⁾ Bp. Haakons Brev, Sml. V. 145—147. ²⁾ Man har nemlig et Brev af Magnus til Fordeel for Hr. Erling Gullerød, Provst til Marie-Kirken i Oslo, givet i Oslo den 23de April 1340, beseglet og skrevet af Kongens Klerik Paal Styrfaarsøn (N. Dipl. I. 212). Kongens Narværelse ved Beseglingen, nævnes rigtignok ikke udtrykkeligen, men er dog rimelig, da en underordnet kongelig Klerik vel neppe kunde udfærdige et Brev under Kongens Segl, hvis denne ei selv var tilstede. I miblerktid maa paa den anden Side mærkes, at der findes Breve i Kongens Navn af 15de og 19de Marts 1340 fra Tønsberg og Stockholm, og af 6te Mai ligeledes fra Stockholm (Sv. Dipl. IV. 700—702, 712), hvilke gjøre Magnus's Narværelse i Oslo den mellemliggende 23de April høist tvivlsom. I Begyndelsen af Marts Maaned senere ser man, at Gunnar har begivet sig paa Rejsen til Kongen (Bp. Haakons Brev til Kongen af 1ste Marts 1340, Sml. V. 147).

naa, og blandt dem Biskop Haakon. Erling Birkunssøn var blandt de Tilfaldte; men da han ikke kunde indfinde sig for ved den 2de Juli, fandt man det uhensigtsmæssigt at afvente hans Komme, og i Slutningen af Juni Maaned begyndte Erkebiskoppen Forhandlingerne om Mynten med de Raadgivere, som vare komne tilstede. En Forringelse af Mynten blev af Forsamlingen besluttet, „dog med Forbehold af Kongens høieste Afgjørelse“; og Beslutningen blev af Biskop Haakon ved Brev af 1ste Juli tilkjendegivet Kongen med Anmodning om dennes hastige Stadfæstelse. Biskop Haakon meddeelte ogsaa under samme Dag Erling den fattede Bestemmelse med et Slags Undskyldning for, at man ikke havde opbiet hans Komme. Det Helt var aabenbare en af den Tids daarlige Finansoperationer, nemlig ved Myntforringelse og tvunget Myntverd at drøie Pengene i Kongens Kasse. Biskoppen tilkjendegav selv dette i sit Brev til Kongen, og han lægger ham paa Hjerte at stadfæste Bestemmelsen: „ellers — for han — tro vi, at det vil falde Ederes Fehirde vansteligst at gjøre for Udbetalinger af liden Indtægt“¹⁾.

De her omtalte Forhandlinger oplyse godt Bestaffenheden af Kongens Fuldmagt til Erkebiskoppen og Maaden hvorpaa den er bleven fortolket af dem, der uidentvilt vare bedst indviede i Kongens Anskuelser. Fuldmagten angik for det første ikke Rigsstyrelsen i Almindelighed, men blot Afgjørelsen af visse navngivne Styrelsesanliggender; og dernæst fortolkedes den som forbeholdende Kongen den endelige Stadfæstelse af de fattede Bestemmelser. Den var altsaa i tvende vigtige Stykker indskrænket. Man kan passende stille Kongens Fremgangsaade heri ved Siden af hans ovenberørte Fremgangsaade, naar han benyttede sit norske Segl udenfor Norge²⁾, og deraf udbrage Kongens egentlige Mening med den Erkebiskoppen givne Fuldmagt: — Kongen skulde have Ret til, udenfor Norge, at udstede midlertidige Anordninger dette Rige vedkommende under sit norske Segl, dog saaledes at de kun sit blivende Gyldighed, naar hans norske Raad senere under hans Opfordring i Norge samtykte dem; Raadet derimod, eller dets Formand eller enkelte af dets Medlemmer, skulde, dog kun ifølge Kongens særlige Bemyndigelse, og for de af ham opgivne Tilfælde, have en lignende Ret under Kongens Fraværelse, saaledes nemlig, at Kongens senere Stadfæstelse forbeholdtes, for at det Anordnede kunde faa varig Gyldighed. Man seer let, at denne Ordning af Rigsstyrelsen, om end et Skridt paa Forbedringens Bane, alligevel holdt Kongen Veien aaben til mangehaande Vilkaarligheder, ligesom den ingenlunde afgav

¹⁾ Bp Haakons Brev til Kongen og Erling, Smf. V. 148—151.   ²⁾ S. o. f. II. 269.

et tilstrækkeligt Forebyggelsesmiddel mod Slappelse og Standsning i Statsverket's Gang.

Skønt Erkebiskoppen ved denne Feilighed egentlig var den, som Kongen i Navnet betroede Ledningen af Kongedømmets Anliggender, saa synes dog Biskop Haakon at have været den Mand blandt Norges Høvdinger, til hvem Kongen med størst Tillid henvendte sig, for at søge Raad og Understøttelse i Regjeringsfager. Der synes ikke at have manglet avindsyge Personer, der stræbte at nedsette Biskoppen i Kongens Dndomme. Men Kongen var — som det lader — i dette Stykke ikke saa let at besnafte, og Biskoppen vidste at forsvare sig. I et Brev til Kongen af 1ste Marts 1340 nævner Biskoppen udtrykkelig Guttorm Paalsøn, Provst til Apostelkirken i Bergen, som den der havde travlt med at sætte ondt for ham hos Kongen ved at fortælle denne meget og mangt om Uret, som Biskoppen og Kirken i Bergen skulde gjøre sig skyldig i. Biskoppen sigter imidlertid Provsten ligefrem for heri at vise Eognagtighed og Brangvisshed og ytrer, at Gud nok engang vil lade det komme for Dagen, hvorledes det egentlig staar til med den Trostak, Guttorm hyffler mod Kongen og dennes Bemær¹). Magnus viste hvorlidet Indtryk Provstens Snat gjorde paa ham derved, at han længer ud paa Aaret befalede denne, der maa have bestyret Bergens Fehirdsle, for Gunnar der blev Fehirde, at aflægge Regnskab for Indtægterne af nævnte Fehirdsle til visse af Kongen opgivne Mænd, saaledes at Biskop Haakon førte Dvertillsyn med Opjøret, — noget som denne dog bad sig fritagen for, da han, som han sagde, var ukyndig i flige Sager, men vel egentlig ikke har villet have noget hermed at gjøre i dette Tilfælde paa Grund af sit Forhold til Provsten²). Senere undlod nemlig ikke Biskoppen at give Kongen gode Raad med Hensyn til de omtalte Indtægter, med hvis Opbørsel i det Hele det stod saare ilde til.

Under Bergens Fehirdsle laa flere Dele af Riget end netop Bergens Biskopsdømme, saaledes Haalogaland og de vestlige Skatlande; og de kongelige Indtægter af disse skulde selvfølgelig med Rette afgives til Kongens Fehirde i Bergen. Men nu var det Tilfælde, at Kongen, rimeligviis for at ongaar det Indseende, Raadet burde have med kongedømmets Indtægters Anvendelse til Rigets eget Gavn, havde befaleet de underordnede Opbørselsbetjente i hine Rigets Dele at bringe Indtægterne umiddelbart til ham selv og ikke aflægge Regnskab til nogen Anden. Og uagtet han saaledes unddrog Bergens Fehirdsle en Deel af de Indtægter, som burde tilflyde den, synes baade han og Dronningen at have gjort store Fordringer paa samme. Dette indfaa

¹) Eml. V. 147. ²) Bp. Haafens Brev til Kongen af 21de Juli 1340, Eml. V. 151—153.

Bisshoppen var galt og til Skade for Kongen selv, som det ved en saadan Fremgangsmaade var let at bebrage. Allerede i sit Brev til Kongen af 1ste Juli 1340 angaaende Ordningen af Mynten had han ham overveie, hvorledes en bedre Indretning kunde gjøres med Bergens Fehirdsle ¹⁾; og i et senere Brev af 8de August samme Aar udtalte han sig bestemtere om de Misgreb, som fandt Sted. Kongen — siger han — var uidentvivel af Gunnar (Fehirden) underrettet om hvorledes det stod til med de kongelige Indtægter i Bergens Fehirdsle. Næsten alle Dpbørselsmænd, som komme baade nordensfra (fra Haabogaland) og vestensfra (fra de vestlige Skatlande), paastryde, at Kongen har budet dem at bringe det Dypbaarne til ham selv og ikke staa noget Mand Regnskab eller Ansvar derfor uden ham. Dette finde de sig vistnok fortræffelig tjente med, da det jo er Kongen ubekjendt, hvor store Indtægter der falde paa hvert Sted og hvori de bestaa; men maa tro dem paa deres løse Ord, og da kommer det an paa, hvor rebelige de selv ville være. Bisshoppen skulde ansee det for langt tjenligere, at disse Dpbørselsmænd aflagde fuldt Regnskab for Fehirden og denne igjen bragte det Indkomne til Kongen paa hans nærmere Bud. Skal Fehirden ikke tage meer end som falder i Bergens Bisshopsdomme alene, vil det falde ham vanskeligt at tjene Kongen og Dronningen som ret og sømmeligt kunde være. Brevet ender med de Ønske, at Kongen om dette og Andet vidste saa god Bested som maatt behøves ²⁾.

I samme Retning yttrede Bisshop Haakon sig i et senere Brev til Kongen af 3die November 1340. Bisshoppen skulde tro — heder her — at det var bedst, at Indtægterne fra ethvert Sted afgaves til Kongens Fehird i Bergen, som derfor skulde gjøre fuld Rigtighed af Regnskab, saaledes at Kongen deraf kunde erfare, naar hans Indtægter minke eller vore. Fehirden skulde da siden lade det komme om paa Kongens nærmere Bestemmelse, hvorledes Indtægterne skulde anvendes. Bisshoppen kan med Sandhed sige, at Gunnar (Fehirden) har viist sig i Kongens Trinder som en brav Mand, og han har et Kjendskab til Forholdene i sin Fehirdsle, som er Kongen nyttig. Derfor tror Bisshoppen, at det vil være skadeligt at omstifte ham med en anden. Thi Kongen bør i dette Embede beholde een og samme Mand, saalange han har Tiltro til denne, og Manden viser sig Tiltro verdig ³⁾.

Man seer altsaa, at Bisshop Haakons Raad til Kongen i denne ganske vigtige Styrelses-sag har været, at han skulde lade alle Dpbørsler af Kongedømmets Indtægter nærmest gaa til vedkommende Fehirdsle, og lade Fehirden, som forstod samme, gjøre nøie Regnskab

¹⁾ Sml. V. 149—151.

²⁾ Sml. V. 153.

³⁾ Sml. V. 157.

for det Modtagne og derpaa besørge Anvendelsen efter Kongens Bud. Det vides ikke, om Maguus har fulgt Biskoppens Raad; men hvad enten han nu fulgte det eller ikke, saa var Raadet i sig selv godt, og Biskoppen viste deri et klarere Statsmandsskjøn, end da han tilraabede eller samtykte Myntens Forringelse. Og dog finder han ogsaa med Hensyn hertil sin Undskyldning i Tidsalderens vrang Begreber om Myntens og Myntrettens sande Betydning.

Hvilken Indskyldelse Biskop Haakon har ovet paa Landsstyrelsen, i det mindste inden sit Biskopsdommes Grændser, og hvilken overordnet Myndighed Kongen der maa have betroet ham, viser ogsaa visse Forhandlinger i det følgende Aar 1341. Lybekkerne fandt, at deres ældre Handelsrettigheder i Norge ikke bleve ret overholdne, at de bleve betyngede med utilbørlige Afgifter, og at deres Handlende bleve forurettede af Kongens Mænd. De indgave Klage herover til Kongen under dennes Ophold i Sverige. Kongen svarede dem først ved et Brev fra Stokholm af 4de Mai 1341, at han intet herom kunde afgjøre, før han selv kom til Norge, hvor de da maatte henvende sig til ham ¹⁾; men senere under 10de Mai anbefalede han dem at sende to Fuldmægtige til Bergen ved næstkommende St. Hans, da Kongen skulde byde sin Ridder Hr. Erling Bidfunsøn og sin Fehirde i Bergen at træde sammen med dem for at underhandle og træffe Overenskomst med Hensyn til de indgivne Klagepunkter ²⁾.

To lybekke Sendebud indfandt sig ogsaa i Bergen ved den bestemte Tid med Anbefalingsbrev af 14de Juni fra Raadet i Lybek til Biskop Haakon ³⁾. Men hverken Hr. Erling eller Fehirden vare tilstede, og man skulde næsten tro, at de ei have modtaget nogen bestemt Befaling fra Kongen med Hensyn til Underhandlingen. Biskop Haakon, som ved Brev af 13de Juli underrettede Erling om Sendemændenes Ankomst, yttreer nemlig heri, at Erling selv maa vide Bested, om hvad der er ham paalagt i denne Sag. Han finder det passeligst for Kongens Skyld, at der blev handlet i Overensstemmelse med hvad han havde tilskrevet Lybekkerne, eller at der i det mindste blev gjort en høflig Undskyldning, paa det at man ikke altsommeget skal klage over Kongens Glemsomhed ⁴⁾. For det første blev der saaledes intet af Underhandlingen.

Biskoppen meldte Kongen ved Brev af 23de Juli de lybekke Sendemænds Andragende, samt at hverken Hr. Erling eller Fehirden vare tilstede i Bergen, og udbad sig Kongens nærmere Bestemmelse ⁵⁾. Om nogen saadan senere er indløben, og om tilfølgende samme Underhandlingen er kommen i Gang, vides ikke. Men om saa har været, har den

¹⁾ Lappenberg II. 372. ²⁾ Sml. V. 572. ³⁾ Sml. V. 573. ⁴⁾ Sml. V. 162'

⁵⁾ Sml. V. 163.

neppe ledet til nogen endelig Afgjørelse af Sagen. Thi i 1342 findes der at have været aabenbar Fejde mellem Kongen og de nordtydske Stæder, blandt hvilke ogsaa Lybek ¹⁾, og under samme Aar fortæller en Annal, at mange Tydskere i Bergen bleve dræbte af Hr. Bjarne, der neppe kan være nogen anden end den oftere omtalte Bjarne Erlingssøn ²⁾. Fejden sluttede først ved en Fred til Helsingborg den 17de Juli 1343 ³⁾.

Ogsaa her aabnes os et Indblik i den norske Rigsstyrelses uordentlige Gang, og vel tillige i Kongens letfindige og skjodesløse Færd i de vigtigste Statsanliggender, — en Færd, som vi see Biskop Haakon gjerne efter Evne vilde dække.

I 1341, om Høsten, holdt Erkebiskop Paal atter et Provinzialconcilium i Nidaros. Biskop Haakon af Bergen modtog Kaldelse den 31te Juli, men synes ikke at have modt personligen; i det mindste udnævnte han ved Brev til Erkebiskoppen af 20de August tvende af sine Chorsbrødre til at møde for sig, hvis det skulde blive umuligt for ham selv at komme ⁴⁾. Ingen Bestemmelser ere levnede fra dette Concilium. Man ved kun, at det der blev afgjort, at Erkebiskoppen det næste Aar skulde visitere det hele Rige. Ved Brev af 27de Januar 1342 underrettede han Biskop Haakon af Bergen herom, samt om at han til Sommeren vilde visitere Bergens Biskopsdømme og begynde med Firdafylke, hvor han vilde indfinde sig den 1ste Mai. Haakon forkyndte igjen dette ved en Rundskrivelse til sin Geistlighed af 4de April og ved en lignende af 17de samme Maaned til Geistligheden i Firdafylke ⁵⁾. Allerede forud, i 1341, havde Erkebiskoppen affendt et af sine Chorsbrødre ved Navn Aslak til Island for at visitere begge dets Biskopsdømmer, og denne kom tilbage fra sin Visitation i 1342 ⁶⁾.

I Forbindelse med sin Visitationsreise satte Erkebiskoppen uden tvivl et nyt Provinzialconcilium, hvilket han ved Kaldelse fra Nidaros af 18de Januar 1342 sammenkaldte til Bergen den 1ste August, ved hvilken Leilighed ogsaa den udvalgte Biskop til Staalholt skulde indvies ⁷⁾. Men hverken kom Visitationsreisen til at gaa for sig, eller Conciliet til at afholdes saa tidlig som bestemt var. Den 4de Mai var nemlig Erkebiskoppen endnu i Nidaros, hvorfra han udstedte en Skrivelse, der udsatte Tiden for Conciliet til omkring samme Aars 15de August, og bestemte Konghella til Samlingssted. Dette skeede — som i Brevet siges — af Hensyn til Kong Magnus's Dufte, paa samme Concilium at forhandle adskillige vigtige Sager Norges Rige

¹⁾ Suhm D. S. XIII. 66.   ²⁾ Isl. Ann. 260.   ³⁾ Lappenb. II. 373.

⁴⁾ Bp. Haakons Breve af 13de og 20de August 1341, Sml. V. 163, 164.

⁵⁾ Suhm D. S. XIII. 59 (eft. Barth. Mfr. E. 488).   ⁶⁾ Isl. Ann.

256, 258.   ⁷⁾ Suhm D. S. XIII. 60 (efter Barth. Mfr. E. 493).

vedkommende. Forresten tilfagdes Biskopperne at møde personligen, og deres Kapitler ved Fuldmægtige, og paamindebes de særligen om at indfinde sig, som havde foretaaet Indsamlingen af Peterspen-
gen, for at aflægge Regnskab. Kaldelsesbrevet til Biskop Haakon af Bergen er bevaret i den Meddelelse af paafølgende 28de Mai, hvilkten an derom gjorde sit Kapitel ¹⁾).

Ved denne Tid indtraf igjen Biskopskifte ved flere af de under Nidaros's Provins hørende Biskopsstole. -- I 1341 den 16de Marts døde Biskop Jon Einbrides søn ²⁾ af Staalholt efter en kort Emsiddelse, under hvilkten intet synderlig mærkeligt findes at være foretaget ³⁾. I hans Sted valgtes det følgende Aar 1342 en Klostermand, broder Jon Sigurds søn, der synes at have været en Islænding, og altsaa vel paa en eller anden Maade har været anbefalet fra sin ædrenes til at blive den afgangne Biskops Eftermand ⁴⁾. Det var denne Jon Sigurds søn, hvis Indvielse Erkebiskoppen havde bestemt at alle foregaa paa det tilfagte Concilium i Bergen ⁵⁾. Dog maa med Conciliet ogsaa Indvielsen være bleven udsat; thi den findes først at være foregaaet det følgende Aar.

Egeledes i 1341, den 12te August, døde Biskop Egil Eyolfs søn af Hole ⁶⁾. Annalerne give ham det Vidnesbyrd, at han var en iordelig Mand baade i aandelige og verdslige Anliggender, streng i Sæder og Levemaade, samt omhyggelig for at berige sin Kirke uden dog derfor at betyngte sin underordnede Geistlighed. Der bemærkes endog udtrykkelig om ham, at han paa sine Visitationkreiser ingen Over vilde modtage, hvilket ellers var Biskoppernes Sedvane og til-
idt ifølge Kirkens Lov. Til hans Eftermand valgtes, naturligtvis af Erkebiskoppen og Nidaros's Kapitel, i 1342 Dorn Aelaks søn, Ithorsbroder af Stavanger ⁷⁾, hvis Indvielse heller ikke foregik før i det paafølgende Aar. Ved Biskopperne Jons og Egils Død i eet og samme Aar blev Island aldeles biskopsløst, og det netop som Erkebiskoppens Visitator, Aelak, ankom did ⁸⁾. Derfor skal der heller ikke være blevet noget af dennes Visitation, og han drog som før fortalt allerede i 1342 igjen tilbage til Norge ⁹⁾.

I 1342 døde den i mange Henseender mærkelige Biskop Haakon af Bergen ¹⁰⁾. I ham tabte hans Kirke en lærd og nidkær Forstander, ligesom Kongen en tro, oplyst og dygtig Raadgiver. Hans ofte anførte Breve have i det sidste Parti afgivet en uvurderlig kilde til

¹⁾ Barth. Mfr. E. 293—295, jfr. Suhm D. S. XIII. 60. ²⁾ S. o. f. II. 258. ³⁾ Isl. Ann. 252; Finn. Joh. II. 97—99. ⁴⁾ Isl. Ann. 256, 260; Finn. Joh. II. 99. ⁵⁾ S. o. f. II. 280. ⁶⁾ S. o. f. II. 240; Isl. Ann. 256; Finn. Joh. II. 194. ⁷⁾ Isl. Ann. 250; Finn. Joh. II. 196. ⁸⁾ S. o. f. II. 280. ⁹⁾ Finn. Joh. II. 97, 194. ¹⁰⁾ Isl. Ann. 258.

Kandets og Kirkens Historie, som de ogsaa afprøve Forfatterens egen Karakter, i hvilken Milddhed, Overbærenhed, Forligelighed og Oprømt-
hed synes at have udgjort Hovedtræk. Hans Dødsdag kjendes ikke.
Det sidste Brev af ham, som er bevaret, er af 28de Mai 1342¹⁾;
den Dag har han altsaa overlevet. Til hans Eftermand valgtes, ri-
meligviis inden det bergenske Kapitels Midte, en vis Magister Tho-
stein, om hvis foregaaende Levnetsomstændigheder intet vides, und-
tagen at han ifølge sin Magistertitel maa have studeret i Udlandet²⁾.
Tiden for hans Valg kjendes ikke, hvad enten det nu er foregaaet i
1342, eller først i det følgende Aar, i hvilket sidste han blev indviet.

I samme Aar 1342 døde ogsaa Biskop Erik af Stavanger.
Til hans Embedsvirksomhed kjendes lidet foruden hans tidligere om-
handlede Strid med Abbed Erik af Utstein, hvilken stiller Biskoppens
Karakter i et noget tvetydigt Lys³⁾. Til hans Efterfølger valgtes i
samme, eller i Begyndelsen af det næstfølgende Aar, den oftere før
omtalte Guttorm Paalsøn, Provst til Apostelkirken i Bergen.

Ved denne samme Tid maa ogsaa Færøernes Biskopsstol have
været ledig, rimeligviis ved Biskop Signars Død⁴⁾. Men Aaret
for denne vides ikke. Kun finder man, at i 1342 eller 1343 en vis
Halvard⁵⁾, til hvem man forresten intet kjender, maa være valgt
til Færøernes Biskop, eftersom han regnes blandt de Biskopper, som i
sidstnævnte Aar indviedes.

I 1343 foregik nemlig, som allerede antydet, alle de ovennævnte
fem nye Biskoppers Indvielse, uden at dog Tiden eller Stedet opgi-
ves⁶⁾. Ogsaa en sjette Biskop blev dette samme Aar valgt og ind-
viet, nemlig til Garde paa Grønland, en vis Jon Erikssøn med
Tilnavnet Skalle, som maa have tilhørt en eller anden Klosteror-
den, da man senere finder, at han kaldte sig: „Broder Jon“. Ved
denne sidste indtraf dog et ganske underligt Tilfælde. Da han ind-
viedes troede Erkebiskoppen, naturligviis paa Grund af Underretning-
ger, som han ansaa for fuldkommen paalidelige, at Biskop Arne, der
i 1314 indviedes til Grønlands Biskopsstol⁷⁾, var død. Men siden
spurgtes det, at Arne endnu levede⁸⁾. Jon Skalle kom saaledes ikke
for det første i Besiddelse af den Biskopsstol, til hvilken han var
valgt og viet, men forblev i Norge.

¹⁾ S. o. f. II. 281. ²⁾ Jøsl. Ann. 260. ³⁾ S. o. f. II. 248—250. ⁴⁾ S. o. f. II. 173. ⁵⁾ I den gamle Biskopskræfte i Langes Livsfr. V. 44 nævnes Signars Efterfølger: Gasvardr, men rimeligviis er dette kun en Feilskrivning for Halvardr, hvilket sidste har Annalerne for sig (Jøsl. Ann. 260). Naar forøvrigt her nævnes blandt de i 1342 døde Biskopper ogsaa en Halvard, saa er dette ubetydligt feilagtigt. I ethvert Fald kan dermed ei være meent Halvard af Hamar; thi ham finder man nævnt i sikkre Breve lige til 1349. ⁶⁾ Jøsl. Ann. 260. ⁷⁾ S. o. f. II. 172. ⁸⁾ Jøsl. Ann. 260.

Om de tvende norske Biskoppers, Haafons og Eriks, Død eller andre mellemkommende Hændelser kan have bevirket en Udsættelse af det til 15de August 1342 berammede Provinzialconcilium i Konghella, lader sig ikke afgjøre. Men at en Udsættelse har fundet Sted, bliver høist rimeligt, da man ingensomhelst Oplysning finder om dets Afholdelse, eller om hvad der er blevet forhandlet, uagtet det, som ovenfor sagt, hed sig, at Kongen paa Conciliet vilde foredrage vigtige Sager. Den lange Henstaaen ikke alene med den nye staalholtske Biskops, men med alle de senest valgte Biskoppers Indvielse gjør ogsaa en saadan Udsættelse trolig. Man ved heller ikke den ringeste Besked om, hvorvidt Erkebiskoppens almindelige Visitation er kommen til at gaa for sig, og om han i den Anledning om Sommeren 1342 har været syd i Landet. Den paafølgende Vinter er det sikkert, at Vaal var været nord i sit eget Biskopsdømme; thi den 1ste December 1342 (1ste Søndag i Advent) finder man, at han har visiteret Steins Kirke Drvdola-Fylke. Han var ved denne Leilighed i Følge med tvende Hørsbrødre af Nidaros, Thorstein Eriksøn og Sigurd Andresøn, samt havde en Notarius eller Skriver, Thorer Gunnarsøn, med sig. Erkebiskoppen spurgte „efter gammel Sedvane“ de Bønder, som vare lønne til Kirke og med deres Børn til Fjerning eller Confirmation, om de havde nogen Ting at klage paa „Provster, Prester, Klerker eller andre hans Tjenestemænd,“ da han i saa Fald vilde gjøre Ret for, hvad de kunde have forseet sig, og straffe den Skyldige. Men Bønderne svarede, at de ei havde paa Noget at klage, og havde ei heller klaget paa Noget, „hverken de som paa Frostathing vare i Sommer, eller andre,“ men Alle takkede Erkebiskoppen og sagde, „at hans Prester og Mænd vare dem til Hjælp i alle gode Ting“¹⁾. Man lærer her at kjende en ikke uvigtig Forretning, som „ifølge gammel Sedvane“ paalaa Biskopperne ved deres Kirkevisitationer, nemlig offentlig at indhente Sognemændenes Erklæring om, hvorvidt de havde noget at klage paa de geistlige Embedsmænds Fremfærd imod dem.

Hvad forresten angaar Provinzialconciliets videre Udsættelse, da er den i sig selv ganske rimelig ifølge de i 1342 stedfindende Forhold. Gjæringen truede nemlig paa den Tid baade i Norge og Sverige med et Udbrud, uden at dog endnu i August Maaned, da Conciliet var samlet, Alt synes at have været ganske forberedt fra Hovdingernes Side til det afgjørende Skridt. Under en saadan Spænding har vel neppe Kong Magnus fundet sig oplagt til at forhandle med de norske Biskopper, og disse fra sin Side kunne vel ogsaa have ønsket at see

¹⁾ Kundgjørelse, udtædt af de tre førstnævnte Mænd samt ni andre, Dr. verg. A. M. S. fasc. 10 No. 5.

en mere bestemt Bending af Sagerne's Gang, især i Sverige, før de valgte sit Parti i Norge. Det forventede Udbrud lod imidlertid ei længe vente paa sig.

Misnoiet med den bestaaende Tingenes Orden havde, som det lader, i de seneste Aar været i stadig Tilvæxt baade i Norge og i Sverige, og i begge Riger synes de mest raadende Høvdinger efterhaanden at være komne til den Overbeviisning, at det ikke var Kong Magnus's Uuelighed alene, som voldte Styrelsens uordentlige Gang, men ogsaa selve de tvende Rigers Forening, idet denne, under de stedfindende Forhold og Statsindretninger, ikke tillod Kongedømmet at indtage sin rette Plads i noget af dem. Og saaledes kom omsider det Forsæt til Modenhed i begge Lande, at udvirke eller i det mindste forberede en Dphøvelse af Foreningen.

80.

Norges og Sveriges Adskillelse forberedes og fastsattes, idet Kong Magnus's yngre Søn Haakon tages til vorde Konge i Norge, og hans ældre Søn Eric vælges til Faderens Eftermand i Sverige.

Vi have seet, at den Styrelsesforanstaltning Magnus i 1339 eller 1340 traf for Norges Vedkommende, idet han paa en Maade stillede Erkebiskop Paal i Landsstyrelsens Spids, hverken i sit Anlæg eller i sin Udførelse rammede Maalet, skjønt maaskee selve Tanken, som laa til Grund, kan have været rigtig. Foranstaltningen, som den fremtraadte for Dagens Lys, var en halv Forholdsregel, hvilken, utilstrækkelig som den var i sig selv, Kongen ovenikøbet hverken forstod eller magtede at gjennemføre. Den opgaves uidentivl ogsaa næsten ligesaa snart, som den var traadt i Virksomhed, og det er blot i 1340 man finder det enkelte svage Spor af den, som tidligere er paaapeget ¹⁾.

Det er ovenfor yttret, at Kong Magnus muligens i April Maaned 1340 for en ganske kort Tid har været i Oslo ²⁾; men naar dette undtages, saa findes intet Tegns til at han har besøgt Norge, hverken i det nævnte Aar, eller i de tvende paafølgende. Han synes i denne Tid uafslædelig at have opholdt sig deels i selve Sverige, deels i Skaane og deels i Nørre-Halland, hvilket sidste Land egentlig var en Arv efter hans Fader, et oprindelig dansk Len, som ikke kunde regnes hverken til Norge eller Sverige, men hvor han var ganske nær Grændsen af begge. Under denne hans lange Fraværelse fra Norge finder man ingen ordentlig indrettet eller fuldkommen bemyndiget almindelig Rigsstyrelse i Norge, der kunde paa Kongedømmets Vegne endelig afgjøre foresaldende Regjeringsager, meget mindre handle i Kongens Navn,

¹⁾ S. o. f. II. 274—277.

²⁾ S. o. f. II. 275.

ler, hvad der var det samme, udstede Anordninger under hans norske Regl. Dette synes tværtimod Kongen den hele Tid selv at have havt Forvaring, og at have benyttet det udenfor Norge i norske Anliggender med større Frihed og Egenraadighed end nogenstunde før. I 1341 finder man ham den 29de Juni i Stockholm udstede tvende Breve: den nederlandske Stad Kampen angaaende dens Borgere's Hansfriheder i Norge, hvilke maa have været beseglede med hans norske Regl, uden at dog hverken norsk Kansler eller norsk Raad nævnes ¹⁾. Den 18de Januar 1342 forordnede han ved et Brev fra Kalmar Rindeligholdsens af den hellige Eriks Fæst ved Mariekirken i Oslo; og Klerk Sira Arne Axlafson beseglede i Kongens Overvær Brevet; hvilket en anden Klerk Helge Ivarson havde skrevet ²⁾. Den 9de Januar 1343 udfærdigede han fra Bardberghus Brev angaaende en Ve til Mariekirken i Oslo; Brevet var beseglet i hans Overvær ³⁾. Den 21de Mai samme Aar gav han ligeledes fra Bardberg en Forordning Bergens Byvæsen vedkommende, beseglet af den fornævnte Klerk Arne Axlafson ⁴⁾. I ingen af disse Kongebreve, af hvilke det første og det sidste ere temmelig vigtige, gjøres, som tidligere ⁵⁾, noget Forbehold med Hensyn til det norske Raads senere Samtykke. At heller ikke den som Seglbevarer handlende Arne Axlafson den Tid var Kansler og som saadan Medlem af Raadet, viser noksom den Omstændighed, at han kun nævnes paa den for Presterne almindelige Raade: Sira, — ikke som Kansleren tilkom: Herre. Han var altsaa høiest taget været Vicekansler, og i denne Egenkab kunde han neppe ansees som kongelig Raadgiver i Raadets høiere Betydning. En saadan Styrelsesmaade kunde ikke andet end være og forværges Misnoiet i Norge.

I hvilket af begge de forenede Riger Dristet om Adskillelsen først er givet sig Lust i offentlig udtalt Ord, lader sig ikke med Bestemthed afgjøre. Vel synes det utvivlsomt, at Magnus for sin Person var meer forhadet i Sverige end i Norge; men denne Omstændighed er her ikke den, der gjorde Udslaget. Norge var det af Rigerne, der ifølge sin Statsforfatning og Folkets gamle Anskuelser mest savtede Kongens stabile Ophold inden Landets egne Grændser, — det vil sige, som altsaa led, eller troede sig at lide mest ved Foreningen; i Norge maa man derfor snarest gjette, at dens Ophævelse er først kommen til Tale. En Udvei til at hæve den paa en nogenlunde lempelig Raade tilbød sig. Kong Magnus havde allerede i sit Egtteskab med Dronning Blanka tvende Sønner. Den ældre, Erik, var udentvivel

1) Lappend. II. 367.

2) N. Dipl. I. 221.

3) Orig. perg. i A. N. C.

fasc. 53 No. 4.

4) N. g. L. III. 162.

5) S. o. f. II. 269.

en mere bestemt Bending af Sagernes Gang, især i Sverige, før de valgte sit Parti i Norge. Det forventede Udbrud lod imidlertid ei længe vente paa sig.

Misnoiet med den bestaaende Tingenes Orden havde, som det lader, i de seneste Aar været i stadig Tilvert baade i Norge og i Sverige, og i begge Riger synes de mest raadende Høvdinge efterhaanden at være komne til den Overbeviisning, at det ikke var Kong Magnus's Uuelighed alene, som voldte Styrelsens uordentlige Gang, men ogsaa selve de tvende Rigers Forening, idet denne, under de stedfindende Forhold og Statsindretninger, ikke tillod Kongedømmet at indtage sin rette Plads i noget af dem. Og saaledes kom omsider det Forsæt til Modenhed i begge Lande, at udvirke eller i det mindste forberede en Ophævelse af Foreningen.

80.

Norges og Sveriges Adskillelse forberedes og fastsattes, idet Kong Magnus's yngre Søn Haakon tages til vorde Konge i Norge, og hans ældre Søn Eric vælges til Faderens Eftermand i Sverige.

Vi have seet, at den Styrelsesforanstaltning Magnus i 1339 eller 1340 traf for Norges Bedkommende, idet han paa en Maaade stillede Erkebiskop Paal i Landsstyrelsens Spids, hverken i sit Anlæg eller i sin Udførelse rammede Maalet, skjønt maaskee selve Tanken, som laa til Grund, kan have været rigtig. Foranstaltningen, som den fremtraadte for Dagens Lys, var en halv Forholdsregel, hvilken, utilstrækkelig som den var i sig selv, Kongen ovenikøbet hverken forstod eller magtede at gennemføre. Den opgaves uidentviørlig ogsaa næsten ligesaa snart, som den var traadt i Virksomhed, og det er blot i 1340 man finder det enkelte svage Spor af den, som tidligere er paapeget ¹⁾.

Det er ovenfor yttret, at Kong Magnus muligens i April Maaned 1340 for en ganske kort Tid har været i Oslo ²⁾; men naar dette undtages, saa findes intet Tegne til at han har besøgt Norge, hverken i det nævnte Aar, eller i de tvende paafølgende. Han synes i denne Tid uafslædelig at have opholdt sig deels i selve Sverige, deels i Skåne og deels i Nørre-Halland, hvilket sidste Land egentlig var en Arv efter hans Fader, et oprindelig dansk Len, som ikke kunde regnes hører til Norge eller Sverige, men hvor han var ganske nær Grændsen af begge. Under denne hans lange Fraværelse fra Norge finder man ingen ordentlig indrettet eller fuldkommen bemyndiget almindelig Rigsstyrelse i Norge, der kunde paa Kongedømmets Vegne endelig afgjøre forefaldende Regjeringsager, meget mindre handle i Kongens Navn,

¹⁾ S. o. f. II. 274—277.

²⁾ S. o. f. II. 275.

eller, hvad der var det samme, udstede Anordninger under hans norske Segl. Dette synes tværtimod Kongen den hele Tid selv at have havt i Forvaring, og at have benyttet det udenfor Norge i norske Anliggender med større Frihed og Egenraadighed end nogenfinde før. I 1341 finder man ham den 29de Juni i Stofholm udstede tvende Breve for den nederlandste Stad Kampen angaaende dens Borgeres Handelsfriheder i Norge, hvilke maa have været beseglede med hans norske Segl, uden at dog hverken norsk Kansler eller norsk Raad nævnes ¹⁾). I 1342 den 18de Januar forordnede han ved et Brev fra Kalmar Hvideligholdelsen af den hellige Erifs Fæst ved Marielirken i Oslo; hans Klerk Sira Arne Aslaksføn beseglede i Kongens Dvervær Brevet, hvilket en anden Klerk Helge Ivarføn havde frevet ²⁾). Den 9de januar 1343 udfærdigede han fra Bardberghus Brev angaaende en Hæve til Marielirken i Oslo; Brevet var beseglet i hans Dvervær ³⁾). Den 21de Mai samme Aar gav han ligeledes fra Bardberg en Forordning Bergens Byvæsen vedkommende, beseglet af den fornævnte Klerk Arne Aslaksføn ⁴⁾). I ingen af disse Kongebreve, af hvilke og det første og det sidste ere temmelig vigtige, gjøres, som tidligere ⁵⁾, noget Forbehold med Hensyn til det norske Raads senere Samtykke. At heller ikke den som Seglbevarer handlende Arne Aslaksføn den Tid var Kansler og som saadan Medlem af Raadet, viser noksom den Omstændighed, at han kun nævnes paa den for Presterne almindelige Raade: Sira, — ikke som Kansleren tilfom: Herre. Han har altsaa høiest taget været Vicekansler, og i denne Egenkab kunde han neppe ansees som kongelig Raadgiver i Navnets høiere Betydning. En saadan Styrelsesmaade kunde ikke andet end nære og forøge Misnøiet i Norge.

I hvilket af begge de forenede Riger Ønstet om Adskillelsen først har givet sig Luft i offentlig udtalt Ord, lader sig ikke med Bestemthed afgjøre. Vel synes det utvivlsomt, at Magnus for sin Person var meer forhad i Sverige end i Norge; men denne Omstændighed var her ikke den, der gjorde Udslaget. Norge var det af Rigerne, der ifølge sin Statsforfatning og Folkets gamle Anskuelser mest savnede Kongens stadige Ophold inden Landets egne Grændser, — det Rige, som altsaa led, eller troede sig at lide mest ved Foreningen; i Norge maa man derfor snarest gjætte, at dens Ophævelse er først kommen paa Tale. En Udvei til at hæve den paa en nogenlunde lempelig Raade tilbød sig. Kong Magnus havde allerede i sit Egtekab med Dronning Blanka tvende Sønner. Den ældre, Erif, var uidentivt

¹⁾ Rappenh. II. 367.

²⁾ N. Dipl. I. 221.

³⁾ Orig. perg. i A. N. S.

fasc. 53 No. 4.

⁴⁾ N. g. L. III. 162.

⁵⁾ S. o. f. II. 269.

født 1338, den yngre, Haakon, 1340¹⁾). Her havde da hvert af Rigerne sin egen vordeende Konge, hvis de derom kunde enes; og saas fremt begge Kongesønner naaede Myndighedsalderen, og hver af dem overtog sit Riges Styrelse, da var dermed Foreningen mellem Norge og Sverige paa en fredelig Maade opløst. Man skulde næsten tro, at en saadan Tanke er opstaaet i Norge strax efter Haakons Fødsel, at Kong Magnus, meer eller mindre frivillig, har indgaaet paa den, og derfor har sendt Haakon i hans spedeste Alder til Norge for der at opfores. Thi man seer, at de norske Høvdinge, da de — som vi strax skulde see — kort efter udtalte som et forud næret Ønske, og gav sit Samtykke til, at Haakon bestemtes til Norges Konge, anførte som en Grund: „at samme Haakon har været opdragen hos os i Norges Rige“²⁾).

Før imidlertid et saadant Forsæt fra Nordmændenes Side kunde iværksættes, udfordredes naturligtvis Overlægninger med Svenskerne. Thi ikke at tale om mange andre Spørgsmaal, som kunde forbre en foreløbig Afgjørelse, saa var det jo aldeles nødvendigt at erfare, hvilken af Kongesønnerne man i Sverige vilde udsee til sin vordeende Konge. Sverige var nemlig et Valgrige, Norge et Arverige. Skulde Norge strengt holde sig til sin Kongearvesfølge, da maatte den ældste Søn blive Faderens Eftermand i Kongedømmet; og kun en foreløbig Sikkerhed om at Sverige netop vilde vælge den ældste, kunde berettigge Nordmændene, naar de vare bestemte paa at ville have sin egen Konge og see den hidtil bestaaende Forening opløst, til at fravige den i Loven opstillede Arvesfølgeorden. Naar hine Overlægninger først have taget sin Begyndelse, hvor og paa hvad Maade de have været drevne, samt naar de endelig have frembragt en endelig Beslutning, — derom vides intet paalideligt³⁾. Man maa imidlertid antage, at Nord-

¹⁾ Dette tør man med temmelig Sikkerhed slutte deraf, at Biskop Haakon af Bergen i et Brev af 11te April 1339 til Bjarne Erlingsøn omtaler Underretninger, han fra denne har modtaget, om Dronning Blanka og hendes Søn, Junker Erik, hvem han ønsker, at Gud vil give Lykke (Sml. V. 137). Erik maa altsaa være født en Stund forud. Derimod kan Haakon neppe dengang have været født; thi ellers vilde der ganske vist ogsaa have været Tale om ham ved samme Leilighed. Men paa den anden Side skal Haakon, ifølge temmelig gamle svenske Efterretninger, have været omtrent eet Aar yngre end sin Broder (Dlaus Petri svenska Chron. i Ser. r. Sv. I. 2. 269), og hans Myndighedsalder (15de Aar) synes at være indfalden i Aaret 1355 (da han nemlig i eget Navn overtog Kongedømmet i Norge). Disse Omstændigheder sammenkillede maa lede til den Slutning, at Erik ei kan være født før end i Slutningen af 1337 eller 1338, og Haakon ikke før i Slutningen af 1339 eller, hvad der er rimeligt, i 1340. ²⁾ Sml. V. 576. ³⁾ Fortællingen om en svensk Rigsdag til Stenninge i November 1342 (Lagerbr. III. 293; *Sehm D. G.* XIII. 63. jfr. *Berlauff i Nord. Tidssk.* III. 537), paa hvilken

mandene inden Udgangen af 1342, eller senest inden August Maaned 43, have erhvervet sig den fornødne Visshed om Svensternes Hensigter, at de nemlig agtede at vælge Eric til Faderens Efterfølger i Verige, — og at derpaa Nordmændene og Kong Magnus ere færdne Sagens endelige Afgjørelse for Norges Vedkommende.

Man finder, at Kong Magnus først har raadført sig særskilt med Norges Prælater, hvilket vel vil sige, med Norges Biskopper og Epitlernes Fuldmægtige forsamlede paa et Concilium. Men er og hvor denne Overlægning har fundet Sted, derom gives i de gamle historiske Skrifter ingen Oplysning. At den skulde ligge saa langt tilbage som i August Maaned 1342 og have foregaaet paa den Tid kaldede Concilium i Konghella, som da virkelig skulde have et afholdt ¹⁾, — dette er ingenlunde sandsynligt, da i saa Fald et saadant Aar maatte være henledet fra den Tid Kongen med Prælaternes Hjælp havde fattet sin endelige Beslutning og indtil han forelagde samme sine verdslige Raadgivere. Rimeligere er det, at et nyt Concilium har været tilfaldt til Midten af 1343 eller henimod den Tid, og et afholdt enten i Konghella, eller et andet Sted ganske nær Rigsbyen, hvor Kongen med Lethed kunde indfinde sig fra Bardberg, paa den Tid synes at have været hans stadige Opholdssted. Ved denne Overlægning blev da besluttet, at Kongen skulde give sin yngre søn, Junker Haakon, Norges Rige, og et Brev blev udfærdiget af Kongen og Prælaterne, hvilket kundgjorde Kongens Beslutning og de samme tilføiede nærmere Bestemmelser.

Dette Brev, der maatte have kunnet oplyse meget, er desværre nu, som vidt vides, ikke længer til ²⁾; men det blev fremlagt ved det Raadsde, som Kongen senere, den 15de August 1343, holdt paa Bardberg og i Nørre-Halland, med Norges fornemste verdslige Hovdinge, ved hvilket ingen Biskopper eller andre Geistlige nævnes som tilstedeværende. De her optrædende Hovdinge, der nævngives, ere elleve Talte, nemlig Ridderne (milites): Erling Bidkunsøn, Ivar Dg-

skal være bestemt, at Eric skulde blive Sveriges og Haakon Norges Konge, er meget mistænkelig; den findes først omtalt hos en nyere svensk Historikskriver (Mesenius). Snarere skulde man tro, hvis det forresten forholder sig ganske rigtigt, hvad vedkommende Dokument udsiger, at nemlig ved Fredens Afsluttelse med Hanselæderne den 13de Juli 1343, „Kongens Raadgivere af Sverige, Norge og Skaane“ vare tilstede (Sv. Brings Saml. I. 186—189), — at da ogsaa noget mellem Norges og Sveriges Raad kan være forhandlet angaaende de tvende Kongesønners Valg til vorbende Konger, og at ved den Leilighed det norske Raad har modtaget det svenske Raads Forsikring om hvilken af dem det agtede at vælge. Usikkerheden ved sidstnævnte Dokuments Udsagn ligger egentlig deri, at ingen af de svenske, norske og skaanske Raadgivere nævnes ved Navn undtagen Erkebiskoppen af Lund. ¹⁾ S. o. f. II. 280, 283. ²⁾ Werlauff i Nord. Tidsskr. III. 521, 537.

mundsøn, Jon Hafthorsøn, Haakon Dgmundsøn, Dgmund Guttormsøn, Alf Saresøn; og Svendene (armigeri, Bæbnere): Sigurd Hafthorsøn, Bjarne Erlingsøn, Dgmund Finnsøn, Gerb Smidsøn og Eilif Eilifsøn. Muligen har Hr. Finn Dgmundsøn, den nævnte Ivars Broder og Dgmund Finnsøns Fader, skullet være den tolfte i Raadet, men er fort forud afgaaen ved Døden, eller ved sin Sygdom bleven forhindret fra at møde. Annalerne henføre nemlig hans Død netop til dette Aar ¹⁾).

Ifølge deres egen Kundgjørelse, erfarede de, da de paa Bardberg Slot samlede til Raadslagning med Kong Magnus, at denne efter eget Overlæg havde besluttet at udføre, „hvad de i Forveien havde i Sinde indstændigen og samdrægtigen at bede ham om“. Han vilde nemlig gjøre sin yngre Søn, Junker Haakon, til Konge over Norges Rige, „noget hvortil de høieligen stunde“. Ifølge heraf „for at fastere Fredens Pagt mellem hans Sønner og mellem Sveriges og Norges Rige siffrere kan vedligeholdes“, beffittede han i deres Overvær samme Haakon til Konge over Norges Rige med tilliggende Lande, og gav ham Kongenavn „med al Hæder og alt Herredømme, alle Rettigheder og Fordele, al Tjeneste og Lenshøiheid, som ifølge Ret og Sedvane tilhører Norges Konge“. De indgif med Glæde paa denne Foranstaltning, overeensstemmende med „hvad Kong Magnus's og Norges Riges Prælaters Brev herom fuldstændigere udviser“, og toge strax paa samme Tid og Sted, paa egne og Arvingers, paa Benneres og Tilhængeres Vegne, Junker Haakon „sig til ret Konge“, med Løfte om troligen at ville tjene ham, saameget mere som den samme Kong Haakon var opdragen hos dem i Norges Rige. Dog forbeholdtes Kong Magnus Ret til at foreskrive, forordne og beslutte med Hensyn til dem, hans Undersaatter, og Rigets Anliggender, hvad han fandt tjenligt for Riget og sin Søn, „indtil denne var kommen til Skjels Aar og Alder“. De lovede, aldrig at tillade, at nogen anden, saalænge Haakon levede, toges til Norges Konge imod hans Billie. Skulde Junker Erik, hans Broder, som ældre Søn, tværtimod Faderens Foranstaltning ville tilrive sig Norge, da forpligtede de sig til at modstaa ham af yderste Evne, ligesom de ogsaa haabede at Sveriges Riges Hovdinge og Herrer vilde love i saadant Tilfælde ikke at tjene ham. Skulde det paa den anden Side hende, at Haakon vilde trænge sig ind i Sveriges Rige, medens Erik og hans Børn levede, saa forpligtede de sig til deri ikke at hjælpe ham. Skulde det endelig hende, at begge Brødrene, eller een af dem vilde handle imod den nu af deres Fader gjorte Bestemmelse, og dertil benyttede udenlandsk Hjælp, da skulde begge Riger eendrægtigen og af al Magt mod-

¹⁾ Jøsl. Ann. 262.

maa saadant Foretagende, hvilket af dem saa først kunde komme i dette Tilfælde. De lovede derhos, at hvis Kong Magnus herefter fik flere Børn, der da skulde blive sørget for disse overensstemmende med begge Rigers Lov og Sedvane. Alt dette ovennævnte skulde endnu kraftigere fastsættes, naar begge Rigers, Norges og Sveriges, Raad kom sammen, „da de Bedste og Klogeste“ i begge saameget modnere kunde overveie og bestemme, hvad der var mest heldbringende for Kong Magnus's Børn og for begge Riger, „paa det at sand Enighed kunde trives mellem Brødrene og stadig Fred befæstes mellem Rigerne.“ — En Kundgjørelse om denne Forhandling blev paa samme Sted og Dag (Vardberg Slot den 15de August 1343) udfærdiget under de elleve ovennævnte norske Herrers Segl¹⁾.

At den i Kundgjørelsen omtalte forestaaende Sammenkomst mellem det norske og svenske Raad virkelig har gaaet for sig, er der ingen antagelig Grund til at omtvile, helst da den Samstemmighed, der findes Sted i alt Væsentligt mellem de af begge Riger fattede Beslutninger, bestemt antyder en forudgaaende fælles Overlægning, ved hvilken det svenske Raad for Sveriges Vedkommende maa have i Hovedsagen gaaet ind paa de i den vardbergske Kundgjørelse opstillede Artikler, om med de Tillem্পninger, som de særegne svenske Forholde nødvendigvis krævede. Men hvor og naar dette Samtræde mellem Raadene har fundet Sted, vides ikke. Sandsynligt er det imidlertid, at det er gaaet forud for den bekjendte Kundgjørelse fra Vardberg af 18de November samme Aar, hvorved Sveriges og Skaanes Prælater med Erkebiskopperne af Lund og Upsal i Spidsen erklærede Sveriges og Skaanes Forening til eet Rige for fuldkommen affluttet. Thi i det herom udfærdigede Brev indeholdes tillige en Erklæring, at de samme Prælater vælge Erik, Kong Magnus's ældste Son, til Sveriges og Skaanes Konge, samt love ham al Lydighed og Troskab, dog med det Forbehold, at Kong Magnus, saalænge han lever, skal føre Rigets Styrelsen. Døde han forinden Erik blev myndig, skulde en Indfødt vælges til Formyndet. Forresten indeholder Brevet netop de samme Bestemmelser, som den norske Kundgjørelse, for det Tilfælde at den ene af Brødrene, Haakon eller Erik, skulde ville indtrænge sig i den andens Rige, eller begge skulde ville omstyrte Kong Magnus's Foranstaltning ved udenlandsk Hjælp, — ligesom og det samme Løfte om at ville forsørge Kong Magnus's øvrige Børn, hvis han fik flere, overensstemmende med Rigets Lov og Sedvane. Til Slutning gives det Forbehold, at ved den gjorte Foranstaltning Sveriges og

¹⁾ Denne Kundgjørelse findes aftrykt efter Origin. i N. Dipl. II. 215—217; jfr. Sml. V. 575—579; Suhm D. G. XIII. 96, 788—791.

Skaanes gamle Ret til at vælge Konge skulde blive ufortrænet og træde igjen i fuld Kraft efter Kong Eriks Død ¹⁾).

Denne de svenske og skaanske Prælaters Kundgjørelse synes — som den bestemt forudsætter en Godkjendelse af den norske Beslutning af 15de August — ogsaa at lade slutte til en lignende særskilt Kundgjørelse fra det svenske Raads verdslige Medlemmers Side. At en stor Deel af disse netop til samme Tid vare tilstede hos Kong Magnus i Bardberg, beviser det Fredsdocument, som samme 18de November fra Bardberg blev udsærdiget af Magnus, i Anledning af den da sluttede Fred med den danske Konge, Waldemar Christoffersøn, og som er medbeseglet, foruden af en Deel Prælater, ogsaa af nitten svenske og skaanske verdslige Herrer ²⁾. Hvorfor man isøvrigt ved denne Leilighed baade i Norge og Sverige har brugt den ellers, som det lader, paa den Tid usædvanlige Fremgangsmaade, at Raadets geistlige og verdslige Medlemmer have udstædt hver sit særskilte Erklærings- og Forpligtelsesbrev, — lader sig nu neppe afgjøre; maaskee har dette været anset for meer bindende og betryggende i en saa vigtig Sag.

Prælater og Raad i begge Riger havde nu vedtaget den Forskaltning af Kong Magnus, hvorved hans tvende Sønner erklæredes for Konger hver i sit Rige, og hvorved saaledes Norges og Sveriges fuldkomne Adskillelse i en ikke fjærn Fremtid udtaltes. Endnu maalede imidlertid i begge Lande Folkets Vedtagelse af det gjorte Strid, uden hvilken ei dette havde den fulde Lovligheds Præg. I Norge maatte denne Vedtagelse fremtræde under Formen af Haakons høitidelige Antagelse eller Hylsning, i Sverige ved Eriks Valg. Begge Dele fandt Sted i Løbet af det følgende Aar.

I Norge var dog Fremgangsmaaden ved denne Leilighed, som det synes, noget usædvanlig. En Konges Antagelse skulde der foregaa paa et af de større Thingsteder, hvor den vordende Konge personlig fremstillede sig. Her tildømtes Riget ham efter Arveloven, og en af de anseeligste tilstedeværende Mænd, geistlig eller verdslig, meddeelte ham nu høitideligen Kongenavn paa alt Folkets Vegne, hvorpaa de gjensidige Ede bleve aflagte. At denne gamle Sedvane ved Haakons Antagelse blev iagttaget, siges ingensteds; og muligens har den paa Grund af de særegne Omstændigheder været tilfidesat. Hvad vi med Sikkerhed vide er, at Bymændene af Norges fire vigtigste Kjøbstæder, Nidaros, Bergen, Oslo og Tunsberg, samt Bønder og Almue af Stordølafylke, Gauldølafylke, Naumdølafylke, Sunnmøre og Gula-thingelagen under sine Stads- og Bygdesegl udstædt et Brev paa

¹⁾ Man har, saavidt vides, kun Hvidfeldts Doversættelse af denne Statsakt, see *Suhm D. S. XIII. 78—83.* ²⁾ *Suhm D. S. XIII. 73—75.*

Baahus den 17de Juli 1344, i hvilket de erklærede: — at paa Grund af, at deres Herre Kong Magnus „med Rigets Raads Samtykke“ har givet sin yngre Søn Haakon Kongenavn „med en Deel af Norges Land“ paa saadan Betingelse, som nævnes i de desangaaende udtværede Breve, — saa love de alle „paa sin Tro, Sandhed og Æder“, at de skulle være sin Herre Kong Haakon „tro Tjenestemænd i al Hæder, Lydighed og Føielighed, som de skyldte sin rette Norges Konge, saasnart som han selv modtager Rigsstyrelsen i Norge efter sin Faders Anordning, forbeholdt og ufrænklet indtil den Stund alt deres førnævnte Herres, Kong Magnuss, rette Vælde og Styrelse baade over Land og Hæger i Norge“. Skulde Kong Haakon falde fra uden egtesødt barn, da „fare efter ret og gammel Kongearv i Norge.“ De love derpaa det samme, som Raadet i sit Brev havde lovet, for Tilfælde, at „Junter Erik, hans Broder, som efter sin Faders Anordning og alt Rigets Raads i Sverige dets Sammenstemning skal vælges til Konge efter sin Faders Fravelbød“, skulde ville indtrænge sig i Norges Rige, medens Haakon eller hans egtesødt Søn lever, — eller Haakon skulde ville indtrænge sig i Sverige, — eller de begge eller een af dem skulde ville bryde deres Faders Anordning ved Udlændingers Hjælp, — nemlig da at ville indtrænge af al Magt. De love endelig, hvis Magnus kunde faa flere Sønner, at skulle forsørge disse „efter som Lov og Landsret anviser og bestemmer god og samtykket Forordning og Sedvane.“

Der er med Hensyn til dette Hyldingsbrev flere Dunkelheder: først deri, at langt fra ikke alle norske Landstaders Bønder ere nævnte som Udstedere, — og dernæst deri, at der er Tale om „en Deel af Norges Land“, som med Kongenavnet er Haakon givet. Det første kan man muligens forklare deraf, at flere lignende Hyldingsbreve ere komne til Baahus, eller maastee endog fra forskjellige Steder; — det andet deraf, at maastee visse Dele af Norge ere blevne den unge Haakon anviste, for at Indtægterne af dem kunde anvendes til hans uskattede Hofhold i Norge, medens Indtægterne af det øvrige Rige enddeles skulde opbæres af Magnus for at komme den almindelige Rigsstyrelse til Gode, saalænge som han vedblev at forestaa denne. Man kan ikke heller andet end fæste nogen Opmærksomhed ved den nævnte i nærværende Hyldingsbrev, som ikke findes i Raadets: at der, hvis Haakon dør uden at efterlade egtesødt Søn, da skal fremfares efter ret og gammel Kongearv. Heri ligger nemlig et tydeligt Bink om, at den norske Almue ingenlunde har luffet sinene for det Uvovmæssige i den her anvendte Fremgangsmaade, i

det den yngre Søn fremdroges for den ældre til Norges Konge. Den har derfor gjort det nævnte Forbehold, paa det at ikke det nu foretagne Skridt senere skulde kunne paaberaabes som en Dphævelse af den gamle Arvesølgelov, eller endog som en Anordning, hvorved Norge for Fremtiden gif over til at være et Valgrige istedetfor et Arverige, — en Forandring, som Almeenheden i Landet baade nu og længe hen i Tiden slet ikke vilde indgaa paa. Men i hvorledes end med alt dette kan have forholdt sig, saa maa man betragte Foranstaltningen til Norges og Sveriges fremtidige Adskillelse som fuldbragt for Norges Vedkommende i Haakons Hylbning.

Den fuldbragtes ogsaa for Sveriges Vedkommende, da Magnus's Søn Erik den 6te December 1344 i Upsal formelig valgtes til dette Riges Konge ¹⁾. Man maa tro, at Valget her er steet under samme Forbehold, som i det ovenomtalte de svenske og skaanske Prælats Brev indeholdes, — nemlig, at Kong Magnus saalænge han levede, skulde vedblive at føre Rigsstyrelsen.

Der var altsaa den væsentlige Forskiel mellem Foranstaltningen i begge Riger: — at i Sverige Erik i Grunden kun valgtes til sin Faders Efterfølger, i det der dog, for des kraftigere at betægne dette, tillagdes ham Kongenavn, noget der var stemmende med Landets ældre Brug; — i Norge derimod toges Haakon til Konge under den Forudsætning, at han, saasnart han blev myndig, skulde overtage den hele Rigsstyrelse i Faderens Sted. Forresten fremgaar af de anførte Afskytser tydelig nok, hvor alvorligt det fra begge Sider har været meent med Rigerne's Adskillelse, da man gjensidigen har forpligtet sig til at modstaa med al mulig Kraft ethvert Forsøg af de unge Konger paa at omstyrte den vedtagne Anordning.

De ældste svenske Historiekrivere ere uvisse om, enten Kong Magnus gjorde det her omtalte Skridt for Sveriges Vedkommende frivillig, eller tvungen dertil af sit svenske Raad, der sølte sig oprørt over hans lafefulde Levnet ²⁾. Hvad Norge angaar, da viser Raadets Kundgjørelse tydelig nok, at Magnus har givet efter for et af Landets Stormænd eendrægtigen udtalt Ønske, men at man dog for Høflighedsskyld har givet Sagen en Vending, som om Tanken var udgangen fra Kongen selv, fra hans Omsorg for sine Rigers og for sine Børns Bedste. Ganske frivillig har altsaa her Magnus neppe handlet; han har uden tvivl kun grebet Initiativet, da ingen anden Udvei stod ham aaben, og forresten gjort gode Miner til slet Spil. Men er nu, hvad der formeentlig har stor Sandsynlighed for sig, Tanken om Rigerne's

¹⁾ Westb. Ann. i Script. r. D. I. 258; jfr. Suhm D. 5. XIII. 121; Lagerbr. III. 370, 371. ²⁾ Ericus Olai, Olaus Petri, i Scr. rer. Svec. I. 1. 104, II. 2. 269.

Afskillelse først udgangen fra Norge og derfra forplantet til Sverige, og er den bleven billiget af dette Riges Stormænd med særdeles Hensyn til Nordmændenes Ønske, saa er det ganske rimeligt, at kong Magnus, da han først havde fundet sig nødsaget til at komme nordmændenes Krav imøde, virkelig for Sveriges Vedkommende har indvilliget mere frivilligen. Hans Fremgangsmaade i det ene Rige, drog nemlig en lignende i det andet paa en Maade med Nødvendighed efter sig. Den af de svenske Historieforfattere antagne Bevæggrund hos Sveriges Store til at tvinge ham i dette Stykke falder saaledes bort, eller bliver i alt Fald overflødig for at forklare Kongens og deres Handlemaade ved nærværende Leilighed. At forresten Nordmændene, ved det her gjorde, skulde have tilfigtet nogen personlig Fornærmelse mod Magnus, er ikke sandsynligt, end mindre beviseligt.

Det er verd at lægge Mærke til, at Kong Magnus, den Tid i Handlingerne dreves paa det ivrigste om hans Sønners Udnævnelse til Konger, nemlig fra Udgangen af 1342 til Midten af 1344, skades synes at have havt sit Sæde paa Bardberg Slot i sit fødrenevelen Nørre-Halland. Dette har neppe været uden Hensigt. Her var han nemlig, som allerede før bemærket, udenfor baade Norge og Sverige, paa en begge Riger uvedkommende Grund, men dog lige ved deres begges Grænse. Han har uden tvivl her følt sig tryggere end midt inde i selve Gjæringen, meer udenfor de raadende norske og svenske Stormænds umiddelbare Paavirkning; medens denne Stilling paa den anden Side gav hans fattede Beslutninger et Udseende af Frihed, der maatte forviise dem, han underhandlede med, om hans Tilgangs Oprigtighed og derhos tilfredsstille hans egen Verdighed. Han blev ogsaa, medens Folkets Stadfæstelse af den besluttede Foranstaltning endnu ikke var udtalt, fra Bardberg at afgjøre Styrelsesanliggender lorge vedkommende med fuld kongelig Myndighed og under sit norske ligesegl. Saaledes finder man, at han i Bardberg den 9de Septem-ber 1343 udstædte under Norges Riges Segl en Forordning om de østlige Hansesædvers Told i Norge ¹⁾. Den 21de September samme Aar modtog han sammesteds Regnskab af Sigurd Gautsøn for Indtægter af Tunsbergs Fehirdle ²⁾. Den 28de September s. A. udstædte han der et Brev vedkommende Mariakirke i Oslo, hvilket hans Klerk Sira Arne Askafsøn beseglede i Kongens eget Overvær ³⁾. Den 3die Januar 1344 gav han, ligeledes i Bardberg, en Forordning om de udenlandske Haandværkere og Kjøbmænd i Bergen, hvilken ogsaa Arne Askafsøn, Kongens Klerk, beseglede ⁴⁾. Og ved ingen af

¹⁾ Dreyer. spec. jur. publ. Lub. 104, jfr. Lappenb. II. 373. ²⁾ Orig. perg. i A. N. S. fasc. 65. No. 1. ³⁾ Orig. perg. Transkr. A. N. S. fasc. 53 No. 5. ⁴⁾ N. g. L. III. 163.

disse Magnus's Regjeringshandlinge er der med et eneste Ord Tale om hans norske Raads Nærværelse, eller om noget som helst Forbehold af dets senere Samtykke.

81.

Den foretagne Forandrings Indflydelse paa Norges Statsstyrelses Gang. Uenighed mellem Erkebiskop Paal og Erkebiskoppen af Upsal. Ny Pavettiende paabydet. Erkebiskop Paals Død. Et mærkeligt Brev af ham.

I 1344, da det norske Folk havde stadfæstet Haakon's og det svenske Folk Erik's Udnævnelse til Konge, — var da endelig Rigernes Adskillelse en fuldkommen afgjort Sag. Spørger man nu om, hvilken Indflydelse den trufulde Foranstaltning havde paa Rigsstyrelsens Gang i Norge, saa maa man, naar man seer hen til de forhaandenværende Ritier, vistnok ved et løseligt Diefast svare, at denne Indflydelse for det første ikke synderlig mærkes. Alle Regjeringshandlinge vedblev at gaa i Kong Magnus's Navn, og Haakon nævnes neppe engang som Konge. Men undersøger man Tingen lidt nøiere, vil man dog uden tvivl finde Antydninger til, at en noget bedre Orden maa være kommen i Styrelsen.

Samme Dag, som Magnus's Søn Erik blev valgt til Sveriges Konge i Upsal, nemlig den 6te December 1344, udstædte Magnus i samme Sted en Kundgjørelse, hvorved han, efter Overlæg med sit svenske og skaanske Raad, indsatte Erkebiskoppen af Upsal og tre verdslige svenske Herrer til at føre Landsstyrelsen i Sverige, medens Kongen opholdt sig i Norge, hvorhen han agtede at reise for at ordne dette Riges Anliggender ¹⁾. Dette tyder hen paa, at Magnus agtede at træffe Foranstaltninger i Norge, til hvilke et længere Ophold da muligen udfordredes. I Begyndelsen af 1345 findes han ogsaa vistnok tilfældig at være dragen til Norge, hvor han troligen endnu i Vintertiden har havt et Sammentræde med sine norske geistlige og verdslige Høvdinger, rimeligvis i Oslo. Der seer man nemlig, at Erkebiskop Paal har været tilstede den 25de Januar ²⁾; og den 9de Marts gives sammesteds et Kongebrev, der er besejlet af „Hr. Arne Aslaks-son, vor Kansler“ ³⁾. Her træffer man altsaa atter, efter meer end ti Aars Mellemrum, en Kongens Kansler, som Magnus's norske Seglbevarer. Rimeligvis er Arne, som allerede i flere Aar sees at

¹⁾ Gaborffs Rimtræn. II. 30—31, jfr. Suhm D. S. XIII. 121, Lagerbr. III. 371—373. ²⁾ Erkebiskoppens Brev af denne Dag i N. Dipl. I. 232. Den 2den April var Erkebiskop Paal hjemkommen igjen til sit Sæde, da han ved Brev fra Albaros af denne Dag kundgjør, at Biskop Guttorm af Stavanger, ved sin Chorsbroder Andres Aslaks-son, har besøgt (visitasse) Albaros Ritte og Erkebiskoppen. Orig. perg. A. N. S. fasc. 34 No. 9. ³⁾ Transfr. paa Papt i b. N. Rigsarkiv.

have forrettet en Slags Vicekanslers Tjeneste, under det ovennævnte Raadsmøde i Oslo bleven udnævnt til virkelig Kansler og Medlem af Raadet, i hvilket man herefter stadigen finder ham. Heraf maa vi igjen slutte, at det norske Raad ved samme Leilighed har modtaget en meer udvidet Bemyndigelse, og at Kongen har givet Kansleren sin Fuldmagt til at besegle Forordninger, udstedte af Raadet i Kongens Navn under hans Fraværelse, med Rigets store Segl.

Naar Styrelsen først saaledes var nogenlunde fast ordnet, naar Raadet med en Kansler i sin Midte kunde handle med fuld kongelig Myndighed, havde man lettere for i Norge at undvære Magnus's stadige Dybold der; og han synes ogsaa, kort efter at dette var afgjort, igjen at have forladt Landet, idet han over Samteland drog tilbage til Sverige. I Samteland finder man, at Magnus har udstedt Breve vedkommende dette Landskab den næstfølgende 15de og 16de Marts, hvilke ere beseglede i Kongens Overvær, og det ene skrevet af hans Klerk Helge Ivarsson, der altsaa har fulgt Kongen paa hans Reise ¹⁾). Lægges man Mærke til disse Dateringer, maa man formode, at de to sidstnævnte Breve ere forseglede med Kongens mindre norske Segl, hvilket Helge har forvaret, medens det førstnævnte Brev af 9de Marts har været beseglet efter Kongens Afreise fra Oslo med det store Segl, hvilket Kongen da har efterladt i Kanslerens Berge. Af senere endnu tilværende Kongebreve, beseglede ved Arne, maa man ogsaa tro, at enkelte ere udstedte i Kongens Fraværelse ²⁾). — Saaledes sporer man virkelig paa denne Tid en bedre og fastere Ordning af Rigsstyrelsen i Norge, end i de sidste ti Aar havde fundet Sted. Foranstaltningerne af 1343 og 1344 vare sølgelig ikke ganske uden gode Virkninger for sidstnævnte Rige.

Der findes intet sikkert Spor til, at den norske Kirke i væsentlig Mon er bleven forstyrret eller har lidt ved de Kærelser i Norges Indre, som senest ere omhandlede. Thi hvad angaar Voldshandlingerne mod Biskopperne Halvard og Salomon i 1339, bliver det, som ovenfor berørt ³⁾, altid høist uvist, hvorvidt disse have staaet i nogen Forbindelse med de større Anslag til Rigernes Adskillelse. Det er imidlertid, af hvad der nu om hine Kærelser er fortalt, tydeligt nok, at Geistligheden ikke ved den Leilighed har været ganske uvirksom, men at Biskopperne tværtimod have spillet en vigtig Rolle, og det ubestrikt fortrinsviis som en meglende Magt mellem Kongen og de verbdslige Store. Vi see jo Biskopperne forene sig med Kongen i dennes første

¹⁾ Brev fra Berg af 15de Marts, og fra Brekke af 16de Marts (begge Steder i Samteland), det første i de Beringskøbste Samlinger VII. E. 10. i d. Sv. Rigsark. i Stofh. og det andet Orig. perg. Efts. ²⁾ Saaledes bestemt et af 10de April 1350 fra Oslo, om hvilket senere vil blive Tale. ³⁾ S. o. f. II. 258.

Erl ring om Haafons Udnævnelse til Norges Konge, hvilken Erl ring lagdes til Grund for det verdslige Raads Kundgjørelse af 15de August 1343, som atter denne sidste for Almuens Hylding af 17de Juli 1344. Man kan vanskelig forklare sig dette anderledes, end paa den Maade, at Biskopperne, da de havde overtudet sig om G sringen i Landet og de verdslige Stores Dnske, samt havde fundet dette retm sfigt, — forst have taget Bladet fra Munden og ved sine Fors illinger bevæget Kongen til at foregribe Hovdingerne i deres Hensigter, og til at gjøre det Stridt tilspyneladende frivillig og uopfordret, som han ellers meget snart vilde blive tvungen til at gj re. Og forholdet dette sig saa, da havde Folket og Kongen utvivlsomt Biskopperne at takke for, at Alt gik fredeligen af, og at Kongen staaedes for store Kr ntelser, som ellers neppe havde kunnet undgaas.

Der herskede paa denne Tid nogen Uenighed mellem Biskopsstolene i Nidaros og Upsal i Anledning af de Svenskes Gaver til Hellig Olaf. Sammenhængen hermed var, som det lader, folgende. I de nordlige Dele af Upsals Biskopsdømme, til hvilket, som forhen omtalt, ogsaa det norske Landst b Jemtland hørte, havde det fra aldgammel Tid været Skik, at Indbyggerne hyppigen gjorde Læster til den hellige Olaf i Nidaros; og som Følge heraf kom jævnligen betydelige Gaver fra disse Kanter til Helgenens Grav. Dette var blevet saa almindeligt, at de nidarosiske Erkebiskopper i Tidens Løb synes, ligesom Tilfældet var mange Steder i selve Norge, at have faaet forvandlet disse oprindeligen aldeles frivillige Gaver til en aarlig Stat, kaldet Olafskat. Denne udrededes, ifølge den nidarosiske Kirkes Paastand, i flere Egne af Sverige, og navnlig i Angermanland og Helsingland, som begge laa under Upsals Biskopsstol, i Form af en personlig Stat deels i Penge deels i Varer, hvilken af Indbyggerne bragtes til Nidaros som en Skyldighed.

Da Sagen forst havde taget denne vending, var det ganske naturligt, at den vakte den upsalske Kirkes Uvillie, ja betragtedes som et Indgreb i denne Kirkes Indtægter. Upsals Erkebiskop og Kapitel st  da oprettet et eget Alter ved sin Kathedralkirke for St. Olaf og St. Erik, ansatte derved en tjenende Prest, og paastr , at Olafskatten af de svenske Landst ber skulde henlægges til hans Underholdning. Som Følge heraf blev der lagt Hindringer i Veien for den omtalte Stats fremtidige Udredelse til Nidaros, og flere baade geistlige og verdslige Personer viste sig herved fra svensk Side virksomme.

Dette synes at have taget sin Begyndelse ved den Tid da Paaal tiltraadte Nidaros's Erkestol. Han biede ei længe med at indgive Klage herover til den pavelige Kurie, og Benedictus XII udst dte den 8de Januar 1336 fra Avignon en Bulle til den nidarosiske Kirkes

fordeel, idet han forbød, at lægge nogensomhelst Hindring i Veien for at denne Kirke kunde komme i Besiddelse af hiin Indtægt ¹⁾. Denne pavelige Bulle maa imidlertid ikke have øvet forønstet Virkning paa Upsals Erkebiskop og Kapitel; thi man finder, at Erkebiskop Paal's Skrivelse fra Nidaros af 25de Marts 1344 har henvendt sig til den daværende Erkebiskop af Upsal, Heming (1342—1351), med Forsiklinger om den samme Sag, ja endogsaa, skønt i høflige Udtryk, net med en Kettergang, hvis ikke hans Anse blev afhjulpen ²⁾. Dog i Nidaros's Kapitel satte sig i Bevægelse og tilskrev det upsalske Kapitel dette Anliggende. Men baade Erkebiskop og Kapitel i Upsal gjen svarede med Modforestillinger, Kapitelet i Brev af 21de og Erkebiskop Heming i brev af 22de April samme Aar. Kapitelet gjorde i sit Brev iblandt andet mærksom paa, at det netop var til den hellige Olafs Ære, so videre med Dyrtelse strakte sig, og at det var i sin rette Orden, naar et Her var oprettet for ham ved Upsals Kathedralkirke, at da den Skat, som betalte til ham i Sverige, dertil henlagdes. Erkebiskoppen udsvarede, at naar man gjorde Løfte om at hædre en eller anden Helgen med Gaver, da forpligtede man sig ei derved til at bringe denne just i det Sted, hvor Helgenen hvilede, hvis ikke saadant udtrykkelig i Brevet indeholdtes ³⁾.

Det er vanskeligt, af de Breve, som i denne Sag ere os levnede, at se, at gjøre sig en fuldkommen klar Forestilling om, paa hvis Side den strengste Ret var. Fra Upsals Side paastodes dog ingenlunde, at man skulde have at bringe sine frivillige Gaver til den hellige Olaf til Nidaros; det var kun den aarlige faste Skat til den hellige Olaf af Landskaber i Upsals Biskopsdomme, som paastodes henlagt til den hellige Olafs Alter i Upsals Kathedralkirke; og herfor kan vel ei negtes, at i det mindste Billigheden stærkt talte. Naastsee har ogsaa Nidaros's Erkebiskop og Kapitel til Slutning selv følt dette og derfor opgivet Sagen til videre Forsølgelse. Nidaros's Kirke synes i alle Fald ikke at have faaet drevet sin Paastand paa Staten igjennem.

Medens Pave Benedictus XII indtog det apostoliske Sæde, synes der at have været en Stands i Kurien's Udpresninger af den norske Kirke. Men Benedictus døde den 25de April 1342, og til hans Eftermand valgtes den næstpaafølgende 7de Mai Clemens VI, ogsaa en Fransmand, af mindre strenge Grundsætninger end Benedictus, men fin og verdensklog. Han begyndte strax at sætte de gamle Drivhjul i Bevægelse for at skaffe Penge i det pavelige Skatkammer, og valgte til Paastud et forehavende treaarigt Korstog mod Tyrkerne, hvilket skulde udføres af Paven i Forening med Kongen af

¹⁾ N. Dipl. I. 189. ²⁾ N. Dipl. III. 192. ³⁾ N. Dipl. III. 183—186; se om denne Sag Suhm D. S. XIII. 115.

Cyprien, Johanitter-Ridderne, Venetianerne og flere. I den Anledning gik i 1343 Skrivelser om til Erkebiskopperne, hvorved Korsstogsprædiken, forbunden med Løfte om Syndsforladelse for dem, der lode sig betegne med Korset, paabødes, og Indsamling af frivillige Bidrag aabnedes ¹⁾.

I Forbindelse hermed fattes siden en treaarig Tiende af alle geistlige Indtægter. Et paveligt Mandat med Hensyn til denne for Nidaros's Provinsses Vedkommende indløb ogsaa til Erkebiskop Paal, og blev tagen under Derveielse paa et Provinzialconcilium i Bergen den 15de September 1345, ved hvilket nævnes som tilstedeværende foruden Erkebiskoppen: Biskop Thorstein af Bergen og Biskop Gutorm af Stavanger. Biskopperne Halvard af Hamar og Salmon af Oslo maa have ladet møde ved Fuldmægtige. Man fandt, at Mandatet i dets enkelte Punkter umuligen kunde bringes i Udførelse i den nidarosiske Provins, og besluttede derfor nærmere at raadføre sig med det apostoliske Sæde. Til Beskrivelse af de hermed forbundne Omkostninger vedtoges en Udredelse af Biskopsstolene, Abbedierne og Domkapitlerne, saaledes at Nidaros's Erkebiskop skulde udrede sex Pund Sterling, Biskoppen af Hamar tre Pbd. St., Biskoppen af Oslo sex Pbd. St., de øvrige Biskopper i Nidaros's Provins (de af Garde paa Gronland og Færøerne undtagne) hver fire Pbd. St., Abbeder, Abbedisser og Domkapitler hver ti Stilling St. ²⁾. Man kan af denne Bestemmelse see, hvorledes de forskjellige norske Biskopsstole indbyrdes taxeredes med Hensyn til Rigdom.

Det følgende Aar 1346, den 1ste Februar, døde Erkebiskop Paal ³⁾, efterat have bestyret Metropolitanembedet i noget over tolv Aar ⁴⁾. Han synes at have været en virksom Metropolitan, der jævnlig samledes med sine Lydbiskopper paa Provinzialconcilier og holdt god Orden i sin Kirkeprovins. Man har af Erkebiskop Paal, foruden de allerede omtalte Conciliebestemmelser, vedtagne under hans Forsæde, ogsaa en mærkelig Forordning, eller snarere et Slags Hyrdebrev for den hele Provins, uden Angivelse af Udstædelsesdagen.

Brevet aabnes med en kort og fattelig Trosbekendelse, ved hvis Slutning det heder: „Hvo som anderledes tror, og ei holder denne Tro, som nu er fremsagt, foruden Tvivl, han farer til Helvedes Kva-ler“. Der tilføies følgende Bemærkning: „De eenfoldige Menneſter, som ei kunne ſaa nøiagtigen opfatte og gjøre Rede for denne Tro, og

¹⁾ Clemens VI's Brev af 30te September 1343 fra Villeneuve ved Avignon til Erkebiskoppen af Lund og hans Lydbiskopper. Suhm D. S. XIII. 87. ²⁾ Rundgjørelse af ovenn. Dag og Sted, Orig. perg. A. M. S. fasc. 34 No. 8. ³⁾ Jørl. Ann. 288. ⁴⁾ 12 Aar, 1 Maaned og 15 Dage, Scr. rer. Dan. VI. 616.

n ei ere skyldige dertil paa Grund af sin Vielse eller af sine Kundber, have nok med at tro, hvad den hellige Kirke tror; og om de d tro anderledes end de skulle tro, da ere de ei derfor Kjettere, hvis tro det i den Formening, at Kirken tror det, og de have det faste rsæt at ville tro, hvad den tror.“

Der advares mod de syv Hovedsynder: Hovmod, Gjerrighed, Lems Bellsyt udenfor Egteskab, Hab, Overnydelse af Mad og Drikke, stak og Ulyst til Gudstjeneste; „hvo som lever i nogen af disse ynder uden at skriftbære eller bøde dem, skjønt han dertil har Krist Kraft, og dør i dem, han farer til Høvedes evige Kvaler.“

Der advares videre mod Trolddom (lyf), Runer og Galdre; „thi er ikke uden Djævelens Forvildelse.“

Rigesaa advares mod Ager, af hvilken Synd ingen kan løses, d mindre han fuldkommen erstatter hvad han har taget i Ager. in ikke Erstatning foregaa til den Skadelidte, da anvendes den til misser efter Biskoppens Bestemmelse; „thi ingen mindre Mand end kroy har Magt til at gjøre Forandring heri, eller at løse fra denne ynd.“

Dernæst opregnes omstændeligen alle de Tilfælde af Overtrædelser, i hvilke ingen Prest eller Broder magter at løse, med mindre Bisoppen meddeler ham dertil særlig Fuldmagt. Hvis saadanne Synr alle skriftbæres for selve Biskoppen, men Skriftefaderen udvirker; demnes Orlov til at afløse dem, da er det bedst, „at Skriftefaderen beder sig Tilladelse af Biskoppen uden at nævne Manden.“ Til Lettelse d saadanne Skriftemaal skal ved hver Biskopsstol være beffikket en nktentiarus, som af Biskoppen er bemyndiget til at afløse i de te af saadanne Tilfælde.

Herpaa følger Advarsel mod at spille det aandelige (Det ved raben eller Confirmationen stiftede) Frændskab (gudsliar); „thi ite er ligesaa farligt og farligere end at spille det naturlige Frændsb.“ Alle saadanne aandelige Slegtskabsforhold (tyve i Tallet) opznes, og nærmere Bestemmelser tilføies vedkommende Daab og Conmation. Saa faa som muligt burde (som Faddere) holde Barn til aab eller Confirmation (under Biskops Haand) for det aandelige legtskabs Skyld, som derved stiftedes; og der bemærkes, at der efter ikens Lov udfordres ikke flere til at holde Barnet end een Mand; een Kvinde. Det kunde til Nød taales, at den samme holdt Barst baade til Daab og Confirmation. Det maatte iagttages, at ont Egteskab spildtes ved aandeligt Slegtskab, som var før det slutdes, saa ophævedes dog ikke Egteskabet, fordi et aandeligt Slegtib indtraadte efter dets Afsluttelse, hvad enten dette skeede mod eller ed Vidende; dog skulle de underkastes Strift, som gjorde det vidende,

eller uvidende paa Strømt. Døt Barn før det bliver confirmeret, da tage Forældrene Skrift, som om det var døet udøbt, hvis deres Forfømmelse er Grunden. Børn skulle ei døbes uden i Kirke, hvor der er Hunt til Daaben; Kongebørn og andre Storhøvdingers Børn kunne dog faa Tilladelse til at døbes hjemme. Fire Slags Mennesker maa ei være Faddere, nemlig: Klosterfolk (alskyns reinlifs folk), Hedninger eller Udøbte, Uconfirmerede eller som ei kunne Credo og Paternoster, fordi Gudsfaderen skal lære den han holder Credo og Paternoster og andre kristelige gode Ting (gödindi), og det kan hverken Hedningen eller den Uconfirmerede, hvilken sidste ikke kan kaldes fuldkommen Christen, — endelig to Egtefolk. Ingen Mand, som er 14 Aar eller ældre, og ingen Kvinde, som er 12 Aar eller ældre, modtage Confirmationen uden fastende og skriftet; thi intet Sacrament skal meddeles, uden at baade den som giver og modtager er fastende. Et Karl eller Kvinde tilstede, hvor Kone pines i Barnesødsel, og det seer ud til, at hun ei skal blive forløst, men et eller andet Lem af Barnet kommer tilsyne og viser sig af menneskelig Skabning og levende, da skal den Tilstedeværende for Sifferheds Skyld øse Vand paa det Lem og sige: „Jeg døber dig, Guds Skabning! i Navn Faders, Sønns og Helligaands“. Kommer Barnet da levende til Verden, skal det døbes og gives Navn som andre Børn, om hvis Daab der er Tvivl.

Det paabydes videre, at hvert Menneske, som er kommet til Sjæls Aar og Alder, skal skrifte sine Synder mindst een Gang om Aaret for sin Sogneprest, opfylde den Skrift, som bliver ham paalagt, og tage saa Herrens Legeme og Blod hver Paasse, med mindre hans Sogneprest af en eller anden antagelig Grund raader ham til at holde sig fra „dette Guds Embede“ nogen Tid; ellers skal han udelukkes af Kirken.

Ingen maa tage Guds Legeme, Salvelse eller Egtevielse af nogen anden end af sin Sogneprest, med mindre han har dennes særlige Tilladelse. Men hvis nogen Broder eller Klostermand meddeler Nogen disse Sacramenter uden Sogneprestens Orlov, da falder han i Ban af selve Verket, og Paven kan kun deraf løse ham. Den som modtager saadant af ham, er heller ikke uden Fare for at falde i samme Straf, især naar Forbudet forud er bekendtgjort.

Paven forbyder under Trudsel af evig Forbandelse alle Brødre at tale ilde om Kirkens Formænd i sine Prædikener, eller forlede Lægmand til at vanrøgte sine Sognetirker og derimod komme til dem, eller at bekendtgjøre urimelig Afsad, eller, naar de ere tilstede ved Testamenteres Afsluttelse, at overtale den Testamenterende til at gjøre Gaver til Brødrenes Kirke og Convent, Andre til Skade. De skulde ei heller *anmaale sig at høre noget Skriftemaal videre end Sognepresten er*

tilladt; og selv dette kun paa den Maade, at Præbibebrødrenes Provincialpriorer og Barfodbrødrenes (Minoriternes) Ministre, eller hines Bifarier og disses Custodes, henvende sig til Biskopperne med ydmyg Begjæring for sig selv eller for de Brødre, som de ansee dertil stiftede, at de, naar de blive dertil valgte i deres Biskopsdømmer, maa høre Striftemaal og sætte Skrift.

Det forbydes baade Brødre og Præster at forlede Nogen ved Løfter eller Trubler til at vælge Begravelse ved anden Kirke end sin Sognekirke. Gjør Nogen det, erklærer Paven Valget ugyldigt. Men hvis de samme Geistlige eller Klostermænd driste sig til at begrave dem, som kun ifølge deres Løffelse valgte saaledes, i sine Kirker eller Kirkegaarde, da paalægger Paven dem at udlevere de begravede Leleger, hvis det forlanges, inden ti Dage fra Begravelsesdagen, ligesom og alt det, som de i Anledning af Begravelsen have modtaget. I andet Fald lægger Paven Interdict paa Kirke og Kirkegaard, saaledes at der hverken maa synges eller begraves.

Formel gives til Elysning for Ektekab: „I Guds Navn, Amen. Det være alle Mænd vitterligt, at den Mand N. agter at søge sig lovligt Ektekab med den Ms (eller Kone) N. efter Guds og den hellige Kirkes Lov. Men hvis der er Nogen, som veed Hindring (inhveria meinbúgi) for, at dette Ektekab dem imellem lovligt maa sluttes, da have han aabenbaret det og lovligt vist det for Kirkes Dommere inden saa mange Dage. Giv Jesus Kristus disse gode Folk (sit Ektekab) saaledes at slutte, fuldkomme, fremholde og ende, at det vorder Gud til Hæder og Ære, dem selv til Gavn og Nytte, deres Venner og Frender til Glæde og Hygge“.

Endelig gives visse omstændelige Regler for Udsærdnen ved Confirmation (ferming): — Ingen maa holde eget Barn eller Stifsbarn under Biskops Haand. Ingen skal holde til Confirmation, som ei selv er confirmeret. Ingen tage Confirmation meer end een Gang. De, som holde Børn eller Børne til Confirmation skulle vel agte paa hvo disse ere paa Grund af det aandelige Slegtstak (gudsiviar), som der ved stiftes ligesom i Daaben. De skulle noie huske Bedkommendes Døbenavn, og nævne dem, naar de holdes under Biskoppens Haand, med det samme Navn, med mindre Nogen ved denne Leilighed vil stifte Navn; thi efter Confirmationen maa Navnet ei forandres. Alle som ere tolv Aar ¹⁾ eller ældre skulle modtage Confirmationen fastende med stor Ærefrygt og Guds frygt; „thi dette er Christningens Stadsfæstelse mod Dævelens Anfald“. Confirmationen maa ei meddeles uden af den, som retteligen har Biskops Viesse. Ingen skal fordrifte sig til at fremgaa til Confirmation, som veed sig at være i Van eller behæftet

¹⁾ Ifr. hvad strax ovenfor (S. 300) er sagt herom.

med nogen dødelig Synd. Først skulle Mænd fremgaa, siden Kvinder. De som lede Børnene skulle have i sin høire Haand et reent, passelig langt Baand (dregill), og saasnart de komme frem for Biskoppens Knæ, skulle de give dette Baand til den, som skal binde det om Barnets Pande, hvor den hellige Chrisma er paalagt. Disse Baand skulle være om Børnenes Hoveder i tre Dage og tre Nætter. Siden skulle Mænd løse dem af Drengbørnene, Kvinder af Pigebørnene, to Panden i varmt Vand og derpaa faste baade Baand og Vand i Ilden. Den ene maa ved Confirmationen ikke trænge sig frem foran den anden. Saasnart Barnet er confirmeret, skal det ledes ud gennem Chorsdøren og ind igjen i Kirkens ydre Deel, hvor de alle skulle bie indtil de have modtaget Biskoppens Velsignelse ¹⁾.

Dette er Hovedindholdet af Erkebiskop Paals Brev, der synes at have været en Dmgangsstrivelse, som baade har gjældt Lærde og Læge, fjønt maaskee nærmest de første, og rimeligviis har været bestemt til at oplæses i Sognekirkerne.

82.

Arne Einarsøn Både sextende Erkebiskop. Uordener paa Island. Guderøens Biskopsstol stilles fra den norske Kirkeprovind. Kong Magnus kriger mod Russerne. Erkebiskop Arnes Hverdebrev. Den store Raudebød raser i Norge 1349 og 1350. Erkebiskop Arnes Død.

Til Erkebiskop Paals Eftermand udvalgtes Arne Einarsøn med Tilnavnet Både, en Søn af Erkebiskop Eilifs Søster Ingebjørg ²⁾. Han havde i længere Tid været Chorsbroder af Nidaros, og stod, medens han var i den Stilling, i fortrolig Brevverking med Biskop Haakon af Bergen. Han reiste efter sit Valg om Sommeren 1346 til Kurien ³⁾, og blev, som det lader, endnu samme Aar, i Slutningen af Aaret, der indviet og modtog sit Pallium ⁴⁾. Han kom tilbage igjen til Norge henimod St. Hans Tid 1347 ⁵⁾.

Kort efter sin Hjemkomst var Erkebiskop Arne tilstede i Lødøse i Vester-Gøtland, da Kong Magnus og Dronning Blanka der, den 15de Juli 1347, gjorde sit Testamente for Norges Bedkommende. Et større norsk Raadsmøde synes ved denne Leilighed at have været afholdt, uden at man kjender Anledningen til, at det samledes udenfor Norges

¹⁾ N. g. L. III. 284—294.

²⁾ N. Dipl. III. 164.

³⁾ Jøsl. Ann. 288

⁴⁾ De fleste Annaler, og blandt dem Flats-Annalerne, sætte hans Indvielse til 1347; men een sætter den til 1346 (Jøsl. Ann. 272). At det sidste imidlertid er det rigtigste, synes at kunne sluttes deraf, at der tillægges Erkebiskop Arne en Embedstid af 3 Aar 1 Maaned og 1 Dag (Scr. r. D. VI. 616), og han bøde i Slutningen af 1349. ⁵⁾ Jøsl. Ann. 272.

ændser, i en svensk By, der rigtignok laa Norge ganske nær ¹⁾).
 I Erkebiskop Arne vare alle de norske Biskopper: Salomon
 Oslo, Halvard af Hamar, Thorstein af Bergen og
 Atorm af Stavanger tilstede, og befeglede tilligemed Kon-
 og Dronningen Testamentet. Det samme gjorde Hr. Arne (As-
 ison, Kansler?), Chorsbroder ved Hamars og Oslos Kirker, samt 6
 dere: Hr. Erling Vidkunson, Jon Hafthorsen, Ivar Dgmunds-
 , Dgmund Guttormson, Dgmund Finnsen, Halstein Simonson,
 7 Svende: Bjarne Erlingsen, Sigurd Hafthorsen, Eilif Eilifs-
 , Drm Eysteinson, Gunnar hvit, Olaf Alfson, Thord Kra-
 on. Til Testamentets Executorer udnævntes: Erkebiskoppen, Bi-
 perne af Oslo og Hamar, to Riddere, Ivar Dgmundsøn og Dg-
 id Guttormson, og to Svende Bjarne Erlingsen og Drm Eys-
 ison ²⁾). Den 14de August samme Aar var Erkebiskop Arne kom-
 til til Nidaros ³⁾).

I 1348, i Februar Maaned holdt Kong Magnus atter et Raads-
 e i Oslo, ved hvilket Erkebiskop Arne, samt Biskopperne
 Hamar og Oslo vare tilstede. En Dom blev ved denne Leilig-
 , paa Kong Magnus's Opfordring, den 16de Februar fældet af de
 te tre Biskopper, tolv Riddere, (hvoriblandt Kansleren nævnes)
 tre Svende mellem Kongen og Almuen af Heidmarken og Rauma-
 : angaaende Ibhelsesmaaden af Bisøre og Lebing af de nævnte Land-
 ber ⁴⁾. Flere vigtige Forordninger og Breve bleve desuden givne ⁵⁾).

Paa Island var der paa denne Tid uroligt som Følge af Folkets
 snie med de tvende norske Biskopper der. Vaade Jon Sigurds-
 i i Skaalholt og Drm Aslaksen i Hole viste sig strax ved
 Komme til Landet i 1343 haarde saavel mod Lærde som Læge.
 op Jons Strengthed mod tre Munk i Lykkvads Kloster, blandt
 ke den berømte Skald Eysteinn Asgrimsson ⁶⁾, lader sig ret-

¹⁾ I Begyndelsen af samme Aar, den 12te Januar, synes et Raadsmøde at have været afholdt i Oslo, hvorved Biskop Salomon, Kansleren Arne Aslaksen, ni Herrer og tvende Lagmænd have været tilstede. Dom af 12te Januar 1347, N. Dipl. I. 240, Sml. V. 588. ²⁾ Sml. V. 579—588. ³⁾ Kvittering af nævnte Dag og Sted for Romerskatten af Stavangers Biskopsdømme for Aarene 1345 og 1346. Orig. perg. N. M. Sml. fasc. 34 No. 13. ⁴⁾ N. g. L. III. 171. ⁵⁾ Næmlig: den 18de Januar Stadsrættelsesbrev paa Marielirkens Friheder, befeglet i Kongens Overvær (N. Dipl. II. 240); af samme Dag en Forordning om Handelen i det nordlige Norge og Skatlandene, befeglet i Kongens Overvær (N. g. L. III. 170); af samme Dag en Forordning med Raadets Samtykke om Meened, Snigmord og Røvsting (N. g. L. III. 172); af 19de Febr. et Brev om Betalling af Skuld til Lundsbergs Provstedsømme, befeglet i Kongens Overvær (N. Dipl. I. 246); af 20de Febr. et Brev for Marie Kirke i Oslo, befeglet i Kongens Overvær (N. Dipl. II. 240). ⁶⁾ Forfatter af det bekjendte endnu tilværende Diget *Alta*.

færdiggjøre, hvis det er sandt, at de havde banket sin Abbed, Thø samt at de vare overbeviste om løssagtigt Levnet. Biskoppen lod t i 1343 tage til Fange og sætte i Jærn. Det samme gjorde Bi Drm med tre Brødre i Mødruvolds Kloster i Hole Biskopsdømme dog, som det lader, paa mindre grundede Beskyldninger. D Strengthed var det dog neppe, som vakte den største Uvillie mod skopperne; det var deres Pengebegærighed og Udpresninger man dablede. Klagerne over Biskop Drm af Hole vare især hæftige, man tillige beskyldte ham for at bortstjæle sin Kirkes Gods ¹⁾. Biskoppens Udpresninger vare saameget meer utaalelige, som der paa Tid var Uaer og megen Elendighed paa Island. Biskop Drm si at have staaet sig godt hos Kong Magnus, og han troede maaste kunne saameget tryggere udsuge sit Biskopsdømmes Bønder, da h i 1346 havde udvirket af Kongen et strengt Vernebrev for sig og Tjenere, givet i Oslo den 10de Marts 1346 og beseglet af Karren Arne Aslaksføn i Kongens Overvær ²⁾. Men Nordblending tabte omsider Taalmodigheden, og i 1347 gjorde de Opstand mod skoppen og indgave Klage over ham til Kongen. Drm nedsagede samme Aar at drage til Norge for der at tale sin Sag, og Bi Jon af Skaalholt, der ikke var synderlig meer afholdt i sit Dømmegjorde Følge med ham, saaledes at Landet Vinteren over var i Biskop. Drm synes ikke for det første at have vovet sig tilbage sit Sæde. Jon derimod kom igjen til Island den følgende Som 1348. Han forsøgte under Drms Fraværelse at megle for ham Nordlandets Bønder og drog i denne Hensigt til Hole. Men maatte vende tilbage til Skaalholt med usorrettet Sag og døde efter, strax før Jul 1348. Island var nu atter for en Stund u Biskop ³⁾. Dette Aar døde ogsaa Biskop Haavard af Færøerne

Paa Suederøerne havde siden Biskop Markus's Død i 1303 ⁴⁾ vi fire Biskopper: Alan af Galovay, der døde 1320, Gilbert de Lelan, ligeledes af Galovay, der styrede 2½ Aar, Bernhard Skotter, der styrede 4 Aar, og endelig Thomas, ogsaa en Skotter styrede i 18 Aar. I 1348, den 20de September, døde Bi Thomas, og i hans Sted valgtes af Mans Geistlighed, i St. Emanuals Kathedralkirke der paa Den, William Russel, Abbed Cistercienserklosteret i Russin paa Man. Han drog til Avignon blev her indviet af Pave Clemens VI ⁵⁾. Forholdet mellem Suedernes Biskopsdømme og Nidaros's Erkestol synes altid at have v

¹⁾ Isl. Ann. 262, 264.   ²⁾ Finn Joh. I. 431.   ³⁾ Isl. Ann. 272, 276; jfr. Gæpol. Arb. p. I. c. 58—62; Finn Joh. II. 99—102, 106—
⁴⁾ Isl. Ann. 276.   ⁵⁾ S. o. f. II. 104.   ⁶⁾ Johnstone: *antiquitæ celto-normannicæ* (Chronicon Manniæ) 48.

løst og noget ubestemt ¹⁾). At dette blev værre og ikke bedre, efterat den norske Overhøiheid over Nerne afstodes til Skotland i 1266, var naturligt, uagtet rigtignok ved denne Leilighed Nidaros's Erkestols Metropolitanrettigheder udtryffeligt forbeholdtes ²⁾, og uagtet man seer, at Nidaros's Erkebiskop og Kapitel endnu i 1297 regnede Balget og Indvielsen af Sudersørnes Biskop for en sig tilkommende Ret ³⁾. Vi have seet, at i 1280 den sudersøiske Biskop Markus var i Norge tilhede ved Kong Eric Magnussons Kroning ⁴⁾; men dette er ogsaa den første Gang, at nogen sudersøisk Biskops Nærværelse i Norge findes nævnt i norske Kilder. Alligevel bemærker en gammel Biskopskrønike, at ovennævnte William Rusfel var den første udvalgte sudersøiske Biskop, der blev stadfæstet og indviet af det apostoliske Sæde (per sedem apostolicam); „thi alle hans Forgængere vare vante til at stadfæstes og indvies af den nidarosiske Metropolitan“ ⁵⁾. Heraf synes man at maatte slutte, at de fire sudersøiske Biskopper, som nævnes mellem Markus og William, endnu ere blevne indviede i Nidaros. Men efter Williams Indvielse ved Paven selv, antages Nidaros's Kirke at have tabt sin Metropolitanhøiheid over den sudersøiske Biskopsstol. Thi ogsaa Williams Eftermand, Jon Donkan, blev i 1375 indviet i Avignon af Pave Gregorius XI ⁶⁾, og sidenester regnedes Sudersørnes Biskopsstol til Yorks Kirkeprovins, hvis Erkebiskop vi have seet allerede tidligere gjorde Erkebiskoppen af Nidaros hiin Høiheid stridig ⁷⁾. Nogen Pavebulle i Anledning af denne Formindstelse i den nidarosiske Erkebiskops Omraade kjendes ikke, ei heller vides nogen Indsigelse eller Forestilling fra hans Side derimod at være gjort. Den norske Kirke var, som vi snart skulle see, efter Midten af det fjortende Aarhundrede, i en stadig Tilbagegang, og den Afmagt og Uvirkomhed, i hvilken den snart hensank, forklarar vel rigtigst dens Mangel paa Iver i at forsvare sin Ret med Hensyn til Sudersørne.

Dyprævningen i Norge af den treaarige Pavetiende, der rimeligviis er bleven noget udsat paa Grund af den i 1345 besluttede Forestilling til den pavelige Kurie ⁸⁾, var nu kommen i Gang, men vakte nogen Spending mellem Kongen og Indsamlerne. Hvilke disse fra Begyndelsen have været vides ikke med fuldkommen Sikkerhed, men rimeligviis var det de samme Personer, der senere omtales som Indsamlere, nemlig Johannes Guilaberti ⁹⁾, Decanus af Dørpt eller Dors-

¹⁾ S. o. f. I. 414 f.   ²⁾ S. o. f. II. 5.   ³⁾ S. o. f. II. 79.   ⁴⁾ S. o. f. II. 35.   ⁵⁾ Johnst. 46.   ⁶⁾ Johnst. 47.   ⁷⁾ Jfr. om denne Forebring: Sc. r. D. III. 238. not. 1.; Usserii Britann. eccl. primordia 645; Pontoppidan II. 171; Euhm D. S. XIII 201; Munter. Kgsch. II. 99.   ⁸⁾ S. o. f. II. 298.   ⁹⁾ Gaaleses læses Navnet overalt i Norsk Dipl., hvortil Euhm og Lagerbring læse det: Guilaberti.

pat (decanus Tarbatensis), det apostoliske Sædes Nuntius i Danmark, Sverige og Norge, og hans Fuldmægtige for sidstnævnte Riges Betskommende, Arnulf, Abbed af Hoveds, og Ingjald, Munk i samme Kloster. De fordrede Pavetienden, under Trudsel af kirkelig Straf, ligesaavel af Bestyrerne for de kongelige Kapeller, som af andre med Beneficier udstyrede Klerker. Kapellforstanderne besværede sig herover for Kongen og denne henvendte sig igjen først mundtlig til Erkebiskoppen samt Biskopperne af Oslo og Hamar med sin Anke, siden til Indsamlerne med en skriftlig Forestilling, udstædt paa Baahus Slot den 13de April 1349. Heri paaastod han, at det pavelige Mandat angif Indtægterne af reentirkelige Beneficier og ikke vedkom de kongelige Kapeller. Disse vare stiftede af Kongens Forfædre, og de Indtægter, som de ved dem ansatte Klerker nøde, vare kun at anses som en Løn for deres Tjeneste, anvist af Kongen efter hans Godfindende, i det nemlig den egentlige Ejendomsret til Kapellernes Gode var Kongen og Norges Riges Krone forbeholdt, ligesom Balget af deres Prælater og Provster tilhørte Kongen. Derfor har han udtrykkelig forbudt alle Provster og Klerker ved sine Kapeller, under Straf af Verdigheds og Indtægts Fortabelse, at betale den omhandlede Tænde og derved gjøre Kapellerne statsfyldige, da han ligesom hans Forfædre vil have dem frie for al saadan Stat. Han bad Indsamlerne at lade alt Krav i denne Henseende fare, og agte den norske Krones Rettigheder og Friheder; han ventede, at det apostoliske Sæde i saa Maade vilde imødekomme hans Ønske, hvortil han som en lydig Søn vilde gjøre sig fortjent ¹⁾).

Man maa vel antage, at Kong Magnus i denne sin Indsigelse har fulgt ældre Exempler fra sin Morfaders, Kong Haakons, og sin Formynderstyrelsens Tid. Hvorvidt Forestillingen har frugtet, vides ikke; men til nogen større Uenighed med Kurien kom det sikkert ikke denne Gang. Man finder nemlig, at Pavens Sendebud omkring denne Tid eller lidt senere har tilstaaet Kong Magnus et betydeligt Laan af de i hans Riger falvende apostoliske Indtægter til Hjælp i Krigen mod Russerne ²⁾; og det vidner om, at det venskabelige Forhold mellem Kongen og Kurien, trods hins Anker over Kapellernes uretmæssige Beskatning, er blevet uforstyrret for det første.

Kong Magnus var som sagt ved denne Tid kommen i en ny Krig med Russerne, hvilken saameget meer havde Krav paa det apostoliske Sædes Understøttelse, som Magnus skal have begyndt den tildeels i Haab om at „christne Folket i Rusland“, det vil sige: tvinge dem under Pavens kirkelige Overherredømme. Det var Magnus's

¹⁾ Orig. Perg. A. M. Smi. fasc. 53 No. 11.

²⁾ Lagerbr. III. 393; Sump

Man at angribe det novgorodfke Rige ifra Østersøens Kyster. Nordmændene skulle have gjort Banffeligheber ved at følge ham „til Anreb paa en anden Konges Rige“. Men dog synes de at have ydet en Underfføttelse til Krigen, da denne fit Udføendet af en hellig sig¹⁾). Magnus foretog Toget ved Midffommers Tid 1348 med en Hær af Svenffe og af tydfke Leietropper. At han benyttede de fdfste Hæer mod Svenffernes Dnffe, og ffal have givet Anledning til Uenighed inden Hæren selv, hviffet igfen virkede, at Kongen ingen fynderlig Fremgang gjorde, uagtet Lyffen i Førfningen var med ham. Efterat Magnus om Høften havde forladt Rusland, tog Russerne alt det tabte tilbage og fore meget grumt affted i de nærmefte Dele af Finnland. Det næffe Aar 1349 fit ogffaa Norge fin Lod af Krigens Under; da faldt Russerne ind i de nordlige Dele af Riget og herjede i det fælgeland lige fyb til Bjarks²⁾). Krigen, fom Magnus begyndte med store Førfhaabninger, ledebe iffe til andet, end at norffe og svenffe Hæer blev haardt hjemfføgte af Russerne, og Magnus selv blev død forhaadt i Sverige, end han før havde været³⁾).

At Erkebiffop Arne under fin Metropolitanffyreffe har udfærdiget et Statut, eller en Samling af kirkelige Befteffmelfer, hvori alle tidligere faadanne vare optagne i en forffortet Form, eller — fom det ffal — med Bortffjærelfe af hvad der var overffødigt, dette vide ffal af hans Effermands Udfagn⁴⁾); men hverfen er hiint Arnes Statut ffal, eller det er beffjendt, hvor det Provincialconcilium har været ffal, paa hviffet Statutet har været udfærdiget. Derimod er os levnet af Erkebiffop Arne en Førfordning eller et Hyrdebrev af samme Slags som det fenest omtalte af Erkebiffop Paal, men hvis Udfærdelfestid ffal iffe ffendes.

Dette ffrift aabnes med et Slags Indledning, hvori læres, at der er tre Slags Følf i Christenheden, hviffe Gud har udvalgt sig til ffeneste „under Kirkens Lydighed og under ufvigeligt Haab om evig Salighed“. Den fførffe Klasse er de Mænd og Kvinder, fom ugiffte alle fine Dage bevare fit Legeme og fit Hjerfte reent fra al Befmittelfe. „Denne Klasse er Gud den velbehageligffe, faafom den ligner Englene i al ffjønhed“. Den anden er de fom leve i Enffedom, „i ffholdenhed efter fin legemlige Befmittelfe sig til Anger og Bod“. Til en af diiffe tvende Klasser hører Mængden af dem, fom have bun-

¹⁾ Jøf. Ann. 276, 284   ²⁾ Jøf. Ann. 280.   ³⁾ Om denne Krig fe Sufm D. G. XIII. 200, 201, 218; Lagerb. III. 388—400. Her er imidlertid ffos begge en Vilffarelfe med Hensyn til Ffredfflutningen. Den Ffred fom der omtales, tilffører den tidligere Rusfferkrig og Aaret 1326. Naar nærværende Krig endtes, vides neppe med ffikkerhed.   ⁴⁾ Erkebp. Dlafes Statut, R. g. L. III. 303.

det sig under Klosterlevnet, i Guds og Kirkens Tjeneste. Den tredje Klasse er Folk, „som leve i Ektekab med Kjærlighed til Gud og sine Medchristne, i Lydighed mod den hellige Kirke og sine lovlige Overmænd baade aandelige og verdslige, og navnlig overholde ubrødelig egtefabelig Trostid indbyrdes, idet de forresten tilbringe sit Liv med Almisyndelse og andre Nidkædhedsgjæringer“. Til disse er det Erkebiskoppen især henvender dette Brev, idet han minder dem paa Guds Begne om at holde de ti Guds Bud og vogte sig for de syv Hovedsynder og alt det, som den hellige Kirke og dens Formænd forbyde og have forbudt. „Nu hvo, som lever udenfor noget af disse tredje Slags Levnet, han er uden Guds Naade“.

Brevet handler nu først om Ektekabet og hvad dermed naar i Forbindelse: Frieri, Fæstemaal, Lysning, Ektevielse (püsan) i Kirke ved Presten og Bryllupsgjæstebud. Ingen, som engang har været gift, maa vies oftere af Presten, men denne maa vel synge en Messe paa Bryllupsdagen. Vielsen gjør saa meget, at om senere nogen Hindring for Ektefolkernes Samliv kommer for Dagen, saaledes at de maa skilles, da ere dog deres Børn arveberettigede og de selv frie for Straf, naar ordentlig Lysning i Forveien har fundet Sted. Ingen Prest maa være ved et Bryllup, som holdes uden forudgaaende Lysning.

Dernæst handler Skriften om Barnefødsel, Daab og Confirmation. Den frugtfulde Kvinde skal ti eller tolv Dage før hun venter sin Nedkomst gaa til Skrifte og anbefale sig Guds Naade og Jomfru Marias Forbøn. Ved Fødselen skal sørges for, at Vand er tilstede, saa at Barnet strax kan blive døbt, hvis det fødes meget svagt. „Thi Ingen — heder det — kommer i denne Sorgedal uden Smert, Graad og Elendighed, saaledes at mange dø baade til Liv og Sjæl, førend de naa Christendommen og den hellige Daab, uden hvilken ingen kan frelses fra Helvedes Pine formedelst vore første Forældres Synd og Ulydighed“. Faderen maa døbe Barnet, hvis ingen anden er til, ja Moderen maa gjøre det, heller end at Barnet skal dø ubøbt; og Ektekabet skal ikke hæves paa Grund af det aandelige Ektekab, i hvilket Ektefolkene derved komme til hinanden ¹⁾. I ingen anden Bødsle maa døbes end i Vand ²⁾. Fødes Barnet saa sterkt, at man ei behøver at døbe det hjemme, da føre Fædderne det til Kirke, en Karl og en Kvinde i det mindste, og Presten skal døbe det, som hans Embede medfører.

Man skal lade Barnet confirmere (ferma), saasnart man kan komme til Biskoppen ³⁾; „thi i denne hellige Forretning gives Styrke mod Djævelen og hans Svig; den er en Fuldbyrkelse og Stadfæstelse

¹⁾ Sfr. o. f. I. 232.

²⁾ S. o. f. I. 414.

³⁾ Sfr. o. f. II. 301.

af Daaben, og den, som ei har modtaget den, kan ei hjælpes“. Dermaa udviffes det aandelige Slegtflab, som ved Daab og Confirmation iftes, med Advarsel mod at frænke det. Affnittet slutter med de Ord: „Dette er Kirkens Lov og de hellige Fædres Forordning, hvilket I alle skulle overholde som de ti Guds Budord“.

Næst efter følger Forrifter for, hvorledes man retteligen skal gaa til Gudsstjeneste. Man skal ideligen besøge sine Sognekirker; „thi det er Ens Pilegrimsfærd“. Man skal berede sig til Kirkegangen i Almindelighed ved at bortlægge alt Had, al Ondskab og Avind. Naar man træffes ved Kirken, maa man vel tale med hinanden om sine Angerender, men ei komme frem med noget Gjældskrav eller nogen Høfgning. Naar man kommer til Kirke, skal man først falde paa Knæ foran Kirke døren og kysse den, siden gaa omkring Kirken og saa ind i den og besprenge sig med viet Vand. Derpaa knæle man for den hellige Kors, bede om Guds Naade og mindes hans Pine, hvorved han løste de fortabte Mennesker fra Dævelens Vold; fremsige Vater noster og hilse Jomfru Maria med Marie-Vers (Ave Maria), og hvis man ei kan saa meget, da slaa man sig for Brystet og sig: „Herrens Gud den Almægtige være mig syndige Mand naadig og miskundelig; dog, lægges der til, er hver Mand skyldig at kunne Credo, Vater noster og Marie Vers. Man skal derpaa signe sig med Korsets tegn og sig: „jeg signer mig i Navnet Faderens og Sønnens og den hellige Andes“. Hvis Presten ei er kommen eller endnu ei ferdig med Messen, da er det smukt, at hver, idet han gaar omkring Kirken, søger sine Frænders og Venners Grave og der fremsiger sit Vater noster, og gjør det samme efter Messen, før han forlader Kirkegaarden.

Saa begynder Presten den hellige Messe; da falde Alle paa Knæ. Inden maa de staa, indtil Gloria in excelsis begynder; da skulle Alle falde paa Knæ og slaa sig for Brystet, saa ofte som de i Messen høre de Ord læste eller sjungne: Jesus, Kristus, Maria. Inden kunne de sidende høre Messen, indtil Evangeliet begynder; da skulle alle Alle staa op, blotte sine Hoveder og blive barhovedede, medens Messen oplæses. Dernæst bringe man sit Offer til Alteret „og hævde dermed det hellige Messeeembe“. Men naar Presten opløfter „Guds Røst og dernæst hans Blod“, da falde hver christne Mand paa Knæ med blottet Hoved og oprakte Hænder, og slaa sig tre Gange for Brystet; „thi paa tre Maader synder man mod Gud: i Tante, Ord og Gjerning“. Man skal erkjende, at det er den samme vældige Gud, som skabte Himmel og Jord og Alt hvad imellem er, baade over og under, og som løste alle sine Venner af Dævelens Vold, og som skal komme hele Menneskeslegten paa den yderste Dag, enhver efter hans Gjerninger. „Det er og alle christne Menneskers usvigelige Tro, at

medens Guds Legeme helliges, opløstes og nydes i den hellige Messer, at da, ved de guddommelige Ords Kraft og Prestens Forretning, Himlene opluffes, og Guds Engle fare ned at boie sig for sin høie Skaber, saaledes at da samles de himmelske og jordiske Stabninger i al Ydmyghed og Glæde for at tjene den sande Gud, skønt vi syndige Menneſter formedelst vor mangfoldige Uſelhed og Legemsſtrøbelighed ei formaa at see det med legemlige Øine“.

Man ſkal med Hrefrygt gaa at tage Guds Legeme paa Paaske dag, og ved den Heilighed iagttage god Orden. Man ſkal ſtaa i Kirken eller ligge paa Knæ, medens Paternoster synges. Naar „Pax“ er givet fra Alteret, da ſkal Mændene kyſe hinanden og ligesaa Kvindene indbyrdes; „og dette Kyſ ſkal være af fuld Kjærlighed; hos ſom giver det med Svig eller ond Villie er Judas's Medſkyldiges. Dernæſt ſkal man med Knæfald tage Guds Beſignelse under Preſtens Haand, og fare ſaa med Fred, hver til Sit.

Man ſkal af Agtelſe for Gud ſelv være velvillig mod ſine Sognepreſter, iſær ſaalænge de ere retfærdige i Levnet og lydige mod Gud og Biſkopen; thi Preſten er ſkyldig at give dem aandelig Hjælp, naar de komme i Verden, medens de ere her, og naar de fare herfra; det er og Preſterne paalagt at være dem hjælpſomme og velvillige ſom ſine aandelige Børn. De maa dog ikke modtage nogen Preſt, der ſiger ſig at være nybeſtattet, med mindre han forud i Kirken har forkyndt og oplæſt ſit aabne Beſtittelsesbrev med Biſkoppens hængende Segl.

Alle Fuldvorne ſtulle komme faſtende at høre den hellige Meſſe, være ſtille i Kirken og paa Kirkegaarden, og mindes hvilken Sjælefare det er at begaa Synder der, hvor man ſkal ſine Synder bøde.

Man vogte ſig for banſatte Mænd „ſom for de værſte Edderorme“; ligesaa for Runer, Galder og Trolddom, for al Dvertro og Tro, ſom den hellige Kirke eller dens Formænd og Tjenere ei lær. Hvo ſom anderledes gjør, han er ſom en Kjætter i Guds Dan.

Hver ſom er kommen til den Alder, at han kan ſynde, og ved ſig at være falden i nogen, navnlig dødelig Synd, han ſkrifte med Anger. Iſær ſkal man gaa til Skrifte i Lengefaſten; „thi hver Faſtedag, Bøn, Almiiſe og Godgjørenheds handling er det reſkrite ſte Menneſte til Sjælehjælp“, men alle diſe Ting komme ei dem til nogen Hjælp, ſom ikke med Anger og Bøn ville ſkrifte ſine Synder og i Fremtiden vogte ſig for dem. I Sygdom tilfalde man betimelig Preſten, ſkrifte og tage Guds Legeme og den hellige Salveſe, „for at man kan være forligt med Gud og Menneſkene, og med god Samvittighed ſtilles fra dette Liv“. Man ſkal da og beſt gjøre ſit Teſtamente: give Gud ſin Sjæl, den hellige Kirkegaard ſit Legeme, mindes Sognepreſten, ſine Frænder og Venner med nogen Troſt efter Evne;

„men ingen fattig Mand egges dertil, naar han ejer saa lidet, at det neppe er nok til Børnenes, navnlig de egne fødtes Underhold“.

Man skal for Guds Skyld vogte sig for Tyveri, Ager og ulovligt Erhverv, betale redeligen sin Tiende af alt ret Erhverv baade paa Es og Land, saa og anden ret Skat og Told efter Lov og Landskif.

Endelig opfordrer Skriften til at vise de Døde Agtelse. Man skal vise kristelig Kjærlighed mod de døde Menneskers Legemer og følge dem med Bevillie til deres hellige Leiested, ligesaa vel de Fattiges som de Riges; „thi Alle ere da fattige“. Og man skal mindes det, „at skjønt Menneskets Legeme nu i sin Død er noget frastødende at se, da have dog Menneskenes Legemer det forud for andre Dyr, at i dem skal Sjælen komme tilbage paa Domsdag til evig Oplyselse efter Guds Dom, og siden skulle de aldrig skilles“.

Brevet slutes med det Ønske: „Giv Gud den Alvældige, at I maatte agte paa dette Brev, saa at I derved kunne erhverve Eder Guds og Fred, gode Aaringer og Glæde, Lykke i denne Verden og evindeligt Fryd med selve Gud i Himmerige. Amen“¹⁾.

Pave Clemens VI havde allerede i sit Pavedømmes første Aar, nemlig 1343 den 27de Januar, udstedt den bekjendte Bulle, som efter Begyndelsesordene kaldes: „Unigenitus dei filius“, hvorved han forlødte den af Pave Bonifacius VIII fastsatte Tid mellem Jubelaarene fra 100 til 50 Aar, og følgelig paabød et saadant Jubelaar til 1350. Alle troende Christne, som i dette Aar bekjendende og angrende sine Synder indfandt sig i Rom ved Petri og Pauli Kirker og ved den lateranske Kirke, og søgte disse Kirker dagligen, i det mindste i 15 Dage, skulde erholde den fuldkomneste Tilgivelse for alle sine Synder. Da nu Jubelaaret nærmede sig, udstødte Clemens Skrivelser til alle Kanter, for at bringe i Erindring den store Fest, der var beregnet paa at drage Starer af Pilegrimme og med dem en Mads af Penge til Rom og det pavelige Skatkammer. En saadan pavelig Skrivelse, given i Avignon den 18de August, blev ogsaa affendt til Erkebiskop Arne og hans Lydbiskopper. Bullen Unigenitus var deri indtagen, og det paalagdes Erkebiskoppen og Biskopperne at offentliggjøre den og forklare den for Lærde og Læge, paa det at man med Guds Bistand skulde gjøre sig rede til at fortjene den store Indulgens²⁾. Pavens Brev maa man antage at være kommet til Norge henimod Slutningen af Aaret 1349. Hvad Virkning det her har øvet, vides ikke. Alles Opmærksomhed var ellers ved denne Tid fortrinnsviis heftet paa den store Landplage, som netop da rasede.

I 1349 kom nemlig „den store Mandedød“ til Norge, efterat den i et Par Aar forud havde herjet det sydligere Europas Lande. Et

¹⁾ R. g. L. III. 295—301.   ²⁾ N. Dipl. I. 251.

sterkt bemandedt Handelskib fra England, der lagde ind paa Bergens Vaag, førte Smittotten med sig. Før det fik udloset sin Ladning, døde alt Mandskabet; og da Varerne bleve opførte i Byen, begyndte Dødeligheden ogsaa der med en rasende Hurtighed at gribe om sig. Siden gik Sotten over hele Norge, og udryddede efter de gamle Annalers Udsagn de to Trediedele af Landets Befolkning. I Bergen — hedder det — rasede den saa frygtelig, at der paa een Dag ikke kom mindre end 80 Lig til een Kirke, og deriblandt 14 Prester og 6 Diaconer. Handelskibene paa Havnen kunde ikke blive losse, og mistede sit Mandskab; og flere af dem sank med Ladningen eller dreve om, uden at nogen skjøttede dem. Paa Agder skulde syv Kirkesogn paa en ganske kort Tid være blevne øde, og de Geistlige, som Biskoppen af Stavanger sendte derhen, døde alle af Sotten. Den gik ogsaa over Hjølland, Ortnøerne, Suderøerne og Færøerne; men den kom til Island. Den var af en saa voldsom Natur, at Folk, som angreb bes af den, ikke levede meer end et halvt eller heelt Døgn; de havde først svært Sting, og derpaa fulgte en Blodbrækning, der medførte Døden. Geistlige synes imængdeviis at være blevne bortrykkede; — ubestvøl et hæderligt Vidnesbyrd om, at de ei ved Smittens Færløbe sig afholde fra sin Skyldighed som Sjælesørgere. Erkebiskop Arne døde af Sotten, og som der siges alle hans Chorsbrødre paa een nær. Ligesaa døde ved denne Tid Biskopperne Thorstein af Bergen, Guttorm af Stavanger og Halvard af Hamar, saaledes at af Norges Biskopper ikkun den gamle Salomon i Oslo overlevede Plagen. For at standse Sygdommen, fortælles der, indførtes en ny Messe og en ny Bøn, hvilke Pave Clemens selv havde forordnet og sammensat; og fra den Stund astog den ¹⁾. Hvor længe Sotta har raset, opgives ikke, men rimeligviis har den været ind i det følgende Aar 1350, da den ogsaa gik over Sverige og Danmark med lignende Ødelæggelse.

Det er ikke alene de noget nær samtidige islandste Annaler, der have bevaret Mindet om denne skrækkelige Farsots Plagen i Norge; Sagnet rundt om i Landet ved endnu at fortælle, hvorledes i den store Mandesød hele Bygdelag bleve øde for Menneſter, og veldyrket Land i Tidens Løb overgroet med Skov, hvorledes Kirker længe efter genopbagedes skjulte i Bildnis, og hvorledes endnu Høstomter og Agerrener sees i mange Afdale og Fjeldheider, som efter Mandesøden ei have været nyttede uden til Betesmark og Sætergang. Meget er nu vistnok heri, ligesaa vel som i de samtidige Optegnelser, overbrevet, og det i Annalerne angivne Forhold mellem de af Farsotten bortrevne og de Gjenlevende faar staa ved sit Verd, som noget Sam-

¹⁾ Isl. Ann. 278, 280.

iden med sine ufuldkomne statistiske Kundskaber umuligen kunde beregne, og vor Tid end mindre udgrandske. Men isinefaldende ere ligesuldt de forbærvelige Følger, som Landeplagen drog efter sig for Norge, ikke alene i en nær, men ogsaa i en fjernere Fremtid. Den rammede nemlig her et Land, der af Naturen var sparsomt udstyret med Hælspejsilder, og desforuden, hvad der var meget værre, allerede befandt sig i en kjendelig Stillestaaen eller rettere Tilbagegang baade i aandelig og materiel Retning. Folkeaaenden var begyndt at svækkes, Folkelivet at henrygne, Samsundsordenen at slappes, og Landsstyrelsen at forvirres. Folkets livlige Sofart og friske Handelsrørselse var begyndt at synke i Dvale, medens et udenlandsk Handelsaaag sluttede sig tættere og tættere om dets Skuldre, og fremmed Kjøbmandsgridskhed begyndte at knude dets næringsdrivende Hænder og tære paa dets Marv. Dets Foretagelsesaaend var svunden, og dets Selvtillid paa Veien til at følge den. Paa et Land og et Folk, der forud befandt sig i en saadan Forfatning maatte naturligtvis en Plage som den store Mandedød virke høist forbærvelig.

Vist er det, at fra Midten af det fjortende Aarhundrede, eller man kan gjerne sige fra 1350 af, skyder Norges allerede før indtraadte søgte Dalen en ganske forunderlig Fart, der for menneskelige Dine havde synes at varsle dets Selvstændigheds fuldkomne Undergang. Og med den norske Stat gaar den norske Kirke Haand i Haand i dens Dalen. Og saa for Kirken er Aaret 1350 et sørgeligt Vendepunkt.

83.

Øversigt over den norske Kirkeforfatning i det tredie Tidrum.

Den norske Kirkeforfatning havde allerede inden Udgangen af næst foregaaende Tidrum — det vi her have betegnet som det andet — i de fleste Stykker, navnlig i indre Styrelse og Embedsvæsen, vundet en Fasthed, der gjorde videre gjennemgribende Forandringer overflødige. Det Nye, som kan siges under det tredie Tidrum at være indført, er bygget deels paa de Anskuelser, som Erkebiskop Jon gjennem sin ofte nævnte Christenret søgte at gjøre gjældende, og som fra den tildeels, dog under flere Afændringer, gif ind i de, egentlig ældre, Christenretter, der sattes i Forbindelse med den af Magnus Lagabøter omarbejdede almindelige Landslov, — deels paa Bestemmelser af Provincialconcilierne, hvilke Forsamlinger i det her omhandlede Tidrum spillede en saa vigtig Rolle, og ved hvilke vi derfor i den forudgaaende historiske Fremstilling have dvælet med Udsørlighed.

I. En af de vigtigste Nyheder med Hensyn til den norske Kirkes Embedsmænds Stilling er Cölibatets lovlige Bedtagelse. Vi have seet det indført ved Pavebud allerede i foregaaende

Tidrum ¹⁾). Men først i det her omhandlede finde vi det udtrykkeligt foreffrevet i de norske Christenretter, og det i Overensstemmelse med den canoniske Ret, for alle Geistlige inden Kirkens høiere eller saakaldte hellige Bielsesgrader (ordines majores v. sacri), nemlig til og med Subdiaconus ²⁾). Hermed var Geistlighedens Standsafflutning fuldendt.

At Presternes Beskikkelse til Norges Kirker skulde stee ved Biskoppen alene, var nu at ansee som en afgjort Sag. Iffun med de kongelige Kapeller fandt en Undtagelse Sted, som forhen udførligen er berørt ³⁾). Jons Christenret byder: „Biskop skal raade for Kirker og Christendom og tilsætte de Prester, han vil; og som han seer kan udføre Tjenesten“ ⁴⁾); og hermed stemmer i det Væsentlige alle øvrige den Tids Christenretter ⁵⁾). Thi naar disse udtrykke sig lidt vidløftigere: „Vor Biskop skal raade for Kirkerne, efter som den hellige Kong Olaf indrømte Biskop Grimkel paa Moster Thing, og som vi siden bleve forligte om. Vor Biskop skal sætte til alle Kirker saadanne Prester, som han ved kunne forrette Gudstjeneste og anden Tjeneste rigtig for Gud og Menneskene“, — saa ere Tillæggene egentlig kun Talemaader fra en ældre Tid, hvilte ingen Hindring lagde i Veien for en Udtøining ganske i Erkebiskop Jons Aand. Endogsaa paa Island blev nu ved Biskop Arne Thorlaksøn den samme Grundfætning gjort gjældende, idet hans Christenret siger: „Prester og Geistlige skal Biskoppen beskikke til Kirkerne overensstemmende med disses Kontraktforhold (svå sem máldagar standa til)“ ⁶⁾). Thi det sidste Tillæg sigter ganske vist iffun til de Indtægter, som ifølge gammelt Kontraktforhold laa til de enkelte Kirker, og af hvilte Presten ifølge den nye Beskikkelsesmaade for en Deel skulde tage sit Underhold. Dgfsaa paa Island ophørte saaledes fra nu af Prestens Beskikkelse og Underhold ved Kirkejereren, idet den første gif over i Biskoppens Haand, og det andet udrededes af Kirkens Ejendom og Indtægter.

Hvad der i dette Tidrum fordredes af Sognepresten som Sjælesørger: baade som Almuens Lærer og Udfører af de gudstjenstlige Handlinger, var udentvivel noget mere end tidligere. Derom synes forskjellige Conciliebestemmelser, og navnlig de af 1320 ⁷⁾), tydeligen at vidne. Der var ganske vist ogsaa nu aabnet fuld Afgang for de unge Klerker til at lære ved Kathedralkirkerne Skoler alt hvad man fordrede, at en Prest skulde vide til sit Embede.

Det viser sig ogsaa af samme Conciliebestemmelser, at Sognepresterne i Norge nu havde Prestegaarde (prestaból), og at der var sørgt for, at disse ikke skulde misbruges eller den dertil hørende Ejendom

¹⁾ S. o. f. I. 459. ²⁾ N. g. L. II. 300, 320, 333; Bp. Arnes 1st. Chr. c. 17.

³⁾ S. o. f. II. 120—122, 150—152. ⁴⁾ N. g. L. II. 346. ⁵⁾ N. g. L. II.

296, 313, 329. ⁶⁾ Bp. Arnes Chr. c. 4. ⁷⁾ S. o. f. II. 66, 199—207, 223.

forøbes¹⁾. Der blev ogsaa ved flere og gjentagne Bestemmelser paa Provincialconcilierne indskræppet, at hver Sogneprest strengt skulde holde sig til sit Sogn og ikke ufaldet forrette i nogen Andens og derved gjøre Indgreb i dennes Myndighed eller Indtægter²⁾. Ligeledes stræbte man saameget som muligt at hindre de med Prædikeret udstyrede Munkeordener fra at falde Sognepresterne til Besvær og utilbørligt indtrænge sig i deres Rettigheder³⁾.

En saare gavnlig Indflydelse paa den hele norske Prestestands Embedsfærd og Dannelse maatte nødvendig Prestemøderne eller Diocesansynoderne (prestanót) have, helst naar disse afholdtes med den Orden og paa den Maade, som i Conciliebestemmelserne af 1320 foreskrives⁴⁾. Man seer af disse, at Prestemøderne have været holdte aarlig, enten paa en vis Tid eller maastee saaledes at vedkommende Biskop nærmere bestemte Tiden; — at de have været holdte, istedetfor tidligere, som det synes, i Forening med Lægtingene⁵⁾, nu ved Kathedralkirkerne i bispes Chor og i Kegelen under selve Biskoppens Forsæde; — at Hovedpresterne (d. e. Fylkespresterne, hvor saadanne fandtes, eller de Prester, som indtog en lignende Stilling)⁶⁾ have havt mest at sige paa Mødet, og at de have været paa en Maade selvstevne til at indfinde sig der, medens af de ringere Prester (Hogendespresterne og uidentvisl ogsaa Heredspresterne) kun de mødte, som dertil af Hovedpresterne udnævntes, og da paa Mødet havde Plads hver hos sin Hovedprest; — at hvilken Hovedprest, som var hindret fra at møde personligen, skulde nævne en Hogendesprest til Mødet i sit Sted; — at de Prester, som ifølge Hovedpresterens Bestemmelse leve hjemme, skulde besørge de Mødendes Forretninger under bispes fraværelse uden særegen Besøgning for Sognefolket; — at Hovedpresten havde at modtage af sine underordnede Prester og medbringe til Mødet Romerskatten af hele sit Omraade; — at der paa Prestemødet undersøgtes, hvorledes Sognepresterne i Aarets Løb havde bestyret sine Embeder, og forordnedes hvad der for dem var nødvendigt at vide for det kommende Aar; — at Kirken eller Geistligheden vedkommende Sager der karebes og rimeligviis ogsaa paafjendtes; — endelig at de paa Mødet tilstedeværende Hovedprester, naar de kom hjem igjen, skulde inden syv Dage efter Hjemkomsten underrette alle de hjemmesiddende Prester om hvad der paa Mødet var forhandlet og besluttet; og var dette noget, som ogsaa vedkom Lægfolket, da skulde hver Prest lyse det i Kirkedøren for sit Sognefolk inden en halv Maaned. — Af Forhandlingerne i Striden mellem Erkebiskop Torund og hans

¹⁾ S. o. f. II. 204 f.   ²⁾ S. o. f. II 66, 201, 203.   ³⁾ S. o. f. II. 300 f.

⁴⁾ N. g. L. III. 307—319; ifr. o. f. II. 207—209.   ⁵⁾ S. o. f. I. 207.

⁶⁾ S. o. f. I. 172—175.

Kapitel sees, at naar Biskoppen ikke var tilstede, forestod Kapitlet Prestemødet ¹⁾; og at Kapitlets Chorsbrødre altid have været selvstrevne Medlemmer af dette og paa sammes Forhandlinger øvet en stor Indflydelse, viser sig af hvad før er fortalt om Striden i Bergen mellem den verdslige Geistlighed og Prædikebrødrene under Norges Biskopsdømme ²⁾, ligesom det forøvrigt af Forholdene maa slutes.

Biskoppernes tidligere Anseelse og Indflydelse, baade som Kirkens Forstandere og som Kongedømmets selvstrevne Raadgivere, blev i dette Tidsrum ikke alene befæstet, men ogsaa udvidet. Erebiestop Jons høitstræbende Planer strandede vistnok paa den verdslige Styrelses kraftige Modstand; men den hierarchiske Kirkeorden stred ligesuldt frem i Udvikling og Fasthed, og med den Biskoppernes Magt.

Biskopsvalgenes Uafhængighed af den verdslige Styrelse var en ubestridt Kjendsgjerning, og man sporer ikke, at Kongedømmet under Tidsrummets Løb har øvet eller fordret at øve nogen umiddelbar Indflydelse heri. Paa den anden Side var vedkommende Domkapitlers Ret til at vælge Biskopperne fuldkommen erkjendt fra alle Sider, og den Tid var endnu ikke kommen, da Pavebømmet selv undergrøved denne Ret. Vi have seet, at Kapitlerne vidste at benytte sin Stilling som Valgkollegier til at udvide sin egen Magt og Selvstændighed, og at deres Indblanding i den biskoppelige Embedsmyndigheds Udøvelse til en Tid afstedkom Spending og Uenighed inden Kirkens egne Grænser mellem enkelte af dem og deres Biskopper. Men dette var dog ifkun forbigaaende; og ved en nærmere Bestemmelse af Kapitlernes Rettigheder ligeover for Biskopperne bragtes Ro og Orden i denne Henseende igjen tilveie. Tidsrummets senere Halvdeel frembyder ingen isinesfaldende Exempler paa en saadan forargelig Tvist som den, der ved Overgangen fra det 13de til det 14de Aarhundrede opblusede ved Nidaros's og Stavangers Kathedralkirker.

Domkapitlerne indesluttede utvivlsomt paa denne Tid i sig den norste Kirkes bedste aandelige Kræfter, og for deres Medlemmers videnskabelige Uddannelse til Kirkens høieste Embeder var sørget derved, at der gaves dem Understøttelse til at fortsætte sine Studier ved udenlandske Høiskoler ³⁾. Biskopperne, som paa ganske faa Undtagelser nær, selv udgif fra dem, maatte indsee, at Enighed og oprigtig Samvirken fra begge Sider til Kirkens almindelige Bedste og navnlig til den hierarchiske Ordens Opretholdelse var begges naturlige Opgave. Derfor sluttede de sig vistnok i Almindelighed til hinanden. Biskoppen søgte sin fornemste Støtte i sit Raad, ligesom dette igjen hentede Glands og Magt fra sin Formands høie Verdighed. Det var kun en Jorunds og en Arnes Egenraadighed og Havesyge, der gjorde dem

¹⁾ S. o. f. II. 73.

²⁾ S. o. f. II. 69.

³⁾ S. o. f. II. 224.

blinde for deres eget og deres Biskopsstoles sande Laro, og stilte dem fra deres Chorsbrødre. Ved deres Afgang indtraadte igjen Eigevegt og Enighed ved Biskopsstolene. Den biskoppelige Magt straalede atter i sin fulde Glans, og den Fare for Hierarchiet var bortffjernet, som med Grund maatte frygtes, saafremt lignende Stridigheder mellem Biskopperne og deres Domkapitler havde oftere gjentaget sig og vare komne til at blive Dagens Orden.

Et Vidnesbyrd om ikke alene den norske Kirkes men og den biskoppelige Magts fremstribende Udvoikling i dette Tidsrum afgive de temmelig jævnt holdte Provinzialconcilier eller Biskopsmøder (biskupamót) under den nidarosfiske Erkebiskops Forsæde. Disse Forsamlinger bannede nemlig et Middelpunkt for Landskirkens Styrelse og et Organ for den kirkelige Lovgivningsmyndighed; begge Dele vandt herved Eenhed. Men det var de tilstedeværende Biskopper, som her egentlig vare de besluttende, og i hvis Navn Conciliebestemmelserne udstædtes, medens de øvrige tilstedeværende Geistlige, hvoriblandt maa udhæves Domkapitlernes Fuldmægtige, paa en Maade kun vare at betragte som Forsamlingens raadgivende Medlemmer, der tillige skulde stadfæste og bevidne de fattede Beslutninger. Ikke engang de Fuldmægtige, som en Biskop kunde sende i sit Sted, naar han selv var lovligen forhindret fra at møde paa Provinzialconciliet, og som almindelig vare Chorsbrødre af hans Kapitel, synes strengt taget at have havt nogen besluttende Stemme. Thi kun de Biskopper, som personligen mødte, nævnes i Conciliebestemmelserne eller Statutterne som disses Medbestyrelse 1). Statutterne tillægges forøvrigt fortrinnsviis den paa Conciliet ordførende Erkebiskop og benævnes efter ham. Rimeligviis har ogsaa Erkebiskoppen havt Forslagsretten med Hensyn til de kirkelige Bestemmelser, som kom under Derveielse paa Provinzialconciliet; men fuldgjeldige for den norske Kirkeprovincs bleve de sikkert ikke uden de tilstedeværende Biskoppers udtrykkelige Samtykke og Vedtagelse, — men da ogsaa, saavidt skjønnes, i alle Provincens Biskopsdommer, ligesuldt om disse havde været repræsenterede paa Conciliet eller ikke. Hvad Islands Biskopsdommer angaar, synes dette aldeles klart, da næsten alle de norske Provinzialconciliers Statuter, — og deriblandt visse, om hvilke man med Sikkerhed ved, at ingen islandsk Biskop personlig var derved tilstede, — findes optagne i de udførligere Haandskrifter af den islandfke Lovbog. Om Suberøernes Biskopsdomme kunde Tvivl i denne Henseende med størst Grund reises; men dette Biskopsdommes nærmere Forhold til Nidaros's Metropolitansæde er i mange Stykker dunkelt. Mod Tidsrummets Slutning udgif det, som tidligere fortalt, af den norske Kirkeprovinc 2). Hvorvidt Provin-

1) S. o. f. II. 107.

2) S. o. f. II. 304 f.

fialconciliernes lovlig affattede Statuter ogsaa trængte til Kongedømmets Stadfæstelse for at blive fuldgjeldige i den norfke Kirke, er ifte ganffe klart. At faadant har været paafaaet fra Kongedømmets Side, aabenbarer fig i de kongelige Raadgiveres Færd i Anledning af Conciliet i 1280. Men her var der ogsaa Tale om Gjenftande, der paa det føleligfte berørte Kongedømmet og derhos dybt grebe ind i den almindelige Lov og Landsret. Naar derimod Provincialconcilierne i fine Forhandlinger og Bestemmelser holdt fig inden fit reenkirkelige Omraade, naar de holdt fig ved Ordningen af det kirkelige Embedsvæfen og Politi samt af Troslæren og Kirkeftiftene, — da synes ifte Kongedømmet at have fordret nogen Stadfæstelsesret; eller maaftee rigtiggere udtrykt: da betragtedes dets Stadfæstelse fom forud ftiltiende gggiven, og dets Hjælp til Bestemmelfernes Dyretholdelse, for faavidt og faadan Hjælp behøvedes, fom noget, der simpelt hen fulgte af dets Stilling og Skyldighed fom øverfte fturende Statsmagt og Landskirkens naturlige Verge. Saaledes indfeer man, hvorledes en felvftændig lovgivende Myndighed i kirkelige Sager kunde, i en ifte ringe Udftækning, af Kongedømmet indrømmes Provincialconcilierne, uden at derfor disfes Myndighed til eensidig at bestemme Landets Chriftetret i dens Heelhed erkjendtes.

Om de norfke Bifkoppers store verbdlige Magt og deres virkfomme Indflydelse paa Norges hele Statsudvilling, derom vidner klart nok det hele Tidrumets Historie. Det var inden Tidrummets Slutning kommet dertil, at Bifkopperne noget nær vare at anfee fom de meff formaande Medlemmer af Kongens Raad, i hvilket fra Kong Haakon Magnusføns Tid de verbdlige Stormænds Stilling var langt mindre fast og felvftændig end Bifkoppernes. Den afgjørende Stemme, fom Magnus Lagabøters Landslov indrømmede disfe i Tilfælde af et indtrædende Kongevalg ¹⁾, var en vigtig Udmærkelse, der nødvendig maatte brede Glands over deres Forhold til Staten i Almindelighed. Høift betegnende var det ogsaa, at Kongevalget, hvis et faadant maatte udtræves, ved samme Lov stillebes under Landets første Bifkops, Erkebifkoppens, St. Olafs Repræsentants, umiddelbare Bestyrelse ²⁾. Endnu vigtigere var den Følgeslutning, fom heraf let maatte kunne udbrages og virkelig udbrages: at Nidaros's Erkebifkop, naar Kongedømmet var ledigt, efter Loven var dets felvftreuvne Bifarius og Rigets øverfte midlertidige Forftander, indtil Kongedømmet var atter besat ³⁾. Bifkopperne vare altsaa paa en Maade, baade ifølge Lovens Ord og ifølge dens virkelige Anvendelse, erkjendte for en Magt i Staten, og det den Magt, fom kom Kongedømmet nærmest. Hvad dette havde at fige, fees let. Norges Ve og Vel hvilede meer end eengang, næft i

¹⁾ S. o. f. II. 8, 9.

²⁾ Sfs.

³⁾ S. o. f. II. 193, 216, 262.

Guds, i de norske Biskoppers Haand. Det fuldenbte Tidrum har allerede antydet dette; i det følgende vil det klarere vise sig.

I Forhold til den verdslige Magt og Indflydelse, som Norges Erkebiskop og Biskopper nu vare sig bevidste at øve, udvillede de ogsaa en stedse stigende verdslig Pragt i al sin Optræden. Deres Leve- maade og Folkehold var som Fyrster egnede. Man seer af den tuns- bergske Dverenskønst, at Erkebiskoppens Tjenere vare mindst hundrede, og at de fornemste af disse, i Lighed med hvad Tilfældet var ved Kongens Hird, benævntes Stutilsvende ¹⁾. Hver Biskop havde i Re- gelen mindst fireti Svende ²⁾. Og ved disse Erkebiskoppens og Biskoppernes Mænd forstodes egentlig Vaabenføre og Væbnede, saa- at de deres talrige geistlige Betjening ikke deri var medregnet, lige- saalidet som ringere Arbeidsfolk i deres Tjeneste. Deres mange For- retninger og deres store Husholdning krævede Hjælp i Bestyrelsen af begge Dele. I dette Tidrum er ogsaa hyppig Tale om tvende over- ordnede Embedsmænd ved Biskopsstolene, som skulde være Biskoppen til Rettelse, nemlig Officialen (officialis) og Raadsmanden i Biskoppens Gaard (rædismadr i biskupsgardi). Officialen gif Biskoppen til Haande i Udøvelsen af hans kirkelige Dommermyndighed; Raadsmanden var hans Hushovmester og Bestyrer af Biskopsgaardens økonomiske Anliggender. Hertil kom endnu den saakaldte Pönitentia- rius, der udførte Biskoppens Forretninger i Skriftemaalsfager, og havde Opsyn med de deraf flydende Indtægter. Disse Embedsmænd vare Prestere eller Geistlige. Biskopperne vare dog ikke eneraadende ved deres Bestikkelse, men maatte heri høre sine Kapitler ³⁾. Official- en synes ogsaa oftest at have været en af Kapitlets Chorsbrødre. En Official og en Pönitentarius's Ansættelse ved hver Biskopsstol findes foreftreven ved Provinzialconciliers Bestemmelse ⁴⁾.

Det var Tidsaanden i Forening med tiltrædende gunstige ydre Omstændigheder, der væsentlig havde den biskoppelige Magt i Norge til hiin Høide. Kongedømmet rakte imidlertid ogsaa Haanden til dens forherligelse, om end, som vi have seet, oftest kun henrevet af Strøm- men, eller endog sterkt modstræbende og med kjendelig Følelse af den Fare for dets egen Myndighed, der laa truende i Baggrunden. Kon- gedømmets Modstand paa en Kant var gjerne ledsaget af Estergivens- hed paa en anden. Havde det stridt imod, ja endog maaffet vundet Seier over en farlig Grundsætning, saa vilde det igjen gjerne ved en eller anden Oppoffrelse forsonse eller vinde en agtet og dygtig Person- lighed, der havde lidt under Kampen. Havde det viist sig paaholdende paa sin egen lovhjæmlede Ret ligeover for Biskopsdømmets anmassende

¹⁾ S. o. f. II. 21, 118. ²⁾ S. o. f. II. 118. ³⁾ S. o. f. II. 73. ⁴⁾ S. o. f. II. 107, 223, 299.

Jordringer, vilde det siden gjerne lægge for Dagen, at det ikke var farrig i sine Pengegaver og sin ydre Ærbødighed mod Kirkens Forstandere. Kongerne frygtede overhovedet hvert Skin af Ulydighed mod Christendommen og den christelige Kirke, hvis sande Væsen dog kun dunkelt foresvævede dem, idet de sammenblandede Christi Bud med Havens, og den sande Kirke med den Indstiftelse, som udgik fra Roms Biskop. Og denne Frygtsomhed vidste de i den romerske Statsloft oplærte Biskopper mesterlig at benytte for at lamme selv de driftigste og bedst beregnede Stridt af Kongerne til den geistlige Magts Indstrænkning. Paa den anden Side sølte Kongerne hvert Dieblif, at de trængte til Raad og Hjælp af Biskoppernes høiere videnskabelige Dannelse baade i den indre og i den ydre Rigsstyrrelse, og høiede sig her for deres aandelige Overlegenhed. Lægger man nu til alle disse Omstændigheder endnu den, at Libsrummets norske Biskopper for største Delen vare, baade som Kirkestyrere og som Kongedømmets Raadgiver, nidkjære, virksomme og dygtige Mænd, der nøde Almeenhedens Agtelse, og at de, opdragne i den romerske Kuries Grundfætninger, ikke var bange for at benytte sin egen anseede Stilling og den store Mængdes religiøse Overtro til at befordre hvad de ansaa for Kirkens Lær, — saa begriber man let, at Kongedømmet i sine Kampe mod den biskoppelige Magt, trods al Kraft og Forsigtighed, dog endnu til Slutning oftest maatte drage det fortere Straa. Hvad der imidlertid i denne betænelige Stilling støttede det norske Kongedømme, og frelste det fra ganske at bukke under, ja endog, sammenligningsviis med hvad der fandt Sted i mange andre af Europas Riger, lod det endnu vedligeholde en vis ikke ganske ringe Selvstændighed, endog i visse kirkelige Anliggender, ligeover for Biskopperne, — var deels Kongernes og deres verbøslige Raadgiveres Agtelse for og Vedhængen ved Sverrers Grundfætninger, deels den dermed i Forbindelse staaende Sammentrængen af al verbøslig Statsmagt i Kongedømmet, hvilket saaledes blev stærket til at møde Kirkehøvdingeres aabenbare og hemmelige Angreb.

Blandt Kongedømmets Planer til den biskoppelige Magts Indstrænkning er der ingen, som tildrager sig større Opmærksomhed, end den af Haakon Magnusson istandbragte Dannelse af en kongelig Kapelgeistlighed, hvilken under en egen af Biskopperne uafhængig og dem paa en Maade sideordnet Formand, Kapelmagister (*magister capellarum regis*), skulde gaa Kongedømmet til Haande med sine geistlige Kundskaber, — af hvis Midte det vigtige Kanslerembede skulde besættes, — og som skulde gjøre Biskoppernes Indblanding i Rigsstyrelsens Anliggender mindre nødvendig, ja vel endog med Tiden overflødig. Vi have seet, hvorledes den Sag drevs, hvorledes Planen til en vis Grad lykkedes, idet Kapelgeistligheden og Kapel-

nagisteren virkelig fik Havens Stadsæftelse; — men vi have ogsaa set, hvorledes Bergens Biskop mobarbejdede den hele Indstiftelse, og hvorledes det lykkedes den biskoppelige Magt at afstumpe dens Drog og gjøre Indretningen i det Væsentligste uskadelig for sig ¹⁾). Men fønt den kongelige Kapelgeistlighed ingenlunde tilfulde blev hvad Kong Maalon havde tilsigtet, saa er det dog klart, at den i meer end een væsentende støttede Kongedømmet og ikke var et ganske uvigtigt Led i et norfke Statsverk og i den norfke Kirke.

Hvad de norfke Lydbiskoppers Forhold til sin Metro politan, Erkebiskoppen af Nidaros, og til Paven angaar, er blev dette i nærværende Tidrum i alt Væsentligt uforandret. Pavenes Indflydelse paa den norfke Kirke maa ansees for at have været stigende gennem hele Tidrummet, og Geistligheden fik den at føle de Pengeudpresninger til det pavelige Statskammers Fordeel, der nu egyndte at høre til Dagens Orden, og som dreves under forskjellige Kaastud og paa forskjellige Maader ²⁾).

I dette Tidrum omtales ofte Provsterne som Embedsmænd Kirken. Om Betydningen i Norge af Navnet Provst have vi tidligere talt ³⁾, og viist, at tvende forskjellige Slags kirkelige Embedsmænd derved forståes, nemlig deels Forstandere for Kollegiatkirker, saadanne Provster vare i dette Tidrum Forstanderne for flere af de kongelige Kapeller ⁴⁾, — deels Biskoppernes Ombudsmand. Dette sidste Slags Embedsstilling synes, som tidligere yttret, egentlig først ved denne Tid at have antaget sin bestemte Karakter som jæstelig eller kirkelig, idet Biskopperne nemlig i Hierarchiets Aand togte at ffrærne Lægfolk fra Bestillinger vedkommende Kirkens Retssomrade, Ejendomsbestyrelse og Opbørster, hvilke Bestillinger alle stode under deres Overtilsyn, og derimod befatte samme med sine underordnede Geistlige ⁵⁾). En saadan af Biskoppen beffikket geistlig Ombudsmand fik sin Embedskreds, omfattende flere Kirkesogne, i hvilken han, foruden at besørge de nævnte meer verbøslige Forretninger, ogsaa uden tvivl paa Biskoppens Vegne førte et Slags Tilsyn med Sognepresterens Embedsførelse. Som foresat denne Kreds af Biskoppen førte han Embedsnavnet: præpositus, hvoraf prófast, Provst, er dannet. Hans Embede og Omraade benævntes Provstedømme (prófastdømi, Provsti). En bestemt Inddeling af hvert Biskopsdømme i visse Provstier maatte synes med Tiden at skulle følge af denne Indretning. Man veed ogsaa med Bestemthed at en saadan Inddeling ved det 14de

¹⁾ S. o. f. II. 120—122, 150—153, 177—179, 196, 212, 239. ²⁾ S. o. f. II. 22, 156, 165—168, 220, 234, 244—246, 298, 305. ³⁾ S. o. f. I. 450. ⁴⁾ S. o. f. II. 121. ⁵⁾ Erkebiskop Paals Forbud mod, at provstelig Embede eller Forretning maatte overdrages Lægmand. S. o. f. II. 248.

Aarhundredes Udgang fandt Sted for Oslos Biskopsdommes Bedkommende, da dette var deelt i ti Provstedsdommer. Men man veed ikke hvorvidt den har været gennemført i hele Norges Land ¹⁾. Da Provsten i flere Henseender skulde være Sognepresterne overordnet, var det i sig selv ganske rimeligt, at Biskoppen udvalgte ham blandt disse; han var da egentlig kun den første blandt sine Lige og kunde ved Siden af sit Provsteembede tillige bestyre og nyde Indtægterne af sit Prestekald, saaledes at ingen særegen betydelig Løn udfordredes. Men som det geistlige Provsteembede i det Hele var ilde anseet af den norske Statsstyrelse, der endog til en Tid talte Mænd i sin Midte, hvilke ligefrem vilde have det afføjet, — saa var det især dets Besættelse med Sogneprester, der vakte Paataale. Man seer nemlig, at det i Kong Erik Magnussons Tid var en af Raadets Fordringer, at ingen Prest, der var Sogneprest og som saadan Sjælesørger, maatte tillige have Provsteembede ²⁾; et Forbud herimod kom ogsaa ind i Kong Erik Magnussons store Ketterbød, og det samme fastsatte ligeledes senere Kong Haakon Magnusson for det nordligste Norges Bedkommende ³⁾. Man veed dog ikke om Forbudet i Tidens Løb blev agtet. Det var Sogneprestens Stilling som Skriftefader, der især vakte Betænkelighed ved at forene hans Embede med Provsteembedet. Da der nemlig var Anledning til i Skriftemaalet at øve Indflydelse paa den Skriftenes Samvittighed, forsaavidt Tvivl kunde raade om Lovligheden af visse Fordringer, som det netop tillaa Provsten paa Biskoppens Begne at inddrive, — og da desuden den i Skriftemaalet paalagte Penitens kunde bestemmes afgjort til Kirken eller dens høiere Foresatte, — saa har man uden tvivl frygtet, at hiin dobbelte Stilling kunde give Biskoppernes, og vel ogsaa Provsternes egen, Døggjærlighed for stort Spillerum. At det overhovedet var Provsternes Strengthed og Nærgaaenhed i Egenkab af biskoppelige Sagsøgere og Dødsfølsomtjente, der gjorde dem saa ilde anskrevne hos Rigsstyrelsen og uden tvivl hos Lægsfolkene i det Hele, er tydeligt ⁴⁾. Men herover paatrænger sig med det Samme uvilkaarligen den Tanke, at muligen Kirkens og Biskoppens tidligere Bestillingsmænd, medens disse vare Lægsfolk, igjen paa sin Side have været alt for ligegyldige i Henseende til Kirkens Lære, og derhos ikke heller frie for Egennytte, samt for at begunstige til Kirkens Skade de verdslige Stormænd, der over dem kunde have noget at sige.

Klostergeistlighedens Stilling i Norge undergik i dette Tidsrum ingen mærkelig Forandring. — Af de ældre i Landet værende Klosterordener, oprettedes i dette Tidsrum kun saa nye Klosters,

¹⁾ Munck, *Norg. Bist.* 14.   ²⁾ *S. o. f. II.* 39, 43.   ³⁾ *S. o. f. II.* 168.

⁴⁾ *S. o. f. II.* 118, 119, 248.

disse næsten alle i dets Begyndelse. Augustiner-Klosteret i Utstein i Stavangers Biskopsdomme er muligens stiftet efter 3¹⁾). Minoriternes Kloster i Oslo blev oprettet omkring 1200²⁾); og sandsynligvis bleve den samme Ordens Kloster i Nidaros og Marstrand heller ikke stiftede forend i Begyndelsen af det omhandlede Tidsrum³⁾). Oprettelsestiden for Prædikebrødre-Kloster i Hamar kendes aldeles ikke; det kan være ældre end Tidsrum, men maaske ogsaa først blevet til i det næste⁴⁾). Paa Isø oprettedes omkring 1295 i Hole Biskopsdomme ved Biskop Jacob Thorssteinsøn et Kloster for Augustinermunkene paa Mødrub⁵⁾), og et Nonnekloster af St. Benedictus's Regel paa Nisnes⁶⁾).

Den eneste nye Klosterorden, der synes i dette Tidsrum, og det i den første Begyndelse, at have fundet Indgang i Norge var Johannernes. Denne Orden, oprindelig Hospitalbrødrenes Munkorden i Jerusalem, var stiftet allerede i 1048; men den ombannedes under Stogene 1113 til en geistlig Ridderorden, der dog ogsaa overtog grimes og Syges Pleie, og forresten iagttog St. Augustinus's Regel, villen Orden den altsaa egentlig var en Congregation. Johannernes Ordenens Medlemmer vare deelte i tre Klasser: Riddere, hvis Hovedegentlig var Kamp mod de Bantro, Prestmunkene, der stode Religionstjenesten samt Hospitalet, og tjenende Brødre, og de to andre høiere Klasser tilhaande. Ordenens Overhoved var Stormester, der først havde sit Sæde i Jerusalem, siden paa Rhodus og fra 1309 af paa Rhodus. Ordenen udbredte sig snart om i Europa, og inddeeltes efter Nationaliteterne i otte Tunge (lingvæ). En af disse var den tydske Tunge (lingva allemica), der igjen deelted i fire Priorater (prioratus, ogsaa kaldte Projer, provincie) hvert under Forstanderskab af en Prior eller rettere Generalprior. De enkelte Klosters Munkene havde til Forestander en Prior (prior domus hospitalis). Blandt den tydske Tunges 4 Priorater var Dacia (prioratus Dacie), der omfattede Danmark, Sverige

1) Jfr. o. f. I. 451. 2) Jfr. o. f. II. 90. 3) Langes Klh. 2den Udg. 45.

4) Langes Klh. 2den Udg. 50. 5) Finn Joh. IV 97. 6) Finn Joh. IV. 106. — Jeg benytter her Anledningen til at berigtige et Par Feil, som have indsnegnet sig i 1ste Deel, i Beretningen om Klosterne i Norge. S. 451, hvor Talen er om Augustinerordenen siges, at dens Kloster forestodes af Priorer. Det bør istedet herfor hebe: af Abbeder eller Priorer. Halsna, Jonskloster og Utstein havde Abbeder; Elgesæter og Rastelkloster dertil forestodes af Priorer. — S. 453, hvor Talen er om de Stæder i Norge, hvor Prædikebrødrene havde Kloster, bør Hamar tilføies; og S. 454, hvor de Ridsstæder opregnes, i hvilke Minoriterne havde Kloster, bør Nidaros tilføies, men Stavanger udgaa.

og Norge. Ethvert Johanniterkloster behøvede imidlertid ikke at have Medlemmer af alle de tre ovennævnte Klasser. I mange Kloster synes ingen Riddere at have været, men kun Munk og tjenende Brødre; og af dette Slags var uden tvivl det eneste Kloster af denne Orden, som fandtes i Norge.

Det var Klosteret eller Hospitalet paa Barne (Bærne) i Borgarsyssa under Oslos Biskopsdømme. Det blev sandsynligviis oprettet af Kong Magnus Haakonson ved Tidrummets Indgang, og, som det lader, fortrinsviis til et Hospital eller Tilflugtssted for udtjente, fattige og svagelige Medlemmer af Kongens Hird ¹⁾.

De norske Kloster gik forresten ogsaa i dette Tidrum fremad i Rigdom. Det er imidlertid nu ligesom tidligere yderst sjælden, at vor gamle historiske Efterretninger nævne Klosterforstandere, der spillede nogen ret fremtrædende Rolle i Kirken eller Staten. Man seer ligeledes, at Biskopsstolene, i det mindste i Norge selv, kun undtagelsesviis bleve besatte med Klostergeistlige, uagtet der dog paa Provinsialconciliet i 1306 fattedes Bestemmelse for at deelagtiggjøre disse i den høiere videnskabelige Dannelse, som maatte søges ved Udlandets Høiskoler ²⁾. Verdsliggeistligheden var fremdeles den indflydelsesrigeste i den norske Kirke, og selv de andensteds saa virksomme og magtige Tiggerordener synes i Norge ikke at have kunnet maale sig med Preststanden, der havde sit stadige Værn i Biskopperne og Domkapitlerne, — noget som den forudgaaende Historie paa mange Steder viser. Om Klostartugten og Ordenens Forfald i flere af den Tids Kloster vidner hvad der er fortalt om Tvistighederne mellem Forstanderne for Halds og Ulstein Kloster paa den ene Side og vedkommende Biskopper paa den anden ³⁾, ligesom og enkelte Bestemmelser af Provinsialconcilierne ⁴⁾.

II. Saa fast som den norske Kirke nu var indlemmet i den almindelige romerske, saa levende som Samsærfelen var bleven mellem den norske Kirkeprovinsses Erkebiskop og Biskopper paa den ene Side og deres anerkjendte Hoved, Paven, paa den anden, og saa ivrigen endelig som den romerske Stol fremdeles vedblev at virke for den hele Kirkes ydre Eenhed, — begribes let at der næsten ikke meer kan blive Tale om Egenommeligheder i nogen enkelt under Rom lydende Kirke, — ikke at nævne med Hensyn til Troslære, hvilken man uden Indsigelser modtog saadan som den romerske Kirke havde stemplet den; men ikke engang med Hensyn til religiøse Skikke, endog saadanne, som maatte agtes for mindre væsentlige. Kirkelære og Kirkesikke — Alt

¹⁾ Om Johanniterordenen se Langes Klh. (Udg. 1) 85—90, 702—718; jfrt. Udg. 2. 35—39. ²⁾ S. o. f. II. 106. ³⁾ S. o. f. II. 133—136, 248—250. ⁴⁾ S. o. f. II. 107, 198, 247.

vise sig nu i Norge at være støbt i den egte romerske Form, der ingen Afvigelser tillod.

Der findes i de Udcast til norske Christenretter, som i dette Tidrum udgik under Kong Magnus Lagabøters og Erkebiskop Jons Vedtægning, flere Bidrag til at lære den norske Kirkes Opsætning af Sakramenterne noget nærmere at kende.

Om Daaben udtrykke hine Christenretter, især Erkebiskop Jons, sig i flere Dele bestemtere end de ældre. De forbyde al Daab undtagen i Vand, „hvad enten det er Sø eller andet Vand“. Der tilføjes: „Spyt gjør ingen Daab, heller ikke Is eller Sne, med mindre et optøes, saa at deraf bliver Vand“. Det paalægges udtryffeligt Baretts Faddere som en Pligt at lære det „Crebo og Pater noster;“ og Jons Christenret byder, at Enhver syv Aar gammel eller ældre skal kunne Crebo, Pater noster og Ave Maria“. Bliver Noget femten Aar gammel uden at kunne det, og Aarsagen er Skjodesløshed og ikke Kangel paa Forstand, da er han skyldig Bod til Biskoppen ¹⁾. Det er denne samme Børnelærdom, som vi have seet, at Provincialconciernen efter Erkebiskop Jons Dage idelig omtale, idet de indskærpe Sognepresterne nøie at prøve sit Sognefolk deri ved Skriftemaalet ²⁾. Om Daab af Barnet, før det endnu er kommet heelt af Moders Liv, hvilken i Nødsfald kunde tillades, indeholdes Bestemmelse i Erkebiskop Jaals Hvrdebrev, som ovenfor er omtalt ³⁾.

Om Confirmationen udtaler Jons Christenret sig med følgende Ord: „Næst Daaben er det Sakrament (helgan, eg. Helligsagt, hellig eller helligende Handling), som heber Firming, og nogle kalde det: Biskupan (d. e. Confirmation). Det er Stadfæstelse i den modtagne Tro. Alle Christne skulle efter Daaben i denne Stadfæstelse modtage den hellige Aand ved Biskoppens Haandspaalæggelse med Chrisma. Disse Sakramenter (helganar): Daab og Confirmation, ere saaledes sammenbundne, at det ene ei kan undvære det andet, uden Døden kommer imellem. Thi som den hellige Aand, der falder fra himmerige ned over Mennesket med heldbringende Tilkomst, giver fuld Renselse fra Synderne i Fonten (Døbefadet), — saa er for Alle i denne Troens Stadfæstelse en fortløbende Styrkning til Naaden. Og skjønt Christningen (kristnin d. e. Daaben) er tilstrækkelig for den, der bør den at have syndet (nøgezt meinlausum framfarande), til den evige Salighed, saa er dog dette Sakramentes Hjælp nødvendig for de levende Mennesker til Betyrrelse og Kamp mod Djævelen, da det væbner os med den syyfoldige Dyds ⁴⁾ Naade. Skulle alle Christne,

¹⁾ R. g. l. II. 341, 342, jfrt. m. 294, 311, 327, 327, og med de ældre Bestemmelser. S. o. f. I. 189, 232, 454, 455. ²⁾ S. o. f. II. 86, 223.

³⁾ S. o. f. II. 300. ⁴⁾ Mofat de 7 Hovebshydet. S. o. f. II. 299.

som dertil have Skjønsonhed og Alder, fastende og skriftede modtage dette Sakrament med stor Vrefrygt, og ikke oftere end een Gang. Det kan ikke meddeles af Noget uden af Biskoppen¹⁾.

Med Hensyn til Nadveren og Skriftemaalet blive dette Tidrum's Christenretter i Hovedsagen staaende ved det, som allerede i foregaaende Tidrum var vedtaget, og som i den ældre Frostathingelovs Christenret var indført²⁾. Begge Sakramenter sættes fremdeles i den nærmeste Forbindelse, saaledes at det sidstnævnte altid maa gaa forud for det første, og med Skriftemaalet skal desuden Betalingen af Romerfattens eller Peterspungen følge, saaledes at hver, der gaar til Skrifte, med det samme erlægges denne til sin Sogneprest³⁾. At Nadverens Meddelelse til Lægfolk blot i een Skikkelse, nemlig i Brødet, nu har været gjældende i den norske Kirke, derom findes vel, saavidt vides, hverken i norske Christenretter eller norske Conciliebestemmelser noget udtryffeligt Paabud; men det lader sig dog middelbart slutte af flere enkelte Forrifter i de sidste angaaende den Vrefrygt, man skal vise Nadverens Sakrament og den Omhu hvormed det skal behandles⁴⁾. Om Bannet og dets Anvendelse i nærværende Tidrum have vi under selve Fremstillingen af Begivenhederne og ved at omhandle de forskellige Provincialconciliers Beslutninger hyppigen havt Anledning til at tale⁵⁾. Paa Grund af Misbrug i dets Anvendelse begynde ganske vist dets Kraft allerede nu meget at tabe sig.

Ordinationens Sakrament er ligesaa lidet i dette Tidrum's Christenretter som i de ældre omhandlet. Heller ikke finder man derom Forrifter i Provincialconciliernes Statuter. Aarsagen er vel, at dette Sakrament agtedes for at være saa ubelukkende Geistligheden vedkommende, at ingen af de derom gjældende Forrifter behøvede at komme til Almenhedens Kundskab gennem nogensomhelst Lov.

Egteskabet er endnu i Magnus Lagabøters Landslov betragtet fra den blotte borgerlige Side, idet ikke kirkelig Indvielse opstilles som nogen Fordring med Hensyn til dets Lovlighed. I alle dette Tidrum's Christenretter derimod sporer man en bestemt Stræben efter at faa det opfattet af Almeenheden i dets religiøse Betydning, at faa det betegnet som Sakrament og indbragt under Kirkens Omraade. Egteskabet, — heder det — er, hvis det ret overholdes, Sagtagelse af en hellig Regel (heilagt regluhald eg. helligt Regelhold); thi Gud

¹⁾ N. g. L. II. 344; jfr. Op. Arnes 161. Chr. c. 3, hvor hele denne Betragtning ogsaa findes. ²⁾ S. o. f. I. 455, 456. ³⁾ N. g. L. II. 384, jfr. m. 299, 318, 332, jfr. o. f. II. 201. ⁴⁾ S. o. f. II. 66, men især Conciliebestemmelserne af 1320, der ogsaa ere meget oplysende med Hensyn til Skriftemaalet. S. o. f. II. 201—207 (navnl. 206). ⁵⁾ S. o. f. II. 37—38, 107, 165, 199, o. fl. St.

selv forordnede det i Paradis mellem Mand og Kvinde, før end de faldt i Synden. Derfor syndet den saare, der ikke farer rettelig med det og overholder det omhyggeligen". Egteskabet skulde forberedes ved et ordentligt Frieri og derpaa følgende Fæstemaal, hvorved Kvinden selv i Vidners Dvervær skulde give sit lydelige Samtykke til Forbindelsen, „efterdi det af Gud er forbudt, at nogen Mand fæster en Mo eller Kone mod hendes Billie". Derpaa skulde Presten tre Søndage lyse Fæstemaalet i Sognekirken, for at de, der maatte vide nogen Hindring for Egteskabet kunde anmeldte dette. Først herefter skulde Brylluppet holdes ¹⁾. Et Egteskab, ved hvis Afsluttelse ikke de anførte Formaliteter og fremfor alt Lydningen var iagttaget, betegnedes i Christenretten som et lønligt Egteskab (leynilegr hiüskapr) og som ulovligt ²⁾. Den egentlige Vielse paabydes kun i Erkebiskop Jons Christenret og i Biskop Arnes islandste, hvilken sidste næsten i Et og Alt stemmer med den første. Det heder nemlig: „Før Brylluppet skulle de (Brudfolkene) fare til Kirke og lade sig vie (påsa, af det latinske sponsare gennem det Franste épouser) og tage med god Billie og Omhygghed høitidelig Velsignelse (blessan) af Presten". Dette gjaldt dog kun det Egteskab, af hvilket hverken den ene eller anden før havde været viet og velsignet ³⁾. Et andet Egteskab var det Presterne forbudt at velsigne, skjønt det vel var dem tilladt at synges en Messe paa Bryllupsdagen ⁴⁾. Var Egteskabet overeensstemmende med Kirkens Lov i alle Henseender fuldbyrdet, da erklæredes det for lovligt, undtagen i det Tilfælde, at en af Egteskaberne, forinden de havde havt legemlig Dmgang, gif i Kloster, da det var den anden tilladt at indgaa et nyt Giftermaal; — eller og paa Grund af Hov, da vel den Part, som var uskyldig, havde Ret til at fordre Skilsmisse, men ikke til at gifte sig igjen. Biskoppen skulde i alle saadanne Sager være Dommer, og alene ifølge hans Dom kunde Skilsmisfen efter Kirkens Anskuelse lovligen foregaa ⁵⁾. Dispensationer kunde imidlertid i enkelte saadanne Tilfælde erholdes enten hos Biskoppen eller hos Paven. Med Hensyn til legemligt og aandeligt Slegtsskab som Hindring for Egteskab bleve fremdeles de gamle Regler staaende ved Magt, kun at det femte Slegtsskabs- og Svogerskabsled nu i alle Christenretterne opstilles som det første, i hvilket Egteskab var tilladt, i Overeensstemmelse med det fjerde lateranske Conciliums Bestemmelse ⁶⁾. Christenretterne nævne nu udtrykkelig de Mænd,

¹⁾ N. g. L. II. 299, 318, 333, 367; Bp. Arnes isl. Chr. c. 16. ²⁾ N. g. L. II. 369, 370; jfr. o. f. II. 301. ³⁾ N. g. L. II. 369; Bp. Arnes isl. Chr. c. 16. ⁴⁾ S. o. f. II. 205. ⁵⁾ N. g. L. II. 301, 320, 334, 371; Bp. Arnes isl. Chr. c. 18. ⁶⁾ N. g. L. II. 302, 322, 334, 372; Bp. Arnes Chr. c. 20; jfr. o. f. II. 336, 456.

som efter Kirkens Lov ikke maatte indgaa Egteskab, nemlig: Klostermænd, Præster, Diaconer, Subdiaconer, Banvittige, Gildinger, Forgjorte og Saadanne, som ere udygtige til legemlig Dmgang med Kvinder; heller ikke maatte Hedninger faa Christne Koner ¹⁾).

Angaaende den sidste Salvelse findes ingen nye Bestemmelser fra dette Tidrum.

Kirkernes og Kirlegaardenes Fredhellighed indskræmpes i dette Tidrums Christenretter end yderligere end i de tidligere, idet deres Asylret som Tilflugtssteder, der beskyttede Forfulgte, udhøves. „Efter hellige Fædres Forordning og de guddommelige og menneskelige Loves Bud — heder det i Erkebiskop Jons Christenret — skulle vi skaane Kirker og Kirkegaarde, saaledes at, hvad end En har gjort, naar han for sin Nedning flygter til Kirke eller Kirkegaard, skal han fredhellig være for hver Mand, medens han er der; dog ere de her fra undtagne, som dræbe Folk for at vinde Guds, eller begaa Drab, eller tilføie Saar i Kirke eller Kirkegaard . . . . Men den Præst, som forretter ved Kirken, skal hjælpe den, der søger Fristed, saa at han ikke dør af Frost eller Hunger, hvis Frender eller Venner ei formaa at hjælpe ham. Men hvo som hindrer Presten eller Andre at yde ham denne Hjælp, eller drage ham ud af Kirke eller Kirkegaard med Væld eller Magt eller nogensohmhelst Svig, skal være skyldig som om han havde dræbt ham i Kirken, og være i Ban, indtil han bliver løst efter Biskoppens Raad. Biskoppen eller andre den hellige Kirkes Styvere skulle erholde for den, som flyr til en Kirke, Fred paa Liv og Lemmer, medens han isøvrigt skal bøde for sine Misgjerninger efter Lovens ²⁾).

Efter Jons Christenret udfordres Biskoppens Tilladelse til Opførelsen af nye Kirker, og den som agter at opføre en saadan, skulde forud bestemme den et saadant Udstyr, som Biskoppen fandt tilstrækkeligt for dens og dens Tjeneres Underhold. Biskoppen skulde derpaa mærke Tomten og reise Kors paa den og lægge den første Steen til Bygningen. „Til Gud — tilføies der — og hans Helgene skal man bygge enhver Kirke ei sig selv til Fordeel eller nogensohmhelst Raadigheb“ ³⁾. Der skulde saaledes affjæres Enhver, som byggede en Kirke, Afgang til at indblande sig i dens og dens Indtægters Bestyrelse. Til visse Kirkers Opkomst anvendtes ellers i dette Tidrum hyppigen de saakaldte Indulgenser (indulgentiæ) eller Benaadninger, nemlig et Slags Afslad, som tillagdes dem af Biskopperne eller

¹⁾ N. g. L. II. 300, 320, 333; Bp. Arnes Isl. Chrr. c. 17. At Forbudet mangler i Jons Chrr. maa hidrøre fra en Forglemmelse af Concipist eller Affrihvore. ²⁾ N. g. L. II. 347, jfrt. m. 296, 314, 329; Bp. Arnes Isl. Chrr. c. 6.

³⁾ N. g. L. II. 345.

Vaven. Disse bestode i Befrielse for et vist Antal Dages (f. Ex. hundrede Dages) paalagt Faste eller anden Kirkebod for dem, der paa visse Fester besøgte den begunstigede Kirke, hørte Gudstjeneste i den, og i Forbindelse hermed offrede til den. Dette gav vedkommende Kirke Anseelse, og var derhos i Regelen en god Indtægtskilde for den.

Kirketjenestens Pragt maa antages at have været fremdeles i Tilværelse, i samme Forhold som de enkelte Kirker gik fremad i Rigdom, og Antallet af de ved dem tjenende Geistlige i det Hele forøgedes. At Biskopperne viste Omhu for Gudstjenestens verbige Udførelse og de Kirkesøgendes sømmelige Forhold, — derom vidne flere Forskrifter baade i Conciliestatutterne af 1320 og i Erkebiskop Arnes Hyrdebrev ¹⁾). Forøvrigt blev Kirketjenestens Skikke, saavidt vides, aldeles indrettede efter de Forskrifter, som fra gammel Tid vare udgangne og senere Tid efter anden udgif fra den romerske Biskop, og som vare temmelig eenstemmig vedtagne i den hele vestlige Kirke.

Nu som før lagde den romerske Kirke særdeles Vægt paa saakaldte gode Gjerninger, som virkende til Lykke her i Verden og evig Salighed hiøset ²⁾). Løfter om slige Gjerninger bleve hyppig afslagte ved vanskelige Foretagender og i farlige Tilfælde. „Løfter (heit) — siger Jons Christenret — ere af tvende Slags. De som Alle love i Daaben: at forsvage Djævelen og holde den Christelige Tro, iagttagende Guds Bud; — og de som man lover af fri Billie: at give eller gjøre de Ting, som man ikke forud var skyldig til, f. Ex. Indtrædelse i Kloster, eller Pilgrimsfærd, eller andre Gjerninger for Guds Skyld, som Almiser. Skjønt det staar til Alles fri Billie at gjøre disse løfter, saa er det dog nødvendigt at holde hvad der er lovet, og det er Ingen tilladt selv at bryde eller forandre det. Thi derved sætter han sin Sjæls Salighed paa Spil; med mindre det skeer med Drloy af Biskoppen, hvem det tilkommer at overveie Nødvendigheden og Aarsagen, om han nemlig maatte finde, at Løsningen er bedre og Gud behageligere end selve Løftet“ ³⁾).

Almisyndelse (Ølmosogerd) anbefaler samme Christenret i sterke Udtryk. „Almisyndelse — siger den — er den største Miskundhedsgjerning (miskunnarverk). Skeer den retteltigen og med god Billie, da nebbeder og nebbetser den af Gud Naade over Giveren, og slukker hans Synden, som Vand slukker Ild“ ⁴⁾). Almiserne kunde gives deels til Fattige, deels til Kirken eller kirkelige Stiftelser.

I den nærmeste Forbindelse med Almisyndelsen sattes Testamenter, til hvilke ogsaa Erkebiskop Jons Christenret høieligen opmuntret. „Den Anordning — heder det — som man gjør i sine

¹⁾ S. o. f. II. 205—207, 309. ²⁾ Jfr. I. 198, 199. ³⁾ N. g. L. II. 365 f.

⁴⁾ N. g. L. II 366.

sidste Levedage, kaldes Testamente. Det er Aabenbarelse af og Vidnesbyrd om hvad der skydes En i Hu (hugskolsens); og det er befalet af de hellige Fædre i Guds Lov, ligesom af Keiseren og Kongerne i den verdslige Lov, saa vide som Christendommen strækker sig, at Ens sidste Villie skal være fri og i alle Henseender overholdes. Og efterdi Sjælen er verdifuldere og herligere end alle verdslige Ting, bør den ikke berøves sit Gods, — og efterdi intet er Menneftet meer magtpaaliggende, end at han frit faar sørget vel for sin Sjæl med Gavnildheds Verker, — saa er det fastsat, at den Bestemmelse, som man i sine sidste Dage gjør for sig lovligen, i Dørvær af to eller tre skjonsomme Mænd, for Presten, hvis han kan være tilstede, det skal fra nu af staa ved Magt og ubrødeligen holdes ligesom et Lovbud¹⁾. Det var altsaa Erkebiskop Jons Mening, at Retten at gjøre Testamente, skulde, i Medhold af den canoniske og civile romerske Ret, og navnlig til Kirkens Fordeel, gjøres saa fri som mulig, og at følgende den ældre Lovbestemmelse fra Kardinal Nikolaus's Dphold i Norge, der først indførte Testamenter, dog med den Begrændsning, at ei mere maatte borttestamenteres end en Trediedeel af arvet Gods og en Fjerdedeel af erhvervet²⁾, — den skulde ophæves. Noget Indskrænkning vilde Jon vistnok tilståde i Testamentsretten, nemlig ved nærmere at bestemme deels hvo der havde den, deels hvorvidt den maatte strække sig i Forhold til den Testamenterendes Arvinger; men Indskrænkningen var dog høist ubetydelig i Sammenligning med den som tidligere i Loven var vedtagen. Udelukkede fra Testamentsretten skulde, overensstemmende med den canoniske Lov, følgende være: „Tralle Banvittige, Døvstumme, Umyndige, Sønner, som ei vare ubløste af Fædrehuset og Klostermænd“, om hvilke sidste det heber, at „de har givet Alt, som har offret sig selv til Gud“. Alle andre derimod „Frie og Myndige og som ere ved sin fulde Forstand“ kunde i sine sidste Dage gjøre Bestemmelse om sin Formue, „hvad enten han vil gjøre eller give sin Hovedtjende, eller paa anden Maade vil stifte den til Kirker, Kloster, Frender eller Fattige“. Med Hensyn til de lovlige Arvinger, hvis saadanne fandtes, var Indskrænkningen følgende: — Var Arvingerne fem eller flere egne Børn, maatte kun Halvdelen af Formuen borttestamenteres, den anden Halvdeel skulde tilfalde dem; var det fire eller færre, da maatte de to Tredieparter borttestamenteres, og Børnene skulde nøies med den ene Trediepart; var der ingen Børn, men kun fjærnere Arvinger, da kunde de tre Fjerdeparter borttestamenteres og Arvingerne beholde een Fjerdepart. Trods mod lovligt Testamentes Udførelse og Brud paa dets Bestemmelser, skulde ifølge Paven's Bud drage Ban til Følge, og Biskoppen, paastodes der ifølge

¹⁾ N. g. L. II. 349 f.; Bp. Arnes isl. Chr. c. 9. ²⁾ S. o. f. I. 225, 350

den canoniske Ret og Overenskomsten i Tunsberg, var Dommer i alle Testamentsfager ¹⁾. Saadan var den Anskuelse af Testamentsretten og den Lov om sammes Udstrækning, som Erkebiskop Jon vilde faa gjort gjældende, idet han fuldkommen indsaa, hvor umaadelig en friere Testamentsret vilde bidrage til Kirkens Berigelse. Men hans hierarxiske Stræben mislykkedes i dette som i flere Stykker. Hans Bestemmelse om Testamenter findes ikke optagen i nogen af de tilkomne Christenretter; den forekommer kun i selve Jons Udcast og i den dermed i alt Væsentligt ligelydende Arnes islandske Christenret. Den kunde heller ikke paa nogen Maade staa ved Magt, med mindre den verbørlige Lovs Bestemmelse om samme Gjenstand forandredes; og dette skeede aldrig. Tvertimod bød Kong Haakon Magnusson i sin Forordning angaaende Kirkens og Geistlighedens Ret udtrykkelig: at Testamenter, om ogsaa gjorte til Fordeel for Kirker og Kloostere, ei skulde holdes videre end Lovbogen vidner ²⁾. Retten og Lysten til at berige Kirken med Gaver for Ens egen og Andres Sjæls Salighed var stor nok; den trængte ei til at udvides og ansproges ved nye Lovbud.

III. Den norske Kirkes Styrelse og statsretlige Forhold i det her omhandlede Tidrum er i den forudgaaende historiske Fremstilling allerede skildret. Thi alle de Bevægelser i Kirken, som udgjøre denne Fremstillings Gjenstand, ere netop i større eller mindre Grad rettede paa hine Forholds Udvikling. Man kan ogsaa sige, at den norske Kirke i nærværende Tidrum naaede sit Høidepunkt af hierarxiske Orden og statsretlig Selvstændighed. Det som endnu i begge Henseender muligen kunde fattes, lykkedes det den neppe senere at udfylde.

1. Geistlighedens Stilling som affondret Stand med Embedsmænd, i hvis Valg ikke nogen verbørlig Statsmagt indblandede sig, var opnaaet. Biskopsdommerne besattes paa fuldkommen canonisk Maade, ved Domkapitelets fri Valg, hvor saadant gaves, eller ved Erkebiskoppens og hans Domkapitels, hvor Biskopsstolen selv intet eget Kapitel havde. Biskoppen bestiftede Sogneprester og ringere Geistlige i sit Omraade, og styrede dette i kirkelig Henseende med al den Myndighed, som den canoniske Ret tillagde ham, og hvori ikke den pavelige Magtfuldkommenhed selv gjorde Indtagelser. Lydighedsforholdet til Paven blev iagttaget, og den romerske Kuries Aand havde gjennemtrængt det hele Kirkesamfundes Geistlighed fra den Øverste til den Nederste. I dette Stykke var saaledes Alt som det efter Hierarchiets Krav burde være.

2. Kirkens Uafhængighed i sin Formues Bestyrelse var ligeledes fuldstændiggjort, og det ikke alene i Norge selv men og-

¹⁾ N. g. L. II. 349, 350 (see Not. 30), 354 (Not. 1); Dp. Arnes isl. Chr. c. 9, 10. ²⁾ S. o. f. II. 118.

faa paa Island, hvor de i Begyndelsen af Tidrummet endnu bestaaende Uregelmæssigheder efterhaanden synes at være blevne hævede.

3. Hvad Kirkens Lovgivningsmyndighed angaar, da er det ikke let at afgjøre med fuldkommen Sikkerhed, hvorvidt de ivrigste Hierarchers Paastand eller Dunster egentlig strakte sig. Biskop Arne Thorlaksøn af Staalholt udtalte i sin islandske Christenret den Grundsætning, hvilken han paastod var bleven lovligen erkjendt paa Island: „at der hvor Guds Lov og Landets Lov ikke stemmede med hinanden, der skulde Guds Lov raade“¹⁾. Grundsætningen havde sin Berettigelse, hvis man ved Guds Lov forstod Christi Lære. Dette var dog ikke Tilfælde; thi ved Guds Lov forstodes den canoniske Ret, den af Paven stadfæstede almindelige Kirkelov. Altsaa skulde ifølge hiin Grundsætning al Lovgivning, den verbøslige ligesaa vel som den geistlige, udgaa fra den canoniske Ret; alt hvad der i de ældre Love ikke stemte med denne maatte bortskjæres, og ingen ny Lov gives, uden at den i Forveien var raadspurgt. Nu var Fortolkningen og Fuldstændiggjørelsen af den canoniske Ret Paven forbeholdt, og hans Bud udgik igjen til de forstjellige Statskirker gjennem Biskopperne. Følgelig maatte disse, hvis Grundsætningen skulde følgerigtig gennemføres, i al Lovgivning have den afgjørende Stemme, og i alt, hvad der efter deres Dom paa nogen Maade angik Kirken, være de ene raadende, kun at Pavens Stadfæstelse indhentes. En saadan Tanke udtalte sig virkelig ogsaa under den norske Lovforandring i Erkebiskop Jons hele Afsærd ligeover for Kongedømmet, om man end ikke finder hiin Grundsætning opstillet med klare Ord i den af ham udfæstede Christenret. Men antog man den nævnte Grundsætning, saa var jo i Virkeligheden baade Kongedømmets og Folkets Lovgivningsmyndighed derved berøvet al Selvstændighed og gjort afhængig af Biskoppernes og Pavens Indvilgelse. Det var da ikke nok, at Lovene skulde stemme med Christendommens Lære og intet Uchristeligt indeholde, hvilket naturligviis laa i Begrebet: christelig Lov; — de skulde ogsaa stemme med det af Paven anordnede Forhold mellem Kirke og Stat, baade som dette allerede var opstillet, og som det i Tiden kunde blive. Paven var da i Grunden den øverste og eneste Lovgiver baade i Stat og Kirke, og Biskopperne Bogtere af denne hans Ret. Til en saadan Høide formaaede imidlertid ikke det

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 28; Bp. Arnes isl. Chrr. c. 9. Man har tillagt Islands første indfødte Biskop, Jøseif, Gjennemdrivelsen af denne Bestemmelse (Finu Joh. I. 133, 263), men neppe med tilstrækkelig Hjemmel. Bp. Arnes Christenret og ligesaa hans Saga paa de ovennævnte Steder anføre Aaret 1253 som Tiden, da denne Grundsætning blev lovtagen, altsaa medens Sigurd Thetmarsøn var Biskop i Staalholt og Henrik Biskop i Høle.

romeriske Hierarchi at opsvinge sig. I hvor megen Begt end Tidstaderen lagde paa den ydre Kirke og paa den romeriske Biskops Stilling som Kirkens synlige Hoved, saa var dog ikke den funde Sands ganske udslukt hos Folkene, som tillsagde dem, at Biskopperne sa selve Paven, hele sin udmærkede Stilling uagtet, dog kun vare Mennesker, — at Gud ikke havde lagt Folkenes Styrelse udelukkende i deres Hænder, men at den verdslige Samsfundsorden ogsaa var en Indstiftelse af Gud og som saadan havde sin Ret uafhængig af Pavens Bud, — endelig at Kirkens Maal var et aandeligt, hvorfra dens Styrere fjærnede sig ved altfor meget at indblande sig i det Verdslige, som Staten af Gud var sat til at støtte gennem sine Styrere. Dette var ogsaa i Hovedsagen hvad den nye norske Lov indtatte i Affnittet om de to af Gud indstiftede fideordnede Magter: den kongelige og biskoppelige ¹⁾. Erkebiskop Jon maatte, som vi have seet, for nogenlunde at opnaa sit Diemed, Kirkens Frigjørelse fra Statens Lovgivningsmyndighed, slaa ind paa den almindelig-nyttede Wei, først at istandbringe en Overenskomst mellem Stat og Kirke, mellem Kongedømme og Biskopper, angaaende hvilke Sager, ifølge den canoniske Ret, hørte under hver af disse Magters Omraade; og naar dette var afgjort, da at tilvende Kirken fuld lovgivende Myndighed i Alt, hvad den var tildømt. Overenskomsten blev, som vi vide, sluttet. Men vi vide ogsaa, at just som Kirken paa den skulde til at bygge sin selvstændige Lovgivning, faldt hele Grundvolten sammen, — Overenskomsten fratjendtes al Kraft og Gyldighed, og Kirken henvisstes atter i dette Stykke til de ældre Forhold. En selvstændig Lovgivningsmyndighed i den Betydning og det Omfang, som Erkebiskop Jon havde tilsigtet, fik den ikke, men maatte fremdeles sinde sig i at lyde de af Staten givne Love i alle Dele, hvor Stat og Kirke berørte hinanden, kun at maaskee Biskoppernes raadgivende Stemme heri vandt større og større Begt. Imidlertid have vi ogsaa seet, at den lovgivende Myndighed, som de norske Biskopper gennem Provincialconcilierne øvede i kirkelige Anliggender, ikke var ringe, helst da den verdslige Statsmagt afholdt sig fra al Indstriden paa hine Forsamlingsers naturlige og lovlige Omraade, — nemlig Ordningen af Kirkens indre Anliggender, dens Embedsvæsen, Lære og religiøse Skikke. Nød altsaa Kirken i nærværende Tidstrum fuld Lovgivningsmyndighed i alle de sidstnævnte Stykker, og havde den en vægtig om end ikke afgjørende Stemme i Alt hvad som angik dens Forhold til Staten, — saa maa man vist erkjende, at den i sin Lovgivning ejede al den Selvstændighed, som Statssamfundet, uden ligefrem at arbejde mod sin Opøsning, kunde indrømme den.

¹⁾ S. o. f. II. 6.

Alligevel følte den sig ikke hermed fyldestgjort, og kunde heller ikke dette med de overspendte hierarchiske Ideer, som dens Forstandere fremdeles vedbleve at nære. Man sporer dette især deri, at det ei vilde lykkes at faa istandbragt en ny, almindelig norsk Christenret, der kunde svare til Tidens Fordringer, uagtet Trangen til en saadan maatte være indlysende baade for Lærde og Læge. Geistligheden foresat den svævende Stilling, hvori Kirkelovgivningen befandt sig, fremfor en bestemt Retstilstand, hvorved den rimeligvis vilde blive nødt til at indrømme den verdslige Statsmagt meer, end det hierarchiske Ideal, der foresvævede den, tillod ¹⁾.

4. Med Hensyn til Kirkens Dommermyndighed raabede en ligesaa stor Usikkerhed. Man havde vistnok for sig de canoniske Bestemmelser om de kirkelige Rettsinstanser: Biskoppen, Erkebiskoppen, Paven ²⁾. Man havde Kardinal Vilhelms Brev for, at disse Instanser vare vedtagne i Norge ³⁾. Man havde endelig i den tunsbergske Overeenskomst udtrykkelig opgivne alle de Sager, som ifølge den canoniske Ret hørte under Kirkens Domstol, og i hvis Afgjørelse den verdslige dømmende Magt ikke maatte indblande sig ⁴⁾. Men Ulykken var, at den tunsbergske Forening i dette Stykke, var, som i alle dens øvrige Artikler, sat ud af Kraft under Begivenhederne i 1280 og 1281; og Mængden af de der, som geistlige, opregnede Sager var igjen dragen ind under de verdslige Domstole ifølge ældre Rettsedvaner og Lovbestemmelser. Kongerne Eriks, Haakons og Magnus's Forordninger af 1283, 1290, 1316 og 1327, om den ældre Christenrets Gyldighed ⁵⁾, vise alle, at en stor Deel Sager Kirken vedkommende endnu paafjendtes af Lagmændene, altsaa for verdslig Domstol, og at Kongerne tilstyrkede denne Fremgangsmaade. Den midlertidige Overeenskomst mellem Kong Magnus Eriksøn og Erkebiskop Paal af 1337 leder til samme Slutning, om end ved den tilsyneladende Indrømmelse gjøres Erkebiskoppen for hans Vedkommende ⁶⁾. Rettergangen mellem Biskop Ketil af Stavanger og Klosteret i Halsna viser, at selv Rettsager geistlige Stiftelser mellem, naar de angik verdslig Gjenstand, stundom ifølge den ene Part's Paastand afgjordes ved Lagmands Dom, endog uagtet den anden Part's Indsigelse ⁷⁾. I de store Kirkesager mellem Erkebiskop Torund og hans Kapitel, og mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Kapitel, seer man vel ogsaa undertiden den verdslige Magt optræde, — dog her vistnok, naar det skeer, ikke som Dommer, men som tilfaldt Boldgiftsmand, eller som Fuldbyrder af en allerede fældet geistlig Dom.

¹⁾ S. o. f. II. 176, 177.   ²⁾ S. o. f. I. 209.   ³⁾ S. o. f. I. 382   ⁴⁾ S. o. f. II. 20, 27; jfr. Jons Eyr. i N. g. L. II. 377.   ⁵⁾ S. o. f. II. 47, 63, 176, 226.   ⁶⁾ S. o. f. II. 253, 254.   ⁷⁾ S. o. f. II. 173.

Hine Sager førtes forøvrigt i det Hele taget for geistlig Domstol ¹⁾. Ifølge Voldgift var det ogsaa, at blandede geistlige og verdslige Dommere afgjorde Testamentsrvisen mellem Erkebiskop Paal og Bigleif paa Lyng ²⁾. Sagen derimod mellem Biskop Erit af Stavanger og Abbed Erit af Ulfstein førtes for Kirkens Dommere ³⁾. At der gaves Sager, og det ikke ganske faa, hvillie erkjendtes at høre ubelukkende under Kirkens Dommermyndighed, som f. Ex. geistlige Personers Forbrydelser mod Kirkeordenen (som Celibatsovertrædelser, uforfvarlig Udførelse af Gudstjenesten, skjedesløs Dmgang med Sakramenterne, Underslæb med Kirkens Gods o. f. v.), Pønitense- og dermed forbundne Bantsager, Egteskabs- og Skilsmidsefager, i det mindste naar Egteskabet var af Kirken indviet, og flere lignende, — derom kan ikke tvivles. Men overhovedet raadebde ganske vist en stor Usikkerhed med Hensyn til Grændsen mellem den kirkelige og verdslige Dommermyndighed; og i mange Tilfælde, især hvor Sagen, skjønt geistlig eller Kirken vedrørende, angik Ejendomsrviist, der skulde man næsten tro, at det har kommet meget an paa Parternes eget Valg, for hvillken Domstol, verdslig eller geistlig, de vilde have Sagen indstevnet, — eller at man mangen Gang har redet sig ud af Vanskeligheden ved at lade Sagen paa kjende af en blandet Voldgiftsret. Kirken undlob rimeligviis ikke i saadanne Tilfælde, eller overhovedet hvor dens efter egen Mening canonisk-grundede Dommermyndighed tilfidesattes, at puffe paa sin Ret og at fremkomme med sine formelle Indsigelser, — men Enden blev ligesuldt som oftest, at den i Gjærningen gav efter, om den end erklærede, at dette skede „for Frelsens Skyld“, og „dens Ret i Fremtiden forbeholdt“, eller andre lignende Reservationer. Saalænge Kongedømmet stod fast paa sine gamle nedarvede Grundfætninger, havde Biskopperne saare vanskeligt for at skaffe Kirken dens fulde canoniske Dommermyndighed, men maatte finde sig i, at gammel Retsfædvane fra Tiden for Magnus Lagabøter og Erkebiskop Jon i det Væsentligste fulgtes. At Kirkens Dommermyndighed under Tidrummets Løb i visse Retninger udvidedes, er høist sandsynligt; men nu at fremstille en nogenlunde skarp Grændse mellem dens og den verdslige Dommermyndigheds Omraade, er, som jeg tror, en Umulighed, saameget mere som Samtiden selv neppe var sig nogen saadan Grændse klart bevidst.

5. Hvad endelig angaar Kirkens Fritagelse fra de almindelige Statsbyrder i det sidst omhandlede Tidrum, da hersker i dette Stykke stor Dunkelhed. At Kirken med Hensyn til hine Byrder burde og skulde have nogen Lettelse, — det var almindelig erkjendt. At dens geistlige Embedsmænd, eller overhovedet Geistlige af

¹⁾ S. o. f. II. 72—80, 83—90, 92—103.

²⁾ S. o. f. II. 246, Not. 2.

³⁾ S. o. f. II. 248—250.

de høiere eller hellige Wielsesgraber, skulde gjøre personlig Krigstjeneste, eller deeltage med personlig Haandkræfning i alle Arbeider, som Staten af sine verdslige Medlemmer havde Ret til at fordre, — faldt det vistnok ikke nu, meer end i lange Tider forud, Noget ind at paaftaa. Neppes tænkte heller Noget paa at berøve Geistligheden den Frihed, som allerede forlængst var indrømmet dens Personer ogsaa med Hensyn til Ledings Udrebelse som Skat. Men ved den Forandring, som i dette Librum foregik med Skatteydelsens Grundlag, idet samme blev Jordebrug og Formue, istedet for at det før havde været Mandtallet, kunde der, som vi have seet, nu blive Spørgsmaal, enten om at lade Kirkens Indtægter af Jordebrug og Næringsdrift statte til Staten, i Lighed med hvad der i Almindelighed fandt Sted, eller om at erklære al Kirkens Ejendom skattefri. Unegtelig var Spørgsmaalet af største Bigtighed for Kirken, med Hensyn til dens ydre Velyære, ligesom det var for Staten, med Hensyn til dennes Hjælpemidler. Vandt Kirken Skattefrihed for alt sit Jordegods, havde den derved opnaaet en uberegnelig Fordeel, idet Kirkens Veilændinger da, naar de ingen Skat ydede Staten, kunde sættes i desto høiere Landsskyld til Jordebrotten, nemlig Kirken, og Bortbyggingen af Jorden blive saameget meer indbringende. De Geistlige, som forhen havde nydt Ledingsfrihed for sin Person, kunde desuden da gjøre sig Haab om muligen at faa samme Frihed overført paa sin private Ejendom. Men paa den anden Side vilde Staten, ved en saadan Indrømmelse til Kirken, give Slip paa en stor Indtægt, som i modsat Fald var at vinde. Vi have seet, at Spørgsmaalet indtog sin fremtrædende Plads blandt Tvistepunkterne mellem Stat og Kirke i Librumets Begyndelse; men hvorledes det er blevet endelig afgjort, vide vi ikke med fuld Sikkerhed. At Spørgsmaalet stod paa en Maade svævende i Kong Eriks Tid, ligesom og i Kong Haafons tidligere Styrelse, synes rimeligt. I den første Retterbod af 1280 heber det, at Prester og Biskopsmande skulle gjøre Udfareledning som Andre (d. e. efter Jordebrug og Formue)¹⁾, og det samme forudsætter Kongens og Hertugens senere strenge Brev²⁾. I Kong Haafons Forordning Geistligheden vedkommende af 1308 eller 1309 heber det ogsaa, at Alle skulle gjøre Leding efter Jordebrug og Formue overensstemmende med Loven³⁾. Derimod tilføjer denne sidste Forordning Erkebiskoppen og Biskopperne Ledingsfrihed for et vist Antal Tjenestemænd, svarende til det i Lunsbergsforliget fastsatte⁴⁾; og i samme Konges Forordning af 1311 vedkommende Ledingen heber det, at Kongen vist nok ikke vil taale, at „Geistlige og Biskopsmande“, undbrage sig Ledingspligten for sine Jorderes Vedkommende, men at han

¹⁾ S. o. f. II. 39.

²⁾ S. o. f. II. 44.

³⁾ S. o. f. II. 118.

⁴⁾ S. 118.

alle de enkelte deres gamle Frihed, og at derfor hver Prest
 for egen Person og for den Person (h) skal være
 pligtig til Kongen paa sin paaboende Gaard, men forøvrigt udøve
 sin Embedsforpligtelse (nemlig af sit Forbrug og sin Formue) til Kongen¹⁾.
 Men man må ikke glemme, at man med Opmærksomhed disse Forordningers Ud-
 sætelse må se, synes mig, komme til den Slutning, at det af
 Kongen og Riksdagen opstillede og godkendte Forhold var følgende: — For-
 ordningens Vedtægter til Kongedømmet skulde udøves af og efter For-
 ordningens og Riksdagens Ord, gjaldt ligesaa vel de Geistlige som
 de sekulære Medlemmer; men de forstod, der, i Lighed med
 de sekulære, fra ældre Tid, da Vedtægten udøvedes efter Riks-
 dagens Ord, havde en vis Frihed for visse Personer, skulde
 dog ikke være i gammel Udstrækning, saaledes nemlig, at et til de
 enkelte Personers Antal svarende Fradrag skede i deres Vedtægter af
 Vedtægter og Riksdagens Ord. Kirkenes Fordegs eller Ejendom der-
 ved var saavidt samme ikke brugtes af Geistlige paa Grund
 af deres Embedsforpligtelse, men bortbyggedes eller bortleiedes, kan neppe,
 som det anførte at slutte, have været tilfældigt nogen som helst Vedtægts-
 forpligtelse eller Vedtægtslettelse, da det var Bortleietelsen, der ved Le-
 iens Vedtægter, og Skattens Udøvelse saaledes nærmest hvilede
 paa Brugeren eller Leieren, ikke paa Eieren eller Dødsmanden.
 Er den her fremsatte Antagelse rigtig, saa skattede Kirken umid-
 ledbart til Staten af det Gods, den selv brugte, dog med en
 personlig Lettelse for de geistlige Brugeres Vedkommende;
 mens den af al Leilændings- eller Bygselford, samt af al anden bort-
 leiet Ejendom, i Lighed med alle andre Ejendoms herrer, kun skattede
 i almindelighed, nemlig gennem Leilændingen eller Leieren (d.
 s. s. ved den Formindstelse i Leiens Beløb, som var en naturlig Folge
 af den Leietagerens paaliggende Forpligtelse at skatte til Kongedømmet
 i Forhold til Størrelsen af hans Brug), — men i dette Tilfælde heller
 ikke med nogen særegen Lettelse. Saaledes synes Forholdet med Kir-
 kens Skattefrihed ligeover for Staten at stille sig under Kong
 Haakon Magnussons Regjering, og er det rigtig opfattet, da kan Kir-
 kens Fremskridt i dette Stykke neppe regnes for at have været synder-
 lig stort, eller paa langt nær at have svaret til dens Forstanderes
 Ønsker eller de af Erkebiskop Jon muligens i sin Tid nærede Forhaab-
 ninger²⁾. Om nogen Forandring i det under Kong Haakon Be-
 staaende har været udvirket til Kirkenes Bedste under hans Eftermand,
 vide vi ikke; bestemte Antydninger til noget saadant ere i det mindste
 neppe endnu bragte for Dagen. — Hvad hidtil er sagt gjælder imidlertid
 kun Kirkenes faste Formue. Hvad dens øvrige Indtægter

¹⁾ S. o. f. II. 175. ²⁾ S. o. f. II. 31—33.

ter angaar, som Tiende, Offer, Bøder og saadant lignende, hvilke udgjorde meget store Summer, da sees Statsstyrelsen vist nok at have arbejdet paa at sætte en Grændse for disses altfor ubillige Udvidelse: men intet Spor findes til, at det har faldet den ind, uden i alt Fald med Biskoppernes fri Indvilgelse, eller ifølge Havens særlige Bemyndigelse, umiddelbart at skatlægge dem til Statens Fordeel. Disse Indtægter bleve desuden, som vi have seet, idelig skatlagte af den romerske Kurie, som det hed, til den almindelige Kirkes Bedste; og ofte var sikkerligen denne Skat for den norske Kirke saare byrdefuld. Saaledes som Forholdene i Europa for Tiden vare ordnede, formaaede ikke den norske Statsstyrelse at hindre saadan Udpresning fra Kurien Side. Den søgte kun, hvor nogenlunde antageligt Paaskud gaves, at faa Deel med i Udbyttet, og glædede sig da ganske vist over den Udvei, som paa den Maade aabnedes den til engang imellem at faa aftrængt Geistligheden lidt af dens Overflod¹⁾. Den norske Statsstyrelse fulgte heri andre Regjeringers Exempel. Denne Fremgangsmaade hørte med til Tidsalderens, i saa mange Stykker uretvis og usunde, Statsflogt.

¹⁾ S. o. f. II. 218 f., 220, 234, 306.

Den hierarkiske Kirkeordens Forsald efter den store Mandebød og under Kalmar-Foreningen. Dens Omstyrkelse ved Reformationen.

§ 4.

Den norske Kirkes fjerde Tilstand ved Mandebødens Ophør 1250. Olaf syttende Kristningskonge. De øvrige ledige Biskopsstole besattes. Provinzialconcilium i Nidaros 1251, i Bergen 1255.

Vi have seet den norske Kirke udvikle sig til et høit Trivsel og Ord. Vi have seet den ved Midten af det 12de Aarhundrede indtage sin Plads i det romerske Hierarkies Kredse, og ved Midten af det 13de at vinde en fast og selvstændig Stilling, — i den første Hjerdedeel af det 14de at naa sin Glandses Høidepunkt, og stå høit sig paa dette endnu ved den Tid, hvorom nærmest forud har været Tale. Men skjønt den norske Kirke under sin Balmagt, saavidt vi kunne skjønne, arbejdede sig frem til en fastere Styrelsesorden end den norske Stat, saa manglede den dog meget af den indre aandelige Kraft, som skulde give dens ydre Ordning Varighed. Den havde megetlig Rom meget Godt at takke, men den kunde heller ikke være gangen ganske fri af den Fordærvelsens Smitte, som derfra, og det især siden det 14de Aarhundredes Begyndelse, udbredte sig over hele det romersk-katholske Europa. Den romerske Kuries Pengebegjærighed og Udpressninger af Kirkens Personer opfordrede disse kun alt for meget, til at tage sin Mon igjen af Løgsfolket, og til at anvende sin Stærksindighed for at udvinde Naastad, under hvilke dette kunde skee uden for stort Ansød. Og den Sedarnes Ryggeløshed, der vitterligen herskede ved Pavernes Hof og mellem deres nærmeste Omgivelser, blandt de avignonse Kardinaler og høie Prælater, og som man næsten ikke engang længer brød sig om at dække ved en ydre Ansands Raabe, afgav Exempel og Undskyldning for lignende Udskielser i Kirkens lavere Kredse. Hertil kom, at den norske Kirke kun altfor vel havde tilegnet sig de romerske Ansuelser med Hensyn til de ydre Kirkeformers Vigtighed, for hvilke Christenlære en maatte

saar ganske i Skyggen. Kirkeloven, det vil sige den canoniske Ret, var Kirkens Forstandere et vigtigere Granskingsemne end Evangeliet, og vi have allerede før haft Anledning til at bemærke, at canonistiske Kundskaber langt mere end theologiske banede Veien til den norske Kirkes høiere Embeder. Formen havde saa at sige dødet Manden, og den hele Kirkebygning skjulte under et glimrende, vel samstemmende Ydre en stor indre Svagheit og en Mængde farlige Dross.

Alligevel, som den norske Kirke havde hidtil skredet fremad under Ledning af flere christeligfjndede, begavede, dannede og virksomme Forstandere, hvis Exempel og Bestræbelse havde virket nedad, og indgydt den norske Geistlighed paa dens forskjellige Trin Sands for kirkelig Ordren, for Kundskaber efter Tidens Maalestok, og for Embedsnidhærdighed, — saa holdt den sig endnu opret under en lignende Indflydelse af verdige Erkebiskopper og Biskopper, Efterleverer fra en ældre og bedre Tid, dog med et vist Præg af Stillestaaen, da Iod frygte en Tilbagegang. Men nu kom den store Mandedød og bortrev, som vi have seet, hine levende Kræfter i den norske Kirke, hine Støtter for den ydre Bygning: Mængden af Landets Biskopper, Mængden af dets Domkapitlers Medlemmer, Mængden endelig af dets ældre Prester og Geistlige, — fast alle de Kirkens Formænd og Tjenere, hos hvem Mindet om den gamle Tingenes Orden endnu var levende, og i hvem den var indtrængt med Opdragelsen. En Skare af yngre Geistlige traadte med eet i de Aflednes Sted. Ifølge den canoniske Ret maatte i Regelen Ingen vies til Prestf. førend han havde fyldt sit 30te Aar, og kun i Notsfald maatte det skee tidligere, dog ikke under det fyldte 25de ¹⁾. Men ved denne Tid, sige Annalerne udtrykkelig, bleve attenaarige Mænd viiede til Prester ²⁾. Trangen til Prester omkring i Landet, nærmest efter Mandedødens Ophør, har altsaa været overordentlig stor, siden Biskopperne i den Grad nødtes til at overskride de canoniske Bestemmelser. Og hvad prestelige Kundskaber kunde man nu vel i hine Tider vente af attenaarige Unglinger, som i Hast vare forfremmede gjennem de lavere geistlige Ordensgrader? eller hvad presteligt Væsen, eller hvilken Karakterens Fasthed, eller hvilken Indflydelse paa Sognefolket kunde man vente af saadanne unge Mennesker, hvis Opdragelse lige saavel med Hensyn til Livet som med Hensyn til Skolen maatte agtes aldeles ufuldendt? Den pludselige Forfremmelse af saadanne Personer til gode Indtægter og en fri Livsstilling maatte nødvendig lede dem i mangehaande Fristelser, og, naar det behørigt strenge Indseende fra oven manglede, hvilket nu netop var Tilfældet, da ogsaa Biskopskolerne og Chorsbrødrepladsene for største Delen vare blevne ledige og

¹⁾ Decr. I. Dist. LXXVIII.

²⁾ Sol. Ann. 282.

besattes med nye Mænd, uvante med Forretningernes Gang, — blev naturligtvis Anledningen saameget større for hine unge Præster til at tage sig sine geistlige Forretninger let og til at slappe Kirketugten baade for eget og Sognesfolkets Vedkommende. I det saaledes Mandedøden berøvede Kirken dens mest erfarne Forstandere og Tjenere, fra de højeste ned til de laveste, og med det samme bragte nye, uopøvede, i høst sammensøgte Personer ind i hines vigtige og ansvarfulde Stilling, maatte nødvendigvis den ydre Kirkes Orden lide et høist forbyrretligt Anst. Men forenede sig først Uorden i Kirkes ydre Liv med Svagheben i dens indre aandelige, tilføjedes Lovens ligesaa meget som Evangeliet forsømtes, da maatte almindeligt Forsald og Hensynen blive dens uundgaaelige Lod. Vel var det saa, at den maaffre natop nu, meer end nogensinde før, berigedes ved Døttrøens Gaver, ved Offer og Testamenter af Folk, der tænkte sig det muligt paa den Raade at kobe sig Redning fra den overhangende Død, eller hyske lukkede under for denne, Sjælens Salighed. Men den forøgede Nidhed var saa langt fra at være Kirken i dens daværende Forsatning til Vaade; at den tværtimod tjente til dens yderligere Fordærv; den fremkaldte legemlig Lædighed og aandelig Sovn der hvor just et vægget Liv, og en Opvaagnen til anstrengt Virksomhed saa høist berøvedes.

Saaledes var Forholdet inden den norske Kirkes egen Kreds, som den udenfra kun lidet havde at vente til Stødning i sin Svagheit eller til Raad og Trøst i sin Ulykke. Den norske Stat var, som vi have seet, selv et Bytte for al den Afmagt og Raadløshed, som det Landsskrylle og et hensynende Folkeliv medfører; den havde nok med at holde sig uogenluude opret efter Farsøttens haarde Slag. Og den romerske Kurie, verdsligfindet som den da var og blottet for sand kristelig religiøs Kraft, kunde ingen anden aandelig Trøst meddele end nye Messer og nye Bonner ¹⁾, der saa langt fra at vække noget friskt kristeligt Liv, kun værede Døttrøen. Et Sammenkød af midlige Omstændigheder gjorde saaledes den store Landferstet dobbelt fordærvelig for den norske Kirke. Den sank under Ulykkens Bøgt, og indhylledes hastigen i et tæt og trykkende Mørke, der længe blev hvilende over den.

Under den store Mandedød bleve, som allerede fortalt, Erkebistofen i Ahdarø og tre norske Bistopsstole ledige. Det lader, som om Tharstein, Bistop af Bergen, er død først, og som hans Estermand Gilsbrift eller Gisbrift er bleven valgt i 1349 inden Erkebistop Arnes Død, og Valget stadfæstet af denne. Gisbrift skal have været en Englskmand af Jødsel, men var dog uden tvivl Chorsbroder i

¹⁾ S. o. f. II. 312.

Bergen, da han valgtes. Erkebiskop Arne havde ogsaa valgt Gyrd Ivarsson, Abbed af Jonskirken i Bergen, til Biskop i Skaalholt efter Jon Sigurdsen. Ingen af disse Biskopper kom han imidlertid til selv at indvie, men han skal før sin Død have truffet Foranstaltninger til at deres Indvielse kunde skee ved en af hans Lydbiskopper. Den blev udført, dog sandsynligviis ikke før langt ude i det paafølgende Aar 1350, ved Biskop Salomon i Oslo, og i Overvær af Biskopperne Orm af Hole og Jon Skalle, som var viet i 1343 til Garde paa Grønland. Disse vare, heder det, de eneste Biskopper i Norge, som havde overlevet Landsarsfotten ¹⁾. Hvad Erkebiskop Arnes Dødstid angaar, da veed man kun, at han gjorde sit Testamente den 23de September 1349, og at han endnu levede den 17de October samme Aar ²⁾. Hans Død falder følgelig henimod Aarets Slutning. Han havde været Erkebiskop i 3 Aar, 1 Maaned og 1 Dag ³⁾, regnet fra hans Indvielse. Som allerede nævnt skulle alle Chorsbrødre af Nidaros's Kapitel ligesom Erkebiskoppen være blevne bortrevne af Sotten paa een nær. Denne hed Lodin, og han skal som Repræsentant for Kapitlet have valgt til Arnes Eftermand: Olaf, Abbed af Holms Kloster ⁴⁾.

Hvorledes det end kan have forholdt sig med dette Erkebiskopsvalg, der i alt Fald ikke kan have været andet end en Postulation, efter som den Valgte var Klostermand, — saa er det sikkert, at Pave Clemens VI betragtede det som ugjort. Aarsagen hertil har dog ikke været hverken Formfeil eller den Udvalgtes Uverdighed, men en tidligere af samme Pave truffen Foranstaltning. Clemens havde nemlig, som han selv sagde, medens Arne endnu forestod Nidaros's Kirke, forbeholdt sig, naar denne Kirke igjen blev ledig, at skaffe den en dygtig Forstander ved det apostoliske Sædes Forsorg, eller med andre Ord, ved pavelig Provision; og derfor havde han paa Forhaand erklæret ethvert paa anden Maade udført Valg, af hvemsomhelst dette foretoges, eller ifølge hvilkensomhelst Autoritet, Pavens Foranstaltning bekendt eller ubekendt, — for magtesløst. Nu, da den nidarosske Erkestol virkelig var bleven ledig, kunde altsaa ingen uden Pavens selv igjen besætte den. Efter noie at have overlagt Sagen med sine Brødre (Kardinalerne) har han endelig, som han udtrykker sig, kastet sine Dine paa Olaf, Abbed af den hellige Marias Kloster af Holm, om hvis Sedelighed, Klogskab i aandelige og verdslige Ting, og mangfoldige andre store Dyder han har tilforladelig Underretning, og forsørger af apostolisk Myndighed Nidaros's Kirke med hans Person, som dens Erkebiskop og Hyrde. Vi see, at Pavens saa-

¹⁾ Jørl. Ann. 280. ²⁾ N. Dipl. II. 250. ³⁾ Scr. r. D. VI. 616. ⁴⁾ Jørl. Ann. 280.

ledes vistnok tilintetgjorde ethvert Valg, forsaavidt noget saadant havde fundet Sted, men at han dog ved sin Provision beskikkede den samme Mand, om hvem det i vore Annaler siges, at han var bleven valgt eller postuleret af det eneste tilbageværende Kapitelsmedlem. Pave Clements VI's Brev, hvori han forlynder Olaf dennes Beskikkelse, er givet i Avignon den 3die November 1350. Af samme Dag ere ogsaa Pavens Anbefalingsbreve for Olaf til Kongen, det nidarøfste Kapitel, den nidarøfste Kirkes Lydbiskopper, Geistligheden i Nidaros's Stæd og Biskopsdomme og Folket sammesteds ¹⁾. I alle disse Breve kaldes imidlertid Olaf ifkun „Electus“. Denne Omstændighed hentyder paa, at han den Gang ikke har været tilstede ved Kurien, eller i alt Fald at hans Indvielse først er foregaaet senere, og da muligen ikke før det paafølgende Aar 1351. Men i Begyndelsen af dette maa den i det sidstnævnte have fundet Sted; thi den 10de April 1351, Ratten efter Palmesøndag, kom Olaf fra Kurien til Norge med Pallium. Da var i Folge med ham Hr. Erling Bidkunsøn, der havde rebet til Rom med to Svende, ganske vist i det foregaaende Aar for at nyde godt af Jubelafsladen ²⁾.

Hvor snart Hamars og Stavangers ledige Biskopsstole ere blevene besatte, vides ikke med Sikkerhed. En gammel Biskopskrælle nævner som Halvards nærmeste Eftermand paa Hamars Stol ³⁾ Olaf ⁴⁾; men han findes ikke andensteds omtalt, og hvis det med ham forholder sig rigtigt, og han virkelig har været indviet, maa hans Biskopsdomme have været af ganske kort Varighed. Thi sikkert er det, at i August Maaned 1351 var Haavard Hamars Biskop og deltog som saadan i et Provinzialconcilium i Nidaros, hvorom strax nedenfor skal tales.

Biskop Guttorms Eftermand paa Stavangers Stol var Sigfrid. Han synes endnu ikke at have været Biskop i August 1351, da han ikke nævnes som nærværende paa det da afholdte Provinzialconcilium og ei heller som repræsenteret der ved nogen Fuldmægtig. Men at han var indviet før 1ste Juni 1352, sees af et Brev udstædt den Dag af Erkebiskoppen, hvorved Sigfrid i Egenkab af Stavangers Biskop kaldes til et Provinzialconcilium i Bergen. Han findes imidlertid ikke opført blandt de stavangerste Biskopper i den ovennævnte gamle Biskopskrælle ⁴⁾, hvortil vel Grunden maa søges deri, at han kun beklædte denne Biskopsstol en kort Tid, og fra den blev overflyttet til en anden, hvilket senere skal omtales.

Samme Aar som Erkebiskop Olaf kom fra Kurien til sit Sæde holdt han i Nidaros et Provinzialconcilium, ved hvilket vare tilstede

¹⁾ R. Dipl. I. 254—256.

²⁾ Jøl. Ann. 282.

³⁾ R. Likh. V. 44.

⁴⁾ Smkts.

Bisshopperne Gisbrikt af Bergen, Haavard af Hamar og Jon Eriksøn Skalle af Garde paa Grønland, samt, som Fuldmægtig for Salomon af Oslo, Arne Ketilsøn. Conciliets Bestemmelser bleve udfærdigede den 23de August 1351 og befeglede foruden af Erkebiskop Olaf og de ovennævnte Bisshopper og Bisshop Salomons Fuldmægtig, tillige af Fuldmægtige fra alle de norske Kapitler: to fra det nidarøfste, een fra det østlofste, to fra det bergenske, to fra det stavangerke og een fra det hamarske. Noget i disse Bestemmelser er Nyt; men det Meste Gjentagelse af hvad paa ældre Concilier var besluttet:

1) Klerkerne skulle udmærke sig ved Kydsfhed, Beskedenhed, Ærbarhed, Ædruelighed, Naadehold og alle øvrige Dyder; de skulle hengive sig til Betragtning og Prædiken, men ei befatte sig med Strid, Retsfager og Trætter, paa det at de verdigen kunne tjene Gud. En forbryderst Sedvane maa med Sorg omtales: at nemlig den norske Provinses Præster og andre Klerker forglemme sit eget Vel og sin Æd, idet de ikke alene antage Husholderster (focarias) og holde dem offentlig i sine Huse, men endogfaa, „hvad der er end affpeligere og fordsømmeligere, paa Lægfolks Viis, forene sig med dem ved Overeenskomster, Gaver og Trostabsløfter i Dvervær af Kvindernes tilkalde Frænder.“ Tidligere Erkebiskopper have ved Advarsler og paa anden Maade søgt at modarbejde og affkaffe dette, „men uden at nogen synderlig Frugt af deres Arbejde viser sig.“ Man vil besuagtet atter gaa „denne indgroede Ondskab“ imøde med nye Midler, og derfor bydes: at hvilkensomhelst Præst eller Klerk inden de hellige Bielsesgrader (in sacris ordinibus constitutus), især naar han har kirkeligt Beneficium (beneficium ecclesiasticum), efterat være mindet af sin Bisshop, alligevel holder i sit Hus eller paa sin Bekostning en Frille, — han skal, overensstemmende med Erkebiskop Eilifs Statut, straffes med en Pengebod, og hvis han ei retter sig, med Suspension, Excommunication eller Affættelse fra Beneficiet (privatio). Men de, som forbinde sig med sine Friller ved Overeenskomster eller Gaver (pactis vel donationibus), skalde bøde. Halvdelen af sine aarlige Indtægter af Beneficierne, og straffes end haardere, hvis det saa synes Bisshoppen.

2) Afbøde Beneficiaters Gods, naar det ei er adskilt fra Kirken, skal noie bevares af Bisshoppen eller hans Fuldmægtige, indtil en retfærdig Deling mellem Kirken og den Afbødes Arvinger kan finde Sted. De Lægmand, som støttende sig til verdslig Domstol ville tilægne sig saadant Opsyn, skulle, hvis de ei inden en Maaned efter Pæns Dødsforbring aflade slikt, være forbudne Indgang i, og hvis de endda fremture, være forfaldne i Excommunication.

3) Prester, der have Sjælesørgerfald (d. e. Sogneprester), forbydes at forlade sit Sogn for længere Tid end fem Dage uden sin Biskops tilladelse, med mindre den Vortreisende har en anden duelig Prest af samme Biskopsdomme til at forrette for sig. Overtrædelse heraf straffes med Bød af 1 Mark norst. Reiser han under samme Omstændigheder udenfor Biskopsdommet, bøder han 1 Mark reent Sølvs.

4) Alle Klerker forbydes at bære offentlig „sribede eller flerfarvede Klæder.“

5) „Da der i disse Tider, hvilket er sørgeligt at omtale, paa Grund af Mangel paa geistlige Personer, ofte tages til Sjælesørgere ufaldige og Uvidende (simpliciores et ignari),“ saa paalægges det de høiere staaende Prester (superiores presbyteros, Hovedpresterne?) at undervise de yngre i deres Embedsforretninger og især om Messens Regel (de canone missæ), om Daabens og den sidste Salvesses Sakrament, om Begravelsens Forretning og om andet henhørende til restens Embede, samt oftere nøie examinere dem i disse Ting.

6) Erkebiskop Arnes Statut bekræftes, „i hvilket saa at sige alle de foregaaende Erkebiskoppers Statuter ere samlede med Bortskærelse af det Overflødige.“ Dog vil Erkebiskoppen forsøge enkelte Artikler af et med et og andet nyttigt.

7) Det paalægges Presterne nøie at undervise Klerker og Lægsfolk om den Hærfrygt, de skylde at vise Naveren (eucharistia).

8) Ingen Prest eller Klerk af de hellige Grader, der har levet i Skillevi, maa begraves inden Kirkens Mure uden Biskoppens Dispensation.

9) De Prester, som have Sjælesørgerfald, skulle undervise eller lade undervise sine Sognemænd i Trostakterne, Fadervor, Marias Hilsen, om Daaben og dens Virkninger, om de øvrige Sakramenter, om de syv Dødsyndes og om Helvedes Straffe.

10) Hvilken som helst Klerk, der søger Bestyttelse af verdslig Magt for at undgaa Straf af sin geistlige Dommer, er af selve Bertet excommuniceret.

11) Hvilken som helst Klerk, der imod Kirkens Ret og Frihed paalægger verdslig Magt (advocaverit?) eller conspirerer, falder i Excommunication.

12) Nonneklostrene skulle være strengt lukkede.

13) Ufornuftige Indulgenfer maa ikke forkynedes.

14) Præbendarier maa ikke optages i Klostrene uden vedkommende Biskops Samtykke.

15) Lægmand, der vidende, „mod den Overenskomst, som forud (olim) mellem Kongedømmet og Kirken er indgangen og fra begge Sider besvoren“ (den tunsbergste af 1277), tiltager sig Behandling

og Afgjørelse af Sager, der høre under den geistlige Domstol (causas ad ecclesiasticum forum spectantes), eller drager Klerk, imod hans Villie, for verdslig Domstol, eller dømmes angaaende Klerkers eller Kirkers Ejendom uden vedkommende Geistliges Opfordring eller mod deres Forbud, — falder i Excommunications Straf af selve Bertet.

16) Den som lægger eller lader lægge voldsom Haand paa Klerk eller Klostermand, og den som adlyder Bud om saadant, er falden i samme Straf.

17) Ligesaa den, der ei forsvarer Klerk under saadanne Omstændigheder.

18) Ligesaa de Embedsmænd, der paalægge Kirker, Klerker eller deres Ejendom utilbørlige Byrder (angarias et exactiones indebitas).

19) Ligesaa disse Efternænder, hvis de ikke inden to Maanedes rette Forgængernes Feil.

20) Ligesaa de, der udstede Forordninger imod Kirkens Frihed, med mindre de inden to Maanedes tilbageladde dem.

21) Ligesaa de, der føre saadanne Forordninger i Vennen, og de Embedsmænd, som dømmes efter dem.

22) Hemmeligt Egtekab paadrager treaarig Penitens; Presten, som ei forhindrer det, suspenderes for tre Aar.

23) Den som i sin Egtfælles levende Live vidende indgaar Forbindelse med en anden, falder i Excommunication af selve Bertet, og kan ei løses, med mindre der bødes som for Hor.

24) Andet Egtekab skal ikke velsignes af Presten under Suspensions Straf for denne.

25) Klerker, der have Beneficium, skulle testamentere Kirken den tiende Part af det ved Kirken erhvervede Gods.

26) Chorsbrødre, der studere i Udlandet (existentes in studio), skulle nyde Indtægterne af sine Præbender ubestaaende; Vikarieringen lønnes af det fælles Bords Indtægter.

27) De canonist bestemte Sager, hvorved En falder i Excommunications Straf af selve Bertet, skulle eengang om Aaret forkyndes i Mødermaalet (in vulgari) i Kathedralkirkerne og andre større Kirker, og derpaa skulle de, som maatte være faldne i saadanne Sager, i Almindelighed erklæres excommunicerede med slagne Klokker og tændte (men derpaa slukkede) Lys.

28) Klerk, som yder Noget Bestyttelse mod Kirken, eller understøtter dens Fiender, er falden i Excommunications Straf.

29) Ligesaa hver den, som ved Tyveri eller Ran borttager hvad der i Kirke eller paa Kirkegaard er hensat i Forvaring, eller paa anden Maade forgriber sig paa Kirkens Immunitet¹⁾.

¹⁾ N. g. L. III. 301—306.

Hvad der i disse Conciliebestemmelser fortfæner at udhæves er især følgende. — Man seer af deres første Artikel, hvor ilde det fremdeles blandt den norske Geistlighed stod til med Overholdelsen af Celibatsloven, og hvorledes det endog var Sedvane, at Clerker, der ifølge sin Bielsesgrad vare hiin Lov underkastede, indgik ordentlige vidnesfaste Overenskomster med sine Friller, saaledes at deres Forbindelse fik et for den verdslige Ret nogenlunde loovligt Præg og blev et Slags borgerligt Egteskab, medens den i kirkelig Henseende ved sin Bitterlighed netop blev desto meer afstyelig og fordommelig. Tingen var, uagtet den ei udtrykkelig omtales i ældre Conciliebestemmelser, ingenlunde ny. Mangen Biskop, hos hvem en finere moralsk Følelse overbøvede den slaviske Pybighed mod Havedømmets Bud, kan vel antages i sit stille Sind at have dømt Forbindelser som de her omtalte mildere end de meer uordnede men mindre bitterlige, og derfor at have seet faa meget som muligt gjennem Fingre med en sliq Sagens Gang, uagtet de vare nødte til offentligent at fordomme den. Men om end i Birkeligheden saaledes et mindre Onde afløste et større, saa var det dog aabenbart, at den hele Celibatslov derved blev et reent Spilfegteri. At Erkebiskop Olaf nu optraadte skarpt imod hiin saakaldte „afstyelige og fordommelige Sedvane“ i Særbeleshed, nyttede ligesaalidet som tidligere Biskoppers Bestræbelser for at hindre Celibatsovertrædelser i Almindelighed. De ovenomtalte Forbindelser vedbleve at have sin Gang og bleve i det følgende Aarhundrede, som det lader, snarere almindeligere end sjældnere.

Man finder videre i femte Artikel en Betræftelse paa hvad ovenfor er sagt om Sælsergerembedets mislige Bestyrelse nærmest efter Raadets Døds Døds. Det var tildeels — som Erkebiskoppen selv erkjender — lagt i Hænderne paa „ensfolbige og uvidende“ Personer; om disse ved hans vistnok velmeente Foranstaltning bleve forvandlede til dygtige og oplyste Prester, er der al Grund til at tvivle.

Mærkelig er endelig den Maade, paa hvilken i den femtende Artikel den tunsbergste Overenskomst omtales; thi at den og ingen anden menes, er aabenbart. Den omtales nemlig som værende ved fuld Magt og Gyldighed. At den ikke var dette i 1337, viser noksom de ovenomtalte Forhandlinger i nævnte Aar mellem Kongen og Erkebiskop Paal¹⁾. At den i Mellemtiden mellem 1337 og 1350 skulde være bleven anerkjendt og stadfæstet af Magnus, dertil findes ingensteds noget Bink. Der er saaledes Grund til at antage, at Erkebiskop Olaf, idet han paaberaaber sig hiin Overenskomst som gjældende, ikke har støttet denne Paastand paa nogen af Kong Magnus formelig udtalt Stadfæstelse af Overenskomsten, men kun anvendt

¹⁾ S. o. f. II. 253.

den nidarøffiske Erkefols gamle Fremgangsmaade i den Sag: aldrig at erkjende Dvereenkomstens Ophævelse — noget den saameget mindre behøvede at gjøre, som Kongedømmet virkelig aldrig ved nogen Forordning udtryffeligen havde ophævet den i dens Heelhed —, men tage sig dens Bestemmelser til Indtægt i den største Udstrækning, som Tidsforholde og Omstændigheder maatte tillade. Nu var aabenbare den norffe Kirkes Stilling ligeoverfor Kongedømmet gunstigere under den svage Kong Magnus's Styrelse end i lange forudgaaende Tider, under kraftigere Konger og en kraftigere Rigsstyrelse. Det maa derfor betænkes, at mange af den tunsbergffke Dvereenkomstes enkelte Bestemmelser i Tidens Løb, med større eller mindre Afændringer, og med Kongedømmets, siltiende eller udtryffelige Samtykke, virkelig vare indgangne i den norffe Kirkes Ret. Man tør maaffee endogfaa fige, at Erkebifkop Jons Christenretsudlæst, der jo heet igjennem var bygget paa Dvereenkomsten til Tunsberg, ved denne Tid gjaldt mere i den virkelige Brug i Norge, uagtet den ikke var formeligen vedtagen af Folket eller samtykket af Kongen, end de ældre Christenretter, der vare godkændte ved gjentagne kongelige Forordninger. Dette var en naturlig Folge deels deraf, at Jons Christenret i Hovedsagen var tidssvarende, medens de andre i mange Stykker vare forældede og udbvendigviis maatte fuldstændiggjøres af hiin, — deels deraf, at Provinzialconcilierne stedse havde meer eller mindre aabenlyst anerkjendt Erkebifkop Jons i Dvereenkomsten og i Christenretten udtalte Grundfætninger som noie stemmende med den canoniffke Ret, og ved en klog og tildeels maadeholden Anvendelse af dem i sine egne Bestemmelser havde gjort dem efterhaanden meer og meer smagelige for den norffe Almeenhed og ved sin Anseelse ufornærket givet dem næst Lovlighedens Præg. Under faadanne Omstændigheder kunde nok Erkebifkop Olaf vove, saagodtform ligefrem og i tydelige Ord, at paaberaabe sig den tunsbergffke Dvereenkomst som gjældende Retstilbe. Og han har rimeligviis ikke gjort det uden Virkning. Thi efter alt Udfeende udvide den norffe Kirke virkelig fra denne Tid af sin Myndighed i den Retning, for hvis Skyld Dvereenkomsten her paaberaabes, nemlig med Hensyn til de geistlige Domstoles Omraade.

Forøvrigt synes de her fattede Conciliebestemmelser i det Hele at vidne om Erkebifkop Olafs Iver for igjen at bringe nogen Orden i den ved Mandebøden haardt rystede norffe Kirke, samt især for at indprente de nye Bifopper og Kapitler de hierarchiffke Grundfætninger, de i sin Kirkestyrelse havde at følge.

Bifkop Salomon af Oslo var, som allerede anført, ikke selv per=

sonlig tilstede paa Provinzialconcillet i Nidaros, men lod møde ved Fuldmægtig. Karsagen hertil har rimeligviis været hans Alderdomsvagthed; thi han maa paa denne Tid have været betydelig gammel, efter som han allerede i 1305 var Chorsbroder i Nidaros, hvilket synes forudsætte, at han har været født mellem 1270 og 1280. Han døde i Slutningen af 1351 eller i Begyndelsen af 1352, efter at have i henved 30 Aar forestaaet Oslos Biskopsdomme. Til hans Eftermand valgtes af Kapitlet Gyrd eller Giurd, Chorsbroder ved Oslos Kathedral-tirke, ganske vist den samme, som i Brev af 5te November 1351 benævnes Giurd Aslesson (Giurderus Aslonis), Officialis og Canonicus ¹⁾. Gyrd's Indvielse maa være foregaaen inden 21de September 1352; thi i et Brev af denne Dag benævnes han: med Guds Raade Biskop i Oslo ²⁾.

At Erkebiskop Olaf havde et aabent Die for Provinzialconcilliernes Bigtighed, viser den Omstændighed, at han allerede det næste Aar 1352 sammenkaldte et nyt til 16de August samme Aar, og denne Gang i Bergen. Man har hans Kaldelsesbrev til Biskop Sigfrid af Stavanger, givet den 1ste Juni. Han paaberaaber sig her „de hellige Fædres Decreter,“ der forpligte Metropolitanerne til „hvort Aar“ at holde Provinzialconcillier med sine Lydbiskopper; og han opfordrer Biskoppen til ogsaa at lade sit Kapitel og sine Chorsbrødre møde ved Fuldmægtige (syndicos vel procuratores) til den bestemte Tid, under den Straf, som den canoniske Ret bestemmer for dem, der paa Kaldelse ei indfinde sig til Provinzialconcillium ³⁾. Concillet er ogsaa ganske vist blevet afholdt paa det bestemte Sted om end maaskee lidt senere end i Kaldelsesbrevet var antydet. Man finder nemlig, at i September Maaned 1352 Erkebiskop Olaf og de fleste norske Biskopper: Haavard af Hamar, Gisbrikt af Bergen og Gyrd af Oslo, have været tilstede i Bergen. Af Biskop Haavard af Hamar har man Brev af 3die September fra Bergen ⁴⁾, af Erkebiskoppen af 19de September sammestedsfra ⁵⁾, og Biskop Gyrd af Oslo nævnes tilligemed sin Chorsbroder Arne Ketilsøn som nærværende der den 21de September ⁶⁾. At Bergens egen Biskop Gisbrikt ogsaa har været tilstede, kan man saa meget mindre betvivle, som man af et Brev seer, at han den næstforegaaende 30te Juni var ved sit Sæde ⁷⁾. Den eneste norske Biskop, om hvis Nærværelse paa Concillet man kan tvivle, er Sigfrid af Stavanger, der muligen paa denne Tid kan have

¹⁾ N. Dipl. I. 259. Af dette Brevs Udtryk maa man slutte, at Biskop Salomon endnu paa Udstedelsesdagen, den 5te Novbr., var i Live. ²⁾ N. Dipl. II. 256. ³⁾ Brev af 1ste Juni givet „in Capelluvaghom.“ Dr. perg. N. N. Sml. fasc. 35. No. 3. ⁴⁾ N. Dipl. I. 261. ⁵⁾ N. Dipl. I. 263. ⁶⁾ N. Dipl. II. 256. ⁷⁾ N. Dipl. I. 261.

været bortreist til den pavelige Kurie. Der er forresten ingen Beslæmninger levede fra dette Concilium i Bergen; man finder kun, at flere Biskopper og Kapitter under den Sammenkomst have gjort Regnskab for den treaarige Pavetiende.

85.

Pavens Indblanding i de norske Biskoppers Valg ved Anvendelsen af sin Provisioneret. Pavetienden opkrævet, og Kongen faar et Laan af den til Krigen mod Russerne. Urdener i Kirke- og Landstyrelsen paa Island.

Det havde nu i henved halvandet hundrede Aar gaaet meget regelmæssigt til ved de norske Biskopsstoles Besættelse, idet overhovedet Kapitterne frit og uden kjendeligt Indgreb fra Pavens eller Kongedømmets Side øvede sin Valgret overensstemmende med de gamle Regler. De enkelte Undtagelser, der for Erkestolens Vedkommende havde fundet Sted, vare for Ubetydeligheder at regne og havde desuden for det meste sin Grund i særegne Omstændigheder, som næsten gjorde en Afvigelse fra Regelen nødvendig. Men ved denne Tid begyndte Paven selv at forstyrre den gode Orden i Biskoppernes Valg.

Allerede Pave Clemens VI's Fremgangsmaade ved Biskopsstiftet paa Suderøerne i 1348, da han selv indviede den nye Biskop William¹⁾, og derved gav Anledning til at Suderøernes Biskopsdømme unddrog sig Nidaros's Metropolitanhoi, var et vilkaarligt og forstyrrende Indgreb i sidstnævnte Erkestols Ret, hvilket dog maaffes i Omstændighederne, i de forandrede Statsforhold mellem Norge og Suderøerne, kan finde en Undskyldning. Værrer var det med Erkebiskop Olaf's Bestiftelse. Pavens Adfærd i denne Anledning tydede aabenbar ikke paa noget godt. Idet han nemlig, medens Erkebiskopsstolen endnu var beklædt af Erkebiskop Arne, erklærede, at han havde forbeholdt sig, naar den blev ledig, at besætte den ved Provision, altsaa uden at lade Kapitlet øve sin Valgret, og han derpaa ifølge dette Forbehold bestiftede Olaf, -- saa gav han derved temmelig utvetydig tilkjende, at en saadan Bestiftelsesmaade vel for Fremtiden kunde blive Regelen med Hensyn til Nidaros's Erkestol.

Men endnu langt videre gik Pave Clemens, idet han forbeholdt sig Provision og Disposition af alle ledige og ledig blivende Biskopsdømmer, og forordnede, at enhver Besættelse, som paa anden Maade iverkfattes, skulde være ugyldig. Man finder vel ikke, at dette Forbehold er blevet gjort gjældende ved Besættelsen af de første under Mandebøden ledigblevne norske Biskopsstole:

¹⁾ *C. o. f. II. 304—305.*

ergens, Hamars og Stavangers; men da Dølos blev ledig efter Alomon, skede det. Gyrd blev, som vi have seet, regelmæssigen valgt Dølos Kapitel og modtog ligesaa regelmæssig sin Stadfæstelse og Indvielse af Erkebiskop Olaf. Om alt dette blev Pave Clemens uretrettet. Uagtet han nu maatte indrømme, at det maa skee var foreaet uden at hverken Kapitel eller Erkebiskop kjendte hans Forbehold, at Kapitel og Erkebiskop altsaa rimeligviis havde gjort hvad de yrde i den Formening, at de handlede fuldkommen canonisk, — saa erkjendte han dog ligesuldt Valget, fordi det, som han paastod, i Irkeliigheden var ucanonisk. Denne Erkendelse af Pave Clemens blev rimeligviis afgiven om Høsten 1352. Biskop Sigfrid af Stavanger var da netop tilstede i den pavelige Kurie, uvist i hvilket Erinde; og man udnævnte nu Paven med sine Kardinalers Raad til at beklæde Dølos ledige Biskopsstol.

At Sigfrid selv paa en eller anden Maade har virket til denne Uregens Afgjørelse, omtales vel ingensteds, men er dog ikke ganske udsynligt. Dølos Biskopsstol var langt rigere end Stavangers, og Sigfrid stod sig saaledes vel ved Byttet. Man finder ikke, at hverken Biskop Gyrd, eller Dølos Kapitel, eller Erkebiskop Olaf har nedlagt nogen Indsigelse mod den pavelige Foranstaltning; og de kunde vel heller godt gjøre det, skjønt den aabenbar greb ind i deres alles canoniske Ret. Gyrd veg, som det lader, uden Modsigelse sit Sæde for Sigfrid, og denne havde allerede den 6te Mai 1353 taget Dølos stol i Besiddelse¹⁾, medens Gyrd i et Brev af 18de Juli samme Aar benævnes: fordm udsvalgt til Dølos Biskop (olim in episcopum locensem electus)²⁾. Imidlertid var Clemens VI død i Avignon den 6te December 1352, og den 18de i samme Maaned blev Innocentius VI, ogsaa en Franskmænd, valgt til Pave. Innocentius udnævnte sig som Kardinal taget Deel i Sigfrids Udnævnelse; men han udnævnte dog Medsynk med den haardt behandlede Gyrd, om hvis Dygtighed han var overbevist, og beklædede ham den 8de Januar 1354 med sine Kardinalers Raad til Stavangers ledige Biskopsstol³⁾. Innocentius godkjendte saaledes sin Formands Fremgangsmaade og tilstod den. Det stavangerske Kapitel maatte naturligviis, uden at man oye sin Valgret, modtage Gyrd som sin Biskop.

Hvor forstyrrende saadanne pavelige Provisioner maatte virke paa

¹⁾ R. Dipl. II. 261.

²⁾ R. Dipl. I. 268.

³⁾ Hele denne Sags Gang findes oplyst i Pave Innocentius VI's Udnævnelsesbrev for Gyrd, givet i Avignon den 8de Januar 1354, bevaret i Transcript paa Pergam. ved „frater Johannes ep. Gardensis (Jon Stalle)“ dat. Dølo in vigilia ascensionis Domini (21de Mai) 1354 A. N. Sml. fasc. 35. No 4. Allerede før den Dag var altsaa Pavens Brev af 8de Januar kommet til Norge, og Gyrd bleven bekendt med sin Beskikkelse til Stavanger.

Kirkeordenen, er let at indse, ligesom ogsaa hvilken Afgang herved aabnedes for ærgjerrige Prælater til at indsnige sig paa ulovlige Bete, ved Hjælp af Bestikkelser og Smiger, i Biskopsembederne. Men Provisioner vare nu engang komne i Mode ved den pavelige Kirke, holden ved denne Besættelsesmaade af Biskopsstolene uden tvivl især tilfælde tvende Ting: først at lægge den pavelige Magtfuldkommenhed i Kirken ret klarligen for Dagen; og dernæst at skaffe det apostoliske Stakkammer en Indtægt. Thi enhver Biskops umiddelbare Afhængighed af Paven blev ved Provisionen paa det haandgribeligste tydeliggjort, og Provisionen gaves dertilmed sjelden gratis. Forresten gik Paverne med Hensyn til den norske Kirke samme Bete som med de øvrige Rom undergivne Kirker. De løste først Metropolitanforholdet i selve Kirken, idet de formindskede Metropolitanens Ret over hans Biskopper, naturligtvis for at han ikke skulde blive for selvstændig i Metropolitanomraade til Skade for deres egen Myndighed. Dernæst understøttede de Kathedralkirkernes Kapitler mod deres Biskopper og tillod dem paa en Maade at fideordne sig disse i Biskopsdommets Styrelse, — dette var for at give Biskoppernes Myndighed i deres Omraade en Modvegt, som Pavedømmet, naar det gjaldt at ydmyge en opsættig Biskop, kunde benytte til sin Fordeel. Endelig indtrængte de sig i Kapitlernes Valgret for ogsaa til egen Fordeel at svække disse betydningsfulde Kollegiers Indflydelse, der vel kunde tænkes under disse Omstændigheder at kunne blive Pavedømmet farlige. Ved denne Mafærd troede vistnok Paverne at befordre Pavedømmets Magtfulde, da de indordnede under den umiddelbart alle Kirkens Kræfter. Men de den viste, at de høieligen bedrog sig, og at de ved egenmægtigen at gribe forstyrrende ind i den fra gamle Tider grundlagte, og af ældre Tider med saa stort Skarpsind og med saa megen Omsigt uddannede hierarchiske Kirkeorden, netop undergrove Hierarchiets Grundvold og fremkaldte Pavedømmets Fornedrelse og Afmagt.

Hvad den norske Kirke angaar, da tør man vel ikke paasta, at dens Biskopsstoles Besættelse ved pavelig Provision fra denne Tid af blev Regelen; thi ogsaa senere synes dog Kapitlerne at have faaet nytte sin Valgret. Men allerede den uafviselige Kjendsgjerning, at Paven, uden canomisk Grund, blot ved en vilkaarlig Anvendelse af sin kirkelige Magtfulde, tillod sig, naar ham saa lystede, at omskyrte Kapitlernes Valg og sætte sin Provision i Stedet, — allerede denne Kjendsgjerning maatte fratage det saa vigtige Valgsystem en stor Deel af dets Holdning og gøre Kapitlerne lunkne i Opfyldelsen af deres Valgertald.

Imidlertid dreyes Indsamlingen af den treaarige Paveiende i Norge med Iver. Den pavelige Nuntius i de tre nordiske Riger for

dette Kælligendes Styk, Overindsamleren, Johannes Guisberti, Sønnes af Døpæt, var personlig tilstede i Sverige i Slutningen af 1350 *) og under hans Overopfigt drev Abbed Arnulf af Døpæt og Broder Ingvald af samme Kloster som hans fuldmægtige Underindsamlere (subcollectores) Sagen i Norge, saaledes at de ogsaa udsendte Peterspengen. Biskopperne samt Kapitlerne besørgede den nødvendige Indskrænkning af begge Dele i de forskjellige Biskopsdommer og afgave igjen det Opbaarne under Regnskab til hine Indsamlere. Den 20de August 1351 vare de to Indsamlere i Bergen og modtoge her af Kapitlet en Deel af hvad dette havde opbaaret, nemlig 451 Mark norsk Mynt, 50 Pd. Sterk. og noget mere i anden Mynt. Alt havde ikke kunnet inddrives paa Grund af den store Dødelighed, som havde raaset ²⁾. Den 31te October næst efter modtog de i Oslo 500 Mark norsk Mynt af den stavangerste Biskop Sigfrids og hans Kapitals fuldmægtige paa Stavangers Biskopsdommes Vegne ³⁾. Den paafølgende 5te November udbetledes dem ligeledes i Oslo, paa Oslo Biskopsdommes Vegne, den betydelige Sum 4757 Mark norsk Mynt i Havelønde og 478 Mark i Peterspenge ⁴⁾. I 1352 den 20de September modtog de i Bergen af Biskop Haavard af Hamar paa Hamars Biskopsdommes Vegne 760 Mark norsk Mynt i Havelønde, men kun 15 Mark i Peterspenge ⁵⁾. Den næstfølgende 18de September modtog de af Bergens Kapitlet i yderligere Afbetaling 200 Mark norsk Mynt, 11 Pd. St. og noget mere i andre Myntsorter samt lidt over 27 Mark norsk i Peterspenge; dette var med Bantskæftens Indbrevet paa Grund af den store Dødelighed, som havde hersket ⁶⁾. Endelig Dagen efter, den 19de September, betalte Erkebiskop Olaf, som det lader ogsaa i Bergen, til Kong Magnus's Sædelad, ifølge de tvende Indsamleres Forlangende, for sig og sin Kirke i Havelønde 2100 Mark norsk Mynt, hvilket Kongen skulde modtage til sit Brug ifølge Overeenskomst mellem ham og den pavelige Nuntius ⁷⁾. Det følgende Aar 1353, den 18de Juli, i Oslo, afsagde Indsamlerne Abbed Arnulf og Broder Ingvald for selve Nuntius, Johannes Guisberti, i flere Vidners Overvær, blandt hvilke Biskop Sigfrid af Oslo og Gyrd, fordum Electus til Oslo, — sit Høvedregnskab for Alt det i Norges 5 Biskopsdommer Indsamlede, Peterspengen med Bregnet. Det adbyrder: for Nidaros's Biskopsdomme 2100 Mark, for Oslos 5236 Mark, for Bergens 1306 Mark, for Stavangers 531 Mark, og for Hamars 765 Mark, tilsammen 10028 Mark, alt norsk Mynt, af hvilket 7½ Mark gik paa 1 Hund Sterling, selgelig 1337 Pd. (el. Mark?)

*) Samh. D. 6. XII. 245. ²⁾ N. Dipl. I. 258. ³⁾ N. Dipl. I. 259. ⁴⁾ N. Dipl. I. 259—260. ⁵⁾ N. Dipl. I. 261. ⁶⁾ N. Dipl. I. 262. ⁷⁾ N. Dipl. I. 263.

Sterling d. e. godt Sold. Men hele denne Sum havde Indsamlerne, ifølge den pavelige Nuntius's udtryffelige Befaling, overgivet Kong Magnus eller hans Fuldmægtige, og derfor modtaget Tilfaaelskæber med Kongens Segl. Over det Hele blev et Notarialinstrument udfærdiget ¹⁾).

Forholdet mellem Pavetienden af de forskjellige Biskopsdomme er paafølgende: af Oslos meer end dobbelt saa stor som af Nidaros's, meer end tre Gange saa stor som af Bergens, omtrent sex Gange saa stor som af Hamars og næsten ni Gange saa stor som af Stavangers. I Oslos Biskopsdomme maa altsaa have været en forholdsvis stor Mængde rige Beneficiær, ligesom vi have seet før, at Oslos Biskopskol vurderedes lige med Nidaros's i Rigdom ²⁾. Af Peterspengens Størrelse kunne vi med mindre Bestemthed slutte noget, da vi ikke vide for hvor mange Aar den var samlet; men er de 478 Mark for Oslos Biskopsdomme Peterspengen for samme Tid som den for Bergens Biskopsdomme var 143 Mark og for Hamars kun 15 Mark ³⁾, saa saa vi ud, at Oslos Biskopsdomme efter den store Mandedød har haft en tre Gange saa stor Befolkning som Bergens, og en meer end tredive Gange (!) saa stor Befolkning som Hamars; thi Peterspengen udrededes efter Mandtallet. Uden tvivl maa Oslos Biskopsdomme have lidt forholdsvis ringe ved Mandedøden, uagtet dog ogsaa der ved Sogdommens Slutning, eller strax efter dens Døds i 1350 (om Baarn), klagedes over Folkemangel, „saaledes at man ei kunde faa Folk til at træffe Tiendefornet“ ⁴⁾. Hamars Biskopsdomme (Opplandene) havde derimod have lidt mest. Ellers er der fra Bergens Biskopsdomme alene udtryffeligt klaget over Banfælgigheden ved at inddrive Pavens Tilkommende paa Grund af den Udelæggelse, Farsotten havde voldet ⁵⁾).

Det er allerede antydet, at de Penge Johannes Guilaberti indbrev i Norge for det pavelige Skatkammer, blev overdragne Kong Magnus, og det samme var ganske vist ogsaa Tilfælde med de Summer, han samlede i Sverige og Skaane. Grunden hertil var, at Magnus fremdeles laa i Krig med Russerne, og da Krigen sagdes at gjælde disses Omvendelse fra deres schismatiske og hætterste Tro til den romerske Kirkes Lære, paa kaldte han Pavens Hjælp. Efter Krigsbegivenhederne i 1348 og 1349, hvilke ovenfor ere berørte ⁶⁾, indtraadte, som det synes, en Stands i Krigens Førelse, bevirket ved

¹⁾ N. Dipl. I. 264—268. ²⁾ S. o. f. II. 298. ³⁾ N. Dipl. I. 266, 267.

⁴⁾ Kongebrev af Bde Aug. 1350 fra Tunsberg, i Anledning af Biskoppen af Oslos Klage over Folkets Eftersættelse i at udrede Tiende. Dr. perg. N. M. Sm. fasc. 35 No. 13. ⁵⁾ S. o. f. II. 353. ⁶⁾ S. o. f. II.

Handbuden, der ikke alene hersede Norge og Sverige, men ogsaa udbrede sig med al sin Udelæggelse til Rusland, og saaledes lammede begge de stribende Magter. Magnus havde imidlertid ei opgivet sin Plan, at udvide sit Rige og derhos den romerske Kirkes Omraade mod Osten og paa de novgorodske Rusers Befostring, og han synes fra sit første Tog at have vedligeholdt sine Forbindelser med de til det første Rige nærmest grændsende Kareler og Ingrer. Nu var der saa meget større Grund til at søge Paven's Hjælp, som Pesten havde svækket hans Riger og sat ham ud af Stand til at modstaa med Kraft Russernes Indfald og Udelæggelser i de ved hans tidligere Tog vundne Landskaber. Han lod Pave Clemens VI dette vide; og Clemens tilskrev den 15 Mars 1351 fra Avignon Erkebiskopperne af Lund, Upsal og Ridaros samt deres Bysbiskopper med Opmuntring til at lade prædike Korstog mod Russerne i de tre nordiske Riger, og formaa Nordmændene og Danerne at komme Sverige til Hjælp, der ved Pesten var udtømt for Folk ¹⁾.

Før denne pavelige Skrivelse blev udstædt, havde allerede Magnus sat sig i Bevægelse og var dragen til den russiske Grændse med en Hær, til hvilken ogsaa Norge gav Bidrag. Han skal efter de norske Annaler i 1351 have vundet nogle Fordele, dog ikke af Betydning ²⁾. Magnus var, som af Breve viser sig, den 17de Februar 1351 i Riga og den næste Døgn April i Lifland ³⁾. Paa denne Tid maa altsaa ganske vist Toget have fundet Sted, og er maaskee paabegyndt allerede i Slutningen af foregaaende Aar. Men den 15de Mai 1351 var han igjen i Aabo i Finland og den 8de Juni i Stokholm ⁴⁾. Toget var da, som det lader, allerede til Ende, og det før Virkningerne af den pavelige Korstogsopfordring kunde have vist sig. Rimeligvis bleve disse Virkninger heller ikke store, da de nordiske Rigers Lande endnu altsaa meget maatte føle det haarde Slag, Pesten havde tilføjet dem. Magnus's sidste Tog havde desuden, efter alt Udseende, ikke havt et Udfald, der kunde opmuntre Folk til at stunde efter et nyt.

Men Sveriges Stilling var farlig: Russerne kunde ville hevne sig, Forsvarsmidlerne mod dem vare ganske vist daarlige, og Kongens Skatkammer tomt. Da nu just Indsamlingen af Pavetienden var i fuld Gang, og den pavelige Nuntius personlig tilstede i Sverige, saa var det, under de forhaandværende Omstændigheder ganske naturligt, at Magnus henvendte sig til ham om Pengehjælp. Pavetienden var jo bestemt til Christenhedens Forsvar; om den anvendes mod Tyrkerne eller Russerne kunde gjælde lige meget, da begge vare Paven's, sø

¹⁾ Sæhm D. S. XIII. 259; Lagerbr. III. 397—398. Den sidste henfører Paven's Brev rigtigst til 1350. ²⁾ Jøll. Ann. 284. ³⁾ Lagerbr. III.

413, 414. ⁴⁾ Lagerbr. III. 414; Lappenb. II. 412.

Sterling d. e. godt Sølv. Men hele denne Sum havde Indsamlerne, ifølge den pavelige Nuntius's udtryffelige Befaling, overgivet Kong Magnus eller hans Fuldmægtige, og derfor modtaget Tilstaelfebrev med Kongens Segl. Over det Hele blev et Notarialinstrument udfærdiget ¹⁾).

Forholdet mellem Pavetienden af de forskjellige Biskopsdømmer er paafaldende: af Oslos meer end dobbelt saa stor som af Nidaros's, meer end tre Gange saa stor som af Bergens, omtrent sex Gange saa stor som af Hamars og næsten ni Gange saa stor som af Stavangers. I Oslos Biskopsdømme maa altsaa have været en forholdsviis stor Mængde rige Beneficier, ligesom vi have seet før, at Oslos Biskopsstol vurderedes lige med Nidaros's i Rigdom ²⁾. Af Peterspengens Størrelse kunne vi med mindre Bestemthed slutte noget, da vi ikke vide for hvor mange Aar den var samlet; men er de 478 Mark for Oslos Biskopsdømme Peterspengen for samme Tid som den for Bergens Biskopsdømme var 143 Mark og for Hamars kun 15 Mark ³⁾, saa saa vi ud, at Oslos Biskopsdømme efter den store Mandedød har haft en tre Gange saa stor Befolkning som Bergens, og en meer end tredive Gange (!) saa stor Befolkning som Hamars; thi Peterspengen udrededes efter Mandtallet. Udentviol maa Oslos Biskopsdømme have lidt forholdsviis ringe ved Mandedøden, uagtet dog ogsaa der ved Eggdommens Slutning, eller strax efter dens Dødhør i 1350 (om Baaren), klagedes over Folkemangel, „saaledes at man ei kunde saa Folk til at trefte Tiendeforret“ ⁴⁾. Hamars Biskopsdømme (Opplandene) skulde derimod have lidt mest. Ellers er der fra Bergens Biskopsdømme alene udtryffeligt klaget over Banfælgeligheden ved at inddrive Pavens Tilkommende paa Grund af den Ddelæggelse, Farsotten havde voldet ⁵⁾).

Det er allerede antydet, at de Penge Johannes Guilaberti indbrev i Norge for det pavelige Skatkammer, bleve overdragne Kong Magnus, og det samme var ganske vist ogsaa Tilfælde med de Summer, han samlede i Sverige og Skaane. Grunden hertil var, at Magnus fremdeles laa i Krig med Russerne, og da Krigen sagdes at gjælde disses Omvendelse fra deres schismatiske og fjætterste Tro til den romerske Kirkes Lære, paafaldte han Pavens Hjælp. Efter Krigsbegivenhederne i 1348 og 1349, hvilke ovenfor ere berørte ⁶⁾, indtraadte, som det synes, en Stands i Krigens Førelse, bevirket ved

¹⁾ N. Dipl. I. 264—268.   ²⁾ S. o. f. II. 298.   ³⁾ N. Dipl. I. 266, 267.

⁴⁾ Kongebrev af 3die Aug. 1350 fra Lunsberg, i Anledning af Biskoppen af Oslos Klage over Folkets Sjædesløshed i at udrede Tiende. Dr. perg. i N. N. Sml. fasc. 35 No. 13.   ⁵⁾ S. o. f. II. 353.   ⁶⁾ S. o. f. II.

Naudeboden, der ikke alene hersede Norge og Sverige, men ogsaa udbredte sig med al sin Udelæggelse til Rusland, og saaledes lammede begge de stæbende Magter. Magnus havde imidlertid ei opgivet sin Plan, at udvide sit Rige og derhos den romerske Kirkes Omraade mod Osten og paa de novgorodske Rusfers Beforsning, og han synes fra sit første Tog at have vedligeholdt sine Forbindelser med de til det svenske Rige nærmest grændsende Kareler og Ingrier. Nu var der saa meget større Grund til at søge Paven's Hjælp, som Pesten havde forøkket hans Riger og sat ham ud af Stand til at modstaa med Kraft Russernes Indfald og Udelæggelser i de ved hans tidligere Tog vundne Landstæder. Han lod Pave Clemens VI dette vide; og Clemens tilstrev den 15 Martz 1351 fra Avignon Erkebiskopperne af Lund, Upsal og Ahdarø samt deres Lydbiskopper med Opmuntring til at lade prædike Korsstog mod Russerne i de tre nordiske Riger, og formaa Nordmændene og Danerne at komme Sverige til Hjælp, der ved Pesten var udtømt for Folk ¹⁾.

Før denne pavelige Skrivelse blev udstædt, havde allerede Magnus sat sig i Bevægelse og var dragen til den russiske Grændse med en Hær, til hvilken ogsaa Norge gav Bidrag. Han skal efter de norske Annaler i 1351 have vundet nogle Fordele, dog ikke af Betydning ²⁾. Magnus var, som af Breve viser sig, den 17de Februar 1351 i Riga og den næste Uden April i Hapsal i Estland ³⁾. Paa denne Tid maa altsaa ganske vist Toget have fundet Sted, og er maaskee paabegyndt allerede i Slutningen af foregaaende Aar. Men den 15de Mai 1351 var han iggen i Aabo i Finland og den 8de Juni i Stokholm ⁴⁾. Toget var da, som det lader, allerede til Ende, og det før Virkningerne af den pavelige Korsstogsopfordring kunde have vist sig. Rimeligvis bleve disse Virkninger heller ikke store, da de nordiske Rigers Lande endnu altfor meget maatte føle det haarde Slag, Pesten havde tilføjet dem. Magnus's sidste Tog havde desuden, efter alt Udseende, ikke havt et Udfald, der kunde opmuntre Folk til at stunde efter et nyt.

Men Sveriges Stilling var farlig: Russerne kunde ville hevne sig, Forsvarsmidlerne mod dem vare ganske vist daarlige, og Kongens Skatkammer tomt. Da nu just Indsamlingen af Pavetienden var i fuld Gang, og den pavelige Nuntius personlig tilstede i Sverige, saa var det, under de forhaandværende Omstændigheder ganske naturligt, at Magnus henvendte sig til ham om Pengehjælp. Pavetienden var jo bestemt til Christenhedens Forsvar; om den anvendes mod Tyrkerne eller Russerne kunde gjælde lige meget, da begge vare Paven's, for

¹⁾ Sæhm D. S. XIII. 259; Egerbr. III. 397—398. Den sidste henfører Paven's Brev rigtigthen til 1350. ²⁾ Søl. Ann. 284. ³⁾ Egerbr. III. 413, 414. ⁴⁾ Egerbr. III. 414; Lappensb. II. 412.

gelig ogsaa Christendommens Fiender. Johannes Guilaberti havde ikke godt ved ganske at afvise Kongens Ansøgning, og bevilgede ham, rimeligvis efter nærmere Overlæg med Kurien, en Sum af 15000 Florener eller Gylden, dog kun som et Laan, hvilket Kongen senere skulde tilbagebetale det apostoliske Skatkammer ¹⁾). Denne Sum har rimeligvis været Udbyttet af den hele Pavetiende af Norge, Sverige og Skaaer, og den har, som det lader, gaaet i Kongens Kasse efter haanden som den blev indtrævet.

Laanet blev dog neppe anvendt efter Bestemmelse. Man finder nemlig ikke Spor til at Magnus har foretaget flere Tog mod Russerne end de allerede gjorde; og Pengene ere rimeligvis blevene for største Delen bortblede af den letfindige Konge paa andre Forretninger, som ingen Betydning havde for den romerske Kurie. Krigen med Rusland synes at være døet hen af sig selv paa Grund af det russiske Riges daværende Afmagt, og Kong Magnus's Egegyldighed. Men vi skulle senere see, i hvilken Forlegenhed Kongen kom, da Laanet efter flere Aars Forløb fordredes gjenbetalt.

At der ved denne Tid ikke overalt var den bedste Orden i den norske Kirke, viste sig især paa Island. Vi have seet, hvor forhadte de tvende norske Biskopper Jon Sigurds søn og Drm Aslaks søn der havde gjort sig ved deres Strengbed og Udfugelser, og hvorledes Drm, da Nordlænderne gjorde aabenbar Dyrstand mod ham, i 1347 havde maattet ty til Norge for at søge Beskyttelse hos den mod ham gunstige stemte Konge ²⁾). Drm troste sig i flere Aar ikke til at vende tilbage til sit Sæde, og da imidlertid Jon Sigurds søn af Skaalholt døde i 1348, og hans Eftermands Indvielse forstøvedes ved Mandobøden ³⁾, var Island i over to Aar uden Biskop. I 1350 lykkedes det Biskop Drm at udvirke af Kongen, under dennes Ophold i Bergen, et nyt Brev af 2den Juni, (en halv Aar for Botulsmesse) beseglet af Kansleren Arne Aslaks søn i Kongens Overvær. Det var endnu strengere end det tidligere af 1346, indeholdt truende Ord mod de opsætsige Bønder og stævne de otte af biskes Formænd, alle anselige Hovdinge til Norge for der at forsvare sin Sag for Kongen eller hans Drotsete ⁴⁾.

Forfremmet med dette Brev drog endelig Drm den følgende Sommer 1351, efter henvendte fire Aars Fraværelse tilbage til sit Biskopdomme, uidentivl noget tryggere derved, at den nye Biskop af Skaalholt, Gyrd Ivar søn, samtidigen for til Island og indtog sit Sæde. Men Drm fandt den gamle Opsætsighedsaand hos Nordlænderne endnu i fuldt Liv, og han dæmpede den ikke ved at banskette

¹⁾ Egbr. III. 393, 394. ²⁾ S. o. f. II. 303 f. ³⁾ S. o. f. II. 304, 342.

⁴⁾ *Stnu Joh.* I. 433—435.

i 1352 en af sine Hovedmodstandere, Benedikt Kolbeinsson, og fængsle dennes Svends for at paatvinge dem en streng Pontifikens ¹⁾. Hans Modstandere gavede dog for saavidt efter, at de adlede Kongens Styrning og drog til Norge for at tale sin Sag. Denne tog en bedre Vending for dem, end Biskoppen rimeligvis havde ventet. De indseende Bønder skulde nemlig i 1353 være komne tilbage til Island med Kongebrev, der bød Biskopperne at aflade alle nye Fordringer, og Biskop Orm at lase dem af sine Modstandere, som han havde bannet ²⁾.

Men Biskop Orm synes ikke at have været tilfreds med dette Sagens Udfald. Han vilde atter prøve sin Indflydelse hos Kong Magnus og fór i 1354 paa ny til Norge ³⁾. Hans Stræben synes denne Gang især at have gaaet ud paa at udvirke en kongelig Beskæmmelse for, at den Christenret, som gjaaldt i Staalhøltis Biskopsdomme, ogsaa skulde gælde i Høles, navnlig med Hensyn til Tjende og Biskoppens Visitationsskettigheder. Dette lykkedes ham ogsaa. Thi den 19de October 1354 blev af Kong Magnus, eller i hans Navn, i Bergen udstedt et Brev, besejlet af Dr. Orm Gyskeinson, der her kaldes Kongens Sekretar, hvori bødtes, at den Christenret, der gjaaldt paa Islands Sydland, ogsaa skulde gælde paa Nordlandet, og at ingen Sag skulde søges efter nogen anden ⁴⁾.

Denne Forordning har almindelig været forklaret saaledes, at Biskop Arne Thorlaksøns Christenret af 1274, hvilken i Hovedsagen var den samme som Erkebiskop Jøns, derved fik kongelig Stadsfæstelse som den enegældende paa Island, da den tidligere kun havde gjaaldt for Staalhøltis Biskopsdomme ⁵⁾. I Forordningen nævnes dog ingen Christenret udtrykkeligen, og Gyldigheden af Arne Thorlaksøns for Staalhøltis Biskopsdommes Vedkommende kan næppe med Rette paaskæns at have været nogensteds tidligere godkendt af Konges Røng. Maaskee forklarer man rettest Forordningen saaledes, at den Christenret, som i Brugen havde vundet Hevd paa Sydlandet, og ogsaa skulde gælde paa Nordlandet; og dermed mentes ubestridt i Grunden den ældre, Thorlaks og Ketils Christenret, hvilken dog nu i Brugen var bleven betydelig afændret efter Arnes. Det er da gaaet til paa Island med Arnes Christenret ligesom i Norge med dens Forbilde, Erkebiskop Jøns, — at den uden nogen egentlig kongelig Stadsfæstelse, ved at anvendes til Berigtigelse og Guldstændiggjørelse af den forældede og utidsvarende ældre, egentlig lovedtægter og Stadfæstede, efterhaanden og saagodt som uformærket har overtaget denne og vundet Hevd i Brugen.

¹⁾ Jøf. Ann. 284, 286. ²⁾ Jøf. Ann. 289. ³⁾ Gm. 6. ⁴⁾ Jøf. Jøf. I. 436. ⁵⁾ Jøf. Jøf. I. 539, 540.

Hvad forresten Biskop Drm angaar, da vendte han, som det la-
der, ei meer tilbage til sit Sæde i Høle, men døde i Norge den 1ste
November 1356 ¹⁾). Islænderne sørgede ikke over hans Død. Af
de 14 Aar, han havde været Biskop, havde han tilbragt henved Halv-
delen udenfor Island, selskabet med de Stridigheder, han havde med
sine Undergivne, og der bemærkes om ham, at man ei finder Spor
til at han paa nogen Maade har ophulpet sit Biskopsdømme enten i
aandelig eller i materiel Henseende ²⁾).

Desværre bleve Biskopper som Drm efter denne Tid ikke længer
nogen Sjældenhed paa Island, og Misgreb fra den geistlige og verds-
lige Styrelses Side forenede sig med Uaar og Landplager til Folkets
Fordærvelse. Saalænge Biskopperne der vare indfødte Mænd, der
nøie kjendte Landets og Folkets Leilighed, og desuden tildeels i Slegt-
forbindelse med dets verdslige Høvdinge, vare de mægtige Støtter
for den indre Orden og Talsmænd for det almindelige Bedste baade
i Hjemmet og hos Norges Konge. Flere af de tidligere norske Bi-
skopper der vare ogsaa Mænd af Duellighed og god Villie, der stræbte
at opfylde sin Skyldighed, om de end ikke altid havde Indfødtes
aabne Blik for Landets Lær og Landets Brøst. Men Jon Sig-
urdsøn af Staalholt og Drm Askaksøn af Høle vare
Forløbere for en lang Række af Biskopper, der med Udlandingers al-
mindelige Ukyndighed om Landets Skik forenede verdsligt Sindelag,
Eigegyldighed for sit geistlige Kald og for sine Undergivnes Lær,
samt som oftest en høj Grad af Egennyttighed. Fra nu af seer man
jævnlig de islandste Biskopper kappes med Landets verdslige Høvdinge
i Hersekynd, Trættekærlighed og Almuens Udsugelse. Og den norske
Styrelse gav dem heri ved sin Eigegyldighed og Kortsynthed sit
Hænder. Norges Konger begyndte nu og vedbleve i lang Tid at
anse Island som et Skatland i Ordets egentligste Betydning, som et
Land, der lod under Norges Kongedømme blot for at skaffe dets
Indtægter en Smule Forøgelse, ikke for at nyde dets kraftige Bær-
til indre Freds og Ordens Opretholdelse. Det bedste Bevis paa
Kong Magnus's Anskuelse af sit Forhold til Island og paa hans Ei-
gegyldighed for dets sande Vel er det Skridt, han i 1354 gjorde,
idet han bortleiede alle kongelige Indtægter af Den, faste og uaf-
ligesaavel Skat og Skyld som Sagere, for tre Aar til en vis Jost
Bisfusøn Holm, hvem han for samme Tid udnævnte til Hirdsyrer

¹⁾ Baade Finn Jonsøn (II. 199) og Espolin (p. 1 c. 56) antage, at han er
død i Norge; de islandste Annalers Udkryk (288) er imidlertid utvibelligt og
kunde vel forklæres som om Meningen var, at han døde i Høle, hvilket dog
igen beres senere Beretning (290) synes at modsiges. ²⁾ Finn Joh. II.
199, 200; Espol. Aarb. p. 1. c. 56.

eller Befalingsmand over Landet¹⁾. Denne Fremgangsmaade blev senere mange Gange gjentagen, og man kan let tænke sig til hvilke Udføgelser og Billaarligheder den maatte give Anledning. Og med alt det synes Isøendingerne dog at have baaret Gudhed for Magnus og at have tilfrevet ikke hans Udygtighed eller Mangel paa god Bille, men sine egne Stormænds Egennytte de Ildelser, de maatte udstaa.

86.

Styrelsesforandring i Norge i 1350. Drm. Espkelusson bliver Drotssete. Rigets indre Historie 1350—1355.

Vi maa nu igjen kaste et Blik paa Norges verdslige Styrelse og se hvilken Bending den havde taget i de senest omtalte Aar. Det er ovenfor paavist, hvorledes Forandringen af 1343 og 1344, hvorved Norges og Sveriges fremtidige Adskillelse under hver sin Konge vedtoges, synes at have virket til mere Orden i den norske Rigsstyrelse, navnlig den der ved at Kanslerembedet efter flere Aars Forløb igjen blev besat, Raadsmøderne hyppigere, og Raadets Myndighed til at handle i Kongens Navn og ved Kansleren benyttede hans norske Segl i hans Forværelse fra Norge udvidet²⁾. I Tiden fra 1345 til 1350 maa Kansleren, Hr. Arne Axlakson, antages at have været den levende Kraft i Styrelsen, som den var, i Egenkab af det norske Kongesegl Bogst, paa en Maade repræsenterede Kongen, naar denne ei selv var tilstede. Men i 1350 foregik atter en Forandring i Rigsstyrelsen; den lste synes at have været af ganske ringe Betydning. En Drotssete blev nemlig i dette Aar atter udnævnt for Norge, og det norske Kongesegl givet ham i Berge.

I Begyndelsen af 1349 var Kong Magnus i Norge, hvorhen han maa være dragen ikke længe efter sin Tilbagekomst til Sverige fra det russiske Tog³⁾. Fra Oslo udstedte han den 27de Februar 1349 et Brev, hvori han stadfæstede Nidaros's Kirkes Privilegier og Friheder, hvilket Brev blev beseglet i hans eget Overvær⁴⁾; og den 1ste Marts udstedte han sammestedsfra tvende Breve: det ene angaaende en Almennyngling i Gudbrandsdalen, beseglet med hans Sekret (mindre Segl) i hans eget Overvær⁵⁾, det andet angaaende Mariæ Kirken i Oslo, beseglet af Kansleren Arne Axlakson, ligeledes i Kongens Overvær⁶⁾. Den 13de April s. A. var han paa Baahus Slot, hvorfra han udstedte det før omtalte Brev angaaende de kongelige

¹⁾ Jøll. Ann. 286. ²⁾ S. o. f. II. 294 f. ³⁾ S. o. f. II. 307. ⁴⁾ N. Dipl. II. 246. ⁵⁾ Dr. perg. i Bergens Museum. ⁶⁾ Dr. perg. i N. N. S. fasc. 53 No. 10.

Hvad forresten Biskop Drm angaar, da vendte han, som det la-
der, ei meer tilbage til sit Sæde i Høle, men døde i Norge den 1ste
November 1356¹⁾. Islænderne sørgede ikke over hans Død. Af
de 14 Aar, han havde været Biskop, havde han tilbragt henved Halv-
delen udenfor Island, selskabet med de Stridigheder, han havde med
sine Undergivne, og der bemærkes om ham, at man ei finder Spor
til at han paa nogen Maade har ophulpet sit Biskopsdømme enten i
aandelig eller i materiel Henseende²⁾.

Desværre bleve Biskopper som Drm efter denne Tid ikke længer
nogen Sjældenhed paa Island, og Misgreb fra den geistlige og verd-
lige Styrelses Side forenede sig med Uaar og Landeplager til Folkets
Fordærvelse. Saalænge Biskopperne der vare indfødte Mænd, der
nøse kjendte Landets og Folkets Leilighed, og desuden tildeels i Slegt-
forbindelse med dets verdslige Høvdinge, vare de mægtige Støtter
for den indre Orden og Talsmænd for det almindelige Bedste baade
i Hjemmet og hos Norges Konge. Flere af de tidligere norske Bi-
skopper der vare ogsaa Mænd af Duellighed og god Villie, der stræbte
at opfylde sin Skyldighed, om de end ikke altid havde Indfødtes
aabne Blik for Landets Lær og Landets Brøst. Men Jon Sig-
urds søn af Skaalholt og Drm Askafs søn af Høle vare
Forløbere for en lang Række af Biskopper, der med Udlandingers al-
mindelige Ukyndighed om Landets Skik forenede verdsligt Sindelag,
Eigegyldighed for sit geistlige Kald og for sine Undergivnes Lær,
samt som oftest en høj Grad af Egennyttighed. Fra nu af seer man
jævnlig de islandste Biskopper kappes med Landets verdslige Høvdinge
i Herfelyst, Trættestærhed og Almuens Udsugelse. Og den norske
Styrelse gav dem heri ved sin Eigegyldighed og Kortsynthed sin
Hænder. Norges Konger begyndte nu og vedbleve i lang Tid at
anse Island som et Skatland i Ordets egentligste Betydning, som et
Land, der lød under Norges Kongedømme blot for at skaffe dets
Indtægter en Smule Forøgelse, ikke for at nyde dets kraftige Bær-
til indre Freds og Ordens Opretholdelse. Det bedste Bevis paa
Kong Magnus's Anskuelse af sit Forhold til Island og paa hans Ei-
geggyldighed for dets sande Vel er det Skridt, han i 1354 gjorde,
idet han bortleiede alle kongelige Indtægter af Den, faste og uafst, ligesaa-
vel Skat og Skyld som Sagere, for tre Aar til en vis Juar
Bisfus søn Holm, hvem han for samme Tid udnævnte til Hirdsyrer

¹⁾ Baade Finn Jonsøn (II. 199) og Espolin (p. 1 c. 56) antage, at han er
død i Norge; de islandste Annalers Udkryk (288) er imidlertid utvibelligt og
kunde vel forklæres som om Meningen var, at han døde i Høle, hvilket dog
igen deres senere Beretning (290) synes at modsiges. ²⁾ Finn Joh. II.
199, 200; Espol. Aarb. p. 1. c. 56.

eller Befalingsmand over Landet¹⁾. Denne Fremgangsmaade blev senere mange Gange gentagen, og man kan let tænke sig til hvilke Udfølgelser og Vilkaarligheder den maatte give Anledning. Og med alt det synes Isøendingerne dog at have baaret Gødhed for Magnus og at have afstrevet ikke hans Udygtighed eller Mangel paa god Dukt, men sine egne Stormænds Egenlybte og Uvildselser, de maatte udføre.

86.

Styrelseforandring i Norge i 1350. Drm. Gyrdalsen bliver Drofsete. Rigtigt indre Historie 1350-1355.

Si man nu igjen kaste et Blik paa Norges verdslige Styrelse og ser hvilken Bending den havde taget i de senest omtalte Aar. Det er udenfor paatvilst, hvorledes Forandringen af 1343 og 1344, hvorefter Norges og Sveriges fremtidige Adstikelse under hver sin Konge vedtoges, synes at have virket til mere Orden i den norske Rigsstyrelse, navnlig derved at Kanslerembedet efter flere Aars Forløb igjen blev besat, Raadsmøderne hyppigere, og Raadets Myndighed til at handle i Kongens Navn og ved Kansleren benyttede hans norske Segl i handl. Sædvanelse fra Norge uddet²⁾. I Tiden fra 1345 til 1350 maatte Raadets, Hr. Arne Nilsens, antages at have været den ledende Kraft i Styrelsen, som den var, i Egenstaaelse af det norske Kongesegl. Begynder paa en Raade repræsenterede Kongen, naar denne et sekstog og afstedt. Men i 1350 foregik atter en Forandring i Rigsstyrelsen, der ikke synes at have været af ganske ringe Betydning. En Drotset blev nemlig i dette Aar atter udnævnt for Norge, og det norske Kongesegl gik ham i Berge.

I Begyndelsen af 1349 var Kong Magnus i Norge, hvorefter han maatte være brugt ikke længe efter sin Tilbagekomst til Sverige fra det russiske Tog³⁾. Fra Oslo udstedte han den 27de Februar 1349 et Brev, hvorefter han fastsættede Nidaros's Kirkes Privilegier og Friheder, hvilket Brev blev beseglet i hans eget Dørvær⁴⁾; og den 1ste Marts udstedte han sammestedsfra tvende Breve: det ene angaaende en Almeneing i Gudbrandsdalen, beseglet med hans Sekret (mindre Segl) i hans eget Dørvær⁵⁾, det andet angaaende Mariæ Kirken i Oslo, beseglet af Kansleren Arne Nilsens, ligeledes i Kongens Dørvær⁶⁾. Den 13de April f. A. var han paa Baahus Slot, hvorfra han udstedte det før omtalte Brev angaaende de kongelige

¹⁾ Jørl. Ann. 286. ²⁾ S. o. f. II. 294 f. ³⁾ S. o. f. II. 307. ⁴⁾ N.

Dist. II. 246. ⁵⁾ Dr. perg. i Bergens Museam. ⁶⁾ Dr. perg. i N.

N. S. fasc. 53 No. 10.

Apellers Frihed for Pavestonden ¹⁾). Senere paa Aaret, maaskee da den store Mandebød var ubrudt i Bergen, synes han at være dragen til Sverige og at have opholdt sig der, medens Farsotten rejsede sou vænst i Norge. Han var i det mindste i Vekeraas i Begyndelsen af Fasten, den anden Uge i Februar 1350, da han derfra forordnede Afsked for sig i Jamteland, hvor han vilde opholde sig udover Fasten paa en Reise til St. Olaf. Brevet blev beseglet med hans Sekret i hans eget Dørvær ²⁾). Men medens Kong Magnus maa antages at have været paa Reisen over Jamteland til Nidaros — thi Paaften faldt dette Aar den 28de Marts —, udstedtes i Oslo den 10de April et Brev i Kongens Navn (Stadsfæstelse af en privat Gade), beseglet af Kansleren Arne Aslaksen ³⁾). Denne Omstændighed bekræfter, hvad ovenfor er sagt ⁴⁾), at Kansleren havde Kongens fornorske Segl i Forværet og benyttede dette for Breve udfærdigede i Kongens Navn i hans Fraværelse, medens Kongen selv havde sit norske Sekret eller mindre Segl med sig under sit Ophold udenfor Riget.

Atskilligt har Magnus's Reise til St. Olaf været en Pilgrimsfærd i Anledning af den store Farsot, der nu identivist havde naaet Sverige og der var ved at udbrede sig, medens den i Norge begyndte at aftage, eller vel endog i Landets vestlige og nordlige Del, som den først spædes at have angrebet, allerede var ophørt. End Kongen forreften under sit Ophold i Thronbjern har foretaget, vides ikke; man har ingen Brev af ham, som derfra ved denne Leilighed er udstedte. Ud paa Sommeren drog han til Bergen, hvor han var ved Begyndelsen af Juni Maaned og havde da sin Kansler hos sig. Thi den 2den Juni (en halv Maaned før Høstfæstelse, som er 17de Juni) udstedte han fra Bergen det før omtalte Brev for Biskop Orm af Hole, hvilket blev beseglet af Kansleren i Kongens Navn ⁵⁾); og den 7de Juni udstedte han sammestedsfra et Frihedsbrev for Stedmandens af den tyske Hanse, ligeledes beseglet i hans eget Dørvær ⁶⁾).

At under dette Kong Magnus's Ophold i Bergen noget meget vigtigt er foregaaet, antydes i de gamle Annaler. Der hedder det nemlig under Aaret 1350: „Kong Magnus og Dronning Margit kom til Bergen; gav han sin Son Erik Sverige, men Haakon Norge med Haandbreving (mod handlögum) og satte dem i Kongesæde og gav udvænde dem Hård; men sig selv forbeholdt han (en siallum ær ættli hann til rikin) Haalogaland, Island, Færøerne og Hiattland“. Og

¹⁾ S. o. f. II. 306.   ²⁾ Br. til Folket i Masund og Hambrudal. Dr. perg. i den heringholmske Samling, i det svenske Rigsarkiv.   ³⁾ Dr. perg. i N. M. S. fasc. 53 No. 44. b.   ⁴⁾ S. o. f. II. 205.   ⁵⁾ S. o. f. II. 356.

⁶⁾ N. Dipl. III. 225 (af Andre rigtigthen henført til 1357).

ort efter siges der: „Dm Eysteinsøn blev Drotfete i Norge, effikket af Hr. Haakon den Unge“¹⁾.

Man seer, at de gamle islandste Annalstfivere, der ikke tale noget om Forhandlingerne i 1343 og 1344, ved hvilke egentlig Erik og Haakon antoges til vorbende Konger i Sverige og Norge, — have roet, at denne Sag først blev afgjort i Bergen 1350, og at Dronning Blanka og begge Kongesønnerne derved have været tilstede. Hvad det sidste angaar, da har man ingen særlig Grund til at tage Rigtigheden deraf. Har Kessen til Norge fra først af havt et uligst Formaal, været en Pilegrimsreise til St. Olaf, og har den endos været foretagen for at fly Smitfotten, der nu rasede i Sverige, medens den var ophørt i det nordlige og vestlige Norge, — saa er et i sig selv ganske sandsynligt, at Magnus har taget sin Dronning og sine Børn med sig. Men hvad Forhandlingerne i Bergen angaar, da maa Annalstfiverne uden tvivl have tillagt dem en noget større Betydning, end de virkelig havde. Sagen angaaende Eriks og Haakons kongesønner var som sagt allerede for flere Aar tilbage afgjort, medens Lidet for Norges Riges virkelige Overdragelse til Haakon endnu ikke var kommen, eftersom han ei havde naaet Myndighedsalderen. Et en saadan Overdragelse heller ikke ved denne Leilighed har fundet Sted, viser noksom den Omstændighed, at Haakon først fem Aar senere optræder som styrende og med Kongenavn.

Noget sandt ligger ikke desto mindre vist nok til Grund for Annalstfivernes Udsagn, kun at den rette Sammenhæng er bleven misforstaaet. Magnus har uden tvivl, da han med sin hele Familie var i det nordnordvestlige Norge, der paa en høitidelig Raade kundgjort og stadfæstet den i 1343 fattede Beslutning med Hensyn til sine Sønner. Raadene har han først gjort dette i Ahdarøs paa Drething, skjønt herom intet er berettet. Men i Bergen, hvor rimeligvis et Raadsmøde med det samme er blevet holdt, er Stadsfæstelsen foregaaet med størst Høitidelighed, og der har Magnus, for ret at udhøve sine Søners Verdighed, sat dem ved sin Side i det kongelige Høisæde, medens han lod de tilstedeværende Raadgivere og Hirken med Haandtag forpligte sig til Overholdelse af den tidligere Beslutning. Hvad de Lande angaar, som han siges at have forbeholdt sig selv, da kan dette ogsaa gjerne være rigtigt, for saa vidt som Forbeholdet henføres til Bestemmelsen i dens Heelhed. Det er nemlig ganske rimeligt, at visse Dele af Norges Rige kunne have været udtrykkelig hjemlede Kong Magnus til hans særlige Underhold, naar han engang overgav Rigsstyrelsen til Haakon; og Skatte Landene, til hvilke Haalogaland den Tid begyndte at henhøre, uden tvivl paa Grund af dets Forbindelser med det virkelige

¹⁾ Isl. Ann. 282.

Skotland Finmarken, ere fortrinsviis blevene valgte, fordi de ikke anfaaes henhørende til Rigets egentlige Kjerne, hvilken man ikke vilde splitte. Om nu forresten dette Skridt af Magnus er gjort fuldkommen frivilligt, eller paa Raadets Tilskyndelser, hvilket derved kunde tænkes at have villet yderligere sikke den vordende fuldkomne Adskillelse mellem Norge og Sverige, og derhos give Rigsstyrelsen i Norge en forøget Fasthed, — dette er noget, som umulig lader sig afgjøre.

Udnævnelsen af en norsk Drotsete ved samme Tid naar aabenbare i Sammenhæng med Magnus's Stadfæstelse af Beslutningen fra 1343. Vi have for seet, at de verbdlige Medlemmer af Kongens norske Raad heller vilde have en verbdlig Drotsete i sin Spids, som Kongens Repræsentant, end ledes af en geistlig Kansler. Dette viste sig jo klart under Formynderstyrelsen, først da Kansleren Ivar Olafsson stodtes tilside for Drotseten Erling Biblunsson ¹⁾, og senere da Kansleren Paal Baardsen, der paa en Maade af Biskopperne var Erling paatrungen som Sidemand, havde heel vanskeligt for at holde sig i Raadet mod Drotsetens og de verbdlige Raadgivers Angreb ²⁾. Kongen paa sin Side synes, som for er udhævet, ikke egentlig at have yndet noget af de tvende Embeder ³⁾; men naar han nødvendig maatte vælge en af to, have vi seet, at han foretrak at bestikke en Kansler; og en saadan, der, efter Alt at domme, var Kongen fuldkommen tro og hengiven, stod nu i Raadets Spids. Men heri kunde Raadet ønske en Forandring, og maaskee fandt det ved nærværende Tid Leiligheden dertil gunstig.

Man maa stille sig for Die hvorledes det i 1350, strax efter den store Mandedøds Døds, forholdt sig med Norges Biskopper. Erkebiskoppen og tre Biskopper vare døde under Sotten; Døds-gamle Biskop Salomon var den eneste overlevende Biskop i Norge, og han havde endnu neppe dengang, da de ovennævnte Begivenheder foregik i Bergen i Juni Maaned, indviet Biskop Giæbert ⁴⁾. Har der nu ved denne Tid, som formodet, været holdt et Raadsmøde sammesteds, saa er det aabenbart, at de verbdlige Raadgivere, hvilke disse nu have været, ingen overveiende geistlig Modstand have havt at frygte, og derfor vel kunne have gaaet den svage Magnus paa Livet for at faa sit Ønske om en verbdlig Formand drevet igjennem. Annalernes Udsagn, at „Drotseten bestiktes af den unge Haakon,“ synes ogsaa at tyde her paa, at dennes Stilling som snart vordende Konge, er bleven udhævet til Forsvar for Nødvendigheden af en Drotsete, da Haakon maatte selvstændig repræsenteres i Raadet, og hans Repræ-

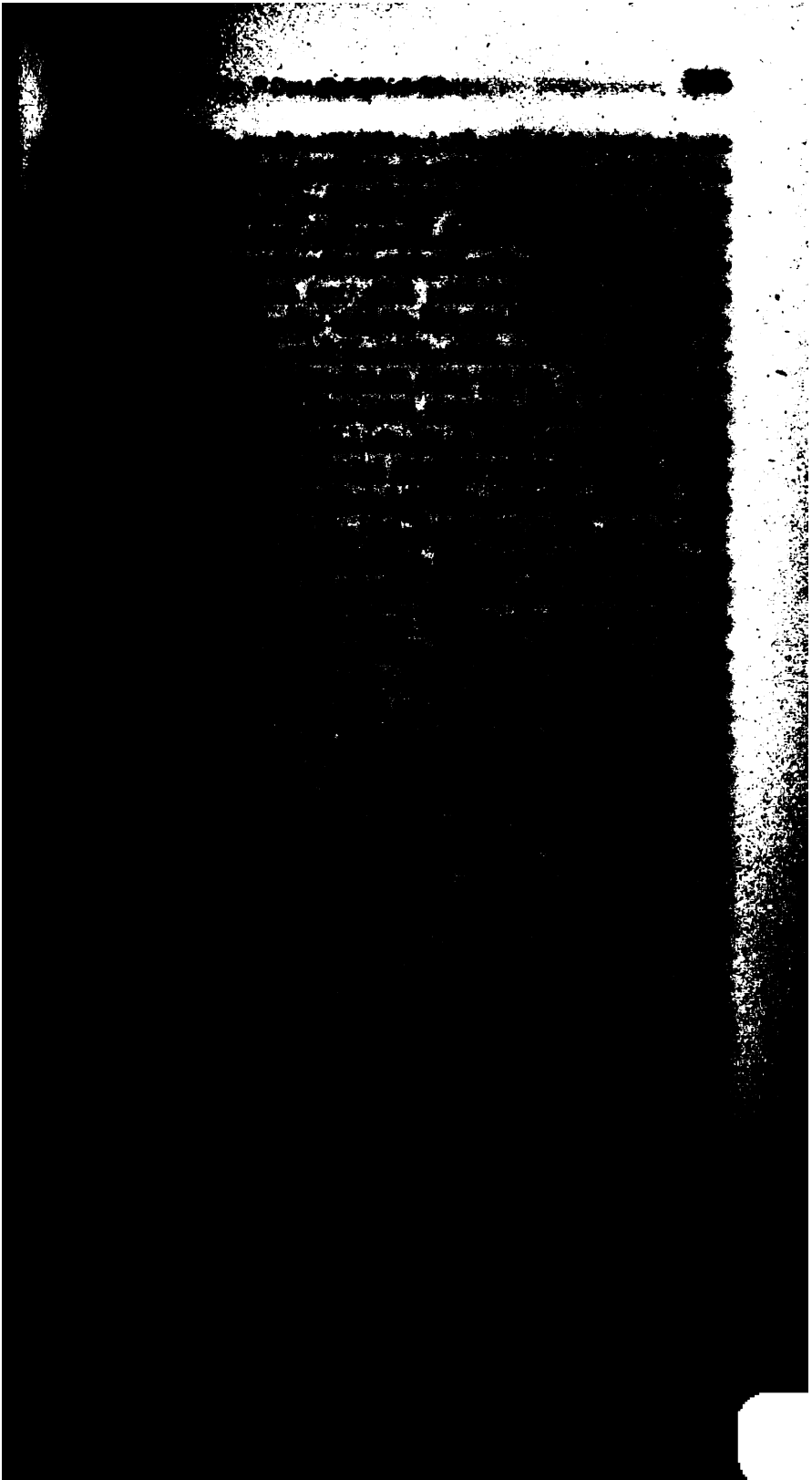
¹⁾ S. o. f. II. 217, 227. ²⁾ S. o. f. II. 231. ³⁾ S. o. f. II. 267. ⁴⁾ S. o. f. II. 342.

[The text in this section is extremely faint and illegible due to the quality of the scan. It appears to be a dense block of text, possibly a list or a series of paragraphs.]

[The text in this section is also extremely faint and illegible. It appears to be a continuation of the text from the previous section.]

Afgang som Kansler være død. Der findes ligesaalet med Hensyn til ham som med Hensyn til Paal Baardsøn i hans Tid ¹⁾ noget Antydning til, at han med Kanslerembedet har forbundet Provstiet ved Marietirken i Oslo. Arne benævnes, selv efter at han var bleven Kansler: Chorsbroder ved Hamars og Oslos (Kathedral) Kirker ²⁾.

Den som i 1350 udnævntes til Kongens Drotsete i Norge, var Hr. Drm Eysteinsøn. Han nævnes, saavidt vides, første Gang blandt Kongens Raadgivere i en Dom af 12te Januar 1347 ³⁾, og i Kong Magnus's og Dronning Blankas norske Testamente af 16de Juli samme Aar ⁴⁾. I det sidste nævnes han endnu Søend eller Bæbner, men dog blandt Testamentets Executorer ⁵⁾. Det paafølgende Aar dertimod, 1348 den 16de Februar, nævnes han: Ridder ⁶⁾. Han har saaledes efter alt Udseende hørt til de yngre af Raadsmædlemmerne, og maaskee været omtrent jævnaldrende med Bjarne Erlingsfæn; ved hvis Side han flere Gange nævnes, og samtidig med hvem han synes at være bleven Ridder. Den Omstændighed, at Drm, skønt blandt de Yngre i Raadet, udnævntes af Kongen og Dronningen til een af deres Testaments Fuldbyrdere, synes antyde, at han allerede dengang, i 1347, har staaet høit i Yndest hos Magnus og Blanka; og denne Yndest har, som nys ovenfor gjætningsvís er paa, muligens tre Aar senere væsentlig hjulpet ham til Drotseteverdigheden ⁷⁾.

Det første Brev, hvor, saavidt hidtil bekendt, Drm Eysteinsøn nævnes: Drotsete, er fra Lunsberg af 3die August 1350 og angaar Rixen. Anledningen er nemlig en Klage fra Bisshoppen af Oslo (Salomon) over at Folk indløb at gjøre sin rette Tiende, idet man paafjød som Grund, at man ei kunde faa Folk til at tørste Korn. Og alligevel førte man dagligen Korn til Salgs i Skofstaden, og la forresten i mere Drukkenflab, end før havde været Tilfælde. De glemme — heber det — derover Guds Ret og den hellige Skat i sine Tiendeydelser, foruden at Landet lægges øde, uplæiet og utilfsaak paa Grund af Folks Uvornhed og mangfoldige Ufædelighed. Res

¹⁾ S. o. f. II. 228.   ²⁾ Sml. V. 587; jfr. o. f. II. 303.   ³⁾ R. Dipl.

I. 240.   ⁴⁾ Sml. V. 585, 587.   ⁵⁾ S. o. f. II. 303.   ⁶⁾ R. g. I.

III. 171.

⁷⁾ Det er ellers vel verd at mærke, at Drm Eysteinsøns Ophjælpelse i Norge var paa det nærmeste samtidig med den bekjendte Benedikt Algotsons Ophjælpelse i Sverige, hvilken der vakte saa stor Uvillie mod Kongen og Dronningen, og gav, som vi senere skulle see, Anledning til saa mange Krænkelser for dem begge. At der har været en vis Lighed mellem Drms og Benedikts Stilling, og at disse Bønderne senere Effjæbne ikke har været uden gjensidig Indvirkning, — dette er en Gætning, der har tilvunget sig Indgang hos mig, og som jeg mener at fremføre, uden at jeg dog formaar at belægge den med noget som helst Bevis.

er i denne Klage de onde Virkninger, Mandedøden efterlod, baade isærst og økonomisk Henseende. De samme Klager lyde her fra Norge, som ogsaa lode fra andre Lande: at Folket, isærlig ved den skælelige Pest at kaldes til Eftertanke og Forbedring, tværtimod, baade er den og næst efter den, overlod sig til et toileløse og usefelle Rædnet end nogenstunde for. Der erklæres i Brevet, at Kongen vil vide af nogen saadan Uffit, hvorved Kirkens Ret liden Staar; Bøder og Straf sættes for dem, som ikke yde sin Tiende ordentlig, samt for de kongelige Sysselmænd, som vise sig luntne i at skaffe den Ret. Brevet er udfærdiget i Kong Magnus's Navn og besejlet af „Dr. Drm Eysteinsøn vor Drotsete“¹⁾. Kongen var, da det Brev udfærdigedes, i Stockholm²⁾. Vi see altsaa her Drm i Kongens Graværelse som Drotsete forordne i hans Navn og selv besejlet med Kongens norske Segl.

Frå denne Tid af og indtil Midten af 1355 finder man en Række Kongebreve vedkommende indre Anliggender udfærdigede paa samme Maade fra forskjellige Steder i Norge³⁾, medens man kun har et enkelt udfærdiget fra Baahus, besejlet i Kong Magnus's eget Overbrev; uden at Drotseten nævnes⁴⁾. Større Raadsforamlinger holdtes undertiden, ved hvilke Magnus selv var tilstede, men hvor ogsaa Drm Eysteinsøn nævnes først blandt de verbørlige Raadgivere. Et saadant Raadsmøde omtales som afholdt i Baahus i Mai Maaned 1353, da Magnus den 6te Mai „med sin Søn Haakon og alt sit Rigets Raad i Norge, dets Samtykke“ ombyttede Dronning Blanka's Morgengave, Nøberg's Fehirdste, med Landskaber paa Foldens østlige Side ved Nælvæn og Sveriges Grændse. Brevet herom blev besejlet af Magnus og Haakon, samt af Erengisle Jarl af Ortnørne, Erkebiskop af Biskopperne Sigfrid af Oslo, Biskop af Bergen, og Haavard Hamar, Arnulf Abbed af Hoveds, Drm Eysteinsøn, Erling Biskopsøn, Jon og Sigurd Hafthorsønner, Dagnard Finnsson, Eirik Eiksson, Jon Brynulfsson, Peter Eriksson, Proust til Marielake i Oslo, og tre Andre, som Forlovere⁵⁾. Ligeledes vare i August 1354 tre geistlige og verbørlige Stormænd samlede i Baahus med Kong Magnus, uidentivt ogsaa til et Raadsmøde, og her foregik et Møde om et Deel Forbegøds mellem Kongen og Erkebiskop Olaf. 3

¹⁾ Dr. perg. A. M. S. fasc. 53 No. 13.   ²⁾ Brev af ham fra Stockholms

Slot det. 4de Aug. 1350, Sagbr. III. 596.

³⁾ 1352 u. D. Lunsberg.

Dr. perg. Det. Sml.; 1353. 10. Septbr. Thronbjem. Dr. transcr. perg. A. M. S. fasc. 11 No. 1; 1354. 19. Octbr. Bergen. Finn Joh. I. 436; 1355. 21. Jan. Oslo. N. Dipl. II. 269; 1355. 19. Juni. Agvaldnes N. g. L. III. 174. not. 6.   ⁴⁾ 1352. 23. April. Baahus. Dr. perg. A. M. S. fasc. 54. No. 1; 1354. 27. Jull. Baahus. Dr. perg. A. M. S. fasc. 54 No.

2 a.   ⁵⁾ N. Dipl. II. 260.

let hans Død, og at Orm saalebes, om end maaffee tidligere havde ved Magnus's Indbæst, under sin Droffteestyrrelse maa have forspildt denne og af Kongen være givet til Iris.

Damtrent samtidig med Orms Afgang som Droffete maa Kong Haakon have overdraget sit Segl til Hr. Peter Eriksson, Droffet til Marielirken i Oslo, som man finder at have beseglet et Brev af Kong Haakon udstedt i Oslo den 3die Januar 1358, og som siden i en Række af Aar benævnes: Kongens Kansler. Droffetet ved Marielirken i Oslo og Kanslerembedet bleve saalebes nu atter forretnede overensstemmende med den ældre Kong Haakon Magnussøns Bestemmelse af 1314, noget som ikke kan paavises at have været Tilfælde hverken da Paal Baardsøn eller da Arne Askafson vare Kanslere¹⁾.

Man sporer i det Hele fra Haakons Regeringsstiltrædelse i 1355 en langt anden og bedre Orden i den indre Styrelses Gang, end vi havde fundet Sted under Magnus's Regering. Med Hensyn til de ydre Forholde derimod, paa hvilke Magnus fremdeles, som allerede sagt, vedblev at være megen Indflydelse, da hvilede over dem den samme ulykkelige Stjerne, der fra nu af endnu meer end før syntes at ledføge hvert af denne sønne Konges Skridt. Og de uheldbragende Foranstaltninger, i hvilke han deels ved egen Skyld deels ved Andres Ledning bragtes, forspildte ikke alene hans egen og Sveriges Lykke og Lykke; — deres Følger rammede ogsaa Kong Haakon paa en saare følelig Maade, og berøvede Norge den Fordeel, dette Rige kunde have haft ved at nyde Fred og sanke Kræfter under en Konge, der snart blev Folket Hær, og som med den bedste Villie synes at have foretaget ikke ringe Tøner. Vi maa i en kort Oversigt opfatte hine Foranstaltningers Gang, der uden just umiddelbart at virke paa den norske Rigs Tilstand, dog maaffee middelbart, hær gennem deres endelige Eftening, have virket ikke lidet til dens yderligere Forfald.

Den Forandring, som i 1355 fandt Sted i Norge, var en fuldstandig Virkeliggørelse af hvad der i 1343 var besluttet for det Riges Bedkommende. Magnus havde overdraget sin Søn Haakon Kongedømmet, da denne naaede den myndige Alder; dermed var Haakonmandens længe nærede Ønske opfyldt, og deres Uvillie mod Magnus, om de end forud med Grund havde næret nogen saadan, udslettet. Haakon, der maa antages at have været opdragen i Norge, som nu har forestaaet hans Opdragelse, havde her sjensynligen i sin Barndom og Ungdom kun lært at elske og agte sin Fader, og dette sønlige Sindelag svigtede ham neppe nogenstunde i hans senere Liv, — maaffee det sikkreste Bevis for at Magnus aldrig har været almindelig hadet og foragtet i Norge.

¹⁾ Jfr. o. f. N. 228, 364.

Med Magnus's ældre Søn, Erik, der var opdragen i Sverige, forholdt det sig derimod anderledes. Han var ingenlunde hjærlig og sønlig stemt mod sin Fader; og dette kan man neppe forklare sig anderledes end deraf, at han tidlig faldt i svenske Stormænds Hænder, der indpodebe ham det samme hadefulde Sindelag, hvilket de selv nærede mod hans Fader, den samme Opsættheds, Ustyrligheds og Ergjerrigheds Aand, hvoraf de selv besjælede. I Sverige blev det, som før fortalt, saavidt man af de os levende Aftypster kan slutte, ved Foranstaltningerne i 1343 ikke gjort den Bestemmelse, at Magnus skulde overdrage Erik Riget, saasnart denne kom til sine Myndighedsaar. Erik valgtes kun der til Sveriges vorde Ronge med Forbehold, at hans Fader skulde vedblive at føre Rigets Styrelsen for sine Levedage. Magnus var altsaa ingenlunde skyldig til i Sverige at gjøre det samme med Hensyn til Erik, som han i Norge havde gjort for Haakon. Hermed synes imidlertid Erik at have været utilfreds, og en Spending mellem Fader og Søn indtraadte, der snart levede til sørgelige Optrin.

Hvad der fremkynkede Ubrubet var den overordentlige Indest baade Kong Magnus og Dronning Blanka paa denne Tid viste en svensk Herre, Benedikt Algots søn, der i 1353 var bleven ophøiet til Hertug af Halland og Finmland, og tilmed havde faaet Bestyrelsen af Slaane. Man talte om, at Magnus og Blanka elskede ham høiere end sin egen Søn, og at det vel kunde hende, at Magnus vilde gjøre ham til Sveriges Ronge med Forbigaaelse af Erik. Dette var nu ganske vist et ondskabfuldt og tomt Nygte, opspundet af Kongens Fiender og Benedikts Misundere; men det fandt let Indgang hos de æroelige Stormænd, udsprebtes blandt Almeenheden og hvissedes uden tvivl ogsaa den unge Erik i Øret.

Endnu i Februar Maaned 1356, da Magnus var samlet med begge sine Sønner i Stokholm¹⁾, synes alt at have været roligt. Men noget længer ud paa Aaret blev Uenigheden mellem Fader og Søn aabenbar, efterat Erik havde besøgt Kong Valdemar Kristoffers søn af Danmark i Kjøbenhavn. Erik havde noget i Forveien egtet dennes Søsterdatter, Beatrix af Brandenburg, og de Indskydelser, han af Valdemar under Besøget modtog, have neppe tjent til det Gode, skønt den underfundige danske Ronge vidste at forstille sig som Magnus's Ven og som den der arbejdede til hans Bedste. Da Erik var kommen tilbage til Sverige, udstedte han den 19de October 1356 fra Kalmar et yderst fiendtligt Brev mod Benedikt Algots søn, hvori han kaldte sig Sveriges Ronge, anklagede Benedikt for det hele Folk som

¹⁾ Br. af 23de Febr. 1356, udstedt i Stokholm af Magnus og beseglet tillige af hans Sønner Erik og Haakon. Dr. perg. A. N. S. fasc. 54 No. 4.

Riget's Fiende, opfordrede Alle til at staa sig bi mod ham og udsagde ham med samt hans Hjalpere. Erik gav saaledes sin første Rejsning Udseende af at være rettet mod Hertug Benedikt. Men den var i Grunden ligesaavel rettet mod Kong Magnus, der for det første ikke kunde overtale sig til at lade sin Yndling i Stikken og derhos synes at have stølet paa Hjælp baade fra Norge. og fra Kong Valdemar i Danmark. Annalerne omtale ogsaa i 1356 et Ledingsstog af Magnus fra Norge til Gautelven ¹⁾, hvilket antyder, at han med en norsk Hær har søgt at komme Benedikt til Hjælp; og den underfundige Valdemar har ganske vist gjort Miner, som om han heldebe til Magnus's Side, skjønt i Grunden intet var ham kjærere og for hans listige Planer meer tjenligt, end at puste til Striden mellem Søn og Fader og vedligeholde den saa længe som muligt. Erik paa sin Side forbandt sig med Greverne af Holstein og Hertugerne af Mecklenborg, og drog tybste Leietropper til sig, med hvis Hjælp han bemægtigede sig Hertug Benedikt's Slotte. Den almindelige Stemning i Sverige synes ogsaa at have været Erik gunstig, og saaledes fik hans Parti snart Overhaand. Den 28de April 1357 kom i Jönköping et Forlig i Stand mellem Fader og Søn, hvorved Sveriges Rige deelede mellem dem, og Magnus forpligtede sig til ikke igjen at indkalde den under Krigen fordrevne Benedikt Algotsøn.

Der indtraadte nu en kort Krolighed i Sverige, og Magnus var den næstfølgende 18de Mai samlet med begge sine Sønner i Lund ²⁾. Men endnu inden Aarets Slutning synes nye Uroligheder fra Erik's Side at have været i Gære, hvis Udbrud dog forebyggedes ved Magnus's Eftergivenhed, da han den 27de November opgav til Erik paa to Aar en betydelig Deel af hvad der var ham selv tilkjendt ved Forliget i Jönköping ³⁾.

Paa en oprigtig Fortrolighed mellem Begge var imidlertid ikke at tænke, saa meget mindre som Magnus og Dronning Blanka selv sluttede sig nærmere til Kong Valdemar af Danmark; medens Erik i 1358 erklærede denne Krig og forenede sig mod ham med flere tybste Fyrster. Magnus mistænktes for at have hemmelig lovet Valdemar at spille Skaane i dennes Hænder imod at faa Understøttelse imod sin Søn. Om Mistanken havde fuld Grund, lader sig vanskeligt afgjøre; men den vandt visse Styrke ved Magnus's Udfærd. Thi tidlig i 1359, medens hans Søn Erik, som det lader, var paa en Reise i den nordlige Deel af Sverige, gjorde han fra Skaane i Følge med Dronning Blanka og sin Søn Haakon et Besøg hos Kong Valdemar i Kjøbenhavn, og ved denne Leilighed blev en Troløvelse istandbragt

¹⁾ Jørl. Ann. 288.

²⁾ Suhm D. S. XIII. 344.

³⁾ Suhm D. S.

sellem den nittenaarige Haakon og Baldemars seraarige Datter Mar-
reta. Og, hvad der var endnu mistænkeligere, — svær efter dette
besøg gjorde Baldemar et Indfald i Skaane, som egentlig hørte til
Riks Deel af Riget, og indtog der flere Slotte. Rigtignok besatte
en visse i Magnus's Navn, men Sagen blev i Grunden kun derved
a meget mistænkeligere. Baldemar lader nemlig til at have villet paa
sine Maade gøre Brudet mellem Fader og Søn fuldstændigt, imedens
en til samme Tid vandt fast Fod i det Landskab, som han saa gjerne vilde
sensforene med Danmarks Rige. Erik samlede imidlertid paa Nygdet
erom i største Skynding en betydelig Hær i Sverige, og var allerede
April Maaned i Skaane, som Baldemar da atter forlod. Et nyt
orklig skal nu efter Nøgles Sigende være sluttet mellem Fader og
Søn; men om dette saa har forholdt sig er usikkert, og i alt Fald
er Forliget neppe fra nogen af Siderne været oprigtig meent.

Kong Eriks Bane tog en hastig Ende. Samme Aar 1359, ri-
seligviis i Juli eller August Maaned, døde han uventet ikke meer end
2 Aar gammel, og hans Dronning Beatrix og deres tvende Børn
fulgte ham inden ganske kort Tid i Graven. Der opstod et Rygte om For-
fælsning, hvilket dog ikke de ældste svenske Efterretninger stadfæste. Man
andede endog saa senere Eriks Forældre ind i denne Sag. Man talte om,
at Blanca havde rakt Erik Giftbægeret, og at han i sin sidste Sygdom, der
og varede i 20 Dage, selv skulde have udsagt, at det var hans Forældre,
som voldte hans Død. Men saadan straffelig Bestyldning blev dog ikke
remsat af Magnus's Tiender, da de nogle Aar senere samlede sammen alle
de Anker, de kunde finde imod ham, for at retfærdiggjøre sit Frafald;
og man maa saaledes tro, at det Hele kun har været løst Følkesnak,
som et Aarhundrede efter har fundet Indpas i de svenske Historiefri-
eres Optegnelser ¹⁾).

Magnus tilegnede sig efter sin Søns Død igjen hele Sveriges
Rige, og Ingen vovede sig for det Første til at gøre Indsigelser her-
mod. Stemningen i Landet var imidlertid ikke Magnus gunstig, trods
de gode Løfter han fra Søderkjøping den 18de November 1359 gjorde.
Deriblandt var ogsaa, at han skulde fjerne Benedikt Algotsson, — no-
get som forudsætter, at han kun slet havde overholdt sit tidligere Løfte
derom, eller at han i det mindste senere havde ladet ham igjen nærme sig.
Denne forhadte Kongegunstling var ved denne Tid i Skaane og synes
saa at have været syndertig lystet paa at forlade Magnus's Rige.
Men hans Avindsmænds Havn rammede ham uventet. Nogle svenske
herrer af Kong Eriks fordums Venner og Tilhængere, overfaldt i
360 Benedikt paa Nygnaholm (Könneholm i Skaane) og dræbte
ham, uden at mindste Bod eller Straf derfor synes at have rammet

¹⁾ Hos Ericus Dlat og i Rimfrønken.

dem. En saadan Handling af Had og Selvtægt viste, at Dyrskæbhedsaanden hos Sveriges Store ikke var udslett ved Erlks Død, og at Magnus endnu havde megen Modstand at frygte af dem.

Hvad der end mere forværrede hans Stilling var det mislige Forhold, hvori han var kommen til den pavelige Kurie. Det er forhen fortalt, at han under Krigen med Russerne havde af den pavelige Nuntius og Liendeindsamler Johannes Guilaberti modtaget til Laan 15000 Gylden af de for Pavenes Skatkammer indsamlede Penge ¹⁾. Dette Laan vilde Pave Innocentius VI. efter nogle Aars Forløb have tilbagebetalt og sendte tildeels i den Anledning Johannes Guilaberti atter som sin Nuntius til de nordiske Riger ²⁾. Paven skrev ogsaa for ham et Anbefalingsbrev af 24de Februar 1356 til Dronning Blanka med Begjæring om, at hun vilde tage sig af ham og anvende sin Indflydelse hos Kongen, for at han kunde faa sit Gælds udført ³⁾. Dette mødte imidlertid Vanskeligheder, maaskee dog mindre i Magnus' Uvillie til at betale sin Gjæld, end i hans Pengeangel, der gjorde ham det umuligt, helst i faa korte Terminer, som Guilaberti synes at have fordret. Følgen blev, at den pavelige Nuntius erklærede Kongen for at være falden i Interdikt ved sin Forsømmelighed. Paven tog imidlertid ikke Sagen saa strengt. Thi paa Kongens Ansøgning blev Interdiktet ved Pave Innocentius's Skrivelse af 18de Mai 1360 udsat til det følgende Aars Paaste, under den Forudsætning, at Kongen inden den Tid gjorde Rede for sig. Og skjønt dette vistnok ikke stede, saa synes dog ingen høitidelig Vansættelse-nogensinde at være bleven forkyndt ⁴⁾. Sagen var saaledes ikke i sig selv saa meget farlig; men af Kongens Fiender i Sverige blev den fremstillet fra den mørkeste Side. De paastode nemlig, og anførte senere som et Hovedanklagepunkt mod ham, at han i hele fem Aar stod i Interdikt uden at bryde sig derom og uden at afholde sig fra Deeltagelse i Gudstjenesten, — noget som naturligviis, naar det troedes af Almueheden, maatte nedsette Kongen i dens Dine, ja vække Afsty for ham som en Kjætter, der var falden fra Kirken.

Men det, som satte Topmaalet paa de svenske Stormænds Had mod Magnus og Misnoie med hans Styrelse, og det, som bragte den ulmende Dyrskæbhed til nyt Udbrud, var Tabet af Skane. Dette for Sverige saa vigtige og med store Pengeopofrelser erhvervede Landskab blev i Sommeren 1360 indtaget af den danske Kong Waldemar, og det, som det lader, i stor Hast, og uden at han mødte nogen al-

¹⁾ S. o. f. II. 356. ²⁾ Pave Innocentius's Brev for ham er udstedt i Avignon den 21de Decbr. 1355. R. Dipl. III. 236. ³⁾ Egbr. III. 444, 445 Not. 5.; Sæhm D. S. XIII. 320. ⁴⁾ Egbr. III. 459—461, 620—623; jfr. Sæhm D. S. XIII. 404.

vorlig Modstand. De Svenske paastode, at dette var skeet med Magnus's Vidende og ifølge hemmelig Aftale mellem ham og Baldemar; og denne Beskyldning blev ganske vist almindelig troet. Det følgende Aar 1361 bemægtigede Baldemar sig om Sommeren ogsaa Danmark og Gotland, samt indtog og odelagde den rige Stad Visby. Og saa heri saa de Svenske et Forræderi af Magnus, skønt han virkelig findes at have truffet Foranstaltninger til Gotlands Forsvar. Hvorledes den rette Sammenhæng med disse store Tab for Sverige har været: om Magnus virkelig paa en landsforræderisk Maade har spillet under Dække med Baldemar for at hevne sig paa det svenske Rigsraad og de svenske Store for alt det Onde, han af dem havde døiet, — eller om det kun var hans Udygtighed, hans Mangel paa Omsigt og Raffhed, som her gjorde ham til et Offer for Baldemars Underdighed og Snarraadighed, — det er noget, som nu er fast umuligt at afgjøre med Sikkerhed. Det første har stedse havt den almindelige Mening for sig; og vist er det, at meget findes til Støtte for den saadan Mistanke. Men paa den anden Side, hvo borger vel ogsaa for, at de svenske Store understøttede Magnus kraftigen til Skaanes og Gotlands Forsvar? Det Modsatte synes virkelig at have været Tilfældet. Stemningen var allerede saa slet i Sverige, at Magnus intet Skridt meer kunde gøre, uden han af de Store mødtes med Mistanke og Brangvillie; og vel kan det hende, at mangen svensk Stormand i sit stille Sind glædede sig over hvert politisk Feiltrin, Magnus gjorde, fordi han deri fandt en ny Grund til at besmykke sin egen Selvrådighed og sit eget Frafald med.

Vist er det, at fra den Stund Skaane og Gotland gik tabt for de Svenske, var Fordømmelsesdommen i Sverige uigjensaldbelig fældet over Magnus, idetmindste af Raadet og de Store. Forgjæves stillede hans Søn Haakon sig ved hans Side for at hjælpe ham med Raad og Daad; forgjæves søiede de det svenske Raads Driste og sluttede i Gripswald den 9de September 1361 et Forbund med Hansestæderne mod Baldemar af Danmark, — et Forbund, til hvilket ogsaa det norske Raad for Norges Bedkommende gav sit Samtykke i Slutningen af samme September Maaned paa et Raadsmøde i Baahus, hvor foruden de to Konger og Dronning Blanka, ogsaa Erkebiskop Olaf, de fire norske Biskopper samt Jon og Sigurd, Hafthorsønner, og Ogmund Finnsøn vare tilstede ¹⁾; — det svenske Raad troede ikke, eller lod som det ikke troede, mere paa Magnus's Oprigtighed i noget af hvad han foretog. Fra Haakon bortvendte dog de svenske Herer sig endnu ikke ganske, uidentivt fordi de haabede at

¹⁾ N. Dipl. II. 293 viser, at alle de nævnte vare samlede paa Baahus den 29de September.

kunne drive ham til den samme Afseer mod sin Fader, som Eric for havde vist. Det syntes ogsaa som om det skulde lykkes dem. Haakon lod sig virkelig bevæge af det svenske Rigsraad til at tage sin Fader fangen i Kalmar den 11te November 1361 og derpaa optræde som Sveriges Fyrste og Styrrer. Dog dette Skridt, der var saa uligt Haakons øvrige Færd mod sin Fader, gjorde han rimeligvis meer for at bringe Magnus i Sikkerhed end for at fyldestgjøre sin egen Herkølyst. Det førte ham imidlertid til Sveriges Kongedømme. Hans Valg hertil foregik med Jagttagelse af alle lovlige Former, i Magnus's og det svenske Raads Overvær, i eller ved Upsal, den 15de Februar 1362, og fra den Tid kaldte Haakon sig i sine norske Brev: Norges og Svearnes eller Sveariges Konge.

Snart kom de svenske Herrer under Veir med, at Haakon ei behandlede sin Fader som Fange og som affat, men tværtimod viste ham al sønlig Hengivenhed og lod ham raade med sig. Og for at gjøre Ende paa de voldsomme Optrin, der endnu fandt Sted mellem de tvende Partier i Sverige, Magnus's Tilhængere og hans Modstandere, hvilkte sidste nys havde høvet Haakon til Kongedømmet, — opfentliggjorde Fader og Søn ved et Brev, udstedt i Lødöse den 27de April 1362, at de havde indgaaet et Forlig, der sommede deres naturlige Kjærlighed, og derfor forbad sine Undersaatter herefter at røre og fange hinanden!). Dette var ganske vist ikke efter de svenske Stormænds Sind; men de synes dog for det Første at have tiet dertil, helst maastee fordi Krigen med Valdemar af Danmark just nu var ved at komme i fuld Gang fra Hansestædernes og begge Kongernes Side, og det svenske Raad har frygtet, at en ny Indstriden mod Magnus fra dens Side, kunde gjøre Haakon og Magnus lunke med Hensyn til Krigsførelsen. Derimod gjorde Raadet sig, da det bestandig mistænkte Magnus for at staa under Valdemars hemmelige Indskydelse, al Umage for at faa udvirket et fuldkomment Brud mellem disse. Midlet hertil skulde være Allintetgjørelsen af den i 1359 sluttede Egetestaspagt mellem Kong Haakon og Valdemars Datter Margreta, ved at bringe et Egetestab istand mellem den første og Elisabet, den holsteinske Greve Henrik's Søster.

Det kom ogsaa virkelig dertil, at tolv svenske Herrer, de fornemste Mænd af Raadet, med Magnus's Fuldmagt, drog til Holsten for at underhandle om det sidstnævnte Giftermaal. Trolovelsen blev sluttet paa Slottet Plön i Sommeren 1362 under strenge Betingelser fra begge Sider, dog helst for Kong Magnus's Vedkommende. Brod Henrik den indgangne Egetestabsoverenskomst — siges der — skulde han bøde Kalmar Slot, som han havde i Pant, og 60,000 Mark;

1) Suhn D. S. XIII. 461.

brød verimod Magnus den, skulde hans Underfaatter være løste fra sin Trostabsed og Sveriges Rige tilhøre Grev Henrik. Saaledes heder det i gamle tydske Skrifter ¹⁾, der udsørligt vide at berette herom. Men de tale ikke med et eneste Ord om Haakons Fuldmagt, om hvilken der dog nærmest maatte blive Spørgsmaal. Der siges kun, at en blandt de Udsendte, Ridder Herman von Bigen, forestilte ved Kingenes Berling Kong Haakons Person. Hvad Deel Haakon selv har taget i disse Forhandlinger, vides saaledes aldeles ikke, ligesaa lidt som hvortledes det egentlig har været fat med Magnus's paaberaabte Fuldmagt, eller hvorvidt de svenske Udsendinge have holdt sig troligen til den. Det Helt har et mistænkeligt Udseende og tyder i hvert Fald paa et Hastverk fra Sendemændenes Side, der uden tvivl var beregnet paa strax at gjøre det foretagne Skridt ugienksabeligt for Magnus og Haakon.

Men hvor klogt nu end Alt syntes anlagt fra de svenske Stormænds Side, saa gif dog deres Planer op i Røg. Efterat Krigen med Baldemar i Sommertiden 1362 var ført med verlende Held og uden noget egentlig afgjørende Udfald, blev i November Maaned en Stifftand sluttet mellem ham og Hanseslæderne, og Kongerne Magnus og Haakon i den optagne. Kort efter, skjønt det var Vintertid, gif Elisabet den 17de December til Søs fra Traven for at drage til Sverige. Men Skibet drev i Storm ind paa den skaanske Kyst, paa den landste Erkebiskops Grund. Erkebiskop Niels, som stod sig godt med Kong Baldemar, og som desuden skal have misbilliget Brudet paa Haakons tidligere Trolovelse med Margreta, fandt sig opfordret til at anholde Elisabet og tage hende under sin Bevogtning i et Slags sammelig Fangenskab. Denne heldige Omstændighed vidste den slu Baldemar mesterligen at benytte. Medens Elisabet holdtes fangen, indlevede han Underhandlinger med Magnus, Blanka og Haakon om en Sammentomst. De fulgte alle tre Baldemars Indbydelse, og fore i Begyndelsen af 1363 til Sjælland, hvor en stor Festselighed var beredt i Roskilde. Under Opholdet her maa man antage, at den gamle forbindelse mellem Kong Haakon og Margreta er bleven fornyet. Derpaa drog de alle til Kjøbenhavn, og her stod Haakons og den elleveaarige Margretas Bryllup den 9de April i Dvervær af Erkebiskoppen af Lund, flere danske Biskopper og mange andre geistlige og verdslige Stormænd. Først en Tid efter blev Elisabet løsgiven og gif siden i Kloster. Under Bryllupsføitidelighederne i Kjøbenhavn døde Dronning Blanka og blev begravet i Ringsted. Et Rygte om Forgiftelse kom ogsaa ved denne Leilighed i Gang og naaede lige til Island; men hvem Udaaden tillagdes, nævnes ikke. At Baldemar

¹⁾ Corner og Granzius.

skulde have været Dphavsmanden, er kun en Gjetning fra langt nyere Tider. Rimeligviis har det hele Rygte havt sin Rilde i løst Folksnak, som reiste sig af det Uventede ved Dødsfaldet, maaskee ogsaa af den Omstændighed, at en fornem norsk Frue i Blankas Følge, Hertids Thorvaldsdatter, døde paa den samme Tid som Dronningen ¹⁾.

Saaledes kom da ved Valdemars Sluehed Egteskabet istand mellem Haakon og Margreta, hvilket drog saa store Følger efter sig for Nordens tre Riger. Det er Kjendsgjerningerne, som her ere givne, saadanne som de lade sig opstille efter de dunkle og ufuldstændige Rilder; Bevæggrundene, der ledede de handlende Personer, kunne blot løseligen gættes. Om Valdemar skulde man tro, at han saa dybest i Sagen; men alligevel bliver det et Spørgsmaal, om han i ringeste Maade anede, hvor skjæbnesvanger for Norden den Forbindelse var, som han fik istandbragt, eller om han, da den afsluttedes, havde nogenstund tænkt paa, at den kunde blive Middelet til de nordiske Rigers Forening; — om han derimod ikke snarere fremskyndede den blot for at spidde et mægtigt Forbund, der truede hans Rige med Undergang, og for med det samme at knytte to af Forbundets Medlemmer til sig med det nærmeste Svogerstabs Baand. Hvilke Fordele han kan have forspillet, og hvilke Løfter han har kunnet gjøre den svage, vægelskabede og lettroende Magnus, samt den rimeligviis baade forsænelige og mod det svenske Raad hadefulde Dronning Blanka, — derom er sagt og kan siges meget, men som dog i Grunden kun bliver Gissninger, for største Delen grebne af Luften, som f. Ex. den, at Ståane skulde være lovet i Medgift med Margreta. Haakons Adfærd har man allervanskeligst for at tyde; thi ham kan man, efter det Kjendskab til ham, som Historien ellers giver, hverken tiltro Taabelighed eller Samvittighedsløshed. Man maa fristes til at antage, at den hele Trolovelse med Elisabet af Holstein har været et underfundigt Spil af det svenske Raad, hvortil dette maaskee har tvunget eller loffet Magnus at laane sit Navn, men som har været udført Haakon uskyldig, eller i alt Fald uden at han dertil gav sit Samtykke, og uden at han kjendte de Betingelser, som de svenske Underhandlere gave sig Udseende af at antage ifølge høiere Fuldmagt. De svenske Underhandlere beskyldtes senere, og det uden tvivl med god Grund, for at have gjort sig skyldige i en Overtræden af sin Fuldmagt og Misbrug af Kongernes Segl ved Afslutningen af Forbundet med Hansetænderne i 1361;

¹⁾ Jøel. Ann. 312. Naar det norsk-islandske Rygte ogsaa indbefatter Hertug Kristoffer, Valdemars Søn, i de ved denne Leilighed forgiftedes Tal, da maa dette strax vække Mistanke mod Rygtets Paalidelighed; thi Blankas Død maa være indtruffen i April Maaned, og Kristoffer døde først den 18de Juni samme Aar (Suhm D. S. XIII. 495).

en lignende Uredelighed have de troligen ogsaa øvet ved Affluttelsen af Egteskabsoverenskomsten mellem Haakon og Elisabet, og muligen har den slu Baldemar aabnet begge Kongers Dine for Raadets falske Spil. Har dette været Tilfældet, da har Haakon ved at egte Margareta kun holdt sig sin ældre Forpligtelse tro, og med det samme erklæret det svenske Raads hele Giftermaalstilfælning for et uberettiget og forbryderisk Stridt. Haakons Adfærd kan paa den Maade, i det mindste fra Nedelighedens Side, nogenlunde retfærdiggjøres, om end altid et sterkt Stik af Svagbed og Kortsynethed bliver klæbende ved den.

Hvad der end meer maa bestyrke Formodningen om det svenske Raads uredelige Færd ved den omtalte Feilighed, er den Forfølgelse, som netop nu brød løs mod det fra Kongernes Side. Magnus drev nemlig 24 af Sveriges Stormænd, hvoriblandt flere, som udtryffeligt nævnes mellem Underhandlerne ved den holsteinske Giftermaalsſag, i Landsflygtighed. Efter de svenske Beretninger blev det især lagt dem til Skyld, at de i sin Tid havde foreholdt Magnus hans flette Styrelse, og overtalt Haakon til at tage sin Fader fangen; men det kan vel være, at de meer sædende Beskyldninger mod dem, nemlig at de havde overſtredet Kongernes Fuldmagt og misbrugt deres Segl baade ved Underhandlingerne med Hansestæderne og ved Affluttelsen af den holsteinske Giftermaalsſag, ere af de mod Magnus partiske Historieſkrivere fortiede. Dog dette Stridt af Magnus, om det end muligen kan have været retfærdigt, vendte sig til hans yderligere Ulykke. Thi de landsflygtige svenske Herrer drog om Vaaren 1363 til Mecklenborg, til Hertug Albrekt, der var gift med Magnus's Søster Eufemia, og tilbød deres anden Søn, der ogsaa hed Albrekt, Sveriges Krone. Tilbudet blev modtaget. Et Forbund blev sluttet mellem Hertugerne af Mecklenborg og Greverne af Holstein samt flere tydske Fyrster for at hjælpe den unge Albrekt til Sveriges Rige. Hansestæderne vare Forviagendet gunstige, og de landsforviste Herrers mægtige Venner i Sverige sørgede for at holde Oprørerne Afgang aaben. Saaledes kunde Albrekt den 29de November 1363 drage ind i Stokholm, hvor han den følgende Dag af de der forsamlede Raadsmedlemmer foreløbigen valgtes til Sveriges Konge. Den ordentlige Valgdag fastsattes til Begyndelsen af det følgende Aar i Upsal. Til den skal Kong Magnus være bleven indstevnet for at forsvare sig. Men da han ikke mødte, blev han erklæret affat, og Albrekt den 17de Februar 1364 valgt og hylbet.

Begyndelsen var for Albrekt heldig; men dermed var ei Sveriges Rige vundet. Kongerne Magnus og Haakon havde endnu mægtige Tilhængere der, de fleste Slotte synes at have været i deres Hænder,

Almuen, i det mindste i nogle Landsskaber, lader ikke til at have været ugunstig stemt for dem, og Nordmændene vare villige til at understøtte hvad de holdt for at være sine Kongers Ret. Disse bragte saaledes i Begyndelsen af 1365 en anseelig Hær paa Fode, bestaaende af Nordmænd, Biskøper og Danske, med hvilken de ryttede ind i Svealand imod Stokholm. Men Albrekt, der ogsaa havde samlet en Hær af Svensker, Biskøper og Lydskere, mødte dem uventet i Nærheden af Entköping og angreb dem den 3die Marts, før de havde faaet samlet sine under den hurtige Fremrykning spredte Krigsmænd. Slaget var blodigt, men tog snart en uheldig Vending for Magnus og Haakon. Den første blev fangen og sat i Stokholms Slotsstaarn; men Haakon undkom ved Flugten.

Dette var et haardt Slag; dog var ei derfor Magnus's Sag ganske haabløs. Haakon havde endnu Tilhængere i Sverige og svenske Slotte i sin Magt; han havde desuden Norge at støtte sig til og en Forbundsallie i Waldemar af Danmark. Han var saaledes endnu Albrekt fuldkommen voren og for den Sags Skyld vel i Stand til at vove en ny Kamp for sin Faders Befrielse. Men Mytten var, at Hanseslæderne nu, af Had til Waldemar, sluttede sig fastere til Kong Albrekts Sag. De overvældede næsten aldeles Danmark, saa at Waldemar endog for en Tid fandt det raadeligt at forlade sit Rige. Alt Haab om Hjælp fra Danmark blev derved Haakon afskaaret. Og det var ikke nok hermed; Hanseslæderne behandlede selve Norge som et fuldkommen fiendtligt Land, herjede i 1368 dets Kyster paa flere Steder og anrettede skrækkelige Udelæggelser. Til Gjengæld bleve vel de tydske Røbmænd udjagede fra Bergen; men en langvarig Kamp med Hanseslæderne oversteg paa den Tid Norges Kræfter. Haakon maatte i 1369 søge en Vaabenstilstand hos dem, hvilken ogsaa kom istand til Lybet den 3die August. Nu kunde han med større Alvor tænke paa sin Faders Befrielse. Han indløb sig først i Underhandlinger med Kong Albrekt. Men da disse glippede, gjorde han om Sommeren 1371 et Tog ind i Sverige, trængte med en stærk Hær frem lige til Stokholm og slog sin Leier for Staden.

I Sverige var Folket allerede forlængst kjed af Kong Albrekts og hans Lydskeres Udfugelser og overmodige Færd. Dypsværne havde endogsaar rejst sig i Måsse, negtet Kong Albrekt Lydighed og forlangt „den ærlige, gode Kong Magnus“ igjen til sin Herre. De havde opfordret Sveriges Almue til at gjøre det samme og Raadet til at sætte sig i Spidsen. Hvis Raadet havde fulgt Dypforbringeren, vilde det utvivlsomt have været forbi med Albrekts Kongedømme. Men det foretrak at handle som Regler og at benytte Albrekts Forlegenhed til at bringe Rigsstyrelsen fra hans i sine egne Hænder. Medens

Haakon med sin Hær laa leiret for Stokholm, blev i Staden selv en Iverenskomst sluttet den 9de August 1371 mellem Albrekt og Haakon, idet den første lovede en bedre Styrelse for Fremtiden, og opgav aagødt som hele den kongelige Myndighed i Raadets Hænder. Da nu dette ubetvølv allerede i Forveien havde vidst at berolige Almuen, aa bleve Udsigterne for Haakon atter tvøvsomme. Dog Hovedsagen er ham synes denne Gang at have været hans Faders Befrielse for vilkensomhelst Pris, og han indlod sig i Underhandlinger iskedet for at lade det komme an paa Vaabenlykken. Den 15de August blev et Førlig sluttet, hvorved Magnus efter 7 Aars Fangenskab frigaves mod en Løsepenge af 12000 Mark lødigt Sølv. Han og Haakon afsagde sig Sveriges Krone, men Magnus skulde have de kongelige Indkomster af Vester-Gøtland, Vermeland og Dal til sit Underhold. Fader og Søn drog derpaa begge til Norge. De vedbleve, saalænge de levede, at bruge Titelen: „Norges og Sveriges Konge,“ uden dog, saavidt skjønes, derpaa at grunde nogen Fordring mod Albrekt.

Haakon behandlede fremdeles sin Fader som sin Medregent i Norge de faa Aar, denne endnu levede. Kong Magnus Eriks søn døde den 1ste December 1374 paa Bumljford i Sunnhordaland nær ved Lyngholm. Han var da 58 Aar gammel, og havde baaret Kongenavn i 55 Aar.

SS.

Det næstforløbne tyveaarige Tidrum's uheldbringende Indflydelse paa Norges Stat og Kirke. Begivenheder i Kirken mellem 1375 og 1390. Uordener paa Island. Biskopskifter. En pavelig Kuntius, Guds, i Norge. Erkebiskop Olaf Død i 1377. Thron d attende Erkebiskop. Kong Haakons seneste Regjeringaar. Hans Søn, Olaf, bliver Danmarks Konge. Haakon Magnusens Død 1390.

Af den korte Udsigt, som er given over Statsrørelserne i Norden i Tidrummet fra 1355, da Haakon Magnus søn tiltraadte Norges Kongedømme, indtil 1374, da hans Fader Magnus Eriks søn endte sit urolige Liv, vil man allerede kunne slutte, at dette tyve Aars Tidrum ei just var nogen gylben Alder for Norge. Bistnok er det saa, at Norge paa langt nær ikke led, hvad Sverige maatte lide ved indre Splid, ved de Stores Oprørsaad og Herksesygge, ved Almuens Undertrykkelse, ved Fremmedes Inddragelse i Landet, ved ustyrlige Krigersflokes Færd igjennem det fra den ene Ende til den anden, fort ved tvøvsshed og Selvtægt i mangfoldige Retninger. I Norge raadebe, saavidt vides, i al denne Tid fuldkommen Enighed mellem Folk og Konge; ingen Undertrykkelse af de Store omtales at have fundet Sted mod Almuen, heller ingen Kenker fra deres Side at være spundne mod

Kongedømmet; ingen Klager føres over, at Loven so har været holden i Rigt og Ære ligesaavel af Høvdinger som af Bønder; ingen Antydning findes til, at de første, som en egen Stand i Staten, har tilegnet sig Særrettigheder paa de sidste Beføstning; Landsstyrelsen synes at have gaaet sin regelmæssige Gang, Kongen styrede med Raads Raad, og i hans Forsald Raadet med Kansleren eller stundom en Droffet i sin Spidse; Rettergangen havde, efter alt hvad man kan domme, sit lovlige Gænge; — Alt stod i disse Forholde, som det lader, ganske vel til. Men ved Siden heraf medførte Haakons Stræben for at hjælpe sin Fader mod dennes Fiender i og udenfor Sverige, og for at opretholde sig selv som Konge i sidstnævnte Rige, da han dertil var bleven valgt i 1362, siensynlige store Anstrengelser og Dpoffreller fra Norges Side baade i Lebing og i overordentlige Pengetilskud, hvilket alt, omenndstjønt det lader til at have været godvilligen givet af Rikslighed til Haakon, nødvendigvis maa have faldet Landsfolket til for Byrde, og hemmet dets Velstands og Næringsveies Udvikling. Saa kom hertil Krigen med Hansestæderne, — den heraf følgende Forstyrrelse i Landets Handelsforholde og Herjning af dets Kyster, — Fredens Kjøb ved Gjentagelse af ældre og Tilstaaelse af nye Handelsforretigheder for Hansens, — hvilket tilsammen efterhaanden aldeles kammede Nordmændenes egen Handel og Søfart. Videre maatte Beslutningen for Magnus's Frigivelse udredes af Norge, og man finder, at Kongerne i den Anledning have i 1371 henvendt sig til Bønderne med Begjæring om et droit overordentligt Tilskud, nemlig fem Mark (naturligvis norsk Mynt) af hver fuld Bonde og tre Mark af hver Halvtrækbonde, at udrede inden Jul ¹⁾. Saadanne Tyngsler paa et Land af indskrænkede Hjelpekilder, og som nys forud paa det stræffelige var blevet herjet af Pesten, efter at det i en Række af Aar havde vantrivets under en uordentlig, slap og ødsel Styrelse, — kunde umuligen andet end virke nedtrykkende, ja næsten øvelæggende.

Men det værste af Alt var dog den Hendsen af Folkeaanden, den Stillestaaen i Statslivet, som sterkere og sterkere spores, og det maatte ikke mindst netop i den dødsige Rolighed, der hvilede over Land og Folk, ret som et Forbud paa den sig nærmende Dødsføvn. Bønderne, tilfreds med at see sin huslige Virksomhed hver i sin nærmeste Kredts nogenlunde beskyttet af en mild og veltænkende Konge, tabte Staten ganske af Sigte; de gjorde sig neppe engang den Røst at iagttage de Former for en friere Selvstyrelse, som Loven fremdeles hjemlede dem, men de overlode Alt til de kongelige Embedsmænd. Bymændene fandt sig som oftest med Laalmodighed i det

¹⁾ Enhj D. G. XIII. 690 (Br. af Magnus og Haakon til Bønderne af Hædinger og Dors af 10de Septbr. 1371).

fremmede Handelsaaag, der vistnok tyngede haardt paa deres Skuldre, men som de manglede Kraft og Bestemthed til at affaste, selv naar junstig Feilighed syntes at tilbyde sig. Hos Hovdingerne, de geistlige som de verdslige, der dannede Kongens og Rigets Raad, viste sig sjælden eller aldrig nogen alsvorlig og kraftig Fremadstræben, ikke engang nogen personlig Uergjerrighed eller Hærskelyst; de lagde, naar Kongen ikke saa at sige tvang dem frem paa Statslivets Tumleplads, Hænderne i Skjodet og foretrak at nyde sin Overflod i Ro fremfor at aaleilige sig med en selvstændig Statsvirksomhed, hvortil dog deres Livsfilting og Tidsalderens almindelige Anskuelse kaldte dem. Litterær eller videnskabelig Virksomhed spores næsten ikke meer, hverken i national norsk, eller i almindelig europæisk Retning; og ikke nok med, at den frembringende Kraft i saa Henseende lidt efter lidt gik til Grunde, — ogsaa Sandisen for at nyde og bevare Forsædrenes aandelige Frembringelser, tabte sig. Selv det saa herligt udviklede og engang saa flittigt dyrkede Landsprog begyndte sterkt at forvanskes, og det netop i de høiere Kredse, hvor Skriftsproget især skulde finde sin Støtte.

Fæster man alt dette skarpt for Die, saa vil man vel neppe prise Norges Tilstand ved denne Tid, trods den indre Ro og Orden, der synes at have raadet i Landet, som nogen lykkelig og for Fremtiden lovende. Neppe vil man kauskee engang, vel overveiet, regne den for herligere end Sveriges Tilstand med al dennes Splid og Forvirring. Thi i Sverige seer man dog Livskraft, skjønt denne yttrede sig paa en vild, loylos, næsten statsoplosende Maade; — der seer man dog Virken, skjønt denne viser sig uordnet, selvraadig, oprørsk, usamdrægtig, blottet for sand Statsklogskab og, hvad værre er, ogsaa ofte for Retfærd og Sandhedskjærlighed; — der seer man, skjønt Folket selv sjælden fremtræder, dog en Hovdingestand, udsprunget af Folket, der handler i Folkets Navn, og er Rigets Raad, der er nidkær, som oftest kauskee meer end tilbørligt, for sin Stilling som Magt i Staten, og for sit Lands Opretholdelse som selvstændigt Rige, om end med saare egennyttige Sidehensyn. For Staten er dog altid Liv og Virken, om end i visse Retninger udskjeiende, at foretrække for en døblignende Søvn. Det er ogsaa en Kjendsgjerning, som aldrig maa forglemmes, at i Sverige, ret modsat af hvad der sandt Sted i Norge, just paa denne Tid, da saamegen Tummel og Uorden herskede i Landets Indre, den aandelige Virksomhed først begyndte at fremtræde i en national Litteratur, der benyttede Folkets Sprog, uddannede dette og gav det den Karakter, som det indtil denne Dag har vedligeholdt.

Men spores en Hensøen i den norske Stat, saa spores en

ikke mindre Hensøen i den norske Kirke. Hvad enten man vender sig til Tidens Aarbøger eller til dens Brevsæder, da finder man ligelidet Tegn til Liv og Kraft i Kirken. Underretningerne om dens Forreiser blive meer og meer magre; Provincialconcilier omtales saa godt som aldrig, endnu mindre ere Bestemmelser af saadanne Levedes Tid og saa Biskopskræfterne lade sig kun med Vanskelighed faldskæddigge, og med end større Vanskelighed lader de enkelte Biskoppers Synsret tid sig bestemme. Man begynder at samle i et næsten ugemmentretteligt Mørke, og splittes dette sundom af en Lysstraale, da er det man seer skælden eller aldrig opmuntrende.

De første Efterretninger Kirken vedkommende, der møde os i Tidrummet efter Kong Haalons Regjeringsstiltrædelse i 1355, angaa Begivenheder paa Island, hvilke tydelig vise, at der nu i den norske Kirke, og navnlig i den islandske, skete baade paa god Maade og god Orden. Da den oftere omtalte Hole-Biskop Orm Askafsson drog til Norge i 1354¹⁾, satte han Arngrim, Abbed af Thingøre Kloster, hvem han et Par Aar i Forveien havde indviet som saadan, til Official i Hole Biskopsdomme under sin Fraværelse. Denne Abbed Arngrim var en ilde berøgtet Mand; og Presterne i Hole Biskopsdomme negtede ham Lydighed paa Grund af de mange slemme Klager, som førtes mod ham. Det gik ogsaa paa et Prestemøde i Stagaastad i 1357 saa vidt, at Arngrim maatte fraspige sig Officialembedet, hvilket en Prest, Thorstein Hallsson, blev beskiftet i hans Sted. Arngrim blev ligeledes affat fra sin Abbedsverdighed²⁾.

Imidlertid døde, som allerede fortalt, Biskop Orm imod Slutningen af 1356 i Norge³⁾. Dengang opholdt sig endnu der Jon Eriksson Skalle, som i 1343 var ved en Feiltagelse bleven til Biskop paa Gronland, medens Biskop Arne der endnu levede. Senere var vel Arne død omtrent ved 1350⁴⁾; men hvad enten hans Dødsfald ikke var blevet bekendt i Norge, eller Jon Eriksson ingen Lyst havde til at fare til Garde Stof, — nok er det, Jon eftertragede nu den ledige Hole Biskopsstol. Det lader til, at Erkebiskop Olaf ikke har havt noget mod den af ham attraaede Forfytelse; men da Jon allerede var indviet til en anden Biskopsstol, sked det ikke i Erkebiskoppens Magt at opløse det Baand, som bundt ham til denne, og derfor maatte Sagen overlades Paven's Afgjørelse. Jon skede da i 1357 til Kurien i Avignon, udvirkede, som har i det mindste selv paaastod, Innocentius VI's Løfte om Hole Stof, og vendte derpaa tilbage, uden dog at have kunnet erholde sit Beskiftelsesbrev,

¹⁾ S. o. f. II. 357.

²⁾ Isl. Ann. 290.

³⁾ S. o. f. II. 358.

⁴⁾ S.

o. f. II. 282.

⁵⁾ Isl. Ann. 318, hvor det heber, at i 1368 havde Gron-

land i 19 Aar været uden Biskop.

hvilket skulde sendes efter ham til Flandern, og der udløses af ham med en bestemt Pengesum. Et Pavebrev indløb ogsaa efter Tilfagu, hvilket Jon hjembragte til Norge. Men, at domme efter det Stykke af Brevet, hvis Indhold er os levnet, har det neppe været et egentligt Bestiftelsesbrev for Jon, men kun et Fuldmagtsbrev til Erkebiskoppen at bestikke Hole Biskopsstol en verdig Forstander, om han end dertil valgte en, der allerede før var Biskop ¹⁾). Da imidlertid Erkebiskop Olaf, ifølge denne pavelige Fuldmagt, skal have valgt Jon, saa synes i Grunden Bestiftelsen at have været i sin Orden, og Jon Holes lovlige Biskop.

Efterretningen om Jons ordentlige Bestiftelse naaede til Island allerede i 1358 ²⁾, men han selv drog først derover i 1359. Han løb Skibbrud ved Rypen, og Skibet ødelægtes; dog reddedes hele Besætningen. Da Jon kom til Hole, opgav Presten Thorstein strax, uden at raadføre sig med Presteflabet, sit Officialembede i hans Hænder; alle Nordlændinger, læge og lærde, gave sig under ham uden Indsigelse, og da han den 1ste November holdt sin første Biskopsmøde i Hole, modtog han et rigt Offer. Det synes dog snart at have vakt nogen Opmærksomhed, at de Breve, som skulde bevise hans Udnævnelse, ei efter Sedvane bleve oplæste i Choret; og det varede ei længe før det Rygte udbredte sig i Biskopsdommet, at Jon ei var paa Lovs Raade kommen til sit Embede, og at han ingen Bevisligheder fra Paven havde at fremlægge ³⁾. Jon synes virkelig at have manglet saadanne, hvad enten han nu aldrig havde erhvervet dem, eller han havde tabt dem i Skibbrudet.

Da den forrige Official, Thorstein Hallsson, kom under Beir hermed, bragte han i 1361 alle Prester i Biskopsdommets østlige Deel i Oprør, og drog med dem og mange Lægmand til Hole for at affordre Biskoppen hans Bevisligheder. Ved deres Komme vilde Biskoppen ikke tale med dem; de derimod paa sin Side yttrede, at han var Grønlands men ikke Holes Biskop, og Thorstein krævede tre Gange Bevisligheder af Jon for at han var Holes lovlige Biskop, uden at Jon besvarede Kravet. De oprørte Prester toge da alt Stolens Gods i den østlige Deel af Biskopsdommet under sit Forvar. Biskoppen, som havde en Deel af de vestlige Prester paa sin Side, erklærede de Opsættelige for affatte fra deres Embede. Men Thorstein og hans Parti brød sig ei herom, forrettede ligesuldt Tjeneste i sine Kirker, og tillod sig abskillige Voldsomheder mod Jons Undergivne ⁴⁾. Et Fortilgsketone om Vaaren 1362 i Hole løb frugtesløst af ⁵⁾, og da Oprøret mod Jon greb om sig, fandt denne det sikkest endnu samme Høst at

¹⁾ Jørl. Ann. 288—290. ²⁾ Jørl. Ann. 292. ³⁾ Jørl. Ann. 294. ⁴⁾ Jørl. Ann. 300. ⁵⁾ Jørl. Ann. 302.

ty til Norge for at søge Hjælp hos Erkebiskoppen. Han opholdt sig hos Olaf om Vinteren, men fik, som det heder, ingen Trøst hos ham ¹⁾, — en Omstændighed, der, hvis den forholder sig rigtig, gjør Jons Sag mistænkelig.

Medens der saaledes i Hole Biskopsdomme herskede en fuldkommen kirkelig Uorden, stod det ogsaa i Staalholts Biskopsdomme heel misligt til. Biskop Gyrð Svartsøn, som i 1351 havde taget Staalholts Stol i Besiddelse ²⁾, synes at have været en ganske udsom Mand, dog gif hans Virksomhed, som det lader, mest ud paa verdslige Ting, paa at sikke og brugbare Biskopsstolens Gods og Rettigheder ³⁾. I de første Aar af sin Embedsdyrelse synes han at have staaet paa en venstabelig Fod med den før nævnte høit begavte og anseede, men derhos urolige og opsættige Augustiner-Munk af Lyfknabs Kloster, Eysteinn Asgrimsson ⁴⁾, og at have benyttet ham Hjælp i Embedsantliggender. Siden reiste sig derimod Uenigheden mellem dem, som skulle have voldet Biskoppen megen Værgelse og meget Bryberi. I Aarene 1355—1357 var Gyrð i Norge saavidt med Broder Eysteinn ⁵⁾, og under dette Ophold synes den sidste at have indyndet sig hos Erkebiskop Olaf og Kapitlet i Nidaros. I 1358, Aaret efter at Gyrð var kommen tilbage til sin Biskopsstol, indfandt Broder Eysteinn sig paa Island i Følge med en vis Arnolf Brandesøn, Chorsbroder af Nidaros; de vare bestilte til Biskopper paa Erkebiskoppens Begne. I denne Egenkab fore de meget egenmægtigen frem, indfattede blandt andet den før nævnte, i forrige Aar affatte Abbed Angrim igjen i hans Verdighed i Thingvare Benedictiner-Kloster; trods alle de Klager, der førtes mod ham, og uagtet han havde svoret sig ind i Prædikebrødrene Orden i Bergen. De upressede ogsaa Penge af Læge og Lærde paa alle mulige Maader. Herved opstod der Spænding mellem dem og Biskop Gyrð, og det fortales, at Broder Eysteinn skal have digtet Rid om Biskoppen, som denne tog sig meget nær. Tvisten mellem dem gif saa vidt, at Eysteinn skændte Gyrð for Erkebiskoppen, men Gyrð satte Eysteinn i Van. Begge beredte sig i 1359 til at fare til Norge; dog kom før Afreisen et Forlig i Stand, og Broder Eysteinn modtog af Biskoppen Official embedet i Islands vestlige Hjerding. Eysteinn erkjendte, heder det, den Brode, han havde begaaet ved at digte Rid om Biskoppen, og for at udsone den digtede han det berømte religiøse Kvad Lilia (Lilien), som endnu er levnet, og med Rette holdes for et af den norrøne Staldekunstis fortrinligste Frembringelser. I 1361 gif endelig Begges Reise til Norge for sig. Det Skib, paa hvilket Biskop Gyrð var,

¹⁾ Isl. Ann. 308.

²⁾ S. o. f. II. 356.

³⁾ Finn Joh. II. 103.

⁴⁾ S.

o. f. II. 303.

⁵⁾ Isl. Ann. 288.

forget med ham og hele den øvrige Besætning. Broder Eystein dertil med kom til Norge og drog til Helgeseter Augustiner-Kloster ved Nidaros, til hvis Broderskab han i den senere Tid synes at have hørt, men døde der henimod Paaske 1362 ¹⁾.

Udpresningerne, der paa denne Tid øvedes af Biskopper og Bisitatorer, maatte falde Islænderne saa meget tungere, som de vilde udsgedes af de kongelige Embedsmænd, til hvilke Embeds Indtægter bortleiedes. Vi have allerede omtalt, at denne Sids Indførsel af Kong Magnus Eriksson i 1354, da han bortleiede Landet paa tre Aar til Ivar Vigfusson Holm. Efter ham kom i 1358 fire Hirdstyrere, der atter havde leiet alt Landet af Kongen paa tre Aar, og viste sig ligesaa anmassende som til samme Tid de tvende kirkelige Bisitatorer ¹⁾. Nordlænderne gjorde Opstand mod den af Hirdstyrerne, der synes at have været den værste, Jon Guttormsson med Tilnavnet Straaveifa, mødte ham mandsterke og dreve ham i 1360 bort fra den nordlige Fjerding ²⁾. Selve Hirdstyrerne vare indbyrdesjenige, og i 1361 sloges deres Mand paa Althinget ³⁾. Bedre blev det ikke, da de Fires Embedstid var forbi, og Kongen i sidstnævnte Aar udnævnte Smid Andresson, en Nordmand, til Hirdstyrer over hele Landet, atter for tre Aar, med Bortleining af alle kongelige Indtægter. Smid vilde i Forening med Jon Guttormsson straffe Nordlænderne for deres Opstand, og de drog i 1362 med en Flok fra Sydlandet nord i Eyfjorden. Men her mødte Nordlænderne dem ved Gaarden Grund, og det kom den 8de Juli til en blodig Kamp mellem begge Flokke. Nordlænderne seirede, og baade Smid og Jon Guttormsson med mange flere bleve dræbte ⁴⁾. — Man seer, hvorledes Uordenen i den verdslige Styrelse paa Island gik Haand i Haand med Uordenen i Kirken; og naar man hertil regner de Uaar og Landplager, som samtidigen rammene Landet, saa maa man indvomme Sandheden af Islændernes Paastand, at Kong Magnus Erikssons Regjeringstid var en af de værste Ulykkesperioder for Island ⁵⁾.

Efter Gyrd Ivarsson blev Thorarin Sigurdsson, der troes at have været norsk, valgt og indviet til Skaatholt. Da han i 1363 drog over til sit Sæde, fulgte Biskop Jon Eriksson med ham og søgte at komme i fuld Besiddelse af Hole Stol. Men da Jon ingen Bevisligheder havde at fremlægge nu meer end tidligere ⁶⁾, men erkendtes dog af de Fleste i Biskopsdominets vestlige Hereber, uagtet

¹⁾ Jøf. Ann. 292, 294, 296, 298, 302.   ²⁾ Jøf. Ann. 292.   ³⁾ Jøf. Ann. 296.   ⁴⁾ Jøf. Ann. 298.   ⁵⁾ Jøf. Ann. 304—310; Gæspol. Aarb. I. p. c. 70—72.   ⁶⁾ Gæspol. Aarb. p. 1. s. 73.   ⁷⁾ Jøf. Ann. 310.

givet i Oslo den 26de April 1365, hvori han indskræper den ordentlige Udredelse af den aarlige Skat til St. Olaf og St. Halvard — „een tallet Pening af hvert Kreatur, der synes i Voet bedre at have end at undvære“ —, hvilken i hans Forfædres Dage frivilligen paa Alles Vegne var lovet under Navn af Olafsstot, men som i seneste Tid tilbageholdtes eller betaltes forsømmeligen; en Bød til Kongen af 6 Orer bestemmes for den som ikke rettede sig efter dette Kongens Brev og udrede den omhandlede Skat hvert Aar ¹⁾.

Legn til det apostoliske Sædes Virksomhed i Norge paa denne Tid see vi kun i dets Pengetrav. Den 31te August 1361 bestilte Pave Innocentius VI fra Avignon Biskop Bertrand af Lybel til sin Nuntius i Danmark, Sverige og Norge med Fuldmagt til at modtage og kvittere for alle den romerske Stols tilkommende Penge ²⁾. Hans Fuldmagt har rimeligvis ogsaa omfattet Tilbagebetalingen af det Kong Magnus tilstaaede Laan, hvilken dog neppe paa den Tid har kunnet fyldestgøres. Den 12te September 1362 døde Innocentius VI, og til hans Eftermand valgtes i Avignon, den 23de i samme Maaned, Urbanus V. Denne udnævnte den 6te August 1363 fra Avignon Guido de Cruce af Arepoix's Biskopsdomme til sin Nuntius i de tre nordste Riger ³⁾; men ogsaa hans Erinde var, som af Udnævnelsesbrevet erfares, at udbære det pavelige Tilgodehavende. Den 25de Juni 1364 var Guido i Stavanger, hvor han kvitterede Biskop Botolf for Peterspengen af Stavangers Biskopsdomme for de sidstforløbne 7 Aar, samt for Resten af den ved Pave Clemens VI paalagt fireaarige Pavetænde ⁴⁾. I Bergen var han den næstfølgende 20de Juli, da han indsatte Ivar Holm til Underindsamler af de pavelige Indtægter af Islands Biskopsdommer ⁵⁾. Denne Gang gjaaldt hans Sendelse forresten ogsaa en ny treaarig almindelig Pavetænde ⁶⁾. Kong Haakon paastod ved denne Leilighed, efter ældre Skik, Frihed for de kongelige Kapeller og deres Bestyrere og Klerker, hvilken ogsaa den pavelige Nuntius ved deres Sammenkomst i Lundsberg indrommede. Men alligevel maa Indsamlerne i Bergens Biskopsdomme, Abbederne Mathias af Munkeliv og Peter af Lyse, have forsøgt at opdrive Tienden ogsaa af de derværende kongelige Kapeller. Dette Skridt fremkaldte et Brev af Kongen, givet i Aalborg i Danmark af 8de Juni 1365, hvori han strengeligen forbød Indsamlerne at fordre noget af hans Kapeller og Kapelgeistlige, samt underrettede

¹⁾ N. g. L. III. 186.

²⁾ Salm D. S. XIII. 447.

³⁾ N. Dipl. III -

262. ⁴⁾ Notarial-Transcr. perg. A. N. S. fasc. 35 N. 13. ⁵⁾ N. Dipl. III. 266.

⁶⁾ Br. af 14de Jan. 1365 af tvende Chorsbrødre i Stavanger — „generales collectores decime triennialis“ i dette Biskopsdomme. Dr. perg. A. N. S. fasc. 35 No. 15.

om Kuntiusens Indbømmelse i denne Henseende ¹⁾). Sagen om-
 es ikke videre, og Kongen har saaledes rimeligviis brevet sit Duffe
 ennem. Urbanus V døde den 19de December 1370, og den 30te i
 samme Maaned valgtes Gregorius XI til hans Eftermand. Gre-
 gorius skænkede ved et Brev fra Avignon af 3die December 1371
 en Indulgenfer og Aflad til Nidaros's Kathedralkirke i Anledning
 en betøstelig Istandfættelse, som den tiltrængte, og skulde denne
 vens Gave gælde i det mindste i tyve Aar ²⁾).

Efterat have i meer end tyve Aar forestaaet Nidaros's Kirke døde
 Erkebiskop Olaf, rimeligst i Slutningen af 1372 ³⁾). Til at bedømme
 hans Karakter som Metropolitan og Menneste savnes tilstrækkelige Op-
 lysninger; kun saameget kan man sige, at ingen større Splid inden den
 Kirke selv, eller mellem den og Kongedømmet i hans Styrel-
 se synes at have fundet Sted, — noget der muligen kan antages
 i Beviis paa hans maadeholdende og fredelige Sindelag.

Til Olafs Eftermand valgtes Thronb, om hvis tidligere Stil-
 lingsret vides. Han er rimeligviis indviet i Avignon af Pave Grego-
 rius XI. Tiden for hans Valg og Indvielse er ligesaa lidet sikker, som
 den for hans Formands Død. Den første Gang Thronb nævnes
 som Metropolitan er i Anledning af en Dom, affaag i Bergen den
 15de Juli 1373 af ham, Dgmund Finnsøn og Haakon Jonsøn, til-
 stede af Kong Magnus ⁴⁾). Han kalder sig ved denne Leilighed:
 "Guds Naade Erkebiskop i Nidaros", hvilket viser, at han alle-
 rda var indviet; thi ellers maatte han efter almindelig Brug have
 kaldt sig Electus, Postulatus eller Erkebiskopseimne. Hans Indvielse
 i Kurien kan altsaa ikke være foregaaet senere end i Begyndelsen af
 73. Den 9de October 1374 finder man, at han har været i Lunds-
 borg, da han skænkede Indulgenfer til St. Laurentius's Kirke sam-
 med ⁵⁾).

Ved sin Fader Magnus's Død i December 1374 var Haakon
 Magnus's søn bleven Ene styret i Norge med alle tilhørende Lande;

¹⁾ N. Dipl. I. 296.   ²⁾ N. Dipl. I. 316.   ³⁾ Hans Dødsaar opgives for-
 skjelligt i forskjellige Annaler, nemlig 1371, 72 og 73, men efter alle i et
 Aar, da en stor Mandedød herskede i Norge (Isl. Ann. 324). Efter en gam-
 mel Biskopsrettelse skal han have været Erkebiskop i 23 Aar (Scr. r. D. VI. 616).
 Denne Angivelse kunde nogenledes passe paa Dødsaaaret 1373, og dette Døds-
 aar har ogsaa Flats-Annalerne, der ere skrevne før 1400. Alligevel maa
 han ganske vist være død tidligere. Sidste Gang han nævnes er ved det
 foromtalte Raadsmøde i Marstrand den 19de Juli 1370 (f. o. f. II. 389);
 men ved Nidsommers Tid 1373 maa, som vi strax skulle see, hans Efter-
 mand allerede være indviet i Kurien og hjemkommen derfra. Denne sidste
 Omstændighed synes bestemt at antyde Olafs Død som indtruffen senest med
 Slutningen af 1372.   ⁴⁾ N. Dipl. III. 294.   ⁵⁾ N. Dipl. I. 324.

og med Aaret 1375 kan man sige, at et nyt Vendepunkt indtraadte i Udviklingen af Norges Statsforhold, ligesom og i Retningen af Haakon's Styreerpirksomhed. I dette Aar begyndte nemlig først de politiske Følger af hans Giftermaal med Margreta, Baldemars Datter af Danmark, for Alvor at fremtræde.

Da deres Egteskab i 1363 sluttedes, var Margreta 11 Aar gammel, og i denne Alder kunde hun naturligtvis ingen Indflydelse øve paa sin Egteherre eller paa hans Rigers Antiggender. Men da hun naaede en modnere Alder, vidste snart hendes kraftige og flu Aand, en Aand, der fuldkommen betegnede hende som Baldemars Datter, at gjøre sig gjældende i begge Retninger. Maaſtee kan hendes Indflydelse allerede regnes fra 1370 eller 1371, da hun i Oslo fødte Haakon Sommen Olaf¹⁾: og det er ikke usandsynligt, at den ved den Tid lod sig tilsyne i den danske Jakobs Befordring til Bergens Biskopsstol²⁾. Men i 1375 aabnede sig en videre Kreds for hendes Birk somhed. Den 24de October i dette Aar døde nemlig hendes Fader, Kong Baldemar Kristoffersøn, paa Gurre Slot i Sjælland uden at efterlade sig nogen Søn. Vel var Danmark et Valgrige; men i Valget holdt man sig dog der, ligesom i Sverige, helst inden den kongelige Æt. Baldemars tvende Døttres Afkom stod saaledes nu nærmest. Den ældre Datter, Ingebjørg, der havde været gift med Henrik af Meklenborg, Søn af Hertug Albrekt den ældre og Broder til Kong Albrekt af Sverige, var død, men efterlod en Søn Albrekt. Den yngre Datter var Margreta, som ogsaa havde en Søn, Olaf.

Den unge Albrekt af Meklenborg, ansaa, som Søn af den ældre Datter, sit Valg for sikkert, kaldte sig strax Danmarks Konge, optog det danske Rigsvaaben og lod sig i Wismar den 6te November af Keiser Karl IV meddele et anbefalingsbrev til det danske Riges Stænder. Haakon og Margreta derimod tillode sig ingen saadanne foreløbige Anmasselser, men drog med deres Søn Olaf saa hastig som mulig selv til Danmark og vare der tilstede i Kallundborg allerede den 10de November. Paa det danske Rigsraad kom Kongevalgets Udfald an; og hos dettes vigtigste geistlige og verdslige Medlemmer vidste Margreta nu at indbynde sig, især hos de geistlige, samt hos Rigets Drotsete og Forstander, den mægtige og af Baldemar høit fortroede Henning Nutbusch eller Yodebusch. En Herredag til Odense, der holdtes inden Aarets Udgang, løb frugtesløs af paa Grund af de forskellige Meninger, der søgte at gjøre sig gjældende. Et Parti ønskede nemlig Olaf til Konge, et andet Albrekt af Meklenborg, et tredje endelig paa-

¹⁾ Jørl. Ann. 320, 322; Lagerbr. III. 685, 686; Suhm D. S. XIII. 679.

²⁾ S. o. f. II. 388.

led, at da Kongerættens Mandolinie nu var uddød, en indfødt dansk Abelsmand burde vælges ¹⁾. Kongevalget blev saaledes udfat.

I Mellemtiden arbejdede de forskellige Partier hvert for sin Sag; og synes det tredie hastigen at være traadt i Skyggen for de tvende førstnævnte. Disfes Virksomhed yttrede sig dog paa en høist forskjellig Maade. Meklenborgerne søgte at styrke sig ved Forbund med Greverne af Holstein, hvem de paa Forhaand lovede betydelige Dele af det danske Rige; derved stødte de imidlertid ganske vist mange af de mere danskfintede Rigsraader bort fra sig, hvilke frygtede, at Tydskhedens Overvegt i Danmark, der allerede var stor nok, under et meklenborgsk-holsteinsk Herredomme skulde blive fuldkommen afgjørende. Margreta derimod søgte under sin personlige Nærværelse i Danmark at vinde den almindelige Stemning i Landet selv for sig og sin Son. Til Hansfestædernes Bistand beilede begge Parter; men de kloge Rigs-mænd fandt det sikkest at see Tiden an, og udfatte under forskjellige Paaskud sin Erklæring.

Det viste sig snart, at Margreta havde slaet ind paa den rette Vej; og skjønt hendes Fader, Baldemar, havde været mislykket end elsket af Folket og de Store i Danmark, saa begyndte dog meget snart den almindelige Mening, oprørt uden tvivl ved Meklenborgernes Annæksler, at træde paa hendes Side. Zyderne erklærede sig først for Dlaf og indbødte Skaaningerne til at forene sig med dem for at vælge ham. Skaaningerne gif den 4de Marts 1376 ind herpaa, og snart tiltraadtes denne Forening af flere danske Landstaber. Forgjæves stræbte det meklenborgske Parti imod denne Beslutning, og forgjæves lovede Keiseren den unge Albrekt sin kraftigste Bistand. Paa en Rigsdag i Slagelse valgtes Dlaf Haakonsføn den 3die Mai 1376 til Danmarks Konge og vedtog den ham forelagte Haandfæstning, for hvis Overholdelse hans tilstedeværende Forældre, Haakon og Margreta, erklærede sig som Forlovere ²⁾. Den næstfølgende 14de August holdt Kong Haakon med sine norske Raadgivere — 4 Riddere og 5 Svende — et Møde med Hansfestædernes Fuldmægtige i Kallundborg, og her blev en endelig Fred sluttet mellem Norge og Stæderne ³⁾, medens samme Dag i Korsør mellem Stædernes Fuldmægtige og det danske Raad blev afgjort, at den Fred, som allerede mellem Baldemar og Stæderne var sluttet, skulde af Kong Dlaf og det danske Rigsraad stadfæstes ⁴⁾.

Ganske vist var det egentlig Meningen, at begge Dlaf's Forældre skulde føre et Slags Formynderskab for ham som Danmarks Konge i hans Mindreaarighed; men saavidt man kan skjønne, overlod Haakon

¹⁾ Suhm D. S. XIV. 2—7.   ²⁾ Suhm D. S. XIV. 11—20.   ³⁾ Suhm D. S. XIV. 22—24.   ⁴⁾ Suhm D. S. XIV. 24.

denne Virksomhed ganske til Margreta, der ogsaa nu saagodt som fadiguen synes at have opholdt sig med sin Søn i Danmark, medens Haakon i Norge sysselsatte sig med dette Riges Anliggender. Heri fulgte han baade Klogskabs og Billigheds Fordringer, og de Danske kunde ei andet end dermed være høist tilfreds, helst da Margreta faldkommen var sit Kald voren.

I Haakons seneste Regeringsaar finder man, at Jamtelands kirkelige Tilstand har paakaldt hans Opmærksomhed. Vi have før oftere omtalt Jamtelands særegne Stilling, idet Landet udgjorde en Deel af Norges Rige og i alt Verdsligt lod under Norges Lov og Styrelse, men dog i kirkelig Henseende hørte til Upsals Biskopsdomme og under den upsalske Erkebiskops geistlige Omraade. Vi have ogsaa ovenfor seet, at dette indviklede Forhold i 1303 havde fremkaldt en Overenskomst mellem Erkebiskop Olaf Allesøn af Upsal og den ældre Kong Haakon Magnussons Fuldmægtige, Presten Erlend Styraarsøn, hvilken samme Kong Haakon i 1305 ved sit Brev havde midlertidigen stadfæstet ¹⁾. Ved denne Overenskomst var det, saavidt vides, siden forblevet. Men nu i den yngre Kong Haakons senere Dage maatte Klager være ham forebragte fra Jamterne over Krav fra Geistlighedens Side, hvilke ingen Hjemmel havde i den omtalte Forening. I denne Anledning udsendte Kongen den 16de Juni 1378 fra Bergen et Brev til Jamterne, hvori han erklærer, at han, efterat have med sit Raad gransket den Overenskomst mellem dem og Erkebiskop Nikolaus, hvilken hans Onkel Kong Haakon havde samtykket, nu byder, at denne stadig skal overholdes, indtil han selv og hans Raad kan anordne noget bedre. Han forbyder navnlig Provsten hos dem og andre lærde Mænd at betynde dem over hvad bestemt er i Overenskomsten, og paalægger Jamterne ikke at underkaste sig nogen Tvingelse, der gaar ud over den Ret, de hidtil have havt i kirkelig Henseende ²⁾.

I 1378 døde Biskop Alf af Garde, og saa ringe var Forbindelsen dengang mellem Norge og Grønland, at hans Død først 6 Aar efter, nemlig i 1383, blev bekendt i Norge ³⁾. Efter Alfs Død hengik saaledes flere Aar før Gardes Stol igjen besattes. Men Aaret efter 1379 omtales for første Gang et større Herjetog af Eskimoerne, hvilke Nordmændene kaldte Skrælinger, paa Grønland, hvorved atten af de norske Indbyggere siges at være blevne dræbte og to Drengene at være bortførte i Trældom ⁴⁾. For den Gang synes Angrebet ikke at have havt videre Følger; men siden gjentoges disse Skrælingetog oftere og levede endelig til de norske Indbyggers Udryddelse.

I 1378 tog den langvarige Splittelse (det store Schisma) i Pa-

¹⁾ S. o. f. II. 103.

²⁾ N. g. L. III. 201.

³⁾ Isl. Ann. 330, 334; jfr.

o. f. II. 387.

⁴⁾ Isl. Ann. 330.

edømmet sin Begyndelse, en Splittelse, der forargede Christenheden og undergrov det apostoliske Sædes Vælde. Fra mange og forskellige Sider havde allerede længe yttret sig stort Misnøie med Pavernes Ophold Avignon og Fjærnelse fra deres rette Sæde i Rom. Urbanus V havde ivet efter for den almindelige Stemme og var i 1367 flyttet til Rom; men allerede i 1370 lod han sig af sine Kardinaler bevæge til at ende tilbage til Avignon, hvor han, som før fortalt, samme Aar døde. Hans Eftermand, Gregorius XI, kunde heller ikke i Længden modstaa de Opfordringer, som stormede ind paa ham, og drog i 1377 til Rom for der at tage sit ständige Sæde; men han døde den 27de Marts 1378. De i Rom tilstedeværende Kardinaler valgte nu den 9de April Urbanus VI, en Italiener. Han vakte imidlertid snart ved sin Strenghed Misnøie hos et stort Parti af Kardinalerne, især hos de franske, der udgjorde Kardinalkollegiets overveiende Deel; disse fjærned sig til Fondi, gjorde her en høitidelig Indsigelse mod Urbanus's Valg, om fremtvinget, efter deres Føregivende, ved Romernes Trudsel, og valgte den 21de September samme Aar, 1378, Clemens VII, en Fransmand, som det følgende Aar med sit Anhang af Kardinaler flyttede til Avignon. Det lykkedes Clemens at blive anerkendt af en Deel europæiske Staters Styrere, i Frankrige, Spanien, Skotland, Sicilien, og flere mindre, medens dog den overveiende Deel erkendte Urbanus, og blandt dem de nordiske Riger. Kong Haakon af Norge hilsende ham med en Lykønskingsfrivelse ¹⁾. Saaledes var da den romersk-katholske Christenhed splittet mellem tvende Paver, der gjensidigen banlyste hinanden, og i hele 40 Aar fandtes ingen almindelig anerkendt Pave. Urbanus's Bansbrev over Clemens kom ogsaa til Norge og blev der oplæst i Kirkerne overalt omkring i Landet ²⁾. Man kan let tænke sig hvad Indtryk slikt maatte gjøre paa Lærde og Læge, og hvorledes Troen paa Pavens Hellighed og Ufeilbarhed derved hos de mere Tænkende maatte svækkes.

Om Erkebiskop Thronds Virksomhed vides kun meget lidet. Han holdt et Provinzialconcilium i Bergen, rimeligviis om Høsten 1376, og han var endnu tilstede der i Byen den 4de December dette Aar ³⁾. Et andet Provinzialconcilium skal han have holdt i Hamar i Midten af Aug. Maaned 1380 ⁴⁾. Men ingen Efterretning findes om hvad der paa disse Concilier er forhandlet, og end mindre ere Statuter fra dem levned.

Kong Haakon Magnussøn den yngre, eller, som han og-

¹⁾ Salm D. S. XIV. 54 (efter Bjovli Annalet). ²⁾ Isl. Ann. 334. ³⁾ Br. af denne Dag, hvor Erkebiskoppen nævnes som nærværende i Bergen, og et Concilium omtales, for nylig holdt sammesteds. R. Dipl. I. 332. ⁴⁾ Br. skal være udfærdiget af ham den 17de Aug. i Hamar under bemeldte Concilium. Salm D. S. XIV. 92.

faa kaldes: den sjette, overlevede sin Fader kun i noget over fem Aar. Døden bortrev ham i 1380 i hans bedste Alder, ikke meer end 40 Aar gammel. Han døde i Oslo ¹⁾, men Dødsdagen vides ikke. Saameget er kun sikkert, at han den 11te Juni endnu var i Live, og da opholdt sig i Lunsberg ²⁾, hvorimod hans Død ved Mittelmeersk Tid d. e. den 29de September var almindelig bekendt ³⁾. Vi er det ogsaa, at et Par gamle Breve findes, hvilke ere daterede fra hans 29de Riges Aar, som først begyndte efter Midten af August 1380 ⁴⁾. Man kunde heraf ledes paa den Formodning, at han ikke er død før i Slutningen af August eller Begyndelsen af September det næste Aar ⁵⁾.

Gamle og troværdige Efterretninger give Haakon et meget godt Lov. De næsten samtidige nedskrevne islandske Flato-Ammaler sige, at de omtale hans Død: „man holder ham for en god (hellig) Mand“ ⁶⁾; og den vel underrettede Historieforfatter Aeneas Sylvius Piccolomini (Pave under Navnet Pius II fra 1458—1464) yttre om ham, at „han skal have været en guddommelig (d. e. hellig) Mand, overordentlig elsket og afholdt af sine Undersaatter“ ⁷⁾. Hvad vi af norske Kilder vide om ham, synes at bestyrtte disse rosende Vidnesbyrd. Det betegner ham som en kjerlig Son og som en Konge, der vilde sit Folks Vel, om han end ikke formaadede at vække dets hendrende Kraft til et fornyet Liv.

89.

Olaf Haakonson Norges Konge. Hans Moder, Margreta Valdemarsdatter af Danmark. Egmund Finnsen Drotsete. Biskopskifter. Erkebiskop Thronud dør 1391. Nikolaus nittende Erkebiskop. Binalde Henrikson tyvende Erkebiskop.

Kong Haakon efterlod, saavidt vides, ikke andre Børn end Sønnen Olaf, henved 10 Aar gammel, allerede siden 1376 ved Valds Danmarks Konge og nu ved sin Faders Død lovsig Arving til Norges Rige. Baade han og hans Moder Margreta vare uidentifol ved Haakons Død i Danmark; og det er en mærkelig Omstændighed, at

¹⁾ Bishops Annaler i Sc. r. D. I. 260; Ericus Olaf i Sc. r. Sv. II. 112.

²⁾ N. Dipl. II. 360, 361. ³⁾ N. Dipl. III. 327. ⁴⁾ N. Dipl. I. 345, III. 326.

⁵⁾ Saameget er i ethvert Fald fuldkommen sikkert, at den Dødsdag, som Hvitfeld angiver, og som flere efter ham have antaget, nemlig den 11te Juni 1380, ikke er rigtig. ⁶⁾ Isl. Ann. 330—332. ⁷⁾ Aeneas Sylvius's Ord i hans Cosmographia c. 33 ere følgende: „In hac terra (Dania) patrum nostrorum memoria Valdemarus regnavit, in Svecia Magnus, Aquinus in Norvegia, quem serunt divinum fuisse hominem, miro provincialium amore et obsequio cultum, huic conjux Margarota fuit Valdemari filia.“ Ifr. Egbr. III. 412 Not. 1, Suhn D. G. XIV. 82 (paa sidste Sted citeres urigtigen Aeneas Sylvius's Skrift de Frederico III. c. 25).

is Dplysning endnu af Afgang savnes, — at uagtet Haakon maa være den senest i Begyndelsen af September 1380, alligevel hverken Margrethe eller Olaf findes at være optraadt i Norge før i Begyndelsen af det følgende Aar, og da er det først Margrethe alene, som der viser sig. Den 11te Januar 1381 var hun nemlig paa Akerhus, hvor hun ved sit Brev kundgjorde, at hun, „efter sin kjæreste Herres, Kong Haakons, Død og Grafald ifølge Guds Villie, med Rigets Raads Raad og Samtykke, paa sin kjære Søn, Kong Olaf, og paa sine andre Begne,“ havde stadfæstet alle Marie-Kirkens Privilegier, „indtil videre af sin Raade har forundet hende, at hendes kjære Søn, Kong Olaf, selv kommer.“ Hun kalder sig i dette Brev: „Norges og Sveriges Dronning,“ altsaa med den Titel, der tilkom hende som den af de konges Hustru ¹⁾). Olaf var den Tid endnu i Danmark, hvor den 19de Januar findes at have holdt Rætterthing i Slagelse ²⁾). Længere ud paa Aaret kom han til Norge, hvor han i Nidaros paa Dretthing ³⁾ den 29de Juli, St. Olafs Dag, blev tagen til Norges Konge, ved hvilken Leilighed „hans Drotsete Dgmund Finnsøn og flere gode Mænd af Rigets Raad, paa hans Begne, tilsvore ham paa den hvide Muen over hele Norge gammel Ret og Lov at holde og holdes ved.“ Blandt dem, som her vare tilstede, nævnes udtrykkeligen „Kongens Frænde, Hr. Sigurd Haffthorsøn,“ der tilligemed Drotseten har sit Segl under et Vernebrev for Indbyggerne af Jamteland ⁴⁾), udsædtsam den samme Dag i Kongens Navn og med hans Segl. Olaf kalder sig i dette Brev, som i alle sine senere norske Breve: Norges, Danmarks og Götters Konge (Noregs, Dana og Gota konongr). Dronning Margrethe kan ikke have været tilstede ved Olafs Antagelse til Konge i Nidaros; thi man har Brev af hende udsædtsamt paa Bardberg Slot den 28de Juli ⁵⁾). Rimeligviis har Underhandlinger og Frygt for Angreb fra den svenske Konge Albrekts Side gjort Margretas Ophold i Nidaros nødvendigt.

Allerede før Olafs høitidelige Antagelse til Norges Konge har rimeligviis Bestemmelse været fattet af Rigets Raad angaaende Styrelsen i Norge under Olafs Mindreaarighed. Man finder, at den her været ordnet omtrent paa samme Maade som under Magnus Erikssøns Mindreaarighed i Aarene 1323—1332, idet nemlig Hr. Dgmund Finnsøn, med Titel af Kongens Drotsete, stod i Styrelsens Spids og satte sit Segl med Kongens under de i den nævnte Navn udsædtsamte Breve, medens Provsten ved Mariekirken i Oslo, Hr. Henrik Henrikssøn, Kongens Kansler ⁶⁾), havde hans norske Segl i Forvar og svarede for dets Benyttelse. Ved begges Side

¹⁾ Dr. perg. i A. N. S. fasc. 54 No. 2 d. ²⁾ Suhm D. S. XIV. 93.

³⁾ N. g. L. III. 213. ⁴⁾ Suhm D. S. XIV. 95. ⁵⁾ Jfr. o. f. II. 388.

stod Kongens eller Rigets Raad, af hvis Medlemmer idetmindste nogle vare tilstede ved alle vigtigere Regjeringsfagers Afgjorelse. I Raadet sad endnu maegtige verdslige Hovdinger fra den ældre Tid, som Brødrene Jon og Sigurd, Høstorsønner, Kongens Frænder, hvorhos Erkebiskoppen og Biskopperne der indtog sin ældre Plads, ligesom og Provsten ved Apostelkirken i Bergen, nu den fornævnte Binalde Havnstønsen¹⁾ oftere nævnes blandt dets Medlemmer, og det under den fra ældre Tider bekendte Titel: kongelig Kapelmagister (Magister cappellarum regis). I Formen var der, saavidt skjønes, ikke levnet Dronning Margreta nogen bestemt Plads i Norges Styrelse; men hendes Indflydelse paa samme spores dog vissest i meer end en Retning, og det ikke alene i de udenrigske Forhold, hvor hun altid viser sig som den ledende Kraft, men ogsaa ofte i de indenrigske²⁾.

Omtrent samtidigen med Kongestiftet i Norge, indtraf ogsaa for Biskopstiftet i den norske Kirke. — I 1380 døde Biskop Magun af Hamar³⁾ og havde til Eftermand Sigurd. — I samme Aar døde ogsaa Biskop Boto lf af Stavanger⁴⁾. Til hans Eftermand valgtes Halgeir Asmundsøn og blev, som det heder, indviet af Erkebiskop Thronb. Men kort efter kom en vis Olaf fra Kurien i Rom, og havde der opnaaet at blive indviet til Stavanger. Han maa uden tvivl have haft formaaende Anbefalinger hjemmefra, maaske Dronning Margretas, og benyttet de schismatiske Forhold for at drive sin Dristelse igjennem hos Pave Urbanus, som kun behøvede at nytte sin Provisionsret. Den lovlige valgte og viede Halgeir maatte naturligvis vige for sin af Paven Stavanger Stol paatrængte Medbeiler⁵⁾; men han beholdt dog sin Biskopstitel og synes en Tid at have været Biskop Olaf paa en Maade tilforordnet som Vicarius⁶⁾.

Ved denne Tid døde ogsaa Biskop Oddgeir Thorsteinsøn

¹⁾ Jfr. o. f. II. 388. ²⁾ Det er saaledes urigtigt, naar nyere Historikere (s. Gr. Suhm D. G. XIV. 199) omtale Margreta, som den, der efter Kong Haakons Død styrede Norge i Egenkab af sin Søn Olafs Formynderske. ³⁾ Jøf. Ann. 332. Om Magun's Udvælgelse s. o. f. II. 387. ⁴⁾ S. o. f. II. 386. Aaret angives forskjellig: 1379, 80, 81, Jøf. Ann. 332; det andet af disse Aar synes at have mest Rimelighed for sig, da Boto lfs valgte Eftermand skal være indviet af Erkebiskop Thronb, der, som snart skal sees, døde i 1381. ⁵⁾ Jøf. Ann. 332. ⁶⁾ Brev af 1392 i den N. N. S. fasc. 38 No. 2; ligeledes kalder han sig selv: „med Guds Naade Biskop“ i et Transcript, som han i Forening med Abbed Mathias af Tautra udstedte i Nidaros den 14de Juni 1384. N. Dipl. III. 343. Det er vel ogsaa ham, som nævnes sidst blandt Biskopperne, uden at noget Sæde tillægges ham, i 1388 den 16de Febr. ved Raadsforsamlingen i Oslo, da Erik af Pommern erklæredes for Margretas Arving (Balubau Müller, observ. crit. 105—108). Muligen er det ogsaa ham som i 1392 bliver nævnt: „Halgeir Biskop i Farøene“ (Suhm D. G. XIV. 568).

Staalholt¹⁾. Han synes at have været en af de bedre og sømmere Biskopper paa Island i den senere Tid. Han var i 9 dragen til Norge og døde der i Bergen 1381 den 18de August et Ulykkestilsfælde, idet han nemlig, rimeligviis under Forberedelse til sin Tilbagereise, faldt fra Skibsdækket ned i det dybeste af bølrummet og slog sig ihjæl. Han blev begravet i Christtreen i Bergen²⁾. Staalholts Stol stod efter Oddgeirs Død ledig i et Par og blev i denne Mellemtid bestyret af en Prest Paal som Offi-³⁾.

Det mærkeligste Dødsfald blandt den norske Kirkes Biskopper var Hertid Erkebiskop Thronbs. Han døde i 1381; Dødsdagen des ikke, kun saameget veed man, at han endnu levede den 18de Maars i det nævnte Aar⁴⁾. Af hans Metropolitanvirksomhed ere, allerede antydet, faa Spor levnede. Til Thronbs Eftermand ptes af familige Chorsbrødre Presten Haakon Ivarssøn, uden i en af Kapitelets egne Medlemmer. Haakon begav sig i 1382 Beien til Kurien for at søge sin Stadfæstelse og sit Pallium. Na da han kom i Tydskland, fik han vide, at en dansk Mand ved den Nikolaus allerede var indviet i Kurien til Erkebiskop af Gros⁵⁾.

Dette var Nikolaus Jakobssøn Finkenoghe, ogsaa kaldet Kjer eller Nusare, en dansk (maastee egentlig tydsk?) Abelsmand,

1) S. o. f. II. 386. 2) Finn Joh. II. 122, 123; Jøl. Ann. 332. Dødsaaaret 1381 antages af Finn Jonsøn; Annalerne vakte mellem 1379, 80 og 81. 3) Jøl. Ann. 336; jfr. Finn Joh. II. 123. 4) Br. af 18de Febr. 1381, hvori Thronb nævnes som værende i Live, i N. Dipl. II. 364; Jøl. Ann. 332. Annalerne vakte mellem 1379, 80 og 81; men at det sidste er det rigtige, viser det anførte Brev. Naar en gammel Biskopsreffe siger om Thronb, at han var Erkebiskop i 13 Aaar mindre end 2 Maaneder, 2 Uger og 3 Dage (Sc. r. D. VI. 616), saa stikker heri ganske vist en Bildfarelse eller Fællskrivning. Er han, som rimeligt er (S. o. f. II. 391) bleven indviet i Begyndelsen 1373 og død tidlig i 1381, saa har hans Styrelsestid været omkring 8 Aar, og en Fællsætning af XIII for VIII kunde da tænkes mulig, hønt de manglende 2 Maaneder ic. vanskelig i saa Fald lade sig forklare, da Tiden snarere synes at overstige 8 Aar end modsat. Turde man maastee gjætte, at i den nævnte Biskopsreffe ikke alene XIII var en Fællsætning for VIII, men ogsaa „minus“ indkommet urigtigt, saaledes at Stebet i sin Heel-
hed skulde lyde: Thronderus annis VIII, duobus mensibus, duabus septimanis et tribus diebus, d. e. Thronb i 8 Aar, 2 Maaneder, 2 Uger og 3 Dage? 5) Jøl. Ann. 334, hvor der dog vakkles mellem Aarene 1380, 81 og 82. Før i 1381 kan umulig Haakon Ivarssøns Valg være foregaaet, da Erkeb. Thronb, som ovenfor sagt, først døde efter 18de Febr. i dette Aar. Da Nikolaus, som strax vil sees, i November 1382 var i Danmark, rimeligviis paa Tilbageveien fra Kurien, saa synes sidstnævnte Aar at maatte have For-
trinnet, hvilket Aar ogsaa de flaatste Annaler antage.

der synes at have været vel anstreden baade hos Kong Bafdemar Krikkoffersøn, medens denne var i Live, og siden hos Dronning Margreta. Det maa nemlig ganske vist være denne samme Mikolaus Kuzer, til hvem i Forening med hans Broder, Peter Kutenhøp, Bafdemar i sine seneste Regjeringsaar havde overladt Slottene paa Ben Als at bestyre ¹⁾. Dengang skulde man tro, at Mikolaus endda var Bøgmænd. I 1379 nævnes han i et Brev: Mikolaus Præst, Canonicus af Roskilde ²⁾, og maa da selvfølgelig være gaaet ind i den geistlige Stand. Af et senere Brev, som nedenfor nærmere skal omtales, ser man, at han af Kong Olaf paa Livstid havde fået et Par Gaarde og en Rølle i Danmark. Da denne Kong Olaf om maa antages gjort paa Dronning Margretas Tilskyndelse eller ved hende, lader sig deraf slutte, at Mikolaus paa en eller anden Maade har gjort sig fortjent af Dronningen. Naar man nu lægger alle disse Omstændigheder tilfammen, kan den Gætning neppe synes overilet, at Margreta har havt en virksom Haand med i Spillet ved Mikolaus's Udvælgelse til Nidaros's Erkeføde, og at hun, da hun ei har for maaget at faa ham valgt paa lovlig Maade ved Nidaros's Kapitel, har uden dettes Vidende skyndsomt sendt ham til Paven med sin Befaling og udvirket hans Bestikkelse ved pavelig Provision, for hvilken Ivarssøns Bølg rygtedes til Kurien. Da Urbanus VI som var den Pave, hvem Kong Haakon før sin Død paa Norges og Danmarks Begne havde erkjendt ³⁾ maa Mikolaus's Provision og Indvielse være steet ved ham, og det vel tildeels af statskloge Hen syn, for nemlig ved Føielighed i flige Dele, der intet kostede ham, at holde Dronningen fast ved sin Sag ⁴⁾. Hvorledes det senere er gaaet med Haakon Ivarssøn, vides ikke. Mikolaus derimod kom som Erkebiskop af Nidaros tilbage til Danmark, hvor han var den 8de November 1382 da han ved sit Brev aftraadte til Dronning Margreta de Egen domme, som Kong Olaf tidligere havde skænket ham. Han kalder sig i dette Brev: „Mikolaus af Gud's og det apostoliske Sædes Naade Erkebiskop af Nidaros (Dei et Apostolicæ sedis gratia Archiepiscopus Nidarosensis)“, og Hr. Johan Rut, Ridder, samt hans egen Broder, Peter Jacobsøn „kaldet Finkenoghe“ beseglede med ham til Bitterlighed ⁵⁾. Naaste

1) Suhm D. S. XIV. 11.

2) Suhm D. S. XIV. 65.

3) S. o. f. II.

385.

4) Finn Jønsøn i sin Kirkehist. I. 454 siger rigtigt nok, at Mikolaus var indviet i Avignon; men i de islandske Annales nævnes kun „páfagorð“ d. e. Kurien, hvorved ganske vist den i Rom er meent.

5) Brevet paa Latin findes aftrykt i Suhm D. S. XIV. 529; Udvaldsbeskedet nævnes ikke, men kan neppe betvivles at have været i Danmark, jfr. Suhm D. S. XIV. 113. Denne hans Broder Peter Jacobsøns Finkenoghe er da ganske vist den samme, som tidligere kaldes Peter Kutenhøp.

om Nikolau ved denne Overdragelse skulde vige Dromningen sin Erndtligghed, fordi han havde hjulpet ham til Erkebiskopsverdtigheden.

Norstedes Nikolau's Valg er blevet optaget af den norske Geistlighed og det norske Raad, siges intet Sted udtrykkelig; men Naas Hvoipaa Annalerne udtale sig herom lader en vis Forargelse skimte funden, der flert er en Gjenklang af den daværende almindelige Mening i Norge. Flere af dem sige nemlig, at han var en banst og mand ¹⁾, og at han ved Ankomsten til Norge ikke havde været i Aften ²⁾. Ingen af Demene synes at medføre Sandhed; thi var han søfforn, som vi have seet, Canonikus i Roskilde, maa han have været geistlig, — og var han, som Annalerne selv indbringe, det i Kurien, maa han vel ogsaa med det samme have modtaget Aften. Men Ublæbsen tjener dog til at vise, hvor liden anseelse Nordmændene hans Valg og hans Personlighed har været.

I 1383 kom Erkebiskop Nikolau til Norge ³⁾, og samme Aar i August Maaned finder man ham i Lunsberg samlet med alle Norges daværende Biskopper: Jon i Oslo, Jakob i Bergen, Luf i Stavanger og Sigurd i Hamar. En Raadsforsamling var nemlig paa nævnte Tid og Sted afholdt; ved hvilken Kong Olaf nu synes at have været tilstede, og en Forordning angaaende Hamar blev udstedt den 10de August. Af Raadet nævnes efter Sedvanne Erkebiskoppen og Biskopperne først, dernæst blandt de Beredelige nævnte Herrer: (Riddere) Ogmund Finnsson (Drotseten) og Sigurd Bjørnsen og endelig fem Andre (Enevde) med Haakon Jonsen i Højen ⁴⁾. At det nærmest har været i Egenskab af Raadsmedlemmer, at alle disse Biskopper denne Gang vare forsamlede, maa antages; men om de tillige have ved samme Leilighed holdt et Provincialconcilium, lader sig ikke afgjøre. Dog er dette mindre rimeligt alge hvad der senere vil blive anført om Erkebiskop Nikolau's Medrethvirksomhed.

Sætter Nikolau's Bestielse til Nidaros's Erkestol den Tids Tilseerforhold i et uforbeholdt Lys, saa er det ikke mindre Tilfælde ved Bestielsen af en anden Biskopsstol inden den norske Kirke. Vi have seet, at Skalhølt's Biskopsstol paa Island i 1381 blev ledig ved Biskop Oddgeirs Død ⁵⁾. Hvad der er blevet gjort af Nidaros's Kapitel til dens Gjenbestielse, vides ikke; rimeligvis har Kapitellet, under Erkestolens Ledighed, intet Valg kunnet foretage. Af samme Hensand synes en dansk Mand, ved Navn Mikael, der senere skal have været Penitentiarus i Rom, at have benyttet sig. Han udtvædsede i 1383, at han i Kurien blev udnævnt og indviet til Biskop

¹⁾ Jøh. Ann. 334.

²⁾ Jøh. Ann. 330.

³⁾ Eps.

⁴⁾ N. g. L. III.

216—218.

⁵⁾ S. o. f. II. 398.

af Staalholt ¹⁾. Man maa antage, at dette er steet deels ved hans Forbindelser med indflybelsesrige Personer af Havens Omgivelse, deels, paa Grund af Landsmandskabet, ved Dronning Margretas Anbefaling. Her blev da atter Nidaros's Kirkes Ret tilsidefat ved en pavelig Provision, og en Mand valgt til Biskop, der som dansk maatte forudsæes at have endnu mindre Kjendskab til de islandske Forhold end en Nordmand, for ikke at sige en Islænding, kunde have. Mikael synes ikke at være kommen til sit Sæde før i 1385 ²⁾.

Denne uordentlige Befættelse af den norske Kirkes Erkestol og flere af dens Biskopsstole i Løbet af ganske saa Aar har, som allerede antydet, neppe gaaet for sig uden Dronning Margretas hemmelige eller aabenbare Indflydelse; thi hvorfor skulde det ellers netop være danske Mænd, der bleve frembragne og indtrængte, da dog tidligere den norske Kirke og den norske Styrelse havde viist sig omhyggelig for at see Kirkens vigtigste Embeder i Indfødtes Hænder? Sagen har ganske vist været den, at den kloge og herskesyge Margreta gjerne har villet tilvende sig en Indflydelse paa Norges Regjering, som den bestaaende Styrelsesform ikke egentlig hjemlede hende. Hun har fuldt vel indseet de Brøst, der fandtes ved det norske Raad, — hvor lidt grundfæstet de verdslige Raadgiveres Stilling i Virkeligheden var, hvor lidet Kraft, der i Grunden fandtes hos dem til at opretholde Rigets Selvstændighed i Egenkab af Folkets Repræsentanter, og hvor let det lod sig gjøre at overfløie deres fædrenelandste Bestræbelser, om de med Varme nærede nogen saadanne, ved at indbringe fremmede, hende hengivne og af hende afhængige Personer i Raadet, hvilke kunde arbejde for hendes Hensigter, der utvivlsomt allerede dengang gik ud paa en fastere og varigere Sammenknytning mellem Norge og Danmark. Men at bringe verdslige danske Hovdinge ind i det norske Raad, det var endnu en vanskelig Sag. Saamegen Kraft og Selvfølelse var vel endnu levnet hos de norske Stormænd, i det mindste hos nogle af dem, at de med al Magt vilde have freddet herimod. Mænd som Dgmund Finnsson og begge Høftorssonerne, Jon og Sigurd, mindebedes endnu bedre og ærefuldere Tider, og søgte sig ved sin høie Byrd saa fast knyttede til Norges Selvstændighed, at de ei vilde lade sig paaatrænge som Sidemænd i Raadet verdslige udenlandske Herrer, der vare fremmede for Norges ejendommelige Lav. Med Raadets geistlige Medlemmer forholdt det sig derimod anderledes. Under den Slaphed, som for Tiden raadede i alle kirkelige For-

¹⁾ Jørl. Ann. 334; dog er ikke fuldstændig Enighed med Hensyn til Aaret, idet nogle Annaler ogsaa angive 1381 og 1382. Finn Jonsøn antager 1383, II. 132. ²⁾ Jørl. Ann. 336; nogle angive 1383 og 1384; det sidste antager Finn Jonsøn II. 132.

Id, lige fra det splittede Navedømme af og ned til de laveste kirkege Embedsstillinger, — kunde hun virke for de norske Biskopsstoles esættelse med Nænb efter sit Sind, ligemeget om danske eller norske; i ligesaamange af sine Tilhængere som det kunde lykkes hende at a indtrængt paa Biskopsstolene, ligesaamange vægtige Stemmer havde m med det samme vundet i Rigets Raad, til hvis Medlemmer de m Biskopper vare selvskrevne. Denne Bei valgte hun altsaa for terhaanden at gjøre det norske Raad til et Medskab for sine Planer; i den kunde allerede nu siges at aabne de mest lovende Udsigter for rdes Uergjerrighed. I den danske Biskop Jakob af Bergen havde m fra ældre Tid, som det lader, en varm Tilhænger; det samme ra antages om Biskop Olaf af Stavanger, der, om han end ikke r dansk, dog efter al Rimelighed var befordret efter hendes Ansifse; saa kom dertil selve Nidaros's Erkebiskop, hvis umaadelig vigtige Stilling i Norge ogsaa i verdslig Henseende allerede oftere er anhværet; og endelig sit hun ogsaa i Mikael en dansk Biskop paa Hand, som der kunde befordre hendes Ansister. Saaledes var aabenre den herskende Morden i den norske som i den hele romerske Kirkes yrelse Margreta til stor Hjælp i hendes Plan: først at skaffe sig v Indflydelse i Norges Regjering og derpaa at udvirke en stadig rening mellem dette Rige og sit Fædreland Danmark.

I 1383 blev paa Ordnøerne øvet en stor Ugjerning, idet Biskop n der, Bilialm, blev dræbt ¹⁾; men hvad Aarsagen var til Drabet, hvo Gjerningsmanden var, siges ikke.

I 1385 døde Biskop Jon af Oslo ²⁾. Ogsaa ham synes Dronrig Margreta at have regnet blandt sine Tilhængere, eller idetmindste have gjort sig Umage for at vinde. Man finder nemlig, at hun, dens hun i Vinteren 1384—1385 med sin Søn Kong Olaf opholdt paa Akershus og i Oslo ³⁾, ved et Brev givet i denne Stad den de Januar 1385 skænkede „den hæderlige Herre, vor gode Ven“ iskop Jon af Oslo, Frihed for hans Landbo paa hans Gaard Folke d i Beitahered (i Ranrike) fra al Slags Peding, Skat og Told i iskoppens Levetid ⁴⁾. Jon nød dog ikke længe godt af denne Dronngens Gave; thi han døde, som sagt, endnu samme Aar. Han aa mod Slutningen af sine Dage have været svagelig og udygtig i at opfylde sine Embedspligter, eftersom man seer, at en Coadju-

¹⁾ Jørl. Ann. 336. Ogsaa her finder Usikkerhed Sted med Hensyn til Aaret, idet nogle Annaler anføre 1383, andre 1382 og atter andre 1381. Jfr. Suhm D. S. XIV. 130. ²⁾ Jfr. o. f. II. 398. ³⁾ Et Brev af Kong Olaf til Fordeel for Marie Kirke i Oslo, givet den 6te Decbr. 1384 paa Akershus og beseglet i hans eget Overvær, findes i N. Dipl. II. 376. ⁴⁾ N. Dipl. II. 379.

tor eller Medhjælper har været ham tilforordnet, hvis Navn dog ikke opgives, og at denne i Forening med Biskopsstolens Official har bestyret den osloffe Kirkes Anliggender ¹⁾. Han døde i September Maa- ned 1385 ²⁾. Hans Eftermand var Eysteinn Askafsson, der allerede i 1371 omtales som Chorsbroder i Oslo ³⁾, og 1383 som Provst i Oslos Provstedsomme ⁴⁾. Det er et usandsynligt, at han netop har været sin Formands Hjelpebiskop, og i saa Fald allerede for denne Stilling har modtaget biskoppelig Indvielse uden dog at bruge den biskoppelige Titel. At han er bleven indviet af Erkebiskop Nikolaus, kan ikke antages, ifølge hvad strax nedenfor om denne vil blive fortalt. Rimeligviis er han enten indviet af en norsk Lydbiskop ifølge Erkebis- koppens Fuldmagt, eller ogsaa i Rom. Af 22de September 1386 har man Brev udstedt af ham i Oslo som Biskop ⁵⁾; man ved al- saa med Sikkerhed, at han før den Tid har tiltraadt sit Embede.

Om Erkebiskop Nikolaus's Embedsvirksomhed give de gamle An- naler et høist ufordeelig Vidnesbyrd. Han udførte, siges det, medens han var i Norge, ingen biskoppelig Forretning, ingen Biele og ingen Confirmation ⁶⁾. Og dog var han i fire Aar Erkebiskop. Naar undtages den ene Leilighed, Raadsmødet i Tunsberg i 1383, da han omtales som nærværende ⁷⁾, finder man ikke det ringeste Spor til hans Ophold eller Virken i Norge, saaledes at vi ikke engang vide, om han nogensinde har besøgt sit Sæde i Nidaros. I 1386, fra 15de til 29de Juli, var han i Danmark og der tilfede paa den af Kong Olaf og Dronning Margreta holdne Rigsdag i Nyborg, hvor han, med Erkebiskoppen af Lund og flere danske Biskopper, deeltog i For- handlinger det danske Rige alene vedkommende ⁸⁾. Ved denne Leilig- hed blev af de forsamlede Biskopper Indulgenser givne til forskjellige danske Kirker, og blandt Udstederne nævnes sidst ogsaa en Biskop

1) Br. af 18de og 23de Aug. samt af 19de Septbr. 1385 i N. Dipl. II. 381, 382, III. 348. 2) Ifølge Indskriften paa hans Ligsteen, som ikke for meget lang Tid tilbage endnu fandtes udenfor et Hus i Oslo. De la Garbissa *Archiv* III. 8, ifrt. med Sjøborgs *Sml.* I. 131. 3) Br. af 25de Novbr. 1371, N. Dipl. II. 328; ligesaa i Br. af 14de Marts 1372, N. Dipl. III. 290; af 23de Marts 1374, samlest. II. 334; af 5te Novbr. 1376, samlest. II. 344; af 7de Aug. 1377, samlest. II. 347. 4) N. Dipl. III. 341 (Br. af 23de Novbr. 1383). 5) N. Dipl. II. 384, ligesaa af 3die Decbr. f. A. samst. I. 369. 6) *Jel. Ann.* 838. Naar Finn Jonsen i sin *Jølands Kirkehistorie* (I. 454) ved at berette dette lægger til: „utpote omnino indoctus et literas ignovans,“ saa er Tillægget ubestemt hans egen Slutning deraf, at han an- tager de Annalers Udsagn for fuldkommen rigtig, der kalde Nikolaus en Løgmand. 7) *S. o. f.* II. 401. 8) *Suhm D. G.* XIV. 159—162, 172. Blandt andet fortæntes paa denne Rigsdag Brev Nikolaus af Holstein og hans Brodersøner, Gerhard, Albert og Henrik arvelig med Hertugdømmet Sønderjylland, som kort forud var hjemfaldet til den danske Krone.

nrif af Garde¹⁾. Den grønlandste Biskopsstol var altsaa da n besat, efter at have staaet ledig siden Biskop Alfs Død²⁾; men rledes det er gaaet til med denne Besættelse, fortælles ingensteds. s Død blev, som før sagt, just bekjendt i Norge i 1383, altsaa rat Nikolaus var bleven Erkebiskop. Men nu heder det om ham, han, medens han var i Norge, ingen Bielse forrettede. Spørgs- alet bliver da, hvor og af hvem denne Henrik er bleven viet til op af Garde. Da han just nu var tilstede med Nikolaus i Dan- ark, ligger den Formodning nær, at han under den omtalte Sam- komst af Biskopper er bleven indviet af Nikolaus, skønt udenfor nes Provins. Dette var vistnok en stor Uregelmæssighed, men som Nikolaus, hvis hele biskoppelige Forhold selv synes at have været Uregelmæssighed, ikke bekymrede sig synderlig om³⁾. Hvor længe esten Nikolaus den Gang havde været i Danmark, veed man ikke; i man veed, at han havde med sig en heel Deel Sager, Bøhave kostbare Klenodier Nidaros's Biskopsstol tilhørende, ja endog dens re og mindre Segl⁴⁾. Deraf skulde man næsten slutte, at han ot sig bedre tilfreds i Danmark end i Norge, og at han agtede i nævnte Land at tage sit stadige Ophold og fortære sine rigelige komster, medens han derafra styrede sit Biskopsdomme og sin Pro- v: Skønt slikt hidtil var uhørt i Norge, var det ikke sjældent an- feds i den romerfste Kirke; og Paverne havde jo selv givet Exem- paa det samme Lovbrud ved i en lang Række at tage sit Op- d i Avignon og aldrig engang besøge deres egentlige Sæde i Rom. Naar man ret overveier de Træk, der ere os bevarede og oven- fremstillede af Erkebiskop Nikolaus's Færd, kan man umulig et end i ham see en uverdig Prælat og en for sin Provins for- vellig Metropolitan, der visstelig havde mange Sideskytfer blandt attdige Biskopper andensteds i Europa, men hvis Rage ei hidtil de beklædt Nidaros's Erkestol. Det bedste var, at hans Styrel- tid kun varede kort. Han døde i 1386⁵⁾, under Opholdet i Dan- ark.

¹⁾ Suhm D. S. XIV. 172. ²⁾ S. o. f. II. 394. ³⁾ Henriks Indvielse til Grønland henføres rigtignok i Annalerne til 1387, 88 eller 89 (Jøl. Ann. 344, jf. m. Grøn. hist. Mindesm. III. 34, 62, 127—130); men de omtalte Indulgensbreve af 1386 vise formeentlig tilstrækkelig, at dette er en Tilfælde; havde han dengang blot været Electus, vilde han ikke uden at dette var tillagt være opregnet blandt Biskopperne. ⁴⁾ Br. af 8de Septbr. 1387 i R. Dipl. I. 371. ⁵⁾ Jøl. Ann. 338; at de øvrige i dem opgivne Aar, 1384 og 1385 ere urigtige, viser det næst ovenfor anførte. Naar Erkebiskops- fortegnelsen i Scr. r. D. VI. 616 siger, at han indehavde sit Biskopsæde i fem Aar, saa er dette usiagtigt; thi hans Styrelsestid kan kun regnes for omtrent fire Aar, hvis han ikke maastee skulde være indviet til Erkebiskop, medens Thronen endnu levede?

Endnu samme Aar valgtes til Nikolaus's Eftermand Binalde Henrikssøn. Denne skal efter en gammel Opgivelse have været svensk af Fødsel ¹⁾, hvilket Nogle have troet burde egentlig forklæres saaledes, at han var fra det Sydligste af Biken eller Baahus Len, altsaa fra en af de norste Bygder paa Sveriges Grændse ²⁾.

Men om han ogsaa virkelig var født i Sverige, saa er det alligevel klart, at han i en saa ung Alder er kommen til Norge og bleven optagen i den norste Kirke, at han ikke kunde regnes for en Udlandning. Det tidligste, man ved om ham, er, at han af Biskop Salomon (1322—1352) beskiftedes til Prest paa Thjorn, og at han strax efter den store Mandedød, da der var saa stor Mangel paa Præster, ifølge samme Biskops Foranstaltning bestyrede flere nærliggende Kirkesogn. Imellem Aarene 1365 og 1375 nævnes han oftere i Breve som Chorsbroder i Dølo, hvilket vil sige: ved Dølos Kathedralkirke; men tillige finder man, at han i Aarene 1365 og 1366 har været Kong Haakons Klerk og Seglforvarer samt forrettet som hans Vicekansler, skjønt han ei udtryffeligt nævnes saa ³⁾. I 1375 kaldes han Chorsbroder i Nidaros og Dølo. I 1381 var han Provst til Apostelkirken i Bergen og Kapelmagister samt Medlem af Raadet ⁴⁾, altsaa i en af de høieste Stillinger, som den norste Kirke og Stat havde at frembyde. Af alt dette maa man med Grund slutte, at Binalde Henrikssøn har været en af den norste Kirkes daværende dygtigste og virksomme Prælater, samt at han har nydt Kong Haakons og vel ogsaa Dronning Margretas særdeles Tiltro. At han var denne sidste hengiven synes hans senere Færd som Erkebiskop at vise, og man tør saaledes maafæe antage, at hendes Indflydelse har virket med til hans Valg, skjønt Binaldes Stilling vistnok alligevel var saa fremtrædende, at neppe Nogen kunde synes mere egnet til den norste Kirkes høieste Verdighed end han. Han kan, efter hvad allerede er sagt om hans tidligere Forfremmelse, ikke være født senere end i 1330, og var saaledes ved sin Udnævnelse mindst omkring 60 Aar gammel ⁵⁾.

Da Erkebiskop Nikolaus først kan være død i den senere Halvdeel af 1386, og nogen Tid maatte hengaa, inden hans Død i Danmark kunde blive forkyndt i Nidaros, saa maa Binaldes Valg, forudsat at Alt dermed gik lovligt og ordentligt til, være foregaaet henimod Aarets Slutning, og han har vel neppe givet sig paa Reisen til Kurien for at modtage sin Indvielse og sit Pallium før i Begyndelsen af 1387. Det maa antages, at han er bleven indviet i Rom ved Pave Urbanus VI. I August Maaned samme Aar finde vi Binalde i Danmark

¹⁾ Ser. r. D. VI. 616.   ²⁾ Sml. IV. 580.   ³⁾ S. o. f. II. 388.   ⁴⁾ R. Dipl. I. 347—48.   ⁵⁾ Om Binalde Henrikssøns tidligere Levnetssed see Sml. IV. 579—582 Not.

a Hjemreisen, just ved den Tid, da den unge Kong Olafs Død straf, — en Begivenhed, der truede med at fremkalde nye Forvilder i Norden, og som for Norges Selvstændighed havde de vigtigste Følger.

Vi have seet, hvorledes Styrelsen i Norge ordnede sig ved Olafs Idræbelse, som en Formynderstyrelse ved Rigets Raad med en Røstet og en Kansler i Spidsen, hvilke tvende, og først og fremst Røsteten, vare de egentlige Udøvere af Kongedømmets Myndighed i den unge Konges Navn, hvad enten denne selv var tilstede i Norge eller ikke. Da Kong Olaf var født i 1370 eller 1371¹⁾, maa han lægges at have allerede i 1385 eller 1386 naaet den Alder af 15 Aar, i hvilken baade hans Fader og Farfader synes at have tiltraadt Rigsstyrelsen i Norge som myndige. Ell til nogen Forandring ved denne Tid i den ovenfor skildrede Styrelsesorden viser sig dog intet bestemt. Man finder idetmindste Hr. Dgmund Finnsøn endnu den 8de Oktober 1386, som „Kongens og Rigets Drottsete i Norge“ handle i Rensning med Raadet paa Kong Olafs Vegne²⁾. Efter den Tid maatte altsaa Forandringen være foregaaet, og da rimeligvis under Kong Olafs personlige Ophold i Norge. At han har været der til den 13de Marts Naaned 1387, er ikke usandsynligt, skjønt et Stevningsskrift af 13de Marts udstedt i hans Navn i Oslo og beseglet af Kansleren Hr. Henrik Henricksøn ikke er fuldkommen tilstrækkeligt Bevis paa Olafs personlige Nærværelse³⁾. Saadanne Breve kunde Kansleren ogsaa i sin Embedsmyndighed udstede i Kongens Navn og med hans Godkendelse og saa i hans Fravær. Endskjønt det saaledes kan synes paa den anden Side, og ikke let lader sig forklare, at Kong Olafs Mindreaarige aldrig uddroges længer end Tilfældet havde været med de tvende næst følgende norske Konger, saa maa man dog indrømme, at den Omstændighed, at der ingen Breve af 1387 nu findes, udstedte af Dgmund Finnsøn som Drottsete, eller hvori han nævnes som saadan, dog vel kan være en reen Tilfældighed, og at der intet egentligt Bevis gives for at Olaf nogenstinde har overtaget Selvstyrelsen i Norge som myndig Konge. Neppe lader dette sig heller godtgjøre om ham

1) Jørl. Ann. 320, 322; Fornald. Sög. II. 15; jfr. Suhm D. S. XIII. 679.

2) Brev af denne Dag, givet i Bergen. N. Dipl. I. 386.

3) N. Dipl. II. 386. Altsaa liden Sikkerhed har man deri, at Pontoppidan i sin Kirkehistorie omtaler i 1387 et Concillium i Tunsberg af alle Norges Biskopper, paa hvilket Kong Olaf var tilstede (II. 231). Pontoppidan anfører ei sin Klabe, og til et saadant Concillium findes ellers, saavidt hidtil bekendt, intet Spor. Hvad mere er, det kan ikke have været noget egentligt Concillium (Provinciakoncillium), da dengang ingen Erkebiskop var i Landet; det maatte have været et Raadsmøde, ved hvilket alle Landets Biskopper vare samlede. Rimeligvis er dog hele Beretningen en Bildfarelse.

Endnu samme Aar valgtes til Nikolaus's Eftermand Binalde Henrikssøn. Denne skal efter en gammel Dpgivelse have været svensk af Fødsel ¹⁾, hvilket Nogle have troet burde egentlig forklæres saaledes, at han var fra det Sydligste af Viken eller Baahus Len, altsaa fra en af de norske Bygder paa Sveriges Grændse ²⁾.

Men om han ogsaa virkelig var født i Sverige, saa er det alligevel klart, at han i en saa ung Alder er kommen til Norge og bleven optagen i den norske Kirke, at han ikke kunde regnes for en Udlandning. Det tidligste, man ved om ham, er, at han af Biskop Salomon (1322—1352) bestilledes til Prest paa Thvorn, og at han strax efter den store Mandedød, da der var saa stor Mangel paa Prester, ifølge samme Biskops Foranstaltning bestyrede flere nærliggende Kirkesogn. Imellem Aarene 1365 og 1375 nævnes han oftere i Breve som Chorsbroder i Oslo, hvilket vil sige: ved Oslos Kathedralkirke; men tillige finder man, at han i Aarene 1365 og 1366 har været Kong Haakons Klerk og Seglsforvarer samt forrettet som hans Vicekansler, thiønt han ei udtrykkelig nævnes saa ³⁾. I 1375 kaldes han Chorsbroder i Nidaros og Oslo. I 1381 var han Provst til Apostelkirken i Bergen og Kapelmagister samt Medlem af Raadet ⁴⁾, altsaa i en af de høieste Stillinger, som den norske Kirke og Stat havde at frembyde. Af alt dette maa man med Grund slutte, at Binalde Henrikssøn har været en af den norske Kirkes daværende dygtigste og virksomme Prælater, samt at han har nydt Kong Haakons og vel ogsaa Dronning Margretas særdeles Tiltro. At han var denne sidste hengiven synes hans senere Færd som Erkebiskop at vise, og man tør saaledes maaffee antage, at hendes Indflydelse har virket med til hans Valg, thiønt Binaldes Stilling vistnok alligevel var saa fremtrædende, at neppe Nogen kunde synes mere egnet til den norske Kirkes høieste Verdighed end han. Han kan, efter hvad allerede er sagt om hans tidligere Forfremmelse, ikke være født senere end i 1330, og var saaledes ved sin Udnævnelse mindst omkring 60 Aar gammel ⁵⁾.

Da Erkebiskop Nikolaus først kan være død i den senere Halvdeel af 1386, og nogen Tid maatte hengaa, inden hans Død i Danmark kunde blive forkyndt i Nidaros, saa maa Binaldes Valg, forudsat at Alt dermed gik lovligt og ordentligt til, være foregaaet henimod Aarets Slutning, og han har vel neppe givet sig paa Reisen til Kurien for at modtage sin Indvielse og sit Pallium før i Begyndelsen af 1387. Det maa antages, at han er bleven indviet i Rom ved Pave Urbanus VI. I August Maaned samme Aar finde vi Binalde i Danmark

¹⁾ Scr. r. D. VI. 616.   ²⁾ Smf. IV. 580.   ³⁾ S. o. f. II. 388.   ⁴⁾ R. Dipl. I. 347—48.   ⁵⁾ Om Binalde Henrikssøns tidligere Levnetsløb see Smf. IV. 579—582 Not.

paa Hjemreisen, just ved den Tid, da den unge Kong Olafs Døb indtraf, — en Begivenhed, der truede med at fremkalde nye Forvillinger i Norden, og som for Norges Selvstændighed havde de vigtigste Følger.

Vi have seet, hvorledes Styrelsen i Norge ordnede sig ved Olafs Tiltrædelse, som en Formynderstyrelse ved Rigets Raad med en Drotsete og en Kansler i Spidsen, hvilke tvende, og først og fremst Drotseten, vare de egentlige Udøvere af Kongedømmets Myndighed i den unge Konges Navn, hvad enten denne selv var tilstede i Norge eller ikke. Da Kong Olaf var født i 1370 eller 1371 ¹⁾, maa han antages at have allerede i 1385 eller 1386 naaet den Alder af 15 Aar, i hvilken baade hans Fader og Farfader synes at have tiltraadt Selvstyrelsen i Norge som myndige. Til nogen Forandring ved denne Tid i den ovenfor skildrede Styrelsesorden viser sig dog intet bestemt Spor. Man finder idetmindste Hr. Dymund Finnsøn endnu den 8de October 1386, som „Kongens og Rigets Drotsete i Norge“ handle i Forening med Raadet paa Kong Olafs Begne ²⁾. Efter den Tid maatte altsaa Forandringen være foregaaet, og da rimeligviis under Kong Olafs personlige Ophold i Norge. At han har været der tilstede i Martis Maaned 1387, er ikke usandsynligt, skjønt et Stevningsbrev af 13de Martis udstedt i hans Navn i Oslo og beseglet af Kansleren Hr. Henrik Henrikssøn ikke er fuldkommen tilstrækkeligt Bevis for Olafs personlige Nærværelse ³⁾. Saadanne Breve kunde Kansleren ifølge sin Embedsmyndighed udstede i Kongens Navn og med hans Segl ogsaa i hans Fravær. Endskjønt det saaledes kan synes paa-faldende, og ikke let lader sig forklare, at Kong Olafs Mindreaarighed uddroges længer end Tilfældet havde været med de tvende næst foregaaende norske Konger, saa maa man dog indrømme, at den Dm-stændighed, at der ingen Breve af 1387 nu findes, udstedte af Dymund Finnsøn som Drotsete, eller hvori han nævnes som saadan, meget vel kan være en reen Tilfældighed, og at der intet egentligt Bevis gives for at Olaf nogenfinde har overtaget Selvstyrelsen i Norge som myndig Konge. Neppe lader dette sig heller godtgjøre om ham

¹⁾ Jørl. Ann. 320, 322; Fornald. Sög. II. 15; jfr. Suhm D. G. XIII. 679.

²⁾ Brev af denne Dag, givet i Bergen. R. Dipl. I. 366. ³⁾ R. Dipl.

II. 386. Elgesaa liden Sikkerhed har man deri, at Pontoppidan i sin Kirkehistorie omtaler i 1387 et Concillium i Lunsberg af alle Norges Biskopper, paa hvilket Kong Olaf var tilstede (II. 231). Pontoppidan anfører ei sin Klibe, og til et saadant Concillium findes ellers, saavidt hidtil bekjendt, intet Spor. Hvad mere er, det kan ikke have været noget egentligt Concillium (Provinzialconcillium), da dengang ingen Erkebiskop var i Landet; det maatte have været et Raadsmøde, ved hvilket alle Landets Biskopper vare samlede. Rimeligviis er dog hele Beretningen en Bildfarelse.

med Hensyn til Danmark, hvor Dronning Margreta uidentivt har forestaaet Styrelsen paa hans Vegne ligetil hans Død.

Kong Olaf døde paa Falsterbod Slot i Skaane den 3die August 1387 ¹⁾. Dødsdagen er maaskee mindre sikker, men ganske paalideligt synes det at være, at hans Lig den 4de August blev ført til Sorø, hvor Legemet blev begravet, medens Indvoldene bleve fordede i Lunds Kathedralkirke ²⁾. Han var da 16 eller 17 Aar gammel ³⁾, altsaa endnu i en saa ung Alder, at man vel vanskelig kan have fældet nogen sikker Dom om hans Karakter og Dygtighed, helst da han liden eller ingen Anledning synes at have havt til personligen at udøve Kongedømmets Skyldighed. Naar derfor Hvitfeld siger om ham, at „han var en god og from Konge, stille og dydelig“, saa er dette vel snarere en Mening, han selv har dannet sig om Olaf, end en Dom, han har fundet udtalt i sine Kilder. Naar han lægger til, at „Olaf holdt god Fred i sin Tid, holdt hver Mand ved Lov og Ret, og havde gjerne nogen af sit Raad med sig hvor han fór frem, samt hørte gjerne Sager“, — saa kan dette for Norges Vedkommende gjælde forsaavidt den indre Fred i Olafs Tid ikke vides at have været i nogen mærkelig Maade forstyrret; hvorimod Landets nordlige Dele i Aaret 1385 eller 1386 paa ny bleve hjemføgne af Russerne, der „dræbte Mandfolket, fangede Kvinder og Børn og ranebe Gode“ ⁴⁾. Hvad Island angaar, da var neppe den indre Fred der synderlig at rose; thi det heber udtryffeligen i Annalerne ved 1382, at „Ufredsfloffe og Usikkerhed der tiltog“ ⁵⁾. For Danmarks Vedkommende synes vistnok paa nogle Vondeuroligheder nær i Skaane,

¹⁾ Scr. r. D. I. 135, VI. 229. Olaf sees den 29de Juli at have været i Skaane, nær ved Falsterbod; der gives nemlig et Brev, udstedt i Nidar i hans Navn paa St. Olafs Dag. G. E. Behrmann: Beretu. om R. Olaf Hagensens Død 2c. Kbh. 1846. S. 3—4. ²⁾ Ifølge en omtrent samtidig latinsk Annual Scr. r. D. VI. 534, jfr. Hvitfeld ved 1387 og Suhm D. G. XIV. 180—183. Naar Behrmann i sit ovennævnte Skrift S. 6—7 forklarer den paa alle hne Steder opgivne Begravelsesdag „dominica ante festum beati Laurentii,“ d. e. Søndagen før St. Laurentii Dag, ved den 7de August, da maa han, trods den Sikkerhed, hvormed han fremsætter sin Forklaring, dog nok have feilet; thi baade efter Beregningen i „L'art de verifier les dates“ og i „Pilgrims Calendarium“ falder bemeldte Søndag i 1387 paa 4de August, ligesom Aarets Søndagsbogstav er F, ikke som Behrmann angiver B. Olafs Dødsdag den 3die Aug., hvis Dagen er fuldkommen rigtig, bliver altsaa Løverbagen, den næste Dag før Begravelsesdagen, ikke som Behrmann antager: Dnsdagen, fire Dage før. Det Paafaldende ved den skyndsomme Begravelse, saafremt Dødsdagen ellers er rigtig, er sølgelig ikke bortryddet ved Behrmanns Paastand. Denne Behrmanns Feiltagelse er forresten ikke bemærket i Langes Anmeldelse af Skriftet i Literaturtidende 1845—1846 No. 17 og 19, S. 298—304 og 317—320. ³⁾ Jfr. hvad strax ovenfor er sagt om hans Fødselsaar. ⁴⁾ Isl. Ann. 338. ⁵⁾ Isl. Ann. 334.

ikke med Strengbed blev dæmpede, Fred og indre Retsfærdighed i Olafs Tid at have været god i Sammenligning med hvad den var i den tid Baldekar Kristoffersens stormfulde Dage. Men dette var dog i alle Gange ganstke lidet den unge Olafs personlige Egenskaber og Dygtigheder at tilregne.

Imidlertid, hvilke meer eller mindre glimrende Forhaabninger Nordmændene end have sættet ved Kong Olafs Person, er det sikkert, at hans Død kom dem heel uventet; og ganstke vist voldte den hos Mængden af Folket en ustrømt Sorg. Thi Nordmændene hang med inderlig Hengivenhed ved det arvelige Kongedømme og ved sin gamle Regeret. Tengang var dennes mandlige Stamme i Løbet af Aarhundrebet uddøet; men gjennem et kvindeligt Led var en ny Green her fremstødt, hvilken man havde faaet Hæder, og med hvis fremtidige Udvikling man forbandt Haabet om Fædrenelandets Selvstændighed, og Lykke. Nu var denne nye Greens mandlige Linie igjen uddøet, og det kunde være tvivlsomt, om nogen lovbestemt Kongedømme Arving gaves, med hvem Folket kunde finde sig fæstet. En saadan Misstemning hos Nordmændene viste sig unegtelig i deres Tvivl om Kong Olafs virkelige Død. I de samtidige islandiske Annaler gives den ved 1387 med det korte og utydelige Udtryk: „Kong Olaf Haakonssøns Forsvinden (hvarf)“¹⁾; senere hen under 1393 anføres: „da sagde somme Mænd, at Olaf, Margretas Søn, var dragen til Island (heldi utgengit, var dragen i Pilegrimsfærd)“²⁾; og i Flatøgen, en Sagasamling, der er fuldbendt før 1395, heder det ved Begyndelsen af en Fortælling paa Norges Konger fra Olaf tilbage til Harald Haarfager: „Et Aar senere end før er sagt (1387) forsvandt (hvarf) Kong Olaf Haakonsson. Danerne sagde, at han var død, men Nordmændene vilde ei tro det“³⁾. Man tror nemlig paa Tabet af Olaf, man ugjerne vil miste; saa gif det ved denne Keilighed Nordmændene, ligesom det i langt ældre Tider var gaaet dem, da Kong Olaf Trygvesson faldt ved Svolder.

Der maa have været visse særegne, gaadefulde Omstændigheder forbundne med Kong Olaf Haakonssøns Død, hvilke ikke alene have maattet befordre hin Mistro blandt Nordmændene med Hensyn til dens Særlighed, men som ogsaa have kunnet vække og vedligeholde den andenledes, samt netop udenfor Norge gjøre det muligt for en Bedrager 15 Aar efter at udgive sig for Olaf og, som det lader, finde Tillid hos Mængden i sin Paaastand⁴⁾. Nogle have gjættet paa en Hemmelighol-

¹⁾ Jørl. Ann. 340. ²⁾ Jørl. Ann. 358. ³⁾ Fornald. Sög. II. 16. ⁴⁾ Den svenske Ericus Olaf, der skrev sin Sveriges Historie kort efter Midten af det 15de Aarhundrede, udlader sig om Olafs Død paa følgende Maade: „Hvor det blev af hans (Haakonss) Søn Olaf, eller hvor og paa hvad Maade han

delse af Olafs Død i nogen Tid, for at Stemningen imedens kunde bearbejdes til Fordeel for Margretas Udnævnelse til Rigerens Bestyrerinde ¹⁾). Andre have tilladt sig at udtale den høist ærefrænkende Mistanke mod Margreta, at hun af Herksesygge skulde have ryddet sin Søn afveien, enten ved strax hemmeligen at lade ham dræbe, eller ved i lang Tid at holde ham fangen, medens hun udgav ham for død, og derpaa, da han kom løs og fremtraadte med sit Krav paa Riget, lade ham brænde som en Bedrager ²⁾). Den sidste Gætning forudsætter hos Margreta en saadan Blanding af Umoderlighed, Grumhed og Herksesygge, som man ikke bør og ikke kan antage uden ifølge de haandgribeligste Beviser; og disse ere her aldeles ikke forhaanden. Men negtes kan det forøvrigt heller ikke, at den Omstændighed, at en foregIVEN Olaf senere kunde vove at fremstaa, og at han kunde finde Tiltro hos Mange baade i og udenfor Norges Rige, vidner om, at Margretas Rygte hos hendes Samtidige ikke har været det bedste, og om at man almindelig nærrede Mistro til hendes Karakterens Reenhed og hendes Statsklogts Redelighed.

30.

Dronning Margreta vælges til Norges Riges Forstanderke, og derpaa Eric af Pommern til Norges Konge i 1380. De norske Biskoppers Virksomhed herved.

Strax Kong Olafs Død var bleven bekendt, satte Margretas i Skaane tilstedeværende Venner sig i Bevægelse for at siffre hende Rigsstyrelsen i Danmark, og allerede den 10de August 1387, altsaa ikke meer end 6 Dage efter at Olafs jordiske Levinger vare førte til Graven, blev Margreta i Lunds Kathedralkirke og paa Lunds Lands-thing valgt til „fuldmægtig Frue og Husbonde og det ganske Danmarks Riges Formynder“, saaledes at man ikke skulde vælge nogen til Konge, som var hende imod, eller uden hendes Raad og Billie ³⁾).

bøde, vilde ikke; undtagen at hans Moder har ladet en vis Olaf, der kaldte sig hendes Søn, opbrænde.“ Ericus Olaf i Ser. r. Sv. II. 112. I Prensens og maaskee ogsaa andensteds maa det Rygte have været udbredt, at Olaf var kommen paa Søen i en Storm, medens dog flere af Skibmandskabet redede sig, og nogle ogsaa paastode, at Kongen var sluppen derfra med Livet (den preussiske Skribent Henneberger fra det 16de Aarh. fortæller dette i Aalebning af den foregivne Kong Olaf, jfr. Suhm D. 5. XIV. 181, Behrman 16—18. ¹⁾) Gram, Suhm, Lagerbring og fl. jfr. Suhm D. 5. XIV. 180, Egbr. III. 695. Behrman har i sit ovenn. Skrift S. 9—11 anført vægtige Grunde mod en saadan Hemmeligholdelse; dog sveffes disse noget ved den Feil han har begaaet med Hensyn til Bestemmelsen af Begravelsesdagen s. o. f. ²⁾ Den svenske Messenius og flere efter ham. ³⁾ Suhm D. 5. XIV. 189, 190.

I det Brev, som ved denne Leilighed udstedtes, nævnes: „Erkebiskopper og Lybbiskopper, Riddere og Svende, og flere Rigets Mænd og Menighed af alle Danmarks Lande“ som nærværende ved og samtykkende Valget; men som Brevets Udstedere nævnes kun: Binalde Erkebiskop af Nidaros, Peter Biskop af Aarhus, Henning Podedbust, Danmarks Riges Drotsete og 10 Riddere og Svende¹⁾. Det er ligesaa paafaldende, at her Erkebiskop Magnus af Lund ikke nævnes, som at den norske Erkebiskop Binalde nævnes i Spidsen, hvilken sidste dog intet havde med Danmarks Riges Anliggender at slette. Ihvordan man forklarer sig den første Omstændighed, saa er den sidste et haandgribeligt Bevis paa Binaldes Hengivenhed for Margreta og Billigelse af hendes, ham ganske vist vel bekendte Planer til Danmarks og Norges nærmere Forening; thi uden dette vilde han vel aldrig være optraadt i det danske Rigsraads Midte. Man maa forøvrigt formode, at Erkebiskop Binalde har været det vigtigste Drivhjul i dette hele Skridt til Margretas Fordeel, og at det har været det lille Parti af det danske Rigsraad, som her saa dristigen synes at være optraadt, om at gjøre, at saa en Valgbeslutning i Stand til Fordeel for Margretas Rigsformynderskab i Danmark, før den meklenborgske Albrekt, hendes Søstersøn, der tidligere havde været paa Valg til Danmarks Konge, kunde faa fremsat sit Krav og muligen dannet et Parti for sig blandt de danske Stormænd.

Det Hele var aabenbar et Hastverksstrid, hvis Gylbigthed uden tvivl let paa Grund af Formen kunde have blevet benegtet. Men Margretas Parti i Danmark var sterkt, og det varede ikke længe før det stede Valg blev tiltraadt af andre danske Landstaber. Den 21de August blev Margreta valgt, med samme Udtryk som i Lund, paa Sjællands Landsting i Ringsted, under Ledning af Henning Podedbust, og den 26de October næst efter i Odense, paa Fyens Landsting. Dagen før hendes Valg i Jylland vides ikke; men hvad enten det er foregaaet før eller efter hendes Valg i Fyen, saa skeede det utvivlsomt inden Aarets Udgang. Ved alle angaves som Grund: at hun var Kong Valdemars Datter og Kong Olafs Moder, samt at man i mange Maader havde prøvet hendes gode Billie, Yndest og Velgjerninger²⁾. Man ser let, at disse Valg lagde Kongedømmet og Rigsstyrelsen i hendes Hænder, uden at derfor Navnet af Danmarks Dronning tillagdes hende. Den Titel, hun fra nu af brugte var: „Margreta med Guds Naade Norges og Sveriges Dronning (hvilken Titel hun bar efter sin Mand), og Danmarks Riges rette Arving og Fyrstinde“.

¹⁾ Brevet findes paa Danst hos Hvitfeld IV. 45—47.

²⁾ Hvitfeld IV. 47—50; jfr. Suhm D. S. XIV. 190—192.

delse af Olafs Død i nogen Tid, for at Steiningen imedens kunde bearbejdes til Fordeel for Margretas Udnævnelse til Rigerens Beskyrinderinde ¹⁾). Andre have tilladt sig at udtale den høist ærefrænkende Mistanke mod Margreta, at hun af Herksesygge skulde have ryddet sin Søn afveien, enten ved strax hemmeligen at lade ham dræbe, eller ved i lang Tid at holde ham fangen, medens hun udgav ham for død, og derpaa, da han kom løs og fremtraadte med sit Krav paa Riget, lade ham brænde som en Bedrager ²⁾). Den sidste Gætning forudsætter hos Margreta en saadan Blanding af Umoderlighed, Grumhed og Herksesygge, som man ikke bør og ikke kan antage uden ifølge de haandgribeligste Beviser; og disse ere her aldeles ikke forhaanden. Men negtes kan det forøvrigt heller ikke, at den Omstændighed, at en foregiven Olaf senere kunde vove at fremstaa, og at han kunde finde Tiltro hos Mange baade i og udenfor Norges Rige, vidner om, at Margretas Rygte hos hendes Samtidige ikke har været det bedste, og om at man almindelig nærrede Mistro til hendes Karakterens Reenhed og hendes Statsklogts Redelighed.

90.

Dronning Margreta vælges til Norges Riges Forstanderke, og derpaa Eric af Pommern til Norges Konge i 1380. De norske Biskoppers Virksomhed herved.

Strax Kong Olafs Død var bleven bekendt, satte Margretas i Skaane tilstedeværende Venner sig i Bevægelse for at sikkre hende Rigsstyrelsen i Danmark, og allerede den 10de August 1387, altsaa ikke meer end 6 Dage efter at Olafs jordiske Levninger vare førte til Graven, blev Margreta i Lunds Kathedralkirke og paa Lunds Lands-thing valgt til „fuldmægtig Frue og Huisbonde og det ganske Danmarks Riges Formyndere“, saaledes at man ikke skulde vælge nogen til Konge, som var hende imod, eller uden hendes Raad og Billie ³⁾).

bøde, vides ikke; unbtagen at hans Moder har ladet en vis Olaf, der kaldte sig hendes Søn, opbrænde.“ Ericus Olaf i Scr. r. Sv. II. 112. I Preussen og maafee ogsaa andensteds maa det Rygte have været udbredt, at Olaf var omkommen paa Søen i en Storm, medens dog flere af Skibsmandskabet redede sig, og nogle ogsaa paaskøde, at Kongen var sluppen derfra med Livet (den preussiske Skribent Henneberger fra det 16de Aarh. fortæller dette i Aaledning af den foreglvne Kong Olaf, jfr. Suhm D. S. XIV. 181, Behrman 16—18. ¹⁾ Gram, Suhm, Lagerbring og fl. jfr. Suhm D. S. XIV. 180, Egbr. III. 695. Behrman har i sit ovenn. Skrift S. 9—11 ansøet vægtige Grunde mod en saadan Hemmeligholdelse; dog sveffes disse noget ved den Hvil han har begaaet med Hensyn til Bestemmelsen af Begravelsesbagen s. o. f. ²⁾ Den svenske Mesenius og flere efter ham. ³⁾ Suhm D. S. XIV. 189, 190.

I det Brev, som ved denne Leilighed udstedtes, nævnes: „Erkebiskopper og Biskopper, Riddere og Svende, og flere Rigets Mænd og Menighed af alle Danmarks Lande“ som nærværende ved og samtykkende Valget; men som Brevets Udstedere nævnes kun: Binalde Erkebiskop af Nidaros, Peter Biskop af Aarhus, Henning Podesbust, Danmarks Riges Drotsete og 10 Riddere og Svende¹⁾. Det er ligesaa paafaldende, at her Erkebiskop Magnus af Lund ikke nævnes, som at den norske Erkebiskop Binalde nævnes i Spidsen, hvilken sidste dog intet havde med Danmarks Riges Anliggender at stifte. Ihvordan man forklarer sig den første Omstændighed, saa er den sidste et haandgribeligt Bevis paa Binaldes Hengivenhed for Margreta og Billiggelse af hendes, ham ganske vist vel bekendte Planer til Danmarks og Norges nærmere Forening; thi uden dette vilde han vel aldrig være optraadt i det danske Rigsraads Midte. Man maa forøvrigt formode, at Erkebiskop Binalde har været det vigtigste Drevhjul i dette hele Skridt til Margretas Fordeel, og at det har været det lille Parti af det danske Rigsraad, som her saa dristigen synes at være optraadt, om at gjøre, at faa en Valgbeslutning i Stand til Fordeel for Margretas Rigsformynderskab i Danmark, før den meklenborgske Albrekt, hendes Søstersøn, der tidligere havde været paa Valg til Danmarks Konge, kunde faa fremsat sit Krav og muligen dannet et Parti for sig blandt de danske Stormænd.

Det Hele var aabenbar et Hastværksstrid, hvis Gyltighed uden tvivl let paa Grund af Formen kunde have blevet benegtet. Men Margretas Parti i Danmark var sterkt, og det varede ikke længe før det fæde Valg blev tiltraadt af andre danske Landstaber. Den 21de August blev Margreta valgt, med samme Udtryk som i Lund, paa Sjællands Landsthing i Ringsted, under Ledning af Henning Podesbust, og den 26de October næst efter i Odense, paa Fyens Landsthing. Dagen før hendes Valg i Jylland vides ikke; men hvad enten det er foregaaet før eller efter hendes Valg i Fyen, saa fæde det utvivlsomt inden Arets Udgang. Ved alle angaves som Grund: at hun var Kong Baldemars Datter og Kong Olafs Moder, samt at man i mange Maader havde prøvet hendes gode Billie, Yndest og Velgjerninger²⁾. Man ser let, at disse Valg lagde Kongedømmet og Rigsstyrelsen i hendes Hænder, uden at derfor Navnet af Danmarks Dronning tillagdes hende. Den Titel, hun fra nu af brugte var: „Margreta med Guds Naade Norges og Sveriges Dronning (hvisken Titel hun bar efter sin Mand), og Danmarks Riges rette Arving og Fyrstinde“.

¹⁾ Brevet findes paa Danff hos Hvitfeld IV. 45—47.

²⁾ Hvitfeld IV. 47—50; jfr. Suhm D. S. XIV. 180—192.

Ligesom Erkebiskop Binalde i Danmark var virksom for at hjælpe Margreta til Rigsstyrelsen, saaledes maatte man vente, at han ogsaa i Norge vilde arbejde for hendes Sag. Det kan vel neppe heller være nogen Tvivl underkastet, at han var Manden, som Dronningen særligen havde udsæet til at bane sine Planer der Veien. Men før han forlod Danmark, havde han et Anliggende sin Erkestol vedkomende at udrette, og det var at sammensæmle og tilbageføre det den tilhørende Røssore, hvilket, som før sagt, Erkebiskop Nikolaus, hans Formand, havde slæbt med sig til Danmark. Dette mødte imidlertid ingen Banfællighed. Ridderen Johan Rut, Dronningens Embedsmand paa Bordingborgs Slot, havde paa hendes Vegne taget Godset under Forvar og oplod det paa hendes Bud til Binalde imod dennes Kvittering for de modtagne Sager, givne i Bordingborg den 8de September 1387. Kvitteringen er i det nedertydske Sprog, som den Gang brugtes meget i Danmark, og stillet til Dronning Margreta og de menige Danmarks Rige; og Erkebiskoppen lover deri, at han ogsaa skal staae sit Kapitels Kvittering for Modtagelsen, hvilken enten skal overdrages Dronningen, „saasnart hun kommer med ham til Norge“, eller, hvis dette ikke skeer, blive tilsendt den Hovedsmand paa Bordingborg, som da er ¹⁾. Sagerne, som i Kvitteringen opregnes, ere forresten af meget forskjelligt Slags og for det meste verdifulde, hest efter den Tids Maalestok.

Om Dronning Margreta har begivet sig i Følge med Erkebiskop Binalde til Norge, eller den sidstnævnte er dragen i Forveien for at bearbejde Stemningen til hendes Fordeel, det vide vi ikke; men i Begyndelsen af det følgende Aar 1388, allerede i de første Dage af Februar, finde vi dem begge i Oslo eller paa Akershus Slot, samlede med det norske Raad og ivrigt sysselsatte med Ordningen af Norges Anliggender i Overensstemmelse med Margretas Planer.

At Dafs Død maatte være kjendt i Norge længe før Udgangen af 1387, lader sig ikke betvivle; thi om det ogsaa maaskee varede en god Stund, før den der blev formelig kundgjort; saa var det neppe muligt andet, end at et Rygte om, hvad der inden August Maanedes Midte var kjendt over hele Danmark, ogsaa maatte naa til Norge senest i Løbet af September Maaned. Men dette Rygte modtoges uidentivt, efter hvad før er sagt, med Mistro; og rimeligvis har Margreta ikke fundet det tjenligt for sine Henfigter at sprede Mistroen for hastig, paa det at ikke Raadet i Norge muligen skulde tage noget afgjørende Stridt, førend hun selv eller Erkebiskop Binalde kom tilstede. Hermed havde det dog, som det lader, i Grunden ingen synderlig Fare; thi neppe var det norske Raad dengang besjælet af nogen virk-

¹⁾ N. Dipl. I. 371—373.

som Foretagelsesaaud, og desuden traf det sig for Margreta saa heldigt, at Erkebiskoppen af Nidaros, der her skulde optræde som Rigsviskar ¹⁾, var hos hende i Danmark og under hendes personlige Paa-
værelse. Drotsetens Embedsmyndighed, som udgangen fra Kongedømmet, tænkes ganske vist ophørt ved Kongens Død, og det maatte synes stemmende med Loven, at i nærværende Tilfælde, hvor der aabenbare kunde blive Spørgsmaal om et Kongevalg i egentligste Betydning, Erkebiskoppens Komme maatte afventes, da han ved et saadant skulde være den ledende Formand, eller paa en Maade Hellig Oslafs Repræsentant. Intet Spor findes heller til nogen offentlig Bevægelse i Norge under den Mellemtid, da Landet var uden nogen stærke Styrelse; baade Hovdingerne og Folket synes i Stilhed, om end ikke uden Hengstelse, at have ventet hvad der vilde indtræde, naar Erkebiskoppen kom i Landet.

Da Norge var et Arverige med en i Loven bestemt Arvefølge, saa blev naturligtvis det første Spørgsmaal, om der fandtes nogen saa nær Frænde efter den uden Børn afdøde Konge, at han ifølge Frændskab kunde kaldes Kongedømmets lovlige Arving. Der gaves, som allerede forhen berørt, tvende Love for Kongefølgen i Norge: Magnus Lagaboters, der ikke synes formeligen at være sat ud af Kraft, men havde beholdt sin Plads i de fleste Afskrifter af Lovbogen, — og Haakon Magnussons af 1302. Ifølge begge disse skulde Arveretten regnes efter Frændskabets Nærhed med den sidst afdøde Konge, dog i Grunden med den Indskrænkning, at Arvingen altid skulde være af Kongeætten, enten gennem Mand eller Kvinde ²⁾.

Den afdøde Oslafs nærmeste Frænde var hans Sysstrung (d. e. Hofers Son), den unge Albrect af Meklenborg, Son af Henrik af Meklenborg og Ingebjørg af Danmark, Oslafs Moders, Margretas, ældre Søster, den samme Albrect, som havde været paa Valg til Danmarks Konge med Oslaf efter Baldemars Død. Sysstrung var udtryffeligt nævnet i begge Arvefølgelovene, i Magnus Lagaboters i 12te, i Haakon Magnussons i 11te Arv. Begge Steder gjordes dog de Betingelser, at Mødrene skulde være samfædre, egtesødte og komme af ret Norges Kongeæt ³⁾. Den sidste af disse Betingelser kunde vistnok ikke siges med Hensyn til Albrects Moder at være forhaanden; thi Ingebjørg var ligesaa lidt som hendes Søster, Dronning Margreta, af Norges Kongeæt. Men af denne var dog virkelig Albrect selv paa fædrene Side, skjønt gennem tvende Kvindeled: nemlig sin Farmoder Eufemia og hendes Moder Hertuginde Ingebjørg, den ældre Kong Haakon Magnussons Datter; og denne Omstændighed kunde bøde paa Mangelen ved hans Moders Byrd.

¹⁾ S. o. f. II. 318.

²⁾ R. g. L. II. 27, III. 48.

³⁾ Smf. s.

haabe af hende, — have vandrægteligen med god Billie udvalgt og antaget hende til sin og det ganske Norges Riges „mægtige Frue og rette Husbonde“. Hun skal være bemyndiget til at „forestaa og raade Riget i Norge“, baade Land, Slot, Fæste og Tjegner, „baade syblig og nordlig over hele Norge og dets Stater, i alle hendes Livsdage“. De have paa sine egne og paa alt Norges Riges Begne tilfagt, lovet og svoret hende „huldt Mandskab og tro Tjeneste, imedens hun lever“. De have samtykket ikke at holde flere Huskarle og faste Svende (setosveina) end som Lovhogen og Hirdsfræa vidne. De have samtykket, at Almuen over hele Norge skal, paa Grund af Rigets Krav, udrede for et Aar fuld Almenning. Hun har lovet dem og Folket, at hun i alle sine Levedage skal holde dem Lov og Landsret. Derfor bede og raade de, at Almuen skal gjøre Dronningen den samme Trostabsed, og at hver Sysselemænd i sin Syssele skal modtage denne Ed, samt at man skal være hendes Ombudsmand hjælpsomme og lydige i Alt hvad der efter Lov og Landets gamle Sedvane skyldes Rigets rette Hovding ¹⁾).

Saaledes var da ved en Raadsbeslutning Norges øverste Styrelse og Kongedømmets fulde Myndighed for første Gang lagt i en Kvindes Haand. Om Raadet herved har fortrinnsviis støttet sig til den private Arvelov, ifølge hvilken Moder i tredje Arv tog Arv efter egtefødt Søn ²⁾, eller det har betragtet sin Handling som et frit Valg, ved hvilket det nærmest tog Hensyn til Margretas prøvede Styrerdygtighed, — lader sig ei med Bestemthed ulede af Ruds-gjorelsesbrevets Ord. Disse hentyde virkelig paa begge Betragtningemaader, og Grundene for Valget ere saa ubestemt udtalte, at det synes, som om man med Forsæt har villet undgaa en næriere Udvikling, der muligen iffun vilde have gjort deres Uholdbarhed indlysende. Thi vanskeligt kunde det følges, at hvis man støttede sig til Margretas Arveret som Moder, da var baade hendes Fortrin for begge de ovennævnte meklenborgske Fyrster høist tvivlsomt for ikke at sige ubeviseligt, og desuden manglede den da en for Kongearvens uundværlig Betingelse, nemlig den, at hun skulde være af den rette Kongeæt. Men paa den anden Side, hvis man erklærede Margreta kaaret til Rigestyrelsen ved et fuldkommen frit Valg, da opstod Spørgsmaalet, om de i Loven for et saadant Valg foreskrevne Former vare i Gæet og Alt iagttagne ³⁾, hvilket man neppe turde paastaa. Man fandt sig derfor uden tvivl bedst tjent med at

¹⁾ N. Dipl. III. 357. ²⁾ Magn. L. L. V. c. 7, N. g. L. II. 81. ³⁾ Magn. L. L. II. c. 6, N. g. L. II. 27—28, ifrt. m. Haakon Magnussøns Forordn. af 1320, N. g. L. III. 47.

lade Grundene for det første hvile i Dunkelhed, og prøve hvorvidt det gjorte Valg vilde tale for sig selv.

Rekke har dog dette, da det blev videre bekendt, vundet den norske Almenheds udeelte Bifald. Nordmændene vare fra ældgamme Tid vant til at vide en Konge, om det saa end var blot i Navnet, som Rigets Hoved, og det er høist rimeligt, at den store Rængde ikke har fundet sig fyldestgjort ved den mægtige Frue og rette Husbonde, som Raadet havde givet dem i Stedet. Ytringer af en saadan Stemning omkring i Landet have uden tvivl snart trængt frem til Dronningens og Raadets Øren, og det er dertilmed høist sandsynligt, at den unge Hertug Albrekt af Mecklenborg og muligens ogsaa Haakon Jonsøn have været nævnte af de Misnoiede som Mænd, der egnede sig til Kongedømmet. Dette har da opfordret Dronningen og det fremdeles i Oslo forsamlede Raad til et andet Strid, som skulde forsone Almenheden i Norge med Margretas Valg, derved at Udgiften aabnedes til at erholde en Konge, der baade var af hendes Slegt og tillige kunde siges at stamme fra den gamle norske Kongesæt, og saaledes passende kunde danne Udgangspunktet for en ny Kongerekke.

Allerede den 16de Februar samme Aar 1388, paa Akerhus, udsædte Erkebiskop Binalde, Biskopperne Eysteinn i Oslo, Olaf i Stavanger, Sigurd i Hamar og Halgeir (der i sin Tid havde været valgt og indviet til Stavanger Stol men havde maattet vige for Olaf¹⁾), Henrik, Prøvt til Mariekirken i Oslo samt tretten Berdsblige, blandt hvilke Haakon Jonsøn nævnes først, og som ellers alle paa to nær ere nævnte blandt Udheverne af Kundgjørelsen af 2den Februar, — i Egenkab af „Norges Riges Raadgivere“ en ny Kundgjørelse af følgende Indhold: — Efterat de havde udvalgt og antaget Dronning Margreta „til deres og hele Norges Riges kjære og rette Frue og mægtige Fyrstinde, at raade, styre og forestaa Riget i Norge alle hendes Livsdage“, da spurgte hun dem alle „og Rigets Mænd i Norge“, hvo der var næst Arving til Norges Riges Kongedømme, naar hun forlod dette Liv. Hun nævnte Hertug Albrekt af Mecklenborg, sin Søstersøn, som den hun helst havde seet som sin Eftermand i Norges Rige. Men da viste Raadet „skjellig og retteligen med Loven“, at Hertug Albrekt og hans „fædrene Forældre“ havde været imod Norge og dets Konger, og med ingen Ret kunde blive dette Riges Arvinger. Derimod var „Kong Olafs Moders, Dronning Margretas, Søsterbatters ældste Søn, som er Hertug Bratislav af Pommerns Søn“, den retteste Arving til Riget, og skulde være dets Konge, og efter hans dødelige Afgang hans rette

¹⁾ S. o. f. II. 398.

Arvinger: hans Søn, om han er til, dernæst hans Broder, og dernæst hans fædrene Frænder, „hvilke fornævnte, den ene efter den anden, skulle være rette Arvinger og Konger i Norges Rige efter det Kongetal, som nu begynder med denne Kong Olaf Møders, Dronning Margretas, Søsterdatters Søn“. Og skulde denne hendes Søsterdatters Søn og hans Venner af hende fortjene, at hun vilde have ham til Konge i Norge i sit levende Live, da er det Udsiedernes gode Willie, at det bliver fuldbyrdet med Dronning Margretas Raad og Willie, — dog med det Vilkaar, at hun skal være „fuldmyndig i al Maade, som før er sagt, at raade, forestaa og styre Norges Rige alle sine Levedage“. Alt dette havde de besluttet paa egne og paa Norges Riges Mænds Begne og bekræftet ved at forhænge Brøvet sine Segl ¹⁾.

I den nærmeste Forbindelse med denne vigtige offentlige Handling staar en anden kun to Dage efter følgende. Den 18de Februar indstedtes atter paa Akerhus en Kundgjørelse, hvorved Erkebiskop Binalde, Biskopperne Olaf af Stavanger og Sigurd af Hamar samt sex verdslige Medlemmer af Raadet vidnebe: — at de samme Dag og Sted havde været nærværende, seet og hørt, at Haakon Jonsøn for Dronning Margreta, for dem og for andre Norges Riges Raadgivere personligen var tilstede og med Haand paa Bogen (Evangeliel) aflagde den Ed: „at han aldrig har stræbt efter at blive Konge i Norges Rige“, og erklærede: „at han ingen Ret eller Paataale havde til Norges Rige i nogensohelst Maade, og aldrig vilde trage dernæst efter og aldrig paa nogen Maade indtrænge sig deri“. Men han svor og erklærede uden Evang, fuldkommen frivillig: „at han aldrig i sit Livs Dage vilde blive Konge i Norge“. Udsiederne bekræftede sit Bidnesbyrd ved at forhænge sine Segl ²⁾.

Dronning Margreta havde saaledes af det norske Rigsraad faaet en fornyet Bekræftelse paa sin egen livsvarige styrende Myndighed, medens tillige Arvesølgen efter hende fradsomtes den hende forhabte Albrekt af Meklenborg, — som forresten ved denne Tid, i Slutningen af 1387 eller Begyndelsen af 1388, døde barnløs ³⁾, — og derimod tilsdømtes en Fyrste, som endnu var et Barn, og for hvis personlige Indblanding i Regjeringsanliggenderne hun saaledes for lang Tid kunde vide sig sikret. Hun havde ogsaa faaet et fuldstændigt og, som det lader, aldeles oprigtigt Afkald paa alt Medbejlerkab til Kongedømmet af Haakon Jonsøn, en Mand, som ganske vist havde et stort Parti blandt sine Landsmænd, og som, hvis han havde havt Uergjerrighed, let kunde blevet hendes Herredomme farlig.

¹⁾ Paludan-Müller: *observationes criticæ* 105—108.

²⁾ R. Dipl. III.

358. ³⁾ *Enghm D. S.* XIV. 202.

Men magtet alt dette befæstede Margreta i Magten, saa maa dog, efter hvad man kan slutte, Folkets Ønske om en Konge ei derved være forstummet; og den kloge Margreta maa have fundet det sikkest at imødekomme det, saameget mere som Raadets Erklæring af 16de Februar paa en Raade opfordrede hertil. Den Mand, der var fremhævet som lovlig Arving til Norges Rige efter Margreta, og hvilken hun selv maa antages at have udseet, idet hun lod Raadet udtale hendes egen Villie som dets og Folkets Dom, — var den sex Aars gamle Erik, en Søn af Hertug Bratislav af Pommern med Maria, en Datter af Margretas ældre Søster Ingebjørg og Henrik af Mecklenborg, altsaa en Søstersøn af den forbigaaede og imidlertid afdøde Albrekt af Mecklenborg.

Denne Erik blev da det følgende Aar 1389, uvist paa hvilken Dag og paa hvilket Sted, af det norske Raad formelig tagen til Norges Konge. Kundgjørelsesbrevet herom er udstedt af Erkebiskop Binalde, Henrik Sinkler, Jarl i Drfnørne, Biskopperne Jakob af Bergen, Eystejn af Oslo og Olaf af Stavanger, Ridder Malis Sparre (af Drfnørne) og fjorten andre verdslige Mænd, blandt hvilke Haakon Jonsson nævnes først. De have — heder det — nøie gransket Norges Lovbøger og af dem udfundet, at Erik, Hertug Bratislavs Søn af Pommern, er ret Arving til Norges Kongedømme, og efter hans Død bør hans Søn arve Riget, eller hans Broder, hvis Søn ei er til, eller hans Farbroder, hvis hverken Søn eller Broder gives, eller, hvis ingen af de førnævnte leve, da den som er den nærmeste Frænde efter Kong Erik af hans Slegt og fra ham at regne. Ifølge heraf tage de, paa egne og paa hele Norges Riges Begne, førnævnte Erik, „og hans rette Arvinger efter ham, som før skrevet staar“, til sin og Norges Riges Konge og rette Herre. Dog skal Dronning Margreta ubestaaet nyde al sin Ret inden Norges Rige, og navnlig sin Morgengave, som er Baahus med Alt hvad dertil ligger, og skal hendes Testamente holdes, og skal hun raade over alt Riget Norge, baade Hus og Fæste og Land, Fogeder og Sysselmænd ind- og affætte og Riget styre efter sin Villie „uden alt Regnskab, indtil Kong Erik eller hans rette Arving kommer til Myndighedsalder“. Til Befræstelse herpaa have de paa egne og paa Norges Riges Begne med god Villie hængt sine Segl for dette Brev ¹⁾.

¹⁾ Original paa Norsk afstr. i Paludan-Müllers observationes 108—111; — den latinske Original, afstr. i R. Dipl. III. 362—364, indeholder blot Eriks Antagelse til Konge, men ikke Slutningsartikelen vedkommende Dronning Margreta. I begge mangler Dag og Sted. Malis Sparre findes i det latinske Brev ikke nævnt blandt Udstederne.

Man sees, at ved denne Raadsbeslutning, ikke alene Erik toges til Norges Konge, men ogsaa Margretas Rigsstyrelse indskrænkedes til hans Umyndighedsaar, medens den efter Erklæringen af 16de Februar 1388 burde, selv om Erik toges til Konge, vedblive alle hendes Levedage. I denne vigtige Ændring tør man vel see en ny Eftergivelse fra Dronningens Side for Almenhedens Døds. Om den har været aldeles frivillig, lader sig nu ikke afgjøre; men tilfagt af Statsklogt var den ganske vist, hvad enten den nærmest udgik fra Dronningen eller fra Raadet, hvilket sidste dog synes ganske at have ladet sig lede af Margreta. Høist rimelig har denne skarpsynede Kvinde ved nærmere at prøve Stemningen blandt Nordmændene fundet, at det vilde falde hende høist vanskeligt, om ikke umuligt, at udøve Kongedømmets Myndighed over dem i sit eget Navn alene. Hun har derfor foretrukket den sikrere Vej, at udvælge den i en umyndig Konges Navn, understøttet af paalidelige Højnere og Haandlangere. Og da hun først havde slaaet ind i denne Retning, blev hun ikke staaende paa Halvveien, men søgte at gjøre Eriks Kongedømme i Norge saa lovligt, almenerkendt og folkeligt som muligt. Hun hentede den unge Erik til sig i Danmark og behandlede ham der som Norges Konge, idet hun lod ham sætte sit Segl med hendes for et Brev, som hun den 29de Juni 1389 i Helsingborg udstedte til Fordeel for Biskop Jakob af Bergen ¹⁾. Derpaa lod hun ham føre op til Norge, hvor han i samme Måned September Maaned blev efter gammel Skik høitidelig tagen til Konge paa Dretting i Throndhjem, og det var den østere nævnte Haakon Jonsøn, som her gav ham Kongenavn ²⁾. Saaledes havde nu Norge atter sin Konge efter at have været kongeløst i to Aar.

Eriks Valg og hele Margretas Afdæring ved denne Leilighed var dog endnu langt fra at fyldestgjøre den norske Almenheds Døds og Anskuelser. Herom vidne de mærkelige Udtryk, hvori de samtidige statiske Annaler fortælle Sagen. Efter nemlig at have fortalt, at „den

¹⁾ N. Dipl. II. 395. ²⁾ Isl. Ann. 350. Annalerne valse med Hensyn til Aaret (1388—91); men at dette er virkelig 1389, og at Antagelsesdagen ligger mellem 11te og 25de September (maaafte 14de September, Korsmeese?), lader sig tilfælde bevise af en Mængde gamle norske Breve, der alle regne Eriks Riges Aar fra den Tid. N. Dipl. I. XXXI. At Erik personlig var tilstede i Throndhjem, da han der toges til Konge, viser sig utvøislig af et Brev af 3die Septbr. 1440 udstedt af Erkebiskop Aslaf Bolt til Bevidnelse af et Frihedsbrev for Almuen i Dydal, givet af Erik med Rigtets Raad paa Reisen til Throndhjem for der at antages til Konge. Man sees af dette Brev ogsaa, at Erik dengang ledsagedes af Erkebiskop Binalde, Biskopperne Gyslein af Oslo og Sigurd af Hamar, Haakon Jonsøn, Hr. Amund Bolt, Hr. Alf Haraldsøn, Haakon Stampe og andre flere af Rigtets Raad i Norge. N. Dipl. III. 549.

Mand, som heder Erik, Barn af Alder“ blev tagen til Konge, lægge de til: „om denne Mand blev sagt, at han var en Søstersøn (Søsterdatters Søn) af Dronning Margreta, men at hans Fader var i Lydbland. Alle Norges Mænd syntes lidet om denne Adfærd (um på breittni), og især Folket i Skatlandene“¹⁾. Her fremstimer aabenbare ikke alene Misnøie med den Forandring, som var foregaaet i Norges Statsforhold derved, at under Margretas Ledning et Barn og dertilmed en Udlænding var hævet til Kongedømmet, men ogsaa den samme Mistillid til Margretas Redelighed, som spores i de før omtalte Ytringer med Hensyn til Kong Olafs Død²⁾. Det lyder som om Fortælleren paa en forblømt Maade vil bestynde Dronningen for at have paaløst Nordmændene Erik til Konge under den falske, eller i det mindste tvivlsomme Paastand, at han var hendes nære Frænde; og dette skulde da vel ogsaa være gjort for ganske Veien til Norges Kongedømme for hendes egen Søn Olaf, hvis denne atter kunde fremstaa fra sin Forsvinden. Alt viser, at underlige og høit ufordelagte Rygter have været i Omløb blandt Nordmændene om Margretas Færd; men de gamle Efterretninger ere alt for sparsomme til at man af dem skulde formaa at udrede den sande Sammenhæng med hine Rygters Indhold og Oprindelse. Paa en Misstemning mod Dronningen kunde maaskee ogsaa den Omstændighed hentyde, at i de Forhandlinger, der angaa hendes Dødsfald til Rigsstyrelsen og Eriks Antagelse til Konge, hverken Kong Olafs Drotsete, den høit formaaende Hr. Øgmund Finnsøn, eller de høigeættede Brødre Jon og Sigurd Hafthorsønner nogensinde nævnes som deeltagende, uagtet de dog alle endnu dengang vare i live. Øgmund vides af gamle Breve at have levet den 14de April 1388, men at være død inden den 1ste August 1392³⁾; Sigurd Hafthorsøn levede uden tvivl endnu i 1391, og hans Brødre Jon synes endog at have levet efter 1395⁴⁾. Var det virkelig af Mistillid til Margreta og Misnøie med Sagernes Gang i Norge at disse høibyrdige, anseede og med Norges politiske Forholde gjennem et langt og virksomt Statsliv fortrolige Høvdinge ved denne Leilighed holdt sig tilbage, saa maa ganske vist Dronningens Foretagender have havt et stort og mægtigt Parti imod sig blandt Nordmændene. Hvad Haakon Jonsøn angaar, der i alle sine Forhandlinger optræder som en foielig Understøtter af Margretas Sag, og som synes at have godvilligen opgivet sine egne glimrende Udsigter til Magten for at tjene hendes Planer, — da sige Annalerne om ham, idet de fortælle, at

1) Jøf. Ann. 350.

2) S. o. f. II. 409.

3) Utrykte Breve.

4) Sml.

han paa Dretthing gav Erik Kongenavn, at han kort efter døde¹⁾; ligesom om Forfatteren skulde ville have antydnet, at han i Grunden fortred den Rolle, han havde spillet, og at Græmmelse forkortede hans Liv.

Men har der end blandt en stor Deel af Nordmændene herket en ugunstig Stemning mod Margreta og den af hende opstillede Konge og nye Kongeæt, og har end denne ugunstige Stemning maastee strakt sig til enkelte af Norges anseeligste og høibyrdigste Høvdinger, saa synes det dog utvivlsomt, at Mængden af det daværende Raads Medlemmer, blandt hvilke vistnok en heel Deel nye Navne vise sig, villigen har tjent hendes Ansæer og arbeidet for hendes Planer. Og fortrinnsviis gjælder dette om Erkebiskop Binalde, de øvrige norske Biskopper og Kansleren Henrik Henrikssøn, hvilke alle, og især Erkebiskoppen med sin umaadelige Indflydelse, synes at have virket efter yderste Evne for at høre hende til Rigsstyrelsen og hendes unge Frænde til Kongedømmet. Margretas Gave af 100 Mark Sølv til Kathedralkirken i Oslo den 6te Marts 1388²⁾, hendes Bekræftelse af Mariakirkens Privilegier af 13de Marts samme Aar³⁾, og hendes Brev udstedt i Helsingborg den 29de Juni 1389 til Fordeel for Biskop Jakob i Bergen⁴⁾, vidne ogsaa om, at hun i den mest færlige Tid ikke undlod at opfriske de høie geistlige Herrers Hengivenhed for sig ved Gaver og Gunstbevisninger. Af det sidstnævnte Brev fremgaar desuden, at hun i sit allerede tidligere gjorte Testament⁵⁾ havde betænkt Bergens Kirke med 100 Mark Sølv; og hvis hun i samme Forhold — hvorom neppe kan være nogen Tvivl — havde betænkt de øvrige norske Kathedralkirker og større geistlige Stiftelser efter sin Død, saa laa ogsaa heri en kraftig Opfordring for de norske Prælater til at antage sig hendes og hendes Slegts Ophjælpelse med Varme. At hun og Kong Erik, uvisst paa hvilken Tid, overlod Erkebiskop Binalde Sparbyggia Fylke som Len paa Levetid⁶⁾, skulde vel ogsaa betragtes som en Günstbevisning, dog meer personlig, mod Erkebiskoppen for uviste politiske Tjenester. Man tør saaledes vistnok uden Betænkning sige, at Norges Biskopper og høie Geistlighed ved sin Indflydelse har givet det kraftigste Stød til den vigtige, gennemgribende Forandring, der ved Margretas Antagelse til Rigsforstanderske og Erik af Pommerns Antagelse til Konge foregik i Norges Statsforhold.

¹⁾ Jørl. Ann. 350. Gaaton Jønsøn troes at være død 1391 eller 1392. Sml. IV. 589. ²⁾ N. Dipl. I. 373. ³⁾ Orig. i Arn. Magn. Sml. ⁴⁾ N. Dipl. II. 395, jfr. o. f. II. 420. ⁵⁾ S. o. f. II. 419. ⁶⁾ Dette oplyses af Dronningens Instruktion for Kong Erik paa hans Rejse til Norge i 1405 (Ny. D. Mag. VI. 259), hvorom senere skal tales.

21.

Dronning Margreta vinder ogsaa Indflydelse i Sverige, især efter at have fanget Kong Albrekt. Rigskyrelsen i Norge. De norske og islandske Biskoppers Bidsomhed i de sidste ti Aar af det fiortende Aarhundrede. Theodorik af Niems Bidsomhed om Norges Geistlighed ved den Tid. St. Birgitta i Sverige og Birgittinerens Klosterorden.

Endnu før Erik af Pommern var formelig antagen til Norges Konge, var det lykkets Margreta at ydmyge sin farligste Fiende, Kong Albrekt af Sverige, og at udstrække sin Indflydelse ogsaa over dette Rige.

Albrekts Kongedømme havde længe staaet paa svage Fødder. Hans og hans tydske Leefageres Dvermod, Ødselhed og Foragt for det svenske Folk havde tidlig reist et stort Parti mod ham blandt dette. En næsten uafslædig Spending fandt Sted mellem ham og Raadet. Undertiden nødtes han ved dets truende Stilling til at ydmyge sig og gjøre flere Intrommelser; men aldrig saa snart troede han sig uden Fare, før han fortør med sit gamle Uvæsen og ophidsede Sveriges Stormænd mod sig paa ny. I Riget herskede den største Lovløshed og Undertrykkelse, og Folket led frygtelig. Efter de Svenskes Fremstilling laa al Skylden herfor paa Kongens Side. Der er imidlertid Grund til at tro, at denne Fremstilling, ikke er ganske upartisk. Opsættighedsaanden hos de svenske Store, deres egen Lovløshed og indbyrdes Splid var ogsaa tiltaget i en mærkelig Grad; og det er ikke usandsynligt, at det herskesyge og utaalige Sindelag, der forud havde reist dem mod Magnus Erikson og Haakon Magnusson, og bragt dem til at gjøre disse Konger mange overdrevne og usandfærdige Beskyldninger, ogsaa kan have ladet dem male Kong Albrekt med mørkere Farver, end han i Virkelighed fortjente. Albrekt var ganske vist ligesaa lidt en Klog som en kraftig eller god Konge, og han synes ikke at have vist det svenske Folk hverken den Agtelse eller den Omhu, som han skyldte sine Underfaatter; men Raadet paa sin Side synes heller ikke at have gjort sig oprigtig Umag for at opklare hans feilagtige Forestillinger eller vise ham den rette Vej til at vinde Svenskernes Kjærlighed. Det synes tværtimod ikke ugjerne at have seet Kongens Feiltrin, hvilke gav det Anledning til at klage, og med det samme tilrive sig selv den hele styrende Myndighed, — den det dog, formedelt indre Usamdrægtighed og egen Foragt for Almuens Ret og Bedste, ikke formaaede at øve til det Heles Gavn. Men hvad ondt de Store selv deels anrettede deels medvirkede til, derfor fastede de Skylden paa Kongen alene, idet de med det samme satte denne ganske ud af Stand til at afhjælpe det. Den Konge maatte næsten være et

Bidunder af Kraft og Klogskab, som dengang skulde have kunnet fyre Sverige til en nogenlunde almindelig Tilfredshed.

Den slu Margreta holdt Die med disse Forhold og var beredt til at gifte i det rørte Vand. Hun knyttede Forbindelse med de opfættede svenske Store, smigrede dem med gyldne Løfter, lovede dem sin Hjælp, og bragte det endelig saavidt, at et Parti af de mægtigste svenske Herrer den 20de Mai 1388 fra Nykjøping formelig tilfagde hende sin Tjeneste. Følgen af dette Skridt var naturlignvis en aabenbar Krig mellem Albrekt og Margreta. Man rustede sig paa begge Sider, og den 24de Februar 1389, medens Dronningen opholdt sig i Norge paa Baahus Slot, kom det i Nærheden af Falkjøping i Bister-Gotland til et Slag mellem Margretas Hær, bestaaende af Nordmand, Danske og Svenske, hver som det lader under sin Anfører, og Kong Albrekts, bestaaende af Svenske og Tydske. Albrekt blev fangen og selv fangen med sin unge Søn Erik og flere fyrstelige og høje geistlige Personer, der fulgte hans Hær. Efter at være blevne fremstillede for Margreta paa Baahus, bleve Fader og Søn forte i et haardt Fængsel paa Lindholm Slot i Skaane.

Efter denne Seier fik Margretas Parti Overhaanden i Sverige. Men flere Slotte vare dog besatte af Albrekts Tilhængere, der fik Understøttelse fra Meklenborg; og Stofholm især blev med Kraft og Udholdenhed forsvaret af Tydskerne. Margreta havde saaledes i den nærmeste Tid efter Eriks Antagelse til Norges Konge nok at gøre med de svenske Anliggender samt Underhandlinger med de tydske Magter, der arbejdede for den fangne Albrekts Sag. Hun maatte oftest opholde sig i Danmark og Sverige og synes sjældent at have besøgt Norge.

Dette Rige styredes imidlertid i Kong Eriks Navn. Ingen Drotsete findes at være tilstiftet, men Kansleren synes at have staaet i Spidsen for den indre Styrelse, naturlignvis med Raadet ved sin Side. Om den unge Konge er forbleven i Norge efter sin Antagelse i Nidaros, eller om Margreta siden har ladet ham føre til sig igjen i Danmark, vides ikke. Thi at Breve, norske indre Anliggender vedkomende, udsædtes i Norge i hans Navn og med hans Kongesegl, beviser ikke hans personlige Nærværelse; Kansleren som Seglbeværet kunde gjøre dette. Kansleren Hr. Henrik Henriksøn nævnes saavidt vides ikke senere end i 1388; rimeligvis er han ved den Tid død. I hans Sted kom, baade som Provst ved Marie Kirke i Oslo og som Kansler, Hr. Arne Sigurdsøn, der findes at have havt Kongens Segl i Forvar allerede den 12te Juni 1390¹⁾. Men uagtet den indre Styrelse saaledes i Regelen førtes uden at Margretas Navn derved nævntes, viser hun sig dog selv optrædende og hand-

¹⁾ N. Dipl. III. 367.

lende i eget Navn ved vigtigere Bestemmelser. Saaledes finder man, at hun den 2de Marts 1392 var i Oslo tilstede paa en Raadsforsamling, hvor en vigtig Forordning udstedtes. I denne Forordning nævnes hverken Kong Erik eller Kansleren, men blot Margreta med Titelen: „af Guds Raade Sveriges og Norges Dronning og Danmarks rette Arving og dets Fyrstinde.“ Som Samtykkende nævnes: Erkebiskop Binalde, Biskopperne Jakob af Bergen, Eysteinn af Oslo, Sigurd af Pamar og Halgeir af Færøerne, samt tretten Verdslige ¹⁾. De udenlandske Anliggender synes hun fremdeles ganske at have ledet ligesaa vel for Norges som for de tvende andre Rigers Vedkommende.

Med Hensyn til de norske Biskoppers Virksomhed ved denne Tid nærmest efter Eriks Antagelse til Konge, vides kun om Jakob af Bergen og Eysteinn af Oslo noget, der fortjener særlig Opmærksomhed.

Biskop Jakob sees skarpt at have talt mod Bergensmændenes ryggesløse Levnet. I et Brev af 11te Marts 1390 til alle Mænd i Bergen „indenlandske og udenlandske“ besværer han sig over det letfærdige og syndige Liv. „som nu der føres meer end nogensinde tilforn.“ Frillelevnet gaar — siger han — i den lille Stad meer i Svang end i nogen anden af samme Størrelse i den hele Christenhed. Jomfruer, gode Mænds Døtre, vanæres og kræntes, og Egtekabets Sacramente, som Gud stiftede i Paradis mellem Mand og Kvinde, foragtes. Men derfor komme ogsaa utallige Mænd til Skade baade paa Es og Land, idet Ulykken ikke alene rammer de Skyldige, men og Ukyldige med dem; Herredet lægges øde, og Landet kommer i stort Samrygte. Biskoppen gjør nu i Kraft af sit Embede en tredobbelst Paamindelse, med otte Dages Frist mellem hver, om at aflade dette syndefulde Levnet; og de, som ikke ville lyde Paamindelsen, forbyder han at modtage Guds Regeme, ligesom han ogsaa forbyder alle Sogneprester i Bergen at meddele dem, som ligge i et saadant Levnet, Herrens Regeme til næstkommende Paaste, da de ei kunne gjøre fuld Skrift eller Bedring. Dette Brev var bestemt til at oplæses i Byens Sognekirker af vedkommende Prest hver Søndag indtil Paaste ²⁾. — Hvorvidt Biskop Jakobs Advarsler og Trusler have virket til Sebernes Forbedring, vides ikke.

Biskop Eysteinn lod mellem Aarene 1388 og 1401 optage en Fortegnelse over Kirkerens Jordegods i Oslos Biskopsdomme, hvilken Fortegnelse endnu i Original er til og kjendt under Navnet: den røde Bog, saa kaldet af Bindets Farve. Man har ogsaa af ham en vidløftig

¹⁾ Suhm D. S. XIV. 293, 566—569. ²⁾ N. Dipl. III. 365. Paaste faldt dette Aar paa 3die April; der var altsaa netop 3 Søndage mellem Afstedelsen og første Paastedag.

Bidunder af Kraft og Klogskab, som dengang skulde have kunnet fyre Sverige til en nogenlunde almindelig Tilfredshed.

Den slu Margreta holdt sig med disse Forhold og var beredt til at gifte i det rørte Vand. Hun knyttede Forbindelse med de opfættede svenske Store, smigrede dem med gyldne Løfter, lovede dem sin Hjælp, og bragte det endelig saavidt, at et Parti af de mægtigste svenske Herrer den 20de Mai 1388 fra Nykjøping formelig tilfagde hende sin Tjeneste. Følgen af dette Skridt var naturligviis en aabenbar Krig mellem Albrekt og Margreta. Man rustede sig paa begge Sider, og den 24de Februar 1389, medens Dronningen opholdt sig i Norge paa Baahus Slot, kom det i Nærheden af Falkjøping i Bister-Gotland til et Slag mellem Margretas Hær, bestaaende af Nordmænd, Danske og Svenske, hver som det lader under sin Anfører, og Kong Albrekts, bestaaende af Svenske og Tydske. Albrekt blev fagen og selv fangen med sin unge Søn Erik og flere fyrstelige og høi geistlige Personer, der fulgte hans Hær. Efter at være blevne fremstillede for Margreta paa Baahus, bleve Fader og Søn førte i et haardt Fængsel paa Lindholm Slot i Skaane.

Efter denne Seier fik Margretas Parti Overhaanden i Sverige. Men flere Slotte vare dog besatte af Albrekts Tilhængere, der fik Understøttelse fra Meklenborg; og Stokholm især blev med Kraft og Udholdenhed forsvaret af Tydskerne. Margreta havde saaledes i den nærmeste Tid efter Eriks Antagelse til Norges Konge nok at gjøre med de svenske Anliggender samt Underhandlinger med de tydske Magter, der arbejdede for den fangne Albrekts Sag. Hun maatte oftest opholde sig i Danmark og Sverige og synes skælden at have besøgt Norge.

Dette Rige styredes imidlertid i Kong Eriks Navn. Ingen Drotsete findes at være tilstiftet, men Kansleren synes at have faaet i Spidsen for den indre Styrelse, naturligviis med Raadet ved sin Side. Om den unge Konge er forbleven i Norge efter sin Antagelse i Nidaros, eller om Margreta siden har ladet ham føre til sig igjen i Danmark, vides ikke. Thi at Breve, norske indre Anliggender vedkomende, udsædtes i Norge i hans Navn og med hans Kongesegl, beviser ikke hans personlige Nærværelse; Kansleren som Seglbeværet kunde gjøre dette. Kansleren Hr. Henrik Henrikson nævnes saavidt vides ikke senere end i 1388; rimeligviis er han ved den Tid død. I hans Sted kom, baade som Provst ved Marie Kirke i Oslo og som Kansler, Hr. Arne Sigurdson, der findes at have havt Kongens Segl i Forvar allerede den 12te Juni 1390¹⁾. Men uagtet den indre Styrelse saaledes i Regelen førtes uden at Margretas Navn derved nævntes, viser hun sig dog selv optrædende og hand-

¹⁾ N. Dipl. III. 367.

lende i eget Navn ved vigtigere Bestemmelser. Saaledes finder man, at hun den 2de Marts 1392 var i Oslo tilstede paa en Raadsforsamling, hvor en vigtig Forordning udstedtes. I denne Forordning nævnes hverken Kong Erik eller Kansleren, men blot Margreta med Titelen: „af Guds Raade Sveriges og Norges Dronning og Danmarks rette Arving og dets Fyrstinde.“ Som Samtykkende nævnes: Erkebiskop Binalde, Biskopperne Jakob af Bergen, Eysteinn af Oslo, Sigurd af Pamar og Halgeir af Færøerne, samt tretten Verdslige ¹⁾. De udenlandske Anliggender synes hun fremdeles ganske at have ledet ligesaa vel for Norges som for de tvende andre Rigers Vedkommende.

Med Hensyn til de norske Biskoppers Virksomhed ved denne Tid nærmest efter Eriks Antagelse til Konge, vides kun om Jakob af Bergen og Eysteinn af Oslo noget, der fortjener særlig Opmærksomhed.

Biskop Jakob sees skarpt at have talt mod Bergensmændenes ryggesløse Levnet. I et Brev af 11te Marts 1390 til alle Mænd i Bergen „indenlandske og udenlandske“ besværer han sig over det letfærdige og syndige Liv, „som nu der føres meer end nogensinde tilforn.“ Frillelevnet gaar — siger han — i den lille Stad meer i Svang end i nogen anden af samme Størrelse i den hele Christenhed. Jomfruer, gode Mænds Døttre, vanæres og kræntes, og Egtefæltets Sakramente, som Gud stiftede i Paradis mellem Mand og Kvinde, foragtes. Men derfor komme ogsaa utallige Mænd til Skade baade paa Es og Land, idet Ulykken ikke alene rammer de Skyldige, men og Ukyldige med dem; Herredet lægges øde, og Landet kommer i stort Sanngyde. Biskoppen gjør nu i Kraft af sit Embede en tredobbelt Paamindelse, med otte Dages Frist mellem hver, om at aflade dette syndefulde Levnet; og de, som ikke ville lyde Paamindelsen, forbyder han at modtage Guds Regeme, ligesom han ogsaa forbyder alle Sogneprester i Bergen at meddele dem, som ligge i et saadant Levnet, Herrens Regeme til næstkommende Paaste, da de ei kunne gjøre fuld Skrift eller Bedring. Dette Brev var bestemt til at oplæses i Byens Sognekirker af vedkommende Prest hver Søndag indtil Paaste ²⁾. — Hvorvidt Biskop Jakobs Advarsler og Trusler have virket til Sebernes Forbedring, vides ikke.

Biskop Eysteinn lod mellem Aarene 1388 og 1401 optage en Fortegnelse over Kirkerne i Borgegods i Oslos Biskopsdomme, hvilken Fortegnelse endnu i Original er til og kjendt under Navnet: den røde Bog, saa kaldet af Bindets Farve. Man har ogsaa af ham en vidløftig

¹⁾ Salm D. S. XIV. 293, 566—569. ²⁾ N. Dipl. III. 365. Paaste faldt dette Aar paa 3die April; der var altsaa netop 3 Søndage mellem Udstedelsen og første Paastedag.

Skrivelse, et Slags Hyrdebrev, til Bønderne i den Deel af Døre-
Thelemarken, som lød under Dalsø Biskopsdomme: Hvitesøds Sogn,
Tyesdal, Nisfaldal, Fyresdal, Skaffe og Mo. Brevet er udstedt fra
Gimsø, den 11te November 1395. Det er mærkeligt baade for dets
gode Stil og rene norske Sprog, og tillige for det Lys, det kaster
over de kirkelige Forhold i hine affdødsiggende Fjeldbygder.

Sidst da Biskoppen var hos dem — heber det — for ni Aar
siden fandt han meget mangelagtigt hos dem i flere Henseender, til
Fare for deres Sjæle: — baade Mangler med Hensyn til deres Se-
der, og forfjellige Tvivlspunkter saavel i deres Forhold til Biskoppen
som i Presternes Forhold til Almuen. Det er Biskoppens Migt at
rette paa Alt hvad angaar Christendommen hos dem, og han fornyer
derfor nu den Bestemmelse, som han gjorde med Raad og Samtykke
af sine Chorsbrødre, og de bedste og ældste Bønder, som da var
hos ham, — en Bestemmelse, som desværre hidtil kun lidet har frugtet.

Først fandt han hos dem Mangel i hvad der er det vigtigste, i
deres Kjærlighed til hinanden indbyrdes. Thi Mandbrab øves meer
der end i noget andet Bygdelag, og deraf kunde mærkes, at Kjærlig-
heden var tynd mellem dem. Bøder betales efter dræbte Frænder;
men desuagtet hevner man sig ligesuldt. „Og dog er det den værste
Ugjerning, som være kan, at love Fred og Grib, og siden bære Vind
og ond Villie i sit Hjerte til den, som man før forligte sig med“.
Saadanne maa kaldes Gribnibinger og fuldkomne Herrensøvigere,
deeltagte i Helvedes evige Pine med selve Djævlene, der ere fulde
af Vind og Ondskab, og med den fule Judas, der søg sin Herr
med et Kys, som skulde være Fredens Mærke.

Biskoppen fandt ogsaa, at de ei noksom varede sig for Dmgang
med banfattede Mænd, eller for dem, som ere i Kirkens Forbud. Saa-
danne maatte de for Fremtiden sty som de værste Ederorme. Som
disse skade Legemet, saaledes hine Sjælen. Thi hver den, som om-
gaaes Bannsmand, falder i Ban med ham.

Den Kirkens Tjeneste, som de have at tage i Paassen, skulle de
modtage med al Idmyghed og Grefrygt een Gang om Aaret. Thi
hver den, som i tre Aar forsømmer dette, han er ifølge Christenrettens
fredløs (üllægr). De skulle ei modtage den af nogen anden end sin
Sogneprest, uden med dennes Tilladelse; og ei modtage den, naar de
ere i Forbud, thi dette er værre end ikke at modtage den.

De skulle alle være lydige mod Gud og Biskoppen; men forbry-
der nogen sig, da bøde han snarest muligt. Kirken, og Biskoppen paa
dens Begne, tager gjerne Alle til Raade, som til Raade ere verdige.

Efterdi Biskoppen sjældnen har faret paa Bistats hos dem, cre
Mange i Tvivl om, hvorledes de skulle udrede ham hans Tilkomende.

en Anledning maa de vide, „at der hvor Tiender udredes, le Presterne tage mod sin Biskop, saaledes at Kirken af sit Guds pheldis gotse) dertil ikke understotter dem. Men der hvor Tiender ikke ydes, skulle Bønderne udrede Biskoppen Kost og Hestefod, uden at noget tages af Kirkens Gods“. Og efterdi Bønderne Helemarken have forpligtet sig til at gøre Biskoppen Slat hvert Aar, og Reide (reidu), naar han farer at confirmere Børn, og Prester, og Reide for de to Dele af Tienden, og med den tredje holde sine Hænder i Stand, — saa skulle Bønderne erlægge hiin Reide (nl. den som kommer Biskoppen) til dem, som sørge for Biskoppens Underholdning; rækker det ei til, da skulle de tillægge saa meget, at Modtagere (vidrökumenn) ere stadesløse. Kirkerne maa nemlig ingenlunde være. Den som ikke vil rette sig efter dette, ham vil Biskoppen og Tjeneste negtet af den hellige Kirke. Biskoppens Reide skal, den Tid Biskoppen byder, leveres med Presternes Vidende til de nævnte Modtagere, to eller tre Kirkeverger (kirkiufárhaldsmenn) og andre, som Bønderne dertil vælge, og den skal leveres til dem i den Kirke nærmeste Gaard, hvor sammelige Huse findes, saaledes at den kan være samlet, naar Biskoppen kommer til Gaarden. Han overlader det da til den, som videre skal sørge for Bovertingen. Bliver noget tilovers af det til Kosthold leverede, naar Biskoppen forlader Gaarden, da skulle Bønderne selv have det tilbage, — dog saaledes at Biskoppen deraf først under Modtagerne saa meget for deres Hænder, som ham synes passeligt. Men rækker det leverede ei til, da Bønderne skyldige at tilflyde det Fornødne. Biskoppen vil dog fare af med Overbærenhed, naar han blot spører god Villie baade hos Modtagerne og hos Almuen. Naar blot Provsten farer paa Biskoppen, da skal han have Tilhold hos Presterne og være paa deres Kost, og de have Sæde; men hvor dette ikke er Tilfælde, der udrede Kirkevergerne (kirkiufárhaldsmenn) ham sammelig Kost og Hestefoder er gammel Sedvane, saaledes at Kirken ei bliver tynget.

Biskoppen vil, at for Fremtiden hver Prest for fuld Udfærd (fulla lerd b. e. Begravelse og de dermed forbundne religiøse og kirkelige ceremonier) lader sig nøie med en Ro eller Rosverb. Tre Mænd i egenstidige, at de ei ville sende Bud efter Presten, eller ei tage den hellige Salvelse, saa skal derfor ei Prestens Ret minke. Men er nogen uformuende, da skal Presten uden Løn, for Guds Skyld betjene dem; og de, som ei formaa at give fuld Udfærd, give halv eller mindre, efter Ene. For hvert Barne-Eg under tre Aar skulle de ei give Presten „en Ugemad Smør“ (vikumat smörs), men siden indtil det er tolv Aar: „en halv Løp“, og siden, indtil en Mand kommer i den endelig indbefilling (i bonda lög): „een Løp eller to forngilte Dærr“, efter-

som hidtil har fundet Sted i alle Bygdelag. I Indgang (i innargöngu d. e. Barselkvinders Indledning i Kirken ved Presten) gives „en Ugemad Smør“, efterfom brugeligt har været over hele Thelemarken efter Storebøden, om end i andre Bygdelag, hvor Tiende udredes og „anden Dfferdag“ iagttages, gives mindre. Omendffint Presten er skyldig at yde dem al Tjeneste frit, saa ere de dog pligtige at holde ham dette. Men er der Nogen, som ei vil udrede Presten dette, efterat Presten har ydet sin Tjeneste, eller som forholder Presten hans Reide, da maa Presten gaa i Kirkebøden og sætte ham tre Femter (samt d. e. Tid af fem Dage) til at gjøre sin Skyldighed, og sidder han disse overhørig, da maa Presten forholde ham al Kirkest Tjeneste. Dog vogte ogsaa Presterne sig vel for at negte Nogen vrangeligen Tjeneste; thi derfor skulle de staa til Rette og betale Bisshoppen Bøder og desuden vente sig stor Røvselse.

Bisshoppen opfordrer alle Prester til at være velvillige mod sine Sognemænd, ligesom disse til at hædre sine Prester som sine Fædre for Guds og deres Embedes Skyld, at være dem lydige og søielige, optage deres Lærdom med Kjærlighed, holde de ti Guds Bud med ret Tro og vogte sig for de syv Hovedsynder. De skulle hædre Gud og elske sine Næbchristne, paa det at Gud kan elske dem i denne Verden og i hiin hædre dem med Himeriges Løn.

For at lade dem alle nyde godt af Bisshoppens Komme til dem, vil han hædre deres Kirker med Afsad (afgiftum, Indulgenfer), dem og deres Efterkommere til Sjælehjælp og alle restskiftede Mænd til Syndsafsløsning, naar de besøge Kirkerne paa visse Dage eller hjælpe dem med sine Almiser: til Hvitesøids Kirke 40 Dages Afsad (afkät), til Bø Kirke 20 Dages, til Thveita Kirke 20 Dages, og til Kirken paa Roholt, og den i Thridningen hver 10 Dages Afsad, paa hver Juledag, Ottendebag (Nyaarsdag), Trettendebag (Helligtrekonger), fire Mariemesfedage, Paasfedag, Helligthorsdag (Christi Himmelfartsdag), Pinsedag, Trinitatismesfedag, Jønmessfedag, begge Olafsmesfedage, Michaëlsmessfedag og Allehelgensmessfedag, „Kirkesmessfedage og Kirkedrottensdage“ (kirkiuressudaga ok kirkiudrottinsdaga d. e. Naarsdagene for vedkommende Kirkes Indvielse og Kirkestytskælgens Festsdage?), — saa ofte som Guds Ord bliver dem foredraget ved Prædiken, og saa ofte som de hjælpe Kirkerne med Almisse. Men alle de, som paa hvilkensomhelst Maade fratage Kirken dens Guds, løst eller fast, eller tillegne sig hvad der er lagt til Prestebordet (prestebordsens, Prestens Underhold) eller til Kirkest Forbedring, eller og forholder Bisshoppen hans Skat, — de skulle vide sig at være i Ban og under Guds, St. Peters og St. Paals Brede, og snart at ville blive straffede baade i denne og hiin Verden.

Alle skulle de og omhyggeligen iagttage, at yde Komerskat (Peterspøngen), „en tallet Pening, den mindste, som falder af Kongens Mynt,“ hver Mand, som Tjeneste (embede) tager. „Disse Penge ejer St. Peter i Rom, derfor kaldes de Komerskat“.

Efterdi det er Biskoppen sagt, at Bønderne i Molands Sogn og i Mo byde sig til Bedring og Bod for det Oplob, de gjorde sidst Biskoppen vifiterede, saa vil han gjerne tage dem til Raade, naar de komme for ham, og han vil hædre deres Kirker med 20 Dages Afskad til hver af dem paa de ovennævnte Dage. Men Bønderne af Staffe have selv gjort sig uverdige til nogen Raade, da deres Trods og Dandskab voxer istedetfor at aftage.

Saa byder Biskoppen dem og Alle at holde helligt paa Hellig Legems Dag (festum corporis Christi) og faste forud „med hvid Mad“ (den ringere Faste, da Nydelse af Mellemad var tilladt). Den Dag er Treugersdagen efter Helligthorsdag (Christi Himmelfartsdag) om Baaren, og paa den Dag vil Biskoppen unde hver af deres Kirker Afskad som paa de tidligere nævnte ¹⁾.

Man seer af hele Brevets Tone, at fra Biskoppens Side udfordredes baade gode Ord og Trudsel, baade Mildhed og Strengthed for at holde hine stridige Fjældbønder under Kirkens og Geistlighedens Nag. Man seer, at Tienden i Thelemarken langtfra endnu ikke overalt var i fuldkommen Orden og Gang, — at visse Afgifter og Godtgørelser efter ældre Skik ²⁾ i flere Bygder endnu gif istedet for Tienden, og at Thelerne ikke vare rædde for at gjøre Oplob, endog i Biskoppens Nærvarrelse, naar de af Kirken paalagte Byrder syntes dem for tunge. Brevet synes forøvrigt at karakterisere Biskop Eysteins som en kraftig og klog Mand, og efter Tidens Maalestok nidkær for sin Kirkes Lære baade i det Aandelige og Verdslige.

Dette er det Vigtigste vi vide om Kirkens Tilstand i selve Norge i det sidste Aarti af det 14de Aarhundrede. Hvad Island angaar, da ere heller ikke Efterretningerne synderlig rige.

Da den danske Biskop Mikael i 1385 var kommen til sit Sæde i Staalholt ³⁾, begyndte han snart med en heel Deel Forandringer, som ikke fandt Landsfolkets Bisald. Mange Prestere mistede sit Embede ⁴⁾, naturligviis ved Biskoppens Medvirkning, og dette blev ham, som det lader, regnet til Last, — om med Rette eller ei, er nu umuligt at afgjøre. At i 1388 Pallieshælp (Subsidium pallii) blev krævet paa Island ved Thorfel Prest og Hall Magnusson paa Erkebiskoppens Begne, har rimeligviis ei formildet den utilfredse Stemning blandt Presterne, over hvem det til Slutning gif ud, især da dette

¹⁾ Munchs og Ungers oldnorske Læseb. 133—136; Pontoppid. Ann. II. 244—248.

²⁾ S. o. f. I. 160, 176. ³⁾ S. o. f. II. 401. ⁴⁾ Isl. Ann. 340.

Krav synes at have været usædvanligt der paa Den ¹⁾). Den følgende Sommer 1389 brød Misnøiet mod Biskop Mikael ud paa en høist alvorlig Maade, idet der paa Althinget blev læst et Dyrørsbrev mod ham, hvori mange Bestyrdninger fremførtes, hvis Rigtighed i Et og Alt dog synes at have været tvivlsom, selv efter visse Islændingers Skøn. Foretagendet havde imidlertid den Virkning, at Mikael samme Aar forlod Landet, og da det tillige heder, at mange Prestere af Skaalholts Biskopsdømme gjorde det samme, saa maa man antage, at Urolighederne have været alvorlige, og at baade Biskoppen og hans Modstandere have agtet at føre sin Sag for en høiere Domstol: enten Erkebiskoppens eller Kongens. Mikael forordnede for sin Afreise Presten Are Gunløgssøn til Official og Bestyrer af Skaalholts Biskopsdømme; men da denne samme Aar døde, var Biskopsdømmet overladt til sig selv ²⁾).

Tilstanden der i 1390 beskrives som meget daarlig. Der var hverken Biskop eller Official, al Christendom stod paa flette Fødder, mange Prestere døde, mange vare drevne bort fra Landet, og de fleste, som vare tilbage, vare berøvede sine Embeder ³⁾). Mikael synes for det første at have havt i Sinde at styre sin Biskopsstol fra Danmark, og da han der havde indvietet en vis Thorstein Snorresøn til Abbed af Helgafell, stiftede han denne til Official over hele Skaalholts Biskopsdømme ⁴⁾). Thorstein viste sig heller ikke sit Kald uverdigt. Han gjorde sig ved sin Hjemkomst Umag for, saavidt muligt, at skaffe dygtige Prestere til de ledige Kirker, og disse bleve indviede af Høles Biskop ⁵⁾). Mikael kom ikke meer tilbage til Island; han resignerede samme Aar som han havde udnævnt Abbed Thorstein til Official ⁶⁾). Om det er steet godvilligen eller nødtvunget, siges ikke; heller ikke kan man af de islandste Annalers korte Beretninger fuldkommen skjønne, hvorvidt Dabelen for den i Skaalholts Biskopsdømme i Mikael's Styrelsestid herskende Uorden alene bør falde paa ham, eller om ikke den underordnede Geistlighed har havt sin betydelige Andeel deri. Hovedsagen har maaskee været, at Mikael, som fremmed for Islands Indretninger og Skikke, har stødt an mod disse og derved paadraget sig en Uvillie baade fra Geistligheds og Lægfolks Side, hvilken ikke i alle Henseender har været fortjent ⁷⁾).

Efter Mikael's Fravigelse stod Skaalholts Biskopsstol, som det lader, en lang Stund ledig, indtil en vis Wilkin blev hans Efter-

¹⁾ Isl. Ann. 340, jfr. Finn Joh. I. 454, II. 133. ²⁾ Isl. Ann. 342; Finn Joh. II. 133. ³⁾ Isl. Ann. 344. ⁴⁾ Isl. Ann. 348. ⁵⁾ Finn Joh. II. 133. ⁶⁾ Isl. Ann. 350. ⁷⁾ Finn Jørgensen siger om ham: „episcoporum inutilissimum fuisse certum est“ (II. 133); dette kan være sandt, om end ikke Mikael derfor erklæres for nogen aldeles uverdigt Biskop.

mand. Han skal ogsaa have været dansk af Fødsel, men var nærmest forud Prior for Prædikebrødrenes Kloster i Bergen ¹⁾). Nogle Annaler sige, at Bistun blev viet til Staalholts Stol i Rom ²⁾), altsaa af Pave Bonifacius IX, som i 1389 havde fulgt Urbanus VI; — andre, at han blev indviet af Erkebiskop Binalde ³⁾). Maaskee kunne disse Udsagn fornes saaledes, at Paven ved Provision har valgt ham, men alligevel overladt hans Indvielse til hans lovlige Metropolitan. Bistun kom til Staalholt i 1394 og holdt sin første Biskopsmesse samme Aars 14de September, Korsfets Dphoielsesdag, og Annalerne omtale med et Slags Berømmelse, at han i denne Anledning gjorde et overordentligt stort og pragtfuldt Gjestebud, ved hvilket de fleste af Dens verdslige og geistlige Stormænd vare tilstede ⁴⁾). I Bistun fik Staalholts Stol en dygtigere og virksomere Biskop, end den i lang Tid havde havt.

I Hole Biskopsdømme sad Biskop Jon Eriksson Skalle i Rolighed, efterat han endelig i 1372 var af alle Nordlændinger erkjendt som lovlig Biskop ⁵⁾). Ved 1390 maa han have været en meget gammel Mand. Naar man nemlig betænker, at 47 Aar allerede vare ledne, siden han i 1343 modtog Biskopsvielsen til Grønland, og at han da vel maa have været mellem 30 og 40 Aar gammel, saa maa han nu have været i en Alder af 80 til 90. Dette gjorde, som det lader, at man regnede hans Embede for saa godt som allerede ledigt, og at der fandtes Folk, der uden at afvente Jons Død lagde sig ud for at erholde det. Det lyfftedes en dansk Prest eller rettere Munk, Peter Nikolausson ⁶⁾), at blive udnævnt til Holes Biskop i den romerske Kurie, af Bonifacius IX, og sammesteds at blive indviet. Annalerne synes at misbillige, og det med Rette, denne Besættelse af Biskopsstolen, før den endnu var bleven ledig. Men Jon Eriksson overlevede ikke længe sin Eftermands Valg. Han døde den 10de August enten 1391 eller 1392, efterat han i 33 eller 34 Aar havde forestaaet Hole Stol, og været Biskop i 48 eller 49 Aar ⁷⁾).

Hans Eftermand Peter kom til Island i 1392 med en heel Deel Danske, Geistlige og Verdslige, i sit Følge. Han foretog dog ingen Forandringer af Betydenhed i Hole Biskopsdømme; det bemærkes tværtimod udtryffeligt, at han lod alle Prester forblive i deres Em-

¹⁾ Finn Joh. II. 134; Isl. Ann. 378. ²⁾ Isl. Ann. 350. ³⁾ Isl. Ann. 364. ⁴⁾ Smitt ⁵⁾ S. o. f. II. 386. ⁶⁾ Annalerne kalde ham Prest,

men i Breve, der ere levnede fra ham, kalder han sig selv: Broder (Finn Joh. II. 219, 220). Han maa søgellig have været Ordensgeistlig, rimeligvis Augustiner eller canonicus regularis med prestelig Biesse. ⁷⁾ Isl. Ann. 348. Her angives 1391 som Jons Dødsaar; men der skal findes et Brev, som viser, at han endnu levede i Paaskengen 1392, i hvilket Fald dette Aar maa være Dødsaaaret. Finn Joh. II. 205; Geopol. Aarb. p. 1. c. 85.

heder, og beholdt den samme Raadsmand ved Hole Stol, som hans Formand havde havt. Det bemærkes ogsaa, at Biskopsdommet da holdtes for at staa sig meget godt, — en Bemærkning ¹⁾, der viser, at Jon Skalles Styrelse ikke har været uden Fortjeneste, og at dette har været erkjendt af hans Efterfølger. Biskop Peter maa være kommen til Island seent paa Aaret 1392; thi der siges, at han sang sin første Messe Mikaelssdag (2de September) 1393 og fettede ved samme Keilighed sin Tiltrædelse ved et herligt Gjestebud ²⁾. Han viste strax en rosværdig Virksomhed ved at sætte Stolen i god Gang, og tilstiftede den en Skolemester; og da Staalholts Stol dengang var ledig, udførte han ogsaa ved den de Vielser, som udfordredes, indtil Biskop Bilkin det følgende Aar ankom og tiltraadte sit Embede. Peters Biskopsdomme begyndte ellers med en stor Ulykke, idet nemlig, 1394 4de Juledag, Hole Kathedralkirke nedstyrtede aldeles; dog omkom ved dette Tilfælde kun eet Menneſte, en Diaconus ³⁾. Biskoppen var siden virksom for atter at faa den opbygget. Paa sin første Visitationstæst i 1394 sørgede han for, at Fortegnelse over Kirkerne og Ejendomme blev optagen ⁴⁾.

Island havde saaledes i Begyndelsen af Kong Eriks Regjeringstid faaet tvende Biskopper, der, skønt Udlændinger, dog synes haabe at have været sit Kald vorne, og at have havt fuld Billie til at regte det tilhørligen. At Islændingerne ikke fuldkommen have likt dem, paa Grund af at de vare danske, fremlyser af Annalernes Udtryk. Men dette var dog maaskee helst Tilfælde lige i Begyndelsen af deres Embedstid; siden synes man at have fundet sig ganske vel tjent med deres kirkelige Styrelse.

Med den verdslige Styrelse derimod herstede der paa Island Misnoie, og det er af Annalerne klart, at Dronning Margreta der paa Den slet ikke var yndet. Det omtales, at hun i 1392 paabød en svær Skat: at nemlig hver Mand (hvoreved naturligtvis vel maa forståes: hver Bonde) skulde betale hende en halv Mark efter gammel Beregning (halvmørk sorngilda d. e. $\frac{1}{2}$ Mark godt Sølv eller Sterling?). Hertil blev i Forstningen svaret med Uvillie; men siden, heder det, gif mange af Landets bedre Mænd ind derpaa ⁵⁾. Dog lader det som om Dronningen ikke fik drevet sit Dnske igjennem i fuld Udstrækning. Thi da Hirdstyreren Vigfus Ivarsson det følgende Aar 1393 fremførte Dronningens Forlangende paa Althinget, blev af de bedste Mænd blot indrømmet hende 8 Alen Badmel. af hver, og det oveniſtøbet, som det udtrykkelig tillagdes: for Vigfus's Skyld og paa den Betingelse, at det ei skulde kaldes Skat og ikke oftere kræ-

¹⁾ Jøf. Ann. 352.

²⁾ Jøf. Ann. 356.

³⁾ Jøf. Ann. 362.

⁴⁾ Jøf. Ann. 362.

Jøf. II. 217; Gøspol. p. I. c. 92.

⁵⁾ Jøf. Ann. 352.

8. Eystridingerne afflog det ganske, og synes at være blevne staaende som sit Afslag ¹⁾. Naastor kan den Uvillie mod Dronningen, som ved sine Feilighed lod sig tilsyne, tildeels være bevirket ved det Rygte, som just dengang sees at have været i Omløb, nemlig, at Kong Olaf som levede, men var dragen af Landet ²⁾.

Vi besidde en Udlændings Bidnesbyrd om den norske Geistligheds Seber og Seber, hvilket maa antages nærmest at sigte til Tiden ved det 13de Aarhundredes Slutning, og derfor mest passende omtales her. Forfatteren er den lærde Geistlige Theodorik eller Dibril af Nam, der mellem 1378 og 1410 var Abbreviator eller Sekretær i Romerske Pavers Kurie, siden Biskop af Verden, og endelig Biskop af Cambrai, død i 1417. I sit Brev kaldet *Nemus unionis* ytrer sig et Sted om Geistligheden i Norge og paa Island, hvilket han omtaler under Et som de yderste mod Norden og mod Occident; saaledes: — „Geistligheden der er i Almindelighed tarvelig i Klæder og Pynt og forretter Gudstjenesten med saa Ceremonier og uden smag; den er just heller ikke i nogen ubmærket Grad videnskabelig snæbet. Men i Norge drikke efter Skik og Sedvane Klerker og Vægter lige sterkt, og hvis En ikke over Raal og Raade kan beruse sig tror han sig ikke lykkelig. Den Ene fordrer af den Anden, at han skal gjøre ham Betsed ved at drikke ligesaameget som han; og den Anden, som ikke saa det, skulde tro, hvormeget begge Rion der kunne drikke paa en Gang; og man gjentager dette, indtil man falder drukkne i Jorden. Den som bedst kan tomme sit Dager, ansees for at overgaa de Andre i legemlig Styrke og i Kraft. I de samme Egne, Island og Norge, er det tilladt Biskopper og Prestes offentlig at have Friller (concupinas); og naar Biskoppen to Gange om Aaret visiterer de ham undergivne Prestes, og Sognekiulers Bestyrere, fører han sin Elskede med sig til samme Presters Huse. Frillen selv tillader ikke sin biskoppelige Elsker at visiterer uden hun er med ham, deels fordi hun da lever høit hos Presterne i Selskab med disses Friller og ovenikøbet faar Gaver af de Visiterede, deels fordi hun vil passe paa sin Elsker, at han ikke skal forelske sig i nogen Anden, som han maatte finde smukkere, og saaledes forurette sin egen Elskede. Om Nærdigvidts nogen af de visiterede Prestes ingen Frille har, da betragtes han som en Forræder mod nebarvet Skik og maa udrede den stærende Biskop dobbelt Kofhold. Saa er det og Tilfælde, at Prestens Friller eller Hustruer i hine Lande nyde Forrangen i Kirke og til Vords, i Gang og i Sæde fremfor andre Fruer, endogsaa Alderes“ ³⁾.

Skilbringen er ikke gunstig; men dog uidentvial — muligens paa

¹⁾ Jol. Ann. 362.

²⁾ S. o. f. II. 409.

³⁾ *Nemus Unionis* Tract. VI.

c. 35, jfr. Pontoppidan II. 26.

Reyfer. Den norske Kirkes Historie. II.

lidt Overdrivelse nær — fandt for Norges Vedkommende. Theodorik havde ogsaa i sin Stilling som Sekretær i den romerske Kurie den bedste Anledning til at øse sin Kundskab fra baade mundtlige og skriftlige Beretninger af Folk, der noie kjendte Forholdene. Man seer, at det er tvende Udyder, som her bebreides den norske Geistlighed: Druktenstab, hvilken Last den deelte med Folket i det Hele; — og Ringagt for Cölibatsloven. Hvorledes denne, allerede ligesom dens første, vistnok ikke ganske lette, Indførelse i Norge, blev omgaaet, og hvorledes hermed maatte sees gjennem Fingre, naar kun altfor stort offentlig Anstød undgiktes, — er ovenfor paaapeget ¹⁾. Men, efter Theodoriks Beretning at domme, maa imod Slutningen af det 14de Aarhundrede den ældre Omhu fra Biskoppernes Side for Overholdelsen idetmindste af den ydre Anstand meget være slappet. Her fremstilles Biskopperne selv som de, der foregik sine underordnede Præster med Exemplet, ja endog paa en Maade opmuntrede til Brud; og Præsternes Samliv med deres Friller fremstilles som noget, der ikke meer vakte nogen Forargelse eller kastede nogen Banære paa de sidst. Dette kom uden tvivl deraf, at man meer og meer begyndte at betragte slige Forbindelser som et Slags borgerlige Egteskaber. Men disse vare de eneste, som den verbale Landslov udtrykkelig omtalte, idet den ingensteds gjorde Kirkens Indvielse til Betingelse for Egteskabets Fuldgylldighed efter den almindelige Ret. En Kvinde, der med sine nærmeste Frænders Samtykke og ifølge lovlig Overenskomst indtraadte i en saadan Forbindelse med en Præst eller anden, ikke regelbunden, Geistlig, kunde saaledes i borgerlig Henseende vanskeligt siges at have begaaet noget, der gjorde hende Skam. Og naar det nu ovenikøbet var Tilfælde, at Forbindelsen, paa Grund af den Geistliges hæderlige Stilling og rigelige Udkomme, ansaas for fordeelagtig, og følgelig attraaedes selv af bedre og fornemmere Kvinder, — saa begribes let, at det snart, under Kirketugtens tiltagende Slappelse, maatte komme dertil, at de høiere Geistliges Friller kunde indtage en Plads i det selskabelige Liv, der svarede til deres Efterses Stilling eller deres egen Byrd. Kirken eller rettere Paven maatte naturligvis i sine almindelige Forordninger, for Konsekvensens Skyld, paa det strengeste fordømme det hele Væsen, og de enkelte Biskopper maatte embedsmæssig gjøre det samme; men i det Private saa de gjennem Fingre baade med sig selv og sine Underordnede, — ofte vistnok af Svaghed og moralsk Slappelse, men ofte maastee ogsaa af den indre Overbevisning, at det mindre Onde maatte taales for at større kunde undgaaes.

Angaaende den norske Kirkes Forhold til Paven mod det 14de

¹⁾ S. o. f. II. 347.

Konradus; Stilling. yde vi kun meget lidet. At Norge, med de toende andre nordiske Riger under Pavedømmets Splittelse underordnede sig den Pave, som var i Rom, er allerede ovenfor vist. Pave Bonifacius IX (1389—1404) var hverken en klog eller verdig Kirkens Forstander, men desto mere berøgtet for sin Iver og Ubluher i at udpresse Penge af de Lande, som erkendte ham. Han inddrov Annaterne paa Forhaand af dem, han gav Løfte paa hvide geistlige Embeder, naar de bleve ledige, og han bestyrdtes for ligesuldt at have bortgivet dem til Andre. Vi see ubetvivelst Spor til denne Fremgangsmaade i hvad ovenfor er fortalt om de islandiske Biskopsstoles Besættelse med Bilkin og Peter Nikolausson. Aaret 1390 var bestemt til Sabekaar, og i den Anledning udsendte han til alle Raater Afskedskommere, der skulde have solgt Afskeden for den blotte Betaling af hvad Reisen til Rom vilde have kostet, og ikke engang have gjort Psemitens til Betingelse for Syndsforladelsen. Hans Sendebud som ogsaa til de nordiske Riger og skulde der af de ensfoldige Indbyggere have udløst store Pengesummer. Det fornemste af disse Sendebud var en Benediktiner, Antonius af Rom, der efter sin Hjemkomst hængte sig i Bologna. Rimeligviis frygtede han for at blive dragen til Regnskab for begangne Underslæb, hvilke, som man let kan tænke sig, deligen fandt Sted. I 1398 sendte Pave Bonifacius en Ksøbmand fra Perugia, Ludovicus de Baktionibus, for sin Begjærlighed kaldet den perusinske Jæger (venator perusinus), som sin fuldmægtige Pengeskræver til de nordiske Riger. Han var samme Aar den 1ste September i Kjøbenhavn, hvor just dengang en stor Raadsforsamling af alle tre Riger holdtes, ved hvilken fra Norge Erkebiskop Binalde og Biskopperne Olaf af Stavanger og Eysteinn af Oslo samt Ambjørn Provst af Bergen og Arne Sigurdsøn (Arold, den samme, som andensteds ogsaa kaldes: Arnt) Provst af Oslo vare tilstede. Man finder, at en Hr. Svein, Chorsbroder af Stavanger, blev beskikket af Ludovicus til at indsamle de pavelige Penge i Stavangers Biskopsdømme: mod selv at beholde Trediedelen for sin Umag. Han skulde indbringe saa meget som muligt i Guld og Sølv, dog heller ikke foragte andre Bæret; og Beløbet skulde han sende til Lybek, Stralsund eller Brügge. Saadanne Udpressninger sysselsatte dengang fortrinsviis den romerske Kurie, og Norge fik, som vi see, yde sin Skjery med ¹⁾.

Før vi forlade dette Aarhundredes norske Kirkeforholde, maa vi i Korthed omtale en ny Klosterorden, som i Aarhundredets senere Halvdeel opstod, og som er mærkelig, fordi den var den eneste, som udgik fra det scandinaviske Norden, og som, skjønt Norge ikke var dens egentlige

¹⁾ Pentopp. II. 18, 19, 254; Suhn. D. S. XIV. 464, 466.

Fosterland, dog yttrede sin Virksomhed i dette Rige ligesaa vel som i Sverige og i Danmark. Denne Orden var Birgittinerne's.

Dens Stifter var den hellige Birgitta, eller, som Svenskerne almindelig kalde hende: Brita, en svensk Fru, der levede paa Kong Magnus Erikssons Tid. Hun stammede fra Sveriges højbyrdigste Hætt. Hendes Fader, Birger Persson af Finnstad, var Lagmand i Upland og hørte til den Hætt, som senere benævntes Brahe; hendes Moder, Ingeborg Bengtsdatter, var af Folkunge-Hætt, og paa denne Side var Birgitta i Frændskab med Kong Magnus. Hun var født 1303 eller 1304 og blev allerede i sit 13de Aar gift med Ulf Gudmarsøn af Ulfaasa, Lagmand i Nerike, som kun var 18 Aar gammel. Allerede fra Barndommen af skal Birgitta have udmærket sig ved Gudsdygt, som efter Tidens Gik især yttrede sig i strenge Andagtsøvelser, og hun skulde, som det senere hed, allerede da have været benaaded med hellige Aabenbaringer. Med sin Mand, der ogsaa roses for Gudsdygt, levede hun i et lykkeligt Ektekab, og havde sin Sønnen og fire Døttre. Ektefællerne gjorde begge tilsammen en Pilgrimsfærd til St. Jakob i Compostella. Paa Tilbageveien blev Ulf syg i Arras i Frankrige og gjorde i sin Sygdom det Løfte at vilde gaa i Kloster. Dette opfyldte han ogsaa med Birgittas Tilskyndelse efter sin Hjemkomst, idet han gav sig ind i Alvastra Kloster, hvor han ikke meget længe efter døde i Aaret 1344. Som Enke overgav Birgitta sig meer end nogenstunde før til Bøds- og Andagtsøvelser, og troede sig nu hyppigen at have guddommelige Aabenbaringer, Samtaler med Christus og Jomfru Maria, — noget, hvorom Mængden af hendes Samtidige ikke heller synes i ringeste Maade at have tvivlet. Hendes Byrd og glimrende Rygte satte hende i Forbindelse med Hoffet, og hun skal en Tid have indtaget en høj Stilling der i Dronning Blankas nærmeste Omgiwelse. Hun kunde, heder det, ikke fordrage den Daarskab og de Laster, som ved Hoffet gik i Svang, og holdt skarpe Straffetaler for Kongen og hans Mand, idet hun tilføjede fortalte, hvad der var hende aabenbaret om de Lasterfuldes Rejselse. Kong Magnus skal have drevet Spøg med hendes Tale og ofte spurgt hvad hans Frænke vel havde drømt om ham i Nat. Men desto meer fandt ubetwivl hendes Ord Indgang hos Andre, og der er stor Sandsynlighed for, at Birgitta, maastee sig selv ubevidst, har været et virksomt og farligt Medskab i de urolige og misnøiede Stores Hænder til at nedbryde Kong Magnus's Rygte i Sverige, stemme Almenheden mod ham og nære Oprørsaanden i Landet. Da hun mærkede, at hendes Advarsler ikke frugtede paa Kongen og hans Omgiwelse, traf hun sig tilbage fra Hoffet til sine Ejendomme, hvor hun en Stund levede under de strengeste Bødsøvelser, men ogsaa under Løbsøvelsen af mange

Belgiørenheds handlinger¹⁾. Hun blev imidlertid kun to Aar efter sin Mand's Død i Sverige. Ifølge en Aabenbaring, hun troede sig at have havt, forlod hun i 1346 sit Fædreland for at drage til Rom. „Der var — som Christus skulde have sagt hende — Gaderne belagte med uforgjængeligt Guld, nemlig de hellige Martyrers Blod; der kunde man gennem Helgenernes Fortjeneste og Pavens Afslad komme den gjeneste Vej til Himmelen.“ Siden gjensaa hun ei mere Sverige. I Rom overvar hun Jubelaaret i 1350, og levede der siden i mange Aar. Hun gjorde derfra Balfarter omkring til hellige Stæder, og tildrog sig overalt Opmærksomhed ved sin Gudsfrugt, Gæmtilbødighed og strenge Levevis. Hun skal have ivret meget for Pavens Tilbageflytning fra Avignon til Rom, og da Urbanus V havde opfyldt dette almindelige Ønske i 1367, men derpaa i 1370 af Eftergivenhed mod sine Kardinaler igjen lavede sig til at drage til Avignon, skal Birgitta ved sin Skriftefader, Spanieren Alfonsus, have ladet ham sige, at Jomfru Maria havde aabenbaret hende, at Urbanus, hvis han iværksatte sit Forehavende, snart skulde dø. Paven reiste alligevel til Avignon, men døde samme Aar, — en Omstændighed, der i høt Grad skal have bidraget til Birgittas Anseelse. I 1372 tiltraadte hun, som det hed paa guddommelig Befaling, en Pilegrimsfærd til Jerusalem, ledsaget af sine tvende Sønner, Birger og Karl, sin Datter Katharina samt adskillige geistlige Personer. Hun naaede sit Bekjemmelsessted og kom igjen tilbage til Rom. Men paa Reisen var hun bleven syg og døde ikke længe efter sin Tilbagekomst til Rom den 23de Juli 1373. De hellige Aabenbarelser, hun troede sig at have havt, skal hun Tid efter anden have opskrevet eller diktet paa Svensk og ladet en af de hende omgivende Geistlige oversætte paa Latin. De ere endnu til under Navnet: *revelationes Sæ Birgittæ*. I 1391 blev hun af Pave Bonifacius IX med megen Høitidelighed erklæret for en Helgen, og Dagen, da dette skede, den 7de October, blev siden hendes Festsdag²⁾.

Denne Birgitta havde tidligen fattet Tanken om at oprette et Kloster med en egen Regel, der nærmede sig den hellige Augustins, men dog ogsaa i væsentlige Stykker skjelnede sig fra den. Hun troede, at Kristus selv havde aabenbaret hende Regelen, og Ordenen skulde derfor heide Frelserens (*sancti salvatoris*). Den kaldtes imidlertid senere i Almindelighed efter Stifterinden: Birgittinernes Orden. Det mest ejendommelige ved den var det, at Klosteret skulde omfatte

¹⁾ Beretningerne om Birgittas Ophold ved Kong Magnus's Hof have neppe Støtte i de ældste Kilder; hendes Uvillie mod Kongen og hans Ibsagtige Seber er udtalt i hendes Aabenbaringer, om hvilke strax nedenfor skal handles. ²⁾ Egbr. III. 626, 641; Fryxell's Berätt. I. 7de Ber.

baade Munkke og Nonner, hvilke skulde bo under samme Tag og dog naturligviis i den strengeste Affondring. Nonnernes Antal skulde være 60 (sorores), dertil kom 13 Prest=Munkke (d. e. Munkke med prestelig Bielse, fratres presbyteri), 4 Diacon=Munkke (fratres diaconi) og 8 Lægbrødre (fratres laici). De 13 Prester skulde være et Billede paa de 13 Apostle (Paulus medregnet), og de 4 Diaconer paa de 4 Hovedkirkesfædre: Ambrosius, Augustinus, Hieronymus og Gregorius. Disse sidste i Forening med de otte Lægbrødre og de 60 Nonner udgjorde 72, og skulde være et Billede paa Jesu 72 Disciple. Det hele Personale skulde være afhængigt af en Abbedisse, den hellige Roberts Billede. Nonnerne skulde altsaa være Klosterets egentlige Kiærne, Munkene skulde være der for hines aandelige Pleie, for at besørge Gudstjenesten, samt for at passe Klosterets ydre Anliggender. Blant Prest=Munkene valgte det hele Convent en Confessor generalis, en Skriftefader, som tillige var Abbedissens Raadgiver og Sekretær. Nonnerne deelede i 2 Klasser, af hvilke den ene (sorores ad infra) havde fortrinsviis at syse med Andagtsøvelser og Læsning, den anden (sorores ab extra) havde tillige at arbejde for Klosteret. I den sidste kunde høitstaaende Kvinder, der havde gjort sig fortjente af Ordenen, optages uden derfor at blive klosterbundne eller underkastede Klostersreglen. Ligeledes kunde Ordenen under lignende Omstændigheder optage i sit Broderskab og i Nydelsen af sine Fortjenester enkelte udenfor Klosteret staaende Lægmand, hvilke da kaldtes: fratres ab extra. Ordensdragten skulde være graa, lignende Minoriternes; men de forffselige Klasser af Medlemmer skulde derhos udmærkes ved et eget Ordensstegn. For Søstrene var dette et Slags Hovedbind eller Krone, som skulde betegne dem som Christi Brude. Klausuren eller Indstængelsen fra den øvrige Verden skulde være meget streng, og ingen Gæster eller Fremmede maatte bevertes i Klosteret uden undtagelsesviis og ifølge høiere Tilladelse. Selv i Kirken skulde Søstre og Brødre have fuldkommen affondrede Pladse. Derimod vare Reglerne for Fast og Levemaade ikke overdrevet strenge. Biskoppen i det Biskopsdomme, hvor Klosteret var beliggende, skulde have Overopsynet med det og regelmæssigen visiteret det, dog uden at betræde Søstrenes Boliger.

Dette er Grundtrækkene af den hellige Birgittas Klosterregel, hvilken hun ganske vist havde udkastet for sin Afreise fra Sverige i 1346, ligesom ogsaa allerede da Kongsgaarden Vadstena i Linköpings Biskopsdomme i Øster-Götland maa have været udseet og indrømmet til Oprettelsen af det første Kloster. Forberedende Skridt til de fornødne Klosterbygninger maa derhos tidlig være gjorte, og en Deel Søstre og Brødre synes at have samlet sig ved Indretningen en god Stund førend Regelen endnu ved pavelig Stadfæstelse fik sin Gyldig-

hed. Dette første forsk ved Virgittas Beskræbelse hos Pave Urbanus V i Rom; idet han nemlig gav sit Samtykke til, at et Kloster for Nonner og Munké oprettedes i Badstena, og i 1370 stadfæstede den af Virgitta ham forelagte Regel for dette Kloster. Men hæderen Badstena Kloster eller Ordenen i det Hele kom i fuld Stand og Betsomhed i Virgittas levende Tve. Først i 1379 blev Ordenen, som almindelig Klosterorden, stadfæstet af Pave Urbanus VI, og i 1384 fandt Søstrenes og Brødrene's høitidelige Indsættelse i Badstena Sted ved Biskop Mikolau af Linkjøping i Dvervær af Erkebiskop Henrik af Upsal og Biskop Thord af Strengnæs. Den Gang synes imidlertid endnu ikke det bestemte Antal af Søstre og Brødre at have været til, og denne Omstændighed har maaskee forarsaget, at før end i 1388 den første Abbedisse blev indvotet, nemlig Ingegerd Annesdatter, en Datterdatter af den hellige Virgitta.

Badstena Kloster, ved hvilket Virgittas Lig hvilede, blev anseet som den hele Ordens Moderkloster, fra hvilket meget snart flere Virgittiner-Klostere stiftedes baade i og udenfor de nordiske Riger. Det Usædvanlige ved Ordenens Indretning og Stifterindens Helgenheds bragte den nemlig snart i Ry baade fjærrt og nær, saaledes at man oversaa baade det Vanskelige i at vedligeholde det talrige Personale, som Regelen fordrere for et fuldstændigt Kloster, og den fornylige Glæder, hvortil Munkenes og Nonnernes Samliv altfor let kunde give Anledning. Til Norge kom først Ordenen i det følgende Aarhundrede og dens Effebne her i Riget vil senere blive omtalt ¹⁾.

93.

Foteningen mellem Norge, Sverige og Danmark til Kalmar 1397.

Inden det 14de Aarhundrede var ledet til Ende havde Dronning Margreta naaet det store Maal, hvortil hun i længere Tid havde stræbt, nemlig at forene de tre nordiske Rigers Styrelse i sin Haand og deres Kroner paa sin Fostersøns Hoved. Efter Kong Albrekts og hans Søns Fangetagelse havde vel Margreta afholdt en afgjort Overvegt i Sverige; men den fangne Konges Tilhængere gjorde hende dog endnu en Stund, med Hjælp fra Væstlands, Rigets fuldkomne Besiddelse stridig. Den stærkt befæstede Stad Stockholm var endnu i deres Hænder, og Albrekt var trods sit Fangenskab ikke at formaa til en fuldkommen Afstigelse af Sveriges Kongedømme. Hansesæderne i Almindelighed vilde ikke for Albrekts Styrb indlade sig paa en Krig mod de nordiske Riger, og deres Beskræbelse

¹⁾ Egdr. III. 655—661; Renterdahl Sv. kyrk. hist. II. 2. 519—529; Langes Rth. 112—120, 2den Udg. 53—65.

til Bedste for den fangne indskrænkede sig til gjentagne Neglingsforsøg. Men de tvende Steder af Forbundet Rostok og Wismar, der erkjendte meklenborgsk Landskabskab, undlode ikke paa egen Haand at understøtte de meklenborgske Fyrster. I disse Stæder udrustede sig de saakaldte Vitaliebrødre eller Vitaliner, der i Egenkab af et Slags privat Selskab forsynede de Lybske i Sverige med Levnetsmidler, og snart udstrakte sin Virksomhed til et obelæggende Søroveri i de nordiske Farvande. Deres kraftige Bistand var det fortrinlig at takke, at Stokholm Aar efter Aar kunde holde sig mod alle Angreb og en streng Beleiring. Men de hjemsøgte ogsaa fjærnere Dele af Margretas Riger. I 1393 i April Maaned gjorde deres Flaade et uventet Dverfald paa Bergen og anrettede der en ubodelig Skade ¹⁾.

Vitalinerne Søroverier faldt imidlertid snart Hansestæderne selv ligesaa besværligt som Margretas og Eriks Undersaatter, og desto mere Umage gjorde hine sig for at bringe et Forlig mellem Dronningen og Albrekt i Stand. Det lykkedes ogsaa i 1395 den 8de September at faa en Vaabenstilstand paa tre Aar sluttet til Helsingborg, ved hvilken Albrekts og hans Sønns Befrielse blev lovet, imod at de inden tre Aars Forløb skulde opgive Stokholm og al Ret til Sverige, eller betale den uhyre Løsesum: 60,000 Mark Sølv. Den fangne Konge gik ind herpaa, Hansestæderne erklærede sig som hans Forlovere, og han drog med sin Søn til Lybskland.

Margreta indsaa, at hun hermed havde vundet Spil, da Løsesummens Udredelse inden den bestemte Tid vilde være Albrekt en Umulighed. Hun oppebød derfor ikke Stokholms Dvergivelse, men satte sig strax i Bevægelse for at berede Veien til de tre Rigers Forening. Vige i Begyndelsen af Aaret 1396 fik hun Erik valgt og hyldet til Konge i Danmark under sit Formynderskab. Derpaa drog hun til Sverige for her at bearbejde Stemningen, hentede saa Erik til sig, fik ham i Skara den 11te Juni samme Aar valgt af Raadet til Sveriges Konge, og fik ham siden den 23de Juli hyldet paa Moraene ved Upsal.

Imidlertid havde Margreta, især i Anledning af de Underhandlinger, som dreves om Albrekts Løsgivelse, — Underhandlinger, hvilke naturligvis angik alle tre Riger, — stræbt at nærme disse Raad saameget som muligt til hinanden og vænne dem til, idetmindste ligeoverfor Ublandet, at virke tilsammen som en Heelhed. Saaledes var i August Maaned 1394 ved en Herredag og Underhandling med Hansestæderne i Helsingborg Raadsmedlemmer af alle tre Riger nærværende. Af de geistlige nævnes i et Indulgensbrev af 10de August udtrykkelig: Erkebiskoppen af Lund, to danske Biskopper, to svenske og

¹⁾ Isl. Ann. 360—362.

tre norske, nemlig: Eysteinn af Oslo, Henrik af Drakenes og Birkvid af Færøerne¹⁾. Ved Forhandlingerne i Skaane i Mai og Juni Maanedet 1395, hvilke ledede til Albrechts endelige Eedgivelse, vare ganske vist ogsaa Medlemmer af alle tre Rigers Raad tilstede; thi Dronning Margretas Brev fra Lindholm af 17de Juni er udstedt af hende i Forening med de tre Rigers Erkebiskopper, samt fire danske, tre svenske og to norske Biskopper²⁾.

Nu, da Kong Erik af Norge ogsaa var valgt til Danmarks og Sveriges Konge, samlede Margreta i 1397 den bekendte Herredag eller Rigsdag til Kalmar, hvor Raadgivere af alle tre Riger mødte. Under dette fælles Raadsmøde blev den nu omtrent femten Aar gamle Erik paa Trinitatis Søndag, den 17de Juni, kronet til alle tre Rigers Konge af Erkebiskopperne Jakob af Lund og Henrik af Upsal, hvorom den næst paafølgende 13de Juli (Fredagen næst efter St. Knuts Konges Dag) et Vidnesbyrd blev udstedt af 67 geistlige og verdslige Raadgivere af Danmark, Sverige og Norge³⁾. Derhos blev forhandlet om en nærmere og stadig Forbindelse mellem de tre Riger, som nu vare komne under een Konge, og en Bestemmelse herom blev taget, hvis Hovedpunkter bleve skriftlig opsatte paa St. Margrethe Dag (enten den 13de eller 20de Juli). Deres Indhold er i Korthed følgende:

1) De tre Riger skulle evindeligen have een Konge, og aldrig igen adskilles. — 2) Denne Konge skal vælges eenbrægtigen af alle tre Riger. — 3) Efterlader den sidst afdøde Konge Sønner, skal man vælge een af dem. — 4) Efterlader han ingen, da vælge Rigerne Raadgivere og Mand efter bedste Skjøn og Samvittighed. — 5) Alle tre Riger skulle paa som et Heelt ligeoverfor Udlandet, og hjælpe hinanden troilgen og af al Mægt i Tilfælde af Krig. — 6) Hvert Rige skal derimod med Hensyn til sine indre Forhold være selvstændigt og styres af Kongen, hvert efter sin Lov og Ret. — 7) Naadkommer der et af Rigerne Krig, skulle de tvende andre, paa Kongens Opbud, komme det til Hjælp, dog saaledes, at det egentlig krigførende Rige skaffer det af de andre opbudne Krigsfolk Kost og Føder. Ingen skal paaahyde, at han ei er tjenstpligtig udenfor sit eget Lands Grændser, men følge i hvilket af de tre Riger Behov gøres, „efterdi de nu alle ere som eet Rige“. — 8) Al Feide og Tvebragt, som mellem Rigerne forud har været, skal nedlægges. — 9) Bliver En i noget af

¹⁾ Pontoppid. II. 248; jfr. Suhm D. S. XIV. 332 og 357. Navnet Birkvid, eller Sigled, som Pontoppidan strax i Forveien nævner, er usikkert; Suhm gjør det til Birkvid; i en Afskrift i Diplom. Lægeb. skrives han Birkvid. Efter Langebek skal Brevet være af 1395. ²⁾ Suhm D. S. XIV. 339.

³⁾ Suhm D. S. 406—409.

Rigerne fredløs, da skal han være det i dem alle. — 10) Hvis nogen Underhandling paakommer med fremmede Fyrster eller Stæder, eller og disses Sendebud komme til Kongen, da, i hvilket Rige han end opholder sig, have han og hans der tilstedeværende Raad, hvilket dog bør være „Nogle af hvert Rige“, Magt til derom at bestemme, hvad gavnligt synes for Kongen og de tre Riger. — 11) Alle disse opnævnte Stykker skulle holdes; og handler nogen derimod, da skal man af alle tre Riger understøtte Kongen og hans Embedsmænd med god Tro og af al Magt til „derover at rette, som ret og tilbørligt er“. — 12) Dronning Margreta skal ubindret i sine Levedage besidde og styre med al kongelig Ret efter egen Villie Alt hvad hendes Fader og Søn havde givet hende i levende Live og i deres Testamenter; ligesaa i Sverige sin Morgengave og hvad Andet Rigets Mænd have indrømmet hende; ligesaa i Norge sin Morgengave og hvad hendes Egteherre, Kong Haakon, og hendes Søn, Kong Olaf, have givet hende baade i levende Live og ved Testamente; ligesaa skal det Testamente, hun selv maatte gjøre, holdes, dog saaledes at Land og Slotte igjen komme under Kongen ved hendes Død. — 13) Til større Sikkerhed for, at alle disse Artikler skulle ubrødeligen og evindeligen holdes, skulle de indføres i Breve, skrevne paa Pergament, af hvilke Breve to skulle gjemmes i hvert Rige, beseglede med Kongens og Dronningens samt Rigerens Raads, Mænds og Rigsstæders Segl¹⁾.

Som tilstedeværende paa Norges Vegne ved dette vigtige Møde i Kalmar nævnes i Vidnesbyrdet om Eriks Kroning kun tvende geistlige Raadgivere, nemlig Jon Biskop af Orknerne (der i et andet Brev kaldes: Broder Jon og altsaa har været af en Klosterorden)²⁾ og Arne Sigurdsøn, Provst til Marie Kirke i Oslo og Norges Kansler (Arent, Provst i Oslo), derimod tolv Riddere, altsaa i det Hele fjorten af de 67 Udstedere. Følgelig har hverken Erkebiskop Binalde eller nogen af Biskopperne i selve Norge været tilstede, hvad nu Marsagen dertil har været, da dog Biskopperne fra de øvrige to Riger findes at have mødt meget talrigt. Som Udstedere af Brevet om Rigerens Forening nævnes kun sytten af de forsamlede Raadgivere med Erkebiskopperne af Lund og Upsal, og Biskopperne af Roskilde og Linköping i Spidsen; og blandt disse sytten nævnes paa Norges Vegne Provsten i Oslo og tre Riddere. Udstederne vare altsaa i det Hele fem geistlige og

¹⁾ Suhn D. G. XIV. 410—415, 630—634; Ny Danske Mag. III. 64 ff.; Paludan-Müller observ. crit. 53—62.

²⁾ Indulgebrev af 23de Juni 1397, givet paa Parllamentet i Kalmar, Suhn D. G. XIV. 423; jfr. Dyrregningen af de tilstedeværende Biskopper i Diarium Vadst. Scr. r. Sv. I. 110.

tolv verdslige Herrer, af hvilke imidlertid kun ti findes at have beseglet Brevet.

Dette Brev er forresten i det danske Sprog, skrevet paa Papir, og de ti Segl ere nedenunder paatrykte, ikke, som ved Breve paa Pergament brugeligt, vedhængte i Remmer eller Snorer. Der er saaledes, efter det Ydre at domme, al Rimelighed for, at Brevet blot er et Slags Udkast, for hvis Overeensstemmelse med det, som under Nødet var mundtlig forhandlet og besluttet, Udstederne paa en Maade borgede; ved at overføres paa Pergament, efter som i den sidste Artikel bestemmes, og i sex Exemplarer besegles af alle rette Bedkommende, skulde Dokumentet erholde sin sande lovlige og bindende Form. Men dette sidste synes aldrig at have været bragt i Udførelse, og Brevet følgerlig heller aldrig at have erholdt nogen strengt bindende Kraft som retsligt Dokument, — en underlig Omstændighed, som man hidtil ei har formaaet fyldestgjørende at forklare. At Margreta selv har villet det saa, derom kan neppe tvivles; men hendes Bevægrunde hertil blive rimeligviis for steds en Gaade, til hvis Løsning kan en og anden Gjetning lader sig anføre. Muligen har hun paa den ene Side frygtet, at naar Foreningsbrevet skulde vedtages og besegles paa den i sammes sidste Artikel forestrevne Maade, Banskeligheder og Indsigelser kunde reise sig, hvilke vare istand til at splitte Foreningen lige i dens Tilblivelse, — og paa den anden Side har muligen en Forening, som den Udkastet opstillede, ingenlunde tilfredsstillet hendes langt videregaaende Planer, og derfor har hun ikke villet lade Udkastet fremtræde i Form af en Lov, der bandt hende og Kong Erik for det Tilfælde, at senere indtrædende Omstændigheder kunde aabne dem Afgang til at lade Foreningen gaa op i en Sammensmeltning, hvilket maa ansees for at have været Margretas egentlige, om end uudtalte, Siemed. Hvad der er sikkert er, at Brevet i de nærmeste 28 Aar kun var kjendt af Faa; og det er derfor ogsaa høist sandsynligt, at de deri indeholdte Bestemmelser slet ikke, eller i det mindste kun faare ufuldstændigt ere komne til Almenhedens Kundskab i de tre Riger. Man har ubentvivl vidst, at en noiere Forening mellem disse i Kalmar var afsluttet; men nogen ret Rede paa Betingelserne har man ikke havt.

Statsforeningen selv var nu imidlertid en Kendsgjerning, og Dronning Margretas paafølgende Styrelsesvirksomhed gif ligefrem ud paa at styrke den. At hun heri, som det virkelig lader, netop har fulgt den Retning, som det skriftlige Udkast paapeger, var ubentvivl en Fremgangsaade, som hendes Klogskab tilfagde hende at anvende i Foreningens første Tider. Ufuldkommenhederne ved Foreningsudkastet falde let i Sinene; men umiskjendelig er ligefuldt en for den Tid ual-

mindelig stærk politisk Omtanke hos den Person, der var det drivende Hjul i Verket, hos Dronning Margreta nemlig, — og det især, hvis man tør antage, at det hele i Indhold som i Form saa ubestemte og ufuldkomne Foreningsudkast ifkun i hendes Dine var en Forberedelse til noget ganske Andet, end dets Ord udtalte ¹⁾.

Karet efter at den kalmarste Forening mellem de tre nordiske Riger var sluttet, kom Margreta i fuldkommen Besiddelse af Sveriges Rige, idet Stokholms Stad og Slot overgav sig til hende den 2de September 1398.

92.

Rong Erik bliver myndig. Erkebiskop Binalde dør 1402. Høst en og tyvende Erkebiskop. Stort Møde af Biskopper i Bergen i 1405. Biskopskifter. Dronning Margretas sidste Leveaar og Død 1412.

I 1397 var saaledes Norges Rige indtraadt i et nyt Statsforhold; — i et Statsforbund med Danmark og Sverige. Dette var skeet uden isinesaldende og dybtgaaende Forberedelser, uden nogen foreløbig Indhentning af Almenhedens Billie i de tre Riger, og, som det lader, uden at endog Folket der, paa et ringe Antal mægtige Høvdinger nær, blev gjort bekendt med Forbundet eller dets Betingelser, selv efter dets Afsluttelse. Man feiler neppe ved at antage, at dette allermindst var Tilfældet i Norge. I de andre to Riger gif nemlig et Kongevalg, Eriks Valg, umiddelbart forud, hvilket nødvendigen maatte tilbrage sig, i det mindste i nogen Grad, Almenhedens Dømtænkning; Norge derimod erkjendte allerede siden otte Aar Erik som sin Arvekonge, og da denne nu i et Par Aar havde været udenfor Rigets Grændser, lagde Nordmændene neppe synnerlig Mærke til, at han under sit Fravær ogsaa blev Konge i Danmark og Sverige. At Erkebiskop Binalde af Nidaros ikke var tilstede ved hans Kroning i Kalmar, uagtet denne, som i Vidnesbyrdet udtrykkelig siges, gjaldt alle tre Riger ²⁾, bliver altid en gaadefulds Omtændighed ligesom i det Hele den svage Repræsentation af den norske Kirke ved samme Leilighed. Men maaskee viser denne Omtændighed, hvor lidet Bøgt det norske Raads indflydelsesrigeste Medlemmer lagde paa Margretas Foretagende, og hvor lidet Indsigt de havde i dets egentlige og dybere Betydning. Havde den formelige Udstedelse af Forbundsbrevet virkelig gaaet for sig, maatte vel et noget klarere Lys have gaaet op for dem; men da denne

¹⁾ Om denne hele Materie jfr. fortrinvis Paludan-Müller: *observationes criticae de foedere inter Daniæ, Sveciam et Norvegiæ auspiciis Margarete reginæ icto*. Havn. 1849. ²⁾ *Sufm D. S. XIV. 406.*

udeblev, som det hele Statsforbund til at foresvære dem i en vis Hævdhæd, som ganske vist ogsaa den kloge Margreta for Tiden har fundet det hensigtsmæssigt at vedligeholde.

Uagtet Erik var kronet Konge til alle tre Riger, vedblev Dronning Margreta dog at betragte ham som umyndig og selv at lede Styrelsens Gang, om ogsaa hans Navn benyttedes. At hendes Plan var, for det første paa en Maade at sammensmelte Rigerens Raad og saaledes danne en sand Fællesskyldelse, er meer end sandsynligt. Dog gif hun heri frem med Forsigtighed og Lempe. Man seer, at hun om Høsten 1398 har havt alle tre Rigers Raad samlet om Kong Erik i Kjøbenhavn i Anledning af vigtige Forhandlinger med Udlændet. Men da det gjaldt en Fornæelse af Hanskebændernes Privilegier i Norge, var det dog kun „Norges Riges Raadgivere og Mænd“ som derved optraadte. Kong Eriks Brev af 2de August, der tilfuger Stæberne deres gamle Rettigheder i Norge, er nemlig medforseglet af Erkebiskop Binalde, Biskopperne Nias af Stavanger og Eyslein af Oslo, Hr. Anbjørn Provst til Apostelkirken i Bergen, Hr. Arne (Arold) Provst til Marietirken i Oslo, fire norske Riddere og otte norske Svende, altsaa kun norske Raadgivere; og Margreta gav selv sin særegne Stadsfæstelse paa Brevet, — et Tegns paa den Styrelsesmyndighed, som hun endnu tillagde sig selv, og som tillagdes hende baade af Udlændinger og Indlændinger ¹⁾. Freden deriind, som sammesteds den 1ste September sluttedes mellem Kong Erik og den tydske Ordens Høimester, blev medbeseglet af alle tre Rigers Raad, nemlig de tre Erkebiskopper, ti Biskopper, — hvoriblandt de ovennævnte to norske, — de tvende norske Proyster, samt 63 Riddere og ti Svende af alle Riger ²⁾. Her gjaldt det nemlig et for Rigerens fælles Anliggende, hvortil ved den første Sag, Spørgsmaalet var om et for Norge særegent. Skønt Rigerens Raad saaledes vare samlede paa et Sted, skjeldnede man dog mellem Omraadet for deres fælles og hvert enkelt særskilt Virksomhed, ganske i det udvæste Statsforbunds Aand.

At denne Eilnærmelse mellem de tre Rigers Raad ogsaa maatte medføre en Eilnærmelse mellem deres Kirker, var en Selvefølge, imedens Biskopperne og de hoiere Prælater indtog en saa vigtig Plads i Raadet. At Margreta selv har havt dette Bihensyn er ingenlunde urimeligt, og at hendes isineskaldende Bestræbelser for at bringe geistlige Personer af det ene Land ind i vigtige geistlige Embeder i det andet tilveels kan have havt sin Grund i et saadant Ønske, og ikke ubelukkende i hendes Forsjærlighed for de Danske, lader sig neppe rent ud negte. Gavnigheden af en nærmere Sammenlutning

¹⁾ Suhm D. 5. XIV. 447.   ²⁾ Suhm D. 5. XIV. 447 f.

mellem de tre nordiske Kirker, naar den istandbragtes paa en fornøftig Maade, kunde ogsaa let fremstille sig for den dybere tænkende, især under hiin Tids splittede og forvirrede Kirkeforhold. Men om end noget saadant kan have foresvævet Margreta, saa har hun dog vist ikke deri været ledet af nogen sand Omhu for Bættelsen af det kristelige Liv hos sine Undersaatter, — dertil synes hun i Eet og Alt at have været for verdsligsinde, for meget behersket af sin Tids underfundige og dog kortsynede Statsføgt. Har hun ønsket en nærmere Forening mellem de tre nordiske Kirker, har det vel især været af Statshensyn, deels for at styrke Forbundet mellem Rigerne, deels for at lette Kongedømmets Indblandingen i og Indvirkningen paa de kirkelige Anliggender til Fordeel for dets egen Myndighed. Men hvorledes dette end kan have forholdt sig, — saameget synes vist, at den Tilnærmelse mellem de tre Kirker, som Kalmarforbundet fremkaldte, kun var en ydre Tilnærmelse, der ingen Forbedring i hver enkelt Kirkes indre Forhold drog til Følge. Tværtimod er det, i det mindste for Norges Vedkommende, aabenbart, at Kirken under Statsforbundet gik tilbage istedetfor fremad, og at den Smule religiøse og kirkelige Sands, som maaskee endnu ved det 14de Aarhundredes Udgang kunde være levnet fra ældre og bedre Tider hos den norske Geistlighed, i Løbet af det 15de næsten ganske tabte sig i rastløs verdslig Stræben, der sjældnest endog dreiede sig om Standshensyn, men oftest blot om Tilfredsstillelsen af lav personlig Egennytte og Ærgjerrighed.

Omkring 1400 havde Kong Erik naaet en Alder af 18 Aar, var altsaa kommen til den Alder, da han, idetmindste for sine Undersaatters Øine, maatte optræde som selvstændig styrende. Han overtog virkelig mod Slutningen af 1400 Rigsstyrelsen i Sverige og gjorde det følgende Aar 1401 sin Hyltingsreise eller Eriksgata omkring i Landet ¹⁾. Hans Myndighed er uidentvivel ogsaa omtrent ved denne Tid bleven erkendt i de to andre Riger, og sandsynligviis har den store Herrerdag, som i August Maaned 1401 holdtes for alle tre Riger, hermed staaet i Forbindelse. Man finder nemlig, at den 27de August 1401 de tre Rigers Raad have været forsamlede i Helsingborg og der med Kong Erik udstedt et Stadsfæstelsesbrev paa Dronning Margretas Gaver til Kirker og Kloostere i Danmark og Sverige. Som Medforfætlere nævnes i Alt 176 Raadgivere, nemlig Rigerens tre Erkebiskopper, 17 Biskopper, 2 Provster, 114 Riddere og Resten Svende. Af norske Geistlige nævnes: Erkebiskop Binalde, Biskopperne Eysteinn af Oslo, Sigurd af Hamar, Peter af Hole, Wilkin af Staalholt, Jakob af Bergen og Olaf af Stavanger, altsaa alle Norges og Islands Biskopper, og desuden Provsterne An

¹⁾ Lagerb. IV. 8—9.

bjørn af Bergen (til Apostelkirke) og Arne (Andarin) af Oslo (til Marielirke)¹⁾. En saa talrig almindelig Raadsforsamling forudsætter en vigtig Anledning, og denne har uden tvivl været Kong Eriks Hylдинг til alle tre Rigers myndige og selvstyreende Konge. I det nævnte Brev er ogsaa han den, der skabte Margretas Bestemmelse, — det Mødsatte af hvad vi før have seet: at hun skabte hans²⁾. Men denne Myndighedserklæring nægtet vedblev dog Margreta, fremdeles som forud, at være den egentlige Sjæl i Rigsstyrelsen³⁾, kun at hun nu optraadte under det bestedne Navn af Kongens Moder og første Raadgiver istedetfor tilforn som hans Formynderske.

I Slutningen af 1401 eller Begyndelsen af 1402 døde Biskop Olaf af Stavanger⁴⁾. Til hans Eftermand valgtes Haakon, der synes at være indviet før 21 Juli 1402. Som indviet Biskop var han i Aal i Haddingadal i Midten af August Maaned⁵⁾.

I 1402 døde Erkebiskop Binalde Henriksøn⁶⁾. Hans politiske Virksomhed har uden tvivl været af megen Betydning; hans kirkelige Virken har derimod ikke efterladt sig noget kjendeligt Spor. Til hans Eftermand valgtes den 20de December samme Aar Askel eller — som han ogsaa paa dansk Biiis kalder sig — Eskil, en Gudbrandsdøl⁷⁾, om hvis forudgaaende Livsstilling intet vides. Med hans Indvielse gik det i Langdrag, uvist af hvilken Grund. Endnu i Slutningen af Januar 1404 var han blot Electus⁸⁾; men senere samme Aar foregik hans Indvielse, uden tvivl i Rom ved Pave Bonifacius IX. Den 30te November 1404 var han hjemkommen til Nidaros og sang der sin første Biskopsmesse⁹⁾.

Biskop Peter Nikolausøn af Hole¹⁰⁾ var omkring 1400

1) Ny Danst Mag. V. 1—8. Brevet nævner egentlig: Jakob af Stavanger, men dette maa vist være en Feilskrivning. Enten maa den daværende Biskop af Stavanger have været Olaf, eller og maa Stolen dengang ved Olafs Død have været ledig, og saaledes ingen Stavangers-Biskop tilstede paa Herredagen. 2) S. o. f. II. 445. 3) Dette siges ogsaa utvetykkelig i Diarium Vadstenense under Aar 1400: „ad illud tempus sicut et postea per reginam Margaretham . . . ista tria regna regebantur.“ Jfr. Egbr. IV. 8. I de islandiske Annaler hedder det: „hélt hun sinne ríkistiörn til daudadægrs yfir Noreg, Svíaríki ok Danmörk.“ Jsl. Ann. 336, jfr. Ny Danst Mag. VI. 246 Not. 2. 4) Fra 1380, f. o. f. II. 398. 5) Langes hbft. Dptegn. 6) Bjørn af Skarvsaa's Ann. I. 12; fra 1387 f. o. f. II. 406; han skal, ifølge Fortællelsen i Ser. r. D. VI. 816, have indtaget Nidaros's Stol i 17 Aar og 2 Maaned, hvilket dog næppe kan være rigtigt, om man end regner hans Erkebiskopsømme lige fra hans Valg, der muligens er foregaaet i 1386; maaskee er her en gammel Feilskrivning eller Feillæsning, hvorved XV er blevet forvansket til XVII. 7) Ser. r. D. VI. 816. 8) Langes haandfr. Dpt. 9) Jsl. Ann. 376. 10) Fra 1391 f. o. f. II. 431.

dragen fra sin Stol til Ulandet og var i August 1401 tilstede, tillige med Biskop Bilkin af Skaalholt, paa den almindelige Raadsforsamling i Helsingborg. I 1401 var der saaledes biskopsløst paa Island. Om Biskop Peters senere Skæbne vides intet sikkert. Måske tro, at han er kommen tilbage til sin Stol, og er død i 1402¹⁾; men muligt er det dog ogsaa, at han slet ikke har gjenseet sit Sæde, og er død i Ulandet, maaskee flere Aar senere. Der synes nemlig ingen Biskop at have været ved Hole Stol fra 1403 eller tidligere indtil 1418 eller endog 1419, uden muligens en vis Weiner, om hvem man dog intet sikkert ved. Derimod finder man, at Biskopsdommet i den største Deel af Mellemtiden har været bestyret ved Officialer og Vikarier. Den rette Sammenhæng med denne Hole Stols Ledighed kendes aldeles ikke²⁾.

Forresten blev Island, der havde gaaet fri for den store Mandsdød i Midten af det 14de Aarhundrede, nu i Begyndelsen af det 16de hjemsoget af en ligesaa frygtelig Smitsot. Den udbrød om Sommeren 1402, efterat Biskop Bilkin af Skaalholt var lykkelig kommen tilbage fra sin Udenlandsreise, og den rasede i de tolv følgende Aar 1403 og 1404 paa den mest ødelæggende Maade. Skaalholt's Stol skal tre Gange af Gotten være bleven ganske ødet for Tjenestefolk, og en Mængde Menneſker døde over det hele Land³⁾.

Biskop Bilkin⁴⁾ overlevede dog Gotten og drog Aaret efter dets Upphor 1405 til Norge, efterat have overdraget sit Biskopsdommes Bestyrelse under sit Gravær til tre Officialer, een for hver af de tre under Skaalholt's Stol hørende Fjerdinger. Han gjensaa ei meer Island; thi samme Aar døde han i Bergen og blev der begravet. Annalerne sige, at over hans Grav stod syv Lydbiskopper og Erkebiskop Askel. Bilkin sees at have været en dygtig og virksom Biskop. Han lod i sin Embedstid optage et Register over alle Kirkeejendomme og Kirkeindtægter i Skaalholt's Biskopsdomme, og udstedte i 1396 et Synodal-Statut om Regnskab for Kirkegodsets Bestyrelse⁵⁾. Efter Bilkins Død stod Skaalholt's Biskopsstol i omtrent 3 Aar ledig.

Hvad der fortælles om Biskop Bilkins Begravelse i Bergen viser, at der paa den Tid maa have været afholdt et talrigt Møde af norske Biskopper, da Erkebiskop Askel og ikke mindre end otte Lydbiskopper (Bilkin medregnet) var der tilstede. Man maa formode, at et Provinſialconcilium da har været holdt, efter forudgaaende Tilſigelse fra den nye Erkebiskop, og at dette har været Anledning til Biskop Bilkins Rejse til Norge. Hvad der paa dette Møde har væ-

¹⁾ Geopol. p. I. c. 97.   ²⁾ Finn Joh. II. 572—74.   ³⁾ Isl. Ann. 372 374, 378; Geopol. p. I. c. 97—99.   ⁴⁾ Fra 1394 f. o. f. II. 430.   ⁵⁾ Isl. Ann. 378; Finn Joh. II. 134—137.

ret affandlet, vides imidlertid ikke, da ingen paa det udfærdigede Beskæmmelser ere levede. Man seer af et gammelt Brev, at Erkebiskoppen har været i Bergen den 23de August ¹⁾; rimeligvis har altsaa Mødet omkring den Tid været holdt. Muligen har det staaet i Forbindelse med et større Raadsmøde, og dette igjen paa en eller anden Maade med Kong Eriks Ophold i Norge samme Aar og hans forventede Bryllup med Filippa, Kong Henrik IV's Datter af England, hvilket var bestemt at foregaa i Bergen om Sommeren 1405, men dog, paa Grund af en Udsættelse med Kongedatterens Reise fra England, først kom til at holdes mod Slutningen af det følgende Aar 1406 i Lund.

Det er, som før sagt, uvisst hvor længe den unge Erik efter sin Antagelse til Norges Konge i 1389 har opholdt sig i Norge. Saa meget er vist, at der intet Spor findes til, at han i Tiden mellem 1394 og 1405 har været der. Norge havde saaledes ikke seet sin Konge siden han blev myndig, og det kunde i saa Fald være paa høj Tid, at han nu engang optraadte blandt Nordmændene. Dette skede i 1405, da han i Februar Maaned synes at være kommen fra Sverige paa norsk Grund, og den 8de Marts var paa Akershus ²⁾. For denne Reise medgav Dronning Margræta ham en skriftlig Instruktion, som endnu er til, og som tydelig viser, hvor indskrænket han fremdeles holdtes af sin Fostermoder, skønt han allerede var 23 Aar gammel. Der var foreskrevet ham noie hvad han for visse Tilfælde skulde sige og handle; — det var forbudt ham at yttre noget Afgjørende om Norges Riges Anliggender, men han skulde henvise dem, som derom kunde spørge ham, til sin Moders snart forventede Komme, da hun kendte Sagerne bedre end han; — han maatte ikke engang modtage Regnskab eller give Kvittering for Sølver eller Len ³⁾. Meningen har rimeligvis været, at Dronningen skulde komme efter Erik til Norge og der overvære hans Bryllup i Bergen og med det samme en større Raadsamling der. Men da Filippa ikke indtraf, og Brylluppet saaledes for denne Gang maatte udsættes, saa kom ikke heller Margræta, ligesaa lidt som hun i de nærmest følgende Aar synes at have besøgt Norge. Det seer forresten efter Instruksen ud, som om Kong Eriks norske Reise har skullet ansees som et Slags Hylingsreise gennem Landet. Det heder nemlig, at Kongen alle Steder, hvor han fór frem, skulde lade Almuen hylde sig og sverge, at ville med Guds Hjælp holde ham for deres Konge af Guds Raade, og gjøre ham alt det, som dem bør deres Konge at gjøre; og han skulde sige dem igjen, der gjorde ham dette, at han vil holde dem ved Fred,

¹⁾ N. Dipl. I. 436, 437.   ²⁾ N. Dipl. II. 342.   ³⁾ Instruktionsen findes trykt med en Iæderlig Indledning i Ny Dan. Mag. VI. 241—264.

Lov og Ret efter sin bedste Magt ¹⁾. — Hvorvidt imidlertid Reisen har frakt sig, om han er kommen til Bergen og der været tilstede ved noget Raadsmøde, eller i det Hele hvad han under sit Ophold i Norge har foretaget sig, vides ikke. At der har været paa den Tid nogen Anse fra Nordmændenes Side over, at Rigets Segl ikke var inden Landet, og at Dronning Margreta har paatænkt en Forandring med Hensyn til Kansler, saaledes at dertil skulde bestilles en anden end Provsten til Marielirken, og som det lader En der ventedes fra Ulandet, og maaskee en Lægmand, da han omtales som Foged, — dette er klart af den nævnte Instruktion, skønt den nærmere Sammenhæng dermed ikke udvikles, ligesaa lidt som vedkommende Personers Navn nævnes ²⁾. Den 5te August 1405 var Kong Erik igjen med Margreta i Danmark i Helsingborg ³⁾.

I 1407 døde Biskop Eysteinn af Oslo ⁴⁾, og i samme Aar maa ogsaa den gamle Biskop Jakob af Bergen ⁵⁾ enten være død eller have fratraadt sit Embede. Til Eysteins Eftermand valgtes og indviedes endnu i samme Aar Aslak Harnikts søn Bolt af en anseet norsk Hovdingeat ⁶⁾; medens til Bergens Biskopsstol allerede tidligere maa være valgt eller udseet en vis Jakob Knuts søn, en dansk Mand, der rimeligviis forud (omtr. 1400) havde været Provst i Roskilde og Kong Eriks Kansler. Dronning Margreta istaandbragte imidlertid strax en Omflytning mellem disse to Biskopper, fordi — siges der — hun undte Jakob som Dansk det bedre Biskopsdomme ⁷⁾. Maaskee kan vel ogsaa ved Siden heraf den Grund have gjort sig gjældende, at Jakob allerede var, eller idetmindste var udseet til at være, Kongens Kansler i Norge, og derfor ansøgedes til Oslo, som paa den Tid fortrinnsvis ansaas for den norske Styrelses Sæde, hvor paa Akershus Slot Rigets Katabur eller Arkiv var ⁸⁾, og hvor man var vant til at Kansleren opholdt sig. Omflytningen maa være skeet i stor Hast; thi allerede den 14de Januar 1408 tiltraadte Biskop Aslak Bergens Biskopsstol, „efterat — som det heder — de tvende Biskopper Jakob havde fratraadt: den gamle af Prædikebrødrenes Orden, og Jakob Knuts søn Biskop i Oslo“ ⁹⁾. Denne sidste findes baade

¹⁾ Ny D. Mag. VI. 248. ²⁾ Ny D. Mag. VI. 253—54. Arne Sigurds søn vides ikke at være nævnt som Provst ved Marielirke senere end 24de Aug. 1402 (N. Dpt. II. 433). ³⁾ Ny D. Mag. VI. 244. ⁴⁾ Fra 1388 f. o. f. II. 404. Endnu den 25de Febr. 1407 var han i Live og paa Holten Præstegaard (Langes hofst. Dpt.) ⁵⁾ Fra 1372 f. o. f. II. 388. ⁶⁾ Om Aslak Bolts Aet see Eml. V. 333—351 og Ny D. Mag. I. 1—8. Flere Ansigtigheder paa sidste Sted findes berigtigede paa førstnævnte. ⁷⁾ Jøll. Ann. 382. ⁸⁾ Ny D. Mag. VI. 247. ⁹⁾ Bjergv. Kalkf. 6. Disse to Jakober have af Mange fællagtigen været forverlede med hinanden og gjort til een Person.

i 1407, som Bergens Biskop, og 1408, som Oslo, at have været i Danmark ¹⁾, og som hans Foged i Oslo nævnes den 20de Januar 1408 Jesse Krabbe ²⁾. Den 11de Mai 1409 var han med Dronning Margrethe som Raadgiver paa Baahus ³⁾. Den gjensidige Forslytning af Biskopperne Aslak og Jakob viser med hvilken vilkaarlig Myndighed Dronning Margrethe handlede i den norske Kirkes Anliggender, og hvor stor Indflydelse hun maa have havt i den pavelige Kurie i Rom, uden hvis Indrømmelse en Omkifting som den ovennævnte ganske vist ikke kunde finde Sted.

Bed denne Tid blev Skaalhølt's efter Bilkins Død ledige Biskopsstol ⁴⁾ endelig igjen besat med Jon, tilforn Abbed i Munklifs Benediktiner-Kloster i Bergen. Han kom til Island i 1408 og sang sin første Biskopsmesse i Skaalhølt den 8de September ⁵⁾. Han besøgte det følgende Aar efter Løfte Hole Biskopsdomme, der endnu var uden Biskop, og blev vel modtagen. Efter Hjemkomsten til Skaalhølt kiftede han gjentagne Gange strax efter hinanden Stølen's Raadsmænd uden synlig Grund, noget der blev anseet for Tegn paa et ustabigt Sindelag ⁶⁾.

Den tidligere omtalte Biskop Henrik af Garde paa Grønland ⁷⁾ var død eller fratraadt, uden at man ved, om han nogensinde har besøgt sit Biskopsdomme. I disse Aar nævnes en Berthold som Grønlands Biskop. I 1407 visiterede denne paa Erkebiskop Askel's Begne i Herdalen, og i 1408 var han hos Erkebiskoppen og befeglede med ham et Afsladsbrev for en Kirke i Nidaros's Biskopsdomme. Endnu i 1409 sees han at have været borte fra sin Stol, da man finder denne beskrevet ved en Official. I 1411 maa han være fratraadt; thi imod Slutningen af dette Aar nævnes Jakob som Biskop til Garde „af Guds og det apostoliske Sædes Raade“, men tillige som forrettende i Danmark i Egenkab af General-Bitaricus for Biskop Peter af Roskilde, i hvilken Stilling han endnu findes omtalt i Aarene 1417 og 1421, medens Biskop Berthold nævnes som Medudsteder af et Brev, givet i Nidaros den 25de April 1420 af Erkebiskop Askel ⁸⁾. Man har ingen Rede paa, hvorledes egentlig Forholdet har været med disse tvende samtidige Biskopper til Garde. Kun saameget sees man, at rimeligvis hverken den ene eller anden har nogeninde været ved sin Stol. Man maa altsaa formode, at begge Biskopsdomme ikke har været stort andet end en tom Titel,

¹⁾ D. Mag. III. 179, 188, V. 38. ²⁾ N. Dipl. I. 443. ³⁾ N. Dipl. I. 449.

⁴⁾ S. o. f. II. 448.

⁵⁾ Isl. Ann. 382, jfr. Finn Joh. II. 465. ⁶⁾ Isl.

Ann. 382, 384.

⁷⁾ S. o. f. II. 405.

⁸⁾ Grøn. hist. Mindesm. III. 142—145, 146, 148—151, 154—155, 890—893, 909, 910.

og at den grønlandſke Kirke, i lang Tid berøvet alt biſkoppeligt Tilſyn, maa have været i en høit ynſkerdig Stilling.

Dronning Margreta var den egentlige Styret i de tre nordiſke Riger, ſaa længe hun levede, og Erik synes, ſkønt han laante Kongedømmet ſit Navn, at have med Taalmodighed boiet ſig under ſin Fædermoders ſtarpe Forſtand og kraftige Willie. Og ligesom han, endog i ſine myndige Aar, og efterat han var erklæret for ſelvſtyrende Konge, fandt ſig i hendes Formynderſkab, ſaaledes synes ogſaa Indbyggerne i alle de tre Riger, roligere eller i det mindſte uden aabenbar Modſtand at have adlydt hendes Styrelſe, om end denne undertiden kan have været trykſtende og vilkaarlig. Det eneſte Spor til noget Forſøg paa at røkke Margretas Myndighed — hvad enten nu dette udgik fra wiſnuſide Underſatter, eller fra udenrigſke Fiender, eller maaſkee rimeligſt fra begge i Forening — viſer ſig i den foregivne Kong Olafs Dyræden i 1402.

Nogle danſke og norſke Kjøbmænd havde i Begyndelſen af 1400 i en Flekke ved Graubens i Preuſen truffet en fremmed ſvagelig Mand, der forekom dem at have en paafaldende Lighed med den længe før død anſeede Kong Olaf. Paa deres Foreſpørgſel, om han virkelig var denne, negtede han det i Forſtningen; men da flere kom til og erklærede at gjenſende i ham Kong Olaf, og hiſtede ham ſam ſin Herre, ſaa modſagde han ei længer deres ihærdige Paastand. Der udbredte ſig nu den Tale, at Dronning Margreta for 16 Aar ſiden havde vilket lade ſin Søn forgive; men en Anden var bleven Offer for Mordplanen, og Olaf var flygtet ud af Landet. Nu ſkulde han da være gjenfundet. Kjøbmændene førte ham til Danzig, og der viſte man ham ikke alene al kongelig Ære, men underſtøttede ham endog med de nødvendige Penge. Alt dette gjorde Manden bjærvere. Han paakøb nu ſelv at være Kong Olaf, lod ſig grave et Segl og udfærdigede under dette Breve, ſom han ved ſine Bud ſendte til Dronning Margreta. Han lod hende ſige, at han var hendes Søn; han vilde viſtnok gjerne have henlevet ſit Liv i Fattigdom, men Paven havde paalagt ham at vende hjem til ſine Riger og fordrø diſe tilbage. Dronningen blev forbauſet over hans Foregivende, lod ſtrax optage et Vidneſbyrd af flere danſke Riddere og Stormænd om hendes Sønns Død og Begravelſe, hvorledes dermed var tilgaaet og hvorved havde været tilſtede, og dette ſendte hun ved den danſke Ridder Holmar Jakobſon, i hvis Arme Olaf erklæredes at være død, og den ſtralsundſke Børgermæſter Wolf Volſam til Høimeſteren for den tyſke Orden i Preuſen, med Bøn om, at han vilde ulevere hende Manden til nærmere Raadſagelſe. Høimeſteren opfyldte hendes Begjæring og ſendte den Ulykkelige, ledsaget af nogle Ordensriddere og Sende-

bud fra Stæderne til Kalmar, hvor Dronningen selv saa ham. Men nu blev det ved noiere Ransgning oplyst, at han ingen Inblønding var og ei engang kyndig i Landets Sprog. Han selv bekjendte ogsaa, at han var født i en Landsby ved Eger, at hans Fader hed Wolf og hans Moder Margreta, og at han først, da de danske og norske Kjöbmænd og siden Danzigs Borgere hjulpede ham som Konge, var faldet paa at forestille Olaf. Flere Beretninger, som ikke omtale hans Ukyndighed i det danske Sprog, sige, at da han kom for Dronningen, vidste han at fortælle hende mange hemmelige Ting, som Ingen kunde hende uden at have staaet i det nærmeste Forhold til hende, ja Nogle lægge endog til, at hun en Stund selv var i Ubished. Men til Slutning lod Dronningen undersøge, om der fandtes paa ham et Fødemærke, som hun paastod Olaf havde, en Borte mellem Arterne, eller etstet Andre en Knude paa Navlen; og da dette ikke fandtes, blev han erklaeret for en Bedrager. Hans Kjendskab til Margretas Hemmeligheder og Kong Olafs Barndomstildragelser skulde da have frettet sig derfra, at han var bleven oplært af Olafs Amme, eller endog var denne Ammes Son. Men hvorledes det nu egentlig dermed har hængt sammen, saa vil Lyffesogeren — thi for andet kan man ei ansee ham — dyrt undgaae sit Bedrageri. Dronningen lod ham nemlig føre fra Kalmar til Skaane, til det Sted, hvor de fleste Kjöbmænd vare samlede. Her blev han dømt til Døden og derpaa i Paasyn af alt Folket levende brændt mellem Skaanor og Falskerbod den 28de September 1402, efterat man til Spøt havde sat ham en Krone paa hans Hoved og behængt Baalet med alle de Breve, han i Olafs Navn havde frettet til Dronningen. Hans Klenodier bleve givne til et Klostet, og hans Segl sonderbrudt ¹⁾.

Om den foregivne Olaf har havt Margretas Leide, da han kom til Danmark, og Dronningen saaledes ved hans Henrettelse har gjort sig skyldig i et stort Løstebud, — det er ikke klart af de gamle Kilder og Beretninger. At den tydske Ordens-Hoimester, der just paa den Tid stod paa en spædt Fod med Margreta, kan have havt en Fingert med i Bedragerens Dyrskeden, er ikke saa ganske usandsynligt, heller ikke, at han kan have ladet sine Sendebud følge ham til Danmark, for, om muligt, at hjælpe ham; men det er vel ogsaa rimeligt, at disse Sendebud, da Bedrageren var faldet ved sin egen Tilfældighed, have opgivet ham til Dronningens Herov for ikke at blotte sin Herov.

¹⁾ Boigt: Geschichte Preussens VI. 227—230 efter de bedste gamle Kilder; sfr. Behrmanns ovennævnte Skrift om Kong Olafs Død, Hvitfeldt under 1402, Albert Krants Dan. I. VIII., Zahn, Danmarks politisk-militære Historie under Unionstidene 39—40.

Megen Dunkelhed hviler forresten, og vil vel altid blive hvilende, over denne Tildragelse.

Et Spil som det med den foregivne Kong Olafs Fremtræden kunde neppe have ladet sig drive saa vidt som Skede fra Kunstisternes Side, i hvo. m. disse egentlig vare, med mindre en vis Mistillid til Margreta, en vis Uvillie mod hendes Styrelsesmaade havde lønligen ulmet hos en stor Deel af hendes Undersaatter. Umistfendelige Spor hertil ere allerede paaviste hos Nordmændene; og at det ingenlunde var bedre hos Svenskerne, derom vidne tydelig de mange Anter mod hende, som efter hendes Død reistes i Sverige. At Aarsagen hertil for en Deel har ligget i hendes Forkjærlighed for sine Landsmænd Dänerne, og i en ilde forfulgt Bestræbelse for at bane Danmarks Veien til en Overhoiighed over de tvende andre Riger, eller idetmindste til den ledende Myndighed i Statsforbundet, — lader sig neppe nægt af den, der med Opmærksomhed og Upartifthed gransker Begivenhederne og Forholdene i Norden paa hendes Tid. Endnu meer har vel Aarsagen til Uvillien mod hende ligget i de vanskelige og indviklede Omstændigheder, under hvilke hendes Styrelse bevægede sig, — Omstændigheder, som ofte nødte hende til at paalægge sine Undersaatter tunge Skattebyrder og Udredelser, ligesom vistnok ofte til at handle egenmægtigen og fatte sine Bestemmelser uden tilbørligt forudgaaende Samraad med hvert enkelt Riges Mænd. Aller mest har den dog maaskee ligget i den Mangel paa sand Karakterens Eftverdighed, som altid kieber ved en mandhaftig, herksesyg, statsflog, haard og rænsfuld Kvinde, der saa at sige fornægter sit Køn for at spille Mandens Rolle, og om hvem man opfordres til at sige, hvad Kong Waldemar netop skal have sagt om sin Datter: „Naturen har faret vild med hende; hun skulde blevet en Karl, men blev et Kvindfolk“¹⁾. Margreta var ifølge sin Karakter neppe stiftet til at vinde hos sine Undersaatter nogen sand, paa Kjærlighed grundet Hengivenhed. Men hendes Virksomhed, Fasthed, Mod og Klogskab, forenet med Hensynsløshed i Valget af de Midler, hvorved hun fremmede sine Planer, — det var Alt Egenstaber, der formaaede at indgyde Folket en med Frygt blandet Agtelse, der opretholdt hendes Magt, hvor sand Hengivenhed stortede, og som bragte Uvillien eller Hædet, hvor det fandtes, til at forstumme i Uvirksomhed. Derfor indskrænkede ogsaa Missionen blandt Nordmændene sig til en dump Murren, der aldrig synes at have lagt Margretas Styrelse nogen alvorlig Hindring i Veien; og de svenske overmødige Herrer, som i meer end eet Aarhundrede hvert Dieblis, i Tide og Utide, havde reist sig med Mund og Haand mod sine Konger, boiede sig i taus Lydighed for den kraftfulde, strenge

¹⁾ Svitsfeld ved Slutn. af Margretas Historie.

Konst, ~~eller~~ hvortil de først vovede at have sine Klager, da hun laa i sin Saa.

Hvad ellers Forholdet mellem Margreta og Kong Erik angaar, da har man vistnok formodet, at i hendes sidste Leveaar Forskjaelfen mellem dem har været mindre god: at Erik har fundet sig trykket ved Dronningens Herskelyste, og at det navnlig har været for at gøde sit Misnoie med hende Lust, at han i 1410 lod henrette Abraham Brodersson, en svensk Herre, der stod høit i hendes Yndest. Men disse Gsætninger have neppe nogen gyldig Grund, og hvad Abraham Broderssons Henrettelse angaar, da er der Beviser for, at han ved mangehaande Forbrydelser havde forskyldt sin Død, og at Erik kun opfyldte et Retfærdighedens Krav ved sin Handling, hvilken Margreta neppe kunde ganske misbillige, hvor meget hun end kan have yndet den henrettede ¹⁾.

Dronning Margreta drog seenhøstes i Aaret 1412 til Flensborg, for, om muligt, at rede de Forviklinger, der vare opstaaede mellem Kong Erik og de hollsteinske Grever i Anledning af disses Fordringer paa Hertugdømmet Sønder-Jylland, eller, som man nu begynder at kalde det, Slesvig, til arveligt Len. Efter et kort Ophold i Flensborg, hvor hun intet havde kunnet udrette i den omtvistede Sag, laavede hun sig til at vende tilbage og var allerede kommen ombord paa sit Skib i Havnen, da hun her hastigen døde Natten mellem den 27de og 28de October, 60 Aar gammel.

94.

Kong Erik Cneftrere. Landskyprensens haarlige Tilstand i Norge. Vavedømme med Opfattelse. Almindelige Conceller i Visa og i Rofuitt. Biskopper i den norske Kirke.

At overtog da Kong Erik i sit tredie Aar den Rigsstyrelse i Birtaligheden, som han hidtil næsten kun havde ført i Navnet. Tre og tyve Aar vare allerede henledne, siden han antoges til Norges Arve-Konge, og siden alle norske Brevstaber betegnedes efter hans Riges Navn; men Norge havde i al denne Tid seet lidet til ham, og uden eller ingen Gavn havt af hans Kongedømme. Heri foregik, saavidt man kan skønne, ingen væsentlig Forandring i den nærmest følgende Tid. Erik vedblev saagodt som stadigen at opholde sig i Danmark, — noget som hans stedse vorende Strid med de hollsteinske Grever og tildeels ogsaa med Hanseskæderne paa en Maade gjorde uødvendigt. I Norge spores under hans stadige Fraværelse ingen almindelig styrende Magt, hvilken kunde træde i Kongedømmets Sted;

¹⁾ Jahn, Danmarks Historie under Unionkongerne 473—478.

at være af ham indsat. De kongelige Embedsmænd handlede hver i sit Omraade, paa hans Vegne, uden noget inden Landet værende stadigt Overhoved, hverken Drotsete eller Rigsforstander. Rigsraadet synes at have været u-virksomt og magtesløst, og til større norske Raadsmøder findes sjældnere Spor. En Kansler lader der til at have været, den før omtalte danske Mand, Biskop Jakob Knuts søn af Oslo. Han findes nemlig som Kansler i 1416 den 8de Mai paa Teige Biskopsgaard ved Lunsberg at have besejlet et i Kongens Navn udfærdigt Landsvistebrev ¹⁾, og at dette er gjort i Egenstaaelse af norsk Kansler, maa sluttes deels af Brevets Bestaaenhed, deels deraf, at Biskop Peter af Roskilde samtidig var dansk Kansler. Men om Biskop Jakob stadigen har haft Kongens norske Segl i Forvaring, eller i hvad Udstrækning han var bemyndiget til at benytte det, vides ikke. Med Landsstyrelsen i Norge kan man saaledes vistnok med fuld Føje sige, at det paa denne Tid stod daarligt til.

I den romerske Kirke havde nu Forvirringen naaet en saadan Høide, at den umulig længer kunde taales. Den store Splittelse i Pavedømmet var, som forhen fortalt, indtraadt i 1378, da Paverne Urbanus VI i Rom og Clemens VII i Avignon af tvende stridende Partier i Kardinal-Kollegiet opstilledes mod hinanden. Urbanus var i 1389 bleven efterfulgt af Bonifacius IX, og Clemens, trods at den Umage man ved hans Død fra forskjellige Sider gjorde sig for at hindre et nyt Pavevalg af hans Parti, havde i 1394 faaet til Efterfølger Benedictus XIII. Denne sidste havde vel ved sit Valg gjort det edelige Løfte at arbejde af yderste Evne for Kirkefredens Gjenoprettelse, og til den Ende i Nødsfald at nedlægge sit Pavedømme. Han havde ogsaa senere, skønt nødtvungen, gjentaget dette Løfte, med Tilføielse at ville fratræde, hvis Bonifacius døde før ham, eller ligeledes vilde fratræde. Men med disse Løfter var intet alvorligt meent. Da nemlig Bonifacius IX døde den 1ste October 1404, negtede Benedictus reent ud at opfylde sit tidligere Tilfælde. Følgen heraf blev, at de romerske Kardinaler frede til nyt Valg, der faldt paa Innocentius VII, — og Splittelsen vedblev. Innocentius døde allerede i 1406 og havde til Eftermand den ottiaarige Gregorius XII, hvem de romerske Kardinaler netop havde valgt paa Grund af hans høie Alder, da de troede ham fri for al Ergjerrighed, som kunde være til Hinder for Kirkens Enhed. Men dette var ikke saa. Gregorius holdt ligesaa fast paa sit Pavedømme som Benedictus, deres Underhandlinger med hinanden vare frugtesløse, og ingen af dem vilde fratræde. Begges Kardinaler kjædedes imidlertid ved deres Halstarrighed, forløb dem for største Delen, og udfstreve i

¹⁾ Langes haandskr. Dpt.

Endragtighed et almindeligt Concilium i Pisa til 1409 for at bringe den Orden tilbage i Kirken, som fra alle Sider med høj Røst fordreides.

Kaldelsen til Conciliet kom ogsaa til de nordiste Riger; men Ingen mødte herfra¹⁾. Forsamlingen, skønt temmelig talrig besøgt, udrettede heller ikke noget for det, som skulde have været dens Hovedsag: Kirke-reform og Kirkefred. Den sammentraadte den 25de Marts 1409, indskrevne de tvende Paver for sig, og erklærede dem, da de ikke mødte, for affatte. Men istedetfor nu strax at tage fat paa Kirke-reformen, skred man først til et nyt Pavevalg ved de tvende Pavers Kardinaler, og Valget faldt den 26de Juni paa Alexander V. Denne var imidlertid ingen Ven hverken af Kirke-reformer eller Kirke-moder, og nyttede sin Myndighed til, saasnart som muligt og før nogen Reform kom i Stand, at høre Conciliet den 7de August under Paastud af nødvendige Forberedelser til et nyt, der skulde holdes om tre Aar. Ei heller Kirke-freden blev ved denne Forsamling gjenoprettet. Thi de tvende gamle Paver erklærede Conciliet's Affattelse som for ugyldig, og fandt begge hver for sig et Tilhang: Gregorius i Neapel, hvorefter han havde begivet sig; og i en Deel af Lybland, — Benedictus i sit Fødeland Spanien, hvor han havde taget sin Tilflugt. Siden havde saaledes fun opnaaet at faa tre Paver for to; og alle komfattede de hinanden gjenfædig.

Alexander V havde vist nok den langt overveieende Deel af Europas Fyrster paa sin Side, men i mange Staters Kirker raadede dog en stor Usikkerhed med Hensyn til hvilken Pave det var rettest at adlyde. En saadan Usikkerhed spores ogsaa i de nordiste Riger, i det mindste er det vist, at den fandt Sted i Sverige. I det nemlig Kong Erik og Dronning Margreta, Erkebiskoppen af Upsal, flere svenske Biskopper og de fleste Kapitler, samt i det Hele Rigets Raad endnu erkjendte Gregorius XII, erklærede Linköpings Biskop og Kapitel samt Biskopperne af Skara og Westeraas sig ved Slutningen af 1409 for Alexander V, — hvilken Splittelse voldte megen Uorden²⁾. Hvad Parti den nordste Erkebiskop og Kirke tog: Gregorius's eller Alexanders, vides ikke; man kan blot formode, at de have rettet sig efter Kongen og Dronningen, hvilket og de danske Biskopper synes at have gjort. Rimeligvis har dog snart Erik og Margreta, i Fighed med største Delen af Europas Fyrster, gaaet over paa Alexanders Side.

Alexander V var en gammel og yderst svag Mand, der ganske lod sig lede af den berygtede, ryggesløse og underfundige Cardinal Balthazar Cosca, hvem det lykkedes, da Alexander allerede den 4de Mai 1410 døde i Bologna, at blive den 17de i samme Maaned valgt

1) Egbr. IV. 286—287.

2) Egbr. IV. 287—88.

til dennes Eftermand af de i Bologna tilstedeværende Cardinaler. Han antog Navnet Johannes XXIII. At denne Pave ogsaa erkjendtes af de nordiske Riger, og at altsaa Eric og Margreta efter 1409 maa have opgivet Gregorius XII, — det viser sig tydeligen deraf, at Pave Johannes ved sin Nuntius og Indsamler, den tidligere nævnte Ludovicus de Ballionibus, i 1413 opbar det Apostoliske Sædes Indtægter af Danmark, Norge og Sverige. Den 20de Januar i det nævnte Aar kvitterede Ludovicus's Underindsamler, Johannes Scansmann i Bergen Stavangers Bisshop Haakon og dennes Kapitel for Romerstaten af Stavanger Bisshopsdomme ¹⁾. Længe stræbte Pave Johannes ved allehaande Mønter at undgaa den stærkt paastræbte Indkaldelse af et nyt almindeligt Concilium, eller i det mindste at bringe det dertil, at Samlingsstedet blev Rom, hvor han bedst kunde øve sin Indflydelse. Men da han virkelig havde udskrevet et almindeligt Concilium til 1412 i Rom, mødte kun nogle faa italienske Prelater, og det Hele betragtedes med Foragt. Han maatte da endelig finde sig i at udskrive et nyt til 1414 i Constans eller Kostnits.

Hans Kaldelse til Erkebiskoppen af Lund udgik den 12te December 1413 ²⁾, og lignende Kaldelser maa samtidig være udgaaede til Norges og Sveriges Erkebiskopper og til Kong Eric. Denne lod ogsaa møde paa Conciliet Repræsentanter for sine tre Rigers Kirker. Paa den danske Begne mødte Bisshopperne Peter af Ribe og Johannes af Slesvig; paa den svenske derimod ingen Bisshop, men en Archidiaconus af Skara og en Canonicus af Linköping; paa den norske Begne endelig skal ifkun en Abbed have mødt. Denne Abbets Navn er forvansket i Fortegnelserne over Conciliets Medlemmer; men flere sammenfødende Omstændigheder gjør det utvivlsomt, at det har været den daværende Abbed ved Munkliys Benediktiner-Kloster i Bergen, Stein ³⁾.

Conciliet aabnedes den 5te November 1414. Det ene Hovedformaal, at hele Splittelsen i den romerske Kirke, lyfftedes. Pave Johannes XXIII, der indfandt sig personlig paa Conciliet, blev først truet til at lade Fratrædelse, og da han siden flygtede og gjenskabte sit Løfte, blev der af Conciliet, som nu erklærede sig Paven overordnet, anlagt Sag mod ham, og den 20de Mai 1415 blev han ved Dom

¹⁾ R. Dipl. III. 444. ²⁾ Pontop. II. 510. ³⁾ Pontop. II. 511, Egbr. IV. 289, og især Grams Noter til Meursius 559. Det aabenbar forvanskede: „Abbas Stoxii pro rege Norvagiæ et monasterio suo et episcopo Lincolniensi,“ bør vel læses, som ogsaa Gram har formodet: „Abbas Steyn etc.,“ og da kan man neppe gjette paa nogen anden end den ovenfor nævnte, der ogsaa netop ved den Tid var borte fra sit Kloster og i Begyndelsen af 1414 findes at have opholdt sig i Danmark. Dette antager ogsaa Lange i sin Afhft. 2den Udg. 282—284.

affat. Gregorius XII astraadte frivilligen under hæderlige Betingelser den 4de Juli næst efter. Den haardnakkede Benedictus XIII vilde ei godvilligen vige; men han forlodes til Slutning af Alle og affattes af Conciliet den 26de Juli 1417. Hindringen for at bringe Enhed tilbage i Pavedømmet var saaledes borttryddet. Mange vilde nu, at Conciliets andet Hovedformaal, en gjennemgribende Kirke-reformation, skulde istandbringes, for nogen ny Pave udvalgtes. Denne Mening vandt imidlertid ikke Overhaand, og Conciliets Fuldmægtige i Forening med Kardinalerne strede til Valget af en Pave, hvilket den 11te November 1417 faldt paa den floge Romer, Martinus V. Denne var ganske besjælet af de ældre Pavers hierarchiske Aand. Han frygtede baade Kirke-reformationen og Conciliet. Derfor fik han listigen den første udsat og ilede derpaa med at høre Conciliet den 22de April 1418.

Der findes intet Spor til, at man inden de nordiske Kirker nærede nogen særlig Interesse hverken for Conciliet eller for Kirkeforbedringen, ei heller ved man, at deres Fuldmægtige, der henregnedes til den tydske Nation, spillede nogen isinesfaldende Rolle paa Kirkesmødet. Umiddelbare Virkninger paa de nordiske Kirkers Stilling synes Conciliet heller ikke at have øvet. Det mindede dem om sin Tilværelse ved at optræde det apostoliske Sædes Indtægter i sit eget Navn, medens ingen af det erkjendte Pave fandtes. Den før omtalte Ludovicus de Ballionibus sees nemlig i 1417 paa dets Vegne at være optraadt som Indsamler i de tre nordiske Riger. Hans Underindsamler, Johannes Ederici, kvitterede den 2de October i nævnte Aar i Bergen Biskop Haakon af Stavanger med Kapitel for Romerskatten af Stavanger Biskopsdomme ¹⁾.

Imidlertid var Biskop Jon af Skaatholt ²⁾ død i 1413 ³⁾, og da Høse Stol endnu ikke var besat, var Island atter uden Biskop. Men denne Gang varede ikke Skaatholts Stols Ledighed længe, ja Jon havde maaskee sin Eftermand bestikket i Danmark, før han var død. En Islænding ved Navn Arne Olafsson, der maa have hørt til en eller anden Munkeorden, da han altid kaldes: Broder Arne, opholdt sig omkring Aarhundredets Begyndelse i Norge, hvor han blev Kapellan hos Haakon Sigurdsøn af Giska, en Søn af Sigurd Hafthorsøn, Norges daværende rigeste, høfbyrdigste, samt for

¹⁾ N. Dipl. II. 480. ²⁾ Fra 1408, s. o. f. II. 451. ³⁾ Jøel. Ann. 390; Finn Joh. II. 466. Fredagen efter Thorlaksmesse (hvorved her ubestvivelig maa forstaaes den tidligere, neml. 20de Juli), den 21de Juli 1413 var han endnu i Live; men kort efter maa han efter al Rimelighed være død, da hans Eftermand bestemt var udnævnt og vel endog indviet før Aarets Udgang. Jøel. Ann. 388, 390, jfr. Finn Joh. II. 227.

Dygtighed og Uegennyttighed mest anseede Hovdinge. Hos denne og hans Hustru Sigrid, Datter af den ligeledes høit agtede Hovding Erlend Filippusson af Rosna, om hvem der berettes, at han aldrig vilde blive Ridder, — synes Broder Arne i høit Grad at have indyndet sig. I 1404 eller 1405 ledsagede han Sigrid paa en Pilgrimsfærd i Udlandet (til Aachen?) og skal her have nydt den Udmærkelse at bestiftes til Pontificarius for alle Nordmænd. Da Haakon i 1407 døde — samme Aar som hans Svigerfader Erlend — forblev Arne i Sigrids Tjeneste, endogsaa efterat hun i 1410, paa Dronning Margretas Anstiftelse, havde egtet Magnus Magnusson, en velbaaren Svend eller Bøvner af Sverige, der havde tjent Margreta og stod høit i hendes Indest. Arne blev ogsaa Magnus's Kapellan og fulgte denne i 1412, da han aflagde et Besøg hos Kong Erik i Helsingborg. Ved denne Leilighed er uden tvivl Arne bleven bekendt med Kongen. Arne var efter gamle islandske Udsagn en Mester i alle Legemsfærdigheder, dygtig og rask i Alt hvad han foretog sig, og ligeaa pragtfuld og gavmild til Overlighed, som han var driftig til at strabe Penge sammen. Han lader i det Hele til at have været en af hin Tid's saa hyppig forekommende smidige, verdsligssindede og verdenskloge Geistlige, der gjorde sin Lykke i Kirken ved alt andet end sande kirkelige Dyder og Fortjenester. Saadanne Geistlige synes just at have faldet i Eriks Smag, og han fattede en særdeles Indest for Arne. Rimeligvis har denne allerede da faaet Løfte af Kongen paa Staalholts Biskopsstol, naar den blev ledig. I 1413 drog Broder Arne til Kurien og traf om Sommeren Pave Johannes i Florens, da han var fordreven fra Rom ved Kong Ladislaus af Neapel. Paven har uden tvivl i Arne fundet en Aandsbeslegtet og derfor stadfæstet hans Udnævnelse til Biskop. Han blev imidlertid ikke indviet strax eller af Paven selv, men Indvielsen foregik først paa Hjemreisen, i Lybek, og ved denne Stads Biskop, dog ifølge Pavens Bud. Maaffee har Pavens Bemyndigelse til hans Indvielse været betinget, saaledes at den ikke maatte foregaa før den værende Biskop til Staalholt var afgang; men Arne har faaet Underretning om Jons Død i Lybek, og har da ikke dvælet et Dieblit med at gøre Brug af de Anbefalingsbreve, som Paven maa have medgivet ham. Han maa efter al Sandsynlighed have været indviet inden Aarets Udgang; thi den 30te Januar 1414 findes han som „Arne med Guds Raade Biskop af Staalholt“ i Helsingborg, i Forening med Stein Abbed af Munklif i Bergen, at have udstedt Transcript af et vigtigt Brev ¹⁾. Kongen har aabenbare fuldkommen billiget hans Dphøielse og Fremgangsmaade; thi han gav Arne strax efter hans

¹⁾ N. Dipl. I. 462, jfr. Pontop. II. 612.

Tilbagekomst det mest isinesalbende Bevis paa sin Indest, idet han udnævnte ham til Hirdstyrer over hele Island med Stat og Skuld og al kongelig Ret.

Før Biskop Arne var faren til sin Stol, blev ogsaa endelig det i lang Tid ¹⁾ ledige Hole Biskopsdømme besat med Jon Lovessøn. Hvad Landsmand denne har været vides ikke; men uden tvivl har han været en Indling af Kongen, i hvis Tjeneste han rimeligvis har været før sin Udnævnelse til Biskop, ligesom han en Stund efter vedblev at være. Thi Kongen — heder det — beholdt Jon hos sig, hvorimod denne, som maa være bleven indviet, rimeligvis af Erkebiskop Asef, i 1414 eller ganske tidlig i 1415, overdrog Arne af Staalholt sit biskoppelige Ombud over Hole Kirke og Stol.

Hvor uregelmæssigt det end synes at være tilgaaet med Biskop Arne Olafssøns Valg og Indvielse, saa maa dog Erkebiskop Asef have fundet det nødvendigt at gjøre gode Minner til Slet Spil og bidrage Sit til den kongelige Indlings yderligere Forfremmelse. Han beklædte nemlig denne ogsaa til Visitation paa sine Begne over hele Island. Arne kom nu i 1415 til Island beklædt med den højeste baade geistlige og verdslige Embedsmyndighed, en Embedsmyndighed saa stor, som ingen før ham, hverken Kærd eller Ræg der havde havt. Han var kongelig Hirdstyrer (d. e. Statholder) over hele Den, Biskop til Staalholt og biskoppelig Vicarius til Hole, General-Visitation i begge Biskopsdømmer paa Erkebiskoppens Begne, og desforuden, heder det, var han Ombudsmand for Munklig Kloster med Hensyn til den dette tilhørende Tiende af Westmannøerne, og for mange bergenske Røbmænd med Hensyn til deres Tilgodehavende. Der var saaledes aabnet en vid Mark for ham, ikke alene for hans Virksomhed men ogsaa for hans Pengegridskthed og Herksesygge. Og han stal ikke have ladet den gode Leilighed unyttet.

Han kom til sin Stol den 20de Juni. Han red saa først til Althinget og lod der oplæse alle sine Fuldmagtsbreve i Lagretten. Alle baade Ræge og Rærde af alt Landet tilfagde ham Lydighed. Da dette var gjort, sang han sin første Biskopsmesse i Staalholt den 20de Juli. Derpaa drog han nord i Landet til Hole og blev der modtagen af Nordlænderne som deres retmæssige Biskop. Endelig vendte han tilbage til Staalholt med en Mængde Gods, som han havde strabet sammen paa sin Reise, deels i Penge deels i alslags Varer. Han lod siden foretage kostbare Bygningsarbejder paa Kirken og ved Biskopsstolen samt anskaffe kostbart Bohave. Han sparede ikke, og derfor gav man ham Tilnavnet: den Gavmilde. Men hvad han gav ud med rund Haand, det tog han igjen paa sine Visitationsreiser over

¹⁾ Elige fra 1403? s. o. f. II. 448.

det hele Land, fra hvilke, det heder, at han altid vendte hjem med mange Penge. Islændingerne vare i hans Embedstid overvældede af Pengesfordringer. I Aaret 1417 opholdt sig en Broder af St. Antonius's Orden, en vis Ivent Sasse, paa Island og tiggede Penge paa den hellige Antonius's Begne, hvis Undergjerninger prisfes¹⁾; hans Bøn mødtes af Indbyggerne med Velvillie. Men i det næste Aar 1418 bleve Kravene flere. Da fremkom først Krav fra Kongen, ved Biskop Arne, saa Sysselmands-Krav, saa Provste-Krav og mange andre Krav paa Almuen, hvilke for største Delen streve sig fra Biskoppen. Disse Krav fremkom alle i Form af Bøn; derfor kaldte man spottvis Aaret: Bønneaaret (bónar vetr). Og med alt det synes dog ikke Biskop Arne at have været i nogen høj Grad forhadt. Folket saa igennem Fingre med hans Gridsfthed paa Grund af hans Pragt, Gæmtilthed, Virksomhed og mandige Færd. Arne Dlafson var ret en Biskop i sin Tids Smag, hos hvem den verdslige Stormand fremstinnede i hvert hans Skridt, medens Kirkens Lærere og aandelige Forstandere ganske traadte i Skygge. Han var — som Finn Jonsen udtrykker sig — en bedre Hofmand, Stattetkræver, ja vel Nyttier end Biskop. Neppe var han dog den eneste i sit Slægt blandt den norske Kirkes daværende Biskopper.

I 1419 for Biskop Arne Dlafson til Bergen og gjensaa iffe senere Island. Rimeligvis har han begivet sig til Kong Erik for at aflægge denne Regnskab. I 1420 finder man, at Biskop Arne har været Kongen den betydelige Sum af 3000 Kobler skyldig, for hvilken Biskopperne Aflak af Bergen og Anbjørn af Hamar samt nogle danske Herrer, i Brev givet ved Bestensfug Kirke paa Holland den 2de Juni, erklærede sig som Forlovere, og hvilke han skulde betale inden Michaels Dag samme Aar²⁾. Hvorledes han er kommen fra denne Gjæld, og om han er forbleven ved Eriks Hof, vides ikke. Naar og hvorledes han døde, er ogsaa høist usikkert. Nogle sige, at han under Opholdet hos Kongen døde i 1420 og lægge til, at han ved Gift eller paa anden svigfuld Maade blev myrdet af Kongens Hofmand, der bare Avind til ham. Andre derimod, og det vistnok med større Rimelighed, antage, at han har levet indtil henimod 1430, men borte fra sin Biskopsstol, af hvilken han kun opbar Indtægterne, medens han lod den bestyre ved sine Ombuds mænd. Vist er det, at indtil 1430 ingen

¹⁾ Om St. Antonius af Wiennes Orden, en Congregation af regulære Kanoner, der tillige regnedes blandt Tiggermunkenes, see Langes Afsk. 2den Udg. 65 — 67. En Udsending af denne Orden ved Navn Theodorik, der gav sig ud for at helbrede Sygdomme og uddele Aflak ved Hjælp af St. Antonius's Been, kom for første Gang i 1403 til Norden og optraadte i Vadstena i Sverige. En Underordnet eller Efterfølger af ham maa Ivent Sasse have været.
²⁾ Ny D. Mag. I. 2.

Biskop findes omtalt ved Staalholts Stol, men dens Anliggender be-
syredes deels ved Official og Raadsmand, deels ved Holes Biskop ¹⁾.

Biskop Jon Lovessøn af Hole havde, medens Biskop Arne
med Euemyndighed styrede Island, opholdt sig udenfor samme deels
i Danmark hos Kong Erik, deels maaskee ogsaa andensteds. I 1415
den 5te September udsedte Kongen i Slagelse et Vernebrev for ham
og Hole Kirke ²⁾. Først i 1419 beredte han sig at drage til sit Sæde,
og var i denne Anledning i Bergen den Gang da Biskop Arne kom
did. Begge de islandske Biskopper mødtes i al Venstabelighed, og
Arne forærede Jon et prægtigt Kors, hvilket dog, som den gamle For-
tæller bemærker, neppe kunde kaldes Gave. Jon naaede lykkelig Is-
land med mange Danste i sit Følge og tiltraadte samme Aar sin Stol,
men opdagede da, heder det, at Biskop Arne havde gaaet ham vel
nær ³⁾.

I 1419 var Biskop Sigurd af Hamar ⁴⁾ død, og til hans
Eftermand valgtes Anbjørn, om hvis tidligere Forhold intet vides.
Den 22de Juni 1420 var denne, som før fortalt, i Egenkab af Ha-
mars Biskop, altsaa allerede indviet, tilstede ved Vestenstog Kirke
paa Lolland ⁵⁾.

Ved denne Tid døde ogsaa Biskop Jakob Knutssøn af
Dølo ⁶⁾. Sidste Gang han vides at være nævnt er 2den Juli 1419 ⁷⁾;
dog er han neppe død før i 1420 eller Begyndelsen af 1421. Hans
Eftermand var Jon (ellers almindeligere paa dansk Wiis kaldet: Jøns,
Jenes, Jens; paa Latin altid: Johannes), ligesom sin Forgjæ-
nger, en dansk Mand ⁸⁾. Udentviøl har han forud staaet i Kong
Eriks Tjeneste, og været godt anstreven hos ham. Maaskee har dette
hjulpet ham til Biskopsdømmet, ligesom det maa antages for et Bevis
paa Kongens Indest og Tiltro, at denne, rimeligvis ved samme Lei-
lighed, gjorde ham til sin Kansler i Norge, i hvilket Embede han
synes at være forbleven saalænge som Eriks Styrelse varede. I de
første Aar af sit Biskopsdømme laber dog ikke Jon til at have været
— idetmindste ikke stadigen — ved sit Sæde, men derimod at have
opholdt sig hos Kongen i Danmark. Den 23de Februar 1422 findes

¹⁾ Om Biskop Arne Olafssøn see Jørl. Ann. 376, 378, 382, 384, 396, 398,
399, 392, 394; Finn Jøh. II. 466—470; Espol. p. 2. c. 6—10. ²⁾ Finn
Jøh. II. 226. ³⁾ Jørl. Ann. 394, 396; Finn Jøh. II. 573—575. ⁴⁾ Fra
1381 s. o. f. II. 398. ⁵⁾ S. o. f. om den Staalholtske Biskop Arnes Gjelb.
Gvittfeld i sin Biskopskrønike sætter hans Valg til 1419. ⁶⁾ Fra 1407
s. o. f. II. 450. ⁷⁾ Sml. V. 345. ⁸⁾ Sml. III. 513. I den gamle
Biskopskrønike for Dølo i Cod. Arn. Magn. No. 309 fol. nævnes han: Joon
secundus (Jon den anden eller Yngre). Jon har uden tvivl været det Navn,
med hvilket han af den norske Almue almindelig betegnedes, og hvilket derfor
her sidenestefter altid bruges, hvor Talen er om ham.

han at have i Helsingborg, som „Biskop i Oslo og Kongens Kansler“, beseglet et i Kongens Navn udstedt norsk Landsvistbrev ¹⁾); den 15de Juni 1423 var han, tilligemed Biskopperne Anbjørn af Hamar og Thomas af Orkøerne, blandt mange andre geistlige og verdslige Herrer af Danmark og Sverige tilstede i Kjøbenhavn ved Afsluttelsen af et Forbund mellem Kong Erik og Hansestæderne ²⁾); den 7de September 1424 var han paa Gorgehus (Gurre) i Sjælland og beseglede som Kansler et norsk Landsvistbrev ³⁾). Den 11te September 1426 var han tilstede i Kalundborg ved Udstedelsen af en Gjenpart af det kalmarste Forenings-Udskift ⁴⁾). Først i 1426 finder man ham i Oslo, hvor han den 15de April affagde en Dom, og senere i Forening med sit Kapitel udstedte flere Breve ⁵⁾). Den 29de Juli samme Aar var han tilligemed Biskopperne Aslak af Bergen, Anbjørn af Hamar og Thomas af Orkøerne, som Kongens fuldmægtige Sendebud, i Bergen ved Afsluttelsen af en fornyet Overeenkomst med Kongen af Skotland angaaende Afgiften af Suderøerne ⁶⁾); og den 19de December 1426 var han igjen i Oslo, hvor han som Kansler beseglede et i Kongens Navn udstedt norsk Landsvistbrev ⁷⁾). Omkring 1426 synes han saaledes først stadigen at have overtaget sine egentlige biskoppelige Forretninger og sættet Sæde ved sin Kirke. I Mellemtiden, medens Jon opholdt sig i Danmark, findes en vis Biskop Severinus, at have været hans Generalvikarius ⁸⁾), hvilken ogsaa opføres i Biskopsfortegnelserne deels med Navnet Severinus ⁹⁾ deels med Navnet Sveri ¹⁰⁾). Han har rimeligvis været en af den Tid's Titular-Biskopper, hvilke almindelig anvendtes som Vikarier i de virkelige Biskoppers Forsaldstilsælde. Han kjendes forøvrigt ikke, med mindre han muligens kunde være samme Person som den Severinus eller Sofren, der senere, i 1434, var Biskop paa Færøerne.

Efter den Biskop Vilhialm af Orkø, som blev dræbt i 1383 ¹¹⁾), fulgte først paa denne Biskopsstol en Henrik, der nævnes i 1394 som tilstedeværende paa Mødet i Helsingborg ¹²⁾), og dernæst en Broder Jon, en Engelsmand, der var nærværende paa Rigsdagen i Kalmar 1397 ¹³⁾). Denne sidste sees at være død en god Stund før 25de October 1419 ¹⁴⁾). Hans Eftermand var Thomas af Torslak eller Tullow, der troes at være bleven Biskop i 1418 ¹⁵⁾).

1) N. Dipl. I. 487. 2) Svittfeld under 1523. 3) N. Dipl. I. 500. 4) Palmbau-Müllers observ. 61. 5) N. Dipl. I. 511, II. 511, 512, III. 492. 6) Svittfeld under 1426. 7) N. Dipl. III. 493. 8) Nævnes ifølge Langes haandskr. Sml. saaledes i et Brev af 4de Decbr. 1422 og tillige „episcopus Tranquillionsis.“ 9) Svittf. Biskops-Række. 10) Sml. V. 345. 11) S. o. f. II. 403. 12) S. o. f. II. 441. 13) S. o. f. II. 442, jfr. Svittf. Biskops-Række. 14) N. Dipl. I. 478. 15) Munkes „Synbolæ ad historiam etc.“ (Chr. 1850) 51.

omas maa rimeligvis ogsaa have været en af de Biskopper, som se ved verdslig Dygtighed at vinde Kong Eriks Indest; thi han er af denne udnævnt til et Slags Bestyrer af Drknerne, i hvilken ledning han ved sit Brev, udstedt ved Vestenfløjs Kirke paa Laas den 17de Juni 1420, forpligtede sig for det ham betroede Land Kong Erik og hans Efterfølgere, Norges Konger ¹⁾. Thomas længe Biskop og nævnes oftere som tilstedeværende ved vigtige Afsforhandlinger især Drknerne vedkommende, baade i Norge og i Danmark ²⁾.

Biskop Haakon af Stavanger ³⁾ var bleven gammel og svag, saaledes at han ei vel kunde længer forestaa sit Embede. Dette meddelte hans Kapitel til i 1424 at ansøge Paven om, at Arne Eivinds søn, Kong Eriks Kapellan, Kannik i Oslo og Provst i Osberg ⁴⁾, maatte blive beskiftet til hans Hjælpebiskop og vel til Eftermand ⁵⁾. Naar Biskop Haakon er død, vides ikke; men da Arne Eivinds søn var endnu i Martz 1427 iffun Electus ⁶⁾, først den 18de Mai samme Aar blev han indviet til Stavangers Biskop. Indvielsen foregik, uvisst af hvilken Grund, i Badstena Kloster og udførtes af tre svenske Biskopper, nemlig af Linköping, Västerås og Veris ⁷⁾. Den 24de Juli samme Aar var han i sit Biskopembede, nemlig i Balder paa Gaarden Remmen ⁸⁾. Uventvis døde Biskop Haakon dengang død.

I 1426 skal Peter, en Danst, om hvis tidligere Stilling foretales intet vides, være bleven udvalgt til Biskop af Hamar ⁹⁾. Om ommanden Biskop Anbjørn ¹⁰⁾ dengang var død, eller om han havde igneret, er ikke sikkert.

95.

Erkebiskop Askel dør 1426. Askel Bolt to og tyvende Erkebiskop. Hans første Embedsvirksomhed. Christikirkens anden Brand. Kong Eriks Bilkærlighed ved Biskopskoles Befættelse. Hans Valg salber paa uverdige Personer.

Erkebiskop Askel ¹¹⁾ nævnes sjældn i Historien, og de Breve, som ere levnede fra hans Embedsførelse, angaa alle mindre vigtige Leiligheder. Der findes ei Spor til, at han har holdet noget Provincialconcilium, med mindre det skulde have været i 1405 i Bergen,

¹⁾ N. Dipl. II. 489, jfr. Pontop. II. 531. ²⁾ Hvitf. ved 1423, 1426 og 1434; N. Dipl. II. 503, 512. ³⁾ Fra 1402 f. o. f. II. 447. ⁴⁾ Langes Hbfr. Sml. est. Brev i A. M. S. fasc. 40 No. 5. ⁵⁾ Pontop. II. 535. ⁶⁾ Langes Hbfr. Sml. est. Br. i A. M. S. fasc. 88 No. 7. ⁷⁾ Diarium Vadst. Ser. r. Sv. I. 146, 147. ⁸⁾ N. Dipl. II. 520. ⁹⁾ Hvitf. Biskopskole. ¹⁰⁾ Fra 1419 f. o. f. II. 463. ¹¹⁾ Fra 1404 f. o. f. II. 447.

som ovenfor er berørt. Man maa af alt dette slutte, at Askel ligesaa lidet i Kirken som i Staten har spillet nogen fremtrædende Rolle. Han døde den 11te Marts 1428 ¹⁾. Han var ved sin Død indviklet i en Proces for den pavelige Kurie, foranlediget derved, at Erkebiskoppen vilde opretholde sin Chorsbroder, Sigvalde Jonsøn, i Thronbarnes Præbende og Sognekald imod en vis Johannes Borsfow, en pavelig Klerk, som der vilde indtrænge sig. Bersvein Nikolausson, ligeledes Chorsbroder af Nidaros, var i denne Sag Erkebiskoppens og Sigvaldes Fuldmægtig i Rom, men maa ikke have formaaet at udrette noget til deres Fordeel. Derimod nødtes han til at indgaa Forlig om en Erstatning til Johannes Borsfow for det Tab, denne paastod at have lidt. Da imidlertid ikke Bersvein erholdt hjemmefra de til Erstatningen fornødne Penge, og selvfølgelig ikke kunde opfynde Forligets Bilskaar, blev han sat i Ban. Men nu indtraf både Erkebiskoppens og Sigvaldes Død, og denne Omstændighed bevogede endelig Pave Martinus V til at overdrage, ved Brev fra Rom af 9de Marts 1430, Biskop Audun af Stavanger at løse Bersvein af Bannet ²⁾. Man seer hvorledes Paven paa denne Tid i Norge ligesaa vel som i andre Lande, vidste at indtrænge sine Fjolk i gode Præbender imod de nærmest Bedkommendes Ret og Dnske. Erkebiskop Askel var ogsaa, da han døde, i en ganske betydelig Gjæld til Kong Eirik, hvilken hans Eftermand i 1431 maatte betale ³⁾. Hvorledes denne Gjæld har været paadrægen, oplyses ikke. Muligen har det været tilbagestaaende Afgifter af verdslige Len, der have været Erkebiskoppen indrømmede. Man seer i det mindste, at i 1405 har Sparbyggia Fylke, som Erkebiskop Binalde tidligere havde havt i Forlening, været Askel tilbudt ⁴⁾; men man ved ei om han har modtaget det.

Man har al Grund til at tro, at blandt Norges daværende Biskopper, den i Bergen, Askak Harniktsøn Bolt ⁵⁾, maa have været en af de dygtigste og af Almenheden mest agtede; og dette gode Domsomme har uden tvivl virket, at Nidaros's Kapitel allerede to Dage efter Askels Død, den 13de Marts, postulerede eller udbad sig af Paven Askak til hans Eftermand ⁶⁾. Rimeligvis har Kapitlet høftet saa meget med denne Postulation, for at ikke Kong Eirik skulde komme imellem og paatrænge Nidaros's Stol en af sine Gunstlinger, hvilke man seer, at han altid vilde hjælpe til ledige Biskopsstole. Pave Martinus havde imidlertid ogsaa, medens Askel endnu levede, forbeholdt sig selv, at forfærge eller ved Provision besætte Nidaros's

¹⁾ Scr. r. D. VI. 616   ²⁾ N. Dipl. I. 523, 526.   ³⁾ Ny Danke Mag. I. 35.   ⁴⁾ Ny Danke Mag. VI. 259; jfr. o. f. II. 422.   ⁵⁾ Fra 1408, o. f. II. 450.   ⁶⁾ Scr. r. D. VI. 616.

Erkestol, naar den næst blev ledig. Denne Omstændighed har udenviol forsinket Aslaks Udnævnelse. Endnu den 22de Februar 1429 kaldes han Biskop i Bergen og ifkun Postulatus til Erkesædet ¹⁾. Men endelig erklærede Pave Martinus ved sit Brev fra Rom af 27de Januar 1430, at han valgte den postulerede Aslak til Erkebiskop, og derfor gav sit Samtykke til Løsningen af det Baand, som bandt denne til Bergens Kirke, idet han forflyttede ham til Forstanderskabet for Nidaros's ²⁾. Aslak Bolt var den første Erkebiskop i Nidaros, som sædigen førte Navn af: „det pavelige Sædes Legat,“ hvilket blev almindeligt for hans Efterfølgere.

Skjønt det saaledes traf noget i Langdrag med den pavelige Stadsfæstelse af Aslak Bolts Valg til Erkebiskop, saa findes dog denne allerede i Begyndelsen af 1429 at have flyttet sit Gods fra Bergen til Nidaros ³⁾, og maaskee har han ogsaa allerede da foreløbig overtaget Erkestolens Bestyrelse. Dennes økonomiske Stilling synes ved Aslaks Tiltrædelse ikke at have været i den bedste Orden. Thi foruden den allerede omtalte Gjæld til Kongen, der heftede paa den, var der ogsaa, uviist af hvilken Grund, indtraadt hos Almuen en Uvillie i at udrede visse Ybelsler, som fra gammel Tid tilkom den, men som nu mangesteds vare standsede. Allerede i den gamle Frostatings Christenret findes vedtagen en aarlig Ybelse til Erkestolen under Navn af Dlafskorn og en anden under Navn af Mikjalskorn, den sidste at udrede paa Mikaelsmessedag med en Skjeppe af hver fuld Bonde, en halv Skjeppe af hver Envirkesbonde (einvirki) og een Penning af hver løs og ledig Mand (einleypr). Bøder til Erkebiskoppen vare fastsatte for Undlæbelsen heraf. Det samme Paalæg findes gjentaget i Jons Christenret ⁴⁾. I disse tvende Ybelsler, ligesom og i en tredie, der kaldes: Erkebiskops-Gave (erkibiskups giöf), hvis Ælde ikke kendes, var det, at der var kommet en Standsnings, hvilken Aslak lod sig det være meget magtpaaliggende hastigst muligt at borttrydde. Allerede i 1430 og 1431 var han virksom herfor i selve Thronbhjem, i 1432 under sin Visitation paa Haa-logaland i Mai og Juni Maaneder fik han Bønderne der til at underkaste sig den gamle Ybelse efter en vis Beregningsmaade i Fiff, og i 1433 synes han at have bragt Sagen i fuldkommen Orden for Thronbhjems Vedkommende. Han sees at have taget sig af denne for Erkestolen udentviol vigtige Sag med Kraft og Raffhed, og han drev derfor ogsaa sit Dnste igjennem ⁵⁾.

I Forbindelse med Aslaks Stræben for at bringe de ovennævnte

¹⁾ Ny D. Mag. I. 3.   ²⁾ N. Dipl. I. 521.   ³⁾ Ny D. Mag. I. 3.   ⁴⁾ N. g. L. I. 142, II. 366.   ⁵⁾ Aslak Bolts Forbedog 1, 2; Ny Danffe Mag. I. 33—38.

Erkestolens Indtægtskilder i deres gamle Gang stod ogsaa Optagelsen af et nyt Register over dens Jordegods. Ved hans Postulation fandtes ved Stolen ifkun en saadan Fortegnelse paa Papir, hvilken oveniisobet lader til at have være agtet for ufuldstændig. Men Aslaf begyndte strax at lade paa Pergament opskrive „Alt det Gode, han kunde opspørge, at Erkestolen før esede,“ og ligesaa det, som kom til under hans Styrelse. Dette Register, almindelig benævnt: Aslaf Bolts Jordebog, er endnu til, og giver mange Dplysninger ¹⁾.

I Begyndelsen af Erkebiskop Aslafs Metropolitanstyrelse indtraf Nidaros's Kathedralkirkes anden Brand lidt meer end hundrede Aar efter den første under Erkebiskop Eilif ²⁾. Tiden sættes almindelig til den 2den eller 10de Juli 1431 ³⁾; men den nys omtalte Jordebog, der maa ansees som den ældste tilværende Kilde, synes at høre paa 1432 ⁴⁾. Branden skal være foraarsaget ved Lynild. Hvor stor Ødelæggelsen har været, vides ikke. At Kirken skulde have brændt af til Grunden, som en Beretning udsiger, er aabenbare en stor Overdrivelse, skjønt forresten Skaden kan have været følelig nok. Den dristige Erkebiskop har ganske vist truffet overordentlige Foranstaltninger til dens Istandsættelse, derfor borger hans øvrige Embedsvirksomhed. Men noget skriftligt Dokument til Dplyshing herom findes ikke, saavidt hidtil kendt.

Paverne havde siden lang Tid foregaaet med det sletteste Exempel ved at indtrænge sig i Kapitlernes Balgret, og ved vilkaarligen at besætte Biskopsstolene gennem Provision, ikke alene uden at høre Kapitlernes Forslag, men endog tværtimod deres udtryffeligg udtalte Vne eller mod deres bestemte Indsigelse. Det kan derfor ikke vække saamegen Forundring, at de verdselige Fyrster under den store Kirkesplittelses Forvirring fulgte Exemplet, deels ved ulovligen, Kapitlerne uafvidende, eller med Foragt for deres Fordring, at udvirke umiddelbart gennem Paven sine Indligger befordrede til Biskopper, — deels ved, baade Kapitel og Pave uafspurgte, at indtrænge paa Biskopsstolene dem, som de selv onskede og for sine Statsøiemed fandt stikfede. Vi have ogsaa allerede seet Spor til, at baade Dronning Margreta i sin Tid og ligeledes senere Kong Erik greb forstyrrende ind i de norske Kapitlers Balgfrihed. Allertydeligg viser det sig dog med Kong Erik netop ved denne Tid, deels i Anledning af Skaalholts Stols Besættelse, deels i Anledning af en ny Biskops Bestikkelse til Bergen.

Paa Island stod, som før er sagt, Skaalholts Biskopsstol, efter at Biskop Arne Olafsøn var dragen af Landet, længe for-

¹⁾ Udgivet af Professor Munch efter Originalen i det norske Rigsgaarkiv. Christiania 1852. ²⁾ E. o. f. II. 235. ³⁾ Pont. II. 562; Høttf.; Finn Joh. II. 339; Schøn. Domk. Beskr. 314—316. ⁴⁾ Aslaf Bolts Jordeb. 1.

ladt ¹⁾); og til samme Tid stiftedes ved Hole Stol ideligen Biskopper. Jon Lovesson af Hole døde allerede 1423 ²⁾). Han fik til Eftermand en vis Jon Jonsson, der dog først i 1427 kom til Hole. Han skal være bleven, uvist af hvilken Grund, modtagen paa en ublid Raade af Nordlænderne, hvilket havde til Følge, at han ikke engang tog sin Stol i Besiddelse, men strax drog til Sønderlandet, hvor han skal have viet nogle Prestere og Diaconer i det ledige Staalholts Biskopsdomme, og derpaa have seilet bort igjen fra Island endnu samme Aar som han var kommen hid ³⁾). Efter ham fulgte i 1429 en Jon Bilhjalmsøn, der nærmest kom fra England, men derfor vel ei bør antages for at have været engelsk. Han sang sin første Biskopsmesse den 15de August og forblev nogle Aar paa Hole Stol. Det lidet, man ved om ham, synes at betegne ham som en haard og begjærlig Mand ⁴⁾). Under alle disse Omstiftninger synes Forvirring og Lovløshed paa Island at have raadet baade i kirkelig og verdslig Styrelse. Paa Kysterne ranebe engelske Visinger, og ikke ort bedre synes de kongelige Lensmænd eller Hirdstyrere, Hr. Hannes Paalsøn og en Balthazar, at have faret frem fra sin Side, og disse vare oveni købet indbyrdes uenige. I 1425 blev Klosteret og Kirken i Helgafell besmittet af Hr. Hannes Paalsøns Svende, der opbrøde med Bøld baade Kloster og Kirke, vanhelligede begge ved Blodsudgydelse, og ihjelkjøde en Mand paa selve Kirkegaarden. Denne Bolds handling havde til Følge, at Kirken, paa Grund af at ingen Biskop var i Landet, stod uden Gudstjeneste i henved fire Aar, indtil Biskop Jon af Hole i 1429 rensede den. De Skyldige undslap fra Landet i samme Aar som Ugjerningen blev begangen, da ogsaa begge Hirdstyrerne selv bleve fængne af Engelsemandene i Vestmanderne og bortførte til England ⁵⁾). Saadanne stræffelige Nordener skulde synes at maatte opfordre Kongesømmet til den alvorligste og kraftfuldeste Indstriden, og til at skænke Landet og dets Kirke dygtige og velmenende Forstandere. Men istedet herfor stiftede Kong Erik Islænderne paa Halsen en Biskop, der beskrives som den værste og ryggesløfeste, Island nogenfinde har seet.

Blandt Eriks meget yndede Hofflerker var en Jon Gericsson (Johannes Jerechini), der skal have været af dansk adelig Slekt og en Tid Kongens Kansler. Denne indtrængte Erik i 1408, altsaa endnu i Dronning Margretas Levetid, paa Upsals Erkestol, tværtimod Kapitlets Billie, der allerede havde lovliggen valgt sin Provst, An-

¹⁾ S. o. f. II. 462.   ²⁾ Jøl. Ann. 398.   ³⁾ Jøl. Ann. 400.   ⁴⁾ Jøl. Ann. 402, jfrt. m. Finn Joh. II. 577—586. At Annalerne paa anførte Sted nævner ham Jon Jonsson, er maaskee blot en Skrivfeil; at han hed Jon Bilhjalmsøn, vise de hos Finn Jonsson gjengivne Breve.   ⁵⁾ Jøl. Ann. 398, 402.

sprængte ikke Kirkens Døre, men lettede ved Hjælp af store Træer Lommerbygningen op paa den ene Side, og gjennem den saaledes aabnede Indgang trængte 50 af de raskeste Mænd. En vis Arne Magnussøn fra Dal i Eysfjord var i deres Spids. Biskoppen stod ubevægelig for Alteret med Oblaten i sin Haand; men Arne sagde kun: „her er stor Stads paa Færde“, og gif hurtig hen til Alteret, hvor hans Mænd strax lagde Haand paa Biskoppen for at lede ham ud. Biskoppen vilde ei følge, og da de omgivende Klerker tillige holdt fast i ham, blev han med Magt slæbt fra Choret og gjennem Kirken ud i Laarn-Indgangen. Klerkerne hængte sig fremdeles fast ved ham og bleve slæbte med lige til Indgangen; der slap de ham og trak sig tilbage til Choret. Den viede Oblat var falden af Biskoppens Haand midt i Kirken og laa der paa Gulvet; men Kirkepresten, som saa det, trøb hen og tog den op med Munden. Da de havde faaet Biskoppen ud i Laarnet tillod de ham at hvile et Dieblit og at læsse sig paa en Skaal Mjød; men derpaa førte de ham til sine Telte. Nu gjorde man Jagt paa Biskoppens Svende, dræbte og nedskjød dem, hvor man traf dem, om det ogsaa var i Kirken selv, og kastede siden en Steenhob sammen over deres Lig. Biskoppen bad for sit Liv, men man brød sig ei om hans Bønner. De førte ham til den i Nærheden løbende Bruaraa, lode ham der i en Sæk, ved hvilken de bandt en Steen, og drukkede ham i Aaen. Liget drev siden op og blev jordet i Skaalholts Kirke.

Der var to Mænd, en Jon og en Olaf, som især viste sig virksomme ved Biskoppens Drab, idet de hjalp ad at putte ham i Sæcken og kaste ham i Aaen; men om dem heder det, at de siden inga Bytte havde med sig, og at de kun levede kort. Om den første var det Almuetro, at han efter sin Død gif igjen; og ikke sit man No for ham, før man havde opgravet hans Lig og sænket det med en Steen om Halsen i et Færstvand, hvor da om Morgen efter al Fisten fandtes død opdreven. Disse Fortællinger vise, at Folket i Almindelighed, hvormeg det end kan have hadet Biskoppen, dog sølte Gru ved den Gjerning, som var øvet mod en saa høitstaaende Kirkens Mand. Imidlertid omtales ikke, at nogen Straf fra Statens eller Kirkens Side har rammet dem, som vare Hovedmændene for Drabet, uagtet Kathedralkirken paa deres Anstiftelse var bestemt og en stor Kirkeskæ var forstyrret. Man maa vistnok tro, at Thorvard og Teit ikke have sluppet for Bøder og Pønitus; men man finder, at de begge have levet længe i stor Anselse paa deres Fædrenes, og at Thorvard har faaet Margreta Bigfusdatter til Egte ¹⁾. At Kong Eric ikke har med Kraft forfulgt Sagen, synes aabenbart, og kan maaskee bedst forklares af de Bannfeligheder og Farer, som ved denne Tid begyndte at optaarne

¹⁾ Copol. p. I. c. 18, 22; Finn Joh. II. 471—475.

fig om ham hjemme i selve hans Hovedlande. Det kan vel heller ikke feile, at han maa have følt nogen Undseelse ved sin Gunstlings uverdige Fremfærd, og at han har maattet tilstaa for sig selv, at Biskop Jon Gerikssøns stræffelige Død ikke var ganske ufortjent.

Et Sideskifte til Jon Gerikssøn afgiver den Prælat, som Kong Erik vilde have til Afsat Volts Eftermand paa Bergens Biskopsstol; men om ham ere Efterretningerne noget meer forvirrede og dunkle. Arne Klemetsøn, ogsaa benævnt Arnt og Arnoldus, var ligeledes en af Eriks Kapellaner eller Hofflerker. Om han var danst eller norsk af Fødsel vides ikke med Sikkerhed, men alt viser, at han har staaet høit i Kongens Yndest, thi hans Sæder skulle have været ryggeløse, og, ifølge den svenske Rimtronikes Udsagn: „en argere Sjælm var ikke dengang Prest“¹⁾. Ogsaa ham søgte Kongen først at fremdrage til Upsals Erkebiskopsstol. Johan Haakonssøn, der i 1421 var bleven Jon Gerikssøns Eftermand paa denne, døde i 1431; og nu foreslog Kongen Upsals Kapitel at vælge Biskop Thomas af Strengnæs til Erkebiskop. Men uden at agte Kongens Forslag valgte Kapitlet sin Provst Olaf Larssøn, og denne drog lige til Kurien for at erholde Paven Stadsfæstelse, uden at oppebie Kongens Samtykke eller gjøre ham sin Opvartning. Over alt dette blev Kongen yderst forbitret, og nu var det, at han, som det synes næsten paa Trods, vilde paatvinge Kapitlet Arne Klemetsøn. Kapitlet gjorde imidlertid Modstand, og Olaf Larssøn blev i Begyndelsen af 1432 valgt af Eugenius IV, der efter Martinus V's Død den 20de Februar 1431 havde bestegit Pavestolen den 3die Marts samme Aar.

Eugenius meldte Kongen i Brev af 7de Mai 1432 det fæde Balg og anbefalede ham den nye Erkebiskop. Men Kongen fremturode i sin Forbitrelse og formaaede Erkebiskoppen af Lund samt en Deel andre Biskopper, blandt hvilke ogsaa hans norske Kansler Biskop Jon af Oslo, til at skrive til Paven den 9de Juni 1432 mod Olaf, idet de tillige i sit Brev udviklede Kongens Rettigheder med Hensyn til Biskopsvalg paa en mindre sandfærdig Maade. Denne Fremstilling gjorde i Forstningen det Indtryk paa Paven og Kardinalkollegiet, at man næsten var til Ginds at forsørge Olaf med et andet Biskopsdomme; men Olafs egen Standhaftighed, det upsalske Kapitels gjentagne Forestillinger gjennem sine Fuldmægtige i Rom, og endelig det baselske Conciliums Indblanding i Sagen til Olafs Fordeel, — Alt dette gjorde, at dennes Valg blev staaende urokket, om det end varede en Stund før han kom i rolig Besiddelse af sit Sæde. Kongen var imidlertid ubøielig i sin Modstand mod Olaf; dog saa han

¹⁾ „argare bofwer var ei tha präst.“ Scr. r. Sv. I. 2, 65.

ubentvivl tillige, at, som Sagerne stod, var det en Umulighed at fremtrænge Arne Klemetsøn, saa udstregen som hans Ryggesløshed var bleven i Sverige. Han opgav derfor ham og forsøgte paa at opstille mod Olaf en anden af sine Kapellaner, en Nordmand ved Navn Thorleif. Men da nu netop Uroligheder udbrod i Sverige, hvilke bragte Eriks Kongedømme der til at vasse, traf Thorleif sig i Tide tilbage fra den farlige Stilling, hvori Kongen havde sat ham, og forlod Sverige. Olaf Larssøn kom da endelig, begunstiget af hine Uroligheder, i Besiddelse af Upsals Erkesæde ¹⁾).

Imidlertid har vel Kongen fundet, at Arne Klemetsøn, da han gik Glip af Upsals Stol, maatte forserges med et andet Biskopsdømme; og her tilbød sig Bergens, som endnu var ledigt efter Aslaf Bolts Forflyttelse til Nidaros's Erkestol. Hvad Midler Erik har bragt for at drive Arnes Valg igjennem, vide vi ikke; men i 1432 maa det dog paa en eller anden Maade være lykkets. Den 28de October 1432 finder man nemlig Arne Klemetsøn, som Confirmeret til Bergen, i Kallundborg, hvor han med flere Danske og Svenske, paa Kongens Begne, underhandlede med den engelske Konges Sendemænd ²⁾). Da maa han altsaa have havt Stadfæstelse, dog muligens kun af Kongen, paa et forud foregaaet Valg til Bergens Biskop. Det følgende Aar 1433, den 1ste August var han, som Electus og Confirmatus til Bergens Kirke, i Kjøbenhavn, hvor han udstedte til Kongen et Gjældsbevis paa 100 engelske Nobler i Guld, at betale inden næstkommende Vaar ³⁾). At han næsten et Aar efter sin Stadfæstelse endnu ikke var indviet, synes antyde, at hans Tiltrædelse har mødt Vanskeligheder, enten fra Erkebiskop Aslafs Side, hvem det egentlig tilkom at forrette Indvielsen, eller fra Paven, eller fra det bafselte Conciliums; og hvis hans Seder vare, som de skildredes i Sverige, var saadant ingenlunde at undre. Det kan endog være nogen Tvivl underkastet, om Arne nogensinde er bleven indviet eller har tiltraadt sin Stol. Vel nævner Kongen ham i en Skrivelse til Paven af 1434, hvor hans Død omtales: Bergens Biskop ⁴⁾); men om han end var dette efter Kongens Begreb, er det ikke just sagt, at han ogsaa var det efter Kirkens. De Breve, som omhandle hans Eftermands Valg, nævne ham slet ikke, men udtrykke sig kun som om Bergens Biskopsstol længe havde staaet ledig: „i Enkestand og saa at sige forladt“ ⁵⁾). Arne døde, som det lader, tidlig i 1434, uvist hvor ⁶⁾).

¹⁾ Egbr. IV. 335—339. ²⁾ Gvittf. ³⁾ N. Dipl. I. 536. ⁴⁾ N. Dipl. I. 541. ⁵⁾ „utilitas diu viduatæ et quasi desolatæ ecclesiæ Bergensis.“ N. Dipl. I. 540. ⁶⁾ At han, som de svenske Historiekrivere sige (Nimkrøn. og en Biskopskrøn.), døde paa Arns Slot i Upland (jfr. Egbr. IV. 337), har kun liiden Sandsynlighed for sig.

I Begyndelsen af Juli Maaned 1434 var allerede Arnes Eftermand paa Bergens Stol udvalgt, nemlig Olaf Nikolausson el. Rielsøn, i Forveien Kannik i Hamar, Sognepræst til Gran og Kong Eriks Kapellan. Med dette Valg gif det, saavidt skjønnes, meget formeligt til. Kong Erik holdt for flere vigtige Stats- og Kirke-Anliggendes Skyld i Sommeren 1434 en stor almindelig Herredag i Danmark, der begyndte i Bordingborg, og, som det lader, fortsattes, i det mindste for Norges Vedkommende, i Kjøbenhavn. Den synes at være begyndt i Juni og at have varet lige ind i August. Ved denne Herredag vare, foruden en Deel danske, svenske og tydske Biskopper, næsten alle de daværende norske tilstede, nemlig: Erkebiskop Aslak af Nidaros, Biskop Jon af Oslo, Peter af Hamar, Audun af Stavanger, Thomas af Orknoerne og Severin (Søffren) af Færøerne; og under den foregik Olafs Valg. Det synes vistnok som Kongen allerede havde udset sin Kapellan til Arnes Eftermand og i den Anledning tilstrevet Pave Eugenius IV for at udvirke hans Provision¹⁾; men Bergens Kapitel og Erkebiskoppen, om de end med Hensyn til Personen, vare villige til at føie Kongens Ønske, vilde ikke — og kunde vel ikke heller paa Grund af Baseler-Conciliets Bestemmelse, hvorom senere skal tales — undlade de Former, der skulde betegne Valget som frit, og Erkebiskoppens Stadfæstelse som steet efter forudgaaende nøiagtig Mansagning.

Valget foregik ved et Slags Compromis, idet nemlig den i Bordingborg nærværende Olaf Jonsøn, Kannik af Bergen, handlede paa det hele Kapitals Vegne ifølge Bemyndigelse af Erkebiskoppen og vel ogsaa af Kapitlet selv. Denne Olaf Jonsøn indfandt sig den 4de Juli i St. Andreas's Kirke i Bordingborg og forkyndte, i Dverværelse af Biskopperne af Skara og Strengenæs, af de norske Biskopper Audun af Stavanger og Peter af Hamar samt af den keiserlige Notarius publicus, for Olaf Nikolausson, at han var valgt til Bergens Biskop, og udbad sig hans Samtykke til Valget. Olaf modtog det, idet han dog — naturligvis af Beskedenhed — erklærede sig dertil uverdigt og udygtig. Umiddelbart derefter blev et allerede færdigt aabent Brev, forsynet med Erkebiskoppens store Segl, og tillige understrevet og forseglet af Notarius publicus, opslaaet paa St. Andreas-Kirkens Dør, i hvilket Brev de, som havde noget mod Valget at indvende, opfordredes til at frenkomme med sine Indvendinger inden 9 Dage fra Dpflaget.

Efter Jagttagelsen af denne Form og Udløbet af den bestemte Frist foregik den høitidelige Stadfæstelse ved Erkebiskoppen den 13de Juli i samme Kirke. Erkebiskop Aslak sad i et Høisæde foran Høialteret, og til begge Sider af ham hans tvende Lydbiskopper Jon af

¹⁾ N. Dipl. I. 541.

Dølo og Audum af Stavanger. En Mængde Biskopper, Prælater, Klerker og Lægfolk omgave ham. Den Udvalgte indtraadte, ledet ved Haanden paa hver Side af Thorleif, Provst i Bergen (til Apostelkirken), og af den førnævnte Kannik, Olaf Jonsøn, nærmede sig Altertrinen og knælede. Olaf Jonsøn oplæste nu en Bøggæring om at Erkebiskoppen vilde stadfæste det gjorte Valg. Hertil svarede Erkebiskoppen først ved at lade læse sit aabne Borslingsbrev af Ake Jull. Derpaa efter et lidet Ophold sagde Erkebiskoppen: „Ifølge Bemyndigelse af den almægtige Gud og hans Apostle, den hellige Peter og den hellige Paal, samt ifølge det hellige almindelige baselfte Conciliums Bestemmelse, da vi see, at eders Valg er lovligen og canonisk foregaaet, og ikke af Nogen er blevet bestridt, stadfæste vi det i Navnet Faders og Sønnens og den hellige Aands, og beslutte, at der skal ske des videre, Hr. Electus! med Overdragelsen af Embedet.“ Nu tog Erkebiskoppen den valgte og stadfæstede Biskop (electum et confirmatum) til Fredsbys, hvilket strax efter de ovennævnte Herrer Ekebiskopper ogsaa gjorde. Endelig blev et Notarial-Brev optaget over den hele Handling ¹⁾, som forresten udviser den strenglovsformelige Fremgangsmaade paa den Tid ved et Biskopsvalgs Confirmation. Dafs Indvielse maa være foregaaet under Opholdet i Danmark og vel ogsaa paa en Maade i Løbet af den samme Herredag, i det mindste som norsk Raadsmøde betragtet. Thi da Kongen den næstfølgende 9de August, i Kjøbenhavn, høitidelig udnævnte William af Sinclair (de Sto Claro) til Jarl af Orknøerne, og denne udstedte sit Forfikkingsbrev til Kongen, nævnes blandt de derved tilstedeværende norske Raadgivere — nemlig Erkebiskoppen, fem Biskopper og syv Verdslige — ogsaa Olaf Biskop af Bergen ²⁾. Da var han selvfølgelig ikke længer blot „Electus et Confirmatus“ men allerede viet Biskop.

At Alt gik saa formeligt til ved Biskop Dafs Valg, har uden tvivl, som allerede antydet, været en Følge af den Urefrygt, som det baselfte Concilium i Begyndelsen af sit Samvære vidste at indgyde, og som gjorde, at dets Bestemmelser med Hensyn til Kirkestyrelsens Forbedring fandt et aabent Øre baade hos Fyrster og Biskopper vide om i Europa. Dette almindelige Concilium var lovet og tilsagt allerede af Pave Martinus V, men kom først til at træde sammen under hans Eftermand Eugenius IV. Det aabnedes i Basel den 22de Juli 1431 og udtalte, til Pavens store Uergrelse, meget snart den samme Grundsætning, som tidligere Concilierne i Pisa og Rossinis: at et almindeligt Concilium var Paven overordnet. Det vidste ogsaa en Tid lang med Dygtighed og Held at forsvare og opretholde denne Grundsætning. Kaldelse til at afgive Møde ved Conciliet udgik na-

¹⁾ N. Dipl. I. 540—542.   ²⁾ Svittfeld.

turligvis ogsaa til de nordiske Rigers Konge og Biskopper. Men det varede, uvist af hvilken Grund, længe, førend Nogen paa deres Begne mødte; Kongen maatte endogsaa paaminde ved en Skrivelse fra Conciliet, inden noget alvorligt foretoges. Endelig i 1433 eller 1434 mødte for Danmarks Vedkommende Biskop Peter af Ribe samt Johan Ivarsson, Archidiaconus af Aarhus, og for Sveriges: Nikolaus Ragnvaldsøn, Biskop af Veris ¹⁾. Ingen nævnes paa Norges Begne ved den Heilighed; men senere, i 1437, var dog Johannes Krabbe, Rannit af Nidaros, og Alf (Abolfus), Rannit af Oslo, som Sendebud fra den norske Kirke ved Conciliet ²⁾.

Udentvivel for hines Komme fattede Conciliet den 13de Juli 1433 en vigtig Bestemmelse om geistlige Embeders og navnlig Biskopsdommernes Besættelse, hvorved de ældre, saa vilkaarligen tilfidesatte, canoniske Regler indskræpedes, og især Kapitlernes fri Valgret paabødes opretholdt i fuld Kraft ³⁾. Denne Concilie-Bestemmelse er det, som man ved Biskop Olaf Valg til Bergen havde for Die, og hvis Autoritet Erkebiskop Aslak paaberaabte sig ved sin Stadfæstelse af Valget. Conciliet i Basel var saaledes for Diebliffet ikke ganske uden Indflydelse paa Nordens og navnlig Norges Kirkeforhold. Men nogen vidstrakt og gennemgribende Kirkeforbedring, blev som bekjendt, ligesaalidet paa det som paa det tidligere i Kosnits udvirket. Paverne arbejdede det imod ved alle Slags Menner, fik først dets Kraft splittet ved sine Indsigelser og Forflyttelsesbud, og dernæst dets bedste Kræfter dragne over paa sin Side, indtil Conciliet saa at sige hændte af sig selv. Oplosningen af dets Levning i Lausanne den 16de April 1449 var ikke stort andet end en Form. Dets sidste egentlige Kraftytring var, da det den 25de Juni 1439 affatte Pave Eugenius IV og den 5te November samme Aar valgte Modpaven Felix V i hans Sted. Men dette sidste Skridt formaade man ei at forsvare med Estertryk, og det levede saaledes til Conciliets eget Forsald og Undergang. Dets Pave blev kun af ganske Faa erkjendt. Man frygtede en ny Kirkesplittelse, og opgav efterhaanden meer og meer Conciliet's Sag, idet man i samme Mon nærmede sig Pave Eugenius og hylde ham i gammel Underdanighed. Pavedømmet gif ogsaa denne Gang seierrikt, om end ikke usvækket, ud af Kampen mod Oplysningens og Religiositetens Fordringer.

¹⁾ Sagbr. IV. 317, 318; jfr. Pontopp. II. 552. ²⁾ Pont. II. 568; Gviff. under 1437. ³⁾ Decretet findes hos Pontop. II. 556—561.

Dølo og Audun af Stavanger. En Mængde Biskopper, Prælater, Alerker og Lægfolk omgave ham. Den Udvalgte indtraadte, ledet ved Haanden paa hver Side af Thorleif, Provst i Bergen (til Apostellirken), og af den førnævnte Kannik, Olaf Jonsøn, nærmede sig Altertrinene og knælede. Olaf Jonsøn oplæste nu en Begjæring om at Erkebiskoppen vilde stadfæste det gjorte Valg. Hertil svarede Erkebiskoppen først ved at lade læse sit aabne Barslingsbrev af Ape Jull. Derpaa efter et lidet Ophold sagde Erkebiskoppen: „Ifølge Bemyndigelse af den almægtige Gud og hans Apostle, den hellige Peter og den hellige Paal, samt ifølge det hellige almindelige baselste Conciliums Bestemmelse, da vi see, at eders Valg er lovligen og canonist foregaaet, og ikke af Rogen er blevet bestridt, stadfæste vi det i Navnet Faders og Sønnens og den hellige Aands, og beslutte, at der skal strides videre, Hr. Electus! med Overdragelsen af Embedet.“ Nu udtog Erkebiskoppen den valgte og stadfæstede Biskop (electum et confirmatum) til Fredshys, hvilket strax efter de ovennævnte Herrer Lydbiskopper ogsaa gjorde. Endelig blev et Notarial-Brev optaget over den hele Handling ¹⁾, som forresten udviser den strenglovsformelige Fremgangsmaade paa den Tid ved et Biskopsvalgs Confirmation. Olafs Indvielse maa være foregaaet under Opholdet i Danmark og vel ogsaa paa en Maade i Løbet af den samme Herredag, i det mindste som norst Raadsmøde betragtet. Thi da Kongen den næstfølgende 9de August, i Kjøbenhavn, høitidelig udnævnte William af Stenclair (de Sto Claro) til Jarl af Drinøerne, og denne udstedte sit Forsikringsbrev til Kongen, nævnes blandt de derved tilstedeværende norst Raadgivere — nemlig Erkebiskoppen, fem Biskopper og syv Verdslige — ogsaa Olaf Biskop af Bergen ²⁾. Da var han selvfølgelig ikke længer blot „Electus et Confirmatus“ men allerede viet Biskop.

At Alt gif saa formeligt til ved Biskop Olafs Valg, har uden tvivl, som allerede antydet, været en Følge af den Urefrygt, som det baselste Concilium i Begyndelsen af sit Samvære vidste at indgyde, og som gjorde, at dets Bestemmelser med Hensyn til Kirkestyrelsens Forbedring fandt et aabent Øre baade hos Fyrster og Biskopper vide om i Europa. Dette almindelige Concilium var lovet og tilstaaet allerede af Pave Martinus V, men kom først til at træde sammen under hans Eftermand Eugenius IV. Det aabnedes i Basel den 22de Juli 1431 og udtalte, til Pavens store Uergrelse, meget snart den samme Grundsatning, som tidligere Concilierne i Vise og Kostnits: at et almindeligt Concilium var Pavens overordnet. Det vidste ogsaa en Tid lang med Dygtighed og Held at forsvare og opretholde denne Grundsatning. Raadelse til at afgive Møde ved Conciliet udgif na-

¹⁾ N. Dipl. I. 540—542.   ²⁾ Svittfeld.

turligvis ogsaa til de nordiske Rigers Konge og Biskopper. Men det varede, uvist af hvilken Grund, længe, før end Rogen paa deres Begne mødte; Kongen maatte endog ogsaa paaminde ved en Skrivelse fra Conciliet, inden noget alvorligt foretoges. Endelig i 1433 eller 1434 mødte for Danmarks Vedkommende Biskop Peter af Ribe samt Johan Sværson, Archidiaconus af Aarhus, og for Sveriges: Nikolaus Ragnvaldsson, Biskop af Veris ¹⁾. Ingen nævnes paa Norges Begne ved den Leilighed; men senere, i 1437, var dog Johannes Krabbe, Rannik af Nidaros, og Alf (Abolfus), Rannik af Oslo, som Sendebud fra den norske Kirke ved Conciliet ²⁾.

Udentvivel før hines Komme fattede Conciliet den 13de Juli 1433 en vigtig Bestemmelse om geistlige Embeders og navnlig Biskopsdommernes Besættelse, hvorved de ældre, saa vilkaarligen tilfidesatte, canoniske Regler indskræpedes, og især Kapitlernes fri Valgret paabødes opretholdt i fuld Kraft ³⁾. Denne Concilie-Bestemmelse er det, som man ved Biskop Olaf Valg til Bergen havde for Die, og hvis Autoritet Erkebiskop Nslaf paaberaabte sig ved sin Stadfæstelse af Valget. Conciliet i Basel var saaledes for Diebliffet ikke ganske uden Indflydelse paa Nordens og navnlig Norges Kirkeforhold. Men nogen vidstrakt og gjennemgribende Kirkeforbedring, blev som bekjendt, ligesaa lidet paa det som paa det tidligere i Kofmits ubvirket. Paa ~~verne~~ arbejdede det imod ved alle Slags Kenter, fik først dets Kraft splittet ved sine Indsigelser og Forskyttelsesbud, og dernæst dets bedste Kræfter dragne over paa sin Side, indtil Conciliet saa at sige hændede af sig selv. Oplosningen af dets Levning i Lausanne den 16de April 1449 var ikke stort andet end en Form. Dets sidste egentlige Kraftyttring var, da det den 25de Juni 1439 affatte Pave Eugenius IV og den 5te November samme Aar valgte Modpaven Felix V i hans Steb. Men dette sidste Skridt formaaede man ei at forsvare med Eftertryk, og det levede saaledes til Conciliets eget Forfald og Undergang. Dets Pave blev kun af ganske Faa erkjendt. Man frygtede en ny Kirkesplittelse, og opgav efterhaanden meer og meer Conciliets Sag, idet man i samme Mon nærmede sig Pave Eugenius og hylde ham i gammel Underdanighed. Pavedømmet gif ogsaa denne Gang seierrikt, om end ikke usvækket, ud af Kampen mod Oplosningens og Religiøsitetens Fordringer.

¹⁾ Sagbr. IV. 317, 318; jfr. Pontoppb. II. 552. ²⁾ Pont. II. 568; Gvitt. nader 1437. ³⁾ Decretet findes hos Pontop. II. 556—561.

96.

Virgittinerordenens Udbredelse over de tre nordiske Riger. Munklifs Benedictinerkloster i Bergen omdannet til Virgittinerkloster. Anklager mod Virgittinerne. Kongen og Biskopperne tage sig af deres Sag.

Det omtalte store Møde i Bordingborg af Biskopper fra alle de tre nordiske Riger synes for en Deel, om just ikke nærmest, at være foranlediget ved Virgittinerordenens Stilling; i det mindste fandt paa Mødet vigtige Forhandlinger Sted angaaende den nævnte Orden. Denne havde nemlig nu udbredt sig til alle tre Riger, men havde ogsaa paa den anden Side fundet heftige Modstandere, som ivrede mod dens Grundvæsen og de deraf, som paastodes, oprundne Uordener inden dens Samfund. Dog før vi gaa over til at berøre disse Anklageposter mod Ordenen, maa vi omtale dens Indførelse i Norge.

Dronning Margreta havde i sin Tid næret megen Yndest for den hellige Virgittas Orden og for Badstena Kloster. Hun lod sig endog i 1403 optage i Ordenens Broderskab som soror ab extra ¹⁾). Baade Kong Erik og Dronning Filippa fulgte senere sin Fostermoders Exempel og viste sig yderst gunstlig stemte mod Ordenen; ogsaa Filippa lod sig optage som verdslig Søster i Badstena. Imidlertid varede det dog en god Stund, førend noget ret alvorligt Skridt blev gjort for at faa oprettet Klosters af St. Virgittas Regel i Danmark og Norge. En ejendommelig Banskælighed laa i det store Antal Medlemmer af begge Røn, der efter Regelen fordreves til et fuldstændigt Kloster, hvorved naturligvis Oprettelsen af ethvert saadant fra Ny af blev saare kostbart, især paa en Tid, da Svermeriet for Klosterlivet i det Hele var begyndt i høi Grad at kjølnes. Badstena Kloster i Sverige synes desuden længe selv at have tiltrængt de Gaver, som Ordenens Belyndere i alle tre Riger maatte ville yde. Dronning Margreta havde dog i sine sidste Levedage lovet et Virgittinerklosters Opførelse i Danmark og skænket Grund dertil i Skjæminge paa Laaland i Odense Biskopsdømme. Kong Erik gjentog dette Løfte under et Ophold i Badstena i 1413 ²⁾, og lagde strax kraftig Haand paa Verket ved at begynde de nødvendige Bygninger paa den af Margreta skænkede Grund, og ved i 1417 at opfordre i Christi Navn til at yde milde Gaver til Arbejdets Udførelse ³⁾. Saaledes opstod Maribo Kloster paa Laaland, der snart efterfulgtes af Mariager Kloster i Aarhus Biskopsdømme i Jylland. Udsendinge fra Klosteret i Badstena, Ordenens Moderkloster, forestod Indretningen af det i Maribo, og dannede dets første Befolkning; men det varede længe, før denne naaede det forestrevne Tal, og før Klosterets Bygninger bleve fuldendte.

¹⁾ Diar. Vadst. i Scr. r. Sv. I. 116.

²⁾ Sammeft. 132.

³⁾ Pontop. II.

Det var ganske naturligt at Kong Erik, ved Siden af sin Omhu for Maribo Kloster i Danmark, ogsaa maatte tænke paa et Birgittinerklosters Oprettelse i Norge. Men hvad som nu end fra Først af dertil kan have været Anstalten, — her arbejdedes ikke for Oprettelsen af noget Kloster fra ny af, men for Omdannelsen af et ældre Kloster til Bolig for Birgittinerne. Det Kloster, som man dertil ud-
saa, og som virkelig ogsaa blev omdannet, var Munklifs Benedictinerkloster i Bergen, et af Norges ældste og rigeste. Ganske uden Modstand skede imidlertid ikke denne Forandring, skjønt den længe i Stilhed synes at have været forberedt, og det med megen Slughed.

Da Jon Abbed af Munklif ved 1408 blev Skaaholts Biskop ¹⁾, fulgte en vis Stein ham i Abbedverdigeheden, en, som det lader, slog og hos Kong Erik vel anstreden Mand. Denne Stein var uden tvivl selv en Ynder af Birgittinerordenen, og kan derfor muligens hos Kong Erik have fremkaldt den første Tanke om en Forandring med det Kloster, hvis Forstander han var, — en Forandring, til hvilken ogsaa Klosterets samtidige Forsald og flette Tilstand kan have givet yderligere Opfordring. I Januar Maaned 1414 var Stein i Danmark, i Helsingborg, og har der uden tvivl holdt Overlægninger med Kong Erik om det antydede Niemed. For samme Sags Skyld synes han fra Danmark at have begivet sig til Badstena, hvor han findes at have været i Martz 1414. Høist sandsynlig staar ogsaa i Forbindelse med Kongens og Steins Plan, at denne sidste netop blev udseet af Kongen til at møde for Norges Vedkommende paa Conciliet i Konstanz. Det heber nemlig, at han indfandt sig der „for Norges Konge, sit Kloster og Linköpings Biskop“ ²⁾, hvilken sidste var Badstena-Klosterets Foresatte. Han maa altsaa antages at have været sat istand til at underhandle med Paven og Conciliet som Fuldmægtig for dem, som den paatænkte Forandring nærmest angik.

Imidlertid blev intet Afgjørende ved denne Velighed udrettet, maaskee paa Grund af det indtrædende Paveklifte ³⁾, og i 1418 sees Abbed Stein atter at have været hjemme ved sit Kloster. Først omkring 1420 traadte Planen aabenlystere for Dagen. Ved den Tid seer man, at Birgittinermunke med Abbed Steins Indrømmelse havde Tilhold i Klosteret, og at de havde en Haand med i Bestyrelsen af dets Ejendomme. Ved samme Tid mærkedes det ogsaa, at Stein ikke alene ingen nye Benedictinermunke optog i Klosteret, men end-
ogsaa arbejdede af al Magt paa at faa de ældre, som vare der tilbage, bortfjærnedes, saaledes at han endog til Slutning kunde paasta, at Benedictinerconventet der blot bestod af ham selv og een gammel og skrøbelig Broder. Da det nu ved Steins Slughed var bragt saa-

¹⁾ S. o. f. II. 451. ²⁾ S. o. f. II. 458 Not. 3. ³⁾ S. o. f. II. 559.

vidt, og Benedictinerconventets Forfald var blevet vitterligt, bragtes, som det lader, Sagen under nærmere Overveielse paa et Møde i Juni 1420 paa Laaland, hvor Kongen havde samlet hos sig flere af den norske Kirkes Biskopper, og blandt disse Aslak Bolt, der som Bergens daværende Biskop skulde have et Slags Tilfyn med Munklifs Kloster. Biskop Aslak maa ved denne Leilighed være bleven inddragen i Kongens Plan, om han ikke allerede tilforn har været vunden for den. Fra nu af optræder nemlig han som en Hovedtalsmand for den paatænkte Forandring. Efter Hjemkomsten til Bergen tilfrev Biskop Aslak den 10de September 1420 Pave Martinus V, at det norske Folks Hu stod til den hellige Birgittas Orden, og at det var et almindeligt Ønske at see den indført i Landet. Nu var Munklifs Benedictinerkloster, paa Grund af flere sammenstødende Uheld, næsten øde. Alles Dine, Kongens, Raadets og Almuens, vare henvendte paa dette som et passende Sted for Birgittinerne; to Munkte af denne Orden fra Maribo, som Kongen havde ladet reise om i Norge, havde fundet det i alle Raader hensigtsmæssigt; Abbeden og den eneste i Klosteret gjenværende Benedictinermunk havde endelig med Glæde samtykket i at ville indtræde i Birgittinerordenen, naar Pavens Tilladelse dertil udvirkedes. Biskoppen ansøgte derfor Paven om, at Munklif med sine Indtægter maatte overgaa til den nye Orden. Ansøgningen blev understøttet af Biskopperne Arne af Skaalholt og Ambjørn af Hamar, der vare nærværende paa den Tid i Bergen; og disse beraaede sig ligeledes paa Nordmændenes eenstemmige Ønske samt paa Umuligheden af at opretholde Munklif for Benedictinerne. Samtidig hermed gav Biskop Aslak ligesom og Abbed Stein og hans Convent sit Samtykke til at Munklif overdroges til Birgittinerne, saafremt Paven bifaldt dette.

Med disse Breve afreiste Abbed Stein samme Høst til Kong Erik, fik dennes anbefalingsbrev for Klosterets Overgang til Birgittinerne og ligeledes, paa hans Anmodning, et lignende af Keiser Sigismund, hvorpaa han begav sig til Rom. Ansøgningen blev nu foredraget for Pave Martinus, og denne gav den 26de November 1421 et gunstigt Svar. Paven erklærede sig tilbøielig til at føie Kongens Ønske og paalagde vedkommende Biskop, nemlig Aslak Bolt i Bergen, saafremt Benedictinerklosteret ikke ved Abbeden og Munkene kunde reformeres, da at forandre det til et Birgittinerkloster, hvilket det da siden bestandig skulde vedblive at være. Klosterets Abbed og Munkte af Benedictinerordenen skulde, hvis de forlangte det, optages i Birgittinerklosteret, og dette skulde for Fremtiden nyde alle de Fordele, som vare Ordenens øvrige Kloster indrømmede¹⁾.

¹⁾ Munklifs Brevbog Udg. af Munch 17—19.

Det var nu kommet til Alvor med Munklifflosterets Omfjebning. Men nu fremtraadte ogsaa Modstanderne af den forehavende Omformning med kraftige Modforestillinger. Der viste sig at vore tvende Partier. Paa det ene, der onskede Forandringen, stod Kongen, Biskop Aelaf og Abbeden Stein; paa det andet, der onskede Benedictinerconventet opretholdt, stod Forstanderne for de ældre Klostre i Bergen og dens Omegn, hvilke rimeligvis med Hjaeve Dine have seet de nye Birgittineres Begunstigelse paa en ældre Ordens Betofning. Naermest laa for Diebliffet Sagens Afgjorelse i Biskop Aelafs Haand; men han havde allerede erklaret sig for Omformningen. Han havde i sin Indstilling til Paven yttret, at da han personlig vifiterede Klosteret, havde han der kun fundet Abbeden og een Broder, begge nedtyngede af Almsdom. Ved disse var det umuligt at reformere Klosteret, der allerede havde lidt meget baade i aandelig og verdslig Henseende ¹⁾. I Modsaetning hertil erklarede imidlertid Abbed Thorkel af Lyse og hans Kistercienserconvent, Prædikebrodrenes Prior Johannes, og Minoriterens Guardian Gerlaf samt begge disse Conventer, i et Vidnesbyrd af 10de Januar 1422, at Benedictinerklosteret Munklif var forsynet med alle fornødne Bygninger, dets Kirke med tilhørende hellige Kar og Boger, at det havde tilstrækkelige Indtægter af alle Slags, og at otte Munkte, der havde aflagt Løftet, „som oftest“ der opholdt sig. Men Abbeden gjorde sig, med Biskoppens Hjaelp, al Umag for at faa disse Munkte ud af Klosteret og den hellige Benedictus's Regel afskaffet. Han havde indtraengt Munkte af Hrelserens Orden i Klosteret, og paa mange Maader vist svigfuld Uvillie mod de derværende Brodre af Benedictus's Regel. Han havde endog bragt det dertil, at nogle af disse holdtes i Fængsel af Biskoppen, og de øvrige frygtede at berøves Klosteret, hvis de ei ved deres Ordens Fædres Hjaelp kunde reddes ²⁾.

Biskop Aelaf havde dog, som sagt, Pavens Bemyndigelse og Kongens Ønske at støtte sig til, og foretog Omdannelsen. Han løste, paa Abbed Steins Forlangende, denne fra hans Løfte til den hellige Benedictus's Regel, efterat han havde opgivet sin Abbedverdigthed i Biskoppens Hænder; hvorpaa Stein af Biskoppen modtog Birgittinerordenens Dragt og aflagde nyt Løfte overensstemmende med den hellige Birgittas Regel. Og nu forandrede Biskoppen Klosteret til et St. Birgittas Kloster, idet han indførte Brodre og Søstre fra Maribo i virkelig Besiddelse af Klosteret med alle dets Ejendomme og Rettigheder ³⁾.

For at Forandringen kunde have fuld Gyldighed udkrævedes Pa-

¹⁾ Munklifs Brevb. 21.

²⁾ Langes Klh. 1ste Udg. 776—777.

³⁾ Munkl.

Brevb. 21—22.

vens endelige Stadfæstelse af hvad der var steet; og om denne ansøgte nu Kong Erik. Men forinden den indløb, gjorde Modstanderne endnu et Forsøg paa, om muligt, at forstyrre Foretagendet. Prædikebrødrenes Prior, Peter Oldemarket, Minoriternes Guardian, Gerlaf Gruter, en Chorsbroder ved Apostelkirken, Johannes Streløv, og Johannes Leffardi, Prest til St. Peter, Alle i Bergen, udsædte den 5te Januar 1424, til Fordeel for en efter deres Paastand brøstholden Broder Johannes van dem Berge af Benedictinerordenen i Munkliff, en ny Erklæring, tilset til den tydske Geistlighed i Almindelighed og til visse Klosterforstandere i det nordlige Tydskland i Særdeleshed, — i hvilken Erklæring Abbed Stein og tildeels ogsaa Biskop Alsat paa det skarpeste angrebes. Stein, hed det, havde uretfærdigen udjagt hin Broder fra Klosteret, og da han af Frygt havde taget sin Tilflugt til Prædikebrødrene, havde Stein bannsat baade ham og Prædikebrødrenes Prior, samt alle Andre, som hjalp den betrængte Broder. Prioren havde stevnet Abbeden for Biskoppens Domstol, men han havde ikke mødt. Forud havde Stein for Birgittinermundens Skyld, hvilke han forlængst havde indbragt i Klosteret, tilsat dette Gode og Menodier; og han havde foretaget tre Udenlandsrejser, og engang endog været tre Aar borte for at bevirke Klosterets Ophævelse. Han havde i lang Tid ingen Broder villet optage, uagtet flere andre Prester havde ønsket at indlemmes i Ordenen; og af de otte Brodre, der fandtes ved Klosteret, havde han fordrevet nogle ved Logn og Falskhed og kjøbt andre til at forlade det. Nogle havde han endog faaet Biskoppen til at fængsle, og han havde berøvet Munk, der i 14 Aar havde været i Regelen, deres Dragt. Alt dette havde han gjort for at udrydde Benedictinerne af Klosteret og gjennemdrive sin Vilje med Hensyn til Birgittinerens Indflytning ¹⁾.

Det er meer end sandsynligt, at der i begge Parters Fremstilling findes store Overdrivelser, og at Abbed Steins Fremfærd ingenlunde i Et og Alt har været løslig eller rebellig, ligesaa lidt som Biskoppen. Pave Martinus selv maa ganske vist have næret nogen Tvivl, efter som hans endelige Stadfæstelse paa Forandringen længe udeblev. Men omstøder sekrede dog Birgittinerens Parti, og den 15de Juni 1428 udsædte Martinus fra Rom sin Stadfæstelses-Bulle, hvorved Omstændingen af Munkliffs Kloster fuldkommen bekræftedes ²⁾.

Munkliff var da fra nu af et Birgittiner-Kloster. En Deel Brodre og Søstre vare allerede indflyttede fra Maribo, og snart kom efter fra selve Moderklosteret i Badstena. Det varede imidlertid endnu en Stund, før den nye Stiftelse kom i sin fuldkomne Orden.

¹⁾ Langes *Alh.* 1ste Udg. 777—780, 2den Udg. 288.

²⁾ Munkliffs *Brevb.* 19—22.

1427 finder man, at en Generalconfessor allerede har været ansat af Brødreconventet istandbragt. Men først i 1434 erkjendte Moderklosteret i Badstena Stiftelsen som fuldvæds, idet nemlig Badstenas Prioritissiger: „i dette Aar begyndte Medlemmer af vor Orden at opstaa i Munkhills Kloster i Bergen, hvilket før havde tilhørt Brødre af den hellige Benedictus's Orden“¹⁾. Først ved den Tid er da rimeligvis en Abbedisse bleven indviet til Klosterets overste Forstanderske, og Søstrenes ligesaa vel som Brødrenes Samsfund blevet indført²⁾.

Men imedens Birgittinernes Orden saaledes, under Kong Eriks gamle Beskyttelse, udbredte sig og slog Rod i alle de tre nordste Riksriger, trak sig, som allerede yttret, et Uveir sammen over den fra uden, og det truede Ordenens Tilværelse i det mindste i dens oprindelige Lande. Samlivet mellem Søstre og Brødre, rigtignok under paastod en streng Afsondring, men dog i eet og samme Kloster, synes tidligt at have vaakt Betænkeligheder hos En og Anden, og at have sat de Tunger i Rørelse og onde Rygter i Omløb. Uden tvivl har det meget bidraget den Demstandighed, at den første Abbedisse i Badstena, Ingegerd Knutsdatter, sjønt hun var den hellige Birgittas Datterdatter, dog ingenlunde viste sig det hende betroede Embede værdt, men værtimod førte et saa letfærdigt Levnet, at man nødtes til at straffe hende afstræde³⁾. Dette kan nemlig ikke andet end have vaakt Opsigt, og givet Anledning til at Mange drog Slutninger fra hendes Udsædelse til Livet i det hele Klostersamsfund.

En Augustinermunk ved Navn Johannes fremkom endelig med en offentlig Anklage mod Ordenen, idet han paastod, at Romverens og Konstens Samvær i eet Kloster, trods den paabudne strenge Afsondring, foraarsagede et utugtigt Levnet, og at man derfor burde iwerkstille en Adskillelse af Klostrene, saaledes at hvert Kjon fik sit særskilte. Denne Anklage virkede, at i 1428 en Stevning udgik fra Rom til Ordens Forstandere at møde i Lybel for at afgive Oplysninger for den i Sagen bestiftede Dommer, en Kardinal Johannes⁴⁾. Svovls denne Stevning blev aflydt, og om Sagen i Lybel er bleven røgt med Alvor, vides ikke; men saameget sees, at Ordenens Anklagere i den hængang ere blevene bragte til Læusshed. Thi paa Conciliet i Basel hævede sig igjen Stemmer mod Ordenen, baade med Hensyn til de blandede Klostre og til den hellige Birgittas Aabenbaringer; og i

¹⁾ Ser. r. Sv. I. 152. ²⁾ Om hele denne Forandring set Langes Riksh. 124—126, 458—472, 775—780, 2den Udg. 280—294. ³⁾ Egbr. III. 851; jfr. Diar. Vadst. Ser. r. Sv. 116, 131; i Diktet er imidlertid ikke talt om Aarsagen til hendes Resignation. ⁴⁾ Pontop. II. 550 f. under 1428; jfr. m. Diar. Vadst. Ser. r. Sv. I. 147.

1433 udgik fra Conciliet en Stevning til Confessor og Abbedise i Badstena at møde i Basel. Dette vakte Forbauselse og Ungstighed hos den Ordenes saa hengivne Kong Erik, og har ganske vist ikke bidraget lidet til, at han paa den før omtalte Herredag i Bordingborg, i Sommeren 1434, samlede om sig saamange Biskopper. Han behøvede nemlig bispes Hjælp for at kunne optræde med Eftertryk som Birgittinerordenens Talsmand hos Conciliet, — og han fik den. Selv udsædte han den 3die Juli fra Bordingborg en Anbefalings- og Forsvarsskrivelse for Ordenen, og det samme gjorde tolv af de tilstedeværende Biskopper af alle tre Riger med Erkebiskopperne af Lund og Nidaros i Spidsen ¹⁾. Indholdet af begge Skrivelser var en Erprisning af Ordenens Stifterinde, af dens egen Fortjeneste og af dens Medlemmers verdige og ophbyggelige Levnet. Hertil føiedes en Forsikring om at Affondringen mellem begge Rion i Kloistrene overholdtes med Strenghed og vernedes ved Bygningernes henfigtsmæltige Indretning; ved faste og vel vedligeholdte Mure, der adskilte Soternes Boliger fra Brødrenes; — noget som næsten alle Biskopper kunde bevidne og navnlig de, som vare Birgittinerklostrenes Distrikter. Ogsaa den hellige Birgittas Aabenbaringers Bog anbefales paa det varmeste.

Disse tvende Skrivelser bleve foredragne for Kirkemødet den 2de Martz 1435. Mange af de forsamlede Fædre vare allerede forud gunstig stemte mod Ordenen, og da den nu saa varmt blev forsvaret af de nordiske Rigers baade geistlige og verdslige Værdighed, ligesom og af de nordiske Kirkers fuldmægtige Sendebud til Conciliet, — saa gik Birgittinerne med Seier ud af Kampen. Ordensreglerne bleve usforandret bestaaende, og den hellige Birgittas Aabenbaringer erkjendtes for egte og guddommelige ²⁾.

Erkebiskop Nislas var efter den store Herredag endnu den 27de August 1434 i Danmark. Paa nævnte Dag udsædte han nemlig i Kjøbenhavn en Kvittering til Kong Erik for dennes Gave af 300 Kobler til Nidaros's Kathedralkirke, til Beforsning af en stadig Samvæng der. De 100 af hine Kobler udbetaltes Erkebiskoppen, medens de øvrige 200 afskittedes paa Nislas's Formands, Erkebiskop Nisels, Gjæld til Kongen ³⁾. Nislas Volt har saaledes ikke vendt

¹⁾ Erkebiskopperne Peter af Lund og Nislas af Nidaros, af Guds og det apostoliske Sædes Naade, Biskopperne Rafne af Dønsø, Johannes af Roskilde, Jon af Oslo, Sigge af Skara, Audun af Stavanger, Thomas af Strengene, Herman af Viborg, Peter af Hamar, Gerard af Børglum og Severin af Farsøerne. Egdr. IV. 319, 584—588. ²⁾ Egdr. IV. 318—321; Pont. II. 565 f. ³⁾ R. Dipl. II. 537; jfr. o. f. II. 486.

ikke tomhændet tilbage til sin Kirke fra sit her omtalte Ophold i Danmark.

97.

Biskop Aslak træder at genoplive Provinzialconcllierne. Concllium i Bergen 1435, i Oslo 1436.

Som et Bevis paa Erkebiskop Aslafs Sands for sit Kalb som Metropolitan og for den norske Kirkes Lærv bør det regnes, at han gik at bringe de norske Provinzialconcllier igjen tillive som Organer for Nationalkirkens lovgivende Myndighed. Der findes vistnok enkelte Spor til, at saadanne Concllier have været afholdte efter Erkebiskop Olafs Dage, og dette er ogsaa i det Foregaaende paavist; men baade havde de, saavidt skjønes, været yderst sjældne, og ingen særlige Conclliebestemmelser eller Statuter have paa dem været udarbejdede. Erkebiskop Olaf af 23de August 1351 fra Provinzialconcllet i Nidaros ¹⁾ ere de seneste, som fra det 14de Aarhundrede gik; og fra det 15de findes ingen før Erkebiskop Aslafs, hvilke aabenssere slutte sig til hine Olafs som de nærmest forudgaaende. Og dem begge ligger et Tidsrum af ikke mindre end 85 Aar, i hvilke Kaa den lovgivende Myndighed, som det tilkom den norske Kirke i særlige Anliggender at øve gennem sine Provinzialconcllier, havde været ubenyttet. Det baselste Kirkemødes Forhandlinger have uden tvivl været en Spore for Aslak til atter at sætte dem i Gang, og det Fare, der under Statsstyrelsens stedse tiltagende Forvirring i de omkringliggende Riger truede den norske Kirkes Selvstændighed, kan maaskee gættedes have virket Sit til, at han søgte ved Provinzialconclliernes Genoprettelse at give Landskirken en større Fasthed.

Erkebiskoppen bestemte sig til at afholde i 1435 et Provinzialconcllium i Bergen, og han havde foreløbigen talt herom med nogle af de Lydbiskopper, hvilke fandt Tingene hensigtsmæssige og gav den sit Kalb. Erkebiskoppens Kaldelse udgik, og det ikke alene til Provinssens Biskopper og Kapitler men ogsaa til dens øvrige høje Prælater og løfterforstandere. Den for Mødet fastsatte Tid synes at have været August Maaned. Erkebiskoppen ventede sikkert, at de Biskopper, som sædvanlige Forhindringer ikke afholdt, skulde møde personlig. Men da man kom til Bergen, forled den bestemte Tid uden at nogen Biskop optraadte sig. Fra nogle kom vistnok Fuldmægtige, der fremsførte Undersøgelser, hvilke dog Erkebiskoppen ikke for alle fandt fyldestgjørende; andre derimod sendte hverken Fuldmægtige eller Undersøgelser. I den samme Ubesluthed eller Gjenstridighed gjorde ogsaa flere Kapitler og nogle Abbeder og Prælater sig styrbidige.

¹⁾ S. o. f. II. 343—347.

Om denne usømmelige Afærd var forsættlig og forud overlagt, og saaledes en Jttring af visse Biskoppers og Prælaters Uvillie og Opsættighed mod deres Metropolitan, — eller om den kun har været en Følge af den i længere Tid raadende Slaphed i Kirkestyrelsen, og Uvantebeden med Provinzialconciller, — dette lader sig ikke med Sikkerhed afgjøre. Det første synes imidlertid ei ganske utroligt; og Erkebiskoppen maa med Hensyn til nogle af de Udeblevne virkelig have fortolket deres Opsættelse paa sin Maade. Han udstedte nemlig den 2de August 1435 fra Bergen en Kundgjørelse, hvori han bittert beklagede sig over den mod hans Raadelse og Befaling udviste Foragt, og tillige, ifølge Overlæg med de tilstedeværende Geistlige og med deres enstemmige Samtykke, erklærede dem, som modvilligen eller uden at angive fyldestgjørende Undskyldning vare udeblevne, for at være faldne i Straf overensstemmende med de canoniske Forskrifter. Han henvendte dette til alle dem, som havde undladt at sende faldmægtige, men navnlig til Biskopperne Jon af Oslo, Thomas af Drkneserne og Peter af Hamar, hvilke han betydede, at de ifølge visse opgivne canoniske Bestemmelser, selv havde udelukket sig af deres Medbrødres Samfund, indtil de paa en følgende Synode vare afløste og deri igjen optagne, — og til Solve Abbed af Halsna, hvilken han suspenderede fra Embedet, indtil han havde givet passende Opriisning og var bleven løst af Erkebiskoppen¹⁾.

Man ser, at Erkebiskop Olaf tog Sagen ganske alvorligt, og at han ikke vilde lade dem, som han ansaa for mest skyldige af sine Udeblevne, slippe ganske urevsede fra deres Opsættighed. Det er allerede mærkeligt nok, at de to for Modvillighed anklagede norske Biskopper netop ere de danskkøbte Jon af Oslo og Peter af Hamar. Har Erkebiskoppen maaskee især villet dem til Vids paa Grund af deres Nationalitet? eller fordi han ansaa dem som Formænd og Ledere for et danskt Parti i Norge, der arbejdede for Danernes Indflydelse i dette Rigets Anliggender til Glæde for dets Selvstændighed og dens egne Børns Ret? Ganske usandsynligt er det ikke, at slige eller lig-

¹⁾ Erkebiskoppens Brev, der giver Underretning om det her fortalte, findes hos Pontop. II. 563—565 (est. Afstr. i Barthol. III. 844—847?). At Bp. Olaf af Bergen ikke var tilstede, havde sin gyldige Grund deri, at han tilligemed Thorleif Provst til Apostelkirken netop dengang, i August Maaned, vare med en heel Deel af det danske Rigetsaad i Kongens Erinde i Stockholm for at underhandle med de Svenske i Anledning af Urolighederne i Sverige (Sabot II. 91; Egber. IV. 104). Bp. Jon af Oslo findes vist nok ogsaa i dette Aar at have været i Stockholm, uden tvivl i Kongens Erinde, og Bp. Olaf tilforordnet; men dette var senere, nemlig ved Midten af October, saaledes at dette neppe kunde undskyldte hans Udeblivelse fra og Ringeaag for det tilfagte Concilium i Bergen. Sabot II. 98, 99; N. Dipl. II. 540.

nende politiske Bevæggrunde kunne have gjort sig gjældende hos Aklaf ved Siden af hans Omfarg for sin Kirkes Lary. Man maa mindes, at Aklaf i sin Tid var bleven tilfidesat for Biskop Jons Formand paa Grund af Dronning Margretas Partifshed for sine Landsmænd ¹⁾). Den Omstændighed kan vel tænkes at have efterladt et Nag i hans Sjæl. Senere viste han sig, som man vil komme til at see, mindre end gunstig stemt for Vedligeholdelsen af Norges Forbund med Danmark, og for Antagelsen af den Konge, de Danske eenfaldigen havde udvalgt.

Uagtet saaledes ingen af Nidaros's Lydbiskopper mødte personligen i Bergen, og uagtet Forsamlingen der synes at have været høist usfuldstændigen besøgt af Norges Geistlighed, saa betragtede Erkebiskoppen den ligesuldt som et lovligt Provincialconcilium og lod den raadslaa om og fatte Bestemmelser i flere ganske vigtige Sager.

Blandt disse var en, som udgik fra det almindelige Concilium i Basel. Dette havde besluttet, at i Lighed med hvad der var paalagt i de øvrige under den romerske Kirke hørende Lande, ogsaa i de nordiske Riger Halvdelen af Tienden, eller, som det ogsaa kaldtes, den tyvende Penge (vicesimus denarius), skulde afgives til Conciliets Underholdning og visse andre af det bestemte Diemed, og det havde i den Anledning under 19de Februar 1434 udstedt den fornødne Skrivelse, hvorved en Canonicus af Slesvig, Ericus Bundonis, udnævntes til Overindsamler ²⁾). Imod dette Valg af Overindsamler stede Indsigelse af de i Bordingborg i Sommeren 1434 samlede Metropolitaner, paa Grund af, at den Valgte, som Holsteiner var Kong Eriks og dennes Rigers Fiende ³⁾). Siden maa Sagen være bleven ordnet paa en anden Maade, og nu var for Norges Bedkommende Biskop Audun af Stavanger udnævnt til Hovedindsamler. Dennes Fuldmægtig, Gunnar Erikson, Chorsbroder af Stavanger, indfandt sig paa Mødet i Bergen, fremlagde der, den 22de August 1435, det baselste Conciliums Bulle, og udbad sig af Erkebiskoppen, efter Overlæg med det forsamlede Klerus, et afgjørende Svar med Hensyn til den i Bullen paabudne Halvtiende. Der blev besluttet, at hvad der allerede var samlet til Conciliets Bedste i den norske Provins skulde overleveres Indsamleren, og det tilbagestaaende være indkrævet inden Kyndelsmesse næstkommande (2den Februar 1436). Man besluttede derhos, at hele denne Sum, under Indsamlerens Dypsyn, skulde deles i to ligestore Dele, hvoraf den ene skulde udbetales til Conciliet i Basel, den anden anvendes til Omkostningernes Dækkelse. Dette synes imidlertid at have gjældet en Collect, der var foranstaltet, før Bullen om Halvtienden endnu var kommen til den norske Kirkes Kundskab.

¹⁾ S. o. f. II. 450. ²⁾ Afstr. i Baslens Brevbog, efter Lange. ³⁾ Smits.

Thi Erkebiskoppen og Klerus, heder det, sandt tillige, at ingen ny Collect burde paalægges den norske Kirke, førend den her omhandlede var kommen det hellige Concilium tilhænde; især da der i Bullen udtryffeligt var bemærket, at hvis nogen Collect forhen maatte være gjort i lignende Diemed, denne da skulde fradrages, — og det nu var rimeligt, at den omtalte Sum vilde findes at udgjøre ligesaa meget om ikke mere end den paabudne Halvtiende. Der maatte ogsaa tages Hensyn til de Krige, der havde uroet Norge, til hvad dette Land havde lidt ved Brænden, Ran og Pest, til de geistlige Beneficiers aarlige Afstagen og til Kirkens, Geistlighedens og den hele Menighedens ulykkelige Tilstand, der længe havde været og endnu varede. Derfor bad Klerus Erkebiskoppen, at han i den Skrivelse, han snarest muligt udfærdigede til det hellige Concilium, vilde anføre disse Grunde og andre de kraftigste, han formaade at paapege, til Geistlighedens Undskyldning ¹⁾. — Man ser, at den norske Geistlighed har søgt sig opfordret til at understøtte den almindelige Kirkeforsamling med Pengebidrag, som den rimeligvis selv har bestemt, men at den gjerne paa en god Naade vilde unddrage sig for en fast Skat i hint Diemed efter Kirkeforsamlingens Paabud. Denne Sag kom imidlertid, som vi senere skulle see, under fornyet Overlægning.

Tvende andre Sager kom under Raadslagning paa det heromhandlede Møde og afgjordes ved en Bestemmelse (statutum), som Erkebiskoppen udfærdigede i Skrivelse af 24de August.

Den første Sag angaar en overtroisk Helligholdelse af Løverdagen. Det var kommet Erkebiskoppen for Dre, at man paa forskellige Steder af Riget, „deels af Naturens Strøbelighed, deels af Djævelens (pükans) Forvildelse og Tilskyndelse“, havde dristet sig til at optage og holde Helger, som hverken af Gud eller den hellige Kirke ere forordnede eller samtykte, men tvertom stride mod begge Bud, „navnligen Løverdags helg, som Jøder og Hedninger pleie holde, men ei Christne“. Det er strengeligen forbudet — heder det — i Kirkeloven, at Nogen maa holde eller fra ny af optage Helligdage udenfor dem, som Paven, Erkebiskop eller Biskopper fastsætte. Søndagen helligede Gud selv paa mange Naader: da opstod han, efter at have frelst Mennekeheden ved sin Pine og Død; og paa Søndagen sendte han sine Apostle sin hellige Aand. De andre Helger, som ere opførte i Christenretten, have Guds Benner siden forordnet i Kirken „Guds Hellige til Hæder og de syndige Menneker til Retledning af deres Synder“, skjønt nu — lægges til — findes Exempler nok paa, at mange grove Synder, som alle Christne burde vogte sig for, be- drives paa disse Dage. Af den Grund har Erkebiskoppen, med de

¹⁾ Affr. i Barthol. III. (D) 841—844.

paa Provincialconcilium i Bergen samlede Geistlige, fastsat, „at Lø-
verdagshelg herefter ingenlunde maa tilstedes videre end som Christens-
retten byder“. Alle skulle vogte sig for denne store Ufkit under Kir-
kens Straf. Men er der Noget, som paa den Dag heller end paa
andre vil af Guds frygt gjøre godt, „da faste han, eller gjøre sin Ka-
thedralkirke, Kloster eller Fattige Almisse af retfærdigt Erhverv, hvil-
ket han paa Løverdagen vinder ved Udroning eller andet skjelligt Ar-
bejde“. — Den her omtalte og forbudne Ufkit antyder vel neppe no-
gen farlig Fortjærlighed hos Nordmændene for Jødedommen, eller
nogen egentlig Branglære, som blandt Almuen havde udbredt sig, men
kun en Mistydning af Kirkelæren, hvilken let kunde give Fremmede
Anstød og fremfalde ugunstige Domme fra deres Side om den norske
Kirkes Rettroenhed.

Den anden Sag, der ved nævnte Skrivelse afgjordes, angaar
u berettiget Væltteri navnlig af Munkene. Erkebiskoppen —
heder det — har ligeledes erfaret, at blandt Ufkitte i hans Provins,
hvilke bør udryddes, findes ogsaa den: „at Klostermænd og Andre
hvilkesomhelst fare og tigge Almisse hvor dem lyfter, af det ene Bi-
skopsdømme og i det andet, uden Biskops eller Kapitels Lov eller Vi-
dende“. Heraf kan stor Avind opstaa mellem Klostrene, især deraf,
„at det Kloster, som har mange Brødre, sender hver paa sit Sted og
faar derved flere Penge, end det maaskee behøver, hvilket da unddra-
ges dem, som god Ret have at bette (terminera, terminare) i Biskops-
dømmet“. Denne Ufkit forbydes aldeles. Ingen maa tigge Almisse
i noget andet Biskopsdømme end det, hvori deres Kloster er, med
mindre de have særligt Lov af Biskop eller Kapitel der, hvor de ville
tigge. Men Brødre, som komme i denne Hensigt fra andre Lande,
skulle have dertil særligt Lov af Erkebiskoppen og angjældende Biskop
og Kapitel. Dem som anderledes tigge, skulle Klerkerne eller de som
have Provsteombud deri hindre, og det af dem Indsamlede skal halvt til-
høre Biskoppen og halvt Presten eller Provsten, som hindrer Indsam-
lingen. Vægmand maa under Kirkens haardeste Straf ei hindre Al-
missesindsamling ¹⁾. — Nærværende Bestemmelse antyder de store
Misbrug, som ved Munkenes, og vel især Tiggermunkenes Almisse-
betten har gaaet i Svang, — Misbrug, som gjorde en særdeles Op-
mærksomhed fra de Verdsliggeistliges og især Sognepresternes Side

¹⁾ Den Skrivelse af Erkebiskoppen, som indeholder de toende her anførte Artik-
ler, er paa Norsk og findes i Ufkrift ved Arne Magnusson i Barthol. III.
(D) 835—838. Det maa dog herved bemærkes, at Brevet her er dateret:
St. Bartholomæi Dag (24de August) 1438 (M. C. D. XXXVIII). Men da
i Brevets Indhold det af ingen Lybbiskopper besøgte Concilium i Bergen be-
stemt antyder, saa maa Aarstallet 1438 grunde sig paa en Felskrivning eller
Fellæsning og bør rettes til 1435 (M. C. D. XXXV).

nødvendig. Det kan imidlertid vel ogsaa hende, at heri disse sidste gamle Røringensid mod Tiggermunkene skinter en Smule igjennem.

Endelig indbragtes for Provinzialconciliet den 25de August en Klage af Olaf Bjørnsøn, Chorsbroder til Apostelkirken i Bergen, gungaaende Canonikat, Præbende og den hellige Olafs' Alter i Oslo Kathedralkirke, hvilket han i den romerske Kurie havde udvirket sig tildeelt, men som Oslos Biskop og Kapitel forholdt ham. Det oplystes, at Olaf havde utvivlsom Ret til det nævnte Canonikat, Præbende og Alter, og at han var uretfærdigen behandlet ved at forholdes dem. Baade Erkebiskoppen og de øvrige paa Conciliet Tilstedeværende domte Olafs Paaskand retmæssig, og at de i hans Sted indtrængte Personer skulde fjærnes, uanseet de gjorde Indvendinger: at de nævnte Beneficier vare opgivne mindre end de virkelig vare, og at Præbendens var tillagt Erkeprestens Embede. Det paalagdes derfor i Erkebiskoppens Skrivelse af samme Dag Biskop Jon og hans Kapitel at oplyse Olaf i Oslo Kirke som Broder og Medcanonicus og overdrage ham de omhandlede Beneficier, indsætte ham eller hans Fuldmægtig i deres Besiddelse og forsvare ham deri. Skulde imod Formodning den fraværende Biskop (vester dioecesanus in remotis agens), eller hans Biskar undslaa sig for at bringe dette i Udøvelse, da skulde Kapitlets Medlemmer (capitulares) paa egen Haand udføre det paabudne inden een Maaned efter Modtagelsen af Erkebiskoppens Brev, under den Straf, som den apostoliske Skrivelse indeholdt. — Man finder, at det osloffe Kapitel har adlydt. Ved Brev af næstpaafølgende 11te November erklærer det at have modtaget Olaf som Medbroder, tildeelt ham hans Sæde i Choret (stallum in Choro) og Stemme i Kapitlet ¹⁾.

De Bønheligheder, som vare indtrufne med Provinzialconciliet i Bergen, affrækkede ikke Erkebiskop Aslak fra fort efter at sammenskalde et nyt, og dette blev holdt i Oslo, i December Maaned det følgende Aar 1436. Vel lader det ikke til at have været ret talrigt besøgt, men Metropolitanen var dog ikke som i Bergen den eneste tilstedeværende Biskop, og Forsamlingen har saaledes sit rette Præg. Foruden Aslak nævnes Biskopperne: Audun af Stavanger, Olaf af Bergen og Peter af Hamar som nærværende. Denne sidste maas altsåa være falden til føie; hvorimod man bliver i Uvisshed om Biskop Jons Forhold, da han ikke var paa Conciliet, skjønt dette holdtes ved hans egen Kirke. Foruden Biskopperne vare tilstede fuldmægtige Rammifer fra alle de fem norske Kathedralkirker's Kapitler, nemlig to fælles for Nidaros's og Oslos, og to for hver af de tre øvrige Kir-

¹⁾ Det osloffe Kapitlets Brev, hvori Erkebiskoppens er indtaget, findes i *Affr. i Barthol. III. (D) 838—841.*

fers Vedkommende. Conciliets vedtagne Bestemmelser bleve denne Gang efter gammel Skik sammensattede i Statutform, opsatte paa Latin og udfærdigede den 20de December under Biskoppernes og Raadherrens Segl. De udgjøre 21 Artikler af følgende Indhold.

Efter den sedvanlige Indledning og en Opfordring til alle Geistlige at være lydse, fredelige og beskedne, sluttige i Betragtning og Prædiken, bestemmes: 1) Den hellige Birgittas Fest skal høitideligholdes som dobbelt (som en af første Rang) i hele den nidaroske Provins. — 2) Ligesaa den hellige Annas Fest. — 3) De ældre Straffe indskræpes for den, der tilføier en Biskop af den norske Provins nogen som helst Overlast. — 4) Hvo, som begaar nogen Volds handling mod en Kannik ved nogen Kathedralkirke, mod en Prælat ved nogen Kollegiatkirke, eller mod nogen som helst Klerk af de hellige Høysesgrader, straffes efter forudgaaende Paamindelse ved Forbud og Ban. — 5) Kjøbøres Tiende og Varetiende (varningstiund), Skibstiende og „Rudsagers“ (Nybningsagers?) Tiende i Nidaros's, Bergens og Stavangers Biskopsdømmer skulle retteligen erlægges overensstemmende med hvad der er fastsat i Foreningen mellem Kronen og Kirken (af 1277) samt i Christenretten (Tons) under Bod af to Skilling Sterling efter almindelig Burdering. — 6) Alle Kjøbmænd, af hvilket som helst Folkesæd, giste og ugiste, naar de sidde Vinteren over, skulle betale personlig Tiende efter gammel Sedvane. — 7) Biskopstienden og Tienden til Kirkenes Bygning måa Ingen opræve eller anvende uden vedkommende Biskops eller hans Provsters Samtykke og Befaling. — 8) Det tillades Alle og Enhver een Gang daglig at nyde Mellemad paa Onsdagene og Løverdage i Kvatembermåsen foran Trinitatismesse og Michaëlsmesse. — 9) Alle Sogneknekt af begge Køn, giste eller ugiste, som nære sig selv, skulle hvert Aar i sine Sognkirker offere paa Høialteret følgende Dage: Juledag, Omstjærrelsens Dag (Nypaarsdag), Epiphania (Helligtrekongersdag), Mariae Knefelses Dag, Mariae Bebudelsesdag, Paaschedag, Himmelfartsdag, Pintsedag, Christi Legems Dag, Johannes den Døbers Dag, Apostlerne Petri og Pauli Dag, St. Olafs Dag, Mariae Himmelfarts Dag, Mariae Fødselsdag, Allehelgens Dag, Kirkens Indvielsesdag, og Kirkens Skytshelgens Dag, — under Bod af to Skilling Sterling efter almindelig Burdering. — 10) Det forbydes under samme Bod at høitideligholde Løverdagen ved Afhold fra Arbejde paa Jobernes Vis. — 11) Ingen Mand eller Kvinde, som indtræder i andet Egteskab, bør modtage Kirkens Betsignelse, med mindre den ene af Egtefolkene eller begge ikke i første Egteskab have modtaget Betsignelsen; thi da skal den meddeles dem i det andet. De Præster, som med Vidende velsigne det andet Egteskab, gjøre sig skyldige til Sus-

pension fra Embedet og kunne kun løses ved sin Biskop. — 12) Hvo som uretmæssigen tilegner sig eller anvender afdøde Klerkers Gods, anderledes end fastsat i det af Erkebiskop Olaf afholdte Provincialconciliums Bestemmelser, han vide sig at være falden i den der opstillede Kirkestraf. De afdøde Klerkers uden Testamente efterladte Gods skal deles efter Rettens Medfør. — 13) Alle Manddrabere i Nidaros's Provins, af hvad Stand de end ere, falde i Ban ved selve Gjerningen, ligesom hidtil ifølge gammel Lov er iagttaget. De skulle indfinde sig ved Kathedralkirken for at mddtage i Ydmygghed sin Pönitens af den almindelige Pönitentiarius og derhos betale sin Pengebod. Hverken de eller andre offentlig pöniterende skulle indledes paa noget andet Sted end i Kathedralkirkerne paa de bestemte Tider; og ingen Provst, Klerk eller Munk maa fordrifte sig til at løse saadanne eller indføre dem i Kirken uden ifølge Biskoppens særlige Befaling. De som handle herimod falde ved selve Gjerningen i Bans Straf ifølge Erkebiskop Paals Statut, med mindre, paa Grund af Stedets Fjernhed, anderledes forordnes af vedkommende Biskop. Manddraberne skulle uophødelig efter Drabet ile til Kathedralkirken for at erholde Afløsning. Men hvis Noget forsættelig og uden lovligt Forsald døler hermed, da skal den som løser ham, i samme Mon som Drabsmanden udfætter sin Færd, forøge hans Pönitens. Ingen Munk eller verdslig Geistlig maa forresten paa nogen Maade meddele en Manddraber midlertidig (ad cautelam?) Afløsning, men henvide dem til deres Biskopper for at løses. — 14) Den canoniske Andeel (canonica portio) som kaldes „Utsferd“ (Begræbelse) eller med et andet Navn „Salagist“ (Sjælegave), hvilken hidtil er bevaret, ligesom og den Andeel, som pleier erlægges i Tiendens Sted, almindelig kaldet „Tida-saup“ (Messefjød), tilligemed Dffring for Kvinders Indførelse i Kirken efter Barsel, kaldet „Innarganga“ (Indgang), og den anden Andeel, som kaldes „Nefreida“ (personlig Udredsel), — alle disse skulle redeligen betales Sognpræsterne efter enhver Kathedralkirkes (ethvert Biskopsdommes) Sedvane, under Straf af Pengebod efter Biskoppens forgodtbeftindende, dog i Rets Form, for den Ulydige. — 15) Egteskabsfager, og de der ere endnu større, som Sakrilegium, Simoni og lignende, skulle ikke behandles af Landsprovsterne (per præpositos rurales), men af Biskopperne og deres Officialer med Kapitelernes Tiltræde. — 16) Ubestjendte Almissefamlere af hvilkenombestf Orden eller Stilling, som ikke have særlig Opfordring eller Tilløbelse af vedkommende Biskop og Kapitel, eller af Biskoppens Official og Kapitel, naar Biskoppen ei selv er tilstede, skulle ikke gives Afgang, men af Provsterne og de øvrige Geistlige forhindres i sin Indsamling og arvesteres. — 17) Den gamle prisverbige Sedvane inden Provinsen for

nyes og stadfæstes: at Erkebiskoppen og Biskopperne hver ved sin Kathedralske afholde de Kannikers og Klerkers Underholdning, som ere nærværende ved Kirken og deeltage i Gudstjenesten der, i Juul, Paafe og paa de øvrige Aarets store Kirkefester. — 18) De Afgifter, som benævnes „Dlafstold“ og „Mikaelstorn“ stadfæstes, og de skulle udredes retteligen under Straf af Udelukkelse fra den hellige Communion i Paaften. — 19) Den hellige Salwards Fest skal høitideligholdes hvert Aar paa den oprindelig bestemte Dag, og den hellige Bisfops og Betsjenders Andoenus's paa Dagen efter Bartholomæus, som dobbelt Fest¹⁾. — 20) Erkebiskoppen og hver Biskop i Provinsen skal holde, efter Kirkerens Evne, een, to eller flere indfødte, dertil stiftede Skoler ved de privilegerede Studier (Universiteter); og til Understøttelse heri, skulle de have Halvdeelen af den Fjerdedeel af Tienden, der kaldes „Bondelodden“, og ellers ifølge Christenrettens Bud skal anvendes til de Fattige. „Efterdi de geistlige Beneficier, paa Grund af det ringe Antal af indfødte Klerker i Riget, indhaves af Udlændinger, til ikke liden Forurettelse og Byrde for Landets egne Børn, skal der af vedkommende Biskopper gjøres en hjærlig Forestilling til Menighederne og Almuen, at man indvilger og gunstigen anviser bemeldte Halvdeel af den nævnte Tiende til sine egne indfødte Sønner, der gaa til Studierne efter Biskoppernes skønsonne Bestemmelse.“ — 21) Hver Sogneprest i sit Kirkesogn skal tre Gange om Aaret advare med Navns Nævne alle de Ugifte af begge Kjøen, af hvilket samhelst Folket ved de end ere, der leve sammen i offentlig Frilleliv, om enten at adskilles eller egte hinanden. De som ikke adlyde denne gavnlige Naamindeelse inden eet Aar, skulle udelukkes fra Deeltagelse i den hellige Nadver paa Paaftedag²⁾.

Ved at giennemgaa denne Concilie-Årordning, træffer man adskillige nye og ganske vigtige Bestemmelser, der ikke udelukkende have til Hensigt — hvad vistnok gjælder om mange af dem — at verne om Klerkerne's store Rettigheder og rigelige Indtægter. De to Artikler, der indeholde Forbud mod Løverdagens Helligholdelse og mod det uberettigede Almisfettigeri, ere kun Gjentagelse af Bestemmelsen fra 1435, og ere i Anledning af denne ovenfor nærmere omtalte. Forresten maa udhæves Artiklen om Mandbraberes Pönitens, hvilken ingensteds saa strengt paalægges som her, og hvilken man seer har været for-

¹⁾ Paa Dagen efter Bartholomæus, d. e. paa den 25de August, opføres i de almindelige Kalender Ludovicus, hvormed menes den hellige Ludvig IX af Frankrige, hvis Dødsdag det var; men Dagen var ogsaa fra ældre Tid helliget St. Andoenus (St. Ouen), der i det 7de Aarhundrede var Biskop af Rouen i Frankrige, og hvis Dødsdag den var. ²⁾ Ny. Danske Mag. II. 48—49.

bunden med en særffilt Pengebød til Kirken. Særdeles mærkelig er Artikelen om Understøttelse for indfødte Klerker til at drive deres Studier ved Høiskolerne. Den medgiver nemlig udtrykkelig, at den norske Kirke den Tid led Mangel paa indfødte Personer, der ved Kundskab vare stiftede til at indtage Kirkens Præbender, hvorved naturligvis menes de vigtigere og følgerig rigere, som Prælaturer, Canonikater og lignende, — hvilket igjen gav Anledning til, at Ublændinger indtrængte sig eller indtrængtes i disse til Nordmændenes Skam og Skade. At Erkebiskop Uslak stræbte at afhjælpe hin Mangel, vidner om hans Skønsoimhed, hans Stræben for sin Kirkes Lary og Selvskændighed, og om hans Fædrenelandsfjnd. Hvorvidt den Fremgangsmaade kan ansees for rigtig, at han vilde afhjælpe Mangelen ved at angribe den Deel af Tienden, der var bestemt for de Fattige, er vist nok heel tvivlsomt, og Tvivlen lader sig nu vanskelig afgjøre, da man ei kender de nærmere Omstændigheder, hvilke kunne have ledet ham til at vælge denne Udvei. Det paalaa vel, ifølge ældre Provincialconciliers Bestemmelser, Kapitlerne og andre geistlige Stiftelser at bidrage af egne Indtægter til sine Medlemmers høiere geistlige Uddannelse ved fremmede Universiteter; men muligens have disse ordentlige Bidrag været fundne utilstrækkelige for Tidens Krav, medens Erkebiskoppen maastee derhos har mødt en uovervindelig, om end lidet sømmelig, Uvillie hos sine Standsbrødre til at indvilge noget overordentligt Bidrag af deres egne Tiendeindtægter. At Erkebiskoppens Hensigt med Bestemmelsen skulde have været at vælte en Byrde, der retsligen paalaa Kapitlerne, fra disse over paa Bønderne, og det til de Fattiges Skade, er, saavidt skønnes, mindre sandsynligt. Det vidner om Maadehold og Retssølelse hos Erkebiskoppen, at han henstød Indvilgelsen af det forlangte Bidrag til rette Bedkommende selv, nemlig til Menighederne; thi disse havde efter gammel Ret ved sine Udvalgte, i Samraad med Sognepresterne, at anvende de Fattiges Hjerpart af Tienden, hvorfor den ogsaa benævntes „Bøndernes Andeel.“ Det Hele staar forresten aabenbar i Forbindelse med de paa den Tid høitlydende Klager fra Almuens Side over udenlandske og navnlig danske Embedsmænds Indtrængen i Norge, — Klager, der endogsaa, som senere skal fortælles, gav Anledning til et stort Dyløb og voldsumme Dyrtrin netop strax før og under det her omhandlede Provincialconciliums Afholdelse.

Udarbejdelsen af den nys omtalte Anordning var ikke det eneste, hvormed Conciliet i Oslo sysselsatte sig. Den af den baselfke Kirkeforsamling forlangte Halvtiende, om hvilken der paa Conciliet i Bergen i 1435 tidligere var handlet, kom atter under Dverveielse paa Provincialconciliet i Oslo. Man fandt dette Krav ogsaa her høit

bybefuldt. Derfor besluttede man eenstemmigen for den norske Kirkes Betkommende at gjøre Forestillinger mod den fordrede Stat, baade „Halvtienden og de øvrige Bidrag“, og at udsende til Basel tvende Fuldmægtige, der skulde frembære den norske Kirkes Undskyldning for de samlede Fædre. Det blev med det samme bestemt, at hele den norske Geistlighed skulde bidrage til Omkostningerne ved denne Sendefærd. Da det hastede med Reisen, og man gjerne vilde have Sendebudene afsted med det første Skib, som afgik, saa synes de i Oslo tilstedeværende Biskopper at have forskudsvis gjort Udlægget, hver for sit Biskopsdomme, om ikke, hvad ogsaa kan være muligt, Biskop Audun af Stavanger, Baselerconciliet's Ovrindsamler i Norge, har gjort det for dem alle. Man har nemlig Erkebiskoppens Brev, udstedt i Oslo den 18de Februar 1437, til Abbeden af Utstein og Geistligheden i Stavanger Biskopsdomme, hvori gjøres Rede for Provincialconciliet's Fremgangsmaade, og hvori det under Excommunications Straf paalægges at godtgjøre Biskop Audun hans Udlæg, saaledes at Abbeden skulde betale ham 4 Arnoldus-Gylden (gelderste Gylden), og hver Kannik og Prest i Biskopsdommet 1 Arnoldus-Gylden ¹⁾.

De til Conciliet i Basel Udsendte vare Johannes Krabbe, Kannik af Nidaros, og Adolfus (Alf?), Kannik af Oslo, hvilke forelagde Conciliet den norske Geistligheds Undskyldningskrivelse. Den blev oplæst i et almindeligt Møde. Undskyldningen har utvivlsomt været bygget paa de af Provincialconciliet i Bergen opstillede Grunde; men hvilke Virkninger den har havt, vides ikke. Man seer kun af en høflig Skrivelse til den norske Geistlighed, givet den 16de September 1437 af Conciliet's Præses, Cardinal Johannes af St. Angelo; at Sagen endnu ikke den Gang var kommen under Forsamlingens Overveielse, men at Præses vilde paastrynde og understøtte den saa meget som muligt ²⁾. Man seer, at de almindelige Concilier, ligesaa vel som Pavedømmet, faldt Kirken kostbare.

95.

Missiøne med Kong Eriks Styrelse i alle hans tre Riger. Klager fra Norge i Årene 1430—1434. Oprand i Sverige 1432—1436. Uroligheder i Norge 1436—1437.

Conciliet i Oslo stod i Forbindelse med et stort Raadsmøde eller Rigsmøde, som holdtes sammesteds i Slutningen af 1436 og Begyndelsen af 1437, i Anledning af de Uroligheder, som Missiønet med Kong Eriks Styrelse ved denne Tid havde vaakt i det sydlige Norge. Thi ogsaa herhen strakte sig den Gjæring, der allerede i nogle Aar

¹⁾ Derret findes i Ny D. Mag. I. 66. ²⁾ Pont. II. 507 f.

havde yttret sig i de tvende øvrige forenede Riger, og som endte med Eriks Afstættelse. En ubeførlig Skildring af denne mærkelige Bevægelse kan vistnok paa en Maade siges at være vort Emne uvedkommende. Thi om end i den Biskopperne, de norske saavel som de svenske og danske, spillede en saare vigtig Rolle, saa var dette dog ikke saa meget i Egenstaaelse af Kirkens Formænd, som i Egenstaaelse af deres Stilling i hvert enkelt Riges Raad. Bevægelsen i det Hele var rent verdslig, og saa var og Geistlighedens Deeltagelse i den. Det var Statens, ikke Kirkens Forhold den angik; disse sidste berørtes i det mindste af den kun middelbart. Vi kunne dog ikke undgaa korteliggat at fortælle Hovedbegivenhederne, og forsaavidt de angaa Norge, endog opholde os lidt længere ved dem, efterdi det Indblik, som derved aabnes os i den norske Stats daværende indre Forhold, lader os se den norske Kirkes samtidige statsretlige Stilling, ligesom ogsaa Gaa den til flere af de vigtige Skridt, Norges Rige og det nordiske Statsforbund vedkommende, hvori den norske Kirkes Erkebiskop og Biskopper senere virksomt deltog.

Skjønt Kong Eriks Karakter, som fortrinsvis kjendes af svenske Skildringer, utvivlsomt i disse er malet med altfor mørke Farver, — saa kan man dog aldrig et Dieblit betænke sig paa at falde hans Rigsstyrelse i det Hele holdningsløs, slap og fordervelig. Hans færd skildrede Forhold til den norske Kirke er allerede tilstrækkeligt til at betegne den saaledes; og i det Verdslige viste den sig ingenlunde fra en fordelagtigere Side. De vanskelige Statsforhold, under hvilke han regjerede, kunne blot ubetydelig undskyldt hans Færd som Konge, aldrig retfærdiggjøre den, helst da han hverken synes at have søvnet god naturlig Forstand, eller andre gode Anlæg, naar han kun havde gidet og villet bruge dem paa rette Maade. Det Uheld, som hvilede over næsten ethvert af hans Foretagender, var saaledes ganske vist kun sjælden ham selv utilregneligt, men oftest fremkaldt af det Rettind, den Bakken og den Mangel paa Udholdenhed og kraftig Villie, som idelig fremlyser af hans Handlinger, og som forstyrrer det Glimt af Statsklogt, der een og anden Gang aabenbarer sig i dem. Hans Styrelse var i denne Henseende et sandt Modstykke til hans Fostermoders.

De flodsig-holdsejnst Forvillinger, der mødte Erik lige ved hans Regjeringsstiltrædelse, vare vistnok i sin Oprindelse ham utilregnelige; de havde sin Rod i en fjern Fortid, i ældre danske Kongers og deres Raads politiske Kortsynhed. Men at disse Forvillinger søbleve uløste efter en femogtyveaarig blodig, hoist kostbar Krig mod en i Alt, undtagen i Mod, Standhaftighed og Statsklogskab, underlegen Fiende, — dette kan man ikke andet end for en væsentlig Deel lægge Eriks urigtige Forholdsregler til Last. At denne Krig, uagtet den

kun angik Danmark, ogsaa maatte falde de tvende andre Riger til Byrde, var en Selvfølge af Statsforbundets Natur. Den maatte nødvendig fremkalde jævnlige Dpbud af Krigsfolk baade i Sverige og Norge; den maatte derhos, og det vel endnu i høiere Grad, bevirkte Forbruget af disse to Rigers Indtagter udenfor deres egne Grændser; den maatte endelig gjøre overordentlige Skattepaalæg der fornødne; — og alt dette, som det kunde synes, til Danmarks eensidige Gavn. Den fæsvigke Krig indvirkede endvidere de nordiske Riger ogsaa i Stridigheder med Hansestæderne og kaldte Vitalinernes Plyndretog atter til Live, begge Dele til ubodelig Skade ligesaavel for Norges og Sveriges, som for Danmarks Handelsrørelse. En Skare Vitaliner, især fra Wismar, Rostok og Stralsund, under Anførsel af den berøgtede Sorøver Bartholomæus Boet, hjem søgte i Aarene 1428 og 1429 gjentagne Gange Bergen og gjorde der et stort Bytte, medens de næsten ødelagde Staden ¹⁾. Og til samme Tid, som den fæsvigke Krig drog Norges Penge og Stridskræfter til Danmark og udfatte Landet for Overlast fra Syden af Hansseater og Vitaliner, holdtes dets nordlige Dele, Finmarken og Haalogaland, i en bestandig Uro ved Rusfers og Hedningers idelige Indfald. Nordmændene der maatte leve paa en bestandig Krigsfod, og kunde dog, af Mangel paa Styrelsens kraftige Bistand, ikke afværge, at Landet blev herjet, og Mænd og Kvinder bortførte i Fangenskab. Almuen klagede, den lod endogsaa i Bergen den 5te September 1420 opsætte en Skrivelse om sin Nød, hvilken tvende udsendte Mænd overbragte Kongen ²⁾; men nogen Foranstaltninger fra dennes Side spores ikke. Han havde uden tvivl alt for meget at gjøre paa Lydslands Grændse til at kunne agte paa Haalogalands og Finmarkens Nødraab.

Men endnu langt fordærveligere end den fæsvigke Krig virkede uden tvivl den fuldkomne Mangel paa en nogenlunde velordnet indre Rigsstyrelse. Kong Erik synes, som allerede tidligere paapeget, stadig at have opholdt sig i Danmark, tildeels vel paa Grund af de fæsvigke holskeinste Anliggender, dog ogsaa maaskee fordi han der, blandt den temmelig fortydskede danske Adel, fandt sig bedst hjemme. Til Sverige kom han sjældent, efterat han alene havde overtaget Landsstyrelsen, og Norge synes han efter 1405 slet ikke at have besøgt, uden om det fulde have været i Mai Maaned 1425, da det heber, at han paa Akershus den 7de Mai udsædte en Forordning om Handelen paa det

¹⁾ Jahr 96—98. Dette Angreb er udførligt fortalt i den samtidige Herman Corners Krønike, hvor det siges, at ved Angrebet i 1428 flygtede Bergens Biskop bort i en engelsk Vaad, og at Biskopsgaarden blev plyndret og det der værende Bibliothek bortført. Sm. V. 633. Bergens Biskop maa dengang have været Aslak Volt. ²⁾ N. Dipl. I. 482.

nordlige Norge ¹⁾). Hans Foragt for og Flette Lanter om Nordmandene fremlyser i den Skildring han giver af dem i et Brev til Paven af 1420, hvor det hedder, at Folket er „tyngt af sine Synders Byrde, i høi Grad raat, dyrist af Sind; vildt af Levemaade og af uslebne Sæder“ ²⁾). Men uagtet Kongen lod Sverige og Norge saadigen savne sin personlige Nærværelse, saa fandtes der dog i intet af de to Riger nogen styrende Centralmagt bestillet, der før bets Bedkommende kunde indtage Kongedømmets Naab. Al verdslig indre Styrelse var i Norge overladt til de kongelige Embedsmænd i de enkelte mindre Landsdele: til Høvedsmændene paa de faste Slotte, samt til Lensmænd og Fogeder, hvilke Embedsnavne nu begyndte at træde istedet for det ældre Sysselmandsnavn. De havde at sørge for Levnets Opretholdelse og Indsamlingen af de kongelige Indtægter, men at noget Overblik gaves inden Rigets eget Omraade, og det uagtet de ofte et engang vare Landets Børn, men Udlændinger, ukendte i Norges Forhold. Til et særskilt norsk Skatkammer, der kunde afholde Landets almindelige Behov, findes ikke Spor, ligesaaledes som til nogen høiere Embedsmand, hvem det særlig paalaa at sørge for disse Behøvs Tilfredsstillelse. Rigets Naab som Statsmagt var synligt kraftløs, uden Indflydelse og Æltrie baade mod oven og mod neden. Havde Almuens Anker at fremføre mod Kongens Embedsmænd, var ingen Hjælp at søge uden umiddelbart hos Kongen selv, der dog var fjærn og fremmed og, hvad man vel tør paasta, temmelig ligegyldig for den hele norske Styrelse, naar han kun fik flækkelige Indtægter af Landet. Og disse vare da ikke alene de ordentlige, engang for alle fastsatte, som Bøding, Bissere, Landskyld, Told og lignende, — men ogsaa overordentlige, hvilke stode for Norges Bedkommende synes at være opbreve mindre ved egentlige almindelige Skattepaabud, end under Form af et Slags Gaver, som vel hed sig at være frivillige Hjælper paa Kongens Andragende eller Bøn gennem Embedsmændene, men som vist nok i Virkeligheden vare ligesaa tvungne som nogen vilkaarlig udfreven Skat, og ved hvilke bedstebornne haarde og utroie Embedsmænd havde den bedste Anledning til at sørge for sin egen Pung fuldt saa godt som for Kongens. Ikke at smaa, at hvad først uddabes som Gave eller frivillig Hjælp, efter nogle Gange at være udredet under dette Navn, siden krævedes ligesom Kongens faste Ret ³⁾). Hvad ovenfor er berettet om Island ⁴⁾), giver et Fingerpeg paa hvorledes med alt dette er tilgaaet ogsaa i Norge. Om Anvendelsen af et særegent norsk Kongesegl kunde næsten ikke meer blive Tale. I alle udenrigste Anliggender stode de tre forenede Riger som

¹⁾ Brev under 1425. ²⁾ Langes Rth. Den Udg. 145. ³⁾ Brev af 12te August 1424, N. Dipl. I. 499. ⁴⁾ S. o. f. H. 439, 462.

et, og der brugtes et fælles Kongesegl for dem alle. Det samme Segl benyttede nu ogsaa, som det lader, Kongen i hvert Riges særskilte indre Anliggender, naar han derom udstedte Breve. Saa danne af Kong Erik for Norges Vedkommende ere dog yderst faa. Ingen hidtilværende norsk Konge findes mindre at have bekymret sig for at op hjælpe Norge ved nyttige Retterbøder eller Anordninger end Erik. Som allerede før omtalt var i den største Deel af Eriks Styrelsestid Biskop Jon af Oslo hans Kansler for Norge, og som saadan maa han antages at have havt det egentlige Kongesegl i Forvaring; men hans Benyttelse af dette synes blot at have indskrænket sig til Befeglingen af de saakaldte Landsvistbreve (Landsfredsbreve for Drabsmænd, der erlagde sin Bød til Kongen og den Drabtes Æt), hvilke efter gammel Skik Kansleren eller Viceskansleren udfærdigede paa egen Haand i Kongens Navn. En flattere Rigsstyrelse i det hele end Norges ved denne Tid kan saaledes neppe tænkes; i Sammenligning med den maatte Forholdene under Magnus Eriks søn næsten anses for ypperlige.

Det er ikke forunderligt, at Misnøie hos Folket under saadanne Umstændigheder udviklede sig; meer er det at undres over, at der intet Spor til lydige Klager findes før 1420. Men Nordmændene skede fra gammel Tid sit Kongedømme og sine Konger; de vare vant til at betragte Kong Erik, ligesom han var et Barn, som sin lovlige Arvefonge; de havde hylbet ham som saadan, længe før han blev udvalgt til ogsaa at bære Danmarks og Sveriges Krone; de ansaa ham uden tvivl som tilhørende sig nærmere end noget af de tvende andre Folk, og drømte saaledes maaffee længe om en tilsvarende Forskjærlighed fra hans Side for Norge, hvilket han maatte betragte som sit Kongedømmes Bugge, — en Fortsærlighed, hvilken da istun uheldige Umstændigheder hindrede ham i at lade fremstikke i Handling. Men om nu ogsaa slige Drømme en Stund omgjølede Nordmændene, saa maatte de dog omsider vige for den sørgelige Virkelighed.

Den første Yttring og Klage over Styrelsens Vanmagt og Forsømmelse af sin Skyldighed finde vi i den ovennævnte Forestilling af 1420 fra Indbyggerne i Landets nordligste Egne. Snart fulgte flere efter. I 1424 den 1ste Juni udstedte ikke alene Kongens Landbønder i Slaun (det nuværende Rakkestad) men ogsaa den hele Almue sammebits bittere Klagebreve til Kongen over hans Fogeds, Herman Moltkeses, voldsomme og lovløse Afsærd mod dem, hvilken havde egget dem til at udfage ham af Penet¹⁾. Kongen maa ligesuldt have stræbt at indsætte ham igjen; thi den 15de Mai 1425 gjentog Almuen sin Klage og erklærede, at den vist vilde udrede til Kongen at sin

¹⁾ N. Dipl. II. 506, 507.

Skyldighed; men heller end at modtage Herman igjen som sin Føged, vilde de forlade baade Fæderne og Moderne og flytte ud til et andet Len, hvor de kunde finde en bedre Dyrighed ¹⁾).

Omrent samtidigen med den første Klage fra Almuen i Skaun udgik ogsaa den 12te August 1424 fra Tunsberg Klage af Almuen i Tunsbergs Len. Den var rettet baade til Kongen og Dronningen og gik først ud paa det „Hesteløb“ (hestalop, Skydsferd eller snarere Hestehold²⁾), hvormed Kongens Føged besværede dem, og „som paaførtes dem med Bøn,“ men nu var udredet saalænge med god Billie, at Føgden krævede det „som vis Stat.“ Men før de vilde underkaste sig denne — erklærede de — vilde de „opgive til Kongen baade Havn og Plog og fly Lenet.“ Klagen berørte ogsaa det saakaldte „Bapnavite,“ eller Bød for manglende lovbestedte Vaaben. Det hjalp dem ikke — yttrede de — at de havde sine Vaaben; thi Bøden krævedes ligesuldt af dem Aar efter Aar, uden at det blev undersøgt, hvorvidt Vaabnene vare tilstede, naar undtages een Gang strax efter at Rigtets Raad havde bragt deres Sag for Kongen ³⁾. De stjode sin Sag under Kongens Raade og Norges Lov, men forskiftede derhos, at hvis Kongen eller Dronningen vilde komme til Norge, vilde de gjøre dem al kongelig Ret efter Loven og sin fattige Evne ⁴⁾).

En mildere Stemning aander et Brev udstedt samme Aar 1424 i Oslo paa Riers Almues Begne, hvori erklæredes, at samme Almue paa et almindeligt Thing i Rier den 12te August havde svaret til et Brev fra Dronning Filipppa, som var blevet dem forelæst: — at de gjerne efter fattig Evne vilde gjøre hvad der var Kongen og Dronningen behageligt med Hensyn til Høstledning, Baarledning og andre Stykker, „som tilkom dem efter Loven, under hvilken de indstjode sig,“ og at de intet havde paa nogen Mand at klage, ei heller over nogen Uret, som var dem tilføiet ⁵⁾. Dette Brev antyder imidlertid ogsaa, om end ikke i rene Ord, at noget krævedes af Almuen udenfor Lovens Bydende, og at, om end Lidungerne for sin Deel ikke havde nogen bestemt Klage at fremføre, saa var dog ikke Alt som det burde være.

Man maa forøvrigt mærke sig, at paa denne Tid, fra Begyndelsen af 1424 til Begyndelsen af 1425 var Kong Erik fraværende fra Danmark paa en Udenlandsreise, hvis Hensigt hovedsagelig var ved personlig Nærværelse at faa ubvirket af Keiser Sigismund en Dom i

¹⁾ N. Dipl. II. 509. ²⁾ Dette har maaskee været i 1423, da man finder, at i Juni og Juli Maaned et større almindeligt Raadsnøde har været afholdt i Kjøbenhavn, væsentligen i Anledning af et Forbunds Afsluttelse mellem Kongen og Hansfæderne, ved hvilken Leilighed de norske Biskopper Jon af Oslo og Arnbjørn af Hamar samt Biskop Thomas af Desuserne vare tilstede (Sviff.; N. Dipl. II. 503). ³⁾ N. Dipl. I. 499. ⁴⁾ N. Dipl. II. 500.

Sagen mellem Kongen og de holsteinske Grever. I hans Fravær førte Dronning Filippa Rigsstyrelsen ¹⁾. Det er en bekjendt Sag, at hun, overalt hvor hun formaaede det, søgte at rette paa sin Mand's Feiltrin, og at hun derfor nød en almindelig Hsiagtelse og Kjærlighed i hans Riger. Denne Omstændighed har uden tvivl bidraget sit til, at Nordmændene netop nu, da de kunde vente at finde et aabent og velvilligt Øre for sine Klager, ere fremkomne med disse, og det i sterke Udtryk, — dog, som man let seer, med Jagttagelse af et vist Maadehold og især med Bevismelsen af deres Hengivenhed baade for Kongens og Dronningens Person. Klagerne gif forresten, saavidt vides, ikke ud paa at bevirke nogen gjennemgribende Forandring i den hele Styrelsesmaade, eller i Rigsforfatningen, men kun paa Forbedring i enkelte Menigheders Kaar og paa at fremkalde et noiere Tilsyn fra Kongedømmets Side med dets Embedsmænds Adfærd. Hvorvidt Klagerne have frugtet, er ei bekjendt. Ganske unyttige have de maaskee ikke været; i det mindste spores ikke deres Gjentagelse i de næstpaafølgende ti Aar. Sagerne gif i al denne Tid, som det lader, uden alvorlig Paatale, om end ikke til Folkets Tilfredshed, sin gamle Kjæve Gang.

Under denne tilsyneladende Ro fortsfor dog vistnok en indre Gjæring i Norge, hvilken snart vandt Styrke ved aabenbare Ytringer af en lignende i de tvende andre forbundne Riger, især i Sverige. Almenhedens Opmærksomhed maa ved denne Tid i et eller andet af Rigerne, om ikke i dem alle, være bleven henvendt paa deres Forenings Natur, og der maa have været reist Spørgsmaal om, hvilke Forpligtelser og Rettigheder for hvert enkelt denne Forening egentlig medførte. Man maa slutte dette deraf, at just nu det gamle Foreningsubskft af 1397, der var opfat i Kalmar, blev fremdraget af en otte og tyveaarig Forglemmelse, og en Notarialgjenpart deraf paa Pergament udsærdiget. Dette skede i Kalundborg den 11te September 1425. Kongens norffe Kansler, Biskop Jon af Oslo, sees, mærkelig nok, herved at have spillet en fremtrædende Rolle. Thi ikke alene befeglede han med Biskoppen af Roskilde og Flere Gjenparten, men det var en af hans Kirke, nemlig en Thoke Nikolausson, Kannik af Oslo, der i Kongens Ravn fremlagde Originaldokumentet for Biskoppen af Roskilde og forlangte Notarialgjenparten. ²⁾. Det er ganske rimeligt, at deels de Bidrag til den sledvigste Krig, som fordredes af Norge og Sverige, deels Misnøiet der med de af Kongen ansatte fremmede Embedsmænd kan have fremkaldt Tale og Spørgsmaal om, hvorledes det egentlig forholdt sig med den Forening, der var sluttet i Kalmar mellem Rigerne, — en Forening om hvis Tilværelse der var Syn for Sagen, men om

1) Jahn 81. 2) Paludan-Müller observ. 53—61.

hvis bindende Kraft og nærmere Betingelser de fleste af Nigernes Hovdinge kun havde et saare dunkelt Begreb, og Almuen, tør man vel sige, slet intet. Kong Erik, der ikke var stort meer end en Dreng da Foreningen sluttedes, og maaskee aldrig havde seet det skravne Udkast for Betingelserne, fandt det nu fornødent at gøre sig bekendt med dette og at have det ved Haanden i en nogenlunde lovlig Form, om han maatte behøve det for at styrke sin Ret. Nogen Offentliggørelse eller videre Udbredelse af Dokumentet fandt imidlertid heller ikke nu Sted, og Almenheden vedblev fremdeles at være usidende om dets Indhold, ja vel endog om dets Tilværelse.

Men en saadan Hemmeligholdelse, som Erik maaskee for Diebstilt fandt statsklog, virkede neppe uden til Skade for hans egen Sag og for selve Foreningen. Thi den gav hvert af Nigerne Anledning til at forklare den, som med dets særlige Løb bedst stemmede, og at betragte den, om det saa vilde, som en blot og bar Forening under samme Konge, eller endog kun for Eriks Levetid. Og var man først kommen til en saadan Anskuelse, da indsees let, at Ankeposterne mod Eriks Styrelse fra Norges og Sveriges Side kunde mangfoldiggøres fast i det uendelige, og at den hele Statsforening maatte fremstille sig som en Byrde for hvert enkelt af de tvende nævnte Riger; lige som i ældre Tider Foreningen mellem Norge og Sverige under Kong Magnus Eriksøn.

Hertil kom en Omstændighed, som paa Stemningen i Danmark og Sverige havde stor Indflydelse, medens den for Norge var af mindre Bigtighed. Kong Eriks Egteskab var barnløst. Men dode han uden at efterlade Sønner, da skulde, selv ifølge Foreningsudkastets udtrykkelige Ord, et frit Valg af den sælles Konge foregaa. Erik ønskede imidlertid at bevare Kongedømmet i sin pommerske Ret og nærmest at overføre det efter sine Dage paa sin Farbroders Søn, Hertug Bugislaaf af Pommern. Han kaldte denne til sig i Danmark, og lagde sin Hensigt med ham aabenbare for Dagen allerede i 1420 og siden ved mange Leiligheder.

For Nordmændene medførte dette intet Anstod. Det norske Folk synes aldeles ikke at have haft noget Begreb om den Ting, at Norge ved Kalmarforeningen var forandret fra et Arverige til et Valgrige. Det havde i 1389 antaget Erik ifølge sin Kongearvesfølgetov til sin Arvefonge; ja det var ved hans Antagelse endog udtrykkelig bestemt, at Kongearven skulde regnes fra ham efter de gamle lovbestemte Regler. Dette var gamarel norsk Ret, og at der heri ved Norges Forening med Danmark og Sverige var foregaaet nogen Forandring, var ikke den norske Almenhed vitteligt. I Nordmændenes Dine var folgelig Bugislaaf efter Kongen Eriks nærmeste

Arving til Kongedømmet, og at Erik søgte at gifte ham dette efter sin Død kunde for dem ikke være i mindste Naade skæbende.

Ganske anderledes forholdt det sig derimod med Danmark og Sverige, der begge før Foreningen havde været frie Valgriger, og før hvis Skyld utvivlsomt Bestemmelserne om Kongevalget vare indførte i det færdige Foreningsudkast. Selv om Almenheden i Danmark og Sverige kjendte Foreningsbetingelserne, maatte den betragte Eriks Bestemmelser for Bugislas som stridende mod Rigerens Valgret, hvilken her var indskrænket for det Tilfælde, at Kongen efterlod Son. Men kjendte den ikke Foreningsdokumentets Bestemmelser, da maatte Eriks Fremgangsmaade i endnu høiere Grad forekomme den som en Krænkelse af hvert enkelt Riges gamle Lov og Ret. Man finder ogsaa, at baade i Danmark og Sverige Eriks Fremfærd i dette Stykke har afgivet en af Hovedankeposterne mod ham, og hvad Danmark angaar kan man næsten sige, at den var den afgjørende. Thi skjønt man i Danmark maaskee meer end i Sverige underordnede sin Valgret visse Hensyn til Arveretten, saa kunde dette i nærværende Tilfælde kun lidet hjælpe. Da nemlig Loven ikke her som i Norge opstillede nogen bestemt Arvesølge, saa maatte man i at bestemme Arveberettigelsen, hvis man vilde tage Hensyn til denne, nærmest gaa efter Slegtskabsgraden, og da var Eriks Søster, Kristoffer af Bayern aabendbare en Gæst nærmere end Bugislas. Man mærker ogsaa, at det danske Rigsraad allerede omkring 1434, og maaskee langt tidligere, har føøet sine Dine paa Kristoffer; og hans Besøg i Danmark i det nævnte Aar har neppe fundet Sted uden efter de danske Stormænds hemmelige Tilskyndelse¹⁾. Men Erik sørgede den Gang for at faa ham fjærnet saa hastig som muligt.

Sammenfatter man i Kortbed de Ankeposter, som fremførtes mod Kong Erik i alle tre Riger, da Misnoiet med ham brod ud til aabenbar Dyrkand, da ere de i Hovedsagen følgende: — 1) Ligegyldighed med Rigsstyrelsens Gang; — 2) Indgrib i Kirkens Rettigheder; — 3) Foragt for Rigerens Naads Førestillinger; — 4) Rigerens Indvilling i ødelæggende Krig; — 5) Rigerens Udsugelse ved overbremsne og usovlige Skattebyrder; — 6) Indsættelsen af haarde, løsløse, rovgjerrige Embedsmænd, hvilke dertilmed jævnligens vare Udlandinger i det Rige hvor de indfattes; — 7) Anslag mod Danmarks og Sveriges gamle Ret til frit Kongevalg; — og endelig 8) Krænkelse af hvert enkelt Riges Selvstændighed og derved bevirket Forskyrrelse af Statsforeningen. — Herved maa man dog vel mærke sig, at disse Ankeposter, skjønt de vare fælles for Sverige og Danmark, kunde strax i Et og Alt tiltraadtes af Norge. Der holdt man sig

1) Sog. 129.

nemlig væsentligen kun til Anker over Stattebyrderne; over Indsættelsen af udenlandske Embedsmænd, samt over de kongelige Embedsmænds Haardhed; og endelig over Tilfidsættelse af Rigets Lærd og Selvstændighed.

Flere af disse Anker, i Almindelighed tagne, maa utvilsomt ansees for at have været vel grundede. Negtes kan det imidlertid heller ikke, at nogle af dem, naar man nøie og upartisk betragter Statsforeningens Natur og tager Hensyn til Stifterindens oprindelige Tanke med samme, tabe meget af sin Vægt i Anklagen mod Kong Erik. Margretas Tanke var åbenbare — som allerede ovenfor paapeget — at frembringe noget meget mere end hvad man skulde tro, naar man blot holder sig til det skrevne Foreningsudlæsts Ord, og glemmer, at Margreta, ganske vist med velberaadede Hu, aldrig lod dette Udsæt træde for Dagen i en Form, der gav det en skreven Lovs bindende Kraft. Udlæstet antyder et løst knyttet Statsforbund; men Margretas Handlinger vise klart, at hendes egentlige Tanke var hiere, at den gik ud paa hverken meer eller mindre, end efterhaanden at sammensmelte alle tre Riger til eet, alle tre Folkfærd til eet eneste. Men var nu Erik fra sine tidlige Aar af indvietet i denne Margretas hemmelige Plan, — var han af hende oplyst til at see i det sidste Statsforbund en blot Indledning til de tre Rigers og de tre Folkfærdes Sammensmeltning, hvilken en Fortsættelse af Margretas Styrelsesystem skulde forberede og fremstaaende, — antog han endelig i god Tro, at denne Sammensmeltning var gavnlig ikke alene for Kongens Magt men ogsaa for Underaatternes Velbære, og at den virkelig var gennemførlig ad den af Margreta anviste og betraadte Vej, — var alt dette Tilfældet, hvilket med Almindelighed kan tænkes, eller i alt Fald ikke reent ud kan negtes, da stiller sig formentlig meer end eet Anklagepunkt mod Eriks Styrelse i et mildere Lys, end det hvori hans Anklagere saa det eller fremstillede det.

Næmligen gjælder dette hans Bestræbelser for at faa Hertug Bugislaaf, der var hans lovlige nærmeste Arving i Norge efter dette Riges Lov, antagen til sin Efterfølger ogsaa i de tvende andre Riger. Thi dermed sigtede han jo dog nærmest kun til at forhindre Statsforbundets Splittelse ved sin Død. Det gjælder ogsaa tildeels om Indfødes Ansættelse af det ene Rige til Embedsmænd i det andet, — en Fremgangsmaade, som var begyndt af Dronning Margreta, og som dog væsentlig synes at have sigtet til en fastere Sammenknytning af Rigerne's Forening og til en Forberedelse af Folkene's Sammensmeltning. Det samme kan siges om den ringe Opmærksomhed, han bestyldes for at have vist hvert enkelt Riges Raad. Thi allerede Margreta havde væsentligen stræbt at overføre de enkelte Rigsraads

Myndighed paa et større blandet Raad, for derved, som og ved at udvide det fælles Kongedømmes Magtsfylde, samt ved at udnævne saa saa høie Rigsembedsmænd som muligt i hvert enkelt Rige, at svække den særskilte, Sammensmeltningen naturligvis ugunstige, Selveftændighedsfølelse, og bringe denne til at gaa op i en for Statsforbundet fælles.

I alle disse Stykker maa man indrømme, at Erik kun fulgte Margretas Tanke paa den af hende anviste Vej, idet han desuden neppe kunde siges derved at have krænket Foreningsudbørligheds Ord, hvis man forresten derpaa vil lægge nogen særdeles Bøgt. En anden Sag er det, at Erik maaskee i sine Bestræbelser for Bugislaaf bar sig mindre klogt og lempeligt ad; — at han i Besiddelsen af Embedsmænd ikke holdt sig til de tre forenede Rigers Børn (hvilke han med et vist Skia af Ret, og idetmindste efter sit Begreb, kunde kalde Indfødte med Hensyn til Statsforbundet i dets Heelhed), men inddrog Tydskere, hvilket ei kunde forsvares, samt at han ikke udvalgte sine Embedsmænd med Skjønksomhed og Samvittighedsfuldhed; — at han endelig maaskee lod Rigerens Raad paa en utilbørlig og skodende Maade føle den Stræben mod Kongedømmets Selveftændighed, hvilken han ansaa for sin Pligt mod Foreningen. Alt dette gaar ind under Eriks personlige Feil: hans Ubesindighed og Selvklogskab, hans Mangel paa alvorlig Opfatning af sit kongelige Kalde og paa sand Omhu for sine Undersaatters Liv, endelig hans mindre dybe Blik i de ham undergivne Folks Ejendommeligheder ligesom i en høiere Statsklogets Fordringer; — det gaar ind under Anferne om slet Styrelse, uden at det nødvendig forudsætter noget troløst Brud paa indgangne Forpligtelser eller paa Foreningens klart opfattede og udtrykkelig udtalte Vilkaar, hvorfor man dog bestyldte ham. Imidlertid — Anferne imod Eriks Styrelse kunde, uden at gaa ud paa noget egentligt Foreningsbrud, alligevel i andre Henseender være fuldt grundede og vegtige nok; og at Erik hverken besad den fornødne oprigtige Villie eller moralske Kraft til at bekjempe og tilbagevise dem, det aabenbarede sig klart nok i det for ham saa uheldige og krænkende Udfald af den vakte Folkebevægelse.

Det var uidentvivel en stor Ulykke for Kong Erik, at han netop ved den Tid, da Misnøiet med hans Styrelse modnede sig til Opstand, tabte en Støtte, som hidtil ganske vist i meer end een Maade havde opretholdt hans Kongedømmes Anseelse. Hans Dronning, den ædle og kloge Filippa af England, døde i 1430. Hun synes at have efterladt et stort Savn hos de forenede Rigers Undersaatter, der oftere havde sporet hendes veigjørende Indflydelse paa Kongen. Ved hen-

des Død gif Eriks Lyffestjerne, der dog aldrig kan siges at have skinnet ret klart, under i et fuldkomment Mørke.

Det var i Sverige, at Misnoiet med Erik først gik over til aaden Dyrskand. I 1432 fremstod den berømte Engelbrekt Engelbrektsøn som Dalkarlernes Talsmand imod de kongelige Fogeders Haardhed, og da hans Klager ei tilbørligen agtedes, udbredte snart Gjæringen sig over Storfledelen af Sverige. Almuen flødede sig overalt om Engelbrekt, og Folkets Reising under hans Ledelse gjorde saa rivende Fremstribt, at han i 1434 formaade at tvinge det svenske Rigsraad til at sætte sig i Bevægelsens Spids, ja endog til i Vadstena den 16de August at opsigte Kong Erik Lydighed. Dette sidste Skridt havde nu vel ikke saameget at betyde som ved første Dristelse kunde synes; thi det var tvunget, og et stort Parti i Raadet var Engelbrekt fiendt og misundte ham hans Indflydelse hos Almuen. Kong Erik kom seenhøstes, i November Maaned, til Stofholm, og nede her Underhandlinger med Raadet og raedes med dette om et Slags Boldgiftsafsjorelse i næste Aar ved tolv Rigsraader, fire af hvert Rige. Men da han efter et kort Ophold i Sverige vendte tilbage til Danmark uden at have anordnet nogen Styrelse for det Rige i sit Fravær, brød Urolighederne, paa Engelbrekts Anstiftelse, atter ud i Begyndelsen af 1435, og Engelbrekt blev af sit Parti eensstemmig udraabt til Sveriges Hovedsmand. Kongen fik imidlertid atter Underhandlinger i Gang med Raadet og indrømmede dette, at til Rigets Beskyrelse paa Kongens Vegne skulde udnævnes en Drotsete og en Marssk, hvilke Embedsmænd ikke havde været i Landet siden i Kong Albrekts Dage. Til Drotsete udnævntes den gamle færdige Kriker Riksøn af Basaatten, til Marssk den unge dærlige og virksomme, men høist ærgjerrige Karl Knutsøn af Bondeatten. Men dette hjalp kun for et Dieblis. Karl Knutsøn fremtraadte snart i Spidsen for det mod Kongen ibestemte Parti af Raadet, og da Engelbrekt for det første sluttede sig til Karl, vandt dennes Parti fuldkommen Overhaand i Sverige, og Karl selv blev i Begyndelsen af 1436 valgt til Rigets Hovedsmand eller Rigsforstander. Dette Valg fremkaldte vel en Splittelse mellem ham og Engelbrekt, der blot tilfyneladende hævedes derved, at Engelbrekt stilledes Karl ved Siden. Men den sidste blev snart befriet fra sin Medbeiler, da Engelbrekt den 27de April 1436 blev myrdet af en privat Fiende; og nu spillede Karl Rester i Sverige.

Imidlertid havde ogsaa Dyrskandens Aanden forplantet sig til Norge. Paa den Tid da det svenske Rigsraad i 1434 efter Engelbrekts Tilskyndelse opsigte Kong Erik Lydighed, havde denne endnu

sit norske Raad samlet hos sig i Kjøbenhavn ¹⁾. Dpfjelsesbrevet var, som før sagt, udstedt den 16de August. Allerede den 27de i samme Maaned tilfjrev det norske Raad med Erkebistop Aslaf i Spidsen, ganske vist dertil opfordret af Kongen, det svenske Raad fra Kjøbenhavn, foreskille hvor utidig dets Dpfjelse var, og hvilke ulykkelige Følger deraf vilde komme, samt raadebe til at gjentafbe Dpfjelsen, helst da Kongen gjerne vilde afhjælpe hvad man med Grund kunde tiage over ²⁾. Det svenske Raad derimod eller en Deel af, samme, udenbviol endnu under Engelbretts Indfjybfelse, udstedte til Norges Raad og Almenhed en Forklaring over Tilstanden i Sverige og den der stedfundne Dpfjand. Brevet var givet i Stofholm den 12te September 1434 og var aabenbare beregnet paa at stemme Nordmændene gunstig for det gjorte Skridt. En Mængde Anker mod Kong Erik fremfortes, Landets Rød udmalebes med de sterkeste Farver, og Brevet endte med en Bøn, at Nordmændene vilde hjælpe dem til at verge om Svensfernes Rettigheder ³⁾. Hvorledes dette Brev er blevet optaget i Norge, og hvilke dets umiddelbare Virkninger have været, vides ikke; men ganske uden Indfjybfelse paa den Reising, som fort efter fandt Sted i Landets østlige Egne, har det dog neppe været.

Bed Midfommerstid 1436 sees en voldsom Rørelse at være i fuld Gang blandt Almuen i en meget stor Deel af Dslos Bistopsdomme, især i Kystegnene, ligefra Sveriges Grændse i Ost og ligetil Grændsen mellem Skida-Sysfel og Agder i Vest. Naar den egentlig har taget sin Begyndelse, eller hvad der har været dens nærmeste Anledning, vides ikke. Kun saameget seer man, at Almuen har ført store Anker mod Rigsfjyrelsen og mod Kongen, samt at den med væbnet Haand har villet give sine Klager Vegt. Til sin „Hovedsmand og Forsvarer“ kaarebe den en vis Amund Sigurdsøn, der maa have været en Mand af Væ og Anseelse, ja som det lader endog kongelig Lensmand. Omegnen af Fjolden var Midbelpunktet for Urolighederne, Tunsberg og Dslo de Steder, som i Begyndelsen mest truedes.

Paa Tunsbergfus var dengang Endride Erlendsøn ⁴⁾ Hovedsmand, en anseet Ridder og gammelt Medlem af Norges Raad. Paa Afersfus var Hovedsmanden Svarte-Jones, ogsaa Ridder og Medlem af Raadet, men rimeligvis en Danst af Fødsel. Disse to Riddere tilligemed fem andre verdslige Raadsmedlemmer samt desuden Lagsmanden af Tunsberg og fire Væbnere optraadte som Forsvarere af Kongens Sag i Bifen. Dog skrede de, som det lader, ikke strax til at møde Magt med Magt; hvad enten de nu dertil ikke have fundet

¹⁾ S. a. f. II. 475. ²⁾ Afskr. i Babsena Brevbog efter Lange. ³⁾ Saborf II. 77. ⁴⁾ Søn af Erlend Billipussøn s. o. f. II. 480.

des Død gif Eriks Lyffestjerne, der dog aldrig kan siges at have skinnet ret klart, under i et fuldkomment Mørke.

Det var i Sverige, at Misnoiet med Erik først gik over til aaben Dyrskand. I 1432 fremstod den berømte Engelbrekt Engelbrekts søn som Dalkarlernes Talsmand imod de kongelige Fogeders Haardhed, og da hans Klager ei tilbørligen agtedes, udbredte snart Gjæringen sig over Storfledelen af Sverige. Almuens Kællede sig overalt om Engelbrekt, og Folkets Reising under hans Ledelse gjorde saa rivende Fremstribt, at han i 1434 formaaede at tvunge det svenske Rigsraad til at sætte sig i Bevægelsens Spids, ja endog til i Vadstena den 16de August at opsigte Kong Erik Lydighed. Dette sidste Skridt havde nu vel ikke saameget at betyde som ved første Dietast kunde synes; thi det var tvunget, og et stort Parti i Raadet var Engelbrekt fiendt og misundte ham hans Indflydelse hos Almuen. Kong Erik kom seenhøstes, i November Maaned, til Stockholm, og nede her Underhandlinger med Raadet og ruedes med dette om et Slags Boldgiftsafsjærelse i næste Aar ved tolv Rigsraader, fire af hvert Rige. Men da han efter et kort Ophold i Sverige vendte tilbage til Danmark uden at have anordnet nogen Styrelse for hin Rige i sit Fravær, brød Urolighederne, paa Engelbrekts Ansigtelse, atter ud i Begyndelsen af 1435, og Engelbrekt blev af sit Parti enstemmig udraabt til Sveriges Hovedsmand. Kongen fik imidlertid atter Underhandlinger i Gang med Raadet og indrømmede dette, at til Rigets Beskyrelse paa Kongens Vegne skulde udnævnes en Drotsete og en Marssk, hvilke Embedsmænd ikke havde været i Landet siden i Kong Albrekts Dage. Til Drotsete udnævntes den gamle færdige Krieger Nilsøn af Basaatten, til Marssk den unge duelle og virksomme, men høist ærgjerrige Karl Knutsøn af Bondeatten. Men dette hjalp kun for et Dieblit. Karl Knutsøn fremtraadte snart i Spidsen for det mod Kongen ildestemte Parti af Raadet, og da Engelbrekt for det første sluttede sig til Karl, vandt dennes Parti fuldkommen Overhaand i Sverige, og Karl selv blev i Begyndelsen af 1436 valgt til Rigets Hovedsmand eller Rigsforstander. Dette Valg fremkaldte vel en Splittelse mellem ham og Engelbrekt, der blot tilfyneladende hævedes derved, at Engelbrekt stilledes Karl ved Siden. Men den sidste blev snart befriet fra sin Medbeiler, da Engelbrekt den 27de April 1436 blev myrdet af en privat Fiende; og nu spillede Karl Rester i Sverige.

Imidlertid havde ogsaa Dyrskandens Aanden forplantet sig til Norge. Paa den Tid da det svenske Rigsraad i 1434 efter Engelbrekts Tilfynelse opsigte Kong Erik Lydighed, havde denne endnu

sit norske Raad samlet hos sig i Kjøbenhavn ¹⁾. Dpfjelsesbrevet var, som før sagt, udstedt den 16de August. Allerede den 27de i samme Maaned tilstrev det norske Raad med Erkebiskop Aslak i Spidsen, ganske vist dertil opfordret af Kongen, det svenske Raad fra Kjøbenhavn, forestille hvor utidig dets Dpfjelse var, og hvilke ulykkelige følger deraf vilde komme, samt raadede til at gjentagde Dpfjelsen, helst da Kongen gjerne vilde afhjælpe hvad man med Grund kunde tiage over ²⁾. Det svenske Raad derimod eller en Deel af, samme, udenbviol endnu under Engelbrekts Indflydelse, udstedte til Norges Raad og Almenhed en Forklaring over Tilstanden i Sverige og den der stedfundne Dpfjand. Brevet var givet i Stokholm den 12te September 1434 og var aabenbare beregnet paa at stemme Nordmændene gunstig for det gjorte Skridt. En Mængde Anker mod Kong Erik fremførtes, Landets Rød udmaledes med de stærkeste Farver, og Brevet endte med en Bøn, at Nordmændene vilde hjælpe dem til at verge om Svenskernes Rettigheder ³⁾. Hvorledes dette Brev er blevet optaget i Norge, og hvilke dets umiddelbare Virkninger have været, vides ikke; men ganske uden Indflydelse paa den Reising, som fort efter fandt Sted i Landets østlige Egne, har det dog neppe været.

Bed Midtsommerstid 1436 sees en voldsom Rørelse at være i fuld Gang blandt Almuen i en meget stor Deel af Oslos Biskopsdomme, især i Kystegnene, ligesom Sveriges Grændse i Ost og ligetil Grændsen mellem Skida-Syssel og Agder i Vest. Naar den egentlig har taget sin Begyndelse, eller hvad der har været dens nærmeste Anledning, vides ikke. Kun saameget seer man, at Almuen har ført store Anker mod Rigsstyrelsen og mod Kongen, samt at den med væbnet Haand har villet give sine Klager Vægt. Til sin „Hovedsmand og Forsvarer“ kaarede den en vis Amund Sigurdsøn, der maa have været en Mand af Vægt og Anseelse, ja som det lader endog kongelig Lensmand. Omegnen af Fjorden var Middelpunktet for Urolighederne, Tunsberg og Oslo de Steder, som i Begyndelsen mest truedes.

Paa Tunsberg var dengang Endride Erlendsøn ⁴⁾ Hovedsmand, en anset Ridder og gammelt Medlem af Norges Raad. Paa Akershus var Hovedsmanden Svarte-Jones, ogsaa Ridder og Medlem af Raadet, men rimeligvis en Danskt af Fødsel. Disse to Riddere tilligemed fem andre verdslige Raadsmedlemmer samt desuden Lagmanden af Tunsberg og fire Væbnere optraadte som Forsvarere af Kongens Sag i Bifen. Dog skrede de, som det lader, ikke strax til at møde Magt med Magt; hvad enten de nu dertil ikke have fundet

¹⁾ S. a. f. II. 475. ²⁾ Afskr. i Babsena Brevbog efter Lange. ³⁾ Saborf II. 77. ⁴⁾ Søn af Erlend Billipussøn s. o. f. II. 480.

sig sterke nok, eller de først havde villet prøve lempeligere Midler. De indfode sig derimod i Underhandlinger med de Urolige og mødte i den Anledning Amund Sigurdsøn og 26 af hans Tilhængere, rimeligvis Hovedmændene for de misnoiede Bønder, paa Jersø udenfor Lamsberg. Her blev den 23de Juni 1436 en Stiltand sluttet mellem begge Parter, der skulde vare til næstkommende Martins Dag d. 1ste November. I Mellemtiden skulde Rigets Raad og fem Rådmænd, som Kongen derom havde tilskrevet, møde i Oslo til Midten af Oktober Maaned, og da skulde Ret affiges for Alle, som havde Kæremaal mod hinanden at fremsføre, Fattige som Rige. Herloff Pedersen og Juste Thomassøn skulde være indbefattede i denne Fred indtil Martinsdag, men „andre“ danske Mænd skulde kun have Fred til St. Olafs Dag (2de Juli) næstkommende; dog skulde „Ridderskabets Tjenestemænd og skjellige Arvingemænd (Ublændinger, som kun komne til Arv i Norge) frit blive i Norge saavel som indfødte Mænd, saalænge de fore med Skjellighed.“ To eenslydende Breve udsendtes om denne Stiltand: det ene forseglet af Amund Sigurdsøn og de 24 af hans Tilhængere, som lovede med ham, hvilket Brev „Rigsmændene“ skulde have, — det andet beseglet af de tolv „Rigsmænd“, hvilket Amund skulde have ¹⁾. — Man ser tydeligen af Brevet, at Dødsretten har været rettet mod de udenlandske, navnlig den danske Embedsmænd, paa hvis Fortjænkelse i det Hele Almuen stod fast, om den end viste noget mere Lempe mod de tvende Ravnegivne, der vel maa antages at have paadraget sig mindre Had end de øvrige.

Det norske Raad samlede sig ikke, og kunde det maastee heller ikke paa Grund af nu ubekjendte Omstændigheder, saa hurtig som i Stiltanden var tilfaldt. Den 22de August 1436 var Erkebiskop Aslaf tilligemed Biskopperne Olaf af Bergen og Audun af Stavanger i Bergen ²⁾, og har der muligen truffet foreløbig Aftale om Provinzialconciliet og Raadsmødet. Men muligen har Erkebiskoppen senere maattet i Kongens Erinder drage til Sverige ligesom ogsaa Hr. Endride Erlendsøn; i det mindste har man Formodning om, at begge disse Herrer, som ikke vel kunde undværes ved et norsk Raadsmøde, have været i Sverige i September eller Oktober Maaned strax før Rigsdagen i Södertjöpning, for i Samraad med svenske og danske Raadgivere at udlatte en ny Lov for Rigernes Forening ³⁾. Den Omstændighed imidlertid, at Raadet ikke samledes i Oslo til 15de Oktober, har, som det lader, paaany opirret Almuen og forøget Spændingen mellem den og det kongelige Parti. Der maa have været

¹⁾ R. Dipl. III. 525—527.

²⁾ R. Dipl. I. 548, 549.

³⁾ Lagbr. IV.

ensouer, der paa denne Tid maa have bestyldt Hovedsmanden paa Kirkhus, den før nævnte Svarte-Jones, for at gaa for lemskeldigt værks mod de Dpfætsige, ja vel for at spille under Dække med disse påsnuste til Oprøret; thi han fandt det fornødent, at optage den 15de Maaned et Vidnesbyrd om sit Forhold, for at retfærdiggjøre sig hos Kongen¹⁾. Han viste sig dog som fuldkommen tro imod denne, da han fra begge Sider mod Kæret's Slutning atter greb til Vaaben.

Dette stede rimeligvis dog først, efterat Stillsanden den 11te December var udløben, uden at endnu noget Raadsmøde var kommet til. Amund Sigurdson bemægtigede sig, eller besad allerede fra tidligere, den faste Biskopsgaard i Oslo. 3 December Maaned 13de Svarte-Jones med Sigurd Jonsen og Oslos Lagmand Stenbjørnsen i Spidsen for alle Oslos Borgere, der selvfølgelig have været fast ved Kongens Sag, mod Biskopsgaarden og begyndte der at hærse Amund. Denne kom herved i Forlegenhed og lyttede nu til de Modstanderes Dpfordring, der gik ud paa, at han skulde vende tilbage til sin Lybighed mod Kongen og Rigets Raad. En Dverensmand blev sluttet den 13de December, hvorved de tre Hovedsmænd og det kongelige Parti lovede Amund, at ville udvirke for ham Kongens Raade, eller, hvis dette ikke kunde skee, sørge for hans Sifferstykke. Han opgav derpaa Biskopsgaarden til Svarte-Jones paa Stenbjørns og Kongens Begne og lovede med sine tilstedeværende Tilhængere aldrig meer at skulle være Kongen, Riget eller Rigets Mænds, men tværtimod for Fremtiden tjene Kongen efter bedste Evne, ligesom han gjerne vilde bede om Kongens Raade. Han udstedte herpå sit Brev, hvilket fem af hans Tilhængere med ham beseglede²⁾.

Det vigtigste Strid til Kongerigets Gjenoprettelse i Norge var allerede gjort før Raadet traadte sammen i Oslo. Thi at dette ikke var skeet, eller i det mindste ikke Erkebiskoppen antommen, og Dverenskomsten med Amund Sigurdson sluttedes, synes fremlyse, at Erkebiskoppen derved ikke nævnes, hvilket vilde være uforklarligt, hvis han dengang havde været tilstede i Oslo. Strax efter som han imidlertid have indfundet sig, og Conciliet i det mindste taget sin Begyndelse, eftersom dets Statuter, som tidligere sagt, ere udarbejdede den 20de December 1436³⁾. Raadet var længe samlet i Oslo uden tvivl af den Grund, at man baade fandt det nødvendigt at

1) R. Dipl. III. 528.

2) R. Dipl. III. 528—529. Det forekommer mig,

med Diplomatiærets Udgiver, at ved St. Magnus's Dag, her maa forståes den før Junii, eller Magni translatio, nemlig 13de December, ikke den almindelige Magnus-Messe, den 16de April. Hele Sammenhængen i Begivenhederne synes mig tale for, at den førstnævnte her er meent.

3) S. o.

f. II. 491.

afsvante nærmere Bestemmelser fra Kongen, hvis Brev Thorleif Dlafsson, Provst til Apostelkirken i Bergen endelig bragte, — og desuden maatte have indfaldt Almuens Fuldmægtige fra alle de Egne i Dølos Biskopsdomme, til hvilke Opstanden havde strakt sig. Denne Indtællelse stede ved Erkebiskop Aslak, Biskop Audun af Stavanger, Swanke Jones og Simon Bjørnsen, Lagmand i Dølo. Fire og tyve Fuldmægtige nævnes fra Biken (Baahuslen), Borgafysfel, Solør, Bekfald, Skidafysfel, Næs, Tier, Dølo-Herred og Marter, saaledes at Almuen af Dølos Biskopsdomme virkelig kunde siges at være repræsenteret. Derudover var megen Almue fra mange andre Bygder af andre Biskopsdomme fremmødt. Paa den anden Side vare, foruden de ovennævnte, otte verdslige Raadgivere tilstede, blandt hvilke Hr. Endride Erlandsen, samt desuden fem Lagmænd, nemlig af Dølo, Bergen, Lundberg, Biken og Skidafysfel. „Gud gav da — herder det — sin sigende Raade til, at Rigets Raad fik vilagt den Tvedragt og Uenighed, som var opstaaet.“

Forslaget kom istand den 18de Februar 1437, og dets Hovedpunkter vare følgende: — 1) Almuen lovede med oprakte Hænder til Gud i Himmelen, at ville have Kong Erik til Konge alle hans Livs dage og tjene ham af al Evne efter den Ed, man havde svoret ham, og han Folket, dengang han blev tagen til Norges Konge; og ei skulde de faare sig nogen Høvedsmand uden med hans og Raadets Samtykke. Hvo som herimod handlede skulde være sand Landsforræder og have Liv og Guds forbrudt. Til Gjengjæld lovede Raadet paa Kong Eriks Begne, at denne skulde holde Folket ved Lov og Ret og have det, baade Karde og Læge, i sin kongelige Kjærlighed. — 2) Raadet skulde med Almuen tilskrive Kong Erik med ydmyg Bøn, at Kongen vilde forlene Amund Sigurdsen med Færverne med al kongelig Ret; hvorimod Amund med Knæfald havde lovet og paa Bog og Helligdomme svoret Rigets Raad paa Kong Eriks Begne fuld Trost for hele sit Liv, og for dette hans Ægte borgebe Almuens Fuldmægtige paa den hele Almuens Begne. — 3) Raadet skulde endvidere tilskrive Kongen med Bøn om, at han vilde unde Amund Sigurdsen Levdagen for indeværende Aar af fire Skibreder, samt desuden lade ham være kvit for Alt hvad han indtil nu havde opbaaret af Kongens Tilkomnende; at Kongen vilde hjælpe Amund til andet Len, om denne med Uret og Bold blev dreven fra Færverne; endelig at Kongen vilde tage Amund til Raade og Venstabs og faldkommen tilgive alle hans Medhjælpere ligesom den menige Almue, som i deres Oplob havde taget Deel. — 4) Videre lovede Raadet at skrive til Kongen, at han herefter ei skulde indsætte i Norges Rige nogen udenlandsk Embedsmænd (valdsmenn), hverken geistlige eller verdslige. „Lad de ere nu

af os og hele Almuen med Samtykke udsatte paa alle vore Thing i Norge; og vi vilke dem aldrig oftere ind have til Embedsmænd for den store Uret og Byrde, de have gjort Klostre og Kirker, Bærde og Læge“. Dog undtages fra denne Forvisning „de Udlændinger, som nu ere giste i Norge“. Dem vilde Almuen „lide og taale“ i deres Levedage „dog saaledes at de ingen Embedsmyndighed maatte have“, og forøvrigt under den Betingelse, at de svore Kongen og Rigets Mænd Huldsfab og Trofskab uden Svig. Kongen skulde holde paa „med de danske og andre udenlandske Mænd, som nu ere udlændige“, at de ingen Fiendskaber derfor sve paa Riget. — 5) Bædere lovede Raadet at skrive til Kongen, at han skulde indsette en Drøtsfete i Riget, og der indføre stadig Mynt, samt at han skulde løse Seglet atter komme tilbage til Norge, saa at Indbyggerne ei skulde tvinges til at løse udenlands efter Seglet, „hvilket er kommet Landet og Rigets Raad til stor Skade og Byrde.“ — 6) Ligeledes vilde og Rigets Raad skrive til Kong Erik, at han for Guds Skyld maatte vise Raade mod Almuen i Viken med Hensyn til de ulovlige, tunge Skatter, „som umilde Fogeder dem have paalagt foruden de rette gamle Skatter, paa det at den Landsende ikke skal aldeles lægges øde.“ — Raadet lyfte, efterat fornævnte Punkter vare antagne, med hele Almuens, Bærdes og Læges, Samtykke en evindelig Fred, og Grib, og Tilgivelse „over alt Norges Rige, som nu var i Opstand,“ og navnlig for hvad Amund Sigurdson og hans Medhjælpere havde gjort. Den som brød Forliget, i hvo han end var, skulde være sand Landforræder og have Guds og Fred forbrudt. Disse Artikler skulde holdes over alt Norge „paa vor naadige Herres Kong Eriks og Norges Riges Raads Forbedring og yderligere Bestemmelse og Stabsættelse.“ Tre Breve om dette Forlig, alle enslydende, skulde udstedes; det ene skulde Kongen beholde, det andet Rigets Raad i Norge, det tredje „den menige Almue“¹⁾.

Samme Dag, den 18de Februar 1437, kundgjorde Erkebiskop Absalon, Biskop Audun, Endride Erlendson og Erlend Endridesson, i Egenkab af Rigets Raad, ved sit aabne Brev, at det var lykkets dem i et Møde i Biskopsgaarden at bilægge hele den Tvist, som var reist af Amund Sigurdson og en Deel af Norges Almue, og at bringe en evig Fred og Forening istand, fremmende med Almuens befeglede Brev. Dette skulde de troligen fra sig sende og skrive til Kongen efter den trufne Aftale, med Bøn om, at han vil tage disse Anliggender, hvilke angaa baade ham selv og Raadet og Rigets menige Indbyggere, i alvorlig Betragtning, eftersom han vil staa til Ansvar for den øverste Konge og Dommer²⁾.

¹⁾ R. Dipl. II. 544—548.

²⁾ R. Dipl. II. 548.

afsvante nærmere Bestemmelser fra Kongen, hvis Brev Thorleif Dlafsson, Pøyst til Apostelkirken i Bergen endelig bragte, — og desuden maatte have indfaldt Almuens Fuldmægtige fra alle de Egne i Dølo Biskopsdomme, til hvilke Opstanden havde strakt sig. Denne Indfaldelse stede ved Erkebiskop Aslak, Biskop Audun af Stavanger, Esarls Jones og Simon Bjørnsson, Lagmand i Dølo. Fire og tyve Fuldmægtige nævnes fra Biken (Baahuslen), Borgafysfel, Solor, Bekfald, Skidafysfel, Næs, Vier, Dølo-Herred og Marter, saaledes at Almuen af Dølo Biskopsdomme virkelig kunde siges at være repræsenteret. Derudover var megen Almue fra mange andre Bygder af andre Biskopsdomme fremmødt. Paa den anden Side vare, foruden de ovennævnte, otte verdslige Raadgivere tilstede, blandt hvilke Hr. Endride Erlaksson, samt desuden fem Lagmand, nemlig af Dølo, Bergen, Lumborg, Biken og Skidafysfel. „Gud gav da — heder det — sin sigende Raade til, at Rigets Raad fik vilagt den Tvedragt og Ulykkelighed, som var opstaaet.“

Førliget kom istand den 18de Februar 1437, og dets Hovedpunkter vare følgende: — 1) Almuen lovede med oprakte Hænder til Gud i Himmelen, at ville have Kong Erik til Konge alle hans Livdage og tjene ham af al Evne efter den Ed, man havde svoret ham; og han Folket, dengang han blev tagen til Norges Konge; og ei skulde de faare sig nogen Høvedsmand uden med hans og Raadets Samtykke. Hvo som herimod handlede skulde være sand Landsforræder og have Liv og Guds forbrudt. Til Gjengjæld lovede Raadet paa Kong Eriks Begne, at denne skulde holde Folket ved Lov og Ret og have det, baade Karde og Læge, i sin kongelige Kjærlighed. — 2) Raadet skulde med Almuen tilskrive Kong Erik med ydmyg Bøn, at Kongen vilde forlene Amund Sigurdsøn med Færverne med al kongelig Ret; hvorimod Amund med Knæfald havde lovet og paa Bog og Helligdomme svoret Rigets Raad paa Kong Eriks Begne fuld Trost for hele sit Liv, og for dette hans Ægte borgebe Almuens Fuldmægtige paa den hele Almuens Begne. — 3) Raadet skulde endvidere tilskrive Kongen med Bøn om, at han vilde unde Amund Sigurdsøn Lejdningen for indeværende Aar af fire Skibreder, samt desuden lade ham være kvit for Alt hvad han indtil nu havde opbaaret af Kongens Tilkomnende; at Kongen vilde hjælpe Amund til andet Leu, om denne med Uret og Bold blev drevet fra Færverne; endelig at Kongen vilde tage Amund til Raade og Venstabs og faldkommen tilgive alle hans Medhjælperer ligesom den menige Almue, som i deres Døds havde taget Deel. — 4) Videre lovede Raadet at skrive til Kongen, at han herefter ei skulde indsætte i Norges Rige nogen udenlandsk Embedsmænd (valdsmenn), hverken geistlige eller verdslige. „Lad de ere nu

af os og hele Almuen med Samtykke udsatte paa alle vore Thing i Norge; og vi vilke dem aldrig oftere ind have til Embedsmænd for den store Uret og Byrde, de have gjort Klostre og Kirker, Lærde og Læge“. Dog undtages fra denne Forvisning „de Udlændinger, som nu ere giste i Norge“. Dem vilde Almuen „lide og taale“ i deres Levedage „dog saaledes at de ingen Embedsmyndighed maatte have“, og forsvrigt under den Betingelse, at de svore Kongen og Rigets Mænd Huldskab og Trofasthed uden Svig. Kongen skulde yde paa „med de danske og andre udenlandske Mænd, som nu ere udrivne“, at de ingen Fjendtligheder derfor øve paa Riget. — 5) Bødere lovede Raadet at skrive til Kongen, at han skulde indsætte en Drotsete i Riget, og der indføre stadig Mynt, samt at han skulde lade Seglet atter komme tilbage til Norge, saa at Indbyggerne ei skulde tvinges til at løbe udenlands efter Seglet, „hvilket er kommet Landet og Rigets Raad til stor Skade og Byrde.“ — 6) Ligeledes vilde og Rigets Raad skrive til Kong Erik, at han for Guds Skyld maatte vise Raade mod Almuen i Bifen med Hensyn til de ulovlige, tunge Skatter, „som umilde Fjogeder dem have paalagt foruden de rette gamle Skatter, paa det at den Landsende ikke skal aldeles lægges øde.“ — Raadet lyfte, efterat fornævnte Punkter vare antagne, med hele Almuens, Lærdes og Læges, Samtykke en evindelig Fred, og Ord, og Tilgivelse „over alt Norges Rige, som nu var i Opstand,“ og navnlig for hvad Amund Sigurdsøn og hans Medhjælpere havde gjort. Den som brød Forliget, i hvo han end var, skulde være sand Landsforræder og have Guds og Freds forbrudt. Disse Artikler skulde holdes over alt Norge „paa vor naadige Herres Kong Eriks og Norges Riges Raads Forbedring og yderligere Bestemmelse og Stadfastelse.“ Tre Breve om dette Forlig, alle enslydende, skulde udstedes; det ene skulde Kongen beholde, det andet Rigets Raad i Norge, det tredje „den menige Almue“ 1).

Samme Dag, den 18de Februar 1437, kundgjorde Erkebiskop Akef, Biskop Audun, Endride Erlendsøn og Erlend Endridesøn, i Egenkab af Rigets Raad, ved sit aabne Brev, at det var lykkets dem i et Møde i Biskopsgaarden at bilægge hele den Lov, som var reist af Amund Sigurdsøn og en Deel af Norges Almue, og at bringe en evig Fred og Forening istand, fremmende med Almuens befeglede Brev. Dette skulde de troligen fra sig sende og skrive til Kongen efter den trufne Aftale, med Bøn om, at han vil tage disse Anliggender, hvilke angaa baade ham selv og Raadet og Rigets menige Indbyggere, i alvorlig Betragtning, eftersom han vil staa til Ansvar for den øverste Konge og Dommer 2).

1) R. Dipl. II. 544—548. 2) R. Dipl. II. 548.

afvante nærmere Bestemmelser fra Kongen, hvis Brev Thoreif Dlafsson, Provst til Apostelkirken i Bergen endelig bragte, — og desuden maatte have indfaldt Almuens Fuldmægtige fra alle de Egne i Dølo Biskopsdomme, til hvilke Opstanden havde strakt sig. Denne Indtællelse stede ved Erkebiskop Aslak, Biskop Audun af Stavanger, Swartz Jones og Simon Bjørnsson, Lagmand i Dølo. Fire og tyve Fuldmægtige nævnes fra Viken (Baahuslen), Borgasfysel, Solor, Bekfold, Skidafysel, Næs, Tier, Dølo-Herred og Marter, saaledes at Almuen af Dølo Biskopsdomme virkelig kunde siges at være repræsenteret. Derudover var megen Almue fra mange andre Bygder af andre Biskopsdomme fremmødt. Paa den anden Side vare, foruden de ovennævnte, otte verdslige Raadgivere tilstede, blandt hvilke Hr. Endride Erlandsen, samt desuden fem Lagmand, nemlig af Dølo, Bergen, Lundberg, Viken og Skidafysel. „Gud gav da — heder det — sin sigende Raade til, at Rigets Raad fik bilagt den Tvedragt og Ublyghed, som var opstaaet.“

Forslaget kom istand den 18de Februar 1437, og dets Hovedpunkter vare følgende: — 1) Almuen lovede med oprakte Hænder til Gud i Himmelen, at ville have Kong Erik til Konge alle hans Livsdage og tjene ham af al Evne efter den Ed, man havde svoret ham, og han Folket, dengang han blev tagen til Norges Konge; og ei skulde de faare sig nogen Høvedsmand uden med hans og Raadets Samtykke. Hvo som herimod handlede skulde være sand Landsforræder og have Liv og Guds forbrudt. Til Gjengjæld lovede Raadet paa Kong Eriks Begne, at denne skulde holde Folket ved Lov og Ret og have det, baade Kærde og Røge, i sin kongelige Kjærlighed. — 2) Raadet skulde med Almuen tilskrive Kong Erik med ydmyg Bøn, at Kongen vilde forlene Amund Sigurdsen med Færøerne med al kongelig Ret; hvorimod Amund med Knæfald havde lovet og paa Bog og Helligdomme svoret Rigets Raad paa Kong Eriks Begne fuld Trostid for hele sit Liv, og for dette hans 8ste borgebe Almuens Fuldmægtige paa den hele Almuens Begne. — 3) Raadet skulde endvidere tilskrive Kongen med Bøn om, at han vilde unde Amund Sigurdsen Levdagen for indeværende Aar af fire Skibreder, samt desuden lade ham være kvit for Alt hvad han indtil nu havde opbaaret af Kongens Tilkommende; at Kongen vilde hjælpe Amund til andet Len, om denne med Uret og Vold blev dreven fra Færøerne; endelig at Kongen vilde tage Amund til Raade og Venstas og fuldkommen tilgive alle hans Medhjælpere ligesom den menige Almue, som i deres Oplob havde taget Deel. — 4) Videre lovede Raadet at skrive til Kongen, at han herefter ei skulde indsætte i Norges Rige nogen udenlandsk Embedsmænd (valdsmenn), hverken geistlige eller verdslige. „Lad de ere nu

af os og hele Almuen med Samtykke ubviste paa alle vore Thing i Norge; og vi vilke dem atdrig oftere ind have til Embedsmænd for den store Uret og Byrde, de have gjort Klostre og Kirker, Lærde og Læge“. Dog undtages fra denne Forvisning „de Ublændinger, som nu ere giste i Norge“. Dem vilde Almuen „lide og taale“ i deres Levendage „dog saaledes at de ingen Embedsmyndighed maatte have“, og forsvrigt under den Betingelse, at de svore Kongen og Rigets Mænd Huldskab og Trofskab uden Svig. Kongen skulde passe paa „med de danske og andre udenlandske Mænd, som nu ere uddrevne“, at de ingen Fiendskigheder derfor sve paa Riget. — 5) Videre lovede Raadet at skrive til Kongen, at han skulde afsætte en Drotsete i Riget, og der indføre stadig Rynth, samt at han skulde lade Seglet atter komme tilbage til Norge, saa at Indbyggerne ei skulde tvinges til at løbe udenlands efter Seglet, „hvilket er kommet Landet og Rigets Raad til stor Skade og Byrde.“ — 6) Ligeledes vilde og Rigets Raad skrive til Kong Erik, at han for Guds Skyld maatte vise Raade mod Almuen i Biken med Hensyn til de usovlige, tunge Skatter, „som umilde Jøgeber dem have paalagt foruden de rette gamle Skatter, paa det at den Landsende ikke skal aldeles lægges øde.“ — Raadet lyfte, efterat fornævnte Punkter vare antagne, med hele Almuens, Lærdes og Læges, Samtykke en evindelig Fred, og Trid, og Tilgivelse „over alt Norges Rige, som nu var i Opstand,“ og navnlig for hvad Amund Sigurdsøn og hans Medhjælpere havde gjort. Den som brød Forliget, i hvo han end var, skulde være sand Landforræder og have Guds og Freds forbrudt. Disse Artikler skulde holdes over alt Norge „paa vor naadige Herres Kong Eriks og Norges Riges Raads Forbedring og yderligere Befættelse og Stadfastelse.“ Tre Breve om dette Forlig, alle enslydende, skulde udfærdiges; det ene skulde Kongen beholde, det andet Rigets Raad i Norge, det tredje „den menige Almue“ 1).

Samme Dag, den 18de Februar 1437, kundgjorde Erkebiskop Absalon, Biskop Audun, Endride Erlendsøn og Erlend Endridesøn, i Begjærb af Rigets Raad, ved sit aabne Brev, at det var lykkets dem i et Møde i Biskopsgaarden at bilægge hele den Trid, som var reist af Amund Sigurdsøn og en Deel af Norges Almue, og at bringe en evig Fred og Forening istand, fremmende med Almuens befælede Brev. Dette skulde de troligen fra sig sende og skrive til Kongen efter den trufne Aftale, med Bøn om, at han vil tage disse Anliggender, hvilke angaa baade ham selv og Raadet og Rigets menige Indbyggere, i alvorlig Betragtning, eftersom han vil staa til Ansvar for den øverste Konge og Dommer 2).

1) R. Dipl. II. 544—548.

2) R. Dipl. II. 548.

Det fremlyser af den hele Forhandling, at det norske Raad langt fra ikke har faret frem med Haardt og Trudsel mod den oprørske Almue og dens Hovdinge; tværtimod har det i Hovedsagen givet den Ret i dens Klager og gaaet i kraftig Forbøn for dens Anfører, hvis Skyld det saaledes efter al Rimelighed ikke har fundet i nogen væsentlig Grad stor. Raadets Fremfærd viser baade Mildhed og Højskab og Fædrelandsfæd. Erkebiskop Aslaf og Hr. Endride Erlendsson have efter alt Udseende været Forhandlingernes egentlige Ledere, og begge disse Mænd have undentvivel i Nærheden og med Dyndssymfoni betragtet Urolighederne i Sverige og af dem lært, hvilke altsammen regnelige Ulykker en Folkeopstand, forbunden med andre Splid mellem de styrende Hovdinge, kunde paaføre et Land. Forliget til Oslo var hæderligt for begge de underhandelnde Parter og indeholdt i Grunden heller intet, som kunde være i mærkelig Grad skæbende for Kongens Være. Det skulde være den Straffeløshed og de Fordelle, der fremmedes for Opstandens Hovedsmand; men dette var dog for ubehageligt at regne i Sammenligning med, hvad Kongen allerede tidligere havde seet sig nødsaget til at indrømme Anførerne for Opstanden i Sverige. Det norske Raad har ligesaavel som Almuens følt Landstyrerelsens Brøst, og man er fra begge Sider kommet hinanden imøde for i Ærbødighed at foreslaa Kongen de ønskelige Forandringer. Hvorledes Erik har optaget Forslaget, eller om han har gjort noget alvorligt for at bringe det i Udøvelse, vides ikke. Det varede endnu en Stund, før han bestiftede en Drottsæde for Norge; og dog var dette uden tvivl en af de Forandringer, som lettest og snarest lod sig opfylde. Eriks Stilling i de tvende norske Riger var nu bleven saa indviklet og saa farlig, at han et ret vidste hvad han skulde gribe til; og i sin Raadvildhed lod han helst alt gaa sin skæve Gang, saameget mere, som den Tanke vel allerede var kommen til en vis Modenhed hos ham, at overgive sine Riger og kun sørge for sin egen No. Under disse uheldige Omstændigheder har han rimeligvis ikke med noget Syndeligt Alvor antaget sig Nordmændenes Klager og Forestillinger, skønt disse i Grunden aandede en kørre Forsonlighed og Hengivenhed for hans Person, end han paa den Tid sporede hos sine Underfaatter i Sverige og Danmark.

Amund Sigurdsson forsvinder efter Forliget til Oslo af Historien, og hans senere Skæbne kendes ikke. Men derved at han nedlagde Vaaben tilveiebragtes ikke strax en fuldkommen Rolighed i det sydlige Norge. Opsætslig Negtelse af Skat samt betydelige Volds handlinger fra Almuens Side mod visse Stormænd, der dog ikke synes at have været Udlændinge, fortsattes i flere Bygdelag. Især vare Theleerne og i det Hele Almuen i Skidavysfel længe i Oprør,

hvilket Biskop Bul, Hovedsmand paa Akershus efter Svarte-Jones, og Biskop Jon af Oslo gjorde sig al Umage for at stille. Hovedsmanden for disse senere Uroligheder var en vis Halvard Graatop, der havde været blandt Amund Sigurdsøns Tilhængere ¹⁾, og rimeligvis ei fandt sig fyldstgjort ved Forliget i 1437. Udentvivel har Halvard været en Mand af mindre fremragende Stilling i Samfundet, og hans Indflydelse derfor af ringere Omfang end Amunds; men naar af den Grund har maastee ogsaa hans og hans Tilhængeres Hæder været meere lovløs og voldsom. Man seer, at han ved et ~~enkel~~ ~~stift~~ ~~Diplom~~, hvori Almuen i Akersøgn og Bergheims Hered (Værum) findes at have deeltaget, havde til Hensigt at overfalde og ødelægge Oslo ²⁾. Forresten vides ikke hvor længe hans oprørste Færd har været, eller hvad Ende det har taget med ham. Mange af hans Tilhængere maatte i 1438 og 1439 med haarde Bøder affone sin Ulydighed og den Bødd, de havde øvet under Diplomet ³⁾. Dette skæppe først være blevet nogenlunde stille i 1440, dog ikke saa fuldstømmen, at jo endnu to Aar senere kongelige Trudslar og Formaninger til Almuen i Thelemarken udkrævedes for at holde den i Lydighed ⁴⁾.

99.

Kong Eric's Afstøttelse og Kristoffer af Bayerns Valg til Konge, først i Danmark, saa i Sverige, og endelig i Norge 1442. Tilbageblif paa den norske Stats og Kirkes Forhold under Eric.

Forliget til Oslo af 18de Februar 1437 lægger tydelig for Dagen, at man nu i Norge var kommen til den Overbevisning, at Rigets selvstændige Stilling i det indgangne Statsforbund maatte stiftes, deels ved Udlandingers Udelukkelse fra Landets Embeder, deels ved nærmere Bestemmelser af Forbunds vilkaarene. Til den samme Overbevisning var man ogsaa kommen i hvert af de to andre Riger, og fra Sveriges Side blev Kravet paa saadanne nøiere Bestemmelser tydeligt udtalt. En Forening mellem Rigerne som den, Margrethe havde stræbt for, og Kong Eric i hendes Fodspor havde villet gennemføre, viste sig nu, da Almenheden i hvert af dem havde faaet Øinene op, som en Umulighed, som et Tankesløst, der ikke i Virkeligheden fandt Livsnæring. Men et Forbund mellem dem ligeover for

¹⁾ Maastee er han samme Mand som den Halvard Thoresøn, der baade i Overenskomsten paa Jersø og ved Opgivelsen af Oslos Biskopsgaard nævnes blandt Amunds Tilhængere; Graatop var utvivlsomt et Tilnavn eller Æge navn paa ham. ²⁾ N. Dipl. III. 536. ³⁾ Breve, som oplyse dette, findes i N. Dipl. II. 554, III. 535, 539—546. ⁴⁾ Jahn 195, som han opgiver: efter Arkivdokumenter.

delig to Ddelebonder af hver Lagfaga ¹⁾; — af Danmark: Erkebiskoppen af Lund med Biskopperne af Roskilde og Ribe, Drotsete og Marsk, alle Landsdommere, nemlig: af Jylland, Skaane, Sjælland, Fyen og Laaland, med 9 Riddere som „Nedholdsmænd,“ nemlig to af hvert af de fire forstævnte Landfaber og een af Laaland, een Borgermester af hver af følgende Steder: Ribe, Viborg, Aarhus, Randers, Aalborg, Odense, Roskilde, Kjøbenhavn, Kallundborg, Lund, Malmø og Raskov, endelig to Ddelebonder af hvert af følgende Landfaber: Jylland, Skaane, Sjælland og Fyen ²⁾; — af Norge: Erkebiskoppen af Nidaros med Biskopperne af Oslo og Bergen, Drotsete og Marsk, Provsten af Marie Kirke i Oslo, Lagmændene af Thrøndelagen, Bergen, Lunsberg, Oslo, Borgaspysel og Viken, to oprste Riddere efter Drotsetens og Marskens Valg, een Raadmand af hver af følgende Steder: Nidaros, Oslo, Bergen og Lunsberg, endelig to Ddelebonder af Thrøndelagen, to af Bergens Biskopsdomme, to af Stavangers Biskopsdomme, to af Hamars Biskopsdomme, to af Borgaspysel og to af Viken ³⁾. Den, som disse 120 fuldmægtige Valgmænd endrægtigen vælge, han skal være alle tre Rigers Konge. — 10) Om Kongen efterlader een egtesødt Søn, da skal denne være Valget nærmest, hvis Valgmændene vide ham dertil skiftet. Efterlader Kongen flere Sønner, da vælge de den af dem, som de helst ville, hvad enten han er yngre eller ældre; de øvrige Sønner skulle da forsees med „andet Herstøb og Pen i Riget,“ som sømmeligt er. Har Kongen egne Datter, skal man skaffe hende et passende Gifte. Efterlader Kongen ingen egtesødt Søn, da staa Valget frit til de 120 Valgmænd. — 11) Foretrække nu Valgmændene at kare en indenlandsk Mand fremfor en udenlandsk Herre, da skal først ved Lodkastning afgjøres, af hvilket Rige man skal vælge ham. Man skal skrive hvert Lands Navn paa en Sedel, og de tre Sedler, der alle maa være lige store, lægges for et syvaars gammelt Børn, og den Sedel, som Børnet tager, af det Rige skal man for den Gang kare Kongen. — 12) Naar de førnævnte 120 Valgmænd komme sammen til Valget, da skulle først de tre Erkebiskopper aflægge Ed paa, „at de vilke vælge uden al Partiskhed og Egennytte efter sin bedste Samvittighed til Rigerne og Indbyggernes Lær;“ og naar

¹⁾ Regner man Lagfagernes eller Lagdommernes Tal for ti, saa kommer ved denne Opregning Antallet 40 ud; nemlig: 3 Biskopper, Drotsete, Marsk, 5 Lagmænd, 4 Riddere, 6 Borgermestere og 20 Ddelebonder.

²⁾ Altsaa: 3 Biskopper, Drotsete og Marsk, 5 Landsdommere, 9 Riddere, 12 Borgermestere og 8 Ddelebonder; men disse giver tilsammen kun 39, hvilket er een forsket. Maafee er een Ddelebonde for Laaland glemt.

³⁾ Dette er: 3 Biskopper, Drotsete, Marsk, Raadmand, 6 Lagmænd, 12 Riddere, 4 Raadmand, 12 Ddelebonder, hvilket rigtig gives 40.

de have været; "Skulle de foreskaffe Oven og modtage Ordet af alle de øvrige Rødgere." — 13) Kan man ei komme overens om Balget, saa skal man ei derfor Konge miske." De 40 Balgmand af hvert Rige skulle da af sin Midte udnævne fire de fornuftigste, to Geistlige og to Verdslige, saa at de tilsammen blive tolv. Disse skulle der paa strax gøre sin Ed paany og saa samles i eet Hus, og ei adskilles, før de ere blevne enige om Balget; og derved skal det da blive.

— 14) Den som bliver „hiltog“ i Sverige, „fredløs“ i Danmark og „ulovlig“ i Norge, han skal ingensteds Fred have i de tre Riger.

— 15) Gold og Mynt og andre saadanne Sager, hvormed det vilde blive for langt at handle i dette Skrift, henstydes til Kongen og hans Raad i hvert Rige, at de dermed styre og raade som de finde nyttigst for Rigerne efter bedste Samvittighed og efter som de ville svare for Gud ¹⁾).

Forfatterne til dette Dokument navngives, som allerede sagt, i dets Begyndelse, og man maa af visse Ord i Indledningen tro, at de have havt et Slags Bemyndigelse af Kongen; men om de ogsaa have havt en lignende af de enkelte Rigers Raad, siges ikke. To af dem: den danske Axel Pedersøn og den norske Endrøde Erlandsøn havde været tilstede i 1397 paa Mødet i Kalmar og medbeføjet Vidnesbyrdet om Kong Eriks Krønike ²⁾; de maa altsaa have sendt noie til de ved samme Leilighed mundtlig tagne Beslutninger om Rigerne's Forening, skjønt ingen af dem nævnes blandt Udskederne af det frevne Udskrift. Den svenske Kristfer Nilosøn nævnes vel ikke blandt de ved hint Møde nærværende; men han var en gammel Mand, som alligevel kan antages at have havt noie Underretning om de der drevne Forhandlinger. Nærværende Opsats giver saaledes, søvnført med Udskriftet af 1397, et godt Indblik i det Omslag, som i de mellemliggende 40 Aar var foregaaet i Folkstemningen. Man var i 1397 indgaaet paa en svævende Forening, i hvilken Margareta lagde alt for meget, de forenede Folk næsten intet; — en Forening, hvilken man, om man vilde, kunde fortolke som Indledning til en fuldkommen Stats- og Folke-Sammensmeltning, eller hvilken man paa den anden Side, hvis man derved fandt sig bedre tjent, kunde paa sin side var blot midlertidig, knyttet ved en Tilfældighed og opløselig ved en ny Tilfældighed. I 1436 var man af Erfaringen bleven belært med Hensyn til hin Forenings største Mangler, hvilke man troede laa i dens Ubestemthed, men man havde dog ikke vundet noget klart Blik med Hensyn til hvorledes en ny Burde indrettes. Nu opstillede man en Forening, hvis Uopløselighed man stræbte at sikre ved de tydeligste

¹⁾ Hadorff II. 117—123; Svltf. under 1436; Jahn 167—170.

²⁾ Suhm D.

Bestemmelser om Kongevalget, men i hvilken man derhos vilde strengt opretholde hvert enkelt Riges Selvstændighed, og forebygge det enes Fortrin for eller Dervede over det andet. Det fælles Kongedømme, der dog skulde være det Rigerne sammenfnyttende Baand, blev ikke udfyret med nogen isinesfaldende stor Nødvendighed; snarere lod Udfastet anse, at man for at afværge Vilkaarlighed fra Kongens Side gjerne vilde høre Raadet og de høie Rigsembedsmænd i hvert af Rigerne paa Kongedømmets Beføstning, og gjøre dette til et Skyggebillede. Derimod opstilledes flere smaalige, formelle Bestemmelser, hvilke, idet de tænktes at afværge alt Skin af Ulighed mellem Rigerne, i Grunden vanskeliggjorde Foreningens strenge Overholdelse. Den sidste Forening blev imidlertid ligesaa lidet som den første til meer end et blot Udfast. Bindende Lovkraft fik den aldrig, skjønt Grundsætningen, paa hvilken den var bygget, fastholdtes i de nærmeste Tider især fra Sveriges Side, med historisk givne Forhold den maaskee ogsaa kan siges bedst at stemme.

Hvor stor eller liden Andeel i Forfatterkabet af dette mærkelige og i flere Stykker fortjenstlige Udfast de tvende norske Deeltagere, Erkebiskop Absalon og Hr. Endride Erlendsøn, have havt, er det nu umuligt at bestemme. Hvad der sikkert maa tillægges dem er Bestemmelsen angaaende Kongevalget, forsaavidt Norge deri skulde deeltage. Og denne Bestemmelse, maa man indrømme, var vel afsættet efter de norske Forhold, — naar først Nordmændene for Alvor vilde opgive sit arvelige Kongedømme og gaa ind paa et Statsforbund med en af alle de forenede Riger i Fællesskab valgt Konge som Hoved. Men for Mængden af det norske Folk stod endnu denne sidste Tank langt fra ikke klart og bestemt udpræget.

Eriks Kongedømme blev imidlertid alt meer og meer undergravet og vaklede baade i Sverige og Danmark. Hvad der endnu en liden Stund opretholdt det i førstnævnte Rige, var den indbyrdes Splid mellem selve de styrende Stormænd og den Misundelse, som mange af disse nærede mod Karl Knutsøn. Dette gjorde, at et Parti i Sverige fremdeles holdt sig til Erik, i det mindste i Navnet, og at Underhandlinger og Overenskomster mellem ham og hans Modstandere endnu af og til kunde istandbringes. Endnu den 9de Juli 1438 blev en Overenskomst sluttet til Kalmar mellem det svenske og danske Raad, hvorved man erkjendte Erik for begge Rigers fuldmyndige Konge, og vedtog en »evig Forening« mellem Rigerne, omtrent paa den gamle Kalmarforenings Vilkaar. Men denne Fornøjelse af Foreningen erkjendtes dog af begge Parter for ikke at kunne være nogen endelig Beslutning, deels fordi Fuldmægtige fra Norge ei vars tilstede, og deels fordi Tiden ikke tillod at opstille alle Vilkaarene udførligen. Man lod endogsaa indflyde en Slutningsartikel, hvori bestemtes, at i

Tilfælde af Kongevalg skulde det først afgjøres: om det var bedre at vælge en Konge over alle tre Riger, eller om hvert Rige skulde have sin egen Konge, dog med Forbehold, at ogsaa i sidste Tilfælde det gamle Forbund med Hensyn til gensidig Hjælp skulde blive staaende ved Magt ¹⁾). Saaledes løsnedes Foreningen meer og meer, idet man nu næsten var kommet til det Punkt at betragte den blot som et Forsvarsforbund mellem Rigerne, hvilket ikke engang nødvendig krævede en fælles Konge.

Denne fornægte Erkjendelse af Eriks Kongedømme var dog neppe synderlig oprigtig meent fra det svenske og danske Raads Side; og Erik selv synes heller ikke at have sat stor Værdi til dem. Han var allerede led og træet af al den Lummel, som omgav ham. Han var i 1437 tyet til den affidestiggende D. Gotland for der i noget større Må at afvente Tingenes Gang, og han skulde uden tvivl med Glæde have opgivet Kongedømmet, havde man kun i Danmark og Sverige søiet hans Ønske, at vælge Bugislaf af Pommern til hans Eftermand. Men dette vilde man ikke. Tværtimod da Erik fremturede i sit Stovskab og ved sin Hjærnelse til Gotland syntes at have vendt Danmark Byggen, indløb det danske Raad sig i Underhandlinger med Hertug Kristoffer af Bayern og tilbød denne Rigsforstanderskabet i Danmark. Kristoffer modtog Tilbudet. I Lybek blev han i Juni 1439 mødt af det danske Rigsraad, og den 23de Juni antagen til Danmarks Rigsforstander, hvorpaa Raadet samme Dag udsædte og tilsendte Kong Erik sit Opsigelsesbrev, hvilket denne modtog en Maaned senere paa Gotland.

Saa snart man i Sverige spurgte dette det danske Raads Skridt ilede man med et lignende. Det svenske Raad samlede sig i September Maaned samme Aar 1439 i Telge, opfagde Erik Hultskab og Trostskab og bekræftede Karl Knutsøn i hans Stilling som Sveriges Rigsforstander.

Medens man saaledes i Danmark og Sverige ganske opgav Kong Erik, var det som om man i Norge netop stræbte at slutte sig fastere til ham, hvad enten dette nu har været fordi Nordmændene sølte fandt Medhjælp med sin gamle Konge i hans Ulykke, eller fordi de frygtede for at indvikles i skadelige Uroligheder og forværre sin Stilling istedetfor at bedre den ved at følge Danernes og Svenskerne Exempel. Erik havde ikke hidtil opfyldt Nordmændenes i 1437 yttrede Ønske om en egen Drotsete. Alligevel gjorde Nordmændene i Begyndelsen af 1439, under Anførsel af Jon Ummereise og Olaf Buk, et Indfald i Sverige for at understøtte Kongens Sag der, og belejrede Elfsborg ²⁾. Toget havde ingen synderlig Virkning, men maatte

¹⁾ Saborff II. 124—126; Sahn 177.   ²⁾ Egbr. IV. 196 f.; Sahn 182.

dog overbevise Kongen om Norges Hengivenhed. Der kom fire Udsendinger fra Norge, to Riddere og to Lagmænd, indfandt sig hos ham i Bisby paa Gotland med fornøjet Begjæring om, at han vilde be-
 stikke en Drotsete for Norge, idet de forelagde ham Raadets Forslag paa tre Personer, nemlig Olaf Haafonsøn, Erlend Endrædesen og Sigurd Jonsøn, saa valgte han den sidstnævnte; der synes personlig at have været tilstede, og udfædte fra Bisby den 3die September 1430 sit Bestikfelsesbrev for ham; hvilket satte ham, under Kongens Fraværelse, i Spidsen for Landskyprelsen i Norge og gav ham Overopsyn over Kongedømmets Indtægter og Rettens Pleie. Han fik Fuldmagt til at tage Regnskab af alle Fogeder, og skulde sende de Indtægter, som tilkom Kongen, hidhen hvor denne befalede. Alle Norges Mænd opfordredes til at være Sigurd lydige, helst fordi han havde været Lov og Ret og paa Opfordring hjælpe Enhver hertil i Kongens Fraværelse, — at ville styrke og ei i nogen Maade forringe Kongens og Kronens Ret, samt at ville holde dette Brev, som han vilde svare for Gud og bekjendt være for Kongen og hans Raad og menige Norges Indbyggere i Norge. Blandt det som i Brevet paalagdes Drotseten var ogsaa, at han, i Tilfælde af Kong Eriks Død, skulde for Hestug Dagislaf af Pommern gjøre det samme som for Kongen selv, i hans levende Live ¹⁾. At Eriks Vovede at indføre et saadant Forslag i Drotsetens Bestikfelsesbrev, viser noksom, hvor fuldt og fast han stolede paa, at Nordmændene endnu haag ved sit Kongedømmes Arvelighed, og hvor lidet han tiltroede dem at have sat sig ind i Statsforeningens Hovedbetingelse: en fælles valgt Konge.

Der havde dengang i meer end 50 Aar ei været Drotsete i Norge; nemlig ikke siden Hr. Dgmund Finnsøn var det i Kong Olafs Dage. Sigurd Jonsøn var baade med Hensyn til Alst og Rigdom en af Norges anseeligste Mænd. Hans Fader, Hr. Jon Martensøn af Suderheim eller Sorum, havde været Ridder og Medlem af Rigets Raad, og hans Moder var Agnes, en Datter af Hr. Sigurd Hafthorsøn og Ingebjørg Erlingsdatter. Han stammede saaledes gennem sin Moder baade fra Norges gamle Kongesæt og fra Biskøtten, og han var ved Arv kommen i Besiddelse af det meste af denne sidste Hets store Fordegsels. Han havde desuden selv længe været Medlem af Norges Raad og var i 1437 bleven Ridder ²⁾.

I Forbindelse med Sigurd Jonsøns Udnevneelse til Drotsete synes ogsaa en Forandring at være foregaaet med Kanslerembedet i Norge. Vi have seet, at siden Kansleren Arne Sigurdsøns Død havde dette Embede været stift fra Provstiet ved Marielirken i Oslo, og overdraget toende

¹⁾ Hertel. Anacta 123.   ²⁾ Eml. IV. 130, 597 ff.

efter hinanden følgende Biskopper i Oslo: Jakob og Jon. Men ved denne Tid finder man, at Biskop Jon har fratraadt hnt Embede, og at Andres Mus, der allerede længe forud var Provst til Mariæ Kirke, har overtaget det i hans Sted. Sidste Gang Biskop Jon vides at have forrettet som Kansler, er ved Udstedelsen af et Landsvistbrev i Oslo den 26de Mai 1434 ¹⁾. Men Andres Mus, der allerede i 1424 nævnes som Provst til Mariækirke ²⁾ og endnu i Juli 1437 bærer dette Embedsnavn af ene, omtales, hvad strax efter skal sees, i Sommerskiftet 1440 tillige som Kansler. I Mellemtiden mellem 1437 og 1440 er altsaa den Forandring foregaaet, hvorved Kanslerembedet i Norge atter sattes i sit gamle Forhold til Mariækirken Provsti.

Om Kong Erik ved at tilfætte en Drotsete i Norge, og derved ogsaa Landsstyrelsen her, under sin Fraværelse, større Fasthed og Selvsikkerhed, har havt fortrinnsvis til Hensigt at komme Nordmændenes Allige Duffer i Møde og sikkre sit ældste Riges Lær; eller om han ikke snarere har havt sin egen og sin Wids Fordeel nærmest for Die, nemlig i det tro Norge muligen at sikkre sig og Hertug Bugislaf et Bern og en Modvegt mod de tvende andre frasalbne Riger, — dette er noget som vanskelig lader sig afgjøre. Det Sikke er, at han dette Stridt uagtet, og uagtet den Hengivenhed Nordmændene endnu længe vedbleve at vise ham, dog ikke benyttede med Kraft og Klogskab de Fordele, som herved aabnedes ham, men tværtimod med sit sædvanlige Bankelmød strax igjen lagde Hænderne i Skjød og selv opgav sin Sag.

Eriks Skiebne kunde nemlig ved hans Affættelse ingenlunde fges at være afgjort i Danmark og Sverige. I begge Lande fandtes Folk, der vare misnoiede med den nye Tingenes Ord, og som gjerne havde laant en Haand til Eriks Gjenindsættelse, hvis denne ifkun havde strebet ind med Bestemthed. Selv dvalede de Danske ikke længe med at vælge Kristoffer til Konge. Han blev som saadan hyldet allerede den 9de April 1440 paa Viborgs Landsthing, efterat han i Forveien havde lovet at underskrive en Haandfæstning. Men at hans Valg ikke var fremkaldt ved nogen udeelt Almenvillie, det viste noksom den frygtelige Opstand, som kort efter udbrod mod ham i det nordligste Jylland, og som først i 1441 blev dæmpet ved Waabenmægt, tildeels af Fremmede, og straffet med opvørende Strengthed. I Sverige vare Meningerne deelte, idet Nogle ønskede Foreningen med Danmark gjenoprette ved Kristoffers Valg til Konge, Andre derimod understøttede Karl Knutsens argjerrige Hensigter, og talte for en fuldkommen Adskillelse fra Danmark ved at høre Rigsforstanderen til Kongedømmet. Karl fandt det imidlertid ved nærmere Beregning fordelagtigere for

¹⁾ N. Dipl. I. 537.

²⁾ N. Dipl. I. 500; jfr. IH. 518, 531.

Diebliffet at selge sin Stemme til Kristoffers Valg saa dyrt som muligt; og Kristoffer selv lovede Alt hvad de Svenste og Rigsforstanderen forlangte af ham. Kristoffer blev saaledes om Høsten 1441 modtagen ogsaa som Sveriges Konge og kronet i Upsal den 14de September.

Men Eriq, som fremdeles opholdt sig paa Gotland, benyttede lige saalidet Bondeopstanden i Danmark og den indre Splid mellem Sveriges Store, som Nordmændenes Hengivenhed, til sin Fordeel. Følgen blev, at ved Udgangen af 1441 var de tvende førstnævnte Riger slupne ham ganske af Hænderne, og Norge derved fuldkommen afskaaret fra al umiddelbar Forbindelse med ham i den Afkrog af hans Riger, hvor han nu havde taget sit faste Sæde.

Det manglede imidlertid ikke paa Opfordringer til Nordmændene baade fra Sveriges og Danmarks Side, at tiltræde Opstanden mod Eriq; men de vilde længe ikke indlade sig herpaa. Det norske Raad følte vistnok, i hvilken farlig Stilling det satte Norge ved at afflaa Naborigerens Forlangende; men man haabede endnu, at Eriq skulde kunne opmande sig til et kraftigt Skridt. Om Sommeren 1440 var det norske Raad samlet i Dølo, og forblev der, som det lader, hele Juli og August. Der vare tilstede Erkebiskop Aslaf, Biskopperne Jon af Dølo, Peter af Hamar, Olaf af Bergen, Gottfalk af Høle og Gregorius af Grønland, Drotseten Sigurd Jonsøn, Kansleren Andres Mus, Provst til Mariakirken i Dølo, videre en Mængde verdslige Raadgivere og desuden en heel Deel af „Rigets Tjenestemænd“ (Embedsmænd). Man besluttede her at sende fire Fuldmægtige: tvende Geistlige, Biskop Jon af Dølo og Sigurd Bjørnsøn Provst til Apostelkirken i Bergen, og tvende verdslige Raadgivere, Jon Ummereise og Kolbjørn Gerst, — til Kong Eriq for at foreholde ham Norges mislige Stilling; og man udfærdigede tvende Breve, som disse Mænd skulde overbringe, det ene af 4de Juli, det andet af 22de August, i hvilke man eskede Kongens Raad og Bestemmelse, idet man tillige yttrede, at man, hvis Kongen ei kom dem til Hjælp, muligen kunde blive nødt til at opsigge ham sin Tjeneste og „see sig om efter andet Herskab“. Med denne Sendefærd gif det uheldigt. Jon Ummereise døde før Afgangen fra Norge, og de tre øvrige Sendebud hverken naaede selv sin Bestemmelse eller fik de medgivne Breve afsendte til Kong Eriq. De bleve nemlig anholdte i Drefund af Kong Kristoffers Udliggere, og Sigurd Bjørnsøn og Kolbjørn Gerst vendte i Slutningen af September tilbage til Norge, medens Biskop Jon derimod med Breve og Dokumenter blev i Danmark. Da de tvende Sendemænd vare komne hjem igjen til Norge, havde de i November Maaned en Sammenkomst med Drotseten Sigurd Jonsøn paa Akerø-

hus og maa her have ført Klage over Biskoppens Adfærd. Thi da en Indbydelse indtraf fra det svenske Raad til det norske at møde til en Overlægning i Lødøse i Begyndelsen af det følgende Aar, og Drotseten tilligemed Sigurd Bjørnsøn og Kolbjørn Gerst i denne Anledning den 25de November tilfrev Biskop Audun af Stavanger med indstændig Anmodning at samles med dem før at være en af dem, som skulde fare til Dagen i Lødøse, — saa lode de i samme Brev Ord falde om Biskop Jons Færd som „skadelig for Landet og dem Alle“ og „ikke gjort paa det Bedste“¹⁾. Biskop Jon blev imidlertid en Stund i Danmark og maa der uden tvivl have drevet hemmelige Underhandlinger med Kong Kristoffer. I nys nævnte Skrivelse omtales nemlig, at Biskoppen havde i Hænde et Brev fra Kristoffer til det norske Raad, hvilket han ei endnu havde villet meddele dette; og man seer af senere Forklaringer, at han aldeles ikke havde afsendt Raadets Breve til Kong Erik efter deres Bestemmelse. Først henimod Jul kom Biskop Jon tilbage til Norge, men var endda ikke at formaa til at afleverer de Brevskaber han havde i sit Forvar før den tolvte Dag Jul (den 5te Januar 1441)²⁾.

Mødet i Lødøse mellem de Norske og Svenske fandt Sted efter Aftale ved Kyndelsmesse (i Begyndelsen af Februar) 1441. Biskop Audun af Stavanger var ei, som paatænkt, der tilstede, men derimod Provst Sigurd Bjørnsøn, Kolbjørn Gerst og tvende andre Verdslige. Angaaende Kristoffers Valg blev intet afgjort, eftersom hans Sendebud til Mødet ei vare forsynede med behørig Fuldmagt. Derimod blev den 9de Februar et Forbund sluttet mellem Norge og Sverige³⁾. Strax efter Mødet, den 10de Februar, tilfrev de fire norske Sendemænd Kong Erik fra Baahus, underrettede ham om Sammenhængen med det norske Raads Sendebud og Breve til ham, forestilte ham Norges vanskelige Stilling og bad ham paa det indstændigste om at komme sine tro Undersaatter til Hjælp, eller i alt Fald tilskrive dem sin Villie⁴⁾. Man ved ikke om Brevet kom Kongen til Hænde. Sikker er det, at hverken Undsætning eller Trost fra hans Side blev Norge til Deel.

Et nyt Møde holdtes i Kalmar ved St. Hans Dags Tid 1441 mellem norske og svenske Fuldmægtige. Denne Gang mødte fra norsk Side Erlend Endriessøn, Provsten Sigurd Bjørnsøn, Kolbjørn Gerst og fem andre. Forbundet mellem Norge og Sverige blev fornyet, men intet angaaende Kongevalget afgjort⁵⁾.

I saadan pinlig Uvished henled hele Aaret 1441. Det norske Raad udsatte saa længe som muligt sin endelige Erklæring. Men da nu ogsaa om

1) Afskr. i Vadstena Brevbog, efter Lange. 2) Jahn 519. 3) Hadorf II. 141. 4) Jahn 195, 517—520. 5) Hadorf II. 143.

Høsten i det nævnte Aar Sverige, som før er sagt, havde antaget Kristoffer til Konge, og de mest paatrængende Opfordringer til Norge fra de tvende andre Riger fremdeles indkom, saa maatte Nordmændene omsider give efter for Nødvendigheden. Et stort Møde holdtes af alle tre Rigers Raad om Sommeren 1442 i Lodöse, ved hvilket Erkebiskopperne Johannes Formand af Lund, Nikolaus af Upsal og Aistal af Nidaros vare tilstede, og desuden blandt de øvrige Biskopper for Norges Bedkommende: Jon af Oslo, Audun af Stavanger, Olaf af Bergen, Gotskalk af Hole, Gunnar af Hamar og Hemming af Hærøerne ¹⁾. Til dette Møde indfandt sig ogsaa paa foregaaende Raadelse Almuens fuldmægtige Udbudsmand fra Norges Fylker i stort Antal, hvilke den 1ste Juni udstedte sit Brev paa den norske Almues Begne, at denne var fornøjet med hvad Norges Raad paa nærværende Møde bestemte med Hensyn baade til Kristoffers Autogelse til Norges Konge og andre Rigers Anliggender ²⁾. Hermed var da Kristoffer af Bayern tagen til Norges Konge. Han drog strax efter til Oslo, hvor han blev kronet, og hvor han endnu opholdt sig den 10de Juli ³⁾.

Saaledes endte Kong Eriks Styrelse i Norge efter at have varet i noget over 52 Aar. Han var dengang da han mistede sit sidste Kongerige henved 60 Aar gammel. Han overlevede sin fuldkomne Affættelse i flere Aar, først paa Gotland til 1449 og siden i Rygenvalde i sit Fædreland Pommern, hvor han døde i 1459 i en Alder af 76 Aar.

At Kong Erik ikke omfattede Kirken med nogen Skærlighed eller Omhu, ligesaa lidt i Norge som i sine tvende andre Riger, viser hans Historie tydeligen. For Norges Bedkommende have vi i det foregaaende seet tilstrækkelige Prøver derpaa. Blandt Svenskernes Klagepunkter til de Norske mod ham af 1434 heber det: „han har fordærvet Kirken og Christendommen, idet han satte uverdige og ulærde Skarnsmennesker til Biskopper, saadanne som hverken agtede Gud eller Retfærdigheden, og overdrog dem den aandelige Biskopsmagt ret ligesom han var en Pave, hvilket leder til Kjetteri“ ⁴⁾; og flere lignende Beskyldninger tilføies, i hvilke der med nogen Overdrivelse saa all for megen Sandhed, — det viser en Jon Gerikssøns og en Arne Klemetsøns Beskikkelse til Biskopper ved Eriks Magtsprog. Iffun visse Klosterordener findes han at have vist en varm Yndest. Hvorledes han fremdrog Birgittinerne og skaffede dem Indgang i Danmark og Norge, er ovenfor udførligen fortalt. Ogsaa Carmeliternes Orden yndede han og indførte den fra Tydskland til Danmark, hvor

¹⁾ Ny D. Mag. I. 68.

²⁾ N. Dipl. III. 557; Jahb 200, 522.

³⁾ N.

Dipl. I. 566.

⁴⁾ Saborff II. 78.

han i 1410 oprettede et Kloster for dem i Landskrona. Til Norge kom samtidig denne Orden ikke ¹⁾).

Mærkeligere er det Forsæt Kong Erik engang havde, at oprette en Høiskole, eller som det paa Latin hed: studium generale, etsteds i sine Riger. Dertil udfordredes, efter Tidens Begreb, pavelig Tilladelse, og Kongen henvendte sig om en saadan til Pave Martinus V. Denne opfyldte hans Bøn, og tillod i en Bulle fra Florens af 26de Marts 1418, at et Universitet maatte oprettes etsteds i hans Riger efter Biskoppen af Lund og Biskoppen af Roskilbes nærmere Bestemmelser (altsaa ganske vist i et af deres Biskopsdømmer), hvilket Universitet skulde nyde samme Friheder som Universiteterne i Paris og Bologna, dog maatte Theologi der ikke foredrages ²⁾. Det er rimeligt, at en Høiskole for Geistlige, der vilde uddanne sig til Kirkens høiere Embeder, netop var det som Kongen og hans Raadgivere ønskede, og at Pavens Tilladelse med den nævnte Indskrænkning syntes dem at være uden synderligt Værd. Deraf kom det uden Tvivl for en stor Deel, at der under Erik intet Skridt blev gjort for at bringe det udtalte Forsæt til Udførelse. Det blev først igien oplyst mere end femti Aar senere.

Lagtes det ikke lystedes dengang at faa oprettet en Høiskole inden de forenede nordiske Riger, saa indtraadte dog ved denne Tid en Forandring med Hensyn til Stedet, hvor den nordiske og navnlig den norske Geistlighed søgte sine høiere theologiske og kirkeretlige Kundskaber. I 1419 blev nemlig et fuldstændigt Universitet oprettet i Roskilde, og dette drog snart, paa Grund af sin nærmere Beliggenhed og det lettere Samvæsen, Studerende fra alle de nordiske Riger til sig. De norske Geistliges høiere Uddannelse ved Universiteterne i England og Frankrige ophørte fra nu af, som det lader, saa godt som ganske, medens det videnskabelige Vaand derimod mellem Norge og Tydskland stedse droges fastere sammen, — noget som dog maaskee allerede kan siges at have været forberedt ved de tydske Hansestæders Dørværde i de norske Handelsforhold.

Siden Harald Haarfager, det norske Riges Grundlægger, havde, paa Magnus Eriksøn nær, Ingen siddet i Norges Kongedømme saa længe som Erik af Pommern. Men som Norge under Haralds Styrelse først fremtraadte i Staternes Række, saa syntes det under Eriks at være paa god Veie til atter at udslettes af den. Hans Kongedømmes Tid var for Norge et halvt Aarhundrede af Ulykke og Nedverdiggelse. I de første tredive Aar synes Nordmændene ikke ret at have været sig sin mislige Stilling bevidste, ligesom de i det Hele

¹⁾ Daagaard om de danske Klosters 28.

²⁾ Pontop. II. 521—528; Hvitefeldt under 1418.

endnu lidet synes at have tænkt over den Statsforfatning, i hvilken de, saa at sige uvidende, vare blevne inddragne. Men fra 1420 af begyndte, som vi have seet, Utilfredsbedsytringer fra Nordmændenes Side at lade sig høre, der vidnede om, at de følte Mangler ved Landsstyrelsen; og allerede fra den Tid af udviklede sig ubenvøil den Gjæring i Folket, hvilken efter 1435 gav sig aabenbar Luft.

Norge som Statssamfund var imidlertid ved 1420 allerede nedsunket i en Amyndighedstilstand, af hvilken det havde ondt for igjen at høve sig. Naar Kongedømmet svigtede sin Pligt, fattedes Hovedbrødhjulet i det norske Statsværk; og en Statsmagt, der midlertidig kunde med Kraft indtage Kongedømmets Sted, fandtes ikke. Norges verbøslige Hovdinger, gæve, i Egenkab af Rigets Raad, intet betegn fra sig, og den norske Kirkes Forstandere, der, ifølge de forhen oftere paaagede norske Statsforhold, egentlig dannede det daværende Rigsraads faste Kerne, og vare bedst istand til at opretholde den Anseelse, — ogsaa de vare forstummede. Den norske Kirke nemlig, der i den tidligere Halvdeel af det 14de Aarhundrede unegtetlig var den bedst ordnede Indretning i det norske Statssamfund, havde efter 1350 Aar for Aar tabt i Virkekraft og var under Margreta og Erik — som vi have seet — bleven en Bøld for verbøslig Vilkaarlighed, hvortil ogsaa dens Hjælpeleshed under Pavebømmets store Spændelse kun altfor meget maatte opfordre. Saalænge den var i en saadan Svaghestilstand, var liden Støtte for Statssamfundet fra dens Side at vente.

Ikke desto mindre var det dog Kirkens Forstandere, der, da det norske Folk igjen kom til lidet Bestindelse og Eftertanke, først grebe den faldefærdige Stat under Armene; og ubenvøil maa Rosen herfor især tillægges Erkebiskop Abslak Bolt. Vi have seet, hvortledes han stræbte at bringe Liv ind igjen i den norske Kirke ved at sætte Provincialconcilierne paa ny i Gang. Med Biskopskolenes Besættelse gik det ogsaa, da han var bleven nogenlunde fast i sin Metropolitanstyrelse, ordentligere til end i Eriks forudgaaende Regeringstid. I begge Henseender fandt Erkebiskoppen en Støtte i den baselste Kirkeforsamlings gavnlige Virksomhed, der utvivlsomt lagde et ikke ganske svagt Baand paa Kongens tidligere Vilkaarlighed i Kirkens Sager. Men det var ikke i denne sin nærmeste og egentlige kirkelige Virkefæds alene Erkebiskop Abslaks Indflydelse aabenbarede sig. Det var ubenvøil ogsaa han, som igjen sætte Liv i Norges Raad. Han viser sig som Hovedmanden i de Raadsforhandlinger, der i 1437 bragte Amund Sigurdsøn til at nedlægge Baaben; og i alle de senere Forhandlinger i Anledning af Misnoiet med Kong Erik og med Statsforbindelsen mellem de tre Riger see vi ham blandt Hovedpersonerne. Den af Norges

Biskopper, som næst ham synes at have været virksomme i disse Statsfager, var Biskop Audun af Stavanger, hvis Navn idelig her nævnes med Erkebiskoppens. Den danskfødte Biskop Jon af Oslo derimod stod, som det lader, allerede nu i et spændt Forhold til sin Metropolitan ikke alene i geistlige men ogsaa i verdslige Forhold.

Sporer man saaledes i Eriks seneste Regjeringsaar atter noget Liv i det norske Riges Raad, sporer man hos det en Stræben efter at bringe nogen Orden i Norges forfaldne Landsstyrelse, efter at vakte Nordmændenes Selvstændighedsfølelse og bringe Norge til at indtage den det tilkommende Plads i det nordiske Statsforbund, — saa er der al mulig Grund til at tro, at dette væsentlig skyldtes Erkebiskop Aslaks og de med ham enige og ligesindede norske Biskoppers Indflydelse paa Raadets verdslige Medlemmer. At Erkebiskoppen og det norske Raad i det længste holdt paa Erik af Pommern, havde aabenbare sin Grund deri, at den almindelige Stemning hos Nordmændene var for deres gamle Arvefonge og i det Hele for Kongedømmets Arvelighed efter gammel Landslov og efter det Erik ved hans Antagelse gjorde Tilsagn. Raadet har for sit Vedkommende ganske vist paa denne Tid indseet den Nødvægen, hvori det norske Kongedømmes Arvelighed stod til Norges, som det hed „uopløselige“ Statsforbindelse med tvende Valgriger; det maa have indseet — og det viser jo ogsaa Udkastet til den fornyede Forbundslov, i hvis Affattelse Erkebiskop Aslak og et af de mest anseede verdslige Raadsmedlemmer tog Deel —, at Norge for at kunne blive fast ved Forbundet maatte give Slip paa sit Kongedømmes Arvelighed. Men det norske Folks Almenhed havde ikke tænkt sig ind i hint Forhold, og dens Villie gjaldt endnu alt for meget, til at Raadet i et saa væsentligt Stykke turde uden Betænelighed gaa sin egen Vej. Det norske Raads Stilling har saaledes været høist vanskelig, og hvor meget det end — og især uidentivl dets geistlige Deel — kan have været fiendt for Statsforbundets Opretholdelse, saa var det kun de mest tvingende Opfordringer fra svensk og dansk Side samt Eriks fuldfornne Opgivelse af sin egen Sag, der formaaede det til at tage et afgjørende Skridt: opgive Erik og vælge Kristoffer af Bayern, — og det endda først efterat Folket dertil havde givet sit udtrykkelige Samtykke. Ved Mødet i Lodose, da det skede, finde vi alle de daværende Biskopper i selve Norge og desforuden Biskopperne af Høle og Færøerne tilstede, den norske Kirke var altsaa der stærkt repræs-

100.

Kristoffer af Bayern Norges Konge fra 1442—1448.

Kristoffer af Bayern, der i 1442 atter forenede de tre nordiske Riger, var dengang i sin kraftigste Ungdomsalder, 26 Aar gammel. Efter hvad Historien lader dømmes af hans Færd, var han en klog og sindig Mand, som vel havde sat sig ind i de forviklede Forhold, hvori han indtraadte, og som havde foresat sig at agte og overholde de enkelte Rigers Selvstændighed. Forbundet mellem Rigerne lader han til at have seet fra den Side, som den daværende almindelige Mening fordrøede: han opfattede det som et Forbund til fælles Forsvar og indrettede sin Styrelse derefter. Om ogsaa Skundom under ham Klager løbe fra Sverige, saa opretholdtes dog der den indre Rolighed; og de gjentagne Bondeopstande i Sjælland, lyffedes det ham med Baabenmagt at undertrykke. Den Omstændighed, at Kristoffer først lod sig krone i Danmark, efterat han var kronet baade i Sverige og Norge, og at han ved sin danske Kroning, der foregik i Ribe den 1ste Januar 1443, blev — som det i vedkommende Notarialdokument heder — „indviet og salvet til Danmarks Riges Erkekonge (in Archiregem regni Daniæ)“¹⁾, — kunde vel vække Mistanke om en skjult Hensigt — dog snarere maa skee i saa Fald fra det danske Raads end fra Kongens Side — at udhøve Danmark som Hovedriget i Statsforbundet, og hans Verdighed i Egenstaaelse af dansk Konge som den der ved sig selv gjorde ham til Forbundets lovlige Hoved. Men hvilken Mening man end kan have havt med det usædvanlige Erkekonge-Navn, eller hvilken Mening end deri kunde lægges, saa maa indrømmes, at i Virkeligheden, saavidt vides, intet Krav derpaa grundedes og ingen Klager derover høstes.

Norge havde unegtelig ved at vælge Kristoffer til Konge nærmet sig Valgrigets Form. Thi om end Kristoffer kunde siges at være ifølge Norges Lov arveberettiget til dette Rige som Kong Erik Søstersøn, saa var han dog ikke den nærmest arveberettigede til Riget efter Erik; — det var nemlig, hvad før er sagt, dennes Færbroders Søn Bugislaf af Pommern saavel efter Loven som efter Nordmændenes Erklæring i 1388 og 1389, — og Bugislaf levede endnu, uden, saavidt man ved, at have gjort noget Afkald paa sin Arveret²⁾. Om derfor Kristoffer tidligere i et Brev til Sveriges Raad af 1438 lod sig forlyde med at have Arveret til Norge³⁾, saa er det dog ikke bekjendt, at denne Omstændighed blev i nogen særdeles Grad fremhævet ved hans Valg i Lodose. Nordmændenes Kongevalg kunde saaledes ved denne Leilighed ansees som frit, og Norge som

¹⁾ Pontop. II. 587.   ²⁾ Bugislaf døde ikke før i 1447. Sml. t. N. S. III. 489.   ³⁾ Lgbr. IV. 580.

med det samme indtraadt i det nordiske Statsforbund i Egenkab af Valgrige, følgende med samme Ret som Sverige og Danmark. Saaledes betragtede ogsaa ganske vist det norske Raad Sagen, og Kongen selv lader ikke til at have næret nogen anden Anskuelse. Et andet Spørgsmaal er det derimod, om Norges Almue var istand til at opfatte Kristoffers Valg ganske saaledes, hvor vel den end dertil gav sit udtrykkelige Samtykke. Det norske Kongedømmes Arvelighed sees i det mindste senere endnu at staa de norske Bønder i Hovedet, ligesom det paaberaabtes af dem, der søgte at vinde Norges Krone.

Saa snart Kristoffer var antagen til Norges Konge, fratraadte Drotseten Sigurd Jonsøn, saavidt skønnes, sit Embede, uden at nogen anden bekliffedes i hans Sted. Med Kanslerembedet overholdt Kristoffer den gamle Orden, idet han nemlig lod det være forenet med Provstiet til Marielkirke i Oslo. Andres Mus, der var Provst og Kansler i 1441, lader til at være død i Begyndelsen af Kristoffers Styrelse. Hans Eftermand i begge Embeder var Gunnar Holk, der som saadan nævnes allerede i 1444. Kong Kristoffer viste de norske Statsforhold den Opmærksomhed, der kunde ventes, og holdt Rigets Raad ved den Myndighed, som tilkom det i Styrelsesanliggender. I Anledning af de mange Klager over Hansetædernes Overgreb udnævnte han ved Brev fra Kjøbenhavn af 4de November 1444 af sit norske Raad et Undersøgelsesudvalg bestaaende af tolv Mænd, fem Geistlige og syv Verdslige. De Geistlige vare: Erkebiskop Aslak, Biskopperne Audun af Stavanger og Olaf af Bergen, Alf Thorgaardssøn Provst til Apostelkirken i Bergen og Svein Eriksson (Erke-
degn) af Thronbhjem ¹⁾. Samme Aar den 10de December bekliffede han, ogsaa fra Kjøbenhavn, et Udvalg af Raadet, bestaaende af otte Mænd, nemlig: Hr. Olaf Nilsson (eller Nillesøn til Talgø) Ridder, hvem Kongen havde stiftet „at sidde i sit Sted (i vörn stad at silia)“, Biskop Audun af Stavanger, Gunnar Holk, Provst til Marielkirke i Oslo, Svein Eriksson, Degn af Nidaros, samt een Ridder, to Bøbnere og een Lagmand, — hvilke paa Kongens Begne skulde holde „Retterthing“ i Thronbhjems, Bergens og Stavangers Biskopsdommer og søge at hjælpe paa den Retløshed, som i mange Aar havde fundet Sted i disse Dele af Landet, og hvorover Klage var ført ²⁾. Erkebiskoppen betragtedes paa gammel Vis som Raadets Formand. I 1442 den 20de September fra Bergen udstedte saaledes Erkebiskop Aslak, i Forening med Biskop Olaf af Bergen, Alf Provst til Apostelkirken, og Olaf Nilsson Ridder og Hovedsmand paa Ber-

¹⁾ Hvilt. under 1444; Paus Eml. af Norske Love II. 259—264. Svein Erke-
degn og Svein Eriksson er samme Person, see Schön. Th. Domk. Westf.
Anh. 62. ²⁾ N. Dipl. I. 573.

gens Kongsgaard, et Leidebrev for Kjøbmændene af visse engelske Stæder, at handle paa Bergen. Og i 1446 den 26de September udstedte Erkebiskoppen fra Bergen et Kaldelsesbrev til Raadet at møde sammesteds til 24de Juni det følgende Aar, da ogsaa Kongen vilde indfinde sig ¹⁾. Landsstyrelsen i Norge synes saaledes under Kristoffer at have gaaet sin ordentlige Gang uden at have givet nogen Anledning til Klage paa Kongen.

I den norske Kirkes Anliggender spores heller ikke Kristoffer paa nogen ubesøiet Maade at have indblandet sig. Flere Biskopsstifter vare ellers i Slutningen af Eriks Styrelsestid foregaaede, og flere foregik medens Kristoffer var Konge; men man mærker ikke ved dem, at den kongelige Myndighed søgte paa en for Kirkens Ret trædende Maade at gøre sig gjældende, som Tilfældet havde været i Eriks tidligere Dage.

Staalholts Biskopsstol stod, som det lader, efter Jon Geritssøns Døds i 1433 ²⁾ nogen Tid ledig, indtil den i 1436 blev besat med en vis Gotsvinn, der ei skal have været nogen Islænding, men alligevel synes at have været ret virksom i sit Embede. Han forestod Staalholts Biskopsdømme under hele Kong Kristoffers Regjering ³⁾.

Biskop Jon Billialmsøn af Hole ⁴⁾ skal være død omkring 1440, men synes ikke at have været ved sin Stol fra 1438 ⁵⁾. Ved 1440 blev Gotskalk Gotskalksøn, en norsk Mand af fornem Æt valgt til hans Efterfølger. Denne forblev imidlertid flere Aar efter sit Valg i Norge, hvor han i 1441 sees at have forrettet som Vikarius for Biskop Jon af Oslo ⁶⁾. I Juni 1442 var han som Medlem af Norges Raad tilstede paa Mødet i Lødøse ⁷⁾. Sin Biskopsstol tiltraadte han ikke førend i 1444. I Ledighedstiden bestyrede den af Biskop Gotsvinn af Staalholt som Vikarius. Gotskalk var Biskop i over 16 Aar og har det Lov, at have været en af de bedr Biskopper paa Hole Stol i det 15de Aarhundrede ⁸⁾.

Biskop Peter af Hamar ⁹⁾ levede endnu ved Udgangen af August Maaned 1440, da han nævnes som nærværende ved Raadmødet i Oslo ¹⁰⁾. I det følgende Aar er han rimeligvis død. Hans Eftermand var Gunnar Thorgardsøn. Denne maa være indviet for Juni 1442, da han nævnes blandt de Biskopper, der var tilstede paa Mødet i Lødøse ved Kong Kristoffers Antagelse ¹¹⁾.

Biskop Audun Eivindsøn af Stavanger ¹²⁾ synes at

¹⁾ Thorkel. Analecta 126—135. ²⁾ S. o. f. II. 442. ³⁾ Finn Joh. II. 475—478. ⁴⁾ Fra 1429, s. o. f. II. 469. ⁵⁾ Finn Joh. II. 580. ⁶⁾ R. Dipl. I. 563. ⁷⁾ S. o. f. II. 524. ⁸⁾ Finn Joh. II. 580, 586—590. ⁹⁾ Fra 1426, s. o. f. II. 465. ¹⁰⁾ S. o. f. II. 522. ¹¹⁾ Ny D. Mag. I. 68; s. o. f. II. 524. ¹²⁾ Fra 1427, s. o. f. II. 465.

have indtaget en fremragende Plads blandt sin Tids norſke Biskopper, det han omtales ſom det beſeſte Conciliums fuldmægtige Liendefamler og desuden meget ofte nævnes i vigtige Statsforhandlinger, og, ſom vi nys have ſeet, var et af Medlemmerne i det af Kong Kristoffer tilſtiftede Retsudvalg. Man finder, at han har været meget gavmild mod ſit Kapitel, hvis Gjæld til ſig han ogſaa eſtergav ved et Brev af 6te Auguſt 1445 ¹⁾. Han døde i ſamme Aar 1445 den 3die November. Allerede den 14de November ſamledes Kapitelet i Kathedral-kirken Sakriſti og valgte til Auduns Eſtermand af ſin egen Midte Gunnar Erikſſøn. Valget var eenſtemmigt fra de ſyv Preſte, Chorsbrodres Side, hvilte med Gunnar ſelv vare tilſtede, og det blev ſaar ved Chorsbroderen, Gunnar Haakonſøn, en af Bælgerne, forlyndt for det tilſtedeværende Klerus og Folk. Ved Kapitelets Brev af ſamme Dag anbefalede den Valgte Erkebifſoppen til Indviſe ²⁾.

Som Biskopper paa Færøerne nævnes i Kongerne Eriks og Kristofferss Regjeringslid: Halgeir i 1392, Bifbold i 1394, Severinus eller Søffren i 1434, og Hemming i 1442 ³⁾; men om diſſes Embedſtid og Embedsførelſe vides forreſten intet.

De Biskopper til Garde paa Grønland, hvilte ved denne Tid nævnes, kunne viſt ikke anſees for andet end Titulærbiskopper, ſom aldrig have beſøgt ſit Bifkopsdømme. Efter de tvende ſamtidige Bertold og Jakob, hvilte ovenfor ere omtalte ⁴⁾, nævnes en Nikolaus ſom Grønlands Bifkop, ved hvis Død Pave Eugenius IV i 1433 ved Provision beſtiftede en Prædikebroder, Bartholomæus de Sto. Ipolito, til hans Eſtermand. Denne er rimeligviſ død før 1440; thi i dette Aar nævnes en Bifkop Gregorius af Grønland ſom nærværende paa Raadsmødet i Oslo i Juli og Auguſt ⁵⁾. Han omtales ſeneſt i 1450 ſom nærværende i Bergen med flere Biskopper den 4de September ⁶⁾. Forbindelſen mellem Grønland og Norge op- hørte imidlertid ſaa godt ſom ganſke, og den norſke Befolkning og Kirke i hint Land nærmede ſig meer og meer ſin Undergang. De omkringboende hedendiſke Eſtimoers (Strælingernes) Angreb paa de norſke Indbyggere gjentog ſig under ſtore Ddelæggelſer. Omkring 1418 ſkal et ſaadant Anfald have fundet Steb, der kun levnedes ni Sognekirker tilbage. Efter den Tid ſkal Landet have ſavnet alt biſkoppeligt Tilſyn og derhos kun nydt liden preſtelig Tjeneste. Ind- byggerne maa dog have fundet Leilighed til at klage ſin aandelige Rød for Paven, og Nikolaus V, der i 1447 den 6te Martſ fulgte

¹⁾ Dipl. i d. Arn. Magn. Emf. fasc. 42, No. 12, 13, 14, eft. Langes håndſkr. Optegn. ²⁾ Pont. II. 593—595. ³⁾ C. o. f. II. 425, 441, 475, 524.

⁴⁾ Smſts. 451. ⁵⁾ Smſts. 522. ⁶⁾ Grønlf. hiſt. Mind. III. 164—166, 180, 910, 911.

Eugenius IV paa det apostoliske Sæde, laante villigt Dre til deres Klage. Han udstedte den 20de September 1448 et Brev fra Rom til Biskopperne i Skaalholt og Hole, hvilke vare Grønland nærmest, og paalagde dem at sørge for Christendommens Opretholdelse der ved at indvie duelige Prester til Landets Kirker, og hvis Omstændighederne tillod det, efter Samraad med Erkebiskoppen, foreslaa en tjenlig Person til Biskop¹⁾. Paven har altsaa neppe vidst, at en Biskop af Garde dengang levede i Norge, eller han har anseet Gregorius for udygtig til igjen at reise den faldefærdige grønlandske Kirk. Pave Nikolaus's velmente Bestræbelser vare imidlertid frugtesløse. De Biskoppers religiøse Iver, til hvilke Paven henvendte sig, har neppe været synderlig levende, og Forbindelsen mellem Norge og Grønland synes ved denne Tid ganske at være bleven afbrudt. Da Grønland efter meer end halvtredie Hundrebaars Forløb gjenfandtes, var den norske Befolkning ligesaavel som Christendommen forsvunden, og kun enkelte Ruiner af dens Kirker og Boliger tilbage.

Kong Kristoffer døde hastig i Helsingborg den 6te Januar 1448 i en Alder af omtrent 32 Aar, efterat han i noget over fem Aar havde været Norges Konge.

101.

Dobbelt Kongevalg i Norge. Kamp mellem Karl Knutsson og Kristian af Oldenburg. Den sidste seirer.

Kristoffers korte Kongedømme kunde, sammenlignet med Eric's senere Regjeringsaar, kaldes en Fredens Tid for de nordiske Riger. Vel var Statsforbundet mellem dem paa det nærmeste opløst; men indbyrdes Enighed raadede ligesuldt, Freden med Udlandet blev ikke i væsentlig Mon forstyrret, og i hvert enkelt Riges Indre var der, med Undtagelse af Bondeoprørene i Jylland, taalelig roligt. Anderledes vendte igjen Tingene sig efter Kristoffers Død. Den ulmende Partistrid i de enkelte Riger flammede igjen op. Spørgsmaalet om der skulde fremdeles være et Statsforbund eller ikke, — om der skulde være een Konge for alle tre Riger, eller hvert vælge sin, — vales paa ny og voldte en Splid mellem Rigerne indbyrdes, der snart udartede til Had mellem Folkene. Daner og Svear stillede sig snart fiendtlige mod hinanden. „Den hjærlige Forening“ fortes fra begge Sider paa Tungen snart i Klager over dens Brud, og Strid om hvo der først havde brudt den, snart i Dnsker og Underhandlinger om dens Gjenoprettelse, — hvilken man dog fra ingen af Siderne, og mindst fra dansk Side, ønskede, uden med den skjulte Tanke i Baghaand,

¹⁾ Grøn. hist. Mind. III. 165—176.

at det Rige, som udtalte Ønsket, skulde blive det andets Mester, og paa Forrangen i Statsforbundet. Nordmændene, hvis Selvstændighedsfølelse i Eriks sidste Aar og under Kristoffers korte Regjering havde vundet en Smule Liv, nærrede for sin Part neppe noget høiere Hæfte end at bevare sin Selvstændighed, ligemeget om udenfor eller i Forbund med de tvende andre Folk. Men da først Splid mellem dem var udbrudt, og hvert af dem havde valgt sin Konge, saa stræbte hver af dem at bringe Norge over paa sin Side. To Partier, et svenskt og et danskt, dannede sig saaledes i Norge, og Landet fandt sig for det ret havde klaret sig sit Forhold, splittet ved en indre Tvist, og gjorde det til et let Bytte for den mægtigere og listigere af de to udenlandske Medbeilere.

Kong Kristoffer døde uventet, barnløs, og uden at have føiet noget som helst Foranstaltning til eller givet noget som helst Bink om Valget af sin Eftermand. For Danmark og Sverige stod nu deres gamle Valgfrihed aaben; og for Norge var heller ingen anden Udvei end at gribe til et Kongevalg, efterdi ingen lovlig Arving til Kongedømmet gaves, med mindre det vilde vende tilbage til Erik af Pommern og hans tydske Æt, eller opsøge sig en blandt Kristoffer af Bayerns ligeledes tydske og forresten Nordmændene ganske ukjendte Slegtninge. At et Samraad mellem de forbundne Riger burde finde Sted, fandt hvert enkelt af dem skred til et eensidigt Kongevalg, laa vistnok i Forbundets Natur og var ved forskellige Leiligheder utrykkelig ubælt; men hverken gaves herfor strengt bindende Lovbud, eller endnu noget mindre gyldige Lovbestemmelser om hvor og under hvilke Forhold et saadant Samraad om fælles Kongevalg skulde finde Sted. Hvad herom var talet og bragt i Udkast havde aldrig vundet virkelig Lovkraft.

Det danske Rigsraad skal, efter Nøgles Beretning, have opfordret de tvende andre Rigers Raad til et Møde ¹⁾. Dette er dog uvist, og Andre sige, at de Danske efter Kristoffers Død ilede med at aabne ensidige Underhandlinger, sigtende til at besætte den ledige danske Kongestol ²⁾. Det danske Rigsraad ønskede nemlig at benytte Leiligheden til at forene Hertugdømmet Slesvig igjen med den danske Krone og tilbød derfor denne til den slesvigiske Hertug og holsteinske Greve Adolf, en Fyrste, hvis Klogskab, Tapperhed og Styrrdygtighed Danmark i den langvarige Krig mellem ham og Kong Erik havde faaet prøve. Adolf undveg imidlertid Valget, men henviste til sin Søster søn og Arving, den tre og tyveaarige Grev Kristiern eller Kristian af Oldenburg.

¹⁾ Hvittf. under 1448; Jahrb. 202.

²⁾ Lagerbr. IV. 411—414 efter ældre Kilder.

Hvis det er rigtigt, at slige eensidige Underhandlinger fra Danmarks Side strax bleve indlede, og hvis saadant var blevet kundbart i Sverige, saa paastyndte det ubetvivel Svenskernes Beslutning, uafhængigt af Danmarks Kongevalg, at kaare sin egen Konge. Paa en Rigsdag i Stokholm, der samledes i Juni Maaned 1448, yttrede sig vel Stemmer for Kalmarforeningens Gjenoprettelse. De mægtige Brødre Bengt og Nils Jønsønner af den Art, som siden blev saa bekendt under Navnet Drenstjerna, skal have talet herfor. Men deres Stemme var mistænkt for at være fremkaldt mindre af Kjærlighed til Foreningen end af feilslaget Haab om selv at vinde Sveriges Krone, samt af Had til Karl Knutsøn, der ogsaa stræbte efter den. Større var derimod det Parti, som med Blikket hæftet paa Karl fordreede en indfødt Konge. Dette seirede ogsaa. Karl Knutsøn blev den 20de Juni 1448 med en stor Overvegt af Stemmer valgt til Sveriges Konge og otte Dage efter hylbet paa Morastrøm og kronet i Upsal.

Omtrent paa samme Tid, nemlig i Juni Maaned, holdt det danske Rigsraad et Møde i Kjøbenhavn, til hvilket Hertug Adolf indfandt sig for at virke til sin Søstersøns Bedste ¹⁾. Paa dette Møde enedes man endelig om at vælge Grev Kristian af Oldenburg; og hertil dreves man, som det heder, deels ved Hertug Adolfs Høner og Løfter, deels ved det Skridt, Svenskerne allerede havde taget og ved Rygtet om Karl Knutsøns Rustninger ²⁾. Dog skede Valget med det Forbehold, at Kristian først skulde antage en Haandfæstning, og for at forelægge ham denne, drog Raadet til ham i Slesvig, hvor han opholdt sig. Kristian gjorde ingen Vanskeligheder. Han vedtog Haandfæstningen i Haderslev den 1ste September, blev derpaa af Raadet erklæret for Danmarks Konge og den 28de September 1448 hylbet i Viborg.

Medens saaledes Sverige og Danmark ved eensidige Kongevalg i Gjærningen udtraadte af det tidligere Statsforbund, synes i Norge en stor Ubestemthed at have raadet, dog uden endnu at vække noget indre Fredsbrud. Ogsaa der vare Meningerne aabnare deels, om hvorvidt Norge skulde vælge sin egen Konge, eller blive ved Foreningen med begge de tvende andre nordiske Riger, eller, da Samstemmighed mellem dem indbyrdes i Kongevalget neppe syntes opnaaelig, med det ene af dem. Tanken om et ordentligt Kongevalg ved alle tre Rigers Fuldmægtige maatte man nemlig snart opgive, helst naar man stillede sig for disse Omstændighederne med Kristoffers Balg,

¹⁾ Sahn 208. Altsaa maa nødvendigvis Underhandlinger tidligere end Juni Maaned være drevne mellem Rigsraadet eller enkelte Medlemmer af samme og Adolf. ²⁾ Sahn 208.

ville endnu vare i friskt Minde. De, som tænkte sig, at Norge kunde benytte Tilfældet for at faa sin egen Konge, valgte, som det var, mellem sin forbums Drotsete, Sigurd Jonsøn, og sin gamle Fæder, Kong Eril; ogsaa Jarlen af Ortnørne (William Sinclar?) vil have været nævnet¹⁾. Af disse var dog vel Sigurd Jonsøn den eneste, om hvis Valg der kunde blive for Alvor Tale; han synes nemlig at have havt et stort Parti for sig af Norges Almue. Men da Raaderne ikke vilde til at have næret noget stærkt Ønske om at vinde Norges Kongedømme, tværtimod var han snarere stemt for Dyrretholdelsen af det ældre Statsforbund.

Da ved Kristoffers Død Norges Kongedømme var blevet ledigt, blev det efter ældre norsk Lov og Sedvane Erkebiskoppen af Nidaros kaldet til Spidsen for Rigsstyrelsen. Men Erkebiskop Aslak var den eneste, som det lader, i Nidaros²⁾, altsaa fjærnet fra Valgbevægelses Stueplads i Sverige og Danmark. Man sporer heller ikke for det Første nogen Virksomhed fra hans Side for hastig at istandbringe Valgmøde for Norges Vedkommende. Naastue har han ventet, at kongens Hovdinge, efter Kong Magnus's Lovs Bydende, skulde selv komme til Nidaros for i St. Olavs Nærhed at foretage Kongevalg; eller ogsaa har han gjerne seet Sagen udsat for at afsætte Tingenes Gang i Sverige og Danmark, før man for Norges Vedkommende fattede sin Beslutning. Imidlertid maa de Raadsmedlemmer, der vare tilstede i Oslo, dengang Styrelsens egentlige Sæde, og i de nærliggende Landsdele, have bestemt sig til at stille Sigurd Jonsøn i Landsstyrelsens Spids som Rigsforstander; og denne Beslutning synes Raadet i Almindelighed, og særlig vel først og fremst dets Formand Erkebiskoppen, at have tiltraadt. Man har i det mindste af 26de Juni 1448 et Landsvistibrev, udstedt i Oslo af Provsten Gunnar Holt, „Norges Riges Kansler“, hvilket denne siger sig at give ifølge Fuldmagt af „Hr. Sigurd Jonsøn, Ridder og Rigets Forstander og alt Rigets Raad i Norge“³⁾. Først ud paa Sommeren satte Erkebiskoppen sig i Rørelse, og det, som det heber, ifølge Skrivelse fra nogle af Rigets Raad, der bade ham komme til dem i Oslo. Ved denne Tid har han uden tvivl havt Underretning om Karl Knutsøns Valg til Sveriges Konge, hvilket foregik, som det er sagt, den 20de Juni; og han har ganske vist strax taget sit Parti, nemlig at virke for Karls Valg ogsaa til Norges Konge, og derved var Norges Tilslutning til Sverige. Han fulgte Indbydelsen til Raadsrådet i Oslo. Men før han forlod Thronhjem, raadførte

¹⁾ Saborf II. 161. ²⁾ Der udstedte han Ibetindst den 20de April 1448 et Brev vedkommende sit Kapitels Kommune. Schøn. Domf. Bestr. Nrh. 61.

³⁾ N. Dipl. I. 587.

han sig med Almuen Nordensfjælds, og maa ved denne Leilighed have bragt Karls Valg paa Bane. Bønderne vare dog ifkun betingelsesvis stemte for dette. Almuen lod nemlig, som det heder, Erkebiskoppen bede, at han ingen Dansk eller Tydsk vilde samtykke til Norges Konge. Helst, blev der yttret, vilde man have Sigurd Jonsøn til Konge; hvis dette ei kunde skee, da vilde man have den gamle Herre, Kong Erik, saafremt han strax kom til Norge og vilde holde Fred med Sverige; men lod heller ikke dette sig gjøre, da vilde man have Kong Karl af Sverige til Konge¹⁾. Thronberne havde saaledes da allerede Underretning om Karls Valg i Sverige, og Erkebiskoppen maa have søgt at virke for ham hos dem, idet han tillige maa have ladet Ord falde om Valgforhandlingerne i Danmark og om hvem man der havde i Sigte til Konge.

Naar Erkebiskop Aslak er kommen til Oslo, og naar Raadet der har begyndt sine Forhandlinger, vides ikke. Men sikkert synes det vare, at Erkebiskoppen kom derhen med det faste Forsæt at stemme paa Karl Knutsøn og for Norges Tilslutning til Sverige. Nu begyndte da ogsaa de forskjellige Partier i Raadet at træde aabenbart for Lyset, især vel efterat Kristians Valg i Danmark i September var blevet bekendt. Sigurd Jonsøn, der i det Hele synes at have været en maadeholden, lidet ærgjerrig Mand, har uden tvivl snart mærket, at, om han end havde Stemningen for sig blandt Norges Bønder til at vorde Konge, saa var dette ikke Tilfældet i Raadet, hvis Flertal i det mindste ønskede det gamle Statsforbund gjenoprettet, eller, da dette efter de eensidige Valg i Sverige og Danmark, ikke længer var at opnaa, foretrak en Forening med eet af Nagerne fremfor Norges Afsondring under en egen Konge. Sigurd har derfor kloogeligen truffet sig tilbage uden at pukke paa den Stemme, Norges Almue havde givet ham.

Raadet delte sig saaledes snart i to Partier: det ene ønskede en Forening med Sverige, og Karl Knutsøn til Konge; det andet ønskede en Forening med Danmark, og Kristian af Dibenborg til Konge. Og begge Medbeilere søgte at anbefale sin Sag paa det bedste. Hovedmændene for det svenske Parti var Erkebiskop Aslak, der ifølge sin Stilling ved et Kongevalg havde den vigtigste Stemme, samt de indflydelsesrige Riddere Olaf Nilssøn af Talgø og Erik Sæmundsøn, Hovedsmand i Tunsberg. I Spidsen for det danske Parti stod den danskfødte Biskop Jon af Oslo, gammelt Medlem af Raadet og tidligere, som vi have seet, mistænkt for falskt Spil med Kristoffers Valg, og Ridder Hartvig

¹⁾ Underretning om bispe Erkebiskoppens Overlægninger med Almuen findes i dennes senere Erklæring af 24de November 1449. Saborf II. 167.

Krummedike, en i Norge indgiftet holsteinsk-dansk Stormand, der med sin Hustru havde faaet stort Fordegsods her og for Tiden, som Hovedsmand paa Akershus, indtog en af Landets vigtigste Embedsstillinger. Til dette Parti synes ogsaa Rigsforstanderen Sigurd Jonsen at have heldet, uvist af hvilken Grund.

Det svenske Parti maatte vel for Diebliffet agtes at have Forveien paa sin Side, da det baade havde Erkebiskoppen med sig, og ved siden af, efter hvad allerede havde vist sig og senere end mere blev saubart, Mængden af Norges Almue, især nordensjælds og paa Opplandene, var for Karls Valg. Det danske Parti havde imidlertid i Biskop Jon en saare slug Leder, og dette Parti, der sikkerligen i den Raadet selv snart blev det talrigste, vidste, sin tilsyneladende Underlegenhed uagtet, før man anede det, at komme sine Modstandere i Fortjebet. Forresten nævnes ingen af Norges Biskopper foruden Erkebiskoppen og Biskop Jon som nærværende paa Raadsmødet. At Biskop Olaf af Bergen ikke var der tilstede, kan muligens forklares af Sygdomsforfald; thi ved denne Tid eller ikke meget længe efter synes han at være afgangne ved Døden. Hvorfor Biskop Gunnar af Stavanger var fraværende vides aldeles ikke, ligesaa lidt som hans Stemning med Hensyn til Kongevalget kendes. At Biskop Gunnar af Hamar derimod hørte til det svenske Parti, viste sig senere tydeligen. Af tilstedeværende Prælater nævnes ellers Provsten Alf til Apostelkirken i Bergen og Gunnar Holm til Marielirken i Oslo samt Sigurd Bjørnsen, Erkeprest i Oslo; men om deres Stemning lader sig intet med Sikkerhed sige, skjønt man af deres senere Opførsel snarest skalde tro, at de have heldet til den danske Side.

Aaret 1448 led til Ende uden at Raadet kom til nogen endelig Beslutning om Kongevalget. Da blev det, uden tvivl paa det danske Partis Ansigtelse, bestemt, at Biskop Jon af Oslo og Hr. Hartvig Krummedike skulde fare til Danmark for at see Freden opretholdt mellem dette Rige og Norge; dog maatte de i Forveien love og sverge, at de ikke skulde indlade sig paa noget Valg af Konge og følgelig ikke heller give den i Danmark valgte Kristian noget som helst Tilfagn om Norges Krone ¹⁾. At ikke det svenske Parti erkjendte sig paa nogen Raade bundet i sit frie Valg ved denne Beslutning, det viser sig tydeligt baade deraf, at Erkebiskoppen og Hr. Olaf Nilsson ved samme Tid sendte Breve om i Landet, der raadede Almuen at samtykke Karls Valg til Norges Konge ²⁾, — og deraf, at nysnævnte Olaf Nilsson med Eirik Sæmundsson, Svein Eriksen Degn (Erkebegn) i Throndhjem og fire andre Medlemmer af Raadet indgik i Baahus den 26de Februar (Aftensdag) 1449 en skriftlig Forbindelse, hvorved de lovede

¹⁾ Sæderf II. 168.   ²⁾ Smits.

endrægtigen at virke af yderste Evne til Norges Forening med Sverige og til Karls Balg, idet de beraabe sig paa Erkebiskoppens, flere Biskoppers, Prælaters og Ridderses samt den menige Almues Raad og Dnske ¹⁾). Disse syv Raadsmedlemmer maa næsten antages at have sondret sig fra det øvrige Raad for paa egen Haand at gribe kraftigere Forholdsregler.

De to Sendemænd, Biskop Jon og Hr. Hartvig, afgit i Begyndelsen af 1449, rimeligvis i Februar, til Danmark, kom til Kong Kristian omkring 23de Marts (Midfaste Søndag) og bleve naadigen modtagne. Trods sit forudgaaende edelige Løfte indløde de sig i Underhandlinger med Kristian og kaldte ham, som var det paa Raadets Vegne, til Norges Kongedømme ²⁾). Kristians Sendebud, Hr. Eggert Frille Ridder og Aase Arelsføn Bævner, fulgte dem tilbage til Norge med en dansk Hær, der skal have udgjort vel 2000 Mand ³⁾).

Denne Hærs Komme til Oslo i Slutningen af Mai Raad frembragte et afgjørende Omslag til Kristians Fordeel. Erkebiskoppen og det i Oslo samlede Raad blev indekængt i Staden, saaledes at de hverken kunde komme bort til Søs eller Lands ⁴⁾). De vare her under det danske Krigsfolks og de danskeindede Partihøvdingers Indflydelse, og deres Beslutninger kunde ei kaldes frie, om end saadant paaastodes af de Danstes Tilhang. Under disse Omstændigheder have de forhen Væklende bestemt sig for Kristian, og Erkebiskoppen er bleven nødt til at gaa samme Vej. Et Brev til Kong Kristian blev udstedt den 3die Juni (3die Dag Junds) af Erkebiskop Aelak, Biskop Jon af Oslo, Rigsforstanderen Sigurd Jonsøn, Alf Provst til Apostelkirken i Bergen, Sigurd Bjørnsøn Erkeprest i Oslo og fem verdslige Raadsmedlemmer, blandt hvilke Hartvig Krummedike og Kolbjørn Gerst, hvori de erklærede eenstemmigen at have samtykket hans Balg, og lovede at møde ham til videre Underhandling den 15de Juni i Marstrand ⁵⁾). Erkebiskoppen fulgte, som det lader nødvendigheden, det danske Krigsfolk til dette Møde ⁶⁾), hvis Udfald blev som man kunde vente.

Kristian indfandt sig til Mødet i Marstrand, ledsaget af en Deel af sit danske Raad. Den 2den Juli udstedte han i Marstrand som valgt til Norges Konge, „af Erkebiskop, Biskopper, Riddere, Svende, Rigets Raad i Norge, haandgangne Mænd, Kjøbstads mænd og Almue“, sin Haandfæstning til Nordmændene: — Norges Indbyggere skulde nyde sin Lov og sine Friheder, Kirken sine Privilegier. Ublændinger skulde ei indbrages i Landet uden med Raadets Samtykke, og intet af Bigtighed Norge vedkommende foretages uden dets Raad. Norge skulde være et frit Balgrige. Kongen skulde besøge

¹⁾ Sadorf II. 152.

²⁾ N. Dipl. III. 582.

³⁾ Sahn 527.

⁴⁾ Sadorf

II. 168.

⁵⁾ N. Dipl. III. 581—583.

⁶⁾ Sadorf II. 168.

det hvert tredje Aar. Toldfrihed mellem Norge og Danmark skulde finde Sted. Kongen skulde kun i meget magtpaaliggende Tilfælde kalde det norske Raad til Overlægninger i Danmark, og da opholde det der saa kort som muligt. — Denne Haandfæstning, som i de vigtigste Dele stemmede med den, Kristian havde givet for Danmark, blev medbeseglet til Vidnesbyrd af syv danske Raadgivere, nemlig af sex Riddere, hvoriblandt Eggert Frille, og een Bøvner, nemlig Aake Arelsøn¹⁾. Dagen efter, den 3die Juli, udstedte ligeledes i Marstrand Erkebiskop Aślak, Biskop Jon af Oslo, Sigurd Jonsøn „Rigets Forstander i min naadige Herres Kong Kristians Fraværelse“, Alf og Gunnar, Provster i Bergen og Oslo, Sigurd Bjørnsøn, Erkebiskop i Oslo, samt fire Riddere og fire Svende, blandt hvilke første Kolbjørn Gerst, Olaf Nilssøn og Hartvik Krummedike, i Egenkab af „Rigets Raad i Norge“, — en Kundgjørelse til Norges Almue om Kristians Valg. Dette støttes her paa hans Slegtstam med Kong Olafs Moder Dronning Margreta og med Kong Erik, hvilket dog gøres langt nærmere, end det i Virkeligheden var, for at drage det ind under det i Norges Lov opstillede private Arvetal, og derved blende Almuen, der endnu antoges at hænge ved Kongedømmets Arvelighed. Den nyvalgte Konge skulde, heder det, ved næste St. Hans Tid komme til Throndhjem for der at aflægge sin Kongeød. Imidlertid havde han, under sin Fraværelse, med Raadets Samtykke, indsat Erkebiskop Aślak og Hr. Sigurd Jonsøn til „fuldmægtige Hovedsmænd over alt Norges Rige“. Kundgjørelsen er forøvrigt kun beseglet af Biskop Jon, Sigurd Jonsøn, Kolbjørn Gerst, Hartvik Krummedike, og desuden af een Ridder og to Bøvnere eller Svende. Hverken Erkebiskoppen, eller Olaf Nilssøn eller nogen af Provsterne nævnes blandt de Beseglende, skjønt de i Brevets Begyndelse nævnes som Udstedere²⁾.

Hvorledes man nu end om denne hele Valghandling og om den paafølgende Kundgjørelse vil dømme, saa er det vist, at Folket i Norge endnu ikke godkjendte Valget. Den 19de Mai, ved den Tid da de danske Krigsfolk kom til Norge, udstedte Erik Sæmundsøn fra Lunsberg et Dpraab til Almuen paa Agder, der fremstillede det danske Partis hele Hærd som landsforræderst: Man vilde med Hærmagt paatvinge Norge en dansk eller tydsk Konge; men dette vilde han med Folkets Hjælp søge at afværge³⁾. Til samme Tid satte Thrønderne sig i Bevægelse. Da de i Midten af Juni Maaned vare komne sammen til Frostathing, indfandt sig der som Sendebud fra Kong Karl og med hans Breve to svenske Riddere. Efter Overlæg med dem valgte Thrønderne Karl til Norges Konge og udstedte herom den

¹⁾ Svittfeldt under. 1449. ²⁾ R. Dipl. III. 583—584. ³⁾ Sahn 527.

af Danmark til Norges Konge? Hertil svarede nei. Almuens ønskede Kong Karl af Sverige til Konge og ikke Kristian, hvor meget der end var gjort for at paatrue dem denne sidste. Man havde og hørt af Erkebiskoppen, da han var til Oslo og medens han var der, at han stemte for Karl og for ingen anden. De havde og hørt hvad Skændsel og Evang Erkebiskoppen var tilføjet baade i Oslo og andensteds siden han derfra bortfor. Ligesaa havde de hørt om Kristians ulovlige Valg. Paa Hr. Eriks Dyrforring stred derpaa Almuens til Kongevalg, og Udfaldet blev, at man „med oprakte Hænder og Baabendag affagde og udsvor“ Kristian, men samtykte og modtog Karl til Norges Konge, med det samme Forbehold, som af Dplænderne var gjort i Hamar. Valgbrev blev udstedt og beseglet paa Almuens Vegne af syv og tyve Bønder ¹⁾).

Karl efterlod 200 af sine Ryttere paa Dplandene til Almuens Forsvar og skyndede derpaa over Gudbrandsdalen og Dovrefjeld til Throndhjem. Biskop Gunnar af Hamar fulgte ham. Da Karl nærmede sig Nidaros, drog Erkebiskoppen ham imøde og bød ham velkommen. Almuens modtog ham overalt paa Vejen med Glæde, det de tilstrove hans Lykke den gode Høst, som var bleven dem til Del efter længere Tids Uaar. Han tog ind i Kongsgaarden, og den 20de November 1449 blev han kronet af Erkebiskop Aslak, som heri understøttedes af Biskop Gunnar af Hamar ²⁾).

Samme Dag udstedte han sin Haandsæftning som Norges Konge, indeholdende ti Artikler. I den første lovede han at ville holde Norges Lov ved Alt Landsfolket, „og skal Kirken — heder det videre — og Kirkens Formænd og al Geistligheden nyde og bruge frit alle de Privilegier, som gode Konger her i Norge have givet dem. Ei skulle vi eller vore Mænd blande os i deres Domsomme, eller indtrænge nogen Klerk i noget Kirkens Embede, eller befatte os noget med dem videre end den gamle Komposition, som gjort er mellem Kongedømmet og Kirken i Norge, udviser“. Forresten lovede han ikke at bortpante Rigets Indtægter til Ublændinger, ikke at skjænke Saadanne Forleninger i Norge, ikke at føre Krig uden med det norske Raads Samtykke og Billie, og i det Hele følge dets Anvisning i Alt hvad Norges Rige vedkom. Han skulde, naar han var i Norge, styre sin Gaard med indfødte Nordmænd, og ingen ulovlige Skatter eller Byrder pålægge. Norges Rige skulde efter hans Død have sit fri Kongevalg, med mindre han efterlod en egte Søn, der til Konge kunde være stiftet. Han skulde hvert tredje Aar i det mindste selv komme til Norge og da bestikke „Slot, Land og Len“ efter Raads Raad for sin Fraværelse. Han skulde endelig ikke uden i de mest

¹⁾ Sadorf II. 163—166.

²⁾ Sv. Riktskr.

paatrængende Tilfælde kalde Norges Raad til Sverige. Brevet blev medbeseget af elleve svenske Riddere ¹⁾. — Mange af Artillerne fremme med Kristians Haandfæstning; men hvad der loves Kirken i den første Artikel er eiendommeligt for Karls, og viser, at Erkebiskop Aslaf har forstaaet at benytte Heiligheden til Hierarchiets Bedste. Stadfæstelsen fra Karls Side af den tunsbergste Overenskomst af 1277 — thi ifkun den kan her være meent — er, saavidt vides, den første kongelige Stadfæstelse, der er bleven den til Deel, siden Kong Magnus Lagabøter først indgik paa den, og Kong Eric Magnusson igjen med den.

Fire Dage efter Karls Kroning blev den 24de November i Throndhjem (rimeligvis i Nidaros) et Brev udstedt til Kong Kristian af Danmark i Almuens Navn „haade nordensfælds og søndensfælds“, hvori paa det Bestemteste erklæredes, at man ikke vilde have ham til Norges Konge; thi de havde aldrig været tilfaldte til hans Valg efter Lovens Bydende, og de havde ikke dertil givet sit Samtykke. De vilde heller ikke bryde det Venstabs, der fra gammel Tid var mellem Norge og Sverige, paa hvilket sidste Rige de havde hørt, at Kristian seidede. De fremstillede den hele Gang af Kongevalget hos dem: hvorledes haade Erkebiskoppen og Hr. Olaf Nilsøn havde anbefalet dem Karl Knutsøn, men hvorledes de ogsaa paa den anden Side havde hørt om den Medfart, Erkebiskoppen havde lidt i Oslo og senere, og om Kristians Valg paa ulovligt Sted, tvert imod Norges Lov og Almuens Vidende og Billie; de havde derfor indbudet Kong Karl, som ogsaa nu var kommen, og var bleven valgt og kronet til Norges Konge paa det Sted, hvor Loven udviser, at Kongen bør vælges og krones, nemlig i Throndhjem. De have fornummet, at Kristian mente sig at være „ret Arving til Norges Rige“; men dette kan aldrig bevises efter ret Norges Lov. De havde og erfaret, at han til næste St. Johannes Tid agtede sig til Throndhjem; men dette var unyttigt, da ingen af Norges Almue med sin gode Billie skulde hylde ham, hvorfor han burde lade den Reise fare. Brevet blev beseget med Throndhjems Landssegl og medbeseget af syv Tilstedeværende, alle rimeligvis Bønder af Throndelagen ²⁾.

Samme Dag, som dette Brev blev udstedt, tiltraadte Kong Karl sin Tilbagereise til Sverige, efterat han havde indsat til Rigsstyrere under sin Fraværelse Erkebiskop Aslaf samt de tvende norske Riddere Aslaf Thordsson og Einar Flugla. Han for over Jamteland og kom til Stokholm tolv Dage før Jul ³⁾.

Norge havde saaledes tvende Konger, der stode fiendtlige over for hinanden. Karl havde Fortrinet af et folkeligt Valg, af Erkebiskop-

¹⁾ Thortel. Anal. 136—140. ²⁾ Sadorf II. 166—170. ³⁾ Sv. Riktskon.

pens Stemme og af Kroningen; den største Deel af Norges Almue var aabenbare paa hans Side. Men mange Fogeder omkring i Landet synes at have heldet til Kristian, den dygtige Hartvik Krummedbte stod i Vaaben for hans Sag, flere andre af Raadets indflydelsesrige Medlemmer, som Sigurd Jonsøn og Kolbjørn Gerst, havde erklæret sig for ham, og en Deel af Almuen i det sydsøstligste Norge lader til ikke at have været ham ganske ugunstig. Et Tog, som Kong Karl i Begyndelsen af 1450 gjorde ind i det sydlige Norge mod Oslo for at komme sine Tilhængere til Hjælp mod Hr. Hartvik og de Danske, havde ingen afgjørende Følger, og det kom snart til en Vaabenhvile mellem begge Partier, hvorved bestemtes, at man skulde afvente de Beslutninger, der maatte blive fattede paa et Fredsmøde mellem Karl og Kristian, hvilket var bestemt at afholdes i Halmstad ¹⁾.

Mødet fandt Sted i Begyndelsen af Mai Maaned 1450, og Fuldmægtige fra Sverige og Danmark indfandt sig. Men de svenske Sendemænd spillede et falskt Spil mod sin Konge, idet de paa hans Begne den 13de Mai indgik den hemmelige Forpligtelse, at han fuldkommen skulde opgive Norges Kongedømme og ikke hindre Kristian i at vinde dette ²⁾. Karl blev høiligen forbitret, da han hørte hvad der paa hans Begne var indrømt; men da det i Arboga samlede svenske Raad gav Indrømmelsen sit Bifald, nødtes han omsider til at give efter og til at frasige sig Norges Kongedømme. Han udsendte sit Brev derpaa den 10de Juni 1450. Ifkun Titelen af Norges Konge forbeholdt han sig fremdeles at bruge ³⁾.

Nu havde Kristian af Oldenborg vundet Spil i Norge. Hans Modstandere der bleve ved Karls Tilbagetræden grebne af fuldkommen Raadsløshed. Kristian dvælede ikke med at benytte de gunstige Omstændigheder. Da han i Juli Maaned 1450 kom til Norge, var Nordmændenes Modstandskraft ganske lammet. Erkebiskop Aslak, Sjælen i Modstanden, var død, det danske Parti i Raadet havde vundet afgjørende Overhaand, Høvdingerne for Folkereisningen tral sig, som det lader, tilbage eller gif over, og Almuen, der paa en Maade fandt sig forraadt, og som uden dygtige Ledere følte sig ud af Stand til at forsvare sin tidligere fattede Beslutning, hvilken desuden ved Karl Knutsøns Afsald paa Norges Kongedømme allerede var sat ud af Kraft, lod sig det kun være magtpaaliggende at fravelte sig Skylden for Karls Valg, og saa hastig som muligt erklære sig for Kristian. Denne kom til Norge med en stor Flode, og synes at have faret lige til Throndhjem, idet han optog i sit Følge alle sine fornemste Tilhængere af det norske Raad, blandt hvilke nu ogsaa Hr.

¹⁾ Sv. Riksrøn. ²⁾ Krist. 1's Diplomatarium 22; Jahrb 528. ³⁾ S. II. 170—173, 175; N. Dipl. III. 588; Krist. 1's Dipl. 23.

Dlaf Nilsson nævnes, der i Mellemtiden maa være vunden for det danske Part. Efter Ankomsten til Nidaros udstedte det tilstedeværende norske Raad: Biskopperne Marcellus af Skaalholt, Jon af Oslo, Gunnar af Stavanger, Heming af Færøerne og Mathias af Hole, Olaf Abbed af Halsna, Provsterne af Bergen og Oslo, Sigurd Bjørnsøn Erkeprest af Oslo, Jorsten Ribdere, af hvilke Sigurd Jonsøn nævnes først, og en Bøbner, — den 1ste August en Erklæring, hvori Kristians Valg i Marstrand erkjendtes for lovligt, tildeels paa Grund af hans Blegstabsforhold til Kong Olaf Haakonsøn. Derimod dømtes Karl Knutsøns Valg og Kroning ulovlig og ugyldig, da Norges Lov, igde man, fastsatte, at Erkebiskoppen ikke maatte frone Nogen til Konge uden den, der var valgt af Rigets Raad og Parliament, og den i deres Nærværelse, og da Erkebiskoppen, som tilforn havde hyllet Kristian og aflagt Trofskabsed til ham, var bleven tvungen til at rette Karls Kroning. De lovede nu at skulle tjene Kong Kristian, vilken de, til Tegn paa sin Trofskab, havde ledsaget til Nidaros og ved nærværende Brev fremstillede som den sande Konge at krones til Norges Rige ¹⁾.

En høitidelig Stadsfæstelse af Kristians Valg fra Throndhjems Almues Side, eller noget, der til Nød kunde gjælde for en saadan Stadsfæstelse, maa man tro, har fulgt efter hin Raadets Erklæring. I det mindste synes et Vidnesbyrd, som tre Aar senere aflagdes paa Throndernes Vegne om Kristians Valg, at tyde derhen ²⁾. Og da nu den hele Valghandling havde faaet et lovligt Præg, blev Kristian kronet til Norges Konge, uidentvilt den 3die August, paa den senere St. Olafs Messe ³⁾. Hvo der har forrettet Kroningen i Erkestolens Ledighed, hvilken i Raadets Erklæring udtrykkelig udhæves, vides ikke. Man kan med Rimelighed gjætte paa Biskop Marcellus af Skaalholt, da han i Raadets Erklæring nævnes først, og derfor næsten maa antages allerede af Kongen at have været bestemt til at indtage det ledige Erkesæde, hvilket dog senere, som vi snart skulle see, fra flere Sider gjordes ham stridigt.

¹⁾ Jahn 532—534.

²⁾ Throndhjems Almues Brev af 1ste Juni 1453.

Jahn 537—539; Krist. 1's Dipl. 52—54.

³⁾ Kroningsdagen har man — og det saavist vides Alle — antaget at have været den første St. Olafs Messe, nemlig 29de Jull. Hjemmelsmanden herfor er uidentvilt Gvitsfeldt (see. n. 1450). Slutningen af ny nævnte Raadets Erklæring af 1ste August gjør det imidlertid, som mig synes, nødvendigt at antage den som gaende forud for Kroningen, og da er det rimeligt, at Gvitsfeldt har forberedt den senere St. Olafs Dag, den 3die August, med den meer bekendte tidligere. Jeg har derfor bovet her at fravige den almindelige Mening med Hensyn til Kroningsdagen.

Paa Kristians Tilbagereise fra Thronhjem holdtes et Raads-møde i Bergen i Slutningen af August Maaned. Her blev den 9de August den bekjendte Overenskomst sluttet, hvorved bestemtes, at Norge og Danmark til evige Tider skulde blive forbundne under een Konge, dog med Jagttagelse af hvert enkelt Riges Selvstændighed. Efterlod Kongen egtesødte Sønner, skulde en af disse, efter begge Rigers Raads Lykke, paa et Valgmøde i Halmstad vælges til hans Eftermand; hvis han ingen egtesødt Søn efterlod, skulde Kongevalget være frit. De Geistlige, som ved denne Leilighed nævnes blandt det norske Raads Medlemmer, ere: Marcellus Biskop af Skaalholt, Archipostulatus til Nidaros og det pavelige Sædes Legat, Thorleif Biskop af Viborg, Postulatus til Bergen, Gunnar Biskop af Stavanger, samt Provsterne Alf i Bergen og Gunnar Holt i Oslo¹⁾. Kristian opholdt sig i Bergen over den 9de September, og skjænkede under dette Ophold den kongelige Indtægt af Hardanger til en daglig Messetjeneste i Bergens Kathedralkirke²⁾. Den 12de Oktober var han igjen i Danmark, i Halmstad³⁾. Kristians Hylдинг i Norges forskellige Landsdele blev ikke tilendebragt under hans Ophold der i Riget. Først den 20de November afgav saaledes til Rigets Raad i Oslo Almuen paa Hedemarken, i Gudbrandsdalen og Østerdalen ved Fuldmægtige sit Hyldingsbrev, hvorved de lovede Kristian undersaatlig Lydighed⁴⁾.

Saaledes blev med Kristian I den oldenburgske Æt hævet til Norges Kongedømme, hvilket den siden besad i 364 Aar. Omstændighederne, under hvilke den gjorde sin Indtrædelse i Norge, kunne neppe kaldes hæderlige hverken for Wittens Stamsfader eller for Nordmændene. Forholdene i Norge under Kampen mellem Karl og Kristian om Norges Krone efterlade et uhyggeligt, nedstemmende Indtryk. Fra alle Sider viser sig Mangel paa reuelig Kraft, Aabenhet og Ordholsheds. Hos det norske Raad, dets geistlige Medlemmer som dets verdslige, sporer man kun Vallens og Usamdrægtighed, Ufloylskab og Svaghed, medens man seer Almuen, forladt og forraadt af sine naturlige Ledere, bøje sig hid og did som et Siv for Vinden. Man synes tydelig mærke, at intet kraftigt Fædrenelandsfind og ingen klar Selvstændighedstante rørte sig i det norske Folk.

107.

Erkebiskop Nils' Død 1450. Tre dobbelt Valg til Nidaros's Erkeføde. Nils Throndsøn endelig tre og tyvende Erkebiskop 1450.

Valgkampen mellem de to Konger Karl og Kristian efterlod

¹⁾ Smf. IV. 344—347; Krist. I's Dipl. 30—32.   ²⁾ N. Dipl. I. 590—592

³⁾ Krist. I's Dipl. 33.   ⁴⁾ N. Dipl. III. 589.

en Gjøring i Norges Indre, som først langt ud i Kristians Styrelsestid synes fuldkommen at have lagt sig; og denne Gjøring var neppe uden Indflydelse paa den Splid i den norske Kirke, som lige i den nye Konges første Regjeringsaar tog sin Begyndelse.

Erkebiskop Kolaf Bolt døde uidentivt medens Kong Karls Parti endnu havde Overvekten i Norge. Han oplevede i alt Fald ikke den Sorg og Idmygelse, som Kong Kristians og det danske Partis Seier rimeligvis vilde have beredt ham. Kong Karls Kroning i Nidaros den 20de November 1449 er den sidste offentlige Handling, hvori man ser Kolaf optræde. Hans Død maa være indtruffen ikke længe efter, men i Slutningen af 1449 eller rimeligst i Begyndelsen af 1450. Han havde da i hele 42 Aar været Biskop og i henved 20 Aar den norske Kirkes Metropolitan. Han maa saaledes have opnaaet en høj Alder, allermindst omkring en fem og sytti Aar. Han indtager uengetvivlig ved sin store og virksomme Indflydelse paa Begivenhederne i Norge en fremragende Plads blandt den norske Kirkes Erkebiskopper. Vi have seet flere Spor til hans Stræben for at hæve den norske Kirke fra det Forsald, hvori den under Erik af Pommerns tidligere Regjeringsaar var kommen. Denne hans Stræben var uidentivt i mange Stykker heldig, og Kirken befandt sig efter alt Udseende i en bedre Stilling ved hans Død, end da han modtog Metropolitanstyrelsen. Et hans Virken som Metropolitan gif i en hierarkisk Retning, var meget, som maatte efter Tidsforholdene maatte anses for at være til Norges Gavn. De Krav, som Staten gjorde paa ham, baade ifølge hans Stilling som den første Mand i Raadet, og paa Grund af den almindelige Agtelse og Tillid, han aabenbare har nydt i den almindelige Mening, — have imidlertid givet hans Virksomhed i det Hele et langt mere verdsligt end kirkeligt Præg, og det især i de senere Aar af hans Metropolitanstyrelse, da Norges Statsbevidsthed, maatte netop ved hans Indflydelse, igjen for en kort Tid kaldtes tilbage; og hans Statsmandsvirksomhed maa nødvendig antages at have opslugt meget af den Tid og Opmærksomhed, han nærmest skyldte Kirken. Men om saa var, kan han neppe siges selv derfor ganske at have maadet. Nidaros's Erkebiskop var nu engang baade efter Loven og i Folkemeningen Hellig Dafs Repræsentant ikke alene som øverste Forskander for Landskirken, men ogsaa som Kongedømmets Vikarius, naar det var ledigt, eller Kongen udenfor Landets Grændser. Om hans oprigtige Fedrenelandsfind er der ingen Grund til at tvivle. Hans allerseneste Handlinger kunne vel synes antyde hos ham en vis Mangel paa Fasthed og paa moralsk Kraft. Men der hviler for stor Dunkelhed over den Tids indviklede Forhold til at man i saa Henseende tør bryde Staven over ham; og i ethvert Fald maa man her ved at dømme

ham betænke, at han under Kampen mellem Karl og Kristian var en Ddning, paa hvis Sjæl og Legeme Aarenes Begt nødvendigvis har maattet tyngge.

Aslak Bolts Død gav Anledning til en Valgstrid i Kirken, der i sit Slags ikke er mindre mærkelig end den umiddelbart forudgaaende Valgstrid i Staten. Nidaros's Kapitel valgte til Aslaks Eftermand en af sin egen Midte, Magister Olaf Throndsøn¹⁾, som delader, i lovlig Tid og med Jagttagelse af alle lovlige Former. Hans Valg var foregaaet en Stund før Kong Kristians Komme til Nidaros i Juli Maaned 1450. Uagtet der nu i Grunden intet Væsentligt synes at have været paa Valget at udsætte, saa gjorde dog Kongens Indsigelse imod det, fordi hans Samtykke ei forud var indhentet. Heri støttede Kristian sig udentvivel til en Brug, som i Dronning Margretas og Erik af Pommerns Tid af dem var bleven gjort gjældende, uden at den for Norges Bedkommende kan siges at have nogen sikker Støtte hverken i Rigets Kirkelovgivning eller i nogen ældre Sedvane. Sagen var vel egentlig den, at Kong Kristian deels ikke har havt nogen god Tro til Olaf Throndsøns politiske Stemning og Føielighed, deels maastee har været bunden ved et tidligere Løfte, deels endelig har villet benytte Leiligheden for at udstrække Kongedømmets Rettigheder over Kirken saa vidt som muligt. Følgen af Kongens Indsigelse var, at Erkestolen erklæredes for fremdeles at være ledig, og at Spørgsmaalet om Lovligheden af Olafs Valg bestemtes afgjort ved Boldgiftsmænd, samtykkede baade fra Kongens og Kapitelets Side. Boldgiftsdommerne udnævntes den 1ste August og vare næsten alle de med Kristian til Nidaros's ankomne geistlige Medlemmer af Raadet, nemlig: Biskopperne Marcellus af Staatholt, Thorleif af Viborg, Gunnar af Stavanger, Heming af Færøerne og Matheus af Hole, samt de tvende Provster Alf af Bergen og Gunnar af Oslo. Disse affagde den 7de August i Overvær af de tre Riddere, Eggert Frille, Olaf Nilsson og Aake Arelsson, den Kjendelse: at ifølge det norske Kongedømmes Ret Kongens Samtykke udfordredes for at et Erkebiskopsvalg kunde have Gyldighed, at Olaf Throndsøns Valg af visse Grunde, „som man for den geistlige Stands Være havde besluttet at fortie“ ikke var canonisk og lovlig foregaaet, samt, at det ikke stemmede med Rigets nærværende Lær²⁾. I Kraft heraf erklæredes da Olaf Throndsøns Valg ugyldigt, og i hans Sted foresloges for Kapitelet at postulere til Erkebiskop Kongens Kansler

¹⁾ Han er udentvivel bleven Magister ved Universitetet i Rastof og er den Olavus Trunderi, som den 19de December 1430 ved dette Universitet findes at være bleven immatrikuleret. Nor. Eml. I. 76.   ²⁾ Krist. I's Diplomatarium 26—28.

Secretær), Biskop Marcellus af Skaalholt, der allerede forud var Titul af det apostoliske Sædes Legat ¹⁾).

Denne Marcellus var af Fødsel en Lybster, Minoritermunk ²⁾ og gradueret i flere Faculteter ³⁾. Han synes at have været en meget brugbar Forretningsmand og som saadan benyttet af Kristian, hvis Indest og Fortrolighed han nød. Da Biskop Gotsvinn af Skaalholt i 1448 var død eller bortdragen fra Island, blev Marcellus i 1449, ganske vist ved Kristians Bestræbelser og af Paven, bestemt til hans Eftermand ⁴⁾; dog skulde Skaalholt's Biskopsdomme åbenbare kun være en Indtægtskilde for ham, idet han forblev hos Kongen og i hans Tjeneste, medens Biskop Gotskalk af Hole bestyrede hans Biskopsdomme som Vicarius. At Marcellus nu af Kristian blev udslaaet til Erkebiskop, skede ikke uden forudgaaende Løfter fra den vestes Side. Der gives nemlig et Notarialdokument, hvori Marcellus, der endnu ikke benævnes Postulatus til Nidaros, men blot Biskop til Skaalholt og det pavelige Sædes Legat, til Gjengæld for sin Præsentation til Erkestolen ved Kongen, forpligter sig til følgende: — At udvirke pavelig Stadfæstelse paa den norske Konges Ret til at præsentere Erkebiskop og Biskopper; — ligesaa paa samme Ret for Kongedømmets Bedkommende i Danmark; — ligesaa paa de Privilegier med Hensyn til Geistligheden, som Kongen i Norge og Danmark før Tiden ejede; — ligesaa paa de tre Rigers Danmarks, Norges og Sveriges Forening til evige Tider; — endelig at skulle udvirke af Paven Tilladelse for Kongen til at maatte af Kloostere og viede Steenr udtage dem, der i hans Nærvarrelse havde begaaet Manddrab. For at gjenendrive alt dette lovede Marcellus selv at ville drage til Rom, og havde han ikke — medmindre gyldige Forfald indtraf — udrettet hvad han havde paataget sig inden „Jul næstkommende et Aar at regne“ (Jul 1451?), kunde Kongen præsentere og tilfætte en anden Erkebiskop, uden at Marcellus derimod skulde kunne indvende noget. Han skulde desuden gjøre sig Umag for, at Paven i nogle Aar vilde overlade Kongen Peterspengen af Norge ⁵⁾. Først efterat Marcellus havde paataget sig disse Forpligtelser, hvilke rimeligvis Olaf Thronðson ikke har villet indgaa paa, er Marcellus bleven foreslaaet eller, som det hed, præsentert. Kristians Fremgangsmaade, at præsentere ham for Kapitlet, var forresten den almindelige, naar en verdslig Fyrste, uden aabenbart Anstød mod Kirkens Lov, vilde

¹⁾ Scr. r. D. VIII. 368.

²⁾ Scr. r. D. VI. 616.

³⁾ Scr. r. D. VIII.

268.

⁴⁾ Finn. Joh. II. 477, 478.

⁵⁾ N. Dipl. II. 593. Dokumentet

er paa Lybst og udateret; jeg henfører det uden Betænkning med Lønge til ovennævnte Tid. Werlauff synes at hense på det til en senere. Cf. Lit.

S. S. XVI. 45 f.

ham betænke, at han under Kampen mellem Karl og Kristian var en Dbing, paa hvis Sjæl og Legeme Aarenes Begt nødvendigvis har måttet tynges.

Aslaf Bolts Død gav Anledning til en Valgstrid i Kirken, der i sit Slags ikke er mindre mærkelig end den umiddelbart forudgaaende Valgstrid i Staten. Nidaros's Kapitel valgte til Aslafs Eftermand en af sin egen Midte, Magister Olaf Throndsøn¹⁾, som delader, i lovlig Tid og med Jagttagelse af alle lovlige Former. Hans Valg var foregaaet en Stund før Kong Kristians Komme til Nidaros i Juli Maaned 1450. Uagtet der nu i Grunden intet Væsentligt synes at have været paa Valget at udsætte, saa gjorde dog Kongens Indsigelse imod det, fordi hans Samtykke ei forud var indhentet. Heri støttede Kristian sig ubetvivelst til en Brug, som i Dronning Margretas og Erik af Pommerns Tid af dem var bleven gjort gjældende, uden at den for Norges Bedkommende kan siges at have nogen sikker Støtte hverken i Rigets Kirkelovgivning eller i nogen ældre Sedvane. Sagen var vel egentlig den, at Kong Kristian deels ikke har havt nogen god Tro til Olaf Throndsøns politiske Stemning og Føielighed, deels maaskee har været bunden ved et tidligere Løfte, deels endelig har villet benytte Leiligheden for at udstrække Kongedømmets Rettigheder over Kirken saa vidt som muligt. Følgen af Kongens Indsigelse var, at Erkestolen erklæredes for fremdeles at være ledig, og at Spørgsmaalet om Lovligheden af Olafs Valg bestemtes afgjort ved Voldgiftsmænd, samtykkede baade fra Kongens og Kapitelets Side. Voldgiftsdommerne udnævntes den 1ste August og vare næsten alle de med Kristian til Nidaros ankomne geistlige Medlemmer af Raadet, nemlig: Biskopperne Marcellus af Staalholt, Thorleif af Viborg, Gunnar af Stavanger, Heming af Færøerne og Mathews af Hole, samt de tvende Provster Alf af Bergen og Gunnar af Oslo. Disse affagde den 7de August i Dvervær af de tre Riddere, Eggert Frille, Olaf Nilsøn og Aake Arelson, den Kjendelse: at ifølge det norske Kongedømmes Ret Kongens Samtykke udfordredes for at et Erkebiskopsvalg kunde have Gyldighed, at Olaf Throndsøns Valg af visse Grunde, „som man for den geistlige Stands Ære havde besluttet at fortie“ ikke var canonisk og lovlig foregaaet, samt, at det ikke stemmede med Rigets nærværende Laro²⁾. I Kraft heraf erklæredes da Olaf Throndsøns Valg ugyldigt, og i hans Sted foresloges for Kapitlet at postulere til Erkebiskop Kongens Randsler

¹⁾ Han er ubetvivelst bleven Magister ved Universitetet i Rostok og er den Olavus Trunderi, som den 19de December 1430 ved dette Universitet findes at være bleven immatrikuleret. Nor. Sml. I. 76. ²⁾ Krist. I's Diplomatarium 26—28.

(Secretær), Biskop Marcellus af Skaalholt, der allerede forud var Titul af det apostoliske Sædes Legat ¹⁾).

Denne Marcellus var af Fødsel en Lybster, Minoritermunk ²⁾ og gradueret i flere Faculteter ³⁾. Han synes at have været en meget brugbar Forretningsmand og som saadan benyttet af Kristian, hvis Yndest og Fortrolighed han nød. Da Biskop Gotsvinn af Skaalholt i 1448 var død eller bortdragen fra Island, blev Marcellus i 1449, ganske vist ved Kristians Bestræbelser og af Paven, beklædt til hans Eftermand ⁴⁾; dog skulde Skaalhøls Biskopsdomme åbenbare kun være en Indtægtskilde for ham, idet han forblev hos Kongen og i hans Tjeneste, medens Biskop Gotskalk af Hole bestyrede hans Biskopsdomme som Vicarius. At Marcellus nu af Kristian blev udsættet til Erkebiskop, skede ikke uden forudgaaende Løfter fra den vestre Side. Der gives nemlig et Notarialdokument, hvori Marcellus, der endnu ikke hævnes Postulatus til Nidaros, men blot Biskop til Skaalholt og det pavelige Sædes Legat, til Gjengæld for sin Præsentation til Erkestolen ved Kongen, forpligter sig til følgende: — At udvirke pavelig Stadfæstelse paa den norske Konges Ret til at præsentere Erkebiskop og Biskopper; — ligesaa paa samme Ret for Kongedømmets Bedkommende i Danmark; — ligesaa paa de Privilegier med Hensyn til Geistligheden, som Kongen i Norge og Danmark har Tiden eiede; — ligesaa paa de tre Rigers Danmarks, Norges og Sveriges Forening til evige Tider; — endelig at skulle udvirke af Paven Tilladelse for Kongen til at maatte af Klosters og viede Stenur ubtage dem, der i hans Nærvarrelse havde begaaet Manddrab. For at gjennebringe alt dette lovede Marcellus selv at ville drage til Rom, og havde han ikke — medmindre gyldige Forfald indtraf — udrettet hvad han havde paataget sig inden „Jul næstkommende et Aar at regne“ (Jul 1451?), kunde Kongen præsentere og tilføje en anden Erkebiskop, uden at Marcellus derimod skulde kunne indvende noget. Han skulde desuden gjøre sig Umag for, at Paven i nogle Aar vilde overlade Kongen Peterspengen af Norge ⁵⁾. Først efterat Marcellus havde paataget sig disse Forpligtelser, hvilke rimeligvis Olaf Thronðson ikke har villet indgaa paa, er Marcellus bleven foreslaaet eller, som det hed, præsentert. Kristians Fremgangsmaade, at præsentere ham for Kapitelet, var forresten den almindelige, naar en verdslig Fyrste, uden aabenbart Anstød mod Kirkens Lov, vilde

¹⁾ Scr. r. D. VIII. 368.

²⁾ Scr. r. D. VI. 616.

³⁾ Scr. r. D. VIII.

268.

⁴⁾ Finn. Joh. II. 477, 478.

⁵⁾ N. Dipl. II. 593.

Dokumentet er paa Lybst og udateret; jeg henseer det uden Betænkning med Lønge til ovennævnte Tid. Verlauff synes at henseer det til en senere. Cf. Lit.

S. S. XVI. 45 f.

fremtvinge et Biskopsvalg efter eget Dnsfte. Den lyfledes ogsaa nærværende Tilfælde; thi Kapitlet, eller i det mindste en Deel af dets Medlemmer, postulerede virkelig Marcellus til Erkebiskop, o dertil skal det i Nidaros tilstedeværende Raad have givet sit eneste mige Samtykke ¹⁾). Marcellus var som Biskop af Skaalholt og Archipostulatus til Nidaros første Mand ved Raadsmødet i Bergen Slutningen af August ²⁾) og fulgte derpaa Kongen til Danmark ³⁾).

For at Marcellus's Valg kunde faa fuld Kraft udfordredes, som vi-see, tvende Ting: først at han udrettede hvad han havde paataget sig for Kongen, og derved erhvervede sig dennes ubetingede Samtykke, — og dernæst at han tillige fik Pave Nikolaus V's Stadfæstelse. At udvirke begge Dele var ingen ganske let Sag; thi det var at forudsæ, at netop de Løfter, der vare gjorte Kongen, vilde støde Paven. Det er ogsaa heel rimeligt, at denne Marcellus's vrangne Stilling har beredt ham de største Vanskeligheder i Rom. Om han strax har givet sig paa Reisen dithen, vides ikke. Men om han ogsaa personligen inden den bestemte Tid har indfundet sig der, saa er det vist, at han ved sin personlige Nærværelse intet udrettede. Marcellus var, sit Legationskald uagtet, mindre vel anseet i Kurien; og Paven foretrak desuden nu, ligesom ved den norske Erkestols næst forudgaaende Ledighed, at besætte den af egen Magtfuldkommenhed ved Provision, saameget meer som han allerede i Erkebiskop Nslafs levende Live havde forbeholdt sig dette. Uden at bryde sig i ringeste Maade om noget af de tvende foregaaende Valg, udnævnte Pave Nikolaus den 28de Februar 1452 Henrik Kalteisen til Erkebiskop af Nidaros ⁴⁾). Denne var, ligesom Marcellus, en Lybster af Fødsel, Prædikebroder, Generalinvisitor i Lybthland og Magister palatii apostolici. Han havde stort Ord paa sig for theologisk Værdom og Disputerfærdighed, og han havde paa Conciliet i Basel vist sig som en ivrig Forsegter af Pavedømmets Rettigheder ⁵⁾). Erkestolen i Nidaros skulde vel altsaa være Henrik en Løn for tidligere udvist Nidkjærhed i det apostoliske Sædes Tjeneste.

Der var saaledes ikke mindre end tre Personer, der paastode at være valgte til Nidaros's Erkestol. Magister Olaf Throndsøn var tidligst og paa den mest lovlige Maade valgt, han var ogsaa en Nordmand og havde, som det laader, Biskopsdømmets og Landets Almue for sig; men han manglede baade Kongens og Pavens Stad-

¹⁾ Scr. r. D. VIII. 368.

²⁾ S. o. f. II. 546.

³⁾ Werlauff i Sf. Lit.

S. S. XVI. 28.

⁴⁾ N. Divl. I. 593. At Udnævnelsesbrevet er af 1452

og ikke 1451, viser Angtvelsen af Nikolaus's 5te Pavedømmes Aar; thi dette gik fra 6te Marts 1451 til samme Dag 1452. Aaret efter Christus er altsaa her ikke regnet hverken fra Juledag eller Nytaarsdag, men fra 25de Marts (Annunciatio Mariæ).

⁵⁾ Sf. Lit. S. S. XVI. 30.

fæstelse. Han maa alligevel have troet sig i sin gode Ret og sikkert haabet paa sin Sags Fremme i kommende Tider; thi han neblagde ikke Navnet af Electus. Marcellus var egentlig Kongens Valg, og havde Løfte om hans Stabfæstelse, dog, som vi have seet, under Betingelser, hvis Opfyldelse kunde have sine store Vanskeligheder. Henrik Kalteisen endelig var indsat af Paven og, som man maa antage, ogsaa indviet af denne.

Da Henrik i 1452 kom til Danmark med Pavens sedvanlige Anbefalingsbreve ¹⁾, lovede Kongen i Begyndelsen ikke at negte Pavens Valg sit Samtykke. Han vilde det saameget mindre, som Marcellus's Uvenner for Diebliffet maa have faaet Kongen til at tro, at han havde opført sig svigagtigen baade mod Kongen og Nidaros's Kirke. Han modtog derfor Henrik som Erkebiskop, lod ham aflægge Raadsed og anbefalede ham ved sit Brev fra Kjøbenhavn af 30te August til Nidaros's Kapitel som Erkestolens lovlige Foresatte. Dog gjorde han dette paa sit danske Raads og sine danske Prælaters Tilskyndelse, uden Samraad med sine norske Raadgivere, af hvilke ingen da var tilstede hos ham ²⁾. Henrik drog derpaa til Norge, og var i Februar 1453 i Bergen, hvorfra han den 12te i nævnte Maaned udstedte en Mundskrivelse til Provinsens Geistlighed angaaende Indbetalingen af den ham tilkommende Palliehjælp (subsidiium pallii), hvilken skulde udredes med Halvdelen af alle Sognetirkers Indkomster ³⁾. Inden Udgangen af Mai var han ved sit Sæde i Throndhjem, hvor han med flere af Raadet, blandt hvilke Biskopperne Thorleif af Bergen og Jøns af Færøerne, samt Alf, Provst til Apostelkirken, den 1ste Juni var tilstede paa et Møde, afholdt i Erkebiskopsgaardens Borgestue, i Aulebning af nogle Uroligheder, som vare vakte i Throndhjem ved den svenske Konges Udsendinger ⁴⁾.

Henrik modtoges imidlertid af Nordmændene og især, som det lader, af Thronderne med Uvillie. Han var en Ublænding, ubekjendt med Folkets Sprog og Sæder, desuden ved sin Alder og Svagelighed uskikket til de Bøvsærligheder, f. Ex. Reiser til Lands og til Vands, som hans Embede medførte. Raadet og Folket ansaa Henrik for at være sig paatrængt af Paven mod Kirkens Ret, og for at være af Kongen samtykket, uden at det norske Raad derved var adspurgt, og med Overtrædelse af hvad Kongen i sin Haandfæstning havde lovet, nemlig ikke at skulle inddrage Ublændinger i Norge uden Raadets

¹⁾ N. Dipl. I. 593—596. Anbefalingsbrevene ere givne i Rom den 28de Febr. 1452 (urigtig 1451). ²⁾ Kongens Brev til Nidaros's Kapitel af 30te August 1452, Ny D. Mag. VI. 48—51; det norske Raads Skrivelse til Paven af 15de October 1453. N. Dipl. III. 598. ³⁾ Sk. Lit. S. S. XVI. 33, 157. ⁴⁾ Jahn 537—539; Krist. 1's Dipl. 52—54.

af Danmark til Norges Konge? Hertil svarede nei. Almuen ønskede Kong Karl af Sverige til Konge og ikke Kristian, hvor meget der end var gjort for at paatrue dem denne sidste. Man havde og hørt af Erkebiskoppen, da han for til Oslo og medens han var der, at han stemte for Karl og for ingen anden. De havde og hørt hvad Skændsel og Tvang Erkebiskoppen var tilføjet baade i Oslo og andstedes siden han derfra bortfor. Rigesaa havde de hørt om Kristians ulovlige Valg. Paa Hr. Eriks Opfordring stred derpaa Almuen til Kongevalg, og Udfaldet blev, at man „med oprakte Hænder og Baabentag affagde og udsvor“ Kristian, men samtykte og modtog Karl til Norges Konge, med det samme Forbehold, som af Dylændingerne var gjort i Hamar. Valgbrev blev udstedt og besejlet paa Almuens Vegne af syv og tyve Bønder ¹⁾.

Karl efterlod 200 af sine Ryttere paa Dylændene til Almuens Forsvar og skyndede derpaa over Gudbrandsdalen og Dovrefjeld til Thronbjem. Biskop Gunnar af Hamar fulgte ham. Da Karl nærmede sig Nidaros, drog Erkebiskoppen ham imøde og bed ham velkommen. Almuen modtog ham overalt paa Vejen med Glæde, idet de tilskreve hans Lykke den gode Høst, som var bleven dem til Deel efter længere Tids Uaar. Han tog ind i Kongsgaarden, og den 20de November 1449 blev han kronet af Erkebiskop Aslak, som heri understøttedes af Biskop Gunnar af Hamar ²⁾.

Samme Dag udstedte han sin Haandfæstning som Norges Konge, indeholdende ti Artikler. I den første lovede han at ville holde Norges Lov ved Alt Landsfolket, „og skal Kirken — heder det videre — og Kirkens Formænd og al Geistligheden nyde og bruge frit alle de Privilegier, som gode Konger her i Norge have givet dem. Ei skulle vi eller vore Mænd blande os i deres Domsomme, eller indtrænge nogen Klerk i noget Kirkens Embede, eller befatte os noget med dem videre end den gamle Komposition, som gjort er mellem Kongedømmet og Kirken i Norge, udviser“. Forresten lovede han ikke at bortpant Rigets Indtægter til Udlændinger, ikke at skænke Saadanne Forleninger i Norge, ikke at føre Krig uden med det norske Raads Samtykke og Billie, og i det Hele følge dets Anvisning i Alt hvad Norges Rige vedkom. Han skulde, naar han var i Norge, styre sin Gaard med indfødte Nordmænd, og ingen ulovlige Skatter eller Byrder paalægge. Norges Rige skulde efter hans Død have sit fri Kongevalg, med mindre han efterlod en egte Søn, der til Konge kunde være stiftet. Han skulde hvert tredie Aar i det mindste selv komme til Norge og da bestikke „Slot, Land og Len“ efter Raads Raad for sin Fraværelse. Han skulde endelig ikke uden i de mest

¹⁾ *Sabot II. 163—166.*

²⁾ *Se. Almuens.*

paatrængende Tilfælde falde Norges Raad til Sverige. Brevet blev medbeseglet af elleve svenske Riddere ¹⁾. — Mange af Artiklerne stemme med Kristians Haandsæftning; men hvad der loves Kirken i den første Artikel er eiendommeligt for Karls, og viser, at Erkebiskop Aslak har forstaaet at benytte Leiligheden til Hierarchiets Bedste. Stadfæstelsen fra Karls Side af den tunsbergste Overenskomst af 1277 — thi ifkun den kan her være meent — er, saavidt vides, den første kongelige Stadfæstelse, der er bleven den til Deel, siden Kong Magnus Lagabøter først indgif paa den, og Kong Erik Magnusson igjen brød den.

Fire Dage efter Karls Kroning blev den 24de November i Throndhjem (rimeligvis i Nidaros) et Brev udstedt til Kong Kristian af Danmark i Almuens Navn „baade nordensjælds og søndensjælds“, hvori paa det Bestemteste erklæredes, at man ikke vilde have ham til Norges Konge; thi de havde aldrig været tilfaldte til hans Valg efter Lovens Bydende, og de havde ikke dertil givet sit Samtykke. De vilde heller ikke bryde det Venstabs, der fra gammel Tid var mellem Norge og Sverige, paa hvilket sidste Rige de havde hørt, at Kristian seidede. De fremstillede den hele Gang af Kongevalget hos dem: hvorledes baade Erkebiskoppen og Hr. Olaf Nilsøn havde anbefalet dem Karl Knutsøn, men hvorledes de ogsaa paa den anden Side havde hørt om den Medfart, Erkebiskoppen havde lidt i Oslo og senere, og om Kristians Valg paa ulovligt Sted, tvært imod Norges Lov og Almuens Bydende og Villie; de havde derfor indbudet Kong Karl, som ogsaa nu var kommen, og var bleven valgt og kronet til Norges Konge paa det Sted, hvor Loven udviser, at Kongen bør vælges og krones, nemlig i Throndhjem. De have fornummet, at Kristian mente sig at være „ret Arving til Norges Rige“; men dette kan aldrig bevises efter ret Norges Lov. De havde og erfaret, at han til næste St. Johannes Tid agtede sig til Throndhjem; men dette var unyttigt, da ingen af Norges Almue med sin gode Villie skulde hylde ham, hvorfor han burde lade den Reise fare. Brevet blev beseglet med Throndhjems Landssegel og medbeseglet af syv Tilstedeværende, alle rimeligvis Bønder af Throndelagen ²⁾.

Samme Dag, som dette Brev blev udstedt, tiltraadte Kong Karl sin Tilbagereise til Sverige, efterat han havde indsat til Rigsstyrere under sin Fraværelse Erkebiskop Aslak samt de tvende norske Riddere Aslak Thordsøn og Einar Fluga. Han for over Samteland og kom til Stockholm tolv Dage før Jul ³⁾.

Norge havde saaledes tvende Konger, der stode fiendtlige over for hinanden. Karl havde Fortrinet af et folkeligt Valg, af Erkebiskop-

¹⁾ Thortel. Anal. 136—140. ²⁾ Saborf II. 166—170. ³⁾ Sv. Riksræn.

pens Stemme og af Kroningen; den største Deel af Norges Almue var aabenbare paa hans Side. Men mange Fogeder omkring i Landet synes at have heldet til Kristian, den dygtige Hartvik Krummedike stod i Vaaben for hans Sag, flere andre af Raadets indflydelsesrige Medlemmer, som Sigurd Jonsøn og Kolbjørn Gerst, havde erklæret sig for ham, og en Deel af Almuen i det sydsørligste Norge lader til ikke at have været ham ganske ugunstig. Et Tog, som Kong Karl i Begyndelsen af 1450 gjorde ind i det sydlige Norge mod Oslo for at komme sine Tilhængere til Hjælp mod Hr. Hartvik og de Danske, havde ingen afgjørende Følger, og det kom snart til en Vaabenhvile mellem begge Partier, hvorved bestemtes, at man skulde afvente de Beslutninger, der maatte blive fattede paa et Fredsmøde mellem Karl og Kristian, hvilket var bestemt at afholdes i Halmstad ¹⁾.

Mødet fandt Sted i Begyndelsen af Mai Maaned 1450, og fuldmægtige fra Sverige og Danmark indfandt sig. Men de svenske Sendemænd spillede et falstt Spil mod sin Konge, idet de paa hans Begne den 13de Mai indgif den hemmelige Forpligtelse, at han fuldkommen skulde opgive Norges Kongedømme og ikke hindre Kristian i at vinde dette ²⁾. Karl blev høiligen forbitret, da han hørte hvad der paa hans Begne var indbrømt; men da det i Arboga samlede svenske Raad gav Indrømmelsen sit Bifald, nødtes han omsider til at give efter og til at frasige sig Norges Kongedømme. Han udsendte sit Brev herpaa den 10de Juni 1450. Iffun Titelen af Norges Konge forbeholdt han sig fremdeles at bruge ³⁾.

Nu havde Kristian af Oldenborg vundet Spil i Norge. Hans Modstandere der bleve ved Karls Tilbagetræden grebne af fuldkommen Raadløshed. Kristian dvælede ikke med at benytte de gunstige Omstændigheder. Da han i Juli Maaned 1450 kom til Norge, var Nordmændenes Modstandskraft ganske lammet. Erkebiskop Aslaf, Sjælen i Modstanden, var død, det danske Parti i Raadet havde vundet afgjørende Overhaand, Høvdingerne for Folkereisningen traf sig, som det lader, tilbage eller gif over, og Almuen, der paa en Maade fandt sig forraadt, og som uden dygtige Ledere følte sig ud af Stand til at forsvare sin tidligere fattede Beslutning, hvilken desuden ved Karl Knutsøns Afkald paa Norges Kongedømme allerede var sat ud af Kraft, lod sig det kun være magtpaaliggende at fravelte sig Skylden for Karls Valg, og saa hastig som muligt erklære sig for Kristian. Denne kom til Norge med en stor Flode, og synes at have faret lige til Thyrondhjem, idet han optog i sit Følge alle sine fornemste Tilhængere af det norske Raad, blandt hvilke nu ogsaa Hr.

¹⁾ Ev. Nimitzen. ²⁾ Krist. I's Diplomatarium 22; Jahn 528. ³⁾ Sab. II. 170—173, 175; N. Dipl. III. 588; Krist. I's Dipl. 23.

Olaf Nilsson nævnes, der i Mellemtiden maa være vunden for det nye Parti. Efter Ankomsten til Nidaros udstedte det tilstedeværende Riksråd: Biskopperne Marcellus af Skaalholt, Jon af Oslo, Gunnar af Stavanger, Heming af Færøerne og Mathias af Hole, Olaf Abbed af Halsna, Provsterne af Bergen og Oslo, Sigurd Bjørnsøn Erkeprest af Oslo, og andre Riddere, af hvilke Sigurd Jonsøn nævnes først, og den 1ste August en Erklæring, hvori Kristians valg i Marstrand erkjendtes for lovligt, tildeels paa Grund af hans legtskabsforhold til Kong Olaf Haakonsøn. Derimod dømtes Karl Knutsøns Valg og Kroning ulovlig og ugyldig, da Norges Lov, som man, fastsatte, at Erkebiskoppen ikke maatte frone Nogen til Kongen uden den, der var valgt af Rigets Raad og Parlament, og den i deres Nærværelse, og da Erkebiskoppen, som tilforn havde hyllet Kristian og aflagt Trofskæb til ham, var bleven tvungen til at afrette Karls Kroning. De lovede nu at skulle tjene Kong Kristian, og til Tegn paa sin Trofskab, havde ledsaget til Nidaros og vedrørende Brev fremstillede som den sande Konge at troskæbe til Norges Rige ¹⁾).

En høitidelig Stadfæstelse af Kristians Valg fra Thronhjems Almues Side, eller noget, der til Nød kunde gjælde for en saadan Stadfæstelse, maa man tro, har fulgt efter hin Raadets Erklæring. Det mindste synes et Vidnesbyrd, som tre Aar senere aflagdes paa Brøndernes Begne om Kristians Valg, at tyde derhen ²⁾. Og da den hele Valghandling havde faaet et lovligt Præg, blev Kristian kronet til Norges Konge, uden tvivl den 3die August, paa den 1ere St. Olafs Messes ³⁾. Hvo der har forrettet Kroningen i Erkestoens Ledighed, hvilken i Raadets Erklæring udtrykkelig udtrykkes, vides ikke. Man kan med Rimelighed gætte paa Biskop Marcellus af Skaalholt, da han i Raadets Erklæring nævnes først, og derfor næsten maa antages allerede af Kongen at have været bestemt til at indtage det ledige Erkesæde, hvilket dog senere, som snart skulle see, fra flere Sider gjordes ham stridigt.

¹⁾ Sagn 532—534. ²⁾ Thronhjems Almues Brev af 1ste Juni 1453. Sagn 537—539; Krist. 1's Dipl. 52—54. ³⁾ Kroningsdagen har man — og det saavidt vides Alle — antaget at have været den første St. Olafs Messes, nemlig 29de Juli. Hjemmelmanden herfor er uden tvivl Gøttfeldt (see. u. 1450). Indtningen af nysnævnte Raadets Erklæring af 1ste August gjør det tvivlsomt, som man synes, nødvendigt at antage den som gaaende forud for Kroningen, og da er det rimeligt, at Gøttfeldt har forverlet den senere St. Olafs Dag, den 3die August, med den meer bekjendte tidligere. Jeg har derfor ovovet her at fravige den almindelige Mening med Hensyn til Kroningsdagen.

Paa Kristians Tilbagereise fra Thronhjem holdtes et Raads-møde i Bergen i Slutningen af August Maaned. Her blev den 2de August den bekfendte Overenskomst sluttet, hvorved bestemtes, at Norge og Danmark til evige Tider skulde blive forbundne under een Konge, dog med Jagttagelse af hvert enkelt Riges Selvstændighed. Efterlod Kongen egtesøbte Sønner, skulde en af disse, efter begge Rigers Raads Tykke, paa et Valgmøde i Halmstad vælges til hans Eftermand; hvis han ingen egtesøbt Søn efterlod, skulde Kongevalget være frit. De Geistlige, som ved denne Leilighed nævnes blandt det norske Raads Medlemmer, ere: Marcellus Biskop af Staalholt, Archipostu-latus til Nidaros og det pavelige Sædes Legat, Thorleif Biskop af Viborg, Postulatus til Bergen, Gunnar Biskop af Stavanger, samt Provsterne Alf i Bergen og Gunnar Holt i Oslo¹⁾. Kristian opholdt sig i Bergen over den 9de September, og skænkede under dette Ophold den kongelige Indtægt af Hardanger til en daglig Messetjeneste i Bergens Kathedralkirke²⁾. Den 12te Oktober var han igjen i Danmark, i Halmstad³⁾. Kristians Hylдинг i Norges forskjellige Landsdele blev ikke tilendebragt under hans Ophold der i Riget. Først den 20de November afgav saaledes til Rigers Raad i Oslo Almuen paa Hedemarken, i Gudbrandsdalene og Østerdalen ved Fuldmægtige sit Hyldingsbrev, hvorved de lovede Kristian underfaatlig Lydighed⁴⁾.

Saaledes blev med Kristian I den oldenburgske Æt hævet til Norges Kongedømme, hvilket den siden besad i 364 Aar. Omstændighederne, under hvilke den gjorde sin Indtrædelse i Norge, kunne neppe kaldes hæderlige hverken for Ættens Stamfader eller for Nordmændene. Forholdene i Norge under Kampen mellem Karl og Kristian om Norges Krone efterlade et uhyggeligt, nedstemmende Indtryk. Fra alle Sider viser sig Mangel paa rebelig Kraft, Aabenhed og Ordholdenhed. Hos det norske Raad, dets geistlige Medlemmer som dets verdslige, sporer man kun Vaklen og Usamdrægtighed, Utkogskab og Svaghed, medens man seer Almuen, forladt og forraadt af sine naturlige Ledere, bøje sig hid og did som et Siv for Vinden. Man synes tydelig mærke, at intet kraftigt Fædrelandsfjnd og ingen klar Selvstændighedsstante rørte sig i det norske Folk.

103.

Erkebiskop Nils' Død 1450. Trede Valg til Nidaros's Erkeføde. . Olaf Thronbidsøn endelig tre og tyvende Erkebiskop 1450.

Valgkampen mellem de to Konger Karl og Kristian efterlod

¹⁾ Sm. IV. 344—347; Krist. I's Dipl. 30—32. ²⁾ N. Dipl. I. 590—592

³⁾ Krist. I's Dipl. 33. ⁴⁾ N. Dipl. III. 589.

en Gjæring i Norges Indre, som først langt ud i Kristians Styrelsestid synes fuldkommen at have lagt sig; og denne Gjæring var neppe uden Indflydelse paa den Splid i den norske Kirke, som ligesom i den nye Konges første Regjeringsaar tog sin Begyndelse.

Erkebiskop Aslak Bolt døde uidentvivel medens Kong Karls Parti endnu havde Overvegten i Norge. Han oplevede i alt Fald ikke den Sorg og Bymygelse, som Kong Kristians og det danske Partis Seier rimeligvis vilde have beredt ham. Kong Karls Kroning i Nidaros den 20de November 1449 er den sidste offentlige Handling, hvori man ser Aslak optræde. Hans Død maa være indtruffen ikke længe efter, enten i Slutningen af 1449 eller rimeligst i Begyndelsen af 1450. Han havde da i hele 42 Aar været Biskop og i henvend 20 Aar den norske Kirkes Metropolitan. Han maa saaledes have opnaaet en høi Alder, allermindst omkring en fem og sytti Aar. Han indtager utvilsomt ved sin store og virksomme Indflydelse paa Begivenhederne i Norge en fremragende Plads blandt den norske Kirkes Erkebiskopper. Vi have seet flere Spor til hans Stræben for at hæve den norske Kirke fra det Forsald, hvori den under Eric af Pommerns tidligere Regjeringsaar var kommen. Denne hans Stræben var uidentvivel i mange Stykker heldig, og Kirken befandt sig efter alt Udseende i en bedre Stilling ved hans Død, end da han modtog Metropolitanstyrelsen. At hans Virken som Metropolitan gik i en hierarkisk Retning, var noget, som maaskee efter Tidsforholdene maatte anses for at være til Norges Gavn. De Krav, som Staten gjorde paa ham, baade ifølge hans Stilling som den første Mand i Raadet, og paa Grund af den almindelige Agtelse og Tillid, han aabenbare har nydt i den almindelige Mening, — have imidlertid givet hans Virksomhed i det Hele et langt mere verdsligt end kirkeligt Præg, og det især i de senere Aar af hans Metropolitanstyrelse, da Norges Statsbevidsthed, maaskee netop ved hans Indflydelse, igjen for en kort Tid kaldtes tilbage; og hans Statsmandsvirksomhed maa nødvendig antages at have opslugt meget af den Tid og Opmærksomhed, han nærmest skyldte Kirken. Men om saa var, kan han neppe siges selv derfor ganske at have raadet. Nidaros's Erkebiskop var nu engang baade efter Loven og i Folkemeningen Hellig Olafs Repræsentant ikke alene som øverste Forskander for Landkirken, men ogsaa som Kongedømmets Vikarius, naar det var ledigt, eller Kongen udenfor Landets Grændser. Om hans oprigtige Fædrelandsfæle er der ingen Grund til at tvivle. Hans allerfænestes Handlinger kunne vel synes antyde hos ham en vis Mangel paa Fasthed og paa moralsk Kraft. Men der hviler for stor Dunkelhed over den Tids indviklede Forhold til at man i saa Henseende tør bryde Staven over ham; og i ethvert Fald maa man her ved at domme

ham betænke, at han under Kampen mellem Karl og Kristian var en Dling, paa hvis Sjæl og Legeme Aarenes Bøgt nødvendigvis har maattet tynges.

Uslaf Bolts Død gav Aulebning til en Valgstrid i Kirken, der i sit Slags ikke er mindre mærkelig end den umiddelbart forudgaaende Valgstrid i Staten. Nidaros's Kapitel valgte til Uslafs Eftermand en af sin egen Midte, Magister Olaf Throndsøn¹⁾, som delade, i lovlig Tid og med Jagttagelse af alle lovlige Former. Hans Valg var foregaaet en Stund før Kong Kristians Komme til Nidaros i Juli Maaned 1450. Uagtet der nu i Grunden intet Væsentligt synes at have været paa Valget at udsætte, saa gjorde dog Kongen Indsigelse imod det, fordi hans Samtykke ei forud var indhentet. Heri støttede Kristian sig ubetvølv til en Brug, som i Dronning Margretas og Eric af Pommerns Tid af dem var bleven gjort gjældende, uden at den for Norges Vedkommende kan siges at have nogen sikker Støtte hverken i Rigets Kirkelovgivning eller i nogen ældre Sedvane. Sagen var vel egentlig den, at Kong Kristian deels ikke har havt nogen god Tro til Olaf Throndsøns politiske Stemning og Føielighed, deels maaskee har været bunden ved et tidligere Løfte, deels endelig har villet benytte Leiligheden for at udstrække Kongedømmets Rettigheder over Kirken saa vidt som muligt. Følgen af Kongens Indsigelse var, at Erkestolen erklæredes for fremdeles at være ledig, og at Spørgsmaalet om Lovligheden af Olafs Valg bestemtes afgjort ved Boldgiftsmænd, samtykkede baade fra Kongens og Kapitelets Side. Boldgiftsdommerne udnævntes den 1ste August og vare næsten alle de med Kristian til Nidaros ankomne geistlige Medlemmer af Raadet, nemlig: Biskopperne Marcellus af Staalhol, Thorleif af Biborg, Gunnar af Stavanger, Heming af Færøerne og Matheus af Hole, samt de tvende Provster Alf af Bergen og Gunnar af Oslo. Disse affagde den 7de August i Overvær af de tre Riddere, Eggert Frille, Olaf Nilsson og Aase Aresøn, den Kjendelse: at ifølge det norske Kongedømmes Ret Kongens Samtykke udfordredes for at et Erkebiskopsvalg kunde have Gyldighed, at Olaf Throndsøns Valg af visse Grunde, „som man for den geistlige Stands Ære havde besluttet at fortie“ ikke var canonisk og lovlig foregaaet, samt, at det ikke stemmede med Rigets nærværende Lær²⁾. I Kraft heraf erklæredes da Olaf Throndsøns Valg ugyldigt, og i hans Sted foresloges for Kapitelet at postulere til Erkebiskop Kongens Kansler

¹⁾ Han er ubetvølv bleven Magister ved Universitetet i Roskø og er den Olavus Trunderi, som den 19de December 1430 ved dette Universitet findes at være bleven immatruleret. Nor. Sml. I. 76. ²⁾ Krist. I's Diplomatarium 26—28.

Tiltrædelse. Ingen Concilliebestemmelser ere os levuede fra ham. Hans Biskopsbed har maaskee i det Hele, som hans fleste Forgjæveres, havt en meer verbøslig end kirkelig Retning. Fra den Tid han er anerkjendt som Metropolitkan, synes der at have været fredeligt i den norske Kirke. Til hans Eftermand valgtes samme Aar 1474 Gaute Svaresøn, Chorsbroder af Nidaros ¹⁾. Gaute havde Studeret i Roskoff, hvor han var indskreven ved Universitetet i 1462 den 1. Mai, og hvor han i 1463 var bleven Magister. Han kaldtes allerede da: designeret til Erkestolen (designatus Archiepiscopus Nidrosiensis), saaledes at han længe før Olaf Thronsdøns Død var været udsæet til dennes Eftermand ²⁾. At Gaute ved sin Udvælselse har været i sin bedste Alder, viser hans ualmindelig lange Embedstid af hele 36 Aar. Hvor og naar han er bleven indviet, samt at han tiltraadte sit Embede, vides ikke ³⁾. Han var ligesom sine nærmeste Formænd Navn af det pavelige Sædes Legat.

Biskop Svein Petersøn af Skaalholt ⁴⁾ døde i Slutningen af 1475 eller Begyndelsen af 1476. Han kaldtes almindelig sine Landsmænd: den Vise (hinn spaki). Aarsagen var ikke hans Erbdøm, skjønt denne ikke synes at have været ganske at foragte, og heller hans Verdensklogskab, — men det Ny, han stod i, for Spaasmsgaver og tildeels Tryllekyndighed. Han var forresten en daarlige styrrer af sin Biskopsstols Gods, og efterlod den i et forfatning. Søn, Peter, som overlevede ham, var et uverdigt Menneske og som Faderen berøgtet for Tryllekyndighed ⁵⁾. Sveins Eftermand var Magnus Eyoifssøn, ligeledes en Islænding, der forud, fra 1470, havde været Abbed i Helgafells Kloster. Han havde tiltraadt Biskopsstolen allerede i 1477 ⁶⁾.

reften i Ser. r. D. VI. 616—617 tillægger hans Eftermand, som døde i Mai 1510, 36 Styrelsesaar, og om denne siger desuden Hvitfeld i sin Biskopskrønike udtrykkelig, at han blev valgt i 1474. ¹⁾ Hvitf. Biskopskr.

²⁾ Norske Saml. I. 77. ³⁾ Det ældste Brev, jeg kjender, hvori han nævner sig Erkebiskop, er af 1478, 6te Juli, og er udsæet i Oslo af ham, Biskopperne Gunnar i Oslo og Hans i Bergen, Provsten Ivar Bilingsøn, fire Riddere og tre Lagmand, idet de give Svar paa et Arvespørgsmaal, hvilket Kong Kristian, som det synes personlig, forelagde dem (N. Dipl. II. 672). Stulde Gautes 36 Styrelsesaar (s. o. f.) regnes for fulde og fra hans Indvielsesdag, da maatte han allerede have været indviet inden Mai 1474, altsaa før sin Formands Død, og denne maatte altsaa have resigneret, eller antaget ham til Hjælpbiskop. Dette er efter hvad nys er sagt ikke ganske usandsynligt. Men maaskee er hans Styrelsestid regnet mindre nøjagtigt og fra hans Valg i Slutningen af 1474. Hans Indvielse maa i saa Fald rime sig ligvis være foregaaet i 1475 og have været udsæet i Rom af Pave Sixtus IV. ⁴⁾ Fra 1465, s. p. f. II. 565. ⁵⁾ Finn Joh. II. 485—488; Cöpol. Karb. p. 2. c. 65. ⁶⁾ Finn Joh. II. 488—489; Cöpol. Karb. p. 2. c. 67.

I 1474 gjorde Kong Kristian en Pilgrimsbreve til Rom: Pave Pius II var død i 1464, og hans nærmeste Efterfølger, Paulus II, i 1471. Paa denne Tid var Sixtus IV Pave. Han modtog Kongen med mange Hæderbevisninger. Blandt flere Indrømmelser, der gjordes ham, var ogsaa den, at det tillodes ham at oprette et Universitet i Danmark ¹⁾. Den Tilladelse, der meddeltes Kong Kristian, var ikke indskrænket som den, der i 1418 var tildeelt Kong Erik af Pommern, men et var bleven benyttet ²⁾. Denne Gang gif den derimod ud paa Drettelsen af et fuldstændigt Universitet. Tilladelsen blev ogsaa nu benyttet, forsaavidt at Kristian i 1478, den 4de October bestemte Kjøbenhavn til Universitetets Sæde og gjorde Foranstaltninger til Læres Anstættelse ³⁾. Pengemidlerne vare imidlertid tarvelige, og derfor kom Stiftelsen ikke i nogen Flor før efter Reformationen, da meget indbraget geistligt Gods stilledes til Universitetets Naadighed. Dette danske Universitet skulde naturligvis lette de høiere Studier, og vel især det høiere theologiske Studium, for de nordiske Rigers Søner, saaledes at disse for at erhverve en høiere videnskabelig Dannelse ikke skulde behøve at ty til Udlandet. Hensigten opnaaedes imidlertid ikke for det første. Universitetet i Moskva havde, som forhen omtalt ⁴⁾, siden dets Drettelse i 1419 været det Sted, hvor de nordiske danske og svenske Lærde fortrinnsvis fuldente sin Skolebannelse. Og dette Forhold vedblev endnu en rum Tid.

Kristian synes undertiden i sin Fraværelse fra Norge at have overdraget visse Personer af Raadet en temmelig udstrakt Regjeringsmyndighed. Saaledes finder man i 1476 Biskoppen af Bergen, Hans Triste, Thorstein Thorkelsøn, Provst til Apostelkirken sammesteds og kongelig Kapelmagister, Hr. Jon Smor, Ridder, Hovedsmand paa Bergens Kongsgaard og Norges Fehirder, samt Paal, Abbed af Munkliff (dengang Cistercienser-Kloster), fra Bergen at tilskrive Englands Konge og sammes Raad et Klagebrev i Anledning af Boldsomheder, som Engelmænd havde øvet paa Island mod en hanseatisk Kjøbmand fra Bergen, der med kongelig Tilladelse havde handlet paa hin Ø ⁵⁾. Ligeledes har man af 7de Marts samme Aar et Slags almindeligt Andefalingsbrev for en anden hanseatisk Kjøbmand, der handlede paa Island, imod Engelmændene, udstedt af Biskop Hans og Provst Thorstein, ogsaa i Bergen ⁶⁾. Man seer, at Biskop Hans maa have

¹⁾ Pavens Bulle herom til Erkebiskoppen af Lund blev dog først formelig udstedt den 19de Juni 1475. Kristians Ophold i Rom varede fra 7de til 29de April 1474. Berlauff: Kjøbenhavns Universitet indtil Reformationen 3. S. o. f. II. 525. ²⁾ Pontop. II. 672; Berlauff: Kjøb. Univ. 5. ³⁾ S. o. f. II. 525. ⁴⁾ Thorkel. Anal. 146—149. Den engelske Konges Raad bør være Edward IV isædet for Henrik VI. ⁵⁾ R. Dipl. III. 665; Thorkel. Anal. 142—146.

haaet i Ansøelse hos Kongen og paa den Tid havt meget at sige i Norges Raad, noget som ogsaa bestrykes derved, at han samme Aar 1476 den 31te August, tillige med Kansleren Hr. Ivar Bifingsøn amt Ridderne Jon Smør og Alf Knutsøn, var tilstede hos Kongen som ansøende hos det norske Raad i Røneby i Bleking, hvor de ovennævnte i Forening med hans tilstedeværende danske Raad medførte det Forpligtelsesbrev, om Kristian ved den Leilighed udsædte til de Svenske for om muligt igjen at blive indsat i Sveriges Kongedømme, hvilket dog ikke skedtes ¹⁾.

2) Det sidste Biskopskifte, som foresaldt i den norske Kirke under Kristians Styrelse, var da Alf Thorgårdsøn af Stavanger ²⁾ døde, rimeligvis i 1480. Hans Eftermand var hans Søstersøn, Maffier Cilius Jonsøn, Kannik af Hamar ³⁾.

3) Provstiet ved Marielirke i Oslo forestodes næsten gennem hele Kristians Regjeringstid af Ivar Bifingsøn, der ogsaa var Norges Kansler. Fra 1453 af findes han idelig nævnt som Provst og Kansler ⁴⁾, hvilke begge Embeder han beklædte saalænge Kristian levede. Et Par Gange omtales under denne Tid Thorsbrødre ved Marielirke som Vicekanslere, saaledes Peter Magnusson i 1461 ⁵⁾ og Gyddbrand Kolsføn i 1471, 1474 og 1477 ⁶⁾. Med Kanslerembedet har det saaledes under Kristians Styrelse været holdet paa sammel Bis. Men hvormegen Indflydelse Kansleren har havt udenfor Udfærdigelsen af de saakaldte Landsvisitebreve i Kongens Navn, er ikke. At forøvrigt Norges høiere Geistlighed og især Biskopperne i Kristians Styrelsestid øvede stor Indflydelse i Rigets Raad og paa Norges Regjeringssager, vil den forudgaaende Fremstilling have godtgjort.

Kong Kristians svenske Stridigheder først med den gjenindkaldte Konge Karl Knutsøn og siden med Rigsforstanderen Steen Sture edkomme ikke nærværende Emne og havde heller ikke, som det lader, nogen umiddelbar Indflydelse paa de norske Forhold. Kristian døde den 2de Mai 1481. Han var klogtig Statsmand efter sin Tids Maaestof, men uden Landsdybde og uden Redelighed; han var virksom uden derfor at kunne kaldes nogen god Landsstyrer; han besad personligt Mod uden at være stor Hærfører; han var endelig en over-

¹⁾ Gadolf II. 296—300. ²⁾ Fra 1463, s. d. s. II. 564. ³⁾ Sml. IV. 608.

4) Han er ganstke vist den Elavus Johannis, som 1458 den 25de Mai findes at være immatrikuleret ved Universitetet i Roskø, og har da der faaet sin Magistergrad. Norske Saml. I. 77. ⁴⁾ N. Dipl. II. 600 (Br. af 12te Mai 1453), III. 597 (Br. af 29de Mai s. A.); jfr. Lange Rth. 2den Udg. 399.

5) En Ivarus Vikingi findes i 1445 den 20de Juni at være immatrikuleret ved Universitetet i Roskø. Norske Saml. I. 76. ⁶⁾ N. Dipl. III. 622. ⁷⁾ N. Dipl. I. 647, II. 664, III. 687.

maade flet Husholder med sine Rigers Pengemønter, sad at Svenskerne træffende kaldte ham: den bundløse Pung.

104.

Uroligheder i Norge efter Kristian 1's Død. Erkebiskop Sante Rigsdotterus. Søn Sverre Rigsforstander. Hans, Kristian 1's Søn, vælges til Norges Konge i Halmstad 1458 og kronet samme Aar i Nidaros.

Kristian 1's ældste Søn Hans eller Johannes var allerede i Faderens levende Live antagen til hans Eftermand i alle de tre nordiske Riger, i Danmark 1455 ¹⁾, i Norge og Sverige 1458 ²⁾. Han havde ogsaa i Begyndelsen af 1474 været i Norge og der i Oslo under 1ste og 3die Februar udstedt et Par Breve i Regjeringsamtligender, hvorved han kalder sig: „Kong Kristians Søn, kaaret Konge til Danmark, ret Arving til Norges Rige“ ³⁾. Alligevel raiste der sig strax efter Kristians Død Vanskeligheder med Hensyn til hans Valg ikke alene i Sverige, hvor Steen Sture fra 1470 regjerede uafhængig af Kristian, som Rigsforstander med kongelig Myndighed, men ogsaa i Norge.

Under de mange Forhandlinger, som i Kristians seneste Regjeringsaar havde fundet Sted med Sveriges Rigsforstander og Raad om hans Gjenindsættelse i Sveriges Kongedømme, havde Kristian i 1476 den 31te August i Rotneby i Bleking givet det Tilfagn, at ved hans Død de tre Rigers Raad skulde samles i Halmstad eller Kalmar for at vælge en ny sølles Konge ⁴⁾. Dette kunde anses som en Gjenkaldelse af Hans's Valg og en Tilbagegivelse til de tre Rigers Raad af deres Valgfrihed. Om det har været udtrykkelig paa beraabt vides dog ikke. I Danmark var det Forholdet til Slesvig og Holstein, der stode Hans's Hylning, hvilken først gik for sig i Mai 1482 paa en Rigsdag til Kallundborg ⁵⁾. I Norge og Sverige var imidlertid et Møde med det danske Raad til Halmstad strax efter Kristians Død tilfagt; men Steen Sture blev paa Veien død og rætt forfalte sig saa, og Mødet, som maa have fundet Sted i Sommer-tiden 1481, sluttes ad uden at nogen Bestemmelse om Kongevalget toges ⁶⁾. Og førend et nyt Møde kunde komme istand, vare særskilte Underhandlinger mellem Norge og Sverige allerede indledede.

Erkjendtes Norge i Overensstemmelse med sin gamle Statsret, hvilken aldrig formelig var hævet, for et Arverige, og det norske Raads Erklæring og Hylning af 1458 for staaende ved Magt, da

¹⁾ Sviff. n. 1458; Jahn 342 angiver 1456.

²⁾ S. o. f. II. 560.

³⁾ N.

DipL. I. 654, III. 657. ⁴⁾ Sadorf II. 298, f. o. f. II. 569; Jfr. Jahn 342.

⁵⁾ Sviff. n. 1482; Jahn 345 f., 563, 564. ⁶⁾ Sviff. n. 1481; Jahn 344.

ir Hans's Ret til Kongedømmet uomtvistelig. Men en saadan Forring havde i Tidens Løb indsnæget sig i dette Riges statsretlige forhold ved dets Forbindelse med Danmark og Sverige, at man nu, selv uden at holde sig til Kristians Testamente af 1476, aldeles ikke kunde joes at være paa det Nene med, hvad enten Norge skulde anses for værige eller Valgrige. Denne Forvirring i Begreberne viste sig kertydeligt i de Forhandlinger, Kong Hans i 1482 havde med sin Moder, Hertug Fredrik, eller rettere med sin Moder, Dronning Dorothea, paa hans Vegne, da endogsaa den Paaastand kunde fremsættes, at Norge burde tilfalde Fredrik som Fædrearv, eller deles mellem Brodrene som andet Arvegods. Men dengang afsviste Hans denne Paaastand med den Erklæring, at Norge var et Valgrige, hvilket dog ikke hindrede, at baade han selv kaldte sig Arving til Norge, og at Fredrik og dennes Efterkommere ligeledes antog samme Titel¹⁾. Det norske Raad troede sig uventvovl at sine en Fordel i at betragte Norge som Valgrige. Vist er det ogsaa, at holdt man sig paa den ene Side fast ved Tanken om de tre Rigers Forening under Indtagelse af hvert enkelt Selvstændighed, og skulde paa den anden Side Overenskomsten til Bergen mellem Norge og Danmark af 1450 have nogen som helst Betydning, uden at det sidste Riges fri Valgret ophævedes, saa maatte man indrømme, at en Forandring virkelig var begaaet i Norges Statsret, og at dette var blevet et Valgrige²⁾. Ligeledes tog Erkebiskop Gaute Sagen; thi han optraadte strax efter Kong Kristians Død som Rigets Vikarius og ansaa sig selv som Kongedømmet i Norge som ledigt. I August Maaned 1481 var han i Bergen samlet med flere Medlemmer af Raadet og afgjorde i Forretning med dem Sager, der hørte under Kongedømmet. Saaledes udsendte Erkebiskop Gaute, Biskopperne Hans af Bergen, Karl af Hamar og Eirik af Stavanger, samt fem verdslige Raadgivere, blandt hvilke var to Riddere Jon Smør og Alf Knutsen, den 25de August Lensmanden for Thorleif Bjørnsen at være Islands Hirdsfyrer i tre Aar og sætte Lensmand i alle Sysler der paa Den³⁾. Og den 12te September næst efter udsendte Gaute, Biskopperne Hans af Bergen og Olaf af Høle, samt Hr. Jon Smør og tre Bøvner paa Norges Raads Vegne et Brev til Raadet i Lybek, hvorved den Ret, som en afdøde Kong Kristian, uden Raadets Vidende, havde tilstaaet Hamborg, at handle paa Island, ophævedes, hvorimod Bergen, som tidligere, skulde være Stapelstad for den islandste Handel⁴⁾. Erke-

¹⁾ Gultf. n. 1482; Jahn 346. ²⁾ S. o. f. II. 546. Jahn's Udvikling af Norges Stilling ved denne Leilighed (343) er uventvovl i det Grad eenfaldig.

³⁾ Thortel. Anal. 149. ⁴⁾ R. Dipl. III. 678.

biskoppen maa have sammenkaldt dette Raadsmøde, og man seer, at han og Raadet har handlet med selvtagen kongelig Myndighed.

Det er sagt af Hvitfeld, og det har været almindelig antaget, at Steen Sture i Sverige, strax efter at Kristians Død var kommen til hans Raadstaf, traadte i Underhandling med Erkebiskop Gaute, med hvem han allerede tidligere skal have faaet i venstabelig Forbindelse; og man har derfor troet, at Gantes og det norske Raads selvstændige Optræden i 1481 og senere var en Følge af Hr. Steens hemmelige Indskydelse¹⁾. Hertil findes imidlertid i de gamle Brevskaber fra den Tid intet tydeligt Spor; og der synes at kunne have været i Omstændighederne Opfordring nok alligevel til Gaute at handle som han gjorde. I de første Underhandlinger med Sverige, som vi kjende noget til; fremtræder heller ikke Erkebiskop Gaute personligen. Det var Biskopperne Gunnar af Oslo, Hans af Bergen og Karl af Hamar, Paal Abbed af Hoveds, Provst og Kansler Ivar Vikingsøn samt sex Riddere, blandt hvilke Alf Knutsøn og Einar Flugå, og fem Svende, der som Norges Raad sluttede i Oslo, den 1ste Februar 1482, en Overenskomst med Sveriges Raads fuldmægtige Sendebud, Sven, Rannif af Upsal, og Jens Knutsøn, Bæner: at Norge og Sverige skulde staa hinanden hi til Opretholdelse af deres Frihed og Ret, og navnlig ved det forestaaende Kongevalg det ene Rige intet foretage uden med det andet Riges Raad. I et andet Brev af samme Dag og Sted fra de nævnte Biskopper og en Deel af de øvrige Raadsmedlemmer til Sveriges Riges Raad bedes dette udvirke, at et aftalt Møde mellem de tre Rigers fuldmægtige til Kalmar kan blive afholdt i Lodöse, og i dette Brev omtales endogsaa, at Bæneren Guttorm Tjelh, der ellers nævnes som Medlem af Norges Raad, havde været forud som sammes Sendebud inde i Sverige hos det svenske Raad, hvorved synes antydet, at det første Skridt til Underhandlingen var gjort fra norsk Side. Med sidstnævnte Brev fulgte nogle fra norsk Side opsatte Artikler, indeholdende Klager over de Brøst, Norges Rige meentes at have lidt i Kong Kristians Tid; og paa hvilke man ønskede raadet Bob, førend en ny Konge laaredes til Norge. Blandt Klagepunkterne var Anke over Drifnoernes og Hjalmlands Vortpantning; — over at Vaahus forholdtes Norges Raad af Kongen; — over at Kirker og Kloster vare brændte, Biskop og Prælater, Riddere og Svende myrdede, uden at Ret derfor var opnaaet, hvorved sigtedes til Biskop Thorleifs og Hr. Olaf Ritsøns Drab i 1455 samt Munklifs Klosters Brand, for hvilket alt Kongen ikke havde udvirket fuldstændig Opreisning af Hansæterne; — over at Kronens Kirker og Len overdroges Udlændige, og mere lignende²⁾.

¹⁾ *Politt.* n. 1481; *Jahn* 347. ²⁾ *Sadorf* II. 302—306.

Disse Omstændigheder tilfammentagne synes vise, at det norske Raads Færd har været forud vel overlagt, og at, om end Erkebiskop Gaute har været Sjælen i den yttrede Modstand, saa har han ganske vist her ikke handlet som et blot Redskab i Steen Stures Hænder.

Erkebiskop Gaute deltog, som sagt, ikke personligen i de nu omtalte Underhandlinger med det svenske Raad ligesaaalidet som Hr. Jon Smør. Ingen af dem kan derfor antages paa den Tid at have været sondensfælds, i det mindste ikke i Nærheden af Oslo. Men ud paa Sommeren 1482 finder man dem begge tilstede med det øvrige Raad paa denne Kant af Landet. Af et Indulgentsbrev viser det sig, at Erkebiskop Gaute og Biskopperne Gunnar af Oslo, Hans af Bergen, Karl af Hamar og Eilif af Stavanger, altsaa alle Norges Biskopper, vare samlede den 25de Juli ved Jarlss eller Jarss nær Lünsberg ¹⁾; og her var ogsaa flere af de verdslige Raadsmedlemmer samlede. Anledningen til denne Sammenkomst var uden tvivl en Hærsamling og et forehavende Tog mod Baahus Slot, hvilket man vilde tvinge Jørgen eller Tryan Larensøn til at opgive Raadet. Herfra blev nu atter underhandlet med det svenske Raad.

Om det for omtalte Møde i Halmstad i Sommeren 1481 har været besøgt af norske Fuldmægtige, og i saa Fald hvilke disse have været, vides ikke. At Erkebiskoppen ei der har været tilstede, synes hans Ophold i Bergen i August Maaned samme Aar at godtgjøre ²⁾. Mødet løb, som vi have seet, frugtesløst af. Senere var, som ogsaa herfor er fortalt, et nyt Møde fastsat til Kalmar, hvilket det norske Raad havde ønsket forflyttet til Lødøse. Herimod havde Kong Hans og de Danske, som det lader, intet at indvende, — ja de yttrede endog, at Mødet i Lødøse kunde finde Sted mellem de Norske og Danske, om end de Svenske ikke mødte. Men det norske Raad vilde, Kraft af den tidligere Overenskomst med Sverige, ikke indlade sig paa noget Møde, hvor ikke tillige svenske Fuldmægtige kom; og da de Svenske fremdeles holdt fast paa Kalmar som Stedet, og det norske Raad blev for seent herom underrettet, saa var Følgen, at Mødet i Lødøse gik overstyrt, uden at heller de Norske fik Leilighed til at sige det i Kalmar. Erkebiskop Gaute, Biskopperne Hans af Bergen og Eilif af Stavanger, Jon Smør og fire andre verdslige Raadsmedlemmer oplyste disse Omstændigheder og fremsførte sin Undskyldning til Sveriges Raad i en Skrivelse fra Jarlss Havn af 1ste August ³⁾.

Mødet i Kalmar, der efter Bestemmelse holdtes ved Midten af August, ledede ikke til noget Afgjørende, da nemlig de svenske Fuldmægtige den 16de August vel erklærede sig villige til at vælge Kong

¹⁾ N. Dipl. II. 681.

²⁾ S. s. f. II. 571.

³⁾ Sædof H. 308—307.

Hans paa visse fremsatte Betingelser, men dog tillige påstode, at det endelige og formelige Valg maatte udsættes, indtil ogsaa det norske Raad kunde afgive Møde og fremkomme med sine Antepunkter. Et nyt Møde skulde ved svenske Sendebud senere aftales i Kjøbenhavn, til hvilket da ogsaa de Norske kunde indfinde sig ¹⁾).

Imidlertid ankom til det norske Raad som Sendebud fra det danske Jakob Fris, Biskop af Borglum, og Hr. Anders Nilsen i det Erinde at underhandle om Hans's Hylning og Antagelse til Norges Konge. Men da de ingen Fuldmagt havde til at afhjælpe de af Nordmændene fremsatte Klagepunkter, og Raadet desuden ikke vidste, hvad der i Kalmar kunde være vedtaget, saa fik Sendebudene intet afgjørende Svar paa sit Erinde ligesaa lidt som paa den Indbydelse, de medbragte til det norske Raad at mødes med det danske paa en Herredag i Kjøbenhavn, der skulde holdes den 24de August. Om denne Underhandling tilskrev Biskopperne Hans af Bergen og Giff af Stavanger det svenske Raad under 16de August ²⁾).

Men medens de danske Sendebud saaledes afferdigedes, havde Krigsforetagendet mod Baahus sin Fortgang. Her kunde dog ikke Erkebiskop Gaute, der hidtil havde vist sig som den norske Rigsstyrelses Formand, passende optræde som den Dverfhydende; baade hans ættslige Stilling og Norges Sedvaner vare herimod. En verdslig Høveding udtrævedes til Hærens Fører. Denne Omstændighed gav uden tvivl Anledning til, at en Rigsforstander (regni Norvegiæ gubernator) udnævntes, rimeligvis af Raadet, og efter gammel Skik paa Erkebiskoppens Forslag. Denne Rigsforstander var den oftere nævnte Ridder Jon Svalesøn Smør. Han var en ætstor og anseet Mand, var allerede i 1458 som Ridder og Medlem af Rigets Raad paa Mødet i Skara, og havde senest, som vi have seet, været Hovedsmand paa Bergens Kongsgaard og Fehirder eller Skatmester, en Stilling, som han synes at have indtaget siden Tiden omkring 1467 ³⁾. Han drog nu mod Baahus, ledsaget af Erkebiskoppen, Biskopperne Hans af Bergen og Giff af Stavanger samt flere verdslige Raadsmedlemmer. Almuen i Baahus Len, som havde været haardt plaget af Hovedsmanden Jørgen Larensøn, kom strax „Mand af Huse“ til Raadet i Malstrand, og man begyndte med dens Bistand Baahus Slots Beleiring. Men Jørgen negtede fremdeles at opgive

¹⁾ Hadorf II. 308. ²⁾ Hadorf II. 309—310. ³⁾ N. Dipl. III. 614, II. 647; jfr. Sml. IV. 593. Hvad der anføres efter Ledmans Baahus Lens Beskrivelse (84), at Jon var Hovedsmand paa Baahus mellem 1451 og 1454, er maaskee mindre sikkert, naar man lægger Mærke til, at sammesteds nævnes som hans Formand: Jørgen Larensøn, det neppe er nogen anden end den ulydige overfor nævnte Jørgen eller Tryan Larensøn.

Slottet, idet han ventede Udsætning fra Danmark. Det tilstede-
værende norske Raad med Erkebiskoppen og de to Biskopper samt Rigs-
forstanderen i Spidsen hændte sig nu atter ved en Skrivelse af Abde
August fra Keiren for Baahus til det svenske Raad, forklarede dette
Omstændighederne og bad om Hjælp fra de nærmeste svenske Lands-
læber for at vinde Slottet ¹⁾.

Et samme Tid skrev ogsaa Raadet til Hans, som det benævner:
„den verdige unge Herren“, og til Danmarks Riges Raad, uden tvivl
med Foreskninger om Opgivelsen af Baahus; og for man fik Svar
fra Sverige og den forlangte Oplysning om Udsaldet af Rødet i
Saknar, som fra Danmark nye Sendebud, nemlig Biskoppen af Odense
og nogle Verdslige af Riges Raad ²⁾, hvilke medbragte en Svar-
skrivelse paa Brevet til Danmarks Konge og Raad, hvori de Norske
opfordredes til at afstaa fra Beleiringen af Baahus. De Norges
foretagende fremstillede som en „Opreisning“ og som et Brud paa
den hjærlige Bepindelse mellem Rigerne“. Denne Betydning skødte
ganske naturligt det norske Raad, der fandt, at det ikke kunde opgives
Beleiringen „helt for Almuens Skyld“, og at de Danske i dette Til-
fælde vare de, som brøde Forbundet og „den evige Fred“. „Det var
uflabelig Fred, om hvert Rige ei maatte søge sin Ret indenlands
og forsvare sit eget Land og sine egne Ægner (Underfaatter). Efter
Forbundet skulde det ene Rige heri hjælpe det andet og ikke være det
Hjænder“. Dette forestillede Erkebiskoppen og de to Biskopper samt
Rigsforstanderen og fem andre verdslige Raadsmedlemmer det svenske
Raad i en ny Skrivelse af 15de September fra Keiren for Baahus,
det de tillige yttrede, at, „hvis Baahus længer blev i udenlandske
Hænder (de Danstes) Hænder, var det at frygte, at dette vilde komme
haade Sverige og Norge til Skade, hvilket de Nærmestboende i
Sverige havde erfaret“. De tilføiede endnu de mærkelige Ord: „Den
Artikel blandt andre skreven, at de tre Riger skulle forbindes under
en Konge til evig Tid, (hvad den angaar) tyktes os ei nyttigt at
være, at det skeer saa uoverlagt (oberaad), fordi det har ingen god
Fremgang høst til denne Tid, og vore Efterkommere vilke dog vide
deres syneste (?), og staa til frygtende, at det da maatte komme til
være Skade og større Uenighed“. Brevet ender med den Bøn, at de
Svenske vilde komme dem til Hjælp i deres retfærdige Sag, navnlig
gen Vestergoterne. Forresten fortroste de sig paa Guds Hjælp og
vilde vel forsvare sin Ret indenlands ³⁾.

Der var Alvor og Sandhed i denne de Norges Skrivelse, der
blotte de Danstes og deres Konges eensidige Anskuelse af Forenin-

1) Sædsk II. 310—312. 2) Sædsk 348. De maa have været afstede fra Dan-
mark omkring 6te September. 3) Sædsk II. 312—313.

gen. Før Brevet imidlertid synes at være kommet det svenske Raad tilhørende, affærdigede dette sit Svar paa de Norske tidligere Brev af 24de August. Om nu end ikke det norske Raads seneste Brev var blevet de Svenske bekendt, saa skulde man dog tro, at disse, efter Alt hvad der var foregaaet i Sverige i de sidste femti Aar og især siden 1470, havde agtet paa de Norges Opfordring om Hjælp og sluttet sig aabent, fast og afgjørende til dem for at verne om de tvende Rigers Ret. Men det skede ikke. Det svenske Raads Svar, hvad enten nu Steen Sture selv havde tilsagt det eller ikke, fyldestgjorde ganske vist paa meget nær ikke det norske Raads Forventning. Det var forsigtigt, og man kan gjerne sige koldt. Det svenske Raads Sendebud havde i September været i Kjøbenhavn. Dronning Dorothea og „den unge Herre“ (Kong Hans) havde samtykket alle de i Kalmar den 16de August opsatte Artikler, og de svenske Sendebud havde heller ikke ved denne Leilighed undladt at paasee Norges Bedste. Et Møde af alle tre Rigers Fuldmægtige var aftalt at holdes i Halmstad til næste Aars 13de Januar (tyvende Dag Jul), og dette Møde holdes de Norske indstændigen ogsaa at søge for at raadslaa og beslutte angaaende „de tre Rigers og deres Indbygges Privilegier, Friheder, Bedste og Bestand“. Man havde givet fire af det danske Raads Medlemmer Leide gennem Vester-gotland til Norge, og det var ønskeligt, om det norske Raad kunde komme overeens med dem om at faa Baahus ud af Jørgen Larentsøns Hænder. Men kunde dette ingenlunde skee, saa synes det dem, at de Norske burde noies med at sikkre sig mod hans Indgreb i Bestyrelsen af Land og Leen, indtil Mødet i Halmstad var afholdt¹⁾.

Det svenske Raads kolde Svar paa Nordmændenes Bøn om Hjælp har ganske vist gjort det norske Raad modtageligere for de danske Sendemænds Forestillinger. Det er rimeligvis de samme Sendebud, der omtales i de Svenskes Brev, som de Norske omtale i sit af 15de September, nemlig Biskoppen af Odense med Følge, og disse ere, trods den Uvillie, hvormed de modtoges af det norske Raad i Leiren for Baahus, dog forblevne i Nærheden for at friste nye Underhandlinger. Saadanne kom strax efter i Gang i Løbse i Vester-gotland lige ved den norske Grændse. De danske Sendebud gjorde sig nu al mulig Umag for at virke paa Erkebiskop Gaute og de norske Herrer, saaledes at disse skulde indgaa paa at hylde Hans og igjen tiltræde den gamle Forening med Danmark. De lovede paa Hans's Begne, at Norges gamle Friheder ikke alene skulde blive opretholdte,

¹⁾ N. Dipl. III. 685. Slutningen af Brevet mangler, saaledes at man ikke sees, naar og hvor det er udskrevet; men det synes mig klart af Indholdet, at det er de Norges Brev af 24de August, ikke det af 15de September, besvaret.

men endogsaa forsøgede; og angaaende de Klagepunkter, som det svenske Raad havde overgivet paa egne og det norske Begne, da skulde der ingen Banskælighed møde med deres Afhjælpelse. Det norske Raad lod sig efter længere Underhandling overtale og erklærede den 22de September i Lødøse at ville møde i Halmstad til 13de Januar næste kommende ¹⁾). Underhandlingernes Udfald blev strax berettet til Kjøbenhavn, og den 14de Oktober udsædte Hans fra denne Stad sit Leidebrev for Steen Sture og de andre Herrer af Sveriges Raad, som efter Løfte skulde indfinde sig i fastsat Tid til Mødet i Halmstad ²⁾).

Mødet blev holdt efter Aftale i Begyndelsen af 1483. Hans var selv tilstede og af Danmarks Raad: Erkebiskop Jens af Lund, Biskopperne Olaf af Roskilde og Karl af Odense samt tretten verdslige Raadsmedlemmer, som Fuldmægtige paa Danmarks Riges og dets Indbyggerses Begne. Af Norges Raad indsendt sig: Erkebiskop Gaute, Biskopperne Hans af Bergen og Karl af Hamar, Jon Smør, som nu ikke meer bærer Rigsforstanders Navn men kun kaldes Riddere, samt foruden ham fem verdslige Raadgivere, nemlig tre Riddere og to Bødnere ³⁾), Alle som „Fuldmægtige paa Norges Riges og dets Indbyggerses Begne“. Disse danske og norske Fuldmægtige vare tilstede ved fastsat Tid, den 13de Januar; men endnu ikke vare det svenske Raads Fuldmægtige komne. Først den 29de Januar indsendt sig paa det svenske Raads Begne fire Sendebud, to Riddere og to Bødnere, hvilke dog ingen Fuldmagt havde til for Tiden at indgaa paa noget Kongevalg, men blot paa Sveriges Begne skulde forlange Mødet udsat til Sommeren og forresten stadfæste Freden og Forbundet mellem de tre Riger. De Svenskes Forlangende om Mødets og med det samme Kongevalgets Udsættelse blev ikke indrømmet; derimod besluttede de norske og danske Fuldmægtige strax, for de tvende Rigers Bedkommende, at foretage Valget, med Forbehold for de Svenske senere at kunne tiltræde dette.

Den 1ste Februar 1483 valgtes nu Hans til „en fuldmægtig Herre og Konge over Danmarks og Norges Rige“, og istedetfor at han hidindtil havde skrevet sig: „Hans med Guds Naade udvalgt Konge til Danmarks og Sveriges Rige, ret Arving til Norge, Hertug i Slesvig, Holstein o. s. v“, antog han nu strax Titelen: „Hans med Guds Naade Danmarks, Norges Benders og Goters Konge, udvalgt Konge til Sveriges Rige, Hertug o. s. v“. Trods Hylningen i Kallundborg i 1482, ansaa han selvfølgelig ikke sit Valg til Danmarks Konge for fuldbyrdet før nu.

¹⁾ Hvitf. n. 1482; Sml. IV. 348. ²⁾ Hadorf II. 313—314. ³⁾ Blandt disse verdslige Raadsmedlemmer er hverken Alf Knutsøn eller Ginnar Kluga.

Jævnfides med Valget gif Kong Hans's Vedtagelse og Udstedelse af en vidløftig Haandfæstning, fælles for Danmark og Norge, hvilkens optoges i selve Valgbrevet af 1ste Februar, og besegledes under Eet med dette baade af Kongen og begge Rigers Raad. I Haandfæstningen er tydelig nok taget Hensyn til de af det norske Raad tidligere indgivne Ansepunkter, hvis Afhjælpelse er tilsagt. De Artikler, som især have Betydning for Norge og navnlig den vedrøre Kirken ere følgende:

Kongen vil over alle Ting elske Gud og styrke den hellige Kirke og dens Tjenere samt opretholde alle dens Privilegier, hvad enten disse er den givne af Paven eller af fremfarne Konger og Fyrster.

Kongen skal ikke selv, eller lade Andre, befatte sig med Biskoppers eller Prælaters Valg, eller indtrænge Nogen i Kirkens Beneficer imod dens Ret og Friheder, de Prestegjæld dog undtagne, til hvilke Kongen og Kronen har Patronatsret; og Ingen skal have Kirkens Land eller Gjæld uden de ere Indfødte i hvert Rige og dertil stiftede.

Hvad der i forgangne Aar og navnlig i Kong Kristians Tid er Norges Rige fragaaet i Land eller Indtægt, skal Kongen paa sin kongelige Ed snarest muligt, med Raadets Raad, skaffe Norges Krone tilbage.

Hvad der er foregaaet mellem Kongen og Norges Riges Indbyggere efter hans Faders Død til denne Tid skal være en afgjort Sag paa alle Sider.

Mynt skal slaaes i Thronhjem af Nidaros's Domkirke, ifølge dens Privilegier, og ligesaa i Bergen og Oslo; Mynten skal være jævn god med dansk Mynt.

Hverken Kongen eller nogen verdslig Dommer skal have Magt til at domme i Sager, der vedkomme Kirken, dens Personer, Tjenestefolk eller Gods, ifølge Privilegium eller gammel Sedvane, men saadant skal rettes for Kirkens Dom. Heller ikke skal Kirkens Personer befatte sig med nogen verdslig Dom videre end Kirkens Lov og Privilegier udvise.

Kongen eller hans Embedsmænd skulle ikke befatte sig med at ind- eller afsætte Kirkens Personer, eller Landboer og Tjenere paa Kirkens Gods; ei heller skulle de paalægge Kirker eller Kloostere nogen Skat eller Byrde.

Ingen skulle være Lagmænd i Norge uden Rigests indfødte Mand.

Ingen skulle optages i Rigests Raad uden Rigests indfødte Mand af Riddere og Svende, og det ifkun efter Rigests Raads Raad, og under den Ed, som dertil hører.

Rigets Stat og Brevstaber skulle i Norge blive paa Kongsgaarden i Bergen; to Geistlige og to Verdslige tillige med Kammermesteren (Statmesteren, Kehrden) skulle dertil have Nøglerne og gjøre Kongen Regnskab en Gang om Aaret.

Rigets Klenodier, Breve, Indkomster og Dverftud af disse skulle ikke føres ud af hvert Rige uden med Raadets Raad.

Kongen skal, naar han ogsaa er antagen i Sverige, være eet Aar i hvert af de tre Riger, med mindre et Riges Læro fordrer et længere Ophold der, hvilket Rigets Raad skal afgjøre.

Naar Kongen drager af et Rige i det andet, skal han stikke fire af Rigets Raad til i hans Fraværelse at sørge for Opretholdelsen af Lov og Ret.

Kongen skal troligen tilhjælpe, at passende Bod kan udvirkes for de Tydskes ugudelige Gjerning i Bergen paa Biskop Thorleif, Hr. Olaf Nilsen med flere.

Kongen og Raadet i hvert Rige skal aarligen sende tre af Raadet, en Biskop og to af Ridderstabet, til Møde paa Rigerne's Grændse, saaledes at disse ni komme sammen hveris eet Aar i Kongsballe, det andet i Lødsø og det tredje i Konghella, St. Olavs Dag, for at handle om hvad Aarsager til Uvillie mellem Rigerne der maatte være opkomne.

I Norge skal hvert andet Aar Raadet samles til Overveielse af Rigets Grænder, hvad enten Kongen er inden eller uden Landet; dette Raadsmøde skal hveris holdes i Oslo og i Bergen, og skal Erkebiskoppen af Nidaros have Magt til at sammensalde det.

Kongen skal ingen Forandring gjøre med Venene i Norge, før han der er kronet.

Han skal ei heller kræve nogen Rente eller Afgift, som falden er i Norge fra Kong Kristians Død og indtil han selv der bliver kronet.

Naar Sveriges Riges Indbyggere have fuldbyrdet at tage Kong Hans ogsaa til sin Konge, skal denne Haandfæstning ogsaa gælde for dem ¹⁾.

Denne Haandfæstning af 1ste Februar 1483 kaldes almindelig: den halmstadske Reces. Senere paa Aaret, i August Maaned, kom i Kalmar et Møde istand mellem svenske Fuldmægtige og Medlemmer af det danske Raad, hvilke ved denne Leilighed ogsaa handlede som Fuldmægtige paa Norges Vegne, og paa dette Møde vedtoges den saakaldte kalmariske Reces af 7de September 1483, hvilken i Hovedsagen var ligelydende med den halmstadske, og hvis Hensigt var at bane Kong Hans Veien ogsaa til Sveriges Krone ²⁾. Som

¹⁾ Eml. IV. 347 - 363; Hvitfeld u. 1483. ²⁾ Sadorf II. 316, 318 - 333; Hvitf. u. 1483; Sahn 360.

bekjendt reiste sig dog nye Bannfeligheder, som fremdeles uddrog Fuldbyrdselsen af hans Hylдинг i Sverige lige til 1497.

Det havde nu Iyffets Kong Hans og de Danste at sprengte Særforbundet mellem Norge og Sverige, hvilket var paa gode Veie til fuldkommen at oprive den større Forening mellem de tre Riger, og som, hvis dette end ikke var steet, dog fast overholdt maastee kunde have sikket Norge en selvstændigere Stilling i Foreningen ligeoverfor Danmark, end nu, trods Haandfæstningens glimrende Tilfagn, i Virkeligheden blev det til Deel. At kalde den Rørelse i Norge, som ved denne Leilighed fandt Sted, og hvori Erkebiskop Gaute og et Par af Norges Biskopper øiensynligen spillede Hovedrollen, at kalde den et Dyrer, et Brud paa ældre Forpligtelser, hvilket Mange have gjort ¹⁾, er neppe retfærdigt. Hyldingen af Kristian I's ældste efterlevende Søn i 1458 som Faderens umiddelbare Eftermand var virkelig paa en Maade gjort magtesløs ved Kristians ovenberorte Tilfagn i 1476, og tilintetgjorde desuden ingenlunde Norges Ret til at sørge for Afhjælpelsen af sine grundede Anker, før det stedte den valgte Konge til virkelig Indtræde i Kongedømmet. Og andet var det jo ikke, det norske Raad ved denne Leilighed gjorde. At det, som i Brevet af 15de September, kunde ytre Misnoie med Foreningen mellem de tre Riger, naar Norges Ret krævedes derved, at en vigtig norsk Fæstning beholdtes Raadet ved dansk Hjælp, — deri kan man da ikke fortænke det. Det norske Raad negtede jo forøvrigt ikke at antage Hans til Norges Konge, men det vilde blot forud sikke sig hans udtryffelige Tilfagn om at afhjælpe visse Klagepunkter; og da man havde erholdt dette Tilfagn, antog man ham godvilligen. At Hans selv ikke ansaa Valget og Hyldingen i Faderens levende Live som ubetinget bindende for noget af de tre Riger, viste noksom hans egen Dpforsel, idet han ikke engang kaldte sig reent ud „Danmarks Konge“ men kun „udvalgt Konge til Danmark“ ligetil Antagelsen i Halmstad var foregaaet og Haandfæstningen der vedtagen. Ligesaa lidt som Bevægelsen bør kaldes et Dyrer, ligesaa lidt er det rigtigt, naar man har fremstillet den som en Tilfæstning af et vist Parti ²⁾, hvilken altsaa ikke skulde have fundet synderlig Deeltagelse hos den norske Almenhed. Vel er det saa, at man ved denne Leilighed ingen bestemte Prøver har paa den norske Almues Stemning, uden blot hvad Indbyggerne i Baahuslen angaar. Men det norske Raad sees at have handlet med stor Endrægtighed, og ingen Splittelse spores dennegang, som den, der fandt Sted under Bevægelsen i 1449, — en Omstændighed, der noksom tyder paa, at Raadet har vidst sig at have et Rygtød i Folkets Dufte, hvilket ogsaa dets ovennævnte Yttring i Brevet af 15de Sep-

¹⁾ Saaleeds Jahn og flere danske Historikere baads før og efter ham. ²⁾ Jahn 348.

tember, at det „for Almuens Skyld“ ikke kunde opgive Beleiringen af Baahus, end yderligere bestyrker.

Da nu Banskellighederne med Kong Hans's Balg for Danmarks og Norges Bedkommende vare fuldkommen besetrede, lod han sig paa en Herredag til Kjøbenhavn krone til Danmarks Konge den 18de Mai. Ottende Dag derefter for han til Søs til Oslo, hvor han den 3die Juli udgav Kettebøder for Norge ¹⁾, og derfra over Land til Nidaros, hvor han den 20de Juli 1483 blev kronet til Norges Konge af Erkebiskop Gaute ²⁾. Den 23de Juli var han endnu i Nidaros ³⁾. Paa Tilbageveien var han den 1ste August i Gudbrandsdalen ⁴⁾, og i Midten af samme Maaned synes han allerede igjen at have været i Danmark.

To af de verdslige Raadsmedlemmer, der ere omtalte som Deeltagere i den nys stildrede Bevægelse i Norge, Jon Svalesøn Smør, der en kort Tid havde været Rigsforstander, og Ridderen Einar Dlafsson Flugra, der ogsaa i Urolighederne i 1449 havde været en fremtrædende Personlighed, døde samme Aar som Halmstads-Foreningen kom i Stand. De drufnebe begge tilsammen i 1483 ved Jærssø eller Jærssø ved Tunsberg ⁵⁾.

105.

Norge under Kong Hans's Styrelse indtil 1503. Stemningen i Norge. Partier der. Knut Alfsson og Henrik Krummehjelm. Knut Alfssøns Drab.

Ingen Forandringer af Betydning synes at være foregaaede i Norge ved Kong Hans's Tiltrædelse. Et af de vigtigste Embedsffister, som uidentivt fandt Sted i Forbindelse med Kongesffistet, var Hr. Jvar Vikings søns Afgang baade som Kansler og som Provst ved Mariekirke i Oslo. Man seer, at denne hans Afgang ikke foregik strax ved Kong Kristians Død; thi endnu i 1482, under Mellemriget, nævnes han som Indehaver af begge Embeder og Medlem af Raadet ⁶⁾. Men før den 10de October 1485 havde han faaet sin Eftermand som Provst og tillige ganske vist som Kansler. Denne Eftermand var Hr. Jon Paalsøn, som den 1ste Mai 1482 endnu blot var Kannik ved Mariekirke i Oslo, men den 10de October 1485 nævnes som Provst i Oslo ⁷⁾. Høist rimeligt bliver det altsaa, at Sffistet er foregaaet i 1483 under Kong Hans's Ophold i Norge i

¹⁾ Paus II. 273-275. ²⁾ Hvitf. u. 1483. ³⁾ N. Dipl. I. 672. ⁴⁾ N. Dipl. III. 689. ⁵⁾ Emf. III. 605, Not. 2, IV. 114. ⁶⁾ Br. af 1ste Febr. 1482 Gaborf II. 302, jfr. o. f. II 572; Br. af 11te Marts s. N. N. Dipl. I. 670. ⁷⁾ N. Dipl. II. 680, 687. Han havde studeret i Moskø, hvor han blev immatrikuleret den 7de October 1466. Nor. Emf. I. 78.

Anledning af Kroningen, og at Hr. Ivar har maattet vige, fordi hans Færd under Mellemriget har mishaget Kongen. Ivar, der i meer end tretive Aar havde været Provst og Kansler, findes at have overlevet sin Fratrædelse fra begge Embeder en rum Tid. Endnu i 1498 levede han i Barna Kloster eller Hospital ¹⁾, og han maa saaledes have opnaaet en meget høi Alder. Eftermanden Hr. Jon Paalsøn var Provst og Norges Kansler under hele Kong Hans's Styrelsestid, dog nævnes ogsaa i denne Tid nemlig i 1486, en Præbendatus ved Marielirke, Hr. Thorkel Jensen, som Vicekansler ²⁾.

Gunnar Thiofstolfsøn Holt, Biskop i Oslo ³⁾, viste sig, som vi ovenfor have seet, med de øvrige norske Biskopper virksom under Mellemriget 1481—1483, og deltog i Forhandlingerne med Sverige i 1482. Han havde dengang i næsten tretti Aar forestaaet Oslo Biskopsstol og i næsten fireti indtaget en fremragende Stilling i Norges Raad. Den sidste Leilighed, ved hvilken han nævnes, er paa Mødet ved Jarlso den 25de Juli 1482 ⁴⁾; i de senere Forhandlinger forekommer hans Navn ikke. Han maa da have været meget gammel og er uden tvivl død i dette samme Aar ⁵⁾. Hans Eftermand paa Oslo Stol var Nikolaus Kalib, om hvis foregaaende Stilling intet vides.

Kong Hans skildres som en ærlig, ligefrem, ortholden Mand, der ikke befattede sig med Statskneb. Han viste sig ogsaa i Almindelighed mild og eftergivende, endog i sine Tvistigheder med den ham i Klogskab og Kraft uendelig meget overlegne, men mindre redbelige, svenske Rigsforstanter Steen Sture, der idelig ved sine listige Underhandlinger prøvede hans Taalmodighed og forholdt ham Sveriges Krone. Men alle Kongens gode Egenstaber uagtet, synes dog Nordmændene ikke i Tæt og Alt at have været tilfreds med hans Styrelse. Allerede tidlig i hans Styrelses Tid spores en vis Øjaring i Norge, hvortil dog den egentlige Aarsag ikke kjendes. Rimeligvis har man, og det neppe uden Grund, fundet ham noget lunken i at opfylde de Løfter, han havde givet Nordmændene i sin Haandfæstning. Man har ogsaa her gjættet, at Steen Sture har havt en Haand med i Spillet, og at Erkebiskop Gaute har staaet i Forbindelse med ham; men tilstrækkeligt Bevis herfor mangler hidtil ⁶⁾.

Det er i 1486, at tydelige Spor vise sig til urolige Rørelser i Norge og et spændt Forhold mellem Kongen og Erkebiskoppen. Og Urolighederne maa ikke have været ubetydelige, det kan man slutte af Kongens alvorlige Foranstaltninger. Han havde nemlig i Begyndelsen

¹⁾ Ranges Klh. 2den Udg. 399. ²⁾ Landsbiskopsbrev af 18de Juli 1486, Oslo.

M. Dipl. II. 690. ³⁾ Fra 1453, s. o. f. II. 529. ⁴⁾ S. o. f. II. 573.

⁵⁾ Eml. IV. 545—546. ⁶⁾ Holtf. n. 1486; Saga 355, 356.

af Aaret Udbud af Danmark baade af Penene og af Kjøbstæderne. Samlingstiden for Krigsfolket fastsattes til fforten Dage efter Paaste (dette Aar den 26de Marts), og Toget skulde gjælde Norge. En Styrelse blev i Januar Maaned udnævnt for Danmarks forskjellige Landskaber under Kongens Fraværelse udenfor Riget, og denne har følgelig været tænkt at blive ikke saa ganske kort ¹⁾. Om Toget virkelig har fundet Sted i den Naalestok, som Forberedelserne lade formode, vides ikke; men hvad der er vist er, at Kong Hans om Sommeren selv var i Norge. Muligen har han ved sin personlige Nærværelse fundet Stillingen mindre farlig end Rygtet havde udbraabt; og virkelig spores ikke andet, end at Sagen er bleven hastig og i Mindelighed jævnet.

I Juli Maaned var Kongen i Bergen samlet med Erkebiskop Gaute og utentviøvl med hele Norges Raad ²⁾. Man seer, at der har været Tvist mellem Kongen og Erkebiskoppen angaaende Patronatsretten til Trums Kirke, hvilken Ret Erkebiskoppen, uvidt under hvad Paastud, maa have tilegnet sig. St. Marie Kirke i Trum var fra gammel Tid et af de fforten kongelige Kapeller ³⁾, og Kongens Patronatsret til den var saaledes uomtvistelig. Kongen lod ogsaa forelægge Erkebiskoppen Pavebrev, der beviste hans Patronatsret til Kirken, og Gaute maatte give efter. Den 18de Juli udstedte han i Bergen under sit og sit Kapitels Segl et aabent Brev, hvori han erklærede, at da Kongens Ret ved de fremlagte Pavebreve var bevist, havde han med sit Kapitels Raad opgivet denne Patronatsretten til nævnte Kirke med al Rente og Rettighed, som dertil bør at ligge, dog paa det Vilkaar, at naar den er ledig, en dygtig indenlandsk Klerk præsenteres til den, hvilken bliver i ret Lydighed under Erkebiskoppen og hans Eftermænd ⁴⁾.

En anden Kirkesag blev af Erkebiskop Gaute afgjort paa dette samme Møde. Almuen af Midsysfel paa Ugder klagede ved tvende Jultmægtige for Erkebiskoppen over visse Byrder, som den paastod, at dens Geistlighed uden Ret paalagde den. Det ene Klagepunkt var, at der fordreides meer end Loven bestemte for Begravelser; det andet, at der vare Kirkerne fragaaet Ejendomme, som med Rette tilhørte dem. Vedkommende Biskop, Gilif af Stavanger, var tilstede og svarede paa Klagen, at Almuen i Midsysfel selv havde opgjort Brev om Kirkerne Ejendomme og Presternes Indtægt og Rettighed, hvilket Brev ikke burde overdommes; og havde han i den Anledning for et Aar siden stevnet nogle af Almuen til Nidaros for Erkebiskoppen,

¹⁾ Molbechs nordiske Lidskrift I. 432; jfr. Jahn 365 f. ²⁾ Allerede den 5te Juli var Kongen i Bergen Paus II. 277. ³⁾ S. o. f. II. 121, Not. 2.

⁴⁾ Br. af 18de Juli 1486. N. Dipl. I. 683.

og da de ei indfandt sig, faaet Koftholdsbrev paa dem. Efter at have undersøgt Sagen fra begge Sider, gjorde Erkebiskoppen, med Biffop Eilifs Samtykke og andre gode Mænds Raad, følgende Bestemmelse: — Først angaaende Begravelser, at efter Bonde eller Hustru skal efter gammel Sedvane gives 2 Mark, mindre dog hvis Ene ei er til, eller der er mange Børn; efter ugift Søn eller Datter over 16 Aar 1 Mark, ligesaa efter Leiedreng paa fuld Løn; efter Barn mellem 7 og 16 Aar $\frac{1}{2}$ Mark; efter yngre Barn mindre. Dernæst angaaende Kirkerne's Ejendomme, da lovede Biffop Eilif, at det skulde komme tilbage til Kirkerne, som lovligen bevises at tilhøre dem. Endelig angaaende Koftholdet, hvori de vare idømte, da opgav Biffoppen dette; dog skulde Almuen for sin Ulydighed gjøre ham en venstabelig Willighed, der ikke voldte dem nogen Tynghel. Herom udstedte Erkebiskoppen den 31te Juli i Bergen sit Brev, som blev medbeseglet af Biffop Eilif ¹⁾. Kongen synes slet ikke at have blandet sig i denne Sag.

At Kong Hans's Stemning mod Nordmændene, og det norske Raads mod ham ved hans Komme til Norge ikke var den bedste, er tydeligt nok. Men under Dypholdet i Bergen forsonede han sig, heber det, med Erkebiskoppen og de Norske, som tilforn syntes ham uvillige, og man gjorde hinanden gjensidigen de bedste Løfter ²⁾. At et venstabeligere Forhold var indtraadt, syntes ogsaa vise sig et Par Aar senere. Thi i Sommeren 1489 indfandt sig det norske Raad: Erkebiskop Gaute, Biffopperne Hans af Bergen, Eilif af Stavanger, Herman af Hamar, Herlog Electus af Oslo, Kristiern Provst i Bergen og Jon Paalsøn Provst i Oslo, sex Riddere (Alf Knutsøn nævnes først) og to Svende, i Kjøbenhavn, hvor det den 25de Juli, paa det norske Folks Vegne, antog og hylbede Kongens ældste, dengang otte Aar gamle Søn, Kristian, til Faderens Eftermand som Konge i Norge, med udtryffeligg Tilfidesættelse for dette Tilfælde af enhver Artikel i Kongens Haandfæstning (i Reccesserne til Kalmar og Halmstad), der kunde være den foretagne Hylдинг imod. Brev om denne Handling blev udstedt og forseglet af alle de nævnte Raadsmedlemmer samt tillige af tre Abbeder, tolv Bødnere og ni Lagmænd, Alle af Norge ³⁾.

Navnene paa de ved Kristians Hylдинг tilstedeværende Biffopper vise, at nogle Biffopskifter da vare foregaaede i den norske Kirke, og flere indtraf i de næst paafølgende Aar.

Biffop Karl Sigurdsøn af Hamar ⁴⁾ var uden tvivl en af Kong Hans høitbetroet Mand i verdslige Anliggender. I 1485 var han Hovedsmand paa Afershus; var endnu i Live og der tilstede den

¹⁾ N. Dipl. I. 684.

²⁾ Hvitf. n. 1486.

³⁾ N. Dipl. II. 703.

⁴⁾ Fra 1473, f. o. f. II. 566.

25de September 1487, men døde sammesteds før 28de December i dette Aar ¹⁾). Allerede den 16de Januar 1488 var Herman Thorgils søn valgt til hans Eftermand. Denne havde studeret i Moskof, hvor han blev immatrikuleret den 23de Mai 1473, og var siden Kannik i Oslo og Hamar. Den 30te Juni 1488 var han i Florens i Italien, saa han synes at have personlig søgt sin Confirmation i Rom ²⁾). Den 25de Juli 1489 have vi seet ham som indviet Biskop paa Raads-mødet i Kjøbenhavn.

Rimeligvis i Begyndelsen af 1489 døde Biskop Nikolaus Ra-lib af Oslo ³⁾), om hvem man næsten intet ved. Hans Eftermand var Herlog Wigleik's søn Kornyng, forud Kannik ved St. Halvar's Kirke i Oslo. Den 25de Juli 1489 var han, som vi have seet, Electus og Confirmatus, da han var nærværende i Kjøbenhavn ved Hertug Kristians Hylbring. Naar han som indviet har tiltraadt sin Stol, vides ikke ⁴⁾).

Omkring 1490 døde Biskop Magnus Gyolf's søn af Skaalholt ⁵⁾) og havde til Efterfølger Stefan Jonsøn, ogsaa en Is-lænding, der havde studeret i mange Aar i Udlandet, baade i Frank-rige og paa andre Steder, og var vel anseet for sin Lærdom og sine Kundskaber ⁶⁾). Han kom til Island og tiltraadte sin Stol i 1491 ⁷⁾).

Biskop Olaf Rognvalds søn af Hole ⁸⁾) døde den 15de Juli 1495 under et Ophold i Udlandet. Han havde i sin lange Styrelsestid vist sig som en virksom og myndig Kirkens Forstander, der ingen Indgreb taalte i sit kirkelige Omraade fra de verdslige Embeds-mænds Side. Hans haarde, stive og begjærlige Sindelag indlebede ham i idelige Processer, hvor han fra først af oftere var den angri-bende end den angrebne, og hans Ihærdighed lod ham som tiest til Slutning gaa af med Seieren. Ved saadanne Leiligheder sparede han da ikke sine Modstandere men udpressede af dem store Bøder i Jordegods og Penge, til sin Stols og sin egen Berigelse ⁹⁾). I de sidste Aar af hans Levetid, 1494 og 1495, rasede en frygtelig Mandes-død paa Island ¹⁰⁾). Olaf havde en Brodersøn ved Navn Gotstalf Nikolaus søn, hvilken rimeligvis var norst af Fødsel, men Prest i Hole Biskopsdomme. Han blev af Hole Biskopsdommes Geistlighed i Vaaren 1497 valgt til sin Farbroders Eftermand. Valget blev paa samme Aars Althing stadfæstet, og Gotstalf drog til Norge, hvor han

¹⁾ Sml. IV. 543; N. Dipl. II. 692. ²⁾ N. Dipl. II. 693; Saml. IV. 543;

Norste Sml. I. 79; Langes hdbst. Opt. ³⁾ Fra 1483, s. o. f. II. 582.

⁴⁾ Sml. IV. 541—542. ⁵⁾ Fra 1476, s. o. f. II. 567, jfr. Gøpol. Arb. p. 2. c. 82. ⁶⁾ Finn. Joh. II. 490—491; Gøpol. Arb. p. 2. c. 74.

⁷⁾ Gøpol. Arb. p. 2. c. 87. ⁸⁾ Fra 1460, s. o. f. II. 563. ⁹⁾ Finn

Joh. II. 590—610. Gøpol. Arb. p. 2. paa mange Steder. ¹⁰⁾ Gøpol. Arb. p. 2. c. 92, 94.

blev indviet af Erkebiskop Gaute. Han vendte tilbage til Island i 1499 og tiltraadte sit Sæde. Han var som sin Formand en haard og havefyg Mand, virksom i at berige ikke alene sin Biskopsstol men ogsaa sig selv, det sidste igjen til Fordeel for sine Børn, af hvilke han havde flere med en Frille, der aabenlyst levede med ham som hans Husholderesse ¹⁾).

Af pavelige Foranstaltninger med Hensyn til den norske Kirke omtales i denne Tid een, som vilde være mærkelig, om den var sikker.

I 1490 skal Pave Innocentius VIII, som i 1484 havde fulgt Sixtus IV, og som regjerede til 1492, have meddeelt den norske Kirkes Præster Tilladelse til, i Mangel af Vin, at benytte Mjød eller anden Landets Drik i Nadverens Saframent ²⁾. Rigtigheden af denne Beretning er imidlertid, og det som det synes med Grund, bleven dragen i Tvivl. Innocentius maa, hvis Dispensationen virkelig er given, have havt ganske andre Anstuelser end Pave Gregorius IX havde, da han i 1237 erklærede sig om den Sag til Erkebiskop Sigurd ³⁾.

Urolighederne i Norge omkring Aaret 1486, de være sig af større eller mindre Betydning, bleve, som vi nys have seet, hastigen stillede. Men ti Aar senere, henimod Aarhundredets Slutning, begyndte atter Tegn paa en indre Gjæring og paa en vis Spænding mellem tvende Partier i Landet at lade sig tilsyne.

De to Partier, som Kristian I's Valg for henved femti Aar siden havde fremkaldt i Norge, vare i Grunden aldrig ganske uddøde. Det ene var mere strengt norskfindet og havde Opretholdelsen af Norges Selvstændighed, om end som Led af et nordisk Statsforbund, for Øie; dette holdt paa Valgriget som en Nødvendighed for at sikke Norges Selvstændighed i Foreningen, og paa Kongens Jagttagelse af hvad han i sin Haandfæstning havde tilfagt Norge, medens det derhos var tilbøieligt til at søge en Støtte i Sverige, saaledes at Nortmænd og Svensker skulde gjøre fælles Sag for at modstaa Danmarks Stræben efter en Overvegt i Foreningen, hvilken Stræben man troede de oldenborgske Konger begunstigede. Det andet Parti var mere danskfindet og arbejdede stadigen paa at knytte Norge saa fast som muligt til Danmark, for at disse to Stater ved gjensidig Hjælp kunde tvinge Sverige igjen ind i Foreningen og til at antage fælles Konge med Danmark. Dette Parti vidste klogeligen at benytte den norske Almues Fortjærlighed for Arveriget og holdt, for Norges Bedkommende, ikke saa meget strengt paa Haandfæstningens Tilfagn,

¹⁾ Finn Joh. II. 616—628; Geopol. Aarb. p. 2. c. 96, 100.

²⁾ Svltf. II.

1490; Pontop. II. 329, 694

³⁾ S. o. f. I. 411—412.

svnligen med Hensyn til Landets Styrelse ved indfødte Mænd. Paa det første Parti stod, som vi have seet, i sin Tid Erkebiskop Aslaf ost, medens samtidig-med ham Hr. Hartvig Krummedike var Hovedmanden for det danssindede Parti. Dette sidste gif i 1449, som vi vide, af med Seieren, og Hartvig Krummedike var længe dets Hovedmand i det norske Raad, hvor han, skjønt Udlænding og egentlig kunst Herremand og Godseier, havde vundet Gæde, da han ved et vist Giftermaal var bleven Eier af en Mængde Jordegods i det sydlige Norge.

Imidlertid traadte fra henved 1460 en norsk Stormand op som Hovedmand for Hartvigs Medbeiler til Indflydelsen i Norge, og dette var den derfor oftere nævnte Hr. Alf Knutsøn af en Æt, som man efter sin Baabenet (tre Roser) har kaldet Ros. Alf var paa fædrene side Svensk, men stammede gennem sin Moder fra Sigurd Hafsbrorssøn og den norske Kongeæt, ligesom og fra Gifteætten, hvis rige Jodser i Norge han for en stor Deel havde arvet. Han kunde saaledes sig sig Rigdom fuldkommen maale sig med Hr. Hartvig, medens hans Slegtsskab og den Omstændighed, at han eiede Godser ligesaavel i Sverige som i Norge, maatte gjøre ham tilbøielig til at opretholde Enigheden og Forbundet mellem disse to Riger. Alf Knutsøn var altsaa ligesaa naturlig hentruffen til det norske mod Sverige heldende Parti, som Hartvig Krummedike til det danssindede; og begge maatte snart blive hinandens erklærede Modstandere. Uenigheden mellem dem fremkaldte stundom blodige Dyrin. Saaledes omtales, at medens Hr. Hartvig var Hovedsmand paa Akershus, dræbte Hr. Alf Knutsøn Laase Jensøn, hans Foged paa Hedemarken ¹⁾. Og dette har neppe været den eneste Bloddaad i deres Tvist.

Man ved ikke hvad der fra Først af har givet Alf Knutsøn et Overtag over sin Modstander; men vist er det, at Hr. Hartvigs og det danske Partis Indflydelse i Norge, tildeels ved Alf Knutsøns Indflydelse, i de senere tyve Aar af Kristians Styrelse var i Dalen, medens naturligvis i samme Men det norske Parti hovedede sig ²⁾. Det var ogsaa dette Parti med Erkebiskop Gaute, Jon Smør og Knut Alfsøn i sin Spids, hvilket vi i Urolighedsaarene 1481—1483 have seet raade i Norge, medens man paa den Tid saagodtsom intet Spor finder til det danske Partis Virksomhed i Landets Indre. Dette skriver sig rimeligvis for en stor Deel derfra, at det danske Parti for Diebliffet var uden nogen fremtrædende Hovding, da nemlig Hr. Hartvig var død omkring 1476 ³⁾. Men efterat Hans's Valg til Norge var lykkelig gennemdrevet, synes det som det danske

¹⁾ Dette Drab omtales ganske i Forbigaaende i et Brev af 1516, 14de Marts, N. Dipl. I. 756. ²⁾ Ny Dan. N. VI. 36—39. ³⁾ Dan. N. 3die R. II. 2.

Parti lidt efter lidt igen er kommet til Aande. Det fik ogsaa nu snart en ny og kraftfuld Høvding i Hartvig Krummedikes eneste Søn, Henrik, der arvede alle sin Faders store Ejendomme baade i Norge og Danmark. Henrik Krummedike var vel ved sin Faders Død for ung til strax at optræde som Partihøvding; men saasnart han var kommen til den mandige Alder, var bleven Ridder (før 1485), havde faaet Forleninger i Norge og var bleven Hovedsmand paa Baahus Slot (før 1490), begyndte han at træde i sin Faders Fodspor som det danske Partis Høvding i Norge og tillige som Alf Knutsøns Modstander. Da nu Alf Knutsøn omkring 1496¹⁾ døde, og hans Søn, Ridder Knut Alfsøn, arvede hans Rigdom og Indflydelse samt blev Hovedsmand paa Akerhus, saa blev han og Henrik Krummedike de tvende Førere, om hvilke de to hinanden modsatte Partier i Norge sluttede sig.

Den første Leilighed ved hvilken vi finde Knut Alfsøn og Henrik Krummedike i nogen nærmere Berørelse, var ved Elfsborgs Beleiring og Indtagelse i den senere Halvdeel af 1497, da begge de nævnte Høvdinger i Forening anførte Kong Hans's Krigsfolk. Dengang vare de vel, i det mindste tilsyneladende, Venner; muligens kan dog ved denne Leilighed hemmelig Avindsyge mellem dem som Hærførere have bidraget til Beleiringens Langvarighed, ligesom det og kan have opbragt Knut Alfsøn, at Lønnen for Slottets endelige Indtagelse synes at være bleven Henrik Krummedike alene til Deel²⁾. Strax efter udbrød, ved Slutningen af 1497 og Begyndelsen af 1498, nogle Bøndeuroligheder i visse Landskaber i det sydlige Norge, der hørte til Knut Alfsøns Len. Bøndernes Reising her var imidlertid, saavidt skjønnes, ingenslunde rettet umiddelbart mod Kong Hans, men mod Knut Alfsøn selv og dennes underordnede Fogeder. Reisingen udgik fra Nes Tredjing og Ullenshøfs Tredjing paa Romerike. Almuen der underrettede ved et ubesejlet Brev Hr. Knut om, at en Engelbrekt Gunnarsøn havde slaget hans Foged ihjel under dennes Opdrævning af Kongens Bisore, og at hele Almuen paatog sig Gjerningen som øvet med dens Samtykke. Men Hr. Knut, som af Brevets Dverbringer troede sig at være kommen til Erfaring om, at det ikke hang rigtig sammen med Almuens Ansvarlighed, advarede den, efter forudgaaende Overlæg med Biskop Herlog af Oslo, Provsten til Marietirken sammesteds og flere af Raadet, ved en Skrivelse fra Akerhus af 29de November 1497, og forlangte af den, hvis den virkelig vilde staa ved sin Erklæring, at sende ham denne under tolv Mænds Segl ved fire Fuldmægtige, hvilke da skulde have frit Leide frem og

¹⁾ Han var endnu i Live den 28de Oktober 1495. N. Dipl. I. 709. ²⁾ Dan-
ske Mag. 3die Række II. 5, 25.

tilbage ¹⁾). Han maa imidlertid have anseet Bevægelsen for farlig og for let at kunne udstrække sig videre; thi kort efter, den 16de December, tilskrev han Henrik Krummedike paa Baahus, og bad denne møde sig i Borgesydsel, paa det at de kunde forlige sig om tidligere Mellemværende og derpaa samle saameget Stridsfolk som muligt for at tvinge Urolighederne, hvilke han omtaler som udstrakte over hele Landet søndenfjælds ²⁾).

Man finder ikke, at Hr. Henrik har fulgt denne Opfordring; man seer derimod, at Bevægelsen kort efter har været i Tilværelse og antaget Præget af et stort Dyløb. Almuen af Nes og Odalen sendte Budfjævla ud over hele Akershus Len samt flere Len. Budfjævlet var, heder det, brændt i den ene Ende og med Hank i den anden ³⁾, og stevnedes Bønderne til Akers Thing. Hid strømmede ogsaa den 6te Februar 1498 Almuen i Mængde, men aabenbare uden at kjende Hovedmændene for eller den egentlige Hensigt med Sammenløbet. Biskop Herlog af Oslo og Erkepresten der, Narve Thoresen, samt Borgermester og Raadmænd af Byen kom tilstede paa Thinget, og der optraadte ogsaa Knut Alfsøn paa Kongens Begne, idet han spurgte Almuen ad, hvo der havde samlet den, og om hvad Hensigten var med dette Sammenløb. Men Almuen tilstod oprigtigen, at den ikke vidste hvad Thingbudet gjaldt, og den havde intet andet Forlangende at fremsøre end kun i Almindelighed, at Hr. Knut skulde holde den ved Norges Lov. Da han nu lovede dette og forresten tiltalte Almuen med gode Ord, saa viste ogsaa denne sig lydige og søielig, og erkjendte, at den havde ladet sig vildlede. Biskoppen erklærede med de tilstedeværende gode Mænds Samtykke for hele Almuen, at hvo som for Fremtiden opskar et saadant Budfjævla, skulde være Landsforræder ligesom og Enhver som løb derefter, undtagen det udgif paa Kongens Bud eller ved hans Lensmænd, naar det syntes dem magtpaaliggende. Almuen lovede derpaa at vise sig hørige og lydige i alt Lovligt mod Hr. Knut og de øvrige Lensmænd, som Kongen bestiftede ⁴⁾; og hermed opløstes, saavidt man kan skjønne, dette store Sammenløb uden videre Uorden.

At dog Almuens Stemning mod Hr. Knut og hans Fogeder ikke hermed strax er bleven ganske forsonet, det viser den formelige Klage, som Bønderne og Almuen i Eidsvolds Sogn kort efter, ved en Skrivelse af 25de Mai 1498, tilfillede Kong Hans, og som var rettet mod Hr. Knuts forhenværende Foged paa Romerike, Lasse Skjol, der besvarede for flere særligen opnævnte uretfærdige og retskrænkende

¹⁾ N. Dipl. II. 731. ²⁾ N. Dipl. II. 732. ³⁾ En Trubfel for de ikke Mødende om Brand og Hængning. ⁴⁾ N. Dipl. I. 715—717.

Handlinger, for hvilke han og synes at have været dræbt af Almuen¹⁾. Vi vide imidlertid ikke hvilke Virkninger denne Klage har havt.

Der findes vel intet Bevis for, at Hr. Henrik Krummedike har havt Haand med i Spillet ved disse gaadefulde Uroligheder; men tænkeligt er det, at han just ikke saa ganske ugjerne har seet sin Medbeiler i slig Forlegenhed, hvilken tillige kastede en Skygge paa hans Embedsførsel i Kongens Tjeneste og mod dennes Undersaatter, og at han derfor ikke har forhastet sig med at komme Knut Alfsøn til Hjælp. I saa Fald har Begivenheden ganske vist tjent til at forsøge Spændingen og Uvillien mellem de tvende Stormænd. Alligevel synes disse Uroligheder ingeniunde at have været af den Veskaffenhed, at de kunde gjøre Knut Alfsøn mistænkt hos Kongen for oprørsk Sindelag. Ligesom Knut synes at maatte have nydt Kongens Tiltro, da han sattes til Henriks Medansorer ved Elfsborgs Beleiring, saa finder man heller ikke strax efter de omtalte Uroligheder Spor til nogen Mistanke fra Kongens Side mod ham. Men i 1499 viser det sig tydeligen, at en alvorlig Tvivl om Knuts Trofasthed var vakt hos Kongen, og af Breve fra denne til Henrik Krummedike af 29de September og 23de Oktober i nævnte Aar sees, at Kongen da har fundet Knut Alfsøns Færd mistænkelig, at han har frygtet hans Stemning, og at han har overdraget sin Fortrolige at have et opmærksomt Øie med hans Foretagender²⁾. Vi kunne, ved at see dette, neppe tvivle om, at Henrik har pustet til Kongens Uvillie mod den mægtige norske Høvding; og det kan vel hende, at en Følelse hos Knut af at være miskjendt af sin Konge og bagtalt hos denne af en Mand, der nu maa antages at have været hans vitterlige og erklærede personlige Uven, og som stod paa et modsat Parti i Norge af det, til hvilket Knut selv havde sluttet sig, kan have draget den sidstnævnte ind i den Forbindelse med Kong Hans's Fiender i Sverige, der, hvad vi nu strax skulle see, voldte hans Død.

Kong Hans var endelig i 1497 bleven erkjendt for Konge i Sverige, og Steen Sture havde fratruadt sit Rigsforstanderskab der. Men ikke før havde Kongen i 1500 lidt det bekjendte Nederlag i Ditmarsken, før Sverige igjen blev uroligt, og Steen Sture atter optraadte i de misnøiede Svenskes Spidsse. Da Gjøringen i Sverige i 1501 begyndte at blive alvorlig, var Knut Alfsøn der tilstede, og traadte uden Dølgemaal paa Hr. Steens Side. Om han ved denne Leilighed har havt nogen, om ogsaa blot hemmelig, Indflydelse

¹⁾ N. Dipl. II. 734. Lasse Effol omtales i et Brev fra Kongen til Henrik Krummedike af 22de Juli 1499 som død, og det heber tillige, at Henrik Krummedike paa Kongens Vegne havde opbaaret Boden efter ham. Danske Mag. 3die Række II. 32. ²⁾ Danske Mag. 3die Række II. 33, 34.

fra det norske Raads Side, eller har handlet efter Tilskyndelse fra enkelte af dette Medlemmer, eller om han har gaaet sin egen Vej, tolende paa sin personlige Indflydelse i Norge, hvilken han har troet vilde sætte ham i Stand til senere at forsvare det gjorte Stridt, — erom ere vi uvidende. Men vist er det, at han i Egenstaaelse af det norske Raads Medlem deeltog i de misnoiede svenske Herrers Forsamlinger i Vadstena i August og September Maaned 1501, og at disse Herrer derfor i sine Klagebreve af 1ste August og 27de September kalde sig Sveriges og Norges Raad. I det sidstnævnte Brev findes endog en egen Artikel, hvori Knut Alfsøn siger sig at være klaget for Kongen og Rigets Raad over den Uret og Overvold, som ham og Norges Indbyggere af Hr. Henrik Krummedike og flere kongelige Mænd var tilføjet, og dagligen tilføies af Kong Hans's Embedsmænd, Rigets og hans hadskekste Fiender, uden at der dog gjordes ham Lov eller Ret paa hans Kæremaal ¹⁾. Allerede i Forveien havde Hr. Knut tilsendt Kongen sit Undsigelsesbrev, hvilket gjorde, at Kongen før 9de September havde erklæret ham for at have forbrudt sit Ven og tillige budet sine Embedsmænd i Norge at lægge hans Arvegods under Kronen ²⁾.

I Slutningen af 1501 brød Opstanden ud i Sverige under Steen Stures Anførsel, og efter Overlæg med ham, som det lader, drog nu Knut Alfsøn til Norge for ogsaa at reise dette Rige mod Kongen. Det lykkedes ham med en Deel af det sydlige Norge, hvor Akershus synes at være forblevet i hans Hænder, og hvor han, trods Høndeopløbet mod ham i 1498, maa have haft stort Tilhæng blandt Almuen. Og saa i det norske Raad har han utvivlsomt haft Venner, om end disse ikke vovede aabenbare at erklære sig for ham; og deraf har vistnok Raadets Uvirksomhed reist sig, hvorover Kongen undrer sig og klager i et Brev til Henrik Krummedike af 28de Oktober 1501, og som han senere synes at have villet overvinde ved at tilskrive i Januar Maaned 1502 Raadet og Lagmændene baade Nordenfjælds og Søndenfjælds, at de skulde dømme efter Norges Lov, hvad Ret Kongen, paa Norges Krones Vegne, kunde have til Knut Alfsøns Gods for den Utroskab, denne havde vist ³⁾. Man seer alligevel intet Spor til at Raadet har rørt sig for Kongens Sag, og Knut Alfsøn indtog i Begyndelsen af 1502 en virkelig truende Stilling. Anførerne for Kongens Tilhængere Henrik Krummedike, Hovedsmand paa Baahus, og Mathias Olafsøn, Hovedsmand i Tunsberg, kunde ned de Folk, de selv havde, og med Udbudet af sine Ven intet afsjørende udrette mod ham. Knut spillede Mester paa Dplandene.

¹⁾ Saborf II. 375, 379, 381. ²⁾ Danste Mag. 3die Rette II. 38. ³⁾ Danste Mag. 3die Rette II. 9, 39, 42.

Biskop Herman af Hamar, tog sig her af Kongens Sag, men blev fangen, og, som det hed, haardt medbehandlet ¹⁾. Et Angreb af Henrik Krummedike i Juni Maaned paa Akershus blev tilbageslaget ²⁾. Lykten vendte sig imidlertid igjen snart paa det danske Partis Side. Henrik Krummedike fik Forsterkning fra Danmark og drog igjen for Akershus fra Søfiden, medens Mathias Dlafssøn nærmede sig fra Landfiden. Knut Alfsøn indlob sig i Underhandlinger og fik fri Leide af det danske Partis Anførere til et Møde, ved hvilket ogsaa Biskop Herlog af Oslo og Kansleren Jon Paalsøn skulde være tilstede. Han begav sig ombord paa Henriks Skib, men her kom det til en Drdstrid, der udartede til Slagsmaal, og nu blev Knut Alfsøn dræbt, og hans Lig siden kastet i Søen. Dette skede den 18de (eller 25de?) August 1502.

Kort efter, den 26de August, blev et Slags Forklaring optaget over Drabet ved Lagmændene af Oslo og Lunsberg paa et offentlig Møde paa Torvet i Oslo, og godtgjordes det, som det hed, af Hr. Henrik og hans Tilhængere, at Knut Alfsøn i Forveien havde brudt Leiden i flere Stykker, og at han havde havt i Sinde den paafølgende Nat at brænde Oslo By; hvorfor Drabsmændene dømtes sagløse, men Hr. Knuts Gods forbrudt til Kongen og Norges Krone. Et Dokument blev ogsaa udstedt ved samme Leilighed over den afgivne Forklaring og den fældede Dom. Men hele Sammenhængen med Knuts Drab er og bliver ligesuldt høist dunkel, og megen Lid til det afgivne Udsagn, har Samtiden aabenbare ikke sat ³⁾.

¹⁾ Danske Mag. 3die Række II. 49; Hvitf. n. 1502. ²⁾ D. N. 3die R. II. 46. ³⁾ Dette Dokument, der skulde afgive den sikreste Kilde til Oplysning om Sagen, findes efter Originalen aftrykt i Danske Mag. 3 R. II. 48—50, og ligeledes hos Hvitfeldt n. 1502; men det stemmer ikke ganske paa begge Steder og bærer i det Hele Præget af at være et med Unsiagtlighed og Efsødesløshed affattet Stykke. Den flibyske Krønike, hvis Efterretning om Knut Alfsøn synes freven i 1524, altsaa ikke stort meer end 20 Aar efter hans Død, siger om ham, at han var meer ensolbig end ond, og at nogle svenske „Førere“ benyttede sig af hans Ensolbigbed; og om hans Drab siger den, at Johannes Jakobsøn, Biskop af Roskilde, og Henrik Krummedike loffede ham ombord paa sit Skib ved offentlig Leide, „som burde have været holden endog den grumme Tyrk“, og dræbte ham, da han intet ondt ventede sig, paa en Maade, „som kunde sømme trolose Førere, og ikke Vogtere af Tro og Gød“ (Ser. r. D. II. 582). Og dette er dog en dansk Mand, som børmer saa. Ogsaa Hvitfeldt, som dog kansee her følger den flibyske Krønike, siger om Knut, at han ellers var en „from ensolbig Mand, men af Hr. Steen ilde forført“, og at han blev „ihjelslagen paa den Leide, ham var givne; dog Andre ville sige, at som han havde drukket med Gesanterne (de danske) paa Skibet og vilde trine over Skibbordet og stige i Vaaden, skal han være falden og have slaget sig ihjel“ (Hvitf. n. 1502). Det sidste viser, at man i Fortællingen, i Følgesen af det Urigtige og Uverblige i Drabet, har villet give Sagen den Bending, at

Bel kom Afershus efter Knut Alfsons Drab i det danske Par-
 Haender, og Henrik Krummedike til Ros af Kong Hans for sin
 rd 1). Men Gjøringen i det sydlige Norge var dermed ikke stil-
 ; tværtimod Opstanden tiltog endogsaa for det Første paa en foru-
 igende Maade, især efter Tilskyndelse af den Drabtes Enke Fru
 ereta 2), der siden ægtede Hr. Svante Nilsson Sture i Sverige.
 rst i det følgende Aar 1503 lykkedes det Kongens Son, den unge
 rtug Kristian at dæmpe den for Djæbliffet 3). Naar undtages Bi-
 Herman af Hamar, der, som allerede fortalt, stod paa Kongens
 de, og Biskop Herlog af Oslo, der dog kun synes at være optraadt
 i Megler, vides ingen af Norges Biskopper at have været indvik-
 i disse Uroligheder. Kansleren Jon Paalsen synes under det
 le at have nydt Kong Hans's fuldkomne Tilltro 4).

149.

**Kong Hans's svenske Regjerings Tid. Hans Son, Hertug Kristian, Norges Styrrer paa
 tegns Begjæ. Herlog Hofmester Opstand. Biskop Karl af Hamar. Erkebiskop
 der 1510. Erik Wallendorff fem og tyvende Erkebiskop. Kong Hans
 der 1512.**

Gjøringen i det sydlige Norge var dog kun ufuldkommen stillet.
 en brød snart ud i en fornyet Opstand, og denne Gang komme
 ende haitstaende norske Geistliges Navne i nær Berørelse med den.

I 1503 eller 1504 døde den nysnævnte Biskop Herman Thors-
 lsson af Hamar, og i 1504 valgtes til hans Eftermand Karl
 ensen 5). Dennes Tilnavn Jemta antyder, at han var fra
 amteland; han havde i 1486 studeret i Rostok og var mellem 1493
 1497 Rannik i Hamar og Sogneprest til Thotn 6). Endnu i Juli
 05, da han tilligemed Erkebiskop Gaute og Kansleren Jon Paals-
 n var med Kongen i Kalmar ved den mod Svante Sture anlagte
 ettergang, var han blot Electus 7). Dog er han uden tvivl inden Na-
 ts Udgang bleven stadfastet og indviet. Der spores ikke, at der

Hr. Knut var kommen af Dage ved sin egen Uforsigtighed, og at først, da
 denne Paastand ikke kunde opretholdes, har man freudet til Udfærdigelsen af
 hint Dokument, hvorved Hr. Knuts Drab skulde gøres Ulovlige af at være
 aldeles lovligt. At dette ikke forholdt sig rigtigt, har man felt ligesaa vel
 fra de Dannees, som fra Nordmændenes Side. Senere hen siger Hvitfeldt:
 for denne Hendelses Skyld med Hr. Knut Alfson, var stor Giertale en
 Tid lang. Hans Rig blev staaende over Jorden i tolv Aar paa Afershus.
 Hans Bordegods blev annammet (indbraget) dog siden ledgivet for nogen Un-
 derhandlings Skyld, som stede af de svenske Landebud 1504. 1) Danske
 Mag 3 R. II. 50. 2) Est. 51. 3) Zahn 404. 4) Danske Mag. 3 R.
 II. 41, 42. 5) N. Dipl. II. 752. 6) Norske Saml. I. 80. 7) Hvitf.

1505. Den norske Biskopskifte. II. (1844) 130

dengang har hvilet nogen Mistanke paa Karl for oprørsk Sindelag eller hemmelig Forbindelse med Kongens Fiender i Sverige; i saa Fald havde vel neppe Kong Hans samtykket hans Valg, og end mindre gjort ham, som der fortælles, til sin Fortrolige og sin Søns Raadgiver. Men senere blev Karl, som vi snart skulle see, mistænkt og beskyldt for landsforræderiske Hensigter, og undergik paa Grund heraf store Lidelser.

Ved denne Tid døde ligeledes Biskop Herlog Bigleiksson af Oslo. Han levede endnu den 29de Mai 1505, men synes at være død inden samme Aars Udgang ¹⁾. Til hans Eftermand valgte Kapitlet af sin egen Midte, Kongen uadspurgt, Thorkel Jonsson, der ogsaa erhvervede Paven's Stadfæstelse. Men ham vilde Kong Hans, uvisst af hvilken Aarsag, ikke erkjende; hvorimod han udnævnte i hans Sted Anders Mus, en dansk Mand, der troes at have forhen været Provst i Viborg, og indsatte ham i 1506 med Magt i Embedet. Den forstødte Thorkel flygtede til Sverige for at søge Hjælp hos den svenske Geistlighed og hos Rigsforstanderen Svante Nilsson Sture, Steens Eftermand. Uidentivul har han for de Svenske skildret Stemningen i det sydlige Norge som oprørsk mod Kong Hans, og han skal have forsikret, at, hvis Svante vilde sende Krigsfolk derhen, vilde mange af Indbyggerne slaa sig til ham ²⁾. Thorkels senere Skjebne kjendes ikke.

Svante Sture havde allerede om Vinteren 1505—1506 ved Berend Siggesøn, Kapellan i Mora i Dalarna, udspiedet Stemningen paa Dylandene og fundet, at Almuen der endnu var forbittet over Knut Alfssøns Drab, at den var tilbøielig til Opstand, at Biskop Karl af Hamar var frendelig stemt mod Sverige, men derimod maadelig til Bøns med Kongens Embedsmand paa Akerhus, og at Almuen holdt med Biskoppen ³⁾. En Opstand mod Kong Hans i Norge vilde, som let kan tænkes, være det sureste Parti i Sverige til stor Hjælp og maatte derfor af dette ivrigt søttes istandbragt. Men Svante synes ikke, paa Grund af Stillingen i selve Sverige, for det Første at have kunnet affee Krigsfolk til Norge, og Misnoiet der maatte saaledes endnu en Stund gære i Stilhed.

Urolig over Stemningen i Norge havde imidlertid Kong Hans sendt sin Søn, Hertug Kristian, did med den mest udstrakte Fuldmagt til at forestaa Riget paa sine Vegne. Men Kristian maa snart have mødt Uvillie og Ulydighed hos Almuen og mærket, at denne lod sig lede af Mænd, som rugede over oprørske Planer. Han har forsaaet, at Rækkhed og Strengthed maatte til, hvis et Udbrud skulde forekommes. Den 13de Marts 1507, paa Raadstuen i Oslo, i et Slags dømmende Forsamling, bestaaende af Biskopperne Karl af Hamar og

¹⁾ Smi. IV. 542. ²⁾ Jahn 450, 451, 582. ³⁾ Jahn 451, 583.

Anders Mus af Oslo, Kansleren Jon Paalsøn, en Kannik af Oslo og en af Hamar, Embedsmændene paa Tunsberghus og Akershus, Kristian Bagge og Jørgen Westren, tre Bødnere, tre Lagmænd og to Svorne, Legrettesmænd, fremsatte Kristian Klager og spurgte de Forsamlede om, hvad Straf den burde lide, som handlede imod hans Breve og Bød, da dog Kongen havde indsendt ham „som fuldmægtig Herre over Norges Rige, ligesom han selv var tilstede“, — og ligeledes om, hvad Dom og Pinc dem tilkom, „som raadede Land og Thegn fra Kongen?“. Derpaa svarede, at de første efter Konges Lov vare fredelese og havde forbrudt sit vorlige Gøds; de sidste havde forbyndt Liv og Gøds, Land og Lødere og maatte, om de rømte, aldrig komme i Norges Rige igjen uden ifølge Kongens Naade. Denne Erklæring blev skriftlig udfærdiget og besejlet af ovennævnte Udsædere. En Notabelgjenpart blev ogsaa tagen af den ved Eric Walsendorff, Præst af Roskilde ¹⁾. Ved denne Erklæring i Ryggen har nu ubetydligt Kristian troet ikke længer at burde bruge Skaansel, og rimeligvis har nu hans Strengbed paastyndet Opstandens Udbrud.

Hans Bød Nptaars Tid 1508 vare Opstandingerne i fuld Reising, og deres Spids stod en vis Hertug Høfudfat (ogsaa kaldet Hudfat eller Syddesfat), til hvem man forresten intet kjender, og som ganske vist heller ikke har været nogen ætfor eller ved sin Stilling udmærket Mand. Det havde saaledes ikke lykkes Kristian at hindre Opstandens Udbrud; men han gik den strax med Raskhed imøde, og var maaste allerede paa Opstandens, da den udbrød. I Begyndelsen havde Bønderne Overhaand. De dræbte to kongelige Fogder, og indesluttede Kristian paa Hamar Gaard. Det lykkedes ham imidlertid snart at undkomme derfra. Han samlede i Hast meer Krigsfolk, trængte de Opsættige ind i Skovene, og da de her befæstede sig med Braater, omgik han disse, som Bønderne i Ryggen, slog dem aldeles og fangede Hertug med flere af Opstandens Anførere. Han lod alle disse føre til Oslo, hvor de først underkastedes pinligt Forhør; derpaa bleve de halsbuggede uden for Akershus, og deres Hoveder satte paa Stager ²⁾.

Saaledes blev denne Opstand ved Hertug Kristians Raskhed meget hastig; i Løbet af Januar og Februar ³⁾, undertrykt, førend Spante

¹⁾ Jahn 584. ²⁾ Jahn 451—452, 585. Det er her tilstrækkelig godtgjort, at Hertug Høfudfats Opstand og Døb fandt Sted i 1508, og at det var ved Akershus han og hans Medskyldige bleve henrettede. Goltfeldt, baade i Kong Hans's og i Kristian 11's Historie, sætter Begivenheden i umiddelbar Forbindelse med Knut Alfssøns Døb og henfører den paa begge Steder under 1502, hvilket saubenhare er fejlagtigt. Han ligesom ogsaa Svanningus berører berømt, at Naahus var Stedet, hvor Hertug blev forhørt og henrettet.

³⁾ Den skal have begyndt ved Nptaars Tid 1508, og synes at være undertrykt inden Fastelaven, der i nævnte Aar er 5te Marts. Jahn 451 ffr. m. 585.

gen allerede sin selskabsrebe Fortrolige og Yndling i den roskidste Provst Erik Arelsson Walkendorf, der fulgte ham fra Danmark som hans private Kansler ¹⁾. Erik Walkendorf var en dansk Mand af adelig Byrd, en Klerk med Kundskab, Lærdom og politisk Dygtighed, og dertil med, som alle Ting viser, en snidrig Hofmand, der har vidst at vinde Hertugen, og selv har ønsket at blive det, hvor til Biskop Karl af Kongen var udseet, nemlig Hertugens Beileber i Norges Styrelse. Alle senere Tildragelser synes at henpege herpaa:

Biskop Karl tiltraadte først efter Midten af Aaret 1505 sin Biskopsstol ²⁾. Kristians Komme til Norge som dette Riges fuldmægtige Styreer paa sin Faders Vegne maa selvfølgelig have fundet sig endnu senere, og da man i Begyndelsen af 1506, den 6te Februar, finder ham at have været i Skaane, hvor han udsædte et Leidebrev ³⁾ saa er han vel neppe kommen til Norge forend i det tidligste i Sommeren 1506. Men allerede om Vinteren 1505—1506 have vi set, at Svante Stures Speider fra Dplandene kunde, ved Siden af Beretningen om den derværende Almuens oprørste Sindelag, fortælle om Biskop Karls venlige Stemning mod Sverige og Uenighed med Slotsherren paa Alerhus, samt om Almuens Helben til Biskoppens Side i denne Tvist. Speideren siger vel, at Biskoppen selv dengang ikke var paa Hedemarken, saa at han ikke havde faaet ham personlig i Tale; men han udtrykker sig forresten om Forholdene som der det er stillet og vel underrettet ⁴⁾. I den nævnte Vinter, altsaa efter al Almindelighed for Kristians Komme til Norge, synes der selvfølgelig at have fundet visse Meddelelser Sted mellem Svante Stures betroede Mand og den misnoide Almue paa Dplandene, hvorom Biskoppen neppe har været ganske uvidende. Og til samme Tid saa han i Tvist med Slotsherren paa Alerhus, og havde i denne Tvist Almuen paa sin Side. Disse Omstændigheder kaste visse en Mistanke paa Biskop Karl, som om han paa en Tid, da Kong Hans endnu satte fuld Tilid til ham, ikke har været ganske fremmed for de Dplandsplaner, der gjærede hos Dplændingerne og to Aar senere gave sig Lust i Herlog Hofudfats Rejsning. At han var frendelig stemt mod Sverige kunde vel ikke i og for sig regnes ham til Brøde; men værre stiller sig hans Sag, om han har været indviet i Almuens Dplandsplaner, eller endog blot havt Nys om dem, uden at gjøre sit til at forstyrre dem. Noget Tvetydigt har der ganske vist været ved hans Forhold, skønt det vanskeligt nu lader sig afgjøre, om han virkelig havde indladt sig paa forræderiske Handlinger, eller hvor store overhovedet hans Feiltrin have været.

¹⁾ Evang. c. IV: 6. ²⁾ S. o. f. II. 593. ³⁾ Sadorf II. 401. ⁴⁾ Jahn 583. jfr. o. f. II. 594.

Saameget kan man vel af alt dette med Sikkerhed slutte, at Biskop Karl, dengang da Hertug Kristian kom til Norge, ikke har i Alles Dine staaet saa tro mod sin Konge, som denne forestilte sig ham at være. Men har der kun været den mindste Mumlen blandt Folket, at Biskoppen var venlig stemt mod Hr. Svante og hans Tilhængere i Sverige, saa kan man være vis paa, at den under de forhaandenværende Omstændigheder strax ved Kristians Komme har naaet til hans og hans danske Ledsgeres Øren, og forstærket deres forudsatte Uvillie mod Karl. Nogen bestemt Besskyldning har man dog endnu ganske vist ikke kunnet gjøre denne. Thi hvilke endog hans Hertiges inderste Tanker have været, saa kan man umulig tro, at han allerede tidligere skulde have yttret sig til Fordeel for de urolige Bønder i Norge eller for Kongens Fiender i Sverige paa en saa aaben Raade, at han derfor kunde drages til Ansvar; og efter Kristians Komme maatte hans Forhold til denne og det nærmere Kjendskab til hans Karakter opfordre Biskoppen til den største Varsomhed i sin hele Færd, især hvis han var sig nogen virkelig Skyld bevidst. Imidlertid an Ingen sige, hvortil muligen Uvillie over Kristians Mistænksomhed og over den fiendtlige Stemning, Biskoppen uden tvivl snart maa have opdaget hos Hertugens Fortrolige, senere kan have forledet ham.

Vi have seet, at Biskop Karl var tilstede paa Oslos Raadstue ved Mødet den 13de Marts 1507 og var med at udsærdige den ovenfor omtalte strenge Erklæring mod dem i Norge, der ei vilde lyde Kristian og lagde hoiforræderiske Planer mod Kong Hans. Erklæringen gif, som vi have seet, ud paa Fredløshed og Livsfortabelse. Har Biskoppen vidst nogen Skyld i denne Henseende at hvile paa sig, maa det allerede have været en Straf for ham saaledes paa Forhaand at fælde sin egen Dom; men han har vel i saa Fald stolet paa; deels at hans Forbindelse med de urolige Dplændinger og med Svante Sture var en dyb Hemmelighed, deels at i værste Tilfælde hans høie Stilling i Kirken skulde hjælpe ham. Uden mørke Anelser kan han umulig have tiltraadt Erklæringen; thi saa ganske uskyldig som Nogle ville gjøre ham, kan han, efter hvad før er sagt, ikke have været ¹⁾. Men endnu langt værre maa hans Stilling være bleven, da Opstanden virkelig udbrød, hvis det er rigtigt, hvad der fortælles, og hvad der i sig selv er ganske rimeligt, at Kristian, da han drog til Dplandene for at dæmpe Urolighederne, lod Biskoppen følge sig paa Toget ²⁾; vist synes det i alle Fald, at Biskoppen har maattet

¹⁾ Ewanningius kalder ham „virum innocentem atque inculpatum“ (Cap. IV. 6), og Hvittfeldt: „en uskyldig Mand, som altid havde vidst og søgt hans (Kristians) og hans Herre Faders saa vel som Aigens Bedste.“ ²⁾ Saa fortæller Ewanningius (c. IV. 3); men Hvittfeldt nævner ikke noget herom.

laane sit Krigsfolk til de opsættige Bønders Underkuefle ¹⁾ og han har saaledes maattet hjælpe til at reyse dem, der maaskee for en stor Deel natop i Tillid til ham havde reist sig til Opstand.

Men hvor stor Straf endogsaa allerede herved kan have overgaaet Biskop Karl, saa var det dog først efter denne Opstands Udværgelse, at Uveiret for Alvor brød løst over ham. Da Herlog Hofudsat for sin Henrettelse blev yndelig forhørt, skal han vel have negtet meget, hvorom han spurgtes, men dog ogsaa opgivet flere som sine Medskyldige, til hvem man ei tilforn havde nogen Mistanke. Om Biskoppen var blandt de saaledes Opgivne, siges ingensteds utrykkelig; men derimod heder det, at hans Fiender nu viligen blaste Kristian i Dre, at han var Medvinder i Opstanden²⁾. Senere paaastod imidlertid Kristian selv, at „baade de Henrettedes frivillige Bekjendelse og andre ikke utydelige Mærker“ viste, at Biskoppen havde været Ophavsmand og Formand for den farlige Opstand i Norge, som havde tilsigtet Kristians Død³⁾. Hvad enten nu Kristian har faaet Beviser i Hænde, hvilke han i det mindste ansaa for fyldestgjørende, eller han handlede paa blot Mistanke ifølge Indsigelser af Biskoppens Fiender, saa besluttede han sig strax efter Herlogs og hans Medskyldiges Henrettelse til at lade Biskop Karl sængsle, og udførte Beslutningen paa en svigfuld Maade.

Biskop Karl var ikke selv tiltede, men som det lader i Hamar, dengang da Kristian vandt sin afgjørende Seier over Opstandsmændene. Kristian drog nærmest derefter ind paa Thorn og sendte fra sig og hjem til Hamar de af Biskoppens Mænd, som havde fulgt ham paa Toget. Derpaa drog han tilbage til Oslo, hvor han derimod uden Ophold har forhørt de Fangne og derpaa ladet dem henrette. Man maa gjætte, at det ikke har været fuldkommen efter Kristians Ønske, at Biskoppen imidlertid var sluppen ham af Hænde; og ligesledes, at han nu, da Karls Fald var besluttet, har seet sig om efter Midler til at faa denne igjen paa en lempelig Maade i sin Magt. Han skrev derfor Biskoppen tvende Gange ventligen til og indbød ham at møde sig ved Sarpsborg i Borgarspøla for at holde Landsthing (Borgarthing?) med ham, og Hertogens Brevdrager, heder det, opførte sig i alle Maader mod Biskoppen, ligesom den Brevdrager, der havde bragt Leidebrevet til Knut Alfson⁴⁾. Biskoppen gik i Snaræn. Han forlød den faste Hamar Gaard og for til den unge

¹⁾ Beretningen til Evange. Sture hos Jahn 585.

²⁾ Evangeingis c. IV. 6.

Holtfeldt.

³⁾ Danke Mag. IV. 189.

⁴⁾ Dette maa vel være

Maktigen af Beretningens Udsagn, hvori ellers her mangler nogle Ord; og der hentydes paa en Faldskæb, som i sin Tid af Leidebrevets Overbringer til Knut Alfson med denne har været øvet, men hvorom nærmere Oplysning mangler.

re“, men bød for sin Afreise, at man skulde paa Gaarden brygge bage, og gjøre Alt rede til Fastelavn, da han om otte Dage igjen skulde være hjemme, og da, som det lader, ventede, at Hertugen skulde følge med ham som hans Gæst. Men de otte Dage gik, og Boppen kom ei tilbage og intet Bud fra ham. Biskoppen var nemlig imidlertid tagen i streng Forvaring, og al Forbindelse mellem ham og hans Mænd i Hamar hindret. Men da de otte Dage vare forbi, kom Kristian en Morgen tidlig med 500 Mand for Hamar Gaard, da Biskoppens Foged var fraværende i et Grinde. Da han nærmede sig, satte han i suldt Løb mod Porten og raabte, at man skulde lade Rigen lukke op for ham og Biskoppen: de Svenske vare dem mødte og vilde fange dem. Gaardens Mænd vidste sig ingen Fare; de ventede Biskoppen og troede han var med i Hertugens Følge; de åbnede Porten. Men ikke før var Kristian inde, før han bemærkede sig Gaarden, tog Biskoppens Mænd til Fange og plyndrede og satte dem derpaa det ømliggende Land paa det grummeste ¹⁾.

En Biskops Fængsel paa Landsyrerens Bud, var noget, som ikke naturlig maatte vække en overordentlig Opsigt i Norge. War det end stæet paa Beskyldning for Høiforæderi, saa var dog Beskyldningen endnu ikke bevist for nogen lovlig Domstol. Efter den kanoiske Ret og de ældre norske Provinsialstatuter var Fængslingen en Mandsag af selve Gjerningen; Kristian var selvfølgelig efter dens Udsættelse at ansee som falden i Interdikt. Nyttet om hvad der var stæet er uidentivt snart naaet Erkebiskop Gaute i Nidaros; og dennes Skyldighed var det at tage sig af den Fange. Vi vide ikke om Gaute i denne Sag først har henvendt sig til Hertug Kristian selv; usandsynligt er det ikke. Men hvad der er vist er, at Erkebiskoppen allerede den 31te Mai samme Aar 1508 tilskrev Kong Hans fra Nidaros om Biskop Karl. Den „naadige unge Herre“, heder det i Brevet, holder Biskop Karl af Hamar i Fængsel og har frataget ham hans Gaard og ejendene. Han giver Biskoppen den Sag, at han har voldet den Dp-

¹⁾ Beretning af en Ubekendt til Evante Etare hos Jahr 585. Naaden hvorpaa Biskop Karl blev tagen til Fange, ved hverken Evantinglus eller Hvitfeldt at fortælle med de nærmere Omstændigheder; men den her anførte Beretning bærer Troværdighedens Præg og synes at være hentet fra Biskoppens Naag (Svoger), Per Kæmpe i Nedelpad (altsaa en svensk Mand), der havde været paa Hamar Gaard, dengang da Biskoppen, paa Hertugens Indbydelse, forlod Gaarden. Denne Per Kæmpe var netop Aftenen før Kristians Komme draget bort i et Grinde og undgik saaledes at falde i Hertugens Hænder, der strax svurgte efter ham; men Biskoppens Søster (Per Kæmpes Hustru) var paa Gaarden og blev fangen, men slap siden bort. Hun har altsaa været tilværende til Begivenheden og har kunnet fortælle sin Mand Omstændighederne ved den. Forsvrigt maa Karls Forbindelse med svenske Mænd have bestyrket Mistanken mod ham.

Endelig siger Kongen, at han har skrevet til sin Søn, at hans Under-
saatter i Norge ei maatte plages med nogen ulovlige og ufredvanlige
Paalæg og Byrder. Skulde noget saadant være skeet eller senere
skee, da beber han Erkebiskoppen tilskrive sig derom med det allerførste,
da Kongen vil raade Bod derpaa ¹⁾).

Igjennem disse Forhandlinger fremstikker tydeligen et bittert Nag
fra Hertug Kristians Side imod Biskop Karl hvortimod vi see, at
baade Erkebiskop Gaute og Erkebiskoppen af Lund gjerne vilde hjælpe
paa hans Sag hvad de kunde, ja at Kong Hans selv ikke har været
mod ham saa fiendtligt og uforsonligt et Sindelag som Kristian. At
Karl ikke kom til Herredagen, i Wardberg, eller i det Hele ikke kom
Kong Hans selv til Orde, kan umulig antages at have været hans
egen Skyld. Han kan i det Højeste have gjort Indsigelse mod at
drages til Rette for og dommes af Herredagen, i Wardberg, baade
fordi en Herredag ikke efter den kanoniske Ret var en Biskops lovlige
Domstol, og end yderligere fordi denne Herredag var en dansk ikke
nogen norsk Forsamling. Men han var jo i Hertug Kristians Hold,
og vilde denne endelig have hørt ham frem til Wardberg, saa er det
urøvelsomt, at han ligesaa vel kunde have ført ham did mod hans
Willie, som han overhovedet havde kunnet fængsle ham. Tingene her
gaan vist været den, at Kristian selv aldeles ikke har ønsket nogen
Sammenkomst mellem sin Fader og Biskoppen, eller at denne skulde
være tilstede i Wardberg, hvor han da personligen kunde gjøre Indvæn-
dinger mod Kristians Fremstilling af hans og de norske Opstand-
mænds Sag. At Kristian bød først de norske og siden de danske Biskop-
per at tage deres fangne Broder i Forvar, har ganske sikkert kun væ-
ret for et Syns Skyld, og fordi han forud var vis om, at ingen vilde
vede at gaa ind derpaa. Med noget Kjendskab til Kristians Karakter
maatte jo enhver, som paatog sig det, være forsikret om at see sig
for Fremtiden forfulgt af hans uforsonlige Had. Tilbudet blev imid-
lertid lidt senere modtaget af en dansk Biskop, nemlig af den før
nævnte Jens Andersson Beldenaf af Odense. Ved et Brev til Cri-
stian, fra Odense af den November 1508 erklærede denne, at han,
for at Biskop Karls Sag desto hurtigere kunde bringes til en god
Ende, var villig til at tage ham i sit Forvar eet Aar om, paa Vil-
kaar at Kristian leverede Biskop Karl i hans Hænder i Kjerteminde
paa Fyen, og at Aaret skulde regnes fra Modtagelsesdagen. Kunde
Karls Sag i den Tid ei komme til en Ende, og Hertugen atter vilde
have ham i sit eget Forvar, da skulde Biskop Jens igjen afgive ham
i Kjerteminde. I den Tid han havde Biskop Karl i sit Berge, skulde han
ved Ed og Ære indestaa for ham, at han ei skulde volde Kristian

¹⁾ Danske Mag. IV. 184—185.

eller Norges Rige nogen Skade¹⁾. Herpaa finder man ikke, at der er blevet agtet; men Biskop Jens lagdes som bekendt fra den Tid for Had af Kristian, der nu paastod, at det var han, som fra først af ved sin Indflydelse hos Kong Hans havde bragt ham Biskop Karl paa Halsen som Raadgiver, og at de tvende Biskopper havde villet forraade ham til de Svenske²⁾. Ikke heller er der nogensteds Tale om, at Biskop Karl senere enten er stillet for nogen Herrebag eller er kommen Kong Hans til Orde.

Kongen siger i sit omtalte Brev til Erkebiskop Gaute, at Hertug Kristian havde tilskrevet Paven om at stille Dommere over Biskop Karl. Dette var ganske vist uundgaaelig noevnendigt efter Tidens Anseelser og gjældende Retsformer, og der er saaledes ingen Grund til at tvivle om, at jo Kristian virkelig har indmeldt den foreliggende Sag for Kurien, men naturligvis i det for sig gunstigste Lys. I Erfk-Balkendorf har han her havt en brugbar og villig Raadgiver. Den Pave, vi senest have omtalt, var Innocentius VIII³⁾. Han døde 7 Juli 1492 og havde i August samme Aar til Efterfølger den helligste Alexander VI, der døde i August 1503. Efter ham valgtes i September samme Aar Pius III, som døde den næst paafølgende Oktober efter 21 Dages Pavedomme. Julius II fulgte ham i November 1503, en yderst verdsligindet Mand, hvis Tanke mere var vendt paa Pavestatens Uvdielse ved Krig og politiske Kunstgreb, end paa Kirkens aandelige Krav. Denne Julius II var Pave, da Biskop Karls Fængsel indtraf, og til ham var det, at Kristian henvendte sig om Dommere i den Fængsels Sag. Hvorledes Kristian har fremskillet Sagen for Paven, kan sluttes af en senere Skrivelse, der er bevaret, angaaende Kristians Aføsning. En Sammenførgelse af det — var stiftet i Norge mod Fyrstens Liv; men den blev opdaget, og de Skyldige, som grebes paa frist Gjerning, bleve straffede med Døden. Men nu fremgik af disses frivillige Afstaaelser og af andre Mærker, at Biskop Karl havde været den blodige Uretfærdigheds Ophavsmand og Leder. Kristian kaldte da kristligen Biskoppen til Retshus, for at han kunde rense sig for den ham gjorte Beskyldning. Men Biskoppen, der maaffee trykkedes af Bevidstheden om sin Brøde, undlod at lyde Indkaldningen, idet han derimod tog Flugten for at gaa til de Svenske, Kristians aabenbare Fjender. Da Kristian mærkede dette, og indsaa hvilken Fare Biskoppens Flugt kunde afstedkomme for hele Norges Rige, opfangede han ham paa Veien og lod ham bevogte i et Kammer, (in quodam camera), ikke fordi han selv vilde straffe ham eller være Dommere i sin egen Sag, men fordi han vilde

¹⁾ Jævnfør Dag. IV. 186—188.

²⁾ Soltf. Carl. II. under 1502.

³⁾ S.

Hyad der ingen Tvivl er underkastet, er det, at Biskop Karl forblev flere Aar i sit Fængsel uden at stedes for nogen Ret, og uden at see sin Sag paadømt. Men før vi fortælle hans sidste Stjebne, maa vi omtale nogle andre Begivenheder vedkommende den norske Kirke fra Hertug Kristians Styrelsestid.

Bergens Biskop Hans Bjørnsøn Teiste¹⁾ døde i Slutningen af 1505 eller i 1506. Endnu den 16de Juli i forstnævnte Aar var han i Live og, rimeligvis paa en Visitationsreise, tilstede paa Indvik i Nordfjord²⁾; men i 1506 blev hans Eftermand valgt³⁾. Denne var en vis Arndor eller Andor, hvis forudgaaende Stilling og Fadersnavn man ikke kender med Sikkerhed, men som Nogle har formodet skulde være samme Person som en Andor Halsteinsøn, der i 1468 nævnes som Kannik i Stavanger og Sogneprest paa Rister⁴⁾. Han maatte i saa Fald have været en gammel Mand ved sin Vælgelse.

Kort efter denne Andors Tiltrædelse til Bergens Biskopsstol blev en ny Klosterorden indført i Bergen, nemlig Munk af den hellige Antonius's Orden eller, som de ogsaa kaldtes, St. Antonii Brødre. Vi have forhen i Forbigaaende nævnt Ordenen⁵⁾. Det var egentlig et Slags regelbundne Kanniker (canonici regulares), altsaa en Congregation af St. Augustinus's Regel⁶⁾. Allerede for et Aarhundrede siden havde Antoniusbrødre ledet Norge som Almisesamlere, og maaskee have ligesaa den Tid endt af dem taget Bolig der ved et eller andet Kloster af en anden Orden, men de havde ikke, saavidt man ved, særegne Klosterser uden eet i Hamar, hvis Stiftelsestid er ubekendt⁷⁾. Hvad der ved den her omtalte Tid loffede Antoniusbrødrene til Bergen, var uden tvivl nærmest Udsigten til at erholde et derved ledigt Kloster; og dette var det saakaldte Nonneseter, et Kloster for Nonner af Cisterciensers eller Bernhardineres Orden.

Nonnerne i dette Kloster vare blevne saa berygtede for sit løstlige Levnet og havde begaaet saadanne Udfeielser, at Norges Rige Raad, hvilket vel vil sige de norske Biskopper, stulle i den anden Halvdeel af det femtende Aarhundrede — Tiden vides ikke naiere — have udjaget dem af Klosteret⁸⁾, hvis Bygninger og Gods derpaa synes at have været overdraget til Birgittinerne i Munkli, rimeligvis med at sørge for de Nonner, der som mindre skyldige tillodes fremdeles at opholde sig ved Klosteret, samt for Vedligeholdelsen af

¹⁾ Fra 1474 s. o. f. II. 566.

²⁾ N. Dipl. II. 753.

³⁾ Svitt. Bisk.

⁴⁾ Eml. III. 604.

⁵⁾ S. o. f. II. 462.

⁶⁾ Langes Klh. 1ste Udg.

134—136, 2den Udg. 65—67.

⁷⁾ Langes Klh. 2den Udg. 390.

⁸⁾ Eml.

adstjenesen ved Klosterets Kirke. Denne Rigsraadets eller Biskop-
rnes Handling maa rimeligvis senere have ledet til Klosterets Op-
velse som Nonnekloster for Cisterciencernonner ved rette høiere Bed-
nende, ved Cisterciensernes Generalkapitel eller ved Paven.

Udentviol have allerede Antoniusbrødre beboet det forladte Klo-
ster en god Stund, førend dette formeligen blev dem overdraget. Men
saadan Overdragelse fandt Sted i 1507. I dette Aars Septem-
ber Maaned holdtes et Raadsmøde i Bergen, ved hvilket Hertug Kris-
tian selv var nærværende. Man har nemlig Breve af ham udsedte
i Bergen den 7de, 13de, 20de og 24de September¹⁾. Alle Nor-
ske Biskopper, undtagen, som det lader, Biskop Karl af Hamar, vare
stede; og den 13de September kundgjorde Erkebiskop Gaute samt
Biskopperne Gilif af Stavanger, Anders af Oslo og Andor af Ber-
gen, at de tillode St. Antonius's Brødre at tage Nonneseter Kloster
Besiddelse mod at opholde den daglige Gudstjeneste samt bygge og
rebedre Klosteret. De skulde ogsaa have Raadighed over den Deel
af det Gode, som ifølge gjort Afstale mellem dem og Abbedissen i
Klosteret skulde følge Klosteret²⁾. Dette var imidlertid allerede kom-
met i Forsald, og Klostersvæsenets gode Tid var overhovedet forbi i
Norge. Antoniusbrødrene kom ikke til at spille nogen isinesfaldende
rolle her, og heller ikke til længe at glæde sig ved Besiddelsen af den
hørvædede Bolig i Bergen.

Hertug Kristians Ophold i Bergen i 1507 blev ellers mærkeligt
ved det Beskjendtskab, han ved den Leilighed gjorde med den hollandske
Kvinde Sigbrit og hendes Datter Dyveke, et Beskjendtskab, der
en havde faa stor Indflydelse paa hans Styrevirksomhed og Skiebne.
Hans Kjærlighedsforstaaelse med Dyveke vedkommer ikke nærværende
sag, uden for saa vidt som en geistlig Herre, hvem vi tidligere have
set, og om hvem vi senere ville komme til ofte at tale, Provst Erik
Halkendorf nemlig, Hertugens Sekretær, skal have været den, der
først et foreløbigt Ophold i Bergen, først blev opmærksom paa
Dyvekes Skjønhed, og ved at udmale den efter sin Tilbagekomst til
Oslo for Kristian, vakte hans Begjærighed efter selv personlig at
se hende at kjende³⁾. Maaskee kan den Videnskab Kristian fattede
i hende, i Forening med den Indest, han allerede havde skænket
Halkendorf, have bidraget sit til denne Prælats hastige Ophøielse; men

¹⁾ G. Behrmann Chr. II's Hist. Fort. LXVIII.

²⁾ Langes Klh. 2den Udg.

320.

³⁾ Euaningius c. V; Hvitf. Chr. II. under 1507. Det bliver vel
sikkert med sikrænønte Forfatter, hvem ogsaa Behrmann heri har fulgt, at
hensere Kristians Beskjendtskab med Dyveke til dette Aar, skjønt Hertugen og-
saa i 1509 var i Bergen og der paa St. Hans Dag udsedte en Forordning
Om hende vedkommende. Paus II. 280—281, jfr. Behrmann Fort. LXIX.

vist er det ogsaa, som vi i det Følgende skulle see, at den senere, under forandrede Omstændigheder, gav Stødet til hans Fald.

Erkebiskop Gaute Svårs søn døde omkring 15de Mai 1510, efterat have forestaaet Nidaros's Metropolitankirke i henved 36 Aar ¹⁾. Ingen norsk Erkebiskop styrede saa længe som han, og han maa rimeligvis ved sin Død have været en meget gammel Mand. Vi have seet ham i sine tidligere Styrelsesaar at tage en virksom Deel i Norges Statsbevægelse; i de seneste Aar har han ikke til at have fremtraadt blandt de handlende Hovedmænd. Med Hensyn til Biskop Karls Sag vil man maaskee sige, at han ikke opførte sig med den tilbørlige Kraft; og det maa indrømmes, at intet bestemt Spør kunde des til, at han her har henvendt sig umiddelbart til Paven. Men Pave Julius II var heller ikke Manden, af hvem han kunde vente sig nogen virksom Hjælp. Julius lod sig altfor meget lede af verdslige Sidehensyn, og gav desuden Erkebiskoppen et Mærke paa Mistillid, idet han unddrog ham Undersøgelsen af Karls Sag for at overgive den til et Par tydske med Forholdene ukjendte Prælater. Gautes Indsigtelse var uden tvivl allerede i sterk Dalen, og Alderdoms Svækkelse kan maaskee ogsaa have gjort sit til at nedtrykke den. Om Gautes kirkelige Virksomhed vide vi, som af de forudgaaende Skilbringere fremgaar, saagodt som Intet. Egentlige Provincialconcilier nævnes slet ikke under hans lange Styrelse, sjønt Norges Biskopper vist nok ikke sjelden vare samlede med ham paa større Raadsmøder, i Egenskab af det norske Raads Medlemmer, og ved saadanne Leiligheder stundom Et og Andet sees at være forhandlet dem imellem Kirken vedkommende, som til Exempel i 1486 og 1507. Noget Lix synes han saaledes ikke at have forstaaet at indbringe i den norske Kirke, om han end maaskee nogenlunde har opretholdt den ydre Orden, forsaavidt det verdslige Tryk tillod, hvilket kjendelig hvilede paa den efter Hertug Kristians Komme til Styrelsen i Norge.

I Gautes Sted valgte Kapitlet Magister Johannes Krabbe, rimeligvis en af Kannikerne. Han maa imidlertid have tvivlet om sit Balgs Stadfæstelse. Det heder nemlig om ham, at han medtog en Deel Guld og Penge fra Erkestolen til Bergen, hvorfra han begav sig til Udlandet; og vilde han med disse Penge udvirke Stadfæstelsen. Hvor langt han er kommen, vide vi ikke. I ethvert Fald var hans Reise forgjæves. Thi Kongen og Paven vare enige om hvo der skulde være Gautes Eftermand, før endnu Johannes Krabbe kunde komme til at anvende de borttagne Penge ²⁾.

¹⁾ Scr. r. D. VI. 617; om hans Styrelsestid s. o. f. II. 567. ²⁾ Kirken for det vi vide om Johannes Krabbes Balg og Underlæg er et Brev fra Nidaros

Paa denne Tid stod Provsten af Roskilde, Eriſk Walkendorf, i Kong Kristians Kansler, i dennes høieste Indsest; og paa ham fastede Kong Hans og Pave Julius II sine Bine for at besætte Nidaros's ledige Erkestol. Af Eriſk Walkendorfs senere Erklæring seer man, at det egentlig har været Kristian, der banede Veien for sin Indling, han selv har skrevet for ham til Rom samt understøttet ham med penge, for at han der kunde erholde sin Stadfæstelse, — og han er, efter Walkendorfs Paaſtand, alt dette uden mindste Opfordring (ſidſtævntes Side ¹). Kongen — heder det — anbefalede Eriſk Walkendorf til Paven og Kardinalerne, idet han lod dem vide, at han trængte en tro og paalidelig Mand paa Nidaros's Erkestol, da Norge i den tolvte Aar havde været opſættigt, og Erkebiskoppen i Nidaros den første Mand i Norges Riges Raad, hvem alle de andre Biskopper fulgte. Han behøvede ogsaa paa Ruslands Grændser en fortræffelig Mand: Eriſk Walkendorf kunde tjene baade Gud og Kongen, — baade lærd og dygtig ²). Pave Julius II, der allerede forud havde forbeholdt sig at besætte Nidaros's Erkestol ved Provision, naar Gautes Død blev ledig, valgte Eriſk Walkendorf og udsendte den 16de August 1510 de nødvendige Buller i den Anledning, idet han erklærede ethvert Valg eller enhver Postulation, som pitelet muligen kunde have foretaget, for ugyldig ³). Eriſk Walkendorf har ganske vist selv overbragt Kongens Anbefalingskrivelser til Rom; og da er det rimeligt, at hans Indvielse er foregaaet paa samme Dag som Pavens Buller udsendtes. Fra den Dag synes i mindste hans Erkebiskopsdommes Aar at være regnede ⁴). Johan-

af Erkebiskop Eriſk Walkendorf af 1514, 24de Mai, hvori denne gjør Rede for Peterspengen af sit Biskopsdømme, Pontop. II. 744. ¹) Walkendorfs Klagebrev af 13de Febr. 1522, N. Dipl. I. 767. ²) Euaninglus IV. 12; Hvitf. Kg. Hans's Krøn. u. 1512. Hvitfeldt synes at have havt for sig et af Kongens Anbefalingsbreve, nemlig det til Kardinalen titulo Sæ Mariæ. ³) Valgbrevet og Anbefalingsbrevet til Kapitlet for den Valgte, begge af samme Dag, findes i Drlg. i den Arn. Magn.-Eml. Fasc. 18, No. 2, 3; sfr. ogsaa Behrmann Chr. II. Fort. LXIX. ⁴) Angaaende Liden for Eriſk Walkendorfs Udvælgelse til Erkebiskop findes de forskjelligste Angivelser, idet en Wallen finder Sted mellem Aarene 1512 og 1516. Førstnævnte Aar er dog den senest mulige Tid, efterdi nemlig Pave Julius II og Kong Hans, der dog efter Alles Udsagn skulle have fremdrevet Valget, begge døde i Begyndelsen af 1513, nemlig den 21de Februar. Men Valget er foregaaet endnu tidligere, nemlig i 1510. Udnævnelsesbullen maa nemlig her være det afgjørende Dokument; og at Indvielsen er foregaaet inden Slutningen af August Maaned i det nævnte Aar, stemmer ganske med Angivelsen i den Erkebiskopskræfte, der findes i Scr. r. D. VI. hvor det nemlig (pag. 617) siges om Eriſk Walkendorf, at han beklædte Erkesædet i 12 Aar og 3 Maaned og døde den 28de November 1522. Naar-Nogle opskille Johannes Krabbe

nes Krabbe kan følgerig kun have nydt sin Verdigbed som Electus en ganske kort Tid, endog saa om hans Valg er foregaaet meget snart efter Erkebiskop Gantes Død.

Ikke længe efter dette Erkebiskopsstifte, døde den ulykkelige Biskop Karl af Hamar. Veenbrudet og det haarde Fængsel havde i Forening nedbrudt hans Helbred. Hertug Kristian troede ham vel nu, i hans Elendighed, mindre farlig end forhen; desuden kunde han gjerne overlade hans Bevogtning til en saa tro og hengiven Mand som han vidste den nye Erkebiskop var. Karl blev virkelig, som det synes i 1512, udtagen af sit Fængsel for at sendes til Erkebiskop Erif. Men før han tiltraadte Reisen, medens han endnu opholdt sig i Oslo hos Biskoppen der Anders Mus, døde han ¹⁾. Rimeligvis er hans Død indtruffen mod Aarets Slutning. Den 17de December 1512 var Dødsfaldet bekendt for den pavelige Nuntius Idzardus Gravius i Loholm i Halland ²⁾; og den 28de Januar 1513 var hans Eftermand valgt ³⁾.

Hvor megen Skyld end Kristian havde vidst at faa veltet paa Biskop Karl, og hvor meget det end havde lykkets ham at faa sin egen Afsærd stillet i et formildende Lys, saa var dog Forgivelsen paa en Biskop en ubestridelig Bansgjerning, hvorfor Hertugen trængte til Afsøgning. Denne blev ham ogsaa given, ifølge det apostoliske Sædes Fuldmagt, af den nys ovenfor nævnte pavelige Nuntius ved et Brev udstedt i Loholm den 17de December 1512, i hvilket Biskop Karls oprørste Afsærd og Deeltagelse i en Stempling mod Kristians Liv fremhæves som Uudskyldning for, at denne havde holdt den nu afdøde Biskop fangen. Hermed maa dog ikke den romerske Curie have fundet sig ganske tilfredsstillet. Thi efterat Pave Julius II den 21de Februar 1513 var død, og Leo X den 11te Marts samme Aar var valgt til hans Eftermand, udstedte denne sidste næstfølgende 12te Mai fra Rom en Bulle, hvorved han bemyndigede Erkebiskop Erif af Nidaros og Biskop Lage Urne af Roskilde, eller En af dem, til høitidelig paa Pavens Vegne at afløse Kristian fra enhver kirkelig Straf, i hvilken han maatte være falden ved sin Fremfærd mod Biskop Karl, hvis Brøde forresten indrømmes; dog skulde Kristian, før han modtog Afsøgningen, friggjøre sig ved Ed for at have været Aarsag til Biskop Karls Død. Kristian var, da denne Bulle kom til sin Bestemmelse, allerede valgt og hylødt til Danmarks og Norges Konge efter sin afdøde Fader. Men ikke desto mindre fandt han det nødvendigt at underkaste sig Bullens Bud og modtog, efterat have aflagt de fastsatte

som Erkebiskop i Nidaros mellem Gante og Erif, saa er dette altsaa indkommen fællagtigt; Johannes blev ikke meer end Electus. ¹⁾ Danske Reg. IV. 190, 191. ²⁾ Erif. 188—190. ³⁾ N. Dipl. II. 768.

Eder og Køster med Knæfald, fuldkommen Løsning ved Biskop Page af Roskilde den 12te August 1513, i Minoriternes Kloster i Kjøbenhavn¹⁾).

Imidlertid var til Biskop i Hamar i den afdøde Karls Sted valgt Magnus Laurentii, eller, som han og paa dansk Maade kaldes, Mogens eller Mons Lauritsøn. Denne var indskreven ved Kofstofs Universitet den 17de April 1494, var senere Rannik i Oslo og i 1497 Kapitelets Erkeprest der²⁾. Den 28de Januar 1513 nævnes han allerede Electus til Hamar³⁾; hans Valg maa selvfølgelig være foregaaet enten senest i 1512, eller tidligt i 1513. Den 15de Juli 1513 nævnes han ved Mødet i Kjøbenhavn endnu som blot Electus⁴⁾, men den 22de Juli samme Aar som Biskop⁵⁾. I Mellemtiden mellem 15de og 22de Juli 1513 maa han altsaa være blevet indviet, og Indvielsen havde foregaaet i Danmark.

Omtrent ved samme Tid som Biskop Karl døde ogsaa Eilif Jonsøn, Biskop af Stavanger⁶⁾. Han var endnu i Live den 15de Juli 1512⁷⁾; men da hans Eftermand, som vi strax skulle see, allerede før Midten af det følgende Aar var indviet, saa maa Eilif rimeligvis være død før Udgangen af 1512. Han efterlod en uægte Søn, Jon Eilifsson, der arvede en Deel af sin Faders Gods, men blev nogle Aar efter aflivet i Bergen⁸⁾. Eilifs Eftermand var Magister Horskold Horskoldsøn, indskreven ved Kofstofs Universitet den 11te August 1491⁹⁾, og, nærmest før han blev udvalgt, Archidiaconus i Stavanger¹⁰⁾. Han blev indviet i Rom den 19de Juni 1513 af tvende derværende Erkebiskopper¹¹⁾.

Men førend disse tvende sidst omtalte Biskopper vare indviede, døde Kong Hans i Aalborg den 21de Februar 1513, otte og femti Aar gammel, efter at have styret Norge i tredive Aar. Sammenligner man Norges Tilstand ved Begyndelsen af hans Styrelsestid med Tilstanden ved sammes Slutning, saa kan man neppe andet end finde en Tilbagegang med Hensyn til Rigets Selvstændighed, hvilken man dog snarere dunkelt føler, end er istand til at paavise i enkelte tydelige Træk. Bevægelserne i Norge ved Hans's Valg til Konge pegede som hen paa et gjenvaagnende Liv hos Nordmændene, paa enig Billie hos det norske Raad, paa en klarere Opfatning end i den nærmeste Fortid af Rigets Stilling som Led af et Statsforbund og til Hjert af de medforbundne Riger i Særdeleshed. Men dette var kun

¹⁾ Danske Mag. IV. 188—192. ²⁾ Norske Eml. I. 81. ³⁾ N. Dipl. II. 768.

⁴⁾ Suhms nye Eml. III. 149. ⁵⁾ Eml. IV. 364. ⁶⁾ Fra 1480, s. o. f. II. 569. ⁷⁾ N. Dipl. I. 746. ⁸⁾ Eml. IV. 610; N. Dipl. I. 752.

⁹⁾ Norske Eml. I. 80. ¹⁰⁾ N. Dipl. I. 747; Eml. IV. 609. ¹¹⁾ Pontop. II. 743; Dipl. i Arn. Magn. Eml. Fasc. 48. No. 5.

et opblussende Glimt, der sluktes fast i samme Stund det tændtes. Kong Hans's Haandfæstning eller Halmstad-Recessen stillede ikke Norges Selvstændighed den fornødne Sikkerhed; det viste de følgende Tider. Kongen kan neppe siges, i sin tidligere Styrelsestid, at have brudt den forsættelig; men paa den ene Side vare dens Bestemmelser tildeels saadanne, at de vanskeligen lode sig retteligen opfylde af Kongen, selv om Willien var tilstede, og paa den anden Side blev deres Opfyldelse langt fra ikke strengt paaseet af den Statsmagt, hvem Opsynet tilkom, nemlig det norske Rigsraad. Dette hensandt nemlig meget snart — saavidt man kan skjønne — i sin gamle Sorgløshed og Uvirkosomhed. I de Bevægelser, som vise sig i Kong Hans's sidste tolv Regjeringsaar, er det ikke muligt, efter de oå levede Efterretninger, at sine nogen bestemt Willie eller nogen fast Holdning. De vare i Hovedsagen vilde Opbrusninger af Almuen. I sin første Rejsning havde vel Almuen en Leder, hvis Stilling var fremtrædende, sjønt hans Dygtighed er tvivlsom; men han understøttedes aldeles ikke, eller i alle Fald ikke med nogen Kraft, af sit Fædrelands øvrige Størmænd. I sin senere Opstand var Almuen, saavidt vi vide, ganske uden høiere Ledning, og derfor blev Bevægelsen med Lethed og Hast dæmpet. Men disse planløse og holdningsløse Opbrusninger vare aabenbare i høieste Maade skadelige for Norges statsretlige Selvstændighed. De gave nemlig den herskesyge og drifstige Hertug Kristian, som Kongedømmets Fuldmægtige, Leilighed til at rive al Magten ud af Raadets Hænder og i sine egne. Om ikke noget skrevet Dokument findes, hvori dette tydeligen udtales, saa fornemmes det alt for godt af Begivenhedernes Gang. Det norske Raad er fra den Tid, han overtager Norges Styrelse, en intetsigende Størrelse; og det vedbliver at være det, saalænge hans Kongedømme varer. Hvorledes Halmstad-Recessen med Hensyn til Kirken iagttoges i Kong Hans's senere Regjeringsaar have vi seet. En dansk Mand indtrængtes paa Oslos Biskopsstol, og den af Kapitelet Valgte maatte vige; Biskoppen af Hamar holdtes i flere Aar, og saagodtsom indtil sin Død, i haardt Fængsel paa blot Mistanke om forræderisk Færd; Nidaros's Erkebiskopsstol endelig blev besat med en dansk Mand ved Kongens Indflydelse og udenfor Kapitelets Valg. Alt sammen er jo aabenbare Brud paa Haandfæstningens Tilfagn: at Kongen ei skal befatte sig med Prælateres Valg, — at Ingen skal have Kirkens Land og Indtægter uden han er indfødt i Riget, — og at Kirkens Personer ikke skulle staa til Rette uden for Kirkens Dom. Den norske Kirkes Ret, hvad enten man nu tager Hensyn dens kanoniske Ret i Almindelighed, eller til dens Ret ifølge Kong Hans's Haandfæstning, blev saaledes i den paaapegede Tid øiensynlig tilsidefat af Kongedømmet, hvad enten man

nu vil give Kong Hans umiddelbart Skylden herfor, eller man, hvad der er mest rimeligt, nærmest vil heri see Virkningen af Hertug Kristians Indflydelse.

107.

Kristian II bliver Danmarks og Norges Konge. Hans første Styrelsesaar. Erkebiskop Erik Walkendorf. Biskop Høstold af Stavanger og Abbed Henrik af Urstein. Biskop Anders Mns i Oslo og Magister Hans Mule. Erkebiskop Eriks Virksomhed i Kongens og Kirkens Tjeneste.

Kong Hans's Søn, Kristian II, var allerede i Faderens levede Live antagen til hans Eftermand i alle de tre nordiske Riger: — for Norges Bedkommende, som vi ovenfor have seet, i Kjøbenhavn den 25de Juli 1489¹⁾). Sverige havde imidlertid ved Opstanden i 1501 igjen frasalbt sit Valg. Steen Sture var atter bleven Rigsforstander; ved hans Død i 1503, havde Svante Nilsson Sture fulgt ham i Rigsforstanderskabet; og da Svante døde i 1512, var dennes Søn, Steen Sture den Yngre, valgt til at træde i Faderens Sted. Han vidste ved en Række af Underhandlinger at udhale i flere Aar Kristians Antagelse til Sveriges Konge. Norge og Danmark derimod bleve staaende ved det engang gjorte Valg, hvilket dog, efter almindelig indført Skik, ved en Hylдинг maatte opfriskes og gjentages.

Endnu medens Kong Hans levede, var i foregaaende Aar 1512 aftalt et Herremøde i Kjøbenhavn for alle tre Rigers Bedkommende, at muligens en Udsoning med Sverige kunde istandbringes. Dette Møde var fastsat til St. Hans Tid 1513. Erkebiskop Erik gav sig paa Reisen did i Begyndelsen af Mai med 140 Personer i sit Følge og kom ikke før end i September tilbage til sit Sæde²⁾). Mødet blev for Norge og Danmark et Hyldingsmøde. De fuldmægtige Sendebud, som vare tilstede for Sveriges Raad, vilde ikke gaa ind paa noget Kongevalg ved denne Leilighed, da de dertil ingen Fuldmagt havde. De andre tvende Rigers Raad enedes derimod om, paa Rigerne Indbyggeres Begne, at „samtykke og fuldbyrde“ Kristians Valg til Danmarks og Norges Konge. Man kom overeens med ham om en for begge Riger fælles Haandfæstning; og den 22de Juli blev i Kjøbenhavn denne Haandfæstning, i Forening med begge Rigsraads under Eet udfærdigede Valg- eller Hyldingsbrev, udstedt og beseglet.

Ser og tredive geistlige og verdslige Herrer af de tvende Rigers Raad vare med at udstede dette Dokument; men af dem vare kun syv eller høist otte Medlemmer af Norges Raad, nemlig: Erkebiskop

¹⁾ S. o. f. II. 584.

²⁾ Erkebiskoppens egen Dypgave i Br. af 28de August 1521, s. Hvittf. u. dette Aar.

Erif Walkendorf af Nidaros, Biskopperne Anders Mus af Oslo, Andor af Bergen og Magnus af Hamar, Kristiern Pedersøn, Provst til Apostelkirken i Bergen, Nils Henriksøn (Gyldenløve), Knut Knutssøn og Henrik Krummedike, om denne sidste forresten nu længer kunde regnes som Medlem af Norges Raad, da han siden 1503 synes at være frastyttet dette Rige, og at have fast bosat sig i Danmark, om han end fremdeles havde store Len i Norge¹⁾. Svad Kongens Haandfæstning angaar, saa nærmede den sig til Kong Hans's, men var i flere Punkter strengere end denne. Den udmærker sig ogsaa derved, at Bestemmelserne vedkommende hvert af de tvende Riger, for hvilke den var fælles, ere langt mere sammensmeltede end i Kong Hans's. Norge forsvinder saaledes næsten ganske i Kristians Haandfæstning; kun ganske faa Artikler udbæves, som udelukkende for dette Rige, medens paa den anden Side mangfoldige Artikler, der dog ene passe til de danske Forhold, ogsaa overføres paa Norge, idet ingen Undtagelse eller intet Forbehold gjøres for dets Vedkommende. For ganske tilfældigt kan man neppe ansee dette. Man kan ikke andet end deri see en Plan til en fremtidig Sammensmeltning af begge Rigers Raad, saa meget mere som man savner den i Hans's Haandfæstning vedkommende Bestemmelse om særegne Raadsmøder i Norge, og det i endnu ældre Haandfæstninger forekommende betingede Forbud mod at falde Norges Raad til Møder udenfor Norges Grænser. Man faar i det Hele det Indtryk af Dokumentet, at Norge forsætlig er inddraget under Danmark, for at gøre dets underordnede Stilling til dette Rige isinefaldende. At nogle af de tilstedeværende norske Raadsmedlemmer have ønsket og foreslaaet Haandfæstningen anderledes indrettet for Norges Vedkommende, end den virkelig blev, — det viser den Fortegnelse paa „Norges Riges Brost“, som har været fremlagt for Kongen, før Haandfæstningen blev vedtagen, og til hvilken Svar er blevet givet paa Kongens Vegne, idet Ankeposterne enkeltviis enten ligefrem løses afhjulpne, eller omgaaes med et løst Tilfagn om nærmere at skulle komme under Overveielse²⁾. Men at disse Ønsker fra Nordmændenes Side ikke bleve drevne igjennem, det kan man med Rimelighed forklare af selve Maaden, hvorpaa Norge repræsenteredes paa Herremødet i Kjøbenhavn. De tilstedeværende norske Raadsmedlemmer udgjorde, som vi have seet, kun syv eller otte af samtlige sex og tredive; og af hine syv eller otte vare igjen Erkebiskop Erif, Biskop Anders, Provsten Kristiern Pedersøn og Gen-

¹⁾ Danske Mag. 3die Række II. 129 ff.   ²⁾ Lange's Norsk Lidsk. I. 217—222, og hans Bemærkninger ved selve Dokumentet sst. 222—286, især 224—226.

til Krummedise alle danskfødte og ubentvøl den danske Sag i Hjertet meere eller mindre hengivne.

Al Haandfæstningens Artikler ville vi kun udhæve følgende: — Kongen skal esse Gud, og den hellige Kirke og dens Tjeneres Ret styrke, og alle deres Privilegier, som dem friest forundte ere af den romerske Kirke og fremfarne Konger, stadfæste til ubrødelig Overholdelse. — Hver Biskop og Prælat skal bruge den hellige Kirkes Ret og Jurisdiction saa frit, som de den fra Arids Tid nydt og brugt have. — Kongen skal aldrig hindre eller hindre lade noget Kapitels eller Klosters Valg, og aldrig indtrænge Prælater eller Formænd imod Kapitlers eller Klosters Valg eller Samtykke. — Hver Biskop skal selv fjerde, med gode Mænd, som ham vorde tilstiftede af Kongen og Rigets Raad, sidde Retterting to Gange om Aaret i sit Biskops Dømme og rette de Sager og Prøst, som der forekomme, dog Kongens og Kronens Ret uforkrænket. (Ved denne Artikel maa dog mærkes, at den rimeligvis gjælder Danmark alene, eller i alle Fald nærmest). — Har Kongen nogen Tiltale til Biskop, Prælat eller Klerk, skal den føres for tilhørlige Dommere her i Rigerne. — Ingen Ublænding skal optages i Rigets Raad ei heller store Slot, Len og Ven, men kun „Rigets gode Edlinge, som fødte ere af Riddere og Svende“; om nogen „Bankørdig eller ikke edligfødt“ i Danmark og Norge nu har Slot, Ven eller Landsthing, da skal han med det første afsættes; „og i Norges Rige stiftes efter Rigets Veilighed“. — Kongen har tilstaaet Norges Raad, at ville med det første „med dets Raad og menige Norges Indbyggeses Hjælp og Trost“ indløse Orkno og Hetland, igjen til Norges Krone¹⁾. — Hvad der forefften i Haandfæstningen er strengt og for Kongedømmet indskrænkende har ganske vist Kristian antaget med det stiltiende Forsæt, ifkun at overholde det, forsaavidt han dermed fandt sig tjent.

Kristians Kroning til Danmarks Konge foregik det følgende Aar 1514, den 11te Juni (Trinitatis-Søndag). Samme Aar blev han ogsaa kronet til Norges Konge i Oslo, rimeligvis paa St. Olafs Dag, den 29de Juli²⁾. Man seer af flere Breve, at Kristian først har forladt Kjøbenhavn efter 4de Juli, men at han var i Oslo og paa Akershus mellem 23de Juli og 7de August; ligesledes sees, at allerede den 12te Juli alle Norges Biskopper: Erkebiskop Erik, Biskopperne Anders af Oslo, Andor af Bergen, Hoffold af Stavanger, Magnus af Hamar, samt den danske Biskop Erik af Bjborg, vare til-

¹⁾ Smf. IV. 363--377.   ²⁾ Berlauff om de nor. Kongers Salv. og Kron. 38. Hvitfeldt omtaler i Kr. II's Historie under 1514 Kristians Kroning i Norge, men uden at nævne Dagen; dog seer man ogsaa af hans Fortælling, at Kongen har været i Oslo den 4de August.

stede i Oslo. Dette var i Anledning af Kroningen; og et norsk Raadsmøde blev ogsaa ved denne Leilighed holdt. Erkebiskop Erik havde, efter eget Udsagn, ikke mindre end 120 Personer i sit Følge, og var i 9 Uger borte fra sit Sæde ¹⁾. Det Brev af 12te Juli, i hvilket alle de da i Oslo tilstedeværende Biskopper nævnes, er et Indulgensbrev til Fordeel for St. Annas Alter i St. Halvarvs Kirke i Bergen ²⁾. Et Brev af Kristian, Kirken tildeels vedkommende, er givet paa Akerøhus den 31te Juli, og skrevet til Indbyggerne paa Ordnærne. Han minder dem om, at de med Kette høre under Norges Krone, skønt deres Land for Tiden stod Kongen af Skotland i Pant; dog agter Kongen med det allerførste igjen at indløse dem under Norges Krone. Imidlertid foreholder han dem, at de i det Handelige altid have staaet under Erkebiskoppen af Nidaros, og at de altid have sendt sin Palliehjælp til Norge, og beder dem derfor, at de ville faa Skatteværgerne over det hele Land til redeligen at udbetale til Erkebiskoppen af Nidaros eller hans Ombudsmand den Palliehjælp, som det bør ham at have efter god gammel Sedvane ³⁾. Under 6te August, fra Oslo, beder ogsaa Kristian Nidaros's Kapitel om at give ham nogle af St. Olafs Relikvier og overlevere dem til Erkebiskop Erik, der igjen vil sende dem til Kongen. Han lover at ville holde dem i Agt og Ære og forskylde Kapitelet og dets Kirke for den deri udviste Bevillie ⁴⁾. Kongen var paa Tilbagereisen til Danmark paa Bardberg Slot i Halland den 15de August, og til Kjøbenhavn var han kommen den 21de i samme Maaned ⁵⁾. Han har saaledes denne Gang ikke været længere nord i Norge end i Oslo. Erkebiskop Erik, som endnu var i Nidaros den 24de Mai. ⁶⁾, var igjen kommen tilbage den 26de September, paa hvilken Dag han ved sit Brev gav Decanus, Archidiaconus, Cantor og „menige Kanniker“ ved Cathedralkirken, hvilke fra Arilds Tid havde haft sine Aulsgaarde „med alle kongelige Sager, Rente og Rettighed paa Kronens Vegne“, ogsaa de samme Aulsgaarde „fri med alle biskoppelige Sager og Rettighed“, saaledes at de selv skulde have Magt til at revse og tage Bøder af sine Folk og Tjenere paa disse Aulsgaarde for hvad de brøde mod Kirken ⁷⁾.

Kristian II, der nu ved sin Kroning i Oslo var bleven Norges saavel som Danmarks fuldmyndige Konge, besad mange Egenka-

¹⁾ Brev af 28de Aug. 1521, se Hvitf. under dette Aar. ²⁾ N. Dipl. I. 750.

³⁾ N. Dipl. I. 751—752.

⁴⁾ N. Dipl. I. 753. Forresten om Tiden for Kristians Ophold i Oslo i Anledning af Kroningen see N. Dipl. I. 751, 752; II. 770; III. 766; Finn Joh. II. 520; Suhms Sml. II. 2. 63; Sand II. 282—283.

⁵⁾ Regesta diplomatica historiæ Danicæ I. 639. ⁶⁾ Pontef.

II. 744. jfr. o. f. II. 610. Not. 2.

⁷⁾ Schön. Domf. Befr. Anh. 83.

, der kunde gjøre ham stiftet til en god Landsstyver. Han havde ikke en god Forstand og ikke faa Kundskaber, han var raff og virksom, han havde frigtort sig fra mange af sin Tids Fordomme og tilrettet sig Grundsaetninger i Landsstyrelsen, der i flere Henseender forre Ros. Men han var tillige i hoi Grad lidenskabelig, egenraadig, haard, mistaentelig og hevngjerrig. Han tilsidefatte alt Hensyn bestaaende Forhold, naar han vilde drive noget Nyt igjennem, og mangede ganske den Karakterens Aabenhed og Jaevnbed, der ikke vinde ham hans Undersaatters Hjertes. Naesten ved enhver af sine Regjeringshaendlinger, selv dem, som kunne synes mest velgjorende, sa man tvivle om hans Bevaggrundes Verd, om han ikke ligesaa meget lededes af Had eller Hevn som af Jover for Retfaerdighed eller af til at gavne sit Folk. Han bar et dybt indgroet Nag til Klerikalisme eller Aelsvelde. Dette Nag indskjod ham visse frifindede Aenselster med Hensyn til baade Kirke og Stat; men ved disse Anskuelser Fremtraeden i Handling, svæver man altid i Uvisshed, om ikke Egentlige eller Herskesyge er en virksommere Driveffeder hos Kristian end stelse for Christendom og Folkefrihed.

Man tør nok med Sikkerhed paastaa, at ingen af de tidligere oldenborgske Konger, ja ingen af alle de foregaaende Unionskonger, har kjendt sae Forholdene i Norge som Kristian II. I den Tid han stadig opholdt sig i dette Land som dets Styver paa sin Faders Begne havde han et den bedste Leilighed til at iagttage dem i Naerheden. Det har vel ingen ikke undgaaet hans Opmaerksomhed, at det i Norge mindre var de verdslige Stormænd i Raadet, der vare Kongedømmets Lybighed i Veien, end de geistlige; og han har ganske vist indset, at de faa ætstovre Slegter af egte norske Herkomst, der endnu saeldt noget ved Anseelse og Rigdom, langt fra ikke vare farlige. Han har uden tvivl dertilmed lettelig udfundet, at Norge, dette Bondeland, var en Adel, som Stand i Staten, saa lidet havde formaaet at udnytte sig til nogen fremtraedende og raadende Stilling paa Bondemaalens, paa det egentlige Folks, Befoetning, — var langt mere moent og villigt til at lade sig styre af Kongen ved de Mænd, han algte til sine Embedsmænd paa Grund af deres formeente Dygtighed, den Hensyn til deres Stand, end det aristokratistiske Danmark, hvor Adelen forlaengst havde tilrevet sig en selvskreven Ret til alle vigtigere verdslige Embeder, og derhos naesten havde gjort uadelige Mænd mulige til enhver hoiere Embedsstilling i Kirken. Med disse Forhold stadigen for Die synes han at have indrettet sin norske Styrelse. Han fulgte ikke det Bink, som hans Haandsaetning gav ham, til at rage det svage norske Raad ganske ind under det danske, og saaledes lere dette sidste til begge Rigeres egentlige Styver; men han stræbte

at underlægge Norge saa umiddelbart som muligt sin egen kongelige Myndighed, at styre det uindskrænket ved sine udkaarede helst uadelige Tjenere, ligemeget om disse vare norske eller danske eller endog ganske unordiske af Fødsel, og at nedtrykke eller rydde tilfode alle dem, der havde Magt og Villie til at modarbejde dette hans Styrelsesystem. Men det var i Norge kun Biskopperne og enkelte andre høie Prælater, som ifølge sin Stilling endnu skulde kunne vove dette; og mod dem, mod den høiere Geistlighed, vendte sig derfor her væsentligen hans Uvillie og hans lidenskabelige, voldsomme Sind.

Erkebiskop Erik Walkendorf var vistnok længe Kristians Yndling og var uden tvivl, som før er sagt, og som han selv tilfod, ved ham især fremhjulpen til sin ophøiede Stilling i den norske Kirke. Men han var en dansk Adelsmand og maa, som saadan, formodes i mange Stykker at have deelt sine danske Standsbrødres aristokratiske Anskuelser; og disse maa man tro, at han ikke altid har formaaet at følge, da han først var kommen til Magten i den norske Kirke og var bleven den første Mand i Norges Raad. At han nok kan have ønsket den danske Herrestands Indflydelse udbredt til og styrket i Norge, at han derfor intet har havt imod, men tværtom snarere har medvirket efter Evne til, at Kristians Haandfæstning blev som den blev, — dette, tror jeg, har man Lov til at gætte, om end klare Beviser derfor mangle. Dette var imidlertid, hvis det saa forholdt sig, ingenlunde ganske efter Kristians Sind; og har desuden Erkebiskoppen maaesee altsor tydelig vist, at han sølte sig i sin nye Verdighed at være en anderledes uafhængig Mand, end som Kristians Kansler eller Sekretær, saa kan man ikke undres over, at et spændt Forhold lidt efter lidt indtraadte mellem Kongen og hans foruds Yndling.

Det varede imidlertid endnu en Stund, før dette kom til syne. Erik Walkendorf var en statsklog, smidig og derhos saare driftig Mand. Dette var altsammen Egenstaber, som Kristian forstod at satte. Erik havde fattet den Tanke, igjen at sætte Grønland i Forbindelse med Norge og Nidaros's Erkestol. Landet havde nu for længst været forglemt og ubesøgt. Der havde, som tidligere er for-
talt, flere Gange af Paven været Biskopper beskikkede og indviede til Garde Stol; men de nøiedes med Titelen, kom aldrig til sit Sæde og lode sig bruge snart i Norge, snart i Danmark, snart paa Island som Vikarier for andre Biskopper eller ved ledige Biskopsstole. Den sidste af disse Biskopper af Garde paa Grønland, som vi ovenfor have nævnet ¹⁾, er Andreas, hvem man ved 1460 seer styre Skalkholts Biskopsdomme paa Biskop Marcellus's Vegne, i 1466 vikariere

¹⁾ S. p. f. II. 560.

for Biskoppen af Linköping i Sverige og i 1476 være tilstede paa Rødet i Romeby i Bleking ¹⁾). Rimeligvis har efter ham Ingen været indviet til Grønlands Biskopsstol før i Kristian II's Tid. Erkebiskop Eriks Bestræbelser for igjen at faa Farten i Gang mellem Norge og Grønland, hvor man forestilte sig, at Nordmænd endnu boede, var baade i kirkelig Henseende en fortjenstlig Tanke, og maatte desuden af Hensyn til forventede Handelsfordele anbefale sig hos Kong Kristian, der altid viste sig virksom for Handelens og Næringsveienes Fremme. Det var sandsynligvis Erik Walkendorfs Forestillinger, som virkede, at Kristian hos den romerske Kurie søgte om Indulgenfer eller Afsad for dem „der seilede til Derne paa hin Side Ishavet“, — en Ansøgning, som i en Skrivelse fra Rom af 17de Juni 1514 blev indvilget, idet en „rigelig Indulgens“ mebbeltes ²⁾). Det stod vistnok ogsaa i Forbindelse med disse Kristians og Erkebiskoppens Planer, at en Nederländer, Vincentius Kampe, ved denne Tid eller idet mindste før 1520, blev indviet til Grønlands Biskop. Han vikarierede en Stund i Odense Biskopsdomme, levede endnu i Maribo 1537 og er den sidste Titulærbiskop til Grønland i Katholicismens Tid ³⁾).

Erkebiskop Erik lod ransage gamle Bøger og udsørge gamle Mænd om Seiladsen og Veien til Grønland. Han fik en fuldstændig Kursforfrift opfat og gav bestemte Forholdsregler for Mandskabet paa det Skib, han agtede at affende. Man ser af disse, at han her været i stor Uvisshed om de Beboeres Sindelag og Religion, som han ventede skulde forefindes paa Grønland. Han anbefaler derfor stor Varsomhed ved Landstigningen. De Klerke, der skulde følge med paa Toget, byder han ligeledes at fare frem med Forsigtighed. Mærk de, at Hovedsmanden i Landet, hvis der er nogen, eller Almuen selv ikke vil have dem der (altsaa ikke vare velvilligen stemte mod Christendommen og christne Lærere), da skulde de byde sig i Tjeneste som Skrivere eller Kapellaner, om de mærkede, at man vilde modtage dem som saadanne, eller endog som Tjenestekarle, saaledes at de først kunde faa Tjeneste og „siden stikke sig efter som Behov gjøres“. Han vilde selvfølgelig de skulde gaa frem med Missionærens Varsomhed og Klogt, og ved sin Optræden rette sig ganske efter de Forhold, de fandt for sig. Han bod forresten, at man skulde føre to eller tre store Baade og de nødvendige Aarer med paa Skibet, at man skulde være forsynet med Alt fornødent til at gjøre store Ibe oppe paa Landet, hvis man fandt det ubebygget, og at man skulde gjøre mange Mærker der, reise store Kors af Træ og hugge Kors i Træer og Stene, og andet lignende ⁴⁾).

¹⁾ Grønlf. hist. Mindesm. III. 911—912.
193—198.

⁴⁾ Eft. 482—497.

²⁾ Eft. 192—193.

³⁾ Eft.

Man seer, at Erif Walkendorf vel havde overveiet sin Plan og havde i Sinde at søie ganske storartede Forankaltninger til dens Udførelse. Beskøftningerne vilde han selv afholde, eller maaskee rettere lade dem udrede af Midaros's Erkestol, saafremt Kong Kristian tillod det, og vilde overdrage ham Landet frit paa ti Aar. Men Kristian, heder det, vilde ei indgaa herpaa; og dermed gif hele det paatænkte mærkelige Foretagende overstyr ¹⁾. Det Hele vidner fordelagtigt om Erif Walkendorfs Forstand og Virkekraft.

Grunden til at Kong Kristian, da det kom til Stykket, slap dette Foretagende, i det han ei vilde indrømme Erkebiskoppens, saavidt Skønnes, ingenlunde ubillige Erstatningsforbring, var ganske vist, hvad ogsaa gamle Efterretninger sige ²⁾, det uvenstabelige Forhold, som imidlertid havde udviklet sig mellem Kongen og Erkebiskop Erif.

Endnu i 1515 stod denne paa Hviden af sin Magt og Kongens yndest. I det foregaaende Aar var et Egteskab blevet afsluttet mellem Kristian II og Elisabet eller Isabella af Østerrige, en Datter af Filip af Burgund og Johanna af Kastilien, og Søster til Karl af Burgund, der snart efter blev saa navnkundig som Spaniens Konge og Tydslands Keiser, Karl V. I Juni Maaned 1515 blev et Gesantskab affendt til det burgundiske Hof i Nederlandene for at føre Kongens unge Brud til Danmark, og til Formand for dette Gesantskab blev Erkebiskop Erif Walkendorf udnævnt af Kongen. Hans Ledsagere vare Herrerne Henrik Gys og Hans Bilde, begge Medlemmer af det danske Rigsraad, og Nils Henrikson (Gyltenløve), Medlem af det norske Raad og paa den Tid den rigeste og mægtigste verdslige Stormand i Norge. Gesantskabet gif til Søs til Nederlandene og bragte Elisabet i Begyndelsen af August Maaned til Danmark, hvor Brylluppet holdtes og den unge Dronnings Kroning foregik i Kjøbenhavn den 12te August ³⁾. Erif Walkendorf var ifølge sin egen Dpgave, i Anledning af denne Sendesærd, i 37 Uger borte fra sit Sæde i Kongens Tjeneste ⁴⁾.

Men hvor hæderlig end Erif Walkendorfs Stilling var i dette Gesantskab, og hvor meget den viduede om Kongens Indest og Fortrolighed, var det dog netop ved denne Leilighed, at Grunden lagdes til Kongens senere Unaade mod ham og hans endelige Fald. Rygtet om Kristians Forhold til Dyveke, der nu med sin Moder var flygtet fra Oslo til Kjøbenhavn, havde naaet til det burgundiske Hof;

¹⁾ Orsul. hist. Mindesm. III. 490. ²⁾ Sammesteds III. 483. ³⁾ Gullf. Kr. II. n. 1515; jfr. Br. til Erif Walkendorf fra hans Broder Hans af 24de April. Ny Dan. Mag. II. 121; Breve fra Er. Walk. til Kongen af 10de Juli, 4de og 5te Aug. Dan. Mag. II. 25-32. ⁴⁾ Br. af 28de Aug. 1521, Gullf. u. d. A.

g den unge Hertug Karl, som ledsagede sin Søster ombord, udtalte g herom til Erkebiskop Erif og bad ham paa hans Embeds Begne i formane Kongen til at opgive dette forargelige Forhold. Erkebisoppen skrev ogsaa herom til Kongen og skal desuden efter Hjemkomsten have talt med ham om samme Sag; men derved paadrog an sig hans Uvillie og, hvad der var farligere, Sigbrits Had. Det ofte var det, efter hans egen Paastand, som senere fædte ham. Sigbrit og hendes Datter, hed det, yttrede aabenbare i Kristians Bryllup, at denne havde lovet dem, at lægge Erif Walfendorf og alle hans for Had paa Grund af det, han, ifølge Hertug Karls mundtlige Paalæg, havde forebragt Kongen ¹).

Det er bekendt, at Dywese døde pludselig i 1517, som Røgtet sigde, forgiven, og at Kongen havde det danske Raad eller visse af dets Medlemmer mistænkt for at have voldet hendes Død. Men Sigbrits Indskydelse, saalangt fra at svækkes ved dette Dødsfald, blev værtimod efter dette større end nogensinde tilforn, ligesom ogsaa Kristians Uvillie mod Raadet fra den Tid blev meer og meer kjendelig. Sigbrit var den Eneste, som kunde virke paa ham, hun var hans værdigste Raadgiver i alle Styrelsesanliggender, og han viste en afstøret Fortjærlighed for de Mænd, der ved hende bleve fremdragne til Embeder. Sigbrit var utvivlsomt et lyst Hoved, med Indsigter i Statsusholdningen og Grundfætninger vedkommende dens Ordning langt over hvad der paa den Tid i disse nordiske Lande var sædvanligt. Men hun havde Høiadelen, og var ikke heller synderlig vel fremt mod den høiere Geistlighed; og hendes Tjenere, der dels vare Indfødte af en lavere Samfundsstilling, dels Udlændinger, overhovedet vistnok dristige og duelige om end ikke altid synderlig samvittighedsfulde Mænd, delte hendes Anskuelse og rakte en villig Haand til deres Gfennemførelse i Gjerningen. Over disse Mænd, ligesom over Sigbrit selv, var det, at Erif Walfendorf senere klagede sig, som dem, der forfulgte ham og gjorde ham alt det Meen, de formaade.

Under sit Ophold i Kjøbenhavn i Anledning af Kongebrylluppet blev Erkebiskop Erif opfordret til at indstride i en Strid, der i Norge havde reist sig imellem Biskop Hofhold af Stavanger og Henrik Abbed af Utstein. Striden havde dengang allerede været i et Par Aar, og den har i det Hele en paafaldende Lighed med den, som i den første Halvdeel af det 14de Aarhundrede førtes mellem Formændene for samme Biskopsdomme og samme Kloster, begge af Navnet Erif ²). Nu som

¹) Svittf. Nr. II. n. 1515; jfr. m. Walfendorfs Breve af 28de August 1521, Svittf. u. d. Aar, og af 13de Febr. 1522, R. Dipl. I. 767—768. ²) S. v. f. II. 248—250.

da var det fra Biskoppens Side Bessylbninger for Overhørigbed mod den biskoppelige Myndighbed og for uskjelligt Levnet, fra Abbedens Side Klage over voldsom Medfart, der udgjorde Stridens Emne.

I Begyndelsen af 1514 — saa lod Abbedens Klage — da han selv var fraværende fra sit Kloster, i Kjøbenhavn, hvorhen han havde ledsaget en fransk og en flott Gesant, der vare drevne ind paa Stavangerkanten, og ingen Veiledning havde faaet af Biskop Hoftold, — havde denne sendt sine Mænd til Klosteret, hvor de havde faaret frem som Ransmænd og anrettet stor Skade, under Paaskud, som de lader, af at skulle optage Fortegnelse over Klosterets rørlige og urørlige Gods. Da Abbeden kom tilbage, drog han til Oslo, hvor Kongen dengang var for at krones, og hvor Erkebiskoppen og Biskopperne tillige vare samlede. Han klagede her sin Rød for Kongen, og Erkebiskop Erik meglede et Forlig mellem de Stridende. Biskoppen lovede dengang alt Godt og erkjendte blandt andet Klosterets Ret til Saurbo Kirke, en af de forduuns kongelige Kapeller, hvilket Kongen havde skjænkhet det. Men desuagtet tog Biskoppen, strax han var kommen hjem fra Oslo, al Landstyld og Rettighbed fra den nærvante Kirke. Næret efter 1515 gif han endnu videre. Han for med væbnet Magt til Klosteret, hvor Abbeden dengang var hjemme, opbrød dets Port, mishandlede Tyendet og vilde have gjort det samme med Abbeden, hvis denne ikke lyffelig var, undsluppen. Tre Dage derefter lod Biskoppen, ved en Kannik ledsaget af tyve Tjenere, sit Interdikt over Klosteret og alle dets Beboere opslaa paa Klosterkirkens Dør og forbød alle Klosterets Undergivne at yde det dets Rettighbeder. Rigt efter kom han selv til Klosteret med en Hærmagt, stormede det formeligen, lagde Abbedens Tyende i Kænker, bankede ham selv i hans Seng og bragte ham derpaa bunden til Biskoppens Taarn i Stavanger, hvor Abbeden i hundrede Dage holdtes i haardt Fangenskab, og løstes ei deraf uagtet Borgen for ham bødes. Omstider lyffedes det dog Abbeden at undkomme fra Taarnet, og naa til Kongens Mænd, Hans Erikson og Jorgen Hansson, hvilke hjalp ham til Kjøbenhavn og medgave ham sit Vidnesbyrd.

Begge disse Mænd vare vel anseede hos Kongen; saa han nemlig paa deres Ord har taget sig af Abbeden og anbefalet ham til Erkebiskop Erik. Nu var det at denne, ved et Brev af 2de August 1515 fra Kjøbenhavn, paalagde Biskop Andor af Bergen, Kristiern Pedersen, Provst til Apostelkirken sammesteds, Abbed Mikael i Byse, Olaf Prior i Nonneseter i Bergen, Hr. Jorgen Hansson, Kannik i Lund samt Kapitelet i Bergen at træde sammen, stævne begge Parter for sig, høre og undersøge deres Klager, som fra Biskoppens Side gif ud paa, at Abbeden havde ført et uskjelligt Levnet, fra den

res Side igjen paa at Biskoppen havde mishandlet ham, og Biskoppens Svende derhos pint en Kvinde, rimeligvis for at tvinge en Betsjendelse ud af hende. Efter at have modtaget begge Parter's Beviser og Renselser, skulde de dømme retfærdigen dem imellem ¹⁾). Man hender imidlertid ikke Sagens endelige Udfald. Abbedens Bestyrelser synes at være i høi Grad overdrovne; men Biskoppen kan neppe heller fra sin Side have fareet ganske retvist frem, i hvorledes det nu end kan have forholdt sig med den Brode, der tillagdes Abbeden, og hvilken vi ei nøiagtigt kjende, da Biskoppens Klage ikke er os levnet ²⁾).

I 1515 skulde da, som vi ovenfor have seet, den første Grund være lagt til et Omslag i Kongens gunstige Stemning mod Erkebiskop Erif Walsendorf. Dog varede det endnu nogle Aar, før denne skedte i synlig Unaade. Imidlertid kom flere af Sigbrit's gode Venner til indflydelsesfulde Embeder i Norge. Blandt disse hendes Venner maa man regne Jørgen Hansson, som ogsaa kaldes Jørgen Skriver, der allerede i 1514 nævnes som Kongens Ombudsmand eller Embedsmand paa Kongsgaarden i Bergen ³⁾). Hans Olafsson eller Olafson, Provst til Marietirken i Oslo og Norges Kansler, maa endvidt ogsaa regnes blandt Sigbrit's Tilhængere. Jon Paalsen, der saagodtsom i hele Kong Hans's Tid havde beklædt hine toende Embeder baade under Kongens egen Styrelse og under Kristians, nævnes, saavidt vides, senest som deres Indehaver i et Landsvistibrev, udsædt i Kristians Navn, af 18de April 1512 i Oslo ⁴⁾). Om han er død i sine Embeder, eller er fratraadt dem efter Kong Kristians Tronbestigelse, vide vi ikke; men den 4de Marts 1516 finde vi Hans Olafsson nævnt i hans Sted ⁵⁾). Som den tredje af samme Kammeratskab maa nævnes Magister Hans Mule, der, sin geistlige Stand uagtet, var Kongens Embedsmand eller Hovedsmand paa Akershus. Alle disse tre Mænd viste sig meget fiendtlig stemte mod visse af Norges Biskopper og synes virkelig paa en Maade af Kongen og Sigbrit at være stiftede dem paa Nakkem for at plage dem. Og om Hans Mule er kan dette siges baade med Hensyn til Biskop Anders Mus af Oslo og Erkebiskop Erif. Han faar af en samtidig Kronikskriver det Fødsmaal, at han, i den Mening som Almenheden tager Trost, er mod Kong Kristian den allertroeste; thi han var rede til at soie omme i Alt, uden at tage Hensyn til, om det Kongen bød ham, eller en Christen verdigt eller ei, naar kun Kongens Raadse paa hvilken som helst Maade derved kunde fyldes ⁶⁾).

¹⁾ N. Dipl. I. 755. ²⁾ Om denne Sag see Langes Kl. 1ste Udg. 599 ff. 2den Udg. 384—386, hvor den udsærlig er fremfat efter Kildebefulde dokumenter.

³⁾ N. Dipl. II. 771. ⁴⁾ N. Dipl. I. 746. ⁵⁾ N. Dipl. II. 775; ligesom i Brev af 8de Jull s. N. sfs. III. 773. ⁶⁾ Chron. Skibyense, Scr. r. D. U. 577.

da var det fra Biskoppens Side Betydninger for Overhørigbed mod den biskoppelige Myndighed og for uskikkelig Levnet, fra Abbedens Side Klage over voldsom Medfart, der udgjorde Stridens Emne.

I Begyndelsen af 1514 — saa lod Abbedens Klage — da han selv var traværende fra sit Kloster, i Kjøbenhavn, hvorhen han havde ledsaget en fransk og en skotsk Gesant, der vare drevne ind paa Stavangerkanten, og ingen Veiledning havde faaet af Biskop Høstfeldt, — havde denne sendt sine Mænd til Klosteret, hvor de havde faaret frem som Ransmænd og anrettet stor Skade, under Vaasud, som det lader, af at skulle optage Fortegnelse over Klosterets rørlige og urørlige Gods. Da Abbeden kom tilbage, drog han til Oslo, hvor Kongen dengang var for at krones, og hvor Erkebiskoppen og Biskopperne tillige vare samlede. Han klagede her sin Rød for Kongen, og Erkebiskop Erik meglede et Forlig mellem de Stridende. Biskoppen lovede dengang alt Godt og erkjendte blandt andet Klosterets Ret til Saurbo Kirke, en af de fordums kongelige Kapeller, hvilket Kongen havde skænket det. Men desuagtet tog Biskoppen, strax han var kommen hjem fra Oslo, al Landskyld og Rettighed fra den nævnte Kirke. Aaret efter 1515 gif han endnu videre. Han for med væbnet Magt til Klosteret, hvor Abbeden dengang var hjemme, opbrød dets Port, mishandlede Tyendet og vilde have gjort det samme med Abbeden, hvis denne ikke lykkelig var undsluppen. Tre Dage derefter lod Biskoppen, ved en Kannik ledsaget af tyve Tjenere, sit Interdikt over Klosteret og alle dets Beboere opslaa paa Klosterkirkens Dør og forbød alle Klosterets Undergivne at yde det dets Rettigheder. Lidt efter kom han selv til Klosteret med en Hærmagt, stormede det formeligen, lagde Abbedens Tyende i Lænker, bankede ham selv i hans Seng og bragte ham derpaa bunden til Biskoppens Taarn i Stavanger, hvor Abbeden i hundrede Dage holdtes i haardt Fangenskab, og løstes ei deraf uagtet Borgens for ham bødes. Omstødet lykkedes det dog Abbeden at undkomme fra Taarnet, og naa til Kongens Mænd, Hans Eriksson og Jørgen Hansson, hvilke hjalp ham til Kjøbenhavn og medgave ham sit Vidnesbyrd.

Begge disse Mænd vare vel anseede hos Kongen; saa han rimeligvis paa deres Ord har taget sig af Abbeden og anbefalet ham til Erkebiskop Erik. Nu var det at denne, ved et Brev af 24de August 1515 fra Kjøbenhavn, paalagde Biskop Andor af Bergen, Kristiern Pedersen, Provst til Apostelkirken sammesteds, Abbed Mikael i Bysse, Olaf Prior i Nonneseter i Bergen, Hr. Jørgen Hansson, Kannik i Lund samt Kapitelet i Bergen at træde sammen, stævne begge Parter for sig, høre og undersøge deres Klager, som fra Biskoppens Side gif ud paa, at Abbeden havde ført et uskikkelig Levnet, fra den-

nes Side igjen paa at Biskoppen havde mishandlet ham, og Biskoppens Svende derhos pint en Kvinde, rimeligvis for at tvinge en Bekendelse ud af hende. Efter at have modtaget begge Parter's Beviser og Renselser, skulde de dømme retfærdigen dem imellem ¹⁾). Man kender imidlertid ikke Sagens endelige Udfald. Abbedens Bestyrdninger synes at være i høi Grad overdrevne; men Biskoppen kan neppe heller fra sin Side have faret ganske retvist frem, i hvorledes det nu end kan have forholdt sig med den Brode, der tillagdes Abbeden, og hvilken vi ei nøiagtig kjende, da Biskoppens Klage ikke er os levnet ²⁾).

I 1515 skulde da, som vi ovenfor have seet, den første Grund være lagt til et Omslag i Kongens gunstige Stemning mod Erkebiskop Erik Walsendorf. Dog varede det endnu nogle Aar, før denne faldt i synlig Unaade. Imidlertid kom flere af Sigbrits gode Venner til indsydelsfulde Embeder i Norge. Blandt disse hendes Venner maa man regne Jørgen Hanssøn, som ogsaa kaldes Jørgen Striver, der allerede i 1514 nævnes som Kongens Ombudsmand eller Embedsmand paa Kongsgaarden i Bergen ³⁾). Hans Olafsøn eller Olafson, Provst til Mariekirken i Oslo og Norges Kansler, maa ubestvørlig ogsaa regnes blandt Sigbrits Tilhængere. Jon Paalsøn, der saagodtsom i hele Kong Hans's Tid havde beklædt hine tvende Embeder baade under Kongens egen Styrelse og under Kristians, nævnes, saavidt vides, senest som dets Indehaver i et Landsvistebrev, udsædt i Kristians Navn, af 18de April 1512 i Oslo ⁴⁾). Om han er død i sine Embeder, eller er fratraadt dem efter Kong Kristians Tronbestigelse, vide vi ikke; men den 4de Marts 1516 finde vi Hans Olafsøn nævnt i hans Sted ⁵⁾). Som den tredie af samme Kammeratskab maa nævnes Magister Hans Mule, der, sin geistlige Stand uagtet, var Kongens Embedsmand eller Hovedsmand paa Akershus. Alle disse tre Mænd viste sig meget fiendtlig stemte mod visse af Norges Biskopper og synes virkelig paa en Maade af Kongen og Sigbrit at være stiftede dem paa Nakken for at plage dem. Og om Hans Mule især kan dette siges baade med Hensyn til Biskop Anders Mus af Oslo og Erkebiskop Erik. Han faar af en samtidig Kronikskriver det Skudsmaal, at han, i den Mening som Almenheden tager Trofskab, var mod Kong Kristian den allertroeste; thi han var rede til at føie denne i Alt, uden at tage Hensyn til, om det Kongen bød ham, var en Christen verdigt eller ei, naar kun Kongens Kasse paa hvilken som helst Maade derved kunde fyldes ⁶⁾).

¹⁾ N. Dipl. I. 755. ²⁾ Om denne Sag see Langes *Alh.* 1ste Udg. 599 ff. 2den Udg. 384—386, hvor den udførlig er fremfat efter *Albedokumenter*.

³⁾ N. Dipl. II. 771. ⁴⁾ N. Dipl. I. 746. ⁵⁾ N. Dipl. II. 775; ligesom i Brev af 8de Juli s. A. sfs. III. 773. ⁶⁾ Chron. Skibyense, Ser. v. D. II. 577.

Skylf. Den norske Riktes Historie. II.

Til Biskop Anders Mus's Embedsvirksomhed kjendes kun lidet; dog forekommer fra hans Biskopsdømmes Tid en Forhandling Tienden vedkommende, der kaster Lys over hvorledes en vis Deel af denne nu anvendtes paa en fra dens oprindelige Bestemmelse forskjellig Maade. Der findes nemlig en Erklæring, givet i Oslo den 4de Marts 1516, af Hans Olafsson, Provst og Kansler, Knut Knutsen Riddere, Lagmændene i Oslo, Tunsberg og Skien, to Borgermestere og to Raadmænd af Oslo, angaaende „den Fjerdepart af Tienden, som Bønderne selv ind med dem have, som kaldes: Bondelod, og som bør stiftes efter Biskoppens Raad“. De sige sig at have erfaret, at afdøde Biskop Herlog i sin Tid optog bemeldte Bondelod til Domkirken's Behov. De have ogsaa hørt af gamle Bønder, at Biskop Gunnar (Holt) før ham ligeledes optog den og stiftede den efter Christenretten. Nu vide de, at Biskop Anders har fordret samme Bondelod og har kundgjort for Almuen i de fleste Prestegjæld i sit Biskopsdømme, hvorledes den bør og skal stiftes: noget til Domkirken, naar den dertil trænger, som nu er Tilfældet; noget til fattige Skolebøgne og fattige Folk ligesom og til fattige Bønder, der ikke kunne forskaffe sig Saaforn i haard Tid, og skulle de, naar de bede Biskoppen eller hans Provst derom, i saadant Tilfælde beholde sin egen Lod, og dertilmed have noget af deres Part i Sognet, som ere meer formuende. Denne Biskop Anders's Fremgangsmaade synes Erklæringens Udstedere at være billig og retvis; og er Almuen pligtig at stifte nævnte Bondelod efter Biskoppens Raad, som Christenretten, hvilken de have undersøgt, udviser, og som man i Hamars Biskopsdømme baade i dette Aar og Aaret tilforn har gjort ¹⁾.

Der findes ikke i de gamle Christenretter, end ikke i Erkebiskop Jons, nogen Bestemmelse for at Biskoppen skulde have noget særligt umiddelbart Indseende med Anvendelsen af den Fjerdedeel af Tienden, hvorom her er Tale, nemlig Bøndernes Deel eller Bondelodden; den er tydelig nok tilegnet de Fattige i Sognet, og dens Fordeling overladt til Bønderne selv med Sogneprestens Raad og Veiledning. Man har ganske vist tænkt sig, at vedkommende Biskop skulde have et Overtilsyn hermed, som med alle andre kirkelige Sager; men dertil har vist nok ogsaa hele hans Ret i dette Stykke indskrænket sig. Den første Bestemmelse, der kjendes, hvorved Bondeloddens oprindelige Anvendelse søges forandret, er den som findes i den 20de Artikel i Statutterne af Provinzialconciliet i Oslo, holdt 1436 under Erkebiskop Absalon Bolts Forsæde. Her henlægges nemlig Halvdelen af Bondelodden til verdige Klerkers Underhold, som studere ved privilegerede Høiskoler; men en Indvilgelse i denne Henseende forudsættes dog her at

¹⁾ N. Dipl. II. 775, Danske Mag. IV. 207.

skulle udvirkes fra Almuens Side ved Bisshoppernes hjærlige Forestillinger ¹⁾). Herved er uden tvivl fra først af Veien banet for en meer umiddelbar Indblanding af Bisshopperne i Bestemmelsen af Bondelobdens Anvendelse og Fordeling; og hvorledes denne til Slutning ganske er kommen i deres Hænder, sees af det ovenfor omhandlede Dokument. Man sees, at den nu kun for en ganske ringe Deel, sa man kan næsten sige undtagelsesvis, kom, efter sin oprindelige Bestemmelse, Sognets Fattige tilgode.

Anders Mus havde forresten Ord for at være en lidet dygtig Kirkes Forstander. Han var, heber det, paa Grund af Dorstjeb og sløvt Hoved uverdig til Bisshopdommet ²⁾). Han var i sin Tid ved kongeligt Magtsprog indtrængt paa Oslo Bisshopstol; men da arbejdede man paa igjen at faa ham borttrængt fra den; og her til viste Hans Mule sig som et saameget virksommere Redskab, da han selv uden tvivl allerede havde siffer Udfigt til at werde Anders's Eftermand. Som Hovedsmand paa Akershus voldte han Bisshoppen alt det Bryderi og al den Uergrelse, som han formaede, og Provsten Hans Olafsen stod ham heri troligen bi. Hans Mules Svende mishandlede Bisshoppens Folk, hvor de kunde komme til hermed, og Provsten, der gav sig Mine af at ville megle Fred, fremførte Usandheder, som gjorde Spliden større istedetfor at stille den. Fogderne i i Nærheden, hvilke stode i Afhængighedsforhold til Hans Mule, understøttede denne, og det samme synes Borgerne og Dyrigheden i Oslo forbedmeste at have gjort. Anders Mus havde neppe hverken blandt Røge eller Rørde paa de Ranter nogen ret oprigtig og formaende Belynder; thi han var, som siden viste sig, ingenlunde vel anseet af sin underordnede Geistlighed.

Ved Begyndelsen af 1517 fandt Bisshoppen sin Stilling saa betrængt, og, som han selv forsikrede, saa farlig, at han under Idie Januar i nævnte Aar henvendte sig til Kongen med en ynkkelig Klageskrivelse. Denne er imidlertid i sit Indhold saa forvirret og saa opfyldt med løst Sladder, at man vanskelig faar nogen ret Rede paa, hvo der egentlig var første Ophavsmand til de deri omtalte Optøier, eller hvorledes deres Gang og Sammenhæng i Sandhed var. Saameget synes imidlertid klart, at Hans Mule og Provsten ikke have taget tilbørligt Hensyn til Kirkes og Bisshoppens Verdighed, og at deres Færd mod ham i mange Maader har været tirrende, toilesløs og ulovlig. Mærkelig er den Ytring i en Tilskrift til Klagen, at det var Bisshoppen forebragt, at Kongen skulde have lovet ham vndt, hvilket Rygte Bisshoppen selv havde meddeelt Kristian ved en Sammenkomst

¹⁾ S. o. f. II. 493, 494.

²⁾ „Ob inertiam et ingenii stuporem episcopatu indignum“, siger Chronicon Skihyense om ham Scr. r. Dan. II. 577.

stede i Oslo. Dette var i Anledning af Kroningen; og et norst Raadsmøde blev ogsaa ved denne Leilighed holdt. Erkebiskop Erik havde, efter eget Udsagn, ikke mindre end 120 Personer i sit Følge, og var i 9 Uger borte fra sit Sæde ¹⁾). Det Brev af 12te Juli, i hvilket alle de da i Oslo tilstedeværende Biskopper nævnes, er et Indbuds-brev til Fordeel for St. Annas. Alter i St. Halvards Kirke i Bergen ²⁾). Et Brev af Kristian, Kirken tildeels vedkommende, er givet paa Akershus den 31te Juli, og skrevet til Indbyggjerne paa Orknoerne. Han minder dem om, at de med Rette høre under Norges Krone, skjønt deres Land for Tiden stod Kongen af Skotland i Pant; dog agter Kongen med det allerførste igjen at indløse dem under Norges Krone. Imidlertid foreholder han dem, at de i det Uandelige altid have staaet under Erkebiskoppen af Nidaros, og at de altid have sendt sin Palliehjælp til Norge, og beber dem derfor, at de ville faa Levekærgerne over det hele Land til rebelig at udbetale til Erkebiskoppen af Nidaros eller hans Ombudsmand den Palliehjælp, som det bør ham at have efter god gammel Sedvane ³⁾). Under 6te August, fra Oslo, beber ogsaa Kristian Nidaros's Kapitel om at give ham nogle af St. Olavs Relikvier og overlevere dem til Erkebiskop Erik, der igjen vil sende dem til Kongen. Han lover at ville holde dem i Agt og Ære og forskyldte Kapitelet og dets Kirke for den deri udviste Belvillie ⁴⁾). Kongen var paa Tilbagereisen til Danmark paa Bardberg Slot i Halland den 15de August, og til Kjøbenhavn var han kommen den 21de i samme Maaned ⁵⁾). Han har saaledes denne Gang ikke været længere nord i Norge end i Oslo. Erkebiskop Erik, som endnu var i Nidaros den 24de Mai ⁶⁾), var igjen kommen tilbage den 26de September, paa hvilken Dag han ved sit Brev gav Decanus, Archidiaconus, Cantor og „menige Kanniker“ ved Kathedral-kirken, hvilke fra Arilds Tid havde haft sine Avlsgaard „med alle kongelige Sager, Rente og Rettighed paa Kronens Vegne“, ogsaa de samme Avlsgaard „fri med alle biskoppelige Sager og Rettighed“, saaledes at de selv skulde have Magt til at reyse og tage Bøder af sine Folk og Tjenere paa disse Avlsgaard for hvad de brøde mod Kirken ⁷⁾).

Kristian II, der nu ved sin Kroning i Oslo var bleven Norges saavel som Danmarks fuldmyndige Konge, besad mange Egenka-

¹⁾ Brev af 28de Aug. 1521, se Hvitt. under dette Aar. ²⁾ N. Dipl. I. 750.

³⁾ N. Dipl. I. 751—752.

⁴⁾ N. Dipl. I. 753. Forresten om Tiden for Kristians Dphold i Oslo i Anledning af Kroningen see N. Dipl. I. 751, 752; II. 770; III. 766; Finn Joh. II. 520; Suhms Smf. II. 2. 63; Band II. 282—283. ⁵⁾ Regesta diplomatica historiæ Danicæ I. 639. ⁶⁾ Bontep. II. 744. jfr. o. f. II. 610. Not. 2. ⁷⁾ Schøn. Domf. Bøfr. Anh. 83.

ber, der kunde gjøre ham skiftet til en god Landsstyrer. Han havde baade en god Forstand og ikke faa Kundskaber, han var rast og virksom, han havde frigjort sig fra mange af sin Tids Fordomme og til-egnet sig Grundsetninger i Landstyrelsen, der i flere Henseender forstjente Ros. Men han var tillige i høi Grad lidenskabelig, egenraadig, haard, mistænkelig og hevngjerrig. Han tilfidsatte alt Hensyn til bestaaende Forhold, naar han vilde drive noget Nyt igennem, og han manglede ganske den Karakterens Aabenhed og Jævnhed, der skulde vinde ham hans Undersaatters Hjertter. Næsten ved enhver af hans Regjeringshandling, selv dem, som kunne synes mest velgjørende, maa man tvivle om hans Bevæggrundes Verd, om han ikke ligesaa meget levedes af Had eller Hevn som af Iver for Retfærdighed eller Lyst til at gavne sit Folk. Han har et dybt indgroet Nag til Klerkevelde eller Adelsvelde. Dette Nag indstjød ham visse friske Anskuelser med Hensyn til baade Kirke og Stat; men ved disse Anskuelser Fremtræden i Handling, svæver man altid i Ubished, om ikke Egen nytte eller Herkesyge er en virksommere Driveffeder hos Kristian end Agtelse for Christendom og Folkesfrihed.

Man tør nok med Sikkerhed paasta, at ingen af de tidligere oldenborgske Konger, ja ingen af alle de foregaaende Unionskonger, har kjendt saa noie Forholdene i Norge som Kristian II. I den Tid han stadig opholdt sig i dette Land som dets Styre paa sin Faders Begne havde han havt den bedste Leilighed til at iagttage dem i Nærheden. Det har sikkert ikke undgaaet hans Opmærksomhed, at det i Norge mindre var de verdslige Stormænd i Raadet, der vare Kongedømmets Rydighed i Veien, end de geistlige; og han har ganske vist indset, at de faa ætstære Slegter af egne norske Herkomst, der endnu gjaldt noget ved Anseelse og Rigdom, langt fra ikke vare farlige. Han har uden tvivl dertilmed lettelig udfundet, at Norge, dette Bonde-land, hvor en Adel, som Staa i Staten, saa lidet havde formaaet at udvise sig til nogen fremtrædende og raadende Stilling paa Bondealmuens, paa det egentlige Folks, Bekostning, — var langt mere moden og villigt til at lade sig styre af Kongen ved de Mænd, han valgte til sine Embedsmænd paa Grund af deres formeente Dygtighed, uden Hensyn til deres Staa, end det aristokratiske Danmark, hvor Adelen forlængst havde tilrevet sig en selvstændig Ret til alle vigtigere verdslige Embeder, og derhos næsten havde gjort uadelige Mænd umulige til enhver høiere Embedsstilling i Kirken. Med disse Forhold stadig for Die synes han at have indrettet sin norske Styrelse. Han fulgte ikke det Binf, som hans Haandsættning gav ham, til at drage det svage norske Raad ganske ind under det danske, og saaledes gjøre dette sidste til begge Rigers egentlige Styre; men han stræbte

at underlægge Norge saa umiddelbart som muligt sin egen kongelige Myndighed, at styre det uindskrænket ved sine udkaarede helst uadelige Tjenere, ligemeget om disse vare norske eller danske eller endog ganske unordnede af Fødsel, og at nedtrykke eller rydde tilfide alle dem, der havde Magt og Villie til at modarbejde dette hans Styrelsesystem. Men det var i Norge kun Biskopperne og enkelte andre høie Prælater, som ifølge sin Stilling endnu skulde kunne vove dette; og mod dem, mod den høiere Geistlighed, vendte sig derfor her væsentligen hans Villie og hans lidenskabelige, voldsomme Sind.

Erkebiskop Erik Walkendorf var vistnok længe Kristians Indling og var uden tvivl, som før er sagt, og som han selv tilstod, ved ham især fremhjulpen til sin ophøiede Stilling i den norske Kirke. Men han var en dansk Adelsmand og maa, som saadan, formodes i mange Stykker at have deelt sine danske Standsbrødres aristokratiske Anskuelse; og disse maa man tro, at han ikke altid har formaaet at følge, da han først var kommen til Magten i den norske Kirke og var bleven den første Mand i Norges Raad. At han nok kan have ønsket den danske Herrestands Indflydelse udbredt til og styrket i Norge, at han derfor intet har havt imod, men tværtom snarere har medvirket efter Evne til, at Kristians Haandfæstning blev som den blev, — dette, tror jeg, har man Lov til at gjætte, om end klare Beviser derfor mangle. Dette var imidlertid, hvis det saa forholdt sig, ingenlunde ganske efter Kristians Sind; og har desuden Erkebiskoppen maaetke altså tydelig vist, at han søgte sig i sin nye Berthed at være en anderledes uafhængig Mand, end som Kristians Kansler eller Sekretær, saa kan man ikke undres over, at et spædt Forhold lidt efter lidt indtraadte mellem Kongen og hans forvums Indling.

Det varede imidlertid endnu en Stund, før dette kom til syne. Erik Walkendorf var en statsklog, sinidig og derhos saare driftig Mand. Dette var altsammen Egenstaber, som Kristian forstod at skatte. Erik havde fattet den Tanke, igjen at sætte Grønland i Forbindelse med Norge og Nidaros's Erkestol. Landet havde nu forlængst været forglemt og ubesøgt. Der havde, som tidligere er fortalt, flere Gange af Paven været Biskopper beskikkede og indviede til Garde Stol; men de nøiedes med Titelen, som aldrig til sit Gæde og Lode sig bruge snart i Norge, snart i Danmark, snart paa Island som Vikarier for andre Biskopper eller ved ledige Biskopsstole. Den sidste af disse Biskopper af Garde paa Grønland, som vi ovenfor have nævnet ¹⁾, er Andreas; hvem man ved 1460 ser styre Staalholts Biskopsdomme paa Biskop Marcellus's Vegne, i 1466 vikarier

¹⁾ S. p. f. II. 560.

for Biskoppen af Linköping i Sverige og i 1476 være tilstede paa Mødet i Roteby i Bleking ¹⁾). Rimeligvis har efter ham Ingen været indviet til Grønlands Biskopsstol før i Kristian II's Tid. Erkebiskop Eriks Bestræbelser for igjen at faa Farten i Gang mellem Norge og Grønland, hvor man foreslilte sig, at Nordmænd endnu boede, var baade i kirkelig Henseende en fortjenstlig Tanke, og maatte desuden af Hensyn til forventede Handelsfordele anbefale sig hos Kong Kristian, der altid viste sig virksom for Handelens og Næringsveienes Fremme. Det var saundsynligvis Erik Walkendorfs Foreslåinger, som virkede, at Kristian hos den romerske Kurie søgte om Indulgenfer eller Aflad for dem „der seilede til Derne paa hin Side Ishavet“, — en Ansøgning, som i en Skrivelse fra Rom af 17de Juni 1514 blev indvilget, idet en „rigelig Indulgens“ meddeltes ²⁾). Det stod vistnok ogsaa i Forbindelse med disse Kristians og Erkebiskoppens Planer, at en Nederländer, Vincentius Kampe, ved denne Tid eller idet mindste før 1520, blev indviet til Grønlands Biskop. Han vikarierede en Stund i Odense Biskopsdomme, levede endnu i Maribo 1537 og er den sidste Titulær-biskop til Grønland i Katholicismens Tid ³⁾).

Erkebiskop Erik lod ransage gamle Bøger og udsperge gamle Mænd om Seiladsen og Veien til Grønland. Han fik en fuldstændig Kursforfrift opsat og gav bestemte Forholdsregler for Mandskabet paa det Skib, han agtede at affende. Man ser af disse, at han har været i stor Uvisshed om de Beboeres Sindelag og Religion, som han ventede skulde forefindes paa Grønland. Han anbefaler derfor stor Barsomhed ved Landstigningen. De Klerke, der skulde følge med paa Toget, byder han ligeledes at fare frem med Forsigtighed. Mærk de, at Hovedsmanden i Landet, hvis der er nogen, eller Almuen selv ikke vil have dem der (altsaa ikke vare velvilligen stemte mod Christendommen og christne Lærere), da skulde de byde sig i Tjeneste som Skrivere eller Kapellaner, om de mærkede, at man vilde modtage dem som saadanne, eller endog som Tjenestekarle, saaledes at de først kunde faa Tjeneste og „siden skikke sig efter som Behov gjøres“. Han vilde selvfølgelig de skulde gaa frem med Missionærers Barsomhed og Kløgt, og ved sin Optræden rette sig ganske efter de Forhold, de fandt for sig. Han bød forresten, at man skulde føre to eller tre store Baade og de nødvendige Aarer med paa Skibet, at man skulde være forsynet med Alt fornødent til at gjøre store Jbde oppe paa Landet, hvis man fandt det ubebygget, og at man skulde gjøre mange Mærker der, reise store Kors af Træ og hugge Kors i Træer og Stene, og andet lignende ⁴⁾).

¹⁾ Grøn. hist. Mindesm. III. 911—912.
193—198.

⁴⁾ Eft. 482—497.

²⁾ Eft. 192—193.

³⁾ Eft.

Man seer, at Erif Walkendorf vel havde overveiet sin Plan og havde i Sinde at søie ganske storartede Foranstaltninger til dens Udførelse. Befølningerne vilde han selv afholde, eller maaskee rettere lade dem udrede af Midaros's Erkestol, saafremt Kong Kristian tillod det, og vilde overdrage ham Landet frit paa ti Aar. Men Kristian, heder det, vilde ei indgaa herpaa; og dermed gif hele det paataente mærkelige Foretagende overstyr ¹⁾. Det Hele vidner fordelagtigt om Erif Walkendorfs Forstand og Virkekraft.

Grunden til at Kong Kristian, da det kom til Stykket, slap dette Foretagende, i det han ei vilde indrømme Erkebiskoppens, saavidt Skønnes, ingenlunde ubillige Erstatningsforbring, var ganske vist, hvad ogsaa gamle Efterretninger sige ²⁾, det uvenstabelige Forhold, som imidlertid havde udviklet sig mellem Kongen og Erkebiskop Erif.

Endnu i 1515 stod denne paa Høiden af sin Magt og Kongens yndest. I det foregaaende Aar var et Ektekab blevet afsluttet mellem Kristian II og Elisabet eller Isabella af Østerrige, en Datter af Filip af Burgund og Johanna af Kastilien, og Søster til Karl af Burgund, der snart efter blev saa navnkundig som Spaniens Konge og Tydsklands Keiser, Karl V. I Juni Maaned 1515 blev et Gesantskab affendt til det burgundiske Hof i Nederlandene for at føre Kongens unge Brud til Danmark, og til Formand for dette Gesantskab blev Erkebiskop Erif Walkendorf udnævnt af Kongen. Hans Ledsagere vare Herrerne Henrik Gys og Hans Bilde, begge Medlemmer af det danske Rigsraad, og Nils Henrikson (Gyldenløve), Medlem af det norske Raad og paa den Tid den rigeste og mægtigste verbøslige Stormand i Norge. Gesantskabet gif til Søs til Nederlandene og bragte Elisabet i Begyndelsen af August Maaned til Danmark, hvor Brylluppet holdtes og den unge Dronnings Kroning foregik i Kjøbenhavn den 12te August ³⁾. Erif Walkendorf var ifølge sin egen Dpgave, i Anledning af denne Sendesærd, i 37 Uger bort fra sit Sæde i Kongens Tjeneste ⁴⁾.

Men hvor hæderlig end Erif Walkendorfs Stilling var i dette Gesantskab, og hvor meget den vidnede om Kongens Yndest og Fortrolighed, var det dog netop ved denne Leilighed, at Grunden lagdes til Kongens senere Unaade mod ham og hans endelige Fald. Rygtet om Kristians Forhold til Dyveke, der nu med sin Moder var flyttet fra Oslo til Kjøbenhavn, havde naaet til det burgundiske Hof;

¹⁾ Orsul. hist. Mindesm. III. 490. ²⁾ Sammestedes III. 483. ³⁾ Svitt. Kr. II. n. 1515; jfr. Br. til Erif Walkendorf fra hans Broder Hans af 24de April. Ny Dan. Mag. II. 121; Breve fra Er. Walk. til Kongen af 10de Juli, 4de og 5te Aug. Dan. Mag. II. 25-32. ⁴⁾ Br. af 28de Aug. 1521, Svitt. n. d. A.

g den unge Hertug Karl, som ledsagede sin Søster ombord, udtalte sig herom til Erkebiskop Erik og bad ham paa hans Embeds Vegne i formane Kongen til at opgibe dette forargelige Forhold. Erkebiskoppen skrev ogsaa herom til Kongen og skal desuden efter Hjemkomsten have talt med ham om samme Sag; men derved paadrog an sig hans Uvillie og, hvad der var farligere, Sigbrits Had. Det viste sig, efter hans egen Paastand, som senere sælbede ham. Sigbrit og hendes Datter, hed det, yttrede aabenbare i Kristians Bryllup, at denne havde lovet dem, at lægge Erik Walkendorf og alle hans for Had paa Grund af det, han, ifølge Hertug Karls mundtlige Paalæg, havde forebragt Kongen¹⁾.

Det er bekjendt, at Dyrveke døde pludselig i 1517, som Rygtet sigede, forgiven, og at Kongen havde det danske Raad eller visse af dets Medlemmer mistænkt for at have voldet hendes Død. Men Sigbrits Indflydelse, saalænge fra at svækkes ved dette Dødsfald, blev værtimod efter dette større end nogensinde tilforn, ligesom ogsaa Kristians Uvillie mod Raadet fra den Tid blev meer og meer kjendelig. Sigbrit var den Eneste, som kunde virke paa ham, hun var hans værdigste Raadgiver i alle Styrelsesanliggender, og han viste en afstøret Fortjærlighed for de Mænd, der ved hende bleve fremdragne til Embeder. Sigbrit var utvivlsomt et lyst Hoved, med Indsigter

Stats-husholdningen og Grundsætninger vedkommende dens Ordning langt over hvad der paa den Tid i disse nordiske Lande var sædvanligt. Men hun hadede Høiadelen, og var ikke heller synderlig vel stemt mod den høiere Geistlighed; og hendes Tjenere, der dels vare Indfødte af en lavere Samfundsstilling, dels Udlandinger, overhøvede vistnok driftige og duelige om end ikke altid synderlig samvittighedsfulde Mænd, delte hendes Anskuelse og rakte en villig Haand til deres Gjennemførelse i Gjærningen. Over disse Mænd, ligesom over Sigbrit selv, var det, at Erik Walkendorf senere klagede sig, som dem, der forfulgte ham og gjorde ham alt det Meen, de fornaade.

Under sit Ophold i Kjøbenhavn i Anledning af Kongebrylluppet blev Erkebiskop Erik opfordret til at indstride i en Strid, der i Norge havde reist sig imellem Biskop Høstfeld af Stavanger og Henrik Abbed af Ulstein. Striden havde dengang allerede været i et Par Aar, og den har i det Hele en paafaldende Lighed med den, som i den første Halvdeel af det 14de Aarhundrede førtes mellem Formændene for samme Biskopsdomme og samme Kloster, begge af Navnet Erik²⁾. Nu som

¹⁾ Svittf. Kr. II. u. 1515; jfr. m. Walkendorfs Breve af 28de August 1521, Svittf. u. d. Aar, og af 13de Febr. 1522, N. Dipl. I. 767—768. ²⁾ S. v. f. II. 248—250.

da var det fra Biskoppens Side Besskyldninger for Overhørigbed mod den biskoppelige Myndighbed og for uskelligt Levnet, fra Abbedens Side Klage over voldsom Medfart, der udgjorde Stridens Emne.

I Begyndelsen af 1514 — saa lod Abbedens Klage — da han selv var traværende fra sit Kloster, i Kjøbenhavn, hvorhen han havde ledsaget en fransk og en skotsk Gesant, der vare drevne ind paa Stavangerkanten, og ingen Veiledning havde faaet af Biskop Høstold, — havde denne sendt sine Mænd til Klosteret, hvor de havde faaret frem som Kansmænd og anrettet stor Skadé, under Paaskud, som det lader, af at skulle optage Fortegnelse over Klosterets rørlige og urørlige Gods. Da Abbeden kom tilbage, drog han til Oslo, hvor Kongen dengang var for at trones, og hvor Erkebiskoppen og Biskopperne tillige vare samlede. Han klagede her sin Rød for Kongen, og Erkebiskop Erik meglede et Forlig mellem de Stridende. Biskoppen lovede dengang alt Godt og erkjendte blandt andet Klosterets Ret til Saurbø Kirke, en af de forduuns kongelige Kapeller, hvilket Kongen havde skænfet det. Men desuagtet tog Biskoppen, strax han var kommen hjem fra Oslo, al Landskyld og Rættighbed fra den nævnte Kirke. Aaret efter 1515 gif han endnu videre. Han for med væbnet Magt til Klosteret, hvor Abbeden dengang var hjemme, opbrød dets Port, mishandlede Tyendet og vilde have gjort det samme med Abbeden, hvis denne ikke lyffelig var, undsluppen. Tre Dage derefter lod Biskoppen, ved en Kannik ledsaget af tyve Tjenere, sit Interbill over Klosteret og alle dets Beboere opslaa paa Klosterkirkens Dør og forhød alle Klosterets Undergivne at yde det dets Rættighbeder. Rigt efter kom han selv til Klosteret med en Hærmagt, stormede det formeligen, lagde Abbedens Tyende i Lænker, bankede ham selv i hans Seng og bragte ham derpaa bunden til Biskoppens Taarn i Stavanger, hvor Abbeden i hundrede Dage holdtes i haardt Fangenskab, og løstes ei deraf uagtet Borgens for ham bødes. Omstider lyffedes det dog Abbeden at undkomme fra Taarnet, og naa til Kongens Mænd, Hans Erikssøn og Jørgen Hanssøn, hvilke hjalp ham til Kjøbenhavn og medgave ham sit Vidnesbyrd.

Begge disse Mænd vare vel anseede hos Kongen; saa han rimeligvis paa deres Ord har taget sig af Abbeden og anbefalet ham til Erkebiskop Erik. Nu var det at denne, ved et Brev af 14de August 1515 fra Kjøbenhavn, paalagde Biskop Andor af Bergen, Kristien Pederssøn, Provst til Apostelkirken sammesteds, Abbed Mikael i Byse, Olaf Prior i Nonneseter i Bergen, Hr. Jørgen Hanssøn, Kannik i Lund samt Kapitelet i Bergen at træde sammen, stævne begge Parter for sig, høre og undersøge deres Klager, som fra Biskoppens Side gif ud paa, at Abbeden havde ført et uskelligt Levnet, fra den

nes Side igjen paa at Biskoppen havde mishandlet ham, og Biskoppens Svende derhos pint en Kvinde, rimeligvis for at tvinge en Beskændelse ud af hende. Efter at have modtaget begge Parter's Beviser og Renselser, skulde de dømme retfærdigen dem imellem ¹⁾. Man kjender imidlertid ikke Sagens endelige Udfald. Abbedens Bestyrdninger synes at være i høi Grad overdrevne; men Biskoppen kan neppe heller fra sin Side have fareet ganske retvist frem, i hvorledes det nu end kan have forholdt sig med den Brøde, der tillagdes Abbeden, og hvilken vi ei nøiagtig kjende, da Biskoppens Klage ikke er os levnet ²⁾.

I 1515 skulde da, som vi ovenfor have seet, den første Grund være lagt til et Dinslag i Kongens gunstige Stemning mod Erkebiskop Erik Valkendorf. Dog varede det endnu nogle Aar, før denne faldt i synlig Unaade. Imidlertid kom flere af Sigbrits gode Venner til indflydelsesfulde Embeder i Norge. Blandt disse hendes Venner maa man regne Jørgen Hanssøn, som ogsaa kaldes Jørgen Striver, der allerede i 1514 nævnes som Kongens Ombudsmand eller Embedsmand paa Kongsgaarden i Bergen ³⁾. Hans Olafsøn eller Olafson, Provst til Marietirken i Oslo og Norges Kansler, maa uden tvivl ogsaa regnes blandt Sigbrits Tilhængere. Jon Paalsøn, der saagodt som i hele Kong Hans's Tid havde beklædt hine tvende Embeder baade under Kongens egen Styrelse og under Kristians, nævnes, saavidt vides, senest som deres Indehaver i et Landsvoistbrev, udsædt i Kristians Navn, af 18de April 1512 i Oslo ⁴⁾. Om han er død i sine Embeder, eller er fratraadt dem efter Kong Kristians Tronbestigelse, vide vi ikke; men den 4de Marts 1516 finde vi Hans Olafsøn nævnt i hans Sted ⁵⁾. Som den tredie af samme Kammeratskab maa nævnes Magister Hans Mule, der, sin geistlige Stand uagtet, var Kongens Embedsmand eller Hovedsmand paa Akerhus. Alle disse tre Mænd viste sig meget fiendtlig stemte mod visse af Norges Biskopper og synes virkelig paa en Maade af Kongen og Sigbrit at være stiftede dem paa Raffen for at plage dem. Og om Hans Mule især kan dette siges baade med Hensyn til Biskop Anders Mus af Oslo og Erkebiskop Erik. Han faar af en samtidig Krønikeskriver det Skudsmaal, at han, i den Mening som Almenheden tager Trofskab, var mod Kong Kristian den allertroeste; thi han var rede til at føie denne i Alt, uden at tage Hensyn til, om det Kongen bød ham, var en Christen verdigt eller ei, naar kun Kongens Rasse paa hvilken som helst Maade derved kunde fyldes ⁶⁾.

¹⁾ N. Dipl. I. 755. ²⁾ Om denne Sag see Langes Rth. 1ste Udg. 599 ff. 2den Udg. 384—386, hvor den udsærlig er fremsat efter Riksbekræftelser.

³⁾ N. Dipl. II. 771. ⁴⁾ N. Dipl. I. 746. ⁵⁾ N. Dipl. II. 775; ligesom i Brev af 8de Juli s. A. sfts. III. 773. ⁶⁾ Chron. Skibyense, Scr. r. D. II. 577.

Til Biskop Anders Mus's Embedsvirksomhed kjendes kun lidet; dog forekommer fra hans Biskopsdømmes Tid en Forhandling Tienden vedkommende, der kaster Lys over hvorledes en vis Deel af denne nu anvendtes paa en fra dens oprindelige Bestemmelse forskjellig Maade. Der findes nemlig en Erklæring, given i Oslo den 4de Mars 1516, af Hans Dlafson, Provst og Kansler, Knut Knutsen Ridder, Lagmændene i Oslo, Tunsberg og Skien, to Borgermestere og to Raadmænd af Oslo, angaaende „den Fjerdepart af Tienden, som Bønderne selv ind med dem have, som kaldes: Bondelod, og som bør stiftes efter Biskoppens Raad“. De sige sig at have erfaret, at afdøde Biskop Herlog i sin Tid optog bemeldte Bondelod til Domkirken's Behov. De have ogsaa hørt af gamle Bønder, at Biskop Gunnar (Holt) før ham ligeledes optog den og stiftede den efter Christenretten. Nu vide de, at Biskop Anders har fordret samme Bondelod og har kundgjort for Almuen i de fleste Prestegjæld i sit Biskopsdømme, hvorledes den bør og skal stiftes: noget til Domkirken, naar denne dertil trænger, som nu er Tilfældet; noget til fattige Skoledegne og fattige Folk ligesom og til fattige Bønder, der ikke kunne forskaffe sig Saaforn i haard Tid, og skulle de, naar de bede Biskoppen eller hans Provst derom, i saadant Tilfælde beholde sin egen Lod, og dertilmed have noget af deres Part i Sognet, som ere meer formuende. Denne Biskop Anders's Fremgangsmaade synes Erklæringens Udstedere at være billig og retvis; og er Almuen pligtig at stifte nævnte Bondelod efter Biskoppens Raad, som Christenretten, hvilken de have undersøgt, udviser, og som man i Hamars Biskopsdømme baade i dette Aar og Aaret tilforn har gjort ¹⁾.

Der findes ikke i de gamle Christenretter, end ikke i Erkebiskop Jons, nogen Bestemmelse for at Biskoppen skulde have noget særligt umiddelbart Indseende med Anvendelsen af den Fjerdedeel af Tienden, hvorom her er Tale, nemlig Bøndernes Deel eller Bondelodden; den er tydelig nok tilegnet de Fattige i Sognet, og dens Fordeling overladt til Bønderne selv med Sogneprestens Raad og Veiledning. Man har ganske vist tænkt sig, at vedkommende Biskop skulde have et Overtilsyn hermed, som med alle andre kirkelige Sager; men dertil har vist nok ogsaa hele hans Ret i dette Stykke indskrænket sig. Den første Bestemmelse, der kjendes, hvorved Bondeloddens oprindelige Anvendelse søges forandret, er den som findes i den 20de Artikel i Statutterne af Provinzialconciliet i Oslo, holdt 1436 under Erkebiskop Aslaf Bolts Forsæde. Her henlægges nemlig Halvdelen af Bondelodden til verdige Klerkers Underhold, som studere ved privilegerede Høiskoler; men en Indvilgelse i denne Henseende forudsættes dog her at

¹⁾ N. Dipl. II. 775, Danske Mag. IV. 207.

skulle udvirktes fra Almuens Side ved Biskoppernes hjærlige Forestillingen¹⁾. Herved er uden tvivl fra først af Veien banet for en meer umiddelbar Indblanding af Biskopperne i Bestemmelsen af Bondelødens Anvendelse og Fordeling; og hvorledes denne til Slutning ganske er kommen i deres Hænder, sees af det ovenfor omhandlede Dokument. Man sees, at den nu kun for en ganske ringe Deel, ja man kan næsten sige undtagelsesvis, kom, efter sin oprindelige Bestemmelse, Sognets Fattige tilgode.

Anders Mus havde forresten Ord for at være en lidet dygtig Kirkens Forstander. Han var, heder det, paa Grund af Dorstjæb og løst Hoved uverdig til Biskopsdommet²⁾. Han var i sin Tid ved kongeligt Magtsprog indtrængt paa Oslo Biskopsstol; men da arbejdede man paa igjen at faa ham borttrængt fra den; og her til viste Hans Mule sig som et saameget virksommere Redskab, da han selv uden tvivl allerede havde sikket Udsigt til at werde Anders's Eftermand. Som Hovedsmand paa Akershus voldte han Biskoppen alt det Bryderi og al den Uergrelse, som han formaede, og Provsten Hans Olafsson stod ham heri troligen bi. Hans Mules Svende mishandlede Biskoppens Folk, hvor de kunde komme til hermed, og Provsten, der gav sig Mine af at ville megle Fred, fremførte Usandheder, som gjorde Spliden større istedetfor at stille den. Fogderne i i Nærheden, hvilke stode i Afhængighedsforhold til Hans Mule, understøttede denne, og det samme synes Borgerne og Dyrigheden i Oslo fordetmeste at have gjort. Anders Mus havde neppe hverken blandt Røge eller Lærde paa de Kanter nogen ret oprigtig og formaende Belynder; thi han var, som siden viste sig, ingenlunde vel anset af sin underordnede Geistlighed.

Ved Begyndelsen af 1517 fandt Biskoppen sin Stilling saa betrængt, og, som han selv forsikrede, saa farlig, at han under 3die Januar i nævnte Aar henvendte sig til Kongen med en ynkkelig Klagestrivelse. Denne er imidlertid i sit Indhold saa forvirret og saa opfyldt med løst Sladder, at man vanskelig faar nogen ret Rede paa, hvo der egentlig var første Ophavsmand til de deri omtalte Optøier, eller hvorledes deres Gang og Sammenhæng i Sandhed var. Saameget synes imidlertid klart, at Hans Mule og Provsten ikke have taget tilbørligt Hensyn til Kirkens og Biskoppens Verdighed, og at deres Færd mod ham i mange Maader har været tirrende, tøilesløs og ulovlig. Mærkelig er den Htring i en Tilskrift til Klagen, at det var Biskoppen forebragt, at Kongen skulde have lovet ham vndt, hvilket Rygte Biskoppen selv havde meddeelt Kristian ved en Sammenkomst

¹⁾ S. o. f. II. 493, 494.

²⁾ „Ob inertiam et ingenii stuporem episcopatu indignum“, siger Chronicon Skihyense om ham Scr. r. Dan. II. 577.

med denne i Kallundborg, — og at det var saadan Snaf, som afholdt Dølos Borgere fra at give ham et fordelagtigt Vidnesbyrd, da de isaafald frygtede, at Hans Mule skulde anklage dem og komme dem i Skade. Man seer ogsaa, at Biskoppen har frygtet for, at Provsten skulde fare med Hast til Kongen for at anklage ham, og at Kongen skulde agte meer paa Provstens Ord end paa hans, hvorfor han minder Kristian om, hvad Biskoppen oftere har sagt ham, at han ikke forstaar sig paa „Skalkes Løgn“. Løser man ellers tro Biskoppens Fortællinger i denne Klage, saa har baade Magister Hans og Provsten ført et løsagtigt og forargende Levnet ligesom og Presterne ved Marielirken, hvilke desuden sloges og hugges indbyrdes uden at ville tage Afløsning af Biskoppen, der dog var den eneste, som havde Magt til at give dem den. Biskoppen bønfaller til Slutning om, at Kongen ei vil lade ham „saa hadelig fordrives“ i hans Alderdom, da han dog har tjent troligen baade Kongens Fader og ham selv ¹⁾).

Biskoppens Klage har ganske vist ikke virket meer end maaskee for Diebliffet lidt større Tilbageholdenhed og Forsigtighed fra Hans Mules og Hans Olafsøns Side. Biskoppens Dom var udentvivel alt fældet, og det varede kun kort, før dette blev Alle aabenbart.

Men det var ikke mod Biskop Anders alene, Hans Mule optraadte paa en fiendelig og krænkende Maade, det var ogsaa mod Erkebiskop Erik, hvem man ganske vist ikke kunde beskylde hverken for Uduelighed, eller Uvirksomhed, eller Mangel paa skyldig Lydighed mod Kongen.

I Begyndelsen af 1517 maa rimeligvis Erkebiskoppen endnu have staaet paa en nogenlunde venkabelig Fod med Kristian. Han laante nemlig da paa sin Kirkes Vegne Kongen en ikke ubetydelig Sum Penge i forgyldt og uforgyldt Sølv, i alt 1600 Lød, og gav tillige en Anvisning paa 200 rindse Gylden. Derfor modtog han imidlertid som Pant, ifølge Kongens eget Tilbud, Helgelands Len. Kongens Skriver, Jens Freyd, udsedte sit Brev for Pengenes Modtagelse i Thronbjæm (Nidaros) den 21de Februar nævnte Aar, og Vidner vare Ridder Nils Henrikson (Gyldenløve), som ved denne Leilighed kaldes Kongens Hovmester i Norge, og Dekanus Olaf Engelbrektsøn ²⁾).

I 1519 viser Erkebiskoppen sig fremdeles som Kongens tro og virksomme Tjener; men da pytter sig hos ham ved Siden heraf en stærk Uvillie mod Magister Hans Mule og Klage over dennes utilbørlige og lov-

¹⁾ Anders Mus's Klage til Kongen, trykt i Danske Mag. IV. 275—281. Beskyldningerne mod Hans Mule og især mod Provsten for uanstændigt Levnet med Svind Kanbegyders Datter, finde ellers Beskyttelse i et Klagebrev til Kongen fra samme Kvindes Søster af 26de Januar 1522. N. Dipl. III. 785.

²⁾ N. Dipl. III. 775.

løse Fremfærd. Om begge Dele oplyser Erkebiskoppens Brev til Kongen fra Nidaros af Høde Martis i det nævnte Aar.

Nogle Bønder af Jamteland havde været inde i Sverige hos Rigsforständeren, Hr. Steen Sture, og havde klaget for denne, at de lede stor Undertrykkelse med Skat og i andre Maader; de bade ham at hjælpe dem i deres Nød. Fogden i Helsingeland lavede sig da, rimeligvis paa Hr. Steens Opfordring til at drage ind i Jamteland med 40 til 50 Mand for at thinge Almuen fra Kong Kristian, medens Lensmanden der, Hr. Olaf Galle, var fraværende. Da Erkebiskoppen fik dette at vide, sendte han i Forening med Hr. Nils Henriksson Olaf Gallés Foged nogle Karle til Undsætning og forsynede dem vel med Penge, at de ei skulde falde Almuen til Byrde; der var nemlig haard Tid i Jamteland ligesom i Thronbhjem. De skreve ogsaa Almuen til, opmuntrede den at blive tro under Norges Krone og advarede dem om hvad Følgen vilde blive, hvis de anderledes gjorde. Da Erkebiskoppens Folk thingede med dem, svarede de vel, lovede at staa fast ved hine og meente, at om der end kom tusind Hofmænd af Sverige, skulde de ikke lade sig tvinge. De lovede og at have sine Speidere ude paa alle Kanter, og hvis Svenskerne kom, vilde de møde „Mand af Huse“ for at modstaa dem. Alligevel kom kort efter de Svenske, to hundrede Mand sterke, ganske uventet ved Nattetid lige midt ind i Landet og til de Gaarde, hvor Erkebiskoppens Mænd laa. Disse vare ikke, efter Løfte, blevene varslede af Bønderne, tværtimod var det en Lensmand af Jamteland, der viste Svenskerne Vej lige til Gaardene, og Erkebiskoppens Mænd vidste ikke af nogen Ufred, før deres egne Vagter saa Fienden ganske nær. Alligevel gjorde de Modstand, og der blev døde og saarede paa begge Sider. Men nu fik de Svenske sat Ild paa Husene, som Erkebiskoppens mændene vare i, og flere af disse bleve dræbte, andre fangne, og kun nogle undkom, der laa i den Gaard, som var længst borte. De Undkomne vilde reise Almuen og gjengælde Svenskerne deres Angreb, før de forlode Landet; men det var umuligt for dem at faa en eneste Mand med sig. Jamterne indvendte nemlig, at om det end nu lykkedes dem at slaa de Svenske, saa vilde disse dog snart komme igjen og stjæle og brænde; medens de nu ikke gjorde Jamterne andet end godt. Uagtet det saaledes ei lykkedes Erkebiskoppens Mænd at faa rejst Bønderne i Jamteland mod de Svenske, sendte de alligevel en Opfordring til disse, at de skulde biev i Landet i tre Dage, „om de vare Hofmænd“. Men herpaa agtede de ikke. De thingede med Almuen om at gaa Hr. Steen til Haande, hvortil en Deel svarede ja, men en Deel ogsaa nei; og dermed forlode de igjen Landet om Morgen for det dagedes.

Alt dette fortæller Erkebiskoppen i sit Brev til Kongen, og raader denne at tilskrive Hr. Olaf Galle, at han strax skal personligen indfinde sig i Jamteland, som er hans Len, og der styrke Almuen som sig bør. Han skal faa Hjælp af Erkebiskoppen og Hr. Nils Henriks-
søn, naar han varsler dem.

Slutningen af samme Brev er derimod rettet paa Hans Mule. Dennes Foged, Peder Verkmeester, siger Erkebiskoppen, opfører sig utilbørligen mod Almuen, helst naar han er drukken, saaledes at deraf gaar et ondt Rygte. Han rider Vønder overende og tramper dem under Hestefødder; han binder dem, uagtet de hyde Dom for sig; han mishandler Kvinder og forfølger dem med Bold; hans Mænd endelig rane St. Olafs Pilegrime og fratage dem hvad St. Olaf tilkommer. Kirkens Frihed frænke de hvor de kunne. Erkebiskoppen ved vel, at saadant ikke er Kongens Billie, men han kan dog ikke andet end underrette ham derom ifølge Almuens Klage. Naar Erkebiskoppen lader Mester Hans det vide, saa bliver han vred. Erkebiskoppen har nu paany tilskrevet ham, at han maa rette sig selv og raade Bod paa de anførte Misligheder, hvilken Vaamindelse han ønsker til Gud, at Hans Mule maatte ville følge ¹⁾).

Angaaende de i dette Brev omtalte Fiendtligheder fra svensk Side i Jamteland, da seer man, at Jamternes Misnøie med den norske Styrelse har givet det første Stød til dem. Hvorvidt de have været fortsatte, ved man ikke. I ethvert Fald har ganske vist Kong Kristians heldige Tog til Sverige i Begyndelsen af 1520 gjort en Ende paa dem, da Steen Sture nu fik andet at tage vare, og desuden strax i Begyndelsen af Krigen, efter det uheldige Slag ved Bogesund, døde af et Saar den 9de Februar.

Erkebiskoppens Klage til Kongen over Hans Mule findes ikke at have fremkaldt noget Skridt fra Kristians Side til at kue Sidstnævntes Dvermod. Tværtom er det rimeligt, at den kun har bidraget til at forbittre Kongens Stemning mod Erkebiskoppen, helst da Hans Mule nu sikkerligen ikke har sparet at sværte denne saa meget som muligt. Det offentlige Rygte gav i det mindste Hans Mules Angivelser især Skylden for Erkebiskop Eriks snart paafølgende Ulykke ²⁾).

Hvad vi hidtil have seet af Erik Walkendorfs Virksomhed gaar næsten ubelukkende i verdslig Retning og lærer os ham at kende mere som en dygtig og virksom Statsmand end som en nidkær Metropolit og Biskop. Ganste har han dog ikke over sine Statsmands-
syer glemt sin geistlige Skyldighed. Metrop ved den her omhandlede Tid var han sysselsat med et Arbejde, som ganske vedkom Kirken, og som, efter det Standpunkt denne endnu indtog, ingenlunde var uvig-

¹⁾ N. Dipl. I. 761—763. ²⁾ Chron. Skib., Scr. r. Dan II. 578.

t. Han var sysselsat med at skaffe den norske Kirke trykte Missaler og Breviarier. Det Missale eller den Messesbog, han odeladet udarbejdede til Brug for den hele norske Kirke ¹⁾, blev trykt i Kjøbenhavn 1519 og Trykningen fuldbendt den 25de Mai dette Aar. Fortællingen oplyser Verkets Hensigt og Tilblivelse. Der var — her det — i hele den nidaroske Provins en følelig Mangel paa Messesbøger. De, som vare for Haanden, vare meget gamle Haandskrifter med usædvanlige, nu ei mere brugelige Bogstaver og derfor svære læselige. Desuden vare de hist og her feilagtige. Flere verdslige og geistlige Præster havde af den Grund ved Gudstjenesten benyttet Merciersbøger, Prædikebrodrenes og Minoriternes Messesbøger (lecturas), medens dog alle Provinsens Sognekirker bør, i det som læses synges i Gudstjenesten, rette sig efter Metropolitankirken. Erkebiskop Erik Walkendorf havde villet raade Bod paa denne Mangel og virkede, at Messen overalt i hans Biskopsdomme og Norges Provins skulde høitideligholdes paa een Maade. Derfor havde han ladet udarbejde et Missale efter den nidaroske Metropolitankirkes Brug ved og gifte Olaf Engelbrektsøn, samme Kirkes Decanus, og Hr. Peter Gurdsons, dens Kantor; og dette havde han overladt Paal Keff, maastricht i Kjøbenhavn, at trykke. For hver Gudsfrygtig, som i Gudstjenesten bruger denne Bog, udloves 40 Dages Indulgens. Breviarium (Breviarium Nidrosiense) er trykt i Paris, ligeledes i 1519. Kirkerne i Norge sees at have, rimelig forskudsvis, bidraget til eller ialt for Missalet, og ved dets Fordeling har Hans Keff, Kantor i Nidaros og juris utriusque baccalaureus, gaaet Erkebiskoppen i Haand ²⁾.

108.

Erkebiskop Eriks Fald og Flugt fra Norge. Han dør i Rom 1522. Forfølgelse af Biskop Anders Mus. Denne resignerer til Fordeel for Hans Mule. Biskop dør af Bergen. Islands Biskopper. Kristian II's Forhold til Kirereformationen i Lybland. Hans Flugt fra sine Riger i 1523.

Imidlertid traf det Uveir, som længe havde truet Erkebiskop Erik Walkendorf fra Kong Kristians Side, stedse nærmere og nærmere og endte med et voldsomt Udbrud. Saaledes har i det mindste Erkebiskoppen selv foreskrevet sig det, og ganske vist ikke uden fuld Grund. Nogen skal have opfatet flere af sine fortroede Embedsmænd paa Er-

¹⁾ Missale pro usu totius regni Norvegie secundum ritum sancte metropolitane nidrosiensis ecclesie. Impr. Hafnie arte magistri Pauli Keff ibidem Canonici 1519, 25 Mai. ²⁾ Hans Kollettering til Erkebiskoppen af 31te October 1520, Thronbjem. N. Dipl. I. 764.

tebiskoppen, at de skulde gjøre ham al den Fortræd, de kunde ¹⁾. I 1520 maa der, efter Erkebiskoppens egen Antydning i et senere Brev, have været en alvorlig Tvist mellem ham og Hans Mule, og den maa paa en eller anden Maade have angaaet Erkebiskoppens Tjeneres Friheder, maaffee med Hensyn til Krigstjeneste eller Krigsfyr. Det var paa den Tid, i Slutningen af 1519, at Kongen sterkt rustede sig til sit svenske Tog, og i den Anledning ogsaa krævede Hjælp af Norge, navnlig af Biskopperne ²⁾. Erkebiskoppen skød sig ind for Kongen og Rigernes Raad med sit aabne Brev, som blev offentlig læst paa Oslo Raadstue, i hvilket han bød Lov og Ret for sig og alle St. Olafs frie Tjenere, at han vilde fuldgjøre for dem alt hvad dem kunde tilfindes at burde gjøre af Kongen samt Danmarks og Norges Raad. Men det hjalp ham, som han selv udtrykker sig, ikke meer end om han havde stude sig ind for Soldanen. Da dette ikke nyttede, tilbød han Hans Mule at ville udlægge for St. Olafs frie Tjenere saa mange Penge, som Hans selv vilde este af dem. Dette vilde dog heller ikke Hans Mule gaa ind paa; thi havde han gjort det, da havde han ikke opnaaet hvad han egentlig medede paa, nemlig at krænke Kirkens Frihed. Hvad saa Erkebiskoppen tilbød ham, saa hjalp det ikke; thi han vilde, paa Sigbrits Bud, endelig være i Trette med Erkebiskoppen ³⁾. Jørgen Hansson i Bergen var ikke bedre stemt. En samtidig Krønikeskriver fortæller endog, at Kongen ved Jørgen Hansson havde tilstelt det saa, at Erkebiskoppen, under Paaskud af en Raadsforsamling med flere af Norges Embedsmænd, skulde loffes til Bergen; men saasnart han var kommen did, skulde han gribes, puttes i en Sæk og kastes i Havet. Uagtet dette Anslag, heber det, var udfastet i al Hemmelighed, blev det dog Erkebiskoppen aabenbaret, da han allerede var tilføs paa Veien til Bergen, og fremkaldte den Beslutning hos ham, at flygte til Udlandet paa det samme Skib, der skulde bringe ham til Bergen ⁴⁾. Denne Fortælling er dog ganske vist ikke paalidelig; i ethvert Fald er noget urigtigt i den. Erkebiskoppen selv nævner intet herom i sine senere Klagemaal, der forøvrigt ere bittere nok. Han fremstiller sin Reise til Udlandet paa en anden Maade, som sikkerligen maa være den rigtige, eller i alle Fald komme Sandheden nærmere. Han og hans — siger han — havde i lang Tid lidt Forfølgelse, Vold og Krænkelser af Kongens

¹⁾ Hvittf. Kr. II. u. 1521.

²⁾ Erkebiskoppen var sat for 200 Karle, Biskoppen af Oslo for 80, B. i Hamar for 40, B. i Stavanger for 40, B. i Bergen for 60, Provsten sammesteds for 8, Bergens By for 60 o. s. v. *Behem. Kr. II. Hift. II. 121.*

³⁾ Saalebes udlader denne sig i sin Klageskrivelse til Raadet af 13de Februar 1522, og han nævner som Tiden for denne Tvist: „nu to Aar forlebne“, altsaa Tiden omkring 1520

⁴⁾ Chron. Skib., Ser.

r. Dan. II. 572—573.

gder og Embedsmænd i Norge, og disse havde aabenbare ladet sig lyde med, at de til denne Fremfærd havde Kongens særlige Befaling, sa til at gaa end videre. Dette havde, som rimeligt var, det Erkebiskopen og ladet ham føle sin Stilling farlig; og han vde derfor taget det Raad at fare til Danmark for der selv at omme efter Sandheden. Men Storm og Uveir drev hans Skib, en Baad, Segl og Styrmand, til den hollandske Kyst og til Amsterdam ¹⁾).

Den 16de Mai 1521 var Erif Balkendorf endnu i Throndhjem, han her udsedte en Kvittering til sin Official, Defanus og Magister Olaf Engelbrettsøn, for rigtigt Regnskab i al den Tid, han havde været Erkebiskoppens Opbørsler under Hænde ²⁾). Dette synes at være : Slags Hentydning fra Erkebiskoppens Side paa en forestaaende telse og en forventet længer Fraværelse fra hans Stol, uden at an dog kan slutte sig til Rejsens Maal. Sikkert er det, at Erkebiskoppen kom til Holland og til Amsterdam, hvad enten nu dette er et ufrivillig, som han selv paastod, eller ifølge forud lagt Plan, om hans Fiender utvivlsomt have foregivet, og Kongen selv troet. Men for hans Afreise fra Throndhjem kjender man ei sikkert, men kan seer af hans egen Fortælling, at han var kommen til Amsterdam den 23de Juni ³⁾).

Ved samme Tid, i Slutningen af Juni, havde Kong Kristian traadt en Reise til Nederlandene for nogle Underhandlingers Skyld med Keiser Karl V. Kongen opholdt sig der paa forskjellige Steder Juli og August Maaneder, men var tilbage igjen i Danmark før, og maafte en god Stund før, Midten af September ⁴⁾). Da Erkebiskoppen nu ved sin Komme til Amsterdam hørte, at Kong Kristian var ventende did, saa besluttede han der at opbie ham. Kongen kom ogsaa ukjendt med saa Folk en Aften sildig; og nogle Timer efter, ved Midnats Tid, sendte han Bud til Byens Borgermester og Vrigighed og bad om Hjælp til at anholde og gribe Erkebiskoppen. Vrigigheden svarede imidlertid, at dette ikke lod sig gjøre mod en Geistlig; og Kongen maatte med dette Svar lade sig nøie, uagtet han lovede at forsøge. Paagribelsen haade for Pave og Keiser, og skyldte Erkebiskoppen for at være rømt fra Norge, efterat have ranet sin Domkirke for sit dens Guld og Sølv og alle dens Kostbarheder. Erkebiskoppen iastaar at kunne bevise, at det var Kongens Agt at dræbe ham den samme Nat, om han havde seet sin Velighed dertil; og han seer i

¹⁾ Erif Balkendorfs Brev af 28de August 1521 hos Hvitfeldt. ²⁾ N. Dipl. I. 765. ³⁾ Erkebiskoppens Brev af 13de Februar 1522, N. Dipl. I. 768.

⁴⁾ Hvilket kan sees af Breves Dateringer i Regesta diplom. hist. dan. under 1521.

denne Efterstræbelse et Forsøg paa at fuldbyrde de Trubler, som Sigbrit og den nu afdøde Dyveke havde udstødt mod ham for flere Aar siden¹⁾. Han tilføier, at Sigbrit fra den Tid af aldrig kalder ham andet end: Luv, Skjelm, Forræder og Morder, skjønt Gud ved, at han er uskyldig i alle de uærlige Sager, hun tillægger ham.

Om hele denne Kong Kristians Afsærd fortæller Erkebiskoppen udførligen i et Brev af 28de August 1521, hvilket han fra Utrecht tilstillede det danske Rigsraad, og hvori han bitterlig klager over den Køn, han nu faar til Gjengjæld for tro Tjeneste og mange Opoffelser. Han fremhæver især de Beføstninger han har gjort for Kongens Skyld i de tre Aar 1513, 1514 og 1515, da han har maattet gjøre en Gjæld i Bergen paa 7000 Berger-Gylden, hos Poppierne i Amsterdam paa meer end 1100 rinske Gylden og hos Kongen 1000 rinske Gylden, hvilket Alt han siden har afbetalt. Under Forhandlingerne mellem Kongen og ham i Amsterdam, fortæller han videre, skjød han sig i Nette for Paven eller Keiseren. Herom vilde dog Kongen intet høre, men fordrede Borgen af ham for, at han ingensteds skulde søge sin Ret uden i Kjøbenhavn, for Kongen og Danmark og Norges Raad. Denne Fordring afviste Erkebiskoppen, da han frygtede, at i saa Tilfælde Kongen vilde optræde baade som Sagsøger og Dommer. Han svarede, at hans Dommer ei fandtes der, og negtede følgerig at stille den forlangte Borgen. Erkebiskoppen beder nu Raadet tilskrive ham, om det har nogen særlig Befaling fra Paven til at dømme ham og hans Sag, og om det isaafald troste sig til at skaffe ham og hans fuldkommen Sikkerhed. Han vil nemlig da gjerne møde dem til beleilig Tid og Sted, og vil altid villig indfinde sig for sine tilbørlige Dommere at gjøre Lov og Ret i de Sager, for hvilke han med Nette tiltales; men da maa Raadet ogsaa give ham sit fri Reidebrev ved Siden af det, Kongen har lovet ham, naar han søger sin Ret, og Raadet maa vel betænke, om det kan staa inde for, at Kongens Reide vil blive ham og hans Tjenere holdent. Herpaa beder han om Raadets Svar²⁾.

Kristian var, som man let seer, før sin Komme til Amsterdam underrettet om Erkebiskoppens Ophold der, og han har allerede en god Stund før det nys omtalte Sammenstød gjort sig Umag for at opdrive Beviser for, at Erkebiskoppen havde gjort sig skyldig i Underflaet og Forræderi, ved nemlig først at tilvende sig sin Kirkes Guds og derpaa flygte til Udlandet uden Kongens Samtykke og Vidende. Saadanne Beviser lyffedes det ham dog ikke at tilveiebringe. Han havde om den Sag skrevet til Throndhjem baade til Hofmesteren, Hr. Nils Henriksson, og til Kirkens Kapitel; men han fik fra begge et Svar som var til Erkebiskop-

¹⁾ S. o. f. II. 623.   ²⁾ Brevet hos Gultfeldt u. 1521.

vens Fordeel, og som lod Kongen forstaa, at baade Kirkens Gods var i sin fuldkomne Orden, og at man intet andet vidste, end at Erkebiskoppens Reise virkelig havde gjældt Danmark. Defanus's og Kapitelets Svar er af 24de August 1521. Man har paa Kongens Opfordring, heber det her, efterseet Fortegnelsen over Nidaros Kirkes Menodier, som vare ved Kirken, da Erkebiskop Eric kom til den, og ved Mansagning fundet dem ikke alene usforrykte, men meget mere forbedrede og formerede. Ligeledes havde de fundet alt Inventarium tilstede i Erkebiskopsgaarden, og desforuden har Erkebiskoppen leveret tvende af Kapitelets Medlemmer en Sum Penge i Sølvs og Kobber for dermed at lønne Stenhuggerne og forbedre Kirken under Erkebiskoppens Fraværelse paa Reisen til Danmark. Og forstode de ei, lægges til, andet end at det paa den Tid var Erkebiskoppens fulde Agt og Mening at reise til Danmark til Kongen, skjønt de nu af dens Brev see, at han er kommen til Holland ¹⁾. — Herfra fik saaledes Kongen ingen Støtte for sin Anklage.

Erkebiskop Eric fik imidlertid kun lidet trøstelige Efterretninger hjemme fra. Jørgen Hansson i Bergen tog Erkebiskoppens Indtægter der under sig og forhød hans Ombudsmand og alle Andre, under Livs og Guds Fortabelse, at sende ham Penge eller skrive ham et Ord til. Sigbrit forfulgte derhos hans Folk, der kom til Danmark, og fratog dem alt hans Gods, som om han havde været en Udaadsmænd. Da dette spurgtes til Ultekt, hvor Erkebiskoppen opholdt sig, saa raadede ham Alle forstandige Mænd, lærde og læge, at drage til Paven og oplyse denne om sin Stilling. Dog dvælede han endnu i Ultekt indtil den 10de November for at afvente det danske Raads Svar paa hans Skrivelse af 28de August. Men da dette ikke kom, gav han sig paa Veien til Rom, og kom did efter en, især for en gammel og sygelig Mand, hoist uoisommelig Reise i Begyndelsen af (omkring 2den) Februar 1522. Kort efter, den 9de Februar, modtog han endelig den ventede Svarskrivelse fra Danmarks og Norges Rigers Raad, eller rettere fra fem Raadsmedlemmer, nemlig Biskopperne Lage Urne af Roskilde og Anders Mus af Oslo, samt Electus til Lund og to Riddere.

Dette Svar var givet i Kjøbenhavn den 13de November 1521; men man seer, at det ingenlunde har tilfredsstillet Erkebiskoppen. Det fremkaldte kun en ny Klageskrivelse fra ham til Danmarks Riges Raad af 13de Februar 1522. I denne meddeler han først de ovenanførte Efterretninger om Jørgen Hanssens og Sigbrits Afsærd og om sin Reise fra Ultekt til Rom; og derpaa gennemgaar han Raa-

¹⁾ Behrmann Kr. II. Hift. II. 151—154.

dets Brev Punkt for Punkt med Tilføielse af nye Anteposter mod sine Fiender:

Naadet har, heder det, underrettet Kongen om Erkebiskoppens Skrivelse og drevet dennes Sag hos ham paa bedste Maade, saaledes at Erkebiskoppen vil komme i sin gamle Yndest igjen hos Kristian, naar hans Uskyldighed kommer for Dagen. I denne Anledning ytrer Erkebiskoppen, at han derfor vilde takke Kongen; men han tilføier, at han ei heller ved at have andet forfjænt. Han erkjender, at Kongen i sin Tid skrev for ham til Rom i Anledning af Erkebiskopsdommet i Nidaros, og at Kongen ligeledes understøttede ham med Penge til at erholde Paven's Stadfæstelse; men han skyder til Gud og Kongen, om han selv havde begjæret dette, eller om han stod derimod. Han forudsagde dengang Kongen, hvad siden er hendet ham for Kirkens Frihed, og han fik da et og andet Løfte, siger han ironisk, som nu holdes ham. — De skreve, at ingen kunde have staaet paa en bedre Fod med Kongen end han. Med Hensyn dertil forklarer han, hvorledes det var tilgaaet med hans Skrivelse til Kongen om Dyvete¹⁾, og beraaber sig paa Paven (Adrian VI), som dengang var Keiserens Kansler og Tolk, at Skrivelsen var skreven paa Keiserens Begjæring. Men denne Skrivelse var ikke Sigbrit og hendes Datter behagelig, og derfor havde de lovet ham meget Dndt, hvoraf noget alt var ham vederfæret, medens Andet maastee endnu forestod, om det gik efter Sigbrits Villie. — De have opfordret Erkebiskoppen til at søge sin Ret for Danmark og Norges Raad. Dette, svarer han, havde han gjerne gjort, om han havde faaet deres Skrivelse i Tide, og om de havde givet ham tilkjende, hvorvidt de havde nogen særlig Fuldmagt af Paven til at dømme over ham og hans Sager. De vide selv vel, at de ikke ere hans Dominere. — De skrive, at han ei havde behovet at frygte nogen Fare af Sigbrit og hendes Parti. Hertil svarer han: „Jo kjære Venner; jeg frygter, at hun ved meer end hun burde vide efter Christenretten. Thi hun siger aabenbarligen, ihvofom det end hører, at min Herre (Kongen) skal intet andet gjøre end det, hun vil have; og vilde han end, da skulde han ingen Magt have dertil, al den Stund hun er hans Raade paa 10 Mile nær. Og desværre det er vel ligt til, at saa er i Sandhed. I maa og vide, at hun nu skylder mig og ingen anden paa Jorden for sin Datters Død, hvis Sjæl Gud naade; Gud ved min Uskyldighed deri! Hun siger det skal koste mit Liv og Skjæmme's ikke ved at forsikre, at min Herre har lovet hende det. Det samme underrettede ogsaa hendes Broder, Hermen Billiensen, mig om, Loverdagen næst før St. Hans Dag (den 23de Juni), i Pompeii Hus i Amsterdam, og det saa grovt, at jeg maatte tage derpaa, om

¹⁾ S. o. f. II. 623.

eg ikke ellers havde forstaaet det. Men hendes Søster der sammetseds lod mig intet meer forstaa, end at hun sagde paa Tydsk: „min Søster vil have eder i Taarnet, og hun vil have eder dræbt“, og purgte mig om jeg ikke end havde været fangen. Derfor skal det ske undre Eder, at jeg frygter hendes Ondskab, efterdi min Herres Raade selv frygter hende og ei tør eller vil sige hende imod; men hvad hun vil have frem, det har Fremgang. Det er desværre alt for sandt og snart hver Mand vitterligt“. — De skrive, at Uskyldigheden er altid sikker. Desværre, svarer han, det Mobsatte er Sandhed, „især der hvor Mester Didrik Slaghek, Sigbrit, Mester Hans Mule og deres Parti raader, der nyder man hverken Lov eller Ret“; og han anfører til Bevis herpaa sin Forhandling med Hans Mule, „nu to Aar forledue“ (i 1520?) ¹⁾. Men nu da baade dennes og Erkebiskoppens Dommere ere her i Rom, og Erkebiskoppen er did kommen, vil han søge sin Ret for sin tilbørlige Dommer. Da Erkebiskoppen i sin Tid skrev Kongen til og klagede over, at Hans Mule forfulgte den hellige Kirke og frænkede dens Frihed, da skrev Kongen ham til igjen, at hvor det skede, da var det hverken med Kongens Billie eller Vidende. Dette Kongens Brev har Erkebiskoppen hos sig i Rom, og alle de Kardinaler, som have hørt det læse, sige, at Kongen har skrevet det som en kristen Fyrste; „hans Raade er dydig og god nok, naar han har gode Raadgivere“. — De skrive fremdeles, at de ei tvivle paa, at han jo alvorligen vil betænke sit eget Bedste og sin Domkirkes Belfærd, at den og dens Ejendele og Friheder ikke skal lide ved hans Fraværelse. Erkebiskoppen kalder Gud og hver brav Mand til Vitne paa, at han aldrig i sine Dage vilde sin Domkirkes Skade. Havde han end forbrugt meget af dens Indtægt i Kongens Tjeneste indenlands og udenlands, og havde han end lidt for Skade af Kongens Fiender, de Svenske, da ved Gud, at han gjorde, hvad han gjorde, i den Agt, at hans Domkirke og han skulde nyde godt deraf. Men den hellige Kirke og dens Tjenere have hverken nydt Fred eller Frihed, siden Mester Hans Mule først fik Befaling paa Akershus, hvilket Gud ved var ham storligen imod. Han vil, efter deres Raad, vide sin Domkirkes Bedste i den og i alle andre Maader efter Pavenes Bestemmelser. Det er ingen meer imod end Erkebiskoppen selv, at han ei kan være i Fred ved sin Kirke; og den bør heller ikke med Rette lide ved hans Fraværelse. Steer det alligevel, saa sætter han dette, som al anden Uret, Stam og Overlast, ham er tilføiet af Kongens Embedsmænd og andre flere, og endnu dagligen tilføies, aldeles i Guds og Pavenes Haand ²⁾.

1) S. o. f. II. 632.

2) N. Dipl. I. 766—769.

Dette Erkebiskoppens Brev maa vække den Formodning, at Kristian selv har lagt de Raadsmedlemmer, som skrev til Erkebiskoppen fra Kjøbenhavn den 13de November, Ordene i Pennen; hvad enten han nu virkelig, under et Dieblits bedre Følelser, har tænkt sig en Udsøning med sin fordums Yndling mulig og ønskelig, eller han blot har hykket Forsjønighed for at lokke Erkebiskoppen bort fra hans Fætre, men for Kongen farlige, Tilflugt i Nederlandene, hjem i Sigbrits og hendes Venners Ror, eller i det mindste afholde ham fra at drage til Rom. Erkebiskoppens Brev giver forresten et godt Indblik i Kong Kristians Forhold til Sigbrit og hendes Tilhængere. Han lod sig ganske lede af dem, undertiden, som det synes, næsten mod bedre Si-dende og Billie. Man seer, at Erik Walkendorf, som saa mange andre Samtidige, har troet, eller i alle Fald givet sig Mine af at tro, at Sigbrits uindstrænkede Herredømme over Kongen ikke lod sig forklare uden ved Trolddom.

Erik Walkendorfs Komme til Rom indtraf ellers paa en for ham ganske heldig Tid. Pave Leo X var nys død, den 1ste December 1521, og til hans Eftermand var den 9de Januar 1522 udvalgt Adrianus VI, en velmenende, retsaffæren Mand, der understøttedes af Keiser Karl V, hvis Lærer han havde været, og som desuden personlig kjendte Erik Walkendorf fra dennes Ophold i Nederlandene i 1515. At Kongens Venner ogsaa have frygtet Erkebiskoppens Virksomhed i Rom, viser den Ængstlighed hvormed de melde sin Hjem-hans Reise og Komme dithen. Herolden Hans Jutland gav uden tvivl Kongen, i et Brev fra Flensborg af 22de Januar 1522, den første Efterretning om Erkebiskoppens Ankomst til Lombardiet¹⁾. Siden giver Kongens Advokat i Rom, Nikolaus Petersøn, ham noiere Underretning i et Brev af næstfølgende 22de Marts. Erkebiskoppen af Thronbjæm, siger han, er kommen til Rom og ligger til Herberg hos den hvide Munk (Præmonstratenfer), der før var Provst i Børglum. Nikolaus har talt med ham, men har endnu ei ret Rede paa, hvad hans Hensigt er. Han tror, at han vil i Færd med Hans Mule, for hvem Brevskriveren intet kan udrette, før Paven kommer. Han beder Kongen give ham Forholdsregler med Hensyn til Erkebiskoppen snarest muligt. Thi heller ikke denne kan gjøre noget før Paven kommer²⁾.

Sagen var at Pave Adrianus var fraværende i Spanien, da han blev valgt, og kom først til Rom den 29de August 1522. Imidlertid maatte Erik Walkendorf hjælpe sig frem saa godt han kunde og skaffe sig de nødvendige Penge ved Laan. Man finder, at han den 6te April 1522 har udstedt Gjældsbevis for 200 rindse Gylden til The-

¹⁾ Behrmann Kr. II. S. 151.

²⁾ Behrmann st. 152.

vorst Jegerer, Dekanus af Kleve¹⁾. Fra Norge og fra sin Stol fik han ganske vist Ildet eller intet; thi den Kilde havde, som før er sagt, Jørgen Hanssøn i Bergen stoppet for ham. Jørgen Hanssøn havde, smelligvis allerede i 1521, forespurgt sig hos Kongen, hvorledes han skulde handle med „den Erkebiskoppens Rente, som Thronbhjemts Domstol tilkommer“. Derpaa havde Kongen endnu ikke den 17de Mars 1522 givet ham noget Svar. Han skrev da under nævnte Dag til Kongen til fra Daahus og raade ham at befale Dekanus og Capitel i Thronbhjem at opbære hin Rente og gjøre den i Penge i Bergen eller andensteds med Kongens Embedsmænds Raad og holde Pengene tilstede, indtil Kongen kan gjøre en anden Skik derpaa. Han skrev og befale dem at lade gjøre Jørgen Hanssøn godt Regnskab for hvad Erkebiskoppens Fogeder hidtil have opbaaret af de Len, han havde af Kongen paa Kronens Vegne, og tillige overgive Jørgen eller hans fuldmægtige Bartsøhus Slot med alle de andre Len tilligemed det Sølv, Penge eller Andet, de deraf have modtaget. Et saadant Brev sendte Kongen med det allerførste stikke ham; „thi han kan aldrig tage saa Vare i Bergen, at de jo alligevel kunne faa sendt Erkebiskoppen noget til Tydskland i Guld og Penge, om de ville det“²⁾. Erkebiskoppens Stilling i Rom har saaledes uden tvivl været fortrykt nok.

Hvilke nu end Erik Walkendorfs Planer have været, som skulde drives, naar Pave Adrianus var kommen til Rom, saa affares de alle ved Erkebiskoppens snart paafølgende Død. Denne indtraf i Rom den 2de November 1522. Han havde dengang været Erkebiskop i 12 Aar og 3 Maaneder³⁾. Erik Walkendorf var ganske vist for sin Tid en ualmindelig og mærkelig Personlighed. Skjønt Ublænding i Norge viste han dog, som vi have seet, baade i geistlig og verdslig Hensende Ridfærhed i sit Kalb. At det Verdslige indtog Hovedrummet i hans Virksomhed, — det er en Bebreidelse, som han maa dele med Mængden af sine Formænd paa Nidaros's Stol og med Mængden af sin Samtids Biskopper. Man kan maastee ogsaa bebreide ham, at han forliden opretholdt det norske Raads Myndighed, baade ligeoverfor det danske Rigsraad, idet han nærede en dansk Adelsmands Ansættelse og Fordomme, — og ligeoverfor Kongedømmet, idet han rakte Kristian Haanden til at erhverve sig en saagodtsom uindskrænket Styrelse i Norge i det Verdslige. Men Norges Raad havde dengang, maa man vel besvære tilstaa, ved en lang Rigeegylbigbed, saagodtsom forspildt sin egen og National selvstændighedens Sag; og Norges

1) N. Dipl. III. 787.   2) N. Dipl. III. 785—786.   3) Scr. r. Dan. VI. 617. At han døde i Rom, og ikke i Amsterdam, som nogle have sagt (Sinn Joh. II. 343), er vist, baade ifølge ovenansførte Sted og ifølge Estermandens Bølgebrev, N. Dipl. I. 772.

Almenhed var ved sin Stilling saa at sige henvist til et kraftigt Kongedømme som til sin nærmeste Nødhjælp. Man kan endelig bebrejde ham, at han, meer end en Prestemand egnede, søgte at sole sig i Hofglansens og Kongehoihedens Straaler. Men herfor fik han ogsaa haardt bøde. Havde han i sine tidligere Dage bygget meer end tilbørligt paa Kongeyndest, saa fik han i sin Alderdom tilgavns følt hin Grundvolds Ustabighed.

Førfølgelsen mod Biskop Anders Mus af Oslo var, som vi ovenfor have seet, begyndt samtidig med, om ikke før, Førfølgelsen mod Erkebiskop Eric; men den første af disse Prælater vækker mindre Medfølelse end den sidste, fordi der ved hin hester sig den stærkeste Førfølgelse om Uduelighed og Ustikkethed for hans vigtige Kald ¹⁾. Vi have seet, hvorledes Biskop Anders i 1516 og 1517 blev plaget og tirret af Magister Hans Mule, Hovedsmanden paa Akerøhus, der selv havde Oslo rige Biskopsdømme i Sigte. Denne Lykkesøgen Maal var at drive Biskoppen til en Fratrædelse, og for at fremkaldte en saadan, synes han ikke at have været nøieseende med Midlerne, navnlig ikke at have styet at anvende Trudsler. En Omstændighed, som forøvrigt betydelig maa have kommet ham til Hjælp, var den, at Biskopsdømmets Prestestab ikke var synderlig tilfreds med sin Biskop. Hvor længe man har arbejdet med Biskop Anders for at faa ham til at fratræde, er ikke sikkert, ligesaa lidt som naar hans Fratrædelse først aabenlyst er bleven bragt paa Bane, og under hvilke Paaskud. Udentvivl har han en god Stund stampet imod, og, da han mærkede, at man trængte fast ind paa ham, forsøgt hvad en personlig Henvendelse til Kongen kunde hjælpe. Thi det maa have været i det Niemed han mod Slutningen af 1521 var i Kjøbenhavn, muligens ved et der afholdt Raadsmøde, og sandsynligvis har det været for at vinde Kongen, han har gaaet dennes Erinde ved at deeltage i Udfærdigelsen af det før omtalte Brev af 13de November til Eric Walfendorf. Men har det end saa forholdt sig, er det dog vist, at al hans Føielighed intet hjalp ham. Thi endnu inden Aarets Udgang, seer man, har han maattet indgaa paa Resignationen, endogsom det lader, i Kongens og flere Herrerens Dørvær, rimeligvis i Kjøbenhavn, og derom udstede sit beseglede Brev ²⁾. Det hed sig naturligtvis i Brevet, at Anders Mus her havde handlet „frivilligen, upaavirket af Trudsel eller nogen Slags Følfølgelse, — efter egen Billie, Samtykke og Forlangende“. Men anderledes løb Fortællingen i Folkemunde, hvilket man kan slutte af den førnævnte samtidige Kronistfærders Ord — der forresten ikke er Biskop Anders god —, naar han siger, at Hans Mule drev ham til at fratræde ved Trudsler paa Ki-

¹⁾ S. o. f. II. 627. ²⁾ Brev af 29de September 1522. N. Dipl. I. 770, 771.

ret¹⁾; og det samme forsikrede siden efter Anders Mus selv, da han ønskede at faa sin Biskopsstol igjen: at han havde resigneret af Frygt for Døden²⁾. Ved sin Fratrædelse glemte dog ikke Biskoppen at føre sine Betingelser, hvilke vare efter Omstændighederne ganske forveelagtige. I Norge synes han at have forbeholdt sig til Underholdning en Deel af Biskopsstolens Gods, blandt andet Gaarden Teige ved Tunsberg, og i Danmark blev han forlenet med Vesterviks Kloster i Jylland. Han vedblev at føre Titel af Oslo's Biskop, eller ogsaa Biskop af Teige (episcopus Tegensis), og overlevede, som vi skulle see, i mange Aar sin seirende Medbeiler.

Anders Muses Resignation var formet som gjort til Fordeel for Hans Mule; og derved var denne, naar Kongens Samtykke fulgte, hvorom i dette Tilfælde ei kunde tvivles, i Virkeligheden allerede besiddet til Oslo Biskopsstol. Ikke desto mindre seer man, at Oslo Kapitel ved formelig Valg har faaret ham, at Biskop Anders med Elegt og Venner har været skriftlig varslet til at være derved tilstede, samt at han da har gjentaget sit Samtykke til hvad der var skeet. Han overgav derpaa i egen Person Gaarden og Biskopsdømmet til Magister Hans³⁾.

Alt dette skulde nu synes at være Betyggelse nok. Men Biskop Anders maa dog meget snart have forsøgt Indsigelser. Thi noget saadant maa forudsættes som Anledning til det Skridt, som fra Hans Mules Side gjordes længer ude i 1522. Den nye Electus og Kapitlet indfaldte nemlig til Oslo atten af Biskopsdømmets Provster og Sogneprester for at handle med dem om den i 1521 foregaaende Resignation og det derpaa følgende Valg. For de samlede Geistlige blev den 29de September fremlagt de hine Handlinger vedkommende Breve og Beviser, og de Forsamlede gavede Erklæring, at de fandt alt rigtig tilgaaet: Resignationen frivillig, Kapitlets Valg kanonisk og uden Indsigelse, og Biskopsgaarden samt Biskopsdømmet overgivet af den Fratrædende personlig til den Tiltrædende. De erklærede derpaa Alle, at de endrægtigen vilde holde og lade staa ved Magt hvad Kapitlet i førnævnte Sager havde gjort, og stadfæste det paa sin gode Ære og Tro med oprakte Hænder. De tilføiede, at de aldrig efter den Tid vilde erkjende Biskop Anders for Prælat til Oslo Domkirke, saameget mindre som han i lang Tid havde forset sig mod Kirken i utallige Maader og gjort den og Stolen stor Skade, „som vittentligt er“. Alle de Punkter og Artikler, som Kapitlet har opsat mod nævnte Biskop, erkjende de Forsamlede for sande; „thi han har nange af os og Andre ulovligen besattet og besværet i mange Maader

¹⁾ „motu mortis“ Chron. Skib. Scr. r. Dan. II. 577. ²⁾ Brev af 11te Aug. 1523. N. Dipl. III 789. ³⁾ Br. af 29de September 1522. N. Dipl. I. 770, 771.

der". Kan ikke de Overenskomster og Breve holdes, som ere gjorte mellem Electus og Biskop Anders baade i Kongens og andre gode Mænds Overvær, og skal Kirken fremdeles lide Skade og Fordærv for Biskoppens Vulber og Klammeri, da vilde de Forsamlede selv, med Kapitelet, fare personligen til Kongen og alle Danmarks Prælater og Herrer og der klage over den Skade, Biskop Anders i sin Styrelses Tid har gjort. De vilde ingen anden Herre og Prælat have end Mester Hans Mule; med ham vilde de leve og dø. Han er nemlig, som de mærke, og vil fremdeles blive Kirken nyttig baade med Bygning paa Domkirken og Biskopsgaarden og med Gudstjenestens Opretholdelse. — Over hele denne Forhandling blev et Brev opsat den samme Dag, den 29de September 1522, og beseglet af alle de tilstedeværende Præster ¹⁾

Man faar af denne Erklæring det Indtryk, at de virkelige Aarsager mod Biskop Anders's Embedsførelse hverken have været saa eller vigtige, og man maa naturligvis tænke sig, at Hans Mule og dennes Venner ingenlunde have tilsløret dem. Anders Mus har nu, som det lader, for det første fundet det tjenligt at tie stille. Men vi vilde faa see, at han derfor ikke havde opgivet for bestandig Tanken om at faa sit Biskopsdømme tilbage. Det fortjener ellers at lægges Mærke til, at der ingeninde i Anders Mus's Sag, ligesaa lidet som i Erik Walkendorfs, er Tale om Norges Raad særskilt, eller om dets Indblanding i hine tvende dets Medlemmers Anliggender, men kun om Danmarks og Norges Raad som et samlet Heelt, eller endog om Danmarks Riges Raad alene, skjønt der handlede om norske Biskopper og norske Biskopsstole. Man sees heraf, som af meget andet, hvorledes det norske Raad under Kristian II var nedsinket til en Ubetydelighed, og hvorledes det, forsaavidt nogen Myndighed end kunde være det levnet, maatte øve denne under Skikkelsen af et underordnet Tilhang til det danske.

Biskop Andor af Bergen ²⁾ var tilligemed Provsten til Apostelkirken, Magister Kristiern Pedersen, i Aarene 1521 og 1522 meget sysselsat med de Uroligheder, som da fandt Sted, mellem Hansfeaterne paa Bryggen i Bergen og Kongens Embedsmand, Jørgen Hansson. Biskoppen stillede sig heri, saavidt skjønnes, ganske paa denne sidste Side og optraadte virksomt som Mægler mellem de Stridende ³⁾. Men alligevel skal heller ikke denne Biskop have gaaet fri for Kong Kristians Unåde ⁴⁾, og ifkun hans Død skal have hindret Kongen fra at lade og faa ham føle sin Brede. Andor døde i Begyndelsen af Juni Maaaned

¹⁾ R. Dipl. I. 770—772. ²⁾ Fra 1506 s. o. f. II. 608. ³⁾ Brev angaaende denne Tvist af 12te August 1521, Dan. Mag. IV. 344—349, og af 24de Mai 1522, R. Dipl. II. 788. ⁴⁾ Chron. Skib. Scr. r. Dan. II. 573.

(den 1ste eller 3die) 1522. Da hans dødelige Afgang ved tvende Udsendinge af Bergens Kapitel blev Kongen forkyndt, skal denne have udbrudt: „Ja saa! er han død! ellers havde vi en Gaas upluffet med ham“ ¹⁾.

Hvad de tvende øvrige norske Biskopper angaar, Magnus af Hamar og Høskold af Stavanger, da tales rigtignok ingensteds om nogen særlig Forfølgelse mod dem fra Kongens eller dennes Embedsmænds Side; men det paa Kirken hvilende almindelige Tryk under Kristians Forberedelser til sit svenske Tog fik dog ogsaa de føle. Man har et Brev af Biskop Høskold, givet i Stavanger den 25de Juli 1521, hvorved han fremsender til Kongen 100 Rod Sølv og 40 rinstke Sølven, idet han beder Kongen at tage Hensyn til deres „fattige Udygghed og tilbørlige Tjeneste“. Biskopsdommen er, siger han, saaledes gaaet til agters ved svær Pestilens og Død, at mange Gaarde ligge nu øde, som før vare byggede, og Indtægten derved er meget aftaget. Han ønsker til Gud, at han maatte kunne opfylde Kongens Fordringer paa lovlig Tid, og ubbeder sig til Slutning nogle Friheder og nogle Vernebreve for sin Kirke, sig selv og sine Tjenere ²⁾.

Den Hans Dlafsson, som vi have seet i 1516 som Provst til Marielirken i Oslo og Norges Kansler, og i 1517 at hjælpe Hans Mule i hans Optøier mod Biskop Anders Mus, nævnes neppe i Provste- eller Kansler-Embedet efter 1518 ³⁾. Derimod nævnes fra 11te Januar 1521 Mattis Hvøru, hvoraf eller Hvarfe som Indehaver af begge Embeder ⁴⁾, og han beholdt dem i flere Aar.

Biskop Stefan Jonsøn af Skaalholt ⁵⁾ døde den 30te November 1519. Det var en lærd og driftig Biskop, der vel passede sin Stols Anliggender baade i det Aandelige og Verdslige. Han var, hvad der paa den Tid just ikke var meget almindeligt hos de høiere Geistlige, en Mand af rene Seder, der selv levede i klosterlig Strengthed, og holdt over Sedeligheden hos sine Undergivne, saameget som Tidens Fordærvelse tillod. Han holdt Skolen ved sin Kathedralkirke vel ved Magt og sørgede for at skaffe den en dygtig Forstander. For sin Kirkes Bygning var han virksom og forsømte ikke dens Gods. Han efterlod derfor sin Stol rig og anseet ⁶⁾. Paa den Tid var Dgmunnd Paalsøn Abbed i Bids. Han havde studeret i Udlandet, i England og Nederlendene, men erhvervede sig intet Ny for Lærdom; derimod var han anseet som en virksom og forretningsdygtig Mand. Han blev viet til Prest i 1499 og blev senere Prest til Breidabotstad,

¹⁾ Not. Smf. I. 8, Not. 3, est. Edvardsson og Absalon Pedersøn. ²⁾ N. Dipl. III. 783. ³⁾ Langes Klh. 2den Udg. 399. ⁴⁾ N. Dipl. II. 785; Langes Klh. I. c. ⁵⁾ Fra 1491, s. o. f. II. 585. ⁶⁾ Finn Joh. II. 491—521, Geopol. Aarb. p. 3. c. 5, 31, 42.

fra hvilken Stilling han i 1515 hævedes til Abbedverdigheben. Biskop Stefan anbefalede denne Dgmund Paals søn til sin Eftermand fort for sin Død, og han blev virkelig i 1520 eenstemmig valgt paa Althinget af Skaalhøls Stols Geistlighed. Han vilde samme Aar drage til Norge for at erhverve sin Stadfæstelse, men drevs af Storm og Uveir under Grønlands Kyst og naaede med Livsfare igjen tilbage til Island, hvor han nu nødtes til at forblive Vinteren over. Tidlig om Sommeren 1521 for han paany affted og kom dennegang lykkelig til Norge. Men Erkebiskop Erik Walkendorf traf han ikke, thi denne var just dragen til Nederlandene. Han kunde saaledes ikke i Nidaros erholde den ønskede Konfirmation paa sit Biskopsdømme. Han for da til Kjøbenhavn, uagtet han vidste, at Kong Kristian ikke var ham gunstig. Grunden hertil var et Slagsmaal, der i 1509 havde fundet Sted ved Breidabolstad mellem Dgmunds Mænd og den kongelig Embedsmands Svende, i hvilket Slagsmaal et Par af de sidstnævnte vare bleve dræbte. Alligevel, da Dgmund var kommen til Kjøbenhavn, lykkedes det ham, heder det, ved Gaver at vinde Sigbrit og gennem hendes mægtige Forbøn Kongen, saaledes at Kristian stadfæstede hans Valg. Han vendte derpaa tilbage til Norge, hvor hans Indvielse foregik i Bergen, rimeligvis i Begyndelsen af 1522 og ved Biskop Andor, i den stavangerste Biskop, Høstøls Dvervær. I 1522 om Sommeren kom han tilbage til Island og tiltraadte sit Biskopsdømme ¹⁾).

Biskop Gotfalk Nikolaus søn af Hole ²⁾ overlevede kun eet Aar Stefan af Skaalhølt. Gotfalk efterlod sig et mindre godt Eftermæle. Man kunde vistnok langt fra ikke dable ham for Mangel paa Virksomhed; men denne viste sig fortrinnsvis i Sagsøgninger, Banskættelser, Inddrivning af Bøder og saadant lignende, hvorved ganske vist Penge skrabedes sammen baade i Biskopsstolens og Biskoppens Kasse, men Biskoppen selv forspildte sit Rygte og skaffede sig en Mængde Fiender paa Halsen. Blandt disse sidste var ogsaa Jon Sigmundssøn, der havde været Lagmand, og dertilmed baade rig og anseet, men som Biskop Gotfalks Had og Forfølgelse til Slutning havde gjort venneløs og bragt i Armod. Denne Jon, heder det, stævne nede paa sin Dødsfeng Biskoppen for Guds Domstol; og hans Dødsfald gjorde saadant Indtryk paa Gotfalk, da han spurgte det i et Gjestebud, at han strax forlod Gjestebudet og red med største Hast hjem til Hole. Her blev han pludselig syg, og hvor meget han end

¹⁾ Finn Joh. II. 523—525, 528 Not. At Dgmund er bleven indviet af Erkebiskop Erik Walkendorf, hvilket Nogle (f. Ex. Gypolin) fortælle, er uantageligt paa Grund af Tidregningen. ²⁾ Fra 1499 f. o. f. II. 585—586.

bad til St. Gudmund og St. Jon, saa døde han dog efter et kort Sygeleie den 8de December 1520 ¹⁾).

Blandt Præsterne i Hole Biskopsdomme var paa den Tid Jon Ares søn paa Hrafnagill i Gyaffjorden en af dem, som mest havde tiltrukket sig Almenhedens Opmærksomhed. Han var født 1484 paa Gaarden Gryta i Gyaffjord i meget fattige Kaar. Hans Fader døde fra ham, da han var ganske ung, og efterlod hans Moder og ham i den yderste Armød. Nøden var saa stor, at Drengen Jon engang i sin Sult var paa god Veie til at blive en Gaaretyv, men afholdtes han derfra ved sin Moders Venner og det heldige Tilfælde, at deres eneste Ko just kalvede, da han var i Færd med at forgribe sig paa en anden Mandes Kaar, som der stod paa Foder, og allerede havde bundet det til Slagtning. Han kom siden til Thveraa Kloster som Hønefædreng og fik der nogen Hjælp af Abbeden, der var hans Frænde, dog ikke videre end at han maatte forrette det simpleste Arbeide, rense Høe og Stald og fjære Torv, ved Siden af det at han lærte den Sang og Skrivning, som en Klerk til Nødtørst kunde hjælpe sig med. Latin skal han derimod aldrig have lært ²⁾. Med sine høist tarvelige Kundskaber drev han det til at blive viet til Præst, da han var omkring tyve Aar gammel, og nu steg han raast i Veiret. Han havde først et ringe Præstekald, men dette ombyttede han efter et Aars Tid med det større Hrafnagill, og inden 1508, altsaa før han endnu var 24 Aar gammel, var han allerede Provst i Gyaffjord. Han var blandt Biskop Gottskalks fortroligste Venner og af denne benyttet i vigtige Forretninger. Han var saaledes to Gange for ham i Norge i magtpaaliggende Erinder ³⁾.

Denne Jon Ares søn bragtes nu, efter Gottskalks Død, ved Abbeden af Thveraa og Prioren af Mødruvold samt flere af Nordlandets Præster, i Forslag til at blive Bestyrer af Hole Stols Gods i Biskopsdommens Ledighed, og det lykkedes dem at faa ham valgt hertil paa et Præstemøde i Hole den 22de December 1520, dog ikke alene men i Forening med en anden Præst, Peter Paalsøn. Officialembedet overdroges til tvende andre Personer. Men den følgende Vaar 1521 paa et nyt almindeligt Præstemøde for Hole Biskopsdomme, blev Jon den 29de April udnævnt ikke alene til Enebestyrer af Stolens Gods men og til Official, og skulde dette staa ved Magt indtil Stolen blev besat, eller Nidaros's Erkebiskop forordnede anderledes. Jon tog sig nu med Iver og Kraft af Biskopsdommens Anliggender, men gav ogsaa allerede nu Prøver paa det heftige og overmødige Sinds-

¹⁾ Geopol. Aarb. p. 3: c. 46.

²⁾ Est. p. 2, 78, 95.

³⁾ Finn Joh. II.

lag, som han senere ved flere Leiligheder lod sig henrive af til sin egen Skabe ¹⁾.

Biskop Dgmund Paalsøn af Staalholt havde under sit Ophold i Norge faaet af Nidaros's Kapitel Fuldmagt som Hole Kirkes Dombudsmand i dens Ledighed. Men før Dgmund kom til Island, havde ogsaa Nordlænderne i Sommeren 1522 modtaget et Brev fra samme Kapitel, hvorved der gaves dem fuld Raadighed at vælge til Biskop af Hole hvem de vilde, og hvem de ansaa bedst stiftet. Alle Nordlandets Præster, paa een nær, valgte nu Jon Aresøn. Der fortælles, at en af de vælgende Præster yttrede Betænelighed derved, at Jon ikke kunde Latin. Men Jon, som var en heldig og sød Stald, afviste denne Betænelighed ved en Bise, hvori han baade erkjendte Latinen's Verd og sin egen fuldkomne Ukyndighed i dette Sprog, — men, mærkelig nok, tilføiede, at Mangelen iffun vilde have havt noget at sige, hvis Latinen havde været hans Moderlands Sprog. Det er, hvis det er paalideligt, et Træk af den samme til Hensynsløshed grændsende Uforknythed, der i hans følgende Liv i saa mangen farlig Stund frelste ham. Dette Jons Valg kom imidlertid Biskop Dgmund høist ubeleiligt. Han havde sat sig i Hovedet, at han ved Hjælp af den ham af Kapitlet givne Fuldmagt ikke alene skulde opkaste sig til Hole Stols umiddelbare Bestyrer for Diebliffet, men ogsaa lede Biskopsvalget hen paa en af sine underordnede og afhængige Præster. Den hovmodige og ærgjerrige Mand tænkte paa denne Maade at tilvende sig i Virkeligheden et Slags Enebiskopsdomme paa Island. Han puffede nu paa sin Bestiftelse til Hole Stols Dombudsmand, paastod Ret til at sætte Official og Raadsmand ved Stolen samt sine Fuldmægtige over Nordlandet, og erklærede sig mod Jon Aresøns Valg, hvilket han vilde gjøre ugyldigt, og vælge i hans Sted Præsten Jon Einarsøn. Men over denne Anmasselse bleve Nordlænderne meget fortorne. De holdt den 29de October samme Aar 1522 et talrigt Møde paa Hole, og herfra udsfærdigede 24 Abbeder og Præster af Biskopsdommet til Nidaros's Erkebiskop og Kapitel en skarp Indsigelse mod Biskop Dgmunds Adfærd. De erklærede, at de ingen Raadighed vilde indrømme Dgmund over Hole Kirke og dens Egenomme, derimod vilde de med det allerførste sende sin udvalgte Formand, nemlig Jon Aresøn, til Nidaros. Heraf reiste sig nu en stor Kamp mellem Dgmund og Jon, i det den første af al Magt søgte at drive Jons Valg tilbage og hindre hans Reise til Norge for at faa Valget stadfæstet, — den sidste derimod med den største Klogskab og Smidighed undgik alle Dgmunds Efterstræbelser og gjorde til Slutning hans Dvermod til Skamme ²⁾.

¹⁾ Finn Joh. II. 648—651; Gæspol. Narb. p. 3. c. 49. ²⁾ Finn Joh. II. 651; Gæspol. Narb. p. 3. c. 51.

Under Kristian II's Styrelse begyndte den store kirkereformatoriske Bevægelse i Tyskland. Luther fremstod, som bekendt, med sit Angreb paa Afskaffelsen den 31te October 1517, og den 10de December 1520 brød han overtvert med Paven og Pavedømmet, ved offentlig at brænde den pavelige Dekretalsamling og en pavelig Bulle udenfor Wittenberg. Luthers Skrifter og Rygtet om hans Handlinger naaede meget snart Danmark, og vakte strax Kongens Opmærksomhed, ja, hvad meer var, mødte hans Velwillie. Kristian maag regnes blandt sin Tids meer oplyste Fyrster, og det er vel muligt, at han har taget Anstod i Et og Andet af den bestaaende Kirkes Lære og Skik og saaledes ikke var ganske umoden for en religiøs Opfatning af Luthers Kæresætninger. Men alligevel tør man paasta, at politiske Grunde hos ham, som hos saa mange Andre af Datidens Fyrster, vare de overveiende i at hændrage ham mod den nye Lære. Kristian havde Hierarchiet og Biskopperne, som han havde Adelsveldet og Raadet. Som en Modvægt mod begge Dele, og maaskee just som saadan, nærede han friske Grundsatninger med Hensyn til Rægselskretsens større Oplysning, til den biskoppelige Magts og Munkevesenets Indskrænkning, og til de lavere Stænders Frigjørelse og Opfyldning. Derfor maatte den nye Lære i flere Henseender behage ham. Dog saa han uden tvivl i den fortrinnsvis et Middel til at udvide Kongedømmets Magt, deels derved at de myndige Prælater, løstrevne fra Rom, kunde blive Kongen fuldkommen underordnede, deels derved at Kirkens i Overflod sammendyngede Guds og Rigdom kunde blive skatydende til Kronen, ja for en Deel maaskee endog saa inddraget under denne. At saadanne verdslige Hensyn hos Kristian have fortrinnsvis raadet, derom tør man neppe tvivle, naar man veier hans Karakter og ransager hans Styrelsesvirksomhed.

Den Stilling han indtog ligeoverfor Afskaffelsen peger allerede i den antydede Retning. I Begyndelsen af 1517 kom en af de bekendteste pavelige Afskaffere, Johannes Angelus Arcemboldus, til Danmark. Hans Erinde var dobbelt: at røgte Afskaffelsen, — og i Egenkab af pavelig Legat at optræde som Fredsmægler mellem Kong Kristian og den svenske Rigsforstander, Steen Sture. Med hans Handel gif det godt, og i Slutningen af Aaret fik han af Kongen formelig Tilladelse til at drive den i alle hans Lande; dog maatte han derfor betale 1100 rindst Gylde. Imidlertid havde han ogsaa begyndt sit Hverv som Fredsmægler. Først drev han dette ved sine Fuldmægtige; men tidlig i 1518 drog han selv til Sverige og tog Sæde i Upsal, hvorfra han drev baade sin Handel og sin Fredsmægling. I dette sidste Hverv viste han sig dog høist falst og egenlystigt. Han lod sig bestikke af Steen Sture deels ved store Gaver,

deels ved Udsigten til Upsals Erkebiskopsstol, og medens han i det Jdre forstille sig som om han handlede i Kongens Interesse, aabendbarede han i Hemmelighed alle dennes Planer for Steen Sture og arbeidede i Virkeligheden imod og ikke for Freden og Kristians Antagelse af de Svenske. Endelig kom dog Forræderiet for en Dag i Begyndelsen af 1519. Kristian blev, som naturligt, rasende forbittet og lod i Marts Maaned Bud udgaa til alle sine Embedsmænd, at anholde Legatens-Folk, hvor de fandtes, og lægge Beslag paa det Gods, de havde samlet.

Arceboldus havde imidlertid udsendt sine Mænd til alle Kanter. I Bergen var en Mester Konrad Afsadsselger paa hans Vegne ¹⁾. En Udsending fra ham kom ogsaa i Sommeren 1517 lige til Island, hvor han vel fik en kold Modtagelse af Biskop Stefan af Staalholt, men siden, ligesom Tilfældet var andensheds, drev sin Handel med stor Fordeel ²⁾. Arceboldus fik ikke saa betimelig Underretning om Kristians Befaling, at han kunde tage Forholdsregler for at sikke sig sammensamlende Gods; han havde endog ladet sig forlede til at drage til Lund, og var der nær falden i Kongens Hænder. Det lykkedes ham dog itide at faa et Nys om Sagen, saa han frelste sin Person ved en hastig Flugt til Sverige og derfra til Lybek. Men en stor Deel af de ved Afsadshandelen samlede Varer og Penge maatte han lade i Stikken, og alt dette bemægtigede Kristian sig. Jørgen Hanssøn i Bergen fik Kongens Befaling til Anholdelsen den 23de Juni 1519, efterat have i Forveien faaet Brev fra Sigbrit om samme Sag. Han viste sin sedvanlige Driftighed og kunde allerede den 26de Juni svare Kongen, at de Penge, han havde kunnet opspore, omkring 3000—4000 Mark, vare neblagte i Biskoppens Berge, og Mester Konrad havde maattet love at forblive i Bergen og ingen Brevverking fore uden med Biskoppens, Provstens og Jørgens Vidende og Tilladelse ³⁾. At de beslaglagte Penge nogensinde kom til sin oprindelige Bestemmelse, er ikke sandsynligt; de forsvandt uden tvivl i Kongens Kasse og maatte tjene som Hjælp til Kristians svenske Tog.

Kristians Afsærd ved denne Leilighed lægger tydelig nok for Dagen hans ringe Tanker om og liden Agtelse for den da bestaaende romerske Kirkestyrelse samt hans verdslig-politiiske Opfattelse af dens Betydning. Han tillod den først at drive en Sedeligheden nedbrydende Handel i sine Stater mod selv at faa Tilladelsen betalt; men da han greb Afsadshandleren i Forræderi, gjorde han sig ingen Betænkning ved ikke alene at anstille Forfølgelser mod en pavelig Legats Person,

¹⁾ Behrmann Kr. II. 88. ²⁾ Finn Joh. II. 502; Geopol. Ark. p. 3. c. 33. ³⁾ Behrmann Kr. II. 88—89.

en og at staa under sig alt hvad denne havde samlet for den pavesæde Kasse.

At forresten Forhandlingerne med Arcemboldus har bidraget meget til at vække Kongens Deeltagelse for Luther, kan ikke omtvivles; i det var jo Afslædshandelen denne allerførst angreb. Luthers Lære vandt meget snart to dygtige Forsvarere i Danmark, nemlig Peter Kne fra Roskilde, almindelig kaldet med latinsk Navn: Petrus Parvus osæfontanus, og Paał Elisøen eller Paulus Elia, en Karmelitmunke i Helsingør. Disse toende Mænd, tror man, have virket paa Kongen og fremkaldt den Tanke hos ham at faa en Prædikanant af Luthers Lære til Danmark. For den Sags Skyld skrev han i 1519 til Kurfyrste Fredrik af Saxe, og i det følgende Aar 1520 kom Presten Martin Reinhard til Kjøbenhavn, hvor Kongen gav ham Tilladelse at prædike. Reinhard synes dog intet af Betydning at have kunnet udrette for Luthers Lære, især fordi han ikke var det danske Sprog mægtig, og derfor maatte benytte den sørnævnte Paulus Elia som et Slags Mægler. Dette vanskeliggjorde naturligvis hans umiddelbare Indvirkning paa Middelskasserne og de lavere Klasser af Folket, der ellers vistnok mest modtagelige for den nye Lære. Men endnu større Hindringer mødte hans Virksomhed, da han berøvedes Paulus Elia's Understøttelse. Dennes Hengivenhed for Luthers Lære begyndte nemlig allerede at kjoles. Den Paastand af Mogle, at Prælaterne bestaf ham med et godt geistligt Embede, er ubevist og usandsynlig. Derimod er det Alt hen paa, at Paulus Elia fandt, at Luther gik for vidt i sin Lærevise paa den bestaaende Kirkebygning og paa Paveødmøttet, og i han derfor blot fulgte sin Overbevisning, idet han efterhaanden trak sig tilbage, og fra en Talsmand for Luther endelig blev en Modstander af hans reformatoriske Lære og en ivrig Forsvarer af Katholicismen ¹⁾. Forladt af Paulus Elia maatte Reinhard selv ligesaavel om Kongen indsee, at han intet kunde udrette, og han drog i Begyndelsen af 1521 tilbage igjen til Tydskland, som man tror, for der paa Kongens Vegne at underhandle med andre Theologer af Luthers Lære om at gaa til Kjøbenhavn.

Kristian II vedblev vist nok fremdeles at vise sig vel stemt for Reformationen; men han kom ikke til at gjore noget nyt indgribende Skridt til dens Fordeel. Politiske Forviklinger og den gjærende Uro i Sveriges og Danmarks Indre hindrede ham heri; og den Smule Læreforandring Bevægelse, der under hans Styrelse gav sig tilkjende i Danmark, strakte sig, saavidt man ved, aldeles ikke til Norge. Midlertid fik man her en Anelse om Kristians Sidsbensyn med sin

¹⁾ Om Paulus Elia see Prof. C. L. Engelstofts Afhandling i Nyt historisk Tidsskrift II.

Jubest for Kirke-reformationen, i det han sekulariserede tvende Kloostere eller underkastede dem verdslig Bestyrelse ved indfaldende Ledighed i Forstanderskabet. Det ene var Dragsmarks Præmonstratenserkloster i Baahus Len, hvilket han allerede i 1519, eller endog før, overdrog til Herman Matsøn, Hovedsmand paa Baahus, imod at sørge for at Messerne bleve opretholdt. Det andet var Gimso Nonnekloster, hvilket han, uvist naar, forlæned til en Didrik Tolder. Han har ganske vist grebet Leiligheden, da det første Klosters Abbed, og det sidste Abbedisfeverdigheid var ledig; den verdslige Lentager eller Bestyrer har uden tvivl betalt en Afgift til Kongen og forresten, naar Klostersets Beboere bleve anstændig forsergede og den bestemte Gudstjeneste opretholdt, gjort sig Forleningen saa nyttig som muligt. Dette var en liden Begyndelse til Kloosternes Inddragning under Kronen, hvilken saaledes for Norges Bedkommende begyndte allerede under Kristian, og tidligere end i Danmark eller Sverige ¹⁾. At i de her omtalte Tilfælde nogen anden Bevæggrund har virket paa Kongen end Hensyn til hans egen Kasse og maaskee til en yndet Embedsmand, — har man ikke Anledning til at formode.

Aaret 1520 dannede et Vendepunkt i Kristians Liv. I Begyndelsen af Aaret gjorde han sit heldige Tog ind i Sverige. Steen Sture faldt, Sverige underkastede sig, og Kristian modtog den 4de November den svenske Krone. Fire Dage efter, den 8de November, foregik paa hans Bud det saa berøgtede stoffholmske Blodbad, ved hvilket to Biskopper og en Mængde af Sveriges Raad og Adel offentlig bleve henrettede, under det Paastud, at de havde understøttet den af Paven banfattede Steen Sture, og derfor som Kjettere havde forbrudt sit Liv saavel som han. Kristian troede sig nu at være Sveriges Herre og at have fæstet de tre nordiske Rigers Kroner paa sit Hoved. Men allerede Vinteren efter Blodbadet reiste Sveriges Almue sig under Gustav Eriksøn Vasas Anførsel mod Kristian og det danske Herredømme. Den 24de August 1521 blev Gustav paa Herredagen til Vadstena valgt til Sveriges Riges Forstander, og Kristian var saa meget mindre istand til at kue Rejsningen, som det dybeste Misnoie med hans Styrelse ulmede i Hjertet paa selve den danske Adels. Dette kom til Udbrud i Begyndelsen af 1523. Den jydsk Adels og det jydsk Raads begyndte Opstanden allerede i Februar Maaned efterat have forbundet sig med Kongens Farbroder, Hertug Fredrik af Slesvig og Holstein. Dermed kunde vistnok langtfra Kristians Sag siges at være fortabt. Men hans Mod og Udholdenhed slog ham ganske feil i denne Farens Stund. Med overilet Hast forlod han Danmark den 14de April 1523 og seilede med sin Dronning og

¹⁾ Langes Kth. 2den Udg. 178, 459, 477; 1ste Udg. 756—760.

Kristian II forlader Danmark. Fredrik I vælges til Danmarks Konge. 651

sine Børn, samt en Deel trofaste Venner, hvoriblandt Sigbrit, til Nederlendene for at søge Hjælp hos sin mægtige Svoger, Keiser Karl V.

Hermed var i Grunden Kristian II's Rolle som Konge udspillet. Vi skulde see ham igjen for en ganske kort Stund optræde ved et Forsøg paa at gjenvinde sine Riger. Men Forsøget endte med Fangenskab, i hvilket han henlevede hele 27 Aar. Han døde den 20de Januar 1559, otte og sytti Aar gammel, træt af Modgang og nedtyngt ved Bevidstheden om megen Brøde.

109.

Fredrik I vælges til Danmarks Konge 1523. Mellemrige i Norge, under hvilket de ledige Biskopsdommer besattes. Olaf Engelbrektsøn ser og tyvende Erkebiskop. Henrik Krummedike og Vincentius Lunge. Kristian II opsiges, og Fredrik I vælges i 1524. Fredriks norske Haandfæstning.

Før endnu Kristian II havde forladt Kjøbenhavn, blev Hertug Fredrik den 26de Marts 1523 paa Viborg Landsþing valgt og hyllet til Danmarks Konge af det iydste Rigsraad og den iydste Adels samt Fuldmægtige fra Kjøbstæderne og Herederne. I Roskilde den 3de August udstedte han sin Haandfæstning som dansk Konge. Denne var meget indskrænkende for Kongedømmet, derimod i høi Grad fordeelagtig for Adelen, ligesom og for den katolske Kirke, forsaavidt nemlig Kongen lovede aldrig at ville tillade Nogen at prædike Luthers lære, eller tale imod Paven og den romerske Kirke ¹⁾. I Aarets Løb blev Fredrik antagen til Konge i hele Danmark, skjønt Kjøbenhavn, der endnu forsvaredes af Kristians Tilhængere, først aabnede sine Porte for ham i Januar 1524. I paafølgende August Maaned mødte en dansk Herredag i Kjøbenhavn, og under denne blev Fredrik kronet den 10de August 1524. Den som forrettede Kroningen var, da Lunds Erkestol dengang stod ubesat, den fra Sverige landflygtige Erkebiskop af Upsal, Gustav Trolle, noget der vakte Opsigt og Misstanke hos de Svenske om, at Kong Fredrik derved vilde antyde et Slags Forbehold af sin Ret til Sveriges Kongedømme. Men Afd gangen til dette var ham dog allerede paa det bestemteste affaaeren derved, at de Svenske paa Rigsdagen i Strengenes, den 7de Juni 1523, havde valgt Gustav Eriksøn til Sveriges Konge, og paa Fredriks Forespørgsel erklæret sig imod nogensombest Fornæelse af Kalmarforeningen forsaavidt fælles Konge angif. Sverige var dermed afgjørende udtraadt af det Statsforbund, som i 1397 var indgaaet,

¹⁾ G. L. Baden, Afhandlinger III. 72—101.

men som aldrig havde vundet nogen Fasthed, sa som ikke engang kan siges at have været bygget paa en Grundvold af fuldbgyldig Lov.

Da Kristian II i April 1523 drog til Nederlandene, var Norge det eneste af hans Riger, som ikke var i Opstand mod ham. Næppe tør man paasta, at dette var fordi Kristian var saa meget mere elsket af Nordmændene end af sine Undersaatter i Danmark; thi det er nok som sikkert, at Mængden af den danske Borgerstand og Almue var ham ligesaa hengiven som den danske Adel havde ham. Sagen var vel egentlig den, at Almuen i Norge holdtes i Aue af Kristians mynbige Embedsmænd, som Jørgen Hansøn i Bergen, Hans Mule i Oslo o. fl., saaledes at den, om den end kunde have grundede Anker mod Kongen, hvilket man forresten ikke ved, dog ikke vovede at lade dem komme til Udbrud i en Reising¹⁾; og hvad Norges Raad angaar, da var dette allerede tilforn, som vi have seet, af Kristian bragt til en fuldkommen Afmagt ligeoverfor Kongedømmet, og ved Kongens Afreise var det derhos berøvet tre af sine geistlige Medlemmer, da Erkebiskopsstolen og tvende Biskopsstole vare ledige. Der var saaledes for Diebliffet ingen Magt i Norge, der med nogen Virkning kunde optræde som Ordfører for et misnoiet oprørssindet Parti, om end et saadant havde været til. Tvertimod er det ganske rimeligt, at Kristian vilde have fundet haade sikker Tilflugt og et ikke ringe Tilhang i Norge, om han havde tyet dithen i Begyndelsen af 1523, istedet for at flygte til Nederlandene.

Ved denne Tid var man netop sysselsat i Norge deels med igjen at besætte de ledige Biskopsstole, deels med at bringe allerede foretagne Besættelser i Orden. Begge Dele lyffedes snarest med Bergens Biskopsstol.

Vi have allerede omtalt, at da Biskop Andor var død en af de første Dage i Juni Maaned 1522²⁾, overbragte tvende Udsendinge af Bergens Kapitel Kong Kristian Budskabet herom, idet de sandsynligvis med det samme, paa Kapitelets Vegne, skulde indhente Kongens Tillabelse til at foretage Valg paa en ny Biskop. De Udsendte vare Ranniken Magister Geble Pedersøn og, som det synes, Dekanus Hans Knutsøn³⁾. Naar de først ere komne Kristian til Orde, vider vi ikke, men nogen Erklæring med Hensyn til det forestaaende Biskops-

¹⁾ See Jørgen Hansøns Brev til Kristian af 26de Juni 1519, Behrmann II. 89, hvor Brevskriveren til Slutning taler om sine Forhandlinger med Almuen: „Jeg har thinget og ladet thinge med Almuen heromkring og have somme svaret vel og somme ganske ilde som forgiftige Skalle. Mig haabet de skulle saa Skalkelsen. Jeg har begyndt at regjere med nogen af dem, saa de andre begynde allerede at grue for sig; men mig haabes jeg skal vel komme til Pas med dem, saa Ederes Naade skal ingen Skade have deraf.“ ²⁾ E. o. f. II. 642. ³⁾ Nor. Sml. I. 8.

valg finder man ikke at Kongen har afgivet før lige under sin Afreise fra Kjøbenhavn, nemlig den 24de Marts 1523. Erklæringen gaar ud paa, at det ikke skulde være Kongen usjært, om Kapitelet valgte Defanus Hans Knutssøn; men han vilde derfor ingenlunde foregribe dem i at følge den hellige Aands Indskydelse og vælge eller postulere den, som de ansaa for den bedst stiftede. Ham havde Kapitelet da at præsentere for Kongen; at denne igjen ved sin Skrivelse kunde anbefale ham Paven eller Erkebiskoppen af Nidaros til Konfirmation ¹⁾. Man skulde imidlertid næsten tro, at Kapitelet ikke har blet saalænge med at foretage Valget, som til Kongens Brev kom det til Hænde. Der blev heller ikke ved Valget taget Hensyn til Kristians Dødsfælde. Kapitelets Valg faldt nemlig allerede den 14de April 1523, ikke paa den af Kongen udpegede Defanus Hans Knutssøn, men paa Kirkens Archidiaconus Olaf Thorkelsøn. Denne beskrives som en Mand, der ikke paa nogen Maade udmærkede sig ved Tærdom, undtagen at han var lydlig i Historien, især den norske, — men var verdslig sindet, dygtig i verdslig Handel, driftig til at strabe Penge og Guds sammen, og dertilmed hengiven til Bellevnet, især en Ven af sterkt M ²⁾. Den fornævnte Kannik Geble Pedersøn blev nu sendt til Rom for at søge Pavens Konfirmation paa Valget; og denne blev endelig givet, efter megen Tidsspilde for Geble og mange Pengeudgifter baade til Paven — dengang ubetvivel endnu Adrian VI, der først døde den 14de September 1523 — og til Kardinalerne og Kurien øvrige Tjenerere ³⁾. Dette var imidlertid nu Tingenes almindelige Gang. Ved Olafs Valg synes saaledes, paa Grund af det norske Kongedømmes Ledighed, Kongens Samtykke, at være blevet forbigaaet. Hvo der i Erkebiskopsstolens Ledighed har indviet ham vides ikke; rimeligvis har det været enten Hofhold af Stavanger eller Magnus af Hamar, thi disse vare dengang de eneste norske Biskopper, som dertil synes at have været fuldkommen egnede. Ikke heller ved man, hvor Indvielsen er foregaaet. Men før Aarets Udgang kalder Olaf sig Biskop af Guds Naade ⁴⁾, og da maa han selvfølgelig ogsaa have modtaget Indvielsen.

Heller ikke Gjenbesættelsen af Nidaros's Erkestol voldte nogen særdeles Vanskelighed, da Erkebiskop Eric Walkendorfs Død var kommen til det nidarosske Kapitelets Kundskab. Han døde, som vi have seet, i Rom den 28de November 1522 ⁵⁾. Brev med Efterretning herom kom fjerde Pinsedag, den 27de Mai 1523 til Nidaros's Kapi-

¹⁾ N. Dipl. III. 788. ²⁾ Beskrivelsen er nærmest udgangen fra Olafs daværende Kapitelbroder og senere lutheriske Eftermand, Mgr. Geble, der kjendte ham nøje. Norske Sml. I. 3—6. ³⁾ Norske Sml. I. 9. ⁴⁾ Saml. VI. 64. ⁵⁾ S. o. f. II. 639.

tel; og strax Eoverbagen derefter, den 30te Mai, samlede dette sig paa et beleiligt Sted i Domkirken til Valg. Dette faldt paa en af dets egen Midte, Defanus Magister Olaf Engelbrektsøn. Ved et Brev af næstfølgende 4de Juni underrettede Kapitelet Kong Kristian om Valget med Bøn om, at han vilde samtykke og stadfæste det ¹⁾).

Olaf Engelbrektsøn var af god norsk Æt, og førte adeligt Aabenshold; han skal have været en Søn af Engelbrekt Eriksøn til Helle i Stavanger Biskopsbømme. Han var i Aaret 1503 bleven indstreven ved Universitetet i Rostok ²⁾, hvor han saaledes maa antages at have faaet sin Magistergrad, og opholdt sig endnu der den 10de Juli 1503, hvilket kan sees af et Afsaadsbrev for ham af denne Dag ³⁾. Allerede i Aarene 1516 og 1517 omtales han som Defanus (Degn) i Nidaros ⁴⁾; og i Erkebiskop Eriks seneste Styrelsesaar ses han at have tillige været dennes Official og at have været høit fortrøet af ham ⁵⁾.

Meget snart efter sit Valg tiltraadte Olaf sin Reise til Rom. Man maa antage, at allerede dengang Opstanden i Danmark med Kong Kristian har været bekendt i Nidaros, ja vel ogsaa maaskee Kongens Afreise fra Kjøbenhavn til Nederlendene. Disse Omstændigheder have ganske vist opfordret Nidaros's Kapitel til at ile, saameget som det gjorde, med Erkebiskopsvalget, hvilket det nu kunde ventte skulde blive ubindret fra Kongedømmets Side; og den Udvalgte har med Forsæt lagt sin Reise over Nederlandene, hvor han kunde ventte at træffe sammen med Kristian II, der endnu var at ansee for Norges lovlige Konge, og virkelig erkjendt som saadan af hele Folket. Olaf synes at have fundet Kristian i Mekeln i Brabant. Her udstedte Olaf i det mindste den 15de Juli 1523 et Brev, hvori han „paa sin Prestedom, Conscientse, Vere og Redelighed“ tilfagde Kong Kristian „Huldskab, Mandskab og Trofskab“, samt hans Dronning og Børn al Hjælp. Han skal understøtte dem alle „som en Prælat og Erkebiskop bør sin rette Herre og Konge“, og aldrig gjøre noget Forbund eller nogen Dypreisning mod dem ⁶⁾. Udentviwl har han derpaa modtaget Kongens Anbefalingsbrev til Paven.

Han maa være kommen til Rom enten strax før Pave Adrian VI's Død, hvilken indtraf den 14de September 1523, eller under Paveholens paafølgende Ledighed, der varede til samme Aars 19de November. Men paa denne Dag valgtes Clemens VII til Pave, og Olaf Engelbrektsøn biede nu ikke længe paa sin Stadfæstelse og Indvielse. Han blev indviet i Rom i Slutningen af December Maa-

¹⁾ Kapitelets Brev til Kongen N. Dipl. I. 772. ²⁾ Norske Sml. I. 81. ³⁾ N. Dipl. II. 748—749. ⁴⁾ N. Dipl. II. 777—778, III. 775. ⁵⁾ S. o. i. II. 633. ⁶⁾ N. Dipl. I. 773.

1523¹⁾), og synes endnu at have opholdt sig der den 14de Februar 1524²⁾). Hjemreisen lagde han over Tydskland, hvor han var lybte den 26de Marts, og i Segeberg i Holstein den 7de April³⁾). En hvorvidt han har taget denne Vej for at træffe sammen med den i Danmark valgte og antagne Konge Fredrik I, og hvorvidt han i saabant Møde har fundet Sted, har undertaget sig eller indgaaet nogen Forpligtelse til den nævnte Konge, — dette er noget, som hidtil med Afskytelse er bevist, skjønt Formodning derom har været yttret. Erkebiskoppens Afsærd efter hans Hjemkomst bærer, saavidt skjønes, Vidne derom, skjønt Muligheden ingenlunde kan negtes. Til sit Ophold i Nidaros kom han den 31te Mai 1524, et Aar efter sin Udsælgelse⁴⁾).

Storst Vanstærelighed havde det med at faa bragt Oslo Biskopsstols Besættelse i fast Orden. Efter hvad der var skeet i 1521 og 22⁵⁾), skulde det synes som om Biskop Anders Muls Resignation og Hans Muls Valg til Oslo Stol maatte være en afgørende Sag. Men skjønt den sidstnævnte ganske vist havde Kongens Samtykke, saa havde han dog ingen erkebiskoppelig eller offentlig Stadsfæstelse og end mindre nogen Indvielse, dengang da istian forlod sine Riger i April 1523; og Biskop Anders's Resignation var hverken saa frivillig eller saa oprigtig meent, at jo i vægelsindede og trættefære gamle Mand kunde fristes til en Tiljælskelse, naar han saa sin Fiende, Electus Hans Mule, berøvet i Støtte, han hidtil havde havt i den flygtede Konge. Anders fremkom ogsaa virkelig den 11te August 1523, man ved ikke paa hvilket Sted, men rimeligvis et Sted i Skaane eller paa Sjælland, og sørede i Bidners Paahør for Notarien Valter Mortimer, at han i List og aabenbare Mærker, udenfor al Retfærdighed og retslig Orden, var bleven affat fra sin Biskopsstol og berøvet det meste af sit Gods. Han gjenkalbte derfor nu sin Resignation, hvilken han afstod, og tilbød sig med Bidner at vilke godtgjøre, var ham af ingen Vedtrudsel paa Livet (meta mortis). Over denne Biskop Anders's Erklæring blev paa Stedet et Notarialdokument oplyst⁶⁾).

¹⁾ At det skee i dette Aar siger Biskopsfortegnelsen i Scr. r. D. VI. 617; men at Indvielsen ikke var foregaaet den 12te December 1523, vider et Brev af 15de Februar det følgende Aar N. Dipl. III. 790. ²⁾ N. Dipl. III. 790.

³⁾ Allen, Breve til Kr. II's og Fredr. I's Hist. I. 270; Paludan-Müller, Brevens Feide II. 5 Not. De Breve, som hos Allen i et Brev til Erkebiskoppen fra en Kommissjonær i Rom af 4de August 1524 nævnes, hvilke vise Erkebiskoppens Ophold i Lybte sabbatho sancto (26de Marts) og i Segeberg den 7de April 1524, bevise intet angaaende Diemebed af Opholdet paa de nævnte Steder. ⁴⁾ Scr. r. D. VI. 617. ⁵⁾ S. o. f. II. 640—641.

⁶⁾ N. Dipl. III. 788—789.

Man kan ikke godt undlade at mistænke det Parti i Danmark, der nu begyndte alvorligen at virke for at Fredrik I ogsaa kunde blive Norges Konge, — at det har egget Biskop Anders til dette Skridt. Thi Hans Mule var kjendt nok som en af Kristians ivrigste Tilhængere og mest fortroede Mænd; af ham kunde man vente sig Modstand mod Fredriks Antagelse i Norge, og derfor vilde man have ham bort baade fra Biskopsstolen i Oslo og fra Befalingen over Akershus Slot. Men Hans Mule havde en rum Samvittighed, og hans Begjærlighed efter Magt og Penge var større end hans Hengivenhed for sin tidligere Herre, der havde høvet ham saa høit og sat saa megen Tillid til ham. Han viste sig, strax han mærkede Faren, rede til et Omslag. Han ilede med at opsigge Kong Kristian „Huldskab, Mandskab og tro Tjeneste“ og skyndte sig derpaa til Leiren for Kjøbenhavn, hvor Kong Fredriks ældste Søn, Hertug Kristian, med en Deel af Danmarks Raad var tilstede for at drive paa Stabens Beleiring. Her kundgjorde han for Raadet, at han havde „opstrevet“ Kong Kristian, tiltraadte den Feide, Danmarks Raad og Indbyggere havde foretaget mod ham, og lovede samme Raad, da Kong Fredrik selv var fraværende, at ville være denne hulds og tro. Han overgav ogsaa Raadet i Kongens Sted Akershus Slotslov (Befalingen paa Akershus). Denne modtog han dog igjen Dagen efter af Hertug Kristian, under den Forpligtelse at holde den til Kong Fredriks og Danmarks Riges Raads Haand. Han skulde efter denne Dag vove Liv og Gods for Kong Fredrik og Danmarks Riges Raad, paa det Vilkaar, at ogsaa det Brev, som Hertug Kristian og Raadet havde givet ham, holdtes i alle Punkter. Herpaa udstedte Hans Mule sit aabne Brev med sit Segl under, den 18de October 1523 ¹⁾.

Ved denne forræderiske Færd baade mod Kong Kristian og mod Norges Rige afvendte Hans Mule det truende Uveir og vedblev for det Første baade at være Electus til Oslo og Hovedsmand paa Akershus ²⁾. Men det er tydeligt, at Kong Fredrik ikke havde nogen ret Tiltro til ham, og at Hans Mule ikke var Manden, hvem Kongen vilde sætte i Spidsen for sin Sag i Norge. Man seer, at det var Kongen om at gjøre at stille ham ved Akershus, hvorimod Kongen viste sig villig til at hjælpe ham til Oslo Biskopsstol, forudsat dog, at dette stede paa nogenlunde gode Betingelser for Anders Mus. En Overenskomst maatte altsaa tilveiebringes mellem disse to Mænd. Om en saadan underhandlede der allerede i Slutningen af 1523 i Oslo ved Henrik Krummedike, som paa Kong Fredriks Vegne gjorde Hans Mule visse Tilfagn i en Skrivelse af 7de December ³⁾; den

¹⁾ N. Dipl. II. 791.   ²⁾ See hans Brev af 14de April 1524. N. Dipl. II. 793.   ³⁾ Dan. M. 3die Række II. 260.

kom istand i 1524 i Juni Maaned. Anders Mus lovede at ville holde sit Forlig med Hans Mule om Oslo Biskopsstols Afstaaelse til denne, og ei ved nogen Klage for Paven eller Erkebiskoppen lægge Hindringer i Veien for hans Stadfæstelse og Indvielse. Men til Afslængelse betingede han sig: Stiens og Lunsbergs Provstier, Prestegældene Eker, Vier, Sanden og Ræs samt Tanum i Bifen, hele Holands Gaard med Gods sammesteds, Borgen for at Hans Mule efter sin Stadfæstelse og Indvielse skulde betale 4000 Mark danske til Indkjøb af Kobber for Domkirken og til Opretholdelse af en Guds-tjeneste til Jomfru Marias Kere, som Biskop Anders havde indstiftet, og endelig Udleverelsen af en Deel Sager, som han paastod Hans Mule havde berøvet ham ulovligen. Erkebiskoppen skulde ogsaa sikkre ham for Tillæse af Paven paa Grund af den indgaaene Overenskomst ¹⁾. Da Biskop Anders havde indgaaet paa dette, tilskrev Kong Fredrik den 15de Juni fra Kjøbenhavn Erkebiskop Olaf og sagde ham, at han og Danmarks Riges Raad nu havde istandbragt et Forlig mellem Biskop Anders Mus og Electus Hans Mule, saaledes at den afnævnte skal beholde Oslo Biskopsdomme. Derfor beder Kongen Erkebiskoppen at meddele Hans Mule Stadfæstelse paa Biskopsdommet og indvie ham eller give andre Biskopper af Norge Fuldmagt til at indvie ham, saaledes at han uden videre Forhaling og Beskjning kan komme til sit Biskopsdomme ²⁾. Den næstfølgende 19de Juni udstedte Ridder Henrik Krummedike, ligeledes i Kjøbenhavn, sit aabne Brev, hvori han lovede Kong Fredrik, at Hans Mule, Electus til Oslo, saasnart han fik den Kontrakt, som var sluttet mellem Anders Mus og ham om Oslos Biskopsdomme, befeglet med Biskop Anders's, Biskop Magnus af Hamars, Provst Ditlef Neventlofs og Ridder Pge Krabbes Segl, skulde afgive Akershus Slot med alt Tilhørende [Kong Fredrik eller dennes Fuldmægtige, og ei efter den Dag be-
 tte sig med Akershus Slot eller Ven uden Kongens Bud og Sam-
 fte ³⁾. Endelig den 29de Juni udstedte Anders Mus, ogsaa i Kjø-
 nhamn, sit Brev, hvorved han lover de fire i Henrik Krummedikes
 rev nævnte Mænd, at vilde holde det sidst indgaaene Forlig med
 ans Mule, nemlig det som nys ovenfor er omtalt ⁴⁾.

Hermed synes da denne Sag at have været afgjort nogensunde [alle nærmest vedkommende Parters Tilfredshed. Hans Mule var u ubestridt Electus til Oslo og indsendt sig som saadan til Raads-
 ødet i Bergen i August Maaned 1524. I Bergen og under dette
 Røde, ved hvilket alle Norges Biskopper vare tilstede, maa Hans
 Mules Indvielse være foregaaet. I Breve af 23de August og 2den

¹⁾ N. Dipl. I. 776—777.

²⁾ Sft. I 775.

³⁾ Sft. I. 793.

⁴⁾ Sft. I.

776—777.

September, udstedte af Raadet, forekommer han nævnt blandt dette Medlemmer som Biskop i Oslo ¹⁾); inden den Tid har han altsaa været indviet. Hans Biskopsdømme varede imidlertid ganske kort. Thi den 24de September samme Aar 1524 drufnede han ved den sydfste Kyst i Nærheden af Vestervig Kloster, rimeligvis paa Reisen fra Bergen, enten til Oslo eller til Danmark. Der fortælles, at han, da Skibet strandede, vilde redde sig i Skibsbaaden med ni Andre; men Baaden sank, og de omkom alle. Den øvrige Besætning derimod forblev paa Braget og reddedes. Samtiden troede, at hans Dødsmaade var en Straf, fordi han ved ulovlige Midler havde tilvænt sig Biskopsdømmet ²⁾. Hans Broder, Eynde Mule, der kaldes: „velbyrdig Svend“ (d. e. Bæbner), stillede senere flere Fordringer til Oslo Kirke for hvad hans Mule til dens Bygning og andet Behov havde udlagt. Han havde ogsaa erholdt Kong Fredriks Brev paa disse Fordringer. Men Oslo Kapitel gjorde iftedestomindre i et Brev til Kongen af 1ste August 1525 Forestillinger herimod, — om med nogen Nytte vides ei ³⁾.

Efter hans Mules Død maa man næsten tro, at Anders Mus igjen har overtaget Oslos Biskopsdømme, eller man har idetmindste anseet det som en Selvfølge, at han ved en ny Biskops Valg maatte have den første Stemme, maatte optræde som den der atter frivillig valgte sig en Eftermand. Denne blev hans Nef, rimeligvis dansk af Fødsel ⁴⁾); men siden i flere Aar Rannik i Nidaros, i hvilken Stilling vi ovenfor have seet ham nævnt 1520. Han havde studeret i Paris ⁵⁾ og var juris utriusque baccalaureus. Hans Nef's Valg maa være foregaaet ganske tidlig i 1525 og en Stund før samme Aars 28de Februar ⁶⁾. Han siger sig selv at være „af verdige Fæder, Biskop Anders Mus, kaaren og af hans ærlige Kapitel endragtigen samtykket til Biskop og Formand over Oslos Biskopsdømme;“ og dette siger han i et Brev, udstedt af ham i Thronhjem den 9de Marts 1525, i hvilket han kundgjør, at da han af flere Aarsager ikke kan faa hastig komme til sin Herre Kong Fredrik og faa hans Stadfæstelse og Samtykke paa Oslo Biskopsstol, saa har han paa sin gode Tro lovet Erkebiskop Olaf at ville være Kong Fredrik og Norges Rige huld og tro ⁷⁾. Hans Nef havde fort før sit Valg været hos

¹⁾ N. Dipl. I. 777, 779.   ²⁾ Chron. Skib. Ser. r. D. II. 577.   ³⁾ N. Dipl. II. 795—797.   ⁴⁾ Broder af Baal Nef, Rannik i Kjøbenhavn, der besørgede Trykningen af Missale Nidrosiense, s. o. f. II. 631.   ⁵⁾ Langes Klh. 2den Udg. 175. Not. 1.   ⁶⁾ Dette viser sig af et Brev af Wicentius Lunge af denne Dag fra Bergen, hvori han anbefaler Hans Nef allerede fuldbyrdede Valg til Erkebiskoppens Understøttelse, og omtaler ham, som værende paa Reisen til Erkebiskoppen. Sml. I. 47.   ⁷⁾ N. Dipl. I. 781.

kong Fredrik ¹⁾, og dennes Stadsfæstelse er vistnok ikke længe udelevet. Anders Mus, der vedblev at kalde sig: „med Guds Raade Biskop i Oslo“, holdt sig siden rolig, skjønt han i flere Aar overlevede sin Krasigelse. Endnu den 7de Januar 1531 finder man ham i et Slags geistlig Virksomhed i sit fordums Biskopsdomme ²⁾. I 1532 nævnes han flere Gange som Deeltager i Raadsforhandling; men fra den Tid omtales han, saavidt bekjendt, ikke mere.

Ogsaa Høle Biskopsstol paa Island blev nu ordentlig besat. Vi have seet, at den islandske Prest Jon Aresøn om Sommeren 1522 af Høle Biskopsdommes Prester, ifølge Nidaros's Kapitels Tilladelse, saagodt som enstemmigen valgtes til Høle Biskop; men vi have ogsaa set, at Biskop Dgmund Paalsøn i Skaalholt arbejdede mod dette Valg, vilde fremdrage en af sig afhængig Prest, Jon Einarsøn, til Biskopsstolen, og i det Hele vilde stalle og valte med dens midlertidige Bestyrelse efter eget Lykke uden at agte de Forholdsregler, som af det nordlandiske Prestestab vare tagne. Dette mødte imidlertid hans Anmasselser med en skarp Indsigelse og holdt fast ved sin Udvalgte Jon Aresøn ³⁾.

Saaledes stode Sagerne endnu i 1523. Jon tænkte paa at reise til Norge dette Aar med et tydsk Skib; men Skibet blev ikke færdigt om Høsten og maatte ligge Vinteren over ved Nordlandet, medens en Deel af Mandstabet var hos den udvalgte Biskop paa Høle. Biskop Dgmund besluttede sig imidlertid til at benytte Omstændighederne for at faa Jons Reise ganske forstyrret. Han udstedte et formeligt Forbud mod hans Bortfærd fra Island, og Forbudsbrevet vilde han have Jon Aresøn forkyndt personligen, da han, naar dette stede, ventede, at Jon ikke skulde vove at handle mod Forbudet. Det gik imidlertid uheldigt med Forkyndelsen, idet Jon tre Gange paa en listig Maade — som det fortælles — undveg at modtage den. Derpaa sendte Jon henimod Paaste 1524 en af sine Svende til Skaalholt med Fredsforslag til Dgmund. Nu vilde denne ved en listig Streg overraske sin Modstander. Han lod Jons Sendemand paa det bedste beverte i Paaste-Helligdagene, som om han blot opholdt ham for at faa sit Svar istand; men paa den fjerde Dag Paaste, den 10te Marts, tiltraadte han i al Skynding og Hemmelighed sin Reise til Nordlandet med et talrigt Følge. Sendemanden fik først dette at vide den følgende Morgen, og det medtog Tid, før han fik fat paa sine Heste; alligevel lykkedes det ham at ride Dgmund forbi og ad Høvevei naa Høle før Biskoppen. Tybsterne vare alt komne til sit Skib, og da nu Jon fik Børsel om Biskop Dgmunds Komme, red han iebliktelig fra Høle og tog ligeledes Veien til Skibet. Dgmund var

¹⁾ Eml. I. 48.   ²⁾ R. Dipl. III. 812.   ³⁾ S. o. f. II. 646.

ham lige i Hælene med tre hundrede Mand, men indhentede ham ikke. Dgmund udstedte nu Forbud til Lybsterne mod at flytte Jon til Norge og truede dem med Overlast, hvis de ei adlød. Lybsterne imidlertid, som vare feilsfærdige, svarede blot, at de skulde møde Biskoppens Angreb. Heraf blev dog intet. Derimod skal det have lykkets Jon Aresøn for sin Afreise ved en tro Klerk at faa oplæst et Stevningsbrev for Dgmund, medens denne opholdt sig paa Hole, hvorved han kevnedes for Erkebiskoppen; og det lykkedes ikke engang Dgmund at faa Fingre paa den driftige Klerk, der lykkelig undsom. Det tybste Skib gif nu til Søs, drev først hen under Grønland og maatte derfra søge tilbage til Husavik paa Islands Nordkyst. Men her blev det provianteret, gif igjen til Havs og naaede nu uden videre Uheld Norge.

Biskop Dgmund blev siddende paa Hole ud paa Vaaren og fik febe nu Biskopsstolen efter sin Villie. Den 6te Juni 1524 holdt han et almindeligt nordlandsk Prestemøde paa Bidevold i Skagaffjorden og toang her de nordlandste Prester til at gjenkalde deres Valg paa Jon Aresøn og derimod vælge den før nævnte, af Dgmund foreslagne, Jon Einarssøn. Kun to Prester lode sig ikke tvinge, uagtet Biskoppens Mand mishandlede dem paa det voldsomme. Dgmund sendte derpaa Jon Einarssøn til Norge med dette Valg og med alle sine Anklager imod Jon Aresøn.

Ved begge de Valgtes Komme til Norge havde Nidaros's Kirke faaet sin Erkebiskop i Olaf Engelbrektsøn, og under hans Dom kom den hele Valgsag, hvad enten nu dette er skeet i Nidaros eller i Bergen, under eller strax før Raadsmødet der. Biskop Dgmonds Beskyldninger mod Jon Aresøn lykkedes det denne fuldkommen at gjen drive. Deriblandt var ogsaa den, at Jon skyldtes for at have bestaalet Hole Kirke for alt dens Guld og ført det bort med sig. Jon fremlagde formeligt Vidnesbyrd af tvende Prester for, at det var nedgravet og gjemt i Kirken. Jon Aresøn synes i det Hele at have gjort et godt Indtryk paa Erkebiskoppen og sine øvrige Dommere; og derfor, skjønt man erkjendte, at Jon Einarssøn for Lærdoms Skyld var bedre stikket til Biskop, lod man dog Nordlændingernes første Valg paa Jon Aresøn blive ved Kraft, i det man saa gjennem Fingre med hans Mangel paa Lærdom og især Dvælse i det latinske Sprog. Hans Umyndighed i Latinen maa ogsaa have været paafaldende, hvis den gamle Fortælling er sand, at han ved sin Indvielse ikke engang selv kunde give de tilhørende Svar paa dette Sprog, men Presten Olaf Hjaltesøn, der ledsagede ham, maatte svare til Erkebiskoppens Spørgsmaal. Det fortælles ogsaa, at, da han efter fuldbragt Vielse gif fra Erkebiskoppen, kaldt Biskopshuen af ham, hvilket baade han

Ad og Andre skulle have udtydet som et ondt Forvarsel for hans Biskopsdommes ulykkelige Ende. Han var 40 Aar gammel, da han modtog sin Indvielse, maaskee til samme Tid som Hans Mule. Han deltog som indviet Biskop i Raadsmødet i Bergen og var som saadan med at udfæde de ovennævnte Breve af 23de August og 2den September 1524 ¹⁾). Det bemærkes om ham, at han, saalangt fra at bære noget Nag til sin Medbeiler Jon Einarssøn, tværtimod hedse vedligeholdt et oprigtigt Venstabs med denne. I det følgende Aar 1525 kom Jon Aresøn tilbage til Island og indtog sit Gæde ²⁾).

Vi have seet, hvorledes den norske Kirkes Styrelse efter Kristian 1's Flugt i 1523 ordnede sig ved de ledige Biskopsstoles Besættelse. Vi maa nu ogsaa omtale, hvorledes den verbøslige Statsstyrelse efterhaanden ordnede sig fra den saagodtsom fuldkommen opløste Tilstand, hvori den befandt sig ved samme Tid, og hvilken vi ovenfor have antydet.

Da Norge berøvedes sin lovlige Konge paa en Tid da Nidaros's Erkestol stod tom, fandtes den Person, der efter gammel Lov og Vedtægt skulde, i Kongedømmets Ledighed, optræde som Kongens selvkrævne Vicarius, som den norske Styrelses Hoved, indtil en ny Konge lovligen var antagen. I denne Rigets hovedløse Stilling var det nødvendigt, at et eller andet Raadsmedlem maatte uopfordret træde frem i den manglende Erkebiskops Sted, samle Raadet og see til at faa et Slags Rigesstyrelse i Gang. En Stund har man ganske naturligt ventet en eller anden Bestemmelse angaaende Rigesstyrelsen fra den bortdragne Kong Kristian, der havde efterladt sine Embedsmænd paa tvende af Rigets vigtigste Slotte, nemlig Jørgen Hanssøn paa Bergens Kongsgaard og Hans Mule paa Akershus. Men ingen lovelig Bestemmelse kom; og de ovennævnte Embedsmænd havde ingen lovlig Fuldmagt for det Tilfælde, som nu var indtruffet, nemlig at Kongen havde fjærnet sig fra sine Riger, og de tvende af disse havde formeligen opsagt ham Lydighed og hver for sig valgt en ny Konge. Sine Embedsmænd folte sig desuden-ustikre i sin Stilling, og den ene af dem, Jørgen Hanssøn, reiste endog efter sin Herre til Nederlandene, og overdrog midlertidig Bergens Slot til en Anden, nemlig til den foromtalte Hans Knutssøn, Delanus i Bergens Kapitel, hvilken, som vi have seet, Kristian ønskede til Bergens Biskop, og sølgelig ansaa for en tro og hengiven Mand. Under disse Omstændigheder kunde et meer afgjørende Skridt ei længer udsættes. Ingen var nu nærmere til at gjøre Begyndelsen end den af Norges verbø-

¹⁾ S. o. f. II. 657.

²⁾ Finn Joh. II. 651—655; Gøspol. Aars. p. 3. Cap.

lige Stormand, der i Raadet stod Erkebiskoppen og Biskopperne næst i Beredighed, — og det var Hr. Nils Henriks søn, Ridder allerede i 1489 ¹⁾ og for Tiden Kongens Hovmester i Norge. Denne var uomtvistelig dengang Norges rigeste og mest anseede Stormand. Han synes vel hverken at have eiet Driftighed eller Værgjerrighed nok til at optræde som sit Fædrelands Befrier, eller engang som en vel stiftet Partihøvding; men paa ham hvilede uden tvivl fortrinsvis Almenhedens Nie, og Thronerne, blandt hvilke han var Lensmand og havde sit Hovedsæde paa Østeraat Gaard, have ganske vist gjort Sit til at støde ham frem. Med ham forenede sig den, som det lader, paa Dplandene mest indflydelsesrige Stormand, Ridderen Hr. Olaf Galle, ogsaa en indfødt Nordmand og siden længere Tid Medlem af Raadet. Disse to, og, som det heder, „Nogle med dem“, hvilket vel vil sige nogle flere Medlemmer af det norske Raad, traadte da sammen, uvidt forefælden naar og hvor, og besluttede, at Nils Henriks søn skulde fordre sig opgaven Kongsgaarden i Bergen og overtage Styrelsen af det Nordenfjældske (Nordlandene), Olaf Galle derimod fordre Akershus og overtage det Søndenfjældske (Sønderlandene) „Norges Rige til Bedste, indtil de fik en anden Herre og Konge for sig igen her i Riget“.

Dette Skridt var, som let sees, nødvendigt og fuldkommen lovligt. Thi forladt af sin Konge, kunde Norge, efter sin dagældende Statsforfatning, ingen anden øverste Statsmagt erkende end det norske Raad. Men da den fattede Beslutning skulde gjenmadrives, mødte strax Vanskeligheder. Da Olaf Galle krævede Akershus, negtede Electus til Oslo, Hans Mule, i Egenstaa af Kong Kristians Mand og Tjener at opgave ham Slottet. Det kom til en aaben Fejde mellem ham og Olaf Galle, i hvilken denne sidste Gaard paa Hedemarken blev ranet og brændt, og han selv af Hans Mules Magt fortrængt til Sverige og forfulgt ind i dette Rige, hvor han bad om Hjælp mod Kong Kristians Tilhang ²⁾. Ikke bedre gik det Nils Henriks søn med Bergens Kongsgaard, hvilken Hans Knuts søn vegrede sig for at opgave, og som det lykkedes ham at holde ligetil henimod Enden af 1523 ³⁾.

Uden at det saaledes oprindeligt synes at have været Nils Henriks søns og Olaf Gallens Hensigt at træde i afgjort Opstand mod Kong Kristian, fik dog deres Foretagende Udsæendet af at gaa i denne Retning, derved at de nødtes til at bruge væbnet Magt mod Kristians Mænd og Tilhængere for at opretholde det norske Raads lovlige Myndighed. Men intet kunde være hjærkomnere for Kong Fredrik af Danmark og det danske Rigsraad end den Forvirring i Begreberne og den indre Røre, som herved opstod i Norge. Fredrik havde nem-

¹⁾ N. Dipl. II. 703. ²⁾ N. Dipl. I. 777—778. ³⁾ Sml. VI. 64—68.

lig foresat sig at berøve sin Broder søn den norske Krone ligesaa vel som den danske; og det danske Rigsraad var beredt paa at gjøre alt for at vedligeholde Forbindelsen mellem Danmark og Norge, og for at vinde det Herredømme i sidstnævnte Rige, hvortil det med saa stort Held havde lagt Grundvolden under de oldenborgske Kongers Styrelse. Baade Konge og Raad havde ogsaa allerede begyndt at drive sit Spil for dette Niemed, og den Mand, de først og fremst udsaa til sit Redskab heri, var den os fra før af noksom bekendte Hr. Henrik Krummedike.

Denne ganske vist dværve og dygtige, men, som det laader, lidet rebelige Mand havde, lige siden kort efter Knut Alfsøns Drab, været uden nogen fremtrædende høiere Virksomhed i Norge, og holdt for det meste til i Danmark. Men sit meget arvede og kjøbt Jordegods i hint Rige ejede han endnu, og om han end under Kristian II, i det mindste for en Tid, havde mistet sine Len der, saa havde han dog af samme Konge faaet Løfte om at faa dem igjen, da han ganske kort før Kongens Vortreise, som saa mange andre danske Adelsmænd, svor ham en fornyet Trostabs Ed. Strax efter, endnu før Kristians Flugt, opfagde han imidlertid ligesuldt den 7de April denne, gik over til Fredrik og hylde ham; og ikke længe efter begyndte Kongen at nytte hans Tjeneste i de norske Anliggender.

Allerede i Mai Maaned 1523 finder man, at Hr. Henrik er optraadt som et Slags Statholder eller Befalingsmand paa Fredriks Begne over det søndenfjælske Norge ¹⁾, — paa en Tid altsaa, da der intet Skridt var gjort fra norsk Side til at opsigge Kong Kristian, langt mindre til at vælge Fredrik. Men hans egentlige Virksomhed i Norge synes dog især at have begyndt, efterat han i Slutningen af Juli og Begyndelsen af August havde været samlet med Kong Fredrik paa Herredagen i Roskilde, hvor han som Medlem af Danmarks Rigsraad deeltog i Udstedelsen af Kongens danske Haandfæstning den 3die August ²⁾. Hans mange Forbindelser fra ældre Tider i den sydlige Deel af Norge have uden tvivl mægtig hjulpet ham i hans Bestræbelser for at skaffe Fredriks Sag Fremgang, og Fredrik har vistnok allerede været sikker paa at finde Tilhængere i Norge, da han den 5te August 1523 fra Roskilde udstedte sin Opfordring til Nordmændene, at antage ham til Konge istedetfor Kong Kristian, som saa ukristeligen, umildt og uretfærdigen havde behandlet baade de Norske og Danske, samt at opretholde den Forening med Danmark, som var indgaaet i Dronning Margretas Tid, og ikke uden stor Skade kunde

¹⁾ I Brev af 21de Mai 1523 omtales han som den, der „har Befaling over menige Norges Rige søndenfjæls paa helbaarne Fyrstes Hertug Fredriks Begne“. Langes Klh. 1ste Udg. 759. ²⁾ G. L. Vadens Afh. III. 72.

hæves. Dypfordringen var naturligvis forresten opfyldt med de herligste Løfter ¹⁾. At Fredrik paa denne Maade søgte at vinde Stemmer for sit Valg til Norges Konge, faar staa ved sit Verb. Men naar han til samme Tid, den 9de August, modtog Hyltingsed af tvende Mænd paa de norske Hisingboeres Vegne ²⁾, og ikke længe efter, den 2den September, forlenede Bøvneren Hans Eriksson med det norske Slot Baahus ³⁾, — saa var dette aabenbar Anmaafelse fra hans Side, der lidet passede med hans samtidige Henvendelse til Nordmændene om at blive ved deres fri Valg antagen til Norges Konge, og med de gysdne Løfter om Dypretholdelsen af Norges Lov og Friheder, som han med det samme udstroede. Ligesaalidet ærlig var hans Fuldmægtiges, Henrik Krummedikes, Fremfærd, naar denne henvendte sig til de søndensfældste Stormænd og Bygdemenigheder enkeltvis og loffede dem til at hylde Fredrik. At Hr. Henrik har havt en Haand med i Hans Mules Overgang til Fredrik i Oktober 1522, kan man saa meget mindre omtvivle, som man kort efter, i December samme Aar og senere, seer ham være Mellemand ved Hans Mules Dpgivelse af Afershus ⁴⁾. Ligesaalidet kan man tvivle om, at det var ham, der bragte et venligt Forlig istand mellem samme Hans Mule og den til Sverige fortrængte Hr. Olaf Galle, som, idet han nu vendte tilbage til Norge, rimeligvis midlertidig opgav sit Krav paa Afershus Slot og paa Styrelsen af det Søndensfældste ⁵⁾. Til samme Tid fik Henrik overtalt Biskop Magnus af Hamar og Gault Galle, Olafs Broder, til at sende Kong Fredrik Hyltingsbreve ⁶⁾. Ogsaa med Almuen paa Hedemarken underhandlede han, idet han benyttede sig af den Forvirring og Skræk, som Fiendtlighederne mellem Hans Mule og Olaf Galle havde affødt i disse Egne, og forrestilte den i sine Breve, at han nu var ifærd med at thinge Landet under Kong Fredrik og af denne havde Fuldmagt til at stifte Lov og Ret Søndensfælds. Bønderne paa Hedemarken opfordrede endogsaa Hr. Henrik i Brev af 4de November 1523 til selv at indfinde sig hos dem, da de vilde foranstalte Afers-Thing afholdt, til hvilket Bønderne vilde møde ligesaa Dovrefæld ⁷⁾. Men alle disse Hr. Henricks lidet ærlige og lidet lovlige Forhandlinger vare alle til Kong Fredriks og det danske Rigsraads Gavn; og det var derfor intet Under, at ligesaavel dette Raad som Kongen og hans Søn Hertug Kristian

¹⁾ Smf. VI. 61—63. Det der forekommende Brev er rigtignok kun stilet til Indbyggerne i Norge „nordenfor Lindesnes“; men man har al Grund til at antage, at et lignende har været udstedt til Indbyggerne i det Søndensfældste.

²⁾ N. Dipl. II. 790.

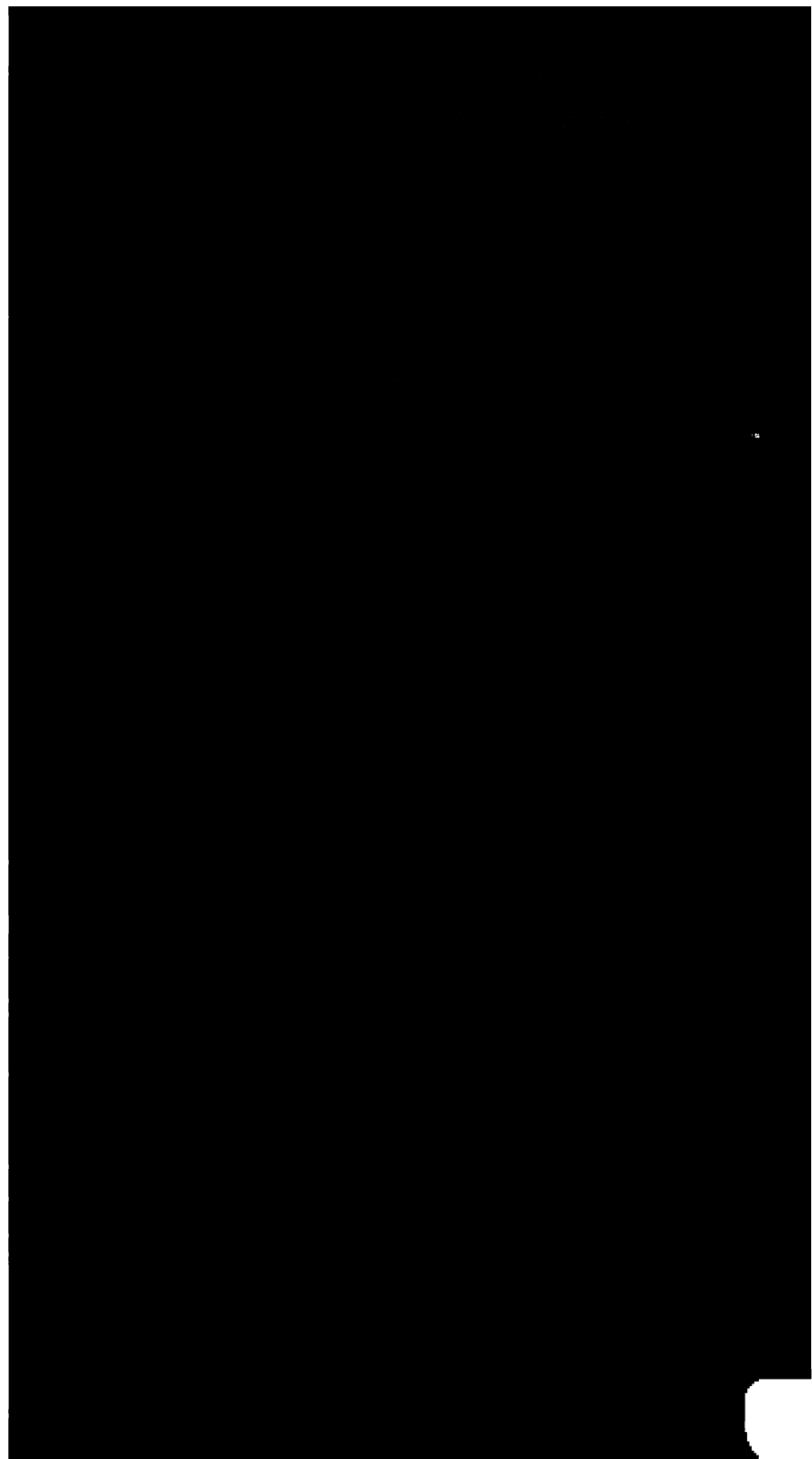
³⁾ Smf. II. 791.

⁴⁾ S. o. f. II. 656—657.

⁵⁾ N. Dipl. I. 778.

⁶⁾ Danske Mag. 3die Række II. 259.

⁷⁾ Smf. II.

træde i Underhandlinger med Raad og Folk i den Deel af Norge. Hans Afsendelse til det Nordenfjældske har saaledes efter al Sandsynlighed været omtrent samtidig med Begyndelsen af Henrik Krummedikes egentlige Virksomhed i det Søndenfjældske; men man seer ikke saa høflig Sporene af Vincentius's Færd, som af Henriks.

Vi finde Vincentius i Bergen mod Slutningen af Aaret 1523. Hofmesteren Hr. Nils Henriksson samt Biskopperne Hofhold af Stavanger og Olaf af Bergen stode just paa den Tid i de ivrigste Underhandlinger med Detanus Hans Knutsøn, hvem, som ovenfor er fortalt, Jørgen Hansøn havde overdraget Bergens Kongsgaard paa Kong Kristians Vegne i sin egen Fraværelse. Skønt Hans Knutsøn ikke havde Magt nok til at fyldestgjøre de Fordringer, der med Rette kunde gøres paa ham som kongelig Befalingsmand, og skønt han fra Lybsterne Side paa Bryggen truedes med et Angreb, hvilket han vilde have ondt for at modstaa, da hans Mænd vare faa og Kongsgaarden endnu var høist ufuldkomment befæstet, saa fandt han og hans Mænd det dog længe uoverensstemmende med sin Været at opgive Gaarden. Endnu den 25de November, paa et da affholdt Møde, afflog han dette, og først den 5te Dag Jul, den 29de December, opgav han Kongsgaarden paa hæderlige Vilkaar.

Meningen var, som vi have seet, at Hr. Nils Henriksson skulde overtage Befalingen paa Bergens Kongsgaard; men han laa under Forhandlingerne den 25de November paa Sygefengens, og han døde inden Opgivelsen fandt Sted. Han efterlod ingen egtefødt Søn; kun en uegtefødt, Henrik Nilsøn, der i 1518 blev indstrevet ved Universitetet i Moskva, og siden, i 1524, med pavelig Dispensation med Hensyn til Mangelen ved hans Fødsel, indført i den geistlige Stand ¹⁾ og længe levede som Kannik i Nidaros. Med sin Hustru, den raste og driftige Fru Ingerd Ottesdatter Rømer, efterlod han sig derimod fem Døttre, hvilke alle efterhaanden bleve gifte med danske Stormænd ²⁾. Med den ældste af disse, Margreta, var den til Norge nys ankomne Vincentius Lunge netop bleven gift, og Hr. Nils overdrog ham paa sin Dødsfeng Formynderskabet for sine øvrige Døttre. Derved blev denne Stormand indgiftet i Norge og saaledes ifølge hundreedaarig Vedtægt at betragte lige med født Nordmand, hvem intet stod i Veien for at optages i Norges Raad og forlenes med norske Slotte. Til ham overdrog nu den 29de December Biskopperne Hofhold og Olaf Bergens Kongsgaard, da de Ingen vidste, heder det, der bedre kunde forsvare Almuens Mod Uret og Overvold, og „da han vilde være en god, tro norsk Mand, bygges og køndes hos dem“. Han forpligtede sig til at holde Kongsgaarden „til

¹⁾ N. Sml. I. 83. ²⁾ Sml. III. 562.

Norges Krone og den høibaarne Fyrste og Herre, som Gud har forset og undt, Konge over Danmarks og Norges Rige skal være. 1).

Saaledes blev da, ved et Sammenstød af flere heldige Omstændigheder, Vincentius Lunge lige ved sin Optræden i Norge ikke alene Hoved for Rigets anseeligste og rigeste Æt, men ogsaa Hovedsmand for et af dets fornemste Slotte, hvilket Embede i den senere Tid den verdslige Overbestyrrelse af saagodt som hele det Nordenfjældste havde fulgt, og fremdeles skulde følge efter den Bestemmelse, der var gjort for Riks Henrikson, i hvis Sted Svigersønnen nu i alle Henseender indtraadte. Og Hr. Vincentius kunde neppe siges at have ulovligen anmasset sig denne ophøiede Stilling, hvilket man kunde sige om Henrik Krummedike og hans Stattholderstab Søndenfjælde. Thi Befalingen over Bergens Kongsgaard var Hr. Vincentius formeligen overdragen af de tvende Biskopper, der for Diebliffet, da den Idie Mand i dette Styrelsesraad var død, kunde ansees for det nordenfjældste Norges lovlige midlertidige Styrelse, og for at repræsentere det norske Rigsraad i den Deel af Landet. Hr. Henrik derimod støttede sin Myndighed ene og alene til Fuldmagt af en Konge, som endnu ikke vedkom Norge, og forresten til enkelte søndenfjældste Raadsmedlemmers og enkelte Bygdemenigheders Indrømmelse, hvilke hverken kunde siges at repræsentere det søndenfjældste Raad eller den hele søndenfjældste Almue.

Vincentius Lunge havde i hin sin Stilling til Norges Rige uregelmæssigt et stort Fortrin for Henrik Krummedike. Det synes han ogsaa selv at have følt ligesaavel som sin større Uafhængighed af Kong Fredrik; og det ene med det andet har aabnbare bestemt hans følgende politiske Handlemaade. Han vilde Norges Forening med Danmark under samme Konge, men han vilde ingenlunde dets Underkastelse under Danmarks Rigsraad, eller de tvende Rigers Raads Sammensmeltning, hvorved naturligvis det norske vilde gaa op og forsvinde i det langt talrigere og mægtigere danske; tvertimod vilde han Norges Selvstændighed under et eget norsk Raad, der skulde være det danske fuldkommen sideordnet. At ogsaa en saadan Statsordning stemmede bedst baade med Hr. Vincentius's Fordeel og med hans ærgjerrige Stolthed, er ikke vanskeligt at indsee. Han var i en Hast bleven den Rigeste og Mægtigste blandt det nordenfjældste Norges, ja man tør vel næsten sige blandt hele Norges, Stormænd, han havde derimod, saavidt vides, ikke særdeles store Ejendomme eller Forleninger i Danmark, skjønt han, som vi have seet, var Medlem af dette Riges Raad 2); — videre var det norske Raad faatalligt, det havde af verdslige Medlemmer, især af virkelige Nordmænd,

1) Sml. VI. 64—68; jfr. Paludan-Müller, Grevens Felde II. 5—7; Sml. III. 558—562. 2) S. o. f. II. 665.

neppe een eneste høit begavet eller fremragende Personlighed i **Ridte**, og hvad dets geistlige Medlemmer, Biskopperne, angik, saa var heller ikke nogen af dem prøvet i politisk Dydighed, ligesom vel **fo Vincentius's Die** allerede Hierarchiet ravede mod sin Undergang; — endelig forekom ganske vist den norske Almue, Norges Bønder, den fordomsfulde, abelskotte danske Ridder, at være en saa ubetydelig Støttelse, at ingen Modstand af dens Døds eller Villie var at frygte, helst da jo virkelig allerede siden længe dens Magt var splittet og brudt og dens Røst forstummet. Kunde han nu under disse Omstændigheder danne af Norges Raad en nogenlunde fast sammentrængt oligarkisk Statsmagt, selvstændig baade mod oven og mod neden, og kunde han saa dernæst selv, ved Hjælp af sine overlegne Egenstæbne, blive Sjælen i denne Statsmagt, hvortil der var de bedste Udseende — saa var jo i Norge den videste Mark aabnet for hans Virksomhed og Herkølyst.

Det er forresten med alt dette slet ikke sandsynligt, at **Vincentius Lunge** følte noget varmt for Norges egentlige folkelige Selvstændighed; hans egen Opforelse og Magt synes nærmest at have staaet ham for Die, og en inderlig Tilslutning til det norske Folk spores ikke at være kommen ham i Tanker. Med en Datidens dansk Herremænds hele Udbetingsfølelse saa han vist ned ikke alene paa Norges Bønder, men ogsaa paa dets saa norske Stormænd, hvilke vel i hans Mening ikke vare stort bedre end Bønder; og det er rimeligt, at han allerhelst skulde have seet det hele norske Raad besat med indgiftede eller indvalgte danske Udbetingsmænd, naar han kun selv kunde være den første i denne herskende Klasse, og affkære den fra al Underdanighed under det danske Rigsraad.

Vi see, at **Vincentius Lunge** og **Henrik Krummedike** arbejdede i tvende hinanden temmelig modsatte Retninger, skjønt begge arbejdede for Kong **Fredriks Sag**. At en Spænding mellem disse to Mænd heraf maatte udvikle sig, var saagodt som uundgaaeligt, og Norge kunde ved Begyndelsen af 1524 siges paa en Maade at have deelt sig mellem dem.

Nu kom om Vaaren 1524 **Erkebiskop Olaf Engelbrektsøn** med fuld Metropolitanmyndighed tilbage til Norge ¹⁾, og Riget havde nu i ham sit lovlige vikarierende Overhoved under Kongedømmets Ledighed. Han var nu den, hvem det tilkom at optræde som det norske Raads Formand, at samle det om sig og søge at bringe det til en endrægtig Beslutning.

Et Raadsmøde kom nu, som allerede ovenfor berørt, istand i **Bergen** i August Maaned 1524. Her samledes med **Erkebiskoppen**

¹⁾ S. o. f. II. 655.

Norges ældre Biskopper, Hofhold af Stavanger, Magnus af Hamar og Olaf af Bergen, desuden Hans Mule af Oslo, som nu rimeligvis modtog sin Bielse, og den ligeledes nyviede Jon Aresøn af Høle, i alt følgende sex Biskopper af den norske Kirke, — samt af de verdslige Stormænd: Ridderne Vincentius Lunge, Olaf Galle, Gaute Galle, Jachim Gris, og Bøvnerne eller Svendene Erik Ugerup, Olaf Bagge, Erik Eriksson og Johan Krukov, i alt otte Verdslige. Det Søndensfældste var følgende repræsenteret ligesaavel som det Nordensfældste, men Henrik Krummedike var ikke tilstede, udentviøl fordi Erkebiskoppen ikke har villet erkende ham for Medlem af det norske Rigsraad, og heri har havt Hr. Vincentius paa sin Side. Forresten var en Raadsforsamling af fjorten Personer, efter hvad der i Norge i senere Tider var det Almindelige, at regne for temmelig talrig.

Et af Raadets første Foretagender var formelig at opsigte Kong Kristian Pydighed. Dette skede den 5te August 1524¹⁾. Med Hensyn til hans Eftermand i Norges Kongedømme var der, saavidt man ved, ikke Tale om nogen anden end Kong Fredrik af Danmark. Men den Mening gjorde sig derhos gjældende, at hans Antagelse skulde betragtes som et frit Valg uden Hensyn til Arveret, og at hans Kongedømme skulde indskrænkes ved en egen Haandfæstning for Norges Befkommende, hvorved da Norge skulde fremtræde som et selvstændigt, Danmark fuldkommen sideordnet Rige. At Vincentius Lunge har været Hovedmand ved denne Haandfæstnings Affattelse, og at det er hans Styrelsesgrundsætninger i det Verdslige, som igjennem den fortrinnsvis udtale sig, er der stor Grund til at tro. Det var ogsaa Vincentius, hvem det blev fortroet at forelægge Kong Fredrik det af Raadet vedtagne Udkast og modtage hans Tiltrævelse til og Stadfæstelse af samme. Imidlertid er det ogsaa klart, at Erkebiskoppen og Biskopperne have havt en virksom Haand med i Arbejdet, og at mangen Bestemmelse skriver sig fra dem. Hvad Tid Raadet er blevet færdig med Udkastet til Haandfæstningen, vides ikke; men man sees, at det er forblevet samlet, og at ogsaa Vincentius har deeltaget i dets Forhandlinger en Stund ind i September Maaned.

Raadet viste den fiendtligste Stemning mod Henrik Krummedike og fulgte heri udentviøl Hr. Vincentius's og maaffee ogsaa Erkebiskoppens Bink. Et Brev til Kongen, udfærdiget i Bergen den 23de August i Raadets Navn, vidner herom. Det er en formelig Klage mod Hr. Henrik og en Udvisning ikke alene af Rigets Raad, men hvad meer er, af selve Norges Land. I Kong Hans's og Kong

¹⁾ Det er en aabenbar Felttagelse, naar Hvitfeldt henfører Opsigelsen til samme Dag 1523, hvilket paa flere Steder er paavist, blandt andre i Sm. VI. 63. Not. 3.

Kristians Tid — heber det — havde Hr. Henrik Krummedike stor Magt, Befaling og Forlening i Norge, hvori han dog opførte sig uredelig og utilbørlig baade mod Rigets aandelige og verdslige Herter og mod den fattige Almue, saa Ingen ham stort taffer eller agter. Han havde ti Len i Riget, af hvilke han gjorde dette ringe eller ingen Tjeneste og Afgift, og dog, iffe fornøiet hermed, fordrøbe han dagligen mere sig til Gavn, men Rigets Indbyggere til Besværing og Tvang i alle Maader. Derfor har Raadet nu taget fra ham alle hans Len og overdraget dem til Andre, der haabes at skulle vise sig Kongen og Riget troere; og Raadet lader derhos i Ydmygghed Kongen vide, at det efter denne Dag aldeles iffe vil have Hr. Henrik i sin Midte, og ei heller have ham boende eller opholdende sig i Riget. Dets Bøn og Begjæring er, at Kongen saaledes vil ordne denne Sag, at Raadet og Rigets Indbyggere iffe herefter skal se nogen Overlast eller Skade af ham, da man ellers med Tiden nødsat at komme til yderligere Handling med ham derom ¹⁾. — Stilen i dette bittere og myndige Brev røber Hr. Vincentius som Sammensætteren.

Samme Dag udstedte Raadet, dog uden Olaf Galles Deltagelse, et andet Brev, hvori det gav en Fremstilling af Nils Henrikssøns og især Olaf Galles Foretagender i forrige Aar, om dennes Strid med Hans Mule, hvilken dog var bleven ventligen forliget, da skønede var gangen Kong Fredrik til Haande. Siden havde Hr. Olaf, som altid tilforn, vist sig „Norges Krone en tro indfødt Mand“, hvilket man er forvisset om, at han ogsaa for Fremtiden vil vedblive at være. Det er derfor Raadets Bøn til Kongen, at han vil forlene Hr. Olaf Galle med Akershus Slot og Len, hvilket Raadet, i Fortrosthed til Kongens Samtykke, har lovet og tilfagt ham, „efterdi han er en duelig, nyttig indfødt Rigets Vædning, som Riget i alle Maader vel trænger til“ ²⁾.

Den 2den September vare alle de ovenfor nævnte Raadsmedlemmer tilsammen i Bergen, da de paa denne Dag fældte Dom i en Arvesag ³⁾; og endnu den 7de September maa Raadet have været samlet der, da det paa denne Dag udfærdigede en Skrivelse til Kong Gustav i Sverige angaaende Vikens, eller den nordlige Deel af Baahuslens, Tilbagegivelse til Norge, hvilket Landstabs Svensterne i Besyggelsen af 1523 havde besat ⁴⁾. En af dets Forretninger paa nærværende Møde maa forresten ogsaa have været at indvilge en Stat til Kong Fredrik ⁵⁾.

Naar Raadsrådet har opløst sig, vide vi iffe; men for dette er

¹⁾ Dan. Mag. 3ble Række II. 266—267.   ²⁾ N. Dipl. I. 777—778.   ³⁾ N. Dipl. I. 779.   ⁴⁾ Sml. I. 332—333.   ⁵⁾ Sft. 48.

et, har ganske vist ikke Vincentius Lunge givet sig paa Veien til Kong Fredrik med Haandfæstningen og med Klagebrevet mod Henrik Trummebise. Han fandt Kongen i Ribe og overgav ham her begge dele. At Haandfæstningen var fuldkommen opfyldt Kongens Ønske og Raad, derom har man al Aarsag at tvivle; men paa den ene Side stod den myndige Hr. Vincentius som dens dygtige Talsmand, og paa den anden Side stod den affatte Kong Kristian endnu som en ægtelig og truende Fiende. Fredrik havde i Grunden intet Valg. Haandfæstningen blev ham uden tvivl forelagt færdigskreven paa Perament og forsynet med tolv Raadsmedlemmers Segl, og Kong Fredrik vedtog og stadfæstede den paa Ribehus den 24de November 1448 ved ogsaa at fæste sit Kongesegl under i Spidsen for Raadsmedlemmernes.

Mange Artikler i Fredriks norske Haandfæstning ere laante af os danske; mange ere Gjentagelser fra ældre Haandfæstninger især Kong Hans's og Kristian II's; men nogle ere ogsaa nye og ejendommelige. De som vi her fortrinsvis ville paapege, dels for deres Høvedsmæssighed dels for deres Sammenhæng med Kirken, ere følgende:

Kongen skal elske Gud, styrke og forsvare den hellige Kirke og dens Tjenere samt verge om dens Privilegier og Friheder.

Han skal aldrig tilstede Kjættene, Luthers Disciple eller andre, i prædike eller lære, lønligen eller aabenbare, imod Gud, den hellige Kirkes Tro, Paven og den romerske Kirke; men hvor saadanne Kjættene findes i Norge vil han lade dem straffe paa Liv og Gods.

Han skal holde Norges Riges Indbyggere ved St. Olavs og Norges Riges Lov og Landets gamle gode Sedvaner.

Han skal, med Rigests Raads Hjælp, forhindre, at nogen Sag, andelig eller verdslig, drages eller indkaldes til Rom, førend den først er behandlet for Rigests Prælater efter Rigests Privilegier.

Hver Biskop og Prælæt skal og maa bruge den hellige Kirkes Ret og Jurisdiction saa frit, som de fra Arilds Tid have nydt og rugt den.

Kongen skal hjælpe Erkebiskoppen, Biskopper og Prælater, Riddere og Riddersmændsmand, Norges Riges Raad, af Kronens Len, lalendes at de ikke skulle besøge Herredag og bære anden Rigests Bygde ganske paa egen Kost og Tæring; „thi deres Gods er ikke it med kongelig Rente (Stattefrit til Kronen) som i Danmark“.

Prælater og Domherrer (Kanniker, Chorsbrødre) i Norge skulle de fri Valgret efter Kirkeloven, at kaare Erkebiskop, Biskopper, og Prælater, undtagen til de Prælaturer og Præbender, hvortil Kongerummet har Patronatsret.

Har Kongen Tiltale til nogen Biskop, Prælat eller anden da skal han tiltale ham for hans tilbørlige Dommer, i hvad det er, undtagen den angaar Jordebete, Kjøbstadgods eller andet veles verbøslige Sager, hvilke bør behandles for verbøslige Don

Tiltale til noget Medlem af Rigets Raad, som gjælder Liv og Gods, skal skee for det hele Rigsraad.

Kongen skal ikke formene nogen Biskop, Ridder eller Riddersmand at befæste sin Gaard i Norge sig selv og Riget til Gavn

Kongen skal ikke skrive eller kalde sig ret Arvin Norge efter denne Dag.

Kongen skal modtage alle Slotslove i Norges Rige af Riges Raad og forpligter sig til at overdrage dem til samme Edlinge, indfødte og indgiftede gode Mænd, at hold til Kongens Haand, og til Erkebiskoppen af Thronhjems og R Raads Haand, efter Kongens Død.

Da Norges Rige er et frit Valgrige, skal Konge forlange af Rigets Raad eller dets Indbyggere, at nogen hans eller nogen Anden i hans Tid skal udvælges til Konge efter han

Ingen skal efter denne Dag optages i Norges Riges Raad, den, som Kongen med Raadet optager, og da skal han sverge de som tilhører.

Kongen skal, med Norges Raads og Indbyggers Hj indløse Driftsørerne og Hjetland til Norges Krone, hvilke hans Kong Kristian udsatte uden Norges Riges Raads Samt og Billie.

Naar nogen Herredag skal staa, skal Kongen med Brev og Bud forkynde det eet eller et halvt Aar forud.

Kongen skal lade sig krone i Norge, i Thronhjem eller a steds inden Riget, hvor ham og Norges Riges Raad synes bed bekvemmeligst at være.

Ingen Kongens Foged eller Embedsmand skal befatte sig den hellige Kirkes Tiende eller Rente.

Ingen skal i Norge have sit Gods frit med kongelig (Skattefrit) Kronen til Skade og Uddrag, uden de Sædegaard, Kirken og Ridderskabet have, samt Yttersen og Grib, fra gammel Tid have ligget „frit med al kongelig Rente“ under festolen i Thronhjem, og endelig de som Kongen det naa gen har forundt eller vil forunde, eller som fra Ar Tid have været fri.

Alle Prestere skulle have sine Prestegaarde fri, samt sit eget som de have i Tjeneste i Prestegaarden, med al kongelig Rett

indtil Utlægemaal; og skal ingen Prestemand holde nogen Utlæg mod Kronens Foged, efterat han er dømt efter Loven.

Kongen skal holde sine Breve ved Magt og ei give Brev imod Brev.

Ældre-Privilegier, Norges Prælater, Herrer og Indbyggere vedkommende, ligesom og lignende vedkommende Norges Krone, hvor de findes og kunne bevises, skulle staa ved Magt, nærværende Reces dog uforfrænkret.

Kongen forpligter sig til at holde denne Haandfæstning, som han har besvoret og i sin Kroning vil yderligere besverge; og gjør han noget derimod og ei vil lade sig undervise af Norges Raad, da skulle Rigets Indbyggere ei meer være ham „Huldstab, Mandstab, Ed eller tro Tjeneste“ pligtige, men derimod være skyldige til at afsverge det ¹⁾.

Vi see lettelig, at der i Haandfæstningen ei alene er sørget for Norges Selvstændighed, som den dengang kunde opfattes, men ogsaa for den norske Kirkes Frihed og Rettigheder. Om det første hovedsagelig skriver sig fra Vincentius Lunge, som dog ganske vist heri kraftigen understøttedes af Erkebiskoppen og de indfødte norske Raadsmedlemmer, saa skriver det sidste sig naturligvis fra Erkebiskoppens og Biskoppernes Opmærksomhed paa Geistlighedens Standsfordele, om hvilke det nu var saa meget nødvendigere at hegne ved den offentlige Ret, som Reformationen fra Lydsstand af allerede truende nærmede sig. Hr. Vincentius kan man i denne Deel af Haandfæstningen saa meget mindre ansee for Bestemmelsernes Ophavsmand, som han uden tvivl allerede i sit Hjerte var en Tilhænger af Luthers Lære og af Kirkeformationen samt, som senere viste sig, nærmede ganske andre Grundfæstninger med Hensyn til Kirkestyrelsen, end de som Haandfæstningen udtaler. Forøvrigt savner man i den norske Haandfæstning to mærkelige Artikler Kirken vedkommende, der findes i den danske, nemlig den ene, at Kongen i Regelen ei skal tilstede Nogens Valg til Biskopsdømme i Danmark, uden han der er „indfødt af Riddere og Svende“ (d. e. uden han er indfødt dansk Adelsmand), — og den anden, at Kongen ei skal udnævne, præsentere eller tilstede nogen Udlænding til Prælatsdømme, Kirke eller Kirkelen i Danmark, ei heller tilstede „nogen Kurtisaner (d. e. pavelige Hofembedsmænd) eller Andre derudover danske Mand at molestere, som hertil ofte skeet er“. Årsagen til disse Artiklers Udeladelse ligger sienesynlig deels i Norges Statsforhold, da Landet mangtede en talrig Adel, deels i danske Interesser, der gjerne vilde holde Danske Udgangen aaben til norske Kirkeembeder og geistlige Indkomster.

¹⁾ Eml. I. 1—12.

Hvad Klagen mod Hr. Henrik Krummedike angaar, da blev ogsaa den af Hr. Vincentius fremlagt for Kongen. Men Hr. Henrik var selv tilstede, modbeviste den ved en Ed af 24 Riddere og blev frifunden af Kongen. Derved kom han dog ikke tilbage i Besiddelsen af sine Len. Vel strev Kongen den 2den December 1524 til Erkebiskop Olaf, at det norske Raad ikke heri skulde gjøre Hr. Henrik nogen Hindring. Men Brevet var uden Virkning, og Kongen selv raadede ham strax efter at stille Sagen i Bero indtil Videre. Forholdet mellem ham og Hr. Vincentius blev, som let kan tænkes, ved alt dette værre og ikke bedre. I Virkelighed kom Henrik Krummedike dog igjen i fuld Besiddelse af sine norske Len før i 1529, hvorefter senere skal tales ¹⁾. Vincentius var endnu paa Krogen Slot (ved Helsingør) den 6te Januar 1525, men inden den 28de Februar var han igjen i Bergen efter velforrettet Errende ²⁾. Fredrik I var da nu, og søgte sig siden: udvalgt Konge til Norge. Videre kom han ikke. Han blev aldrig Konge til Norge, da han ikke nogenstunde blev kronet der.

110.

De første Aar af Fredrik I's norske Styrelse. Erkebiskop Olaf og Hr. Vincentius Lunge. Angreb paa Kirken og dens Gødd. Luthers Lære forkyndes i Bergen. Fejde mellem Erkebiskoppen og Hr. Vincentius. Hr. Esøge Bilde afløser i 1530 Hr. Vincentius som Hovedsmand paa Bergenhus.

Fredrik var tre og femti Aar gammel, da han blev Norges Konge. Han var ingen kraftig Karakter, heller ikke aaben og ærlig; men han havde en god Forstand og ikke lidet Mennekesundskab. Han forstod at vente rolig til det belejlige Dieblit kom og da at handle med en underfundig Slughed, der efter hin Tids Anskuelse maatte give ham Ret til at benævnes en statsklog Fyrste. Kongedømmet viste sig i Norge ligesom i Danmark under hans Styrelse yderst svagt, deels paa Grund af de saare indskrænkende Haandfæstninger, der i begge Riger bandt Kongen, deels paa Grund af den usikre Stilling, hvori hans ved flette Midler erhvervede Kongedømme svævede, al den Tid det varede. Desto større var i begge Riger Raadets Mynbigthed; og i Norge især de tvende Mænds, der kunde siges at lede det berørende Raad, nemlig Erkebiskop Olafs og Vincentius Lunges. Men begge Steder kom ogsaa den Splittelse og Svagthed, der saa ofte karakteriserer en oligarkisk Raadsstyrelse, ideligen tilsyne. I Danmark sporedes desuden ofte til Rigsraadets Uergjælselighed typholste Raadgiveres Indflydelse paa Kongen. I Norge var

¹⁾ Dan. Mag. 3die Række II. 251, 267—269. ²⁾ Sml. I. 47.

ette derimod mindre Tilfældet, og det fordi. Fredrik her næsten slet ikke kom til Orde paa Grund af Hr. Vincentius's anmassende Færd i de fleste Styrelsessager, helst under Kongens tidligere Regjeringsaar.

Nærmest efter Fredrik 1's Valg til Norges Konge førtes Rigsstyrelsen her paa den Naade, at for det Nordenfjældske raadebe Vincentius Lunge, der var Hovedsmand paa Kongsgaarden i Bergen, havde mange Forleninger, blandt hvilke Bardshus og Helgeland, og Ravn af Kongens Statholder Nordenfjælds¹⁾; for det Søndenfjældske raadebe Olaf Galle, der var Hovedsmand paa Mershus og benævntes Kongens Statholder Søndenfjælds²⁾. Erkebiskop Olaf, der var Naadets Formand og desuden havde Thronplagen i Forlening³⁾, skulde, ved Siden af Eneforstanderskabet for Kirker, ogsaa have en Haand med i den verdslige Styrelse, navnlig den Nordenfjælds, og stod i Verdighed over begge Statholderne. Men af disse tre Mænd, i hvis Hænder den norske Bestyrelse saaledes hvilede, var Vincentius Lunge aabenbare den, som man maa kalde Styrelsens Sjæl.

Hvor kraftig denne Styrelse skulde blive, beroede naturligvis først og fremst paa Samholdet mellem Erkebiskoppen og Hr. Vincentius. I Begyndelsen, strax efter sin Tilbagekomst fra Danmark, har Vincentius det sammendrægtigste Sindelag paa Tungen. I et Brev til Erkebiskoppen fra Bergen af 28de Februar 1525 erklærer han, at han ingen Ting, som Magt paa ligger, vil paastaa, uden han i Forveien har raadført sig med Erkebiskoppen; og han kræver i samme Brev dennes Medvirkning ikke alene i tvende geistlige Sager, nemlig hans Keffs Valg til Oslos Biskop og en ny Ppropstes Ansættelse i Bergen, men ogsaa med Hensyn til Bestyrelsen af Jamteland, hvilken han endog opfordrer Erkebiskoppen til midlertidig at tage under sig, og Besættelsen af Stegens Lagmandsbømme i Nordlandene, — begge Dele ham selv som Statholder nordenfjælds nærmest vedkommende⁴⁾. Med den Høflighed, han viste Erkebiskoppen med Hensyn til Jamteland, var det dog neppe saa særdeles meget bevendt. Thi kort efter, i en Skrivelse af 23de Juni 1525, forkyndte Vincentius Jamterne, at Kongen havde forlenet ham selv med Jamteland, og at han sendte dem Jørgen Persøn som sin Foged⁵⁾. Det laa ikke i Hr. Vincentius's overmodige Karakter at kunne taale i Længden en saa mægtig Sidemand i Landsstyrelsen som Erkebiskop Olaf, og Samdrægtigheden

¹⁾ Eml. I. 49, 51 o. fl. Et. ²⁾ Brev af 18de October 1525 og 8de Novbr. 1526, N. Dipl. II. 798, 799, og Br. af 9de Februar 1527 Eft. 801. ³⁾ Ny Dan. Mag. VI. 322, 327. ⁴⁾ Eml. I. 47—48. ⁵⁾ Eml. 50.

mellem disse toende Mænd blev, som vi snart skulle see, ikke af nogen lang Varighed.

Hvad der først satte den nye norske Styrelse paa Prøve, var Norges Forhold til Sverige. I Begyndelsen af 1523, under Sveriges Rejsning mod Kristian II, medens Gustav Eriksson endnu kun var Rigsforstander, havde de Svenske gjort et Indfald i Norge under Anførsel af Thure Jonsson og Lars Siggesson, havde trængt frem til Oslo, som de havde besat, og havde herfra den 3die April sendt Skrivelser til flere Stæder af Norge, hvori Nordmændene opfordredes til at forene sig med Svenskerne og deres Rigsforstander og sende Fuldmægtige for at aftale Foreningen ¹⁾. De maa imidlertid ikke have fundet Stemningen hos Nordmændene ret gunstig for sin Dyrking. Der gikrebe, som før bemærket, ikke dengang i Norge nogen Oprørsaaud mod Kong Kristian, og deene havde endnu få tro og dygtige Embedsmænd i Landet. De Svenske maatte ikke trække sig tilbage til sit eget Land uden at have kunnet vække nogen Rejsning i Norge. Men de besatte den nordlige Deel af Baahus Len, som dengang og længe efter almindelig kaldtes Viken, og holdt sig der, uagtet Baahus Slot slet ikke blev vundet af dem.

Vi have seet, at Norges Raad, under sit Møde i Bergen 1524, henvendte sig til Gustav Eriksson, der imidlertid var bleven Sveriges Konge, med en Skrivelse af 7de September, hvori de opfordrede ham til at tilbagegive Viken ²⁾. Men sex Dage før dette Brev udsleedes, den 1ste September, havde Kongerne Gustav og Fredrik paa et Møde i Malmö, under Hansstædernes Mægling, indgaaet et Forbund og en Overenskomst, ved hvilken der blandt mere andet bestemtes, at Viken skulde forblive i de Svenskes Besiddelse, indtil Spørgsmaalet om Gotland var ordnet, om denne D nemlig skulde tilhøre Sverige eller Danmark ³⁾. Dette var nu fra Fredriks Side en ganske ulovlig Indrømmelse, da han endnu ikke var antaget til Norges Konge; og hans Løfte at tilveiebringe det norske Raads Stadfæstelse blev heller ikke opfyldt. Imidlertid beholdt de Svenske Viken. Men dette satte ont Blod i det norske Raad og har ganske vist ikke lidet bidraget til den Fremfærd, baade Erkebiskoppen og Vincentius Lunge strax efter viste mod Kong Gustav.

Efter at være bleven Sveriges Konge, havde Gustav uendelig mange Vanskeligheder at kæmpe imod. Og det var ikke fra Ublandet alene, fra den fordrevne Kong Kristians Side, han havde Fiendskapheder at frygte. I Sveriges eget Indre havde han sine farligste Fiender. Hverken Adel eller Geistlighed eller Almue formaade han i Et og Alt at gjøre til Rags. Sammensvergelses og Dyr imod

¹⁾ Sml. I. 330.

²⁾ S. o. f. II. 670.

³⁾ Holtfeldt Fr. I. n. 1524.

ham hørte til Dagens Orden; og kun ved de overordentligste Anstrængelser af sin ualmindelige Kraft og Klogskab lykkedes det Gustav at betvinge dem.

Den første Sammensvergelse imod Gustav var udruget af tvende Geistlige. Den ene var Peter Jakobsøn med Tilnavnet Sunnanveder, førhen Steen Stures Kansler, hvorfor han ogsaa almindelig kaldtes Peter Kansler, senere, i 1521, af Kapitelet i Westeraas valgt til Biskop der og samtykket af Gustav; den anden var Magister eller Mester Knut, Domprovt ved samme Kapitel og valgt til Upsals Erkebiskop, men endnu ikke indsat. Disse to Mænd frygtede med Grund, som fra mange af deres Standsbrødre, at Rigets Trang til Penge, der ikke kunde afhjælpes ved Kirkens overflødige Rigdomme, skulde lede Gustav, en bekendt Ynder af Luthers Lære, til et eller andet for Kristens Magt fordærveligt Skridt. De stiftede i 1523 en Sammensvergelse, hvis Maal var at styrte Gustav og stille Steen Svantesøn Stures ældste Søn Nils, der dog dengang endnu var ganske ung, i hans Sted som Sveriges Rigsforstander. De fik mange Præster paa sin Side, der igjen skulde virke til at ophidse Almuens, især i Dalarne. Men Gustav kom under Veir med deres Forræderi. Han optraadte selv i Westeraas Kapitel, fordrebe baade Peter og Mester Knut afsatte, og drev sin Fordring igjennem. Begge flygtede nu til Dalarne, der laa under Westeraas Biskopsdomme, fandt Tilhold hos Magister Jakob, Præst i Mora, og satte sig herfra i hemmelig Forbindelse med Gustavs Fiender, idet de til samme Tid idelig bagtalte Kongen hos Dalkarlerne. De bragte det endog dertil, at disse i 1524 tilstrev Kongen et Klagebrev. Gustav kunde ikke strax vende sig mod Dalarne, da han havde Fiender ogsaa paa andre Kanter at kæmpe imod; men i 1525 drog han i October Maaned derop med væbnet Magt, og fik nu af Almuens egen Tilstaaelse Biskop om, hvo der havde bragt den i Oprør.

De tvende Prælater var imidlertid, paa Rygtet om Gustavs Tog til Dalarne, flygtede herfra og havde taget Veien til Norge. Her fandt de, som det lader, overalt en god Modtagelse. At Erkebiskop Olaf hjalp dem, var ikke at undre. Ham kunde Kong Gustavs Sindelag med Hensyn til den svenske Kirke ikke være ubekendt. Flygtningerne maatte i hans Dine være et Slags Martyrer for Kirkens Sag, og at de have udsmykket sit eget Forhold til Gustav paa det bedste, lader sig ikke omtvile. Men ogsaa Vincentius Lunge, dennes Svigermoder, Fru Ingerd Ottesdatter, og Rigsraadet søndenfjælds tog sig af dem, hvilket neppe kan forklæres uden af den Uvillie, de alle følte mod Gustav, fordi han havde forholdt Norge Bifen. Raadet søndenfjælds, nemlig Biskopperne Magnus af Hamar, Hans Røff af Oslo,

Statholderen Olaf Galle, Kansleren Matthias Hvoruf, Abbed Hans af Hoveds, Ridder Gaute Galle samt Bæbnerne Erik Ugerup og Erik Eriksøn, udstedte endogsaa et Leidebrev for dem af 6te Februar 1526¹⁾. Kong Gustav og det svenske Rigsraad paa den anden Side henvendte sig baade til Erkebiskoppen og det norske Raad med Skrivelser af 2den og 4de Marts 1526, hvori Flygtningerne forlangtes udleverede, idet man beraabte sig paa en Bestemmelse i Forliget til Malmö af 1524 mellem Gustav og Fredrik: at Forbrydere i den enes Rige ikke skulde finde Tilhold i den andens, men udleveres for at lide sin Dom²⁾. Kong Fredrik, hvem det paa den Tid var meget magtpaaliggende at have Fred med Gustav, tilholdt ogsaa paa dennes Dypfordring, ved Brev fra Gottorp af 4de Marts 1526, Erkebiskoppen at opffige Flygtningerne Leiden og ikke tillade dem at opholde sig i Norge³⁾. Kong Gustav udstedte under 14de April samme Aar et Leidebrev for Pår og Knut at indfinde sig i Sverige inden 10de August at staa til Ret for deres tilbørlige Dommere⁴⁾. Alligevel varede det længe førend Flygtningerne bleve udleverede. Dette skede først med Mester Knut, hvem derpaa det svenske Rigsraad ved sin Dom sældebe som Forræder den 9de August. Peter Kansler derimod havde forladt Erkebiskoppen og fundet Tilhold paa Fosen Kongsgaard, som hørte til Fru Ingerds Len. Hun var vel selv i Bergen, men Peter opholdt sig paa Gaarden med hendes Vidende og Samtykke. Erkebiskoppen fandt det desuagtet at være sin Skyldighed at lade ham der gribe, til Fru Ingerds store Fortrydelse, og nu blev ogsaa Peter Kansler i Slutningen af September Maaned sendt til Gustav. Dommen paa Mester Knut var ved Peters Ankomst endnu ikke fuldbyrdet. Begge Prælater bleve under den haanligste Behandling indførte i Stokholm. Peter Kansler blev derpaa dømt i Upsal og der strax efter henrettet den 17de Februar 1527, hvorefter den 21de i samme Maaned ogsaa Mester Knut led Dødsstraf i Stokholm. Erkebiskop Olaf havde indlagt Forbøn for dem, og troede desuden ganske vist, at Gustavs Løfte i den udstedte Leide, at de skulde stilles for sine tilbørlige Dommere, maatte frelse dem fra den vanærende Dødsstraf, de led. Ved tilbørlige Dommere mente Erkebiskoppen naturligvis Paven, eller af Paven udnævnte Geistlige⁵⁾. Men Gustav havde en anden Anskuelse af Tingen. Han havde allerede i meer end et Stykke brudt med Rom og var nu bestemt paa at unddrage den svenske Kirke fuldstændig fra al pavelig Overhøighed. Peters og Knuts Straf var for ham et velkomment Middel til at indjage den øvrige svenske Geistlighed Frygt, og haandgribeligen vise den, at han i verbøslige Sager ansaa verbøslig

¹⁾ Sml. I. 485 f.   ²⁾ Sml. 488—490.   ³⁾ Sml. 490.   ⁴⁾ Sml. 492.

⁵⁾ Gøtzer Sven. Folk. Hist. II. 59.

Domstol fuldt berettiget til at dømme selv de høieste Gæstlige i den første Straf ¹⁾).

Den Modtagelse, som Peter Kansler og Mester Knut i Begyndelsen havde fundet i Norge, opmuntrede flere af Gustavs Modstandere i Sverige til at flygte herhen, naar Opholdet i Fædrelandet ei foretom dem sikkert. Saaledes gjorde i Løbet af 1526 den førnævnte Prest Jakob i Mora og en vis Peter Gröm, der havde været Kongens Foged. Begge bestyldtes af Gustav, og det ubetviblv med fuld Ret, for at have været i Ledtog med de to ovennævnte Forrædere, og desuden skulde Peter Gröm sidde inde med Penge af Kongens Opbørser. Og saa om disses Udlevering tilskrev Gustav det norske Rigsraad, uden at dette hastede med at opfylde hans Forlangende, — en Hemsærb, som muligens hårbede Gustav i hans Strengbed mod Peter og Knut ²⁾).

Endnu mere spændt blev dog Forholdet mellem Gustav og det norske Rigsraad, da kort efter den saakaldte Daljunker søgte og fandt Tilflugt i Norge.

Denne Daljunker var en Bedrager, som udgav sig for at være Steen Svantesøns ældste Søn Nils, der døde om Sommeren 1527 i Upsal i en ung Alder. Han var optraadt i Dalarne i Begyndelsen af 1527, endnu før den virkelige Nils Stures Død, og skal have været oplært i sin Rolle af den førnævnte Peter Gröm, der i sin Tid havde kjent Steen Svantesøn og noie kjendte alle Forhold ved dennes Hof ³⁾). Det lykkedes Bedrageren at vinde Tiltro hos Almuen i de øvre Sogne af Dalarne, men da Folket i de nedre Sogne viste sig mistroisk mod ham, undveg han med Peter Gröm længer ud paa Aaret til Norge. Her traf han i det Throndhjemste baade Erkebiskoppen og Vincentius Lunge og vandt især for sig den sidstnævnte samt hans Svigermøder Fru Ingerd og deres Tilhængere, hvad enten nu disse virkelig have troet ham, eller, af Uvillie mod Kong Gustav, have ladet som de troede ham. De skænkede ham flere kostbare Ring, gav ham Folk og Waaben, og Vincentius meddelte ham frit Leide; ja det hed sig endog, at Fru Ingerd vilde gifte ham med sin yngste Datter, Lucia. Og saa Hr. Ove Lunge, Vincentius's Broder, der som Kong Fredriks fuldmægtige Sendebud var kommen til Norge, synes i Begyndelsen at have fæstet Tro til hans Udsagn, skjønt han senere ansaa ham for en Bedrager ⁴⁾). Under Opholdet i Throndhjem udsæbte den foregivne Nils Steensøn den 25de November 1527 et Brev til Erkebiskop Olaf, Ove Lunge og Vincentius Lunge, hvori han lo-

¹⁾ Om hele denne Sag see Sml. I. 578—513, Dl. Teltius Gustav's Hist. I. 164, 218, 269, 288, 313, 318—318 ²⁾ Sml. I. 494, 495, 505. ³⁾ Gøtjer Sv. F. Hist. II. 58. ⁴⁾ Sml. I. 534.

vede, at om han nogenstunde kom til Magten i Sverige, da skulde han være Kong Fredrik som og Danmarks og Norges Riger en tro Ven og overgive Viften til Norges Krone, hvilkken det retteligen tilkom ¹⁾. Kong Gustav undlod ikke at tilskrive baade Erkebiskoppen og Hr. Vincentius Oplysninger om Bedrageren, idet han fordrede denne udleveret og derved atter beraabte sig paa Overenskomsten til Malms. Erkebiskoppen svarede fra Nidaros den 9de December 1527 i en meget maadefulden Tone, at han, skjønt den foregivne Sture havde bedt ham om Leide, dog ikke havde tilstaaet ham den, men derimod skrevet om ham til Kong Fredrik. Vincentius Lunge derimod svarede fra Nise i Jamteland den 19de December i en trodsig Tone, at han ei erkjendte Gyldigheden af hvad der var bestemt ved Mødet i Malms, da ingen af Norges Raad havde været der tilstodt; og da heller ikke de der fattede Beslutninger vare blevne af Kong Fredrik forkyndt i Norge. Han havde under sit Ophold i Thronbysen fundet sig beføiet til at give Niels Steensøn fri Leide, og vilde overholde denne saaledes, at han endnu indromte Niels og Peter Grøm otte Dage til at forlade det nordenskiældste Norge ²⁾. Dalsjunckeren havde imidlertid med den Hjælp, han havde faaet i Norge, indfundet sig i Dalarne, og blev ledsaget lige til Grændsen af selve Hr. Vincentius, og Eric Ugerup, Fru Ingerds anden Sviger søn, gift med hendes Datter Anna. Han havde dog ikke heller denne Gang kunnet reise for sin Sag meere end de nordlige Sogne og var atter med uforrettet Sag vendt tilbage til Norge, hvor han som forhen fandt Beskyttelse hos Hr. Vincentius og Fru Ingerd, uden at dog Erkebiskoppen nu meere blandede sig i hans Sag ³⁾. Men nu indtog Gustav i Begyndelsen af 1528, efter at have tvunget Dalkarlerne til Lydighed, en truende Stilling mod Norge, medens Kong Fredrik paa den anden Side intet meere frygtede end et Brud med Sverige. Under disse Omstændigheder fandt Hr. Vincentius det uidentvivel paa høie Tid at give efter. Dog udleverede han ikke Dalsjunckeren til Gustav, men sørgede for at han undkom til Kostof. Her blev han samme Aar ved Gustavs Sendebud anslaget, ikke for Opstand, men for et Tyveri, han i sit tidligere Liv som Tjenestefarl skulde have begaaet; og paa denne Anklage blev han dømt og henrettet ⁴⁾.

Det er tydeligt, at i de nu omtalte Forhandlinger med den svenske Konge havde Vincentius Lunge og Fru Ingerd lagt langt større Trods

¹⁾ N. Dipl. II. 801. ²⁾ Emf. I. 518—528. ³⁾ Emf. 541—543. ⁴⁾ De vigtigste Dokumenter angaaende Dalsjunckerens Ophold og Forbindelser i Norge findes i Emf. I. 518—552; et vigtigt Brev ogsaa i Dan. Mag. VI. 344. Meget er endnu i denne Begivenhed dunkelt; men at bringe Lys hertil, ligger udenfor dette Skrifts Hovedemne.

og Dvermod for Dagen, end Erkebiskop Olaf. Gustavs Forbittrelse, især for den Understøttelse Dalsjunkeren havde fundet i Norge, faldt derfor ogsaa fortrinsvis paa Hr. Vincentius, hvem han anklagede hos Kong Fredrik. Det kunde heller ikke undgaa Fredriks Dymærksomhed, at Vincentius's Magt i Norge var voret hans egen over Hovedet. Dette maatte han ofte føle, og saa netop for Diebliffet et Bevis derpaa i de Banffeligheder, man gjorde med Hensyn til hans Kroning i Norge, hvilken dog var forestrevet i hans Haandsæftning, og som udbredtes for at han i fuld Udstrækning der kunde øve Kongedømmets Myndighed, — noget hvorom ogsaa Danmarks Riges Raad paa Herredagene i Odense i Slutningen af 1526 og i August 1527 gjentagende mindede Kongen ¹⁾).

Fredrik tænkte ogsaa virkeligen paa at lade sig krone i Norge, og sendte i Slutningen af 1527 Hr. Dve Lunge derhen for at aftale foreløbig med sin Broder Vincentius og Erkebiskoppen det Nødvendige. Det var i denne Anledning at de nævnte tre Herrer vare samlede i Throndhjem i November Maaned 1527, da Dalsjunkeren, som ovenfor sagt, fremstillede sig for dem. Men baade Vincentius og Erkebiskoppen havde dengang gjort Indvendinger mod Kongens Dnske. Ikke desto mindre blev Kongen ved sin Beslutning, fastsatte Kroningen til at foregaa i Oslo ved Midfommers Tid 1528, og bestemte tillige, at han efter dens Fuldbjærdelse vilde holde et Herremøde med Kong Gustav i Lodøse eller Konghella. Herom tilskrev han den 3die Mars 1528 fra Gottorp Erkebiskoppen ²⁾ og Vincentius med Raadelse baade til Kroningen og til Mødet. Vincentius modtog Kongens Breve i Bergen den 22de April 1528, og var ikke seent med at underrette Erkebiskoppen om det Indtrufne, idet han sendte ham Kongens Skrivelse. Dagen efter den 23de April afgif nemlig hans Brev til Throndhjem, hvori han baade tilskjendegav ham sin egen Bestemmelse og ligeledes saa godt som lagde Svaret i Munden paa Erkebiskoppen. Han selv, sagde han, vilde blive ved den i Throndhjem fattede Beslutning, og det samme haabede han af Erkebiskoppen saavel som af Biskopperne i Stavanger og Bergen. For at nu ikke Kongen forgjæves skulde umage sig til Norge, sender han med et Koster-Skib en af sine Svende til Kongen med Skrivelser af det Indhold: at Erkebiskoppen, Vincentius og flere med dem have indrettet sig efter den Dverenskomst, der var gjort mellem dem og Hr. Dve Lunge, og vare derfor aldeles uberedte paa at indfinde sig til Kongens Kroning saa hastigen. Erkebiskoppen havde desuden, paa Almuens Begjæring, begivet sig til Finmarken lige hen til Ruslands Grændse, og kunde

¹⁾ Ny Dan. Mag. V. 101; Paludan-Müller om Herredagene i Odense 1526 og 1527 S. 88. ²⁾ Sml. I. 336—338.

nepe faa Kongens Breve faa betimeligen, at det var ham muligt at komme til Oslo i den bestemte Tid, ligesaa lidt som til det paafølgende Møde; og kunde dette ei ske, saa trøstede ikke de andre Biskopper sig til at krone Kongen i Erkebiskoppens Fraværelse. Kongen maatte derfor affige Kroningen for dette Aar; det næste skulde man være betænkt paa, at den rettelig kunde gaa for sig ¹⁾. Der var, som man let seer, hverken Tid eller Veilighed for Erkebiskoppen til at gøre Indvendinger mod dette Svar; om han ogsaa havde ønsket det; Vincentius fik saaledes sin Villie igjennem, og Fredriks norste Kroning blev udsat indtil videre. Men Kongen mærkede meget godt hvo der var den egentlige Ophavsmand til Udsættelsen, og i sin Fortrydelse mod Hr. Vincentius for denne Sag, laante han faa meget heller Dre til Kong Gustavs Forestillinger om Nødvendigheden af den mægtige og trodsige Stormands Jbmyggelse.!

I Midten af August Maaned 1528 holdtes efter forudgaaende Aftale et Grændsemøde mellem Sverige og Danmark i Lødöse. Begge Konger skulde have indfundet sig personlig; men kun Gustav mødt selv tilligemed en Deel af sit Raad, medens Fredrik sendte Fuldmægtige. Paa dette Møde kom Forholdene mellem Sverige og Norge under Overveielse. De danske Fuldmægtige fordrede Biskens Opgivelse; men herpaa vilde Gustav ingenlunde inblade sig, før der blev en Afgjørelse med Hensyn til Gotland. Man kom ogsaa til Enighed om at det Sag skulde udsættes til et senere Møde, og en Forlængelse af Forbundet mellem begge Konger sluttedes. Derhos blev dog ogsaa handlet om den Understøttelse, som de svenske Oprørere i den nærmeste Tid forud havde fundet i Norge, og Gustav forlangte i en skriftlig Fremstilling af denne Sag, at Kong Fredrik skulde tilholde Erkebiskoppen og Hr. Vincentius at erstatte de Omkostninger, Gustav havde haft i den Anledning, og desuden lade dem undergaa Ransagelse og Dom. Fredrik besvarede denne Forestilling hoffigen, men opfyldte dog ikke fuldkommen Gustavs Ønske ²⁾. Der findes nemlig ikke Spor til, at retslige Undersøgelser mod Erkebiskoppen og Vincentius ere blevne foretagne, og end mindre at nogen Dom over dem er bleven fældet. De stode for høit i Norge til at Fredrik skulde have været sligt. Kongen underrettede dog i Skrivelse fra Flensborg af 22de October 1528 Erkebiskoppen om Gustavs Forlangende og bad ham derefter indrette sig ³⁾; og dette har vel fremkaldt det Undskyldningsbrev, som Erkebiskoppen, rimeligvis mod samme Aars Slutning eller i Begyndelsen af næste Aar, skrev til Kong Gustav, i hvilket han veltter Skylden for Dalsunkerens Modtagelse ganske fra sig over paa Hr.

¹⁾ Eml. I. 533—534.

²⁾ Celsus, Gustav's Hist. I. 407—410; jfr. Hist. Fr. I. u. 1528.

³⁾ Eml. I. 538—539.

Vincentius og Fru Ingerd ¹⁾. Hvad Hr. Vincentius angaar, da skulle vi strax see, at han føleligere end Erkebiskoppen fik prøve Virkningerne af Gustavs Klage og Fredriks egen Uvillie.

Vi have ovenfor søgt at fremstille de politiske Grundsætninger med Hensyn til Norges Styrelse, der synes at have været de levende hos Vincentius Lunge, da han først optraadte i Spidsen for Norges Stormænd, nemlig: at gjøre den saa uberoende som muligt af det danske Rigsraad. Vi have ogsaa bemærket, at Vincentius's Grundsætninger i dette Stykke vare meget afvigende fra, ja paa en Maade modsatte dem, som Henrik Krummedike og rimeligvis med ham Mængden af det danske Rigsraad hylbede, nemlig det norske Raads Sammenfæltning med det danske og Norges Underkastelse under Danmark. Vincentius's System vandt for Diebliffet overhaand, især vel fordi de indfødte norske Stormænd fandtes mest villige til at understøtte dette, medens Kong Fredrik ikke var mægtig nok til at modsætte sig det; og det udtalte sig i og blev beseglet ved Kong Fredriks norske Haaudsfæstning. Men dette Styrelsesystem var i Grunden baade det danske Rigsraad og Kong Fredrik forhadet. Vincentius Luges Opførsel, den Tid han stod i Spidsen for Norges Styrelse, kunde heller ikke tjene til at gjøre det antageligere i Kongens Dine, naar denne hvert Diebliff maatte føle sig stillet i Styggen for sin mægtige nordenskjæbste Stattholder. Baade det danske Rigsraad og Kong Fredrik saa med Længsel tilbage til Henrik Krummedikes Grundsætninger, og lærde kun paa Leilighed til at gjøre dem igjen gjældende.

Et af de første Skridt hertil kan uden tvivl antages at være Nordmanden Olaf Galles Fjærnelse fra Befalingen paa Akershus og med det samme fra Stattholderkabet Søndensjælds. Den nærmere Anledning hertil kendes ikke; men i 1527 maatte han ved en Overenskomst med den danske Adelsmand Magnus eller Mogens Gyldenstjerne aftræde Akershus Slot og Len til denne ²⁾, — en Aftrædelse som Hr. Olaf ikke overlevede mange Aar ³⁾. Ved den Tid fik ogsaa den danske Adelsmand Klaus Bilde Baahus Slot i Befaling ⁴⁾. Den ene af disse tvende Mænd havde ligesaa lidt som den anden, efter Fredriks Haaudsfæstning, Afgang til at forlenes med norske Slotte, eller til at indtages i Norges Raad, da de hverken vare indfødte eller indgiftede i Norge. Vincentius Lunge sølte dengang fuldt vel Betydningen af de gjorte Skridt, at de nemlig vare rettede mod ham og hans hele Styrelsesystem; og hans Forbittelse over det Skeede var saa stor, at han yttrede sig at ville i Forening med Erkebiskoppen modsætte sig

¹⁾ Sml. I. 541—544. ²⁾ Sml. VI. 18 Not. 3; Paludan-Müller Grevens Felde II. 11. ³⁾ Før 3die November 1532 sees han at være død. R. Dipl. II.

819. ⁴⁾ Sml. VI. 18, 42.

de Danstes Overgreb i Norge, sa endogsaa i et Brev af 26de Juni 1527 erklærede, at han vilde modsætte sig med væbnet Haand, om de Danste vilde fratage ham Bergens Kongsgaard ¹⁾. Men nu bleve Forviflingerne med Sverige i Anledning af Dalsjuakeren meer og meer truende. Vincentius vidste meget vel, at Fredrik for ingen Deel vilde bryde med Gustav, som Sagerne i Norden endnu stode, og anede vel ogsaa, at Indvendingerne mod Kroningen i Oslo ikke løbe godt i hans Herres Dren. Det var ham derhos fuldkommen kundbart, at han havde personlige Fiender blandt Kongens nærmeste Omgivelser, der fremstillede for denue hans Handlinger i det mørkeste Lys, og han havde af den Grund den 18de October 1527 paa Østeraat givet sin Broder Hr. Dve Lunge et formeligt Fuldmagtsbrev, at tale hans Sag hos Kongen i hans egen Fraværelse ²⁾. Vincentius fandt det under disse betænkkelige Omstændigheder tjenligt for sig at nedstemme sin Tone noget og nærme sig Kong Fredrik med en vis Admygdhed. Han frygtede Forhandlingerne i Lødøse, og skjønt han havde faaet Erkebiskoppen til at udeblive fra dem, bestemte han sig dog selv til at følge Kongens Raadelse til dette Møde.

Hr. Vincentius reiste derfor om Sommeren 1528 til Danmark, og synes strax at have begivet sig til Kong Fredrik og at have truffet denne i Nyborg paa Falster midt i Juli Maaned, altsaa en Maaned før Mødet i Lødøse fandt Sted. Han maas i Begyndelsen have truffet Kongen nogenlunde gunstig stemt. Han udvirkede nemlig, at denne ved sit Brev af 16de Juli paany forlenede ham med Jamteland, og ved den Leilighed kaldte Kongen ham i Lensbrevet sin Embedsmand paa Bergenshus og Statholder nordensfjælds ³⁾. Paa den anden Side kom han ogsaa under Veir med Gustavs onde Indskydelse mod ham hos Fredrik, at Gustav „vilde — som Fru Ingerd udtrykte sig i et Brev til Erkebiskoppen — om det var ham muligt, komme Erkebiskoppen, Hr. Vincentius og Erik Ugerup om Halsen“. Det var derfor ganske naturligt, at han ikke indfandt sig i Lødøse, helst da Kong Fredrik selv ikke kom did ⁴⁾. Men, skjønt Hr. Vincentius saaledes synes at have truffet sin Konge naadigere stemt mod sig, end han muligens fra først af havde ventet, saa undlod dog ikke Gustavs Klagebrev fra Lødøse at virke paa Fredrik. Denne besluttede nemlig at give den svenske Konge Dpreiðning ved at fratage Vincentius Befalingen paa Bergens Kongsgaard, eller, som den nu begyndte at kaldes, Bergenshus, hvormed af sig selv fulgte Dphævelsen af hans Statholderstab nordensfjælds.

Beslutningen kom til Udførelse i Høsten 1528, medens Vincen-

¹⁾ Paludan-Müller Gr. F. II. 11.

²⁾ Emf. VI. 20.

³⁾ Emf. I. 57.

⁴⁾ Emf. 57—59, ifrt. m. 535—537.

tius endnu var i Danmark; og til hans Eftermand i Embedet paa Bergenhus udnævntes den 23de December samme Aar Hr. Esge Bilde, Ridder og Medlem af Danmarks Riges Raad ¹⁾. Vel beholdt Vincentius Forleningen af Bardsøhus med Finmarken, Jamteland og Sogn, og sit derhos, ved Kongens Brev af Flensborg den 18de November, Ronneseter Kloster i Bergen med tilliggende Gods for sig og sine Arvinger ²⁾. Tabet af Bergenhus maatte dog i høi Grad krænke hans Stoltthed, og det saameget mere som hans Eftermand var hans Færendes Henrik Krummedikes Svigersøn, og Forandringen saaledes kunde antages at indeholde ligesaavel en Væresopreisning for Henrik som for Kong Gustav. Han nødtes imidlertid at vige for den nye Hovedsmand i Baaren 1529. Men med hvor stort Misnoie han gjorde dette, viste baade den Omstændighed, at han afgav Kongsgaarden saagodt som med nøgne Vegge, uagtet det senere ved Vidnesbyrd godtgjordes, at han selv havde modtaget den af Hans Knutsøn Degn rigeligen forsynet i alle Henseender ³⁾, — og de Vanskeligheder han gjorde ved at meddele Esge Bilde en Fordebog over Venet ⁴⁾.

De omtalte Embedsforandringer i 1527 og 1528 antydede aabenbare en sterk Tilbagegang fra Vincentius Lunges System i Norges Styrelse, hvilket, uden just ligefrem at begunstige den norske Folkeselvstændighed, alligevel stræbte at opretholde den norske Rigs selvstændighed, — imod det Sammensmeltnings- og Underkastelses-System, som Mængden af det danske Rigsraad hylde, og til hvis Fremme Henrik Krummedike i 1523 havde arbejdet. Begge Rigets Hoveddele, det Søndenfjældste ligesaavel som det Nordenfjældste, havde danske Overbefalingsmænd, — Landets tre vigtigste og fasteste Slotte, Akershus, Baahus og Bergenhus, vare i danske Adelsmænds Hænder, nemlig i Klaus Bilde, Mogens Gyldensternes og Esge Bilde, af hvilke blot den sidste, som Henrik Krummedikes Svigersøn, kunde paa en Maade siges at være en i Norge indgiftet Mand og saaledes efter Haandfæstningen at have nogen Udkomst til sit Embede, — Norges Raad endelig havde faaet en sterk Tilfætning af egne danske Bestandele. Vincentius Lunge var jo vist nok fremdeles at ansee for Norges rigeste og mægtigste verdslige Høvding; men saa fuldkommen den eneraadende Sjæl i Rigets Styrelse, som han hidtil havde været, var han ikke længer, deels fordi saa mange andre Stormænd nu vare stillede ham ved Siden, deels og især af den Grund, at Enigheden mellem ham og Erkebiskop Olaf stod paa svage Fødder eller snarere havde forandret sig til aabenbart Uvenskab.

Der er intet i det tidligere fortalte, der hentyder paa, at Ven-

¹⁾ Annaf. f. nord. Dlf. 1853. 24.   ²⁾ Sml. VI. 22.   ³⁾ N. Dipl. II. 809.

⁴⁾ Paludan-Müller Gr. F. II. 12, 14.

skabet mellem Erkebiskoppen og Hr. Vincentius nogensinde har været særdeles varmt; tvertimod var der i den sidste Opførelse under Forhandlingerne med Sverige meget, som nødvendig maatte støde Erkebiskoppen, ligesom denne igjen, ved at velte Hovedstylden for Daljunkereus venstabelige Modtagelse i Norge over paa Hr. Vincentius, maatte vække hans Misnoie. Derhos har ganske vist den overmodige, adelstolte Vincentius meer end engang ladet Erkebiskoppen føle den overlegne Myndighed i Styrelsen, som han anmasede sig; og han skal desuden ved given Leilighed have ladet Erkebiskoppen høre, at denne ikke var af god gammel Adel, hvori han efter sine danske Anstuelser kan have havt Ret, da, som det heder, Erkebiskoppens Fader først skal være bleven adlet af Kong Kristian I¹⁾. Den farligste Anstødssten for deres Endrægtighed var dog ganske vist den Stilling, Vincentius Lunge meer og meer indtog med Hensyn til den kirkereformativiske Bøvgelse, der nærmede sig Norge baade fra Sverige og Danmark, og allerede saagodtsom omslyngede Erkebiskop Dlaf's Provinz, truende hvent Dieblif at overskrive dens Grændser.

I Sverige havde den kraftige og ofte voldsomme Kong Gustav faaet et Hovedslag i Reformationsagen ved den Beslutning eller Reces, som han fik bragt istand og samtykket af sit Riges Stænder paa Rigsdagen i Westeraas i Sommeren 1527. Ifølge den fik Kongen Ret til at tage under sig Biskoppernes Slotte og Fæstninger, til at bestemme deres, Kathedralkirkernes og Kannikernes Indkomster, til at opbære al Biskoppernes Sagore samt til selv at forordne om Klostrene. Adelen fik Ret til at gjenerhverve al sin Arv eller Ejendom, som siden 1454 var kommen under Kirken, forsaavidt Arvingen lovligen kunde godtgjøre dette til Thinge. Prædikanterne endelig fik Lov til at forkynde Guds rene Ord d. e. den evangeliske Lære efter Luther²⁾. Ved disse Bestemmelser havde baade den romerske Lære og den romerske Kirkeorden faaet Dødsstødet i Sverige.

I Danmark gif Kirkereformationen vel ikke saa hurtigt, men derfor ikke mindre sikkert fremad. Kong Fredrik var personlig ganske indtagen for den, og skjønt han ikke aflagde nogen offentlig Erklæring herom — det kunde han nemlig ikke vel paa Grund af sin Haandfæstning, — saa gav hans Hjertes Mening sig tydelig nok tilkjende, baade derved at han tilfidsatte de romerske Fastedregler, og derved at han i Hertugdømmerne ikke lagde mindste Hindring i Veien for de evangeliske Læreres Virksomhed, saaledes at den nye Lære der allerede var saa godt som den raadende. Hans Søn Hertug Kristian var endog en aabenbar Lutheran. Kong Fredrik beskyttede ogsaa i Danmark, saa meget som det stod i hans Magt, de evangeliske Prædikan-

¹⁾ Hvitf. Krist. III. n. 1536.

²⁾ Vellet Sv. Folk. Hist. II. 72.

ter, der begyndte at udvilde stor Virksomhed især i Kjøbstæderne, og blandt hvilke Hans Tagesøn eller Lausøn fortrinlig udmærkede sig. Borgerstanden viste sig mangesteds meget vel stemt for den lutheriske Lære, og blandt Adelen, ja Raadets Medlemmer fandt den Tilhængere og Talsmænd. Ganste vist var hos mange af Adelen Bevæggrundene mindre uegennyttige. For Adelen ligesom for Kongedømmet stillede sig nemlig i Baggrunden en Udsigt til forøget politisk Magt, naar de indflybelsesrige Biskopper og Prælater bleve ydmygede, — og til forøgede Indtægter, naar en Deel af det geistlige Gods blev sekulariseret eller anvendt til verdsligt Brug. Men saadanne Hensyn forøgede deres Jver, som allerede af religiøse Hensyn yndede Luthers Lære, og stillede Mange paa dens Side, som kun dunkelt eller slet ikke formaaede at opfatte dens dybere religiøse Berettigelse, og derfor slet ikke havde rørt sig for den, hvis ikke egennyttige Forventninger havde drevet dem. Der var overhovedet kommen en Gjæring i det danske Folks Aand, fiendtlig mod den bestaaende Kirke, og for stærk til at Geistligheden formaaede at dæmpe eller tilbagevise den. Kong Fredrik kunde med de bedste Forhaabninger træde ind paa Reformationens Bane, forsikret om at finde blandt det mægtige Raads og den formaaende Adelsstands Medlemmer paalidelige Tilhængere, om endog den mest haardnakkede Modstand fra Prælaterenes Side var at forudsæe. Med den største Varsomhed og Klogskab gjorde han imidlertid sine første Skridt.

Dette skede paa de tvende Herredage i Odense: den første i November og December 1526, den anden i August 1527.

Paa den første gjorde Fredrik det Forslag, at Confirmation og Provision paa Prælaturerne, naturligvis især Biskopsdømmerne, herefter skulde søges hos Danmarks Erkebiskop, ikke i Rom. Dette var i Grunden ganste kjærkomment ikke mindre for de geistlige end for de verdslige Stormænd, og samtlige antog det under den Betingelse, at Kongen kunde gjennemdrive Sagen hos den romerske Kurie med det Gode. I Forbindelse med dette Forslag indbragte Kongen strax efter et andet: at de Penge, som pleiede at sendes til Rom for at erhverve Confirmation, for Fremtiden burde indgaa i Rigets liggende Skat til dets Forsvar. Den paapegede Afgift til Rom var allerede for længere Tid tilbage forhabt i den danske som i de fleste Landskirker; og saa paa dette indgif derfor Herredagens Prælater uden Vanskelighed. Men disse tvende Indrømmelser tilsammen lagde, hvad Prælaturerne maastee ikke for Diebliffet klart indsaa, Afgjørelsen af de danske Prælaturers Besættelse i Virkeligheden i Kongens Haand. Lunds Erkestol havde nemlig i længere Tid, paa Grund af Tvist om Valget, staaet ledig og var endnu i denne Tilstand. Her kunde altsaa ikke

Confirmationen søges; og til Rom nyttede det ei at henvende sig uden med Penge i Haanden, hvilke det nu var forbudt at føre hid. Sølgen var, at Kongens Confirmation, i det mindste for Tiden, maatte gjøre Fyldest for Erkebiskoppens eller Pavens, og hermed var Veien banet for Kongens Overhoiighed over Landskirken. Herredagens Prælater forlangte vel som et Slags Gjengæld for sin Føietlighed mod Kongen i ovennævnte og flere Punkter visse Indbømmelser af ham igjen, og sit de verdslige Herrer til at understøtte sit Forlangende: Kongen skulde holde „den Christelige Stikkelse“ som var i Riget, indtil den almindelige Christenhed gjorde en ny Stik; — han skulde ikke meddele Nogen Bestjermelsesbrev paa at prædike offentligen, men dette skulde overlades Biskopperne; — Kongen skulde endelig give Biskopperne Befalingsbrev paa at reformere alle Kloostere. Men paa disse Forlangender gav Kong Fredrik kun undvigende Svar, og Intet blev i den Henseende afgjort.

Herredagen i August 1527 foranledigedes af Rigstraadet selv, og især, som det lader, af Prælaterne, der begyndte meer og meer at ængstes for sin Stilling og for Kongens Sindelag. Hele Raadet indgav her en Dpfordring til Kongen, at forebygge den indre Riv i Landet, der truede med voldsomt Udbrud. Almuen havde paa flere Steder siden seneste Herredag — hed det — formeligen forenet sig mod Kirken og Prælaterne. Den landflygtige Kong Kristian maatte formodes her at staa i Baggrunden med sine Dpegninger. Sit Almuen Lov til at affasse Kirkens fra gammel Tid hjemlede Rettigheder, vilde den snart ogsaa vende sig mod Konge og Adel. Almuens Hovedmænd i denne Oprørsfthed burde straffes Mængden til Advarsel, ellers vilde stor Ulykke reise sig af Bøndernes Forhærdelse. Der klagedes ogsaa over, at Almuen viste sig haard mod de fattige Kloostermænd (d. e. Tiggermunkene), saaledes at disse ikke som før sit Almisse, men tvertimod ofte bleve mishandlede. Alt dette bad man Kongen afhjælpe, og anmode ham derhos om ikke at tilstede, at forløbne Munk, som have forladt sin Orden, faa kongeligt Bestjermelsesbrev eller tillades at prædike, men drage dem for Ketten, tvinge dem tilbage igjen i deres Kloostere eller jage dem af Landet.

De adelige og de geistlige Stormænd i Raadet havde i denne Dpfordring for Diebliffet forenet sig. Men der var paa Herredagen flere Adelsmænd end de som sad i Raadet, og disse kom snart frem mod Prælaterne med Fordringer, som allerede i 1525 i Kjøbenhavn havde været fremsatte, navnlig med den, at Adelen skulde tage alle ved geistlig Ret domte Boder af sine Bønder, ligesom Kongen havde tilskaaet i verdslige Sager. En Splittelse mellem Prælaterne og Adelen var paa god Veie til at udbryde, da Prælaterne for at beholde

en sidste paa sin Side for en stor Deel indbrømte dens Fordringer. saaledes blev en Indskrænkning i Geistlighedens Dommerrettigheder i Adelenes Fordeel Udbyttet af denne Herredag, hvorimod Kongen u som forhen klogeligen undveg de Fordringer, der i Raadets Indsigelse vare stillede til ham om de lutheriske Præsters Afstraffelse og Forligelse ¹⁾).

Der laa i disse tvende Herredages Beslutninger allerede en stærk antydning til et nær forestaaende Brud mellem Danmarks Rige og Rom. De indeholdt en taus Erkjendelse fra de danske Prælaters Side, at de fra nu af maatte søge sin og Kirkens Opretholdelse hos Kongen og Rigsraadet. Fra Rom var ingen Hjælp at hente, hid havde de ikke engang ty af Frygt for de pavelige Udsugelser. Til deelen, hvem de selv ved Slegt og Byrd tilhørte, stod deres sidste Raad ²⁾).

De nu omtalte danske Herredagsbestemmelser vare vistnok paa ingen Raade bindende eller gældende for Norge; men de vare ligesuldt ikke uden stor Indflydelse paa dette Rige. De maa nemlig antages at være blivne meget hastig bekendte ikke alene for de danske Stormænd, som nu dannede den herskende Klasse i Norge, og som, sjønt ifølge Statsretten uafhængige af Danmark og det danske Raad, dog i Hjertet følte varmt for begge, og ideligen kastede Blikket hidhen for at søge Forbilledet for sin egen Virksomhed, — men ogsaa for den norske Erkebiskop og de norske Biskopper, der nu til Gavnns maatte føle sin og sin Kirkes forladte Stilling, affaarne saagodtsom fra Rom, og uden sand Tillid til kraftig Hjælp derfra, medens de saa ligeoverfor sig en paa det nærmeste frafalden Konge og en Skare af udenlandske værdslige Stormænd, hvilke, den første ligesaa vel som de sidste, kun kunde paa det passende Dieblif for at styrte sig over Hierarchiet, lyndre og tilintetgjøre det.

Dg af disse rovgjerrige, fremmede Stormænd stod for Tiden ingen frygteligere truende ligeoverfor den norske Kirke end Vincentius unge, der nu havde gennemstuet baade sin Konges og sine danske Standsbrødres rette Sidelag med Hensyn til det romerske Hierarchi, og var beredt til at handle mod den norske Kirke i Overensstemmelse med hvad han vidste vilde møde hines Bisfald. Men fra det Dieblif i saadan Stemning hos Hr. Vincentius traadte i Lyset ved hans Handlinger, maatte et oprigtigt Venstreb mellem ham og Erkebiskop Haf — om end blot af den Grund — være en Umulighed.

Der var neppe nogen kirkelig Indretning, der baade i Almindelighed og navnlig i de nordiske Riger, var paa denne Tid kommen

¹⁾ Paludan-Müller, Herredagene i Odense 1526 og 1527 S. 53—78. ²⁾ Paludan-Müller samst. 78.

saaleedes i Forfald, og var saa blottet for Deeltagelse i den offentlige Mening som Klosterindretningen. Paa Klosterne og Klosterordenerne var det derfor at Reformationsvennerne her først og fremst søgte sine Dine, idet de udsaa sig dem til Offere baade for sin Reformationsiver og for sin Egennytte. Vi have seet, at allerede Kristian II havde gjort en Begyndelse med enkelte norske Klosters, nemlig Dragsmarks og Gimsøs, Sekularisering eller Inddragelse under verdslig Bestyrelse, førend noget lignende endnu havde fundet Sted i Danmark og Sverige¹⁾. Ogsaa nu, under Kong Fredrik, var det de norske Klosters, man først angreb. Grunden har rimeligvis været, at man har fundet Stillingen i Norge mest gunstig for saabant Foretagende, og at de danske Stormænd der have fortrinsvis higit efter den Binding, som deraf maatte flyde, — maaskee derhos at Klostersænenet i Norge var mere forfaldet, og derfor fandt færre oprigtige og kraftige Forsvarere, selv inden Geistlighedens egen Kreds, end i Danmark. Men maa i denne sidste Henseende mindes, at Klostersænenet overhovedet, selv i dets bedste Tid, synes i Norge at have vundet mindre Deeltagelse i den offentlige Mening samt mindre Indflydelse paa Samfundet i det Hele og paa den geistlige Stand i Særdeleshed, end i de fleste andre Lande baade i og udenfor det skandinaviske Norden.

Det var fra Aaret 1528 af at Klosterssekulariseringen i Norge begyndte at drives paa en ret isinesfaldende Maade. I de første Aar efter Kristian II's Vortreise sees en Modstræben at have yttret sig fra Geistlighedens Side mod de Klosterinddragninger, som af ham var blevne udførte. Den verdslige Bestyrer og Bruger af Dragsmark Kloster, Herman Matzson, ønskede selv i 1523 at afløses af en viet Abbed, ganske vist fordi hans Stilling, paa Grund af Stemningen, forekom ham usikker. Hans Driste synes imidlertid ikke at være blevet opfyldt²⁾. Bedre gik det med Gimsø Kloster. Her fik nemlig Hans Reff, strax efter at han var kommen til Oslo Biskopsstol, igjen indsat en Abbedise, da han godtgjorde, at Klosteret "ifølge vrang Undervisning" var kommet i Didrik Tolders Hænder. Men den herved vundne Fordeel var ikke af Varighed. Thi den 14de Februar 1529 forlænedes Kong Fredrik atter en vis Ivar Jenson, en dansk Bønder, med Klosteret imod en Underholdningsafgift til Nonnerne, hvilke han dog skal have behandlet paa en skammelig Maade³⁾.

I Slutningen af 1528 skænkede, som allerede berørt⁴⁾, Kong Fredrik Nonneklosteret i Bergen, det saakaldte Nonneseter, med dets Gods til Vincentius Lunge og hans Arvinger. Dette Kloster var, som forhen fortalt, ikke længer, hvad det oprindeligt havde været, et Non-

¹⁾ S. o. f. II. 649. ²⁾ Langes Klh. 2den Udg. 178, 478. ³⁾ Smft. 174, 459. ⁴⁾ S. o. f. II. 685.

nekloster af Cistercienser-Ordenen, men var efter Nonnernes Fordrivelse blevet i 1507 overdraget til Munkene af St. Antonius's Orden. Men ogsaa disse flydtes nu, ligesom for Nonnerne, for at føre „et uskelligt og løssagtigt“ Levnet; og dette maatte tjene til Vaastud for deres Utrivelse til Hr. Vincentius's Gavn, der nu indrettede Klosterbygningerne til Bolig for sig, og kaldte den Lungegaard ¹⁾. Om trent samtidig hermed i 1528 tilintetgjøredes Prædikebrødrene's Kloster i Bergen, hvilket var beliggende tæt ved Kongsgaarden. Hermed gik det efter Rygte saaledes til: Vincentius var forud bleven i al Hemmelighed enig med Prioren, Jens Mortensøn, en slet Karl, om at skaffe Klosterets kostbare Kirkepyrdelser og Løsøre tilside og bagefter dele dem mellem sig. Derpaa satte Prioren Ild paa Klosteret, som i Bund og Grund afbrændte. Det hed sig, at Udelæggelsen var skeet ved Vaadeild, og Beviser mod den virkelige Brandstifter bragtes ei tilveie, saa Sagen blev upaatalet og ustraffet. Vincentius tog rimeligvis paa Kongens Vegne Klosterets Ejendomme under sit Berge. Prioren fik til sit Underhold tre Gaarde, og en Deel af Munkene traadte i Vincentius's Tjeneste „som Hofmænd“. Klosterets Kostbarheder fordrede dog siden Kongen af Hr. Vincentius, uden at man sikkert ved om han fik dem ²⁾. Er Fortællingen om Klosterets Udelæggelse sand, saa er den til ikke mindre Skam for Hr. Vincentius end for Prioren.

Med hvad Ret eller under hvilket Vaastud Vincentius ved samme Tid har, paa Kongens Vegne, bemægtiget sig de kostbare Menodier, som tilhorte Apostelkirken i Bergen, vide vi ikke. Kirkens Egenkab af kongeligt Kapel kunde vel neppe hjemle en saadan Plyndring. Menodierne bleve afleverede i Kjøbenhavn den 15de Juli 1530, og Vincentius modtog derfor Kvittering ³⁾.

I alle disse Haandgribeligheder mod kirkelige Stiftelser i Bergen spillede saaledes Vincentius Lunge Hovedrollen, og den usle, egennyttige Biskop Olaf Thorkelsøn, hvem det vel nærmest skulde have tilkommet at hindre eller paatale dem, forholdt sig, saavidt man kan see, derved aldeles rolig. Vincentius synes endvidere at have havt et godt Die paa Munklifs Birgittinerkloster, og at have udseet ogsaa dette til en snar Udelæggelse, hvorved dog ikke saameget han selv skulde beriges, som en ny dans, i Norge indgiftet, Herre fremmes. Dette var Ridderen Niels Joakimsøn Lykke, der havde egtet Fru Ingerds tredie Datter, Elina, og saaledes var Vincentius's Svoger. I 1529 gik virkelig det Rygte i Bergen, at han havde Haab om at

¹⁾ Langes Klh. 2den Udg. 179, 322; Sml. VI. 21.

Udg. 179, 337.

²⁾ Sml. VI. 32.

³⁾ Langes Klh. 2den

faa Munklifs Kloster i Forlening ¹⁾). Dette Haab slog vistnok men Munklif vandt kun derved endnu et Aarstids kummerlige Tilv.

I August Maaned 1529 forlenede Kongen sin Tjener, S Stensøn, med Augustinerklosteret i Konghella, det saakaldte I kloster. Men herved fandt Erkebiskop Olaf sig selv og Nid Kirke paa det høleligste berørt. Kastelklosteret havde nemlig fra mel Tid-aaet i et umiddelbart Afhængighedsforhold til Nid Erkestol og modtog af Erkebiskoppen og hans Kapitel sin Fo eller Prior. Et Magestifte var rigtignok i 1354 i Bjære, h Klosteret skulde bortbyttes til Kronen imod noget af dennes Nordenfjælds ²⁾; men Byttet var aldrig kommet til virkelig Udf Kong Hans havde i 1498, paa Grund af dette Magestifte, han troede istandbragt, fordret paa et Raadsmøde i Baahus Kl af Erkebiskop Gaute; men paa given Oplysning lod han sin Fo falde og tilfagde Erkebiskoppen og hans Kirke Klosteret og dets frit for Kronens Paataale. Alt dette gjorde nu Erkebiskop Olaf vende, idet han paaanlede Kong Fredriks Indgrib i hans Kirke og Kongen vovede ikke strax at afvise Erkebiskoppens Anse, m som om de paaapegede Forhold vare ham ubekjendte, og som o havde bortforlenet Klosteret, fordi han stod i den Tro, at det t Kronen. Han lovede, imidlertid at modtage Erkebiskoppens B naar de mødtes paa næste Herredag, og derefter lade ham kom sin Ret; et saadant Møde kom dog aldrig istand, og Forlenin Klosteret til Jørgen Stensøn, blev, som det synes, heller ikke tilbage

Det maa vistnok synes underligt, at Erkebiskop Olaf blot ene Tilfælde optraadte med sin Indsigelse, medens han, som det holdt sig rolig ved Alt hvad der foregik i Bergen. Aarsagen ligger dog for en stor Deel i Forhold, som her bandt hans H En Metropolitan galdt paa denne Tid meget lidet udenfor f Biskopsdømme. Det var saaledes ikke ham, men Biskoppen af gen, der skulde modsætte sig de inden Bergens Biskopsdømme tilfæiede Fornærmelser; og først naar sidstnævnte Biskop klaged ham og paaakaldte hans Hælp, var der lovlig Afgang for (skoppen til at stride ind. Men en saadan Henvendelse til ha Biskop Olaf Thorfelsøns Side spores ikke at have fundet Ste

Det kan dog heller ikke negtes, at Erkebiskop Olaf selv ku formeget synes at have savnet den Karakterens Styrke, den Hølelse for sit Kalb; og den faste Overbevisning om sin Sags hed og Retfærdighed, der udfordredes for at optræde med Ber og Held i Tidens Kamp. Hans Forsigtighed var ofte rosk men ofte ogsaa angstlig eller overdreven, og aldrig i afgjørende

¹⁾ Langes Klh. 2den Udg. 180, 310. ²⁾ R. Dipl. II. 265—268.

blif parret med den Bestemtighed og Williekraft, der skulde give den Verd, hvorimod den da snarere vaklede og greb feil af Midlerne. Man sporer ogsaa ikke sjældnen hos ham en Tilboielighed til at lade sig lede af Sidehensyn, der ikke alene hindrede ham i at gaa lige løs paa Hovedsagen, men ogsaa ofte bragte ham til at glemme eller tilfidsætte denne, — og overhovedet en Mangel paa Evne til at vinde Landsfolket, vække dets Selvsølelse og, naar det gjaldt, virke indgribende paa det til sine Planers Fremme. Han befad saaledes ingen af de Egenstaber, der skulde have gjort ham stift til en kraftig Forskæmper enten for den romerske Kirkes Opretholdelse i Norge, eller for dette Lands Selvstændighed som Stat; — og begge Dele fordrede dog baade hans Embedsstillning og Tidsforholdene af ham. Om han ret har fattet sin Opgave, er høist tvivlsomt; at han ikke viste sig dens Løsning voren, er vist.

Men Farer og Forviklinger omgave ogsaa Olaf Engelbrettsøn paa alle Kanter. Hvad der krævedes af ham som den norske Kirkes øverste Forstander og den romerske Kirkes Tjener, stod ofte i Strid med det, der kunde synes at kræves af ham som det norske Raads Formand. Han synes vel ingen Fanatiker at have været i sit Forsvar for Pavedømmet; men paa den anden Side findes der heller ikke noget Tegns til, at han var stemt for Indrømmelser med Hensyn til den nye Lære og dens Kirkeordning. Hans oprigtige Hengivenhed for Rom, har man ingensomhelst gyldig Grund til at omtvile. Det samme kan man sige om hans Stræben for sit Fædrelands politiske Selvstændighed. Heller ikke den synes at have været ledet af nogen høj Begeistring; dog tør man derfor ikke negte, at den har været velmeent. Men vil man endog indrømme, at det var hans oprigtige Ønske at verne baade om den romerske Kirke i Norge og om Norges Selvstændighed, saa var han, det viser sig klart, ingenlunde paa det rene med sig selv om Midlerne, ved hvilke han skulde virke for nogen af Delene. Man tør overhøvet ikke bebreide Erkebiskop Olaf hverken ond Willie eller grov Egennyttighed eller overdreven Herkølyst eller fuldkommen Mangel paa Statsklogt, om man end tidt og ofte maa føle Uvillie over hans Holdningsløshed, hans Svagthed, og, hvad der er det værste, men dog en naturlig Følge af de tvende nævnte Feil, — hans politiske Uoprigtighed.

Ved den samme Tid, da de voldsomme Tilgreb til Kirkens Guds fra den verdslige Magts Side begyndte i Norge, omtales ogsaa Luthers Lære først at være bleven prædiket der. I Aaret 1528 optraadte nemlig i Bergen som dens Fortrynder en Munk Antonius, der siden skal være kaldet til Sogneprest ved St. Halvarvs Kirke der i Byen. Prædikanten og hans Lære, fortælles der, fandt stor Yndest hos Borgerne, men ikke saa hos Biskop Olaf Thorkelsøn. Denne

til Velleevnet og Magelighed i høi Grad hengivne Mand fandt sig forstyrret i sin Ro ved den Riv, som var en Følge af Antonius's Prædiken. De romerskfindede Præster maatte naturligvis finde sig tabede til at modsigte og om muligt gsendrive Antonius, og under en saadan Kamp kunde ikke Biskoppen vel holde sig neutral, helst saalænge han boede i Byen. Derfor skal han have flyttet ud til sin Gaard paa Aft, og saaledes overladt Religionsstriden til dens egen Gang ¹⁾. At forresten Antonius ikke har fundet Understøttelse hos de simple bergenske Borgere alene, men ogsaa har været beskyttet af meer end en af de i Byen værende Stormænd, tør man nok med Sikkerhed antage.

Og det var ikke i Bergen alene, at den nye Lære ved sin Indtrængen vakte Frygt og Uergrelse hos dem, der vare den romerske Kirke hengivne. Ogsaa Biskop Hossold af Stavanger ængstedes for den og vilde gjerne have den verdslige Magts Hjælp for at holde den ude af sit Biskopsdømme. I det han ved Brev af 23de Juni 1529 anholder hos Esge Bilde om, at Nils Klausson, som denne havde bestiftet til Lagmand i Rysfiske, ogsaa maatte faa Lagdommet paa Agdesiden, beider han med det samme Hr. Esge, at han ikke i nogen Del vil i Stavanger Biskopsdømme tilstede eller styrke „denne forbømt Bantro og Lutheri“, af hvilken nu mange desværre ere i Hjertet forblindede, men straffe hvor det behøves; han skulde da faa for Gud og Menneker et ærefuldt Navn ²⁾. Esge Bilde var vel ellers ikke stort venligere findet mod Papismen end Vincentius Lunge. Hin som denne var uidentvøl villigere til at løfte Haanden mod end for den.

Af Alt hvad om Hr. Vincentius's Fremfærd med Hensyn til Kirken er fortalt, fremgaar, at der heri maatte være Anledning nok til Uenighed mellem ham og Erkebiskoppen, om end ikke andre meer personlige Splidssemner, som vi nu ikke nærmere kjende, vare komne dem imellem. Vist er det, at da Hr. Esge Bilde i Begyndelsen af 1529 kom til Bergen, var der aaben Feide mellem Erkebiskoppen paa den ene Side og Hr. Vincentius og Fru Ingerd paa den anden. Erkebiskoppen havde undsagt dem begge og sat sig i Besiddelse af deres Len og Godser nordensfjælds. Og at denne Feide fra Erkebiskoppens Side var rettet mod Vincentius personlig, og ikke mod de i Norge indtrængende danske Adelsmænd i Almindelighed, det viser klart den Omstændighed, at Erkebiskoppen til samme Tid stod sig godt ikke alene med den nye Høvedsmand paa Bergenhus, Hr. Esge Bilde, men ogsaa, som det synes, med Fru Ingerds anden Svigersøn, den førnævnte Hr. Nils Lyffe.

Esge Bilde var visseelig ingenlunde fri for danske Fordomme, og helbede maaskee, især i sin første Optræden i Norge, til Henrik Krum-

¹⁾ Pont. II. 823; Nor. Sml. 4.   ²⁾ N. Dipl. II. 808.

medlides Anstuelser med Hensyn til Norges og Danmarks Forhold; dog synes han i det Hele taget at have været en velstænkende og retfærdig Mand, og opførte sig ogsaa som en saadan i den Strid, han fandt for sig i Norge. Den kunde paa en Maade siges at være til hans Fordeel; men han var saalangt fra at nære den, at han tværtimod optraadte som Megler i den, skønt forgjæves. Hvad der afbrød og bragte en Stillsand i Striden var Kong Fredriks Søns, den unge Hertug Kristians Komme til Norge i Sommeren 1529¹⁾.

111.

Hertug Kristian, Fredrik 1's ældste Søn, kommer i 1529 til Oslo. Hensigten med hans Reise opnaaes ikke. Strid mellem Erkebiskoppen og Vincentius Lunge. Forlig i 1530. Kirker nedbrudte og Klostre sekulariserede.

Kong Fredrik havde hidtil staaet i meget liden umiddelbar Forbindelse med sit Rige Norge, hvor han endnu ikke var kronet, og efter Tidens Begreber om Valgkongedømmet, idetmindste som de gjaldt i Danmark, endog blot af den Grund, ikke lovligen og sedvansmæssig kunde gjøre Kongedømmets fulde Myndighed gjældende. Den Indflydelse han alligevel i flere Stykker, som ovenfor paavist, øvede endogsaa udenfor sin Haandfæstnings Tilfagn, var meer Frugten af et Slægs Tilnærmelse end af en ligefrem forfatningsmæssig Fremgangsmaade. At knytte Norge fastere til sig og om muligt ogsaa til sin Æt, maatte være et naturligt Ønske hos Kongen; og da fremdeles Hindringer stillede sig i Veien for hans egen Reise til Norge, besluttede han sig til at sende sin ældste, vorne Søn, Hertug Kristian, derhen i sit Sted. Dette skulde maastee være en Efterligning af hvad der var skeet i Kristian 1's Tid, da hans Søn Hans i 1474 var i Oslo og der deltog i Regjeringsanliggenderne²⁾, — og i Kong Hans's Tid, da dennes Søn Kristian i længere Tid førte Styrelsen i Norge paa sin Faders Begne med udstrakt Myndighed. Men i begge de her nævnte Tilfælde var den til Norge sendte Kongesøn allerede i Forveien valgt af det norske Raad til Faderens Eftermand, og der kunde saaledes med Joie betroes dem en vis Regjeringsmyndighed. Med Kong Fredriks Søn forholdt det sig ikke saa. Han var ikke endnu i noget af Rigerne udvalgt til Faderens Eftermand, og det kunde derfor være et stort Spørgsmaal, hvorvidt Fredrik med Æt kunde sende ham til Norge for i sit Sted at udøve nogen som helst Styrelsesmyndighed. Dette var imidlertid Meningen. Det var nemlig af Kongen paalagt Hertug Kristian, „at sidde Ketterthing i Norge og hjælpe hver Mand til Lov og Ret“, naturligvis i Forening med Norges Raad. Men der laa

¹⁾ Paludan-Müller Gr. Sætte II. 14, 15.   ²⁾ S. o. f. II. 570.

endnu noget meer under hans Sendelse: „han skulde modtage dingsed af de Norske som en Arveherre“; og forsaavidt dette ikkeledes ham, noget som altsaa Fredrik har anseet for vel muligt, „han fornye den vœnlige Forening (Confœderag), som begge imellem fra Arilds Tid havde vœret“ 1). Hertugens Hylbin Norges Arveherre og, hvad der vel tænkes ganske enstydende til hans Valg til Faderens Eftermand i Norge, var aabenbare i Hovedsæmmed.

Hertug Kristians Reise tiltraadtes den 30te Juni 1529. af det danske Rigsraad fulgte ham, nemlig Biskop Styggepen af Børglum, Henrik Krummedike, Dite Krumpen og Knudsenstjerne, naturligvis som Raadgivere for at paasee Danmarks At den fra Norge i 1524 saagodt som ubviste Henrik Krummed med, viser hvilket Omsving i Meningerne der nu maa vœre for i Norges Raad, som en Følge uden tvivl af de flere danske Adels Indlemmelse deri samt af Vincentius Lunges formindskede Indflydelse i Oslo holdtes et Raadsmøde, eller, om man saa vil kalde det Herredag, af de forenede norske og danske Herrer, paa hvilket fra norsk Side ifkun nævnes som tilstedeværende: Biskop Han af Oslo, Provst og Kansler Matthias Hvoruf, Vincentius begge Gallerne, Olaf og Gaute, samt Erik Eriksson. Hverken biskop Olaf, eller Biskopperne af Hamar, Bergen eller Stavanger mødte, og ikke heller uden faa af de verdslige Herrer. Det ingensteds oplyst, hvad der især har holdt de nævnte Prælater fra Mødet, — om det har vœret Betænkeligheder med Hensyn til Uoverensstemmende med den i Kong Fredriks Haandfæstning Statsforfatning, der laa i Hertug Kristians Optræden i Norge den Betragtning, at Kristian, som vitterlig Tilhænger af den lutherske Lære, var en Kjætter i den romerske Kirke. Rimeligvis har begge Dele virket især paa Erkebiskoppen, som ingenlunde var som ved Mødet, skjønt han ei paa det var personlig tilstede. Vincentius Lunge mødte og saaledes stillede sig Ansigt til Ansigt for sin gamle Fiende Henrik Krummedike, var maaskee en Nødvendighed for ham, da Henrik havde kongelig Befaling til at optræde privat Ejendomsfag mod Vincentius og Fru Ingerd. Og dette han med saadant Held, at allerede den 24de Juli Dom faldt imod Hr. Vincentius, der tilpligtedes at opgive det omvistede. Dette var naturligvis en Idmygelse for den stolte Mand, ligesom ogsaa maatte frænte ham, at Hr. Henrik nu fik sine Forlemler i Norge tilbage, og at det lykkedes den samme at gjøre sig til med Erkebiskop Olaf 2).

1) Svdtf. Fredrik I. u. 1529.

2) Dansk Mag. 3die R. II. 257, 271-

Men var denne Herredag i Oslo end gunstig for Henrik Krummedike og med det samme ydmygende for Vincentius Lunge med Hensyn til begge disse Stormænds personlige Stilling, saa svarede dens Udfald dog ingensunde til de Forhaabninger, Kong Fredrik uviltsomt end knyttet til den. Det formeentes vistnok ikke Hertug Kristian at alle Bestemmelser paa Kongedømmets Vegne, og der saaes endog jaanem Fingre med, at han i de derom udfædte Breve kaldte sig: med Guds Naade ret Arving til Norge¹⁾, — en Titel, paa hvis Brug der, med Hensyn til Fredriks Haandfæstning, kunde have været et Anke. Men Hovedsiemebedet af hans norske Reise, hans Hylдинг om Nordmændenes Arveherre, lyffedes det ikke at drive igjennem. Og her var det Erkebiskop Olaf, som ved sin Indsigelse fra Trondhjem gjorde Udslaget. Man fik nemlig den Mening gjort gjældende, at da Norge nu ikke meer var noget Arverige, men, overensstemmende med det venlige Forbund, som bestod Rigerne imellem det af 1450), saaledes var forenet med Danmark, at det ei kunde være nogen anden Konge end den, som blev samtykket af Danmarks Rige, saa var en Hylдинг, som den Kristian forlangte, utilbørlig. De paa Herredagen nærværende norske Raadsmedlemmer, Vincentius Lunge medregnet, have ganske vist af Hensyn til sin egen Valgmynsigthed i en kommende Tronledighed, kraftigen understøttet Erkebiskopens Mening. Og selv de danske have neppe i sit Hjerte havt noget mod den; thi Kristians Hylдинг i Norge vilde jo ufeilbart ved et indtrædende nyt Kongevalg lægge det stærkeste Vaand paa det danske Raads Valgfrihed, saafremt det var dets Agt at opretholde Forbindelsen med Norge. Af Kristians Hylдинг i Norge blev der saaledes intet.

Dette Udfald havde man i Danmark, som allerede antydet, tænkt sig muligt, og havde, med det for Die, paalagt Hertugen og hans danske Raadgivere i ethvert Fald at sørge for en Fornyelse af den gamle Forening mellem begge Riger. Herimod blev ingen Indvending gjort. Foreningen til Bergen af 1450 blev af Herredagen stadfæstet, og denne Stadfæstelse kunde Erkebiskoppen siges allerede paa Ordaand at have tiltraadt, idet han nemlig, som vi nys saa, anførte den Forening som Grund for sin Indsigelse mod Hyldingen.

Uden tvivl blev, paa Grund af de stufede Forhaabninger, Kristians Ophold i Norge kortere end fra først var paatænkt. Han skulde nemlig fra Oslo have draget til Bergen, ja det laader som om han maaskee skulde have blevet Vinteren over i Norge. Begge Dele bleve tidlertid nu opgivne²⁾. Hertug Kristian boede i Oslo den Sde

¹⁾ Brev af 29de Juli fra Akerhus angaaende en Kongegaard i Jamtland Sml. I. 53.

²⁾ Henrik Krummedikes Brev til Gøge Bilde, Oslo, den 24de Juli 1529. Dan. Mag. 3die R. II. 271—272.

September over. Paa denne Dag udstedte de samlede norske og danske Raadgivere, som allerede ovenfor ere nævnte, et Bidnesbyrd om Kristians hæderlige og kristelige Færd samt gavnlige Virksomhed under hans Ophold ved Herredagen¹⁾. I dette Bidnesbyrd nævnes han af Raadet selv, uagtet dets forud negtede Hylдинг: „ret Arving til Norge“. Raadet har muligens seet Titelen fra den Side, at den, som benyttet af Kristian tidligere end Kong Frederiks Haandsættning, ikke ved denne kunde frastrives ham, da Fredrik der kun nedlægger den for sin egen Person. Strax efter forlod Hertugen med sine danske Raadgivere Oslo til Skibs, og den 13de September 1529 landede han ved Bardberg, hvorfra Reisen videre gennem Danmark fortsattes til Lands. Henrik Krummediske, som ved denne Leilighed for sidste Gang optraadte i Norge, døde Aaret efter, 1530 i Slutningen af Marts, paa et af sine Godser i Skaane. Hans Virksomhed i Norge havde heel igennem været høist mærkelig og indgribende, om just ikke altid prisverdig og til Landets Gavn²⁾. At Hertug Kristian ikke har hjembragt til Danmark de venstabeligste Følelser mod Erkebiskop Olaf, det norske Raad og Nordmændene i Almindelighed, er høist sandsynligt; ligesom og at disse Følelser ikke have været ganske uden Indflydelse paa hans Stemning mod Norge, da dette Rige syv Aar senere var kommet i hans Magt.

Vi have ovenfor sagt, at Hertug Kristians Komme til Norge virkede en Stilstand i Fiendtlighederne mellem Erkebiskoppen og Hr. Vincentius. Denne Stilstand var imidlertid af saare kort Varighed. I Slutningen af 1529 finde vi Fiendtligheden igjen i fuld Gang fra Erkebiskop Olafs Side. Jamteland, Vincentius's Len, var denne Gang Tvistsens Gjenstand.

I Hr. Vincentius's og dennes Fogeds Fraværelse havde Erkebiskoppen sendt en vis throndist Stormand, Haakon paa Egge, ind i Jamteland med det Budskab til Almuen, at Kongen havde frataget Vincentius Lenet og givet det til Erkebiskoppen. Dette maa have været enten reen Dpdygtelse, eller grundet paa en stor Misforstaaelse thi det er ingen Tvivl underkastet, at Hr. Vincentius den 16de Jul 1528 fik Kongens fornyede Lensbrev paa Jamteland³⁾, og noget senere Forandring heri findes ikke at være gjort. Haakon paa Egge heder det — udsprede tillige, at Vincentius med Hustru og Børn var rømmet af Landet i Kongens Unaade. Men Jørgen Karstoft paa Hof i Jamteland modsatte sig Haakon paa Vincentius's Begne negtede Sandheden af de udsprede Rygter og forestilte Almuen, =

¹⁾ Hvitf. Febr. I. n. 1529.   ²⁾ Dan. Mag. 3die R. II. 257—258. Jævnl. for Resten angaaende Hertug Kristians Ophold i Norge: Paludan-Müller's Gr. Fejde II. 16—21.   ³⁾ S. o. f. II. 684.

den, for den gav sig under Erkebiskoppen, burde see Kongens Brev for Rigtigheden af hans Paastand. Jørgen underrettede ogsaa Hr. Vincentius i Bergen om hvad der var paafærde. Denne blev, som let kan tænkes, yderlig opbragt, fik under 4de December 1529 et Vidnesbyrd fra Esge Bilde samt flere Raadsmedlemmer og gode Mænd i Bergen for Kong Fredriks Lensbreve til ham paa Jamteland, baade paa det af 16de Juli 1528 og paa et ældre af 2den April 1525¹⁾, og sendte nu dette Vidnesbyrd til Jørgen Karlsøn til videre Fortynvelse med et Brev, hvori han paa sin sedvanlige Vis i de heftigste Udtryk for løs paa Erkebiskoppen og Haakon paa Egge, og med det samme lod Jørgen vide, at hvad ham og Erkebiskoppen var imellem, dermed havde Jamtelands Indbyggere intet at skaffe²⁾. Men Jamterne synes virkelig heller at have ønsket sig Erkebiskop Olaf til Lensherre end Vincentius Lunge, og derfor lykkedes det ogsaa Erkebiskoppens Foged, Thrond Jvarksøn, at faa thinget største Dele af Landet under Erkebiskoppen inden Februar 1530³⁾. Og under 20de Marts næst efter takkede Almuen Erkebiskoppen, fordi han havde sendt dem Thrond Jvarksøn som Foged, og yttrede tillige i sit Brev den Forhaabning, at de vilde komme til at beholde Erkebiskoppen til „Landsherre“. De sendte ham ogsaa en Ansøgning af samme Dag, hvilken de bade ham besørge Kongen til Hænde⁴⁾. Ansøgningen indeholdt flere Anker, som henstilledes til Kongens Afgjørelse, og til Slutning det Ønske, at Kongen vilde stikke dem til „Landsherre“ Erkebiskop Olaf i Throndheim, fordi, naar Kongens Fogeder der i Landet gjorde dem nogen vrang Overlast, da tyktes det dem for langt at løbe med sin Klage til Danmark eller til Bergen⁵⁾.

Vincentius Lunge søgte sig aabenbare paa denne Tid trykket af sine Uvenners Klager og Beskyldninger, og da Kongen havde tilfagt en Herredag af baade Danmarks og Norges Raad at møde i Kjøbenhavn otte Dage efter St. Hans 1530, saa besluttede han snarest muligt at drage til Danmark for her personlig at tale sin Sag hos Kongen. Paa Reisen didhen tilskrev han fra Tunsberg den 9de April sine mest formaaende Venner i Jamteland, navnlig den før nævnte Jørgen Karlsøn, og bad dem udvirke af fire og tyve de gjæveste Mænd i Landet et forseglet Vidnesbyrd. Hans Uvenner beskyldte ham for at have villet lade sig hylde af Jamterne til Konge; —

¹⁾ Eml. I. 57—59.

²⁾ Eml. 54—56.

Brevet er det fælgelig dateret: Mandagen efter St. Anne Dag; men ikke en Fælløsning for St. Andrew Dag? hvilken da bliver 6te Decbr. Originalen findes blandt de münchenske Arkivsager, der i sin Tid afgaves til Sverige.

³⁾ Thrond Jvarksøns Brev til Erkebiskoppen af 9de Febr. 1530 Eml. I. 60—62.

⁴⁾ Eml. I. 63.

⁵⁾ Eml. 64—66.

Vidnesbyrdet skulde gaa ud paa at fralægge ham denne Beskyt og han sendte et af ham selv forfattet Udkast, hvilket de Tilsf skulde besørge udfærdiget ¹⁾. Udkastet er endnu til ²⁾, men o virkelig er blevet udfærdiget i den ønskede Form, er usikkert.

Svigermoderen Fru Ingerd, der nu som altid stod fast paa Vincentius's Side, har ganske vist ikke mindre end han faaet fo tebiskoppens Uvenskab. Det er høist sandsynligt, at den Vanst hun havde med at forsvare sine Forleninger, Fosens-Len (Nord Sunmøre, Romsdal, Stordal og Herdal, har bevæget hende drage fra sin Sædegaard Østeraat til Bergen og der afstaa hin leninger til sin anden Svigersøn Hr. Nils Lyffe. Han erhv ogsaa Kongens Brev paa dem, og ved sin Skrivelse fra Ber, 19de December 1529 kunde han fremstille sig for Indbyggerne som Lensherre ³⁾. Dette var et klogt Skridt, der uden tvivl banede til et Forlig mellem de Stridende. Thi Nils Lyffe havde ikke blandet sig i Striden og stod sig endnu ret godt med Erkebisk Han kunde hindre, at de omtalte Len kom i Erkebiskoppens H og derhos var det nu hans eget Gavn at optræde som Fredsn Han gjorde ogsaa dette ifølge en Fuldmagt, som Vincentius Knibe havde meddeelt ham, og Esge Bilde lagde sit Ord med i skaalen ⁴⁾. Ikke før havde Hr. Vincentius naaet Danmark, se ved Brev fra Erkebiskoppen selv fik vide, at Nils Lyffes Meg forsøg havde havt det ønskede Held, og samme Dag, den 4de 1530, kunde han fra Andvorskov i Sjælland tilskrive Erkebiskoppe sin Ven og stadfæste Forliget ⁵⁾, hvis nærmere Vilkaar forrest os ubekjendte.

Vincentius gjorde vistnok alt hvad han kunde for under D i Danmark at indbynde sig igjen hos Kong Fredrik. Det v denne Leilighed han den 15de Juli afleverede til Kongen Kleno fra Apostelkirken i Bergen ⁶⁾. Ganske har det dog neppe lykket at vinde Fredrik for sig; og sin gamle Myndighed i Norge f ikke dengang tilbage, hvor meget han end bestræbte sig for at sat til Hovedsmand igjen paa Bergenhus. Dette var for Tiden Duffes høieste Maal, og han gif endog saa vidt, at han ved si bagekomst til Norge ved et aabenbart Bedrageri vilde see det o

Da han kom til Bergen, sendte han den 8de September Bud til Hr. Esge Bilde paa Bergenhus og forlangte i Vidnerø hør af denne Slottet overgivet, da, som han sagde, Kongen forlenet ham med det i ti Aar. Hr. Esge svarede, at han ikke opgive Slottet til nogen anden end Kongen selv. At han heri

¹⁾ Eml. I. 66—68.   ²⁾ Eml. 70—73.   ³⁾ Eml. 59.   ⁴⁾ Val. Mill Felte II. 15.   ⁵⁾ Eml. I. 69—70.   ⁶⁾ E. o. f. II. 691.

løbe ret og forsigtigt viste sig snart. Thi paa Hr. Esges Forespørgs-
sel erklærede Fredrik fra Gottorp i Brev af 2den November, at han
aldrig havde tænkt paa at fratage Esges Slottet; hvad Vincentius
har sagt derom, har han sagt uden Kongens Vidende og Villie ¹⁾.
Der stod saaledes Hr. Vincentius til Stanme.

Han var imidlertid fremdeles en høitformaaende Mand i Norge
og dette fik snart Erkebiskoppen og den romerske Kirke her føle.

Aarene 1530 og 1531 vare saare uheldbringende for Bergens
Kirker og geistlige Bygninger. De største og pragtfuldeste af disse
vare sammentrængte om Kongsgaarden paa det forholdsvis ikke meget
store Rum, som Bergenhuss Fæstning nu indtager og som i gammel
Tid kaldtes Holmen. Der laa den prægtige Kathedralkirke med Bi-
sops-gaarden, Kommunen eller Chorsbrødrenes Bolig og Skolen; der
laa den ligeledes meget pragtfuldt byggede og udstyrede Apostelkirke,
det første i Rangen af de fjorten kongelige Kapeller; der laa endelig
ogsaa Prædikebrødrenes Kloster med tilhørende Kirke. Kongsgaarden
selv var oprindelig ikke indrettet til nogen stærk Fæstning, omendstjont
der var luffet ved en Mur og forsvaredes ved et Par Taarne. Un-
der Kristian II havde Jørgen Hansøn som Hovedsmand befæstet den
noget bedre; dog var den ved Vincentius Linges Tiltrædelse i 1523
endnu neppe at ansee for en Fæstning, langt mindre for en Hoved-
fæstning, som dog her tiltrængtes til det vestlige Norges Forsvar.
At gjøre den hertil har maaskee allerede svævet Hr. Vincentius for
Tanke; og det kunde vel hende sig, at Prædikebrødrenes Klosters Brand
i 1528 og Apostelkirkens Rydning for dens Klenodier har staaet i no-
gen Forbindelse med hin Tanke og været forberedende Skridt til dens
Afsørelse. Thi for at Bergens Kongsgaard kunde blive en virkelig
Fæstning af Betydning var det uomgængelig fornødent, at dens Om-
færd ryddedes og de mange Slottet beherskende høie og faste Byg-
ninger bortskaffedes. Esges Bilde indsaar dette klart og gif uden at
følge Snigveie lige løs paa Sagen.

Den allerede ryddiggjorte Apostelkirke blev det første Offer for
Befæstningsplanen. Den synes paa nærværende Tid at have været
saagodt som forsvarsløs. Efter Kristiern Petersøn, der døde en
Stund efter 1520, synes ingen ordentlig Provst at have været ansat
ved den. Flere nævnes rigtignok, men om hinanden og uden at man
kan skønne, hvorledes det med deres Embedsomraade har forholdt sig ²⁾.
Kirken favnede saaledes en umiddelbar Talsmand, hvilket dens Provst
ikke havde været. Bergens Biskops Naadighed over denne Kirke,
altsom naar den var ledig, maatte ansees for høist tvivlsom, og Kon-
gen, der var dens som alle kongelige Kapellers naturlige Berge, brød

¹⁾ Pal.-Müller Gr. Seite II. 15—16.

²⁾ Langes Rth. 2den Udg. 262.

fig tydelig nok ikke om den, som Kirke betragtet, men handlede med den som med en anden Ejendom, den han allerede havde plyndret for dens Smykker. Naar nu dens Nedrivelse fordrødes til Kongens og Rigets Nytte — som det hed —, saa var det ganske naturligt, at dette ikke mødte nogen Indsigelse fra Kongens Side. I 1530, den 8de April, udgik fra Gottorp Slot Frederiks Brev, hvorved det paalagdes Esge Vilde at nedbryde Apostelkirken, og sende til Gottorp saa meget af Stenene, som var brugbart til det derværende Slots Bygning ¹⁾. Apostelkirken forsvandt nu i en Hast:

Vansteligere var det at blive af med Christkirken og de til den hørende Bygninger. Disse havde nemlig i Biskop og Kapitel sit naturlige Forsvar. Kongen havde imidlertid, i et Brev af 28de October 1529, paabudt Undersøgelse af, hvorvidt hine Bygninger laa Slottet for nær ²⁾. — At dette virkelig var Tilfældet, naar man vilde have Kongsgaarden til sterk Fæstning, kan ikke have været nogen Tvivl underkastet; det maa ogsaa vedkommende Geistlige have været nødt til at erkjende. Men en Stund synes man dog at have vaklet mellem to Bestemmelser: enten man skulde bortskaffe hine herlige og kostbare Bygninger, eller man skulde indrette den nødvendige Fæstning paa den modsatte Side af Baagen og dertil nytte det forud meget fast byggede og heldigt beliggende Munklifs Kloster. Dette synes nemlig allerede i flere Aar at have været udseet til Ophævelse, saasnart man fandt en eller anden Brug for det. Dets Brødre og Søstre forbleve der, men under en bestandig Frygt for en hastig Udrivelse. Fra denne for Klosterets Beboere saa ængstlige Uvishedstid har man et ynkeligt Klagebrev af 2den Juni 1530, fra Klosterets Abbedisse, Anna Dlafsdatter, til Erkebiskoppen, hvori hun ytrer, at Klosteret er blevet berøvet flere af sine bedste Jorder, og at der i Bergen var Uvillie imod det, som mod Kirker og Kloster i Almindelighed; der tales idelig om, at Klosterets Beboere skulde ud, og intet andet Kloster bør have igjen, hvorhos deres Uvenner lade sine Heste og sit Fæ opæde Klosterets Ager og Eng, og Enhver foruretter dem i hvad han kan. Hos Biskoppen nyttede det dem ikke at klage sin Nød; thi han er altid borte. Derfor henvendte de sig til Erkebiskoppen og bede ham om Raad i sin Nød og Trang ³⁾. Erkebiskoppen findes dog ikke at have blandet sig i Klosterets Sager, hvilket han heller ikke vel kunde gjøre, saalænge ikke Bergens Biskop, der var Klosterets nærmeste lovlige Foresatte, derom henvendte sig til ham. Munklif undgik imidlertid den Lod at blive forvandlet til Fæstning,

¹⁾ Dan. Mag. VI. 342; Pal.-Müller Gr. Fejde II. 9, 13.

²⁾ 2den Udg. 311.

³⁾ Smt. 310 og 1ste Udg. 760—761.

³⁾ Langes Rth.

ent det ikke undgik, som vi strax skulle see, alligevel, men paa en den Maade, at blive et Offer for Befæstningsplanen.

Man valgte til Slutning at ryddeliggjøre Kongegaardens Om- n fuldkommen og her indrette sin Hovedfæstning. Christkirken med hørende Bygninger var altsaa dømt til Nedbrydelse. Da Hr. Esge den egennyttige og magelige Biskop, Olaf Thorkeldsøn, ret paa sit, synes denne ikke at have gjort nogen kraftig Modstand. Heller indtraadte nogen saadan fra Kapitelets Side. Gfængjæld bødes dem e, Trudsler manglede vel heller ikke, og den Første i Kapitelet, Ervegnen Gjeble Pedersøn, der senere fremtraadte som en aabenbar hænger af Ruthers Læte, og ganske vist allerede nu var det i sit erte, var rimeligvis kun en lunkent Forsvarer af Papiismens og Hier- chets Mindesmærker, hvor kunstneriske og pragtfulde disse end kunde re. Den 15de Februar 1531 blev en Overenskomst sluttet i Christi- tens Sakristi mellem Biskop Olaf, Erkebagegnen Gjeble Pedersøn samt mniken Mogens Jonsøn paa den ene Side, og Hr. Esge Bilde, a Kongens Begne, paa den anden, i Overvær af Hr. Vincentius unge samt 13 Raadmænd af Bergens By. Biskoppen og Kapitelet gave, paa Kongens Bøn og for Rigets Nytte og Forsvar, Kathe- alkirken til Nedbrydelse og Bortflytning, eftersom den fandtes at a Bergenhuse Slot for nær og til Hindring. Derimod skulde Munk- s Kloster med tilhørende Indtægt og Gods overgives Biskop og apitel til en Domkirke, dog med Forpligtelse at bemande og forsvare t mod Kongens og Rigets Fiender, samt føde og opholde Nonnerne, m i Klosteret vilde forblive, saalænge indtil herom af Kongen eller igstraadet maatte fattes en anden Bestemmelse. Brev paa dette blev mme Dag udfærdiget af Biskoppen og de tvende tilstedeværende mniker og beseglet ikke alene af disse, men ogsaa af tre andre Kan- ler ¹⁾).

Man stred nu til Nedbrydningen af Christkirken og tilhørende bygninger med største Hast og Iver. Ved Breve fra Biskop Olaf 21de Februar — 15de Marts opfordredes Almuen fra de Bergen nærmest omkringliggende Kirkesogne til at møde i Byen paa visse age for at hjælpe til med Udelæggelsesverket, der paa Esge Bilde egne lededes, og det som det heder med stor Dygtighed, af en Hans rydg. Arbeidet gik raft fra Haanden, og den 1ste Mai. 1531 synes t i det væsentligste at have været fuldbragt. Thi ved et Brev af evnte Dag oplod Biskop Olaf til Esge Bilde „den Jord og Grund, orpaa Domkirken med alle dens Bygninger tilforn ode, for herefter bestandig at ligge under Bergenhuse Slot“; og i

¹⁾ Sml. II. 36—38.

Brev af 31te Mai næst efter heber det, at „Domkirken og Biskops-
gaarden ere ganske nede i Grunden“ ¹⁾).

Munklifs Kloster skulde altsaa fra nu af være Sæde for Bergens
Biskop og Kapitel og følgelig den derhenhørende Kirke være Bergens
Kathedralkirke. Esges Bilde lod Klosters Abbedisse, den førnævnte
Anna Olafsdatter, og Konfessoren, Jon Karlsøn, underrette om den
fattede Beslutning og tilbød dem med det samme det kongelige Kapel,
Allehelgens Kirken, der i Byen samt et Par derved liggende Gaarde,
at bruge som Kloster, indtil Kongen eller Raadet anderledes forord-
nede. Men dette Tilbud synes ikke at være blevet modtaget. De
fleste Nonner flyttede rigtignok ud, men nogle til sine Slegtninger om-
kring paa Landet, og enkelte til Moberklosteret i Vadstena i Sverige.
Abbedissen, selv femte, modsatte sig med Bestemthed enhver Flytning,
og man har efter Overenskomsten maattet lade disse forblive i Klo-
stret, skjønt Biskop Olaf allerede i Mai 1531 var bosat der ²⁾. Her-
med var da det gamle, anseede og i sin Tid rige Munkliif ophævet som
Kloster. Bestemmelsen var da nu, at det skulde være Biskopsæde og
tillige en Befæstning, der kunde i Nødsfald understøtte Bergenshus.
Men heller ikke under denne Skikkelse blev det længe staaende ved
Magt.

Eftertiden har dømt Hr. Esges Bilde meget haardt for de om-
talte Kirkebygningers Rebbrydelse i Bergen, og man har — dog først
længe efter hans Død — tillagt ham Navnet: Kirkebryderen.
Men af Sagens Sammenhæng vil man dog let indsee, at Hr. Esges,
der handlede i et bestemt for Konge og Land, i det mindste efter hans
egen Anskuelse, gavnligt Diemed, nemlig for Landets Forsvar mod
Fiender, og derhos, saavidt man ved, uden alle egennyttige Sidehen-
syn, — at han er langt mindre at dømme end den usle Biskop Olaf
og hans Kapitel, der gavede sit Samtykke til hans Foretagende, da dog
en kraftig Indsigelse fra deres Side havde maattet gjøre det vanske-
ligt, om ei umuligt, og hvis Føielighed vist ikke var saa uegennyttig
som Esges Iver.

Men Erkebiskoppen, vil man vel atter spørge, hvorfor tog han
sig ikke af Sagen? og hvorledes kunde vel saadanne Omvæltninger,
som de der nu ere fortalte at have fundet Sted i Bergen, en Katho-
dralkirkens Rebbrydelse til en Fæstnings Forsterkning, et stort Klosters
Ophævelse og Forandring til Biskopsbolig o. s. v., — hvorledes kunde
de gaa for sig, uden at Kirkeprovinsens Metropolitan dertil gav sit
Samtykke eller deri toges paa Raad? Svaret bliver her det samme

¹⁾ N. Nicolaysen: arkæologisk-historisk Fortegnelse over Norges Levninger af
Kunst og Haandværk fra Middelalderen 95. ²⁾ Langes Kth. 2den Udg.
310—312.

ſom vi ovenfor ved en lignende Leilighed have givet¹⁾. I dette ſom i mangt og meget andet aabenbarede ſig Følgerne af den ſelvødelæggende Politif, den romerſke Stol i de ſenere Aarhundreder, ja fra langt tilbage i Middelalderen, havde fulgt ved overalt at ſvække Metropolitanmyndigheden for at knytte alle Biſkopsſtole deſto meer umiddelbart og, ſom man troede, ſaameget faſtere til Rom. Erkebiſkoppen af Nidaros havde nu, ſom jeg allerede før har yttret, ſaa godt ſom intet at ſige i ſin Provins, udenfor ſit eget Biſkopsdømme. Enhver norſk Biſkop handlede i ſit Omraade i alle Styrelſeſanliggender, ſom om der intet Mellemled var i Kirkeſtyrelſen mellem ham ſelv og den romerſke Kirkes øverſte Hoved. Og da nu Forbindelſen mellem Biſkopperne og Rom, ved den verdslige Statsmagts Indſtriden paa Geiſtlighedens Grund, var bleven paa det nærmeste afſtaaren, ſaa var det den enkelte Biſkop overladt at opgjøre ſit Biſkopsdømmes Sager med den verdslige Styrelſe ganſke eenſidig, og ſom det ſyntes ham ſelv bedſt og fordelagtigſt, uden Samraad hverken med Metropolitan eller Medbiſkopper. Saaledes var den oprindelig ſaa klogt opførte hierarchiſke Kirkebygning i Tidens Løb blevet undergraven af Pavedømmet, at den nu næſten ravede ſom en Ruin og frembød idel blottede og brøſtfældige Punkter mod Reformatoreernes bjærve Angreb.

Biſkop Olaf Thorkelſøn fandt ſig viſnok beſøiet til at underrette Erkebiſkoppen om den foregaaende Forandring, men ogſaa førſt efter at den var foregaaet, og da en Omændring til det Gamle ikke meer var mulig. I ſit Brev til Erkebiſkoppen af 13de April 1531 gjør han heller ikke nærmere Rede for Kathedralkirkens og de derhen hørende Bygningers Nedbrydning; men undſkylder kun ſin Indflytning i Munkliſt dermed, at det ſom Kloſter „var ſaa godt ſom øde gjort“. Hans Henvendelſe til Erkebiſkoppen ved denne Leilighed er heller ikke forbunden med nogen Klage over hvad der var ſteet — thi en ſaadan Klage rømmede ham ſelv nærmest; — men med et Liggeri til Erkebiſkoppen, at denne vil overlade ham et Stykke Tomt af de til Erkebiſkopsgaarden paa Stranden i Bergen hørende Grunde, fordi ſaadant vilde være til Nytte for ham i hans nye Sæde²⁾. Som en ligefrem Spot lyder det næſten, naar det i Brev af 31te Mai næſt efter fra Biſkop Olaf Thorkelſøn i Forening med Eſge Vilde, Vincentius Funge og Nils Lyſke til Erkebiſkoppen, ſiges ſom en Troſt til denne for Nidaros Kathedralkirkens nys indtrufne Brand, at ogſaa her „er Bergens Domkirke og Biſkopsgaarden ganſke ned i Grund (d. e. ganſke i Bund og Grund ødelagt)“³⁾.

Der gjordes ellers paa denne Tid ogſaa lige under Erkebiſkoppenes egne Dine og i hans eget Biſkopsdømme temmelig driffige For-

¹⁾ S. o. f. II. 692.

²⁾ Sml. II. 46.

³⁾ Sml. 57.

søg paa at sekularisere tvende Kloster, — Forsøg, som Erkebiskoppen rigtignok af yderste Magt søgte at afvende, men som det dog kun lykkedes ham for en Tid at udbale.

Det ene af disse Kloster var Nonneklosteret paa Klein. Fru Ingerd Ottesdatter havde her ladet sig vælge til Klosterets Forstanderke. Hermed gik det efter hendes egen Forklaring saaledes til. Paa et Besøg, hun aflagde i Klosteret, klagede Abbedissen, Karine, og Søstrene for hende over dets elendige Forfatning, hvorledes det „stod fast til Nedsald“, hvilket Abbedissen ikke formaaede at afhjælpe. Man enedes da om, at Søstrene godvilligen valgte Fru Ingerd til Forstanderke, saaledes at hun skulde hjælpe Klosteret med de nødvendige Bygningsarbejder, forsørge Søstrene og holde Indretningen ved god Skik og kristelig Styrelse. Om Overtønskomsten blev et Brev udsædt. Fru Ingerd havde gjort dette Skridt, hed det, for at ingen anden skulde komme og trænge sig derind, bemægtige sig Klosterets Indtægter og forøde dem til „Verdens Forsængelighed“¹⁾. Dette var gjort uden at Erkebiskoppen derved var adspurgt. Men da han fik det at vide, og vistnok medrette i Fru Ingerds Udnævnelse til Klosterets verdslige Forstanderke, troede at see det første Skridt fra hendes Side til at slaa Klosteret og dets Gods under sig, — saa lod han udtage af det dets Jordebrev, dets Segl og en Deel af dets kostbareste Klenodier. Da Fru Ingerd siden kom til Klosteret, paastod Abbedissen og Søstrene, at Erkebiskoppen havde gjort dette høieligen mod deres Villie. Nu satte Fru Ingerd Alt i Bevægelse for at faa Opreisning af Erkebiskoppen. Først maatte hendes Svigersøn Hr. Nils Lykke, der var Kongens Lensmand i Fosen-Len, hvor Klosteret laa, tilskrive Erkebiskoppen fra Diteraats den 8de April 1531. Han opfordrede i Kongens Navn Erkebiskoppen, der selv af Kongen var betroet at være paa dennes Begne en Overtønsmand med Lov og Ret i det Throndhjemske, — at han vilde tilbagegive Klosteret hvad han mod geistlig og verdslig Lov havde frataget det. Han mindede ham om det Forlig, som var sluttet mellem ham og Fru Ingerd, og bad ham ikke nu paany velte sig ind paa hende. Kunde Overtønskomsten mellem hende og Klosteret ikke bestaa efter Loven, da kunde den vel med Lempe og paa en god Maade igjen høves uden saadan Adfærd, som Erkebiskoppen havde vist. Han bad Erkebiskoppen til Slutning betænke, at han med Haand og Mund, med Brev og Segl havde lovet at ville være Fru Ingerd og hendes Børn til Raad, Trøst og Hjælp²⁾. To

¹⁾ Denne Forklaring over sin Adfærd giver Fru Ingerd i et Brev af 10de April 1531 til sin Stifsnen Mgr. Henrik Nilsøn, Rannik, hvem hun beder tage sig af: Egen hos Erkebiskoppen, som havde paaanført hendes Opførsel. Sml. II. 44. ²⁾ Sml. II. 40—42.

Dage efter, den 10de April, skrev Fru Ingerd selv sammesteds fra til Erkebiskoppen. Hendes Brev er egentlig Svar paa en Skrivelse fra denne, hvori han har forbudt hende at befatte sig med Reins Klosters Gods og Ejendele. Hun erklærer, at hun aldrig har frataget Klosteret en Skilling eller faaet noget af det, uden hun har gjort dobbelt Fyldest derfor. Hvad hun har handlet med Fru Abbedissen og Søstrene er gjort til Klosterets Bedste. Hun havde været hindret fra at tage Erkebiskoppen paa Raad i Forveien, og havde hastet med at afgjøre Sagen med Abbedissen, da hun selv stod paa Reisen, og hun ved Hr. Nils Pylke skulde erhverve Kongens Samtykke paa hvad der var skeet. Hun ved ikke andet — siger hun — end at Kongen i dette Stykke er den raadende, som Erkebiskoppen i det Aandelige. Havde hun vidst, at det var Erkebiskoppens Ret at raade for Klosteret baade i det Verdslige og i det Aandelige, som hun af hans Skrivelse lærer, saa skulde hun ei have sluttet Overenskomsten, før hun havde hørt hans Villie i den Henseende. Vil Erkebiskoppen med Magt og Bold omstøde denne Handel, da kan hun, arme Enke, ingen Modstand gjøre; og hvis hun ikke kan være Klosterets Forstanderske med Rette, kan vel Loven bedst forklare det. Hun beder til Slutning Erkebiskoppen sende Abbedissen og Klostersøstrene tilbage hvad han havde frataget dem, samt at han ikke vil lade dem lide i nogen Maade for hendes Skyld ¹⁾.

At Fru Ingerds Hensigter i denne Sag have været saa rene og uegennyttige som hun selv paastaar, er ingenlunde sandsynligt, — og om de end havde været det, saa var dog hendes Adfærd uformelig og ulovlig efter den endnu i Norge bestaaende Kirkeret, og det var aabenbare Erkebiskoppens baade Ret og Skyldighed at stride ind, som han gjorde. Alligevel udvirkede Hr. Nils Pylke, der strax efter reiste til Danmark, hos Kong Fredrik dennes Stadfæstelse paa Fru Ingerds Valg til Forstanderske for Reins Kloster og dets Gods, imod at hun lod holde tilbørlig Gudstjeneste. Stadfæstelsen blev given den 1ste Mai 1532 ²⁾. Den har maaskee, paa Grund af de mellemkommende vigtige Begivenheder og Erkebiskoppens Modstand, ikke strax kommet Fru Ingerd tilgode; men Enden blev dog, at hun, om end kanskee ikke før efter Erkebiskop Dlaf's Bortreise fra Norge, fik Klosteret og dets Gods i Forlening ³⁾.

Endnu værre gif det til med det andet Kloster, nemlig Lauras eller Lauras Cistercienserkloster. Her blev i 1510 en dansk Mand, Matthias Henriksson, udnævnt til Abbed af Henrik Kristiernsøn, Abbed i Sorø, der var indsat af Ordenens Generalabbed i Cîteaux,

¹⁾ Smf. II. 42—44.

²⁾ Smf. VI. 42—43.

³⁾ Om hele denne Sag, se Ranges Afh. 2den Udg. 250—253.

til Bisitator og Reformatør for alle Cistercienserklosterne i de tre nordiske Riger. Denne Matthias var, som hele hans Adfærd viser, en yderst uverdigg Klostermand. Han folgte, pantsatte eller forstat Klosterets Jordegods og Kofbarheder, og da han havde fat dets Midler overfyldt, for han fra det til Oslo, og tilvendte sig, uvidt paa hvilken Maade, den ledige Abbedverdighed i Hovedens Kloster. Men her fortsatte han sit forrige Liv, faaledes at Bifkop Hans Ness uddes til at affætte ham. Han for da til Danmark, hvor det lyffedes ham at erhverve nye Breve paa Luterøen; og nu kom han did tilbage, fiønt han heller vilde have Lyffe-Kloster, hvis Abbed det dog ikke lyffedes ham at faa forbreven. I det allerede af ham tidligere mishandlede Luterøens Kloster huferede han nu efter fin Tilbagekomst paa fin gamle Bis og førte det forargeligfte Levnet, indtil Erkebifkopen omkring 1530 fandt sig opfordret til at ftride ind for at komme Klosteret til hjælp. Han lod Abbed Matthias gribe og stillede ham for en geiftlig Ret, beftaaende af 9 Kloftermænd, blandt hvilke Abbeden af Holm nævnes forft, og foruden ham Defanus i Nidaros og 8 Kanniker fammefædd. Mange Befkyldninger fremsattes mod ham baade vedkommende hans forargelige Levnet og hans uforsvarlige Klosterfyrelfe; og han synes at være bleven fættet i en stor Bod til Erkebifkopen. For at kunne udrede denne pantsatte han den 11te April 1531 paa Øfteraat fire af Klosterets Gaarde til Hr. Nils Lyffe. Men ikke nok hermed. Til samme Tid synes han at have afftaaet hele sit Kloster til den samme, og Nils Lyffe udfædte den 13de April samme Aar fra Øfteraat et Brev, hvori han erklærer, at da Broder Matthias og menige Konvent i Luterø nu velvilligen har opladt ham sit Kloster med Guds og Ejen-dom, faa forpligter han sig til, hvis Kong Fredrik vil lade ham beholde det, at betale Abbeden 200 Lod Sølv, af hvilken Sum han allerede har modtaget Halvdelen, ligeledes hvert Medlem af Klosteret en vis Sum dengang for alle, og desuden Abbeden aarlig for Livstid 40 Mark rede Penge. Nils Lyffe gif med denne Overenskomst til Danmark og fik den i Kjøbenhavn stadfættet af Kong Fredrik paa samme Dag, som Stadfættelsen paa Reins Kloster til Fru Ingerd blev gifven, nemlig den 1ste Mai 1532. Hans Balg ved Abbed og Brodre til Forftander for Luterøens Kloster og dets Ejen-domme blev godkjendt af Kongen mod at han ffulde opfyldte de Forpligtelser, han havde paataget sig mod Abbeden og Brodrene, og gjøre en chriftelig Stik i Klosteret med Gudstjeneste og Guds Ords Forfyndelse.

Da dette ftede var Hr. Nils, som vi siden ffulde fee, paa en Maade landfkyttig fra Norge; og Omftændighederne der have maaffee fat Erkebifkopen i Stand til at forhindre Klosterets fuldkomne Sekularifation endnu en Stund, ja endog faa længe, at Hr. Nils selv ikke

kom i Besiddelse af det. Men at der blev bragt Orden igjen tilveie i Klosteret, maa man betvivle; og under Kronen blev det lagt, saa snart som Erkebiskoppen var borte ¹⁾.

119.

Kong Kristian IV's Optraeden i Norge 1531-1532. Erkebiskop Olaf og flere Biskopper antage sig hans Sag. Kristians Foretagende mislykkes, og Norges Forhold bringes i sin gamle Ordre. Kong Fredrik I dør 1533.

Det Tryk, som den verdslige Statsmagt svede paa Kirken i Norge, og som kom tilsyne i de gjentagne og oftest heldige Angreb paa dens Indretninger og Ejendomme, begyndte meer og meer at overvælde den norske Geistligheds Formænd. Deres tiltagende Afsmagt maatte allerede være dem selv indlysende. Baade i det Aandelige og Verdslige følte de Fodfæstet svigte under sig. At Erkebiskop Olaf fandt sin nærværende Stilling utaalelig, var ikke at andres over, heller ikke at han spejdede til alle Sider for at opdage, om muligt, en Støtte, til hvilken han i sin Nød og Forladthed kunde klynge sig. Havde han engang maastee nærret det Haab, at den Magt og Selvstændighed, som Haandfæstningen af 1524 tillagde det norske Raad, forment med den Indflydelse, han selv og Biskopperne ifølge gammel Herd svede i Raadet, — at den skulde sikkre baade Stat og Kirke mod fremmed Undertrykkelse, saa maatte dette Haab ganske vist allerede nu være udsuget. Mænd som Vincentius Lunge, Esge Vilde og Nils Lykke maatte ved sin Afsærd forlængst have overbevist ham om, at den Selvstændighed, der var det norske Raad indrommet, i Grunden kun kom enkelte danske Stormænd, som deri vare indsmuglede, til Gode, og at disse, om end ofte og i mange Stykker uenige indbyrdes og uenige med det svage Kongedømme, de i Navnet tjente, dog stedsse vare enige med dette og mellem sig selv i een Ting, nemlig, naar Fællighed gaves, at berøve Biskopperne deres Myndighed og Kirken dens Rigdomme, og saa til Slutning underkaste Kirken den verdslige Statsmagt. Erkebiskoppen kunde saaledes ikke nu længer i Haandfæstningen see nogen sand Betryggelse hverken for Fædrenelands Selvstændighed eller dets Kirkes Opretholdelse. Den bestaaende Forfatning, Kong Fredrik, de danske Magthavere i Norge, — Alt maatte være ham lige forhadet, og han maatte baade til Fædrenelands og til Kirkens Bedste, som det for ham stillede sig, see sig om efter Midler til at blive det Hele kvit, Forandringen koste hvad den koste vilde; værre end det var kunde det neppe blive.

En saadan Opfattelse af Norges og den norske Kirkes daværende

¹⁾ Kanges Rth. 2den Udg. 241-246.

Stilling, tænker jeg, har ledet Erkebiskop Naf til at vende Blikket mod den landsflygtige Kristian II som den forønskede Rædningsmand, helst da Udsigterne just paa denne Tid syntes at oplære sig noget for den uslykfelige Fyrste, og hans Forhold til den romerske Kirke syntes at blive venstabeligere.

Kristian havde under sin hele Landsflygtighedstid sysslet med Planer til at gjenvinde sine tabte Riger. Men disse Planer vare hverken dybt udtænkte, eller fast grundlagte; ikke heller bleve de forfulgte med Sikkerhed, eller ledede med sand Klogskab og Kraft. Kristian havde baade tro og dygtige Tjenere; men i hans egen Aand havde, efter hans Flugt, et Bankelmob vundet Overhaand, der stedse forværrede hans i sig selv vanskelige Stilling. Hans naturligeste Støtte var hans Svoger Keiser Karl, og i Bevidstheden herom tog han ogsaa først og fremst sin Tilflugt til denne, eller rettere til det burgundiske Hof i Nederlandene. Men den Kulde og Seendrægtighed, han her mødte, bragte ham snart til at vende sig andensteds hen. Den lutheriske Læn havde vundet sterkt Indgang hos ham. Dette blev snart en aabenbar Sag, der naturligvis ikke betragtedes med gunstige Bine af det streng-katholske burgundiske Hof. Vaandet mellem ham og dette slappedet herved. Men i samme Mon, som hans Haab til Keiseren blev mindre, synes han at have vendt sin Fortrøstning til de protestantiske Fyrster i Tyskland, blandt hvilke flere vare hans nære Frænder; saaledes Kurfyrsten af Saren. Sine Fyrster havde dog paa den Tid for meget med sine egne Sager at gjøre, til at kunne rætte Kristian en kraftig Hjelperhaand; og de vare saa meget mindre villige hertil, da Hjælpen dog skulde ydes ham mod en af deres egne Trosforvante; thi derfor kunde allerede Fredrik I, i det mindste som Styrrer i Slesvig og Holstein, og end mere afgjort hans Søn Hertug Kristian regnes. Kong Kristian havde i 1524 paa egen Haand faa't sammenbragt en ikke ubetydelig Leiehær i Nordtyskland; men fornedelt Pengemangel og daarlige Foranstaltninger splittede denne Hær sig uden at have udrettet det ringeste for Kongens Sag. Ikke bedre gik det med de Forsøg, hans Tilhængere i Danmark og Sverige, som Skipper Klement, Klaus Knippshof og fremfor alle Søren Norby, i de nærmest paafølgende Aar gjorde paa atter at spille ham de nordiske Riger i Hænderne. Ogsaa de Forhaabninger, han gjorde sig om kraftig Hjælp fra Keiser Karl, efter at denne i 1525 havde overvundet sin Fiende Frans I af Frankrige, slog fuldkommen feil. Under alt dette indsvandt Kristians Hjelpekilder meer og meer, medens Iveren for hans Sag kjølnedes hos mange af hans Tilhængere; og fra Midten af 1526 mærkes tydelig, at Kong Fredrik aandede noget friere, og følte sig noget sikrere i sit Kongedømme.

Men fra 1529 af, da Keiseren, efter Freden til Cambray med Frankrige, havde faaet friere Hænder, begyndte Kristian paany at sætte sit Haab til ham. Vel var hans ædle Dronning Elisabet, Keiserens Søster, i Mellemtiden død, men deres Børn bleve dog opdragne ved det burgundiske Hof, og Karl fandt det ikke stemmende hverken med sin Ære eller sin Fordeel ganske at slaa Haanden af sin ulykkelige Svoger. Kristian synes ogsaa nu at have foresat sig at gjøre alle mulige Dpoffrelser for at vinde Keiseren og hans Hus for sig; han viste sig endog villig til at bortrydde det Anstød, som hans Vedhængen ved Lutheranismen hidtil havde givet. I 1530 affvor han, i Dvervær af den pavelige Legat Kardinal Campeggio, sit lutheriske Kjæteri og modtog en Pönitens af Kardinalens Haand. Ved Siden heraf gjorde Kristian Forberedelser, som tydede paa forestaaende Kustninger. Han var vel bekendt med Forholdene i sine fortums Riger, med hvilke hans tro Tjenere, som havde fulgt ham i hans Landflygtighed, stode i næsten uafbrudt hemmelig Forbindelse. For Norges Bedkommende var det især den østere nævnte Jørgen Hansson, efter sin Bortreise fra Norge bosat i Kampen i Dverysæl, som skaffede ham paalidelige Underretninger. Kristian vidste saaledes, at der ikke i noget af Rigerne, og mindst i Norge, manglede Gjæringsstof, Emne til Misnøie med Styrelsen og urolige Hoveder, der med større eller mindre Grund higede efter en Forandring i det Bestaaende. At den katholske Geistlighed i alle tre Riger deels med Utaalighed allerede sølte Reformationens Tryk i dens hele Hylde, deels med Frygt forudsaa dens snarlige Indbrud over dem, og derfor i sin Flerhed hørte blandt de Misnøiedes Tal, — det var noget, der fortrinnsvis maatte tildrage sig hans Dpmærksomhed; og ganske vist har dette ikke medvirket lidet til hans offentlige ja høitidelige Tilbagevenden i den romerske Kirkes Skjød. Kunde han nemlig faa hin rige og endnu indflydelsesfulde Stand til at tro paa hans Omvendelses Dprigtighed, maatte han haabe, under Sagernes nuværende Stilling, at kunne regne paa dens Dvergang til hans Parti; og herved vilde saare meget være vundet for ham.

Vi have seet, at Erkebiskop Olaf paa sin Romerreise i 1523, under sit Dphold i Mecheln, tilsvor Kristian II, som dengang endnu var Norges lovlige Konge, Hultskab og Troskab; men at han dog det følgende Aar tilbagesog denne Ed, idet han med det øvrige norffe Raad opfagde Kristian og hylkede Fredrik I¹⁾. At han, denne Dpfigelse uagtet, har vedligeholdt en vis Hengivenhed og Forkjærlighed for sin tidligere Konge, tør man maalkke gjætte, skjønt det vanskeligt lader sig bevise. At han den hele Tid siden skulde have staaet i hem-

¹⁾ S. o. f. II. 654, 669.

melig Forbindelse med den Landflygtige ¹⁾, antydes, saavidt hidtil be-
kjendt, ikke i noget nu levnet skriftligt Dokument; og der er ingen
gyldig Grund til at antage andet, end at Erkebiskop Olaf, dengang
han hylbede Fredrik som Norges Konge, gjorde dette i god Tro og
fuld Oprigtighed. Men siden havde Omstændighederne i meget for-
andret sig, og mangt et Erkebiskoppens Haab baade med Hensyn til
hans egen Person og med Hensyn til Fædrelandet og Kirke var
skuffet. Nu vendte han i sin, Fædrelandets og Kirkens fortrykte
Stilling igjen Tanken til Kristian, og nu først er en hemmelig For-
bindelse mellem dem bleven sluttet, hvilken havde til Viemed, at hjælpe
Kongen at tilbagevinde sine Riger. Saadan, forekommer det mig, er
den rimelige Sammenhæng med Erkebiskop Olafs Dvergang til Kri-
stians Sag. Men naar, og fra hvis Side det første Skridt til For-
bundet er gjort, er ubekjendt, ligesom og ved hvilke Mellemænd det
er blevet knyttet.

Saameget synes imidlertid klart, at næsten ligesaa snart som Ryg-
tet om Kristians forehavende nye Rustninger begyndte at løbe omkring
i Danmark, satte det ogsaa Erkebiskop Olaf i Berøring med hans
Planer; hvad enten nu dette var en løs Mistanke, som Erkebiskoppens
Fiender fandt sig tjente med at udsprede, eller Kong Fredriks Spei-
dere virkelig ere komne paa Spor efter lønlige Meddelelser mellem
Erkebiskoppen og Kong Kristian. At Erkebiskoppen ikke mødte paa
Herredagen i Oslo om Sommeren 1529, men modarbejdede Hertug
Kristians Hylbing i Norge, vakte naturligvis Kong Fredriks Dømmet-
somhed og Misnoie; og fra den Tid af spores hos den danske Re-
gjerung en vis Frygt for Erkebiskoppens Stemning og Sindelag. At
han var utilfreds med Styrelsens Gang i Norge, derom kunde man
ikke tvivle, og at hans Utilfredsighed ikke var ganske ugrundet, maatte
man uden tvivl i sit stille Sind erkjende. Men han var en farlig
Fiende, med hvem man maatte stræbe at forlikte sig, helst nu da en
Feide fra den fordrevne Konges Side begyndte at true. Man vilde
derfor gjerne have ham til Kjøbenhavn, til den Herredag for begge
Riger, som var tilsagt til Midsummertid 1530. I det Brev, som
Vincentius Lunge tilskrev ham fra Andvorskov den 4de Mai nævnte
Aar, i Anledning af det mellem dem sluttede Forlik, opfordrede han
ham ibrigen til at søge Herredagen, og anførte blandt andre Grunde,
som talede herfor, ogsaa „den Mistanke, som han skulde være i for-
medelst høibaarne Fyrste Kong Kristian“, og som han ikke letteligt
befriede sig fra, med mindre han personligen kom Kongen og Danmarks
Raad til Orde ²⁾. Da vare altsaa, som man seer, allerede i Dan-

¹⁾ Hvilselbt siger dette (Fr. I. u. 1531, Kvart. Udg. 269), dog uden at anføre
noget Bevis. ²⁾ Eml. I. 69; jfr. o. f. II. 700.

mark Rygter i Dmlob, der betegnede Erkebiskoppen som en hemmelig Udhænger af Kristian II; og fra Mistanken herfor vilde man, han skulde rense sig. Men Erkebiskoppen synes at have næret Modbydelighed for de blandede Raadsmøder, hvori man ikke kan fortænke ham, og han mødte ikke paa Herredagen. Vincentius Lunge var den eneste af Norges Raad, som her var tilstede.

Erkebiskop Olafs Ubeblivelse har naturligvis forøget Kongens Villie og Mistanke mod ham; og begge Dele tiltog, da det seeppe, al Hemmeligholdelse uagtet, kunde undgaaes, at et og andet yttedes om de Underhandlinger, som i Løbet af Vinteren 1530—1531 virkelig vare indledeede mellem den landsflygtige Konge og Erkebiskoppen samt flere af Norges Biskopper. Den første Underhandler paa Kristians Vegne, som indfandt sig i Norge, var en vis Henrik Kille, som kaldes Kongens Sekretær. Han havde om Vinteren under mange Vanskeligheder og store Farer pleiet Overlægninger baade med Erkebiskoppen og med Biskop Magnus af Hamar¹⁾. Kristians ærnemste Raadgiver og Leder ved disse Underhandlinger var imidlertid den fra Upsal fordrevne Erkebiskop Gustav Trolle, der efterat have for en kort Tid forsøgt sin Lykke hos Kong Fredrik i Danmark, hvem han, som før fortalt, kronede i 1524, var dragen til Kristian i Nederlandene og havde givet sig i Tjeneste hos ham. Det var en virksom, klog, djærv og renkefuld Mand, vel stiftet til det Dærv, han her havde paataget sig. Han havde i Slutningen af 1530 bestormet en Mængde af Danmarks og Sveriges Prælater og pætrer med Skrivelser til Kristians Fordeel, deels indeholdende forslagsagtige Bidnesbyrd om dennes forandrede og nu fromme Sindsstemning, deels glimrende Skildringer af den Magt, med hvilken Keiseren agtede at understøtte sin Svoger. Da han dog med sine Breve idrættede mindre i Danmark, end han havde ventet, gav han sig personlig til Norge, hvor han haabede bedre Fremgang for sine Renselser. Hans Haab slog ham heller ikke feil. Hans Foresillinger og Bøster fandt her hos flere Biskopper aabne Øren, og det varede ikke længe før han havde knyttet dem til Kristians Sag.

Hvad der om disse Forhandlinger var kommet udenfor de Indvænedes Kreds, var sikkerligen kun ganske løse Rygter. Gyldige Beviser for Erkebiskop Olafs oprørske Stemplinger vare, saavidt skønnes, endnu ikke i hans Fienders Hænder. Alligevel stod han i Begyndelsen af 1531 meer mistænkt og meer frygtet end nogenfinde før ligesover for Kong Fredrik, det danske Rigsråd og de danske Magthavere i Norge. Man troede ham ikke; men man torde heller ikke bryde ned ham. Man behandlede ham paa det varsommeste og tænkte sig,

¹⁾ Gultf. Fr. I. u. 1531 (Kvart.-Udg. 253—256).

som det lader, endnu Muligheden af at kunne med det Gode vinde ham. Hr. Esgge Bilde tilskrev ham, den 26de Januar 1531, venstabeligen fra Bergenhus og yttrede Ønsket om et Møde med ham i Bergen anstundende Sommer, da det vilde være nyttigt om Raadet ved den Leilighed kunde samles. Hr. Esgge, der med det første agtede sig til Danmark, skulde, ifald et saadant Møde kunde lade sig bringe istand, indrette sig saa, at han til det kunde indfinde sig ¹⁾). Esgge Bilde, der altid søgte at forhindre et Brud mellem Kongen og Erkebiskoppen, har ganske vist foreslaaet dette Møde, for paa det, efter at have indhentet nærmere Forfrister i Danmark, muligen at virke paa Erkebiskoppen til Kong Frederiks Fordeel. Vi vide ikke nøie hvad Erkebiskoppen har svaret paa denne Indbydelse; han synes dog ikke at have afflaaet den ²⁾). I Danmark arbejdedes der imidlertid paa Istandbringelsen af en ny dansk-norsk Herredag, og man gjorde alt for at faa Erkebiskop Olaf og de norske Biskopper til at indfinde sig paa denne. Den 5te Marts 1531 udgik fra Flensborg Kong Frederik Raadelse til Erkebiskoppen at møde til en almindelig Herredag i Kjøbenhavn til St. Hans Midsummer ³⁾). Eignende Raadelse udgik til de andre norske Biskopper, og baade Olaf af Bergen og Hofhold af Stavanger havde allerede inden den 24de Mai givet Esgge Bilde sit Løfte om at møde. Det samme Løfte bragte ogsaa Nils Lykke fra Erkebiskoppen. Alligevel fandt Esgge Bilde det fornødent i sit Brev til denne af 24de Mai, hvori han meldte ham de tvende ovennævnte Biskoppers Beslutning, at opfordre ham paa det mest indtrængende til at holde fast ved sit Forsæt ⁴⁾). Hvor oprigtig Erkebiskop Olaf har meent sit Løfte, da han gav det, kunne vi ei bedømme. Det var nemlig senere ganske uventet indtruffet en uheldig Begivenhed, der aabnede ham en, som det maatte synes, grundet Anledning til at tage Løftet tilbage.

Den 3die Mai 1531 var der overgaaet Nidaros en frygtelig Jdebrand, i hvilken næsten alle dens Kirker vare afbrændte, og blandt disse ogsaa Kathedralkirken. Ganske kort efter Esgge Bildes ovenomtalte Skrivelse til Erkebiskoppen var afgaaet, kom til Bergen dennes Brev om den indtrufne Ulykke, paa Grund af hvilken han nu undskyldte sig at møde til Herredagen i Kjøbenhavn. Dette synes at have gjort et ubehageligt Indtryk paa de i Bergen forsamlede Herrer, Biskop Olaf, Esgge Bilde, Vincentius Lunge og Nils Lykke, der alle synes at have staaet færdige til Reisen. De tilskrev samtlige den 31te Mai Erkebiskoppen et Brev, som vel egentlig skulde være en Trøsteskrivelse. Med Trøstegrundene er det dog smaat bevendt, medens deres Opfordringer til Erkebiskoppen at møde paa Herredagen,

¹⁾ Eml. II. 35.

²⁾ Eml. 47—50.

³⁾ Eml. 38.

⁴⁾ Eml. 54.

den indtrufne Ulykke uaget, ere saa meget mere indtrængende. Der gives ham endog Udfigt til, at man vil bevirke nogen Udsættelse i Tiden for Herredagen, hvis han kun vil komme til denne¹⁾. Esge Bilde tilskrev ham derhos særskilt den 1ste Juni og stillede ham for Dine Vigtigheden af hans Nærværelse paa Herredagen, baade for de mange magtpaaliggende Sagers Skyld, som der skulde forhandles, og for hans egen Skyld, idet han havde megen Ære og Kongens Raade at vente²⁾. Men alt var forgæves. Erkebiskoppen holdt fast ved sin Undskyldning og blev hjemme.

Herredagen i Kjøbenhavn blev alligevel nogenlunde talrigt besøgt fra Norge. Biskopperne Hofhold af Stavanger, Olaf af Bergen og Hans af Oslo, Provsten af Marielirken i Oslo Kansleren Matthias Hvorum, Herreerne Esge Bilde, Vincentius Lunge, Nils Lyffe og Eric Ugerup mødte alle og vare samlede i Kjøbenhavn omkring 10de Juli³⁾. Men just derved at saa mange af de mest indflydelsesrige og stærksynede danske Magthavere ved den Tid forlode Norge, aabnedes der Gustav Trolle saa meget bedre Leilighed til at røgte det Hverv, han havde paa Kristians Begne; og han nyttede denne Leilighed med Ufortrødenhed, Kløgt og Driftighed.

Netop i Sommeren 1531 var det, at Gustav Trolle gennemreiste Norge og befæstede de Forbindelser, som Vinteren forud ved Henrik Lille vare knyttede. Denne sidste var og tildeels i Følge med ham paa Reisen, ligesom ogsaa Kristians tro Tjener, den oftere nævnte Kloge og driftige Jørgen Hansson, i sin Tid Høvedsmand i Bergen, hvilken havde begivet sig til Norge fra Kampen og nu var Kristian til stor Nytte ved det fortrolige Kjendskab, han havde til de norske Forhold⁴⁾. Gustav reiste forklædt og ledsaget af tvende norske Bønder. Han og hans Følge gav sig ud for Bergfolk. Hans Reise var ikke uden Fare; thi enkelte havde Mistanke om hvo han virkelig var. Det første Sted hvor han slog sig ned var Hamar, hvis Biskop Magnus synes at have omfattet Kristians Sag med større Zver end selve Erkebiskoppen. Sid kom han med Henrik Lille den 16de Juli og synes at være forbleven der over den 20de. Paa denne Dag udstedte Biskop Magnus et Brev til Kong Kristian, hvori han lovede ham ikke alene sin egen og Erkebiskoppens Understøttelse med Penge og anden Hjælp, men ogsaa de øvrige norske Biskoppers. Saa snart disse vendte tilbage fra Herredagen i Kjøbenhavn, skulde Erkebiskoppen og han strax underrette dem om Kristians Forlangende, og inddrage dem til sig i samme Handling. Henrik Lille skulde føre dette Brev til Kongen, som opfordredes til at lønne ham med Marielirkens Provsti, hvilket ogsaa

¹⁾ Smf. II. 56—59.   ²⁾ Smf. 60—61.   ³⁾ Smf. 69—70.   ⁴⁾ Hviltf. Fr. I. u. 1531 (Kv.-Udg. 263).

Erkebiskoppen vilde synes godt om ¹⁾. Muligen har dog hverken Henrik eller Brevet naaet til sin Bestemmelse.

Fra Hamar drog Gustav til Nidaros. Paa denne Vej var det uidentisk, at han efterfattes af Klaus Ravn, Lensherren paa Akerhus, Mogens Gyldensternes, Foged i Gudbrandsdalen, der havde faaet Nys om hvo han var. Forsølgerne vare ham lige i Hælene, men han var dog heldig nok til at undgaa dem ²⁾. I Thronbjerum maa han have følt sig sikker under Erkebiskop Olafs Bern, og herfra skrev han den 23de August en Opfordring, der nærmest er stilet til Biskoppen af Stavanger, og synes at have skullet besørget til denne ved Biskoppen af Hamar, men Gjenparten af den have rimeligvis været bestemte ogsaa for de øvrige Biskopper. Gustav siger sig heri at være udsendt af Kong Kristian med Keiserens Bille og Raad til den norske Kirkes og det norske Riges Gavn og Hjælp. Han opfordrer Biskoppen til at rette sig efter hvad hans Erkebiskop hyder ham, og beder ham betænke, hvad han har at befrygte af det omsiggribende Rjæatteri og henpeger paa hvad der er overgaaet Domkirken i Bergen. Han viser, at det er en klog og fornuftig Handling at understøtte Kristians Forehavende med Kirkens Guds og Alenodier; thi bedre var det at skænke eller laane dette til Kirkens og Landets Forsvar, end at gjemme det til et Rov for Rjæatterne. Han lover paa Kongens Vegne Pant i Kronens Len, og paa sine egne Vegne at stille sin Domkirke i Upsal og al dens Ejendom til Sikkerhed for at det udlaaente skal blive tilbagebetalt. Han opfordrer endelig til at sende Skibe, ladet med Lommer, til Nederlandene, til Kongens Tjeneste og foreskriver Afværdningen hermed, idet han ogsaa her lover sikker Gjenestattung ³⁾.

At denne Opfordring, som sagt, nærmest er stilet til Biskoppen af Stavanger, har maaskee sin Grund deri, at enten Biskop Høstfeld allerede paa en Maade var dragen ind i Forhandlingerne, eller at man sendte hans sendtlige Stilling ligeover for Vincentius Lunge. Denne havde nemlig med sin sedvanlige Rovgjerrighed arbejdet paa at faa Ustein Kloster i sine Hænder. Først havde han, rimeligvis allerede i 1525 eller kort efter, i den gamle Abbed Henriks Sted indsat i Klosteret sin egen Foged. Biskoppen havde dog indviet en ny Abbed til Klosteret; men efter dennes Død stiftede Vincentius Jens Eplkt til Klosteret, hvem Biskoppen afviste og viede atter en ny Abbed. Men ligesuldt var Vincentius endnu under Herredagen i Kjøbenhavn ifærd med Biskop Høstfeld for at faa Klosteret af ham, og da Biskoppen gav ham et bestemt Afslag, stiftes de fra hinanden som Uvenner. Om alt dette underrettede Biskoppen Erkebiskop Olaf i en

¹⁾ Svittf. Fr. I. n. 1531 (Kvart.-Udg. 253—257). ²⁾ Svittf. smst. (Kv.-Udg. 253). ³⁾ Svittf. smst. (Kv.-Udg. 257—262).

Skrivelse af 3die August fra Stavanger, idet han tillige meddelte ham Efterretninger om Herredagen, fra hvilken han netop da maa være hjemsendt ¹⁾). Det kunde være muligt, at dette Biskop Hossfolds Brev allerede var kommet Erkebiskoppen til Hænde og af ham var meddelt Gustav Trolle, da denne udstedte sin Opfordring.

Gustav Trolles Opfordringer om Hjælp for Kristian fra Biskopperne og andre hans Venner i Norge lod ikke for høje Øren. Baade Skibe, Kirkesølv og Penge blev tilveiebragt. Det samlede i al Hemmelighed, og Jørgen Hansson bragte det til Nederlandene Kongen til Hænde ²⁾).

Herredagen i Kjøbenhavn udrettede intet af Betydning, især af den Grund, at Kong Fredrik ikke selv kom der tilstede. Paa Reisen til Kjøbenhavn fik nemlig Kongen sikkre Underretninger om, at Rustninger fandt Sted i Ostfrisland paa Kristians Vegne. Han standsede derfor i Fyen, og efterat han derfra ved tre Herrer havde sendt en Meddelelse til Herredagen, vendte han igjen tilbage til Gottorp. Kongens Meddelelse af 2den Juli gav Oplysning om hine Rustninger og henvendte sig særligen til Norges Raad med Forestillinger om Norges Forpligtelse til at blive ved Danmark og holde sin Tro mod Kong Fredrik. Den fremstillede et Angreb paa Norge fra Kristians Side som høist sandsynligt og opfordrede Raadet til at sørge for Landets Forsvar. Den lovede ogsaa Afhjælpning af Norges Anker, naar disse bleve forelagte Danmarks Riges Raad og Kongen ³⁾).

De norske Raadsmedlemmer paa Herredagen foretog sig virkelig ifølge denne Opfordring at opsætte nogle Artiller, og bestemte tillige den 15de Juli, at Biskop Hans Keff af Oslo og Kansleren Matthias Hvorum skulde forblive i Danmark og overvære en ny Herredag, der skulde holdes omkring 8de September i Nyborg ⁴⁾). Men denne Herredag blev igjen affagt paa Grund af de stedse meer og meer truende Udfigter, og Biskop Hans Keff fik, ved Kongens Brev fra Gottorp af 23de August, Orlov at vende hjem igjen til Norge ⁵⁾). Allerede meget tidligere maa flere af de norske Raadsmedlemmer være hjemvendte. Biskop Hossfold af Stavanger, have vi seet, var allerede den 3die August igjen ved sit Sæde.

Esge Vilde blev dog tilbage og havde en Sammenkomst med Kongen paa Gottorp i August Maaned. Her viste det sig klart, hvormeget det var Fredrik om at gjøre at vinde Erkebiskop Olaf. Kongen had Esge forstikkre denne om, at han ingen Mistanke nærede til ham, men var ham naadig og velvillig; han stadfæstede ham i de Ven, han ønskede, og indromte ham tvende Gaarde ved Steenvikholm.

¹⁾ Smf. II. 69—72; Langes Rth. 2den Udg. 387. ²⁾ Hvitt. Fr. I. u. 1531 (Kv.-Udg. 263). ³⁾ Smf. II. 63—67. ⁴⁾ Smf. 67—68. ⁵⁾ Smf. 73.

Esge Bilde meldte Erkebiskoppen dette ved et Brev fra Baahus af 26de September. Men i det samme Brev lod han ham ogsaa vide, at det var kommet til hans Kundskab, at Gustav Trolle var hos Erkebiskoppen, „hvad Sanningen derom er ved Gud og eders Naade bedst“; han ytrer dog det Haab, hvis saa er, at Erkebiskoppen vil vide at stikke sig som han bør, og at han ikke vil lade en saa farlig Mand som Gustav igjen slippe sig af Hænde. Et kongeligt Leidebrev for Erkebiskoppen fulgte, hvilket Hr. Esge havde udvirket, for det Tilfælde, at hin skulde ville begive sig til Kongen ¹⁾).

Det hele Brev indeholdt, som vi let see, velmeente Fingerring til Erkebiskoppen. Det kunde omtrent tolkes som saa: — Dine høiforæderste Forbindelser ere bekendte, men du kan endnu trække dig tilbage ved at opoffre Gustav Trolle; og Kong Fredrik vil modtage dig med begge Hænder. At Hr. Esge vilde have virket efter yderste Ende for at bringe Erkebiskoppen igjen tilbage i Kong Fredriks Naade, hvis den første kun vilde gjøre det mindste Skridt i denne Retning, — derom kan man være overbevist. Esge Bilde var en ærlig Mand, ønskede af Hjertet at holde Erkebiskoppen fast ved Kong Fredrik, og bar ham derfor baade paa Herredagen og for Kongen det bedste Bidne.

Hvorvidt Erkebiskop Olaf, da han modtog Esge Bildes Brev, længere var i den Stilling, at han kunde træde tilbage fra Kristians Sag, om han og havde villet, lader sig vanskelig sige. Rimeligvis var han dog allerede saameget indviklet i den, at han følte sig afgjort bunden til den landsflygtige Konge. At imidlertid Frasaldet fra Kong Fredrik, ikke har været Erkebiskop Olaf saa ganske let, er der stor Grund til at formode; og man finder heller ikke fra denne Tid noget Brev fra ham, der vidner om en saadan levende Beredvillighed til at komme Kristian imøde, som t. Ex. Biskop Magnus's ovenomtalte Brev viser. Det Brev af Erkebiskoppen til Gustav Trolle fra Steenvisholms Slot, skrevet den 7de November, hvilket Hvitfeldt paabe- raaber sig, idet han beskylder ham for at have været Hovedet for Oprøret i Norge mod Kong Fredrik, er i sit Indhold ubetydeligt og dunkelt, og langt fra ikke sædende ²⁾. Var det Frygt for en Kirkefor- mation, der mest stod Erkebiskoppen for Hovedet, idet han kaldt fra Kong Fredrik, da maatte der ganske vist med Hensyn til Kristian, trods alle Gustav Trolles Forsikringer om hans nuværende Hengivenhed for den romerske Kirke, paatrænge sig Erkebiskop Olaf en Smule Mistillid, naar han mindedes, at Kristian dog ligetil for kort siden havde været en erklæret Lutheraner. Var det Fædrenelandets Stilling, der fortrinnsvis virkede paa ham, saa maatte vel stundom Kristians

¹⁾ Sml. II. 75—78.

²⁾ Hvitf. Fr. I. n. 1531 (Kv.-Udg. 262).

grasomme og egenmægtige Færd i forbunds Dage stille sig advarende for ham og gjøre ham noget tvivlsom. Han kunde endelig ikke vel følge for sig selv, at det var et farligt Foretagende, han stod i Begreb med at laane sin Haand til, — farligt baade for Norges Selvstændighed og for Kirken og for ham selv personlig, hvis det mislykkes; og for et heldigt Udfald kunde hverken hans Kjendskab til Kristian eller Gustav Trolles Branten med Keiserens mægtige Bistand borge ham. Olaf Engelbrektsøns Karakter var, som vi før have pttret, ingenlunde fast og kraftig. Stillede hine Tvivl sig levende for hans Sjæl til samme Tid som han modtog Esge Bilde's Brev og mærkede sig de deri givne Vink, saa maatte det ligge nær, at han endnu vaskede i den sidste Stund, da et bestemt Valg ikke længer kunde undgaaes. Naaskee siner man Spor af en saadan Vallen og af et Ønske, endnu, om muligt, at holde sig Udveien aaben til Gjenerhvervelsen af Kong Fredrik's Naade, hvis Kristians Foretagende skulde mislykkes, i et skrevet Udkast, som er os levnet fra dette Aar, men uden Dag, hvori, aabenbare for visse nordensfjældske Raadsmedlemmers Vedkommende, og sandsynligvis nærmest for Erkebiskoppens, de Klagepunkter ere optegnede, som foranledigede deres Dvergang fra Kong Fredrik til Kong Kristian. Klagepunkterne dreie sig fortrinsvis om de Angreb, som ulovligen ere gjorte paa Kirken, og som i det Foregaaende ere skildrede, som Kirkers Nedbrydning, Klosters Dophøvelse o. s. v., over hvilke der siges, at der er klaget baade for Kongen og for dennes Stattholder „her nordensfjælds“. Esge Bilde; men til Slutning heder det, at sjønt alt dette strider mod Kongens Haandfæstning, saa vilde man dog aldrig af den Grund have faldet fra Kong Fredrik, hvis ikke Kong Kristian var kommen til Landet med saa stor en Krigsmagt og havde affaaet dem (de Nordensfjældske) al Undsætning, de kunde vente fra Danmark ¹⁾. Her stilles jo aabenbare Kong Kristians Angreb i Forgrunden blandt Aarsagerne til Fransaldet fra Kong Fredrik; dette var altsaa tvunget og derfor mindre tilregneligt. Er nu denne Opsats udgaaen fra Erkebiskop Olaf, og har den været bestemt til at komme Fredrik paa en eller anden Naade i Hænde omtrent samtidig med Erkebiskoppens og de Nordensfjældskes Dpfigelse, saa kan man vel ikke tvivle om, at Hensigten med hint Tillæg har været at formilde Fredrik, ifald denne engang kunde blive istand til at drage de Fransaldne til Regnskab. Det er en saadan Hengslighed, som den, heri vilde antydes, en saadan Mistillid til sin egen Lykke, en saadan Sogen efter et Smuthul til Frelse i Farens Stund, som netop ved flere vigtige Kælligheder aabenbarer sig hos Olaf

¹⁾ Smi. II. 87—89.

Engelbrettsøn, og som har udbredt mørkere Skygger over hans Karakter, end den muligen i sig selv har havt.

Men hvorledes nu end hermed kan have forholdt sig, og hvilke Betydeligheder og Lovlødigheder der kunne have opsteget i Olaf Engelbrettsøns Sjæl i Afgjørelsens Dieblid, — dette var, maaffet endog for han ret havde gjort sig fortrolig hermed, kommet; og han valgte at stille sig paa Kristians Side.

Det havde omsider efter mange Banfeligheder lykkets Kristian at samle en Hær paa 7000 Mand. Denne indskibede han i Holland paa 25 Krigs- og Førfelskibe og gik under Segl den 26de October 1531. Men gjentagne Storme splittede hans Flaade i Nordøen; flere Førfelskibe gik til Grunde og med dem hans svære Skyts og hans Skat ¹⁾. Efter at have lidt meget, løb endelig hans Flaade i de første Dage af November i en daarlig Tilstand ind i forfællige Havne paa Norges Sydlyst, især paa Agdesiden. Kristian selv kom den 6te November ind i Hestnes Havn i Nedens Len, og herfra udsædte han den 6te November sit første Dyrab til Nordmændene.

Han fremstiller sig heri som om han var kommen til Norge for at befrie Folket fra al den Ulov og Uret, som var det tilføjet af dem, der i hans Fraværelse egenmægtigen havde opkastet sig til dets Herrer. Han omtaler det meget Krigsfolk, han har ført fra Holland, hvilket han strax den følgende Dag vil føre til Oslo. Til denne Stad opfordrer han alle Embedsmænd og fire Mænd af hvert Fylke at møde ham for at faa hans Mening og Villie at vide. Dem som opsatte sig mod ham og Norges Rige og ikke ville lyde denne Skrivelse, skulle føres til Kongen, og Halvdel af deres Gods skal tilhøre den som fanger dem, medens den anden Halvdeel tilfalder Kongen. De som tidligere have opsat sig imod ham, men nu ville af sig selv underkaste sig ham, vil han gjerne tage til Naade. Ingen Skat skal udgives uden til ham og hans Fuldmægtige. Til Slutning lover han at ville holde alt Folket ved „Guds og Norges Riges Lov“ og at „ville stille sig imod dem alle som en christen Konge bør mod sine gode og tro Underfaatter“ ²⁾.

Kristian meldte strax Erkebiskop Olaf som og den i Thronbhjem værende Gustav Trolle sin Komme til Norge. Han sendte derpaa Erkebiskop Olaf det udsædte Dyrab til videre Kundgjørelse nordensfjælds og skrev ham endelig til den 8de November fra sit Skib under Indsejlingen til Oslo. I dette Brev indbyder han Erkebiskoppen til Oslo, hvorhen han skulde tage med sig Lagmanden, Lensmænd, Borgmester og fire de ypperste Borgere af Thronbhjems By og fire

¹⁾ Palud.-Müller Gr. Felde I. 51, jfrt. m. Sml. II. 90—93.

²⁾ Sml. II.

kæmd af hvert Spøsel. Kunde han overkomme nogen af Kongens og Rigets Fiender, navnlig „Doctor“ Vincentius og Nils Lyffe, så skulde han holde dem fast eller føre dem med sig til Kongen. Han jentager for øvrigt sit Løfte om Tilgivelse for dem, der underkaste sig ham frivilligen ¹⁾).

De navngivne Mænd, som Kristian opfordrede Erkebiskoppen til at gribe, vare i Sikkerhed. Nils Lyffe var endnu i Danmark, og r. Vincentius var inden den 7de Oktober i Bergen ²⁾), hvorhen ogsaa Esge Bilde var kommen, førend Kristian landede i Norge.

Kristian landsatte sit Krigsfolk i Oslo den 9de og 10de November og opfordrede den 11te Hr. Mogens Gyldenstjerne, der befalede til Akershus, til at opgive Slottet ³⁾. Herpaa modtog han et listigt hvøgende Svar, hvorved Hr. Mogens udbad sig Frist til i Forveien at tilskrive Kong Frederik. Til han ikke Undsætning inden Marts næstkommende, da lovede han at opgive Slottet. Hermed lod Kristian sig røbe, og der var saaledes for Diebliffet i Oslo en Vaabenstilstand mellem de to fiendtlige Partier ⁴⁾).

Det havde, som vi see, været Kristians oprindelige Hensigt at samle om sig et talrigt almindeligt Rigsmøde i Oslo; men dette opdrog han, deels vel for Hastværks Skyld, deels fordi flere Banskelligheder stillede sig i Veien, og han lod sig nøie med, saasnart som det var gjørligt, at samle et Raadsmøde eller en Herredag for det Sønderkyststykke, og selv dette Møde har maaskee været temmelig usfuldændigt. Vi kunne blot med Sikkerhed paavise som tilstedeværende Erkebiskoppen af Oslo, Hans Reff; men med største Sandsynlighed kan man dog ogsaa gætte paa den for Kristians Sag saa ivrige Biskop Pagnus af Hamar, den frattraadte Biskop Anders Mus, Provsten til Kariekirken Matthias hvoruf, Hans Andersson Abbed af Hovebo, og af Berdslige: Ridderen Gaute Galle og Bøvnerne Eriq Ugerup og Eriq Eriksøn. Alle disse findes nemlig at have været med at møde Kristian, eftersom de senere, netop af den Grund, maatte udsende et formeligt Dypsigelsesbrev til ham, hvorom paa sit Steb skal ses. De tilstedeværende Raadsmedlemmer sammentraadte den 29de November, og efterat Paal Rjempe, en dansk Mand, som havde fulgt Kristian i hans Landsflygtighed, og nu var Kongens Kansler, havde stalt dem, hylde de Kristian; og det blev i Hyltingsbrevet indført, at hvis Kristian ved Døden afgik skulde de være skyldige at tage hans søn, Johannes, til Konge. Aarsagerne til deres Frasald fra Kong Frederik bleve fremsatte i et Brev af samme Dag til det danske Rigsmøde, og fremhævedes heri særdeles, at Kristian var i sin Tid for-

¹⁾ Sml. II. 86; jfr. Hvitt. Fr. I. n. 1531 (Kv.-Udg. 266--267). ²⁾ Sml. II. 78. ³⁾ Palud.-Müller Gr. Felde I. 32. ⁴⁾ Hvitt. n. 1531.

breven fra Danmark af et lidet Parti, uden Nordmændenes Vidende og Samtykke, samt at Norge havde antaget Fredrik nødtvunget, for ikke aldeles at fordærves. Kristian var saaledes deres rette Herre og Konge, hvem de nu have lovet Huldstab og Trofskab ¹⁾).

Paa Mødet blev ogsaa vedtagen en Landehjælp af et Fod Søl af hver Mand og den saakaldte Gjengerd i Madvarer til Hjælp for Kristian. Biskop Hans Keff tilskrev desuden den 30te November paa Kongens Begne sin Geistlighed, at den skulde tage ud af Kirker og Kapeller det Søltois, som kunde undværes, og sende det inden 8—10 Dage til Oslo til Kongen, der vil erstatte dem det i Fremtiden. Høvedkirkerne skulde ifkun beholde tilbage to Kalk og een Monstrans, de andre Kirker een Kalk, og havde Kirken ikke meer end een, da skulde Halvdelen af den leveres, dog saaledes, at Bønderne kunde udløse den med Søl og Penge. Hvad Søl og Penge Alterne kunde have, skulde man tage med ²⁾).

Kristian underrettede ved et Brev af 29de November Erkebiskop Olaf om den tilstaaede Landehjælp og Gjengerd, hvilken der nordpaa skulde udredes til Kongens Tjener Jørgen Hanssøn, som han sendte for at opbære den. Kristian havde havt i Sinde selv at komme Nordensfjælds, men var for Tiden hindret deri ved sin Stilling. I det han i Brevet anbefaler Erkebiskoppen sin Sag, ytrer han Dnsket om, at denne snart vil komme til ham, eller og strax tilskrive ham ³⁾). Under 30te November sendte derhos Kristian Erkebiskoppen et Leidebrev, lydende paa fem Ugers Leide, og fri Tilbagereise, om han ei kom til Enighed med Kongen ⁴⁾).

Kristian var aabenbare endnu ikke ganske sikker paa Erkebiskop Olafs Stemning, og han vilde nu have hans bestemte Erklæring enten ved et personligt Møde eller skriftligt. Han vidste da ikke, at samme Dag som det søndensfjældske Raad hylkede ham i Oslo, den 29de November 1531, havde Erkebiskoppen gjort det samme i Nidaros, i sit Kapitels Nærværelse. Den som her modtog Hylningen paa Kongens Begne, var Gustav Trolle. Den 3die December næst efter sendte Erkebiskop Olaf fra Stenvikholm ved tvende Stormænd, Hans Krukkov og Magnus Arnessøn, Kristians Optraad ledsaget af en anbefalende Skrivelse fra sig selv, til Indbyggerne i Josen-Len, Edoen, Romsdalen og Sunnmøre, altsaa i Nils Lyfkes Forlening ⁵⁾).

Olaf Engelbrektsøn havde saaledes nu afgjørende erklæret sig for Kristian. Men dette Skridt gjorde han ikke ganske uden Forbehold; og vi see atter heri et Bevis for hans ængstlige Barsomhed.

¹⁾ Hvitf. Fr. I. n. 1431 (Kv.-Udg. 271—274).

²⁾ Hvitf. sfs. 275—276.

³⁾ Hvitf. sfs. 268—29; Brevets Datering 27de Novbr. er rimeligvis blot en Feiltagelse for 29de.

⁴⁾ Sml. II. 90.

⁵⁾ Smts. 93, jfr. o. f. II. 700.

Hans Hylbing var forbunden med visse Tilfagn fra Kongens Side, hvilke Gustav Trolle paa dennes Begne maatte afgive: — 1) At Olaf Engelbrektsøn og hans Efterfølgere samt hans Kapitel skulde være fri for al Anklage fra Kongens eller hans Børns og Efterkommeres Side for Overenskomsten med Kong Fredrik, hvilken havde været nødvendig for at Erkebiskoppen kunde komme til sin Stol. — 2) At Kongen skal holde Kirker og Kloostere samt deres Prælater og Personer ubrødeligen ved deres Friheder og Privilegier. — 3) At Olaf Engelbrektsøn og efterkommende Erkebiskopper af Nidaros skulle uforstyrret besidde, Domkirken til evindelig Eje, Fæstet Stenwithholm, hvilket han af Kirkens og Biskopsstolens Gods og paa Kirkens Grund har opbygget, Kongen, hans Børn og Efterkommere i Norges Kongedømme og Riget til Tjeneste og Forsvar. — Disse Punkter opsatte siden Erkebiskoppen skriftlig den 10de December, og de bleve alle indtagne i det Forsikringsbrev, som Gustav Trolle derom udstedte i Throndhjem (Nidaros) den 12te December 1531¹⁾.

.. Tilbud synes at have bragt Underretning om denne Erkebiskop Olafs Hylbingsaflæggelse til Kristian i Oslo endnu inden Aarets Udgang. Thi de første Dage i Januar 1532 finder man, at Kongen i Oslo har udstedt flere Breve, hvilke udentvivl forudsætte, at han nu var forsikret om Erkebiskoppens hengivne Stemning. Den 1ste Januar forkynder han, at han har paalagt Erkebiskoppen at feide paa hans og hans Krones Uvenner, og lade dem gribe hvorsomhelst han kan overkomme dem, navnlig Hr. Vincentius, Fru Ingerd og Nils Lyffe samt deres Tilhængere; og den 2den Januar kvitterer han for flere Summer, han har modtaget fra Erkebiskoppen, samt forlener denne med Throndelagen og Raumbdal, ligesom hans Kapitel med Stjordalen²⁾. Den 5te Januar udstedtes, ligeledes i Oslo, i det norske Rigsraads Navn, et særskilt Hyldingsbrev til Kristians Søn Johannes. De enkelte Udstedere nævnes ikke i selve Brevet, derimod siges det at være udstedt „under Hr. Erkebiskoppens Segl af Throndhjem med alles vores Villie og Samtykke“³⁾. Men man kjender dog Udstederne af en Paategning paa en Gjenpart af Brevet. De vare: Erkebiskop Olaf, Biskopperne Anders Mus (episcopus tegensis, Biskop af Teige), Magnus af Hamar, Hans Kess, Provst Matthias og Hans Andersøn Abbed af Hovedø. Hvorledes Erkebiskoppens Segl er kommet for Brevet er ikke let at sige; thi han var sikkert paa den Tid det udstedtes i Throndhjem. Enten maa man antage, at Brevet er kommet fuld færdigt fra Erkebiskoppen, at det altsaa er beseglet af ham der hvor han opholdt sig, enten i Nidaros eller paa Stenwithholm,

¹⁾ Eml. II. 94—97.   ²⁾ Eml. 214—217.   ³⁾ Kallar, Aftskykker til Danmarks Hist. i Reformationstiden 66—70.

og blot har modtaget sin Datering i Oslo, hvor Raadet, som allerede den 29de November forrige Aar havde besluttet denne Hylding, endnu var forsamlet; eller ogsaa har Plads været ladet aaben for Erkebiskoppens Segl, og dette er blevet tilsat af ham, da han senere, rimeligvis i Begyndelsen af Marts, har været for en ganske kort Tid personlig tilstede i Oslo og der havt en Sammenkomst med Kristian; denne hentyder nemlig paa en saadan i et Brev fra samme Sted den 10de Marts ¹⁾. Erkebiskoppen har ikke godt kunnet undværes Nordenfjælds og har derfor snarest muligt vendt tilbage til Throndelagen, hvor han fremdeles viste sig saare virksom i at strabe Penge sammen til Kristians Tjeneste baade fra Kirkerne og ved Inddrivning af Landhjælpen. Derfor modtog han ogsaa ved gjentagne Leiligheder Kongens Tak ²⁾.

Mindre tilfreds synes denne derimod at have været med Erkebiskoppens Jver i at forfølge dem, som Kongen kalder „sine og Rigets Fiender“, hvorved han fortrinsvis forstaar Hr. Vincentius og dennes Tilhængere. I et Brev fra Oslo af 27de April til Erkebiskoppen lader Kongen denne vide, at han har spurgt, at Fru Ingerd har været hos ham i Paaastengen (31te Marts til 6te April), og har ikke villet gaa ham tilhaande paa Kongens Begne, men derimod lader haanlige Ord falde om denne. Kongen paalægger Erkebiskoppen at inddrage alt hendes Gods, fast og løst, under Kronen, ligesaa alt det Gods nordenfjælds, som Vincentius og Nils Lykke tilkommer med deres Hustruer, og sende alt det rørlige saa hastig som muligt til Kongen i Oslo. Fru Ingerd og hendes Datter, Nils Lykkes Hustru (Elina), skal han indsætte paa et fast Sted indtil Kongen nærmere forordner. Det Gods, som Erkebiskoppens Tjenere og Svende har taget af Rigets Fiender, som de have slaget eller fanget, maa de dele mellem sig, for at de siden kunne blive saameget velvilligere til at straffe saadanne, hvor de overkomme dem ³⁾. Man finder ikke Spor til, at Fru Ingerds eller hendes Datters Fængsel er bleven udført; rimeligvis have de unddraget sig derfra ved at flygte til Hr. Vincentius i Bergen.

Imidlertid var Kong Kristians Hær for Akershus, af Grunde, som det ikke vedkommer os her at udvifle, saagodt som aldeles uirksom. Mogens Gyldenstjerne havde strax før Kongens Komme til Oslo gjort sig al Umage for at forsyne Slottet med Fødemidler, og ved den Leilighed ogsaa plyndret Hovedøens Kloster for alle de Madvarer, han

¹⁾ Sml. II. 222. En saadan uformelig Afærd som den her antyde var paa den Tid ganske sebdanlig og har bevisfælligen fundet Sted, endog ved meget vigtige Dokumenters Udfærdigelse. ²⁾ Sml. II. 222—224, 228—229. ³⁾ Sml. 229—230.

der kunde overkomme. Han tilbød Abbeden, Hans Andersson, at flytte ind paa Slottet med Klosterets Kostbarheder; men dette Tilbud blev ikke modtaget; Abbeden viste sig derimod efter Kristians Komme denne hengiven og understøttede ham af Klosterets Penge. I Januar 1532 drog Kristian med sin Hær ned i Biken (det nordlige Baahuslen) for her at beskæmpe de Svenske. Herved fik Hr. Mogens friere Hænder og benyttede Leiligheden til at hevne sig paa Abbeden. Natten til den 21de Januar drog han fra Slottet, rimeligvis over Isen, ad til Hovedøen, greb Abbeden i hans Seng og førte ham som Fange ind paa Akershus, medens Klosteret atter blev plyndret og derpaa afbrændt. Abbeden beholdt han i Fangenskab ligetil Kristian igjen havde forladt Norge. Dette Foretagende gav uidentivt Anledning til at Biskop Hans Keff den 24de Januar opfordrede Kristian til at vende tilbage for Akershus ¹⁾, en Opfordring, som Kongen dog ikke efterkom før, som det lader, i Begyndelsen af Marts ²⁾.

Kong Kristians Fiender havde under Alt dette ikke været virksomme. Kong Frederik, Kong Gustav og Hansfestæderne havde indgaaet et Forbund. En Flaade og en Hær havde samlet sig i Danmark ved de Forbundnes fælles Anstrængelser, færdig at drage til Norge, saasnart den strenge Vinter ophørte. Akershus var endelig tvende Gange lykkeligen bleven undsat, saa Mogens Gyldenstjerne vel kunde holde sig der, til de Forbundnes Hovedmagt ankom. Kristian derimod havde i Mellemtiden intet af Betydenhed udrettet, undtagen at han i Vinteren havde trængt de Svenske ud af Biken og ødelagt deres tvende Hovedbæstninger der i Landet, Karlsborg og Olafsborg ³⁾.

Den 28de April 1532 udstedte Kong Frederik fra Kjøbenhavn et almindeligt Dpbraab til Nordmændene, igjen at vende tilbage til den Lydighed, de skyldte ham. Dpbraabets Tone var i høi Grad mild og forsonlig. Nordmændenes, baade de Geistliges og de Verdsliges, Dvergang til Kristian fremstilles som tvungen og som Gjenstand for Frederiks Medlidenhed, helst da han havde erfaret den store Byrde, som Kristian under sit Dphold i Norge havde paalagt alt Folket i Skat, Gjengerd og allehaande Tyngher. Frederik har ikke før været istand til at sende dem Krigsfolk, der kunde befrie og forsvare dem; men nu sender han dem til Hjælp en Hær under Anførsel af Knut Gyldenstjerne, Electus til Odense (en Broder til Hr. Mogens), Ridder Nils Lyffe og Reinold von Heidensdorf; og samme Mænd har han bemyndiget til at handle og bestemme angaaende Norges Riges Bedste. Til disse Mænd beider han derfor Nordmændene fortro sig,

¹⁾ Langes Rth. 2den Udg. 421; 1ste Udg. 649, 762—764.   ²⁾ Sml. II. 220

—221.   ³⁾ Sml. I. 327.

som Kongen selv personligen var tilstede, og hvad de indvilge og samtykke skal være fast, som han selv havde besluttet det. Han vilde holde alle Nordmænd ved Norges Lov og Ret, og i alle Maader stifte sig mod dem „som en Christen, trofast, ærlig Konge bør gjøre mod sine fjære tro Undersaatter“¹⁾). Der er noget listigt indsmigrende i denne Tone, der mærkelig skjelner sig fra den mere strenge og barste i de fleste af Kristians Opfordringer og Breve fra denne Tid. Begge Konger ere heri sin Karakter tro.

Faa Dage efter Udstedelsen af dette Dpraab gif Flaaden den 2den Mai under Segl fra Kjøbenhavn, og allerede den 7de samme Maaned løb den ind for Oslo. Kristian opbrændte strax efter sin Leir, trak sig ind i Byen og forskandsede sig der, saa at Fienden havde vanskeligt for at angribe ham. Men den 10de Mai om Aftenen satte de Ild paa Byens Søboder, hvilke afbrændte om Natten tilligemed alle de Skibe, store og smaa, som laa ved Byen. Hermed havde dog ogsaa Krigsforetagenderne paa denne Kant saagodt som Ende. Thi den 12te Mai aabnede Kristian Underhandlinger og Fiendskaberne standfede ved Oslo²⁾).

Men til samme Tid omtrent som de ophørte her, begyndte de paa en anden Kant af Landet. Det var Kong Fredriks store Lykke under denne Krig, at han ved dens Begyndelse havde i sine Hænder Norges tre vigtigste Slotte, Baahus, Akershus og Bergenhus, og at hans Hovedsmænd her vare paalidelige og dygtige Mænd, Klaus Bilde, Mogens Gyldenstjerne og Esge Bilde, der havde Evne som Billie til at holde dem mod Kristian. Esge Bilde sad tryk paa Bergenhus, som nu var vel befæstet. Han havde den usle Biskop Olaf, der forresten ingen Mine havde gjort til at træde paa Kristians Side, ganske i sin Magt. Han kunde endelig stole paa Tydskerne paa Bryggen, efterdi Hansestæderne vare Kong Fredriks Forbundne. Bergen var saaledes for det første istand til at yde alle dem af Fredriks Tilhængere, som kunde naa did, et sikkert Tilflugtssted og kunde senere tjene til et bekvemt Udgangspunkt for et Angreb paa Kristians Parti nordensjælds.

Et saadant Angreb kom ogsaa istand, da Otte Stigssøn, en dansk Herre i Fredriks Tjeneste, kom derhen som det lader i Mai Maaned med Forsterkning fra Danmark. Han, i Forening med Esge Bildes Foged, den danske Adelsmand Thord Roed, og Nils Klausson, Lagmand i Stavanger, drog med tre Skibe nordester, brandfattede Throndbjæms Len, brændte to af Erkebiskoppens Gaarde, ja satte sig i Besiddelse af selve Nidaros By, hvor de afbrændte Biskopsgaarden, og ved

¹⁾ Eml. II. 230—233; jfr. Sviltf. Fr. I. u. 1532 (Kv.-Udg. 289). ²⁾ Sviltf. Frebr. I. u. 1532 (Kv.-Udg. 282).

samme Følelse, som det synes, Domkirken's Bibliothek. Erkebiskop Olaf havde tyet til sit Slot Stenvikholm i Stordalen ¹⁾, hvilket han tidligere, ligesom i en Forudsøelse af hvad der nu indtraf, havde anlagt og vel befæstet. Men han formaaede ikke at gjøre den indfaldne Fjende nogen Modstand og frygtede desuden hvert Dieblif et Angreb ogsaa fra svensk Side, hvorfra virkelig Krigsfolk vare paa Veien til det Thronhjemske. I sin Nød tilskrev han den 3die Juni Kristian og opfordrede denne til at sætte sig i Besiddelse af Bergenhus snarest muligt, da ellers baade Erkebiskoppen og Almuen nordensfjælds snart vilde vare ødelagte ²⁾. Men Kristian var da allerede selv i saa stor Rnibe, at hans eneste Haab næsten stod til de indledede Underhandlinger. Han havde rigtignok, endnu før han kan have modtaget Erkebiskoppens Brev, for at styrke dennes Nød, under 7de Juni meldt ham fra Oslo, at en stor Magt fra Nederlandene allerede var i Søen til hans egen Undsætning og hver Dag kunde ventes ³⁾; men dette var, ligesom flere lignende Tidender, hvilke Kristian i sin Nød lod udsprede, en forsættelig Opdigtelse. Det burgundiske Hof var nemlig dengang saa langt fra at tænke paa at sende Kristian Undsætning, at det tværtimod stod i Begreb med at aabne Underhandlinger med Kong Fredrik ⁴⁾. Kristians Sag i Norge var, trods alle Opoffrelser fra Erkebiskoppens og enkelte Biskoppers Side for at opretholde den, i en haabløs Tilstand.

Vi ville ikke dvæle ved de langvarige Underhandlinger mellem Kristian og de danske Hovedsmænd for Oslo, — Underhandlinger, der førtes med liden Redelighed fra begge Sider. Udfaldet blev, som bekendt, at Kristian erklærede sig villig til, mod fri Leide, at drage med de danske Fuldmægtige til Danmark til Kong Fredrik, for personlig at underhandle med denne og Danmarks Riges Raad. En Overenskomst blev derpaa sluttet den 1ste Juli 1532 paa Akerhus, og Leide udfærdiget den samme Dag.

Ved Overenskomsten betingedes adskillige Fordele for Kristians Tilhængere i Norge: — Riget skulde nu træde tilbage igjen i den Stilling til Kong Fredrik, hvori det var ved Kristians Ankomst; men alle de Biskopper, Riddere og gode Mænd, som vare gangne Kristian til Haande, skulde have Lov til, om de vilde, at forblive midlertidig i denne Ed og Forpligtelse, og ikke underkaste sig Kong Fredrik, før end Underhandlingerne mellem ham og Kristian vare komne til en en-

¹⁾ Stenvikholm var beliggende i Stordalen ved Thronhjemsfjorden nogle Mile nordost for Thronhjems By; Ruiner af det ere endnu tilbage i Statvolds Sogn, Stordalens Prestegjæld. ²⁾ Paludan-Müller Gr. Fæste II. 24—25.

³⁾ Sml. II. 234. ⁴⁾ Pal.-Müller Gr. Fæste I. 72. ⁵⁾ Hvitf. Fr. I. n. 1532 (Kv.-Udg. 282—336).

delig Afgjørelse. De skulde i Mellemtiden nyde Fred, Stillestand og Ejendom, samt beholde den Ære og Verdighed, i det Verdslige som i det Geistlige, hvilken de havde før Kristians Ankomst; hvorimod de, naar et endeligt Forlig var kommet istand, skulde igjen indgaa i sin gamle Ed og Forpligtelse til Kong Fredrik, saafremt ikke anderledes i Forliget fastsattes, og da tilsikredes dem fuldkommen Straffløshed med Hensyn til Liv, Ære og Gods for alt hvad de havde gjort i Kristians Tjeneste, „saa at det da skal være en evig aftalt Sag for Født og Ufødt til evig Tid i alle Maader“. — Ogsaa Norges „menige Indbyggere“, der havde givet sig til Kristian, skulde nyde fuldkommen Tilgivelse, naar de strax undertastede sig Fredrik og viste sig tro mod hans Embedsmænd. Man skulde hjælpe til, at de Kristians tro Tjenere, som havde fulgt ham i hans Landflygtighed og nu vare komne med ham tilbage, kunde komme igjen til Sit og faa nogen Dpreisning. Hans Krigsfolk skulde strax drage ud af Riget under fri Leide ¹⁾.

I den for Kristian og hans Følge udstedte Leide hed det blandt andet, at den skulde ubrødelig holdes, indtil Kong Fredrik og Danmarks Riges Raad havde skaffet dem sikkert igjen til Norge eller til Lydsland ²⁾.

Den 4de Juli tilskrev Kristian fra Oslo Erkebiskop Olaf og ligeledes alle sine „tro Undersaatter“ nordensjælds og meddelte dem den sluttede Overenskomst samt de Betingelser, som i den vare gjorte til deres Fordeel. Han lover, i sine Forhandlinger med Fredrik at ville paasee deres Bedste, og formaner Almuen i Mellemtiden, indtil et endeligt Forlig mellem ham og Kong Fredrik kan komme istand, at være denne og hans Embedsmænd tro og lydige. I begge Breve fremstimer ikke utydeligen hans Haab om igjen at komme tilbage til Norge, naturligvis ifølge Forlig med Kong Fredrik. I Slutningen af Brevet til Erkebiskoppen udtaler han ogsaa sin varme Tak til denne for hans Trostaa under Kristians sidste Ophold i Norge, „hvilken evert Belvillighed og Trofasthed imod os vi aldrig ville forglemme, men kjærlig og gjerne altid forskyldte eder, saalænge vi leve“ ³⁾.

Ogsaa de danske Fuldmægtige tilskreve den 7de Juli Erkebiskoppen og Folket nordensjælds om den afsluttede Overenskomst og lod dem med det samme vide, at Hr. Nils Lykke vilde komme der nord at underhandle nærmere med dem ⁴⁾. Ligeledes underrettede de samme Dag Otte Stigsøn og hans Krigsfolk om den sluttede Overenskomst; de skulde ingen Fiendtligheder meer øve, men thinge Kong Fredrik Landet til igjen. Nils Lykke skulde komme til Bergen og give nær-

¹⁾ Hvitf. anf. St. 314—324.

²⁾ Hvitf. smts. 326.

³⁾ Smf. II. 235

—239.

⁴⁾ Pal.-Müller Gr. F. II. 26.

mere Oplysninger om Forholdene ¹⁾. Endelig udgif til de svenske Krigsfolk, som var indrykket i det Nordenfjældste de Sammes Skrivelse af 8de Juli med Tassigelse for deres Tjeneste og Opfordring til at vende tilbage til Sverige ²⁾.

I de sidste Dage af sit Ophold i Oslo affendte Kong Kristian Jørgen Hanssøn til Nederlandene med det Hyldingsbrev, som de norske Raadsmedlemmer den 5te Januar havde udstedt til hans Søn Johannes. Det skulde siden sendes til Regensburg til Kristians Gesandt hos Keiseren og de tydske Fyrster. Dette Foretagende blev siden udlagt som et Brud fra Kristians Side paa Overenskomsten. Den unge Fyrste fik dog neppe engang Brevet at see; thi han døde netop ved den Tid i Regensburg tretten Aar gammel. Han skal have været en haabefuld Yngling og var Kristians eneste Søn ³⁾.

Den 8de Juli gif Kongen ombord og den 9de forlod Flaaden Oslo. Men medens man endnu var i Fjorden, fik Kristian tvende Gange Leilighed til at skrive et Par korte Breve til Erkebiskop Olaf, det ene af 10de Juli fra Haas (ved Drøbak), det andet af 11te Juli fra Bevsund (ved Gjesløyen). I det første beder han Erkebiskoppen bevare de Kongens Penge, som han havde modtaget før Overenskomstens Afsluttelse, indtil han fik Kristians Skrivelse om at et endeligt Forlig var kommet istand. I det andet anbefaler han Erkebiskoppen at gjengive Hr. Nils Lyffe alt det Guds denne eller hans Husfru tilhørende, som han havde optaget, og som ikke allerede er kommet Kristian til Hænde ⁴⁾. I begge Breve findes Yttringer, der synes hentyde paa et Haab om, at han kunde komme tilbage til Norge.

Men nærede den ulykkelige Konge virkelig et saadant Haab, da bedrog han sig stræffeligt. Den 24de Juli kom han for Kjøbenhavn. Her var imidlertid Fredrik og det danske Rigsraad i den største Forlegenhed ved hans Komme. Fredrik havde ved en Befaling af 13de Juni til sine Fuldmægtige i Norge paalagt disse ikke at indgaa paa nogen Overenskomst med Kristian, men drive ham til en ubetinget Overgivelse. Denne Befaling indtraf, efter at Overenskomsten rigtignok allerede var aftalt, men endnu ikke beseglet. Nu vidste man ikke hvilket af to man skulde gjøre: holde Overenskomsten, eller forkaste den som ugyldig. Indtrængende Opfordringer fra Kong Gustav af Sverige ligesom og fra de tilstedeværende holsteinske Herrer kom det Parti i det danske Raad til Hjælp, som paastod Overenskomsten forkastet; og dette beslattedes, da Knut Gyldenstjerne i Raadet havde henpeget paa visse formeentlige Brud paa Overenskomsten, som Kristian

¹⁾ Hvitf. Fr. I. u. 1532 (Rv.-Udg. 235).

²⁾ Eml. I. 343 f.

³⁾ Hvitf.

Krist. II. u. 1519; Fr. I. u. 1532 (Rv.-Udg. 334, 362).

⁴⁾ Eml. II.

stian efter dens Afsluttelse, havde tilladt sig. Det bestemtes, at Kristian skulde sættes fast paa Sønderborg Slot. Den svegne Konge, som i fem Dage var forbleven paa Skibet under det loine Paaskud, at Kong Fredrik ikke var tilstede i Kjøbenhavn, blev endelig den 30te Juli ført affted til Slesvig, som det hed sig, for at mødes med Fredrik i Flensborg; og han mærkede ikke, at han var bedragen, før han saa Skibet styre lige paa hans Fængsel. Hans Fangenskab og Død have vi allerede ovenfor omtalt.

Krigen, som Kristian havde valet i Norge, var nu endt. Riget havde vundet det ved den, at Bifen var kommen ud af de Svenskes Hænder og tilbage til Norge, med hvilket hint Landskab nu i lang Tid blev forenet. Men tvivlsomt er det, om denne ene Fordeel kunde antages at opveie de store Dpoffreller Riget havde gjort for Kristian, og de Ulykker, Krigen havde paaført flere Landdeles Indbyggere. Mange glimrende Forhaabninger, byggede paa Kristians Tilbagekomst, laa nu nedslagne; og mest gjælder dette om de Geistliges, som havde offret sig til hans Sag. Hvorvidt disse Forhaabninger vare fornuftige og berettigede, og hvorvidt Kristians Seier vilde have fyldestgjort dem, — derom kan man rigtignok høieligen tvivle. Man maa tvivle om hans grundige Omvendelse, om hans af Naturen egenraabige, grumme og mistænksomme Sindelag virkelig i Modgangens Skole var blevet til Bunds forandret, saaledes at han nu vilde have optraadt som en mild og hjærlig Styrer, opoffret for sit Folks Vel. Man maa næsten end mere tvivle om, at Biskopperne i ham vilde have fundet den Støtte for sin Magt, for den gamle Kirkeorden og for den romerske Lære, som de ventede sig; — Kristian var dog nok, trods den offentlige Afsværgelse af sine fætterste Meninger, i Hjertet fremdeles en Tilhænger af Luthers Lære og af en Kirke-reformation i dens Aand. Hans Uttringer ved de sidste Underhandlinger synes i det mindste ideligen at røbe den lutherst-evangeliske Læres Bøjskender. Men hvorledes end dette kan have været, — Forhaabningerne vare utvivlsomt tilstede, da man med aabne Arme modtog ham, og de vare tilintetgjorte, da hans Foretagende saa ganske var mislykkets. Alene Efterregningen fra Seierhærrernes Side med de Overvundne stod tilbage, og dens Udfald var uvisst.

Følge Overenskomsten af 1ste Juli skulde vistnok al saadan Efterregning bortfalde; men denne Overenskomst forfæstede, som vi have seet, Kong Fredrik og det danske Rigsraad. I dens Betingelser var altsaa i Grunden, fra den Stund, ingen Bestyttelse at søge for Kristians Tilhængere. Men Omstændighederne søiede sig saa heldigt for Erkebiskoppen og Kristians øvrige Venner nordensjælds, at Overenskomsten dog kom dem tilgode.

Da Kong Fredrik sendte de ovenomtalte tre Fuldmægtige til Norge, havde han medgivet den ene af dem, Nils Lyffe, en særskilt Fuldmagt til, i Forening med Vincentius Lunge, at handle med de Nordenfjældske og bringe dem igjen til Lydighed; og denne Fuldmagt synes at have været ligesaa uindskrænket som den, der var givet Knut Gylbenfjerne og hans Medfuldmægtige ¹⁾. Nils Lyffe forblev imidlertid for Oslo, indtil Overenskomsten med Kristian var kommen istand, og drog først efter dens Afsluttelse og Besegling, hvori han deeltog, til Bergen. Ganste vist var Hr. Nils, strengt taget, hverken nogen ret ærlig eller ret paalidelig Mand, men der maa have været noget Mildt og Bindende ved ham, der gjorde ham høist stiftet til at optræde meglende og forsonende; og derfor var hans Valg til Underhandler i nærværende Tilfælde, som det lader, meget heldigt. Han synes ogsaa at have gjort et godt Indtryk paa Kristian; thi et saadant har rimeligvis lebet denne, da han, som allerede sagt, under 11te Juli tilskrev Erkebiskoppen om at oplade Nils Lyffe hvad der af hans Gods endnu var i Behold. Maaskee var det tillige et Fingeryeg fra Kongen til Erkebiskoppen, at denne i de kommende Underhandlinger skulde holde sig fortrinnsvis til Hr. Nils. Da Nils Lyffe havde opbiet Overenskomstens Afsluttelse, og selv havde været med at bringe den istand, var det en Selvfølge, at han nu erkjendte sig bunden i sine forestaaende Underhandlinger med de Nordenfjældske ved dens Bestemmelser til Kristians Tilhængeres Fordeel, helst da han vel neppe havde nogen Tanke om, at det Hele vilde blive forkastet af Kong Fredrik.

I en saadan Stemning kom altsaa Nils Lyffe til Bergen. Her blev holdt et Slags Herredag, paa hvilken en Landehjælp til Kongen af to Lod Sølv for hver Mand blev vedtagen. Derpaa drog Nils Lyffe og Vincentius Lunge i Spidsen for en væbnet Magt til Throndhjem. De kom did i de første Dage af September og besatte Throndhjems By. Erkebiskop Olaf havde tyet til Stenvikholm Slot. Hr. Vincentius tilegnede sig, med sin sedvanlige Anmasselse, den første Rolle i Foretagendet. Han var umaadelig forbitret paa Erkebiskoppen, og denne hans Følelse spores i de kongelige Fuldmægtiges Breve. I et Brev af 3die September forlangte de Erkebiskoppens Erklæring, om han vilde erkjende Kong Fredrik for sin rette Herre? eller, om han, støttende sig til Overenskomsten i Oslo, ikke endnu vilde dette, om han da vilde erkjende ham for Menigmands Herre og Konge? De forlangte videre, at han af alle de Len, han havde af Kronen for Kristians Komme, skulde lade sex Mænd af hver Skibrede møde i Throndhjem for at aflægge Kong Fredrik ny Trostabsed i hans Fuld-

¹⁾ Pal.-Müller Gr. F. II. 26.

stian efter dens Afsluttelse, havde tilladt sig. Det bestemtes, at Kristian skulde sættes fast paa Sønderborg Slot. Den søvne Konge, som i fem Dage var forbleven paa Skibet under det loine Paaskud, at Kong Fredrik ikke var tilstede i Kjøbenhavn, blev endelig den 30te Juli ført affed til Slesvig, som det hed sig, for at mødes med Fredrik i Flensborg; og han mærkede ikke, at han var bedragen, før han saa Skibet styre lige paa hans Fængsel. Hans Fangenskab og Død have vi allerede ovenfor omtalt.

Krigen, som Kristian havde valet i Norge, var nu endt. Riget havde vundet det ved den, at Bifen var kommen ud af de Svenskes Hænder og tilbage til Norge, med hvilket hint Landskab nu i lang Tid blev forenet. Men tvivlsomt er det, om denne ene Fordeel kunde antages at opveie de store Dpoffresser Riget havde gjort for Kristian, og de Ulykker, Krigen havde paaført flere Landsdeles Indbyggere. Mange glimrende Forhaabninger, byggede paa Kristians Tilbagekomst, laa nu nedslagne; og mest gjælder dette om de Geistliges, som havde offret sig til hans Sag. Hvorvidt disse Forhaabninger vare fornuftige og berettigede, og hvorvidt Kristians Seier vilde have fyldestgjort dem, — derom kan man rigtignok høieligen tvivle. Man maa tvivle om hans grundige Omvendelse, om hans af Naturen egenraadige, grumme og mistænksomme Sindelag virkelig i Modgangens Skole var blevet til Bunds forandret, saaledes at han nu vilde have optraadt som en mild og hjærlig Styrrer, opoffret for sit Folks Vel. Man maa næsten end mere tvivle om, at Biskopperne i ham vilde have fundet den Støtte for sin Magt, for den gamle Kirkeorden og for den romerske Lære, som de ventede sig; — Kristian var dog nok, trods den offentlige Afsværgelse af sine fætteriske Meninger, i Hjertet fremdeles en Tilhænger af Luthers Lære og af en Kirke-reformation i dens Aand. Hans Uttringer ved de sidste Underhandlinger synes i det mindste ideligen at røbe den lutherisk-evangeliske Læres Befjender. Men hvorledes end dette kan have været, — Forhaabningerne vare utvivlsomt tilstede, da man med aabne Arme modtog ham, og de vare tilintetgjorte, da hans Foretagende saa ganske var mislykkets. Alene Esterregningen fra Seierherrerens Side med de Overvundne stod tilbage, og dens Udfald var uvidt.

Følge Overenskomsten af 1ste Juli skulde vistnok al saadan Efterregning bortfalde; men denne Overenskomst forfaste, som vi have seet, Kong Fredrik og det danske Rigsraad. I dens Betingelser var altsaa i Grunden, fra den Stund, ingen Bestyttelse at søge for Kristians Tilhængere. Men Omstændighederne søiede sig saa heldigt for Erkebiskoppen og Kristians øvrige Venner nordensjælds, at Overenskomsten dog kom dem tilgode.

Da Kong Fredrik sendte de ovenomtalte tre Fuldmægtige til Norge, havde han medgivet den ene af dem, Nils Lyffe, en særskilt Fuldmagt til, i Forening med Vincentius Lunge, at handle med de Nordenfjældske og bringe dem igjen til Lydighed; og denne Fuldmagt synes at have været ligesaa uindskrænket som den, der var givet Knut Gyldehjerne og hans Medfuldmægtige ¹⁾. Nils Lyffe forblev imidlertid for Oslo, indtil Overenskomsten med Kristian var kommen istand, og drog først efter dens Afsluttelse og Besegling, hvori han deeltog, til Bergen. Ganske vist var Hr. Nils, strengt taget, hverken nogen ret ærlig eller ret paalidelig Mand, men der maa have været noget Mildt og Bindende ved ham, der gjorde ham høist stiftet til at optræde meglende og forsonende; og derfor var hans Valg til Underhandler i nærværende Tilfælde, som det lader, meget heldigt. Han synes ogsaa at have gjort et godt Indtryk paa Kristian; thi et saadant har rimeligvis levet denne, da han, som allerede sagt, under 11te Juli tilskrev Erkebiskoppen om at oplade Nils Lyffe hvad der af hans Gods endnu var i Behold. Maaskee var det tillige et Fingerspeg fra Kongen til Erkebiskoppen, at denne i de kommende Underhandlinger skulde holde sig fortrinnsvis til Hr. Nils. Da Nils Lyffe havde opbiet Overenskomstens Afsluttelse, og selv havde været med at bringe den istand, var det en Selvfølge, at han nu erkjendte sig bunden i sine forestaaende Underhandlinger med de Nordenfjældske ved dens Bestemmelser til Kristians Tilhængeres Fordeel, helst da han vel neppe havde nogen Tanke om, at det Hele vilde blive forkastet af Kong Fredrik.

I en saadan Stemning kom altsaa Nils Lyffe til Bergen. Her blev holdt et Slags Herredag, paa hvilken en Landehjælp til Kongen af to Lod Sølv for hver Mand blev vedtagen. Derpaa drog Nils Lyffe og Vincentius Lunge i Spidsen for en væbnet Magt til Throndhjem. De kom did i de første Dage af September og besatte Throndhjems By. Erkebiskop Olaf havde tyet til Stenvikholm Slot. Hr. Vincentius tilegnede sig, med sin sedvanlige Anmasselse, den første Rolle i Foretagendet. Han var umaadelig forbitret paa Erkebiskoppen, og denne hans Følelse spores i de kongelige Fuldmægtiges Breve. I et Brev af 3die September forlangte de Erkebiskoppens Erklæring, om han vilde erkjende Kong Fredrik for sin rette Herre? eller, om han, støttende sig til Overenskomsten i Oslo, ikke endnu vilde dette, om han da vilde erkjende ham for Menigmands Herre og Konge? De forlangte videre, at han af alle de Len, han havde af Kronen for Kristians Komme, skulde lade sex Mænd af hver Skibrede møde i Throndhjem for at aflægge Kong Fredrik ny Trostabsed i hans Fuld-

¹⁾ Pal.-Müller Gr. F. II. 26.

mægtiges Haand. De lode ham vide, at Kongen vilde have i Landshjælp af Almuen to Løb Sølv af hver Mand, hvilket var samtykket i Bergen, og denne Skat skulde Erkebiskoppen inddrive i sit Len. Endelig fordrede de, at han skulde tilbagefalde de Fogeder, han havde indsat i de Len, han under Kristians Ophold i Norge havde bemægtiget sig.

Erkebiskoppen svarede den 9de September fra Stenvisholm, at han holdt sig til Overenskomsten i Oslo og vilde opbie Udfaldet af Kong Kristians Underhandlinger med Kong Fredrik, før han undertastede sig denne sidste. Han erkjendte, ifølge Overenskomsten, Fredrik for Menigmands Konge; men han vilde selv holde Almuen i sine Len til Lydighed med ham, — de Fuldmægtige havde intet dermed at gjøre. Bardsøhus Len vilde han rømme, saasnart Hr. Vincentius selv drog did; men Fru Ingerds Len ikke, førend de havde forladt Thronbhjems By, som hørte til de Len, Erkebiskoppen havde før Kristians Komme.

Da de Fuldmægtige, i et nyt, bittert Brev af 12te September, gjentog sit Forlangende om den nye Eds Afæggelse til dem, eftersom Erkebiskoppen, der selv bekjender sig endnu at være Kong Kristians Mand, ikke kan modtage den paa Kong Fredriks Begne, — gav Erkebiskoppen, der desuden opfordredes til det samme af Thronbhjems Borgere, efter i dette Stykke, og indkaldte den 2de samme Maaned sex Mand af hver Skibrede til Thronbhjem, hvilke for de Fuldmægtige hylkede Kong Fredrik og samtykte Landshjælpen. Erkebiskoppen paatog sig desuden ved et Brev fra Stenvisholm af 25de September at opkræve denne Skat i sit Len; men han holdt sig forøvrigt for sin egen Person til Overenskomsten i Oslo, hvilken han forpligtede sig til at holde ¹⁾).

Saaledes stode Sagerne i det Thronbhjemste, da nye Beslutninger, tagne i Kjøbenhavn, paastyndede deres endelige Afgjørelse. — Biskop Hans Reff af Oslo, der — med eller mod sit eget Ønske — var bleven en af de Personer, der stærkest havde indviklet sig i Kristians Sag, fandt det, ved Knut Gyldenstjernes Afreise med Kong Kristian, tjenligst for sig at følge med til Kjøbenhavn for der personlig at søge sin Fred hos Kong Fredrik. Det lykkedes ham ogsaa at udvirke den, dog ikke uden Opoffrelser. Han maatte love 6000 Løb Sølv ²⁾, og derhos den 3die August, i Biskopsgaarden i Kjøbenhavn, udstede et Forpligtelsesbrev. Han erklærede i dette, at da Kongen, for Guds Skyld og for det danske Rigsraads Forbøn, havde naadigen

¹⁾ Pal.-Müller Gr. T. II. 26—31. ²⁾ Hvitt. Fr. II. u. 1532 (Rv.-Udg. 363). Hvittfeldt siger ikke naa'r Hans Reff undergik denne Bød; men rimeligt er det, at man netop nu har benyttet hans Forlegenhed til at afstvinge ham Tilfagnet om dens Udbetaling.

tilgivet ham hans Forseelse, skulde han for Fremtiden atter være Kong Fredrik huld og tro. Han skal opsigte Kong Kristian og med de andre norske Raadsmedlemmer tilbagekalde det Hyldingsbrev for dennes Søn, hvilket de havde sendt til Keiseren. Han skal ikke, naar Kong Fredrik dør, med Norges Raad faare eller samtykke nogen særegen Konge til Norges Rige, men forpligter sig til, „med Danmarks og Norges Riges Raad“, at vælge og samtykke den Samme til Herre og Konge over Norge, som Danmarks Riges Raad vælger til Danmark, „som det Forbund, hvormed begge Riger tilforn ere sammenbundne, indeholder og udviser“. Han skal efter denne Dag aldrig lade sig trænge fra Kong Fredrik og Danmarks Riges Raad, under Livs og Biskopsdommes Fortabelse ¹⁾).

Ved denne Forpligtelse vandt Biskop Hans i den Grad Kong Fredriks og det danske Rigsraads Tillid, at han nu blev udseet til at være en af de nye Fuldmægtige, som man besluttede at sende til Norge. Da nemlig Overenskomsten til Oslo engang var underkjendt af Kongen, vilde han, ganske naturlig, ikke heller vide af nogen Underhandling med Kristians Tilhængere i Norge, der var grundet paa hin Overenskomst, og derfor skulde nye Underhandlinger med de Norske optages uden Hensyn til den. Den 6te August 1532 bleve nu i Kjøbenhavn Biskop Hans Keff samt Herrerne Trud Ulfstand og Klaus Bilde af Kongen og det danske Raad udnævnte til at handle med Norges Raad og Indbyggere om Forbund og Fred mellem de to Riger. Der gaves dem Fuldmagt til at tage med sig i sit Hverv hvilke af Norges Raad, dem tyktes gavnligt; og hvad de saa bestemte, det skulde være saa fast, som om Kongen og det danske Raad selv derved havde været tilstede og besluttet det ²⁾).

De tre Fuldmægtige droge først til Oslo, men forhastede sig, som det lader, ingenlunde med sit Hverv. Thi ikke før den 23de September tilstyre de fra Oslo Erkebiskop Olaf, indbøde ham at møde dem paa Halvveien og sendte ham dertil Leide.

Men Efterretningen om disse nye Fuldmægtiges Komme og om alt hvad der var foregaaet i Kjøbenhavn havde rimeligvis naaet Thronhjem, før det nævnte Brev kom til sin Bestemmelse. De Underhandelnde have ganske vist indseet, at deres Stilling var forandret: Erkebiskoppen har følt, at det Fodfæste han havde i Overenskomsten til Oslo var nær ved at undrages ham, og de tvende kongelige Fuldmægtige, at det snart var ude med deres Myndighed, af hvis Benyttelse de dog gjerne vilde have baade Ære og Gavn før de slap den. Saaledes synes man fra begge Sider at have styndet med at komme til et Forlig, før de nye Fuldmægtiges Ankomst blev dem

¹⁾ Pal.-Müller Gr. 8. II. 34.   ²⁾ Sml. II. 241—242.

formelig forkyndt. Den 3die September gave Vincentius Lunge og Nils Lyffe fra Throndhjem Erkebiskoppen, der under de forudgaaende Forhandlinger havde holdt sig paa Stenvikholm, fri Leide til et personligt Møde med dem i Helgefeter Kloster. Mødet fandt Sted. Erkebiskoppen underkastede sig Kong Fredrik og fornyede sin Trofsabed til ham i de tvende Fuldmægtiges Haand. Og nu kunde han, efter at have modtaget de tre nye Fuldmægtiges Skrivelse af 23de September, svare dem fra Helgefeter Kloster den 8de October, at han havde afgjort sin Sag med Vincentius Lunge og Nils Lyffe, og allerede var indtraadt i sit forrige Trofsabsforhold til Kong Fredrik. Han bad af den Grund de tre Herrer umage sig til Throndhjem, helst fordi de da der kunde træffe sammen med de to ældre Fuldmægtige.

Medens man nu ventede paa dem, opgjorde Erkebiskoppen og Hr. Vincentius sit nærmeste Mellemværende, hvilket, som let kan tænkes, ikke gik af uden Dpoffrelse fra den førstes Side. Erkebiskoppen maatte erstatte Hr. Vincentius og Fru Ingerd al den Skade, der var dem tilføiet under Krigen, og forpligtede sig til at betale ham 1500 Mark danske Penge og 3000 Waager Fisk, alt ældre Fiendskab skulde være glemt, medens Tvist, som senere kunde opstaa mellem dem, skulde underkastes det norske Raads Afgjørelse. Dette Forlig var istandbragt den 22de October ¹⁾.

Da nu Hans Reff, Trud Ulfstand og Klaus Bilde, paa Erkebiskoppens Indbydelse, kom til Throndhjem, var der ikke synderlig meer for dem at gjøre end at stadsfæste og i visse Stykker udfylde hvad der allerede var istandbragt. Thi at fuldkaste hele det ved Vincentius Lunge og Nils Lyffe afsluttede Forlig, have ganske vist de nye Fuldmægtige fundet betænkeligt. Men i een Henseende fik dog Erkebiskoppen føle, at de nye Fuldmægtige forkastede Overenskomsten til Oslo som Udgangspunkt for sine Underhandlinger. Han maatte nemlig, som Biskop Hans Reff tidligere havde maattet gjøre, indgaa paa at udrede en stor Bod for sin Overgang til Kristian. Erkebiskoppen udstedte i Throndhjem den 6te November en Forpligtelse, at betale 15000 Mark danske Penge deels strax deels i visse paafølgende Terminer. Men da dette var gjort, tilfikkrede ogsaa de tre Fuldmægtige ham, ved et Brev af samme Dag, Kongens fuldstændige Tilgivelse. Hans Forseelse skulde være „en aftalt Sag“, og han, hans Efterfølgere, Kapitel, Geistlighed, Tjenere og Benner skulde efter denne Dag have Kong Fredriks Naade samt nyde sine Friheder, Privilegier og Ejendele ligesom før Kong Kristians Komme ²⁾. Forsoningen blev i et aabent Brev af de Fuldmægtige kundgjort Almuen i Throndhjems

¹⁾ Pal.-Råller Gr. F. II. 31—33.

²⁾ Sml. II. 243—245.

Biskopsbømme og det blev denne i Kongens Navn paalagt at være lydige mod Erkebiskoppen paa Kirkens Vegne som før ¹⁾).

Mange Medlemmer af Norges Raad vare nu samlede i Throndhjem, saaledes at man næsten kan ansee Forsamlingen som et Raads-møde. Ved denne Leilighed kunde altsaa passende udføres, hvad Biskop Hans Keff allerede havde forpligtet sig til, og hvad der maa antages at være de Fuldmægtige befalet særligen at paasee, nemlig at Hylvingen til Kristian II og hans Søn formeligen blev ved Brev og Segl tilbagegibt. Som Raadsmedlemmer, der i sin Tid havde hyl-det Kristian, nævnes her følgende: Erkebiskop Olaf, Anders Mus, forhenværende Biskop af Oslo, Biskopperne Magnus af Hamar og Hans af Oslo, Gaute Galle Ridder, Erik Eriksson og Erik Ugerup Bævnere; alle disse opstyre ham nu den 7de November 1532 Hulds-kab og Trostak. Samme Dag blev ogsaa et latinsk Brev udstedt til Keiser Karl V af Erkebiskoppen, Biskopperne Anders, Magnus og Hans, Provst Matthias, Hans Abbed af Hoveds, og, som der lægges til uden Navnes Nævnelse, „de øvrige Raadsmedlemmer af dette Parti“, — hvorved det aabne Brev af 5te Januar 1532 tilbagefaldes, i hvilket de samme Herrer havde hyl-det Kristians Søn, Keiserens Søster-søn, Hertug Johannes som Norges Arveherre. Endelig blev samme Dag, den 7de November 1532 af Erkebiskop Olaf, Biskopperne An-ders Mus, Magnus Lauritsen og Hans Keff, Vincentius Lunge, Gaute Galle og Nils Lyffe, Riddere, Erik Ugerup og Erik Eriksson, Bævnere, i Egenkab af Norges Riges Raad, et Brev givet, hvori de erklære, at de kongelige Fuldmægtige, Herrerne Trub Ulfstand og Klaus Bilde, have, i Kongens og det danske Raads Navn, foreholdt Norges Raad den Fred og det Forbund, der af deres Forfædre er gjort begge Riger imellem. Dette Forbund stadfæste de, dog med For-behold, „at alle Norges Riges Herligheder, Necesser, Friheder, Pri-vilegier blive ved fuld Magt og usfortrængede i alle Maader“. Ud-fordres nogen videre Underhandling om hvad vedkommer Kongens og begge Rigers Vre, Gavn og Fred, da henstille de dette „til begge Rigers Raads, hver paa sin Side, deres almindelige Sammenkomst, med et menigt endrægtigt Raad at formere og forbedre“ ²⁾).

Dette sidste Brev maa ansees som Slutningsdokumentet for den hele Underhandling, og det kan neppe forklæres anderledes end som en Erklæring om, at Norge nu var vendt tilbage igjen i den selv-samme Stilling til Kong Fredrik og Danmark, hvori det var før Kristian II's seneste Komme didhen. Foreningen af 1450 skulde staa ved Magt, men ogsaa Kong Fredriks norske Haandfæstning af 1524; — det vil sige: det gamle svævende, ubestemte Forhold skulde vedblive.

¹⁾ Pal.-Müller Gr. F. II. 36—38.

²⁾ Smst. 37—40, 410—411.

Det maa ellers mærkes, at der i disse Underhandlinger, hvortæn for Raadets Vedkommende i Almindelighed eller for enkelte af dets Medlemmers, f. Ex. Erkebiskoppens, i Særdeleshed, er Tale om nogen saadan Forpligtelse med Hensyn til Kongevalget efter Fredriks Død, som den, Biskop Hans Reff for sin Person havde maattet udfæde¹⁾, og hvorved det norske Raad, ifald det havde underkæstet sig den, saa godt som maatte agtes at have frastrevet sig al Frihed i sit Kongevalg²⁾. Imidlertid var det saa langt fra, at Hans Reffs Forpligtelse udtryffeligt blev hævet, at meget meer Biskop Magnus af Hamar, uvist naar, maatte udfæde en ligelydende, ligesom ogsaa sidstnævnte Biskop, efter de kongelige Fuldmægtiges Tilbagekomst til Oslo, maatte der den 1ste December 1532 give dem sit Brev paa en Bød til Kongen af 2500 Lod Sølv.

Biskopperne Hoffold af Stavanger og Olaf af Bergen gif, saavidt vides, ufsadt ud af den Røre, som Kristian II's Angreb fremkaldte i Norge. Aarsagen er let at see. Biskop Olaf var hele Tiden under de danske Magthaveres Forsvar og Formynderskab i Bergen, og var vel heller ikke, med sin gjerrige Natur, synderlig oplagt til utvungen at give Penge ud til et politisk Foretagende som Kristians. Hvad Hoffold angaar, da maa det have lykkets ham enten ganske at undgaa al Indblanding i Kristians Sag, eller itide igjen at trække sig ud af den. Bist er det, at ingen Bød findes at være nogen af disse to Biskopper paalagt.

Hoveds Cistercienserkloster blev, som vi have seet, i 1532 paa Grund af Abbed Hans Andersøns Overgang til Kristian II, opbrændt og forstyrret for aldrig meer at gjenreises. Dets Gods lagdes til Akerhus Slot. Ogsaa Prioeren i Barna Johanitterkloster eller Hospital havde erklæret sig for Kristian i 1531 og sendt ham et Bidrag af 40 Lod Sølv, dog, som det lader, med temmelig egennyttige Sidsenhensyn. Hans Træfald fra Fredrik kom imidlertid ham og Klosteret byrt at staa. Thi Kongen tog heraf Anledning til, den 2den August 1532, at forlene sin Hoffinde Peter Brokkenhus med Barna paa det Bilskaar, at han skulde underholde Brødrene³⁾. To anseede og rige Klosterses Sekularisation var altsaa blandt de flere for den norske Kirke bitre Følger af Kristian II's Foretagende.

Da Trud Ulfstand og Klaus Bilde havde udført sit Hverv, saaledes som nu er fortalt, forlode de Norge og droge til Kong Fredrik paa Gottorp, hvor de vare tilstede ved hans Død i Begyndelsen af 1533. Om nogen egentlig Stadfæstelse fra Fredriks Side af den sluttede Overenskomst, er der ingensteds Tale. Rimeligvis er en saa-

¹⁾ S. o. f. II. 732.

²⁾ Jfr. Pal.-Müller Gr. F. II. 39.

³⁾ Langes Rth.

den Stadsfæstelse udsat til Kongens næste Samtræde med Danmarks Riges Raad paa en Herredag, som var bestemt at afholdes i Nyborg omkring 8de Juni 1533, men som gik overstyr ved Frederiks i Mellemtiden indtrufne Død ¹⁾).

I Frederiks sidste Styrelsestid foregik en Besættelse af Færøernes dengang ledige Biskopsstol, der er oplysende med Hensyn til Kongens Opfattelse af den norske Kirkes Forhold. Det hedder nemlig, at en Rannit af Bergen, Amund Dlafsson, i 1532 blev valgt til Færøernes Biskop, og at han gav Kongen 1000 Gylden for hans Stadsfæstelse ²⁾. Tilgædes finder man, at denne Amund den 1ste Januar 1533 af Kongen, som da var paa Gottorp, fik „Livs-brev“ paa Biskopsdommet paa Færøerne „efter deres Udvalgelse, Raar og Begjæring, som der paa Landet bo, paa det at Guds Ord og det hellige Evangelium maa beskydermere fange Fremgang og kjærligen prædikes og læres i alle Kirker paa Landet, og skal han være Hs. Majestæt og efterkommende Konger i Norge tro, holde hans Raades og Norges Kronens Enighed og afvende Landets Skade og Fordærv“ ³⁾. Man maa heraf slutte, at Amunds Valg egentlig, skjønt han var Rannit i Bergen, er udgaaet fra Færøboerne selv, og at Kongen ved denne Leilighed har bragt i Anvendelse paa en under den norske Provins og Norges Rige hørende Biskopsstol en Bestemmelse, som egentlig kun var givet for den danske Kirke, og, saavidt vides, aldrig var vedtagen i Norge, — nemlig at Stadsfæstelse af Biskopsvalg ikke meer skulde udgaa fra Paven, og Pengene for Stadsfæstelsen, ikke, som før, skulde gaa til Rom, men tilfalde Kongens, eller rettere Statens Kasse ⁴⁾. Dette var altsaa et aabenbart Indgreb i den romerske Kirkes Ret. At Stadsfæstelsesh brevet kaldes „et Livsbrev“ er en Antydning til, at Kongen har betragtet Biskopsdommet som en verdslig Forlening, og Udtrykkene i det Hele smage meer af lutheriske end af romersk-katholske Anskuelser.

Kong Frederik I døde Skjærtorsdag den 10de April paa Gottorp Slot, 61 Aar gammel, efter at han havde styret Norge i noget over otte Aar som udvalgt Konge, uden at være kronet.

113.

Mellemrige efter Kong Frederik I's Død. Kongevalget udsættes i 1533. Grevens Felde begynder i Danmark. Kristian III vælges af den jydskke Adal til Danmarks Konge i 1534. Erkebiskop Olaf som Formand for Norges Raad dvaler med sin Erklæring.

Norge var nu atter kongeløst, og Kongedømmets Myndighed hjemfalden til Raadet med Nidaros's Erkebiskop i dets Spidse. Dette

¹⁾ Pal.-Müller Gr. F. II. 40—43. ²⁾ Svitt. Fr. I. u. 1532 (Kv.-Udg. 361).

³⁾ SmI. VI. 46. ⁴⁾ S. o. f. II. 687.

grundede sig nu ikke alene paa gammel Vedtægt, men var ogsaa udtryffeligen bestemt i Frederik 1's norske Haandfæstning ¹⁾). Olaf Engelbrektsøn var altsaa med fuld Ret at agte for Kongedømmets Vikarius, indtil en ny Konge var bleven valgt. Han sees ogsaa at have været erkjendt herfor af det norske Raad, af Almuen i Norge og af de udenlandske Regjeringer, som sønstede at træde i Underhandlinger med Norge. Hvorledes man tænkte sig Erkebiskop og Raad under Tronledigheden i Forening at udfylde Kongedømmets Sted, viser sig af de saakaldte Landsvistbreve, der ellers efter gammel Skik udstedtes af Kansleren i Kongens Navn, men nu overstreges: „Vi Olaf, med Guds Raade Erkebiskop i Thronhjem og pavelig Sædes Legat, med menige Norges Riges Raad, paa Norges Krones Begær o. s. v. og besegledes af „Provsten til Marielirke i Oslo, Norges Riges Kansler“ ²⁾).

Af Raadets ældre geistlige Medlemmer var Matthias Hvoruf aftraadt, baade som Provst til Marielirken og som Kansler, i Eobet af 1532. Aarsagen til hans Fratrædelse har muligens været hans Forhold til Kristian II. Han maa antages at have været i Live endnu i November 1532 ³⁾. Men allerede den 25de Oktober samme Aar var hans Eftermand udnævnt af Kong Fredrik, nemlig Magister Morten Krabbe, en dansk Adelsmand ⁴⁾. Af Raadets verdslige Medlemmer vare, som vi allerede vide, de tvende indflydelsesrigeste de danske fødte Riddere Vincentius Lunge og Niels Lykke. Landets tre Hovedflotte vare fremdeles i tre danske Adelsmands Hænder, nemlig Bergenhus i Esge Bilde, Baahus i Klaus Bilde, og Akershus i Erik Gyldenstjernes, der i 1532 havde efterfulgt Mogens Gyldenstjerne. I alle disse danske Herrer havde Erkebiskop Olaf en stærk Modvægt, isald han skulde faa i Sinde at benytte Keiligheden og sin egen Magt til at skille Norge fra Danmark.

Om en saadan Tanke opstod og udviklede sig i Olaf Engelbrektsøns Sjæl, kunde det ikke undre Nogen, og neppe være blevet ham af Eftertiden regnet til Last. Det Indblik i Foreningen mellem de to Riger, han gjennem længere Tids bittere Erfaringer havde vundet, kunde umulig have gjort ham den fjær eller have overbevist ham om dens Gavnlighed for Norge. Han maatte tværtimod have været sløj ja stoffblind baade paa Forstand og Syn — og det var Olaf Engelbrektsøn ingenlunde —, om han ikke skulde have mærket, at Foreningen, som den var, ikke passede med Norges Forhold, og at den, saalangt fra at styrke Rigets Selvstændighed og befordre dets Kraft,

¹⁾ S. o. f. II. 672.

²⁾ Til Gr. i Landsvistbrev af 7de Juli 1534. N.

Dybl. I. 790.

³⁾ S. o. f. II. 735.

⁴⁾ Sml. VI. 47; I. 357 not. 2;

Langes Klh. 400.

undergrov begge Dele. Hvad kunde det nytte at opstille Overenskomster mellem Rigerne, den ene i Ordelag høitideligere end den anden, — at binde Kongen ved Haandfæstninger, den ene strengere end den anden, — naar Overenskomstens varme Løfter i Virkeligheden opløste sig til tomt Mundsveir, og Haandfæstningernes klareste Bestemmelser omgiktes eller brødes? Man kan sige: baade Overenskomsterne og Haandfæstningerne vare ufuldkomne, svævende, utydelige Statsakter, oftest beregnede paa Diebliffet, paa at dæmpe en netop tilstedeværende Uenighed snarest muligt, og derfor affattede i de rummeste Udtryk, der vare istand til at forene de mest stridige Meninger, — men vel at mærke ogsaa kun for Stunden og paa Pergamentet; naar det kom til Handling vare de unyttige. Det maa indrømmes: saa var det virkelig. Det maa ogsaa indrømmes, at den Tids Statskunst, der hverken var oplyst eller rebelig, medførte det. Men den Tanke, der gjennem hele Foreningstiden udtaltes som den egentlig ledende, der idelig laa Underhandlerne paa Læben og aldrig undlod at fremtræde i Bogstaverne paa Pergamentet, — den Tanke, at de tre forenede Riger skulde udgjøre et Statsforbund i fuldkommen Sideordning og med Vedligeholdelse af hvert enkelt Riges fulde Selvstændighed i Alt hvad der repræsenterede dets Nationalitet, — hvorledes fastholdtes vel den? — Den fastholdtes i Ord, men sjelden i Gjerning! og hos de Danske — hvad enten man nu ved dette Navn vil betegne Konge eller Raad eller, hvad uidentivt er rigtigt, begge Magter tilsammen — yttrede sig bestandig paa den fjendeligste Maade en Stræben efter at opfaste sig til de tvende medforbundne Rigers Herre og Formynder, og ved Siden heraf efterhaanden at sammensmelte alle tre Folkfærd til eet, eller i det mindste de raadende Stormandsklasser i dem til een. Dette var ligesaa Oldenborgernes Opstigen paa Tronen blevet tvinefaldende for alle tre Riger, og for Norges Bedkommende, især fra Kong Hans's Død, fuldkommen haandgribeligt. Man vil her atter henvise til Tidsalderens uklare Begreber om Stat og Statsforhold: man forstod ikke at bygge et saadant ligeligt Statsforbund som det, hvorom her skulde være Tale, man forstod ikke at opstille fuldgyltige Love for det, eller at verne om hver enkelt Folkeligheds Selvstændighed, men var altfor tilbøielig til at forverle Begreberne Forening og Sammensmeltning. Ogsaa dette ville vi indrømme: den politiske Tankes tilfredsstillende Gjennemførelse i Virkeligheden var for hin Tid en yderst vanskelig, for ikke at sige umulig Opgave. Men forholdt alt dette sig i Sandhed saaledes, og fandtes der tillige i de tvende mindre begunstige Riger Mænd, som indsaa den ufuldkomment indrettede Forenings Fordærvelighed for sit Fædrelands Kraft og Selvstændighed, uden at kunne fatte Muligheden af dens mere til-

fredsstillende Ordning, — hvad Under da, om disse Mænd arbejdede paa dens Oplosning ved Underhandlinger eller ved Sverdet? Gustav Eriksson Basa var for Sveriges Bedkommende en saadan Mand. Engelbrekt, Karl Knutsson og de tre Sturer havde for ham arbejdet til samme Maal, men uden fuldstændigt Held. Gustav overhug Knuden, og hans Verk bestod. Hvo tør dable ham for hvad han gjorde, eller kalde ham en Oprører? Og ligesaa lidt som han fortjene, efter min Mening, de Nordmænd at dables, der ved at see for Norges Bedkommende hvad han saa for Sveriges, besjæledes af samme Forsæt med Hensyn til sit Fædreland. En Mand som Gustav havde Norge ei paa denne Tid at opvise. Men om der en Gustav i Kraft og Klogskab, Mod og Bestemthed langt underlegen Aand vovede at stræbe mod det samme, kan man ikke bebrejde ham denne Stræben selv som oprørsk eller utilbørlig, men vel beklage, at han derved overvurderede sine egne Kræfter, greb feil af Midlerne og til Slutning gav den Folketselvstændighed Dødsstødet, som han havde tænkt sig Muligheden af at skulle kunne opretholde og styrke. Dette, tror jeg, bør man stille sig klart for Die, før man dømmer Erkebiskop Olaf Ferd i de for Norge skjebnesvangre Aar, som nu ligge for os, og hvis Hændelser vi skulle gaa over til at fortælle.

Kong Fredrik efterlod sig flere Sønner af sine tvende Egteskaber. Ældst var den oftere forhen omtalte Hertug Kristian, af første Egteskab; han var allerede ved Faderens Død i sit tredivte Aar. Alle de andre vare af andet Egteskab og meget yngre; den ældste af dem, Hans, var kun i sit trettende Aar. Ligesaa lidt i Danmark som i Norge var nogen af disse Sønner valgt til Faderens Eftermand i dennes levende Live; men det danske Rigsraad havde dog i Fredriks Tid skriftligen forpligtet sig til at vælge en af dem ¹⁾. Rimeligvis har det været Kongens Hensigt at handle netop om dette Valg paa den Herredag til Nyborg, som han havde indkaldt til Juni 1533. Derfor havde han og til den indbudet det norske Rigsraad; men Erkebiskoppen og flere af de nordensjællske Medlemmer havde undskyldt sig med, at Tiden var for kort til at de kunde indfinde sig. Der blev heller ikke noget af Herredagen paa det af Kongen bestemte Sted.

Saa snart Budskab om Fredriks Død var kommet til Kjøbenhavn, hvor Biskoppen af Roskilde, der tillige var Rigskansler, og flere høie Rigsembedsmænd opholdt sig, sammentraadte der de sjællandske og staaanske Medlemmer af Danmarks Raad og tilskreve derfra den 25de April 1533 Erkebiskop Olaf. De meldte ham Kongens Død, billigede Erkebiskoppens Undskyldning for at indfinde sig til Herredagen i Nyborg, erklærede, at det danske Raad vilde holde den Forening, som

¹⁾ Ny D. Mag. II. 201.

nylig var sluttet med det norske, og som Klaus Bilde og Trud Ulfstand havde overbragt, og opfordrede endelig Erkebiskoppen til at sammentalde Norges Rigsraad og Adel for at raadslaa om begge Rigers Bedste og fastsatte Tid og Sted til deres Raads Sammenkomst i Danmark til en almindelig fælles Herredag. Med Hensyn til den Skade, som Kirker og Klosters kan være tilføiet, bede de Erkebiskoppen selv rette herpaa før Sammenkomsten; de love, at hvad han i saa Henseende forordner, det skal Danmarks Riges Raad holde. I fald Norge angribes af nogen Fiende, tilsiige de Hjælp fra Danmark ¹⁾.

Der nævnes i dette Brev intet om, at den fælles Herredag, for hvilken det norske Raad opfordres til at bestemme Tiden, skulde være en Valgherredag. Have alligevel Udstederne tænkt sig det saaledes, hvilket er rimeligt, da maa de med det samme have tænkt sig, at den Herredag, som, istedetfor til Nyborg, nu var tilfagt til Kjøbenhavn at holdes allerede i Juni Maaned 1533, skulde være en udelukkende dansk Herredag, paa hvilken intet Kongevalg skulde foretages, sjønt man so derfor gjerne om et saadant foreløbigen kunde tale.

Saaledes blev ogsaa virkelig Tingen tagen, da Herredagen samledes til Kjøbenhavn. Der blev ved dens Aabning henstillet til Raadet, hvorvidt dette fandt det ønskeligt, at paa nærværende Herredag en Konge valgtes; og i saa Tilfælde mindebes det om sin indgangne Forpligtelse, at vælge en af Kong Fredriks Søner. Men paa den anden Side gjordes opmærksom paa Foreningen med Norge, hvilken forbrede, at Kongevalget skede ved begge Rigers Raad ²⁾. Danmarks Raad opfordredes imidlertid til ogsaa at tage under Overveielse, hvorledes man skulde bære sig ad med Norges tre Hovedslotte, Baahus, Akershus og Bergenshus, efterdi Esge Bilde gjerne vilde være af med Befalingen paa det sidstnævnte ³⁾, — en Sag, som forresten ikke kom Danmarks Rigsraad i mindste Maade ved, men som det ved en reen Annækselse inddrog under sig. En Mængde andre Punkter henstilledes til Raadets Overveielse, men som udelukkende eller nærmest vedkom Danmark; kun de tvende nævnte angif Norge.

Med Hensyn til Kongevalget delte Raadet sig i to Partier, af hvilke det ene ønskede Hertug Kristian, det andet hans yngre Broder Hertug Hans. Paa det første stode alle Reformationens Venner, der vidste, at Kristian var en erklæret Lutheran. Paa det andet stod Biskopperne og den gamle Kirkes øvrige Tilhængere, der frygtede Kristians Hengivenhed for den nye Lære, men derimod haabede at kunne holde den unge Hans fast ved Katholicismen. Ingen af disse Partier synes at have været sikre paa sin Overlegenhed, helst da Hertug

¹⁾ Palub.-Müller, Gr. Fæde I. 96, II. 45.

²⁾ Ny D. Mag. II. 201.

³⁾ Smft. 208.

Kristian selv intet Skribt vilde gjøre til sin egen Fordel; og derfor var det dem ubetvivel begge, og især maaffee Prælaterne, velkomment at have Nødvendigheden af det norske Raads Tilstedeværelse at skyde paa for at faa Kongevalget udsat ¹⁾). Det blev da besluttet, at man skulde indbyde Norges Riges Raad til en fælles Herredag i Kjøbenhavn ved St. Hans (24de Juni) 1534, og da skulde Kongevalget foregaa ²⁾).

Forresten blev paa Herredagen Bestemmelser fattede med Hensyn til Danmarks Riges Styrelse ved Raadet, medens Kongedømmet var ledigt. Vigtige Forholdsregler toges ogsaa til Fordeel for den bestaaende romerske Kirke. Blandt andet bestemtes, at herefter Biskopperne alene, hver i sit Biskopsdømme, skulde have Magt til at stille Prester og Predikanter, — en Bestemmelse hvorved det maatte synes at stilles ganske til dem, at hindre den lutheriske Læres Forkyndelse. De danske Prælater ansaa dette, som rimeligt kunde være, for en stor Binding, og troede at kunne yttre til den norske Erkebiskop, idet man underrettede denne om den forestaaende Valgherredag det følgende Aar, — at paa den skulde ogsaa Kirkens Bedste overveies, og en saadan Styrelse i Kirken gjenoprettes, som havde været i de fremfarne Forfædres Tid ³⁾).

Da Sagen om Kongevalgets Udsættelse var bragt paa det Reue, opbiede ikke det danske Raad noget Svar fra Norge paa det ovenomtalte Brev af 25de April, men tilskrev strax den 18de Juni det norske Raad med Indbydelse til en fælles Herredag i Kjøbenhavn til St. Hans 1534. I samme Brev opfordredes det norske Raad, med selvtiltagen Myndighed fra det danske Side, til at lade det forblive baade med Bergenhus og med Kronens øvrige Slotte og Len „i den Stilfelse, som nu er“, indtil begge Rigers Raad samledes. Derimod nævnes intet her om det foreløbige norske Raadsmøde, som Brevet af 25de April havde opfordret Erkebiskop Olaf til at sammenkalde ⁴⁾).

Erkebiskoppen havde imidlertid ikke forsømt dette. Den 11te Juni 1533 havde han fra Thronhjem ladet Raldelse udgaa til et norsk Rigmøde af Raad, Adel og Almue, hvilket skulde samles til Bud i Romsdalen til 15de August næst efter. Vel forestilte Esge Bilde ham, i et Brev af 8de Juli fra Bergen, at det danske Rigsraad havde udsat Kongevalget til dets Sammenkomst med det norske i næste Aars Sommer, at det norske Rigmøde derfor gjerne kunde udsættes til Vaaren, da det nordensjældske Raad ved Pinds kunde holde Møde i

¹⁾ Gultf. Krist. III. u. 1533; Krug Kr. III's Hist. I. 9—12.

²⁾ Ny D.

Mag. II. 210.

³⁾ Palud.-Müller, Gr. Felde I. 104—106, jfr. Sam.

Atskryfter til Gr. Felde II. 10.

⁴⁾ Ny D. Mag. II. 222; Palud.-Müller,

Gr. Felde I. 102, II. 46.

Bergen, derpaa samles og overlægge med det søndenffældste, og saa begge tilsammen søge Herredagen i Kjøbenhavn. Men Erkebiskoppen blev ved sit Forsæt, og Rigsmedet holdtes i Bud i Slutningen af August ¹⁾).

At Erkebiskop Olaf skulde have havt i Sinde ved denne Beilighed at drive et særskilt norsk Kongevalg igennem, er neppe tænkeligt, og det lader sig vanskelig paapege, endog blot gjætningsvis, hvilken Person han isaafald skulde have bragt i Forslag. Hertug Kristian maatte han, af samme Grund som de danske Prælater, frygte at see paa den norske Trone; om den mindreaarige Hertug Hans's Stemning med Hensyn til Kirken kunde han endnu intet vide eller forudsee; hvad disse to angik, kunde det desuden ikke være nogen Fordeel for det norske Raad at foregribe det danske i Valget. Kristian II sad noie bevogtet i sit ugjennemtrængelige Fængsel, og Ingen havde endnu kastet sine Dine paa ham; hans Søn, Johannes, var død, og ingen af hans Døtre endnu gifte. Kong Gustav i Sverige endelig maatte Erkebiskoppen, paa Grund af hans allerede nofsom udviste ugunstige Sindelag mod Hierarchiet og den romerske Kirke, sty ligesaameget om ikke meer end Hertug Kristian. Hvem skulde han altsaa foreslaa? en af de norske Ubetydeligheder? eller en af de anmaasende danske Magthavere? — ingen af Delene kan tænkes. Men skulde han end have ponsset paa et Kongevalg, der kunde overstjære Baandet mellem Norge og Danmark — og et saadant maatte man vel forestille sig, at han nærmest skulde have havt for Die —, saa var der ingen Rimelighed for, at det vilde have ladet sig paa dette Møde gjennemdrive. Det Parti, som holdt paa Foreningen med Danmark og som med de sterfeste Baand var knyttet til dette Rige, var ganske vist paa Forsamlingen det mest raadende. Man ved, at Vincentius Lunge, Nils Ppffe, Klaus Bilde, Erik Ugerup, ligesom ogsaa uidentivl Esge Bilde ²⁾ der vare tilstede, medens Biskopperne Olaf af Bergen, Magnus af Hamar, Hans Keff af Oslo, Gaute Galle og en Mængde af dem, som skulde have mødt paa Almuens Begne, undskyldte sig for at møde.

Men paa et særskilt norsk Kongevalg tænkte, som sagt, dengang ganske vist ikke Erkebiskoppen. Hans Hensigt var kun at enes med det øvrige Raad om Norges Styrelse under Mellemriget samt om hvad der paa den forestaaende Valgherredag til Kjøbenhavn burde fremsættes for at sikke Norges Selvstændighed. Hvad man kjender af de i Bud fattede Beslutninger er omtrent følgende:

Norges Raad vilde møde i Kjøbenhavn til St. Hansdag 1534 for med det danske Raad at vælge en fælles Konge; dog — bemærkes der — burde den til Kongevalget berammede Herredag egentlig

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. Feide II. 46—47.

²⁾ Eml. III. 340.

have været udfæret af begge Rigers Raad i Forening. — De der fra den afbøde Konges Tid havde Norges Krones Len og Slotte, skulde beholde dem, indtil en ny Konge var valgt, dog saaledes at de holdtes til det norske Raads Haand alene, og af dette overleveredes til den Valgte. — Norges Krones Indtægter skulde endelig opbæres som hidtil, men holdes tilstede af Opbærerne for, tilligemed Lenene og Slottene, af Norges Raad at overdrages til den valgte Konge, naar denne kom til Norge for at krones, da han tillige skulde stadfæste alle Rigets Friheder ¹⁾.

Alt dette var i fuldkommen Orden; men det kom an paa, hvor vidt, naar det kom til Stykket, de danske Embedsmænd i Lenene og Befalingsmænd paa Slottene vilde vise sig Norges Sag tro, og ikke, hvad der allerede yttrede sig Tegn til, vilde foretrække at holde sig til det danske Rigsraad. Ege Vilbes ovenberørte tidligere Henvendelse til Danmarks Riges Raad om at afløses i Befalingen paa Bergenhus var i denne Henseende intet godt Forvarsel; og Eric Gylbenstjernes Løfte fra Alfershus, idet han undskyldte sig for at møde i Bud: at han vilde rette sig efter hvad de Mødende beslutte „det Jberste, han maa og kan“, — var ubestemt og lidet betryggende ²⁾.

Mange andre Sager bleve paa Rigmødet i Bud forhandlede. Af Kirken vedkommende Ting, som der kom fore, skender man kun en Forestilling af Biskop Hans Neff af 2den August 1533, hvilken blev Forsamlingen tilsendt fra Oslo. Den indeholdt Klager over de Indgreb i geistlige Sager, som Kongerne Kristian II og Fredrik I havde tilladt sig ved at overdrage til verdslige Bestyrere flere opgivne geistlige Stiftelser i Oslo Biskopsdømme, samt over Mogens Gylbenstjernes Afærd mod Hovedøens Kloster i 1532. Biskop Hans forlangte, i Behold til det danske Raads ovenomtalte Skrivelse af 25de April, at Erkebiskoppen og det norske Raad skulde tage sig af og rette paa disse Uordener. Man finder dog ikke, at Raadet har gjort noget Skridt i denne Anledning. Det blev vel udsat til at komme under Forhandling paa Herredagen i Kjøbenhavn, eller til at betinges afhjulpet i den vordende Konges Haandfæstning ³⁾.

Erkebiskoppen og det norske Raad havde da paa Forsamlingen i Bud forpligtet sig til at møde paa en for begge Riger fælles Valgherredag i Kjøbenhavn ved Midsummerstid 1534. Den behørigke Leide for dem blev udfærdiget af det danske Rigsraad paa en Herredag i Odense i November, og intet syntes nu at være i Veien for at Valgherredagen kunde komme til at samles i Kjøbenhavn til den fastsatte Tid. Men Erkebiskop Olaf var nu som før lidet lystet paa at indfinde sig

¹⁾ Palud.-Muller, Gr. Feide II. 48. ²⁾ Smst. 50; jfr. o. f. II. 741. ³⁾ Langes Rth. 1ste Udg. 300, 761—768, 2den Udg. 184.

til den sælles Herredag. Allerede flere Banffeligheder, som han vakte med Hensyn til Leiden, vise tydeligen dette; men dem fik Esges Bilde ved sin Ufortroendehed ryddet afveien. Alligevel kom ikke Erkebiskoppen længer end til Bergen. Der var han ved St. Hans Tid 1534 og afgjorde i Forening med Raadsmedlemmerne Niels Lykke og Johan Krufftov adskillige Regjeringsanliggender; men af Kjøbenhavnsreisen blev der intet med nogen af dem. De bestemte sig nemlig den 23de Juni til at sende et Undskydningsbrev til de norske og danske Raadsmedlemmer, som antoges at være forsamlede i Kjøbenhavn. De havde — skrev de — nu ligget sex Uger paa Reisen til Danmark, og det blev dem umuligt at komme til Herredagen; men de sendte Fuldmagt for de norske Raadsmedlemmer, der mødte, og da disse antoges muligen ikke at blive mange, tillige for tvende Medlemmer af det danske Raad, Mogens Gjø og Biskop Dve Vilbe, at træde sammen med de norske og med dem at handle til Norges Bedste ¹⁾. En Rannik fra Throndhjem, Jens Olsson, skulde tilligemed Hr. Esges overbringe deres Brev og Pubstak ²⁾.

Vincentius Lunge havde imidlertid, rimeligvis midt i Juni, givet sig paa Reisen til Herredagen landveis; og da Esges Bilde fandt, at han ei kunde overtale Erkebiskoppen, gav ogsaa han sig paa Veien tilføs. Han havde alt siden 1531 stræbt, men forgæves, at blive af med Befalingen paa Bergenhus. Nu overdrog han, den 2de Juni, Slottet til sine Svende under Anførsel af den paalidelige Thord Roed; han skulde holde Slottet til Hr. Esges Haand og ingen Andens, og i Tilfælde af hans Død, til Norges Krone og Rigsraad, dog saaledes at han ikke overleverede det, før Rigerne vare samlede i Enighed og Forbund. Derpaa gik Esges Bilde ombord for at fare til Kjøbenhavn ³⁾.

Af den paatænkte Herredag i Kjøbenhavn blev der dog intet. Sagerne i Danmark havde taget en uventet høist betænelig Vending. Medens det danske Raad ikke kunde komme til Enighed om hvem af den afdøde Kong Fredriks Søner det skulde vælge til Danmarks Konge, reiste et tredie Parti Hovedet og erklærede sig for den fangne Kong Kristian II. Det var vel udenfor Danmarks egne Grændser, at dette Parti først viste sig. Det var nemlig Lybekernes egenyttige Handelspolitik, som egentlig skabte det, og den dygtige Greve Kristoffer

¹⁾ Denne Fuldmagt til tvende Medlemmer af det danske Raad blev siden, som vi skulle see, af Vincentius Lunge lagt Erkebiskoppen højeligen til Laft. ²⁾ De tre norske Raadsmedlemmers aabne Brev, deres Instruktion for sine Medbrødre, som møde paa Herredagen, og deres Brev til det danske Rigsraad, — alle tre Breve af 23de Juni, Bergen. Palud.-Müller, Aktstykker til Greves Felten II. 23—29. ³⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II. 51—53.

af Oldenborg, der først optraadte i Spidsen for en væbnet Magt i Nordtyskland til Fordeel for Kristian II. Efter Grev Kristoffer var det, at den Krig, som nu paafulgte, almindelig blev kaldet: Grevens Fejde. Men gjordes end den første Bevægelse for igjen at hæve Kristian II til Kongedømmet udenfor selve Danmark, saa havde han dog der fra ældre Tid af et mægtigt Tilhang blandt de lavere Stænder, Borgere og Bønder. Disse mindedes nemlig, at Kristian II havde taget sig af dem imod Adelen; og denne Stand habede de nu dobbelt, efter at den under Fredrik I havde tilvendt sig et aldeles utaaeligt Herredømme over det øvrige Folk. Borgerne, af hvilke Mængden nu var Luthers Lære hengiven, saa ogsaa hen til Kristian II, som en Befrier for dem fra Biskoppernes og Papismens Aag. Og alle disse hans gamle Venner begyndte ligesaasnart at røre paa sig, som hans Navn nævntes i Forbindelse med Kronen. Han selv sad jo vist nok i fæst og sikkert Forvar paa Sønderborg under Hertug Kristians og det højeste Ridderstabs Ovsigt; men i hans Navn kunde, som Stemningen var i Danmark, meget udrettes. I Slutningen af Mai Maaned 1534 erklærede Grev Kristoffer sig aabenbart som Kong Kristians Beskytter og Befrier; og allerede den paafølgende 22de Juni landsatte en lybfl Flaade Grevens og hans Hær paa Sjælland. Malmø, der i Forveien var forberedt paa det Hele, erklærede sig strax for ham. Kjøbenhavn fulgte snart efter, den 16de Juli, og den 24de s. M. overgav Kjøbenhavns Slot og de danske Krigsskibe sig til Grev Kristoffer. Ved den Tid da Herredagen til Kjøbenhavn skulde have samlet sig, var altsaa hele Danmark i Oprør og Forvirring, og Sjælland saagodt som i Grev Kristoffers Hænder. Den fælles Herredag var for Diebliffet en Umulighed, og med den vare ogsaa Udsigterne til et fælles Kongevalg for det første affaarne. Da Esge Bilde kom seilende ind i Drefund, uden endnu at vide hvad der var foregaaet paa Sjælland, blev han den 2den Juli fangen af Lybekerne og var nu disses Fange først i Danmark og siden i Lybek ligetil i November 1535 uanset de Anstrængelser, der fra forskjellige Sider gjordes for hans Befrielse, blandt andre ogsaa af Erkebiskop Olaf, som, i Forening med Nils Lykke, fra Stenvisholm den 20de November 1534 tilskrev i den Antledning baade Danmarks Raad og Raadet i Lybek ¹⁾. Vincentius Lunge derimod og Klaus Bilde vare den 10de Juli komne til Landskrona, hvor dengang den skaanske Adels samlede sig til Modstand mod Grev Kristoffer og Lybekerne ²⁾.

Det varede ikke længe før ogsaa Andre end de lavere Stænder i

¹⁾ N. Dipl. II. 822, hvor det paalægges Kansleren, Morten Krabbe, at besegle begge Breve med Rigets Segl. ²⁾ Palub.-Müller, Gr. F. II. 54; *Annal. f. nord. Oldt.* 1853. 37—53.

Danmark underkastede sig Grev Kristoffer. Saa snart Kjøbenhavn Slot var kommet i hans Hænder, ilede den sjællandske Adel med at forlige sig med ham og hylde ham i Kristian II's Navn. Paa Sjælland kom ogsaa til ham Kristian II's gamle tro Tilhænger, den upålitte Erkebiskop Gustav Trolle, hvilken i 1532 havde maattet følge ham til Danmark og der senere været i et Slags Fangenskab, men nu slog sig til Kristoffer. Da Greven derpaa for over til Skaane, gik det ikke bedre med Adelen her. Kong Gustav af Sverige, der tidligere paa Aaret havde sluttet et Forsvarsforbund med det danske Raad, lovede sig vel til at komme den skaanske Adel tilhjælp og søgte at opmuntre den til Udholdenhed. Men den indlod sig allerede i Juli Maaned i Underhandlingerne med Greven, mens denne endnu var paa Sjælland; og da han kom med en Stridsmagt til Lund, blev han der, den 10de August ogsaa hyllet af Skaaningerne, og den skaanske Adel hastede som den sjællandske med at gjøre sit forlig saa fordelagtigt som muligt. Vincentius Lunge gik ham dog ikke ved denne Leilighed til Haande. Han synes tidligere at være faret over til Jylland til sine Frænder der. Inden Midten af August 1534 havde hele Danmark østen for Storebelt, baade Adel og Almue, erklæret sig for Grev Kristoffer og Kristian II.

Men allerede før dette kom istand i det østlige Danmark, havde Rigsraadet og Adelen i Vest-Danmark fattet en anden Beslutning. Paa et Møde i Aye, i Aarhus Biskopsdomme, den 4de Juli 1534, afklarede de forsamlede verdslige Medlemmer af det jydsk Raad og en Deel af den jydsk Adel sig for Hertug Kristians Valg til Danmarks Konge. De fire tilstedeværende jydsk Biskopper stampede vel mod og vilde nødigt give sin Stemme til en fjætterst Konge; men de maatte omsider følge Strømmen. Den 9de Juli erklærede i Hallsese, tæt ved Odense, ogsaa den fynske Adel sig for Hertug Kristian. Denne modtog nu den 17de Juli i Preez, i Holstein, af det jydsk Raads Fuldmægtige Tilbudet om Danmarks Kongedømme og sluttede en Overenskomst med dem. Valget var vel ikkun foreløbigt og ufuldstændigt; men Kristian blev ligesuldt den 18de August 1534 hyllet ved Horsens og antog Kongenavn¹⁾.

Danmark havde saaledes nu, paa Grund af det splittede Kongevalg, deelt sig i to skarpt hinanden modsatte Partier, af hvilke det ene neppe kunde siges, med Hensyn til Valgets Lovlighed, at have det ringeste forud for det andet. De stode mod hinanden med Baaben i Haand, og det ene som det andet ønskede at drage Norge paa sin Side. Det kan heller ikke negtes, at Norges Erklæring i denne Stund

¹⁾ Valud.-Müller, Gr. Fejde I. 194—252.

for et af de tvende Partier vilde efter al Rimelighed have kastet de afgjørende Lod i Begtstaaen.

Den, som her kunde give Erklæringen, var for Diebliffet Erkebiskop Olaf. Til ham henvendte man sig ogsaa fra begge Sider. Vincentius Lunge bragte Brev fra det sydske Raad, der undskyldte sit ensidige Valg med den overhængende Nød, og opfordrede det norske Raad til at forene sig med det om Hertug Kristian. Men ogsaa de sjællandske og skaanske Raad tilskrev Dagen efter Hylvingen i Lund, den 11te August, det norske med Opfordring til at hylde Greven paa den fangne Kristian og Begne og ikke stille sig fra Danmark; man lovede, at Norges Friheder til Gjengæld skulde blive sikrede. Og denne Opfordring gjentoges fra Kjøbenhavn i Oktober, ligesom og i flere Skrivelser fra Grev Kristoffer baade til Raadet og Erkebiskoppen. Men Erkebiskoppen lod Brevene fra begge Sider ubesvarede. Han meddelte dem vel til de øvrige Raadsmedlemmer fra Stenvisholm den 19de November 1534, men han erklærede med det samme at han ansaa det for rettest at sidde stille og ikke blande sig i den danske Strid, for Raadet ud paa Vaaren kunde samles til et enigt Kongevalg ¹⁾.

Om Erkebiskop Olaf, for Rigets Bedkommende, handlede rigtigt i denne Dvaalen, faar staa ved sit Verb. For sin egen Person som og af Hensyn til den norske Kirke havde han vist nok gyldige Grunde til ikke at forhaste sig med sin Beslutning. Hertug Kristian var en flæret Lutheran og siden 1529 neppe Erkebiskoppen i Hjertet god. Grev Kristoffer havde ved sit Indfald i Danmark tillet den lutherske Kirke under sit Vern. Ingen af de tvende Partiførere kunde saaledes behage Erkebiskoppen i Egenkab af Katholicismens og den norske Kirkes Forsvarer og Formand. Udsættelse maatte ganske naturligt for ham stille sig som det ene tilraadelige; en Afventning af Sagerens Gang i Danmark kunde enten gjøre Valget mellem de tvende allerede foreslaaede noget sikkrere, eller ogsaa maaskee aabne Udfigter til Valg paa en Tredie, hvis Personlighed og Forhold kunde stille en større Vorgen og give et større Haab for den trykkelige romerske Kirke i Norge.

114.

Norge fremdeles uden Konge. Begivenheder i 1535. Dr. Nils Lyffes Brøde. Uenigheden mellem Erkebiskop Olaf og Dr. Vincentius Lunge opløses paa ny. Et paatakt Rigsmøde i Thronhjem gaar overstyr.

Imidlertid fortsattes i Danmark Kampen mellem de tvende Medbejere, — en Kamp, hvis Gang naturligvis fra Norge af fulgtes med spændt Opmærksomhed.

¹⁾ Palub-Müller, Gr. Felde II. 55.

Strax efter at Hertug Kristian foreløbig var bleven valgt af den jydskke Adel i Juli, havde han sendt en Underhandler til Kong Gustav af Sverige, og et Forbund mellem dem var blevet sluttet henimod Midten af August, hvilket lovede dem betydelige Fordele imod deres fælles Fjende. Alligevel blev Lykken for det første temmelig afgjørende paa Grev Kristoffers Side. Baade paa Fyen og Langeland erklærede de høiere Stænder sig for ham og hylbede ham paa Kristian II's Vegne. Han satte Gustav Trolle, hvem han havde indtrængt paa Ddense Bispestol til sin Statholder paa Fyen, og i Slutningen af November kom han selv derover for at være Bevægelsesne i Jylland nærmere. Der havde nemlig i Midten af September Almuen reist sig for Kristian II under dennes gamle Tilhænger, Skipper Klement, og havde indtaget Aalborg. Den jydskke Adel samlede sig mod dem og rykkede mod Staden, men blev i sit Angreb fuldkommen slagen den 16de December. Hermed havde dog ogsaa Grevens og Kristian II's Parti naaet Høidepunktet for sin Lykke. Den begyndte snart efter at dale.

I Epidisen for Hertug Kristians Magt rykkede den dygtige Johan Ranzau nordover mod Aalborg, indtog igjen Staden, slog Bondehæren aldeles den 18de December og fangede Skipper Klement. Der blev nu faret paa det grummeste afsted med de saakaldte oprørske Bønder, og Adelen tog fuldkommen sin Mon igjen for hvad den havde lidt en Maaned tidligere. Grevens Sag i Jylland var ganske fortabt.

En anden ikke mindre Fordeel opnaaede Hertug Kristian derved, at han, efter et heldigt Angreb paa Lybel fra Landsiden, bevægede denne Stad til at slutte en Fred med ham i Egenstaa af Hertug af Holstein den 18de November. Herved fik han fra Landsiden Ryggen fri, naar han vilde bevæge sig mod Osten. En Sammentkomst, som han havde med Grev Kristoffer selv i Rølding ved Midten af December, ledede derimod ikke til noget. At Lybekerne ved denne Tid paa en Maade satte Hertug Albrekt af Mecklenborg, der var gift med Kristian II's Søsterdatter, ved Grev Kristoffers Side, var ikke til Gavn for Kristian II's Sag.

Ogsaa fra Osten af havde Kong Gustav med Held begyndt at handle imod Greven ved Slutningen af September. Efter at være streben ind over den danskke Grændse, erklærede han sig for Hertug Kristians Sag og indtog i hans Navn i Slutningen af October Halmstæd.

Dette begyndte at gjøre den østdanskke Adel noget vaklende i dens Hengivenhed for Grevens Sag. Men endnu havde denne ved sin Krigsmagt saaledes Overhaanden, at Adelen ikke torde lade sit vaklende Sindelag i Dagen. Paa et Raadsmøde i Kjøbenhavn i October, til hvilket ogsaa Fuldmægtige fra Kjøbstæderne vare kaldede,

mødte Greven endnu blot Lydighed og udpressede af Adelen betydelig Pengehjælp. Han opbød ogsaa Adelen baade i Skaane og Sjælland til at drage de Svenske imøde. Den skaanske Adel var nærmest forhaanden og samlede sig virkelig ogsaa, tilspøseladende for at standse de Svenskes Fremgang. Men snart indlebedes Underhandlinger, og pludselig gjorde den skaanske Adelskår fælles Sag med Svenskerne og rykkede i Forening med dem imod den lybske Hær. Det kom den 12te Januar 1535 til et Slag ved Helsingborg, hvori Lybskerne ganske blev overvundne. Herved gik Skaane, Halland og Bleking tabt for Greven paa Stæberne Malmö, Landskrona og Bårdborg nær.

Denne Begivenhed maatte naturlig gjøre Greven mistænksom mod den sjællandske Adel. Idet han søgte at styrke sin Myndighed ved at tage Titel af Gubernurator, Regent eller Rigsforstander og optage Danmarks Vaaben i sit Segl, lod han paa den anden Side den sjællandske Almue fri Toile til at rase mod sine fordums Undertrykkere, Adelsmændene. Der blev paa Sjælland og Volland i Januar 1535 anstillet en formelig Jagt paa Herremændene; nogle af dem bleve grusomt dræbte og en Mængde ført fangen til de faste Slotte, der vare i Grevens Hænder. Denne lod tydelig mærke, at det nu var ved Hjælp af de lavere, hidtil undertrykte Stænder han vilde gjennebringe sin Sag, — noget der forresten var ganske i den Mand's And, i hvis Navn han handlede, og ligeledes i det Partis, som endnu var det raadende i Lybek. Men Grevens Afsærd paa Sjælland virkede naturligtvis, at den øvrige danske Adel, der klart indsaa sin Skjebne, hvis han seirede, nu sluttede sig saa meget fastere og enigere om Hertug Kristian. Dennes Udfigter begyndte saaledes nu fra alle Sider at blive lysere. Den 8de Marts 1535 modtog han en ny almindelig Hylдинг af Jyllands Stænder i Viborg; og han sølte sig nu sterkt nok til omtrent samtidig baade at sende Krigsfolk for at styrke sit Parti og de Svenske i Skaane, og træffe Foranstaltninger for at gaa over til Fyen ¹⁾.

Virkningerne af denne Tingenes Gang i Danmark sporede snart paa Stemningen hos de forskellige mest raadende Stormænd i Norge, der sølte, at Tiden nærmede sig, da en Erklæring for Norges Bedkommende med Hensyn til Kongevalget blev paatrængende nødvendig.

Imidlertid var i Norges anseeligste Æt en Tvist udbrudt, der øvede stor Indflydelse paa de norske Statsbegivenheders Gang i den nærmeste Fremtid og derfor ikke her kan lades uberørt. — Hr. Nils Pylke havde i 1532 mistet sin Hustru, Elina Nilsdatter, og havde siden indladt sig i en Kjærlighedsforstaaelse med hendes yngste Søster, Lucia, der tilligemed den ældre, Ingeborg, endnu levede ugift hos Mo-

¹⁾ Palud.-Råker, Gr. S. 1.

berer, Fru Ingerd. Han beilede til hende; men et saadant Egestab var imod Kirkens Lov og betragtedes som en Forbrydelse mod Christendommen, som et Kjetteri. Vincentius Lunge, Wittens Berge, afslog derfor paa det bestemteste Nils Lyfkes Forlangende, skjønt det paastodes, at Erkebiskoppen skulde have yttret en mildere Anskuelse og talt Hr. Nils's Sag hos Fru Ingerd. Men de to Elskende vare allerede gangne for vidt i sin Forstaaelse; Lucia var frugtommelig og fødte i Begyndelsen af 1535 Nils Lyfke en Søn. Denne døde vel i April samme Aar; men Forbrydelsen var steet og Stammen fundbar for Alle. Nils Lyfke, der synes at have næret friere religiøse Anskuelser end dengang var tilladt, og i det Hele at have heldet sterkt over til reformatoriske Meninger, fandt selv ikke sin Handling i nogen høi Grad forbryderisk, da kyndige Mænd — som han paastod — havde sagt ham, at Egestab mellem ham og hans afsdøde Kones Søster ikke stræb imod Guds Lov (Bibelens Lære). Han forlangte derfor atter Lucia tilegte. Men nu blev Hr. Vincentius rasende, erklærede ligesom Forbrydelsen for en Dødsfag, et Brud paa guddommelige og menneskelige Love, der skulde straffes uden Skaansel, og for hvilket ingen Bød eller Udsoning kunde modtages. Fru Ingerd vilde ikke vide af Egestabet, men var isvrigt tilbøielig til at vise større Mildhed. Erkebiskoppen var heller ikke stemt for den yderste Strengthed; han forfulgte ikke strax Sagen, hvilken dog var en Kirkesag og hørte under hans Dom, men gav Nils Lyfke midlertidig Leide, for at han kunde forlige sig med Gud og Menneskene, ja behandlede ham fremdeles som Medlem af Rigets Raad. Dog denne Erkebiskoppens Eftergivenhed gjorde kun Hr. Vincentius end meer uforsonlig, og Nils Lyfke følte sig saa truet af sin Svoger, at han tog sin Tilflugt paa Højen Gaard, hvilken han til sin Sikkerhed befæstede. Herfra søgte han Trost og Hjælp hos sine mægtige Frænder og Venner i Danmark, hvilke han i Begyndelsen af April 1535 tilfrev, ja endog hos Hertug Kristian. Men Svarene, om de nogeninde kom ham til Hænde, vare nedslaaende, selv det fra hans Fader. Hertug Kristian var den eneste, som i et Brev fra Gottorp af 1ste Juni, mærkeligt nok, yttrede, at „skjønt den bibelske Lov vel tillod et saadant Egestab“, og det var billigt at følge den meer end Menneskenes Lov, saa var dog baade Keiserlov og Landslov, „som ogsaa ere af Gud“, reent derimod. Uagtet han yttret sig ganske velvillig stemt mod Hr. Nils, saa erklærer han dog, at han ikke kan for Tiden indlægge nogen Forbøn for ham.

Hvorvidt Erkebiskop Niels Overbørenhed mod Nils Lyfke har havt sin Grund alene i christelig Kjærlighed og Medlidenhed, som han selv synes at ville antyde, eller den har været mindre uegennyttig, —

er umuligt at afgjøre. Men man maa dog mærke sig, at som Sagen stod, havde Erkebiskoppen Nils Lyffe ganske i sin Magt og kunde drage ham som Raadsmedlem til hvilken Side han vilde; thi af Erkebiskoppens Dom afgang Hr. Nils's Ve og Vel, og Erkebiskoppen kunde han saaledes ikke uden stor Fare aflaa et Forlagende eller negte sin Raadsstemme, saalænge hin vilde erkjende ham som Medlem af Raadet. Bist er det, at Hr. Vincentius tog Erkebiskoppen hans Overbærenhed mod Nils Lyffe saa ilde op, at han nu vendte en stor Deel af sin Forbittrelse mod hin, og den gamle Uvillie mellem disse tvende Stormænd opblusfede saaledes til nyt Liv just paa en Tid, da Enighed i Raadet var meer nødvendig end nogensinde, skulde en kraftig Beslutning tages, ved hvilken Norges Selvstændighed kunde bevares ¹⁾.

Nye Opfordringer vare med det nye Aar begyndte at strømme ind paa Raadet. Strax efter Nytaar, da det staaende Raad var faldet fra Greven, tilskrev dette atter Raadet i Norge, men den gang naturligvis til anbefaling for Hertug Kristian, for hvem det nu selv havde erklæret sig. Ogsaa Hertugens Sendemænd til Kong Gustav i Sverige, Dve Lunge og Ivar Jul, hvilke paa sin Reise i Januar Maaned 1535 kom til Klaus Bilde paa Baahus, benyttede Anledningen til at vinde denne for Kristians Sag, og tilstillede nu gennem ham det norske Raad, baade det nordensjældske og det søndensjældske, Skrivelse fra sig baade paa Hertug Kristians og det jydsk Raads og sine egne Vegne, hvori Nordmændene opfordredes til at hylde Hertug Kristian og til at sende Skibe til hans og Jydernes Understøttelse. Disse Skrivelser kom under Overveielse paa et Raadsmøde i Oslo i Februar, ved hvilket fem søndensjældske Raadsmedlemmer vare tilstede, blandt hvilke Biskopperne Hans af Oslo, Magnus af Hamar og Kansleren Morten Krabbe. De svarede paa Skrivelserne den 28de Februar. Den forlangte Understøttelse trostede de sig ikke til at aflaa, paa Grund af det „hæderlige, evige Forbund“ som var mellem Rigerne, og lovede at komme de Danske til Hjælp med Skibe, saasnart Isten gik op. Med Hensyn til Kristians Valg og Hylдинг svarede de, at de derpaa ikke kunde erklære sig nu strax; men en almindelig Herredag vilde snart, haabede de, blive sammenkaldt til Kongevalg, og paa den vilde de handle til Hertug Kristians Bedste. Angaaende Greve Kristoffer og Lybekkerne yttede de, at de ei havde mærket, at nogen „god Mand“ i Norge stod paa deres Side, og for sin egen Deel erklærede de sig imod dem. Dette sit Svar meldte de til Erkebiskoppen, idet de undskyldte sig her at have handlet paa egen Haand. De opfordrede ham til at sammenkalde en Herredag ²⁾. Erif Gyldenstjerne paa Aker-

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. Feide II. 56—60.

Gr. Feide II. 65.

²⁾ Palud.-Müller, Aft. I.

hus og Eril Ugerup i Tunsberg rustede sine Skibe for at gaa til Danmark med første aabent Vand.

Endnu var intet Brev kommet fra Hertug Kristian selv; men det lod ikke længe vente paa sig. Den 15de og 16de Februar lod han fra Haderslev Skrivelser udgaa til det norske Rigsraad baade nordensfjælds og søndensfjælds samt til Folket begge Steder. Han forklarer først Tingenes Gang i Danmark og sine Kustninger der for at angribe Fyen og Sjælland. Dernæst opfordrer han dem „til at befinde deres eget og disse Rigers Gavn“ og „blive fast ved ham som ved deres rette Herre og ved Danmarks Riges Raad“. Han beder dem ikke modtage noget Bud eller Brev fra Grev Kristoffer og Lybekkerne. Han lover, naar han kommer til Norge, da at ville holde dem ved Norges Lov, Friheder og gode gamle kristelige Sedvaner. Han beder endelig om Krigsskibe til Forsterkning af sin Flaade ¹⁾. Hertug Kristian anbefaler sig altsaa her, mærkeligt nok, ikke til at vælges, men omtaler paa en Maade sit Herredømme i Norge som en Ret. Han maa sølgelig antages her i sin Forbring at have gaaet ud fra den Paastand, at han var ret Arving til Norge, en Titel, som hans Fader vel i sin Haandfæstning havde frastrævet sig, men som Kristian selv aldrig havde neblagt, tvertimod i 1529, under sit Ophold i Norge, brugt lige for det norske Raads egne Dine, ligesom han i disse Breve bruger den.

Erkebiskop Olaf havde imidlertid allerede inden Midten af Marts Maaned bestemt sig til at sammenkalde en almindelig Herredag eller et Rigsmøde, hvad enten han nu heri er bleven ledet ganske af egen Drift, eller han har fundet sig opfordret dertil ved Brevene fra Danmark, de danske Sendemænd og det søndensfjældske Raad. Herredagen blev kaldet til Thronbhjem til Trinitatis Søndag (23de Mai) 1535, og ikke alene Raadet men ogsaa Almuens Fuldmægtige bleve indbudne at møde. Samtidig hermed besvarede Erkebiskoppen de danske Breve, baade det fra det skaanske Raad og det fra Dve Lunge, undvigende, idet han henviste til Herredagen og undskyldte de Nordensfjældske for at sende Skibe ²⁾. Den 18de April modtog han Hertug Kristians Breve til de Nordensfjældske; og allerede den 23de s. M. besvarede han disse fra Stenvisholm i Forening med Nils Lyffe, som han altsaa da erkjendte for Medlem af Rigests Raad og for Tilfældet lod optræde i denne Egenkab ved sin Side. Svaret er høfligt, men undvigende og forsigtigt. Kristian tituleres heel igjennem kongelig Majestæt og udvalgt Konge til Danmark; han erkjendes altsaa som saadan. Men Brevskriverne henstyre sig til den forestaaende Herredag i Thronbhjem; paa den skal Kristians og det danske Raads Skrivelser komme under

¹⁾ Palud.-Müller, Aftst. II. 58—60, ifrt. n. 72.   ²⁾ Sam. Gr. F. II. 66.

Overveielse og blive tilbørligen besvarede, og Kristian vil selv indsee, at de nu, for sin Person alene, uden det øvrige Raad, ikke ere istand til at give noget andet Svar. Greve Kristoffers Skrivelser have de modtaget, men ikke gjort noget videre ved dem, og det samme er fremdeles deres Agt ¹⁾. — Dette Svar er dog sandsynligvis aldrig kommet Kristian til Hænde. Det er uden tvivl blevet tilbageholdt af Nils Lykke, der paa denne Tid, i sin betrængte Stilling, synes at have spillet et falst Spil med Erkebiskoppen, og at have paa hans Ryg givet Kristian, for at vinde dennes Understøttelse, Tilsagn, der ganske stred mod den Tilbageholdenhed, Erkebiskoppen i omtalte Svar iagttog ²⁾.

Hvorledes nu end Sammenhængen kan have været med Nils Lykkes Afærd, saa synes Erkebiskop Olaf i sit Svar kun at iagttage sin Skyldighed som det norske Raads Formand. Han havde jo virkelig her ingen Ret til at foregribe Valgherredagen i dens Beslutning eller binde sig selv ved noget ensidigt Tilsagn, om han nu ogsaa, hvad forresten vist ikke var Tilfældet, havde inderlig ønsket Kristians Valg. Et andet Svar derimod fremkaldte Kristians Skrivelse fra det søndenfjædste Raad. Skrivelsen var vel skiftet til at paastynde en for ham gunstig Erklæring af de norske Herrer, der allerede i Forveien ønskede Foreningen med Danmark opretholdt under det samme Slags Selvstændighed, som Norge havde nydt under Kong Fredrik I. Det maatte nemlig være dem om at gjøre, at Kristian blev valgt til Norges Konge, før hans heldige Fremgang i Danmark muligens satte ham istand til med væbnet Haand at drive sin Arvehylding igennem uden Valg og uden Haandfæstning, hvorved alle Udfigter for det norske Raad til en selvstændig Myndighed vilde være affkaarne. Af denne Mening var ganske vist Flertallet af det søndenfjædste Raad; og dette maatte derfor, efter at have modtaget Kristians Skrivelse, heller ønske hans Valg afgjort strax, end udsat til Herredagen i Thronhjelm, hvis endelige Beslutning, under Erkebiskoppens Indskydelse, desuden var heel uvis. Heri blev man ganske vist bestyrket af Vincentius Lunge, der kom til Oslo i April, netop ved den Tid, da Raadet der skulde tage Kristians Skrivelse under Overveining for at besvare den.

Vincentius Lunge havde om Vinteren været i Bergen og havde allerede der rustet Skibe til Hertug Kristians Tjeneste. Han sølte sig dog ikke ret sikker paa den ubefæstede Lungegaard, hvor han kunde frygte at forulempes baade af Nils Lykke og af de bergenske Hansaater, hvilke naturligvis hyldede Lybekernes og Greve Kristoffers Sag. Hr. Vincentius ønskede derfor at faa Tilhold paa Bergenshus og henvendte sig herom til Thord Roed. Men denne, som fra ældre Tid kjendte Hr. Vincentius's Lust til selv at være Hovedsmand paa Slot-

¹⁾ Palud. Müller, *Uttf.* II. 72—74.

²⁾ *Sm. Gr.* II. 58—59, 67.

tet, afflog hans Begjæring. Vincentius for da til Oslo, og fik sig her af Eric Gyldestjerne overdraget Befalingen paa Akershus; medens Eric selv var fraværende i Danmark med de Stibe, han havde rustet til Kristians Flaade. At Vincentius Lunge nu blev Sjælen i det søndenfjældste Raads Forhandlinger, var ganske naturligt.

Naar Hertug Kristians Skrivelse er kommen til Oslo, vides ikke med Sikkerhed; men da den var kommen til Throndhjem den 18de April, saa maa man antage, at den har været i Oslo senest i Begyndelsen af samme Maaned, eller rimeligvis endnu tidligere. Omtrent samtidig, den 31te Marts, indtraf Erkebiskoppens Raabelse til Rigs-mødet i Throndhjem. Begge Dele i Forening har ganske vist givet det søndenfjældste Raad Emne til alvorlige Overlægninger. Først den 23de April yttrede man sig med Hensyn til Rigmødet. Biskop Hans Reff skrev nemlig paa denne Dag til Erkebiskoppen, som det lader paa Raadets Vegne, et Brev, hvori han foreskillede de Vanskeligheder, som vare forbundne med et Raadsmøde i Throndhjem til Trinitatis Søndag (23de Mai) paa Grund af Føret, Skydshestenes Foring og Rejsens Besværlighed. Raadsmedlemmerne søndenfjælts fandt det umuligt at komme til Throndhjem til den bestemte Dag. Han bad derfor Erkebiskoppen, at denne vilde udsætte Mødet til St. Hans (24de Juni), da Alle vilde stræbe at indfinde sig personligen. Ogsaa Vincentius Lunge havde da lovet at komme, dog med det Forord, at Erkebiskoppen i Forveien vilde sende ham sin sidste Leide med Hensyn til Hr. Nils Lyffe, at denne ikke skulde seide paa ham og heller ikke fremkomme med noget Forlangende om hans Svigerindes (Lucia Nilsdatters) Haand. Man kunde aldeles ikke undvære Hr. Vincentius paa Mødet, saa vigtige Sager, som der skulde forhandles. „Vi have alt længe vel forstaaet — siger Biskoppen — at Prælaternes Handel og Raad her i Riget paa Rigets Vegne er og vorder lidet eller intet agtet, uden Ridderstabet er med og tager Deel i Forhandlingerne. Om Hr. Vincentius for saadan Leiligheds Skyld ikke kunde komme hid, da nytter det til intet at vi fare; deri skulle I vel give os god Ret“¹⁾).

Erkebiskoppen gif strax ind paa en Forandring af Tiden, saa meget meer som flere Undskyldningskrivelser ogsaa fra andre Kanter indløb, saaledes fra Biskop Hofhold af Stavanger, Johan Kruffov o. fl. Mødet blev, efter Begjæring, udsat til St. Hans. I Nils Lyffes Sag var Erkebiskoppen allerede tidligere optraadt meglende, idet han søgte at staffe Hr. Nils Leide, saa at det kunde komme til en Udsoning mellem ham og den fornærmede Slegt, især Hr. Vincentius. Herved vendte imidlertid Erkebiskoppen kun dennes uslyrlige Brede mod

¹⁾ Palud-Müller, Aftst. II. 75—77; Sam. Gr. 8. II. 65—67.

sig selv, og den hele Plan med Herredagen i Thronbhjem blev snart aldeles forstyrret.

Sagen var dog nok egentlig den, at Hr. Vincentius slet ikke syntes om nogen almindelig Herredag i Thronbhjem, men derimod vilde have Kongevalget afgjort til Kristians Fordeel snarest muligt, i det mindste for det søndenfjældste Raads Vedkommende. Dette passede bedst baade med de Grundsætninger, han allerede ved Fredrik I's Valg og Haandfæstning havde lagt for Dagen, og med hans personlige Uergjerrighed, da han gjerne vilde ansees for den, der havde drevet Kristians Valg igjennem, og saaledes erhverve sig en Ret til dennes Taknemmelighed. Vi kunne ikke tvivle om, at saadanne Bevæggrunde have gjort sig gjældende hos ham, og at hans Forbittrelse mod Nils Lyfte maaskee i Grunden kun har spillet en underordnet Rolle, medens den for Verdens Dine Skjedes frem i Forgrunden som et ypperligt Paaskud. Men Hr. Vincentius's Indsydelse paa det søndenfjældste Raad var saa afgjorende, at hans Mening og Villie nu siensynligen var dets eneste Rettesnor.

Man skulde have troet, at da Biskop Hans's Brev af 28de April var afgaaet til Erkebiskoppen, maatte det søndenfjældste Raad have afventet dennes Svar med Hensyn til Herredagens Udsættelse, seend det indlod sig paa noget som helst Skridt Kongevalget vedkommende. Men tvertimod, allerede den 5te Mai gav det i sit Svar fra Dslo paa Hertug Kristians Skrivelse af 15de Februar denne Fyrste et foreløbigt Tilfagn, der gif langt videre end sømmeligt var og en Raadsafdelings lovlige Ret kan antages at have medgivet. Det erklærer nemlig, at Norges Riges Raad søndenfjælde har paa egne og menige Indbyggers Begne „bejaet, fuldbyrdet og samtykt“ Kristian at skulle blive en ret Herre og Konge over Norges Rige, dog efter Riget's „gode, gamle, lovlige Friheder, Privilegier, Necesser, Sedvaner og Herligheder“, og saaledes at deres fri Valg og Stemme forbeholdes til Herredagen i Thronbhjem ved St. Hans. Da agte de ved sine fuldmægtige Sendemand at underrette ham om sin endrægtige Beslutning. Imidlertid ville de understøtte ham mod Lybekerne og disses Tilhang efter yderste Evne. Og i Dypskriften paa dette Brev titulere de Kristian ikke alene: „udvalgt Konge til Danmark“, men ogsaa: „fuldbyrdet og samtykt Konge til Norge søndenfjælde“ ¹⁾.

Men som om denne Erklæring ikke var tilstrækkelig, udstedte fem Raadsmedlemmer, Biskopperne Magnus af Hamar og Hans af Dslo, Kansleren Morten Krabbe, Vincentius Lunge og Gaute Galle, i Dslo otte Dage efter, den 13de Mai, et ordentligt Valgbrev, i hvilket de giv den udvalgte Konge i Danmark, Kristian, Kong Fredrik's ældste Søn

¹⁾ Palud.-Müller, Aftsk. II. 77—78.

sit enstemmige frie Valg til en veldig Herre og regjerende Konge over Norges Rige, og tilsige ham Trostak; — dog paa det Vilkaar, at han holder dem og Rigets Indbyggere ved Landslov, Friheder og gamle Sedvaner efter den Reces, som hans Fader gav, indtil Landene komme i No, og han modtager sin Kroning i Norge, da han med Rigets Raad skal forbedre dem. Til denne hans Kroning forbeholdtes ogsaa deres Huldskabs-, Mandskabs- og Trostaks Ed samt den menige Mand's Hylдинг ¹⁾. Her er ikke meer nogen Betingelse gjort med Hensyn til frit Valg paa Herredagen i Throndhjem, hvilken slet ikke engang nævnes; det søndensjældste Raads Valg er bestemt og ubetinget udtalt.

Denne Akt var det dog ikke Meningen strax at offentliggjøre eller høitidelig oversende Hertug Kristian; den blev alligevel gennem Klaus Bilde underhaanden tilfilleet det danske Rigsraad ²⁾ og kom saaledes uden tvivl snart til Kristians Kundskab. Men den egentlige Bestemmelse var, at den først skulde sendes til Throndhjem, for at Erkebiskoppen og de nordensjældste Raadsmedlemmer kunde tiltræde den. Thi nu havde Vincentius Lunge og med ham da ogsaa de søndensjældste Raadsmedlemmer bestemt sig til slet ikke at møde til nogen Herredag i Throndhjem; og dette lode de Erkebiskoppen vide i en Skrivelse af 13de Mai, med hvilken de ogsaa oversendte sit Valgbrev. De yttrede til Erkebiskoppen, at de havde været bestemte paa at møde til St. Hans; men nu havde de faaet høre om den fjætterste Gjering, Nils Lyffe havde bedrevet (den maa sikkerligen have været dem Alle bekjendt for lang Tid siden), og-at han desuagtet var Erkebiskoppens ypperste Raad. De vilde ikke udsætte sig for hvad en saadan „Bandskrop, udædift Mand og Kjætter“ kunde foretage sig mod dem, naar de med et ringe Følge kom der nord, og de vilde ikke sidde paa Benk med ham. Erkebiskoppen og de nordensjældste Raadsmedlemmer maatte altsaa undskylde deres Udeblivelse. Dog for at ikke derved noget Afbryd skulde gjøres i Rigets vigtige Anliggender, saa sende de sit aabne, beseglede Brev, i hvilket det tydelig vil findes, hvilken Herre de enstemmigen og frivilligen have kaaret til Norges Konge paa de Vilkaar, som Brevet nærmere forklarer. De haabe, at deres Medbrødre nordensjælds i dette Valg ere enige med dem; og hvis saa er, da bede og raade de, at de nordensjældste Herrer ville opsætte et aabent Valgbrev paa Pergament under sine Segl og derpaa sende det til det søndensjældste Raad for ligeledes af dette at besegles, og saa endelig ved et af Raadets Medlemmer personligen at overbringes Hertug Kristian med andre Rigets vigtige Erinder. De gjøre ogsaa For-

¹⁾ Smft. 84—86; Hvitf. R. III u. 1535.

²⁾ Hvitf.

slag til en Stat, hvilken rimeligvis Kristian, saasnart han er valgt, vil forlange ¹⁾).

Et Slags nærmere Forklaring til dette Brev giver et fra Biskop Hans Reff til Erkebiskoppen af 14de Mai. Biskoppen fortæller her, at det er Erkebiskoppens Bestræbelse for at skaffe Nils Lyffe Leide, der har opbragt Vincentius saa høieligen. Han ytrer Frygt for, at det vil komme til at koste Hr. Vincentius's eller Hr. Nils's Liv, med mindre denne sidste rømmer Landet paa nogen Tid; „thi Hr. Vincentius agter ikke at gaa i Rette med ham derom“. Han raader og advarer Erkebiskoppen at fare forsigtig i denne Sag og bebrejder ham, at han ikke i Begyndelsen havde gjort Nils Lyffe Modstand, ja anvendt Trudsel mod ham, men tværtom havde talet for ham hos Fru Ingerd, at han maatte saa Lucia til Hustru, og senere baade strevet og talt til hans Bedste. „I maa betænke — siger han —, at saadant kan regnes Eder til Unde, helst fordi Eders Naade er et Hoved baade for Kronen og Kirken her i Riget paa denne Tid“. Han lader Erkebiskoppen vide, at Hr. Vincentius aldeles ikke vil søge Herredagen; og naar nu denne ikke kommer, og heller ikke Nils Lyffe bør stedes til Bænk med de Andre af Raadet, og fremdeles baade Provsten til Marielirken (Kansleren) og Klaus Bilde have Forsald, saa kan det intet nytte, at Biskoppen selv farer did. Imidlertid kunne de Nordenfjældste nu, da de kjende de Søndenfjældstes Valg, handle i denne Henseende, som om de sidstnævnte selv personligen vare tilstede; og det synes Biskoppen raadeligt, at de alle forene sig om at bede Hr. Vincentius gjøre Riget og dem den Tjeneste at overbringe personlig deres Alles Kaaringsbrev til Hertug Kristian ²⁾).

Dette Biskop Hans's Brev synes at røbe hos ham oprigtig Villie mod Erkebiskop Olaf. Men hos Vincentius Lunge fandtes neppe længer Spor af nogen saadan; og der er ingen Tvivl om, at ligesom han har udkastet Raadets Valgbrev og Skrivelsen til Erkebiskoppen af 13de Mai, saa er det ogsaa han, der har istandbragt et Brev til samme af 17de Mai, hvori det søndenfjældste Raad vittert bebrejder ham, at han og Nils Lyffe i forrige Aar (1534) havde meddelt Biskoppen af Aarhus (Ove Bilde) og Mogens Gjø Fuldmagt til at sammentræde med de norske Raadsmedlemmer paa den forventede Herredag i Kjøbenhavn og med dem handle til Norges Bedste. Dette var nemlig først nu blevet almindelig bekjendt, og regnes i Brevet Erkebiskoppen høieligen til Last som en udvist Foragt mod Norges Riges Raad, at han ikke fandt dette tilstrækkeligt til at forhandle Rigests Grunder, med mindre Uvedkommende skulde blandes deri. Det foretastes ogsaa Erkebiskoppen i samme Brev, at han „med det hem-

¹⁾ Palud.-Müller, Aftst. II. 86—90.

²⁾ Smst. 90—93.

melige Raad, han havde hos sig" (Nils Lyffe), havde skrevet om Anliggender, som de øvrige Raadsmedlemmer burde have vidst om. Derfor — siger Brevskriverne — have de ikke simpelt hen sendt Erkebiskoppen og de Nordenfjældste sin Fuldmagt til at handle paa deres Vegne paa Herredagen, men udtrykt sin Mening bestemt; og de bede Erkebiskoppen for Fremtiden at ville høre deres gode Raad i Rigets Erinder, før han derom skriver til udenlandske Herrer, Fyrster eller Raadgivere, „paa det at ikke Riget, splittet i sit Indre ved enkelte Beslutninger, skal lide Skade" ¹⁾).

Det er næsten latterligt at høre en Formaning som den sidste af Mænds Mund, der netop vare isærd med at gjøre sig paa den haandgribeligste Maade skyldige i det samme, som de lægge Erkebiskoppen til Last, — i en Borttræden nemlig fra det almindelige Raad for at fatte sin egen Beslutning. Deres Fremgangsmaade i det Hele maatte jo agtes ulovlig og usømmelig, og at vidne om deres Ringesagt for Norges Forsatning og for Erkebiskoppens lovlige Stilling i denne som Kongedømmets Vicarius og Styrelsens Formand. Men det var Vincentius Lunge, som her raadede; og han var i sit Hovmod ikke istand til at taale nogen Overmand i Norge, eller at underordne sig nogen Statsmagt eller nogen Lov.

Det var, efter alt hvad der saaledes var handlet og skrevet, aldeles til Overflod, at Biskop Hans fra Oslo under 15de Juni atter tilskrev Erkebiskoppen for at forklare ham Grunden til at ingen af de søndenfjældste Raadsmedlemmer søgte Herredagen i Thronbhjem, uagtet Erkebiskoppen var kommet deres Dnske imøde ved at udsætte Tiden for dens Afholdelse ²⁾. Herredagen var nu ugjenkaldelig forstyrret ved de søndenfjældste Herrer, eller rettere ved Vincentius Lunges, selvraadige og mod Erkebiskoppen fornærmelige Adfærd.

115.

Dr. Nils Lyffes Fængsel. Erkebiskoppen sender Kristoffer Throndsøn til Oslo. Underhandlinger der. Det søndenfjældste Raad nærmer sig endnu meer end før til Kong Kristian III. Pfalgreve Fredrik optræder som Kristian II's Svigersøn med Fordringer. Henvender sig til Erkebiskop Olaf om Hjælp i Norge.

Man kan ikke tvivle om, at Vincentius Lunges og det søndenfjældste Raads Adfærd har krænket Erkebiskop Olaf dybt. Har han muligens engang drømt om at kunne i denne kongeløse Tid lede Raadet som dets Formand, ja om at kunne bortskjænke Norges Krone til

¹⁾ Palud.-Müller, Aftst. II. 94. Det sidste er udtrykt i Brevet paa Latin: „ne regnum in se divisum propter consilia particularia detrimentum patiantur“.

²⁾ Palud.-Müller, Aftst. II. 102; Sam. Gr. F. II. 67—70.

den Fyrste, som han selv fandt tjenlig for Rigets Selvfærdighed og for den romerske Kirkes Dyrrelighed, — saa maatte nu denne Drøm svinde, da han tydelig saa sig overskriet af Vincentius Lunge og hans dansksindede Tilhængere. Biskop kunde det ikke undgaa hans Dømmelse, at det søndenfxældste Parti inden sig selv ikke var synderlig enig, at Biskopperne Magnus og Hans meer boiede sig for Hr. Vincentius's Kraft, Heflighed og Overmod, end samstemmede med ham i Grundfætninger og Følelser; alligevel maatte han indsee, at Vincentius for Diebliffet i Eet og Alt havde Overtaget, og at han kunde være sikker paa baade Hertug Kristians og det danske Raads Medfølelse og Bistand. Thi vilde Hr. Vincentius end et norsk Raad, saa var det dog i Grunden et norsk Raad af dansksødte Mænd han kæmpede for, medens Tanken om Norges egentlige Nationalselvfærdighed var ham ligesaa fremmet som Omhuen for den romerske Kirkes Dyrrelighed. Det var ikke underligt, om Erkebiskop Olaf, med sin langtfra faste Karakter, nu begyndte at vakle meer end nogenfinde, at samle efter Midlerne, ved hvilke han skulde støtte sin Myndighed, ja maastee redde sin Tilværelse som Erkebiskop.

Det første han greb til var at opgive Nils Lyffe for muligen derved at drage Vincentius Lunge og med ham det søndenfxældste Raad igjen til sig. Muligen har dette Offer faldet Erkebiskoppen saa meget lettere, som han maa være kommen under Veir med, eller i alle Fald have fattet Mistanke om Hr. Nils's hemmelige Underhandlinger med Hertug Kristian, og desuden synes at have mærket lutheriske Skikke hos ham, — som at han ikke sagttog Fasten, ikke agtede Helgenerne og de syv Sakramenter, at han havde ladet holde Messer paa Dans og Bryllupper paa forbudne Tider, og saadant meer. Erkebiskoppen lod sin høitbetroede Tjener Kristoffer Throndsøn angribe ham paa Fosen Gaard, og da han havde overgivet sig, blev han ført som Fange til Stenvikholm Slot i Slutningen af Juni eller Begyndelsen af Juli 1535. Erkebiskoppen nedsatte en Ret i Throndhjem, og for den anklagede Kristoffer Throndsøn Nils Lyffe. Denne blev da den 21de (14de?) Juli dømt i Erkebiskoppens Hænder paa Norges Krones Begne med sit Gods; men hans Liv skulde spares indtil Norges Raad havde dømt i hans Sag og bestemt hans Straf¹⁾.

Kristoffer Throndsøn sendtes nu paa Erkebiskoppens Begne til Oslo, at foredrage Nils Lyffes Sag for Raadet der. I en offentlig Forsamling paa Raadstuen i August Maanedes første Halvdel, hvorved Biskop Hans Reff, Provsten Morten Krabbe, Vincentius Lunge og Gaute Galle vare tilstede, fremsatte Kristoffer Sagen og forlangte Raadets Dom. Vincentius Lunge anklagede ogsaa Nils Lyffe og paastod,

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. Fælte II. 71—73.

at hans Gjerning var Vandsag og Dødsfag. De to Prælater holdt sig til Kirkeretten, og maa selvfølgelig have dømt Sagen at være en Fredløshedsfag ¹⁾. Gaute Galle derimod vegrede sig bestemt for at fælde nogen Dom, men henstjød Sagen til en almindelig Herredag ²⁾; og de tilstedeværende Lagmand fandt sig ikke berettigede til at dømme hvor det gjaldt en Ridders Liv, ligesom de heller ikke fandt Loven klar nok i dette Stykke. Vincentius Lunge udvirkede dog omsider, at de Forsamlede tiltraadte Prælaterens Dom, der nu blev ført i Pennen og leveret Kristoffer Throndsøn, for at Erkebiskoppen ogsaa kunde besegle den. Hans Kæff raadede dog underhaanden Erkebiskoppen til at fare varsomt og ikke forhaste sig med Dommens Udførelse, da man hverken kjendte den vordende Konges eller det danske Rigsraads Mening om Sagen.

En anden Sag, hvorom Erkebiskoppen ved samme Veilighed effede det søndenfjældste Raads Mening, var Besættelsen af Bergens ledige Biskopsstol. Den lidet agtede og ganske vist ogsaa lidet agtverdige Biskop Olaf Thorkelsøn døde paa Bors den 23de Mai 1535. Tre Geistlige stræbte efter at følge ham i Biskopsdommet, nemlig: Geble Pedersøn, Bergens Kapitels Erkebegn, Magister Ivar Kjeldsøn (Jul?), der synes at have været Prælat ved Apostelkirken i Bergen ³⁾, og den oftere nævnte Morten Krabbe, Provst ved Marielirken i Oslo og Norges Kansler ⁴⁾. Af disse havde den første og den sidste mest Udsigt til at erholde Biskopsdommet. Geble var en indfødt Nordmand af god Æt fra Helgeland, havde gaaet i Skole først i Throndhjem, siden i Bergen, havde saa studeret i Alkmar i Holland og i Løven i Brabant, hvor han var bleven Magister og hvor han havde gjort Bessendiskab med Vincentius Lunge. Efter sin Hjemkomst foretog han Skolen i Bergen og blev Kannik ved Kathedralkirkens Kapitel sammesteds 1518. Han var i Rom for at søge Biskop Olafs Konfirmation ⁵⁾ og blev derpaa Kapitelets Archidiaconus, hvilket han endnu paa denne Tid var ⁶⁾. Mgr. Morten Krabbe var af dansk Adelsflegt, havde fornemme Forbindelser i Danmark og havde, som det heber, tjent Kongen (Kong Fredrik) baade som Gesant og i hans Kancelli. Erkebiskoppen var stemt for Magister Geble, hvis Hengivenhed for Reformationen rimeligvis dengang baade var Almenheden og hans

¹⁾ Jøns Chr. c. 49, Morg. g. 2. II. 375.

²⁾ Heri havde han tydelig Fredrik I's Gaanbefæstning for sig; der heber det nemlig: Tiltale til noget Medlem af Rigets Raad, som gjelber Ære, Liv og Gods, skal see for det hele Rigsraad. S. o. f. II. 672.

³⁾ Langes Rth. 2den Udg. 262, ifrt. m. N. Dipl. II. 826.

⁴⁾ Disse tre omtales som Kandidater til Embedet i to Breve af Morten Krabbe til Biskop Hans af Oslo og til Vincentius Lunge af 29de December 1535 i det norske Rigsarchivs münchenske Samling.

⁵⁾ S. o. f. II. 653.

⁶⁾ N. Saml. I. 7—8.

Overordnede en Hemmelighed; og Erkebiskoppen havde anbefalet ham i sine Skrivelser med Kristoffer Throndsøn til det søndenfiælste Raad. Dette var derimod afgjørende stemt for Morten Krabbe, og tilkjendte gav Erkebiskoppen sin Mening ligefrem i sin Svarskrivelse af 14de August, udstedt af Biskopperne af Hamar og Oslo samt af Vincen- tius Lunge og Gaute Galle. De mærkede, yttrede de heri, at Erke- biskoppen vilde have Mgr. Geble til Biskop i Bergen. Dette stem- mede dog, efter deres Mening, ikke med Geistlighedens vanskelige og farlige Stilling. Geble var en „sin, lærd, ærlig Mand“; men der var „intet mandeligt Herte og Raad i ham“. De talte for Morten Krabbe og bade, at Erkebiskoppen gennem Kapitelet vilde lade denne postulere og selv konfirmere ham; han var, sagde de, „en mandelig, høistforstandig talende og raadende, og en vidtforsøgt Mand“ af stor Slegt og istand til at staa Geistligheden trofast bi. Biskop Hans Reff. udtalte sig vidtløftigere herom i et eget Brev til Erkebiskoppen af samme Dag. Han vil ikke, siger han, i denne Sag gjøre andet end hvad Erkebiskoppen selv byder. Han har dog tidligere skrevet til Er- kebiskoppen for Morten Krabbe, og han frygter, at om denne ikke kom- mer til Biskopsstolen med Erkebiskoppens og det bergenske Kapitels Samtykke, da vil Hertug Kristian alligevel indtrænge ham, dels paa Grund af hans Slegt og dennes Bønner, dels paa Grund af hans Tjenester som Ambassadør til fremmede Fyrster og i hans Raades Rancelli. Han er en lærd og „vidt forfaren“ Mand, som kan blive Erkebiskoppen og sit Biskopsdømme til Være og Hjælp, og som Erke- biskoppen nødig skalde ville undvære, naar han først er kommen i den Stilling. Skeer det med Erkebiskoppens gode Villie, kan der komme meget godt ud deraf; skeer det alene ved Andres Indvirkning, kan det føde det modsatte af sig i Fremtiden. Kunde derfor Erkebiskoppen saaledes drive det, at Bergens Kapitel vilde postulere eller vælge Morten Krabbe efter Erkebiskoppens Raad, og under hans Konfirma- tion, da skal det troligen blive til hans og Kirkens Bedste. Hertug Kristian skal neppe ville synes om Mgr. Geble i det Embede, om han saa end faar sin Konfirmation af den romerske Kurie. Morten Krabbe — heder det til Slutning — staaer forresten for sin egen Person ikke saa heftig efter Biskopsstolen; men Biskoppen tager kun Hensyn til hans Duellighed og til den Gavn, Erkebiskoppen vil kunne nyde af ham. I et senere Brev af 2den September kom Biskoppen tilbage til denne samme Sag og yttrede for Erkebiskoppen, at Mgr. Geble ikke syntes ham stiftet for Biskopsdømmet paa denne Tid, men at Morten Krabbe derimod havde meget for sig. I samme Retning havde ogsaa allerede tidligere, i Juli Maaned, haade Biskop Hans og Vincen- tius Lunge udtalt sig i Breve til Geble Pedersøn, i hvilke de havde ladet

ham vide, at Erkebiskoppen havde skriftligen samtykket Mgr. Morten Krabbe til Bergens Biskopsstol, — noget som ganske vist ikke kan have været stemmende med Sandheden. Paa Erkebiskop Olaf virkede imidlertid disse Forestillinger fra det søndensfældste Raad saameget, at han fremdeles lod Bergens Biskopsstol henstaa ubesat ¹⁾).

Erkebiskoppen lod endelig ogsaa ved Kristoffer Throndsøn handle med det søndensfældste Raad om Kongevalget. Han havde jo i disse Herrers Brev af 13de Mai deres Mening for sig; men endog blot Hensyn til egen Verdighed maatte vel afholde ham fra strax at tiltræde deres Valg og derved ligesom godkjende deres uformelige og usommelige Fremfærd i denne Sag. Han maa have ønsket idetmindste at vide, om deres Valg i den Form, det var fremgaaet, var ugenkendeligt, og om det ikke kunde formes paa en for hans Stilling som det hele norske Raads Formand meer passende Maade. Han lod dem sige, at han endnu ikke havde erklæret sig for nogen Herre, og at hans Stemme var fuldkommen fri; men han ønskede at høre deres Raad om hvad der tjente Riget bedst. De svarede imidlertid kun hertil, at de nu som før ikke vidste noget bedre Raad end at vælge Hertug Kristian. Erkebiskoppen burde forene sig med dem i dette Valg, og gjøre Undskyldninger for, at hans Erklæring kom saa seent; han burde dog med det samme forbeholde Norges Rige dets Friheder ligesom ogsaa fordre Kong Frederiks Haandfæstning at staa ved Magt indtil den nye Konge kom til Norge for at krones ²⁾).

Forresten indtraf under Kristoffer Throndsøns Ophold i Oslo en Hændelse, som vist ikke forbedrede Forholdet mellem Vincentius Lunge og Erkebiskoppen, og som skal have i høj Grad vaft Kristoffers Forbittrelse mod Hr. Vincentius. I et Gjestebud hos denne sidste, som det lader, fort før Kristoffers Tilbagereise til Thronhjem, opstod en heftig Trætte mellem ham og Berten, under hvilken fornærmelige Ord saldt fra den sidste Side imod Erkebiskoppen; ja Vincentius skal, efter en senere Beretning, være gaaet saa vidt i sin overmodige Grovhed, at han gav Kristoffer et Slag paa Dret ³⁾. Sagen var farlig; og Biskop Hans i Forening med Provsten Morten Krabbe ilede med at underrette Erkebiskoppen i et Brev af 16de August om den ubehagelige Hændelse, tydelig i den Hensigt at indlægge et forsonende Ord og mildne Erkebiskoppens billige Brede. Trætten, sige de,

¹⁾ Breve fra det søndensfældste Raad og Biskop Hans Keff til Erkebiskop Olaf af 14de August 1535; fra Hans Keff til Samme af 2den Septbr. f. A.; fra Geble Pedersøn til Samme af 13de Decbr. f. A., — alt i det norske Rigsarkivs münchenste Saml. 1535.

²⁾ Breve i det norske Rigsarkivs münchenste Saml. af 1535, 14de August, nemlig et Brev fra Raadet til Erkebiskoppen, et andet fra Biskop Hans Keff til Samme, ifrt. m. Pa.-Müller, Gr. F. II. 73—75.

³⁾ Suhms nye Sml. III. 271.

havde fundet Sted tilde om Aftenen, da Gæsterne vare drukne. Erkebiskoppen maa ikke agte paa de Ord, som ved denne Leilighed kunne være saaldne, men holde Venstaa med Hr. Vincentius; thi aldrig, sig de, udfordres Endrægtighed i Riget meer end nu. I et senere Brev af 18de August fortæller Biskop Hans Erkebiskoppen, at Hr. Vincentius og Kristoffer nu atter ere forligte, og beder ham indstændigen at holde Enighed med den første, da Tiderne ere saa farlige ¹⁾). Tvisten synes saaledes vel for Diebliffet at have været forligt, i det mindste i det Ydre; men den lod fremstimte Vincentius's virkelige Sindelag mod Erkebiskoppen, og Kristoffer Throndsøn glemte neppe den Fornærmelse, der var ham og hans Herre tilføiet, om han end maaste har forladt Oslo tilsyneladende forsonet.

Kristoffer Throndsøn kunde ved Hjemkomsten til Throndhjem give sin Herre mange mundtlige Efterretninger om det søndenfiældste Raad og Hr. Vincentius's Stemning, der fuldstændiggjorde og forklarede de Skrivelser, Erkebiskoppen med ham fra denne Kant modtog. Med Hensyn til Nils Lyffe fulgte Erkebiskoppen Biskop Hans Næss Raad. Han udsatte hans Sags endelige Afgjørelse og lod ham indtil videre henhvide i Fangenskab paa Stenvikholm. Besættelsen af Bergens Biskopsstol udsatte han ligeledes som allerede fortalt. Angaaende Stemmningen i Kongevalgsagen endelig erfarede han, at den var uforandret, eller snarere endnu bestemtere bøiet for Hertug Kristian end før. Der til virkede de Tider, man efterhaanden fik om Kristians heldige Fremgang i Danmark, hvorom ogsaa Kristoffer maa have bragt nyere og sikkere Efterretninger, end Erkebiskoppen tidligere har havt.

I Midten af Marts 1535 var Hertug Kristians Krigsmagt fra Als gaaet over til det sydlige Fyen. Johan Rangau førte den. For at virke mod ham var ved Midten af April Grev Johan af Hoya, en af de tydske Hærførere, kommen over fra Sjælland. Men Hertug Albrekt af Mecklenborg, som nu paa en Maade havde Overansværselen over de Tydske, med Tilfidesættelse af Grev Kristoffer, handlede ikke med tilbørlig Kraft og sendte ikke Greven af Hoya fornøden Forsterkning fra Sjælland, mens derimod Johan Rangau bestandig fik Tilstød fra Jylland og fra Slesvig. Ogsaa Lybekerne viste sig lunkne i at udsætte Greven af Hoya fra Søfiden. Under disse for Hertug Kristians Sag gunstige Omstændigheder kom det den 11te Juni til et Slag mellem begge Hære paa Ornebjerg nær Alsens, i hvilket Johan Rangau vandt en afgjørende Seier. Erkebiskop Gustav Trolle, som var med i Slaget paa de Greveliges Side, blev dødelig saaret og døde strax efter; Greven af Hoya blev dræbt. De Tydskes Magt

¹⁾ Breve af 16de og 18de August 1535 i det norske Rigsarchiv, münchense. Sml. jfr. Pal.-Müller, Gr. S. II. 79.

paa Fyen var dermed tilintetgjort, og Hertug Kristian kunde vende sig mod Sjælland. Den 18de Juli viste hans Flaade sig i Drefund for Kjøbenhavn og Malmø, og den 24de Juli kunde Kristian i egen Person begynde Kjøbenhavns Beleiring.

Efterretningerne om denne Kristians feierrige Fremgang og om det søndenffældste Raads Vedhængen ved hans Valg maatte naturligtvis gjøre et sterkt Indtryk paa Erkebiskop Olaf. Han kunde nu ikke ret vel, uden at sætte sin hele Stilling paa Spil, dvæle længer med at svare paa de Søndenffældstes Opfordring, og det ved en Tiltrædelse til deres Valg paa Hertug Kristian. Men dette Skridt gjorde han, som man vel kan tænke, kun nødig og modstræbende. Det skeede ikke paa den Maade, som de Søndenffældste havde ønsket det og i sit Brev af 13de Mai udtalt, nemlig ved aabent Valgbrev, beseglet af de nordensffældste Herrer, hvilket Valgbrev de søndenffældste siden kunde tilsoie sine Segl og saa sende til Hertug Kristian, — heller ikke ved en umiddelbar Skrivelse til Kristian selv; det skeede ved et Brev af Erkebiskoppen alene til Biskop Hans Neff og Hr. Vincentius Lunge.

Brevet var givet i Throndhjem, den 10de September, og Indholdet omtrent følgende: — Da Raadet ikke har kunnet komme til Throndhjem, „saa er Erkebiskoppen nu alvorligen til Sind, at samtykke og fuldbyrde for sit Hoved den Kaarjng, som de verdige Fædre og strenge Riddere søndenffælds have gjort i den hellige Trefoldigheds Navn, hoibaarne Fyrste og mægtigste Herre Hertug Kristian til sin Herre og Konge at være“, paa det at ikke de to Riger, som længe under een Konge have været forbundne, igjen skulle skilles. Han beder de Tilskrevne, at de ville fremme hans Sag paa det bedste hos Kongen og Danmarks Raad. Han vil overdrage den Deel af Landet, som udgjør hans Biskopsdømme, i Kongens Hænder, uden al videre Beføstning og Besvær for denne, og være ham huld og tro¹⁾. — Breve af samme Indhold skrev han ogsaa til flere af de danske Raadsmedlemmer, baade Prælater og verdslige Herrer, og sendte sin Kannik Jens Olafson med alle disse Skrivelser til Oslo. Han forsynede denne samme med sin Fuldmagt til at handle efter Omstændighederne paa sine Begne, og medgav ham derfor endogsaa sit Segl, paa det at han kunde sætte det for de Breve, som i Oslo maatte blive udfærdigede i Anledning af Valget²⁾.

Men endnu før Erkebiskoppen havde gjort dette Skridt til at komme de søndenffældste Raadsmedlemmers Ønske imøde, havde disse bestemt sig til at gaa end videre i den Retning, de havde staaet ind paa. Og hertil bleve de viensynlig drevne ved nye Efterretninger om Hertug Kristians fortsatte heldige Fremskridt i Danmark, idet han den 18de August havde i Lund modtaget Skaaningernes Hylдинг. Hele

¹⁾ Palud.-Müller, Aftst. II. 136.

²⁾ Sam. Gr. Felde II. 76.

Danmark, paa Stæderne Kjøbenhavn, Malmø og Landskrona nær, havde nu gaaet ham til Haande og erkjendt ham for Danmarks udvalgte Konge. De søndenfjældske Raadsmedlemmer gjorde Udkast til et Hyldingsbrev, hvori de tilsagde Hertug Kristian Guldstab og Mandstabs, og altsaa bandt sig yderligere til ham, end ved det forudgaaende Valg. De havde ogsaa besluttet, at Vincentius Lunge skulde reise til Danmark for at overbringe Kristian Valget og Hylningen. Om alt dette underrettede de Erkebiskoppen ved tvende Breve af 1ste Septem-ber. I det ene, beseglet af Biskopperne Magnus og Hans samt af Morten Krabbe og Vincentius Lunge, sendte de Udkast til Hyldingsbrevet, til en Instruktion og til et Fuldmagtsbrev, idet man anmodede Erkebiskoppen om, hvis han tiltraadte deres Beslutning, da at udsædige Hyldingsbrevet paa Pergament, besørge det forseglet af de søndenfjældske Raadsmedlemmer og derpaa sende det tilbage til de søndenfjældske. Disse skulde da ogsaa forsegle det og besørge det til dens Bestemmelse. I det andet Brev, udsædiget i de tre ovennævnte Prælaters Navn samt i Riddernes Gaute Galles og Klaus Bildes, foreslaaes, at Hr. Vincentius skal sendes til Kristian; og Erkebiskoppen opfordres til at give ham til Reiseomkostningernes Bestridelse 300 rindske Gylden af Thrøndelagens Indkomster samt af Nils Lyffes Len, som nu vare i Erkebiskoppens Verge. Man vilde for det første bede Kristian stadfæste den Haandfæstning, som hans Fader havde givet Norge. Man yttrede, at man vilde vente paa Erkebiskoppens Svar til Jul, men hvis det ikke indløb til den Tid, saa man sig nødt til at stride videre i Sagen paa egen Haand. I et Brev af 2den Septem-ber, hvilket Biskop Hans Neff særskilt tilskrev Erkebiskoppen, og hvori han tillige, som før fortalt, omhandlede Bergens Biskopsstols Besættelse, — opfordrede han Erkebiskoppen til at holde Venstabs med Vincentius Lunge og behandle dennes Sendebud vel. Ja han lod sig endog forlyde med, at det kunde være godt at gjøre Hr. Vincentius til Norges Riges Hovmester, hvilket Embede et havde været besat siden Hr. Nils Henrikssøns Død. Man seer tydelig, at Biskoppen har arbejdet for en Udsoning mellem de to Modstandere, at han endnu har frygtet Følgerne af Hr. Vincentius's fornærmelige Afsærd mod Kristoffer Throndson, og at han saa meget som muligt har villet formilde Erkebiskoppens billige Fortørnelse mod den overmodige og amsæsende Herre, der førte det store Ord i det søndenfjældske Raad og saagodt som ganske vendte dette efter sin egen Villie ¹⁾.

Vincentius Lunges Sendebud, der bragte de sidst omtalte Breve til Erkebiskoppen, og dennes Fuldmægtige, Ranniken Jens Olsson,

¹⁾ Breve af 1ste og 2den Septbr. 1535 i det norske Rigsarkivs mænchenke Sml., ffret. m. Pal.-Müller, Gr. 8. II. 76—77, 82.

maa næsten antages at have reist hinanden forbi paa Veien mellem Thronbjæm og Oslo. Men saasnart som Jens Olsson var kommen til sidstnævnte Sted med sin Herres Breve, hvilket vel maa være skeet i Slutningen af September, sendte de søndenfjældste Herrer strax dem af disse Breve, som vare skrevne til danske Stormænd, til deres Bekjendelse; og de tilstrevne selv med det samme sine Venner i Danmark, at Erkebiskoppen nu havde erklæret sig for Kristian III¹⁾. De søgte derved at binde ham til denne ligesaa fast, som om han havde ligefrem og formeligen valgt og hyllet ham, hvilket Erkebiskoppen imidlertid ikke havde gjort, ligesaa lidet som Kristian fra sin Side havde underkæstet sig nogen udtryffeligg Forpligtelse mod Norges Rige. Kristian og Erkebiskop Olaf stode saaledes, de søndenfjældste Herreris Tjenstiver uagtet, endnu retslig ubundne af hinanden, saalænge som Erkebiskoppen ikke havde beseglet noget Valgbrev eller Hyltingsbrev, og Kongen ikke nogen norsk Haandfæstning.

Men skønt Hr. Vincentius for Offentligheden gav sig Mine af at handle i alt dette samstemmig med det søndenfjældste Raad og uden Svig mod Erkebiskoppen, ja endogsaa lod denne ved Hans Keff forsikre, at hvis han blev affendt til Kong Kristian med Valg- og Hyltingsbrevet, da skulde han tale alt Godt om Erkebiskoppen og ikke hvile, før han havde udvirket, at denne blev tagen til Raade af Kristian, — saa gif han dog til samme Tid sin egen skjulte Bei for at indpynde sig personligen hos den vordende Konge og nedsette Erkebiskoppen i dennes Dine. Herfor er et skriftligt Bevis os levnet i en Instrux af 4de September, skreven med Vincentius's egen Haand og bestemt for hans Tjener, Pæsse Skonning, der skulde gaa til Danmark, rimeligvis som Dverbringer af de ovenomtalte Breve, og ved samme Leilighed skulde fremstille sig for Kong Kristian og overrække ham Vincentius's Brev og Hilsen. I denne Instrux paalægges det Sendebudet hemmeligen at sige Kristian følgende: — Erkebiskoppen af Thronbjæm havde endnu ikke samtykket ham som Norges Konge, men var af Hjertet derimod. Uagtet alle det søndenfjældste Raads Opfordringer til ham at give sit Samtykke, havde han udbraget dette fra Dag til Dag. Da et falst Nygte var kommet til Thronbjæm om at Greven af Didenborg havde vundet Slaget i Fyen, havde Erkebiskoppens Folk holdt sig lystige og i Borgestuen drukkit Kristian Fynbos Skaal, hvormed de meente den gamle Kong Kristian (Kristian II). Der vilde allerede for længe siden have været Affendinger fra Norge hos Kongen, hvis ikke Erkebiskoppen havde voldet Opsættelse. Vincentius handlede idelig med ham om at han skulde gaa Kongen tilhaande, og han

¹⁾ Pal-Müller, Gr. S. II. 77; Hans Keffs og Morten Krabbes Brev til Erkebiskop Olaf af 15de Novbr. 1835 i det norske Rigsarkivs mænchenke Saml.

havde nu sat ham en bestemt Frist, inden hvilken han maatte erklære sig; hvis ikke dette skede, vilde de søndenfjældste Herrer af Naadet handle paa egen Haand. Bergenhus, Erkebiskoppen og alt det Nordenfjældste havde endnu ei villet erklære sig for Kongen, undtagen Bardsøhus Slot og de Len, som Vincentius havde, — de vare indthingede under Kongens Magt. Vilde Kongen give Hr. Vincentius et aabent befeglet Befalingsbrev paa at indtage, ham tilhaande, Bergenhus Slot og alt det Nordenfjældste, paa hvad Naade han bedst kunde, ved Magt eller Underhandling, da vilde han dertil gjøre sit Bedste. — De sidste Ubladelser vise Hr. Vincentius's Begjærighed efter igjen at faa Bergenhus i sin Haand, og at han, for at naa dette Maal, ikke tog i Betænkning at fremstille ganske uden Grund den daværende Befalingsmand, Thord Roed, for Kongen som mindre paa lidelig. Forresten fremlyser af denne Opsats, som af flere Breve fra dette Aar, Hr. Vincentius's, ikke altid rebelige, Anstrengelser for at overbevise Kong Kristian om sin Hengivenhed og om sin Uundværlighed for hans Valgs og Sags Fremme i Norge ¹⁾).

Det var vistnok stemmende med Sandhed, naar Hr. Vincentius sagde, at Erkebiskoppen i sit Hjerte var imod Kristian III's Valg til Norges Konge, og at han især voldte den Udsættelse, som med Hensyn hertil havde fundet Sted. Men Ingen kan dog i Grunden for-tænke Erkebiskoppen, at han, naar han kjendte Kristians Hengivenhed for den lutheriske Lære og Kirkereformationen, ikke forhastede sig i en Sag, som han kunde være forvisset om vilde blive af den største Indflydelse paa den norske Kirkes fremtidige Stilling. Ingen kan undres over, at han, før han gav sin afgjørende Stemme til Valget af en Konge, der var aabenbar frafalden fra den Kirke, af hvilken Erkebiskoppen selv var et Medlem, og det et saare høitstaende Medlem, — saa sig varsomt for, om ikke en anden valgbar Fyrste kunde findes, der var den romerske Kirke tro. Det var jo ogsaa ganske naturligt, at Erkebiskoppen følte sig stødt ved sine Modstanderes, især Hr. Vincentius's, anmassende Dpførsel, idet de saa at sige vilde afstvinde ham en Tiltrædelse til deres Valg, og at han netop derved indtoges af en forsøgt Modbydelighed for dette. Han var fuldkommen i sin gode Ret, da han i August Maaned lod de søndenfjældste Herrer tilkjendegive, at han endnu betragtede sin Stemme med Hensyn til Kongevalget som fuldkommen fri, endogsaa naar han dengang ikke nærmere udtalte sig om Noget, paa hvem han muligen kunde lade sin Stemme

¹⁾ Instruxen findes i det norske Rigsarchiv, münchenske Samling under 1535. Dateringen paa den: „Løverbagen post decollationem Joannis evangelistæ" er aabenbart en Feilskrivning for: post decoll. Joannis baptistæ. Jfr. Palud.-Müller, Gr. Feide II. 79—81.

falde, hvis han ei vilde give den til Kristian III. Naar han derimod senere ved sit Brev af 10de September virkelig gav det søndensjældste Raad al Anledning til at tro, at han nu var oprigtig stemt for Kristians Balg, og at hans formelige og bindende Tiltrædelse til dette ikke skulde udeblive, naar paafordredes, og han desuagtet vedblev at spejde omkring sig efter en anden Fyrste, hvem han kunde opstille i Kristians Sted paa Norges Kongestol, — saa stod han visseligen ikke længer reen overfor sine Modstandere. Men det politiske Kneb, han heri brugte, var dog noget i hin Tid, og vel til alle Tider, altfor almindeligt til at kunne sælde ham for Historiens Domstol som en troløs Forræder, — saa meget mindre som just nu en ny Forfægter af den fangne Kristian II's Sag var fremstaaet, der ganske naturlig maatte have tildraget sig Erkebiskop Dlaf's Opmærksomhed, og hos ham vaak store Forventninger. Dette var Pfalzgreve Fredrik af Pfalz.

Fredrik var en Broder af den daværende Churfyrste, Ludvig, af Pfalz, og ved denne Tid lidt over femti Aar gammel. Han havde fra sin Ungdom af staaet i en nær Berøring med den østerrigsk-burgundiske Fyrstæt, havde erhvervet sig Ry for Hærførerdygtighed og havde haad Anledning til at vise Keiser Karl V og hans Broder, den romerske Konge Ferdinand, Tjenester, som gjorde Krav paa deres Erkjendtlighed. Den vilde de, efter Ferdinands Forslag, vise ved at give ham sin Søsterdatter, Kong Kristian II's ældste Datter Dorothea, tilegte og, da Kristian ikke længer havde nogen Søn i Live, med hende lade følge hendes Faders Fordringer paa de nordiske Riger. Forhandlingerne om denne Sag vare begyndte i Mai 1534. Den stødte i Førstningen paa Banskeligheder, men blev endelig i April 1535, under en Sammenkomst mellem Keiser Karl og Pfalzgreven i Barcellona i Spanien, bragt i Rigtighed. Fredrik drog til Nederlandet, hvor Dorothea opholdt sig hos Regentinden, Dronning Maria af Ungarn, og i Brüssel blev han den 18de Mai 1535 høitidelig troløvet med den ffortenaarige Kongedatter. Regentinden vilde nu, at Fredrik strax skulde drage til Danmark for der at optræde med sine Fordringer paa Kristian II's Vegne, — hvilket ogsaa dengang kunde synes meget tilraadeligt, medens Lykken endnu ikke afgjort helbede til nogen af de to stridende Parters Side. Men Fredrik bestemte sig, efter Andres Raad, til først at holde sit Bryllup i Heidelberg i Pfalz, og dette skede ikke før den 20de September. Saaledes gif den for hans Optræden i Danmark gunstigste Tid unyttet forbi, og Sagerne der havde taget en for Kristian III afgjørende heldig Vending, før endnu Pfalzgrevens Plan var kommen til nogen fuld Modenhed ¹⁾.

Det var under alt dette i sin fuldkomne Orden, at baade Keiser

¹⁾ Pal.-Müller, Gr. 8. II. 92—102.

Arvsf. Den norske Kirkes Historie. II.

ren, og den burgundisk-nederlandsk Regentinde, og Pfalzgreven selv overveiede Hjælpebidlerne, som de nordiske Riger tilbode for deres Plans Udførelse, — og her maatte Norge ikke sidst komme i Betragtning, da man under den megen Handelsforbindelse, som fandt Sted mellem dette Rige og Nederlandene, her vel maatte kjende de norske Forhold og vide, at den norske Kongestol endnu stod ledig. Man vidste ogsaa, at Erkebiskop Olaf, der i Mellemrigets Tid ifølge sin Stilling var det norske Kongesømmes Vicarius og det norske Raads Formand, havde været i 1532 Kristian II's tro Tilhænger, havde lidt meget for hans Skyld, frygtede det lutheriske Partis kirkereformatoriske Stræben og nærede Mistanke mod Kristian III, baade fordi denne var Reformationens Ven, og fordi han paa stod Arveret til Norges Krone. Erkebiskop Olaf var saaledes en Mand, til hvem man med de bedste Forhaabninger kunde henvende sig om Understøttelse for Pfalzgreven Frederiks Sag fra Norges Side. I Overbevisning herom udsendte ogsaa Keiser Karl, allerede under sin Sammenkomst med Pfalzgreven i Barcellogna, derfra den 10de April 1535 et Brev til Erkebiskoppen, hvori han underrettede denne om Pfalzgrevens forestaaende Giftermaal med Kristian II's ældste Datter og paa en smigrende Maade anbefalede ham sammes Sag, idet han tillige gav tvende Stormænd, Biskop Georgius af Brugia og Ridder Cardon af Breda, Fuldmagt som sine Underhandlere hos ham. Ligeledes tilskrev Pfalzgreven ham selv, dog først den 26de August, fra Heidelberg, om Raad og Hjælp for den Sag, i hvilken han agtede at optræde. Begge disse Breve blev imidlertid, uvist af hvilken Grund, for det første tilbageholdte, som det synes, i Nederlandene ved Dronning Marias Hof¹⁾, og kom ikke før i Slutningen af November, som vi snart skulle see, Erkebiskoppen til Hænde.

Pfalzgreven Frederiks Trolovelse og dermed forbundne Planer blev hastig bekendte for Kong Kristian III og hans Parti, ligesom for det norske Raad. Biskop Hans Neff kunde i et Brev fra Oslo af 13de Juli underrette Erkebiskop Olaf om det Rygte, som gik, at Pfalzgreven rustede sig for at optræde med væbnet Haand i Kristian II's Sag²⁾, og allerede før maa Tidenden om Trolovelsen i Brüssel ganske vist have naaet Thronhjem. Man kan ikke tvivle om, at den har gjort et sterkt Indtryk paa Erkebiskoppen. At en streng-katholsk Fyrste egede den sønneløse Kristian II's ældste Datter og derved overtog den fangne Konges Sag, samt at dette skede under den mægtige og kloge Keiser Karls Samtykke og med de bedste Udsigter til hans Hjælp, — dette kunde ikke andet end have Erkebiskop Olafs synkende Haab. Ganste

¹⁾ Val.-Müller, Gr. S. II. 306.

²⁾ Brev af nævnte Dag i det norske Rigs-archivs münchenske Sml. 1535.

vist var det ikke uden Indskydelse paa hans Erklæring i August Maa-
ned ved Kristoffer Throndsøn til de søndenfældste Raadsmedlemmer:
„at hans Stemme endnu var fri“. Og man maa ligeledes tro, at det
ogsaa var medvirkende til hans senere tilspyneladende vakkende, men dog
snarere afventende Holdning. Men, at Erkebiskoppen strax, paa Grund
heraf, skulde, uden nærmere Dpfordring, have indladt sig i Underhand-
linger med Pfalzgreven eller den burgundiske Regjering, og gjort den
ene eller den anden bindende Løfter, — dette er hidtil ubevist og i
sig selv uantageligt. Thi at Pfalzgrevens Gesant, Hubert, i sin Frem-
stilling for Keiser Karl under sit Ophold hos denne i Neapel i No-
vember 1535, nævnte Erkebiskoppen af Throndsøn blandt sin Herres
Tilhængere, og som den der vilde holde næsten hele Norge paa hans
Side ¹⁾, støtte sig aabenbare ikke til nogen bestemt Erklæring, munda-
lig eller skriftlig, fra Erkebiskoppens Side, men kun til Huberts Kund-
skab om de daværende norske Forhold og paa rimelige Formodninger,
han deraf uddrog. Erkebiskoppens varsomme Karakter forbød ham
ganske vist at gjøre det første Skridt; og det er desuden klart, at hans
norske Venner i December, da Erkebiskoppen dog virkelig havde mod-
taget Keiserens og Pfalzgrevens ovenomtalte Skrivelse, endnu ingen
Anelse havde om nogen Forbindelse mellem ham og de nævnte Fyrster.
I hine Breve, som Erkebiskoppen først modtog med et af sine Skibe
fra Holland den 23de November ²⁾, findes heller ikke det mindste Udtryk,
der henpeger paa et forudgaaende Tilfagn fra hans Side, eller paa
nogen tidligere indgangen Forbindelse mellem ham og Pfalzgreven.

Keiser Karls Brev af 10de April indeholder, foruden Anbefal-
ngen for de tvende Sendebud fra ham, der vare bestemte til Norge,
men ikke kom did, og foruden Underretningen om Pfalzgreve Fredriks
forestaaende Giftermaal med Dorothea, ifkun en Dpfordring til at
vælge Pfalzgreven til Norges Konge. — Pfalzgreven, i sin Skrivelse
af 26de August, omtaler med Uttringer af Paaskjonnelse og Taknem-
melighed, det Taalmod, med hvilket Erkebiskoppen har baaret sine og
sit Fædrenelands Lidelser, og den Trost, han har vist mod hans
Frænde og Fader Kong Kristian II. Han underretter Erkebiskoppen
om sit Egteskab med Kristians ældste Datter og sin Hensigt at ville
gjøre sit Yderste for at befri Kristian og tilveiebringe Enighed, Ro-
ligbed og Fred i alle hans Riger. Hvorledes Ufreden der er opstaaet,
og hvo der har voldet den, ved Erkebiskoppen bedst selv. Da Pfalz-
greven er overbevist om, at det er Erkebiskoppens høieste Ønske, at
hans Christelige Forsæt kan faa Fremgang, saa beder han om hans
Raad, ved hvilke Midler dette bedst kan skee. Han vil for den Sag,
med Venner og Benneres Hjælp, vove sig selv og al sin Ejendom.

¹⁾ Pal.-Müller, Gr. F. II. 307.

²⁾ Smst. 83.

Han vil være Erkebiskoppen i høieste Maade takkyldig, om denne vil tilskrive ham, hvorefter han kan forlade sig paa ham og Norges Riges Indbyggere. Han skal da give Erkebiskoppen sin egen Stilling hemmeligen tilskende ¹⁾).

Skjønt intet her, som sagt, hentyder paa, at Erkebiskoppen selv havde gjort noget første Skridt til et Forbund med Keiseren og Pfalzgreven, saa er det dog aabenbart, at Skrivelseerne i høi Grad have glædet ham og vaft hans Forhaabninger. Han meddelte, rimeligvis i Begyndelsen af December Maaned, sin Fortrolige, Kanniken Jens Dalsøn, som fremdeles var i Oslo, deres Indhold i al Hemmelighed og yttrede med det samme, at der ikke kunde være meer at vente end nu. Dog lægger han til: „Mennesket spaar, men Gud raader (homo proponit, Deus autem disponit)“. Han torde altsaa ikke hengive sig ganske til sit glade Haab. For de i Thronhjem tilstedeværende Medlemmer af Erkestolens Kapitel holdt han derimod Brevene for det første hemmeligt; i det mindste paastode de dette senere, da det gjaldt dem om at rense sig i Kong Kristians Dine for Deelagtighed i Erkebiskoppens paafølgende voldsomme Udfærd, hvilken de da fremstillede som staaende i Forbindelse med og tildeels som en Følge af de samme Breve ²⁾).

Imidlertid synes det, efter Jens Dalsøns Komme til Oslo, for en længere Tid at have været stille her i Kongevalgsagen, enten fordi Hr. Vincentius og de søndensjældste Herrer have virkelig villet holde sig strengt til sit Løfte og ikke gjøre noget videre Skridt i Sagen, for den Erkebiskoppen satte Frist med Hensyn til Hyldingsbrevets Udfærdelse var forbi, altsaa før Jul, — eller fordi Pfalzgreve Fredriks Optræden har indgivet dem selv lidt Betænelighed ved at fremskynde for Diebliffet Kristian III's Valg og Hylding meer end høist nødvendigt, — eller endelig fordi Jens Dalsøn maastee ikke har fundet det tjenligt at gjøre dem strax bekendte med den hele Udstrækning af den ham medgivne Fuldmagt, især med Hensyn til Anvendelsen af Erkebiskoppens Segl. Bist er det, at intet Spor findes til, at man i Tiden fra Jens Dalsøns Komme til Oslo, hvilken, som før sagt, sandsynligvis maa sættes i Slutningen af September, og ligetil langt ud i November Maaned, har gjort noget alvorligt ved Sagen, eller forlangt af Erkebiskoppens fuldmægtige Sendebud, at han skulde benytte sin Fuldmagt og Erkebiskoppens Segl. Et nyt Stød fra

¹⁾ Hvitf. Krist. III, u. 1536. ²⁾ Erkebiskoppens udaterede Brev til Johannes Olavi, Canonicus Nidrosiensis, i det norske Rigsarchivs mænchenke Sml.; det thronh. Kapitels Brev til Krist. III af 13de Jan. 1538 i Dan. Mag. VI. 290—292. Jfr. Pal.-Müller, Gr. S. II. 83 Not.

Danmark udfordredes for atter at sætte de søndensjælbste Herrer i Rørelse for Kristian III's Sag.

110.

Kristian III begynder med større Kraft at drive paa sit Valg i Norge. Gønder Klaus Bilde derhen som sin Underhandler. Vincentius Lunge vil have Kongens Erinde afgjort i Oslo; men Klaus Bilde vil have en Sammenkomst i Thronhjem med Erkebiskop Olaf. Flere af de søndensjælbste Raadsmedlemmer følge ham hid.

Kristian III havde hidtil kun meget lidet indblandet sig umiddelbart i det norske Kongevalg. Han havde, som ovenfor sagt ¹⁾, i Februar 1535 tilstrevet begge Norges Raadsafdelinger og i disse Breve paa en Maade erklæret sig for Norges rette Herre, det vil da sige: ifølge Arveret, — og i Kraft heraf bedet Nordmændene om Antagelse og Hjælp. Men da herpaa intet fyldestgørende Svar og ingen Hylдинг var fulgt, derimod blot meer eller mindre lovende Tilfagn om, at han skulde blive tagen i Betragtning ved et kommende Kongevalg, vare ham givne, saa synes han at have bestemt sig til at lade Nordmændene for det første handle paa egen Haand, ikke indgaa paa nogen Forpligtelse til dem, men naar han var kommen i tryk Besiddelse af Danmark, tiltrøinge sig Erkendelsen af sin formeente Arveret til Norges Krone. Var dette, som ganske rimeligt er, hans Hensigt, da kom Erkebiskop Olaf Modstræben ham ret beleffig, og hans egen heldige Fremgang i Danmark under den paafølgende Sommers tidligere Deel maatte styrke ham i Afgt Forsæt. Men mod Sommerens Slutning begyndte Udfigterne for ham atter at blive noget mørkere. Vel var han fremdeles heldig i den nærmeste Kred. Men i det Fjærne truede Pfalzgreve Fredriks Fordringer, som den mægtige Keiser Karl syntes meer og meer bestemt paa kraftigen at understøtte; og til samme Tid maatte han mærke, at hans Venstabsforhold til den svenske Konge Gustav, ikke uden hans egen Skyld, i følelig Grad kjoledes. For at virke paa den sidstnævnte gforde han i September 1535 sin bekjendte hastige Reise til Stokholm, hvor han uden tvivl har haabet at overraske Gustav ved sin Nærværelse, og ved sin for Dagen lagte Tillidsfuldhed afvinde ham en endmere opoffrende Hjælp, end den han allerede havde modtaget baade ved Hjælpetropper og Pengelaan. Men den kloge Gustav lod sig hverken overraske eller blende. Han visste Kristian al ydre Høflighed, men indlod sig ikke paa noget fornyet Forbund, ikke engang paa Tilfagn om noget gjentaget Pengelaan, før Kristian den 15de September havde, som Underpant for det tidligere modtagne og det nu attraaede nye Laan, givet ham Forfkrivning paa Baahus Slot og Len

¹⁾ S. o. f. II. 753.

samt Bifen og paa Akerhus Slot og Len, altsaa paa en meget betydelig Deel af Norge, hvor Kristian endnu ikke formeligen var valgt, men hvis Raads Samtykke han dog nødvendigen tiltrængte for at skaffe Pantstøttelsen Sikkerhed. Han kom misfornøiet tilbage til sin Leir for Kjøbenhavn og fandt sig nu i den Nødvendighed at maatte drive paa Afgjørelsen af sit Valg i Norge for at kunne stille Kong Gustav den lovede Sikkerhed for en Pengehjælp, som han ikke godt kunde undvære.

Hovedsagen for Kristian blev nu at finde en paalidelig Mellemmand mellem sig og det norske Raad. Man skulde, efter alle Vincentius Lunges forudgaaende Anstrengelser for at vinde Kristians Indseende, vente sig, at denne havde valgt ham til sin fuldmægtige Underhandler i Norge; men dette blev dog ikke Tilfældet. Kristian synes, ligesaa lidt som i sin Tid Kong Fredrik, at have næret fuldkommen Tillid til hin ærgjerrige Stormand, ihvor skønne Løfter han end gjorde. Kristian vidste fra ældre Tid af, at Hr. Vincentius egentlig arbejdede for et lidet, i Norge indsmuglet, dansk Partis Overmagt, hvis Hoved han selv vilde være, langt meer end for den danske Konges og det samtlige danske Rigsraads Herredømme der i Landet; — men hint var ingenlunde stemmende med Kristians allerede tidligere fremstjæntende Ønske at vinde Norges Krone som sin Væts Arvelod. Han har derfor ikke villet, med mindre han blev tvungen af den yderste Nød, kaste sig Hr. Vincentius og hans Parti i Armene. Derimod foretrak han at henvende sig til Hovedsmanden paa Baahus, Klaus Bilde, der for Tiden havde Bifen i Pant, og som i 1532 havde været med at drive Underhandlingerne i Norge paa Kong Fredriks Vegne. Ham vandt Kongen først fuldkommen for sin Sag ved den 18de October at tilfikkre ham og hans Efterkommere Bifen, indtil det udløstes for den fulde Pengesum, hvorfor det sked i Pant; og nu overdrog Kongen ham at fare til Norge snarest muligt som Kongens fuldmægtige Underhandler og forsynet med hans Instruktion ¹⁾).

Senere hen besluttede Kristian sig til at medgive Hr. Klaus som Ledfager paa hans Sendefærd til Norge en anden Mand, af hvis Indflydelse i Norge han kunde vente sig megen Hjælp i sit Forehavende, dersom det lykkedes at vinde ham for sig. Denne Mand var Hr. Esge Bilde, Hr. Klaus's Farbroders Søn. Vi have seet, at

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. 8. II. 182—183. Kristian tilfikkrede Hr. Klaus Bilde Bifen, uagtet han paa samme Tid underhandlede med Kong Gustavs Gesant, Erik Flemming, om at overlade Bifen som Pant til den svenske Konge. En Forsikring blev ogsaa udskæbt den 23de October af Kristian og tolv Tilstedeværende af det danske Rigsraad, hvori Kristian lovede inden forstkommende Paaaste at overbringe Gustav og Sveriges Rige Akerhus, Baahus og Bifen som Pant ff. 180—181.

Hr. Esge i Sommeren 1534 var falden i Lybekernes Hænder ¹⁾, og han havde været deres Gænge først i Danmark og siden i Lybek ligetil November 1535. Men den 5te November fik han, ifølge en Forandring i det styrende Raad i Lybek, igjen sin Frihed og ilede nu tilbage til Danmark. Paa Tilbageveien havde han en Sammenkomst med Kristian paa Tørring Slot ved Haderslev i Sønder-Jylland. Han maa her have givet Kongen fyldestgjørende Tilfagn om sin Hengivenhed og om at virke for hans Sag i Norge. Alligevel aflagde han hverken nogen Ed til ham som Norges Konge eller modtog Bergenhus Slot af hans Haand, — noget som den ærlige Hr. Esge ganske vist har fundet stridende mod sin tidligere Forpligtelse til Norges Raad. Han indgif aabenbare heller ikke paa nogen Forpligtelse mod Erkebiskop Olaf, hvis Sag man tværtimod seer, at han under sit Ophold i Danmark gjerne ønskede at forsvare og stille i det gunstigste Lys for Kongen. Men han indgif ubetvivel paa Kristians Ønske, fordi han tænkte sig, ved sin mæglende Optræden mellem Erkebiskoppen og Vincentius Lunge, paa een Gang at kunne gavne baade Norge, for hvilket Land han virkelig synes at have vundet Godhed, og Kristian. Kongen maatte ogsaa kunne love sig meget af Hr. Esges Virken i Norge, naar han først havde sikret sig hans Hengivenhed. Alligevel synes Kongen ikke at have meddelt Esge nogenformhelt Fuldmagt til at handle som Hr. Klaus fideordnet; denne sidste skulde fremdeles være Kristians egentlige Sendebud, hvem Esge kun skulde understøtte med sin Indflydelse. Hr. Esge fik blot Tid til i største Hast at besøge sin Gaard Balden i Halland og derfra medtage sin Hustru, før han med Klaus Bilde drog til Oslo ²⁾.

Hr. Klaus's forestaaende Komme didhen var allerede de derværende norske Raadsmedlemmer forkyndt ved Breve fra Kong Kristian til Hr. Vincentius og til Biskop Hans, udstedte i Feltleiren for Kjøbenhavn den 18de October, altsaa samme Dag som Kongens Forhold til Klaus Bilde var ordnet. Til Norge synes disse Breve at være bragte af den samme Svend, som Hr. Vincentius i September havde sendt til Danmark, og de vare komne til sin Bestemmelse før den 13de November. De vare for begge de Tilfrevnes Vedkommende i Hovedsagen ligelydende. Kongen, heder det, har udferdiget Hr. Klaus Bilde med sine mærkelige Hverv angaaende sin Udvælgelse, for at han strax skal drage nordensfjælds at handle herom i Overensstemmelse med den ham givne Instrux; og Kongen beder nu begge de tilfrevne Herrer, at de ville følge Hr. Klaus, „paa det at,

¹⁾ S. o. f. II. 746.

²⁾ Pallud.-Müller, Gr. F. II. 256—257; *Annal. f. nord. Oldf.* 1853, 49—54.

naar han kommer did at handle vort Erinde, og han bliver vist for Døren, at vi da maa have der nogen igjen indenfor Døren, som vil vide vort Bedste." Kristian har sølgellig været forud indtagen — rimeligvis netop især gennem Hr. Vincentius's omtalte hemmelige Forestillinger — imod Erkebiskoppen, har ventet sig Indsigelser fra hans Side og har villet, at Hr. Vincentius og Biskop Hans skulde hjælpe Klaus Bilde at overvinde disse. Forresten undskylder Kristian i Brevet til Hr. Vincentius, at han ikke kan overdrage ham Bergenhus, da Esge Bilde er i Fangenskab ¹⁾, og Kongen ikke tvivler om, at de, der af ham ere efterladte i Befalingen, have den Forstrift af Esge, at de skulle holde ham Slotsloven „til tro Haand;" indtil han kommer fri til dem igjen. Kongen kan altsaa ikke give Vincentius, hvad der endnu ikke er kommet i hans Magt, om end Esge Bilde tidt og ofte har tilbudt ham, at samme Slotslov skal holdes Kongen til Hænde. Kristian har altsaa ikke fundet det klogt at stole altsomget paa Hr. Vincentius og give ham altsor stort Raaderum i Norge. Derimod indbyder han ham i sit Brev til at følge Hr. Klaus tilbage til Danmark for der at komme sig til Orde. — I Brevet til Biskop Hans omtaler Kristian en Solvstat af Norge, som Biskoppen skal hjælpe ham til, da han høieligen behøver den „for at mynte Penge af til at lønne sit Krigsfolk." Biskoppen indbydes derimod ikke til Danmark ²⁾.

Disse Breve satte naturligvis strax de i Oslo nærværende Raadsmedlemmer i Rørelse. Den 13de November vare Biskop Hans, Morten Krabbe og Hr. Vincentius alle samlede i Biskoppens Bærelse, og blev Jens Olsson, Erkebiskoppens fuldmægtige Sendebud, der endnu var tilstede i Oslo, kaldt for dem. Biskoppen underrettede ham om Klaus Bildes forestaaende Komme og om hans Agt at drage til Thronhjem. Herrerne spurgte Jens ad, om han havde Erkebiskoppens Secret eller Segl, saaledes at det, som i Oslo blev forhandlet og afluttet, kunde blive dermed forseglet, da Erkebiskoppen havde sat sit fulde Fortroende til dem. Jens erklærede, at han havde Erkebiskoppens Segl. De lode sig nu forlyde med, at det syntes dem raadeligt at spare Erkebiskoppen og Almuen for Beføstningen med Hr. Klaus's og de sendesskædsle Raadsmedlemmers Rejse til Thronhjem. De have sølgellig strax bestemt sig til, saafremt det var muligt, at faa Hr. Klaus holdt tilbage i Oslo, og der faa Sagen med ham afgjort ved Hjælp af Jens Olssøns Fuldmagt og Erkebiskoppens Segl.

Det var aabenbare Vincentius Lunge, der havde mest imod, at

¹⁾ Brevet var nemlig skrevet før Hr. Esges Løsgivelse og Tilbagekomst fra Lybek. ²⁾ Kristians Breve til Hans Reff og B. Lunge af 18de Octbr. 1535 i det Norske Rigssarch. Munchenske Sml.

Klaus Bilde's Erinde skulde afgjøres i Thronhjem under Erkebiskoppens egne Dine. Faldt nemlig Erkebiskoppen da til Føje og gik villig ind paa Kong Kristians Valg og paa hans øvrige Fordringers Opfyldelse, saa var Hr. Vincentius ikke længer den første Mand i Forhandlingerne og ikke den, hvem Kongen fortrinsviis blev Tak skyldig for disses heldige Udfald, — noget som Kristian tydeligen kun meget nødig vilde være. Erkebiskoppen og Klaus Bilde bleve da Hovedpersonerne, medens Hr. Vincentius rimeligen vilde komme til at staa i Skyggen. Han maatte her spille sit Spil fint, og om muligt faa Thronhjemreisen afventt, uden at dette alligevel kastede nogen Mistanke paa ham som den, der heri handlede af personligt Nag mod Erkebiskoppen. Udentviis var det herfor han den følgende Dag fik et Optrin i Stand i Raadet, hvortil Jens Dilsøn skulde være Vidne. Den 14de November blev denne nemlig atter indkaldt for Raadet. Der stod Hr. Vincentius op og klagede over, „at Ord, Brev og Segl ikke holdtes,“ i det nemlig Erkebiskoppen ikke ordentlig udrede Vincentius en Deel Gist, han var denne skyldig ifra Overenskomsten i 1532¹⁾. Da imidlertid Biskop Hans og Provsten strax lagde sig mæglende imellem, standsede han sin Klage og gav dem Haanden paa, at han vilde være Erkebiskoppens Ven af Hjertet, og at han vilde fremme dennes Sag for Kongen og Danmarks Raad. Derpaa oplæste han en Tale, som han agtede at holde „paa Dansk“ for Kongen, og i hvilket han „ærligen og mærkeligen“ undskyldte Erkebiskoppen og Biskoppen af Hamar. Han vilde ogsaa, erklærede han, tale i samme Tone for Danmarks Raad, og han skulde bringe det til et endeligt Forlig mellem Kongen samt det danske Raad paa den ene Side og Erkebiskoppen paa den anden, før det kom til nogen Underhandling om Norges Riges Erinder. Jens Dilsøn lovede nu paa Erkebiskoppens Begne, at dennes Bud skulde være tilstede i Oslo inden 13de December med Hyldingsbrevet, Fuldmagten og de øvrige Erkebiskoppen under 1ste September tilfillede Breve²⁾. Herrerne lode fra sin Side Jens Dilsøn forstaa, at det var deres Ønske, at han skulde drage med Hr. Vincentius til Danmark.

Alt giver tydelig nok tilfælde, at Hr. Vincentius nærrede det bedste Haab om at holde Erkebiskoppen personligen udenfor Underhandlingerne med Klaus Bilde derved, at disse bleve drevne og afgjorte i Oslo med Benyttelse af Erkebiskoppens Fuldmagt og Segl, og at Vincentius, efter heldig at have fuldbragt dette, vilde som det hele norske Raads Fuldmægtige drage til Danmark til Kong Kristian og her endelig med ham umiddelbart bringe den hele norske Sag til Ende. Herved vilde Hr. Vincentius staa ene, uomstyget, som den glimrende Gjennem-

¹⁾ S. o. f. II. 734.

²⁾ S. o. f. II. 786.

fører af dette vanskelige Hverv, hvem altsaa baade Kongen og Norges Rige skyldte den største Taknemmelighed.

Saa snart nu det foromtalte var foreløbigen afgjort efter Hr. Vincentius's Ønske, tilskreve de nævnte tre Raadsmedlemmer, han, Biskoppen og Provsten, under 15de November Erkebiskop Olaf. De underrettede ham om Kong Kristians Skrivelser og Klaus Bilde's foreslaaende Komme til Throndhjem med Kongens magtpaaliggende Erindrer. Disse angaa nærmest Kongens Udvælgelse der nord, samt en Sølvskat; og Kongen har bedet Biskop Hans og Hr. Vincentius at følge med Hr. Klaus. Erkebiskoppen, siger de, har forlangt sendt sit fuldmægtige Bud, Jens Olsson, til Oslo med sit Segl og givet dem samtlige Fuldmagt til at raade i Rigets Erinder efter Leiligheden med Tilfagn om at ville fuldkommen holde hvad de endrægtigen maatte beslutte. Det synes dem derfor ikke nødvendigt at foretage den lange, besværlige Reise til Throndhjem. De have tilskrevet Hr. Klaus Bilde at være tilstede i Oslo den 13de December, til hvilken Tid de ogsaa have kaldet dithen Biskop Magnus af Hamar og Ridder Gaute Galle. Kunne de da nogenlunde komme overeens med Hr. Klaus om, at denne vil lade sig nøie med Beslutning og Svar i Oslo, skulde de gjøre sit Bedste hertil. Men vil Hr. Klaus endelig til Throndhjem, maa Kongens Skrivelse adlydes. Hr. Klaus har bedet dem opfordre Erkebiskoppen til imidlertid at „forstyre Rigets Raad der Nordenfjælds med alle ypperste, gjæveste Mænd skyndsomt at komme til Throndhjem.“ Dette synes dem imidlertid vanskeligen at kunne skee saa hastigen paa denne Aarstid i den haarde Vinter. De forlange derfor med det første Erkebiskoppens aabne, forseglede Fuldmagt i alle de Rigets Erinder, som Hr. Klaus efter sin Instrux maatte have at foredrage dem, paa det at de heri maa handle med fuld Myndighed paa Erkebiskoppens Begne. Thi Erkebiskoppen kan let forstaa, at dersom deres Herres og Konges Erinde og Begjæringer ikke alvorligen og uforsømmeligen freimmes, da vil det optages dem Alle unaadigt.

Denne embedsmæssige Raadskrivelse til Erkebiskoppen blev imidlertid ledtaget af tvende andre mere fortrolige Skrivelser af samme Dag: den ene fra Biskop Hans og Morten Krabbe i Forening, den anden fra Biskoppen alene.

I den første underrettes Erkebiskoppen om hvad Raadets Medlemmer, og navnlig Hr. Vincentius, før Jens Olssons Ankomst til Oslo, havde søgt at udrette for Erkebiskoppen ved Skrivelser til deres Venner i Danmark, idet disse vare opfordrede til at lade Kongen vide, at Erkebiskoppen havde tiltraadt hans Valg og vilde bringe sit Biskopsdomme til at antage ham. De havde beholdt Jens Olsson hos sig indtil Bud og Svar kom tilbage fra Danmark. Dette var nu indtruffet,

og de havde dermed faaet vide, at Klaus Bilde er paa Veien til Dølo og vil komme did til 13de December. Kongen forlanger, at Hr. Vincentius skal følge med Hr. Klaus tilbage til Danmark. Da de nu have i Sinde at afgjøre Hr. Klaus's Erinde i Dølo, og sende med Hr. Vincentius det Huldskabs- og Mandskabsbrev, af hvilket de tidligere have meddeelt Erkebiskoppen en Kopi, bede de denne sende dem samme Brev tilligemed Instruxen og Fuldmagten tilbage, enten fuldt udfærdigede under sit Segl, eller saaledes at han overlader de søndenfjællske Herrer Udfærdigelsen, samt Befeglingen med Erkebiskoppens Segl, som Jens Dalsen har. I sidste Fald skal der blive taget tilbørligt Hensyn til Stillingen ved Klaus Bildes Komme. Hr. Vincentius, fortælle de, havde ikke vist synderlig Eyst til at paatage sig Sendefærden til Danmark for at udrette det mundtligt, som ikke kunde udrettes ved Breve. Han lod dem vide, at han før havde gjort slige Reiser og ikke faaet sine Omkostninger godtgjorte af Norges Raad. Han trøstede sig ei til at gøre denne, medmindre han fik en Hjælp af 300 rinde Gylden; fik han ikke den, saa han helst, at en anden gjorde Udlægget og Reisen samt derfor fik Taffen. De vide imidlertid ingen anden, som kan paatage sig denne Færd, og søndenfjælls er der et nogen Kronens Len at tage Pengene af; de bede derfor Erkebiskoppen at udlægge de 300 Gl. og sende dem til Dølo til 13de December.

I den anden Skrivelse, som er fra Biskop Hans alene, synes denne tale endnu aabnere. Erkebiskoppen — siger han — forlanger i alle sine Breve, at de skulle handle „efter Keiligheden“; men Keiligheden har været saa usikker paa alle Sider, at Biskoppen ikke har torvet med fuld Tryghed tage fat paa Erkebiskoppens Erinde. Tidenderne have været ganske mislige om Kongens Beleiring for Kjøbenhavn, om Pfalzgreven og om de Lybekke, indtil nu Hr. Vincentius's Svend var kommen op fra Kongen fra Leiren. Hvad de, og navnlig Hr. Vincentius, have skrevet i Erkebiskoppens Sag til sine Venner i Danmarks Raad, er neppe blevet Kongen alvorligen forebragt, især at Erkebiskoppen har tiltraadt hans Valg, — siden Hr. Klaus Bilde er bleven affærdiget til Norges Raad nordenfjælls. En Kopi medsendes af Kongens Brev. Hr. Klaus skriver selv, at der ligger stor Magt paa den Reise; Aarsagen kan han ikke skrive Biskoppen til, men vil sige ham den ved deres Sammenkomst. Deraf maa man slutte, at han har andre Erinder at fare med, end netop de, Kongens Breve omtaler, og hans Reise til Thronhjem vil vist komme til at gaa for sig. Sfeer det, da var det godt, om Erkebiskoppen viide kalde Raadet og de bedste Mænd nordenfjælls til Thronhjem til samme Tid. Med Hr. Vincentius havde det ingenlunde været fuldbtrygt, og han „havde

ikke Hjerte til" Erkebiskoppen. Denne maa dog ikke lade sig mærke dermed, og heller ikke agte paa falske Benneres Skrivelser. Hr. Vincentius var fortrydelig, fordi han ikke fik Fisken i den fastsatte Termin; han troede nemlig heri at see „gammel Avind“ fra Erkebiskoppens Side. Han stødte sig ogsaa over, at dennes Tjenere „stundom havde havt unyttige Ord om ham“. Men nu har Biskoppen og Provsten drevet det dertil, at Erkebiskoppen maa fast forlade sig paa ham. „Han har holdt begges vore Hænder og tilsagt Eders Naade et grundigt og fast Venstabs aabenbare og hemmeligen“. Man maa nu — erklærer Biskoppen — holde sammen; derpaa beroer baade Rigets og Erkebiskoppens Belskæb for en stor Deel. Brister Samholdet fra nogen af Siderne, „da vil det virke til Rigets, Kirkes, Troens, Raadets og menige Indbyggerses grundelige evige Skade og Fordærv“. Han tænker Erkebiskoppen at lyse i sin Borgestue et fast Venstabs mellem ham selv og Hr. Vincentius, og forbyde at tale om denne andet end godt; — og han bør maae det saa, at det kan komme Hr. Vincentius for Dre. Erkebiskoppen maa ogsaa staae Hr. Vincentius de 300 Gylden til Reiseomkostninger; thi Ingen i Riget er bedre skiftet til Reisen end han, og Rigets Bestaaen samt Erkebiskoppens og Biskop Magnus's Belskæb hænger deraf. Vincentius har paataget sig at staae dem begge Kongens Gunst, for han afleverer Huldskabsbrevet, og før han giver sig ind paa Rigets vigtige Grænder. Kong Kristian er nu hyldet i Jylland, Sjælland og Skåne, „og er ikke andet troende eller tænkende, end at hans Naade bliver ved Magt, uden Gud vil anderledes have det“.

Man seer tydelig, at det i Grunden, trods alt hvad han gjorde sig kostbar, har været Hr. Vincentius meget om gjøre at blive det norste Raads fuldmægtige Sendebud til Kong Kristian, dog saaledes at han fik sine Reiseomkostninger godtgjorte. Han har derfor ikke sparet paa gode Bøster til Erkebiskoppen, Bøster, hvilke dog hans tidligere Fremfærd altid maae gjøre det saare uvist, om han virkelig var alvorlig til Sinds at holde. Forresten fremgaar af Hans Kæss's sidstomtalt Brev, at det ingenlunde var Erkebiskoppens Skyld alene, at Afgjørelsen af Kristians Valg og Hylding blev udsat saalænge af det sندنسجældste Raad. Ogsaa hos dettes Medlemmer har hersket Ubestemthed. De have gjerne villet afvente Tingenes Udfald i Danmark; og det var dem derfor i Grunden ikke saameget imod, som de lode sig forlyde med, at Erkebiskoppens Udfærd gav dem et Paaskud til Udsættelsen af deres endelige Erklæring.

Mest maa vel ellers Erkebiskoppen antages at have lyttet til hvad hans Fortrolige og fuldmægtige Sendebud, Kanniken Jens Nielsen, skrev ham til fra Oslo om Forhandlingerne der i Anledning af

Klaus Bilde's forestaaende Komme. To Breve fra ham til hans Herre fra denne Tid ere levuede. Det ene synes at have været bestemt til at læses for Afsendelsen af Biskop Hans. Deri gjøres Rede for de Forhandlinger i Raadet, som ovenfor ere omtalte, og ved hvilke Jens Olsson var tilkaldt; og Biskop Hans's samt Provstens Bestræbelser for at stille Hr. Vincentius tilfreds og gøre ham til Erkebiskoppens Ven ubhæves. Erkebiskoppen staar ilde hos Kongen og en Deel af Danmarks Raad; han maa nu vise sig gunstig mod Hr. Vincentius. Dennes Fordring paa de 300 Gylden maa Erkebiskoppen søge at opfylde; der er nu intet Middel at gribe til uden at nytte Hr. Vincentius. Erkebiskoppen bør tilskrive ham hjærligen og fortro sig til ham; dette er Biskop Hans's Raad. Han bør ogsaa skrive Klaus Bilde. Erkebiskoppen underrettes om hvad Jens Olsson har lovet paa hans Vegne med Hensyn til Hylingsbrevet og de andre Brevskaber. Han faar selv betænke, om han nu ogsaa vil skrive Kongen til, eller som før sætte Alt i Biskop Hans's Hænder, indtil Sagen er afgjort, og da rette sig efter Leiligheden. Herrerne have besluttet, at Brevskriveren skal fare med Hr. Vincentius til Danmark. Han vil gjerne dette, siger han, for Erkebiskoppens Bedste. Han kan ved den Leilighed erfare meget, som kan være Erkebiskoppen nyttigt at vide for derefter at rette sin Fremfærd. Erkebiskoppen maa strax sende Budet tilbage igjen med Brevene og lade det skynde sig, hvis man vil forekomme Herrernes Reise til Throndhjem; Pengene kan han sende senere. Han beder Erkebiskoppen endelig intet forglemme af hvad der angaar Hr. Vincentius. „Unge Kong Kristian faar visseelig Fremgang. Her er nu intet andet Middel til. Hvad som sagt var om Pfalzgreven var altsammen Løgn.“

Jens Olssøns andet Brev synes end mere fortroligt. Han ved, siger han, intet bedre Redningsmiddel for Erkebiskoppen, end det, han i sit første Brev har tilskrevet ham; og han kjender Ingen, som Erkebiskoppen nu bedre kan bruge end Hr. Vincentius. Han maa nytte alle de Venner, han har, mellem Kongen og sig, og opfylde Hr. Vincentius's Fordring med Hensyn til Reispengene, „om han vil blive ved Magt“. Hr. Vincentius har betinget sig, at Norges Raad skal staa fast ved ham, og ikke falde fra, som de før have gjort. Der er maaffæe i Danmark mange Holsteinere og Andre, som ville have Forleninger i Norge; men dem ved Brevskriveren, at Hr. Vincentius vil staa imod. Han raader Erkebiskoppen at tilskrive denne estergivende og venfabeligen, anbefale ham alle Rigets Erinder og tilsige ham sin faste Vistand i alt hvad han handler for Rigets Bedste. Erkebiskoppen maa forresten være belavet paa Klaus Bilde's Komme til Throndhjem; det kan mærkes paa hans Brev til Biskop Hans, at han selv

vil did. Erkebiskoppen maa snarest muligt meddele Jens Olsson Forskrifter for, hvorledes han skal bære sig ad med de Breve, Erkebiskoppen sender til Oslo, om Herrerne drage Nord ¹⁾

Jens Olssons Breve, som alle de øvrige nærmest omtalte, ere udfærdigede den 15de November og rimeligvis strax affendte. Men Brevdrageren naaede, efter Erkebiskoppens Udsagn, paa Grund af Rejsens Besværlighed, ikke til Thronhjem før den 5te December. Erkebiskoppen havde altsaa, før han modtog dem, faaet over Nederlandene Keiser Karls og Pfalzgreve Frederiks Breve, hvilke vi tidligere have omtalt. Disse vare nemlig, som før sagt, komne ham til Hænde den 23de November. Vare de stilledes til at vække hos ham nye Forhaabninger, saa maatte de senere modtagne fra Oslo tjene til igjen at dæmpe disse. Vi have seet, at Erkebiskoppen i Hemmelighed og med en vis Glæde meddelte Jens Olsson de over Nederlandene modtagne Nyheder ²⁾; men man sporer ikke, idetmindste ikke af hvad han samtiden svarede tilbage til Raadsmedlemmerne i Oslo, at de samme Tidender have bestemt ham til noget aabent Skridt mod Kristians Balg.

Erkebiskop Olaf skyndede med at udfærdige de nødvendige Breve i Anledning af Efterretningerne søndenfra. De ere alle givne i Thronhjem dels den 7de og dels den 8de December, altsaa kun to til tre Dage efter at han havde modtaget Brevene fra Oslo.

Erkebiskoppen takker Biskop Hans for den Umag, som han og Provsten havde gjort sig for at styrke Venstabet mellem ham selv og Hr. Vincentius. Han har — siger han — ikke ventet sig noget Ondt af denne, og han vil med Guds Hjælp stikke sig saa, at der fra hans Side ikke skal findes nogen Brøst, ligesom han og venter, at Hr. Vincentius vil vise sig ligedan mod ham baade lønligen og aabenbare. Erkebiskoppen vil med det Første sende de 300 Gylden, og han har intet imod at Jens Olsson følger Hr. Vincentius til Danmark. Drager Klaus Vilde ikke til Thronhjem, forlader Erkebiskoppen sig nu som før paa Biskop Hans, at alt bliver indrettet i bedste Form og Mening paa Alles Vegne. Kopien af Hylvingen, Fuldmagten og Instruxen sender han ubeseglet tilbage, da han ingen har hos sig af Norges Raad; men han samtykker og indvilger i hvad det nu i Oslo samlede Raad beslutter. Han vil „med yderste Lempe og Flid“ tilskrive Hr. Vincentius. Komme Herrerne nord, skulle de være velkomne; dog vil han gjerne have nærmere Bud derom. Raadet der nord trøster han sig ikke til i Hast at faa samlet.

I et andet Brev til Biskop Hans og Kansleren, Provst Morten

¹⁾ Alle de ovenomtalte Breve til Erkebiskoppen findes i det Norske Rigsdokumentmånghenfte Samling, under 1535. ²⁾ S. o. f. II. 772.

Krabbe under Et taffer Erkebiskoppen dem for hvad Godt de have frevet for ham til deres Venner i Danmark. Han er tilfreds med, at man afgjør Klaus Bildes Erinde i Oslo, og han gjentager den Fuldmagt, han før har meddeelt dem med Jens Olsson.

Til Biskop Magnus af Hamar skriver han, at Klaus Bilde er ventende til Oslo ved St. Lucie Tid (13de December) med Kongens Erinde til Rigets Raad om Hylbing og en stor Landshjælp eller Sølvsfat. Raadet har kaldet Biskop Magnus og Gaute Galle til Oslo i den Mening der at underhandle med Hr. Klaus. Kommer denne Underhandling til at gaa for sig, beder han Biskoppen sørge for Norges Riges Bedste, „saa at intet bliver beseglet, som skadeligt eller ulibeligt kan være.“ Til Klaus Bilde til Throndhjem, har Jens Olsson Befaling at give Biskop Magnus Underretning derom.

Erkebiskoppen lader Klaus Bilde vide, at hans Komme til Norge og Erinde til Raadet, er ham af dette forkyndt. Da Raadet har Erkebiskoppens Fuldmagt til at handle baade om Hylbingen og om andet, som Riget angaar, er der fra den Side intet i Veien for, at Sagen kan forhandles i Oslo. Hvis Hr. Klaus reiser strax derfra tilbage til Kongen, beder Erkebiskoppen ham at ville tale til hans Bedste baade hos Kongen og Danmarks Raad, „hvorsomhelst det kan behøves“. Drager han derimod til Throndhjem, skal han der være velkommen; — men nogen af Rigets Raad eller mange andre de ypperste og bedste af Landets Indbyggere nordensjælds trøster han sig ikke til at kunne forsamle paa denne Aarets Tid.

Til Norges Raad søndensjælds skriver endelig Erkebiskoppen under 8de December, at han har modtaget deres Brev om Klaus Bildes Komme til Norge. De have tænkt at kunne besvare hans Erinde i Oslo og have i den Anledning forlangt Erkebiskoppens Fuldmagtsbrev. Erkebiskoppen samtykker i hvad Klaus Bildes Instrux efter, og gjentager sin Fuldmagt, som han før har sendt dem med Jens Olsson, „givende Eder Fuldmagt (efter den Veilighed, som sig nu i Rigets Erinde og Anliggende begiver, med samt i disse nu tilkommende kongelige Majestæts Hverv og Erinde, som Hr. Klaus Bildes oftmeldte Instrux indeholder og formelber) paa Borens Vegne Rigets og alles Borens Bedste at gjøre, lade, forhandle, bebreve, besegle og beslutte ligevolds som vi personligen der hos Eder tilstede vare“. Dog dersom Klaus Bilde endelig strax vil drage den svære Reise til Throndhjem, da skal han og Raadet være Erkebiskoppen i alle Maader velkomne.

Om denne Fuldmagt har været ganske efter de søndensjældske Raadsmedlemmers Ønske, lader sig ikke afgjøre; men at der laa nogen bevidst, vel overveiet Falskhed eller Tvetydighed i den fra Erke-

bispeppens Side, tør man ikke heller paasta. At Erkebiskoppen forresten har været fuldkommen forberedt paa begge Dele: et Raadsmøde i Throndhjem i Anledning af Klaus Bilde's Sendelse, eller den nes Erindes Afgjørelse i Oslo, — det viser klartigen Indholdet af alle de ovenomhandlede Breve fra ham.

Det var imidlertid ikke alene Kongevalget og Skatten, som tænkes ved denne Leilighed at skulle enten i Throndhjem eller i Oslo afgøres, men ogsaa Besættelsen af Bergens ledige Bispepsstol. Vi have før omtalt, at der til denne var flere Søgere, men at de tvende, det bergenske Kapitels Archidiaconus, Helgelændingen Mgr. Geble Pedersøn, og Kansleren, den danske Morten Krabbe, havde mest Udfigt til at faa den. Vi have seet, at den sidstnævnte havde formaaende Talsmænd i det søndenfjællske Raad ¹⁾, og han havde ladet Erkebiskoppen vide, at han ventede ved sine danske Frænders og Venners Hjælp at faa Kong Kristians Samtykke og Brev paa Bispepsstolen med Klaus Bilde. Erkebiskoppen tilskriver ham under 7de December en høflig Lykønskning og beder ham søge Norges Raad i Oslo om dets yderligere Understøttelse i sin Sag. Erkebiskoppen har skrevet til Bergens Kapitel om Bispepsvalget strax efter Jens Dalsøns Afreise, men endnu ikke faaet noget Svar. Han vil gjerne i denne Sag rette sig efter Raadet. — Morten Krabbe har, saavidt skønnes, ikke havt Bergens Kapitel paa sin Side, og Geble Pedersøn synes fremdeles, og det vistnok med Grund, at have næret det Raad, at Erkebiskoppen dog havde ham nærmest for Die. Derfor skrev Geble under 13de December 1535 til Erkebiskoppen, at denne burde lade Bergens Bispepsstol staa ubesat, indtil en Sammentkomst mellem ham og Rigets Raad havde fundet Sted. Morten Krabbe fik heller ikke med Klaus Bilde det ventede og paaberaabte Samtykke af Kong Kristian; derfor skrev han den 29de December fra Oslo efter Bispe Hans og Hr. Vincentius til Throndhjem og bad dem tage sig af hans Sag paa Herredagen der, — en Bøn, som dog, ifølge Begivenhedernes Gang, blev ham til ingen Nytte ²⁾.

Vincentius Luges og de søndenfjællske Raadsmedlemmers Haab om, at Klaus Bilde's Erinder kunde lade sig afgjøre i Oslo, og Erkebiskoppen saaledes ikke personligen skulle komme til at indblande sig heri, blev imidlertid fluffet. Hr. Klaus kom i Følge med Hr. Esge til

¹⁾ S. o. f. II. 761. ²⁾ Erkebiskop Dalsø's ovenomtalte Skrivelser af 7de og 8de December findes i det norske Rigsarchivs münchenske Samling under Aaret 1535, ligesaa Geble Pedersøns Skrivelse til Erkebiskoppen af 13de December og Morten Krabbes to Skrivelser af 29de December, den ene til Hans Keff, den anden til Vincentius Lunge. Jfr. i det Hele Palud.-Müller, Gr. S. II. 255, 256.

Dslo, før man havde ventet ham, og vilde ikke afstaa fra Throndhjemskreisen. Tvertimod han synes at have paastyndet denne med al Kraft. Allerede den 10de December ¹⁾ gave begge Bilerne, Vincentius Lunge og Biskop Hans Reff sig paa Weien, hvor siden ogsaa Biskop Magnus af Hamar slog sig i Følge med dem. Erkebiskop Olafs ovennævnte Breve af 7de og 8de December kunne altsaa ikke have naaet dem før deres Afgang fra Dslo, men kunne vel have kommet dem til Hænde paa Reisen, muligens allerede i Hamar, hvor det er tænkeligt, at de have bvoælet lidt for at faa Biskop Magnus med sig. I Juledagene 1535 ankom de til Throndhjem ²⁾.

117.

Herrermøde i Throndhjem. Nils Lyffes og Vincentius Lunges Drab, og de kongelige Sendemanns Fængsling. Erkebiskoppens Krigsforetagender mod Akershus og Bergen mislykket. Han løslader sine Fanger og søger Udsoning med Kristian III.

De kongelige Sendebuds og de norske Raadsmedlemmers Komme til Throndhjem var ledsaget af sørgelige Hændelser, der i Historien have kastet den mørkeste Skygge paa Erkebiskop Olafs Minde, skjønt det af hidtil kjendte Kilder er umuligt at afgjøre, ikke blot hvor stor hans Skyld heri har været, men meget mere om nogen strengt tilregnelig Skyld virkelig hviler paa ham. Det var Hr. Vincentius Lunges og Hr. Nils Lyffes voldsomme Død.

Da Herrerne fra Dslo kom til Throndhjem, bleve de vel modtagne. Der vare saa mange Medlemmer af Rigets Raad samlede, at man vel kunde regne Sammenkomsten for et Raadsmøde efter Norges Leilighed; tre Biskopper og tre Riddere vare nemlig tilstede. Man begyndte strax at handle om Kristians Valg og om den forlangte almindelige Skat. Hver Mand (Husbonde) skulde give to Lod Sølv; for hver Dreng med fuld Løn skulde gives 1 Lod, for hver med halv Løn, $\frac{1}{2}$ Lod; af hver Løbs Leie 1 Lod; af Kirker og Prester skulde gives efter yderste Formue; hver By skulde betale en vis Sum, saaledes Bergen 1000 Lod Sølv. Ingen Indvendinger hverken mod Valget eller Skatten omtales at være gjorte fra Erkebiskoppens Side, skjønt denne var „personligen tilstede og meddraadende i al Handelen“. Det blev med Hensyn til Skatten indført i de Breve fra Kongen, hvilke Hr. Klaus havde ført med sig til Venene i Norge, hvad hver Mand

¹⁾ Hans Reffs Brev af 25de April 1536, Palud.-Müller, Aktst. II. 264.

²⁾ Pal.-Müller, Gr. F. II. 257. At de kom til Throndhjem i „Jule hellige Dage“ siges udtrykkelig i Thronbernes Brev af 7de Januar 1536, Pal.-Müllers Aktst. II. 206. Gviltfeld siger, at det var „før Juleaften.“ Krist. III's Skif. n. 1536.

skulde udrede, og Raadets Breve til Almuen om denne Sag bleve udkastede og leverede til Erkebiskoppens egen Kansler for af denne at udfærdiges overensstemmende med Erkebiskoppens eget Samtykke og høieste Stemme deri. Det Hele synes saaledes at være gaaet fuldkommen lovformeligt til, og Forhandlingerne vare allerede frede saa vidt, at det var afgjort, at anden eller tredie Dag derefter skulde Thing, eller som det kaldes ved denne Leilighed: „Burspraaket,“ holdes med Almuen, som da var samlet i Byen. Dette maa have været en brugelig Form, et dunkelt Minde uidentivt fra det engang for Thronderne og for hele Norge saa betydningsfulde Dretting, nu nedsinket til et Møde af Almuen for at høre Styrelsens Beslutninger offentlig kundgjorte og for maaskee ved et Slags Samtykke at give dem en vis lovlig Stadfæstelse.

Thronbelagens Bønder maa imidlertid ved denne Leilighed se have indseet, eller ved formaaende Mænd være blevne gjort klog paa, at Forhandlingerne i Thronhjems By gjaldt Sager af høieste Vigtighed, — gjaldt saa at sige Norges Selvstændighed. Almuen hastede sig ved tvende Ting, som visseligen have været udpegede og forklarede for den af dens Ledere: — først det foretagne Kongevalgs Ulovlighed, efterdi det var steet kun ved en Deel af Raadet, rigtignok uden at denne dertil havde været tvungen, men ogsaa uden at Erkebiskoppen og Norges nordensjældske Raad, heller ikke Landets menige Indbyggere derved havde været adspurgte, noget som ganske stred mod Norges skrevne Lov og gode gamle Sedvane; — dernæst Ulovligheden af den forlangte Skat, efterdi Skat ikke kunde paalægges Norges Almue, endog af en lovlig kaaret Konge, førend denne havde udstedt sin Necess (Haandfæstning) og derved forpligtet sig til at overholde Rigets Ret og Friheder. At denne Fremstilling af Sagen — fra hvem den saa egentlig stred sig — var fuldkommen rigtig, tør man neppe negte. Thi at noget lovformeligt norst Kongevalg hidtil var gaaet for sig, vil vel Ingen kunne paastaa, end mindre at Kristian III havde modtaget noget saadant eller udstedt nogen norst Haandfæstning eller Necess; følgelig maatte hans Udskrivning af en Skat i Norge ligesom dømmes at være en lovløs Anmæstelse.

De i Thronhjem til det forestaaende Thing eller Burspraak sammentomne throndiske Bønder sendte da Nogle af sin Midte til Erkebiskop Olaf for at bede ham om hans Raad; og Erkebiskoppen sendte Bønderne til en Samtale med sig i sin Gaard, idet han forfikkrede dem, at han „altid vilde være den Herre, som vilde vide fattige Norges Riges Almues og Indbyggers Bedste“. Nu blev det foromtalte til sidstforgangne Trefoldigheds Søndag bestemte Herremøde i Thron-

em atter bragt i Erindring ligesom og de sندنسئالءة Raadsmed-
 mmers Indvendinger mod at indfinde sig ved samme paa Grund af
 føret. Almuen baade af Stavangers og Bergens Biskopsdømme, ja
 Landet lige nord til Bardøhus — yttredes der — havde dog ved
 re Fuldmægtige indfundet sig til bestemt Tid og Sted. Alligevel
 ev Herremødet, efter de sندنسئالءة Herreris Billie og Fordring,
 sat til St. Hans. Men islebet for at møde da, skrev Biskop Hans
 Oslo, Provsten sammesteds, Hr. Vincentius Lunge og Erik Ugerup,
 de havde kaaret og udvalgt Hertug Kristian til Norges Konge.
 kan paapege nu det Ulovlige i denne Fremgangsmaade, idet man
 d, at Erkebiskoppen ikke vilde „fuldbyrde den til Norges Konge at
 løve“, som ikke er „eenbrægtelig kaaret af Norges Riges Raad og
 mykt af menige Norges Indbyggere paa det Sted, som Loven ud-
 ser“, — og ei heller den, „som saa hasteligen vil tvinge Norges
 kmue med Skat og Lyngsel uden al Necess, Privilegier, Friheder og
 etteboder, som pleie og bør udgives af kaaret og keist Norges Konge,
 r man giver enten Skat eller Skuld“.

Efterat Sagen saaledes var fremstillet for Erkebiskoppen, synes
 an strax at være skedet til at sætte en Ket, som det næsten lader, i
 løve Erkebiskopsgaarden. Thi det heder, at Bonderne nu kom over-
 ns med Erkebiskoppen, i Lagmandens, Raadmændenes og Thron-
 ems menige Borgeres Dvervær, og med deres Samtykke og Fuld-
 rdelse, om: — at Biskopperne Magnus af Hamar og Hans af
 slo samt Hr. Klaus Bilde skulde gribes og fængles; men Hr. Vin-
 us Lunge, Provsten i Oslo, Erik Ugerup og Erik Haf ¹⁾, hvilke
 mffødte Mænd alle maa have været anseede for de egentlige An-
 ftere af det hele ulovlige Valg og Skattepaalæg, skulde straffes
 ræbes?), hvor man kunde overkomme dem. Og denne, som man
 i maa kalde den, tumultuariske Dom blev strax udført paa Hr.
 incentius Lunge, der dræbtes i Dpsløbet. Hr. Klaus Bilde og Bi-
 p Hans undgik, efter den Sidstes Paastand, med Nød og Neppe
 døden. De vare nemlig begge tilstede i en Raadslagning hos Hr.
 incentius ved, eller umiddelbart før Dverfaldet paa denne. De bleve
 ligemed Esge Bilde ved Kristoffer Thronssøn førte over til Lautre
 i satte i Forvaring i Klosteret der. I alt dette handlede Erkebi-
 oppen uden at raadføre sig med sit Kapitel, som heller ikke før end
 ia denne samme Dag fik vide noget om de Breve, han en Maaned forud
 vde modtaget fra Keiseren og Pfalzgreven. Saa lod i det mindste Ra-
 telets senere Paastand: „at han (Erkebiskoppen) havde besluttet det hem-

¹⁾ Erik Hafs Forhold til de tidligere Forhandlinger i Oslo kendes forresten
 ikke tydeligt.

melig hos sig selv og (med) nogle sine daglige Tjenere¹⁾. Hr. Vincentius blev dræbt den 3die Januar 1536, som det lader, lige efter at ovennævnte Dom var fældet; og samme Dag foregik ogsaa Biskop Hans's og de to Bilders Fængsling²⁾.

Dette er den Fremstilling af Urolighederne i Throndhjem og Vincentius Lunge's Drab, som findes i de ældste og bedste Kilder, og som derfor synes at burde foretrækkes en anden, der imidlertid har været maastee videre udspreidt og meer almindelig troet. Det er nemlig den, som findes hos Hvittfeld. Han antager, vist nok ganske urigtigen, at de Sendebud, som i før omtalte Brev fra Keiser Karl nævnes¹⁾, virkelig have været seenhøstes 1535 hos Erkebiskoppen i Throndhjem, at de have lovet ham Hjælp, og at Pfalzgreven snart skulde komme med stor Undsætning. Da nu Kristian III's Sendebud ankom, „som var for Jule Aften“, lod Erkebiskoppen disse fængsle. Han sendte strax Biskop Hans og Herrerne Klaus og Esge Bilde til Tautra Kloster, hvor han lod dem forvare. Hr. Vincentius Lunge derimod lod han vogte i Throndhjems By. Det skede da en Aften, da Erkebiskoppen var druffen og glad over den Lykke, som ham syntes var ham hendet, at Kristoffer Throndsøn raadete ham, at han nu skulde nytte Tiden og hverken lade sin Uven, Hr. Vincentius, undslippe, eller forsomme hvad han i Norge kunde udrette, medens Kristians Udsendinger sad fangne. Erkebiskoppen var i Druffenskab ubetænksom nok til at lytte til dette Raad og bød Kristoffer at dræbe Hr. Vincentius. Kristoffer Throndsøn gif da næste Morgen med Piber og Trommer til det Hus, i hvilket Hr. Vincentius holdtes vogtet, lod det besætte af sine Knekte og sendte Fangen Bud, at han skulde rede sig til at dræbe Vincentius had om Prekt, og den fik han. Men der gaves ham kun meget knap Stund til at skrifte, før Kristoffer faldt over ham med sine Svende. Erkebiskoppen havde imidlertid om Natten befinde sig og sendte en Tjener til Kristoffer, for at byde ham skaane Vincentius's Liv. Men Kristoffer, som allerede var paa Veien med sit Folk, svarede, at han vilde holde sig til Erkebiskoppens første Bud. Da man trængte ind til den Fangne, traf man ham siddende ved et Bord, og angreb ham der baade med Skud og Stik. Han gjorde ingen Modstand, men holdt kun Borddækket for sig. Saaleeds blev Vincentius

¹⁾ Fremstilligen her er efter Throndhjemernes Brev til Indbyggerne i Bergen, givet i Throndhjem den 7de Januar 1536 (Palud.-Müllers Aftk. II. 206—208), sft. m. Biskop Hans's Skrivelse til Kong Kristian den III, Oslo 25de April 1536 (Eft. 264—267) og med det throndh. Kapitels Brev af 13de Januar 1538, Dan. Mag. VI. 291. (s. o. f. II. 772); see ogsaa Palud.-Müller, Gr. F. II. 257—259, og 76, samt Krag og Stefanus Kristian III's Hft. 162—163. ²⁾ Hvittf. Kr. III. u. 1536; Palud.-Müller, Gr. F. II. 258.

³⁾ S. o. f. II. 770.

unge dræbt. Fortælleren lægger til: „han var en prægtig Mand, etalende, forstandig og brugelig og var promoveret in doctorem iuris udenlands“ ¹⁾. — Rimeligvis have vi her Fortællingen om Hr. Vincentius's Død for os saaledes som den almindelig løb i Folkesunde blandt de Danste i den nærmeste Tid efter. Han maatte naturligvis for de Danste blive til en Martyr, idet al Skylden for hans Død i Danmark veltedes paa Erkebiskop Olaf og dennes Tilhængere.

Hviler der Dunkelhed over Omstændighederne ved Vincentius' dages Drab, saa er dette i endnu høiere Grad Tilfælde med hans Høgers, men i senere Tid dødelige Fiendes, Hr. Nils Lyfkes Død, der indtraf i samme Juletid. Siden Midten af Aaret 1536 var, som det er fortalt, Hr. Nils, paa Grund af sin forbrøderiske Kjærligheds-
 skaelse med sin afdøde Hustrus Søster, ifølge Lov og Dom, Erkebiskoppens Fange og hensad, som det synes, hele Tiden paa Stenviskum Slot. Den Dom, der af det søndenskjældste Raad var fældet over ham i Oslo, i August Maaned, synes at maatte kunne have retfærdiggjort Erkebiskoppen, om denne havde ladet ham henrette; men Erkebiskoppen havde hidtil skaanet hans Liv, hvad enten nu dette skede politiske Grunde, hvilke ovenfor ere berorte, eller i Erindring om den gjensidig Velvillie og Venstabs ²⁾. Men nu hører man med Et Nils Lyfkes Død omtalt med tydelig Henpegning paa, at den var forvoldet paa voldsom Maade, og derhos tildeels som et Slags forfærdigt straf. Thronderne yttre nemlig derom i sit Brev til Bergensmændene af 7de Januar 1536, i hvilket de fremstille Gangen af Urolighederne i Thronhjem: „Hr. Nils Lyffe har faaet sin tilbørlige Straf for det Kjetteri, han bedrev med sin Hustrus Søster“ ³⁾. Den Gyldenstjerne siger i sit Brev af 6te Februar s. A. til Kong Christian III: „Dg døde Hr. Nils Lyffe Juleaften; det siges, at Erkebiskoppen lod røge ham til døde“ ⁴⁾. Den Afdødes Fader, Joasim Lyffe, skriver Paaskeaften, den 15de April s. A., til Esøge Bilde: jeg har og spurgt, at den samme Forræder, Erkebiskoppen, har saa grebet Nils Lyffe i en felig, sikker Leide, og imod den samme

¹⁾ Hvitsfeld, Kristian den III, under 1536. Med hans Fortælling stemmer i alt væsentligt en noget yngre i et Haandskrift i det kongelige Bibliotek i Kjøbenhavn, hvilken findes aftrykt hos Krag og Stefanus S. 115—117, i Anmærkningen. Partistheden for Vincentius Lunge og imod Erkebiskoppen lader sig i Haandskriftets Beretning end tydeligere tilsyne end i Hvitsfelds Fremstilling, hvilken dog muligens ligger til Grund for den anden og blot er noget vidstfælggjort og udsmykket. Dgsaa Paludan Müller (Gr. F. II. 261—262 Not.) forkaster Hvitsfelds Fortælling som mindre paalidelig. Han siger om den, at den har et „temmelig anekdotmæssigt Præg“ og lader af „grove Feil“. ²⁾ S. o. f. II. 751, 753, 760. ³⁾ Pal.-Müllers Afst. II. 208. ⁴⁾ Sfs. II. 250.

Leide har han sat ham i et Taarn og røget ham ihjel, saa Gud give ham (Erkebiskoppen) sin rette Løn¹⁾. Hvitfeld endelig udtaler sig paa følgende Maade om denne Sag: „Erkebiskop Olaf, fordi han af Alle hørte ilde for Hr. Nils Lyfkes Kjetteris Skyld, som han haandhøvede, da lod han ham smøge ihjel ved Jakob Kollike. Kanslee mistrode han ham og, at han skulde falde til den udvalgte Konge (Kristian III) for adskillige Skrivelses og Postes Skyld, som han udsendte“²⁾. — Alt dette vidner tilstrækkeligt om Nils Lyfkes voldsomme Død, men er høist utilstrækkeligt til at opklare Erkebiskoppens Forhold til samme. Thronernes Brev antyder ingenlunde med klare Ord Erkebiskoppen som Dphavsmanden, skønt det betegner Nils Lyfkes Død som en tilbørlig Straf for hans Brud paa Kirkeloven. Erik Gyldenstjerne, der dog var meget fiendtlig stemt mod Erkebiskoppen, vover ikke at omtale dennes Anstiftelse af Drabet uden som et løst Rygte; og Hr. Nils's Fader henpeger ogsaa paa Rygtet som sin Hjemmel, i det han nævner Erkebiskoppen som Dphavsmand til sin Søn's Død. Forsi den meget yngre, og, som man tydelig seer, om den hele Sag saare mangelfuldt underrettede Hvitfeld udtaler med rene Ord Erkebiskoppens Brøde, og dog paa et Slags undskyldende Maade.

Efter saadanne Udsagn er det umuligt at dømme afgjørende. Men vi maa lægge Vægt paa, at Erkebiskop Olaf ikke i noget samtidigt Rildeskrift bestemt nævnes som Drabets Anstifter, — at en saadan Bestyldning ikke med et eneste Ord fremføres mod ham i den Brevverling, som efter hans Død fortælles angaaende Nils Lyfkes hos Erkebiskoppen beroende og af denne til Nederlandene medbragte Gods, — at Erkebiskoppen efter alt Udseende kun i een Maade kunde have Gavn af Hr. Nils's Død, nemlig som et Middel til fuldkommen at udfone sig med Vincentius Lunge, men at paa den anden Side et saadant voldsomt Middel neppe for Diebliffet kunde anses hverken som paatrængende nødvendigt for hans Skyld, eller endog som hensigtsmæssigt med Hensyn til de øvrige norske Raadsmedlemmer, som vare komne, eller vare ventende i Hr. Vincentius's Følge, — endelig at Erkebiskoppen, ifølge de forud over Nils Lyfke lovlige fældede Domme, aabenbare var i sin gode Ret, om han lod sin Fange offentlig henrette, og altsaa ikke behøvede at dræbe ham paa nogen skjult eller underfundig Maade, hvilket den omtalte Røgning eller Smøgning (Rvælen ved Kulddamp?) bestemt synes at pege hen paa. Alle disse Omstændigheder forekomme mig, forudsat at Drabet virkelig er udført paa den antydede Maade, snarere at tale for Erkebiskoppens Udelagtighed der end omvendt.

Det er vistnok vanskeligt at forklare tilfredsstillende Sagens Sam-

¹⁾ Palud.-Müll. Gr. 8. II. 260. Not.

²⁾ Hvitfeld, Rr. III. n. 1536.

menhæng faaledes, at Olaf Engelbrettsøn deri bliver ganske ustyldig, helst da Hr. Nils var Erkebiskoppens Fange og maa antages at have været bevogtet paa dennes Slot. Men i saa Henseende maa vi dog ogsaa mærke os, at Erkebiskoppen under den hele Rørelse i Throndhjem aabendbare har været ikke lidet afhængig af en mægtig ydre Indflydelse fra Almuens og dens Lederes Side, hvilke disse nu end have været, og at han langtfra har været i Eet og Alt ganske sin egen Herre. Har nu Thronbernes Stemning allerede været ophidset ved de Rygter fra Nederlandene, som i Slutningen af November havde naaet Throndhjem, og som ganske vist ikke kunde holdes fuldkommen skjult for Almenheden, hvormedet end Erkebiskoppen maaskee kunde have ønsket dette, men tværtimod ved at gaa paa en hemmelighedsfuld Maade gennem Folkemunde, have forstorret den fra Keiseren ventende Hjælp, — saa kan man let tænke sig, at Bevægelsen er voret ved Efterretningen om de søndensjældske Herrers Komme. Stemningen blandt Almuen var, som man seer, mod de Danske og mod Kristian III's Tilhængere. Nils Lyfke var, som alle vidste, Dansk, og kunde vel, efter hvad tidligere er oplyst ¹⁾, med Rette regnes for at helde til Kristians Side. I denne Sagernes Stilling har den oprørte Almue, paavirket af listige Ledere, der noie have kjendt Erkebiskoppens hele vanskelige Stilling og hans Karakters svage Sider, først vendt sig mod Nils Lyfke, og med en Selvtægt, som Erkebiskoppen ikke har været i Stand til at modstaa, paataget sig Udførelsen af den tidligere over ham fælede Dom, hvilken Kirkens og Statens Hoved, uden tvivl til Manges store Forargelse, saa længe havde udsat. Nils Lyfkes Drab har da været et Forvarsel for hvad der snart efter skulde overgaa Herrerne af det søndensjældske Raad. Disse vare, hvis nævnte Drab virkelig foregik Juleaften, endnu dengang ikke ankomne til Throndhjem, og de have, da de kom, rimeligvis ikke villet eller fundet det tjenligt at paatale Boldsomheden. Men Almuen, som først havde faaet Blod paa Tand, og ved de søndensjældske Herrers Budskab bragtes i et yderligere Oprør, hvilede nu ikke, før den i Hr. Vincentius Lunge havde seet det næste Goneoffer falde for hvad den, efter sin Anskuelse, maatte kalde lovløst Angreb fra de Danstes og Kong Kristians Side paa Fædrelandets Selvstændighed og det norske Folks Ret. Skulde dette have været den sande Gang i Hændelserne, saa seer Enhver let, hvor meget der taler til Erkebiskop Olafs Forsvar, eller i det mindste til hans Undskyldning.

Vi see, at der over Tildragelserne i Throndhjem i Juletiden mellem 1535 og 1536 hviler meget Mørke baade med Hensyn til Gangen i dem og Bevæggrundene til dem og Erkebiskop Olafs Delagtighed.

¹⁾ S. o. f. II. 751, 760.

Hvad der er sikkert er, at de to Raadsmedlemmer, Herrerne Nils Ppffe og Vincentius Lunge, begge ved denne Leilighed mistede Livet, og at Biskop Hans Reff og begge Bilsberne, Klaus og Esge, bleve satte fast paa Lutra. At Biskop Magnus af Hamar er bleven fængslet, omtales ikke. Han var, som vi vide, i 1531—1532 Kong Kristian II's aabenbare og ivrige Tilhænger, og han var ganske vist ogsaa nu i Hjertet stemt for den samme Herres Sag og for dem, som forfegtede denne. Han har derfor uden tvivl strax erklæret sig for den throndiske Keisning og følgerigen beholdt sin Frihed, uagtet han i Throndernes Dom var nævnt blandt de Skyldige. At Erkebiskoppen lod af de tilstedeværende Raadsmedlemmer denne ene Mand, paa hvem han forsvørgt ganske vist har kunnet fuldkommen stole ¹⁾, blive staaende ved sin Side, var muligen ogsaa en klog Beregning. Man kunde da ikke bestynde Erkebiskoppen for ganske at have tilintetgjort det norske Raad, og da var altid nyttigt for ham at have en Medansvarlig, paa hvis Samstemmighed han dog kunde lide.

Den tumultuariske Bevægelse i Thronhjem den 3die Januar 1536 nærmede sig en Statsomvæltning, en Revolution. Hensigten var jo aabenbare at frigjøre Norge fra det danske Tryk, ved at slutte sig til et modsat Parti, af det de Danske havde valgt, — nemlig til Kristian II's, der repræsenteredes af Pfalzgreve Fredrik og understøttedes af Keiser Karl V, istedetfor til Kristian III's, som allerede kunde siges at være det seirende i Danmark. Hvor meget eller lidet nu end Erkebiskop Olaf kan have gjort for at fremkalde Bevægelsen, — han var, da den først var indtraadt, nødt til at følge den, ja optræde som dens Hovedleder. At han dog ikke forhastede sig hermed, men i Førstningen lod dem, der vare optraadte som Handlende i det voldsomme Foretagende gaa sin egen Vej, — det viser den Omstændighed, at ikke han, men den throndiske Almue udfærdte den første Kundgjørelse om det foretagne Skridt.

Den 7de Januar 1536 lød nemlig „Bønder og menige Almue i Throndelagen“ sit Brev udgaa til sine „kære Brødre, Hr. Lagmand, Raadmænd og menige Borgere og Nordfarere“ i Bergen, med Underretning om hvad der var skeet i Thronhjem. Dommen, Fængslingen og Drabene, der havde fundet Sted, fortælles som overfor udhævet, og Brevet sluttede med følgende Ord: „Thi er vor kjerlige Bøn og fuldkommelige Begjær til Eder paa Christendommens, Norges Riges Kronens og dets Indbyggernes Vegne, at I ville velvilligen hjælpe at

¹⁾ At ogsaa Keiseren (og Pfalzgreven) have anseet Biskop Magnus som selvstændig Tilhænger af Kristian II's Sag, fremgaar deraf, at Keiserens Brev af 10de April var udfærdiget til ham ligesaa vel som til Erkebiskoppen. Pal.-Müller, Gr. Felde II. 264 Not.

straffe dem, som Norges Riges Friheder, menige Almues Gavn og Bedste og Bistand saa fordærvelig agte (at) neblægge. Vi ville med Liv og Guds straffe i denne Landsende de, som brødelige ere. Og naar og hvor I have vor Hjælp behov, da skulle I med Guds Hjælp finde os velvillige og redebønne i alle Maader¹⁾. — At lignende Breve have været udstedte fra samme Kant til andre Menigheder i Norge, er høist sandsynligt, skjønt ingen saadanne, saavidt hidtil vides, ere levnede. Man seer, at ingen Konge eller Fyrste i Brevet nævnes, som den, til hvis Bedste Reisingen er steet; men at Brevudstederne ei ville vide af „Hertug Kristian“, og at de ville have Straf over alle Fiender af „Norges Friheder“. Og netop hertil maa man tænke sig, at det almindelige Ønske hos Nordmændene for Diebliffet var indskrænket. Paa næste Sted var desværre Mængden af dem ganske uforberedt; ja, den var endog uvis om, i hvad Retning det skulde og burde gøres. Neppe engang de egentlige Ledere af Reisingen i Throndhjem havde fæstet sig noget bestemt Endemaal for Die.

Hvilke vare da hine den throndiske Almues Ledere, vil man spørge, naar Ledelsen ikke udgif fra Erkebiskoppen selv? Ingen Kilder nævne dem udtryffeligen, og vi kunne saaledes kun gjætningssvis henpege paa tvende Mænd, som siensynligen spille en fremtrædende Rolle deels i Bevægelsen i Throndhjem, deels i dens nærmeste Følger; og disse ere: først og fremst den allerede oftere nævnte Kristoffer Throndsøn (Rostung), og dernæst Einar Tjeld, som vi snart skulle komme til at omtale, — Mænd, der begge ganske vist vare indfødte Nordmænd, men af Verdighed kun Bøbnere eller Svende. Hvorledes dog end hermed har kunnet i Virkeligheden forholde sig, saa var det en nødvendig Følge af Norges Forfatning og Erkebiskop Olafs Stilling i samme, at denne meget snart maatte træde for Lyset som Hovedmanden for den hele mod Kristian III og det danske Raads anmassede Overhøiheid rettede Bevægelse. Erkebiskoppen var jo i den kongeløse Tid efter Lovens Landsstyrelsens Hoved og Kongedømmets Bisarius. Rigtignok tænktes han i saadan Egenskab paa det nyeste bunden til Raadet. Men nu, da det norske Raad for Diebliffet var sat ud af sin Virksomhed, stod han paa en Maade som Rigets Enestyrer. Hvad enten det nu var med eller mod hans Villie at han var truffet ind i Hvirvelen, — han stod midt i den og var nødt til at handle paa en afgjørende Maade.

Det første Spørgsmaal var naturligvis om at drage hele det norske Folk over paa Throndernes Side. Det allerede omtalte Brev fra Thronderne til Bergensmændene skulde paa den ene Side virke

¹⁾ Brevet, som før er oftere omtalt, er givet „i Throndhjem, 14de Dag Jule“ 1536, og findes trykt i Palud.-Müllers Aftst. II. 206—208.

til dette Maal. Paa den anden Side sendte Erkebiskoppen allerede i Løbet af Januar Maaned en Hob Krigsfolk, anført af Einar Tjeld, syd over Dovrefjæld til Dplandene, hvorhen, som det lader, Biskop Magnus af Hamar ogsaa drog eller var dragen i Forveien for af al Kraft at støtte Erkebiskoppens Sag. De til Dplandene Udsendte skulle have havt det udtrykkelige Hverv, at thinge Folket fra Kristian III og til Pfalzgreve Fredrik. De havde Keiserens og Pfalzgrevens Breve med sig — hed det — lod dem læse for Almuen og forsikrede denne, at Pfalzgreven selv til Vaaren vilde komme til Norge med en stor Magt. De underrettede ogsaa Bønderne om Kristians Skattefordring, idet de falskeligen forklarede, at denne ikke gif ud paa mindre end „hver tredie Penning“ (Trediedelen af al Indtægt?) over hele Landet. Saalebes beskriver i det mindste Lensmanden paa Akershus, Erik Gyldestjerne, deres Fremfærd i sit Brev til Kong Kristian af 6te Februar. Den norske Almue baade vest og syd i Landet yttrede aabenbare stærk Tilbøielighed til at træde paa Erkebiskoppens Side. Selv hos Kjøbstædmændene i Oslo, Tunsberg og Sarpsborg kunde Erik Gyldestjerne intet udrette. De vare ganske gjenstridige mod hans Opfordringer til dem om Hjælp; hvorimod de ogsaa puffede paa den Magt, Keiseren til Vaaren vilde sende dem med Pfalzgreven. Visse Adelsmænd, som Ridderen Gaute Galle, viste sig ikke villigere til at hjælpe Erik Gyldestjerne, skønt de havde Kronens Len¹⁾. En almindelig Uvillie mod den danske Styrelse og de danske Styremænd raadede hos det norske Folk, og Throndernes Foretagende var i saa Henseende i sin første Fremtræden ikke lidet lovende.

Men Norges tre Hovedflotte vare i danske Mænds Hænder, og det i Mænds, som baade vare Kristian III hengivne, og stemte for Dyrretholdelsen af Norges Forening med Danmark. Bergenhus holdt Thord Roed, Akershus Erik Gyldestjerne, og Baahus, paa den fangne Klaus Bildes Begne, hans Hustru, Lisbet Jendbatter Ufstand. Saalænge ikke disse Flotte vare vundne, var i Birkeligheden Udsaldet af Nordmændenes Rejsning meer end uvist, under hvor gunstige Udsigter den end kunde synes at være aabnet. Disse Flotte maatte Erkebiskoppen og hans Tilhang snarest muligt bringe i sin Magt, hvis der skulde gives noget sandt Haab om, at deres Foretagende skulde lykkes.

Einar Tjelds Tog var ogsaa væsentligen rettet mod Akershus. Men Erik Gyldestjerne indsaa dette, og strax, han var kommen til Bispedommet om Toget og ligeledes havde erfaret Nordmændenes Uvillie, henvendte han sig i sin ovenfor berørte Skrivelse af 6te Februar til Kristian III om kraftig og hastig Understøttelse. Han udhævede det

¹⁾ Om alt dette see Erik Gyldestjernes Brev af 6te Febr. 1536, Pallad.-Müller, Akth. II. 250—252.

Alvorlige i den nærværende Reising, der naturligvis, efter hans Ansættelse, var et „Forsæderi“, som snarest muligt maatte „straffes“. Han bad Kristian sende ham selv med det første en Hov Krigsfolk og raadede ham derhos at opfordre den svenske Konge, til at gjøre et Indfald i det Nordenfjældske ¹⁾. Han førte i Brevet Klage over Almuen i sit Len og navnlig over Mændene i Kjøbstæderne, og denne Klage gientog han endnu skarpere i et senere Brev til Kristian af 14de Februar. Han ytrer her endog, at Oslos Borgere fortjente en lignende Straf som Borgerne af Aalborg, hvormed han sigter til den grumme Behandling, som overgik denne Stad, da Johan Ranzau i Kampen mod Skipper Klement indtog den i December 1534. Han klager ogsaa over Borgerne af Tunøberg, der havde vist en ligedan Uvillie mod Erik Ugerup, som Oslos imod ham selv. Han lover endelig, naar Kongen blot kunde sende ham noget lidt Krigsfolk, at ville nu i Vintertiden udrette med det ligemeget som med det dobbelte Antal til Sommeren ²⁾.

Kristians Stilling i Danmark havde i Løbet af Høsten og Vinteren 1535 ikke i nogen høj Grad forbedret sig. Vel havde i Begyndelsen af October Landskrona overgivet sig til ham, hvilket ydede ham en stor Fordeel ³⁾. Men Pfalzgreven truede ham fremdeles fra Nederlandene; hans Forhold til Kong Gustav af Sverige var spændt, skjønt Forbundet mellem dem endnu bestod; endelig lykkedes det Lybekske henimod Midten af November ved Hjælp af en stærk Flaade at forsyne Kjøbenhavn med Levnetsmidler, hvorved Kristians Udsigter til at vinde Staden endnu henskjødes til en fjern og uvis Fremtid ⁴⁾. Kristian ønskede i denne Stilling en særskilt Fred med Lybek. Her til aabnedes ogsaa Udsigter. Thi paa den ene Side begyndte det hidtil raadende Krigsparti i Staden stærkt at vakle, sa blev fuldkommen styrtet, da dets Anfører, Wullenweber, i Begyndelsen af November 1535 blev tagen til Fange af Erkebiskoppen af Bremen ⁵⁾, — og paa den anden Side optraadte flere tydske Fyrster som Mæglere. Allerede i Midten af October 1535 vare Fredsunderhandlinger indledede, og skjønt mange Hindringer i Førføringen stillede sig i Weien for deres virkelige Optagelse, saa blev dog endelig den 13de Januar 1536 et Fredsmøde aabnet i Hamborg. Udfaldet af dette blev den 14de Februar en særskilt Fred mellem Kristian III, som Konge af Danmark, og Staden Lybek, hvorved Kristian II's Parti i Danmark, og dets Anførere, Grev Kristoffer af Oldenburg og Hertug Albrekt af Mecklenborg, overlodes til sin egen Skjebne med samt de Stæder, de endnu

¹⁾ Palud.-Müller, Aftst. II. 251.   ²⁾ Sfs. 252—253.   ³⁾ Pal.-Müller, Gr. F. II. 177.   ⁴⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II. 184—191.   ⁵⁾ Sfs. II. 154.

havde i sin Magt ¹⁾. Denne Fred gav Kristian III en stor Vettelse, om den end ikke befriede ham fra hans Frygt for Keiseren og Pfalzgreven.

Paa denne Tid, medens Kongen for de tydske Underhandlingers Skyld opholdt sig i Hertugdømmerne, modtog han Underretning om det mislykkede Udfald af hans Gesantskab til Norge og om den mod ham fiendtlige Rejsning der. Tidenden maatte komme ham saa meget meer ubehagelig, som den ganske vist ikke stemmede med hans Forventninger, og som den desuden fuldkastede hans Haab om hastig at modtage det norske Raads Stadfæstelse paa den Pansætning af norske Landskaber og Slotte til Kong Gustav af Sverige, hvilken han ganske uden Ret havde lovet, og af hvis Opfyldelse det hang, om han skulde modtage af Kong Gustav det ønskede og meget tiltrængte Pengelaan ²⁾. At sende Erik Gyldestjerne den forlangte Hjælp synes for Diebliffet at have været Kristian en Umulighed; men ved opmuntrende Skrivelser søgte han at vedligeholde Modet hos sine Tilhængere i Norge. Fra Gottorp skrev han den 22de Februar til Baahus Slot, hvor hans Ord hos Fru Lisbet fandt villigt Øre, idet hun af al Magt hos Almuen talte Kongens Sag. Ligeledes tilskrev han den 25de Februar, ogsaa fra Gottorp, Thord Roed paa Bergenhus med Opfordring til denne at holde Slottet til Kongens Haand, medens Hr. Esge Bilde var i Fangenskab, en Opfordring, som ogsaa blev strengt adlydt ³⁾.

Det varede imidlertid ikke længe, førend den største Fare for Kristians Tilhængere i Norge var gleden lykkelig over. Einar Tjeld rykkede mod Akerøhus og leirede sig ved Gaarden Kjølsberg (nu under Toien). Men Erik Gyldestjerne forsvarede sig helbigen; ja det lykkedes ham endog ved et Dverfald, rimelig i Marts Maaned, at slaa Einars langt overlegne Styrke, og drive ham selv paa Flugten. Hermed var Akerøhus reddet for Kristian III, og Erkebiskoppens Forsøg paa at vinde Magten i det søndenhjældske Norge var tilintetgjort ⁴⁾.

Et andet Tog blev i Marts Maaned foretaget fra Erkebiskoppens Side mod Bergen. Anføreren for dette Tog var Kristoffer Throndsøn. Det udførtes tilføs, men løb ligesaa uheldigt af som det mod Akerøhus. Man synes at have regnet paa en Overraskelse; men Thord Roed blev advaret. Han tog Bymændene i ny Ed paa den Konges Begne, som blev valgt til Norges Krone, og satte sig i bedste Stand til at modtage Fienden. Ved denne Leilighed afbrændte han og odelagde Munklifs Kloster, for at dette ikke skulde give Kristoffer Throndsøn noget fast Støttepunkt. Da Kristoffer kom, lagde han til i Gravedal, og indløb sig i Underhandlinger med Thord Roed. For at drive

¹⁾ Sft. II. 192—228.

²⁾ S. o. f. II. 773.

³⁾ Pal.-Müller, Gr. F.

II. 266—267.

⁴⁾ Sft. II. 265—266, ifct. Aktst. II. 259—264.

disse, mødtes Thord og Kristoffer, den sidste efter modtagen Leide, i Erkebegnen Gjeble Pedersøns Hus nær Slottet. Men ved det andet Møde der, den 19de Marts, lod Thord Kristoffer gribe og føre som Fange op paa Slottet. Det hed sig, at Kristoffer havde et Forræderi fore, og at hans Folk allerede nærmede sig over Vaagen; men det er vanskeligt af det gamle Vidnesbyrd i Sagen at see, paa hvis Side egentlig Faltskeden laa. Hvad der er sikkert er, at Kristoffer blev fangen og Foretagendet mod Bergen derved forstyrret. Erkebiskoppens Folk have rimeligvis strax vendt tilbage til Throndhjem ¹⁾).

Erkebiskop Olaf modtog uidentviol omtrent samtidig Budskabet om begge Uheld, som havde rammet hans Folk, baade det i Oslo og det i Bergen, og Tidenden synes at have brudt hans Mod. Havde han tidligere virkelig erklæret sig for Pfalzgreve Fredrik og Kristian II, saa er det vist, at han nu igjen søgte Udsøning med Kristian III gennem sine Fanger, begge Bildeerne og Biskop Hans Neff. Han kan ikke for i Slutningen af Marts have faaet Visshed om Udgangen af Einar Tfelds og Kristoffer Throndsøns Foretagender; men allerede i de første Dage af April begyndte han at udfritte begge de fangne Bildeers Stemning for at friste en Underhandling med dem. Da hans Udsendinger fandt Bildeerne bedre stemte, end han kanskee havde ventet, blev der besluttet, at de skulde løslades fra Fangenskabets paa Tautra og føres til Throndhjem; Hans Neff derimod skulde forblive i Fængslet. Men ved Bildeernes Bestræbelser udstraktes omsider ogsaa Løslabelsen til ham, og de bleve alle tre førte fra Den til Throndhjem. Her indlød nu Erkebiskoppen sig i venlig Underhandling med dem, i den Formening, som Biskop Hans yttre, at Bildeerne, ved Hjælp af sin Slegt og sine Venner, skulde virke for ham hos Kong Kristian, og blive vel horte af denne. Det varede ikke længe før man kom til Enighed: de fangne fik sin fulde Frihed, og Erkebiskoppen tog det Raad atter at ydmyge sig for Kong Kristian og søge Forlig med denne ²⁾).

118.

Overenskomst mellem Erkebiskop Olaf og de frigitte kongelige Sendemand. Erkebiskoppen gjør Kong Kristian III Tilbud. Klaus Bilde underhandler i Danmark til Erkebiskoppens Fordel. Edge Bilde og Erkebiskoppens indbyrdes Forhold i Norge; den Første helder stærkt til Kong Kristians Side.

En Overenskomst kom saaledes istand i Begyndelsen af April Maaned 1536, i Throndhjem, mellem Erkebiskop Olaf paa den ene

¹⁾ Pal.-Müller, Gr. F. II 268—271. ²⁾ Hans Neffs Brev til Kristian III. af 25de April 1536, Palud.-Müller Antst. II. 265; jfr. Sammes Gr. F. II. 271 f. Svittfeld taler felligt om et Tog af Erik Gyldenstjerne til Throndhjem som det der virkede de fangnes Løslabelse.

Side og Biskop Hans samt begge Vilderne paa den anden, hvilken Dverenskomst skulde bane Veien for en Udsoning mellem Kristian III og Erkebiskoppen. Den 4de April udstedte Biskop Hans sit Brev, hvori han lovede, efter sin Hjemkomst til Oslo, ikke at tage nogen Deel i Feiden mellem Erkebiskoppen og Erik Gyldenstjerne. Hvis han ikke kunde blive uangreben, skulde han drage enten til Baahus eller tilbage igjen til Throndhjem. To Dage senere, den 6te April, gav Klaus Bilde sit Brev. Han erklærer deri, at han har sluttet et venligt Forlig med Erkebiskoppen. Denne har givet ham fri af Fængsel, og han har igjen tilsagt Erkebiskoppen, at Alt forudgaaet skal være „en død og aftalt Sag“ for Hr. Klaus, hans Slegt og Venner, saa at Ingen siden skal herfor uleilige Erkebiskoppen, hans Kapitel, Throndhjems By, eller nogen Erkebiskoppens Tjener eller Tilhænger. Hr. Klaus skal ogsaa holde Baahus Slot af yderste Magt til Erkebiskoppens og Norges Raads Haand. Man maa antage, at Hr. Esge Bilde har underkastet sig en lignende Forpligtelse, men denne er os ikke levnet¹⁾.

Samme Dag, som Hr. Klaus udgav sit Forpligtelsesbrev til Erkebiskoppen, nemlig den 6te April, udstedte denne sidste et aabent Brev, hvorved han tilsagde Biskop Hans, Hr. Klaus og Hr. Esge, eller Hr. Vincentius Lunges Drab i den throndiske Almues Dyrer, eller Angrebet paa Erik Gyldenstjerne, fremdeles at de ikke hidtil have fuldbyrdet, samtykket og indvilget Kristians Valg, som nogle af Rigets Raad sondensjælds have istandbragt, — saa lover Erkebiskoppen, at han vil antage og erkjende Kristian som Norges Riges og dets Indbyggeres Herre og Konge, og hjælpe ham i Raad og Daad til at komme i Besiddelse af Riget. Indtil dette er afgjort lover Erkebiskoppen at sidde stille og ingen Herre eller Fyrste forpligte sig, og skal alting forblive ved det „hærlige Forbund“, som længe har været mellem Norge og Danmark. Han vil det første muligt er sammenkalde „Norges Riges Raad“ og Landets „ypperste Mænd“ til en almindelig Herredag, for da „paa ny“ at vælge Kristian til Norges Konge og ved samme Leilighed fuldbyrde Valget ved deres Alles beseglede Hyltingsbrev, hvilket derpaa ved een eller to af Norges Raad skulde overrækkes Kongen med ydmyg Begjæring om hans beseglede Næds

¹⁾ Palud-Müller, Gr. S. II. 272, fct. m. Kvalet f. nord. Dblt. 1853. 57.

paa Norges Krones Privilegier, Friheder og gode gamle kristelige Sedvaner, som Loven udviser, og fremfarne Fyrster og Konger, syn-
 derlig hans kongelige Majestæts Herre Fader naadeligen og gunsteligen
 udgivet haver" ¹⁾). Dette aabne Brev blev af Erkebiskoppen udfæstet
 paa Pergament og forsynet med hans Segl. Ikke heller det var,
 som vi let see, noget ubetinget Forpligtelsesbrev, end mindre Valg-
 brev eller Hyldingsbrev fra Erkebiskoppens Side. Dog kunde han
 nu — men ogsaa først nu — siges at have bundet sin Stemme i Kon-
 gevalget til Kristian III, forudsat at denne opfyldte de i Brevet nævnte
 Betingelser. Erkebiskoppens tidligere Skridt i Valgsagen kunne, saa-
 vidt skjønes, ikke ansees for retlig bindende, og end mindre Kristians
 Valg for lovlig fuldbragt, saalænge det ikke var forkyndt i et af det
 samlede Raad udfæstet og besejlet Valgbrev, samtykket (om end blot i
 Formen) af det Norske Folks Fuldmægtige og endelig udtryffeligt mod-
 taget af den Udvalgte selv; — intet af alt dette havde her fundet
 Sted. Kong Kristian og Erkebiskoppen stode i Virkeligheden endnu
 retlig ubundne lige over for hinanden ²⁾).

Der blev ogsaa ved Underhandlingerne i Thronbhjem truffet fore-
 løbig Aftale, at den i Erkebiskoppens Brev omtalte Herredag skulde holdes
 i Bergen ved St. Olafs Dag, i Slutningen af Juli, og at den danske
 Konge og det danske Raad skulde sende sine Fuldmægtige til samme ³⁾).

Alt synes forøvrigt tyde paa, at Underhandlingerne have gaaet
 af i al Venstabelighed, og at Erkebiskop Olaf har forstaaet ikke alene
 at udflette alt personligt Nag, hvis noget saadant forud har været
 tilstede, af de tre Herrerets Sind, men endog til en vis Grad at stemme
 dem alle for sine egne Anskuelse, efterat han selv først var kommen
 paa det Rene med, hvad Tillempling de nærværende Omstændigheder
 og de nys lidte Uheld nødvendigen fordrede i samme. Erkebiskoppen
 skiltes fra Biskop Hans og begge Billederne som Venner, og der er
 alle Tegn til, at de drog sig paa med den oprigtige Hensigt at virke
 efter Gode baade for at Erkebiskoppen kunde blive tagen til Raade af
 Kristian III, og Norges Selvstændighed blive opretholdt, rigtignok kun
 omtrent i den Udstrækning og i den Form, som Vincentius Lunge
 havde tænkt sig. Man sporer forresten ikke, at nogen af dem har
 opløstet høirøstet Klage over hverken Vincentius Lunges eller Nils
 Lyttes Drab, eller at dette har lagt nogen væsentlig Hindring i
 Veien for en venstabelig Udsoning mellem dem og Erkebiskoppen.
 Neppe har heller Hr. Vincentius med sin anmassende og stolte Karak-
 ter været synderlig afholdt af sine Medbrødre i Raadet. Mellem ham

¹⁾ Pal.-Müller, Aftst. II. 257—259. ²⁾ Jeg kan her, ligesom oftere før, ikke
 være fuldkommen enig med Paludan-Müller i hans Anskuelse af Erkebiskoppens
 rettlige Stilling ligeoverfor Kong Kristian III. ³⁾ Pal.-Müller, Gr. F. II. 274.

og Ege Bilde have vi allerede seet, at et mindre end venfabeligt Forhold tidligere fandt Sted. Desuden er det, som før omtalt, meget tvivlsomt, hvorvidt Erkebiskoppen har havt nogen Deel i Hr. Vincentius's Drab, eller om han har det, hvorlangt i saafald hans Delagtighed har strakt sig. De tre Raadsmedlemmers Tausshed i denne Henseende synes vissest snarere at vidne for Erkebiskop Olaf end mod ham.

Da Dverenskomsten i Thronhjsem var istandbragt, drog Hr. Ege Bilde med Erkebiskoppens Befordring til Bergen, Klaus Bilde derimod i Følge med Biskop Hans tilbage til Oslo. Disse sidste kom hid Løvedagen næst efter Paaske, den 22de April, og fandt endnu her alt i Uro. De forenede sig strax med Kansleren, Morten Krabbe, og med Erik Ugerup for at optræde som Medlere mellem Erik Gyldenstjerne paa den ene Side og Erkebiskoppen, Biskop Magnus af Hamar, og Hr. Gaute Galle samt deres Tilhængere og den urolige Almue paa den anden Side. Erik Gyldenstjerne indgik ogsaa paa en Baabensstilstand, dog kun under det Vilkaar, at Feiden mellem de to Partier blev henstillet til Kong Kristians Afgjørelse, og dennes tidligere Valg af det søndenfjældske Raad saaledes paa en Maade, om end ikke ligefrem, blev godkjendt. Dette blev af de fire Raadsmedlemmer i et aabent Brev af 24de April forkyndt Almuen i Borgefysfel, med Tilfoielse, at Kongen (Kristian III) ikke vilde besvare Almuen, naar denne viste tilbørlig Lydighed og gav Forsikkring herom ved sex Mand fra hver Skibrede. Strax efter gav Hr. Klaus Bilde sig paa Reisen til Danmark, og Biskop Hans sendte, ubentvivl med ham, et Brev til Kongen, i hvilket man seer, at han paa eengang vil underrette denne om Sagernes Stilling i Norge og tillige stemme ham til Gunst for Erkebiskoppen og Norges Almue.

Brevet er givet i Oslo Biskopsgaard den 25de April. Biskoppen berører kortelig de ulykkelige Tildragelser i Thronhjsem og den senere Dverenskomst med Erkebiskoppen; men overlader til Hr. Klaus mundtlig at give Kongen fuldstændigere Underretning derom. Han beder Kongen „oversee med Erkebiskoppen“ paa Grund af „Eidens Heilighed“ og tage ham til Gunst og Raade igjen samt unde ham at beholde sit Biskopsæmme. Klaus Bilde vil rigtig og omstændelig kunne vise Kongen „den rette Grund og langsomme Aarsag til den gode Hr. Vincentius's Drab, hvis Sjæl den almægtige Gud vil be-naade, og til det store Oprør, som nu her i Riget er baade nord- og søndenfjælds“. Han kan ikke give Kongen noget bedre Raad til at stille al denne Uro, end hvad han og de tvende Bilde „havde raadet Erkebiskoppen, og denne selv ydmyggelig tigger og begjærer“, samt at Kongen naadigen forlader al Almuen og alle Andre, som kunne have forseet sig mod ham. Kongen kunde da vinde „en ret

Christen, god Herres og Konges priselige Navn“, og Almuen „des velvilligere underlaster sig en stor og gavnlig Stat“. Han kunde ogsaa „med Ligt-og Lempe“ erholde en god Hjælp og Skjænk af alle dem, som mest havde voldet dette Oprør. Biskoppen forfikkter til Slutning, at han i sin Thronbhjemsreise ene havde ønsket at kunne virke til Kongens Bedste, og at han fremdeles vil have dette for Dø. Han og hans Kapitel og Kleresi vil være „Eders Naades ydmyge Kapellaner til Gud“¹⁾.

Men om end Hr. Klaus Bilde og Biskop Hans, den første mundtlig den anden skriftlig, talte Erkebiskoppens og de urolige Nordmænds Sag, saa er det dog muligt, at Kong Kristian havde laant et opmærksommere Øre til Eric Gyldenstjernes Aremstilling, om denne havde kommet til Orde. Eric Gyldenstjerne var, som vi allerede have seet af hans Breve til Kongen²⁾, meget bittert stemt baade mod Erkebiskoppen og mod Nordmændene i det Hele. Han var vistnok langt mere paa Biskop Hans's og Klaus Bildes Forestillinger end af egen Drift gaaet ind paa den nysomtalte Vaabenstilstand; og det kan neppe tænkes at have været af anden Grund end for at modarbejde de tvende Herrer, at han strax efter Stilstanden, samtidig omtrent med Hr. Klaus's Afreise, overgav Befalingen paa Akershus til Morten Krabbe, Kansleren, for selv at drage til Danmark. Han synes imidlertid at være død paa Reisen. Det sidste man ved om ham, er at han fra Balden, en Gaard i det sydlige Halland tilhørende Esge Bilde, skrev til sine Venner i Bergen den 15de Mai. Men dermed forsvinder han af Historien og er rimelig død strax efter. Til Kong Kristian kom han efter al Sandsynlighed ikke³⁾.

Kristian havde haabet, at Freden til Hamborg, som han havde sluttet for Danmarks Vedkommende med Lybet⁴⁾, skulde have draget Kjøbenhavns Overgivelse til Følge. Dette skede dog ikke. Grev Kristoffer og Hertug Albrekt bestemte sig til fremdeles at forsvare Staden, og dens Beleiring fra Kong Kristians Side fortsattes. Paa Malmøboerne derimod gjorde Hamborger-Freden, som det lader, et større Indtryk. Malmø overgav sig, efter flere hemmelige Underhandlinger, til Kristian den 7de April, og Kongen holdt der sit Indtog den 11te April⁵⁾. At Kjøbenhavn var mere haardnakket kom deraf, at Anseerens og Borgernes Haab endnu stod til. Pfalzgreve Fredrik og den Hjælp, han tænkes at skulle snart tilføre Staden fra Nederlandene og

¹⁾ Biskop Hans Keffs Brev af 25de April 1536, hos Palud.-Müller, *Aktstykker* II. 264—267, jfret. m. Sammes *Gr. Felde* II. 274, 275. ²⁾ *S. o. f.* II. 795. ³⁾ Palud.-Müller, *Aktstykker* II. 277, og Sammes *Gr. F.* II. 277 jfret. m. *Annaler f. nord. Dlf.* 1853. 56. ⁴⁾ *S. o. f. M.* 795. ⁵⁾ Pal.-Müller, *Gr. F.* II. 291.

Reiseren. I April og Mai foregik virkelig ogsaa i Nederlandene store Røstninger, og et særegent Sendebud fra Statthalderinden, Dronning Maria, ankom i April til Kjøbenhavn for at underrette Borgerne om den snare Hjælp og ved Løfter opretholde deres Mod ¹⁾). Uagtet alle Kristians Anstrængelser havde det saaledes endnu lange Udsigter med Kjøbenhavns Dvergivelse. Derimod havde Kallundborg Slot paa Sjælland, der hidtil havde været i Grevens Hænder, overgivet sig til Kongen allerede den 16de Februar ²⁾); og den 27de Mai blev Bardberg i Halland indtaget af Kristians Folk ³⁾). Efter dette var Kjøbenhavn rigtignok den eneste Stad i Danmark, som gjorde Kristian Modstand; men i den kunde Pfalzgreven og den keiserlige-nederlandste Magt finde et overordentlig vigtigt Støttepunkt, hvis det blev Alvor med deres Angreb paa Danmark. Paa den anden Side blev Kulden mellem Kristian og Kong Gustav af Sverige stedse mere isensfaldende. Gustav følte, og det vist nok med Rette, at Kristian havde handlet mindre rebeligt mod ham, baade ved at love ham Baahus og Akershus Slotte i Norge som Pant for de erholdte og forventede Pengelaan uden at være i Stand til at indfri Løftet, og ved at afslutte Hamborgers-Freden uden at tage Gustav med paa Raad, ja uden at give ham Underretning derom før længe efter. Gustav lod sig ingenlunde tilfredsstille derved, at Kristian med Usandhed fastede hele Skylden for at de norske Slotte ikke bleve ham overleverede paa Erkebiskop Dlaf's Gjenstridighed og Reising. Han gennemsfuede Kristians i Grunden egennyttige og uredelige Statskunst; men han vilde klogeligen ikke forsøge Faren baade for ham og for sig selv ved at lade det komme til aabent Brud paa en Tid, da de begge havde fra Ublandet saa meget at frygte ⁴⁾).

Under disse indviklede og endnu i høi Grad faretruende Omstændigheder er det begribeligt, at Kristian ikke kunde tænke paa noget stort krigerisk Foretagende mod Norge, men maatte lytte til, eller i det mindste lade som han lyste til, frebelige Forslag. Han havde i Slutningen af Marts modtaget Underretning fra Bergen om, hvorledes Kristoffer Throndsøns Angreb var mislykket, og han havde i den Anledning den 27de Marts fra Kallundborg tilskrevet Thord Roed med Opmuntring til Udholdenhed, og dette havde han gjentaget ved Skrivelse fra Malmø af 14de April. Nu kom Hr. Klaus Bilde i Mai Raaned til ham fra Oslo og kunde udførligen forklare ham Stillingen i Norge, hvilket Hr. Klaus maa have gjort uden hadefulde Beskyldninger enten mod Erkebiskoppen eller mod Folket. Hvilke Høiester og Tanter Kristian i sit Hjerte har næret, kunne vi ei afgjøre; men vist er det,

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II. 316—321.

²⁾ Sfs. 251.

³⁾ Sfs. 321—

329.

⁴⁾ Pal.-Müller, Gr. F. II. 292—303.

at han lyttede til Klaus Bildes mundtlige og Hans Neffs skriftlige Forestillinger, om ogsaa maaskee meer i Betragtning af den farlige Stilling, hvori han selv endnu var stedt, end af Belvillie mod Nordmændene. Efterat have overlagt Sagen med Danmarks Raad, gav han sit Samtykke til en Herredag i Bergen ved St. Olafs Tid (29de Juli) og gav Erkebiskop Olaf Leide til den med 100 Mænd. Herom tilskrev han dog, saavidt skjønes, ikke Erkebiskoppen selv, men kun Esge Bilde i Bergen under 28de Mai, idet han med det samme paa lagde ogsaa Hr. Esge at give Erkebiskoppen Leide, hvis han forlangte det ¹⁾. Kristian har, som det lader, ligesaameget skyet at inblade sig i umiddelbar Brevverling med Erkebiskoppen, som denne med ham. Og Aarsagen har aabenbare fra begge Sider været een og den samme, nemlig at ingen af dem vilde binde sig til den anden ved større Forpligtelser, end han igjen med nogenlunde Væghed i paakommende Tilfælde kunde løse sig fra.

Imidlertid havde de Uheld, som det Danmark fiendste Parti i Norge mødte ved sine første krigerste Foretagender, spredt Usikkerhed og Mishaab over dets aabenbare og hemmelige Tilhængere. Man tænkte ikke paa at oprette det lidte Tab, hvilket dog i Grunden neppe var saa overordentlig stort; derimod søgte man kun Udveje til at dække over hvad der var skeet, og atter nærme sig den Fyrste, som man nys havde undsagt. Og det kan ikke negtes, at Erkebiskop Olaf heri foregik med Exemplet paa en mindre ærefuld Maade, idetmindste hvis han virkelig af egen Drift havde anstiftet, eller endog blot frivilligen og fuldeligen givet sit Vinde til Einar Tjelvs og Kristoffer Throndsøns Foretagender, — ikke at tale om, hvis Erik Gyldenstjernes Bestyrdning virkelig medfører Sandhed: at han var gangen saavidt, at han havde labet Keiserens og Pfalzgrevens Skrivelser kundgjøre for Almuen for at ophidse denne, og i samme Tiemed havde fremstillet Kristian III's Skattefordring som større, end den i Virkeligheden var. Djervt Mod og uroffelig Fasthed var, som vi oftere have havt Anledning til at udpege, Egenstaber, der altformegit saanedes i Erkebiskop Olafs Karakter; derfor kunde heller ikke et større og farligere Foretagende, som nærværende var, under hans Ledning have Udfigt til at lykkes. Et andet Spørgsmaal er, om han var saa faldt, saa blindet af Værgjerlighed og derfor saa hensynsløs for sine Landsmænds Tarv, som hans feirende Modstandere gjerne have villet fremstille ham; — derom har man ikke saa liden Grund til at tvivle. Vi maa ogsaa altid mindes, at Tidsalderens Statskunst var renkesfuld. Erkebiskop Olaf var i saa Henseende et af sin Tidsalders Børn. Dog var han visstelig ikke af de værste; og hans Modstander, Kristian III, hvor høit end dennes

¹⁾ Pal.-Müller, Gr. S. II. 276.

Rebelighed og Guds frygt af Mange har været priset, holdt sig — hvad man finder meer end et Exempel paa — heller ikke for god til at betræde politiske Krogveje, naar hans egen Fordeel krævede det. Tidt kunde saaledes vel Erkebiskop Olaf fristes til at møde Kristian med lige Vaaben, og maa ikke derfor dømmes for haardt. Imidlertid, hvad der end maaskee kan tjene til Erkebiskoppens Undskyldning, — hans Afsærd var ikke stiftet til at sætte Mod i Nordmændene, til at fremfalde hos dem nogen sand Nationalsjælelse og nogen deraf udspringende stærk Modstandskraft. Den var tværtimod kun egnet til at dæmpe den siebliffelige Opblussen, hvad enten dette nu forresten var en udgaaelig Nødvendighed eller ikke. Man søgte paa alle Kanter at trænge sig saa hastig og saa fordelagtig som muligt ud af den Forlegenhed, hvori man troede sig at være kommen; og de Underordnede gjorde det sienssynlig med mindre Hensyn til Staten og med mindre Anstand, end Erkebiskoppen i alle Fald havde gjort.

Ligesom Hr. Klaus Bilde og Biskop Hans uden tvivl ved Ankomsten til Oslo have fundet det danske Partis Stilling langt bedre, end den i Thronhjem havde været stildret for dem, saaledes maa det samme have været Tilfælde med Hr. Esge Bilde ved dennes Komme til Bergen. Det kan derfor neppe falde saa meget underligt, om der hastig opstod Skrupler hos ham over det Forlig, han havde indgaaet med Erkebiskoppen, og den Stilling, hvori han ifølge dette kunde anses at være kommen til den danske Konge. Thi ikkun af saadanne Skrupler kan man forklare sig de Breve, som han, kort efter at have igjen overtaget Befalingen paa Bergenhus, tilskrev Erkebiskop Olaf.

Det første er af 8de Mai 1536. Hr. Esge minder heri først Erkebiskoppen om den Fuldmagt, som denne, sidst han var i Bergen (Sommeren 1534), havde medgivet Esge i aabent Brev og Instruktion til Danmarks og Norges Raad angaaende Kongevalget ¹⁾; dette Brev og denne Instruktion havde Esge overgivet sin Broder, Biskop Dve Bilde, og Hr. Mogens Gjøe, der igjen skulde levere det til Hertug Kristian. Dernæst siger han, at han har erfaret, at „menige Norges Raad“ — Biskop Hofkold i Stavanger ene undtagen, hvis Stemme han endnu ikke kender — har hylbet og kaaret Kong Kristian „den Unge“ til Norges Herre og Konge, og han har seet Erkebiskoppens Skrivelse, hvori denne har indvilget og tiltraadt samme Valg ²⁾. Han minder endelig Erkebiskoppen om de seneste Forhandlinger i Thronhjem. Han gaar derpaa over til sin egen Stilling. Da nu —

¹⁾ S. o. f. II. 745.

²⁾ Maa vel være Erkebiskoppens Skrivelse af 10de Septbr. 1535 (s. o. f. II. 765) og maaskee hans Skrivelse af 8de Decbr. s. A. (s. o. f. II. 783), med hvilken Esge først efter Tilbagekomsten til Bergen er bleven bekendt.

figer han — Erkebiskoppen og alle andre Herrer af Norges Raad have valgt sig en Herre og Konge, men han selv paa Grund af Krig og Fængsel heri har været hindret, saa lader han Erkebiskoppen vide, at den Stilling, hvori han saaledes er kommen, ikke er efter hans Sind. Han kan og vil ikke ene i Riget være længer uden Herre og Konge. Derfor agter han nu strax at tilskrive Kong Kristian Huldskab, Mandskab og tro Tjeneste. Af disse Grunde, og for sine Slegtsskabsforbindelser i Danmark, agter han ikke at dvæle længer i Norge eller forestaa Slottet i Bergen, men vil, saasnart muligt og forsvarligt være kan, besøge Kongen og sit Fædreland, for at tjene dem efter Skyldighed; — med mindre Erkebiskoppen vil udvirke ham af Norges Raad, Geistlige og Verdslige, Søndensfælts og Nordensfælts, deres aadne, beseglede Brev paa, at de byde ham og give ham Fuldmagt til at holde Bergenhuss Kong Kristian den Unge, „som paa Norges Kronens Begne for Herre og Konge hylbet, kaaret og samtykt er“, til tro Haand og Norges Krone til Bedste. Dog vil han i Mellemtiden stifte sig mod Norges Krone og Rigets Raad i Slotsloven som en ærlig Mand sømmer. Denne sin alvorlige Mening har han og tilskrevet Norges Raad baade Søndens og Nordensfælts, og han beder nu Erkebiskoppen gjøre sit til, at han med det Første maa faa et tydeligt skriftligt Svar herpaa. Han vil kjærligen forstulde Erkebiskoppen dette, og være Norges Rige og dets Indbyggere til Ære og Tjeneste, hvor han med Slegts og Benners Hjælp kan ¹⁾. — Esges Bilde vil, som man let seer, overtiede Erkebiskoppen om, at dennes, ligesaavel som det norske Raads, Kongevalg allerede er gjort, og at det derfor bør tillades Esges ogsaa at handle, som Befalingsmand paa Bergenhuss, i Dverensstemmelse hermed; i modsat Fald vil han forlade Befalingen.

Esges Bilses andet Brev til Erkebiskoppen er af den næste Dag, den 9de Mai. Han siger deri, at han nu paa ny har tilskrevet Kongen samt det danske og holsteinske Raad og flere af sin Slegt og sine Benner om Erkebiskoppens og Norges Anliggender og talt deres Sag paa bedste Maade. Og hvor han fremdeles kan være Norge og dets Indbyggere til Tjeneste, vil han altid være det „saa sandt hjælpe mig Gud!“ ²⁾

Med disse Breve sendte Esges Bilde sin Tjener, Peder Skrifer, til Thronbhjem; og Peder skulde usfortøvet, efter at have modtaget Erkebiskoppens Svar, drage over Fjældet til de søndensfæltske Herrer af Raadet med Hr. Esges Skrivelser til dem. Erkebiskoppen gav sit Svar fra Stenvisholm allerede den 25de Mai, og udtalte deri sin

¹⁾ Palud.-Müller, Aftst. II. 271—273.

²⁾ Sft. 273—275.

med Erkebiskoppen. Denne Stemning hos ham har rimeligvis ogsaa den forud fangne Kristoffer Throndsøn sporet, og derfor ilet med at komme bort fra Bergen, hvor Hr. Esge efter sin Ankomst maa have ladet ham løs, eller i det mindste holdt ham uden stor Tvang og behandlet ham venstabeligen. Man seer nemlig, at Kristoffer i Begyndelsen af Mai, hemmelig og i al Hast, har forladt Bergen, uden Hr. Esges Vidende, og taget Veien til Throndhjem. Han var allerede den 15de Mai paa Fosens Gaard, hvorfra han denne Dag tilskrev Hr. Esge et Slags Undskyldningsbrev for „at jeg for saa hasteligen af Byen og ikke bød Eder god Nat“. Han undskylder sin Vortreise dermed, at mange Tidender vare komne ham for Dre, hvoriblandt meget dog — indrømmer han — muligens kunde være Vogn. Han skriver forresten i en venstabelig Tone, meddeler Hr. Esge Nyheder fra Nederlandene, som han havde modtaget i Bud med et nys ddkommet Fartoi: at Reiseren rustede sterkt, og at meget Krigssfolk var samlet i Nederlandene, der skulde følge Pfalzgreven til Danmark. Han tilbyder sig at meddele Hr. Esge flere Tidender, naar han faar talt med Erkebiskoppen. Han beder endelig Esge ikke at agte hvad hans Venner sige ham paa; han haaber med Guds Hjælp, at intet andet skal befindes af ham end Godt ¹⁾.

Esge Bilde havde i sine Breve til Erkebiskoppen, som ovenfor sagt, ladet denne vide, at han var ifærd med at træde i Underhandling med Kong Kristian for at sikke sig sin undersaatlige Stilling til denne. Hermed gjorde han virkelig ogsaa Alvor, uden at oppebie Svær fra Erkebiskoppen eller fra de øvrige norske Raadsmedlemmer, han havde tilskrevet. Han sendte nemlig mod Slutningen af Mai Stig Bagge og tvende andre af sine Mænd til Danmark som sine Fuldmægtige til Kong Kristian samt det danske og holske Raad, og medgav dem sin skriftlige, egenhændig underskrevne Instruktion, udstedt paa Bergenhus den 18de Mai 1536.

I denne Instruktion tilbyder han først Kongen sin tro Tjeneste og begge de nævnte Raad sit Venstabe. Dernæst, for at gjøre Kongen bekendt med Forhandlingerne i Throndhjem, oversender han denne de Breve, som i samme Anledning vare udstedte; han tænker sig nemlig Muligheden af, at Klaus Bilde kunde være bleven hindret i sin Reise. Han beder Kongen, at han mildeligen vil optage Erkebiskoppens gode Mening og velvillige Tilbud; thi denne kan vel bevise, at han havde „sin Fuldmægtige i Oslo med Indsegl og Befaling at fuldbyrde og samtykke med Danmarks og Norges Riges Raad det Valg, som de gode Herrer om Hans kongelige Majestæt havde gjort, og ligeledes at befegle og stadfæste hvad derom forhandlet blev“. Kongen vil derved

¹⁾ Palub.-Müller, Gr. F. II. 288, Sammes Aft. II. 276.

ge Hensyn til det fattige Riges og dets Indbyggeres Bedste og ikke svære det med Krigsfolk. Kongen kan uden Krig og Blodsudgylse, Pengespilde og Fordærvelse faa sin Villie frem i Riget, og kan have desmere Nytte deraf. Hr. Egge lader fremdeles Kongen tilbede, at han har erfaret, hvorledes Norges Riges Raad har valgt Kristian til Norges Konge, — han har og seet Erkebiskop Iafes Brev, hvori denne har samtyktet Valget, — og han har i sin Tid overgivet sin Broder Biskop Dve Vilbe og Hr. Mogens (Goye) Erkebiskoppens og nogle andre Raadsmedlemmers Brev og Instruktion, hvori de have hylbet og samtykt Kristian III til Norges Konge¹⁾. Erkebiskop Olaf og det hele norske Raad (paa Biskop Hossfold af Stavanger nær, om hvem Egge intet ved) har alligevel — vedbliver han — hylbet og kaaret Kongen; Egge selv alene er paa Grund af Krig og Fængsel ikke deeltaget heri. Derfor har han tilskrevet Erkebiskoppen og Norges Raad sendt og nordensfjælds paa den Maade, hans medsendte Kopi udviser, og lader nu ved sine tjenere, ifølge sin beseglede Instruktion, Kong Kristian den Unge tilsætte „Huldskab, Mandskab og tro Tjeneste“, imod dennes Bestyttelse; og vil han med det allerførste selv besøge Kongen og sit Fædreland. Kongen ved, eller kan af sin Faders, Kong Frederiks Næses erfare, hvorledes Norges Slotslove, efter Kongens Afgang, skulle holdes ved Kongen og til Norges Raads Haand, saalænge til en ny Herre og Konge til Riget bliver kaaret og hylbet. Kongen vil derfor ikke tage sig til Mistykte, at han ikke nu strax med det samme tilsiger og overleverer ham Bergens Slotslov, „hvilket mig ei staar at gjøre, min Ære og Lempe ubeskadiget, før end Rigets Raad forsamlet vorder og berens kommer“. Han opfordrer imidlertid Kongen til at forskrive det norske Raad til Møde snarest muligt paa det Sted, han selv bedst kan; og paa denne Raadsamling kan da Sagen angaaende Slotsloven, med Rigets andre vigtige Sager, blive bragt i Orden. Hvis imidlertid Pfalzgrevnen eller nogen anden udenlandsk Fyrste skulde i Mellemtiden angribe Slottet, skal Egge forsvare det som en ærlig Mand²⁾.

Da Hr. Egge lod det ikke blive ved dette Tilfagn alene; han anblede i Overensstemmelse dermed, idet han virkelig til samme Tid, som han afgav det, ogsaa søgte at sikkre Kong Kristian den Deel

¹⁾ Maa igjen være Brevene af 23de Juni 1534 (f. o. f. II. 745, 804), hvori dog Kristian ingenlunde udtrykkelig nævnes, som den de norske Raadsmedlemmer give sit Valg. De samtykte blot den, det ganske Raad vælger; og som vi have seet, som ved den Leilighed intet Kongevalg istand paa Grund af Uroligheden i Danmark og Kjøbenhavns Retsning. ²⁾ Palm. Müller, Gr. f. II. Bil. VI, 462—467 jfct. m. 390.

af Norge, som nærmest stod under hans egen Befaling. Han var, som vi have seet, ikke ganske sikker paa Biskop Høstolds Stemning. Han havde imidlertid i Stavangers Lagmand, Nils Klausson, en paalidelig Tilhænger, og denne paalagde han at indhente Biskop Høstolds bestemte Erklæring. Dette skede. Biskoppen erklærede da: — at han ingen Herre eller Konge havde svoret eller lovet anderledes end som Beslutningen i Bud ¹⁾ medfører; han havde heller ikke hveten i Raad eller Daad overtraadt denne Beslutning eller været med i noget Oprør i Landet. Kong Fredrik — sagde han — havde været hans rette Herre og Konge, og han vidste nu ikke af nogen anden Herre og Konge end Fredriks Søn, Kong Kristian. Han yttrede fremdeles paa given Anledning, at man ikke skulde finde ham at være nogen Vendeskaabe, han vilde stikke sig som han vilde være beskæft for hver god Herre. Erklæringen blev afgiven i Bidners Nærvær og indmeldt fra Stavanger til Hr. Esgé af Lagmanden under 28de Mai ²⁾.

Denne Erklæring var kun et forberedende Skridt til noget langt Bigtigere. Strax efter fik nemlig Hr. Esgé baade Biskop Høstold og Flere bevægede til formelig at erkende Kristian III for Norges Konge ved et aabent beseglet Brev. Dette er udstedt i Bergen den 1ste Juni af Høstold, Biskop af Stavanger, Esgé Bilde, Hovedsmand paa Bergenshus, og Johan Krukow, Norges Raad nordensfjelds, Geble Pedersen, Erkebegn til Bergen og Stiftets Formynder, med menige Kapitel, Guttorm Nilsøn, Lagmand i Bergen, og menige Raadmænd sammesteds. De vide — sige de — at efter Kong Fredriks Død Danmarks og Norges Rigers Raad af forskellige Grunde ei have kunnet, som sig burde, samles for at vælge og hylde en Konge igjen til de tvende Riger, — men de have tillige erfaret, at menige Norges Raad, Geistlige og Verdslige, have hylbet og kaaret Kristian, Kong Fredriks Søn, tidligere udvalgt Konge til Danmark, ogsaa til Norges Konge. Dette Kaar og denne Hylbring tiltræde nu Udstederne og love „Kong Kristian den Unge“ at ville vise sig som hans underdanige og lydige Tjenere, idet de bede ham at være dem en mild og naadig Herre og holde dem „ved Norges Lov og gode, gamle, ærlige og kristelige Sedvaner“. Dette aabne Brev tiltraadte senere tvende Prælater, nemlig Mathias, Abbed af Lyse, den 14de Juni, og Gunnar, Abbed af Haløns, den 23de Juni ³⁾. — Her er ikke engang Tale om at betinge sig nogen norsk Haandsæstning af Kong Kristian.

¹⁾ S. o. f. II. 743. ²⁾ Palud.-Müller, Aktst. II. 282. Svaret forekommer Palud.-Müller (Gr. F. II. 394) „meer undvigenbe end bestemt“. Rig synes det klart nok. ³⁾ Palud.-Müller, Aktst. II. 283—285, Gr. F. II. 395.

119.

Kjøbenhavns Overgivelse i August 1536. Kristian III besætter at bruge Magten mod Norge. Rigsdag i Kjøbenhavn i October 1536. Norges Indordning under Danmark som Provins besluttet, og Biskopsdømmet i det danske Rige ophævet. Erkebiskop Olaf sidste Virksomhed i Norge. Hans Flugt til Nederlandene i April 1537. Stensholm opgives i Mai. Trub Ulstånds Tog til Thronhjem. Norge underkaster sig.

Skønt inden Mai Maanedes Udgang 1536 hele Danmark, paa Kjøbenhavn nær, var i Kristian III's Hænder, var dog, som allerede ovenfor yttret, dennes Stilling ingeniunde uden Fare ¹⁾. De Underretninger, Kristoffer Thronsføn havde meddeelt Esge Biske om Rustningerne i Nederlandene til Pfalzgreve Frederiks Understøttelse ²⁾, vare langt fra falske. Befaling til Hvervninger af Krigsfolk var allerede i Begyndelsen af April udgangen fra Regentinden, ligesom hun ogsaa til samme Tid havde paalagt Holland at udruste 25 store Skibe. I Mai kom Pfalzgreve Frederik med sin Hustru til Nederlandene for selv at overtage Ledningen af det forestaaende Tog til Danmark. Om Alt dette underrettedes Kjøbenhavns Indbyggere, for at de kunde opretholde Modet og tappert verge sig, indtil Hjælpen kom. Faren for Kristian var virkelig paa den Tid stor; men den gled over uden at komme til Udbrud. En Krig fra den franske Konges, Frants I's, Side tvang Keiser Karl til at vende sin Hovedmagt mod ham. Endog de Krigsfolk, som vare hervede i Nederlandene til det danske Tog, fik snart en anden Anvendelse. Medens nemlig de hollandske Stænder gjorde Indvendinger med Hensyn til den dem paalagte Udrustning, og man derfor maatte fragte Skibe for Keiserens Regning i Seeland, angreb Hertug Karl af Geldern, Keiserens Fiende og Kong Kristians hemmelige Forbundne, pludselig i Begyndelsen af Mai Grønningen. For at redde sig underkastede Staden sig Keiseren, der modtog dens Underkastelse med Forpligtelse til at hjælpe den. Man maatte nu ty til det Krigsfolk, som var hvervet til det danske Tog, og benytte det til Grønningens Vern. Krigen mod Karl af Geldern holdt saaledes den til Kjøbenhavns Undsætning og Danmarks Undertvængelse bestemte Magt bunden til Nederlandene i Juni og Juli Maanedes. Da Pfalzgreven kom til Nederlandene i Mai, var Flaaden endnu ikke færdig; og før denne Hindring var overvunden, vare Landtropperne tagne i Brug til den grønningste Krig. Pfalzgreven fremkom med Indsigelser og Klager, men uden Nytte. Før endnu Flaade og Hær var bleven stillet til hans Raadighed, var den gode Leilighed gangen tabt og Kjøbenhavn opgivet ³⁾.

Kong Kristian nemlig, der fuldeligen indsaa Vigtigheden af at

¹⁾ S. o. f. II. 802.

²⁾ S. o. f. II. 808.

³⁾ Palud-Müller, Gr. S. II.

af Norge, som nærmest stod under hans egen Befaling. Han var, som vi have seet, ikke ganske sikker paa Biskop Høstolds Stemning. Han havde imidlertid i Stavangers Lagmand, Nils Klausson, en paalidelig Tilhænger, og denne paalagde han at indhente Biskop Høstolds bestemte Erklæring. Dette ske. Biskoppen erklærede da: — at han ingen Herre eller Konge havde svoret eller lovet anderledes end som Beslutningen i Bud ¹⁾ medfører; han havde heller ikke været i Raad eller Daad overtraadt denne Beslutning eller været med i noget Oprør i Landet. Kong Fredrik — sagde han — havde været hans rette Herre og Konge, og han vidste nu ikke af nogen anden Herre og Konge end Fredriks Søn, Kong Kristian. Han yttrede fremdeles paa given Anledning, at man ikke skulde finde ham at være nogen Vandefaaer, han vilde stikke sig som han vilde være beskæftiget for hver god Herre. Erklæringen blev afgiven i Bidners Nærvær og indmeldt fra Stavanger til Hr. Ege af Lagmanden under 28de Mai ²⁾.

Denne Erklæring var kun et forberedende Skridt til noget langt Bigtigere. Strax efter fik nemlig Hr. Ege baade Biskop Høstold og flere bevægede til formelig at erkende Kristian III for Norges Konge ved et aabent beseglet Brev. Dette er udstedt i Bergen den 1ste Juni af Høstold, Biskop af Stavanger, Ege Vilde, Hovedsmand paa Bergenshus, og Johan Krukow, Norges Raad nordensjælds, Geble Pedersen, Erkebezn til Bergen og Stiftets Formynder, med menige Kapitel, Guttorm Nilsson, Lagmand i Bergen, og menige Raadmænd sammesteds. De vide — sige de — at efter Kong Fredriks Død Danmarks og Norges Rigers Raad af forskellige Grunde ei have kunnet, som sig burde, samles for at vælge og hylde en Konge igjen til de tvende Riger, — men de have tillige erfaret, at menige Norges Raad, Geistlige og Verdslige, have hylbet og kaaret Kristian, Kong Fredriks Søn, tidligere udvalgt Konge til Danmark, ogsaa til Norges Konge. Dette Raar og denne Hylbring tiltræde nu Udstederne og love „Kong Kristian den Unge“ at ville vise sig som hans underdanige og lydige Tjenere, idet de bede ham at være dem en mild og naadig Herre og holde dem „ved Norges Lov og gode, gamle, ærlige og kristelige Sedvaner“. Dette aabne Brev tiltraadte senere tvende Prælater, nemlig Mathias, Abbed af Lyse, den 14de Juni, og Gunnar, Abbed af Halsnø, den 23de Juni ³⁾. — Her er ikke engang Tale om at betinge sig nogen norsk Haandsæstning af Kong Kristian.

¹⁾ S. o. f. II. 743. ²⁾ Palud.-Müller, Aktst. II. 282. Svaret forekommer Palud.-Müller (Gr. F. II. 394) „meer undvigende end bestemt“. Rig synes det klart nok. ³⁾ Palud.-Müller, Aktst. II. 283—285, Gr. F. II. 395.

119.

Kjøbenhavns Overgivelse i August 1536. Kristian III beslutter at bruge Magten mod Norge. Rigsdag i Kjøbenhavn i October 1536. Norges Indordning under Danmark som Provind besluttet, og Biskopæddømmet i det danske Rige ophævet. Erkebiskop Olaf sine Virksomhed i Norge. Hans Flugt til Nederlandene i April 1537. Stenvisholm opgives i Mai. Trud Ulfstands Tog til Thronhjem. Norge underkaster sig.

Skønt inden Mai Maanedes Udgang 1536 hele Danmark, paa Kjøbenhavn nær, var i Kristian III's Hænder, var dog, som allerede ovenfor yttret, dennes Stilling ingeniunde uden Fare ¹⁾. De Underretninger, Kristoffer Thronsdson havde meddeelt Esge Bispe om Rustningerne i Nederlandene til Pfalzgreve Fredriks Understøttelse ²⁾, vare langt fra falste. Befaling til Hvervninger af Krigsfolk var allerede i Begyndelsen af April udgangen fra Regentinden, ligesom hun ogsaa til samme Tid havde paalagt Holland at udruste 25 store Skibe. I Mai kom Pfalzgreve Fredrik med sin Hustru til Nederlandene for selv at overtage Ledningen af det forestaaende Tog til Danmark. Om Alt dette underrettedes Kjøbenhavns Indbyggere, for at de kunde opretholde Modet og tappert verge sig, indtil Hjælpen kom. Faren for Kristian var virkelig paa den Tid stor; men den gled over uden at komme til Udbrud. En Krig fra den franske Konges, Frants I's, Side tvang Keiser Karl til at vende sin Hovedmagt mod ham. Endog de Krigsfolk, som vare hvervede i Nederlandene til det danske Tog, fik snart en anden Anvendelse. Medens nemlig de hollandske Stænder gjorde Indvendinger med Hensyn til den dem paalagte Udrustning, og man derfor maatte fragte Skibe for Keiserens Regning i Seeland, angreb Hertug Karl af Geldern, Keiserens Fiende og Kong Kristians hemmelige Forbundne, pludselig i Begyndelsen af Mai Grønningen. For at redde sig underkastede Staden sig Keiseren, der modtog dens Underkastelse med Forpligtelse til at hjælpe den. Man maatte nu ty til det Krigsfolk, som var hvervet til det danske Tog, og benytte det til Grønningens Vern. Krigen mod Karl af Geldern holdt saaledes den til Kjøbenhavns Undsætning og Danmarks Undertvungelse bestemte Magt bunden til Nederlandene i Juni og Juli Maaneder. Da Pfalzgreven kom til Nederlandene i Mai, var Flaaden endnu ikke færdig; og før denne Hindring var overvunden, vare Landtropperne tagne i Brug til den grønningste Krig. Pfalzgreven fremkom med Indsigelser og Klager, men uden Nytte. Før endnu Flaade og Hær var bleven stillet til hans Raadighed, var den gode Leilighed gangen tabt og Kjøbenhavn opgivet ³⁾.

Kong Kristian nemlig, der fuldeligen indsaa Vigtigheden af at

¹⁾ S. o. f. II. 802.

²⁾ S. o. f. II. 808.

³⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II.

nytte den Frist, som Lykken skjenkede ham, anstrengte sine sidste Kræfter for imidlertid at vinde Kjøbenhavn. Det lykkedes ham at faa Staden ganske indesluttet og afstaaen fra al Tilførsel. Snart opstod der en frygtelig Hungersnød. Uenighed mellem Borgerne og de tydske Krigsfolk, der dannede Stadens Besætning, forøgede Ulykken. Til Slutning viste sig ingen Redning uden i Overgivelse. Denne fandt Sted den 29de Juli; og den 6te August 1536 holdt Kong Kristian sit Indtog ¹⁾.

Saalænge dette Kongens vigtigste Maal ikke var naaet, kunde han naturligvis blot skjenke de norske Sager en underordnet Dødsdom. Men hvad han allerede i Mai Maaned vidste om Tilstanden i Norge maatte give ham godt Haab; og Efterretningerne fra Esge Bilde med Stig Bagge, hvilke han rimeligvis har modtaget i Begyndelsen af Juni, maatte gjøre ham Udsigt til Norges snarlige Underkastelse saagodt som ganske sikker. Alt hvad han senere i Juni Maaned kunde spørge fra Norge var ikke uden til hans Fordeel. Rædslingen lagde sig jo, før Nogen kunde vente det. Alle Landets Større mænd, paa Erkebiskop Olaf nær, kappedes om at underkaste sig; og af Erkebiskoppen var ikke — hvad Erfaringen allerede viste — synderlig at frygte, om han endogsaa havde en stærk Mening blandt Landsfolket for sig, naar han ingen virksom Hjælp kunde faa udenlandsfra. Kongen kunde saaledes trygt henvende al sin Dødsdom paa Stillingen i Danmark i den visse Fortrosthed, at var Kjøbenhavn først vunden, vilde Norges fuldkomne Underkastelse følge af sig selv.

Han viste ogsaa nu noksom sin Tryghed for Norge derved, at han allerede formelig behandlede Riget som sit. Saaledes overdrog han, ved Brev fra Moskøbe af 16de Juni, Hr. Esge Bilde de Len, som Niels Lykke og Vincentius Lunge forud havde havt, hvorved han gjorde ham til sin Befalingsmand over hele det nordensfældste Norge. Han tilfagde ved Brev af samme Sted og Dag Indbyggerne i Finnmarken og Bardøhus Slots Omraade, „hvilket ligger til Kongens Hæder“, at svare sine Afgifter til Hr. Esge „som deres rette Hæder paa Kongens Vegne“. Han forlænte endelig, ogsaa samme Dag og Sted, Hr. Vincentius Lunges Enke, Margreta Nilssdatter, med Apostelkirkens Gods i Bergen ²⁾.

Der er ingen fuldgyldig Grund til at tro andet, end at Erkebiskop Olafs aabne Brev af 6te April ³⁾ var udsedt i god Tro og med god Forhaabning. Men om end hverken Biskop Hans Kess eller nogen af Bildeerne med Sandhed kunde siges reent ud at have svæget sine i Thronhjem givne Tilfagn, enten med Hensyn til Erkebiskoppen

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II. 340—366.   ²⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II. 395; R. Dipl. II. 826—827.   ³⁾ S. o. f. II. 798.

personlig eller med Hensyn til hans Planer for Norges Selvstændighed, — saa kunde det dog ikke længe undgaa Erkebiskoppens Opmærksomhed, at hine Mænds Forestillinger ikke havde udrettet hos Kong Kristian hvad han havde kunnet ønske, ja vel endog at de ikke fortolke sine Forpligtelser til Erkebiskoppen ganske paa samme Maade som han selv. Dette maatte naturligtvis gjøre ham ængstelig; og end ængstligere blev han, jo længere det uddrog med Kongens Svar paa hans aabne Brev og paa de Hørv, Klaus Bilde havde paataget sig at overbringe. Han modtog vel Underretning om Kongens Samtykke af 2de Mai til Herredagen i Bergen og Leiden til samme; men de Tilfagn, han havde forlangt af Kongen i sit aabne Brev, udeblev. Hvad der i Bergen var gjort i Juni Maaned for Kong Kristians Sag ¹⁾ og Hr. Esges Virksomhed ved den Leilighed kunde ikke længe blive Erkebiskoppen ukendt; og Kristoffer Throndsøns Fortællinger, da denne kom til ham i Slutningen af Mai eller Begyndelsen af Juni, kunde heller ikke gjøre ham roligere med Hensyn til Stemningen i Norge. Han havde tvende Gange sit Bud sønderpaa for at erfare noget om Raadsmødet eller om de danske Herrers ventede Komme til samme; men herom var alt taust. I Breve fra Stenvikholm af 9de Juli og 2de August yttrede han sig i denne Sag til Esge Bilde, uden sit, som man vel kan tænke, intet tilfredsstillende Svar ²⁾. Han sølte sig ganske vist meer og meer forladt. Selv, paa egen Haand, at udskrive Herredagen, uden at oppebie Kongens Tilfagn eller de danske Udsendingers Komme, dertil havde han vist nok lovlig Ret, men han har ikke voyet det. Thi Stemningen blandt de norske Raadsmedlemmer, hvilken ikke kunde være ham ukendt, var nu saadan, at efter al Rimelighed ikke een eneste vilde lyde hans Kaldelse, naar denne ikke støttede sig til et Kongebud. At gaa det lidet norstfjænde Raad forbi og henvende sig til det norske Folk, til Almuen, dertil havde han ikke Mod, og sølte vel tillige, at om det end lykkedes ham at reise den, havde han ei Evne til at styre den.

I denne ængstende, ja fortvovlede Stilling var det i Grunden intet Under, at Erkebiskoppen paa ny vendte Blikket mod Udlandet, helst da Rytterne fra Nederlandene i Mai og Juni Maaned om Pfalzgrev Fredriks forestaaende danske Tog, som vi have seet, maatte være opmuntrende. Han sendte ogsaa, maafee i Juli, Kristoffer Throndsøn til Nederlandene for der at søge Hjælp, eller i det mindste forsikre sig om Sagernes Stilling.

Men førend han rimeligvis derfra har kunnet faa nogen trøstelig eller tilfredsstillende Underretning, var Kjøbenhavn, som sagt, den 2de Juli falden; og havde Kong Kristian for været uvillig til at indgaa

¹⁾ S. o. f. II. 810.   ²⁾ Palub-Müller, Gr. F. II. 395, 396.

paa Underhandlinger med Erkebiskop Olaf, saa opgav han nu dette ganske. Om en norsk Herredag eller et norsk Raadsmøde blev nu ikke mere Tale. Kongen havde med det samme Kjøbenhavn overgav sig til ham, fattet sin Beslutning med Hensyn til Norge og dets Erkebiskop; og hvordan denne Beslutning var, kom snart for Lyset.

Med Hensyn til det søndenfjældste Norge lader Kristian til at have følt sig tryk. Al Tanke paa alvorlig Modstand synes der ved Einar Tjelds mislykkede Tog i Begyndelsen af Aaret at være lammet. Det var det nordenfjældste Norge, det vil sige Throndhjems eller Nidaros's, Bergens og Stavangers Biskopsdømmer, det gjaldt om fuldkommen at undertvinge; og hertil havde, som vi have seet, Hr. Esge Bilde allerede gjort en heldig Begyndelse. Nu i August sendte Kristian ham med den danske Adelsmand Jens Splid og Esge Svend, Peder Petersen, 200 Mandes Forstærkning. Han antydede derved, at han ikke agtede at gaa ind paa Hr. Esges tidligere Raad om Forsoning med Erkebiskoppen. Og end klarere udtalte han dette, da han ikke længe efter, i et Brev af 1ste September, underrettede Esge Bilde om, at Erkebiskoppen havde sit Bud hos Pfalzgreven, og derfor henstillede til ham, om han strax vilde drage mod Throndhjem. Kongen havde altsaa ganske vist dengang Underretning om Kristoffer Throndsøns Sendelse til Nederlandene og betragtede dette som et afgjort fiendtligt Skridt, der muligen kunde drage en keiserlig Hærs Afsendelse til Throndhjem efter sig, og hvis Følger derfor Esge Bilde maatte ile med at forekomme. Af noget Tog fra dennes Side til Throndhjem blev der imidlertid for det første intet. Hr. Esge synes at have fundet det nødvendigere for Diebliffet at nedtvinge den Modstand, som endnu kunde være at frygte i hans nærmere Kreds. Forholdene i Throndhjem stode rimeligvis ikke endnu saa klart for ham, at han voyede et Tog dithen med den ringe Magt, han for Liden havde til sin Raadighed. Imidlertid synes han allerede nu at have taget sin Beslutning, at tjene Kong Kristians Sag alene og skaffe den Seieren ogsaa i Norge, som den allerede havde vundet den i Danmark ¹⁾.

Allerede før Kristian havde udtalt for Hr. Esge Bilde sit Døst om, at denne skulde angribe Erkebiskop Olaf i selve Throndhjem, havde han i Danmark gjort det fuldbyrdende Skridt til Kirkens Overordning og den biskoppelige Magts Kuldkastelse i dens romersk-tholste Betydning. Han udstred, strax efter Kjøbenhavns Indtagelse, en Rigsdag af hele Danmark at møde sammesteds den 15de October; og i Forbindelse hermed vedtog han, efter foreløbigt Overlæg med de tilstedeværende verdslige Medlemmer af det danske Rigsraad, frem-

¹⁾ Jfr. Palub-Müller, Gr. S. II. 370, 396.

gangsmaaden mod Biskopperne. Danmarks Rige — heb det — skulde ikke herefter være afhængigt af Erkebiskoppen eller andre Biskopper, men dets Styrelse være og blive hos Kongen og dennes Efterkommere i Danmark, samt hos Danmarks verdslige Rigsraad og deres Efterkommere. Derfor tilsagde de tilstedeværende elleve Raadsmedlemmer Kongen, at de ei vilde hjælpe til, at nogen Biskop skulde komme til „noget verdsligt eller geistligt Regimente, eller til noget Biskopsdomme eller nogen Rente i Danmarks Rige“, før saadant blev fastsat paa et almindeligt Concilium i Christendommen og der samtykket ogsaa af Danmarks Rige; men selv i dette Tilfælde skulde ikke Biskopperne komme „til noget Regimente“ i Danmarks Rige uden med Kongens samt Danmarks Riges Raads, Adels og Indbyggernes Billie og Samtykke. De forsamlede Raadsmedlemmer lovede derhos ikke at ville modsætte sig, „at det hellige Evangelium og rene Guds Ord retteligen maa prædikes og forkyndes her i Riget“. Herom blev de Elleves beseglede Brev udstedt i Kjøbenhavn den 12te August 1536 ¹⁾. Den biskoppelige Berdigheds og Myndigheds Ophævelse i sin gamle romerst-katholske Betydning var saaledes udtalt; men Beslutningen holdtes hemmelig, indtil Bud var udgaaet til alle de danske Biskoppers Fængsling. Allerede samme Dag som Brevet udstedtes, bleve Erkebiskoppen af Lund og Biskoppen af Roskilde, hvilke netop vare komne til Kjøbenhavn, grebne og satte i Forvaring; og inden faa Dage var det samme Tilfælde med alle de øvrige, virkelige eller udvalgte, danske Biskopper. Den eneste som for det første sparede paa Grund af Kongens særdeles Godhed for ham, var Ove Bilde til Aarhus, Hr. Esøges Broder; men ogsaa han maatte den 10de September dele sine Medbrodres Skjæbne ²⁾.

Det var nu hermed allerede tydeligt nok, hvad Lod der var tiltænt ogsaa de norske Biskopper af Kong Kristian, naar han var kommen til Magten i Norge; og hvilken hans Hensigt var med dette Rige i det Hele, blev snart udtalt.

Til den fastsatte Tid ved Midten af October 1536 sammentraadte den danske Rigsdag i Kjøbenhavn, bestaaende af Rigests Raad, Adelen, Udsendte fra Rigests Kjøbstæder og Fuldmægtige for Bønderne omkring i Landets Hereder. Den 30te October vare allerede Raadslagningerne tilende, og paa denne Dag udstedtes de tvende Dokumenter, hvori Frugten af Rigsdagens Virksomhed nedlagdes: nemlig Kongens Haandfæstning, som efter Overenskomst med Rigsraadet fastsattes, og en almindelig Recess, der vedtoges af den hele Rigsdag. Begge Dokumenter ere for Norges' og den norske Kirkes Vedkommende af yderste Bigtighed.

¹⁾ Hvitfeldt n. 1536, jfrt. m. Pal.-Müller. Gr. 8. II. 368.

²⁾ S. 8.

Kristian III's Haandfæstning adskiller sig strax i den første Artikel væsentlig fra de ældre danske Kongers. I stedet for at der i disse indeholdes en Forpligtelse for Kongen at verne om Kirken, dens Privilegier og Tjenere¹⁾, saa udtaler Kristian sig saaledes: „Først ville vi og skulle over alle Ting elske og dyrke den almægtigste Gud, og hans hellige Ord og Være styrke, formere, fremdrage, haandhave, beskytte og bestærme til Guds Ære og til den hellige kristelige Troes Førgelse“. Her er ikke meer Tale om hverken Kirken eller dens Tjenere eller dens Privilegier, men kun i evangelisk-reformatorisk Aand om Guds Ord og Være. I den anden Artikel forpligter Kongen sig til efter yderste Magt at „formere“ Danmarks Rige, og om han med Danmarks Indbyggere Hjælp kan vinde mere Land, da skal dette „høre til Danmarks Rige og være og blive under Danmarks Krone“. Derpaa følger den for Norge især vigtige tredje Artikel: „Og eftersom at Norges Rige nu saa forringet er baade af Magt og Formue, og Norges Riges Indbyggere ikke ene formaå at underholde dem en Herte og Konge, og samme Rige er dog forbundet at blive hos Danmarks Krone til evig Tid, og fleste Parten af Norges Riges Raad, besynnerligen Erkebiskop Olaf, som nu er det første Hoved der i Riget, i en kort Tid er tvende Gange med fleste Parten af Norges Riges Raad faldet fra Danmarks Rige mod deres egne Forpligtelser, — da have vi derfor lovet og tilsagt Danmarks Riges Raad og Adel, at dersom Gud almægtigste det saa forset har, at vi samme Norges Rige eller nogen dets Ledemod, Slotte, Lande eller Syssler, som der til høre, kunde bekræftige eller bekomme under vort Hørsomme (vort Lydighed), da skal det herefter være og blive under Danmarks Krone, ligesom et af de andre Lande, Jylland, Fyen, Sjælland eller Staaue er, og herefter ikke være eller hede et kongeligt Rige for sig, men et Ledemod af Danmarks Rige og under Danmarks Krone til evig Tid. Dog hvad Feide deraf kan komme skal Danmarks Riges Raad og Indbyggere være pligtige med os troligen at hjælpe udbrage (føre til Ende)“. At der i det følgende af Haandfæstningen ifkun kan være Tale om Danmark, dets Raad, Adel og Indbyggere, er en Selsfølge af denne Artikel. Endogsaa senere, hvor Kongen forpligter sig til at gjenløse Orknørne og Hetland nævnes ikke Norge, men det heber blot: „med vore Undersaatters Hjælp“. Dokumentet er befuldret foruden af Kongen ogsaa af 19 Rigsraadsmedlemmer, blandt hvilke vi kunne mærke os som Norge vedkommende, og skjønt danskfødte, hørende til dette Riges Stormænd: Hr. Trud Ulfstand og Hr. Klaus Bilde²⁾.

I Necessen er det Kongen og Rigets Raad og Stænder, eller

¹⁾ S. o. f. II. 578, 617, 671.

²⁾ Krog og Stefanius II. 46—54.

den hele samlede Rigsdag, der i Forening udtale sin enstemmige Villie. De love hinanden først gjensidig Hjælp til Rigets Forsvar. Derpaa velte de Skylden for al den Blodsudgydelse og Ulykke, der nylig var overgaaet Danmark, paa Biskopperne, hvilke havde sat sig imod Adelen og ikke tilstedt Kongevalg i rette Tid. Hverken skulle derfor de nu affatte Biskopper igien komme til sin biskoppelige Styrelse og sine Biskopsdømmers Gods, eller andre Biskopper „deres Eige“ komme til at regjere i Riget; men der skulle tilstiftes nye christelige Biskopper og Superattendenter, som kunne lære det menige Folk det hellige Evangelium og Guds Ord. Hvo, som vil sætte sig herimod, skal straffes haardeligen paa Liv og Eiendom. Biskopsdømmernes Gods skal lægges under Kronen, og Kongen alene have Patronatsret til alle Prælaturer, Verdigheder og Len, som Kronen og Biskopperne hidtil have havt at bortgive; dog skal Adelen og Ridderstabet beholde Patronatsret til de Kirker og geistlige Len, den kan godtgjøre, at den hidtil har havt. Alle Klosters, Prælaturer, Digniteter, Kannikdømmer og andre geistlige Len skulde blive ved Magt, saa længe til Kongen og Danmarks Riges Raad med lærde Mænd, som de tilfaldt, forordne anderledes. Dog skal det staa Munkene frit at forlade Klostrene, om de saa ville, og Klosterforstanderne skulle herefter ei have Magt til at afhænde eller pantsætte noget af Klostrenes Gods uden Kongens og Rigsrådets Samtykke. Almuen skal være fri for alle vilkaarlige Paalæg til Geistligheden; Tienden derimod skal vedblive og deles i tre Dele: den ene for Sognepresten, den anden for Kirken, den tredje for Kongen. Dette er Recessens Hovedindhold med Hensyn til det Geistlige. — Med Hensyn til det Verdslige, erklærer Raadet, at det nu vælger Kongens ældste Søn, Hertug Fredrik, til Faderens Eftermand i Danmarks Rige, og skal han, medens Faderen lever, kaldes: Prins af Danmark, og efter hans Død: udvalgt Konge, indtil han bliver kronet. Skulde Fredrik dø før Faderen, forpligter Raadet sig til at vælge en anden af dennes Sønner. I Tilfælde at ingen saadan skulde gives, skal Rigets Raad, med Kongens Villie og Vidende, udnævne hans Efterfølger, som da skal kaldes Prins af Danmark, saalænge Kongen lever. Den, som Konge skal være efter den nærværendes Død, skal sverge og besegle Raad, Adel og Indbyggere at holde dem ved Lov, Ret og Friheder. — Recessens øvrige Bestemmelser ere for Norge af mindre Vigtighed. Den blev oplæst og vedtagen i et saakaldet Bursprog, eller i en offentlig Forsamling under aaden Himmel, paa Gammeltorv i Kjøbenhavn, og for Brevet hængte Kongen, Raadet, visse Udvalgte af Ridderstabet fra alle Landets Hoveddele, samt visse Mænd af Kjøbstæderne sine Segl ¹⁾.

¹⁾ Krug og Stefanius I. 495—509.

Kong Kristians og det danske Rigsraads Plan med Norge baade i verdslig og geistlig Henseende var saaledes udtalt: — Norge skulde ophøre at være et selvstændigt Rige; — det skulde indordnes under Danmark som et under dets Krone hørende Land, som „et Ledemod af Danmarks Rige“; — Norges Kirke skulde endelig undergaa den samme Forandring, som for Danmarks var fastsat. Dette sidste siges vel ikke udtryffeligt i Recessen, hvor Norge ikke engang nævnes; men saadant behøvedes ikke heller. Naar Haandfæstningens anden Artikel var sat i Kraft, var med det samme den norske Kirkes Stilling afgjort. Dens Skjebne var lagt i den danske Konges og det danske Rigsraads Haand, og hvad der med Hensyn til Danmark var vedtaget for Kirkens Vedkommende, maatte som en Selvfølge ogsaa gjælde Norge, naar dette for Eftertiden kun skulde være en Deel af Danmark. Kristian viste ogsaa kort efter i Gjerningen, at han fortolkede sit fremtidige Forhold til den norske Kirke saaledes, som i Recessen var udtalt om den danske. Den 18de November 1536 tilstrev han fra Kjøbenhavns Slot Esge Bilde og Magister Geble Pedersøn, Erkebegn i Bergen, et Brev, hvorved han overdrager dem Styrelsen af Bergens Biskopsdømme og alt sammes Gods, samt Opbørselen af dens Rente og Rettighed mod fælles Ansvar og senere Regnskab for alt Opbaaret. Og ved Brev af 30te i samme Maaned, fra samme Sted, tilkjendegav Kongen Esge Bilde, at han havde forlenet sin Sekretær, Henrik Hoff, med Degnedømmet (Archidiaconatet?) i Bergen; men da Henrik Hoff var for Tiden fastholdt i Kongens Tjeneste, saa anmodes Hr. Esge om i Henriks Fravær at indkræve og modtage den Rente og Rettighed, denne tilkommer ¹⁾. Kongen skaltede og valtede altsaa allerede i November 1536 med en norsk Biskopsstols Gods, ganske som om den for Danmark i Recessen fattede Bestemmelse ogsaa gjaldt Norge.

Ved den samme Tid da man saaledes paa Rigsdagen i Kjøbenhavn fattede Beslutninger, der, saa at sige, afgjorde Norges Fremtids Skjebne, kom Kristoffer Throndsøn sidst i October eller først i November tilbage fra Nøderlandene til Throndhjem med fire Skibe, af hvilke tvende vare store. Krigsfolk synes dog ikke at have været ombord, og Hensigten med Skibenes Sendelse var, som det lader, egenlig den, at hjælpe Erkebiskoppen bort fra Norge, hvis dette skulde behøves og være hans Ønske. Den 21de November tilstrev nemlig Erkebiskoppen fra Nidaros Stattholderinden af Nøderlandene, Dronning Maria af Ungarn, sin Tak for de Skibe, der ere sendte til Norge „for at skaffe ham i det mindste fri Adgang til at forlade Landet, hvis han alt for meget skulde trænges af sine Fiender“. Han yttre imidlertid, at han og den bedste Deel af Norges Indbyggere endnu haabe paa

¹⁾ N. Dipl. II. 827.

Wfalzgreve Fredriks Komme og paa Keiserens og Dronningens Hjælp ¹⁾. Dette er Erkebiskop Olafs sidste Nødraab. Kong Kristians Færd mod Danmarks Biskopper maatte nu være ham bekendt, og han maatte deri læse sin egen og den romerske Kirkes Fordømmelsesdom. Af Kristian kunde han ei meer vente Naade. Til Keiseren og Nederlandene stod hans sidste svage Haab.

Men ogsaa dette skulde snart glippe. Kjøbenhavns Indtagelse havde været et farligt Stød for Nederlandenes Handel. Det stod nu i Kong Kristians Magt, som hele Danmarks Herre, hvis Nederlanderne svede Fjendtligheder mod ham, at sperre for deres Handelsstibe Drefundet og Belterne, ja at optage deres Fartøier og Ladninger, naar de paa Weien til Østersøen maatte passere de danske Farvande. Heved 50 burgundiske Skibe med Ladning vare ogsaa virkelig faldne i de Danstes Hænder. Da derfor Underhandlinger mellem Kong Kristian og det burgundiske Hof bleve indledede ved Landgreven af Hessen og Staden Hamborg, greb Statholderinde-Dronningen med Glæde Leiligheden for at faa en Baabensstilstand istandbragt. En foreløbig Stilstand blev allerede den 1ste Februar 1537 sluttet i Hamborg, og danske Gesanter fore ikke længe efter til Bryssel, hvor Underhandlingerne fortsattes. Enden blev, at en treaarig Stilstand mellem Danmark og Nederlandene blev sluttet den 3die Mai 1537 og i rette Tid stadfæstet af Keiser Karl.

Bisnok blev ved denne Leilighed Erkebiskoppen af Throndhjem ikke glemt. En Artikel bestemte nemlig, at hvis Erkebiskoppen ikke før Traktatens Datum havde forladt Norge eller Danmark, men var fangen og i Kongens eller hans Krigsfolks Magt, før Traktaten blev forkyndt, — da skulde det være ham tilladt at fare med sine Tjenere, 1000 Gylben og eet Skib hvorhen han vilde, kun han forpligtede sig til ikke at foretage noget til Skade for Kong Kristian og dennes Riger, saalænge Stilstanden varede. Men havde han endnu ikke forladt de nævnte Lande, og var han ikke fangen, da maatte der ingen Hinder lægges ham i Weien for at drage bort med Tjenere, Skibe og alt hvad ham selv tilhørte ²⁾.

For hans Frihed og Bortkomst var der altsaa sørget i Stilstands-Overenskomsten. Men alt Haab om Understøttelse fra Nederlandene, og derved tillige Sandsynligheden for at kunne reise Norge til sit og den romerske Kirkes Forsvar, blev ham med det samme affaaaret. Muligen har man allerede, ved de fire Skibes Afsendelse til Throndhjem i foregaaende Høst, ved Hoffet i Bryssel havt Ansætteligheden af en snart indtrædende Baabensstilstand med Danmark for Die, i hvilket

¹⁾ Brev paa Latin i Rigearchivet i Bryssel, Langes Afskrift; jfr. Pal.-Müller, Gr. F. II. 397. ²⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II. 383—388.

Tilfælde Wren bød, at der dog maatte sørges for Erkebiskop Dlafs Frelse. Men rimeligt er det ogsaa, at dette Sidehensyn har været holdet hemmeligt baade for Erkebiskoppen og for Kristoffer Throndsøn. At de fire Skibes Komme til Throndhjem har ængstet Esge Bilde, er naturligt. Han sendte ogsaa i Løbet af Vinteren en af sine fortroede Mænd, Mikel Brunsberg, til Holstein, hvorhen Kong Kristian var dragen en Stund efter Rigsdagen i Kjøbenhavn, for at underrette Kongen om hvad der var hendet samt bede om Forsterkning. Men Kongen vidste dengang allerede, at der ingen Fare var for noget alvorligt Angreb paa Norge fra Nederlandene, og Mikel Brunsberg kunde den 2den Februar 1537 tilskrive Hr. Esge dette fra Lybek ¹⁾.

I Vinterens Løb blev imidlertid intet foretaget af Esge Bilde. Han indskrænkede sig til at lade den i 1535 af Kongen paabudne Skat inddrive i de sydligste Dele af hans Omraade, paa Jæderu og Lister, samt til at lade Thord Roed med en Deel Krigsfolk, indthinge Kong Kristian til Hænde, Nils Lyttes forrige Len, Søndmøre, Romdal og Nordmøre, og derfra forjage Erkebiskoppens Tjenere. Det første stede ikke uden Almuens Knurren; det sidste ikke uden voldsom Udfærd mod Indbyggerne, hvorfor baade Erkebiskoppen og Hr. Esges Mænd, hver fra sin Side, den ene beskyldte den anden. At Hr. Esge ikke udrettede mere, havde sin væsentlige Grund i hans Mangel paa Penge. Han kunde nemlig ikke betale sine Krigsfolk deres Lønning forud, hvilket de fordrede, og ikke heller sørge tilstrækkeligen for deres Proviantering paa et længere Tog. Det første gjorde, at han ikke fik de Knekte afsted nordover, som vare blevne tilbage hos ham i Bergen, da Thord Roed med de øvrige drog til Throndhjem. Og Thords Knekte paa sin Side gjorde Mytteri mod sin Anfører, da ikke længer Bl og Mad rakte fuldeligen til, saa han nødtes i Marts 1537 til atter at vende om til Bergen. Esge Bilde fandt dog inden samme Maanedes Udgang Midler til at berolige Krigsfolkene, saa at nu et nyt Tog mod Throndhjem kunde foretages.

At saadant var i Vente vidste Erkebiskop Dlaf. Han maa nu ogsaa, efter al Sandsynlighed, være kommen til Kundskab baade om Beslutningerne paa Rigsdagen i Kjøbenhavn og om den indlebede og allerede saagodt som afsluttede Stilstand mellem Danmark og det burgundiske Hof i Nederlandene. Han havde endelig ganske vist ogsaa hørt Nygte om, at der i Danmark paatænkes Udrustningen af, eller endog allerede rustedes, en Flaade og Hær mod Throndhjem. Han mærkede et uafvendeligt Uveir nærme sig, som han hverken havde indre Sjælskraft eller ydre Hjælpebidler til at møde. Fra Rom

¹⁾ Palud-Müller, Gr. F. II. 397.

havde han ingen Understøttelse at vente; thi al virksom Forbindelse med den pavelige Stol var ham forlængst affsaaren. Det burgundiske Hof, maatte han indse, stod paa Spranget til at opgive ham. Det norske Folks, den norske Almues Hjerte synes han aldrig at have forstaaet fuldkommen at vinde; i det mindste formaaede han ikke at holde det fast ved sig i Nøden ved en sand, varm og varig Hengivenheds Vaand. Dpholdet i Norge, sølte han, var under saadanne Omstændigheder ikke længer sikkert for ham; han maatte altsaa følge det Vink om at redde sig ved Flugten, hvilket allerede var ham givet ved de nederlandske Skibes Komme til Throndhjem i Slutningen af forrige Aar. Men alt Haab for Fremtiden synes han dog ikke dermed at have opgivet. Stenvisholms faste Slot fortroede han til Dekanen Knut Pedersen, Kanniken Thorfin Olafsen, Einar Tjeld, og nogle flere, i Alt tolv Mand, hvilke med 80 Stridsmænd skulde forsvare det. I Nidarholms Kloster udenfor Throndhjems By satte han ogsaa noget Krigsfolk. Dette tyder paa, at han ikke havde opgivet alt Haab om at komme did tilbage med udenlandsk Hjælp. Efter at have ordnet sine Ting saaledes, gif han med Kristoffer Throndsen og en Del af sine Folk ombord paa de færdigliggende Skibe, hvor ogsaa mange kirkelige Kostbarheder vare indladede, forlod Throndhjems By den 1ste April 1537, og gif til Søs.

Samme Dag tilskrev Erkebiskop Olaf Esge Bilde udenfor Holm et Brev, fuldt af bittere Bebrejdelser for det Ran og den Bold, hans Krigsfolk havde øvet paa Søndmøre og i Romsdalen, hvor de — som han paastod — havde plyndret Kirker og Prester og Erkebiskoppens Tjenere, brændt Prestegaarde og Gaarde tilhørende St. Olafs Domkirke, og haardelig bestattet den fattige Almue. Har den menige Mand, siger han, fortjent saadan Straf og Dvervold, da er det en Sag for sig; men have de faaet det for Erkebiskoppens Skyld, da bedre dem det Gud! ham gjør det meget ondt. At ikke hans Kanniker og Prester, Lagmænd, Raadmænd, Throndhjems Borgere, hans Tilhængere og Benner og hans Biskopsdommes menige Indbyggere skulle lide saadan Jammer og Skade for hans Skyld, vil han nu drage til en anden venligere og fredsommeligere Nabo, end Esge er, hvem han opfordrer at søge ham lovligen, og ikke strække sine vældige Hænder over hans geistlige og verdslige uskylde Undersaatter med Brand og Rov ¹⁾.

Endnu den 18de April vare Erkebiskoppens Skibe i Sigte fra Udøerne paa Norges vestligste Kyst. Derfra styrede de ad Nederlænderne til, men vare dog ikke komne did den 3die Mai, da Dverenskomsten til Bryssel sluttedes; i det mindste sees af Bestemmelsen i

¹⁾ Palud-Müller, Aftst. II. 307.

denne angaaende Erkebiskoppen, at hans Afreise fra Norge ikke endnu da var bekendt ved det burgundiske Hof.

Det var ellers paa høie Tid, at Erkebiskop Olaf havde forladt Thronbjsem. Thi allerede den 30te April laa Thord Roed med en Hær for Stenviskholm og Jens Splid for Holms Kloster. Besætningen paa begge Steder vergebe sig vel de første Dage. Men snart synes Beleirerne at have gjort Forsvarerne kloge paa Sagernes sande Stilling og overbevist dem om, at alt Haab om Hjælp fra Nederalandene var forgjæves, medens derimod en frist Krigsmagt meget snart kunde ventes fra Danmark. Det er derhos ganske rimeligt, at man har ladet dem forstaa, at det ikke vilde skade dem, om de kunde velte saa megen Skyld som muligt over paa den flygtede Erkebiskop og derved smykke sin egen Sag.

Allerede den 18de Mai kom en foreløbig Dypgivelse af Slottet istand ved Overenskomst mellem de Tolv, hvem Slottets Forsvar var overdraget, med Degnen Knut Pedersøn i Spidsen, paa den ene Side, og Hovedsmændene for Kongens Krigsfolk paa den anden, blandt hvilke Thord Roed nævnes først. Som Grunde for Dypgivelsen anførtes: — at man havde erfaret, at Erkebiskop Olaf „tvende Gange med beseglede Breve havde hyllet, kaaret, samtykket og haandgaaet“ Kong Kristian ¹⁾, — samt at han ikke havde holdet hvad han før sin hastige Afreise havde lovet Besætningen, nemlig at den skulde blive forsynet med Krud, og saa et Sikkerhedsbrev af ham, at den ei skulde werde tiltalt for Hr. Nils Lykkes Børns Klenodier og Penge, hvilke, som siden nærmere skal omtales, Erkebiskoppen havde tidligere taget under sit Bern paa Slottet, men nu havde ført med sig. Efterdi, heder det videre, han saaledes har bedraget dem „med søde, søgde Ord, som langt vare fra Hjertet“, have de givet sig i Underhandling med Hovedsmændene for deres Herres, „unge Kong Kristian Fredriksøns“ Krigsfolk. De ønske, at Norges Indbyggere ikke fremdeles skulle lide meer Skade end hidtil af Erkebiskoppens „uchristelige Handel“, og derfor have de lovet og svoret de nævnte Hovedsmænd, at holde Kong Kristian Stenviskholm til Hænde, og opgive det til ham eller hans Befalingsmand paa visse Betingelser. Disse ere følgende: — Degnen Knut Pedersøn skal have fri Vortgang med hvad han paa Slottet havde indført, være tiltalt for al fiendtlig Handel af Erkebiskoppen, beholde sit Degnedomme, og endelig blive forsvaret af Kongen „for den Vogn, som Kristoffer Throndsøn og Gauta Thoraldsøn ham paaført og sagt have, at han skulde være voldende i Hr. Vincentii Død“, hvilket han stedse vil negte, og Ingen skal kunne paabevise ham. — Thorfin Olafsøn skal beholde sit Prestegjæld i Stjørdalen og

¹⁾ At dette dog ikke ganske forholdt sig saa, vil af det Foregaaende sees.

føre ud af Slottet hvad han der havde indført. — Slotsfogeden Søfrin Mortensøn skal have igjen af Slottet sin Eiendom der. — Besætningen maa bortdrage med sin Eiendom og skal have Kongens Naade, forudsat at de ikke tjene Kongens Fiender; de skulle heller ikke maatte skjeldes af Nogen „i disse trende Riger“ som Fjerrædere eller uærlige Mænd, fordi de have opgivet Stenvikholm. — Denne Overenskomst for Stenvikholms Vedkommende blev antaget og beseglet fra begge Sider ¹⁾. Rimeligvis havde Holms Kloster allerede tidligere overgivet sig, efter som Jens Splid i Overenskomsten nævnes blandt de i Leiren for Stenvikholm værende kongelige Hovedsmænd.

Det er allerede ovenfor antydet, at et større Tog mod Thronhjem fra Danmark var af Kong Kristian bestemt. Beslutningen herom var rimeligvis allerede fattet inden Ugangen af 1536, før Kongens Afreise til Holstein, ligesom og Udrustningerne til Toget allerede i Begyndelsen af 1537 vare i Gang under Ledning af Kansleren Johan Friis og Olaf Rosenkrans, der skulde sørge herfor under Kongens Fravær fra Kjøbenhavn. Kongens Hensigt var, at Herrerne Trud Ulfstads og Klaus Bilde skulde være Togets Anførere og fuldbyrde hans Villie med Hensyn til Norge. Begge havde i 1532 været kongelige Fuldmægtige der; den første af dem havde tillige store private Interesser at forsvare i Norge. Klaus Bilde holdt sig imidlertid denne Gang tilbage. Han havde allerede tidligere sagt sig ud af Norges Raad, fordi han ikke, i det mindste for det første, vilde have meer med Norges Sager at gjøre, end han allerede havde havt. „Jeg har — yttrede han i et Brev til Hr. Esge — sagt mig af Norges Riges Raad, og vil herefter intet have dermed at gjøre. Hvad Narfag jeg har dertil, kan du selv vide; har du saavel som jeg forsøgt hvad deres Herredag har med at fare“ ²⁾. Rimeligvis vil han hermed tyde hen paa, at det nu er forbi med Norges Raad, og at Bilderne heller ikke for havde havt nogen Glæde af at være blandt dets Medlemmer. Han følte, seer man tydeligen, en Ledelse ved den Gang, Norges Skiebne havde taget, og vilde derfor ikke nu optræde blandt Nordmændene som Fuldmægtige af Kongens og det danske Rigsraads Planer. Trud Ulfstads derimod antog Kongens Bestikkelse, og Kristoffer Hvitsfeld blev givet ham til Ledsager, medens Josef Falsker udnævntes til at føre Flaaden.

Da alt var beredt løb Flaaden ud den 9de April. Den bestod af 14 Krigsskibe og havde 1500 Knekte ombord ³⁾. Toget gik først

¹⁾ Dvgivelsesbrevet findes i Palud.-Müllers Aktst. II. 312—315. ²⁾ Klaus Bildes Brev fra Baahus af 24de Febr. 1537 i Anledning af Hr. Esges Forespørgsel om Bergens Slotslov (s. o. f. II. 807) Pal.-Müller, Aktst. II. 304. ³⁾ Hvitsfeld, Chr. III. u. 1537.

til Bergen, hvor de vare komne inden 1ste Mai ¹⁾, og hvorfra Hr. Esge Vilde selv fulgte med til Throndhjem. Det kongelige Krigsfolk her under Thord Roed var ganske vist forud bekendt med den nye Hærs snare Komme; og dette har uden tvivl ikke virket lidet til at Overenskomsten om Stenvikholms Opgivelse saa hastig kom istand. Thord og de øvrige danske Hovedsmænd, som befandt sig for Slottet, have nødiget villet lade Væren for dette Betingelse blive de senere ankomne til Deel. Trud Ulfstand og Kristoffer Hvitfeld fandt saaledes ved sin Komme til Stenvikholm Overenskomsten om dette Opgivelse allerede foreløbigt vedtagen; og de havde intet andet at gjøre end blot at stadfæste dens Vilkaar. Dette skede i Leiren for Slottet den 29de Mai 1537. Stenvikholm blev derpaa opgivet af Besættningen og strax overdraget Kristoffer Hvitfeld, hvem det nærmest var paalagt at ordne Sagerne i det Throndhjemste.

Trud Ulfstand derimod, som nævnes: øverste Hovedsmand for Kongens Krigsfolk i Norge, drog kort efter i Juni Maaned, med Thord Roed og Josef Falster, som kaldes Admiral (Dimmeral ²⁾), til Dplandene med en Deel af Krigsfolket. Toget gjaldt Biskop Magnus af Hamar. Om end denne muligens først har tænkt paa Modstand, maa han meget snart have opgivet dette Forsæt. Allerede den 18de Juni var han, som det lader, i Hr. Truds Hænder, da han til denne frasagde sig sin og sin Kirkes Forbring paa Grefsenng og Grefsenngs Gods, hvorved Biskop Hans Keff af Oslo sees at have været tilstede ³⁾. Denne er saaledes rimeligvis dragen fra Oslo til Hamar for at megle mellem Biskop Magnus og de danske Hovdinge. Den 22de Juni havde Thord Roed af Trud Ulfstand modtaget Hamars befæstede Biskopsgaard med dervedværende Inventarium ⁴⁾. Da Trud Ulfstand ikke længe efter vendte tilbage til Danmark, førte han Biskop Magnus Lauritsøn med sig som Fange ⁵⁾. Denne fik Tilhold i Antvorskov

¹⁾ Brev af denne Dag af Fru Ingerd Ottesdatter i Bergen, hvilket er medbeseglet af Kristoffer Hvitfeld og Josef Falster, N. Dipl. III. 830. ²⁾ Saaledes nævnes de i Thord Roeds Brev af 22de Juni 1537, N. Dipl. II. 830. ³⁾ N. Dipl. I, 794. ⁴⁾ Brev af 22de Juni 1537, Hamar, N. Dipl. II. 830. Angaaende Begivenhederne i Begyndelsen af 1537 kan ellers sammenlignes Krag og Stefanius I. 166—167, hvor dog flere Usiagtligheder forekomme. Der siges Trud Ulfstands Tog fra Throndhjem øster i Landet at være foregaaet til Søs; rimeligere er det vel, at han har draget over Dønsfjæld til Dplandene og ikke er kommen bld over Oslo, thiønt dette vel ogsaa med en helbig Søreise kunde være tænkeligt. Biskop Magnus, heter det, forsvarede først Hamar Gaard, men opgav den efter en Samtale med Trud Ulfstand i Domkirken, ved hvilken han betingede sig sine Vilkaar for Opgivelsen. ⁵⁾ Hvitfeld u. 1537. Her nævnes imidlertid ved en Feiltagelse Biskoppen af Stavanger i Stedet for Biskoppen af Hamar.

Kloster paa Sjælland og skal der være død i 1542¹⁾. Han havde, da han toges fangen, været paa lidet nær Biskop i 24 Aar og var da uden tvivl en alderstegen Mand, mellem 60 og 70 Aar gammel i det mindste²⁾. Vi kjende lidet til hans Karakter og Sæder. Ivet for den romerske Kirkes Opretholdelse i Norge synes at have ledet ham baade i hans Frasald fra Fredrik I i 1531—1532, og i hans uventlige Stemning mod Kristian III i 1535—1537. Han var saaledes en Mand, paa hvem Kristian ikke kunde stole, naar han vilde have den lutheriske Lære befæstet i Norge; og af den Grund maatte Magnus dø i sit Fangenskab i Danmark.

Omtrent samtidigen med Trud Tilstand synes Esges Bilde at have forladt Thronhjem og med Flaaden vendt tilbage til Bergen. I det sydvestlige Norge kom nu Alle ham imøde med Underkastelse, Skat og Gaver. Endog den gamle Biskop Høffeld tilskrev ham fra Stavanger den 25de Juni 1537 en Opførsning for hans Seier over dem, som havde vist sig ulydige mod Kongen og mod Foreningen mellem Norge og Danmark. Han sendte med det samme, ifølge Opfordring af Hr. Esges Tjener, en Solvbolle til hans Herre, hvilken denne skulde paa Biskoppens Vegne overrække Kongen som en Kjendelse eller Gave, og han bad Hr. Esges om at udvirke ham af Kongen et Vernebrev, som det han i sin Tid havde faaet af Kong Fredrik³⁾. Stilen i dette Biskoppens Brev synes vidne om Alderdoms Sløvhed. Og han maa ganske vist paa denne Tid have været en Mand paa meget meer end sytti Aar. Biskop havde han været i 25 Aar⁴⁾. At ogsaa Biskop Høffeld Høffeldsøn var en ivrig Forsegter af den romerske Kirke og ængstelig for Reformationen, have vi i det Foregaaende seet⁵⁾. Skjønt han synes at have været noget forsigtigere i sin Færd end Biskop Magnus af Hamar, saa var han dog ligesaa lidet som denne en Mand, hvem Kongen kunde benytte eller lide paa i sit Reformationens værk. Han synes derfor strax efter at have maatte vige sit Sæde. Mindre sikkert er det, om han er bleven taget til Fange. Han skal have levet sine sidste Dage i Bergen og være død der⁶⁾.

Den af de norske Biskopper, hvis Sag stod bedst, var uden tvivl somt Hans Keff. Denne smidige Mand, som vi oftere have seet i farlige Stillinger at suo Rappen efter Binden, havde ogsaa vidst ved de seneste Tildragelser at opføre sig saaledes, at Kong Kristian vanskeligt kunde finde noget at udsætte paa ham eller anklage ham for i Egen-

1) Eml. I. 355. Not. 4. 2) S. o. f. II. 613. 3) Pal.-Müller, Aftst. II. 315. 4) S. o. f. II. 613. 5) S. o. f. II. 694. 6) Palub.-Müller, Gr. F. II. 406; Peder Klausson, Norg. Beskr. 52. Naar hans Fangenskab her henføres til 1536, saa er dette aabenbar en Billedfarelse. I den første Halvdeel af 1537 have vi seet ham endnu ved sit Sæde og vel.

stab af Medlem af Norges Raad, eller i hans Stilling til Kongevalget. Men han var et Lem af den romerske Kirke og af det romerske Hierarchi, og havde, saavidt spores, ligetil den seneste Tid vist sig begge fuldkommen hengiven. Kong Kristians Strid mod de danske Biskopper i 1536 maa have aabnet Hans Refs Dine for den Fare, hvori ogsaa han var stædt. Det har viensynligen ikke fattes paa Jver hos ham i at fremme Kong Kristians Sag i alt Verdsligt. I saa Maade kunde Kongen visseelig stole paa ham, og han haabe det Bedste af Kristian. Som Biskop var han imidlertid utryk, og synes derfor at have fundet det nødvendigt ved sin personlige Nærværelse i Danmark at vinde Kongens Tillid ogsaa i kirkelig Henseende. Han skal have fulgt Trud Ulfstand paa dennes Tilbagereise til Danmark; og at Sammenkomsten med Kong Kristian har sine gode Frugter for den verdensflogte Biskop, vil det følgende vise.

120.

Norges Underkastelsesforhold til Danmark og dets Kirke-reformation samtidig ordnede af Kristian III. Evangeliske Superintendents Bestikkelse i Norge. De Personer senere Skiebne, som spillede Hovedrollen i Norge ved den kirkelige og politiske Forandring i 1537.

Bed Midten af 1537 var, som vi have seet, ved Hr. Esge Bilde og de senere udsendte danske Herrer, Kong Kristian III's Hensigter med Norge for saavidt udforte, som han var overalt erkjendt for Rigets Konge, al Modstand mod ham underkuet, og den romersk-katholske biskoppelige Myndighed, i Virkeligheden omstyrtet, i det nemlig ingen Biskop meer var i virkelig Besiddelse eller Udøvelse af sit Embede. De forberedende Arbejder vare til een og samme Tid fuldbragte baade for det norske Riges Underkastelse under Danmarks Krone og for den norske Kirkes Reformation efter Luthers Grundsaetninger. Det tilkommer os korteligen at vise, hvorledes begge Dele af Kristian bleve endelig ordnede.

Ophøret af Norges Selvstaendighed som Rige og dets Underkastelse under Danmarks Krone som en Provins var, med de udtryksligste Ord tilfagt Danmarks Riges Raad i Kristian III's Haandsaetning af 30te October 1536¹⁾. Da Kongen gav dette Lofte, tænkte man sig ganske vist, at en haard Kamp udfordredes til Norges Under-tvingelse. Til at komme seierriig fra denne Kamp skulde Danmark, saa forudsattes det, understøtte Kongen; og derfor skulde til Gjengjæld det danske Folk, eller rettere dets egentlige Repraesentanter, Raadet og Uden, nyde med Kongen store Fordele af Norges Erobring.

¹⁾ S. o. f. II. 816.

Erobringen faldt imidlertid, som vi have seet, lettere end Kongen og det danske Raad rimeligvis havde tænkt sig. Største Delen af Landet havde allerede, saa godt som uden Sverdslag, underkastet sig Kristian, før den større Hær kom fra Danmark; og Resten fulgte snart ligesaa let efter. Dpoffrelserne fra dansk Side bleve saaledes uden tvivl langt ringere, end tidligere havde været formodet. Den Tanke maatte derfor ligge Kong Kristian nær, at Gjælden, han ved denne Leilighed var kommen i, til Danmarks Raad og Adel, i Grunden ikke var overordentlig stor; og at han altsaa burde benytte Norges Underkastelse, saa vidt det lod sig gjøre, fortrinnsvis til Gavn for Kongedømmet og for Kongeætten. Af et saadant hemmeligt Dnske hos Kongen maa man uden tvivl forklare sig, at det i Haandsæftningen givne Løfte ingenlunde i sin fulde Strenghed blev ioverksat.

Vel tabte Norge fra nu af den Ret at repræsenteres ved sit eget Rigsraad og derved det Mærke, som i Udlandets Dine egentlig betegne det som selvstændig Stat, medens Overførelsen af dette Raads tidligere Myndighed paa det danske Rigsraad tydelig nok udtalte Norges Nedsynken i statsretlig Henseende under Danmarks Herredømme. Men dette var noget som neppe faldt den store Mængde af Norges egne Indbyggere synderlig i Minde, eller gav den Emne til ret alvorlig Estertanke. Det norske Raad havde under Kalmarforeningen kun til ganske enkelte Tider været en Statsmagt, der tilfulde repræsenterede Norge som selvstændigt Rige eller tog sig kræftig af dets Ret i Statsforbundet. Det norske Raad havde derhos, som vi allerede oftere have gjort opmærksom paa, aldrig havt nogen stærk Rod i Landets esendommelige Statsindretning, eller været i nogen høi Grad elsket og understøttet af Folkets Almenhed. Det havde endog i den seneste Tid enten været blot at ansee som en Underafdeling af det danske Rigsraad, eller høist som et lidet Kollegium af danske fødte Mænd, der ved sine norske Familieforbindinger havde sat sig fast i Norge, og tilbøndt sig en overveiende men ingenlunde yndet Indflydelse paa Landets Styrelse. Og endmere vilde dette fra nu af blive Tilfældet, da Biskopsdømmet var omstyrtet, og den eneste nogenlunde norske Bestanddeel i et vordende norsk Rigsraad derved var gjort saa godt som umulig. Raadet besad saaledes ikke Nordmændenes Deeltagelse i tilstrækkelig Grad for at blive af Folkets Almenhed stort savnet, da det forsvandt. Derimod blev Norge fri for voldsom Indtrængning af dansk Lov eller nogen hastig og stærkt isinesfaldende Omordning af Rettegang, af Embedsvæsen, i det Hele af Landets indre Menighedsforfatning, i det mindste i de engere og lavere Kredse. Der indførtes overhovedet ingen pludselig og væsentlig For-

andring i Landets indre verdslige Styrelse, som kunde i høi Grad vække Landsalmuens Opmærksomhed eller mægtig støde dens Selvsjælselse. Danske Embedsmænd vare jo allerede Nordmændene vant til at see vide om i Landet, ikke alene i høiere men og tildels i de lavere Stillinger; at dette fra nu af end mere blev Tilfælde end før, føltes derfor neppe i nogen høi Grad. Men denne Vedbliven af Landets ældre Lov, afdets tilvante Rettergangsorden og Embedsvæsen, af dets indre Menighedsforfatning, — Alt dette var noget, som laa de norske Bønder, eller, hvad der paa den Tid var det samme, Norges sande Almenhed, langt nærmere end Dyrholdelsen af et norsk Raad, hvilket dog forlangt overveiende var sammensat af danske Herrer, og oftest handlede i dansk Aand og efter dansk Forbillede. Nordmændene mærkede saaledes neppe, vare sig i det mindste ingen kunde klart bevidste, den store Forandring, som i 1537 foregik med Norges Statsret. Hertil kom, at den norsk Almue langt fra havde løst sig fra sin gamle Forskærlighed eller snarere Forbød for et kraftigt Kongedømme, for en Konge, som, uden at indskrænkes ved nogen mellemkommende Statsmagt, kunde ved Embedsmænd, han selv udnævnte og selv affatte, i fuld kongelig Magtfulde styre Landet efter Loven med Retfærdighed. Og denne Tilstand tænkte den norske Almue sig uden tvivl netop at indtræde, da det norske Rigsraad, hvilket dog i Grunden kun var norsk i Navnet, affattes.

Kristian III har ganske vist dunkelt følt, at hos det norske Folk en Stemning som den ovenfor skildrede var raadende; og denne dunkle Følelse hos ham har indvirket paa hans Fremgangsmaade mod Norge efter dettes Underkastelse. — Derfor lod han, som allerede anført, Norge beholde sin egen Lov og saa meget af sin indre Forfatning; derfor lod han det fremdeles nævnes Kongerige lige med Danmark; derfor — lod han det have sin egen Kansler; derfor lod han dets indre Styrelse affondre fra Danmarks og for det meste føres i den gamle tilvante Orden, ja, som det synes, med saa liden Indblanding af det danske Rigsraads Myndighed, som han paa nogen Maade kunde uden at give ioinesaldende Anstød. Alt dette gjorde han ganske vist, fordi han følte, at Norge, saaledes medhandlet fra hans Side, kunde i muligt paakommende Tilfælde tjene ham som en Støtte og Modvægt mod det overmægtige danske Rigsraad. Ikke ganske urimeligt er det, at han ogsaa tildeels af saadant Hensyn lod sine Brødre og Medregenter i Slesvig og Holstein, de derværende Hertuger, føre Titelen: Arving til Norge, hvilken Titel vi have seet, at han selv i sin Faders levende Live trods dennes Forpligtelse i den norske Haandsfæ-

ning til at lade den fare ¹⁾, havde ført, men nu ikke længer, efter at være bleven Norges Konge, kunde selv føre. Titelen, benyttet af hans Brødre, mindede jo altid om en Ret, til hvilken han, saavel som de, var født, og var saaledes ikke uvigtig heller for ham.

Men vi kunne dog ikke kalde Følelsen hos Kristian af hin Nordmændenes Stemning, og af det Forhold mellem ham og dem, som heraf kunde fremkaldes og gøres gjældende, andet end en dunkel Følelse. Og hvorledes kunde den vel ogsaa efter Tid og Omstændigheder være andet? Skulde han, efter klart at have opfattet sin Stilling til Norge, som denne kunde opfattes, gøre sig den saa nyttig som muligt, da maatte han i egen Person have hastet til Norge, have henvendt sig umiddelbart til Landets Bønder og Almue, have vundet diøse for sig og faaet dem til at erkjende hans Arveret, — noget som vistnok ikke under de nuværende Omstændigheder kunde fra norsk Side have været ham vanskeligt, — og saa grebet Norges Kongedømme i sine egne Hænder som en Fædrearv, efter Norges gamle Lov, en Arv, hvilken han ikke skyldte det danske Rigsraad, og hvilken det tilkom ham at styre uden dets Indblanding. Men da maatte ogsaa Kristian have frigjort sig fra en Mængde Fordomme, som Tidsalderen, Opdragelsen, den raadende Statskunst og hans nærmeste Omgivelser havde hildet ham i. Tidsalderen var endnu i sine Anskuelse streng aristokratisk, han var som et egte Fyrsteharn af sin Tid opdragen i diøse Anskuelse; — han havde levet sin Ungdom i Lande, hvor aristokratisk Aand var gjældende og Adelen Landsstyrelsens Leder, medens Landalmuen var en Trællestand, og ikke Borgere engang kunde komme til Orde for den overmægtige Adel; — han var opdragen i en Statsret og Statskunst, der betragtede Adelen som den eneste Stand, der havde Ret til at deltage i Landsstyrelsen med Kongedømmet, men som ogsaa havde denne Ret i fuldeste Maade og medfødt; — han skyldte endelig Adelen sin Ophvielse paa Danmarks Trone tiltrods for de lavere Stænder, Borgere og Bønder, som netop havde villet holde ham borte fra det danske Kongedømme, og som derfor, med hans Indrømmelse, havde maattet lide en grusom Straf. Med en saadan For- tid, og med det strengt aristokratiske danske Raad ved sin Side, ja i mange Maader behersket af det, — desuden af en Karakter, der neppe var i høi Grad given for Selvrædighed og heller ikke var meget kraftig, om den end var smidig — tør man vel sige, at Kristian ikke var istand til ret at opfatte sin sande Stilling ligeover for Norges Bønder og Almue, eller den Nytte, han af den kunde drage til Udvielse af sin kongelige Magt og sin Rets Befæstelse paa de tvende nordiske Rigers

¹⁾ S. o. f. II. 672.

Trone. En Gustav Vasa kunde muligens have indseet det og draget Nytte deraf, — Kristian af Oldenborg formaade det ikke.

Uagtet saaledes Kristian III unegtelig havde en Forestilling om Norges Bigtighed for sig og sin Æt til at sikke dem Danmarks Kongedømme, saa gjorde han dog, med Undtagelse af hvad allerede er nævnt, intet betegnende Skridt for at vinde Sig og Sine det norske Folks Velvillie og Hengivenhed. Selv satte han som Konge aldrig sin Fod paa norsk Grund. I 1548 sendte han vel sin Søn, Prins Fredrik, der allerede var valgt til sin Faders Eftermand i Danmark, med et talrigt Følge af danske Adelsmænd, blandt hvilke Klaus Bilde, til Norge, for der at modtage, som det hed, „de norske Stænders“ Hylдинг baade paa sin Faders Vegne som Norges værende Konge, og paa egne som dets tilkommende Konge. Men Prins Fredriks Ophold i Norge var forsvarigt, og han kom ikke længer end til Akershus. Han gik til Søs fra Kjøbenhavn den 18de Juni, kom den 8de Juli til Akershus, hvor Hyldingen foregik den 12te næst efter, han var endnu der tilfede den 17de Juli, men skal den 3die August igjen have været i Danmark¹⁾. At denne Kristians Forsømmelse af sin egen Fordeel, som man vel tør kalde det, med Hensyn til Norge ikke strev sig alene fra Foragt og Ligegyldighed for Nordmændene, men deels har været en Følge af det danske Raads fiendste Indgivelse, deels maaskee bevirket ved en Frygt hos Kongen selv for Stemningen mod ham hos Landsfolket, — har man Aarsag til at gjette.

At Norge led baade i aandelig og i materiel Henseende under den Forbindelse, hvori det fra nu af traadte til Danmark som et Slags Provins af dette, i Virkeligheden i det mindste, om end ikke ganske i Navnet, — derom kan man ikke tvivle, helst naar man seer hen til den nærmeste Tid efter Forandringen, til Kristian III's og Fredrik II's Regjering. Men negtes kan det paa den anden Side ikke heller, at den Fornedrelse og Ulykke, som ved denne Veilighed overgik Norge som Stat, blev ved Forsynets Styrelse en i flere Maader gavnlig Forberedelse til den lykkeligere Stilling, det nu indtager i sin gjensødte Selvstændighed.

Kirkereformationens Indførelse i Norge kan man vel maaskee sige blev af Kristian III drevet med noget større Kraft og mere forudseende Klogskab end Ordningen af Rigets statsretlige Forhold; men ogsaa ved hin fandt væsentlige Mangler Sted, og kom store Misgreb ja Uretfærdigheder tilsyne. Kristians Sjæl var ganske vist aaben for

¹⁾ Krag og Stefanus I. 314, jfrt. m. II. 420—422. Holtfeld, Chr. III.: henfører det til 1547; men at 1548 er det rette Aar, beviser Fredriks Brev for Dydals Bønder, givet paa Akershus den 17de Juli 1548, N. Dipl. I. 813, og ligeledes Brevene hos Rt. og Stef. II. I. c.

Religionens Indtryk; Luthers Lære havde dybt grebet ham, og der er neppe nogen Tvivl om, at han jo havde fattet dens religiøse Kjerne. Men han var født Fyrste og Aristokrat; Kongedømmet over tvende Riger faldt i hans Lod, og hans Opgave blev at være Statsmand ved Siden af Kirkerestimator. Denne Stilling, hvilken han forresten delte med saamange andre Fyrster, der erklærede sig for Luthers Lære, var slibrig. Opfordringen til, meer end tilbørligt, at nytte den romeriske Kirkes Fald til Fyrstemagtens eller den verdslige styrende Magts Udvikelse paa Kirkens og Religionens Enemærker, var fristende, — og Kristian kan ikke fritages for at have givet efter for Fristelsen. Forbrede end Reformationens Aand, at den nu fra Roms Herredømme frigjorte Landskirke med samt dens uhyre Ejendomme stilledes under Kongedømmets eller den høieste verdslige Magts Overopsyn, — at Biskoppernes hierarchiske Myndighed ophævedes tilligemed deres og de øvrige kirkelige Personers overdrevne Friheder og Forrettigheder i Staten, — at overhovedet Geistlighedens strenge Afsondring som Stand tilintetgjordes, — at endelig unyttige, ja skadelige Indretninger i Kirken gave Plads for nyttigere, mere tidsvarende og mere paafrævede, — saa tilkom der dog ikke derfor den verdslige Statsmagt en uindskrænket Myndighed paa Kirkens Omraade, med Hensyn til Ordningen ikke alene af Kirkens ydre Styrelse men ogsaa af dens Lære, — og heller ikke en ganske vilkaarlig Skalten og Valten med Kirkens lovlig erhvervede Gods og Ejendom, eller med dens ved gammel Lov og Sedvane hjemlede Indtægter, til rent verdslige Foretagender og til Indretninger, der stode i liden eller ingen Forbindelse med Kirkens egentlige Viemed. Og at disse Afsmaal med fuld Ret kunne fremføres over Kristian III's Reformationsværk i begge hans Riger, og kanstee end mere i Norge end i Danmark, er neppe Tvivl underkastet.

Hovedtrækkene i den ydre Kirkerestimation vare allerede udfastede og vedtagne i den kjøbenhavnske Recess af 30te October 1536 nemlig: — Ophævelsen af det gamle Biskopsdømme, og dets Myndigheds Overførelse til Kronen, — Indsættelsen i Biskoppernes Sted af kongelige Embedsmænd, nemlig Superattendenter eller Superintendententer, som overordnede Lærere i Kirken, — Biskopsgodsets Henlæggelse under Kronen, — og endelig alle geistlige Indretningers Underordning under Kongens og Rigsraadets Tilsyn og nærmere Bestemmelse. Disse Grundtræk maatte imidlertid udføres meer i det Enkelte; og herpaa lagdes ufortøvet en kraftig Haand. Kong Kristian bestemte sig til at lade forfatte „en christelig Ordinants“ og sammenkaldte i den Anledning et Møde i Odense til den 6te Januar 1537 af Geistlige fra Danmark og Slesvig; og dem overdroges det at gjøre Udkaft til

en saadan Ordinants, naturligvis ganske i den lutheriske Læres Aand. Da Udkastet var færdigt, blev dette først gennemgaaet af Kongen, og derpaa af denne ved hans tydske Hofpræst, Anders Jædise, sendt til Wittenberg til Morten Luthers eget Gjennemsyn. I Juli samme Aar kom, paa Kristians Kaldelse, Doktor Johan Bugenhagen, en Pommer af Fødsel, og en af de wittenbergiske Theologer, der stode Luther nærmest, til Danmark for at lede Reformationsverkets Ordning efter de lutheriske Grundsætninger; og ham blev nu atter Kirkeordinantsens Udkast overgivet til nøiere Prøvelse. Efterat Bugenhagen, skjønt ifftum Præst af Bielse, havde udført Kongens og Dronningens Salvelse og Krøning, der foregik i Kjøbenhavn den 12te August 1537, blev det ogsaa ham overdraget at indvie de syv nye danske Superintendentener, der traadte i de fængslede Biskoppers Sted; og denne Handling udførtes den næst paafølgende 2den September, ligeledes i Kjøbenhavn. Samme Dag blev Kirkeordinantsen, som imidlertid ogsaa havde været det samlede danske Rigsraad forelagt og af dette var bleven samtykket, understrevet af Kongen og saaledes ophøiet til en Lov for Superintendentenerne. Den udkom trykt, i det latinske Sprog, inden Aarets Udgang. Senere blev den i Juni 1539 forelagt en i Odense samlet dansk Herredag og der afgjørende vedtagen, hvorpaa den i sin endelige Form og paa Dansk udkom i Trykken 1542. Paa Herredagen i Odense, den 10de—14de Juni 1539, blev altsaa Kirkeformationen for Danmarks Betskommende fuldendt, og umiddelbar derpaa forløb ogsaa Dr. Bugenhagen Danmark ¹⁾.

At denne Kirkeordinants, skjønt fortrinsvis bestemt for Danmark, ogsaa skulde gjælde for Norge, kunde allerede anses som givet ifølge de paa Rigsdagen i Kjøbenhavn den 30te October 1536 fattede Bestemmelser. At Kong Kristian imidlertid havde tænkt sig, at nogen Afændring muligen kunde blive at foretage med den for Norges Betskommende, viser en kort Artikel, som har til Overskrift „Om Norge“. Det heder nemlig her: „Vi ville med det Første besørge Superintenden-

¹⁾ Helveg, den danske Kirkes Historie efter Reformationen, 2den Udgave, I. 5, 47; Kirkeordinantsen selv findes paa Dansk blandt Tillæggene til Krags og Stefani Kristian III's Hist. i dennes I. 542—624; og om Forberedelserne til den sst. 542, 543, samt om dens første Udfærdigelse af Kongen den 2den September „samme Dag som Stifternes Superintendentener offentlig bleve ordinerede“ sst. 546 Not. Det sidste stemmer fuldkommen med Ordinantsens ældste latinske Udgave af 1537. I den heder det nemlig ved Indledningens Ende: „Datum Hafniæ in castro nostro, Anno domini M. D. XXXVII, secunda Septembris, qua die publice ordinati sunt dioecesium superintendentes“. Svittfeld under 1537 siger imidlertid, at Superintendentenerne bleve indviet den 26de August, hvilket ogsaa Gvarde'søn antager, s. N. Saml. I. 9; men dette maa efter det ovenangførte være urigtigt.

denter i Norge til hvert Stift, hvilke vi og ville give Befaling, at de, saa meget som muligt er, skulle gjøre deres Flid, at hvert Sogn maa have gode Prædikere og det sande Guds Ord, at der og intet maa forsømmes, hvad der hører til Guds Ords Prædiken og Menneskets Salighed, og stikke hvad dem tilfaar (tilkommer) i andre Sager, der i denne vor Ordinants begrebne ere, indtil vi selv komme i Norge, hvilket vi med Guds Hjælp snarlig forhaabe, — da ville vi efter Superintendenternes Raad, besynderlig i hver Sted, bestikke og stadfæste, hvad efter denne Ordinants der ikke holdes kan; thi der vil i mange Stykker holdes en anden Ordinants¹⁾. Kristian kom dog, som vi have seet, aldrig til Norge, og ikke heller udkom fra ham nogen for Norge tillempt egen Kirkeordinants. Den for Danmark vedtagne blev saaledes ogsaa den gjældende i Norge.

Kristian III havde imidlertid, allerede før han understrev Kirkeordinantsen, udtalt sig til Hr. Esge Vilbe, om den norske Reformatiøns sag, saavidt Bergens Stift vedkom, i en Skrivelse af 17de Juni 1537 fra Kjøbenhavns Slot. Det paalægges her Esge Vilbe at lade alle Biskopsgaard, alt Biskops gods og alle biskoppelige Indtægter tage under Kongens Regnskab i Lighed med Kronens Gods der i Stiftet. Dog skal Kapitelet i Bergen med alle Vikarier og Sognepreftet over hele Stiftet holdes ved Magt og nyde sine Indkomster som hidtil; blot Biskoppens Rettigheder der skulle „alt opbæres til vort (Kongedømmets) Behov“. Ligeledes skulle Munke og Nonneklostere, forsaavidt de endnu beboes af Munke eller Nonner, holdes ved Magt; men ere de blevne forladte af Beboerne, skulle de lægges under Kongens Regnskab med alt sit Gods og alle sine Indtægter. Registrere og Inventarier skulle forfattes over Kostbarheder og Ornamenteer baade ved Domkirken og andre Kirker, og ved Klosters og Hospitaler i Bergen og Bergens Stift; Hr. Esge skal tage disse Registrere i Forvar og paasee, at intet kommer bort. Men ved Siden heraf bydes ogsaa, at man skal lade alle Kirkens Personer og Sogneprester i Stiftet „blive ved deres gamle Stikke og ingen nye Prædikere indsætte“, for at ingen Forstrækkelse eller Uenighed skal opkomme blandt den fattige og uforstandige Almue der i Landet, før end Kongen „kan finde andre Raad til og saa med Lempe og Føje komme dem til nogen Bekjendelse og bedre Forstand i Guds Ord“. Han agter med det Første at „stikke en Biskop did ind i Stiftet, som skal visiter og have Tilsyn paa Klerkeriet“, at det stikker sig retteligen i sit Embede²⁾. — Eignende Skrivelse

¹⁾ Krag og Stef. I. 598. Artikelen findes allerede i den latinske Udg. af 1537 fol. lvij. a. med Overtskrift „de Norvegia“. ²⁾ Lange, Klh. 1ste Udg. 768—769.

fer maa være udgangne til de kongelige Hovedsmænd i andre Dele af Norge for at tjene dem til Rettesnor i deres Afsærd i Kirkereformationens Anliggende.

De Grundfætninger, her af Kong Kristian udtales, maa overhovedet kaldes maadeholdende og kloge, især hans Forskrifter med Hensyn til Presternes Opretholdelse omkring i Landet, og med Hensyn til Afværgelse af Landalmuens Forvirring ved de nye Religionslærdømmes ganske uforberedte Forfyndelse. Her skulde man — saa vilde Kongen — opbie de overordnede kirkelige Tilsynsmænds Komme, som Kongen med det Første vilde udnævne, og som han endnu kalder: Biskopper; dem skulde den verdslige Dyrighed, saa var vel Kristians Mening, overlade den egentlige religiøse Deel af Reformationens Verket. Ikke desto mindre skintet ogsaa Kongens Agt, at berige Kongedømmet paa den faldne romerske Kirkes Bekostning, tydelig igiennem i Bestemmelsen om alt Biskopsgodset og alle Biskopsindtægternes Henlægelse under Kronen, — noget der ingenlunde var tænkt som en blot midlertidig Sikkerhedsforholdsregel til hint Guds Beskyttelse. Det viste sig nemlig snart, da de Superintendenter, som endelig bleve ansatte i de katolske Biskoppers Sted, ikke fik Raadigheden over det gamle Biskopsgodset eller dets Indtægter, men fattedes paa en langt sparsommere bestemt Underholdning, medens Biskopsgodset i sin Heelhed forblev under Kronen og til dens fulde Raadighed. Ikke engang den gamle biskoppelige Andeel af Tienden skulde tilfalde de nye Superintendenter, skjønt Tienden i det Hele udtryffeligt paabødes vedligeholdt. Thi Budet i den københavnske Recess¹⁾ blev for Tiendens Bedkommende ogsaa strax gjort gjældende for Norge med den Forandring, som ældre Lov her gjorde nødvendig. Her blev nemlig de to Fjerdedele af Tienden, som efter gammel Kristenret, den ene tilkom Sognekirken, den anden Sognepresten, fremdeles henlagte til disse; men Biskoppens Fjerdedel, og den Fjerdedel, som kaldtes Bondelobben, hvilken oprindelig var bestemt for Sognets Fattige og senere ved en Misbrug var bleven paa en Maade lagt under Biskoppens Raadighed, — disse to Fjerdedele bleve nu tillagte Kronen. Den, som det ved første Dietkast kan synes liberale, Bestemmelse med Hensyn til Klostrene, hvilken forekommer i Kristians Brev, og tidligere var udtalt i Recessen af 30te October 1536, — den kom i Virkeligheden ikke den norrske Kirke til nogen Fordeel. Thi den af Kongerne Kristian II og Fredrik I begyndte Inddragning af Klostrene og deres Gods til verdslige Forleninger under verdslige Kronens Embedsmænd, eller til Kongens videre fri Forsøining, fortsattes under Kristian III; og skjønt de af Kongen tilskiftede verdslige De-

¹⁾ S. o. f. II. 817.

kyrre skulde sørge for dem af Klosterfolket, der ikke foretrak at flytte ud, saa blev dette Underhold, saavidt man kan skjønne, kun i Inappest Maal de Gjenblivende tildeelt. I 1555 omtales allerede de norske Klosters Ophævelse og Inddragelse under Kronen som en fuldenbt Gjærning, og i 1562 finder man det sidste Spor af norske Munke ¹⁾.

Bisshopsgodsset og Klostergodset i Norge med deraf flydende Indtægter samt Halvdelen af Tienden tilfaldt saaledes ved Reformationen Kongedømmet eller Kronen. Men Kristian vidste, ved Siden heraf, ogsaa at stræbe til sig en god Del af Kirkens rørlige Gods. Under 27de April 1537 paalagde han fra Viborg Ege Bilde at skaffe ham af Klosters eller Kirker forgyldt Kobber, nemlig Tavler, Billeber, Lysestager og andet lignende af denne Materie, — rigtig nok, som det hed, med deres Minde, som havde Kloster eller Kirke i Forlening ²⁾. Og i et Brev af 23de Juni 1537 fra Kjøbenhavns Slot overdrog han samme Ege Bilde, i det han takkede ham for hans Tjeneste i det Nordenskjældste, og bød ham at indtage Bergens Stift paa Kongens Vegne, — at sørge for, „at Intet forrykkes af Kasse, Dist, Monstrantier, Menodier, Guld, Sølv, forgyldte Tavler og andet saadant, der er eller findes i Kirker eller Klosters, at det bliver tilføede alt sammen“, og deri paasee „vort Gavn og Bedste“ ³⁾. Kongedømmet skulde altsaa have sin Del ogsaa af Kirkens rørlige Kofsbarheder, og Indbringelsen af alle disse Kirkeskatte i Kongens Skatkammer, — hvilken vi vide med Sikkerhed senere foregit fra mange andre Dele af Landet end fra Bergens Stift, og hvilken vistnok maa antages i Regelen at have foregaaet fra alle Landsdele, forsaavidt i det mindste Leiligheden tillod det, og Sagerne ansaaes for Flytningen værd, — har vist nok ikke lidet bidraget til igjen at fylde den kongelige Kasse, der ved den foregaaende Krig var bleven saa haardt medtagen.

Hermed være ingen Bebreidelse udtalt over det, at Kongen, da han engang var erkjendt for Landskirkens Hoved, tog under Kongedømmets eller Kronens Varetægt det Kirkegods, som nu, efter den nye Kirkeordning, maatte agtes uhenigtsmæssig anvendt, om det anvendtes paa den gamle Maade og efter den romerke Kirkes forfaste Grundsætninger. Men Bebreidelse maa dog ramme Maaden, paa hvilken disse Rigsdomme, under Kongedømmets Ledning, senere for største Delen nyttedes. Det var en retfærdig Fordring, at de maatte komme Kirkens Formaal paa en fornuftig og med Reformationen stemmende Maade til Gode, — at de maatte blive anvendte til den religiøse Oplysnings og de dermed forbundne Indretningers Fremme. Men dette skede, saavidt man har kunnet efterspore, kun for en meget ringe Del. Det meste af hine Rigsdomme

¹⁾ Lange, *Rth.* 2den Udg. 174—192. ²⁾ *N. Dipl.* I. 793. ³⁾ *Sk.* III. 831.

gif til aldeles verdsligt Brug, til Forhøielse af Kongedømmets ydre Magt og Glands og til Underhold for de adelige Danste, hvilke Kongerne sendte til Norge som sine høiere Embedsmænd der.

Det var, som vi have seet, ved nye evangeliske Biskopper eller Superintendententer at Kong Kristian III forbeholdt sig at ordne den egentlig religiøse Deel af det nye norske Kirkevæsen. Bestiftelsen af Superintendententer for Norge maatte altsaa blive en Hovedsag for ham, da Norges Krone i 1537 var bleven ham sitret.

Det er tidligere fortalt, at Kristian allerede i November 1536 overdrog Hovedsmanden paa Bergenhús, Hr. Esge Vilde, og Erkebøgen i Bergen, Mgr. Geble Pedersøn, Bestyrelsen af Bergens Biskopsdømme og dets Gods ¹⁾. Dette Skridt viste en Tiltro hos Kongen til Gebles reformatoriske Aand, i hvilken Tiltro han heller ikke bedrog sig. Større Kjendskab til Manden vandt Kongen, da Geble selv i 1537 kom til Danmark; og han blev nu af Kristian kaldet til Superintendent over Bergens Stift. Til dette Embede skal han være bleven indviet af Dr. Bugenhagen sammen med de syv danske Superintendententer ²⁾. Ligesom han tidligere skal have vundet Kongens Bevillie ved at lade denne overrække som testamentarisk Gave af den afdøde bergenske Biskop, Olaf, et værdifuldt Sæt af Solvstøb, — saaledes skal han ogsaa nu ved sin Indvielse have tildraget sig Bugenhagens Opmærksomhed derved, at han var den eneste af de Indviiede, som efter Ordinationen betænkte Bugenhagen med en Gave ³⁾. Da Kongen siden i Sommeren 1539 sendte Herrerne Trud Ulfstand og Klaus Vilde til Norge for paa sine Begne at ordne Norges Sager i Almindelighed, og navnlig ogsaa de kirkelige Forhold, saa gjorde han Geble til deres Medhjælper i sidste Henseende. Geble havde i denne Anledning ved Midsommers Tid en Sammenkomst i Oslo med de to kongelige Fuldmægtige, og kunde fra Oslo under 28de Juni melde Kongen, at Kannikerne i Oslo og Hamar samt Geistligheden sammesteds med Borgemeistere, Raad og Borgere havde vedtaget Ordinationen. Men han maatte med det samme underrette Kongen om, at der Ingen var, som trostede sig til at overtage en Superintendentens Embede i de tvende Biskopsdømmer, hvilke omtales som allerede forenede, i det Hamars Biskopsdømme var underlagt Oslos Domkirke. Den menige Almue, baade Lærde og U lærde, siger han, bede derfor Kongen paa det indstændigste, at han vil bestikke dem en lærd Mand til Superintendent, „at de maatte komme til Evangelii rette Forstand“ ⁴⁾. Geble Pedersøn døde i Bergen den 7de eller 9de Marts 1557 ⁵⁾.

¹⁾ S. o. f. II. 818.

²⁾ S. II. 832.

³⁾ Nor. Saml. I. 9 efter G.

værdsøn.

⁴⁾ N. Dipl. I. 796.

⁵⁾ Nor. Saml. I. 14.

Man maa af den ovenomtalte Magr. Gebles Skrivelse slutte, at det har gaaet let med Ordinantsens Antagelse i Norge af de høiere Geistlige og af den verdslige Dyrighed, men at det har været vanskeligt at finde dygtige Mænd, der vare villige til at overtage Superintendentens Kald her i Landet. Og denne Vanskelighed, som af Geble nærmest omtales for de forenede Dslos og Hamars Stifters Vedkommende, har vistnok bevæget Kongen til her at afvige fra den Regel, han ellers havde fulgt i Danmark med Hensyn til de evangeliske Superintendenteres Bestikkelse: ikke at benytte nogen af de forhenværende katholske Biskopper. Han indsatte nemlig igjen Biskop Hans Keff til Bestyrer af de under Dslos Stol forenede Dslos og Hamars Biskopsdømmer. Den smidige Biskop Hans, der dog i sin Tid havde vist sig tilbørlig romerskfindet, maa altsaa have vidst, under sit Ophold i Kjøbenhavn, baade at indynde sig hos Kongen, og tillige at overbevise denne om sin oprigtige og fuldstændige Dvergang til Luthers Lære; thi ellers synes Kristian ikke. at have kunnet betro ham den geistlige Dverbestyrelse af en saa stor og vigtig Deel af Norge, som de to nævnte Stifter var. Naar dette er steet, vide vi ikke med Sikkerhed. Ved Midten af 1539 var, som vi nys have seet, de to Biskopsdømmer uden Forstander; og først fra 1542 have vi et Brev, der viser os Hans Keff som Dslo Stifts-Forstander. Brevet er givet i Dslo den 16de Februar 1542 og angaar Magestifte af noget Domkirken tilhørende Gods. Hans Keff nævnes først blandt Udstederne, foran Norges Riges Kansler, og hvad mere er han nævner sig: „Hans Keff med Guds Naade Biskop i Dslo ¹⁾“. Mellem Midten af 1539 og Begyndelsen af 1542 har altsaa hans Tilbagekomst til Dslos Stol fundet Sted; og han maa have faaet Kongens Tilladelse til fremdeles at benytte sin gamle katholske Titulatur. Hans Dødsaar vide vi ikke, men hans Eftermand, Magr. Anders Matsøn, kalder sig i Brev af 1ste December 1546: „Superintendenten til Dslo og Hamars Stift“ ²⁾.

Som første evangeliske Superintendent i Stavangers Biskopsdømme nævnes Jon Gutormsøn, der blev ansat i 1541 ³⁾.

Senest af de norske Biskopsdømmer fik Throndhjems sin Superintendent i Magr. Thorbjørn (Torbern) Olafsøn. Det throndhjemste Kapitel havde i 1537 ved Trud Ulfstand og Kristoffer Hvitfeld modtaget Kong Kristians Løfte om Naade og Tilgivelse, hvis det

¹⁾ Dan. Magasin I. 341.   ²⁾ N. Dipl. I. 810. Peder Klausen kender slet ikke denne Anders Matsøn.   ³⁾ Saaledes siges, uden Nævnelse af Dagen, i „Registre over alle Lande“, ifølge Dvgivelse fra det norske Rigsarkiv. Peder Klausens Udsagn i hans Norges Beskrivelse 52, at Jon Gutormsøn blev ordineret i 1537, er sølgelig urigtigt.

vilde forlade Erkebiskoppens Sag og gaa Kongen til Haande. Her paa blev, som det lader, ikke strax noget skriftligt Svar givet. Maafee har Kapitelets Defenus, Knut Pedersøn, der var med paa Stenvisholm, gjort Banfælgheeder. Men snart aftraadte han eller blev nødt til at aftræde, og til hans Eftermand valgte Kapitelet Thorbjørn Olafsson. Denne drog strax efter til Danmark til Kong Kristian med Kapitelets Skrivelse af 13de Januar 1538, hvori det fralagde sig al Medviden og Deltagelse i Erkebiskop Olafs Foretagender mod Kongens Sendebud 1536, og udbad sig Kongens Stadsfæstelse paa sine Indtægter og Friheder. Thorbjørn var heldig i sit Erinde. Han udvirkede nemlig Kongens Brev fra Gottorp af 14de Marts 1538, hvorved den forlangte Stadsfæstelse udtaltes, dog Kongens „Reformats og Ordinas“ uforfrænket. Med dette Brev kom Thorbjørn tilbage. Men endnu henled, vist af hvilken Grund, nogle Aar, før en Superintendent over Thronhjems Biskopsdømme blev tilfikket. I et Brev af 4de Januar 1542 udtalte Kapitelet for Kongen sit Ønske, at denne, som nu havde forfærget alle Norges øvrige Stifter med Superintendenter, ogsaa vilde stikke en saadan over Thronhjems Stift, og nævnte som sit Valg „paa Kongens gode Behag“ Mgr. Thorbjørn Olafsson. Ikke før end i 1546 blev dog dette Ønske af Kongen opfyldt, i det han ved Brev fra Koldinghus af 6te Januar udnævnte „Torbern Olssen“, der omtales i Brevet som anbefalet af „den høie Skole i Kjøbenhavn“, til Superintendent i Thronhjems Stift. Thorbjørn var selv Brevets Dverbringer. Da det heder, at Thorbjørn havde studeret i Wittenberg, saa er det ganske rimeligt, at dette er blevet ham paalagt som Forberedelse til hans Embede, og at hans Studium i Wittenberg har foranlediget den lange Frist, før han fik sin Udnævnelse af Kongen. Han døde allerede 1548¹⁾.

Om Kirke-reformationens Indførelse paa Island og om de to islandste Biskopsdømmers Besættelse med evangeliske Superintendenter skulle vi lidt nedenfor tale særskilt. Her maa jeg endnu kun korteligen berøre Færøernes Biskopsstol. Om den vide vi i det Hele lidet, og angaaende dens Overgang til Reformationen saa godt som intet. Den Biskop til Færøerne, der senest ovenfor blev omtalt, var Amund Olafsson, som den første Januar 1533 af Kong Frederik I fik „Livsbrev“ paa Færøernes Biskopsdømme²⁾. Han var den sidste katolske Biskop der; men om han er død i sin Verdighed, eller om han har

¹⁾ Danske Mag. VI. 289—299; jfr. A. Erlandsen, biogr. Efter. om den nordnorske Geistlighed 16. Peder Klausen har ikke Thorbjørn i sin Biskopsliste, men nævner hans Eftermand, Hans Gaas, som første Superintendent i Thronhjem. ²⁾ S. o. i. II. 737.

maattet fraspige sig den, vides ikke. Amunds Eftersmand var Jens Ribber, efter Navnet at domme en dansk Mand. Han omtales som den første og eneste evangeliske Superintendent der paa Nerne. Han blev i 1557 forflyttet til Stavanger, da den første Superintendent der, den fornævnte Jon Guttormsøn, frasagde sig Embedet, hvilket derpaa Jens Ribber skal have bestyret til sin Død 1571. Efter hans Afgang fra Færøerne, fik disse ikke meer nogen egen Superintendent til øverste Kirkeforstander, men kun en Provst, der først underlagdes Bergens Superintendent, senere Sjællands ¹⁾.

Med de evangeliske Superintendenteres Indsættelse i Norge synes Reformationsverket der fra Kristian III's Side paa en Maade at være afsluttet. Den hele Religions Forandring i Norge udgik, som man af det Foregaaende vil see, fra Kongen og hans danske Raadgivere, uden at hverken den norske Geistlighed eller det norske Folk derved tog sig paa Raad. Forandringen var ikke forberedt ved nogen religiøs Undervisning; og hverken Landspresterne eller den menige Lægmand synes ret at have forstaaet dens Betydning. Alt gik imidlertid, hvad Kirkeformationen vedkom, tilspindelende roligt af. Grunden hertil var uden tvivl deels, at den romerske Kirke i sin henrivende Form allerede havde i Norge tabt det meste af sin vækkende Kraft og med det samme det norske Folks levende Medfølelse, — deels at Forandringen foregik paa en Maade, der gjorde den i Begyndelsen lidet mærkbar for Almue. Styrelsen, der ikke kunde opdrive uden et ringe Antal lutheriske Lærere for Norge, nødtes til at lade Mængden af de katolske Prester forblive ved deres Kirker; og disse Prester oprøbt saameget af de papistiske Kirkeskifte som de kunde uden aabenbare at støde den verdslige og geistlige Dyrighed. Denne udviste ogsaa uden tvivl, ifølge Kongens eget Driste, i Begyndelsen megen Overbærenhed og Lempe. Da Reformationens verdslige Maal var opnaaet, overlod Landsstyrelsen Udførelsen af de egentlige religiøse Vanskeligheder til Tidens Gang og en ny Sedvanes Magt.

Den norske Kirkes Reformation gik som sagt, efter Alt hvad man ved, i det Hele for sig uden at vække nogen voldsom Gjæring og Brydning i Folket. Den gennemdrevs i det Ydre med stor Hast og uden tilbørlig aandelig Forberedelse; i det Indre derimod, i Folkets religiøse Følelse og Bevidsthed, banede den sig uden tvivl meget langsomt Veien.

Vi maa endnu, før vi forlade selve Norge for at see Kirkeformationens Seier paa Island, opholde os et Øieblik ved de Personers senere Skæbne, som vi i det nærmest Foregaaende have seet spille Hovedrollen i de Bevægelser, der ledsagede Tilintetgørel-

¹⁾ Debes, Færøernes Beskriv. 292; Peder Klausen, Norges Bskr. 52, 53.

sen af Norges Selvstændighed som Rige, og dets Kirkes derpaa følgende Reformation.

Her møder os da først Erkebiskop Olaf Engelbrektsøn. Vi forlode ham som Flygtning paa Veien fra Norge til Nederlandene, hvorhen han først synes at være kommen efter meer end een Maanedes Seilats, og efterat Vaabenstilstanden mellem Danmark og Nederlandene allerede var sluttet i Bryssel den 3die Mai 1537 ¹⁾). At denne Stilstand maatte være hoist nedslaaende for ham, er utvivlsomt, om end de Artiller, den indeholdt til hans Sikkerhed, maatte overtøge ham om den nederlandste Styrelses Velvilje for hans Person. Da han var kommen til Nederlandene, blev ham strax anvist Ophold i Lyr i Brabant, hvor Kong Kristian II forhen havde henlevet nogle Aar af sin Landflygtighed. Erkebiskoppen findes at være kommen did allerede inden den 28de Juni 1537 ²⁾). Det varede ikke længe før hans Ophold i Nederlandene blev Kristian III bekendt, og før denne tilfrem Dronning Maria om ham. I et Brev af 1ste Juli samme Aar fra Kjøbenhavn anklager Kristian ham for at have brudt sin Trofskab mod sin Konge og at have bortført med sig fra Norge, 'foruden sit eget Gods, ogsaa meget der tilhørte Norges Rige og Kongen. Kristian beder om, at dette Gods maa igjen blive ham tilfattet, eller i det mindste maa blive optegnet og belagt med Arrest. Erkebiskop Olaf sees ogsaa virkelig at have taget med sig fra Thronbjem meer end som var hans private Eiendom; og det som maatte findes at tilhøre Kirken, derpaa ansaa naturligvis Kristian sig fuld berettiget til nu at gjøre Fordring, da han havde stillet sig selv som den norske Kirkes øverste Forstander. Erkebiskoppen havde desuden ført med sig en Deel Kostbarheder, som Hr. Nils Lykke i 1534 havde givet ham i Forvar paa Stenvisholm Slot, og for hvilket han den 2den Mai i det nævnte Aar havde udstedt sin Forfrivning. Paa dette sidstnævnte Gods fremkom snart Fordringer fra Nils Lykkes Frænder paa dennes umyndige Børns Vegne. Det er imidlertid neppe rimeligt, at noget alvorligt Skridt er gjort i Anledning af nogen af disse Fordringer fra den nederlandste Styrelses Side i Erkebiskoppens levende Live. Hans Landflygtighedsstand blev ikke langvarig. Den 7de Marts 1538 døde han i Lyr ³⁾). Hvilken Alder han har naaet, vide vi ikke; hans tidligere Stilling gjør det dog rimeligt, at han ved sin Død har været allermindst en firti Aar gammel, eller snarere maastee sterkt nærmet sig de sytti ⁴⁾). Om hans Karakter have vi talt oftere ovenfor. De Bestyldninger, man har gjort ham for Uredelighed og Falskhed, maa i det Hele an-

¹⁾ S. o. f. II. 821.

²⁾ Sees af et Brev til ham af denne Dag fra den felsefslige Raadgiver Scepperus; Brevet i den münchenske Saml. i det norske Rigsarchiv.

³⁾ Script. r. Dan. VI. 617.

⁴⁾ S. o. f. II. 654.

sees for uefterrettelige, eller i alle Fald for meget overdrevne; men at han har manglet den Karakterfasthed, som hans vanskelige Stilling, især i hans sidste Leveaar, fordrede, dette synes ikke at kunne negtes. At han mente sit Fædreland vel, og ligeledes den Kirke, han var sat til at forestaa, derom er heller ingen gyldig Grund til at tvivle, om han end i Forsvaret for begge var fuldkommen uheldig. For at sælde en fuldstændig og sikker Dom om hans Karakter og Handlinger, maatte man imidlertid have flere Kilder for Haanden, end dem man hidtil har havt til Raadighed.

Hans Efterladenskaber gave Anledning til mange Krav fra forskjellige Sider. Kong Kristians have vi allerede omtalt ligesom og Nils Lyfkes Arvingers. Men til disse Krav kom ogsaa, strax efter Erkebiskop Olaf Død, Fordringer fra Pfalzgreve Fredriks Side paa Kong Kristian II's og dennes Arvingers Begne. Erkebiskoppen sees selv før sin Død at have godkjendt Nils Lyfkes Arvingers Ret og at have nøie betegnet og affondret det Gods, som dem tilkom; men til nogen virkelig Ublevering af det levedes ham ikke Levedage, og efter hans Død blev det sammenføiet med hans øvrige Efterladenskab. Om dette i dets Helhed fandt en langvarig Strifverling senere Sted gennem hele ti Aar, indtil det omsider i 1548 kom i Pfalzgreve Fredriks Besiddelse ¹⁾. Til den samme Fyrste kom ogsaa Erkebiskop Olaf's Archiv, som han havde ført med sig fra Throndhjem, hvilket, i Forbindelse med Kristian II's Brevverling under hans Landsflygtighed, siden kom til München, og derfra, ved den bayeriske Konges Gave, i 1830 til Norge.

Vi have før omtalt som Erkebiskop Olaf's Fortrolige og som Mand, der ganske vist havde megen Indflydelse paa hans Sæbnesvangre Afsærd i 1535 og 1536, Einar Tjeld og Kristoffer Throndsøn, begge Bødnere eller Svende, altsaa af lavere Adelsstand, og begge, saavidt vides, indfødte Nordmænd ²⁾. Det seneste vi vide om Einar Tjeld er, at han var blandt Befalingsmændene paa Stenvikholm, da Erkebiskoppen forlod Norge i 1537 ³⁾; efter Slottets Overgivelse i Mai Maaned samme Aar forsvinder han af Historien. Kristoffer Throndsøn derimod var en meer kjendt Fremtid forbeholdt. Han synes fortrinsvis blandt Erkebiskoppens verdslige Tjenere at have nydt dennes Fortrolighed, og som Følge heraf sees Rygtet at have veltet en væsentlig Andeel i Vincentius Luges Drab og i det Hele i de stormende Optrin i Throndhjem i Januar 1536 over paa ham ⁴⁾. Kristoffer synes virkelig ogsaa at have været en raff og

¹⁾ En Mængde Breve denne Sag vedkommende har Rigsarkivar Lange giffret ved i nederlandske og belgiske Archiver, og til hans Afskrifter har jeg havt Abgang. ²⁾ Jfr. o. f. II. 793. ³⁾ S. o. f. II. 821. ⁴⁾ S. II. 788.

forslagen og derhos smidig Mand, som vel var stiftet til at spille en virksom Rolle i en oprørt Tid, og det ikke mindre med hemmelige Renker end med aabenbare Volds handlinger. Han var, som det lader, Befalingsmand paa den lille Flaade, som i 1537 bragte Erkebiskoppen til Nederlandene. I det følgende Aar, efterat Erkebiskoppen var død, optraadte han fiendtlig mod Danmark som Fører af et eller flere Kaperfibe, og gjorde et Angreb paa Helgoland, hvilket dog blev uden videre Følger ¹⁾. Dette Foretagende gav imidlertid Anledning til at Kristian III ved Brev fra Odense af 15de September 1538 anklagede ham hos Amsterdams Borgemeister og Raad for Søroveri og fordrede ham paagreben og afstraffet ifølge en Artikel i Overenskomsten til Bryssel ²⁾. Denne Forbring synes dog ikke at være bleven tagen til Følge, eller i ethvert Fald ikke at have bragt nogen stor Ulykke over Kristoffer. Thi et Par Aar senere finde vi ham i Danmark og i Kong Kristians Raad, idet denne i 1543 benyttede sig af hans Raad ved et Sotog til Nederlandene, som Magnus Gyldenstjerne anførte ³⁾. I 1551 var han endog med blandt Anførerne for den Flaade, som Kong Kristian sendte til Island for at dæmpe de Uroligheder, Biskop Jon Aresøn der havde vaakt, hvilke senere skulle omtales ⁴⁾. Man seer, at hans Klogskab og Smidighed maa have erhvervet ham Kongens Tilgivelse ja endogsaa Tillid. En Datter af ham var Anna, almindelig kaldet Anna Thronds. Hun var ved 1560 eller noget efter gift med den bekjendte skotske Herre, Jarlen af Bothwel, der siden, efter at have forladt hende, egtede Maria Stuart, Dronning af Skotland. Denne Annas Forbindelse med Bothwel var Grunden til, at hun senere kaldtes: Skottefruen ⁵⁾.

Den saa ofte omtalte Fru Ingerd Dittesdatter (Rømer), Hr. Niels Henrikssøns Enke, overlevede Erkebiskop Olaf i mange Aar. Hun nød Fordeel af Reformationen derved at hun tilfaldt i 1541 til Keins Nonnekloster, som Erkebiskop Olaf længe havde gjort hende stridigt, til Forlening paa Livstid ⁶⁾. Hun drukede i 1555 paa en Reise. Hendes ældste Datter Margreta, Hr. Vincentius Langes Enke, egtede siden den danske Adelsmand Jens Splid. Elina, gift med Hr. Niels Lykke, var, som før er sagt, død allerede i 1532 ⁷⁾. For at skaffe hendes Børn den Arv efter deres Fader, som Erkebiskop Olaf havde ført af Landet, viste Fru Ingerd sig meget virksom i Aarene 1538 og 1539, men, som det lader, uden Nytte. Fru Ingerds tredje Datter, Anna, var, som tidligere fortalt, gift med den danske Ridder

¹⁾ Krag og Stef. I. 192.

²⁾ Kristians Brev i det belgiske Rigssærk. efter

Langes Afskr. ³⁾ Krag og Stef. I. 263—265. ⁴⁾ Små. 353. ⁵⁾ Norfkt Maanedsskrift af Munch, 3die B. 436—438.

⁶⁾ S. v. f. II. 706—707:

Lange, Kbh. 2den Udg. 252.

⁷⁾ S. v. f. II. 750.

Hr. Erik Ugerup. Den fjerde, Ingeborg, egtede Peder Hansson (Kitle eller Vaske), ogsaa en dansk Mand. Den femte endelig, den før nævnte Lucia, som havde havt den ulykkelige Forbindelse med sin Svoger, Nils Lyffe, blev, uagtet den Skam, hun herved havde paa-draget sig, siden gift med den anseede danske Adelsmand, Jens Tillufs-son Bjelke¹⁾. Saaledes blev, ved Fru Ingerds fem Døttres Egte-skab med danske Adelsmænd, det overmaade meget Jordegods, som hendes Mand, Hr. Nils Henriksøn, og hun havde samlet, overført i danske Stormænds Hænder og en Arv for disses Ætlinger.

Hr. Esge Bilde vedblev, efterat Begivenhederne i 1537 havde fiftret Kristian III Norges Kongedømme, ikke længe at føre Befalingen paa Bergenhus. Han havde allerede tidligere sønset sig fritagen fra denne sin Stilling for at kunne drage til sit Fædreland, Danmark, og der indtage sin Plads i dette Riges Raad. Hans Stilling i Norge huede ham ganske vist ikke meer, da Norges Selvstændighed var til-intetgjort, og dets Raad var hævet, hvilket han synes gjerne at have villet see opretholdt, naturligtvis dog i dets seneste Betydning. Han overdrog, saasnart muligt, Bergenhus midlertidig til Jens Splid og reiste saa til Danmark. Inden Ugangen af 1537 (den 9de Decbr.) modtog Thord Roed, der af Kongen udnævntes til Hr. Esges Eftersmand, Slottet²⁾. Kristian viste ellers, at han paa sjønte Esge Bilde's Fortjenester af hans Sag i Norge. Thi ikke længe efter hans Komme til Danmark udnævnte Kongen ham til Danmarks Riges Hovmester og lagde sin Tillid til ham for Dagen ved at betro ham Ledelsen af vigtige Underhandlinger med Udlandet. Hr. Esge Bilde døde i Pesten 1552³⁾.

Hr. Klaus Bilde, Esges Fætter (Farbroders Søn) var allerede, som vi saa, før Februar 1537 udtraadt af Norges Raad⁴⁾. Han vedblev imidlertid at være Hovedsmand paa Baahus og overtog i 1539, i Forening med Hr. Trud Ulfstand, Kong Kristians Fuldmagt til at ordne Norges Anliggender⁵⁾. Klaus Bilde døde sidst i 1557⁶⁾.

Morten Krabbe endelig, gif, som vi allerede have seet, glip af sit fiske Haab om Bergens Biskopsdømme, idet, trods alle hans Anstrengelser, Geble Hebersøn dog til Slutning af Kong Kristian blev ham foretrukken. Morten Krabbe beholdt imidlertid sit Kanslerembede til sin Død i 1543⁷⁾.

¹⁾ Sml. III. 580.

²⁾ Val.-Müller, Gr. F. II. 407.

³⁾ Krag og Stef.

I. 362; Hvitf. Kr. III. u. 1552.

⁴⁾ S. o. f. II. 823.

⁵⁾ S. disse

Herrers Reces af nævnte Aar, givne i Oslo 24de Juni og i Bergen den 20de August, Paus. gl. norske Love II. 291—298.

⁶⁾ Krag og Stef. I.

391. Not.

⁷⁾ Lange, Kbh. 2den Udg. 400.

151.

Katholiciemend sidste Tid paa Island. Biskopperne Dgmund Paalsøn af Skaalholt og Jon Aressøn af Hole, dens ivrige Opretholdere. Reformationens fuldkomne Ceier ved Jon Aressøns Død i 1550.

Af de Lande, der hørte til Norges Rige og til den norske Kirke, var Island det, hvor den romersk-katholske Lære længst opretholdtes som Landsreligion, og hvor den senest, som saadan, veg for den evangelisk-lutherste.

Vi have i det Foregaaende seet, hvorledes begge Islands Biskopsdømmer i Aarene 1520—1524 fik nye Forstandere: — Skaalhølt Biskopsdømme Dgmund Paalsøn, Hole Biskopsdømme Jon Aressøn. Vi have ogsaa seet, at Forholdet mellem disse tvende Biskopper fra først af var mindre end venstabeligt, og hvorledes Dgmund havde gjort alt hvad der stod i hans Magt for at hindre Jons Valg og Indvielse, men hvorledes hans Bestræbelser i denne Retning alle strandede. Jon Aressøn blev indviet i Norge af Erkebiskop Olaf i 1524, kom i 1525 til Island og tog der sin Stol i Besiddelse ¹⁾.

Disse tvende sidste katholske Biskopper paa Island, vare i mange Henseender ualmindelige Personer og, det tør man nok paastaa, i sin hele Karakter, Fremfærd og Levevis sande Repræsentanter for Mængden af sin Tids Biskopper.

Dgmund Paalsøn var meget ældre end sin Embedsbroder. Han stildres som en driftig Mand, især i alle verdslige Sager, og hans Skjøn paa disse dækkede tildeels hans Fattigdom paa geistlige Kundskaber i en Tid og under Omstændigheder da Biskoppen i sit Biskopsdømme gjaldt fuldt saa meget i Egenstaa af verdslig Styret, som i Egenstaa af Christendommens Forstander. Han var en kraftig, ærgjerrig og stolt Mand, en Hovding i sin Væsen og berømt for sin Gavmildhed, hvilken han dog, naar han var i godt Lune, ofte vovede paa en hensynsløs, overbreven Maade. Men han var ogsaa en egenfindig, opfarende, hvist lidenskabelig-Mand, der i Alt vilde have sin Villie frem, og som Faa vovede at modsig; thi Indvendinger taalte han ikke, men overøste almindelig den, der vovede at fremføre dem, eller i det Hele vovede at gjøre ham imod, med de groveste og uverdige Skældsord. Den Lykke, som havde fulgt alle hans Foretagender i hans tidligere Aar, havde, som man troede, udskjæmt ham og gjort ham saa umedgjærlig som han viste sig i sin overordnede Stilling. Noget egentlig ondt eller uædelt Sindelag synes han dog ikke at have havt, ikke heller skyldes han for at have vaft Forargelse ved nogen Usædelighed i Levnet, om end hans Levevis i det Hele ikke var synderlig klosterlig eller prestelig ²⁾.

¹⁾ S. o. f. II. 643—646, 659—661. ²⁾ Træk af hans Karakter og navnlig af hans ubefindige Gavmildhed findes i Geol. Aarb. p. 3. Cap. 61.

Med herligere Naturens Gaver var Jon Aresøn udfyret. Han havde ogsaa et Bæsen, som fuldkommen sømmede en den Tids Storhøvding, var pragtfuld, gæstfri, gavmild, driftig og stolt. Han gav ikke Dgmund noget efter i verdslig Ærgjerrighed og Herkesyge. Men han havde større Selvherredømme, større Smidighed og større Gaver til at vinde sig hengivne Venner. I egentlige geistlige Kundskaber stod han ganske vist endogsaa under sin Embedsbroder, men hans Landsgaver synes langt at have overstraalet dennes, og netop at have været af det Slags, der maatte vække hans Landsmænds Beundring. Han var, som vi have seet, næsten uvidende i Latinen; men han var heldig Stald, ja maaskee den første Stald blandt sine samtidige Landsmænd, og han havde altid en Bise rede, naar Dmstændighederne fremkaldte den. Han var glad og oprømt i godt Vennelag, medens han tillige vidste baade i det daglige Liv og i Embedshandlinger at optræde med en Verdighed, der sømmede hans Stand og Stilling. Han var en aabenbar Dvertræder af Celibetet; thi han levede fra sin Ungdom af lige til sin Død i ufordulgt Frillesliv med Helga Sigurdsdatter og avlede med hende fire Sønner og to Døtre. Men saadanne Forbindelser vare den Tid, Celibatsloven til Trods, ganske almindelige blandt Presterne, navnlig paa Island, og pakte liden Forargelse hos Folket, helst naar de, som Tilfælde synes at have været med Biskop Jons og Helgas, grundede sig paa et Slags, rigtignok mod Kirkeloven reentud stridende, Kontraktforhold, og overholdtes med Trostaa fra begge Sider. Jon havde endogsaa, besynderlig nok, i 1522, da han forlængst var Prest og allerede var paa god Wei til at blive Biskop formeligen ætledet, d. e. erkjendt for egne, fire af sine Børn, nemlig tre Sønner og en Datter¹⁾; og han fandt i sin meer fremtrykkede Alder, i sine djærve og kloge Sønner den sikreste og bedste Støtte for sine ærgjerrige Planer, saalænge Forsynet tillod disse at have Fremgang²⁾.

I Forstningen efter at Jon Aresøn havde taget Hole Stol i Besiddelse saa det heel fiendtligt ud mellem ham og Biskop Dgmund. Deres første Sammenkomst paa Althinget i Sommeren 1526 lignede meer to avindsyge verdslige Høvdingers Fremtog til en afgjørende Kamp end tvende Biskoppers Møde i Kirkens og Rettens Tjeneste. Fra begge Sider var Opfordring udgangen til Prester og Bønder at komme til Althinget saa mandsterke som muligt, og Stevne var sat hvor man skulde møde til Thingtoget. Da Tiden kom, red Biskop Dgmund søndenfra med meer end 1300 Mand i sit Følge, Jon nordenfra med 900; og saaledes mødtes de paa Thingvolden ved Draraa.

¹⁾ Finn Joh. II. 738, hvor et Vidnesbyrd af 1541 om Ætledningen findes.

²⁾ Om Jon Aresøns Karakter s. Geol. Aarb. p. 3. c. 96.

Længe vilde Ingen af dem give efter for den Anden, og det saa ud til et Slag mellem de to Flokke. Men saalænge gif de bedste Geistlige og Bønder mellem Biskopperne, at de endelig lode Tanken paa almindelig Kamp fare; — dog kun paa den Maade, at en Tvekamp mellem to Mænd, een fra hver Side, skulde afgjøre Striden. Tvekampen fandt Sted den 1ste Jult paa en Holme i Draraa i begge Biskoppers og deres Mænds Paasyn. Kampen var længe uafgjørende; men endelig lykkedes det Dgmunds Kæmpe at kaste sin Modstander ved Haandkraft til Jorden. Nordlændingerne lode sig vel forlybde med, at ikke alt var gaaet retfærdigen til; men det blev dog ved hvad skeet var, og Biskopperne skiltes ad, om end ikke som Venner, saa dog uden at det kom til noget Slag mellem dem.

Men Dagen efter Tvekampen, Marie Besørgelses Dag, opbrændte Skaalhølls Kathedralkirke i Biskop Dgmunds Fraværelse lige i Gmunden, uden at man vidste med Sikkerhed Ildens Ophav. Paa selv samme Tid brød Thingalmuen op for at drage hjem. Og saa Biskop Dgmund gav sig paa Hjemveien, men mødte snart Kirkepresten af Skaalhøll, der bragte ham Ulykkestidenden. Den gjorde saa heftigt Indtryk paa Dgmund, at han tregange sank daanet af sin Hest, før han naaede Skaalhøll. Hans første Ord, da han ret var kommet til sig selv, var: „hidtil har mangt gaaet mig efter Ønske, derfor er det billigt, at ogsaa noget gaar mig imod“. Forstandige Mænd, heder det, troede siden, at Ulykken var et Guds Bink til Dgmund for at dæmpe hans Overmod, og man fandt, at fra den Tid rammede Modgang oftere Biskoppen, og det meer og meer jo længer det led paa hans Levedage. Biskop Dgmunds Driftighed blev ikke knækket ved Ulykken; tværtimod viste den sig nu kraftigere end nogensinde, i det han fra alle Kanter, ved Gaver og ved Kjøb, samlede Tømmer til Kirkens Genopbyggelse, hvilken ogsaa paa det nærmeste blev fuldbragt inden hans Død ¹⁾. Hans Stridbarhed derimod og hans Had mod Jon Aresøen, synes at være blevet dæmpet ved den indtrufne Hændelse, og det kom ikke oftere til saadanne forærgelige Sammenstød mellem Biskopperne som det sidst omtalte. I 1529 viser sig endogsaa et venstabeligere Forhold at være indtraadt mellem dem, idet Dgmund meddelte Jons Søn, Magnus, prestelig Bielse og Bielsesbrev, efterat naturligtvis den nødvendige Dispensation for ham som Prestesøn isørveien var udvirket ²⁾.

¹⁾ Gspol. Aarb. p. 3. c. 60—61; Finn Joh. II. 526. ²⁾ Finn Joh. II. 531; Gspol. Aarb. p. 3. c. 70. Hvad derimod Forstævnte paa anførte Sted fortæller om et Møde og Forlig mellem begge Biskopper i Husafell i 1530 forekommer mig usikkert. Den her nævnte Biskop Jons Søn, Magnus, døde allerede i 1534. Finn Joh. II. 668.

Hvad der dog rimeligvis mest har drevet Dgmund til at lægge Tømme paa sin Dpshidselse mod sin Embedsbroder, var Frygt for Reformationen. Thi Luthers Lære begyndte paa denne Tid ogsaa at blive kendt paa Island, idet nogle af hans Skrifter fortes derover med tydske Rjsbmænd. Tydskerne dreve nemlig paa den Tid den meste Handel paa Den, og over Hamburg kunde fjetterste tydske Skrifter let finde Indgang. Jon Einarsson, Kirkeprest i Skaalholt, læste enkelte af Luthers Skrifter i Hemmelighed, og de gjorde det Indtryk paa ham, at han endog paa en Kyndelsesmessebad voveede at tale mod Helgentilbedelsen og kalde den Afgudsdyrkelse. Biskop Dgmund blev meget vred herover og tog sig fore at irettesætte Presten. Men denne svarede ham med Sagtmodighed og beraabte sig blandt andet paa Paulus til Forsvar for Presternes Egteskab. Biskoppen vilde dog ikke høre derpaa og afviste hans Forsvar med de Ord: „Paulus var Hedningernes Læremester, men ikke vor!“ Der blev siden aldrig ret godt med Dgmund og Jon Einarsson ¹⁾).

Langt mere Uergrelse voldte ham dog en anden Klerks Overgang til Luthers Lære. Det var Gissur Einarssens, som havde været hos Biskoppen i længere Tid, og som denne havde taget sig meget af paa Grund af hans Forstand og gode Nemme. Biskoppen havde endog saa kostet Gissur Stolegang i Hamborg. Gissur forblev i Tydskland 4—6 Aar, skal have hort Bugenhagen i Hamborg, og senere i Wittenberg Luther selv og Melancthon. Han kom ved denne Tid hjem til Island fuldkommen vunden for og oplært i den lutherste Lære. Men Biskop Dgmund havde ogsaa faaet Underretning om, at han havde indbruffet, som han udtrykte, sig „Luthers Rjætter“, og vilde derfor længe ikke taale ham i sin Nærhed ²⁾). Dgmunds Had mod Luthers Lære skal endogsaa have drevet ham, der ikke ellers synes synderlig med Bøger, til at sammensætte et Skrift mod Luther, hvilket dog var uden Verb ³⁾).

Forvirringen efter Kong Fredrik I's Død strakte sig ogsaa til Island, og Landet var, ligesom Norge, i flere Aar uden nogen erkjendt Konge. Fra tre forskjellige Kanter indløb Krav paa Herredømmet over, og de kongelige Indtægter af Island. Erkebiskop Olaf Engelbrektsen, og Norges Raad, gav Fuldmagt til begge de islandske Biskopper at optage Kronens Rente, hver i sit Biskopsdømme. Hertug Kristian, som han endnu kaldtes paa Island, befalede en Dibrif Foged at gjøre det samme paa sine Begue. Grev Kristoffer af Oldenburg endelig tilskrev Islandingerne, at han havde udnævnt Markus Meyer til Hirdstyrer over hele deres Land. Disse forskellige Krav bleve af de tvende daværende Lagmænd forelagte Althingets Lagrette om Sommeren 1535,

¹⁾ Copol. Aarb. p. 3. c. 70.

²⁾ Sk. p. 3. c. 75.

³⁾ Sk. p. 3. c. 70.

og en Althingsdom af 29de Juni samme Aar blev nu affagt, hvorved Erkebiskoppens og det norske Raads Brev godkjendtes og toges til Følge, „efterdi, som det hed, Kronen i Norge ingen udvalgt Konge har over sig, og vi have svoret den (Kronen i Norge) og Norges rette Konge vore Ede“ ¹⁾. I 1536 synes dog denne Uvished at være bleven hævet, da Klaus af Mervig kom til Island som Kong Kristian III's Hirdstyrer eller Befalingsmand. Biskop Dgmund skal vistnok endda have forsøgt at knytte en Forbindelse med Erkebiskop Olaf og i den Anledning have sendt den foromtalte Gissur Einarsøn, som han nu havde taget til Raade, med et af sine Skibe til Erkebiskoppen med Breve. Men sjønt det lykkedes Sendebudet med stor Banffelighed at faa udrettet sit Erinde hos Olaf, saa var dog intet nu meer fra denne at vente, og Gissur kom tilbage til Island uden at medbringe nogen Trøst for sin Herre ²⁾. Biskop Dgmund maatte da hoi sig for Kong Kristian og hans Befalingsmand.

Aarsagen, hvorfor Biskop Dgmund nu atter tog Gissur Einarsøn i sin Tjeneste, var ingenlunde at Biskoppen havde opgivet eller mildnet sit Had mod Lutherdommen, — men deels den, at han troede Gissur, der vel vidste at følge sine religiøse Meninger, forlængst havde glemmt den nye Lære, og deels den, at han nu høieligen trængte til ham. Klaus af Mervig, der skildres som en ond og trættefjær Mand, fordrede nemlig paa Kongens Begne strengt Regnskab af Dgmund; men dennes Regnskaber vare indviklede, og han selv blev med Aarene meer og meer sløvsynet og uskiftet til at hjælpe sig selv. Gissur var baade en dygtig Regnskabsfører og fra ældre Tid, da han var i Biskoppens Tjeneste, noie kjendt med dennes Pengesager. Dgmund fandt det derfor sikkest at ty til hans Hjælp under sin tiltagende Alderdomsvagheit. Foruden den i Hjertet fremdeles fuldkommen lutherffindede Gissur, var ogsaa i Biskoppens nærmeste Omgivelse en anden hemmelig Tilhænger af den nye Lære. Dette var Odd, en Søn af Biskop Gostalf Nikolausson af Hole. Han var i sin Ungdom opdragen i Norge hos en Farbroder, hvorfor han siden kaldtes Odd Norske, havde her modtaget god geistlig Undervisning og havde siden reist i Danmark og Tydskland. Han var en lærd og klog Mand, havde i Udlandet vundet Kjendskab til den lutherffe Lære, og var efter mange Betæneligheder bleven dens afgjorte Tilhænger. Odd kom ved denne Tid til Staalholt og blev Biskop Dgmunds Skriver og Fortrolige, uden at denne havde nogen Mistanke om hans lutherffe Meninger. Han oversatte i al Hemmelighed det nye Testamente, medens han indbildte Biskoppen, at han søgte Ensomheden for uforstyrret at kunne affkrive theologiske Bøger og Kirkelove. Biskoppen, heber det, kom

¹⁾ Brevet findes hos Finn Joh. II. 268—270. ²⁾ Capol. Nord. p. 3. c. 79.

dog engang over ham, medens han udenfor Kirken læste i en tydsk Oversættelse af Lukas's Evangelium. Paa Biskoppens Fordring maatte han levere Bogen fra sig; og da Dgmund saa hvad det var, kastede han den hen i Veien og løb ind i Kirken efter at have udfjædet Ddb paa det groveste ¹⁾).

Med denne Tid, da Biskop Dgmund saaledes til sin Stræf opda- gebe, hvorledes Luthers Lære trivedes og fremmedes i hans nærmeste Omgivelse, blev han pludselig ganske blind. Dette traf ham, fortælles der, paa en Reise, da han med eet syntes der blev mørkere og mørkere om ham. Han spurgte sine Følgesvende, om det alt tog paa at kvel- des; men de svarede ham, at Solen skinnede klart. Da udbrod Ud- dingen: „nu! nu! farvel Verden, du har længe nok tjent mig!“ Han begyndte at tænke paa at faa sig valgt en Hjelpebiskop, da han des- uden allerede nærmede sig de otteti. Han udsaa hertil sin Søstersøn, Presten Sigmund Gyolfs søn, og fik ham udvalgt af Biskopsdom- mets Prestestab. Sigmund reiste til Norge i 1536 og stal i 1537 være bleven indviet i Nidaros af Erkebiskop Olaf, strax før denne flyg- te fra Norge. Men Dagen efter sin Indvielse blev Sigmund syg og døde efterat have været Biskop i tretten Dage ²⁾).

Da Tidenden om Sigmunds Død kom til Island, besluttede Bi- skop Dgmund i hans Sted at faa Presten Gissur Einars søn valgt til sin Hjelpebiskop og Eftermand. Gissur havde nemlig paa alle de Steder, hvor han efter sin Hjemkomst fra Tydskland opholdt sig, vidst at overtøye Alle saaledes om sin katholske Rettroenhed, at Biskop Dg- mund nu ikke meer nærede nogen Misstanke mod ham. Dgmund fore- slog hans Valg for sin Geistlighed paa Staalholts Biskopsdommes al- mindelige Synode i Sommeren 1539. Forslaget mødte ingen Mod- stand, og da Gissur var bleven valgt, forlod han strax Island for over Hamborg at reise til Danmark og der søge Stadfæstelse paa sit Valg hos Kong Kristian, i hvem Islændingerne nu maatte see sin lovlige Herre og Konge ³⁾).

Men kort før Gissurs Afreise var Biskop Dgmund kommen i et meget uvenstabeligt Forhold til Dindrif af Minderen, en Tydsker af Æt, der i længere Tid, ni eller ti Aar, havde været Ombudsmand eller Foged for de kongelige Befalingsmænd og som saadan havt Sæde paa Kongsgaarden Besfastad. Dindrif var en uretfærdig og voldsom Mand og derfor ilde lidt af Islændingerne. Da han nu, efter Klaus af Mervig's Komme til Island, syntes at han i ham havde faaet en Støtte, og tillige havde faaet vide, hvorledes Kong Kristian indbrag Klostrene i Danmark og Norge under Kronen, samt med hvilken Bil-

¹⁾ Cæsol. Arab. p. 3. c. 79, 80.

²⁾ Cf. p. 3. c. 81, 82, 85; Finn Joh.

II. 541, 570.

³⁾ Finn Joh. II. 541, III. 248; Cæsol. Arab. p. 3. c. 91.

kaarlighed i denne Henseende flere af hans Embedsmænd, især i Norge, havde faret frem, saa besluttede han sig til ogsaa at forsøge noget lignende paa Island. Det Kloster, han først udsaa sig til Bytte, var Augustinerklosteret i Vido. Han drog did med sine Mænd og besatte Klosteret i Abbedens Fravær, udjog Klosterets Folk og tog under sig dets Forraad og Ejendomme. Denne Volds handling øvede han 1539 den 25de Mai, som var selve Pintsedag. Om han handlede efter Overenskomst med Klaus af Mervig eller paa dennes Bud, er ikke ganske tydeligt; men at det hele skede uden noget særligt Bud fra Kongens Side, maa antages. Paa det kort efter følgende Althing henvendte Biskop Dgmund sig personlig til Didrik angaaende hans Færd i Vido og spurgte ham, om han havde noget Kongebrev for sig i hvad han havde gjort? thi i saa Tilfælde vilde Biskoppen adlyde dette. Da Didrik hertil intet svarede, lagde Biskoppen Sagen under Lovens Afgjorelse, medens Didrik kun yttrede, at „Pestilentien maatte have den Lov“. De stilles usforligte.

Ikke længe efter dette Møde, i Begyndelsen af August Maaned, for Didrik fra Besæstning øster i Landet og havde i Sinde at gaae Klostrene i Thykkvabø og Kirkiubø paa samme Maade som Klosteret i Vido. Paa Veien fik han imidlertid det Indfald først at besøge Biskop Dgmund i Skaalholt, og drog virkelig did. Han blev gjæstfrit modtagen, men fik ikke Biskoppen i Tale før den næste Morgen. Dgmund spurgte ham da, ligesom tidligere paa Althinget, om han agtede, uden noget udtryffeligt Bud fra Kongens Side, at tage Klostrene under sig? Didrik svarede heller ikke denne Gang paa Spørgsmaalet, men gav kun sin Brede Lust i de usømmeligste Skjeldsord mod Biskoppen, hvem han kaldte: Blindebiskop, Hundsvot og mere saadant, i det han med Haan tilføiede, at han med sex Mænd i Følge vilde paatage sig at vinde hele Island. Biskoppen bad ham blot om at vige bort fra Gaarden med det Gode, han skulde gjerne faa Mad og Drikke med paa Reisen, som han selv ønskede. Han vilde ei Didrik noget ondt; men denne kunne selv indsee, at gammel og blind som han var, kunde han ei raade for sit Folk. Didrik blev imidlertid ved denne Liltale kun grovere, og hans Mænd opførte sig som deres Herre. Da sendte Presten Jon Hedinsøn, der var Raadsmand ved Biskopsstolen, Bud affted til de nærmest boende Bønder, som vare Stolens Leiglændinger, og lod dem sige hvad der foregik i Skaalholt. Bønderne kom strax med hvad Vaaben de havde for Haanden, og før Didrik vidste Ord af, vare Indgangene til Stuen, hvor han sad og drak, besatte af væbnede Mænd. Didrik greb til Modverge; men han blev dræbt tillige med alle sine Følger paa en tolvvaars gammel Smaasvend nær. Dette foregik paa Laurentius Messedag, den 10de August, 1539.

At Drabet skede med Biskop Dgmunds Billie og paa hans Dpfordring, lod sig et bevise. Han selv vilde ikke vedgaa nogen Deelagtighed i det. Sagen blev strax underkastet tolv Mænds Dom paa Thingstedet Karaaholt; og her dømtes den 23de August Didrik og hans Mænd at være faldne som Ubodemænd paa Grund af tidligere Volds handlinger og Bestjæmmelser, som Didrik havde tilføiet Biskoppen, hvormod Drabsmændene dømtes sagløse ¹⁾. Klaus af Mervig, agtede, som man vel kan tænke, ikke det ringeste paa denne Dom, men fremstillede Sagen i sin Skrivelse til Kong Kristian paa den værste Maade og gav Biskop Dgmund Skylden for Drabet ²⁾.

Gisfur Einarsøn fik i Hamborg høre hvad der var foregaaet i Skaalholt. Han vovede sig nu ikke strax til Kjøbenhavn, men tilskrev først Kong Kristian et undskyldende og ydmygt Brev af 2de September. Kongen meddelte ham imidlertid i Slutningen af October sit Reidebrev, og nu kom han i November 1539 til Kjøbenhavn, hvor han blev af Sjællands Biskop, Peder Plade (Petrus Paladius), indviet til Skaalholt's første evangeliske Superintendent, og stadsfæstedes i denne Verdighed af Kongen ³⁾. Selv kaldte Gisfur Einarsøn sig siden med den nye Titel Superintendent, men af Islænderne nævntes han som sine Forgjængere Biskop. Han kom i Begyndelsen af Sommeren 1540 atter over Hamborg tilbage til Island og mødte ved Midsummerstid paa Prestemødet for Skaalholt's Biskopsdømme, hvor han uden Indsigelse blev samtykket i sin Verdighed. Men at han dog af Presteskabet strax blev betragtet med noget mistænksomme Dine, derom vidner det aabne Brev, han fandt det nødvendigt at udstæde paa Althinget den 29de Juni, hvori han lovede Presteskabet at styre efter „Kirfens gamle og gode Lov“ og efter „Christenretten“, dog med den Tilføielse „forfaavidt den ei er imod Guds sande Lovbud“ ⁴⁾.

Årsagen til at Gisfur indgif paa en saadan Erklæring, der for Manges Dine maatte sætte hans rene Lutheranisme i et tvivlsomt og tvetydigt Lys, var aabenbare den, at han fandt Veien for den nye Være endnu altfor utilstrækkeligen jævnet, til at han vovede at rykke frem med den i dens fulde Klarhed, helst da han fandt for sig paa Althinget en raadende Stemning, der opfordrede ham til den største Forsigtighed. Thi Breve fra Kong Kristian bleve Althinget forelagte, hvorved paa den ene Side hans Kirfeordinants oversendtes til Antagelse, og paa den anden Side Biskop Dgmund, ifølge Klaus af Mervig's Forklaring, bekyldtes for Didrik af Mindens Drab. Men begge Dele vakte paa Thinget den største Uvillie. Biskop Dgmund

¹⁾ Dommen hos Finn Joh. II. 552—555.   ²⁾ Espol. Arb. p. 3. c. 89—91.

³⁾ Finn Joh. III. 248—251.

⁴⁾ Espol. Arb. p. 3. c. 93; Finn Joh. III. 275—278.

gjorde for den samlede Lagrette sin Ed paa, at han ingen Deel havde i Didriks Drab, og den store Mængde af Nordlandets Presteskab med Biskop Jon Aresøn i Spidsen udtalte sig bestemt mod den nye Kirkeordinants. Dagen efter at Gissur havde afgivet sin Erklæring, den 30te Juni, blev et Brev udstedt af Biskop Jon, dennes Søn, Are Jonsøn, Lagmand for Islands nordlige og vestlige Deel, samt denne Landsdeels 24 Lagrettesmænd, hvori de i bjærve Ord paa Lædes og Lages Vegne erklærede, — først ikke at ville modtage Ordinantsen, fordi den ikke var givet af den romerste Kirkes Magt, og fordi den ikke stemmede med den rette norske Lov, — og dernæst, at Biskop Dgmund var sagløs i det Drab, som Klaus af Mervig til lagde ham, medens Klaus selv derimod havde gjort sig skyldig i mange ulovlige Volds handlinger, hvorfor de bad Kongen befri dem for ham, saameget meer som han ei forstod hverken Landets Lov eller det Tungemaal ¹⁾. Og Biskop Jon Aresøn var paa denne Tid ikke at spøge med. Han raadede næsten uindstrænket over Nordlandet; og to af hans Sønner, Sigurd og Bjørn, vare Prester og blandt de mest raadende Geistlige, medens den tredje og dygtigste, Are, allerede i en meget ung Alder var hjulpen af Faderen ved dennes mægtige Forbindelser til Lagmandembedet. Biskop Jon havde stedsse, naar han red over Landet i sine Embedsforretninger, et talrigt Følge, og naar han red til Althinget, hvilket han aarligen pleiede at gjøre, var han ledsaget af to til fire hundrede Mand, medens hans Sønner, Are og Bjørn, oftest fulgte ham, hver med hundrede ²⁾.

Biskop Dgmund mærkede snart, at Gissur Einarsøn havde stuffet hans Gortroenhed. Dgmund flyttede vel bort fra Staalholt til sin lidt nordenfor liggende Gaard, Hautadal, for saaledes at give sin Estermands Plads ved Kathedralkirken; men han lod sig ofte forlyde med sin Anger over at have hjulpet Gissur frem til Biskopsdommet. Han havde ikke udvalgt Gissur til Biskop, yttrede han, for at han skulde falde fra Paven og fra sine Forsædres Tro. Han lagde Gissur alle mulige Hindringer i Veien i dennes reformatoriske Virksomhed, og det faldt ham ikke vanskeligt at skabe Vanskeligheder, da alle de ældre Prester fremdeles holdt sig til Dgmund og oversaa den anden. Gissur fandt sig snart saa trykket af dette Forhold, at han stred derom til Kongen og klagede derover. Paa den anden Side nærmede nu Dgmund sig meer og meer til Jon Aresøn og skal have i al Hemmelighed foreslaaet for denne en Sammenkomst og et almindeligt Thing paa Torfastad strax i nord for Staalholt, naturligvis for at Kirkesagerne der, under deres begges Nærværelse og Ledning, kunde

¹⁾ Brevet hos Flun Joh. II. 555—559; Espol. Arb. p. 3. c. 94. ²⁾ Espol. Arb. p. 3. c. 96.

ordnes, før Reformationen vandt for megen Styrke i Landet. Biskur kom vel under Veir med Planen og fik den forstyrret; men han mærkede dog allforvel, at hans Birken for Reformationen altid vilde møde en Anstødssten i Dgmund, saalænge denne var i Live og paa Island ¹⁾.

Kong Kristian fik hastig Underretning om hvad der var foregaaet paa Island i Sommeren 1540, og forsaavidt som han fik den gjennem Klaus af Mervig og Superintendenten Biskur, da kan man let begribe, at deres Skildring ikke var ubkastet med lyse Farver. Kongen fandt det nu nødvendigt baade til sit Kongedømmes Opretholdelse der paa Den og til Reformationsverkets Understøttelse at gjøre et kraftigt Skridt. Han valgte til sin Fuldmægtige for dette Niemed Kristoffer Hvitfeld, Befalingsmand paa Stenvikholm, den samme, som vi have seet ham benytte ved Ordningen af Sagerne i Throndhjem, og han meddelte ham Fuldmagtsbrev den 18de April 1541 ²⁾. Kristoffer Hvitfeld drog ufortøvet afsted med to Stibe og en Deel Krigsfolk; og han kom saa tidlig paa Aaret til Island, at Biskoppernes Tilhængere endnu intet havde kunnet foretage sig. Kristoffer var fortrinnsvis anbefalet til Biskur Einarsson, og denne indfandt sig ogsaa hos ham paa Beskafad strax efter hans Ankomst. Hvad der ved denne Sammenkomst blev aftalt mellem Hr. Kristoffer og Superintendenten vides ikke nøie; men at Planen blev lagt til hvad strax efter paafulgte, har man al Grund til at antage.

Bønderne bleve opfordrede til at skaffe en Deel Heste, med hvilke det hed, at Barer skulde føres til Staalholt; og Hestene mødte til bestemt Tid paa Beskafad. Heri var tilsyneladende intet fiendtligt. Alligevel havde Biskop Dgmunds Benner, saasnart Stibenes Komme spurgtes, varet ham ad og raadet ham at drage fra Haukadal længer øst i Landet til et af Klostrene Kyriubs eller Thykkvabs og holde sig der, medens den danske Herre og Krigsstibene vare ved Landet. Dgmund lyttede ogsaa til dette Raad; men han vilde, før han drog øst efter, besøge sin gamle Søster Asdis, der inderlig ønskede at see ham. Hun boede paa Hjalle ved Udløbet af Nivesaa, to Dagsreiser i sydøst for Haukadal. Digheden tog da Dgmund først Veien, skjønt han derved i Grunden meer nærmede sig Faren end fjærnedes sig fra den. Da han kom i Nærheden af Hjalle, mødte han et Bud med Brev til ham fra Biskur Einarsson, hvori denne forstikkede ham, at han kunde være ganske rolig for Hr. Kristoffer. Biskoppen fastede Tid hertil, lod sig forlyde med, at han nu vilde blive nogle Nætter paa Hjalle, og gav sig strax did, medens Budet vendte tilbage til Beskafad.

Men næste Dag mod Aftenen red tretten eller fjorteen Mænd fra

¹⁾ Copol. Hærb. p. 3. c. 95, 97.   ²⁾ Krag og Stef. II. 358.

Besøftad til Hjalle. Efter Rogles Sigende var Hr. Kristoffer selv med, hvilket dog er mindre rimeligt. Gidsur Einarsøn derimod red med Kloffen, ligetil Beien tog af til Staalholt, da han vendte sig did. De Dvrigte kom da til Hjalle tidlig om Formiddagen. Den ottiaarige blinde Dgmund laa endnu i sin Seng, da man lagde Haand paa ham for at føre ham ud af Huset. Den gamle Søster kastede sig mellem og vilde dække Broderen med sit eget Legeme mod den voldsomme Behandling; hun bad grædende, at man vilde lade ham i Fred, men hendes Bønner bleve ikke agtede. Men frarev ham voldsomt en Pung, der hang ved hans Belte, og hvori hans Segl var. Han holdt, heder det, saa fast paa Beltet og Pungen, at man ei fik det fra ham, før alt var sonderrevet. Derpaa blev han ganske tyndklædt fort ud og sat til Hest; en Dreng lebede Hesten under ham. Saaledes foris han til Besøftad, og derfra ombord paa det ene af de danske Skibe. Det fortælles, at Hr. Kristoffer siden ved Løfte om Friheden udbøttede eller udpynte af Biskoppen og af hans Søster alt det Guld og de Kostbarheder de eiede, og lod Biskoppen frastrive sig alt sit Forbegods, — dog uden at hin opfyldte sit Tilsagn. Dgmund blev som Fange fort af Kristoffer Hvitfeld til Danmark, hvor Kong Kristian skal have yttret Misnoie med, at man havde handlet saa haardt med den gamle, blinde Mand. Man gav ham Dphold i Sors Kloster, men han overlevede kun kort sit Fangenskab. Han synes at være død i Sors allerede Aaret efter, 1542¹⁾. Baade Kristoffer Hvitfeld og Gidsur Einarsøn fik ondt Ord af Islændingerne for deres Udsærd mod Dgmund, — dog mest Gidsur, og som det synes ikke uden god Grund.

En stor Hindring for Reformationen paa Island var rybdet af Beien ved den staaholtste Biskop Dgmunds Fangetagelse; men en kraftigere og farligere Modstander af Reformationsverket var dog endnu tilbage i Biskop Jon Aresøn af Hole. Dgmund var tagen til Fange en Stund før Althinget; men Tidenden herom naaede ikke strax til Nordlandet, om end Kristoffer Hvitfelds Komme var rygtets did. Biskop Jon og hans Søner agtede sig efter Sedvane til Althinget ved Midsommers Tid, og de vare allerede paa Reisen, da de i Kalmans-tunga fik sikker Underretning om hvad Hr. Kristoffer havde fore paa Sydlandet og om Biskop Dgmunds Skjebne. De fandt det da ikke raadeligt at møde Hr. Kristoffer til Thing, men vendte strax tilbage. Are Jonsøn frasagde sig Lagmandsembedet, og Biskoppen sendte med Presten Olaf Hjaltesøn Undskyldningsbrev til Hr. Kristoffer for sin Udeblivelse fra Althinget. Befalingsmanden modtog uden videre Biskoppens Undskyldninger, men lod i Ares Sted en ny Lagmand udnævne. Aarsagen til at han tog dette saa lempeligen laa vistnok for

¹⁾ Gæsol. Aarb. p. 3. c. 97—99; om hans Død sfr. Klav. Joh. II. 549.

en stor Deel deri, at han endda haabede muligen med det Gode at faa Biskop Jon med sig til Danmark. Han havde nemlig medbragt til denne ligesom og til Gissur Einarsson Kong Kristians Skrivelser af 2den April fra Gøttrup, hvori begge Biskopper indbødes til at komme til Kjøbenhavn med et af Kongens Skibe, for at overlægge med ham om Kirkeformationen ¹⁾. Fulgte Biskop Jon denne Indbydelse, saa var neppe noget videre Skridt fra Befalingsmandens Side nødvendigt. Men Jon agtede ikke at foretage denne vovelige Reise; dog har han maastee tilfredsstillt Hr. Kristoffer ved Løfte om senere at komme til Kjøbenhavn. Heller ikke Gissur drog afsted dette Aar, rimeligvis fordi hverken han eller Kristoffer Hvitfeld fandt det raadeligt, under Sagerens nuværende Stilling, at lade Biskop Jon alene tilbage paa Island.

Kristoffer Hvitfeld havde forresten det Erinde at faa Kirkeordinantsen vedtagen og at inddrive en Stat af Geistligheden paa Island. Hvad det første angaar, da vovede ikke Presterne i Skaalhøltis Biskopsdømme at sætte sig inod den kongelige Befalingsmands og Biskop Gissurs enstemmige Fordring; og Kirkeordinantsen blev samtykket for Sydlandets Bedkommende. Nordlandets Prester derimod, paavirkede af Biskop Jon, unddroge sig herfor. Hvad Skatten angaar, da ved man, at Gissur Einarsson udredede den for Skaalhøltis Kathedralkirkes Bedkommende med en drøi Sum i Kirkesolv og Penge. Efterat have modtaget dette vendte Kristoffer Hvitfeld tilbage til Danmark, medførende, som allerede sagt, den fangne Biskop Dgmond ²⁾.

Zngen af Biskopperne kom saaledes i 1541 til den af Kongen bestemte Overlægning i Kjøbenhavn. Begge iagttog hinanden med Dømmærksomhed, og Gissur nyttede tillige Tiden for at faa Kirkeordinantsen saavidt muligt sat i Kraft i sit Omraade, idet han tillige affaffede der en hel Deel af de overflødige katholske Kirkeskifte. Biskop Jon fandt det ikke raadeligt for Diebliffet at optræde aabent mod Gissur, deels fordi han ei havde nogen lovlig Ret til at blande sig i Skaalhøltis Biskopsdømmes Anliggender, og deels ogsaa fordi han maatte tro, at Gissur med det første vilde ifølge Kongens Bud drage til Kjøbenhavn; og i dette Tilfælde var det farligt at have gjort sig ham iforveien til Fiende. Biskop Jon gjorde sig tvertimod Umag for at blende baade Gissur og Kongen ved tilsyneladende Eftergivenhed, og en venstabelig Overenskomst blev endog sluttet mellem Biskopperne, hvorved de gjensidigen lovede hinanden Understøttelse og at lade de Tvistighe-

¹⁾ Brevet til Gissur findes udgivet hos Krag og Stef. II. 358 og hos Finn Joh. II. 296. ²⁾ Kongens Brev om Skatten s. Krag og Stef. II. 359; Finn Joh. II. 297. Om Forholdene ved Althinget 1541 og strax efter s. Geopol. Aarb. p. 3. c. 100—105; Finn Joh. II. 660.

der, som kunde være mellem dem, afgjøre ved sex eller tolv Mænds Dom. Om Sommeren 1542 drog ogsaa Biskop Gísfur virkelig til Kjøbenhavn. Biskop Jon derimod sendte i sit Sted tre Fuldmægtige, blandt hvilke hans Søn, Sigurd, Prest til Greniadarstad, og den før omtalte Prest Olaf Hjaltesøn. I Fuldmagtsbrevet for dem, givet i Hole den 30te Juli, undskyldte han sin personlige Udeblivelse med Alderdoms Svagthed og dermed, at intet Skib var kommet til Nordlandet for at hente ham. Da Biskop Jons Fuldmægtige kom til Kjøbenhavn, svore de, paa Biskoppens som paa egne Begne, Kongen Trofast og Lydigthed med Hensyn til Reformationen og Kirkeordinantsen. Kongen gav nu i November, paa Biskop Gísfurs Forestilling, flere Breve, sigtende til Reformationens Fremme og Ordning paa Island. Blandt hans Bestemmelser var, at Klostersgodset i Skaalholts Biskopsdømme skulde anvendes til Skolers Oprettelse; men dette blev strax efter tilbagekaladt, som det heder paa Kansleren, Johan Friis's, Forestilling, og Klostersgodset taget til Indtægt for Kronen ¹⁾.

Om Vaaren 1543 kom Gísfur Einarssøn og Biskop Jons Fuldmægtige tilbage til Island medbringende den nu trykte Kirkeordinants. Jon Aressøn forkastede fremdeles i sit Hjerte baade den og Kongens øvrige Forordninger til Reformationens Fremme; men han lod sig dog ikke offentlig forlyde hermed. Ivertimod tilskrev han Gísfur og takkede ham venstabelig for den Hjælp, denne havde ydet hans Sendemænd i Danmark. Han bragte imidlertid tillige i samme Brev en gammel Sag igjen paa Bane, der længe havde været et Trætteemne mellem ham og Skaalholts Stol. Det var hans Fordringer paa Gaarden Bjarnarnæs i Hornassford, i Skaalholts Biskopsdømme, paa Øklandet. Han yttrede Drist om en Sammenkomst i denne Anledning med Gísfur under dennes Visitation i Vestfjordene. Gísfur undveg imidlertid paa en høflig Maade Sammenkomsten, rimeligvis fordi han mistænkte Jon Aressøns Hensigter; men han lovede at undersøge Bjarnarnæs-Sagen nærmere, naar han kom hjem igjen til Skaalholt ²⁾.

Den omtalte Sag var meget indviklet. Biskop Gísfur mødte ei selv paa Althinget i 1544, og det var maaffee ogsaa væsentlig af Mistænksomhed mod Jon, uagtet han i sit Undskyldningsbrev angav andre Grunde ³⁾. Bjarnarnæs-Sagen blev alligevel underkastet sex Presters Dom, tre udnævnte fra hver Side. Dommerne trostede sig dog ikke til at afgjøre Sagen, men henstjode den under 30te Juni til Kongen og Rigsraadet, for hvem den skulde indbringes samme Aar. Dette var ikke efter Biskop Jons Sind; og den paafølgende Høst red han,

¹⁾ Gépól. Arb. p. 3. c. 105—107; Finn Joh. II. 661; Krag og Stef. II. 364—371.

²⁾ Gépól. Arb. p. 3. c. 110; Biskop Jons Brev, f. Finn Joh. II. 731.

³⁾ Finn Joh. II. 732.

uden at underrette sin Modpart derom, til Hornafford og tog Bjarnarnæs i sin Besiddelse. Da Gisfur fik denne ulovlige Fremgangsmaade at høre, tilskrev han Jon med Bebreidelser og forfikkrede, at han ei vilde slippe Bjarnarnæs uden Dom¹⁾. Hermed var det forbi med Venfædet mellem begge Biskopper, hvilket heller aldrig havde været fra nogen af Siderne andet end et tomt Spil. Hvad siden paafulgte i Bjarnarnæs-Sagen forbedrede ikke Stillingen mellem Biskopperne. Kongen tildømte nemlig først Biskop Jon Gaarden, og han modtog Kongens Brev derom i 1545. Men det følgende Aar blev, paa nærmere Dplysninger, denne Dom tilbagekaldt, og Gaarden fratagen Biskop Jon. Denne lod sig imidlertid ikke nøie hermed. Thi i 1547, da han visiterede sit Biskopsdømmes østlige Deel, og som sedvanlig var omgivet af et stort Følge, gif han anden Gang, uden Barsel, med sin væbnede Flok ind i Skaalholts Biskopsdømme og tog med Magt atter Bjarnarnæs under sit Verge²⁾.

Biskop Gisfur havde i den Tid han var Skaalholts Biskopsdømmes Forstander arbejdet virksomt i Reformationens Tjeneste. Hans Virken havde ogsaa i det Hele haft Fremgang, skønt han stedse maatte kæmpe mod megen Dvertro og megen Uvillie hos sine underordnede Prester, og derhos bestandig maatte svære i Frygt for Jon Aresøns Efterstræbelser. Vel fandt han paa den anden Side Støtte i mange af de Mægtige blandt Lægfolkene, der var begyndt at ledes ved Biskopsvældet; men han følte sig dog aldrig ret sikker, naar han besøgte sit Biskopsdømmes Grændseherreder, og han havde da stedse i sit Følge ti eller tolv sterke, vel væbnede Svende. Han arbejdede flittig imod Tilbedelsen af Kors og Helgener, og det lykkedes ham at faa mange saadanne Gjenstande fjærnede. Han fik ogsaa for en stor Deel afstøffet den katholske Messetjeneste og de lange latinske Bønner. Han opmuntrede Presterne til at gifte sig, og foregif dem heri selv med Exemplet. Alt hvad han heri kunde udrette, var naturligvis Biskop Jon meget imod; men denne formaaede ei at hindre det. Gisfur var en kraftig og klog Mand, og havde Rygtid i Kongen og dennes Embedsmænd. Forholdet mellem begge Biskopper blev imidlertid stedse meer og meer fiendtligt, især paa Grund af Bjarnarnæs-Sagen; og det kunde vel neppe have varet længe, før det var kommet til et voldsomt Brud mellem dem. Men dette hindredes ved Gisfurs tidlige Død. I Kaldabarnæs i Floe, nær Ulvesaaens Udløb, var et Kors, som var Gjenstand for megen Dvertro og mange Balfarter. Da dette ikke var langt fra Skaalholt, fandt Gisfur det saameget meer utaaleligt, red i Begyndelsen af Februar 1548 til Kald-

¹⁾ Finn Joh. II. 702, 733.

²⁾ Esop. Aarb. p. 3. c. 111—118; Finn Joh. II. 663—667, 735—738.

adarnæs og lod Korset borttage. Men paa Tilbageveien blev han syg — noget som naturligvis de ivrige Katholiker ikke undlode at sætte i Forbindelse med hans nys øvede Handling, — Sygdommen tiltog efter hans Hjemkomst til Skaalholt, og han døde der efter en fire eller fem Ugers Sygeleie i Begyndelsen af Marts 1548. Han var da ikke meer end omkring fireti Aar gammel, og havde været Skaalhøls Biskopsdommes Superintendent i otte Aar. Hans Værdom, Klogskab, Dygtighed og Iver for Reformationen blev almindelig erkjendt; men Mange have ogsaa skyldt ham for Underfundighed og især bittert dadellet hans Adfærd mod hans Ungdoms Belgjører, Biskop Ogmund ¹⁾.

Biskop Gissurs Død indtraf paa en Tid, da Biskop Jon Aresøn allerede synes at have fattet høitflyvende Planer til sin Magts Udvidelse. Den farligste Anstødsten for hans ærgjerrige Hensigter, hvilke skulde støtte sig til Reformationens Undertrykkelse, var nu borte; og de Tidender om Tilstanden i Udlandet, som han, uden tvivl stadi-gen, har vidst at staa sig deels over Hamborg deels over Reberlandene, vare høit opmuntrende. I April 1547 havde Keiser Karl V overvundet de tydske protestantiske Fyrster ved Mühlberg og fanget deres tvende Hoveder, Kurfyrst Johan Fredrik af Særen og Landgreve Filip af Hessen. Karl var efter denne Seier for Tiden saagodt som uindskrænket Herre i Tydskland, og et nyt Haab om Protestantismens Undertrykkelse var her vaakt hos Katholikerne.

Jon fandt, at den gunstige Tid for ham ogsaa nu var kommen, og at han maatte nytte den med Næsthed. Han red strax efter Vaasse i Begyndelsen af April 1548 til Borgarfjorden og kundgjorde paa Veien, i Kalmansunga, at han agtede at tage under sig Styrelsen af det ledige Skaalhøls Biskopsdomme. Dette blev snart kjendt for Presteskabet her, som ingenlunde yndede Jon og endmindre hans Søn, Presten Bjørn, der for Tiden havde meget hos Faderen at sige. Medens Biskop Jon var om i Borgarfjorden og siden beredte sig til at fare til Althinget, ilede de skaalholtske Prester med at komme hans Planer i Fortjebet. Under selve Althinget samlede en Mængde baade Geistlige og Lægmænd i Skaalholt for at handle om en ny Biskops Valg. Men der viste sig Uenighed mellem dem. De Mange, som endnu hang ved Katholicismen, stemte for Sigurd, Abbed i Thykkvabø; den lutheriske Prest Gisle Jonsøn i Selaadal derimod erklærede aabenlydt, at han ei vilde have nogen Biskop med Hue og Stav, og paa hans Side traadte Lutheranerne og snart Mængden af Forsamlingen. Dette Parti valgte da Presten Martin Einarsøn, en formuende, gudsfrygtig, lærd og Protestantismen hengiven Mand,

¹⁾ Espol. Aarb. p. 3. c. 113, 118—158; Finn. Joh. III. 268—270.

men som i Kraft og Klogskab ikke kunde lignedes med Gidsur, om han end i Ærlighed stod over ham. Martin selv ønskede ikke Valget, men han blev saagodt som tvungen til at antage det. Strax han havde truffet de fornødne Foranstaltninger til Biskopsstolens midlertidige Bestyrelse under sit Fravær, gav han sig paa Reisen til Kjøbenhavn.

Dette Biskopsvalg maa være foregaaet enten uden at Jon Aresøn vidste derom, eller uden at han har seet sig i Stand til at hindre det. Han selv havde uidentviørlig udseet sin Søn, Presten Bjørn, til Gidsurs Eftermand; men da nu et Valg allerede var steet, og ikke atter kunde gøres ugjort, saa greb han den Udvei at erklære sig for den af Mindretallet valgte Abbed Sigurd, hvem han skyndte til at søge Kongens Stadfæstelse og for dette Diemed reise til Kjøbenhavn. Jon fik endvidere paa Althinget drevet den Beslutning gennem, at han selv skulde være midlertidig Tilsynsmand og Bestyrer over Skaalhøls Biskopsdømme; og Abbed Sigurd gav, som udvalgt Biskop, sit Samtykke dertil. De af Martin indsatte Bestyrere af Biskopsdømmet, Presten Arne Arnorsøn, der var Officialis, og Presten Jon Bjarnessøn, der var Raadsmand, brøde sig imidlertid ikke om den nævnte Althingsbeslutning; og Jon Aresøn maa for Diebliffet ikke have følt sig sikker og sterk nok til at gaa lige løs paa Skaalhølt. Efter at have gjort nogle Bestemmelser angaaende Skaalhøls Biskopsdømme, samt forgjæves søgt at hindre Martin Einarssøns Udenlandsreise, drog han hjem igjen til Hole, uidentviørlig for at ruste sig bedre.

Der manglede ikke paa Advarselsord til Biskop Jon, hvilke burde have opfordret ham til Forsigtighed i sin Færd. Han modtog om Sommeren, rimeligvis paa Althinget, et Brev fra Kong Kristian, hvori denne bød ham komme til Danmark samme Sommer for at fralægge sig alle de Beskyldninger, der vare gjorte mod ham; og et Leiebrev blev ham sendt for Reisen. Et andet Kongebrev kom samtidig til geistlige og verdslige Kongens Undersaatter paa Island, hvori Biskop Jons Udfærd betegnedes som ulovlig og uchristelig samt Kongens Indbydelse til ham omtaltes; hvis han, heb det, skulde ville sidde den overhørig, da forbød Kongen Alle strengeligen at staa ham bi under Straf af Fredløshed. Disse strenge Breve gjorde dog intet Indtryk paa Biskoppen. Ligesaalibet agtede han paa den Utilfredshed med hans Færd, som yttrede sig hos mange af hans Landsmænd, ja endog hos nogle af hans Nærmeste. Den dygtigste og fjæreste af hans Sønner, Are Jonsøn, der havde været Lagmand, fraraadede Faderen at indtrænge sig i Skaalhøls Biskopsdømmes Sager, og viste sig uvillig til at understøtte ham heri; men Biskoppen erklærede bestemt at ville handle til Pavenes Bedste, og være Paven huld og tro til sin Død. Are lod sig ogsaa omsider bevæge til at følge Faderen, dog nødig,

som der siges, og mest paa Grund af sin Moders, Helgas, eggende Ord. Heller ikke Biskoppens anden Søn, Presten Sigurd, synes at have billiget sin Faders Fremfærd eller været meget villig til at laane ham sin Hjælp. Hans Søn Bjørn derimod skylder man for at have drevet sin Fader fremad ved sine Raad. Rimeligvis har Haabet om Skaalhøls Biskopsstol svævet Bjørn for Tanken; men han var den mindst vensæle af Jons Søner.

Jon Aressøns Plan var at holde et Prestemøde i Skaalholt og med Magt at sætte sig i Besiddelse af Biskopsstolen og Biskopsdømmet. Lidt længer ud paa Sommeren drog han i denne Hensigt fra Hole med meer end hundrede væbnede Mænd i sit Følge og tog den korteste Vej til Skaalholt, nemlig den saakaldte Kjølvei. Presten Jon Bjarnesøn, der som Raadsmand i Skaalholt havde mest at tilse med Stolens verdslige Anliggender, var ikke ubekjendt med Jon Aressøns Planer og havde Speidere ude paa alle Kanter. Da han nu ved disse fik Biskoppens Reise fra Hole at vide, sendte han alle Skaalhøls nærmeste Leiglændinger Dypbud at møde væbnede paa Gaarden. Der var netop ogsaa i Besøg Dade Gudmundsøn, Vestlandets mægtigste Hovding, gift med Biskop Martins Søster, og foruden ham Martins Broder, Peter Einarsøn, en anseet og bereist Mand. Begge disse havde sine Svende med, og dem iberegneede udgjorde de paa Skaalholt samlede vaabenbyggede Mænd meer end tre hundrede. Peter Einarsøn, som havde i sin Ungdom i Tydsland seet lidt til Befæstningskunsten, raadede til at opføre Skanser paa Kirkegaarden og paa andre dertil stiftede Steder; dette Raad blev fulgt, Skanser blev anlagte under hans Veiledning paa tre Steder og besatte med Bøsser og andre Skudvaaben. I fem Dage havde man Frist til disse Foranstaltninger, før Biskop Jon kom, og man var da rede til at modtage ham. Biskoppen fandt Stillingen vanskeligere end han havde ventet. Han sendte tvende Gange med to Prester, som fulgte ham, Bud til Skaalholt og opfordrede, under Trudsel af Ban, Jon Bjarnesøn og hans Følgere til at overgive Gaarden. Men hans Bud fik kun trodsige Svar, og anden Gang truede endog Jon Bjarnesøn Sendebudet, som var Prest i Skaalhøls Biskopsdømme, med Hudstrøgning, fordi han var sin rette Herre utro. I sin Forbittrelse bød Biskop Jon sine Mænd at angribe; men da de nærmede sig, blev der skudt paa dem fra Skanserne, og de vege tilbage til sin forrige Stilling ved sine Telte. I tre Dage blev Biskop Jon liggende der; men da brød han op og forlod Skaalholt med alle sine Mænd.

Dette frugtesløse Skaalhølstog nedsløg dog ingentunde Biskop Jons Mod. Netop nu stræbte han at knytte sin Forbindelse med Rom fastere og tilskrev den 27de August 1548 Paven et Brev, hvori han

forfikkrede denne om sin Rydighed og Trostid samt forespurgte sig om, hvorledes han skulde handle med den indsamlede Romerskat, nu da Forbindelsen med Rom var afbrudt, og ingen Erkebiskop meer i Nidaros¹⁾. Den Pave, vi senest have omtalt, Clemens VII, var allerede død i September 1534, og den 13de October samme Aar var Paulus III valgt. Han beklædte endnu St. Peters Stol og modtog Biskop Jons Brev, der rimeligvis over Nederlandene kom til sin Bestemmelse. Til samme Tid, fortælles der, tilskrev han ogsaa Keiser Karl V og opfordrede denne til at underlægge sig Island fra Nederlandene af; Brevet skal være blevet opfanget i Lybfland og kommet i Fiendehænder. Dette er imidlertid ganske usikkert og ubestemt kun grundet paa et løst Rygte; havde det været sandt, og var Brevet virkelig kommet i Kong Kristians Hænder, saa er det rimeligt, at saadant var blevet udhævet blandt de mange andre Klagepunkter mod Biskoppen som et reent Landsforræderi, hvilket dog ikke findes at være gjort. Paa Brevet til Paven derimod skulle vi see, at Svar kom det næste Aar.

Ved denne Tid skal ogsaa Biskop Jon have opført et Kastel eller fast Slot ved Hole, som han omgav med en Grav, besatte med Festslytter og Bøsser, og ved Løngange forbandt med Biskopsgaarden og Kathedralkirken. Det skulde tjene ham til Værn i Tilfælde af uformodet Overfald. Jon og hans Sønner, især Bjørn, begyndte ellers nu at handle meer overmodigt og voldsomt end før og vendte derved Manges Sind bort fra sig. Mod Ingen viste de sig dog fra denne Stund af meer fiendske end mod den nys nævnte Dade Gudmundsøn, Biskop Martins Svoger. Dade var en djærv og mægtig Mand, en blandt Islands daværende rigeste verdslige Stormænd. Hans Hovedgaard var Snøksdal i Thorsnæs Thinglag i Vestfjordenes Fjerding, og han ejede ellers mange andre Storgaarde. Men hvor mægtig han end var, og hvor meget Ry og Medhold han end vandt hos den verdslige Magt netop ved sin Optræden mod Jon Aresøn, saa var han dog ingenlunde nogen Mand af dadelig Færd eller af rene Seeder. Han viste sig ved meer end een Leilighed pengebegjærlig, underfundig og voldsom, og han var, dog dette som det synes i Lighed med Mængden af sine samtidige Landsmænd, yderst letfærdig i Omgang med Kvinder. Skjønt godt gift havde han over sig Kirkens Paatale for flere Hørsager, ja for saadanne, som efter den endnu gjældende Kirkelov vare at regne til Brøde i forbudne Frændskabsled. Biskop Gissur havde rigtignok i 1542 givet ham Løsningsbrev paa Kirkens Begne²⁾, og Kong Kristian havde samme Aar taget ham og hans under sit

¹⁾ Dette Brevs Udsædelsesdag og tillige for en Deel dets Indhold skjønnes af Pavens Svarskrivelse, der i Afskrifter er bevaret. Finn Joh. II. 686. Not. a.

²⁾ Cöpol. Aarb. p. 3. c. 103.

kongelige Hegn og Bern ¹⁾); men alt dette kunde dog ikke reenvaaste ham i det almindelige Dødsdomme eller fri ham fra, at Biskop Jon, naar han saa sin Feilighed, gjorde Kirkens Ret gjældende. Hovedsarsagen, hvorfor Jon forfulgte Dade, var dog aabenbare ikke dennes bitterlige Usedelighed, men hans Forbindelse med Biskop Martin, hans Forsvar for dennes Sag og de Hindringer han lagde Biskop Jon i Veien med Hensyn til hans Ønske at raade uindskrænket for Skaalholts Biskopsdømme. Mod Dade Gudmundsøn vendte, som sagt, fra nu af Biskop Jon fortrinsvis sit Fiendskab; men paa hans haardnakke Modstand brødes ogsaa til Slutning, som vi ville see, Jon Aresøns Overmod og alle hans ærgjerrige Planer.

Jons Had mod Dade havde allerede givet sig Luft under Althings-tiden, idet nemlig Biskoppens Mænd havde pryglet Dades Svende og frataget dem Vaaben og Gods samt sex Heste med Dades Thinglof. Denne Afsærd havde maaskee igjen virket sit til, at Dade kort efter i Skaalholt aabenbart traadte i Flok med Biskoppens Modstandere. Om Høsten vilde Biskoppen igjen hevne sig, og imod Slutningen af September 1548 for han med sine Sønner, Are og Bjørn, til Vestfjorden og randede her tre af Dades Gaarde, Snoksdal, Hvam og Saudafell; Dade selv fik de dog ei fat paa. De stævne ham imidlertid at svare for tolv Presters Dom af begge Biskopsdømmer i Hvam den 1ste October. Dade mødte ikke, som let kan tænkes; men han blev ligesuldt, paa Grund af mange Besskyldninger, dømt i Ban og Fredløshed. Denne Dom fik imidlertid Dade, efterat Biskoppen med Følge igjen var dragen til Hole, erklæret ugyldig, — hvilket skede ved en ny Dom i Hvam den 14de November af Lagmanden Drm Sturlassøn, der ellers skildres som meget upaalidelig og vegelsindet. Frisindelsesdommen for Dade blev endvidere af Drm Lagmand stadfæstet i Snoksdal den 10de Januar 1549. Saaledes stod her Dom mod Dom; og det var ikke let at afgjøre, hvilken var den lovlige. Men Biskop Jon brød sig ikke om Drm Lagmands Dom. Han satte om Vinteren Dade i Forbud eller Interdikt og lyste ham derpaa i Ban. Han udsendte ogsaa Prester og andre Sendebud, hvilke baade vester i Dades Hjembygd og andre Steder i Landet forkyndte Bansættelsen. Efter Paaste (21de April) 1549 redte Biskoppen sig selv til et nyt Tog mod Dade. Men denne ventede noget saadant, og havde derfor hele Vaaren sexti til sytti væbnede Mænd samlede om sig i Snoksdal. Da Biskoppen paa sin Vej vesterover spurgte dette, lod han Færden til Snoksdal fare, men optog meget af Dades Gods i Borgarfjorden, før han vendte tilbage til Hole.

Imidlertid var den udvalgte Biskop, Martin Einarsøn, og hans Medbeiler, Abbed Sigurd af Thykkvabø, forlængst komne til Kjø-

¹⁾ Krag og Stef. II. 372.

benhavn. Der synes hverken hos Kongen eller hos hans Raad at have fundet nogen Lviul Sted om hvo der burde foretrækkes. Martins Valg fik Kongens Stadfæstelse, og han blev, efter at have aflagt Kongen sin Ed, indviet til Skaalholt's Superintendent af Peder Plade. Han forblev Vinteren over i Danmark. Den tilfidesatte Abbed Sigurd antog under sit Ophold i Danmark Lutheranismen og døde to Aar efter. Alle de Efterretninger, som nu bragtes Kong Kristian fra Island, vare kun stikkede til at ophidsse ham meer og meer mod Biskop Jon. Den 8de Februar 1549 udstedte han fra Koldinghus et Brev, hvorved han tog Presterne i Skaalholt's Biskopsdømme under sit Bern. Ved et andet Brev sammestedsfra af 11te Februar erklærede han Biskop Jon Aresøn fredløs og forbød Alle at vise ham Lydighed, hvilket blev forkyndt for hele Landsfolket paa Island. Endelig bød han ved et Brev fra Nyborg Dade Gudmundsøn, at denne med sine Venners Hjælp skulde paagribe Biskop Jon og hans Sønner, paa det at Kongen ei skulde nødes til at sende Krigsfolk til Island, hvilket ei kunde stee uden stor Skade for Almuen ¹⁾).

Udrustet med dette kongelige Bern kom Biskop Martin om Sommeren 1549 tilbage til Island nær under Althinget. Biskop Jon, som havde faaet Underretning om Kongebrevene, vovede ei at ride til Thinget. Biskop Martin derimod indfandt sig, kundgjorde sine Embedsbreve og lod derpaa ved 24 Presters Dom erklære alt det ugyldigt, som Jon Aresøn under hans Fravær havde foretaget i Skaalholt's Biskopsdømme. Kongens Fredløshedserklæring over Jon Aresøn synes for Diebliffet at have sat Stræk i denne og bragt ham til at holde sig for det første i No i Hole. Men snart fik han igjen nyt Mod, da Pave Paulus III's Svar paa hans Brev af forrige Aar kom ham tilhænde. Pavens Brev var af 8de Marts, erkjendte hans Hengivenhed for Paven og den hellige Stol og opmuntrede ham til Standhaftighed; den samlede Peterspenge, om hvis Anvendelse han havde forespurgt sig, paalagdes det ham at uddele blandt de Fattige ²⁾. Biskop Jon modtog dette Brev med Røbmænd fra Hamborg og gjorde meget Væsen af det. Han samlede sine Prester og Klerker i Hole Kathedralkirke og lod det her forelæse, medens han selv stod for Alteret iført sin pragtfuldste Biskopskrud med Hue og Stav. Han udtalte sin Tak til Gud og Paven og lovede at lade sit Liv, førend han skulde svige sin Trofskab mod denne. Han lod derpaa Afskrifter tage

¹⁾ Krag og Stef. II. 425—428. ²⁾ Brevet findes aftrykt hos Finn Joh. II. 886 Not. a. Der kan ei være nogen Lviul om dets Datering, som er den 8de Marts 1548 (Aaret regnet fra og til 25de Marts, altsaa 1549 efter almindelig Regning), i Paulus's Pavedømmes 15de Aar. Paulus III døde samme Aar 1549 den 10de November.

af Brevet, lod det derhos oversætte i Landsmaalet, og lod det sende omkring overalt for at kundgøres for Almuen. Om Høsten holdt han i Thingøre Kloster i Hunavatsthing et Prestemøde, paa hvilket flere Beslutninger bleve fattede mod Lutheranismen, eller, som han kaldte det, Kjetteriet, blandt andet at Kjettere skulde gribes og holdes i Forvar, indtil de havde underkastet sig sømmelig Penitens. Dette skede dog ikke med nogen stor Offentlighed eller med fuld Navngivelse af de Personer, mod hvilke Beslutningerne nærmest vare rettede. Hemmeligheden skulde hindre, at Vedkommende bleve opmærksomme og toge sig i Vare.

Bisshop Jon havde Nys om, at Bisshop Martin til samme Tid visiterede i det tilgrændsende Thorsnæstthing paa Vestlandet, i Staalholts Bisshopsdømme. Han sendte strax i al Stilhed sine Søner, Are og Bjørn, med hundrede væbnede Mænd for at fange Martin og muligen flere af Jons Fiender. Færden lykkedes. Martin blev fangen paa Gaarden Stad og tilligemed ham Presten Arne Arnorsøn, en af Jons fornemste Modstandere. Ogsaa Dade Gudmundsøn havde nær faldet i deres Hænder; men han undslap ved Hjælp af sin hurtige Hest, og havde samlet Folk og befæstet sig i Snoksdal, for Bisshop Jons Mænd kom did. De saa sig ikke istand til at udrette noget mod Dade; men de hørte ei heller paa dennes Hustrues Bønner for hendes Broder Martins Frigivelse. De drog nord over med sine Fanger, og disse bleve noie vogtede i Hole. Presten Arne fik dog efter fire Maaneders haardt Fængsel Friheden igjen paa gode Mænds Forbøn og mod store Løsepenge samt Løfte om aldrig siden at være Bisshop Jon imod, — et Løfte som han holdt. Martin blev i Forfængen, paa Ares Foranstaltning, noget mildere behandlet end sin Medfange; men da han gjorde et mislykket Forsøg paa at flygte, blev han holden strengere. Siden for han til Are Jonsøn og var under hans Bevogtning paa Gaarden Mødrufell i Eyaffjord, hvor han blev vel medhandlet.

Bisshop Martins Fangenskab syntes Jon Aresøn en stor Binding, og han begyndte nu at give sin Iver for Katholicismen og derhos sit Dvæmmod fjere Naaderum. Det kom ham for Dre, at Olaf Hjaltesøn, Prest til Laufaas, prædikede mod adskillige katholske Skikke og kaldte dem Dvertro. Olaf havde altid, ligesom Begyndelsen af Jons Bisshopsdømme, været dennes Ven; alligevel skænedes han til et Prestemøde for at reise sig mod sig. Flere anseede og troværdige Mænd talde Olafs Sag, saa Bisshoppen holdt ham for uskyldig, og i sin Glæde herover tog sin Hue af og talte Gud for, at en saadan Mand ei var falden fra sine Forsædres Tro. Men kort efter fik dog Bisshoppen Bished om, at Olaf havde forbudt Naakaldelse af Maria

og Helgenerne, og vredebes nu hvoiligen. Paa et nyt Prestemøde lod han Presteembedet fradsomme Olaf, og denne blev med saadan Voldsomhed stødt ud af Kirken, at hans ene Fod blev lemlæstet. Olaf opholdt sig en Stund lønligen mellem Hjældene, men kom om Vaaren ved en Vens Hjælp syd i Landet og for herfra med første Skibsleilighed i 1550 til Kjøbenhavn, hvorhen han bragte Budskabet om Biskop Martins Fangenskab og Jon Aresøns Dvermagt, som Ingen i Landet nu meer vovede at modstaa.

Men allerede før Olaf Hjaltesøns Komme havde Kong Kristian taget nye Forholdsregler mod Jon Aresøns voldsomme Færd. Han havde fra Nyborg Slot den 27de og 28de Januar udstedt to Breve sigtende herhen. I det ene af dem bød han Dade Gudmundsøn og Peter Einarssøn at hjælpe Befalingsmanden Laurits Mule, hvem han havde paalagt at gribe Biskop Jon. I det andet underrettede han Geistligheden i Hole Biskopsdømme om, at Biskop Jon for sin ulovlige og oprørske Udfærd var en fredløs Mand, hvorfor den opfordredes til at vælge en ny Biskop i Jons Sted, og Kongen nævnte som en dertil passende Mand Presten Gisle Jonsøn i Selaadal, hvilken man derpaa skulde sende til Kjøbenhavn for at aflægge Ed til Kongen og blive indviet¹⁾. Man seer, at Kongen dengang endnu ikke havde bestemt sig til at sende Krigsfolk til Island; men da vidste han heller ikke noget om Biskop Martins Fangenskab. Kundskab herom fik Kongen først ved Olaf Hjaltesøn; og de Efterretninger, han længer ud paa Aaret modtog fra Island, vare af den Art, at han indsaa Nødvendigheden af strengere Skridt.

Ogsaa Sjællands Biskop, Peder Plade, fandt sig ved denne Tid opfordret til at advare Jon Aresøn. Han tilskrev ham den 16de Marts et alvorligt Brev, hvori han forestilte ham, at det endnu var Tid at ty til Kongens Raade. Der var nu intet fra Paven at vente, da Paulus III var død, og før en ny Pave var bleven valgt, kunde Jon selv være gaaen samme Vei. Han underrettede ogsaa Biskoppen om, at Abbed Sigurd, som han havde udseet til Skaalholts Biskop, var gangen over til den evangeliske Tro.

Man maa antage, at alle de omtalte Breve ere afgaaede fra Danmark med Befalingsmanden Laurits Mule, og at denne allerede har givet sig paa Reisen til Island, før Olaf Hjaltesøn var kommen til Kjøbenhavn, eller før Kongen havde modtaget de Tidender, han bragte. Laurits Mule sees ogsaa at have naaet til Island en Stund før Althinget, rimeligvis tidlig i Juni Maaned. Biskop Jon agtede intet paa Peder Plades Advarsler, men da han hørte, at Kongen

¹⁾ Krag og Stef. II. 430, 459. Det sidste Brev er hos Kr. og Stef. henført til 1551, ganske vist urigtigt.

havde befalet Laurits Mule, Dade Gudmundsøn og Peter Einarsøn at tage ham fangen, saa besluttede han netop at hyde sine Modstandere aabenbar Trods. Han red derfor til Althinget, som altid holdtes først i Juni Maaned, og havde i sit eget Følge meer end to hundrede Mænd, medens hans Søner Are og Presten Bjørn havde hver hundrede. De kunde saaledes omgive Lagretten med fire hundrede væbnede Mænd, og med denne Styrke i Ryggen vare de i Stand til at gjennemdrive hvad de vilde, da Befalingsmanden, sjønt ikke ganske uberebt, paa langt nær ikke havde Styrke nok til at tvinge dem. Are skal ogsaa, ved Udredelsen af nogle Penge til Laurits, have behandlet denne paa det Haanligste, ja slængt ham Pengene i Næsen og bedet ham æde dem. Biskoppen fik ogsaa Lagmanden, Drm Sturlassøn, affat, og sin Son Are stiftet i hans Sted.

Fra Althinget red Biskop Jon og hans to Søner med hele sin Flok til Skaalholt. De havde ført den fangne Biskop Martin med sig til Thinget, og denne maatte nu følge dem videre til sin egen Biskopsstol. Presten Jon Bjarnesøn var fremdeles Raadsmænd paa Martins Begne i Skaalholt og vilde med de Mænd, han havde hos sig, forsvare Gaarden. Men da Biskop Jon mærkede dette, lod han Raadsmændene vide, at Biskop Martin vilde blive stillet forrest i Angribernes Flok, blottet for de Bergendes Skud. Endnu vare Forsvarerne uwillige til Overgivelse, men da tilfrev Biskop Martin dem selv og bad dem overgive Skaalholt. Dette skede nu. Biskop Jon besatte Gaarden og blev der meer end en Uge. Han indviede paa ny Skaalholt's Kirke, hvilken han paastod var bleven smittet ved den evangeliske Gudstjeneste, og han lod Biskop Gissurs Lig opgrave og føre udenfor Kirkegaarden som Liget af en Rjetter. Derpaa holdt han et Prestemøde og lod dette tilkomme sig Styrelsen af Skaalholt's Biskopsdomme som dettes lovlige Udbudsmand. Han forrettede endelig Prestevielse i Kirken med Gudstjeneste paa fuld romersk Vis. Biskop Martin blev efterladt i Skaalholt, dog som Fange under streng Bevogtning og uden at nogensomhelst Myndighed overlodes ham; derimod udnævnte Biskop Jon en ny Official for Biskopsdommet.

Efterat have spølet i Skaalholt hvad han vilde, red han med sit Følge vest til Bids Kloster. Dette var forandret til en Kongsgaard, og Hirdstyreren eller Befalingsmanden Laurits Mule havde der tagt sit Sæde. Men Biskoppen drev ham og alle de Danste, som var med ham, bort fra Klosteret ombord paa deres Skib. Han indviede paa ny Kirke og Kloster og gjenindsatte den tidligere Abbed. Han for-gjennem Borgarfjorden, ordnede der alt igjen paa den gamle katholiske Vis, og red endelig derfra lige vest til Helgafell, hvor han ogsaa oprettede det nedlagte Kloster og indsatte den gamle Abbed. Da dette

alt var fuldbragt, vendte han tilbage til Hole, og skal have yttret, at nu havde han hele Island i sin Magt foruden halvanden Husmands-søn. Hvem han mente med den hele Husmands-søn ved man ikke; men med den halve mente han Dade Gudmunds-søn, der ikke var af nogen stor og mærkelig Æt.

Efter Hjemkomsten til Hole lod Biskop Jon sine Sønner Are og Bjørn under 10de August skrive til Kansleren, Johan Fris, et Brev fuldt af Beskyldninger mod Biskoppens Fiender. Biskop Martin var fængslet, hed det, fordi han havde løiet sit Valg, der var foretaget af blot sex til otte Prester. Laurits Mule havde faret høist uretfærdigt frem, og det var kun af Agtelse for Kongen, at Islændingerne ei havde dræbt ham. Om Olaf Hjaltes-søn og flere, der vare flygtede af Landet, hed det, at de havde gjort dette, fordi de frygtede Straf for Tyveri, Gudsbespottelse og andre Forbrydelser. De selv, sagde de, vare villige til fuldkommen at slyde Kongen; de bad blot, at den maatte blive valgt til Skaalhølt's Biskop, som hele Almuen samtykte paa Althinget. Paa denne Maade tænkte de naturligtvis at bane Veien for Bjørn Jons-søn til Biskopsdømmet. Dets Skrivelse blev imidlertid ganske frugtesløs.

Paa den anden Side vendte Biskop Jon sit Had og sin Hevn mod Presten Gisle Jons-søn i Selaadal. Denne havde allerede paa-draget sig Biskoppens Uvenskab ved at virke til Biskop Martins Valg og derved stode Bjørn Jons-søn tilbage. Nu blev Biskoppens Fiend-skab mod Gisle end bitterere, da det blev bekiendt, at Kongen havde udseet og nævnt netop ham til at vorde Holes Biskop, naar Jon var affat. Biskoppen erklærede Gisle i Ban, fordi han havde indgaaet Egteskab, og sendte sin Søn Bjørn med mange Mænd vest i Selaadal for at gribe ham. Gisle fik Nys om Bjørns Færd tidnok for at undvige af Landet; men hans Hustru blev dreven af Gaarden og han selv dømt fra Prestembedet ¹⁾).

Det var nu endmere Tilfældet end før, at ikke alle Biskop Jons Benner og Tilhængere ganske billigede hans overmodige og voldsomme Færd. Hans Søn Sigurd, Prest til Greniadarstad havde, lige siden han i 1543 paa sin Faders Vegne svor til Kong Kristian, ikke taget nogen Deel i Jons mistænkelige Virksomhed, og han gjorde det heller ikke nu. Hans Søn Are yttrede ofte, at han vel vidste, at hans Fader ikke handlede ret; men han kunde ei overtale sig til at forlade ham i hans Alderdom. Bjørn derimod synes, nu som før, at have egget sin Fader til at stride videre frem ad den sibirige

¹⁾ Gisle blev vel ikke Biskop i Hole, men derimod blev han, efter Biskop Martins Fratrædelse i 1556, dennes Eftermand i Skaalhølt og døde 1587, 74 Aar gammel.

Bei, paa hvilken hans Iver for Katholicismen og maaskee end mere hans Vergjerrighed engang havde ledet ham ind, og hvilken han nu uventvidt selv fandt det tungt som sex og sextiaarig Olding at forlade uden fuldkommen at have naaet sit Maal. Hensynsløs havde Jon Aressøn allerede i sine kraftigste Aar vist sig, da det gjaldt om at vinde Biskopsdommet; hensynsløs viste han sig ogsaa nu i sin Alderdom, da det gjaldt om at holde paa den engang vundne Magt med de skjælvende Hænder. Han brød sig hverken om truende Vink eller advarende Ord, men stred overmodig frem paa den betraadte Bei, indtil Fortærvælsens Afgrund aabnede sig for ham og Tilbagegangen var ham sperret.

Efter det Held, som hidtil i 1550 havde fulgt Biskop Jon i næsten alle hans Foretagender, synes han at have agtet Dade Gudemundesøn for sin eneste farlige Fiende paa Island; og ham vilde han nu tilsidst med et vældigt Slag knuse. Han drog derfor strax før Mikaelmesse (29de September) norden fra med sine Sønner, Are og Bjørn, samt 90 væbnede Mænd i Følge. Han ventede at øge sin Flok fra Sydlandet og sendte derom Bud til Borgfirvingerne. Han tog Veien til Saudafell i Thorsnæs Thing, en Gaard, som laa nær Snofsdal og for Tiden var i Dades Besiddelse, men paa hvilken Are Jonsøn gjorde Fordring. Da Biskoppen var kommen did, stode Borgfirvingerne til ham med 30 eller 40 Mænd, saa at hans Flok nu udgjorde meer end 120 Væbnede. Dade var i Snofsdal og havde der samlet 80 til 100 raske og vel væbnede Mænd, paa hvem han vidste han kunde lide. Han havde lovet dem at sørge for de hjælpeløse Børn af dem, som faldt, og at læge paa sin Koftning dem, der bleve saarede. Thorsdagen efter Mikaelstag, den anden October, brød han op med hele sin Flok og drog mod Saudafell. Dagen var taaget og mørk, og Dade lod sine Mænd for største Delen ride to paa hver Hest og med graa eller falmende Kjortler, saa Fienden i Fraastand ikke skulde have let for at skønne deres sande Tal. Saaledes nærmede han sig Saudafell, uden at man der var bleven synderlig opmærksom paa hans Færd; og først da han kom Gaarden ganske nær, red han frem til den med Raasthed. Hans Folkestyrke, som nu med eet viste sig, synes at have gjort sin Virkning paa Biskoppens Mænd. Are og Bjørn, der vare dragne ham imøde for at affperre ham fra Gaarden, vege tilbage ved hans Komme. Dade red ind paa Tunet og tog Sted med sine Mænd paa en liden Hvi, som der var, og hvor han strax lod sine Bøsser opplante. Biskopsmændene stode foran Husene og tildeels paa Hustagene, hvorfra de rettede sine Bøsser mod Dade. Denne bød sine Modstandere fri Vortgang; men Gaarden vilde han have i sine Hænder, før Dagen var leden. Sagen mellem

dem kunde saa henstaa til næste Althing, og Loven der afgjøre den. Efter Nogle's Udsagn skal han derhos have budt Penge for at hans Guds maatte blive i Fred, og fordoblet Tilbudet, da det første ei antoges. Are skal da have raadet sin Fader at modtage det, men Bjørn fordret mere, hvorpaa Dade ei visde indgaa. Imidlertid havde de Eyblændinger, som nys vare stødte til Biskopsmændene, taget det Raad, ikke at deeltage i Kampen, hvis det kom til Slag mellem begge Flokke, — og dette sit Dade ligesaa snart vide som Biskopsmændene. Disse saa, at de, forladte af Eyblændingerne, vilde have det mindre Folketal, og derfor drog de sig med sine Bøsser og sit øvrige Verge ind paa Kirkegaarden, som laa lige ved, men dog ikke gav noget godt Forsvar. Dade fulgte dem i Hælene, med sit bedste Folk, i det han lod 30 Mænd, som vare mindre godt væbne, tilbage ved Bøsserne. Biskopsmændene havde ei faaet Tid til at stille sig ret i Drøden, før Dades Folk angreb dem fra tvende Sider, løb med Skynding over Kirkegaardsgjærdet og trængte sine Modstandere ind til Kirkeveggen. Nu gif det ilde med Biskopsmændenes Forsvar, og de søgte snart Tilflugt i Kirken selv. Are kjæmpede tappert, men han trængtes snart af de Vigende med ind i Kirken, og ligesaa gif det Bjørn; Biskoppen selv var allerede derinde. Det lykkedes dem at stænge Kirken med Kister og andet, som bares for Kirkedørene; men Dades Folk stød ind gennem Træværket, og Bjørn blev saaret i Armen, saa han ei meer var vaabensfør. Nu vankede der ogsaa Slag og Saar paa de Biskopsmænd, som vare blevne udenfor, men Ingen skal dog være bleven dræbt. Dade lod opbryde noget af Tømmerverket i Gavlen paa Kirkens Chor og sine Mænd trænge derind igjennem. Man saa da Biskop Jon for Alteret i fuld Skrud, med det viede Brød i den ene Haand, og et Mariebillede i den anden. En sterk Mand af Dades Folk rev ham imidlertid fra Alteret, og under Mis-handlinger, som dog Dade selv søgte at hindre, ud gjennem den aabnede Chorgavl. Enden paa Mødet ved Sandafell blev saaledes, tvertimod Biskop Jons egen Forventning, hans og hans tvende Søners Fangenskab. Dade førte dem alle tre under sterk Bevogtning til Snoksdal.

Biskop Jons tredje Son, Presten Sigurd til Greniadarstad, havde fra først af ikke billiget Toget mod Dade; men da det var tiltraadt, tænkte han paa, at hans Fader vel kunde komme til at trænge om Hjælp, og red efter ham med 30 Mænd. Han havde imidlertid lang Vei at fare for at naa sin Fader igjen, og han kom ikke længer end vest til Hrutafforden, før han traf nogle af Biskopsmændene, der kom fra Sandafells-Kampen og fortalte ham Udfaldet. Da standsede Sigurd, men sendte en Prest, Gotfalk, med tolv Mænd vest til Snoksdal

for at udvirke Forlig og Fred for de Fangne. Men i hvad han end hød, vilde Dade ei indgaa paa deres Frigivelse, og Gotstall ligesom og Sigurd maatte vende tilbage med uforrettet Sag.

Dade sendte strax efter sin Seier Budskab om hvad der var hændt til Beskaftad, hvor Befalingsmandens almindelige Sæde var. Men der var paa denne Tid ingen Befalingsmand i Landet; thi Laurits Mule var igjen faren til Danmark, som det synes strax efter det uhæderlige Møde med Biskop Jon i Vids. Som Laurits's Ombudsmand var kun tilbage en Danst ved Navn Kristian, som almindelig kaldtes Striver, fordi han før havde været Raadstufstriver. Til ham kom da Dades Budskab med Opfordring, at han nu, ifølge Kongens Brev, skulde overtage Fangernes Bevogtning. Samtidig gik ogsaa Bud til Skaalholt, hvor Biskop Martin strax fattedes i Frihed. Martin og Kristian skyndte sig nu til Snoksdal. Her blev, ifølge Dades Forlangende, en Ret sat af Lagmanden Dm Sturlasson den 22de October, og en Dom fældet, som er almindelig kendt under Navnet: Snoksdals Dom. Ved den dømtes Biskop Jon og hans Sønner at være medrette fangne paa Kongens Bud; Dade og hans Mænd derimod at være sagløse og fri for al videre Bevogtning af Fangerne, hvilken Kristian Striver nu skulde overtage, indtil deres Sag var paadømt ved næste Aars Althing; Biskop Martin og begge Landets Lagmænd skulde hjælpe Kristian i Bevogtningen.

Da denne foreløbige Dom var fældet, bleve Fangerne af Kristian førte bort fra Snoksdal; Biskop Martin, Dade og flere Stormænd fulgte med for i Skaalholt nærmere at overlægge, hvad der var at gøre. Da man kom til Skaalholt, gav først Biskop Martin Dade og hans Følgemænd Afsløsning for den Banhelligelse, som de havde tilføiet Saudafells Kirke; og derpaa blev et Raadslagningsmøde holdet, hvortil de bedste Mænd af de omliggende Bygdelag kaldtes. Paa dette Møde fremførte Kristian Striver alle Beshyldningerne mod Biskop Jon. De vigtigste vare, at han havde ladet fange Biskop Martin, — at han og hans Sønner havde opbaaret uden Bemyndigelse de kongelige Indtægter af Nordlandet, — at han havde været Kongens Bud og Domme angaaende Klostre og Beneficier overhørig, — at han af al Magt havde staaet mod Guds Ord, — at han havde tilladt sig en voldsom Færd mod Læge og Lærde, — at han havde brugt Trudsel mod de Danste og lovet Hamborgerne, at ingen Danst skulde være tilbage paa Jøland den næste Vaar, — at han havde yttret, at han ikke længe skulde have Laurits Mule ved Siden som Hirdstyrer, eller Rjetteren Martin ved Siden som Biskop, — og mere saadant lignende, Beshyldninger, som man seer for en stor Deel vare grundede paa Fordomme, løst Snak, Frygt og Had, men som under

de nuværende Omstændigheder vare vel stiftede til at gjøre Indtryk paa Deltagerne i Raadslagningen.

Mest Indfyldelse paa disse øvede dog, som tydelig sees, Frygten for Biskop Jons og hans Sønners Hevn, hvis de igjen kom i Frihed. Det faldt derfor de Forsamlede vanskeligt at komme overens om, hvorledes der skulde fares ad med de Fangnes Bevogtning. Kristian Skriver havde især meget at indvende mod at holde nogen af dem i sin Baretægt paa Besfastad; og hans Grund var mest den, at han frygtede de Nordlændinger, som ud paa Vinteren kom til Næsene paa Sydlandet for der at deeltage i Fiskerierne. Raadslagningerne drog sig ud i flere Dage. Da yttrede Presten Jon Bjarnes-son, Raadsmanden, en Morgen ved Frokosten, at han vel var den eenfoldigste af dem, men dog vidste han Raad til at vogte Fangerne. Da man vilde høre Raadet, svarede han: „Dren og Jorden glemmer dem bedst“. Dette Raad fandt Gjenklang i Manges Sind, skjønt de i Forsikningen ikke selv vilde være det bekendt. Kristian Skriver greb det dog med størst Begjærlighed, og det varede heller ikke længe, før Biskop Martin gif ind paa det. Dade gjorde først Indvendinger, men erklærede tilsidst, at Sagen ikke længer vedkom ham, efterat han havde overgivet Fangerne i Kristians Hænder. Mange talte dog ogsaa haardnakket mod Forslaget, holdt sig til den i Snosdal fældede Dom og kaldte det baade ulovligt og umandigt at dræbe Fangerne uden nogen ny Dom. Men da Biskop Martin havde tiltraadt Jon Bjarnessons Forslag, og Dade Gudmunds-son paa en Raade havde frasaldet sin Modsigelse, saa overbøvede snart Kristian Skriver de Øvriges Indvendinger med store Ord og Trudsel. Fangernes Død blev da, uden nogen ordentlig Dom, besluttet, og de selv bleve underrettede derom.

Hidtil havde Fangerne været ved godt Mod, og Biskop Jon havde oftere yttret, at til Jul skulde de igjen være paa Høle. Men da de nu fik vide, hvad der i Raadslagningen var bestemt, erkjendte Biskoppen, at han havde gaaet for vidt, og at han havde ladet sig lokke og svige af Verden. Bjørn bar sig ynkeligen, men Are viste, som sedvanligt, Kølighed og Mod. Fader og Søner, som hidtil havde været vogtede paa eet og samme Sted, bleve nu skilte fra hinanden, hver i sit Hus med en Prest til Trøster. Dog blev dem tilladt stundom at komme sammen, og paa den sidste Dag af deres Liv, meddelte Biskop Jon sig selv og sine Søner „Guds Regeme“, som de paa katolsk Vis kaldte Nadderens Sakramente.

Imidlertid var Bødelen, en udygtig Karl i sit Haandverk, hentet fra Besfastad til Skaalholt for at udføre Henrettelsen, og den 7de November, som var en Fredag, bleve Fangerne, efterat de, som før

er sagt, havde nydt Sacramentet, uledebe til Døden ved Solens Dp- gang. En simpel Huggelof var skaffet tilveie for Henrettelsen og lagt paa et ophøiet Sted i Gaardstunet.

Are blev først ført til Ketterstedet, og opretholdt sit kjække Mod lige til Enden. Paa Veien yttrede han: „nødig gif jeg til denne Leg, jeg skal nu villig gaa ud af den“; og da han var kommen til Blokken, sagde han: „Er nu her Maalet, min Herre!“ „Ja,“ svarede Kristian Skriver, som stod nær og troede, at Are tiltalte ham. Da udbrød Are: „Evi Dig, din Præster! aldrig kaldte jeg dig min Herre! jeg talte til min Gud!“ Man bød ham Livet, fortælles der, hvis han vilde love aldrig at tage Hevn for hvad der var skeet; men dette Løfte vilde han ei give. Han tog Farvel med de fleste tilstedeværende Høvdinger, navnlig med Biskop Martin og Dade, og bad dem om Tilgivelse. De fleste misbilligede hans Død og fjernede sig *noget* for ikke at see den. Han gav Bødelen sin kostbare Hat, for at han skulde hugge sikkert, faldt paa Knæ ved Blokken med utilbundne Dine, læste en Bøn og befalede Gud sin Aand. Han strakte derpaa sin Hals paa Blokken saa sterkt, at alle Sener og Aarer tydelig viste sig, — og hans Hoved faldt med eet Hug.

Efterat Blokken var flyttet til et andet Sted i Tunet, blev Bjørn ubledet. Hans Fjærd var meget forskjellig fra Ares. Han bar sig ilde, jamrede sig for sine Børn, tiggede om Livet, og lovede aldrig at skulle hevne hvad der var skeet. Men han havde i sine gode Dage været mindre vensæl end Are, og han vaftede nu mindre Medfølelse: var Are falden, kunde han gjerne gaa med. Lige til han lagde sit Hoved paa Blokken, raabte han „af, mine unge og smaa Børn!“ Han sammentraf Halsen af Sorg og Rvide, og hans Hoved faldt først ved det fjerde Hug. Endog mellem Huggene skal han have bedet om Livet.

Huggelofken blev atter flyttet, og nu var Raden kommen til den gamle Biskop. Man sagde ham hans Sønners Død og bød ham selv Livet; men han svarede: „De have fulgt mig saa, at jeg nu ønsker at følge dem!“ Han havde hidtil været i Kirken og gif ud af Choret med et Kors i sin Haand. Han vilde knæle for et Maria-billede i Nærheden; men den Præst, som ledsagede ham og som hed Svein, bad ham lade sliq Dvertro fare og betænke at der var et Liv efter dette. Biskoppen vendte sig hastig mod ham og sagde: „Det ved jeg, Sveinke.“ Da han gif forbi Biskop Martin, Kristian Skriver og Dade, hvilke stode tilsammen paa en Tue kort fra ham, gif han mod Dade og bød sig til at løse ham af Bannet; men Dade svarede ham kun: „Du seer ei meer Spor af Bannet paa mig end paa dig selv!“ Biskoppen taug og fortsatte sørgmodig sin Vej. Bed

Bloffen knælede han og sagde paa Latin: „I dine Hænder, Herre! befaler jeg min Aand“. Han var meget boiet i Skuldrene af Alderdom, og hans Hoved faldt først for det femte eller fette Hug.

Saaledes faldt Jon Aressøn af Hole, den sidste katholicke Biskop i den norske Kirke; og Mange fandt, at hans egen Spaadom sandedes, hvilken han udtalte dengang, da ved hans Indvielse Biskopshuen faldt af hans Hoved: — at hans Biskopsverdighe'd vilde faa en bradt og ulykkelig Ende¹⁾. Han var ved sin Død sex og sexti Aar gammel og havde været Biskop i sex og tyve Aar.

Efterat de Halskuggedes Lig havde henligget paa Ketterstedet langt ud paa Dagen, bleve de endelig paa flere gode Mænds Forbøn begravede paa Kirkegaarden bag Skaalholts Kirkes Chor. Et temmelig almindeligt Had rammede Kristian Skrifer for det Verk, som var udført, og flere sagde ham det reent ud, at det var en forhastet Handling, for hvilken han vissest vilde komme til at bøde haardt. Kristian selv følte sig ingenlunde sikker; han gav dem, der varede ham mod Faren, Ret, men skjød nu Skylden for hvad der var skeet, mest paa Biskop Martin og Presten Jon Bjarnessøn. De Dræbtes Venner holdt sig imidlertid nærmest til Kristian som dansk Mand, og ovenikjøbet, som de fleste Danske paa den Tid, forhadt paa Island. Hevnen rammede ham ogsaa, før han uidentivt ventede det.

Biskop Jon havde strax før sin Død sendt en fortroet Mand med sit Guldsignet nord i Landet til sin Frille, Helga Sigurdsdatter, og sin Son, Presten Sigurd, med Bud til dem, at de skulde udbetale en rundelig bestemt Sum af hans efterladte Gods i Almisse til de Fattige; og med denne Sendemand kom uidentivt ogsaa Tidenden om hans og hans Sønners Henrettelse til Hole. Sigurd og Helga opfyldte hvad der var dem paalagt, og Sigurd overtog tillige Hole Stols midlertidige Bestyrelse. Tidenden søndenfra vakte en stor Bevægelse blandt Nordlænderne, og denne forøgedes ved eggende Ord fra Sydlandet. Biskop Jons Datter, Thorun, der boede paa Grund i Eyaafjord, en ra'f og streng katholic, men ogsaa haardfindet og hevngjerrig Kvinde, synes heller ikke at have sparet paa Dpegninger til at hevne Faderen. Strax efter Jul var Tiden, da Nordlænderne vare vante til at drage syd i Landet for at deeltage i Fiskerierne der; og i Januar 1551 drog næsten tre hundrede Mænd fra Nordlandet til Sydøafene. Men i denne Flok vare flere, der vare rustede af Biskop Jons Frænder til at hevne ham og hans Søner, og disse Mænd holdt sig sammen, da de kom sydpaa, og udgjorde efter Nøgles Udsagn tretti, efter Andres sexti. I Slutningen af Januar for Kristian Skrifer i sine Forretninger fra Bessastad til Sydøafene og havde for

¹⁾ S. o. f. II. 661.

er sagt, havde nydt Sacramentet, udelede til Døden ved Solens Opgang. En simpel Huggeblok var skaffet tilveie for Henrettelsen og lagt paa et ophøiet Sted i Gaardstunet.

Are blev først ført til Ketterstedet, og opretholdt sit hæfte Mod lige til Enden. Paa Veien yttrede han: „nødig gif jeg til denne Pæg, jeg skal nu villig gaa ud af den“; og da han var kommen til Blokken, sagde han: „Er nu her Maalet, min Herre!“ „Ja,“ svarede Kristian Skriver, som stod nær og troede, at Are tiltalte ham. Da udbrød Are: „Evi Dig, din Præster! aldrig kaldte jeg dig min Herre! jeg talte til min Gud!“ Man bød ham Livet, fortælles der, hvis han vilde love aldrig at tage Hevn for hvad der var skeet; men dette Løfte vilde han ei give. Han tog Farvel med de fleste tilstedeværende Høvdinger, navnlig med Biskop Martin og Dade, og bad dem om Tilgivelse. De fleste misbilligede hans Død og fjernede sig noget for ikke at see den. Han gav Bødelen sin kostbare Hat, for at han skulde hugge sikkert, faldt paa Knæ ved Blokken med utilbundne Dine, læste en Bøn og befalede Gud sin Aand. Han strakte derpaa sin Hals paa Blokken saa sterkt, at alle Sener og Aarer tydelig viste sig, — og hans Hoved faldt med eet Hug.

Efterat Blokken var flyttet til et andet Sted i Tunet, blev Bjørn udeledet. Hans Færd var meget forskjellig fra Ares. Han bar sig ilde, jamrede sig for sine Børn, tiggede om Livet, og lovede aldrig at skulle hevne hvad der var skeet. Men han havde i sine gode Dage været mindre vensæl end Are, og han vakte nu mindre Medfølelse: var Are falden, kunde han gjerne gaa med. Lige til han lagde sit Hoved paa Blokken, raabte han „af, mine unge og smaa Børn!“ Han sammentrak Halsen af Sorg og Rvide, og hans Hoved faldt først ved det fjerde Hug. Endog mellem Huggene skal han have bedet om Livet.

Hugblokken blev atter flyttet, og nu var Raden kommen til den gamle Biskop. Man sagde ham hans Sønners Død og bød ham selv Livet; men han svarede: „De have fulgt mig saa, at jeg nu ønsker at følge dem!“ Han havde hidtil været i Kirken og gif ud af Choret med et Kors i sin Haand. Han vilde knæle for et Mariabillede i Nærheden; men den Præst, som ledsagede ham og som hed Svein, bad ham lade slig Døvertro fare og betænke at der var et Liv efter dette. Biskoppen vendte sig hastig mod ham og sagde: „Det ved jeg, Sveinke.“ Da han gif forbi Biskop Martin, Kristian Skriver og Dade, hvilke stode tilsammen paa en Tue kort fra ham, gif han mod Dade og bød sig til at løse ham af Bannet; men Dade svarede ham kun: „Du seer et meer Spor af Bannet paa mig end paa dig selv!“ Biskoppen taug og fortsatte sørgmodig sin Vej. Bed

Blokken knælede han og sagde paa Latin: „I dine Hænder, Herre! befaler jeg min Aand“. Han var meget boiet i Skuldrene af Alderdom, og hans Hoved faldt først for det femte eller fette Hug.

Saaledes faldt Jon Aresson af Hole, den sidste katholicke Biskop i den norske Kirke; og Mange fandt, at hans egen Spaadom sandedes, hvilken han udtalte dengang, da ved hans Indvielse Biskopshuen faldt af hans Hoved: — at hans Biskopsverbighed vilde faa en bradt og ulykkelig Ende¹⁾. Han var ved sin Død sex og firti Aar gammel og havde været Biskop i sex og tyve Aar.

Efterat de Halsbuggedes Lig havde henligget paa Ketterstedet langt ud paa Dagen, bleve de endelig paa flere gode Mænds Forbøn begravede paa Kirkegaarden bag Staalholts Kirkes Ekor. Et temmelig almindeligt Had rammede Kristian Skriver for det Verk, som var udført, og flere sagde ham det reent ud, at det var en forhastet Handling, for hvilken han visstnok vilde komme til at bøde haardt. Kristian selv følte sig ingeniunde sikker; han gav dem, der varede ham mod Faren, Ret, men skjød nu Skylden for hvad der var skeet, mest paa Biskop Martin og Presten Jon Bjarnesson. De Dræbtes Venner holdt sig imidlertid nærmest til Kristian som dansk Mand, og ovenikjøbet, som de fleste Danske paa den Tid, forhadt paa Island. Hevnen rammede ham ogsaa, for han uidentvøl ventede det.

Biskop Jon havde strax før sin Død sendt en fortroet Mand med sit Guldsignet nord i Landet til sin Frille, Helga Sigurdsdatter, og sin Son, Presten Sigurd, med Bud til dem, at de skulde udbetale en rundelig bestemt Sum af hans efterladte Gods i Almisse til de Fattige; og med denne Sendemand kom uidentvøl ogsaa Tidenden om hans og hans Søners Henrettelse til Hole. Sigurd og Helga opfyldte hvad der var dem paalagt, og Sigurd overtog tillige Hole Stols midlertidige Beskyrrelse. Tidenden sendenfra vakte en stor Bevægelse blandt Nordlænderne, og denne fordgedes ved eggende Ord fra Sydlandet. Biskop Jons Datter, Thorun, der boede paa Grund i Eysfjord, en raast og streng katholic, men ogsaa haardfindet og hevngjerrig Kvinde, synes heller ikke at have sparet paa Dpegninger til at hevne Faderen. Strax efter Jul var Tiden, da Nordlænderne vare vante til at drage syd i Landet for at deeltage i Fisserierne der; og i Januar 1551 drog næsten tre hundrede Mænd fra Sydlandet til Sydnæsene. Men i denne Flok vare flere, der vare rustede af Biskop Jons Frænder til at hevne ham og hans Søner, og disse Mænd holdt sig sammen, da de kom sydpaa, og udgjorde efter Nøgles Udsagn tretti, efter Andres firti. I Slutningen af Januar for Kristian Skriver i sine Forretninger fra Besøstads til Sydnæsene og havde for

¹⁾ S. o. f. II. 661.

sin Sifferheds Skyld flere væbnede Mænd end han plejede i sit Følge. Men da han gæstede paa Gaarden Kirkiubø, som Nordlændingerne did, som det heder, med Skjul for sine Ansigter, og anfaldt ham. De dræbte syv til otte Danske, som udgjorde Kristians Følge, og desuden hans unge Søn. Kristian selv forsvarede sig længst, og de kunde ikke faa brudt hans sterke Pantsertrøie; men omsider rendte en ung attenaarig Mand, Thorum Jonsbatters Svend fra Grund, sit Spyd under Pantsertrøien op i Maven paa ham, og saaledes lod Kristian sit Liv. Hjorten Danske, fortælles der, bleve siden dræbte paa Sydnæsene, og deres Lig haantigen medhandlede.

Anden Dag Paaste, den 30te Marts, sendte Sigurd Jonsøn fra Nordlandet tretti raske Mænd med tre Prester som Førere til Staalholt. De havde med sig Vigkister, og de Fleste havde Skjul for sine Ansigter. De lode bede om Tillabelse til at opgrave Biskop Jons og hans Sønners Legemer for at føre dem til Hole. Biskop Martin fandt det, efter hvad alt tidligere var steet, ikke raadeligt at negte deres Begjæring. De opgrove da Ligene med største Hast, lagde dem som de vare i Kisterne, og føre strax igjen afsted. Ved Laugarvand vaskede og pyntede de Ligene den næste Dag, og førte dem derpaa i hviddeligt Dptog nordover. De fæstede Klokker under Kisterne: een under Ares, to under Bjørns og tre under Biskoppens, og overalt hvor de i Hole Biskopsdømme nærmede sig en Kirke, blev ringet med alle Kirkeklokker. I Hole Kathedralkirke bleve de ogsaa modtagne med Ringning af alle Klokker, og de forud samlede Prester og en Mængde Lægfolk gif Toget imøde og ledsagede det ind i Kirken, hvor Ligene med al Hæder bleve jordede. Man ansaa de Dræbte næsten som Helgener, og mange Blinde og andre Bamsføre kappedes om at faa røre ved Kisterne og syntes deraf at faa Helsebod.

Kort efter, den 27de April, holdtes et Prestemøde paa Hole for at modtage Regnskab for Biskopsstolen; og da dette var afslagt, valgte fire og tyve Prester Sigurd Jonsøn til Faderens Eftermand og udstedte derom sit Valgbrev. Alt vidnede om den Agtelse, man trode sig at skyde den henrettede Biskop og hans Søner; og ingenfinde har vel det danske Herredømme paa Island vakklet meer end denne Gang.

Men Kristian III maatte, efter de Tidender, han i 1550 gjennem Flere havde modtaget fra Island, være rede til en Kamp for sit Herredømme over Den. Hans Rustninger bleve fudtendte i Begyndelsen af 1551, og om Sommeren dette Aar, før Tidenden om Biskop Jons Død endnu havde naaet Danmark, gif Otte Stigsøn med eet Skib og to hundrede Stridsmænd til Sydlandet, medens Arel Jul og den

tidligere omtalte Nordmand, Kristoffer Throndsøn¹⁾, med to Skibe og 500 Mand seile til Nordlandet. Man skulde nu, efter den Stemning, som nys havde vist sig blandt Islænderne, have troet, at det vilde være kommet til et blodigt Sammenstød mellem dem og de Danske. Men det gif paa Island som tidligere i Norge: de Danstes Seier blev vunden uden Blod. Modstandskraften havde hverken Samhold eller Ledere, nu da Biskop Jon Aresøn og hans Søner vare borte. Da Dtte Stigeføn kom til Sydlandet og kundgjorde Biskop Martin sin Komme, steynede denne strax sit Biskopsdømmes Præster, Embedsmænd og Almue til Althinget. Man mødte her uden Indsigelse, og Trostabsed blev aflagt til Kong Kristian og Fredrik hans Søn den 1ste Juli af alle de Tilstedeværende med Biskop Martin i Spidsen.

Egessaaliden Banskælighed mødte Arel Jul og Kristoffer Throndsøn paa Nordlandet. De samlede uden Modstand Nordlænderne til Thing paa Oddeyre i Eysafford, og her blev allerede den 15de Juni Kong Kristian og hans Søn uden Indsigelse hyllet. Sigurd Jonsføn trostede sig ikke til at komme frem med sit Biskopsvalg, og ingen Modstand blev gjort, da de danske Anførere udnævnte Præsten Olaf Hjaltesføn, der var fulgt med dem, til Superintendent i Hole Biskopsdømme. Biskop Jons Frænder og Tilhængere bleve forresten behandlede med nogenlunde Mildhed; men en stor Deel af Hole Kirkes Koftbarheder tilegnedes Kongen og førtes til Danmark. De danske Anførere saa snart, at et langvarigt Ophold var unødvendigt for dem, og de vendte endnu samme Sommer tilbage til Danmark. Olaf Hjaltesføn fulgte dem did og blev i Kjøbenhavn indviet af Peder Plade til sit Superintendentembede, hvilket han tiltraadte det følgende Aar. Kristian Strivers Mordere bleve strengt forfulgte, men mange af dem undgif dog paa forskjellige Maader sin Straf.

En vis Modstand mod Reformationen holdt sig længe paa Island til stort Besvær for de første evangeliske Biskopper; men denne Modstand var mere hemmelig end aabenbar og kom aldrig efter denne Tid til noget voldsomt Udbrud. Islænderne ærede, trods Reformationens Indførelse, Biskop Jon som et Slags Nationalhelt, og denne Ærefrygt har paa en Maade holdt sig lige til vore Dage. De fornemste Ætter paa Den regne sig det til Hæder at stamme fra ham, og det er ei blevet ubemærket, at af Islands senere Biskopper, fem i Staalholt og tre i Hole vare Jon Aresøns Ætlinger. Paa den anden Side troede Samtiden at see en Guds Straf i den Ulykke, som rammede hans ivrigste Modstander, Dade Gudmundsføn. Denne fik nemlig, ti Aar efter Biskop Jons Død, en Kræftskade i Ansigtet, hvil-

¹⁾ S. o. f. II. 841, 842.

ken voldte ham meget Meen og efter et langt Sygelsie endte hans Liv i 1563. Men Kirkeformationen har dog, hin første hemmelige Uvillie mod den uagtet, baaret sine herlige Frugter paa Island baade i Religiositetens Bættelse og i Videnskabelighedens Gjensødelse ¹⁾.

188.

Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det fjerde Tidrum.

Naar vi her, i Elghed med hvad vi have gjort ved hvert enkelt forudgaaende Tidrum's Slutning, ville give et Overblik over den norske Kirkes Forfatning i det sidst omhandlede Tidrum af Katholicismen, — da kunne vi fatte os kort. Thi intet Nytt af Betydenhed, ingen store Fremskridt, ingen glædelig Udvikling møder os her. Hvor vi ikke støde paa reent Forfald, der viser sig *Stillestaen*, og Kirken strider ikke over det Udviklingspunkt, paa hvilken vi fandt den ved det fjortende Aarhundredes Midte.

Og denne Tilstand var visseelig ikke noget Særegt for den norske Kirke; den deelte heri Skjebne med hele den øvrige samtidige romerske. Dennes Glandstid og kraftige Alder viste sig allerede forbi ved det fjortende Aarhundredes Begyndelse. En Banmagt og tærende Hensygnen traadte i Stedet, som ingen Kunstgreb formaaede i Længden at dække, men hvis Virkninger efterhaanden aabenbarede sig nær og fjærnt i dens vide Kreds. Romerkirken begyndte allerede at ryste sterkt under de avignonste Paver (1305—1378). Den syntes nærme sig sit snare Fald under den store Pavedømmets Splittelse (1378—1417). Den frelstes dog for Diebliffet fra Undergangen ved Kirkeforsamlingerne i Konstanz (1414—1418) og i Basel (1431—1449). Dens Anstrengelser i den nærmeste Tid efter for atter at hæve sig, var intet uden bedragerisk Blendverk, og den var paa ny hensjunken i sin Banmagt og Døs, da Kirkeformationen overraskede den og lødrev fra dens Herredømme blandt saa mange andre af Europas Stater ogsaa de tre nordiske Riger.

Den romerske Kirke havde i Norge strax før vort Tidrum's Begyndelse, ved Midten af det fjortende Aarhundrede, naaet det Høidepunkt, som var den her af Gud tilmaalt. Den havde da vundet et agtverdigt Præg af Orden og Fasthed. Men Tegn paa *Stillestaen* vare ogsaa allerede indtraadte. Det sidste lange Tidrum har vist os, hvorledes den norske Kirkes Nedadgaaen for Alvor begyndte ved den store Mandedød ²⁾, og hvorledes den snart hensank i en Dødsdvale, der varede saagodt som uafbrudt, lige indtil den store Kirke-

¹⁾ Om Biskop Jon Aresøns Død og de sidste Begivenheder paa Island i den katolske Tid s. Geopol. Arb. p. 3. c. 121—155; Finn Joh. II. 670—730.

²⁾ Jfr. o. f. II. 339—341.

reformation rev den uberedt, meer ved politiske end ved religiøse Rystelser, ud af Sønnen for at omdanne den i en ny Stikkelse.

Vi ville i vor korte Oversigt følge den samme Orden som ved de tidligere Tidrum.

I. Af Kirkens Embedsmænd opstod ingen nye Klasser, og de ældres Stilling i det Ydre, indbyrdes og overfor Lægfolket, blev uforandret. Titler, Rangfølge, glimrende Optræden i Livet, Fordring paa Lægfolkets Ærefrygt og Underkastelse, — alt dette holdt sig vedlige. Men i den indre Sammenlænkning mellem Kirkens Ledemoder indsneget sig en Forrykning, der hastig drog den mægtige Kjedes Svækkelse til Følge.

Hvad Presterne angaar, da undergif deres Forhold baade mod oven og mod neden mindst Forandring. Sogneprestens Rettigheder og Pligter bleve, saavidt vides, staaende ved det, som i næst foregaaende Tidrum var fastsat. Hvorvidt de saa nyttige og vigtige Prestemøder eller Diöcesansynoder ¹⁾ have været strengt opretholdte, kan ikke siges; men ganske nedlagte vare de dog ikke hverken i Norge eller paa Island.

I Kirkens overordnede Styreses Stilling derimod, i Erkebiskoppens og Biskoppernes, foregik en Forandring, og det en ganske isinefaldende. Den havde sit væsentlige Udspring fra Pavernes allerede tidlig sterkt fremtrædende Stræben efter at sammentrænge den hele Kirkesyreelse saa umiddelbart som muligt i Pavedømmet selv og den pavelige Kurie. Den oprindelige Tanke hermed var vist nok at styrke paa denne Maade Pavedømmets og den romerske Kirkes hierarchiske Magt og Enevælde. Men man gif for vidt; og det aabenbarede sig snart for meer uheldige Dine, at tilsidst maatte den overspændte Bue briste og Maalet tabes. Man lod sig dog ikke i Tide advare; man stred tværtimod med stedse vorende Sorgløshed frem paa den engang betraadte Vej. Og det var snart ikke Higen efter Enevælden alene, som drev Paverne til Yderligheder; lav Bindsyge blandede sig ogsaa i Spillet. Den erkebiskoppelige og biskoppelige Myndighed blev planmæssig svækket for at hæve Pavedømmet, og det vigtigste Led i den hierarchiske Række tabte sin Kraft.

Vi have i den norske Kirkes tidligere Historie stræbt at vise, hvorledes den egentlige kanoniske Kirkesyreelse var bestaaende, og hvorledes den fandt Indgang og vandt Fasthed i Norge. Men vi have ved Siden heraf ogsaa gjort opmærksom paa, at Paverne allerede tidlig begyndte i visse Punkter at rulle den i dens fulde Strengthed. De havde allerede fra det 9de Aarhundrede af gjort sig det til Opgave at svække Metropolitanmyndigheden i Almindelighed for at drage alle Biskopper meer umiddelbart ind under sit Omraade. At Metropoli-

¹⁾ Sft. o. f. II. 315.

tanerne ikke skulde blive for overmægtige, det var saaledes allerede en pavelig Grundføtning længe før Nidaros's Erkeføde oprettedes, og dettes Magt over Provinsens Biskopper blev naturligvis afmaalt derefter. Men ved Siden heraf kunde Suffraganbiskoppernes Myndighed være bleven opretholdt ubestaaen, eller endog snarere forøget. Den almindelig indførte Valgmaade ved Domkapitler pegede jo ogsaa hen til, at man ønskede en Udvidelse af Suffraganbiskoppernes Selvstændighed. Dog ogsaa disses Magt forekom senere hen Rom at kunne blive farlig; og Kurien fandt det bedst at indrette sig saa, at den kunde stramme Tøilen paa dem, naar det var den magtpaaliggende. Dette viste sig, som vi have seet, ogsaa i Norge, idet Paven begunstige de derværende Kathedralkirkeres Kapitler, i deres Fordringer paa Deeltagelse i visse af den biskoppelige Styrelses Grene til Indskrænkning for selve Biskoppernes Myndighed ¹⁾). Imidlertid, om end enkelte betydningsfulde Fingerep heri lode sig tilsynne, saa var dog lige til Midten af det 14de Aarhundrede den kanoniske Orden i den norske Kirkestyrelse ikke endnu i nogen væsentlig Mon forrykket. Biskopsstolene besattes endnu til den Tid i Regelen paa kanonisk Maade ved tilhørende Kapitels fri Valg eller Postulation, og hvor Kapitler ikke fandtes, ved Erkebiskoppens og det nidarosiske Kapitels; medens Pavens Provisionsret (jus provisionis) sjælden, og oftest kun i visse ved den kanoniske Ret bestemte Tilfælde, anvendtes ²⁾). Erkebiskoppen udøvede sin Stadfæstelsesret ved sine Lydbiskoppers kanoniske Valg. Endelig opretholdtes under Erkebiskoppens Ledning, de for Kirkestyrelsen saa vigtige Provinzialconcilier eller Biskopsmøder. Alt var saaledes, med Hensyn til den overordnede Kirkestyrelse i Norge, ved Midten af det fjortende Aarhundrede endnu i upaaklagelig kanonisk Orden.

I det senest omhandlede Tidsrum derimod indtræder en væsentlig Forandring i de samme Forhold. Paverne begyndte nemlig nu baade i Tide og Utide at gjøre sin Provisionsret gældende ved de norske Biskopsstoles Besættelse, hvorved de Kapitlernes Valgret i Virkeligheden tilintetgjordes eller forandredes til en tom Formalitet. Ikke bedre gik det med Erkebiskoppens Stadfæstelsesret paa Biskopsvalgent. Da disse reves ud af de rette Hænder for at øves af Paven selv, saa blev naturligvis Metropolitanens Stadfæstelse uden Betydning. Et Paalæg eller blot en Underretning til Metropolitanen var nu tilstrækkelig. Hvad endelig Provinzialconcilierne angik, da ophørte disse efterhaanden, idet Pavens Willie gjorde al Overveining unødvendig. Men med Provinzialconcilierne svandt det Paand, der hidtil væsentlig holdt den norske Kirke sammen (som Nationalindretning, tjente Biskop-

¹⁾ S. o. f. I. 218, II. 102—103.

²⁾ S. o. f. I. 445—447, II. 316

perne til Anstypunkt i deres Virksomhed og gav Kirkestyrelsen den Enhed og Kraft, som ikke Metropolitanen, med sin sterkt beskaarne Myndighed, længer ved sig selv alene formaaede at fremkalde.

Vi have seet, hvorledes den norske Kirke, strax efter den store Mandedød var overstanden, ved Besættelsen af Nidaros's Erkestol i 1350 og Oslo's Biskopsstol i 1352, fik en haandgribelig Forklaring paa, hvorledes Kurien for Eftertiden vilde have sin Provisionsret udstrakt og tydet. Pave Clemens VI erklærede jo ved denne Leilighed at han havde forbeholdt sig Provisjon og Disposition af alle ledige og ledigblivende Biskopsdømmer ¹⁾. Fra den Stund, kan man sige, havde de norske Domkapitlers fri Valg af Biskopper ligesom ogsaa Erkebiskoppens Stadskæstelsesret paa Valgene erholdt Dødsstødet ved Pavens egen Haand. Fra nu af gjordes Biskopsdømmerne i Norge, som i saa mange andre Lande, ikke alene til Maal for Uffesøgeres Stræben, men endog til en Handelsartikel, hvormed den romerske Kuries Bindsyge spekulerede. De bleve gjorte til Gjenstand for en fast Taxation, idet en vis Sum, afsættet efter hvert enkelt Biskopsdømmes Indtægter, bestemtes at skulle udredes til Kurien ved hver indtrædende ny Besættelse ²⁾.

Endnu værre blev disse i sig selv saa fordærlige Forhold, da den verdslige Styrelse, fra Dronning Margretas Tid, nyttede dem til underhaanden, ved Kuriens Hjælp, at faa den norske Erkestol og de norske Biskopsstole besatte med sine villige Haandlangere; og den Uorden, som indtraadte i alle Pavedømmets Virksomhedsgrene under dets store Schisma (1378—1417), lettede Kongedømmet dets Indflydelse ved Biskoppernes Tilstiftelse. Hvor vidt det med Misbrugene fra Kongemagtens Side gif under Erik af Pommerns Styrelse, have vi seet; og hvorledes Kirken led under alle de forargelige Tilfælde, som ved disse Misbrug fremkaldtes, kan man let forestille sig, om man end ikke havde Exemplerne med Erkebiskop Nikolaus Kuser, Biskopperne Jon Gerikson, Arne Klemetsen og flere i Tidsrummets Historie omtalte for Die.

Det lykkedes Conciliet i Konstanz at ende det store Schisma, men ikke at forbedre Kirkestyrelsen ³⁾. Heldigere syntes i dette Stykke Conciliet i Basel at skulle blive, og dets Anordninger virkede for Norges Vedkommende en liden Stands og Indstrænkning i de indsnegne Misbrug, i det mindste ved Biskopsstolenes Besættelse. Men dette var dog i Virkeligheden kun et lidet Lysglimt i det almindelige Mørke.

¹⁾ S. o. f. II. 342, 350. ²⁾ At denne Taxation af Biskopsdømmerne blev indført ogsaa for de norske Vedkommende, er sikkert nok, om man end ikke ved at paapege Tiden med Bestemthed, da det skee. Münter, Kirchengesch. II. 471—478. ³⁾ S. o. f. II. 459.

Pavelige Rabaler seirede til Slutning over Conciliets gode Billie, og de gamle Uffike bleve i Hovedsagen staaende ved Magt ¹⁾. Paa begge Concilier regnedes, som bekjendt, Afsendingerne fra de nordiske Riger under den germaniske Nation, en af de store Afdelinger, hvori de Mødende inddeltes. Da nu i 1448 Concordatet mellem Paven og den tydske Keiser, Fredrik III, til Aschaffenburg, — eller som det ogsaa, maaskee rigtigere, benævnes: til Vien, — for en stor Deel gjorde det baselfke Conciliums Bestemmelser magtesløse for Lydslands Beskommende, saa blev ogsaa, som det lader, dette Concordat efterhaanden udstrakt over de nordiske Riger tillige. Dette skede vist nok ifkun gennem Brugene, ikke ved nogen bestemt offentlig, strengt retsgyldig, Akt. Men Virkningen blev lige fordærlig for Kirken ²⁾. Under de Bestræbelser, som fra nu af Paven paa den ene Side og Kongen paa den anden anvendte for at bringe Biskopperne i et Afhængighedsforhold af sig, kunde det ikke være andet end at Biskopsdommet maatte meer og meer tabe i Selvstændighed og kraftig Indflydelse paa Kirkens Anliggender. Paven saa gennem Fingre med Kongens Indtrængen paa Kirkens Enemærker, naar kun Kongen til Gjengjæld lufkede sine Dine for de pavelige Misbrug. Ikke alene Biskopsdommerne men ogsaa de fleste andre høiere og bedre afslagne geistlige Verdigheder, f. Ex. Pladserne i Domkapitlerne, bleve efterhaanden, snart fra Pavens snart fra Kongedømmets Side, betragtede som Indrægtstilber for dem. Fra begge Kanter søgte man at udpine af Kirken al den verdslige Fordeel, som det var muligt at vinde, medens atter Kirken, saalænge den magtede, tog sin Mon igjen hos Almuen. Om Kirkens høiere Formaal var liden eller ingen Tale, og et frit Valg til en Biskopsstol eller til et andet overordnet og rigt kirkeligt Embede blev endelig at regne for en reen Undtagelse fra Tingenes almindelige Gang.

Hvad de norske Provinzialconcilier angaar, da have vi seet, at den første Erkebiskop efter Mandedøden, Olaf, i sine første Styrelsesaar endnu viste nogen Iver for at opretholde dem ³⁾. Men med denne Iver tog det snart en Ende. Provinzialconciliet i Nidaros i 1351 er, som vi have seet, det sidste i det Aarhundrede, hvis Statutter ere optegnede; og fra den Tid ligetil 1435 savnes aldeles saadanne Statutter, medens kun saare faa, og det usikre Spor findes til at ordentlige Biskopsmøder have været holdne. Det var den i flere Henseender virksomme Erkebiskop Aðlak Bolt, som igjen, støttende sig

¹⁾ S. o. f. II. 476—477. ²⁾ Se herom Bal.-Müller, Herredagene i Densh, 34—38, hvor Indflydelsen af det baselfke Concillium og af Concordatet i Vien paa de nordiske Riger, (særlig Danmark, især) og med Skærpsindighed er paavist. ³⁾ S. o. f. II. 343—349.

til Conciliet i Basel, søgte at bringe dem i Gang. Men han mødte, som det lader, Uvillighed hos sine Lydbiskopper, og det forblev ogsaa i hans Tid med tvende Provincialconcilier: det i Bergen 1435 og det i Oslo 1436¹⁾. Indretningen hensaaet derpaa atter i Forglemmelse.

Men hvorledes Nationalkirken meer og meer blev svækket ved Opøsningen af Metropolitanforholdet og Tilfidsættelsen af Provincialconcilierne, — derpaa have vi seet Beviser i dens Tilstand umiddelbar før Kirke-reformationen. Da kunde den verdslige Statsmagt gjøre med de kirkelige Indretninger saagodt som hvad den vilde. Den norske Kirkes Forbindelse med Rom havde nemlig den for Reformationen stemte Kongemagt næsten fuldkommen afstaaet, og de enkelte Biskopper, der hver i sit Biskopsdømme nu var at ansee for den i det Geistlige øverste og eneste Raadende, handlede uden Samhold, og uden overordnet Ledning. Deres Optræden mod det verdslige Tryk var kraftløs og uirksom.

At Erkebiskoppen og Biskopperne som Raadsmedlemmer vandt under Kalmarforeningen en forøget Indflydelse paa Norges Statsanliggender, drog dem kun endnu længere bort fra deres egentlige Virkefæds, fra deres Omsorg for Kirken, end deres verdslige Stræben allerede forud havde ført dem. Og ligesuldt, skjønt de forsøgte Kirken for, som de trode, at pleie Staten, saa formaaede de dog ikke til Gavn at støtte under denne sammensynkende Indretning. Kun en ydre Glands over sin egen personlige Tilværelse formaaede de endnu nogenlunde at opretholde. Dog selv dette lyffedes dem neppe uden føleligt Tryk paa Almuen. Thi Kirkerne for deres Indtægter vare allerede ved Uforsigtighed og slet Styrelse begyndt at stoppe op, medens Fordringerne først fra Pavernes og senere fra den verdslige Magts Side endnu stedse vare til, ja vare vorende.

Klostersæsenet i Norge viser sig under dette Tidsrum i kjendeligt Forfald. Vi have rigtignok seet Birgittinerordenens Oprettelse i Slutningen af det 14de Aarhundrede at modtages med et Slags Velvillie i de nordiske Lande. Mest var dog dette Tilfælde i Stifterindens Fædreland, Sverige; i de tvende andre Riger synes det meer at have været de kongelige Styrrere, Dronning Margreta og Erik af Pommern, som med Forsærlighed fremhjalp den, end Folkernes Beundring. Hvad Norge særligen angaar, da have vi seet, at man, for at indføre Ordenen der og staae den Bolig, maatte berøve den gamle Benediktinerorden et stort Kloster, nemlig Munkli i Bergen, og skænke Birgittinerne dette, — en Forandring, der ikke blev udført uden megen og lang Modstand²⁾. Senere bleve Munke af den hellige Antonius's Orden indførte i Norge, men disse

¹⁾ S. o. f. II. 485—495.

²⁾ Småst. 435—439, 478—483.

vare hverken meget udbredte eller opnaaede nogen Rigdom og Indflydelse. Man seer, at ogsaa de kom til Bergen ved et ældre Nonneklosters Vediggjørelse i 1507. Men deres Ophold der var kun kortvarigt, da deres Kloster allerede i 1528 blev sekulariseret ¹⁾. At nye Klosters af de ældre Ordener ere blevne oprettede i Norge i dette Tidrum, ved man ikke heller. Paa Island blev et eneste nyt Kloster stiftet, nemlig i Skrida i Fljotsdal paa Vstlandet. Dette var et Munkelkloster, saavidt vides, af Augustinerordenen, med en Prior til Forstander. Det blev stiftet omkring 1500 af den skaaholtke Biskop Stefan, men dets Tilværelse var kort, og det naaede ikke nogen Betydning ²⁾. Vi have seet, at Klostersnes Inddragelse i Norge til Kronens Bedste hørte blandt de første reformatorkke Skridt og havde taget sin Begyndelse længe før Kirkeformationen forevrigt endnu kunde siges at have vundet noget Tilhang blandt Landsfolket. Klostersvesnet i Norge nød dengang liden eller ingen Medfølelse hos Folket, udentvøl fordi det allerede var i Bund og Grund fordærvet og fuldmødent for sin Undergang.

II. Med Hensyn til religiøse Skikke vides ikke den norske Kirke, i det Tidrum, vi nu forlade, at have undergaaet nogen væsentlig Forandring. Var allerede i det foregaaende Tidrum Paven's Bud, med Hensyn til Kirkeskik, en paa det nærmeste ufravigelig Kettesnor, saa blev denne Grundføtning vistnok i nærværende Tidrum end yderligere befæstet. Den norske Kirkes Selvvirksomhed blev jo desuden affaaeren, da Provincialconcilierne gif af Brug, og dette dengang uundværlige Organ for al national Kirkelovgivning, ogsaa for den ceremonielle, tabtes. Vi have saaledes i dette Stykke intet at føie til det, som allerede ved de foregaaende tre Tidrum herom er sagt.

III. Hvad endelig den norske Kirkes Styrelse og statsretlige Forhold angaar, da gælder herom i Hovedsagen det Samme. Vi have allerede ovenfor, ved at omtale Erkebiskoppens og Biskoppernes Stilling, paavist, hvorledes deres Selvstændighed i flere saare væsentlige Retninger svækkedes ved Pavedømmets kortsynede Statskunst, og hvorledes det derved lykkedes den verdslige Statsmagt at gjøre Indgreb paa Kirkens Omraade, som maatte ellers skulde have faldet vanskelige. Vi have tidligere seet, hvorledes den norske Kirke med megen Konsekvens og Klogskab, tildeels ogsaa med Held, i det trettende og den første Halvdeel af det ffortende Aarhundrede arbejdede paa at opretholde, ja udvide sin Ret ligeoverfor Kongedømmet. Vi have ogsaa ved Slutningen af det foregaaende, tredje Tidrum ubhævet det Standpunkt, til hvilket den norske Kirke ved Midten af det 14de Aarhundrede havde naaet i sin statsretlige Stilling. Alle

¹⁾ S. o. f. II. 608—609, 690—691.

²⁾ Finn Joh. IV. 113—121.

sine Forbringinger havde den ei seet sig istand til fuldkommen at drive igjennem; men de som endnu stode uopfyldte, lykkedes det den ikke heller i nærværende Tidrum at tilkjempe sig. At den norske Kirke i 1458 fik Kong Kristian 1's Stadsfæstelse paa Foreningen til Tunøberg, var den vist ikke til nogen væsentlig Nytte. Denne Forening var nu, paa Grund af mange i Mellemtiden indtraadte Ændringer i Norges Statsforholde, i flere Stykker ubrugbar, og kunde ikke længer, om end Geistligheden havde raadet langt meer end den raadede, gjøres anvendelig i større Udstrækning. Herpaa blev heller ikke forsøgt. Man mærkede vistnok snart, at Foreningen var fra hierarchisk Standpunkt et altfor konsekvent gennemført Arbejde, til at den i det 15de Aarhundredes kirkelige og politiske Høre skulde kunde smage enten Pave eller Konge.

Den Forandring, som foregik i det norske Riges statsretlige Stilling ved dets Indtrædelse i Foreningen med Danmark og Sverige var ogsaa aabenbart uheldbringende for den norske Kirkes naturlige og jævne Udvikling. Man kunde tro, at den Leilighed, som nu aabnede sig for den til at kunne ved Kongevalg og Haandfæstning sikke sig sine Rettigheder og udvide dem, helst da Nidaros's Erkebiskop jo ved enhver indtrædende Valgleilighed var det norske Kongedømmes erkjendte Vicarius og det norske Rigsraads Formand, — skulde være gunstig i det mindste for Kirkes ydre Magt og dens Indflydelse paa Statsstyrelsen. I Virkeligheden blev dog dette ikke saa. Vi have seet, at Kongedømmet, med Hensyn til Geistligheden som i det Verdslige, idelig omgik sine Haandfæstningers Løfter. Derhos rakte den romerske Kurie meer end een gang Kongen en hjælpsom Haand mod hans egen Geistlighed, naturligvis under Forudsætning, at Kurien selv intet derved tabte, men tværtimod kunde opnaa Gjentjenester fra Kongedømmets Side. Endelig var det indre Samhold mellem Erkebiskoppen, hans Lydbiskopper og de verdslige Stormænd i Rigets Raad næsten altid for ringe, til at Erkebiskoppen som Rigsvicarius skulde have kunnet udrette noget stort til sin Stands varige Gavn. Heller ikke fandt nogen inderlig, fast og stadig Sammenlutning Sted mellem de tre Rigers Kirker indbyrdes til fælles Forsvar. Tværtimod, den Spending, som idelig viste sig mellem de tre Rigers Raad, overførtes oftest gjennem disses geistlige Medlemmer, Biskopperne, ogsaa paa de tre Kirker. Kom det end ikke til nogen religiøs Strid mellem disse; saa manglede dog den sande broderlige Aand mellem deres Forstandere, der nødvendig fordredes til en nærmere kirkelig Sammenfnytning. En saadan vilde desuden vel i de fleste Tilfælde have været stridende ligemeget mod Unionskongens som mod Pavens egennyttige Hensigter; og hverken Konge eller Pave var det derfor om at gjøre at fremme den.

Man mærker overhovedet tydeligen, at en uhyre Slaphed havde indsnæget sig i de religiøse som i de moralske og kirkelige Begreber. Verdsligt Sind og Ufødelighed havde sterkt udbredt sig blandt Kirkens Personer, fra de øverste til de nederste, ja i det hele Kirkesamfund baade blandt Lærde og Læge. For Biskopperne var Birken og Indflydelse i Rigets verdslige Raad bleven noget langt meer magtpaalingende end den aandelig Pleie af det dem betroede Kirkeomraade; og Præsterne manglede baade sand kristelig Religionskundskab til at undervise sine Sogneborn, og varm Gudsfrygt til at opbygge dem. Gudstjenesten var bleven en prunkende, tom Ceremoni, et Middel til først at fæste Folket i Overtro og siden udsuge det til Fordeel for en havesyg og sandselig Geistlighed, der raadede over Almuen ved Frygt meer end ved Kjærlighed eller Agtelse. Kort den romerske Kirke i Norge var dybt sunket, da Reformationen rammede den. Stødet kom uforberedt og traf haardt, — saa meget haardere som Selvstændighedens Falb gik Haand i Haand med den gamle Statskirkes. Et engang hæderligt om end fattigt Riges dybe politiske Fornedrelse har vist nok bragt Mangen af dets Born til at see Romerkirkens samtidige Omstyrkelse der i Landet med et meer medlidende Blik, med større Savn, end den i Sandhed fortjente. Romerkirken, som den da var, vilde dog aldrig have kunnet opretholde Norge som selvstændigt Rige i dets synkende Tilstand, end mindre kunnet puste nyt Liv i det, hære det til en ny og herligere Skikkelse. Nu da vi see videre og meer tillidsfuldt om os, maa vi inderlig takke Gud, at han lod Romerkirken, da den dog havde naaet Fordærvsens Toppunkt, vige Pladsen i vort Fædreland for en renere kristelig Kirkeorden, der med Evangeliets Kraft har gjenvaakt og styrket, og — det haabe vi — med Guds Hjælp ogsaa fremdeles skal vække og støtte Norges aandelige Liv.

Slutningsord.

Idet jeg herved overgiver til Offentligheden Slutningen af den norske Kirkes Historie under Katholicismen, maa jeg gjøre mine Læsere Rede og Undskyldning deels for en liden Afvigelse, jeg har tilladt mig, fra den i Fortalen foran 1ste Deel antydede Plan, — deels for den lange Tid, der er hengaaet, før mit Arbeide er blevet fuldendt i Trykken, da dog Fortalen lod formode, at allerede ved den 1ste Deels Offentliggjørelse det hele Arbeide var fra min Haand færdigt. Begge disse Ting staa i den nærmeste Forbindelse med hinanden, og kunne under Et oplyses.

Mit Arbeide var, da dets Trykning begyndte, meer end tyve Aar mindre i Omfang, end som det nu fremtræder fuldendt; og dette havde igjen sin Grund deri, som jeg ogsaa i Fortalen har hentydet til, at det fjerde Tidrumms sidste Hundreedaar, nemlig Tiden fra Kristian 1's Tronbestigelse til Reformationens Indførelse (1448—1537), var der meget kort behandlet. Jo meer jeg imidlertid, ved Overarbeidelsen af mit Haandskrift for Trykken, nærmede mig det nævnte Afsnit, des meer følte jeg, at mit Arbeide her vilde ansees for ufyldstgjørende. Jeg overtjede mig meer og meer om, at jeg i den tidligere Deel af mit Arbeide havde indblandet saa meget af den verdslige Statshistorie, at jeg, ved at behandle denne i det seneste Aarhundrede ganske løseligen, som jeg oprindeligen havde gjort, vilde haade berøve det Hele den jævne Holdning, og desuden lade meget og mangt blive uklart for Læseren. Hadde jeg tidligere — tænkte jeg — indblandet vel meget verdslig Historie i min Fortælling, saa fik jeg føre denne til Enden paa samme Maade og efter samme Maalestok, hvad end derimod i andre Henseender kunde være at indbende, — heller end lade den fremgaa i den affumpede Form, som jeg oprindeligen havde givet den. Fuldstændiggjørelsen har ikke voldet mig liden Umag, og jeg haaber, at dette tilstrækkelig undskylder for den velmenende

Læser baade den længere Tid, som Bogens Afslutning har medtaget, og at den viser sig meer umfangrig og udførlig end fra først var beregnet og i Fortalen antydet.

Jeg skylder forøvrigt, idet jeg gjør Rede for Bestaffenheden af mit Arbeides Slutning, at erkjende med Taknemmelighed den store Hjælp Dr. C. Paludan-Müllers grundige Arbeide, baade i kildefamlende og i historiefkrivende Retning (nemlig hans Aftstykker til Greve-Feidens Historie, hans Beskrivelse af denne og hans Afhandling om Herredagene i Odense 1526 og 1527) har ydet mig for Tiden fra 1523 til 1537. Mine Citater ville tilstrækkelig vise, hvor flittig jeg har benyttet hans skarpsindige og fordomsfrie Granskninger; og har jeg end ikke steds i Sæt og Alt kunnet være enig med ham i Slutninger og Domme, saa er jeg overbevist om, at jeg ikke behøver at undskyldte dette for en saa samvittighedsfuld, af sit Kald gennemtrængt, Historiker. Han kjender ligesaagodt som jeg, hvilke Vanstueligheder vort Arbeide medfører, hvor let man, selv med den bedste Villie, kan blendes, — og han tilgiver mig derfor, om jeg undertiden har vovet at fratage hans Meninger for at sætte mine egne, kanske mindre grundede, i Stedet. Jeg skylder ogsaa, blandt mine Landsmænd, at takke Hr. Aigarkivar Lange for de mange Bidrag, han af sine Notater og Afskrifter har havt den Godhed at meddele mig.

Jeg har troet at tjene mine Læsere ved at tilføie Bogen et Navne- og Sag-Register, som Hr. Candidatus magisterii Sigv. Petersen har vist mig det Vensteb at udarbeide.

Idet jeg endelig beder mine Læsere velvilligen undskyldte de mange mindre Trykfeil, som kunne have indsnaget sig i min Bog, tillader jeg mig at tilføie en Fortegnelse paa de større og meer forbildende, som jeg har opdaget, samt overhoved paa Urigtigbeder, som ved min Glemsomhed og Forseelse ere indkomne i Texten, og som jeg blev opmærksom paa for seent, til at jeg der kunde saa dem rettede. Jeg skulde ønske, at disse Berigtigelser og Udfyldninger maatte komme Texten tilgode uden at vække for megen Misshag hos mine Læsere eller Tvivl om min Nøiagtighed og Paalidelighed i det Øvrige.

Tillæg og Rettelser.

Første Bind.

- Side 91 Linie 3 f. n. Det samme viser sig ogsaa af hvad der fortælles om Thorgeir Gamle paa Garmo i Rom i Gudbrandsdalen, som ogsaa byggede en Kirke paa sin Gaard efter at have antaget Christendommen i Kong Olaf den Helliges Dage. N. Dipl. II. 5.
- Side 156 Lin. 4 i Not. 1041 læs 1141.
- 277 Not. L. 1 f. o. vare l. være. L. 9 f. o. Notetegn 2) l. 1).
  - 389 og 391. Hvad jeg her har yttret som en Formodning, at ved de hedenste Sambiter, mod hvilke Pave Innocentius IV opfordrede Kong Haakon Haakonsøn til at gjøre Omvendelsestog, kunde være meent Finnerne paa Norges nordlige Grændse, maa jeg frasfalde, efterat have læst Prof. Munchs „det norske Folks Historie“ 5te Bind. 53. Not. Ved Sambiter mener Paven uden tvivl, som Munch antager, de hedenste Indbyggere i Samland i Preussen, mod hvilke ved 1252 et Korstog forberedtes.
  - 441 L. 21 f. o. døbet l. dødet.
  - 451 L. 4 f. n. af Priorer L. af Abbeder eller Priorer. jfr. II. 323. Not. 6.
  - 453 L. 8 f. n. og Dølo l. Dølo og Hamar. jfr. II. 323. Not. 6.
  - 454 L. 11 f. o. Stavanger l. Ridaros. jfr. II. 323. Not. 6.
  - 459 Not. 296—209 l. 206—209.

Andet Bind.

- §. 8—10 Hvad jeg her har sagt om Kong Magnus Haakonsøns Lovgivningsarbejder stemmer ikke ganske med Prof. Munchs Fremstilling i „Det norske Folks Historie“ 5te Bind. Havde jeg, før jeg skrev, kjendt hans lærde og skarpsindige Undersøgelser om Kong Magnus's Lovgivningsværk, saa havde jeg vist fundet mig opfordret til en og anden Forandring i min Fremstilling. Men, alt vel overveiet, er dog Uoverensstemmelserne mellem vore Udsagn ikke af nogen særdeles væsentlig Betydning, især med Hensyn til min Boges Bestemmelse og Omfang; og derfor har jeg ikke villet her blandt Rettelserne omarbejde min Textes Ord. Jeg maa blot bemærke, at jeg rimeligvis har feilet i at antage, at Kong Magnus's nye Lov for Kongearvesfølgen fra først af har været indført i hans Udlast til en Christenret, da dette derimod synes oprindeligt at have indeholdt Kong Haakon Haakonsøns Kongearvesfølgelov.
- 30 L. 20 f. o. Biskop Thorfinn af Hamar var en Thrønder og havde været Cisterciensermunke, altsaa rimeligvis af Lutra. Lange, Kbh. 2den Udg. 240.

- 49 L. 20 f. o. Biskop Thorfinn af Hamar blev efter sin Død anset for hellig. Suhm D. S. X. 908.
- 51 L. 21 f. o. Postulation I. Postulation.
- 74 " 4 — Magt I. Mage.
- 162 " 9 f. n. Forhaanden I. for Haanden.
- 220 " 8 — og 234 L. 7 f. o. Johannes de Senone I. Johannes de Serone. Suhm har læst Ravnet paa første Maade; Hildebrand og Lange derimod paa sidste, hvilket udentviol er det rigtige.

Side 223 Not. L. 1 f. n. cenceatur I. censeatur.

- 264 " 2 f. n., 265 Not. L. 1 f. o. Oslo I. Lunsberg.
- 323 Not. L. 1 f. o. II. 90. I. II. 70.
- 325 — " 1 — 327 udgaar paa sidste Sted.
- 479 — " 1 — II. 559. I. II. 459.
- 495 L. 13 f. o. 18de Februar 1437 I. 18de April 1437.
- — " 17 — Arnoldus-Gylden, der og i Linien n. f. burde kannte rigtigere læses: arnheimste Gylden.
- 507 L. 12 f. n. Rigsarkiv. Lange antager, at denne Amund Sigurdsøn hørte til Slegten Bolt. Han førte, siger han, Bolternes Baaben, og var udentviol samme Mand som Amund Bolt, Bæbner, der udfædte et Brev af 20de Marts 1447, Lunsberg, N. D. III. 573.
- — L. 6 f. n. Denne Svarte-Jones antager Lange for at have været Svensk af St, eller oprindelig vel Skaanisk (Svarte-Slaaning), men forlængst bosat i Sverige.
- 530 L. 16 f. n. Om denne-Biskop Gotstalf af Hole raader nogen Usikkerhed med Hensyn til hans Faders Navn. Prof. Munch har fra Kjøbenhavn meddelt mig en vigtig Oplysning om ham, der findes i en gammel Optegnelsesbog, tilhørende det islandste Literaturselskab, hvilken Oplysning jeg her vil giengive i Oversættelse lidt forkortet og med Prof. Munchs Bemærkninger:

„Kønif var en Ridder i Norge Gotstalfsøn; hans Søn var Gotstalf, Biskop i Hole, der raadede 9 Vintre. Han lod opbygge Midtkirken og hele Muren omkring Kirken i Hole. Han døde pludselig i Hole, og de sidste Ord, han sagde, vare: „min Kirke! min Herre!“ Han og hans Broder, Røgnvald, vare saa mægtige, at de alene eiede en Trediepart af Norge. Han bød Kongen til Gjest med 500 Mænd. Kongen sendte det halve Folk til Gaarden, men det andet halve hjem; men Gotstalf sendte efter alt Kongens Folk og holdt ham en Maanedes Gjestebud (månadar veizlu). — — — Kongen sendte ham til Island, da der senere blev biskopsløst. — Biskop Jon Skalle (s. ovenf. II.

282, 387, 431) var Røniks Farbroder. — Biskop Olaf, Søn af Rognvald Rønikesøn styrede (i Hole) 37 Aar. Hans Broder var Nikolaus, Fader til Biskop Gotfalk Nikolausson (af Hole); hans Moder var Herborg Baardsdatter“.

Uagtet heri, bemærker N., er en Deel Fabel, saa synes det dog som om Gotfalks Slegt her er rigtigere angiven end hos Esposlin (Narb. p. 2. c. 31), hvor det heder, at Bp. Gotfalk var en Søn af Gotfalk Rønikesøn. Hvis Biskop Gotfalk selv var Røniks Søn, da er han aabenbare ingen anden end den Gotfalk Rønikesøn, der forekommer som Prest i Lardal i Thelemarken 1424 og 1427 (N. D. I. 498 og 515). Navnet selv synes vise, at dette maa forholde sig saaledes; thi man skulde dog vel have vanskeligt ved samtidigen at opvise to Exemplarer af en saa sjældnen Navnecombination som Gotfalk Rønikesøn. Biskop Gotfalk kunde ogsaa vanskelig være (eller ialfald vedkjendes som) en Søn af Gotfalk Prest, baade fordi denne var geistlig, og fordi Biskoppen da bliver for ung; men derimod passer det meget godt, at Gotfalk Rønikesøn, født maaskee omkr. 1390, var Prest omkr. 1420—1440, 30—50 Aar gammel, og siden Biskop, samt døde 1457, isaafald omkr. 67 Aar gammel. Det er ikke umuligt, at han i 1442 kan have bebertet Kong Kristoffer, da denne var i Norge. Gotfalk var jo da selv sammen med ham i Lødøse og holdt sig forøvrigt omkring Dølo og paa Vestfold.

Ifølge hvad Prof. Munch her har udviklet bliver vel al mulig Sandsynlighed for, at Biskop Gotfalk virkelig har været Røniks- eller Rønikesøn, og ikke Gotfalksøn.

Side 530 Not. L. 1 f. o. II. 442. I. II. 472.

— 563 L. 24 f. o. Gotfalks Søster- eller Brodersøn I. Gotfalks Brodersøn.

— 576 Not. L. 1 f. n. 26de August I. 24de August.

— 585 L. 4 f. n. hvilken rimeligvis var norsk I. norsk. At Gotfalk Nikolausson havde arvet Jordegods i Norge, i Bergens Biskopsdømme, og havde to Brødre der, Peter og Guttorm, og sin Moder Herborg Baardsdatter i Live i Aaret 1497 den 4de Marts, viser sig af et Brev, hvilket Gotfalk har udstedt som „med Guds Naade Biskop af Hole paa Island“ 1497 den 17de April under sit Ophold i Norge. Paa sidstnævnte Dag var han altsaa allerede indviet Biskop. Rigsarkiv. Lange har meddeelt mig Afskrift af Brevet.

— 587 L. 7 f. n. Knut Alfson I. Alf Knutsøn.

— 595 L. 3 f. o. Jørgen Westenn. Navnet findes ogsaa skrevet: Jørgen Westenie.

— 643 L. 14 f. n. Bp. Stefan Jonsøn af Skaalholt døde den 30te November 1519. I. Bp. S. J. af S. døde den 16de October

1518. — Denne Berigtigelse gjøres efter Finn Jonsøns Isl. Kirkeh. IV. 201—202.

De Rettelser, som Biskop Finn Jonsøn har tilføjet den 4de Deel af sin *Historia ecclesiastica Islandiæ*, vare, da jeg skrev om Biskop Ogmund Paalsøn, aldeles gaaet mig i Glemme, og jeg opdagede først min Forsømmelse, efterat andet Bind's andet Hefte af min Bog allerede var offentliggjort. I det jeg herved beder mine Læsere om Tilgivelse for denne Feil fra min Side, vil jeg paa nærværende Sted, stræbe at berigtige og fuldstændiggjøre Fortællingen om Biskop Ogmunds Valg og Indvielse overensstemmende med Finn Jonsøns Rettelser. Det her, anførte træder altfaa i Stedet for Stykket II. 643—644.

Da Biskop Stefan Jonsøn den 16de October 1518 var død, blev Ogmund Paalsøn, Abbed i Bids, i 1519 af det skaaalhøitste Prestskab eenstemmigen valgt til hans Eftermand; hans Valg blev ogsaa anbefalet af Biskop Gotstalt af Hole ved Brev til Erkebiskoppen af Nidaros. Ogmund gav sig nu paa Reisen til Norge; men efter at være tumlet længe om paa Havet, blev han nødt til at søge Island igjen og overvintre der. Næste Aar 1520 gav han sig anden Gang paa Reisen og kom da ind til England. Han tilskrev deraf den 13de August Kong Kristian II, at han nu var, som Electus til Skaaholt, paa Reisen til Erkebiskoppen og Kapitelet i Nidaros for at erholde disses Stadfæstelse og derpaa sin Indvielse. Forudsat han opnaaede dette, lovede han Kongen Trostid som Medlem af Norges Raad. Derpaa naade Ogmund lykkelig Norge og fremskillede sig her for Erkebiskop Erik Walkendorf i Throndhjem. Erkebiskoppen lod nu sit hele Kapitel samle, og Ogmunds Valg foregik meget ordentligen den 15de November 1520. Ifølge foregaaende skriftlig Opfordring fra Mgr. Hans Mule paa Kongens Begne modtog ogsaa Erkebiskoppen Ogmunds Trostidsed til Kongen baade mundtlig og skriftlig, og meddelte ham derpaa høitideligen sin Stadfæstelse paa hans Valg. Nu stod Indvielsen tilbage. Denne vilde Erkebiskoppen gjerne for Biskopsdømmets Skyld paaaflynde saameget som muligt. Men da han ikke kunde foretage den i Throndhjem, uden at tvende af hans Suffraganbiskopper derved vare tilstede, og disse ikke nu ved Vintertid uden stor Uleilighed kunde komme derhen, saa blev det afgjort, at Ogmund skulde drage til Bergen, og Erkebiskoppen bemyndige Biskoppen der, Andor, samt Biskopperne Hofhold af Stavanger og Magnus af Hamar at indvie ham. Erkebiskoppens Brev herom til Bedkommende blev udfæstet den 20de December og Indvielsen skulde være udført inden Fasten (10de Februar) næste

Aar 1521. Biskop Dgmund var i Bergen paa den bestemte Tid, og ligesaa synes de tilfagte Biskopper at have været; men da kom ganske uventet Brev fra Throndhjem til Dgmund, hvori Erkebiskoppen lod denne vide, at Kongen havde forbudt hans Indvielse, med mindre han i Forveien søgte Kongens Samtykke; gjorde Dgmund Bønkeligheder hermed, saa anbefalede Kongen Laurits Westen paa det varmeste til Biskopsdømmet. Erkebiskoppen raadede ham derfor at stynde sig til Danmark for at vinde Kongen. Dgmund for strax affed. Han skal i Slutningen af Mai have truffet Kristian og nu udvirket baade hans Bekræftelse paa Valget og hans Bud til de norske Biskopper om hans Indvielse. Da Dgmund nu kom tilbage igjen til Norge, var Erkebiskop Erik reist til Nederlandene, og da han henvendte sig til de andre Biskopper om sin Indvielse, gjorde Biskop Magnus af Hamar nogle Bønkeligheder, der voldte Udsættelse. Endelig foregik hans Vielse i Bergen den 28de October 1521. Men da var det allerede lebet for langt paa Aaret til at han kunde undgaa at dvæle endnu en Vinter over i Norge. I Juni Maaned 1522 gav han sig endelig paa Hjemveien, men opholdt sig undervejs henved en Maaned paa Hjalmland, hvor det af Archidiaconus og Kapitel i Aidaros var ham overdraget at viftiere Kirkerne. Dehserne og Hjalmland stode nemlig som Biskopsdømme endnu under Aidaros's Metropolitanshihed, uagtet de i over 50 Aar havde været, rigtignok kun som Brugspant, i den skotske Konges Magt. I August 1522 kom Biskop Dgmund endelig efter en haard Reise til Island og tiltraadte sit Biskopsdømme. Finn Joh. IV. 201—212.

Side 644 L. 15 f. n. kun eet l. kun to.

— 660 L. 23 f. o. Hvad her og i de næste Linier nedenfor siges om Jon Aresøn kan fuldstændiggjøres ved Finn Jonssøns Tillæg, IV. 240—243, hvor Domsbrevet i Jon Aresøns Sag findes. Sagen paadømtes i Erkebiskoppens Gaard i Bergen, den 9de August 1524. De af Erkebiskop Olaf Engelbrektsøn tilfattede Dommere vare: Biskopperne Høskold af Stavanger, Magnus af Hamar, Olaf af Bergen, fire Kanniker af Throndhjem og fire andre Geistlige, som det synes af samme Kapitel, hvoriblandt Mgr. Hans Keff og Mgr. Henrik Nilssøn. Jon Einarsøn fremstilles i Brevet, som den der fremsførte Klagepunkterne mod Jon Aresøn, og disse støttede sig til tre Domsbreve, hvilke han paa Biskop Dgmunds Begne forelagde, og ved hvilke Dgmund havde sat Jon Aresøn i Forbud og Bann samt dømt ham fra Ure og Guds og under sin Raade. Jon Einarsøn fremviste ogsaa et aabent Brev, der vidnede, at flere Præster af Hole Biskopsdømme havde tilbagelaldt det

Balgbrev, de havde givet Jon Aresøn. Denne fremlagde derimod til sit Forsvar et aabent Brev af Erkestolens Ranniker, hvorved disse gave Høle Biskopsdømmes Præster Fuldmagt til at vælge og sende til Thronhjem den, de ønskede til Biskop, — et Brev med 24 hængende Segl, der vidnede, at Høle Biskopsdømmes Præster havde valgt Jon Aresøn til sin Biskop, — og endelig et Brev, hvorved han med Høle Præstefab's Raad havde appelleret sin Sag fra Biskop Ogmunds Dom under Erkebiskoppens. — Paa Grund af at Ogmund ei var viet til Høle, og ei havde havt Befaling af Erkebiskop og Kapitel til at tage nogen Biskopsrente i Høle Biskopsdømme, om han end havde været tilfikket som en Hjælper i Stiftet, saa dømtes Tilbagekaldelsesbrevet, som Jon Ginarsøn havde fremlagt, og de Domme, Biskop Ogmund havde ladet udgaa over Jon Aresøn, efterat han var valgt til Høle Kirke, Alt magteløst at være, hvorimod Jon Aresøn skulde beholde baade sin Hæder og alle de Penge, han kunde bevise, at Biskop Ogmund havde frataget ham. — Jon Aresøn kaldes i Brevet Postuleret til Høle; hans Indvielse maa sølgelig have foregaaet i Bergen mellem den 9de og den 23de August, da han i Raadets Brev af denne sidste Dag nævnes: Biskop af Guds Raade.

- 684 L. 21 f. o. Nyborg paa Falster I. Nyborg paa Fyen. At det første staar i Fru Ingers Brev, Sml. I. 535, maa være en Uagt-somhedsfeil.
- 858 L. 15 f. n. Kalmansunga I. Kalmansunga.

Register.

- Ager. II. 7 f. 15. 20. 299. 311.
 Aase, Haakon Magnusens Kansler. II.
 84 f. 99. 178.
 Artider. 199.
 Absalon, Erkebiskop i Lund. 276. 278.
 285. 287. 293. 314.
 Adalbert (Adalbrikt), Biskop i Nidaros.
 144. Erkeb. i Bremen. 32. 131 ff.
 152 f. 158.
 Adalbag, Erkeb. i Bremen. 18. 19.
 31. 99.
 Adam, Mgr., Canonicus i Bremen. 11.
 31. 32. 70. 100 f. 118. 126. 130 ff.
 139 ff.
 Agnes, Haakon Magnusens Datter. II.
 111. 114. 191. 255. 414.
 Alan, B. af Suderøerne. II. 304.
 St. Albani Kloster paa Selja. se
 Selja Kloster.
 Albrecht, Kardinal-Legat. 153.
 Albrekt, S. R. II. 377 ff. 392. 397.
 414. 423 f. 439 ff. af Mecklenborg
 II. 392 f. 411. 413 f. 417 f. Hert-
 tug af Mecklenb. II. 749. 764. 795.
 801.
 Alf, B. af Orøenland. II. 387. 394. 405.
 Erlingsen. II. 57. 62. Knutsen Ros.
 II. 569. 571 f. 577. 584. 587 f. Thor-
 gardsen, B. i Stavanger. II. 529.
 537 ff. 545 f. 548. 551. 555. 564. 569.
 Allan, B. af Suderøerne. II. 104.
 Althinget paa Island. 51. 208. 210.
 II. 16. 54. 57 f. 432.
 Amund Olafsen, B. af Færøerne. II.
 737. 838. Sigurdsen. II. 507—513.
 Amunde, B. i Stavanger. 264.
 Ambjørn, B. af Hamar. II. 462—465.
 480. 500.
 Anders Jæbste. II. 832. Olafsen,
 B. af Oslo. II. 837. Mus, B. af
 Oslo. II. 521 f. 529. 594 f. 609. 612.
 616 f. 626—628. 635. 640 ff. 655—
 659. 721. 723. 735.
 Andor, B. af Bergen. II. 564. 608 f.
 616 f. 624. 642 ff. 652.
 Andreas, B. af Orøenland. II. 560.
 620 f. B. af Oslo. II. 3. 11 f. 21 f.
 26. 35. 45. 49. 52.
 Andres Pjytt. II. 41. 43.
 Anna Olafsdtr. II. 702. 704. Thronø.
 II. 842.
 Annater. II. 174. 244. 435.
 Anøgar. 11 ff. 15. 131.
 Antonius, Munk. II. 693 f.
 St. Antonius's Orden. II. 462. 608
 f. 691. 881.
 Appeller til Kurien. II. 164 f.
 Arcemboldus. II. 647 f.
 Are Jønsen. II. 852. 859. 862. 866—
 872.
 Arnald, B. af Orøenland og Hamar.
 157. 170. 222. 227. 237. 264.
 Arne, Abbed af Holm. II. 79. B. i
 Bergen. 354. 359. 374. 380. 387. 418.
 435. B. paa Orøenland. II. 172. 282.
 382. 387. B. i Stavanger. II. 11.
 26. 35. 43. 53. 66. 83 ff. 93 ff. 104.
 112. 115. Aelstafsen, Kansler. II.
 285. 293 ff. 303. 356. 359 f. 363 f.
 368. Einarsen Wade, Erkeb. i Nid-
 arø. II. 302 f. 307 ff. 311 f. 341 f.
 350. Helgesen, B. i Skaaeholt. II.
 83. 104. 127 f. 198. 214. Klemets-
 sen, B. af Bergen. II. 473 f. 524.
 Olafsen, B. i Skaaeholt. II. 459—
 463. 468. 480. Sigurdsen, B. i

- Bergen. II. 105 f. 125 f. 133 ff. 145 ff. 153—156. 158 ff. 167. 170 ff. 196.
- Sigurdssøn, Ranfer. II. 424. 442. 445. 447. 450. 520. Svøla, B. paa Færøerne. II. 386. Thorlakssøn, B. i Skaalholt. II. 12 ff. 19 f. 22. 24 f. 30. 35. 53 ff. 59 ff. 66. 82 f. 104. 314. 332. 357.
- Arvesl. 200.
- Aslaf, B. i Viken. 145. Harnikssøn Bolt, Erkeb. i Nidaros. II. 420. 450 f. 462. 464. 466 ff. 473—477. 480 ff. 484—488. 490. 494 ff. 507—512. 514. 522. 524. 526 f. 529 f. 535—544. 547 f. 587. Thordssøn. II. 543.
- Asfer (Døfer), Erkeb. i Lund. 153 f. 157. 163. 169 f.
- Asabyrkerne's Forestillinger om Christendommen. 46 f.
- Asatroen. 3 ff.
- Asgaut, B. 135. 140. 144.
- Askatin, B. i Bergen. II. 11 f. 21 f. 30.
- Askel, B. i Stavanger. 354. 374. 380. 418. 435. Erkeb. i Lund. 169 f. 228 f. Erkebisshop i Nidaros. II. 447 ff. 451. 461. 465 f. 484.
- Audfinn Sigurdssøn, B. i Bergen. II. 171 f. 188 f. 196 ff. 212 ff. 218 ff. 222. 225—229. 235—238.
- Audun Givindssøn, B. af Stavanger. II. 465 f. 475 f. 484. 487. 490. 495. 508. 510 f. 523 f. 527. 529 ff. Sogleikssøn. II. 19. 41. 43. 60. 62. 110. Thorbergssøn Raude, B. af Høle. II. 51 f. 74 ff. 95. 129. 167. 170. 198. 215 ff. 239.
- Augustinere. 223. 263. 265. 369. 450 f. II. 134. 248. 323. 483. 692.
- Axel Jul. II. 874 f.
- Baard Sertssøn. II. 79 f.
- Baglerne. 296 f. 301 f. 306 f. 314 ff. 325 f. 344.
- Balle Kloster. 187.
- Banfætning. 192. 239. 257—261. 273 f. 287 f. 294. 303 ff. 315. 324. 348. 351. 353. 382. 456. II. 37 f. 42 f. 60 f. 77 f. 84. 107 f. 119. 140. 165. 199. 209 f. 222 f. 225. 231. 245. 251. 326. 328. 330. 372. 426. 491 f. 601. 612.
- Bartholomens, B. af Orøland. II. 531.
- Begræelse, se Kirkens religiøse Skikke.
- Beiner, B. i Høle (?). II. 448.
- Benedikt Algotsøn. II. 364. 369 ff. B. i Bergen. II. 387 f.
- Benediktinere. 159. 184. 187. 294. 391. 450 f. II. 323. 479—482.
- Bergens Bispebesømme. 144. 154. 156. 161. 169. 230. 263 f. 291. 337. 354. 435. II. 11. 30. 69. 105. 136 ff. 145 ff. 170. 172. 238. 281 f. 298. 312. 341. 353 f. 387 f. 450. 467. 473 ff. 480. 497. 516. 554 f. 558 f. 564. 566. 608. 632. 642 f. 653 f. 701 ff. 704. 761 ff. 764. 784. 807. 818. 836.
- Bergsvein, B. paa Færøerne. 418. 435.
- Bernhard (Bjarnvard Biskraadsøn hvin Bogvise) B. 71. 88. 89. 129. 133. den Earlandste, B. 129. 131. 133. 135. 140. 144. 146 ff. 161. B. af Eubergerne. II. 304.
- Berthold, B. af Orøland. II. 451. 531.
- Bertrand af Lybek, pavelig Munkus. II. 390.
- Betleri. II. 489 f. 492 f.
- Bezelin (Bjzelin) Alebrand, Erkeb. i Bremen. 129. 131.
- Birger, Abbed af Lantna, postuleret Erkeb. II. 1 f.
- Birgitta. II. 436 ff. 491.
- Birgittinerne. II. 436 ff. 478—483. 524. 566. 608. 704. 881.
- Birgøaa Bispekol. 158. 162. se Orøernes Bispebesømme.
- Birkebener. 245. 249 ff. 327 f.
- Bisfopper. se Kirkens Embedsmand.
- Bispebesømmer, første sats. 143 ff. 149. 155 ff.
- Bjarne Erlingsøn af Bjarkø. II. 40. 42 f. 62. 65 f. 80. 217. Erlingsøn. II. 255 f. 271 ff. 280. 286. 288. 303. 364. 366. Kolbeinsøn, B. paa Orø.

- gerne. 294. 343. 346 f. Robinsøn, Kansler. II. 41. 110. 120. 124.
- Bjarnvard. se Bernhard.
- Bjørn, Abbed af Holm. 361. 367 f. 370. 375 f. 454. Gilleføn, B. i Hole. 170. 237. Hjaltesføn, B. i Hole. 403. 405 ff. Jonsføn, Prest. II. 852. 858. 860. 862. 866—872.
- Botolf, B. i Hamar. II. 106. 172. 188. 198. B. i Hole. 407 ff. 418. B. i Stavanger. II. 386. 389 f. 398.
- Brand Jonsføn, B. i Hole. 431. 435. II. 3. 12 f. Samundføn, B. i Hole. 237. 265. 272. 293. 328. 334.
- Bremens Biskopsdømme (Hamborg-Bremens Erkefæl). 11. 14 ff. 18. 31. 70. 99 ff. 119 f. 129 ff. 146. 152. f. Metropolitanmyndigheds over den norske Kirke. 98 ff. 131 f. 182.
- Breviarium Nidrosiense II. 631.
- Bugenhagen. II. 832. 836.
- Bugislaf af Pommern. II. 502 ff. 519 ff. 528.
- Burspraak. II. 786.
- Børns Ubsættelse. 96. 189 f.
- Canoniske Ret. 202. 235. 266 f. 275. 438. II. 10. 332. 340.
- Cathedraicum. II. 133. 236.
- Cecilia, Sverrets Søster. 250. 252. 268. 326 f. 331.
- Chorsbrødre. 224. se Domkapitler.
- Christendom opblandet med Hedendom. 73 ff.
- Christendommen, hvorledes først bekendt for Nordboerne. 8 ff. indført i Norge. 41 ff. 72—87. 117—121. forkyndt paa Island. 52 f. indført paa Island. 55 f. 75. 87 f. indført paa Færøerne. 57. 87. indført paa Grønland. 58. indført paa Orknøerne. 40. 87.
- Christendomsundervisning. 440 ff.
- Christenret. 92—98. 126. 143. 163. 206—209. 226. 232. 262. 273 ff. 283. 383. 394 ff. 440 f. 443. 454 f. 458 ff. II. 6 ff. 10. 24 f. 30 f. 40. 43. 47. 56. 63 f. 176 f. 226. 252 f. 314. 325 ff. 332 ff. 348. 357. 467. 491.
- Cinthius, pavellig Legat. 289.
- Cisterciensere. 159. 169. 187 f. 305. 333. 376. 450. II. 1 f. 481. 566. 608. 691. 707 f. 736.
- Cluniacensere. 187. 370. 391. 450. II. 2.
- Conciller. 448. 459 f. II. 317 f. 333. 407. 485 f. 610. Provincial-Concilium i Lund 1139. 154. 157. 169. i Bergen 1164. 237. i Bergen 1199. 271. i Bergen 1199. 273. 283 f. 394 f. i Bergen 1195. 294. i Bergen 1216. 343. i Bergen 1223. 345 ff. i Nidaros 1229. 354. i Bergen 1233. 357. i Bergen 1245. 375 f. i Bergen 1247. 379. i Steininge 1249. 385. i Bergen 1273. II. 19 ff. i Tunøberg 1277. 26 f. i Bergen 1280. 30 f. 35 ff. 54. i Nidaros 1280. 66 ff. i Oslo 1306. 106 ff. i Nidaros 1309. 125 f. i Nidaros 1313. 167. i Bergen 1320. 197 ff. i Bergen 1327. 222 ff. i Nidaros 1334. 246 ff. i Tunøberg 1336. 251 f. i Nidaros 1339. 257. i Nidaros 1344. 280. i Bergen 1342. 280 f. i Konghella 1342. 280. 283. 287. i Bergen 1345. 298. i Nidaros 1351. 343 ff. 485. i Bergen 1352. 349 f. 389. i Bergen 1376. 395. i Hamar 1380. 395. i Bergen 1405. 448 f. 466. i Bergen 1435. 485 ff. i Oslo 1436. 490 ff. 509. Almindeligt: fjerde Laterankke 1215. I. 336. 352. 455 f. i Lyon 1245. 376. i Lyon 1274. II. 18. 22. i Vienne 1311. 148 f. 155 f. 184 f. i Pisa 1409. 457. i Konstantinopel 1414. 458 f. 876. 879. i Basel 1431. 473—477. 483 f. 487 f. 494 f. 876. 879.
- Colibatet. 179. 200. 203 f. 226. 337. 354. 385 f. 403. 412 f. 459. II. 3. 8. 14. 133. 170. 200. 215. 223. 239.

- 247 f. 250. 313 f. 344 ff. 433 f. 567.
598. 613. 628. 845.
- Dabe Gødmundssøn. II. 860—875.**
- Dale-Gubbrand. 83 f.**
- Dalsnæveren. II. 679—682. 684. 686.**
- Danmark forenet med Norge og Sverige,
se Kalmarforeningen.**
- Dibrif af Minden. II. 849 ff. Foged.
II. 847. Tolber. II. 690.**
- Dolgfinn. B. af Ordsgerne. II. 52. 153.**
- Dominikanere. 375. 410 ff. 417.
434. 450 ff. II. 2. 68 ff. 139. 229.
236. 301. 481 f. 691.**
- Domsapitler. 222 ff. 230. 233. 271.
305. 322. 328 f. 346. 408 f. 410 f.
417. 418 ff. 431 ff. 442. 445—
448. 451 ff. II. 1 ff. 13. 15. 21.
47. 50 f. 68—73. 83 ff. 92 ff. 102.
106. 126 ff. 146. 156 f. 224. 243.
251. 316 f. 323. 346. 350 ff. 401.
468. 477. 490. 492. 494.**
- Dorothea, Kristian II's Datter II. 769 ff.**
- Dragsmark Kloster. 452. II. 650. 690.**
- Drotsete. II. 246. 265. 267. 359. 361
—365. 367 f. 380. 397. 407. 413.
424. 511 f. 515 f. 519 ff. 529.**
- Dyveke. II. 609. 622 f. 634. 636.**
- Ed, se Kirkens relig. Stikke.**
- Egil Gylfssøn, B. af Hole. II. 240. 245.
281.**
- Egtetfab, se Kirkens religiøse Stikke.**
- Gillif Gillfssøn. II. 288. 303. 365.
Jonsen. B. af Stavanger. II. 569.
571. 573 f. 588 f. 609. 613.**
- Kortin, Arnesen, Erkeb. i Nidaros.
II. 74. 95. 129. 132 ff. 141. 148.
153 ff. 166 ff. 188 f. 192 f. 196 f.
198. 214 ff. 218—222. 225 f. 232—
235. 237. 239 f. 242 f. 252. 302.**
- Gnar Einridesøn, Långbarfjæver.
68 f. 69. 106. ff. 122 ff. 130. 198.**
- Fluga. II. 543. 572. 577. 681. Gunn-
narsen, Smjørhaf, Erkeb. i Nidaros.
421 ff. 431 ff. 435. II. 1 f. 71 f.
Tjeb. II. 793 f. 796 f. 803. 814. 821.
841.**
- Einbride (Arnesen?) valgt Erkeb. i
Nidaros. II. 52. Erlendssøn. II. 507
f. 510 ff. 514. 517 f.**
- Elgefæter Kloster. 263. 346. 368 f.
407. 417. 451. II. 73. 323.**
- Ellun Rindbatter. II. 750.**
- Engelbrekt Engelbrektsøn. II. 506 f.**
- Erif B. paa Ørnsland. 157. B. i
Stavanger. II. 214. 222. 226. 245
f. 248—251. 282. Blodre. R. R.
20. Dugalssøn. II. 41. Erife-
søn. II. 669. 678. 696. 721. 735.
Gylbenstjerne. II. 738. 744. 752 f.
755. 789 f. 794—798. 800 f. 803.
Haafonsøn Jarl. 60 ff. 66 f. 69.
Haf. II. 787. Svaresøn. Erkeb. i
Nidaros. 264 f. 271—276. 285. 289
ff. 314. 317 f. 320. 324. 327 f. 331.
394 f. Magnussøn, Hertug i Sverige.
II. 109. 114—119. 124 ff. 180 ff.
Magnussøn, R. R. 394. II. 19. 34 ff.
61 ff. 81 f. 91. 225. Magnussøn,
Sveriges Konge. II. 285 ff. 289 ff.
294. 360 f. 369 ff. af Pommern. II.
398. 417—425. 440 f. 444—447. 449
f. 452. 455 ff. 460—470. 472—475.
477—481. 483 f. 487. 495—514. 517
—528. 535 f. 541. Røse. 58. Sø-
mundssøn. II. 536 f. 539. 541. Uge-
rup. II. 669. 678. 680. 684. 715. 721.
735. 743. 753. 787. 795. 800. 807.
Waldendorff, Erkeb. i Nidaros. II. 595.
598. 605. 609—612. 615—618. 620—
625. 628—640. 644. 653 f.**
- Erkebiskopperes Myndighed. 99. 209.**
- Erlend, B. af Færøerne. II. 11. 35.
66. 105 f. 115. 145 f. Einridesøn.
II. 511. 520. 523. Gillfssøn. II.
460. 507.**
- Erling Alfssøn. II. 41. 44. Staffe.
170. 230 ff. 235 ff. 241 ff. 248 ff.
253. 260. 320 f. Eghalssøn. 42. 59.
105 ff. Steinveg, Daglernes R. 326
ff. Wilsnæsøn, Drotsete. 394. II.
217 ff. 223. 225 ff. 240 f. 255. 264.
267. 271. 274. 279. 287. 303. 343.
362. 365 f. 414.**
- Esge Wibe. II. 685. 694 f. 697. 699—**

705. 709. 714 f. 717 ff. 721. 726.
738. 741—746. 774 ff. 784 f. 787 ff.
792. 796—800. 803—815. 818. 820 f.
823—826. 833. 835. 843.
- Ercommunication, se Banfætning.
Eremtion. 185.
- Eystejn Aegrimsson. II. 303. 384 f.
Aelafson, B. i Oslo. II. 404. 415.
419 f. 425 ff. 435. 441. 445 f. 450.
Erlendson, Erkeb. i Nidaros. 233—
237. 259—269. 321 f. 354 f. 394 f.
Eysteinsøn Meyla. 245. 249 f. Har-
aldson, N. R. 169. 217 ff. 230. 321
f. Magnussen, N. R. 150 ff.
- Eyvind, B. af Oslo. II. 53. 66. 70.
85. 93. 101. 104. 112.
- Faster, se Kirkens relig. Skikke.
Fehilde. II. 253. 277 ff. 568. 579.
- Fibentius, pavelig Legat. 244 f. 299.
301. 321 f.
- Filippus Simonsen Jarl. 326 ff. 337.
342.
- Finmarken. 89 f. 388. 391 f. II. 110.
121. 168 f. 218. 307. 497. 557. 583.
- Finn Halvorsen, første Kapelmagister.
II. 123. 126. 151 f. 158 ff. 189. 197.
238 f. Ogmundson. II. 265. 271. 288.
- Finnboge Nikolausson, B. i Bergen.
II. 560. 564. 566.
- Formhinderregjering. II. 111 ff. 179.
186. 191 ff. 216 f. 241. 397.
- Forsvarsskrift for Evertter om Kir-
kens og Statens indbyrdes Forhold.
307—314.
- Franciskanere. 410 ff. 450. 453 f.
II. 2. 68 ff. 139. 301. 323. 481 f.
- Fredrik, B. 52. Fr. I N. R. II. 571. 650
f. 655—659. 662—665. 669—676. 678.
680—684. 686—689. 692. 695 ff. 700
f. 709—714. 717 ff. 721 ff. 725—738.
Fr. II N. R. II. 817. 830. af Bfalb.
II. 769—772. 782. 787 f. 792. 794.
801 ff. 808. 811. 813 f.
- Fromme Handlinger, se Kirkens relig.
Skikke.
- Fyller. 91.
- Færøerne, deres Bebyggelse. 19. *Christi-
ansen. Den norske Kirkes Historie.* II.
- nebe. 57. 64. 87. Biskopsbømme. 154.
157. 170. 264. 386. 418. 435. II. 11.
145 ff. 149. 172. 282. 304. 386. 398.
425. 531. 555. 737. 838.
- Garbe. 154. se Grønlands Biskops-
bømme.
- Gaut af Tolga. II. 40. 43.
- Gaute, B. af Færøerne. 435. II. 3.
11. 146. Galle. II. 664. 669. 678.
696. 721. 735. 743. 756. 760 ff. 766.
778. 783. 794. 800. 807. Joaresøn,
Erkeb. af Nidaros. II. 567. 571—577.
580—584. 587. 593. 601—606. 609 f.
692. Thoraldson. II. 822.
- Geirard, B. i Viken. 145.
- Georgius af Brirla. II. 770.
- Gerb Smidsen. II. 288.
- Gilbert Mac Kelan, B. af Sudebøerne.
II. 304.
- Gilber. 138.
- Gillebert, B. i Hamar. 427. 431. 434
f. II. 11. 30.
- Gimsø Kloster. 187. II. 650. 690.
- Gisbrift, B. i Bergen. II. 341 f. 344.
349. 362. 365. 387 ff.
- Gisle Jonsson, Prest. II. 858. 865. 867.
- Gisfur Einarsen, B. i Skaalholt. II.
847 ff. 851—858. Hvite. 54 f. 133.
Joleifson, B. paa Jøland. 146 f. 149
f. 156. 162. 170.
- Gjebble Pedersen, B. i Bergen. II. 653
f. 703. 761 ff. 784. 797. 810. 818. 836.
- Goder. 7. 51 f. 179 f. 272.
- Godord. 51.
- Gorm den Gamle. 10. 17 f. 36.
- Gotfalk Gotfalkson (Kenifson?),
B. af Høle. II. 522. 524. 530. 549.
559 f. 562 f. 888 f. Nikolausson, B.
af Høle. II. 585 f. 644 f. 889.
- Gotfvin, B. af Skaalholt. II. 530. 549.
562.
- Graagaas. 126. 263. 275. 394 f.
- Gregorius, B. af Grønland. II. 522.
531 f. Gr. VII. 146 f. 153. 201 f.
204. 211. Dagesen. 230 f.
- Grimar Skutesen, B. af Skaalholt.
II. 214.

- Grinzel, Olaf Haraldssøns Op.** 70 f. 90 ff. 94. 100 f. 107. 115 f. 129. 135. 140. 144.
Grønland, Kristnet. 58. 64. 89. opdaget. 58. Biskopsømme. 157. 170. 222. 264. 335. 412. 418. 431. II. 11 f. 53. 172. 219. 282. 382. 387. 394. 406. 451. 531 f. 566. 620 ff.
Grubbrand Rolfsøn, Vicekænter. II. 569.
Grumund, B. paa Færøerne. 157.
Grønsøn, B. i Høle. 328. 334 f. 398—402. 418.
Gubedomme, se Kirkens relig. Stikke.
Gubstjens stæ, se Kirkens relig. Stikke.
Guldo de-Cruce, pavelig Muntins. II. 390.
Guldfjeder. 262 f. 275. 394 f.
Gunnar, Abbed af Hælens. II. 810.
Grifssøn, B. af Stavanger. II. 531. 537. 545 f. 548. Høft, Kænter, senere B. i Oslo. II. 529. 534. 537. 539. 545 f. 548. 553 f. 560. 567. 572 f. 582. 626. Hvit. II. 303.
Thorgarðssøn, B. af Hamar. II. 524. 530. 537. 541 f. 560. 564. 566.
Gustav Trolle. II. 713. 715—720. 722 f. 742. 749. 764.
Guttorm, Græb. i Nidaros. 336 f. 340. 342 ff. 347 f. 398 f. 401. Nils-søn. II. 810. Paalsøn, B. i Stavanger. II. 277. 282. 294. 298. 303. 312. 343. Sigurðssøn, N. K. 325 f. Tjeld. II. 572.
Gyrd, B. i Oslo, senere B. i Stavanger. II. 349. 351. 366. 386. Svare-søn, B. i Staalholt. II. 342. 356. 384 f.
Haakon paa Egge. II. 698 f. Græsbiskop i Nidaros. 418. 429. 435. 444. II. 2 f. B. i Stavanger. II. 173. 188 f. 192 f. 198. 214. B. i Stavanger. II. 447. 458 f. 465. Grifssøn. 66. 68. 103 ff. Galth. 326 ff. 338. den Gode, N. K. 20 ff. 24 f. Haakonsøn, N. K. 332. 339 ff. 343 ff. 349 ff. 355 ff. 363 ff. 379 ff. 386 ff. 393 ff. 423 ff. 434 ff. Herdebred, N. K. 230 ff. 249. Svare-søn, udb. Græb. i Nidaros. II. 399 f. Jons-søn, II. 391. 401. 414 f. 417—422. V Magnus-søn, N. K. II. 19. 34. 91 f. 99. 108 ff. 116 ff. 124 ff. 174 ff. 180 ff. 190 ff. 394. VI Magnus-søn, N. K. II. 286 ff. 294. 296. 360 ff. 366 ff. 373 ff. 379 ff. 389—96. Sigurðssøn af Giffa. II. 414. 459 f. Sigurðssøn Jarl. 26. 28 ff. 38 f. Svare-søn, N. K. 221. 239. 244 f. 315. 319 ff. Thores-søn, B. i Bergen. II. 237 f. 240. 245. 251. 253 ff. 257. 266. 271 ff. 280 ff. 286. 302. Dg-mundssøn. II. 288.
Haaref af Thjotta. 43. 45. 80. 106 ff. 125.
Haavard B. i Bergen. 337. 341. 343. 346 f. B. i Hamar. II. 343 f. 349. 353. 365. 387. 389.
Hafthor Jons-søn. II. 114. 191. 255. 414.
Halgeir Nømundssøn, B. af Stavanger, senere af Færøerne. II. 398. 417. 425. 531.
Halfel Nømundssøn. II. 41 f.
Hælens Kloster. 461. II. 134 ff. 236. 323. 486.
Halstein Simons-søn. II. 303.
Halvard, B. paa Færøerne. II. 282. 304. 386. B. i Hamar. 346. 357. B. i Hamar. II. 198. 212. 222. 226. 251. 253 ff. 258. 282. 295. 298. 303. 312. 343. B. i Oslo. II. 386. 388 f. Graatop. II. 513. den Hellige. 136 f. 144. 432.
Halvarðssøt. 432. II. 390.
Hamarø Biskopsømme. 222. 237. 264. 302. 346. 357 ff. 389. 418. 420 f. 427. 431 f. 435. II. 11. 30. 52 f. 104 f. 172. 198. 298. 312. 343. 353 f. 387. 398. 463. 465. 530. 566. 585. 593. 603. 612 f. 632. 824 f. 836 f.
Hamborg, Græbiskopsæde. 13 f. se Bremen.
Hans, Hertug. II. 740 f. 743. N. K. II. 560. 570 f. 578—584. 589 ff. 593

- ff. 601—605. 611—615. 692. Andersøn, Abbed i Hovebo. II. 721. 723. 725. 735 f. Knutsøn, Defannus i Bergen. II. 652 f. 661 f. 666. 685. Kruffov. II. 722. Mule, B. i Dølo. II. 625. 627 f. 630. 632. 637 f. 640 ff. 652. 655—658. 661 f. 664. 669 f. Olafesøn, Randsler. II. 625—628. 643. Prybø. II. 703. Reff, B. i Dølo. II. 631. 658 f. 675. 677. 690. 696. 708. 715. 717. 721 ff. 725. 732—736. 743 f. 752. 755 f. 758—767. 770. 775—785. 787 f. 792. 797—801. 812 f. 824 ff. 837. Tausøn. II. 703. (Søn) Telfte, B. af Bergen. II. 566—569. 571—574. 577. 584. 608.
- Harald Blaaland. 18 f. 29 f. 36. 118. Gille, N. R. 164. 166 ff. Graafeld, N. R. 25 ff. Gaardraade, N. R. 110. 127—131. Gaarfagre, N. R. 17. 19 f. Hardefnut. 124.
- Hartvik Krummedife. II. 536—541. 544. 552. 587 f.
- Helga Sigurdsdatter. II. 845. 873.
- Helgafellskloster. 451. II. 430. 469. 866.
- Helge, B. paa Grønland. 335. 412. B. i Dølo. 264. 273. 283 f. B. i Dølo. II. 104. 106. 115. 126. 155. 157. 167. 188 f. 198. 214.
- Helgener, norske. 42 f. 116. 128. 136 f. 162. 198 f. 264. 289. 292. 354. 401. II. 296 f.
- Heming, B. af Færøerne. II. 524. 531. 545. 548. 555.
- Henrik, Abbed af Ulflein. II. 623 ff. 716. Fuglefænger. 18. B. af Garbe. II. 405. 415. 451. B. af Ortnøerne. 416. 418. 435. II. 11. B. af Ortnøerne. II. 441. 464. B. i Stavanger. 328. 343. 346 f. Henrikføn, Randsler. II. 388. 397. 407. 415. 417. 422. 424. Holt. II. 818. Raarsøn, B. i Hole. 380. 409. 413. 418. 430. 435. II. 332. Kalfesøn, Orfeb. i Nidaros. II. 550—553. 556 f. 560—563. Lille. II. 713. 715 f. Krummedife. II. 588—593. 616 f. 656 f. 663—671. 674. 683. 685. 696 ff. Mllesøn (Gylbensløve). II. 666. 706.
- Herlog Høsubfat. II. 595 f. 598. 600. Wigleffesøn Kornhng, B. af Dølo. II. 584 f. 588 f. 592 ff. 626.
- Herman Matsøn. II. 690. Thorgillesøn, B. af Hamar. II. 584 f. 592 f.
- Herfer, se Gode, Lendermand.
- Hierarchiets Grundlæggelse og Befæstelse i Norge. 170. 228. 246. 269. 317 f.
- Hirdbiskopper. 71. 132.
- Hjalte Skjæggesøn. 54 f. 88.
- Hjalte Land (Hjaltland). 157. II. 816.
- Hole Biskopsømme. 157. 163. 170. 237. 265 f. 270. 328. 334. 398 f. 403. 407. 409. 418. 430 f. 435. II. 3. 12 f. 127 f. 169 f. 215 f. 239 f. 281. 317. 357 f. 382 ff. 430 ff. 448. 451. 459. 461. 463. 469. 530. 532. 559. 562 ff. 585. 644 f. 659 f.
- Hosfald Hosfaldsøn, B. af Stavanger, II. 613. 617. 623 ff. 643 f. 663. 666. 669. 694. 714—717. 736. 755. 804. 809 f. 825.
- Hovedtiende. 160 f. 225. 432. 443. II. 330.
- Hovebo Kloster. 187. 346. 376. 385. II. 11. 88. 221. 566. 708. 724 f. 736. 744.
- Hubert, Pfalzgrevens Gesant. II. 771.
- Immunitet, se Kirkens Styrelse.
- Indulgenfer. II. 328 f. 345. 428 f.
- Inge Vaardsøn, N. R. 326 f. 337 f. Haraldsøn, N. R. 168 f. 217 ff. 230 f. 233. Magnuſſøn, Baglernes Konge. 296. 301. 305. 325. 357. Stenkilſſøn, Konge i Sverrige. 118.
- Ingebjørg, Gaafon Magnuſſøns Datter. II. 111. 114. 180. 182 ff. 195. 198. 212. 216 f. 226. 232. 413 f.
- Ingeborg Mlledatter. II. 750.
- Ingerd Ottesdatter Rømer. II. 666. 677—680. 683 f. 691. 694. 696. 700. 706 ff. 723 f. 732. 734. 751. 758. 824. 842 f.

- Jugjald, B. af Hamar. II. 98. 104 ff. 115. 126. 167. 172.
- Innocentius III. 302 ff. 315. 324. 330. 336 f.
- Jøland, bets Bebyggelse. 19. bets Forfatning. 51 f. Christnet. 52 ff. 64. 75. 87 f. under Norge. 397 ff. 430. II. 12 f. 54 ff. 358 f. 385 f. udenlandske Biskopper paa. 52. 71. 88. 89. 129. 131. 133.
- Jølandske Biskopper. 133. 146. 149. 154. se Skaalholt og Høle.
- Jøsef Gidsfursøn, B. paa Jøland. 133 f. 143. 146. 149. 156. 162. 170. 397. 444. II. 332.
- Jøsef Jensøn. II. 690. Jul. II. 752. Kalfsøn Strantheim, B. i Nidaros. 169. 264. Kjeldsøn (Jul?). II. 761. Olafsøn, Kansler. II. 178. 189 f. 193. 226 f. 362. Skjalge, B. i Hamar. 362. 327. 343. 346. Vikingsøn, Kansler. II. 554. 560. 567 f. 572. 581 f. Dgmundsøn, Drotsete. II. 246. 255. 258. 265. 271 ff. 275. 287 f. 303.
- Joachim Gids. II. 669.
- Jakob, B. af Bergen. II. 388. 392. 401. 403. 419 f. 422. 425. 446. 450. B. af Orøland. II. 451. 531. Knutsøn, B. af Bergen og Oslo. II. 450 f. 466. 463. 521. Kollike. II. 790.
- Jamteland. 89. 151. II. 103 f. 295 f. 304. 629 f. 675. 698 f.
- Jens Andersøn Beldena. II. 603 ff. Mortensøn. II. 691. Olafsøn. II. 745. 765 ff. 772. 776—784. 806. Ribber, B. af Færøerne. II. 839. Splid. II. 814. 822 ff. Splid. II. 716.
- Joachim Grubbe, udv. B. i Bergen. II. 558. Lyffe. II. 789 f.
- Jofreyr, B. paa Orkneyerne. 347. 416. 418.
- Johan Friis. II. 823. 867. af Høya. II. 764. Krukov. II. 669. 745. 755. 810. Rangan. II. 749. 764.
- Johannes, Kristian II's Søn. II. 721. 723. 729. 733. 735. 743. Gullaberti, pavellig Muntius. II. 353 ff. 372.
- Krabbe, udv. Erkeb. til Nidaros. II. 610 ff.
- Johannitter. II. 323 f. 736.
- Son, B. af Oslo. II. 388. 401. 403 f. (Søns), B. af Oslo. II. 463 f. 473. 475 f. 484. 486. 490. 499 ff. 513. 521—524. 527. 530. 536—539. 545. 554. B. af Orkneyerne. II. 442. 464. B. af Skaalholt. II. 451. 459 f. 479. Kressøn, B. af Høle. II. 645 f. 659 ff. 669. 844 ff. 852. 854—875. 891. Birgersøn, B. i Stavanger, senere Erkeb. i Nidaros. 169. 221. 227. 230. 232. 264. II. 3. Bjarnesøn, Prest. 859. 866. 871. Brynjulfsøn. II. 41 f. 45. 60 f. 65. Brynjulfsøn. II. 365. Donkan, B. af Sæderøerne. II. 305. Einarsøn. II. 847. Gindribsøn, B. af Skaalholt. II. 258. 281. Grifvøn Skalle, B. paa Orøland, senere i Høle. II. 282. 342. 344. 351. 382—387. 431 f. Fleming. II. 74. 95. Grifvøn (Zerehini), B. af Skaalholt. II. 469—478. 524. 530. 562 f. Gudmundsøn (Sig.). II. 52. 74 ff. 95 ff. 100 f. Guttormsøn, B. af Stavanger. II. 837. 839. Gafthorsøn. II. 255. 264. 271. 288. 303. 365 f. 373. 389. 398. 402. 414. 421. Halvorsøn, B. af Skaalholt. II. 214. 216. 245. 257 f. Hedinsøn. II. 850. Irffe, B. 133. 144. Jonsøn, B. i Høle. II. 469. Karlsøn. II. 704. Knut (Kut), B. paa Orøland. 170. 264. Paalsøn, Kansler. II. 581. 584. 592 f. 595. 625. Røse, Erkeb. i Nidaros. 394. II. 3 ff. 9 ff. 17 ff. 21 ff. 30 ff. 35 ff. 45. 72. 252. 357. Sigurdsøn, B. af Skaalholt. II. 280 f. 303 f. 342. 356. 358. Svalesøn Emor. II. 568 f. 571. 573 ff. 577. 581. 587. Stefansøn Krabbe, B. af Skaalholt. II. 477. 564 f. Sverresføstre, B. paa Orøland. 264. 335. Lovesøn, B. af Høle. II. 461. 463. 469. Ummereise. II. 519. 522. Vilhjalmsøn, B. af Høle. II. 469. 530.

- Sigmundsen, B. i Hole. 156 f. 159.
 162. 163. 401. 444.
 Sjønsbøg. II. 55.
 Sjønslofter i Bergen. 451. II. 134.
 323.
 Josef Falster. II. 823 f.
 Jubelaar. II. 311. 435.
 Jærnbyrd. 164. 200 f. 326. 340. 343.
 381. 397.
 Jøns, B. af Færøerne. II. 551. 555.
 Jørgen Hansøn (Ørvider). II. 624 f.
 632. 635. 639. 642. 648. 652. 661.
 666. 701. 711. 715. 717. 722. 729.
 Karlsson. II. 698 f. Steensøn. II. 692.
 Jørund, B. af Hamar, senere Orfeb.
 i Albarø. II. 52 f. 59—64. 72 ff.
 81 f. 89—93. 106. 112. 115. 124 ff.
 132. 145. 147. 154. 252. Thorsteins-
 søn, B. af Hole. II. 3. 12 ff. 35. 56.
 127 f. 130. 169 f. 323.
 Kalf Arnesøn. 108 ff. 122 ff.
 Kalmareningen. II. 441—446.
 496 ff. 501—524. 528. 532—546. 569
 —80. 615. 651 f. 697. 738 ff. 818.
 828—830.
 Kanniker. 223 f. se Domkapitler.
 Kansler. 233. 354. II. 11. 21. 79. 84.
 99. 113. 117. 120. 178 f. 226 ff. 230
 ff. 240—244. 265. 267 ff. 272. 275 f.
 285. 293 ff. 320. 356. 359 f. 362 ff.
 368. 380. 388. 397. 406 f. 415. 424
 f. 450. 456. 463 f. 473. 498 f. 501.
 510. 515 f. 520 f. 529. 554. 569. 572.
 581 f. 625. 643. 678. 715. 737. 752.
 756. 828.
 Kapeller, kongelige. 392. 417. II. 20.
 100. 121 ff. 149 ff. 177 f. 212 f. 221
 f. 306. 314. 320 f. 390. 583. 624.
 691. 701 f.
 Kapelmagister. II. 122. 149 ff. 177.
 196 f. 212 f. 222. 238 f. 320 f. 398.
 406.
 Kapitler, se Domkapitler.
 Karine, Abbedisse. II. 706.
 Karl Jønsen Jemta, B. af Hamar. II.
 593 f. 596—612. Knutsøn, M. K.
 II. 508. 518 f. 521 f. 534—547. 558.
 561. 740. den Store. 11. Sigurds-
 søn, B. af Hamar. II. 566. 571 ff.
 577. 584 f.
 Kastellofter i Konghella. 451. II.
 73. 323. 692.
 Katechismus. 226 440 ff. II. 6. 8. 10.
 Ketil, Biskop. 144. B. i Stavanger.
 II. 104 ff. 115. 125 f. 134. 136. 147.
 154. 173. Thorsteinsøn, B. i Hole.
 94. 163. 170. II. 357.
 Kirkeforfatning, den norske. 170—
 216. 440—462. II. 313—338.
 Kirkefred. 195. 266. 273 f. 328. 346.
 II. 469. 472. 549.
 Kirkegaard. 174. 195. 199. f. 457.
 II. 204. 328.
 Kirkens Embedsmænd. 171—188. 442
 —454. II. 313—324. 877—881. Pre-
 ster. 90. 171 ff. 266. 272 f. 442 ff.
 II. 66 f. 199 ff. 223. 247. 251. 313 ff.
 344 f. 426 ff. 491 f. 877. deres Ans-
 sættelse. 177 f. 203. 221. 224. 228.
 238 f. 275. 310. 322. 442 f. II. 20.
 237. 314. 583. 742. deres Ind-
 vielse og Embedsdragt. 171. 176. 181.
 192. II. 340. Rundfaber. 180 f. 437.
 444. II. 66. 345. 347. 494. deres
 Pligter. 171 f. 189. 191. 199 f. II.
 66. 200 ff. 223. deres Underhold.
 140 f. 160 f. 176. 204 f. 380 f. 443.
 II. 67. 118. 203. 205 f. 427 f. 491 f.
 583 f. Hylfespyster (Hovedpyster)
 175 f. 443. II. 206 ff. 315. Herredspre-
 ster (Sognepyster) 175 f. 443. II. 315.
 Hirdpyster. 176. II. 120 ff. Høgen-
 despyster (Biskoper, Kapellaner). 175
 f. 443 f. II. 206. 315. Jølandste
 Pyster. 179 f. 265 f. 272 f. 443.
 Prestegaarde. 176. II. 204 f. 314. 672.
 Prestemøder. 207. 210. II. 207 ff. 315
 f. Provster. 346. 450. II. 39. 43.
 118. 121 f. 168. 178 f. 227 f. 248.
 321 f. 427. Biskopper. 171. 181 ff.
 442. 444 f. II. 262. 314 ff. 426 ff. 491.
 692. 705. 742. 817. 831 f. 877. ff.
 Embedsdragt. 181 f. Hølge. 275 f.
 280. II. 21 f. 27. 118. 319. deres

- Pligter. 177 f. 181. 190 f. 192. 195. 196.
 209. 224. 317. 348. 443 f. 448, II.
 202. Gudpenften. 399 ff. 402. 405.
 Underhold. 160 f. 182. 191. 197. 199.
 204 f. 235. 274 f. 278. 280. 286.
 445. II. 426 f. Valg og Indvielse.
 182 ff. 145. 169 f. 171. 182. 203. 221.
 222 f. 228. 230. 233 f. 238 f. 257.
 265. 271. 277 ff. 283 ff. 291. 312.
 322. 337. 382 f. 405 ff. 416. 420 f.
 427. 431. 445 ff. II. 1 f. 13 ff. 20.
 27. 30. 71. 105. 147. 316. 342. 350
 ff. 468. 475 ff. 737. 818. 832. Orde-
 bifkopper. 448 f. II. 21 f. 27. 193. 216
 f. 262 f. 274 f. 317 f. 413. 692. 705.
 877 ff.
Kirkens religiøse Skikke. 188—
 201. 454—458. II. 324—331. Sa-
 kramenterne. 188 ff. 454 ff. II. 251.
 299 ff. 308. 325 ff. Daaben. 96. 188.
 189 f. 232. 414. 454 f. II. 200. 299
 f. 308 f. 325. Confirmation. 188.
 190. 317. 455. II. 283. 299 ff. 308 f.
 325 f. Nævere. 188. 190 f. 336.
 412. 455 f. II. 15. 66. 200. 203 f.
 206. 300. 310. 326. 586. Kirkebob
 (Pönitentse), (Inl. Banfætning. 188.
 191 f. 239. 257 ff. 260 f. 266. 273. f.
 287 f. 294. 303 ff. 315. 324. 348.
 351. 353. 382. 397. 455. II. 37 f.
 42 f. 60 f. 78. 84. 107 f. 119. 140.
 165. 199. 201 ff. 222 f. 225. 231.
 245. 247. 250 f. 299 f. 310. 322.
 326. 344. 346. 425. 492. Ordina-
 tion. 188. 192 f. 317. 456. II. 326.
 Ægtekab. 189. 193. 268. 336. 456.
 II. 8. 15. 20. 37. 39. 67. 133. 200.
 205. 224. 299 ff. 308. 326 f. 346.
 434. 491 ff. 751. den sidste Salvelse.
 189. 193. 315. 456. II. 204 f. 310.
 328. Kirketjeneste og Guds-tjeneste.
 193—198. 457. II. 66. 200 ff. 206.
 251 f. 309 f. 329 ff. 433. Søndage
 og Helligdage. 196 f. 267. 381. 457.
 II. 66. 206. 247. 252. 429. 488 f. 491.
 493. Processioner (Gangbagar). 197.
 368. Fæster. 197 f. 457. II. 247. 429.
 491. Fromme Handlinger. 198 f. II.
 201. 310. 329 ff. 489. Begravelse.
 199 f. 239. 457. II. 43. 80. 199. 203
 ff. 247 f. 301. 311. 427. 583 f. Gb
 200. 458. Gudsomme. 164. 200 f.
 326. 340. 343. 381. 458.
Kirkens Styrelse og statsretlige
Forhold. 201—216. 458 ff. II. 331
 ff. 882 ff. Kirkens Embedsmænds An-
 sættelse. 132 ff. 145. 177. 182. 203 f.
 221. 222 ff. 228. 230. 233 f. 238 f.
 257. 265. 271. 275. 277 ff. 283 ff.
 310. 312. 322. 337. 349. 382 f. 405
 ff. 416. 420 f. 427. 431. 442 ff. 445
 ff. 458 f. II. 1 f. 13 ff. 20. 27. 30.
 50 f. 71. 72. 79. 105. 122 f. 147. 287.
 314. 316. 319. 331. 342. 350 ff. 468.
 475 ff. 548 ff. 583. 614. 617. 671. 673.
 687. 742. 818. 831. Kirkens Godes
 Veststrelse. 203. 204 f. 265. 459. II.
 15. 20. 39. 56. 79 f. 204 f. 224. 331
 f. 344. 492. 744. 817. 831. 833. 835.
 Kirkens Lovgivningsmyndighed. 203.
 206 f. 459. II. 317 f. 332 ff. 485.
 Kirkens Dommermyndighed. 203. 209
 f. 258. 278 f. 286. 335. 358. 360. 382
 f. 460. II. 18, 20 f. 27. 41. 43. 79 f.
 102. 143. 173. 176 f. 223. 225 f. 247.
 253 f. 327. 334 f. 345 f. 492. 578.
 614. 617. 671 f. 688 f. Kirkens Fri-
 tagelse fra verdslige Statsbyrder (Im-
 munitet). 203. 210 ff. 272. 286. 461.
 II. 18. 21. 31 ff. 40 f. 56. 175. 223.
 225. 335 ff. 578. 617. 672. 831.
Kirker. 91. 172 ff. 193 ff. 275. 278
 ff. 286. 456 f. II. 79. 206. 328. 491.
 Indvielse. 195. 317. Underhold 91.
 160. 204 f. 381 II. 427. Vedlige-
 holdelse og Gjenopbyggelse 193 ff.
 Fylkeskirker (Hovedkirker, Tredjingskir-
 ker paa Oplandene). 91. 172 ff. 193 f.
 457. Herredskirker (Hovedfognekirker,
 Tjeringkirker, Dtingskirker). 172 ff.
 194. II. 67. Høgendekirker (Aner-
 kirker, Kapeller). 172 ff. 194 f. 205.
 457. Kathedralkirker. 174. 222. 263 f.
 444. 457. II. 315. 391. 492. Rolle-

- glattkirker. 450. II. 121. 178. 321.
 Islandſke Kirker. 179 f. 205 f. 267.
 334. 383. II. 15 f. 19 f. 56 ff. 61.
 82 f.
 Kirkeordinants, II. 831 ff. 836 f.
 855 f.
 Kirkeubø Biſkopsſtol. 157 ſe Tørſer-
 nes Biſkopsdømme.
 Kirkevaag Biſkopsſtol. 158. 162. ſe
 Ortſernes Biſkopsdømme.
 Kjøbenhavn's Univerſitet. II. 525. 568.
 Klaus Wilde. II. 683. 685. 726. 733—
 736. 738. 741. 743. 746. 752. 757 f.
 766. 774—785. 787 f. 792. 794. 797
 —804. 806. 808. 812 f. 823. 830. 836.
 843. Knippſhof. II. 710. af Mervig.
 II. 848—852. Navn. II. 716.
 Klement. II. 710. 749.
 Kloſtere og Kloſtergeiſtlighed. 155 f.
 158 f. 169. 183—188. 213. 223. 263.
 265. 305. 333. 346. 368 ff. 375. 382.
 385. 410 ff. 446. 450 ff. II. 1 f. 20.
 68 ff. 106 f. 134 ff. 139. 197 ff. 209.
 221. 236 f. 247—251. 300 f. 315.
 322 ff. 342. 345 f. 435 ff. 478—483.
 489 f. 555 f. 566. 608 f. 650. 688.
 690 ff. 702. 704. 706 ff. 716. 724 f.
 736. 817. 833. 834. 881 f.
 Klæng Thorſteinsſøn, B. i Skaalholt.
 170. 264 f.
 Knut, udv. Erkeb. i Uppal. II. 677 ff.
 Alfſøn. II. 588—593. 600. Gyl-
 denſtjerne. II. 696. 725. 729. 731 f.
 Knutsſøn. II. 603. 616. 626. den Næg-
 tige. 66. 103 ff. 118. 124. 159. Pe-
 dersſøn. II. 821 f. 838. Þorſe. II.
 195. 217. 232 f.
 Kol, B. 133. Thorſteinsſøn, Biſkens Bi-
 ſkop. 143. 145. 162. 169.
 Kolbjørn Gerſt. II. 522 f. 538 ff. 544.
 Kongedømmet, dets Forhold til Rit-
 ſen. 130 ff. 178. 182. 202 ff. 221.
 223 f. 228. 230. 233. 235 ff. 238 ff.
 247 f. 254 ff. 261. 270 ff. 274 ff.
 281 ff. 286 f. 307 ff. 317 f. 320 ff. 384.
 393. 445 f. II. 6 ff. 18 ff. 22. 26 ff.
 36 f. 63 ff. 81 f. 107. 123. 154. 223.
 226 ff. 252 ff. 262 f. 318 ff. 382 f.
 542 f. 549. 560 ff. 578. 671 f. 696 f.
 737. 815 ff. 818. 831. dets Arvelig-
 ſheb. 127. 137. 231 f. 236. 239. ff.
 247 f. 254 ff. 319. 325 f. 331. 338 f.
 346 f. 372 f. 423 ff. 427 ff. II. 68 f.
 111 f. 118 f. 261. 286. 291 f. 413 ff.
 416 ff. 419. 502 ff. 518. 520. 527 ff.
 539. 570 f. 672. 697 f. 753 f. 828 f.
 med Fælleſtyrelſe. 127 f. 137. 148.
 150. 167. 169. 220. 223 f. 230. 322.
 425. Fylkeſongedømmet. 79. Kon-
 gens Valg og Udnævneſe. 239. 247 f.
 341. 428. II. 9. 18. 20. 22 f. 27. 290.
 318. 413. 416. 502. 515 ff. 518 f.
 528 f. 534. 541 f. 672. 696 f. 738.
 753 f. 756 f. 763. 765 f. 785 ff. 798
 f. 806 f. 809 f. 816 f.
 Korstøge. 150 f. 163. 170. 337 f. 348.
 352 f. 376 f. 386 ff. 433 f. II. 24 f.
 156. 166. 218. 246. 297 f. 355. 557.
 Kriſtian I N. R. II. 533 f. 536—555.
 555—562. 565. 568—572. Kr. II
 N. R. II. 584. 593—656. 661 ff. 669.
 676. 688. 709—735. 743. 745 f. 767.
 Kr. III N. R. II. 665. 686. 695—
 698. 710. 712. 737. 740—743. 747—
 768. 773—787. 792—830. 833. 847.
 851—875. Skriver. II. 870. 874.
 Kriſtiern Petersſøn, Provſt til Apo-
 ſtelkirken. II. 701.
 Kriſtoffer af Bayern, N. R. II. 503.
 519, 521—524. 528—533. Hvittfeld.
 II. 823 f. 853 ff. af Oldenborg. II.
 745—754. 764. 795. 801. 847.
 Throndeſøn. II. 760—764. 771. 787 f.
 793. 796 f. 802 f. 808. 811. 813 f.
 818. 820. 822. 841 f. 875.
 Kronens Dffting til St. Olaf. 243 ff.
 323. II. 13 ff.
 Kroning og Salving. 237. 256 f. 277.
 279. 287 ff. 372 ff. 380. 430. II. 31.
 35 f. 92. 265. 441. 444. 528. 542.
 545. 581. 617. 672. 681 f. 832.
 Kroningeb. 237. 379. II. 35 f.
 Ragmænd. 460. II. 18. 43. 176. 226.
 253. 334. 516. 578.

- Sagretten, paa Island. 51. 208.
 Sagthing. 207 ff. 213. 246 f. 439.
 460. II. 8. 10. 113. 315.
 Sardon af Breba. II. 770.
 Saase Skonning. II. 767.
 Laurentius Ralsfson, B. af Hole. II.
 74. 95 f. 127 ff. 170. 215 f. 239 f.
 Laurits Mule. II. 865 ff.
 Lebing. 212 f. 272. 286. 380. 461. II.
 18. 21. 27 f. 31 ff. 39. 41. 43 f. 118.
 175. 303. 336 f.
 Legater, pavelige. 219 ff. 237. 245.
 289 f. 298 ff. 377 ff. II. 244 f. 353
 ff. 372. 390. 435. 458 f.
 Leif Erikson. 58. 89.
 Lendermand. 52. 220. 253 f. 439. II.
 23. 29. 36. 62. 110 f. 113. 117. 261 f.
 Lensvæsen. 204. 212.
 Libentius, Erkeb. i Bremen. 99. 100.
 Liemar, Erkeb. i Bremen. 146. 153.
 Lisbet Jensdtr. Ulfstand. II. 794. 796.
 Litteratur, oldnorsk. 34. 196. 227 f.
 256 f. 307. 319. 347. 436 f. II. 191
 f. 303. 381. 384. 426.
 Robin, B. paa Færøerne. 145 ff. 149.
 172. Lepp. II. 54 f. udvalgt B. i
 Samar. 427.
 Lovgivning, Kristen. 92 ff. 206 ff. se
 Christenret.
 Lovfigemand, paa Island. 51.
 Lucia Milsbatter. II. 750 f. 755. 758.
 Ludovicus de Wallontbus. II. 435.
 458 f.
 Ludvig den Fromme. 12.
 Lunds Erkebiskopsdomme. 153 f. 158.
 169 f. Metropolitaumyndighed over
 den norske Kirke. 154 f. 182. 217 f.
 222. 229.
 Lybdekkerne. II. 279 f. 745 ff. 795.
 Lydbiskopper. 142. 221.
 Lysekloster. 169. 187. 333. 450. II. 2.
 236 f. 481. 708.
 Magne, B. i Bergen. 161 f. 164 f. 169.
 Magnus, B. af Samar. II. 387. 389.
 398. Arneson. II. 722. Barfod, N.
 R. 148 f. Ginarsen, B. i Skaal-
 holt. 169 f. Erikson, N. R. 394.
 II. 187. 190. 192 ff. 225 ff. 241. 243
 f. 254. 258 ff. 264 ff. 271 ff. 284 ff.
 294 ff. 302. 306 f. 353 ff. 358—370.
 379 f. 385. 391. 436 f. Erlendsen
 Jarl. 162. Erlingsen, N. R. 231 f.
 235 ff. 253. 260 f. 321 f. Gvolfs-
 son, B. af Skaalholt. II. 567. 585.
 Gislefson, B. af Skaalholt. 336 f.
 401 ff. 418. den Gode, N. R. 107.
 110. 123 ff. 128. Green. II. 552.
 555. Gudmundsen, ndv. B. i Skaal-
 holt. 403. 405 ff. Lagabster, N. R.
 394. 425. 429. 434. II. 1 ff. 17 ff.
 24 ff. 33 f. 561. Laurencit, se Mo-
 gens Lauritsen. Sigurdesen Mlade,
 N. R. 166 ff.
 Man. 158. 414 f. II. 5. 304.
 Mandbrabere. II. 492 f.
 Mandesvb. II. 311 ff. 340 f. 353 ff.
 360. 365. 387. 448. 585.
 Marcellus, B. af Skaalholt, Erkeb. i
 Nidaros. II. 545 f. 548—564.
 Margreta, Dronning. II. 371. 374 ff.
 392 ff. 396 ff. 400—425. 432. 439 ff.
 444—454. 460. 478. 504 f. Milsbat-
 ter. II. 812.
 Marie Kirkes Brovst. II. 122. 178 f.
 222 f. 268. 275. 364. 368. 388. 397.
 415. 424. 442. 450. 516. 520. 522.
 529. 554. 560. 569. 581 f. 643. 715.
 737.
 Markus, B. af Sunderserne. II. 12. 35.
 104. 304 f.
 Marff. II. 515 f.
 Martin Ginarsen, B. af Skaalholt.
 II. 858 f. 862—875. B. af Bergen.
 291. 302. 304 f. 314. 327. 331. 337.
 Reinhard. II. 649.
 Mathens, B. paa Færøerne. 157. 170.
 264. Pariffus. 384. 389 ff.
 Mathias, Abbed af Lyse. II. 810. B.
 af Hole. II. 545. 548. 552. 560. 562
 f. Hentiksen, Abbed. II. 707 f.
 Olafsen, Hovedsm. paa Lunsberg. II.
 591 f.
 Mattis Hysru, Kansler. II. 643. 678.
 696. 715. 717. 721. 723. 735. 738.

- Messer, f. Gudsstjernerne.
 St. Michaels Kloster i Bergen, se
 Runflif.
 Mikael, B. af Skaalholt. II. 401 ff.
 429 f.
 Mikel Brunsberg. II. 820.
 Minoriter, se Franciskanere.
 Misfaler. II. 631. 658.
 Mission, engelsk. 21. 31 f. 33. tydsk.
 11 ff. 18. 27. 31 f.
 Missionsbiskopper. 132 f. 140. 142.
 Mogens Gjø. II. 745. 758. 804—809.
 Gylbenstjerne. II. 683. 685. 716. 721.
 724 ff. 738. 744. Jonsen. II. 703.
 Lauritsen, B. i Hamar. II. 613. 616
 f. 643. 653. 657. 664. 669. 677. 713.
 715 f. 721. 735 f. 743. 752. 756. 760.
 766. 777 f. 780. 783. 785. 787. 792.
 794. 800. 807. 824 f.
 Morten Krabbe. II. 738. 752. 756. 758.
 760—763. 766 ff. 776 ff. 780—784.
 787. 800 f. 807. 843.
 Kloster: Ething. 94.
 Runflif Kloster. 159. 187. 346. 375.
 II. 451. 458. 479—483. 555 f. 566.
 572. 608 f. 691 f. 702—705. 796.
 Mynt, Myntfod. 235. 274 f. 348. 449.
 II. 21. 30. 43. 65. 234. 274 ff. 278 f.
 353 f. 432. 578. 776.
 Mødruvoldskloster. 451. II. 304. 323.
 Narve, B. af Bergen. II. 11 f. 30. 35.
 50 ff. 59. 69. 74. 89. 93. 101. 105.
 112. 141 f. 196. Thoresen, Erkebr.
 i Oslo. II. 589.
 Naal, B. i Stavanger. 273. 283 f.
 291. 302. 314. 327 f.
 Nidarholms Kloster. 159. 167. 187.
 346. 370. 375. 391. 454. II. 2. 821 ff.
 Nidaros Biskopsstamme. 143 f. 161.
 169.
 Nidaros Erkebiskopsstamme. 170. 217
 ff. 221 ff. 227. 232 f. 263. 268. 271.
 285 f. 328. 336. 348 f. 354. 397 ff.
 402. 407. 414 f. 419. 421. 435. 442.
 448 f. II. 1 ff. 9. 13. 45 f. 50 ff. 81.
 132. 154. 193. 216 f. 235. 242 f.
 262 f. 274 f. 296 ff. 302. 304 f. 312.
 318. 342. 350. 353 f. 391. 399. 405
 f. 412 f. 447. 465 ff. 516. 545—551.
 561. 566 f. 579. 610 f. 632. 639. 653
 f. 672. 692. 705. 714. 723. 726 f.
 737 f.
 Nikolaus, B. af Farserne. 435. B.
 i Orsland. 412. 418. 431. B.
 i Orsland. II. 531. Arnesen, B.
 i Oslo. 281 ff. 288. 290 ff. 295 ff.
 301 f. 306. 314 f. 325 ff. 331. 342 f.
 344 ff. 349 f. Brestevre, B. af Alba.
 219—229. 234. 321 f. 384. 413. 416.
 441. 443. Jakobsen Finkenoghe,
 Erkeb. i Nidaros II. 399 ff. 403 ff. 406.
 412. Kalib, B. i Oslo. II. 582. 585.
 Ketilsen, Erkeb. af Upsal II. 149.
 Petersen, B. i Bergen, 230. 263.
 Nils Henriksson (Gylbenløve). II. 616.
 622. 628 ff. 634. 662. 666 f. 670. 766.
 842 f. Joakimsen Lyffe. II. 691.
 694. 700. 705—709. 714 f. 721 ff.
 725 f. 728 f. 731—735. 738. 743
 745 f. 750—760. 764. 766. 785. 789
 —792. 799. 812. 822. 840 f. Klaus-
 sen, Lagmand. II. 694. 726. 810.
 Steensen Sture, se Dalsjunkeren. II.
 677. 679.
 Nonneseter i Bergen. 450. II. 237.
 608 f. 690 f. i Oslo. 187.
 Nævndermand. 213.
 Odd Gotkalfsen. II. 848.
 Oddgeir Thorsteinsen, B. i Skaal-
 holt. II. 386. 398 f. 401.
 Obelsystemet. 212.
 Official II. 223. 319.
 Olaf, Abbed af Halsna. II. 545. B. af
 Bergen. II. 564. Orslandinge-Bi-
 skop. 89. 157. B. paa Orsland
 418. 431. 435. II. 3. 12. B. i Ha-
 mar. II. 343. B. af Stavanger. II.
 398. 401. 403. 415. 417 ff. 435. 445
 ff. Erkeb. i Nidaros. II. 342 ff. 350
 f. 353. 365. 373. 382. 384. 388 f.
 391. 485. foregiben Konge. II. 452
 ff. Olfsen. II. 303. Bagge. II.
 669. Bus. II. 513. 519. Engel-
 brektsen, Erkeb. i Nidaros. II. 628.

631. 633. 654 f. 657 f. 660. 668 f. 673—686. 689. 692—746. 748—801. 803—809. 812—816. 818—822. 840 f. 847. Galle. II. 629 f. 662. 664. 669 f. 675. 678. 683. 696. Gaafonsøn, M. R. II. 392 ff. 396 ff. 400 f. 403 f. 407 ff. 412 ff. 421. 433. 452 f. Gaafonsøn. II. 520. Haraldsøn d. Hellige, M. R. 45. 65—69. 72. 76 ff. 81. 83. 90 ff. 102 ff. 112 ff. 116. 131. 136 f. 432. II. 296. Sjaltedsøn, B. af Høle. II. 660. 854. 856. 864 f. 875. Kyrr, M. R. 137 ff. 147 f. Magnussøn. 150 ff. Mikolaussøn, B. af Bergen. II. 475 ff. 486. 490. 508. 522. 529. 537. 554. Nilsen til Talgø. II. 529. 536 f. 539. 543. 545. 548. 555 f. 572. 579. Rosenkrans. II. 823. Røgnvaldsøn, B. af Høle. II. 563 f. 571. 585 f. Skaufonge. 59 ff. 80. 118. Thorfeldsøn, B. i Bergen. II. 653. 666. 669. 691—694. 703 ff. 714 f. 726. 736. 743. 761. Throndsøn, Erkeb. i Ribarø. II. 548—553. 556 f. 560—563. 566 f. Tryggvesøn, M. R. 37 ff. 41 ff. 49 f. 53 f. 60 f.
- Dlafsstot. 432. II. 39. 296 f. 390.
- Dption. II. 156 f.
- Drdericus Vitalis. 155 f. 159. 165.
- Dyknørne. 19. 40. 64. 87. 162. II. 465. 565. 572. 617 f. 672. 816.
- Dyknørnes Biskopsdømme. 157 f. 162. 170. 224. 264. 294. 347. 416. 418. II. 11. 52. 153 f. 210 f. 298. 388. 403. 464. 565 f.
- Drn, B. paa Færøerne. 157. B. af Hamar. 237. 264. Aelafsøn, B. af Høle. II. 281. 303 f. 342. 356. 360. 382. B. i Dølo. 354. 359. 380. 418. Gyftinesøn, Drotsete. II. 303. 357. 361. 364—368. Steinsøn, valgt B. af Skaalholt. II. 214. Sturlasøn, Lagmand II. 862. 870. Thorsteinesøn, valgt B. af Skaalholt. II. 214.
- Dølo Biskopsdømme. 144. 156. 162. 169. 222. 237. 264. 283 f. 354. 380.
418. 420 f. II. 2 f. 11. 30. 52 f. 105 f. 214. 298. 349. 351. 353 f. 386. 388. 403 f. 425. 450. 463. 490. 509. 516. 554. 582. 585. 594. 632. 640 f. 655—658. 837.
- Dttar, B. i Bergen. 169.
- Dtte Sttgesøn. II. 726. 728. 874 f.
- Dtto I, II, III, tybffe Reifere. 19. 28. 29 f.
- Dve Vilbe. II. 745. 758. 304. 809. 815. Lunge. II. 679. 681. 684. 752 f.
- Dverensomst mellem Kirken og Kongedømmet. 240—248. II. 20. 23. i Lunsberg 1277. 394. II. 26 ff. 38 ff. 46 f. 63 f. 334. 345 ff. 491. 542 f. 560 ff.
- Paal, Abbed af Hoveds og Rauffik. II. 568. 572. B. i Bergen. 230. 237. 263 ff. 273. 283. 291. B. i Hamar. 357 ff. 363. 380. 386 f. 389. 418. 420. Baardsøn, Ransler, senere Erkeb. i Ribarø. II. 160. 212. 220. 226. 228. 230 ff. 240—245. 251 ff. 257. 273 ff. 280—284. 294. 296—301. 362. 364. 368. Jonsøn, B. i Skaalholt. 293 f. 334 f. Kjempe. II. 721. Keff. II. 631. 658.
- Pallium. 219. 221. 233 f. 271. 328. 336. 349. 354. 355. 419. 422. 449. II. 3. 53. 156. 244. 302. 343. 399. 401. 407.
- Patronatsret. 178. 179 f. 205 f. 224 f. 266 f. 275. 278 ff. 286. 334. 358. 360. 382 f. 389. 392. 416. 443. 459. II. 15—19. 56 ff. 61. 82 f. 118. 306. 314. 328. 578. 583. 671. 817.
- Paulus, B. af Høle. II. 559. 564. Glla. II. 649. Justiniani, B. af Bergen. II. 558 f. 564. P. III, Pave. II. 861. 863.
- Pavedømmet. 171. 182. 185. 188. 201 ff. 209. 217 f. 234. 246. 256 f. 276 ff. 285 ff. 298 ff. 324. 376 ff. 386 ff. 433 f. 449. II. 2. 17. 44. 48 f. 77. 102 f. 121 f. 166. 173 f. 244 ff. 297 f. 311. 321. 339. 350 ff. 372. 390 f. 394 f. 435. 456 ff. 459. 466 f. 470. 473. 478 f. 480. 531 f. 557 ff. 568.

586. 605 f. 611 f. 638. 654. 705. 876.
- Peder Pedersſøn. II. 814. Plade, B. af Sjælland. II. 865. Etkræver. II. 805 ff.
- Per Kæmpe. II. 601.
- Peter, B. i Bergen. 435. II. 3. 11. 146. B. af Færøerne. 435. II. 146. B. i Hamar. 418 f. 420. 427. 435. B. i Hamar. II. 465. 475. 484. 486. 490. 522. 530. Ordf. i Ribarø. 349 ff. 353 f. 398. 402. B. af Ordførerne. II. 11. 42. 52. B. i Dølo, 169. B. i Stavanger. 237. 264. Broffenhus. II. 736. Grifeføn, Kansler. II. 365 f. 368. 388. Magnuſſøn, Vicekansler. II. 569. Mikolaſſøn, B. af Høle. II. 431 f. 435. 446 ff. Eigarudſøn, Kansler. II. 631. Sunnanveber (Kansler). II. 677 ff.
- Peterspøngen. 228. 348. 449. II. 168. 209. 244. 281. 315. 326. 353 f. 390. 429. 458 f. 549.
- Petrus Gervasil, pavellig Legat, II. 244 f. Mauricius. 166. Roſafontanus (Lille) II. 649.
- Pilegrimer. 238. 266. 286. 356. 361. 400. 405. II. 20. 27. 60. 203. 207. 255. 360. 436 f. 460.
- Pest, ſe Mandebød.
- Prefter, Preſtegarde og Preſtemøder, ſe Kirſens Embedsmænd.
- Prefteret paa Iøland. 210.
- Primſiguing. 9 f. 189.
- Proceſſioner, ſe Kirſens relig. Skikke.
- Proviſion. 420. 446. II. 53. 72 f. 147. 342 f. 350 ff. 398. 400. 431. 467. 550. 559. 563 f. 611. 687.
- Provſter, ſe Kirſens Embedsmænd.
- Præbender. 222 f. 417. 447 f. II. 3. 72. 78. 156 f. 221. 224. 251. 346. 466. 490. 494.
- Prædikebrødre, ſe Dominicanere.
- Præmonſtratenſere. 450 ff.
- Pœnitentiarius. II. 73. 107. 299. 319. 492.
- Maadsmænd i Biſkoppens Gaard. II. 73. 319.
- Rafn Oddſøn. II. 12 ff. 55 ff. 59 ff.
- Ragnar, B. 144. B. i Hamar. 264. 284.
- Reformationen. II. 647—651. 671. 673. 686—691. 693 f. 746. 768. 814 ff. 825 f. 830 ff.
- Reidar, B. i Ribarø. 169. 218 f. 221. Sendemand. 295 f. 306.
- Reinald, B. i Stavanger. 156. 162. 165. 168 f.
- Reinold von Heibensdorf. II. 725.
- Reinſtkloſter. 451. II. 706 f.
- Rigsmøder. 227. 237. 343. 345 ff. 379. II. 19 ff. 30. 35 ff. 188. 193 f. 198. 216 f. 253. 287. 446. 495 f. 742 ff. 785 f.
- Rikard, B. i Sønderrøerne. 419. 435. II. 12.
- Rimberr, Ordf. i Bremen. 11. 15 f. 131.
- Rodulf, B. paa Ordførerne. 158. (Rodbolf) Rodulf, B. 71. 88. 89. 133. 144.
- Roe, B. paa Færøerne. 252. 264. 336.
- Roftof Unverſitet. II. 525. 548. 564. 566 ff. 569. 581. 585. 593. 613. 654.
- Røgnvald Roldſøn, Ordførernes Jarl. 170. Ulfeſøn. 59.
- Sakramenter, ſe Kirſens relig. Skikke.
- Salomon Thoraldſøn, B. af Dølo. II. 130. 212. 214. 216. 218. 221 f. 239 f. 245 f. 251. 257 f. 264 f. 295. 298. 303. 312. 342. 344. 348 f. 362. 364. 406.
- Salvunger, ſe Kroninger.
- Selja Kloſter. 159. 187. 370. 407. II. 258.
- Sevard (Sigurd?), B. 135.
- Severinus, B. af Dølo og ſenere af Færøerne?. II. 464. 475. 484. 531.
- Sigbrit. II. 609. 622 f. 625. 632. 634 ff. 637 f. 644. 648. 651.
- Sigfrid, Miſſioner i Sverige. 62. B. i Stavanger, ſenere B. i Dølo. II. 343. 349. 351. 353. 365 f. 386.
- Sighvat Lande. II. 51 f. 74. 95 f. 130.

- Sigmund Brekersøn.** 57 f. Gyldse-
søn. II. 849.
Signar, B. paa Færøerne. II. 173.
197 f. 214. 282.
Sigrid Storraade. 59 f.
Sigurd, Abbed af Lantry. 346. 349.
Abbed af Lhykkvabø. II. 858 f. 862 f.
B. under Olaf Tryggvessøn. 40. 43.
62. 70 f. 140. **Haakon Grifsføns**
Hirdbispep. 111. 115. **B. under Olaf**
Haraldføn. 70 f. 84. 101. 140. 144.
B. i Bergen. 169. 227. 230. **B. i**
Hamar. II. 398. 401. 415. 417 f. 420.
425. 446. 463. **Bjørnsøn, B. i Sta-**
vanger. II. 522 f. 537—540 545. 552.
554 f. 560. 564. **Eintridsøn, Erkeb.**
i Nidaros. 355 ff. 365 ff. 380. 387 f.
393 ff. 399. 402. 407. 411 ff. 418
422. II. 71. **Haafonsøn Jarl.** 21 ff.
26. **Hasthørsøn.** II. 255. 258. 264.
271 f. 288. 303. 365 f. 373. 389.
397 f. 401 f. 414. 421. 459. 520.
587. **Haraldføn Mund, M. R.** 168
f. 217 ff. 230. **Jonsøn, Drotsete.**
II. 509. 520. 522 f. 529. 535—540.
544 f. **Jonsøn, Prest.** II. 852. 856.
860. 867. 869. 873 ff. **Jorsalfarer,**
M. R. 150 ff. 158 f. 163 f. 166.
Munk, B. 144. **Slembiblafn.** 168.
Thetmarsøn, B. af Skaalholt. 407 ff.
418. 435. II. 12 f. 332.
Simon, B. i Nidaros. 161. 169. **B.**
af Sunderserne. 354. 415. 419. **Bjørns-**
søn. II. 540 f.
Sjælmesfer. 199.
Skaalhøltis Bispepsomme. 133. 149.
156 f. 162. 169 f. 264 ff. 272. 292 f.
335 f. 401 f. 403. 407. 418. II. 12
ff. 83. 104. 127 f. 198. 214. 257 f.
280 f. 304. 317. 342. 356 f. 384 ff.
399. 401. 430. 432. 448. 451. 459 ff.
463. 468—472. 530. 532. 549. 560.
562 ff. 567. 585. 643.
Skoler. 180. 444. 448. II. 761.
Skrida Kloster. II. 882.
Skule Vaarbsøn. 338 ff. 343 ff. 349
ff. 356 ff. 363 ff. 369. 403 f. 410.
436.
Snorre Sturlaføn. 403 ff. 408. 436.
Sogne-Tubdeling, se Kirkefog.
Statutbøger. II. 252. 307. 345. 395.
485. 488. 491 ff.
Stavangers Bispepsomme. 156. 162.
169. 237. 264. 277. 282 ff. 328. 354.
382. 435. II. 11. 84 f. 94. 104. 173.
214. 282. 298. 312. 343. 351. 353 f.
386. 398. 447. 458 f. 465. 495. 531.
554. 564. 569. 613. 632. 643. 825.
837.
Steen Sture. II. 569 f. 572 f. 576 f.
582. 590 ff. 615. **den Dugre.** II.
615. 629 f. 647. f. 650. 677.
Stefan Jonsøn, B. i Skaalhølt. II.
585. 643 f. 648. 890.
Stefanus, pavelig Legat. 237. 245.
Stefner Thorgilbsøn. 53.
Stein, Abbed af Muncklf. II. 458. 460.
479 ff. 482.
Stig Bagge. II. 808. 812.
Stikklaftab. 112.
Studier ved fremmede Høiskoler. II.
493 f. 525. 761.
Subsidium pallii. 422. 449. II. 157.
ff. 429 f. 551. 618.
Sunderserne. 19. 434 f. II. 4. 464.
565 f.
Sundersernes Bispepsomme. 158. 170.
224. 354. 414 f. 419. II. 5. 12. 79.
104. 298. 304 f. 317. 350.
Suntva. 42 f. 136. 144. 264.
Superintendenten. II. 817. 831 f.
836—839.
Swante Nilfsøn Sture. II. 593—596.
598 f. 615.
Swarte-Jones. II. 507—510. 513.
 Svein, B. paa Færøerne. 336. **De-**
kannus af Nidaros. II. 560. **Grifsføn**
(Erkebegn) II. 529. 537. **Haafons-**
søn Jarl. 60 ff. 69. **Knutsøn.** 114 f.
122 ff. **Pedersøn, B. af Skaalhølt.**
II. 565. 567. **Ljungeffæg.** 36 f. 38.
60 ff. 66. 118. **Ulfsøn.** 126 ff. 152 f.

- Sverige forenet med Norge. II. 192 ff. 216. 242. 260 ff. 265 ff. 271. 284 ff. 292 ff. 374 ff. 502. forenet med Norge og Danmark, se Kalmarforeningen.
- Sverker (Sørfver), B. paa Færøerne. 336 f. 346. 418.
- Sverrer Sigrudsføn, M. R. 251 ff. 264. 268 ff. 274 ff. 287 f. 289 ff. 298 ff. 307 ff. 314 ff. 320 ff. 394 f.
- Sydselmænd. II. 18.
- Sedelighed. 265 f. 272 f. 402 f. II. 433 f.
- Søtrin Mortensføn. II. 823.
- Søn- og Helligdage, se Kirkens religiøse Skikke.
- Søren Norby. II. 710.
- Sørle, Erkeb. i Nidaros. 419 ff. II. 2.
- Tautra Kloster. 333. 346. 417. 450. II. 1. 707 f.
- Teit Versesføn, udy. B. af Skaalholt. 336.
- Testamente. 225. 228. 350. 461. II. 20. 80. 118. 167. 300. 310. 329 ff. 341. 346.
- Tjangbrand. 41. 47. 53 f.
- Theodoricus Monachus. 129. 167. 267. 444.
- Theodorik af Niem. II. 433 f.
- Tingfarese. 213 f.
- Tingøre Kloster. 159. 187. 215. 239. II. 382. 384.
- Tjolf (Tjeboldf?), B. 135. 140.
- Thomas Tolaf, B. af Drnsøerne. II. 464 f. 475. 486. 500. 565. B. af Sundersøerne. II. 304.
- Thorarin Sigurdsføn, B. af Skaalholt. II. 385 f.
- Thorbjørn Olafsføn, B. i Throndhjem. II. 837 f.
- Thorb, B. af Grønland. II. 53. 154. 172. Kratesføn. II. 303. Roeb. II. 726. 745. 754. 768. 794. 796 f. 802. 820. 822. 824.
- Thorer, B. i Hamar. 264. 273. 283 f. 291. 293 f. 298. 302. Biskopsføn. II. 3. 19. 41. 44. Gudmundsføn, Erkeb. i Nidaros. 328 ff. 383 ff. 336 f. 398 f. 402. 422. Gund i Bjarkø. 80. 105 ff. 198. Thrundste, Erkeb. i Nidaros. 354 f.
- Thorfinn, B. i Hamar. II. 11 f. 30. 35. 45. 49. 52. Olafsføn. II. 821 f.
- Thorgils, B. i Stavanger. 434 f. II. 3. 11. 21. 83.
- Thorhall (Thorolf), B. i Viken. 145.
- Thorfel, B. af Dølo. 380. 418. Jonsføn, B. af Dølo. II. 594.
- Thorlak Runolfsføn, B. i Skaalholt. 94. 162. 169. Thorhallesføn, B. i Skaalholt. 265. 267. 272. 292 f. 334. 401. II. 357.
- Thorleif, udy. B. til Skaalholt. II. 15. Olafsføn, B. af Bergen. II. 546. 548. 551. 553—556. 558. 564. 572. 579.
- Thorolf, B. paa Drnsøerne. 157 f.
- Thorstein, B. i Bergen. II. 282. 298. 303. 312. 341. B. i Hamar. II. 53. 66. 85. 93. 101. 104. 112. B. i Dølo. 237. 264. Thorlefsføn, Brovst til Apostelkirken i Bergen. II. 568.
- Thorun Jonsbatter. II. 873.
- Thorvald Kobraansføn, Biskop. 52.
- Thronb, Erkeb. i Nidaros. II. 391. 395. 398 f. Svaresføn. II. 699.
- Thronbhjems Stift. II. 837 f.
- Thykkvabø Kloster. 265. 431. 451. II. 303. 384.
- Tiber (horv). 196.
- Tiende. 150. 160 f. 176. 182. 205. 225. 238. 286. 381. 431 f. 443 f. II. 7 f. 20 ff. 24. 29. 43. 46 f. 55. 63. 65. 118. 136 ff. 157. 166 ff. 173 f. 194. 205. 207. 219 ff. 224. 229 ff. 233 f. 244 ff. 298. 305 f. 311. 330. 338. 350. 352 ff. 356. 364. 372. 390. 427. 429. 487 f. 491. 493 ff. 626 f. 672. 817.
- Troesbekjendelse, christelig i de norske Lovbøger. 440 ff. II. 6 ff. 10.
- Trolldom. II. 235 f. 299. 310.
- Trud Ulfstand. II. 733 ff. 741. 816. 823—826. 836. 843.

- Traalles Frigibelse.** 96.
Tuusberg Præmonstratenserkloster. 452.
Tydfkere i Bergen. II. 136 ff. 280.
 378. 555 f. 579. 642. 726.
Uffe, Erkeb. af Lund. 358.
Ulf Saresøn. II. 255 f. 258. 264. 288.
 414.
Unne, Erkeb. i Bremen. 16. 18. 131.
Unvan, Erkeb. i Bremen. 70. 90. 100 ff.
Upsals Erkekol. 229. II. 103. 189. 257.
 296 f. 394. 469 f. 473 f.
Utsteins Kloster. 451. II. 248 f. 323.
 495. 623 f. 716.
Ubstena Kloster. II. 438 f. 478 f.
 482 ff.
Valdemar Kristoffersøn, D. R. II.
 369 ff. 392 f.
Varna Kloster. II. 324. 736.
Vibø Kloster. 451. II. 850. 866.
Vikbold, B. af Hærøerne. II. 441. 531.
Viken. 774. 796.
Wilhelm af Sabina. 377 ff. 385 f.
 409. 411. 416. 431. II. 247. 252.
**Wilhjalm den Gamle, B. paa Orknø-
 øerne.** 158. 162. 170. 264. B. paa
 Orknøerne. 264. 294. B. paa Orknø-
 øerne. II. 153 f. 198. 210 ff. 216. 222.
 388. B. paa Orknøerne. II. 388. 403.
 464. B. i Oslo. 169. 227. 237. 264.
William, B. paa Orknøerne. II. 565.
- William Rusfel, B. af Sundersøerne.** II.
 304 f. 350. Einllar, Jarl af Orknø-
 øerne. II. 535. 541.
Willkin, B. af Skaalhølt. II. 430 f.
 435. 446. 448. 451.
Winalde Henriksøn, Erkeb. i Nidaros.
 II. 388. 398. 406. 411 ff. 415. 417—
 420. 422. 425. 431. 435. 442. 444—
 447. 466.
Vincentius Rampe, B. paa Orønland.
 II. 621.
Vincentius Lunge. II. 658. 665—671.
 673—677. 679—686. 689 ff. 694. 696
 —703. 705. 709. 712—716. 721. 723
 f. 731—735. 738. 743. 745—748. 751
 f. 754—768. 772. 774—785. 787—
 792. 798 ff. 806. 812. 822.
Visse. 212 f. II. 303.
Vitaliner. II. 440. 497.
Vizelin, se Wezelin.
Yorks Erkebiskop. 158. 170. 414 f.
 II. 305.
Æneas Sylvius. II. 396. 559.
Øgmund Finnsøn. II. 288. 303. 365.
 373. 389. 391. 397. 401 f. 407. 421.
 520. Guthormsøn. II. 288. 303.
 366. Paalsøn, B. i Skaalhølt. II.
 643. 646. 659 f. 844—854. 890 f.
Øsfur, se Aeser.
Øraraa. 51.

